Monna

1581

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
8 η
22 — K
21

MARCELLI FRANCOLINI
PRESBYTERI ET DOCTORIS
BODIANI

DE TEMPORE HORARVM CANONICARVM

TRACTATVS IN TRES PARTES
DIVISVS.

AD BEATISSIMVM PATREM ET DOMINVM
GREGORIVM XIII. PONT. MAX.

AD ILLVSTRISSIMVM CAROLVM BORROMÆVM
CARDINALEM AMPLISSIMVM.

AD REVERENDISSIMVM CÆSAREM COSTAM
CAPVÆ ARCHIEPISCOPVM.

Quid in hoc Tractatu præter id quod in titulo explicitum eſt, contineatur, ſequens Capitum Elenchus poſt quartam paginam breuiter indicabit.

Omni negotio tempus eſt, & opportunitas, & multa hominis afflictio. Eccſ. 8.

ROMÆ,
CVM PRIVILEGIO AD DECENNIVM,
ET CVM LICENTIA MAGISTRATVVM.
Apud Ioannem Oſmarinum, Anno Domini. M. D. XXCI.

GREGORIVS PAPA XIII.

AD FVTVRAM REI MEMORIAM. *Cum ſicut accepimus, dilectus filius Marcellus Francolinus presbyter Senogallien̄. diœc. vtriuſque iuris doctor non nulla opera, videlicet tractatum de tempore horarum canonicarū cum quibuſdam tabulis durationis crepuſculorum, & alijs tabulis pro horis canonicis compoſuerit, illaque ad publicam omnium vtilitatem imprimi facere, & in lucem edere cupiat, & intendat, vereaturque ne poſtmodum aliquis, ſeu aliqui alij ad eius imitationem ea etiam imprimi curent in graue ipſius Marcelli damnum, & præiudicium. Nos neminem prorſus induſtriæ fructu, vigiliarumque, & expenſarum ſuarum commodis fraudandum eſſe cenſentes, ac propterea indemnitati eiuſdem Marcelli opportune conſulere, ipſumque ſpecialibus fauoribus & gratijs proſequi volentes, & a quibuſuis excommunicationis, ſuſpenſionis, & interdicti, alijſque eccleſiaſticis ſententijs, cenſuris, & pœnis a iure vel ab homine quauis occaſione, vel cauſſa latis, ſi quibus quomodolibet innodatus exiſtit, ad effectum præſentium dumtaxat conſequendum, harum ſerie abſoluentes, & abſolutum fore cenſentes, Motu proprio non ad dicti Marcelli, aut alterius pro eo nobis deſuper oblatæ petitionis inſtantiam, ſed ex certa noſtra ſciētia, Omnibus & ſingulis Chriſti fidelibus, præſertim librorū impreſſoribus, ac bibliopolis quouis nomine nūcupatis tam in Alma Vrbe noſtra, & illius diſtrictu, ac toto noſtro ſtatu eccleſiaſtico nobis & ſanctæ Romanæ Eccleſiæ mediate vel immediate ſubiecto ſub excommunicationis maioris ſententiæ a qua nullus præterquam a nobis vel Romano Pontifice pro tempore exiſten̄. abſolui poſſit, ac etiam quingentorum duc. auri de camera pro vna Cameræ Apoſtolicæ, & pro alia dicto Marcello, & pro reliqua tertijs illorum partibus accuſatori, nec non amiſſionis typorum, librorum, & operum eidem Marcello irremiſſibiliter applican̄. pœnis toties ipſo facto incurren̄. quoties contrauentum fuerit, diſtrictius inhibemus & interdicimus, ne per decem annos a primæua dictorum operum impreſſione computandos tractatum, & tabulas prædictos in toto vel parte etiam ad inſtantiam cuiuſuis alterius perſonæ cuiuſcumque dignitatis, ſtatus, gradus, ordinis, nobilitatis, præeminentiæ, & conditionis fuerit quouis quæſito colore vel ingenio imprimere, ſeu imprimi facere, aut impreſſa vel in lucem edita vendere, aut venalia proponere, tenere, & habere, aut cuiquam etiam mutuo, dono, precario, vel alio quouis titulo concedere, ſeu exemplum inde ſumere per ſe vel alium ſeu alios audeant ſeu præſumant, niſi ad hoc ipſius Marcelli, vel eius pro tempore heredum aut ſucceſſorum expreſſus acceſſerit aſſenſus; de quo per cedulam eius manu propria ſubſcriptam conſtare debeat. Et nihilominus vniuerſis & ſingulis Venerabilibus fratribus Patriarchis, Archiepiſcopis, & Epiſcopis, ac dilectis filijs eorum Vicarijs & Officialibus, ac alijs in dignitate eccleſiaſtica conſtitutis, etiam quacumque dignitate fungentibus harū ſerie in virtute ſanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus vt quoties pro parte dicti Marcelli fuerint requiſiti, vel eorum alter fuerit requiſitus, eidem Marcello in præmiſſis efficacis defenſionis præſidio aſſiſtant, eaque obſeruari mandent, & faciant, ac contra inobedientes & rebelles per*

prædictas, & alias eis beneuiſas ſententias, cenſuras, & pœnas, etiam illas ſæpius aggrauando procedant, & exequantur, inuocato etiam ſi opus fuerit auxilio brachij ſæcularis. Non obſtan. apoſtolicis, ac in vniuerſalibus, prouincialibus, & ſynodalibus concilijs editis generalibus vel ſpecialibus conſtitutionibus, & ordinationibus, necnon quorumcumque Regnorum, Prouinciarum, Uniuerſitatum, & Locorum, ac dictæ Vrbis etiam iuramento, confirmatione apoſtolica, vel quauis firmitate alia roboratis ſtatutis & conſuetudinibus, priuilegijs quoque indultis & litteris apoſtolicis etiam quibuſuis Regnis, Prouincijs, Uniuerſitatibus & Locis, ac Urbi prædictis, illorumque Superioribus, Collegijs, & perſonis, etiam ſuper imprimendorum & vendendorum librorum facultate etiam per nos vel prædeceſſores noſtros ac Sedem Apoſtolicam ſub quibuſcumque tenoribus & formis, ac cum quibuſuis etiam derogatoriarum derogatorijs, alijſque clauſulis irritantibus & alijs decretis etiam motu ſimili & ex certa ſcientia, ac de Apoſtolicæ poteſtatis plenitudine, & conſiſtorialiter, ac aliàs in contrarium quomodolibet cõceſſis, approbatis, & innouatis, ac in poſterũ concedendis approbandis & innouandis. Quibus omnibus etiam ſi de illis ſpecialis mentio habenda foret, illis aliàs in ſuo robore permanſuris, hac vice dumtaxat ſpecialiter & expreſſe derogamus, ceteriſque contrarijs quibuſcumque. Volumus autem quòd præſentium tranſumptis vel exemplis etiam impreſſis, manu alicuius Notarij publici ſubſcriptis, & ſigillo cuiuſuis perſonæ in dignitate eccleſiaſtica conſtitutæ munitis, ſeu in dictis operibus impreſſis, plena, & eadem prorſus fides vbique tam in iudicio, quàm extra adhibeatur, quæ ipſis originalibus adhiberetur ſi forent exhibitæ vel oſtenſæ. Dat. Romæ apud ſanctum Petrum ſub Annulo Piſcatoris die xv. Iulij. M.D.LXXXI. Pont. Noſtri Anno Decimo.

Ca: Glorierius.

SANCTISSIMO PATRI, AC DOMINO NOSTRO GREGORIO XIII. PONT. MAX.

MARCELLVS FRANCOLINVS perpetuam felicitatem.

ETSI non ignoro Beatiſſime Pater, non nullos fore, qui meam libelli huius dedicationem ea fortaſſe cauſſa minime ſint probaturi; quòd ego nullius exiſtimationis homuncio Sanctitatis tuæ celſitudinem appellare, vel quòd muneris alioquin per ſe ſatis exigui tripartitam largitionē facere audeā; Si quis tamen paulo æquius rem hanc perpendere, & conſilij mei rationem æſtimare velit, neminem adeo mihi ſeuerum futurū arbitror, qui iuſtæ excuſationis meæ cauſſam non admittat, & probet. Equidem non infitias iuero, me eum eſſe, qui ob perſonæ humilitatem ad Beatitudinis tuæ conſpectum adire erubeſcebam; proindeque cum mihi in animo eſſet, atque ita etiam apud me ſtatuiſſem, non niſi ſub feliciſſimis nominis tui auſpicijs opuſculum hoc meum in lucem edere, vt ſi non ex auctoris dignitate, ſaltem ex inſcripta Sanctitatis tuæ appellatione maxime inſignitum prodiret, neceſſe habui ducem aliquem adhibere, qui me ad exoſculandos Sanctitatis tuæ pedes, introducere poſſet. Ex ijs vero qui ſunt e latere tuo Cardinales, per quos tāquam peramplíſſimos riuos benedictionis tuæ fluenta in nos deſcendunt, nemo mihi in præſenti occurrit, ad quem facilior pateret mihi aditus, quàm Illuſtriſſimus Carolus Borromæus. Hunc enim Sanctitas tua maxime diligit, vt ſolet virum heroica, & chriſtiana virtute præſtantem, qui in vinea Domini numquam non operatur, & laborat, ac magnum facit in dies incrementum. Hunc etiam Reuerendiſſimus Cæſar Coſta Capuæ

Archiepiſcopus, cui ego præter conſanguinitatem, & in ſtudijs, & domeſtico vitæ vſu coniunctiſſimus ſum; vt patronum decet obſeruat, & colit. Quare hæc via commodiſſima mihi viſa eſt, ſi primum per Capuæ Archiepiſcopum, ad quem ſine vllo medio liber & expeditus eſt mihi acceſſus; deinde etiam per Cardinalem S. Praxedis, tamquam per quoſdam gradus, ad excelſæ Sedis tuæ Apoſtolicæ infimam partem deoſculandam pertingerem. Munus itaque hoc meum, qualecumque eſt, non iccirco a me fuit aliorum etiam Prælatorum titulis decoratum, vt inde aliquid detraheretur, ac minus propterea eſſet, ſed potius vt Sanctitati tuæ gratius hoc pacto ex probatiſſimorum virorum comitatu, atque exornatius proueniret. Noueram quidem Pater ſancte, potuiſſe me etiam ſolum ad ſacros Beatitudinis tuæ pedes recta accedere; non enim (quæ ſumma tua eſt clementia) viliores perſonas aſpernaris, ſed potius benignum te, ac ſuper omnes alios quotquot fuerunt, præſtabilem exhibes in excipiendo, in auſcultando, in ſubleuando, in omni conſolationis genere fouendo: Malui tamen duos mihi alios hac in re patronos apud Sanctitatem tuam adhibere, ne prorſus ignotus illi eſſem, ſed commendatior quadamtenus his ſuffultus præſidijs apparerem. Quantum vero attinet ad munus ipſum, quod offero, Beatiſſime Pater, nihil ſane magnum polliceri me poſſe exiſtimo, quippe qui virium mearum imbecillitatem & noui & ſentio. Sed nihilominus tamen ſi non ex parte formæ, quam illi tribuere pulcherrimam, & omnibus numeris abſolutam nequiui, ſaltem ratione materiæ, de qua agitur, quæ profecto digna eſt & præclara, Sanctitati tuæ fore conueniens, & minime ei diſpliciturum confido. Nam cum in eo de Horis Canonicis, de Sacrificio Altaris, deque eccleſiaſticis Ieiunijs diſſeratur, quibuſnam diei articulis munia hæc a nobis ſint perſoluenda; cumque item in eodem de kalendarij reſtitutione; ac præterea de hora crucifixionis, & reſurrectionis Ieſu Chriſti; de die Lunæ, in qua vltimum Paſcha ab eo celebratum fuit, de triduo mortis ipſius, deque die Pentecoſtes, in qua Spiritus ſanctus miſſus eſt, diſputetur; & in ijs non nulla quædam difficillima ſacrarum litterarum loca explicentur, nemo alius operi huic præponendus videbatur, quàm ſummus Pontifex, in cuius vnius arbitrio poſitum eſt vniuerſa hæc ſtatuere,

docere,

docere, & declarare. Addo quòd cum in limine operis huius ſtatim in primo capite de Vigilijs diſſeratur, nemo iuſtius præfici illi poterat, quàm Gregorius XIII. qui & vigilantiam ſonat in nomine, & vigilantiſſimum ſe præſtat in factis. Quis enim non dixerit, te bonorum paſtorũ more vigilias ſuper oues creditas cuſtodire, qui gentium greges pecudum modo ante viuẽtes in caulam Domini congregare non deſinis? Teſtantur te vigilantiſſimum eſſe miſſiones factæ ad Maronitas, ad Moſchouitas, & ad alias exteras nationes. Teſtantur inſtituta collegia Neophytorum, Græcorum, Germanorum, Anglorum, & aliarũ prouinciarum, quas ab vberibus eccleſiæ aſtu Satanæ reuulſas, in ouile Chriſti omni ſtudio, omni beneficentia, omni ceterarum rerũ diſpendio reuocare contendis. Teſtantur templa exſtructa, & mirifice exornata, xenodochia pauperum erecta, virgines innumeræ dotibus auctæ, egentium familiarũ myriades annuis ac menſtruis ſtipendijs enutritarũ, eleemoſynæ magnæ & multiplices in religioſas perſonas, in loca pia, atque in cunctos egenos diſtributæ: Vt vere B. Gregorij magni nõ nudum dumtaxat nomen, ſed & pietatem & ſollicitudinem referre videaris. Cura Iuris canonici, Martyrologij, kalendarij, ſacrorum librorum in priſtinam & nitidam formam reſtituendorum clamat, & proteſtatur aperte, te in cuſtodiendis gregibus vigilem eſſe, & ſtrenue nauare operam, ne quos ſpiritualiũ beſtiarum per effuſas noctium tenebras patiantur incurſus. Hæc autem omnia, & multo etiam plura, quæ breui orationis periodo comprehendi nequeunt, non iccirco a te præſtantur Beatiſſime Pater, vt mundi faſtum quæras, vt inanem gloriæ fumum captes; ſed vt nobis potius filijs tuis pacatam & trãquillam rempublicam tuearis. Atque vniuerſa tandem egregia tua facinora eo refers, vt in laudem & gloriam cedant Dei, ac domini noſtri Ieſu Chriſti, cuius tu merito vicem geris, & perſonam ſuſtines in terris. Recte enim te noſſe indicas, quod ait B. Ambroſius, Bene paſtores vigilant, quos bonus paſtor informat. Inter has vero immenſas, & prope infinitas vigilantiæ tuæ curas non fuiſſem auſus Pater ſancte meas has vigiliolas & lucubratiunculas offerre, niſi intellexiſſem, Sanctitatem tuam in eo etiam excellere, quòd, dum maxima a ſe proficiſcantur, aliorum minima non dedignatur. Suſcipiat igitur (obſecro) hoc etiam quale quale eſt munuſculũ meum

quod ſincero illi ac deuotiſſimo animo exhibeo; & concedat, vt ſub eius nominis protectione ac luce in publicum, & in lucem exeat; vt tanti Principis clypeo, & fulgore munitum, nihil vmquam aduerſi ſentiat, nihil vmquam obſcuri formidare poſſit. Vale Beatiſſime Pater, quem dominus Ieſus Chriſtus diutiſſime nobis ſoſpitem atque incolumem ſeruet, cuiq. vitam tribuat in præſenti quidem hoc ſæculo longæuam, in altero autem futuro ſempiternam. Romæ. Pridie kal. Septembres. M.D.XXCI.

ELENCHVS OMNIVM CAPITVM HVIVS TRACTATVS DE TEMPORE

Horarum Canonicarum.

Cap. ❡ *Prima Pars.*

1. DE Vigilijs,& Nocturnis. pag. 1.
2. De Vigilijs, & nocturnis orationibus. 5.
3. De Cantu, qui alternatim fit in eccleſia. 19.
4. De Vigilijs nocturnis. 29.
5. De Vigilijs,Nocturnis, & Laudibus. 31.
6. De Matutino. 36.
7. De Eodem Matutino. 42.
8. De Eodem Matutino. 45.
9. De Horis diei. 49.
10. De Horarum diei pro horis canonicis aſſignatione. 56.
11. De Horis canonicis. 61.
12. De Eiſdem horis. 62.
13. De Eiſdem horis. 73.
14. De Prima,& Completorio. 77.
15. De Prima. 81.
16. De Eadem Prima. 86.
17. De Cõpletorio,Veſperis,& Lucernario. 93.
18. De Completorio. 100.
19. De Cõpletorio,et Veſperis. 103.
20. De Veſpera. 110.
21. De Diei diuiſiõe pro horis canonicis. 115.
22. De Hora crucifixionis Ieſu Chriſti. 120.
23. De Eadem hora. 126.
24. De Horis canonicis debito & cõpetenti tempore in eccleſia perſoluendis. 131.
25. De Priuata horarum canonicarum recitatione. 135.
26. De Eadem recitatione. 139.
27. De Priuata Matutini recitatione, & de interruptiõe diuini officij. 145.
28. De Oratione Dominica dicenda in principio vel fine horarum canonicarum. 149.
29. De Miſſæ ſollẽnis celebratiõe. 154.
30. De Miſſa Sabbathi sãcti,& feriæ quintæ in Cena Dñi. 159.
31. De Hora prandij. 163.
32. De Eadem hora. 167.
33. De Ieiunio vſque ad veſpera. 171.
34. De Eodem ieiunio. 175.
35. De Ieiunio vſque ad nonam. 179.
36. De Comeſtione quæ fit in diebus ieiuniorum. 183.
37. De Eadem comeſtione. 189.
38. De Hora Miſſæ & comeſtiõis. 193.
39. De Tẽpore a quo primũ Miſſę priuatæ celebrari poſſunt. 196.
40. De Hora Miſſę,& diuinorũ officiorum in ijs regionibus in quibus polus maxime eleuat. 200.
41. De Tẽpore vſq; ad quod Miſſæ celebrari poſſunt. 204.
42. De Miſſa ante Matutinũ non celebranda. 210.

❡ *Secunda Pars.*

43. De Diei eccleſiaſtici initio. 219.
44. De Initio diei naturalis. 224.
45. De Dierũ naturaliũ mutatiõe, & de Dñicæ diei dignitate. 227.
46. De Hora reſurrectionis Chri. 231.
47. De Eadem hora. 240.
48. De Triduo ſepulturæ, ſeu mortis Chriſti. 245.
49. De Eodem triduo. 249.

De Eodem

50. De Eodem triduo. 253.
51. De Duplici Paſcha, legitimo, & iudiciali. 257.
52. De Paſchæ translatione. 262.
53. De Eadem tranſlatione. 268.
54. De Eadem tranſlatione. 273.
55. De Paſchæ præparatione. 277.
56. De Agni paſchalis ſignificatiõe. 281.
57. De Tpe crucifixionis Chriſti. 285.
58. De Eodem tempore. 288.
59. De Magno die Sabbathi. 292.
60. De cõiecturis quibꝰ ꝓbari videtur, Chriſtũ fuiſſe crucifixum Luna decimaquarta. 296.
61. De Coniecturis, quibus probatur, Chriſtũ fuiſſe crucifixum Luna decimaquinta. 299.
62. De Eiſdem coniecturis. 304.
63. De Solutionibꝰ, quibꝰ cõtrariæ cõiecturæ, q̃ videbant̃ ꝓbare Chriſtũ Luna decimaquarta fuiſſe crucifixũ, eliduntur. 310.
64. De Eiſdem ſolutionibus. 316.
65. De Eiſdem ſolutionibus. 320.
66. De Iis quæ licerẽt, aut fieri ꝓhiberent̃ in feſtis Iudæorũ. 324.
67. De Reſpõſionibꝰ ad dicta quorũdam Auctorũ circa diem paſſionis Chriſti. 331.
68. De Eiſdem reſponſionibus. 336.
69. De Dilatiõe Paſchæ facta a Iudæis in occiſione Chriſti. 343.
70. De Eadem dilatione. 347.
71. De Nominis Paſchę acceptiõe. 353.
72. De Eadem acceptione 358.
73. De Die mẽſis in qua Chriſtus paſſus eſt. 362.
74. De Eadem die. 369.
75. De Die æquinoctij verni tempore paſſionis Chriſti. 377.
76. De Eadem die. 383.
77. De Eadem die. 389.
78. De Æquinoctij verni ĩ celebrãdo Paſcha conſideratione. 395.
79. De Eadem conſideratione. 399.
80. De Reſtitutione Romani Kalendarij. 404.
81. De Eadem reſtitutione. 409.
82. De Eadem reſtitutione. 417.
83. De Feſto Pentecoſtes. 422.
84. De Eodem feſto. 427.
85. De Certitudine mortis Chriſti. 433.
86. De Tẽpore, quo Chriſtus manſit in ſepulcro. 438.
87. De Triduo mortis, ſeu ſepulturæ Chriſti. 441.
88. De Dierum a media in mediã noctem ſupputatione. 448.
89. De Eadem ſupputatione. 453.
90. De Eadem ſupputatione. 456.
91. De Eadem ſupputatione. 459.
92. De Varia dierum naturalium ſupputatione. 462.

Tertia Pars.

93. De Tabularum pro horis canonicis conſtructione. 473.
94. De Temporis cuiuſlibet horæ canonicæ inuentione. 476.
95. De Crepuſculorum duratione inueſtiganda. 478.
96. De Tabulis horarum canonicarum conficiendis. 481.
97. De Locorum, & Ciuitatum latitudine. 484.
98. De Tempore ſemidiurno. 494.
99. De Duratione crepuſculorũ. 496.
100. De Horis canonicis in gradu eleuationis poli. 39. 500.
101. De Horis canonicis in gradu eleuationis poli. 42. 504.
102. De Horis canonicis in gradu eleuationis poli. 45. 508.
103. De Horis canonicis in gradu eleuationis poli. 48. 512.

FINIS.

INDEX VARIORVM LOCORVM,

QVÆ IN HOC TRACTATV DE TEMPORE Horarum Canonicarum vel explicantur, vel reſtituuntur.

Ex ueteri teſtamento.

Gen. Cap. 1. Factumque eſt veſpere, & mane.&c.) Cap.43. num. 17. & cap.44. num.3.

Exho. Cap. 12. Ad veſperam.) Cap. 20. num. 1.& ſeqq.

Cap. 19. Mẽſe tertio egreſſiõis Iſrael.&c.) Cap.83.num.4.et ſeqq.

Cap.20. Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices.) Cap. 66. num. 20.& 23.

Leuit. Cap.23. Omne opus non facietis in eo.) Cap.66. num.2.

Ibid. Ad veſperam.) Cap.20.nu.1. & ſeqq.

Ibid. Cũ ingreſſi fueritis terrã.&c.) Cap.83. nu.13.& ſeqq. & cap. 84.num.7.

Ibid. Decimo die mẽ‑is huius ſeptimi.&c) Cap.88.num.2.

Ibid. A veſpera vſque ad veſperam.&c.) Cap.18. num 4.

Num. Cap.9. Ad veſperã.) Cap.20.num. 1.& ſeqq.

Cap.28. Quartadecima die menſis.&c.) Cap.87.num.16.

Deut. Cap.16. Immolabiſq; phaſe.&c.) Cap.72. num.5.

Cap. 21. Quando peccauerit homo.&c.) Cap.65.num.4.& cap. 66.num.24.

2.*Par.* Cap.35. Dederunt ſacerdotibus ad faciendum phaſe.&c.) Cap. 72. num.5.

Sap. Cap.7. Decem menſium tempore.&c.) Cap.22.num.9.

Ion. Cap.2. Et erat Ionas in uentre piſcis tribus diebus, & tribus noctibus.) Cap.86.num.4.

Zach. Cap. 14. Erit dies vna quæ nota eſt Domino.&c.) Cap.49.nu.2.

2.*Mach.* Cap.7. Te in vtero nouẽ menſibus portaui.) Cap.22.nu.11.

Ex nouo teſtamento.

Matth. Cap. 12. Sicut fuit Ionas.&c.) Cap.45. num.17. & cap.46. in princ.& cap.48.in princ.& cap. 49. & cap.86. num. 1. & ſeqq. & cap.87. per totum.

Cap.14. Veſpere autẽ facto.) Cap. 20.num.12.

Cap.20. Simile eſt regnum cœlorũ homini patrifam. qui exijt primo mane.&c.) Cap.16. nu 25. & ſeqq. & cap.21. num.18. & ſeqq.

Cap.24 In tuba vocis magnæ.iuxta tex.græcũ.) Cap.55.num.13.

Cap.26. Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet.&c.) Cap.57. nu.9.

Ibid. Non in die feſto. &c.) Cap. 63. in princ.& num.16.

Ibid. Prima autem die azymorũ.) Cap.87.num.11.& ſeqq.

Ibid. Vbi uis paremus tibi. &c.) Cap.54. num.13.

Ibid. In hac nocte, ante quàm gallus cantet.&c.) Cap.47.num.7.

Cap.27. Euntes autem inuenerũt hominem Cyrenæũ. &c.) Cap. 64. num.6.

Ibid.

Ibid. Et accepto corpore Ioſeph. &c.) Cap.65.num.11. & ſeqq. & cap. 66. per totum.
Ibid. Altera autẽ die, quæ eſt poſt Paraſceuẽ.&c.) Cap.64.nu.10.
Ibid. Poſt tres dies reſurgã.) Cap. 86.num.4.
Cap. 28. Veſpere autem Sabbathi.&c.) Cap. 20. num. 28. & cap.88.num.2. & ſeqq.
Mar. Cap.8.Et poſt tres dies reſurgere.) Cap.86.num.3.
Cap. 13. Vigilate ergo, neſcitis enim.&c.) Cap.1.num.4.
Cap. 14.Nõ in die feſto.&c.) Cap. 63. in princ.& num.16.
Ibid. Et primo die azymorum.) Cap.87. num.11. & ſeqq.
Ibid. Quo uis eamus, & paremus tibi.&c.) Cap.54.num.13.
Ibid. In hac nocte, prius quàm gallus.&c.) Cap.47. nnm.7.
Cap.15. Et angariauerunt prætereuntem quempiam.&c.) Cap. 64.num.6.
Ibid. Erat autem hora tertia.&c.) Cap.22.num.1.& ſeqq. & cap. 23. per totum.& cap.68.num. 9. & ſeq.
Ibid. Ioſeph autem mercatus ſindonem.&c.) Cap.65. num.11. & ſeqq.& cap.66. per totum.
Cap.16. Orto iam Sole.) Cap.6. num.31.
Ibid. Surgens aũt Ieſus mane.&c.) Cap.46. num. 16. & cap. 50. num. 14.
Luc. Cap.2.Poſtquam conſummati sũt dies octo.) Cap.86.num.4.
Ibid. Poſt triduum inuenerunt illum.) Cap.86.num.4.
Cap.18. Oportet ſemper orare.) Cap.13.num.16. & ſeqq.
Cap.22. Venit autem dies azymorum.) Cap.87. nu.11. & ſeqq.
Ibid. Vbi vis paremus?) Cap.54. num.13.
Ibid. Dixit autem Ieſus ad eos, qui venerant ad ſe.&c.) Cap. 63. num.8. & ſeqq.
Cap.23. Apprehenderunt Simonem quemdam Cyrenenſem.) Cap.64. num.6.
Ibid. Et Sabbathum illuceſcebat.) Cap.88.num.7.& ſeqq.
Ibid. Et reuertentes parauerũt aromata.) Cap.66. num.27.& per totum.
Cap.24. Accepit panem.) Cap.72. num.9.
Ibid. Et ſurgentes eadem hora.) Cap.88. num.18.
Ioan. Cap.12. Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ.) Cap.62. in princ.
Cap.13. Ante diem feſtũ Paſchæ.) Cap. 60. in princ. & cap. 87. num.16.
Ibid. Quidam enim putabãt, quia loculos.&c.) Cap.61.num.6.
Cap.18. Et ipſi non introierunt in prętoriũ.&c.) Cap.69.in princ. & cap.70.71.& 72.
Ibid. Nobis non licet interficere quemquam.) Cap.61.num.8. & ſeqq.
Ibid. Eſt autem conſuetudo vobis.&c.) Cap.61.num.1.
Cap.19. Erat autem Paraſceue Paſchæ.) Cap.50. num.6.& 18.& cap.51. in princ. & cap.55. in princ. & cap.56. ĩ princ.& cap. 58. in princ.
Ibid. Hora quaſi ſexta.) Cap. 22. per totum. & cap. 23. per totũ. & cap.

& cap.68.num.9.& ſeq.
Ibid. Et baiulans ſibi crucē.) Cap. 64. num.5.
Ibid. Iudæi ergo quoniā Paraſceue erat.&c.) Cap.65.nu.1.& ſeqq.
Ibid. Erat enim magnus dies ille Sabbathi.) Cap.59.in princ.
Ibid. Venit ergo & tulit corpus Ieſu. &c.) Cap. 65. num. 11. & ſeqq. & cap.66. per totum.
Ibid. Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorum.) Cap. 66. num.1. & ſeqq.
Act. Cap.2. Et cū cōpleretur dies Pētecoſtes.) Cap.84.num.2.& ſeqq.
Cap. 20. Feſtinabat enim. &c.) Cap.84. num.6.
Rom. Cap.13. Nox præceſſit.) Cap. 5. num.21.
1.*Theſſ.* Cap.5. Sine intermiſſione orate.) Cap.13.num.16.& ſeqq.

Ex iure canonico.

c.litteras. de temp. ord.) Cap.87. num.11.
c.1.de celeb.Miſſ.) Cap.6.num.6. & ſeqq.& cap.7.num.5.& cap. 16.num.1.
c.conſilium.eod.tit.) Cap.7.num. 8. & ſeqq.
c.unum orariū.§.fi. diſt.25.) Cap. 36. in princ.
c. quiſquis.diſt.41.) Cap.37.nu.3.
c.quādo preſbyteri. diſt.44.) Cap. 38. num.10.
c.fin.diſt.ead.) Cap.32.num.1.
c. preſbyter.diſt.91.) Cap.6.num. 6. & ſeqq. & cap.7.num.5.
c.nocte.de cōſ.diſt.1.) Cap.41. n.9.
c. ſacramenta. diſt. ea.) Cap. 32. num.7.& ſeqq.
c.ſolent.diſt.ea.) Cap.34.nu.10.& cap.36. nu.8. et cap.37. nu.10.
c.tribus. de conſ. diſt.2.) Cap.38. num.5.& ſeq.
c.Sabbatho. de conſ. diſt.3.) Cap. 30.num.6.& ſeqq.
c.conuenit. de conſ. diſt.5.) Cap. 7.num.5.in fi.
c.id ſemper.diſt.ea.) Cap.28.num. 6.& ſeqq.
c.ſint tibi. 2. diſt. ea.) Cap.37. in princ.
c cōtraria.diſt. ea.) Cap.31. nu.2.

Ex iure ciuili.

l.2.§.1.ff.de verb.ſig.) Cap.9.num. 5.& ſeqq.
l.hæc verba, ille aut ille. eod. tit.) Cap.9. num.13.
l.anniculus.1.§ ante diē.eod. tit.) Cap.73.num.10.& ſeqq.

Ex auctoribus Eccleſiaſticis.

Gloſ. ordin. ſuper Ioan. cap.2.) Cap.92. num.14.
Hymn' ad Primā.) Cap.15.nu.19.
Hymnus ad Cōpletorium.) Cap. 18.num.9.
Rubrica Miſſalis Romani in cap. de Feria,& Vigilia. & in cap. de Commemor.) Cap. 16. nu.18.
Rubrica Breuiarij Romani in tit. de Oratione dominica.) Cap. 28.num.5. & ſeqq. & num.18.
Eadem in fine Veſperarum Sabbathi.) Cap.28.num.5.& ſeqq.
Eadē in die Natiuitatis Dñi.) Cap. 15. nu.4. et cap.16.nu.5.& ſeqq.
B.Clemens Romanus lib.5. conſt. apoſt.cap.18.) Cap.75.num.6.
Idē lib.8. cap.34.) Cap.14.nu.6.
B.Dionyſius Areop.de eccleſ. hierar.cap.3.par.3.) Cap.3.nu.24.

Lactan-

Lactantius Firmianus lib. 4. diuin. inſt. cap. 10.) Cap. 73. num. 3. & cap. 74. num. 17.
Idē lib. 7. cap. 19.) Cap. 47. nu. 17.
B. Irenæus lib. 4. aduerſus hęreſes, cap. 23.) Cap. 67. num. 11.
B. Theophilus Cæſareen. in epiſt. ſynhodica de terminis Paſchę.) Cap. 74. in princ. & cap. 77. nu. 5. & cap. 78. num. 10.
Tertullianus in lib. aduerſus Iudæos.) Cap. 51. num. 5.
B. Ambroſius in epiſt. 83.) Cap. 75. num. 10.
B. Ioan. Chryſoſtomus in homil. 82. in Ioan.) Cap. 51. num. 4.
Idem in ſerm. S. Ioan. Baptiſtæ.) Cap. 68. num. 6.
B. Hieronymus in epiſt. 7.) Cap. 14. num. 5.
Idem in epiſt. 22.) Cap. 36. nu. 27.
Idem in 2. expoſitione ſuper pſal. 119. ſi tamen eius ſit illa expoſitio.) Cap. 16. num. 19.
B. Epiphanius aduerſus hæreſes, hær. 50.) Cap. 67. num. 4. & ſeqq. & cap. 74. nu. 11. & cap. 88. num. 8.
Idem hær. 51.) Cap. 73. num. 7. & ſeqq. & cap. 74. num. 14. & cap. 75. num. 11. & ſeqq.
Ioan. Caſſianus lib. 3. de inſt. cœnob. cap. 4.) Cap. 14. num. 10. & ſeqq. & cap. 15. num. 14.
Prudentius in libr. Cathemerinon.) Cap. 12. num. 19. & cap. 14. num. 7.
Idem in hymno. 5. Cathemer.) Cap. 17. num. 15. & ſeqq.
B. Auguſtinus in 2. Regula, cap. 1. ſi tamen ipſius ſit illa Regula.) Cap. 12. num. 13.
Idē lib. 3. de doctr. chriſt. cap. 12.) Cap. 37. num. 3.
Idem lib. 3. de conſ. euang. cap. 13. in fi.) Cap. 68. num. 8. & cap. 69. num. 7.
Idem in lib. quæſtionum ueteris, & noui teſt. quæſt. 106. in prima edit. ſi tamen ipſius ſint illæ quæſtiones.) Cap. 67. num. 10.
Idem in Ioan. tract. 120.) Cap. 68. in princ.
Concilium Turonen. 2. cap. 19.) Cap. 8. num. 1. & ſeqq.
B. Benedictus in Regula, cap. 42.) Cap. 17. num. 1.
B. Gregorius papa in homil. 21. ſuper euang.) Cap. 47. nu. 21.
Idem in homil. 38.) Cap. 36. num. 13. & ſeqq.
B. Iſidorus lib. 1. de eccleſ. off. cap. 19.) Cap. 12. num. 21.
Amalarius in lib. de ordine Antiph. cap. 70.) Cap. 45. num. 1.
Nicolaus primus papa, ad conſulta Bulgarorum, cap. 60.) Cap. 32. num. 12. & ſeq.
Idem ibidem cap. 61.) Cap. 16. in fi.
Theophylact⁹ in Matth. cap. 27.) Cap. 67. num. 10.
B. Anſelmus Cantuar. in Matth. cap. 27. ſi tamen ipſe ſit ī eo loco.) Cap. 68. num. 12.
Rupertus abbas Tuitien. lib. 10. in Matth. in princ.) Cap. 51. num. 6.
Burchard⁹ lib. 2. Decreti, cap. 73.) Cap. 16. num. 30.
Idem lib. 13. cap. 24.) Cap. 37. num. 2.
Iuo Carnoten. in Decreto par. 6. cap. 167.) Cap. 16. num. 30.

Idem

Idem in Pannormia libr. 2. cap. 188.) Cap.34.num.2.
Alex. de Ales in 4.par.quæſt.103. memb.2.) Cap.32. num.18.& ſeqq.
B. Thomas ī 4.ſent.diſt.15.quęſt. 3.art.3.q̄ſa.3.& in 2.2. quæſt. 147.art.7.) Cap.32. num. 17. & ſeqq.
Idem in quol.5.art. vltimo.) Cap. 25. num.3.& ſeqq.
Abbas Panormit. in c. 1. de fer.) Cap.20. num.5.

Ex auctoribus externis.

Ioſephus Iudæus lib.2. antiq. iudaic.cap.5.) Cap.88.num.8.
Liber Peſachim, ī princ.) Cap.20. num.30.& cap.88.num.8.
Ouidius lib.3.Faſtorum.) Cap.75. num.2.& cap.76.num.19.
Pomp.Feſtus lib.14. de verborum veterum ſig.) Cap.31.num.12. & cap.68. num.3.
Iuuenalis Satyra 9.) Cap.47.nu.5.
Plutarchus,ꝓbl.84.) Cap.90.nu.7.

FINIS.

MARCELLI FRANCOLINI
PRESBYTERI, ET DOCTORIS BODIANI
DE TEMPORE HORARVM CANONICARVM TRACTATVS PRIMA PARS INCIPIT.

DE VIGILIIS, ET NOCTVRNIS. Cap. I.

1. *NOx antiquitus diuidebatur in quattuor partes, quæ dicebantur vigiliæ. & num. 5.*
2. *vigilia vnaquæque per tres horas durabat.*
3. *vigilia quarta, & vltima noctis appellabatur Matutina. & num. 7.*
4. *Noctis quattuor partes appellantur a Chriſto domino Mar. 13. his nominibus. Sero, media nocte, gallicantu, & mane.*
6. *Noctis quattuor partes dicebantur etiam Cuſtodiæ.*
8. *Vigiliæ nocturnæ vt celebrarentur, in eccleſia primitiua inſtitutum eſt.*
9. *vigilate. fuit vltimum verbum, quod Chriſtus dixit Apoſtolis ante paſſionem.*
10. *vigilias ad nocturnas omnes pariter ſurgebant in primitiua eccleſia, tam clerici, quàm laici, tam viri, quàm feminæ.*
11. *Nocturni tres, & Laudes repræſentant nobis quattuor noctis vigilias.*
12. *Noctis quattuor partes appellantur ab Hugone de S. vict. Conticinium, Intempeſtum, Gallicinium, Antelucanum.*
13. *Noctis ſeptem partes aſſignantur a S. Iſidoro, octo a Macrobio.*
14. *Nocturni tres dicebantur antiquitus ſeparatim ſecundum tres vigilias noctis.*
15. *Nocturnos ad canendos Clerus antiquitus diuidebatur in tres partes. vel forte totus ad vnumquemque nocturnum conueniebat. & num. 17.*
16. *Laudes matutinæ vltimam ſibi vigiliam noctis vendicant. vigilia quarta, & vltima noctis vſque ad Solis ortum protenditur.*

DE HORIS canonicis, quo potiſſimum tempore ſint in eccleſijs publice concinendæ, vel etiam priuatim recitandæ, a Matutino, & nocturnis Vigilijs incipiētes dicturi ſumus ad laudem domini noſtri Ieſu Chriſti. Cuius rei notitiam vix aut nullo modo haberi poſſe putandum eſt, ſi antiquarum circa hoc conſuetudinum

1. ritus ignorentur. Sciendum eſt † ergo, apud antiquos noctem diuidi fuiſſe ſolitam in quattuor partes æquales, quæ communi nomine omnes Vigiliæ appellabantur, a militaribus excubijs origine, & denominatione ſumpta: ita vt prima
2. pars, † quæ per tres primas horas protendebatur, prima vigilia diceretur; ſecunda pars, quæ per tres alias horas vſque ad mediam noctem durabat, ſecunda vigilia; & ſic deinceps tertia & quarta vigilia conſtitueretur. De quibus vigilijs habetur tam clara & expreſſa mentio in vtroque teſtamento, vt nullus ſit dubitandi locus. Thren. 2. Conſurge, lauda in nocte in principio vigiliarum. Iudicum 7. Ingreſſuſque eſt Gedeon, & trecenti viri, qui erant cum eo, in partem caſtrorum, incipientibus vigilijs noctis mediæ. Exho. 14. Iamque aduenerat vigilia matutina. Et 1. Reg. 11. Et ingreſſus eſt media caſtra in vigilia matutina.
3. Vbi notandum eſt, † quòd quarta, & vltima vigilia noctis appellatur vigilia matutina; quia nempe mane, & per totam auroram durabat, & ſtatim exoriente Sole finiebatur. Similiter Luc. 2. dicitur de paſtoribus, quòd cuſtodiebant vigilias noctis ſuper gregem ſuum. Et eiuſdem 12. mentio fit ſecundæ, & tertiæ vigiliæ; quartæ autem Matth. 14. & Mar. 6.
4. Videtur autem, † vt bene notat B. Bonauentura ſuper illud Luc. 12. Et ſi venerit in ſecunda vigilia, & ſi in tertia vigilia venerit. Chriſtus dominus has omnes quattuor partes noctis alijs nominibus expreſſiſſe Mar. 13. dum dicit, Vigilate ergo, neſcitis enim, quando dominus domus veniat, ſero, an media nocte, an gallicantu, an mane.
5. Quòd autem † vt dicimus, quattuor eſſent vigiliæ noctis, non plures, neque pauciores, declarat egregie S. Hieronymus in epiſt. 139. ad Cyprianum. Nox (inquit) in quattuor vigilias diuiditur, quæ ſingulæ trium horarum ſpatio ſupputantur. Et lib. 2. in Matth. ſuper illud cap. 14. Quarta autem vigilia noctis venit ad eos ambulans ſupra mare. Stationes (inquit) & vigiliæ militares in terna horarum ſpatia diuiduntur; quando ergo dicit, quarta vigilia noctis veniſſe ad eos Dominum, oſtendit, tota nocte periclitatos, & extremo noctis, atque in conſummatione mundi eis auxilium præbiturum. Idem etiam dicit in commentarijs in Iob, cap. 35. ſuper illud, Qui dedit carmina in nocte. Et ſuper pſal. 89. ſuper illud, Et cuſtodia in nocte, quæ pro nihilo habentur. Sanctus item Auguſtinus lib. quæſtionum 4. ſuper Num. cap. 4. & de verbis Domini, ſerm. 14. ſuper illud idem Matth. 14. Quarta (ait) vigilia noctis, extrema pars noctis eſt: vigilia vna tres horas habet, ac per hoc nox quattuor vigilias habet, ternis horis per ſingulas vigilias diſtributis: quarta ergo vigilia noctis, hoc eſt pæne iam nocte finita. Arnobius etiam ſiue ille Rhetor, ſiue (vt Doctioribus placet) alius quiſpiam non aſpernandus tamen auctor, qui circa tempora B. Auguſtini vixerit, in comment. pſal. 129 ſuper illis verbis, A cuſtodia matutina
6. vſque ad noctem. ait, Cuſtodia vna † quarta pars noctis eſt. Ergo prima cuſtodia a veſpere incipit, ſecunda ad medium noctis attingit, tertia pullorum cãtus
7. tranſit, quarta † eſt vigilia matutina, quæ in ortum luminis adimpletur. Idem & S. Iſidorus lib. 1. de eccleſ. off. cap. 19. aſſerit dicens. Siquidem & in nocte ſta-

ctæ ſtationes, & vigiliæ militares in quattuor partes diuiſæ ternis horarum ſpatijs ſecernuntur.

Tam clara ſunt hæc quæ de vigilijs dicimus, non ſolum apud eccleſiaſticos ſcriptores, ſed etiam apud prophanos; vt videre eſt apud Cicer. lib. 3. epiſtolarum, quas vocant, familiarium, epiſt. 7. apud Cæſarem lib. 1. de bello Gallico, apud Plinium lib. 10. natur. hiſt. cap. 21. apud Cenſorinum in lib. de die natali. cap. 10. apud Vegetium, de re milit. lib. 3. cap. 8. cuius hæc verba ſunt. De ſingulis centurijs quaterni equites, & quaterni pedites, qui excubitum noctibus faciunt, eliguntur. Et quia impoſſibile videbatur in ſpeculis per totam noctem vigilantes ſingulos permanere; ideo in quattuor partes ad clepſydram ſunt diuiſæ vigiliæ, vt non amplius, quàm tribus horis nocturnis neceſſe ſit vigilare. Et apud pleroſque alios eadem tam expreſſe habentur, vt plures in hac re auctoritates adducere, ſuperfluum omnino videatur.

8. Ad harum † igitur militarium vigiliarum exemplum, vt notat Amalarius in lib. de Ordine Antiphonarij, cap. 4. & Thom. Vualden. in lib. de Sacramentalibus, cap. 26. num. 15. eccleſia primitiua a Christo domino instructa, qui nos ſæpiſſime ad vigilandum cohortatus eſt; vt patet Matth. 24. 25. & 26. Mar. 13. Luc. 11.
9. & 12. In quo illud † notandum eſt, quòd vltimum verbum, quod Saluator ſuis Apoſtolis dixit ante paſſionem, fuit, Vigilate, vt notat Aloyſius Lipomanus in eo opere quod italice ſcripſit pro confirmatione omnium dogmatum catholicorum, lib. 2. cap. 15. de cærimonijs eccleſ. particula 4. vbi agit de ſeptem horis canonicis, in reſponſione ad obiectionem 22. Quod autem vobis dico (inquit Chriſtus Apoſtolis Mar. 13.) omnibus dico. Et ne dum verbis, ſed etiam factis & exéplis ipſius Chriſti domini Saluatoris eadem primitiua eccleſia erudita, qui non ſemel in oratione legitur pernoctaſſe, vt apparet Matth. 14. Mar. 6. Luc. 6. & 21. statuit nocturnas vigilias in orationibus in laudem Dei a fidelibus celebrandas; tum ob ingruentes Tyrannorum timores, tum ob carnis petulantiam, & Dæmonum infeſtationes coercendas.

10. Et quidem credendum eſt, † initio naſcentis eccleſiæ, cum ardor fidei, & ſpiritus feruor corda diſcipulorũ Chriſti incendebant, non ſolum clericos ſed etiam laicos, nec ſolum viros ſed etiam feminas ad huiuſmodi vigilias pariter ſurrexiſſe, & noctes fere totas in pſalmodijs, & canticis ſpiritualibus lucubraſſe. Teſtes quidem huius rei locupletiſſimi ſunt antiqui Patres, quorum nemo nõ meminit, vt mox uiſuri ſumus, harum nocturnarum orationum, & vigiliarum. Verum ſi etiam aliunde omnes probationes deficerent, id tamen ex horarum ſaltem canonicarũ officio maxime eluceſceret. Ibi enim ſæpiſſime tres Noctur-
11. nos recitamus, qui vna cum Laudibus ſequẽtibus quattuor † nobis vigilias noctis repræſentant, vt bene ait Hugo de S. Vict. lib. 2. de eccleſ. off. cap. 9. in princ. Cuius verba hæc ſunt. Pſalmi & lectiones & reſponſoria diebus feſtis ſub tribus diſtinctionibus cantantur: quartam faciunt laudes matutinæ. Tres priores Nocturni, ſiue vigiliæ more romano nuncupantur; ſiquidem nox in quattuor vigi-
12. lias antiquo more diuiditur: quarum prima Conticinium † dicitur, ſecunda

Intempeſtum, tertia Gallicinium, quarta Antelucanum. Vnaquæque autem tribus horis contenta eſt. Vnde & trium Nocturnorum ſingulum tres habet pſalmos, quibus nos totidem horis noctis Dei ſeruitio præſentamus.

In quibus verbis notanda eſt diuiſio noctis in quattuor partes ſupradictis nominibus nuncupatas, quæ deſumpta videtur ex B. Iſidoro lib. 5. Etymol. cap. 31.
13. vbi tamen † addit ipſe tres alias partes, ſecurus fortaſſe Macrobiũ, qui Saturnal. lib. 1. cap. 3. in fi. referens totius diei ciuilis diuiſionem, octo ferme partium noctis mentionem facit. Verum nobis hæc ſequenda eſt quadripartita diuiſio, quam refert Hugo, & quam ſequitur etiam Gloſ. in c. ſuperueniente. 1. q. 1. & quæ vt ſupra vidimus, ex antiquiſſima ſacræ ſcripturæ, & ſacrorum Doctorum auctoritate deſcendens, optime eccleſiaſticæ inſtitutionis officijs deſeruit.
14. Licet autem † Nocturni omnes nunc ſimul dicantur, antiquitus tamen dicebantur diuiſim ſecundum tres vigilias noctis, vt expreſſe aſſerit B. Thom. ſuper 1. ad Cor. 14. lect. 6. Ioan. Belethus in Rationali, cap. 20. & ſeq. Guillel. Durant. in ſuo etiam Rationali, lib. 5. cap. 3. num. 3. & 6. Thom. Vualden. de Sacramental. cap. 24. Coſmas Guimer. in ſtatuto Gallicano, tit. qualiter horæ &c. ver. officium. Nauarrus in Manuali de oratione, cap. 3. num. 28. & ſeqq. & Theſaurus Sacerdotalis in 3. par. tit. de off. diuinis, cap. 24. & colligitur ex S. Iſidoro in lib. 1. de off. eccleſ. cap. 19. & 22.
15. Vnde putandum † eſt, quemadmodum refert Dominicus de Soto lib. vltim. de iuſt. & iure, quæſt. vltim. art. 1. concluſ. 5. & Theodorus Peltanus, de tribus bonorum operum generibus lib. 3. cap. 8. §. preces matutinæ. & §. multa hic dicit. quòd Clerus in primitiua eccleſia in tres partes diuidebatur, quarum vna in prima vigilia primum canebat trium pſalmorum nocturnum, altera in ſecunda ſecundum, atque alia in tertia tertium; vt tam in ſingulis, quàm in omnibus Trinitatem profiterentur; ac demum diluculo in quarta vigilia omnes ſimul ad Lau-
16. des concinendas conueniebant. Laudes enim † matutinæ, vt inquit Hugo de S. Vict. lib. 2. de eccl. off. cap. 10. noctis partem ſibi vendicant vltimam, quartam videlicet vigiliam, quæ vſque ad Solis ortum protenditur. Hæc autem Cleri diſtributio eo pertinebat, vt tempus aliquod ſomno, & neceſſariæ quieti indulgeretur; cum alijs dormientibus alij excubantes inuigilarent: Niſi ſit fortaſſe qui
17. dicat † (quod mihi non omnino minus veriſimile videretur) omnes ſimul ad omnes vigilias ſurrexiſſe, & facto modico interuallo omnes pariter in qualibet vigilia aliquantulum quieuiſſe.

Hæc autem quæ de nocturnis lucubrationibus aſſerimus, niſi etiam teſtimonijs antiquorum Patrum vera eſſe conuincamus, non videbimur huic tantæ rei pro dignitate feciſſe ſatis. Quare veterum, & ſãctorum Scriptorũ auctoritate oſtendamus, numquam non in eccleſia Chriſti vigilias, & nocturnas preces obſeruatas fuiſſe, ad eaſque populum chriſtianum ſemper fuiſſe a ſanctis Patribus inſtantiſſime incitatum.

DE VIGILIIS, ET NOCTVRNIS ORATIONIBUS. Cap. II.

1. *Vigilias,& nocturnas orationes antiquitus celebratas fuiſſe,& celebrandas eſſe probatur teſtimonijs omnium Patrum. Tertulliani. Philonis Iudæi. num. 2. S.Athanaſij.num.3. S.Baſilij.num.5. S.Gregorij Nazianzeni.num.7. S.Cypriani.num.8. S.Hilarij.num.9. S.Ambroſij.num.10. S.Hieronymi.num.12. S.Ioan.Chryſoſtomi.num.14. S.Epiphanij.num.16. S.Teleſphori papæ.num. 17. Ioan. Climaci. num.19. Ioan.Caſſiani.num.20. S.Auguſtini.num. 21. Prudentij.num.22. Bedæ.num.23. Concilij Carthaginienſis quarti.num. 24. Decretorum iuris.num.25. S.Gregorij papæ. num.26. S.Bernardi. num.27. Ruperti abbatis. num.28. S.Iſidori.num.29. Rabani,Concilij Aquiſgranenſis, libri qui inſcribitur Vitas patrum, Amalarij, & aliorum. num.30. Itẽm probatur auctoritate ſacræ ſcripturæ. num. 32. Exemplis Sanctorum. num. 33. S.Petri Alexandrini, ex Adone Treuerenſi.num.34. S. Carpi, ex S. Dionyſio Areopagita. num.35. S.Antonij abbatis. num. 36. Et aliorum, ex alijs.num. 37.*
4. *Chriſtus reſurrexit media nocte,ſecundum S.Athanaſium.*
6. *Alternis ſuccinentes pſallebant in duas partes diuiſi tempore S.Baſilij.*
11. *Vigilia noctis prima,veſpertina appellatur a S.Ambroſio.*
13. *Noctibus bis,terque ſurgendum ad orationem ſecundum B. Hieronymum.*
15. *Hebdomada ſancta appellatur hebdomada magna.*
18. *Nocturnos hymnos auxit primus B.Ioan.Chryſoſtomus ſumpta occaſione ex antiphonis,quas nocte canebant Arriani.*
31. *Nocturnas ad orationes ſurgendum eſſe probat decem rationibus Ioan. de Turre Cremata, ſex rationibus probat Archidiaconus.*
38. *Alternatim pſalmos canere primi inſtituerunt Flauianus & Diodorus monachi Antiocheni. Et B. Damaſus.num. 40.*
39. *Gloria patri,& filio, & ſpiritui ſancto. vt in fine pſalmorum caneretur,inſtituit primus Flauianus monachus Antiochenus.Et B.Damaſus. num.41.*

1. TErtullianus in primis † antiquiſſimus auctor in Apologetico aduerſus gẽtes, circa principium, quem etiam citat Euſebius Cæſareen. in hiſtoria eccleſ.lib.3.cap.26. & ſeq. refert, Plinium ſecundum cum Prouinciam regeret, conſuluiſſe Traianum Imperatorem, quid de cetero ageret cum Chriſtianis, nam præter obſtinationem non ſacrificandi, nihil aliud ſe de ſacris eorum comperiſſe aiebat, quàm cœtus antelucanos ad canendum Chriſto, & Deo, & ad confœderandam diſciplinam. Quam Plinij epiſtolam, & ad eam Reſcriptum Traiani Imperatoris ponit ad verbum Galeſinius in annotationibus ad ſuum Martyrologium ſub die prima Februarij. Et in eodem Apologetico prope finem Tertullianus tractans de cena Chriſtianorum, quæ Agape vocabatur, ita inquit. Edi-

tur quantum eſurientes capiunt,bibitur quãtum pudicis eſt vtile: ita ſaturantur, vt qui meminerint, etiam per noctem adorãdum ſibi Deum eſſe. Et in eamdem ſententiam in epiſtola de cibis Iudaicis,in fine. Licet in Euangelio (ait) per omnia ciborum redditus nobis vſus ſit, tamen intelligitur redditus ſed cum lege frugalitatis & cõtinentiæ.Hæc enim vel maxime decent fideles,oraturos ſcilicet Deum, & acturos ei quidem gratias, non diebus tantum, ſed & ipſis noctibus: quod fieri non poterit,ſi ſomnum grauem,& molem pectori impoſitam mens cibo,vinoque ſepulta non valuerit excutere. De cœtibus autem antelucanis idem Tertull. meminit in lib. de Corona militis,circa princ. ita ſcribens. Euchariſtiæ ſacramentum & in tempore victus,& omnibus mandatum a Domino etiam antelucanis cœtibus;nec de aliorum manibus, quàm Præſidentium ſumimus. Et in lib.2.ad vxorem,deteſtans cõnubia,quæ mulieres fideles cum gentilibus viris contrahebant,nocturnarum vigiliarum itidem meminit his verbis. Quis enim (ſcilicet vir gentilis) ſinat coniugem ſuam (fidelem) viſitandorum fratrum gratia vicatim aliena, & quidem pauperiora quæque tuguria circuire? Quis nocturnis conuocationibus, ſi ita oportuerit, a latere ſuo eximi libenter feret? Quis denique ſollemnibus Paſchæ abnoctantem ſecurus ſuſtinebit?Et paulo infra.Quanto curaueris ea occultare, tanto ſuſpectiora feceris, & magis cauenda gentili curioſitati.Latebiſne tu,cum lectulum, cum corpuſculum tuum ſignas, cum aliquid immundum flatu expuis,cum etiam per noctem exſurgis oratum, & non magiæ aliquid videberis operari?

2. Philo Iudæus † apud eumdem Euſebium lib.2.hiſt.eccl.cap.17.teſtatur,primitiuam apud Alexandrinos eccleſiam inter alia bona hymnos & pſalmos in conuentibus celebraſſe,& congregatos ſeorſum quidem viros,ſeorſum etiam in eiſdem locis feminas vigilias peregiſſe;ſicut(inquit Euſebius) apud nos fieri moris eſt; & maxime diebus illis, cum paſſionis dominicæ ſollemnitas celebratur, cum in ieiunijs pernoctare, & lectionibus ſanctis auditum præbere conſueuimus. Quæ omnia habentur etiam apud Nicephorum lib.2. hiſt.eccleſ. cap. 16. Verba autem Philonis ponemus infra, cap. ſeq. num.27.ad aliud propoſitum nobis inſeruitura.

3. S. Athanaſius † in lib. de Virginitate, ſiue Exercitatione, prope finem. Media
4. (inquit) nocte ſurgito, & laudato dominum Deum tuũ.In hac enim hora † ſurrexit Dominus noſter a mortuis.Et laudibus celebra patrem: propter hoc in hac hora præcepit nobis laudare Deum. Cum autem a ſomno ſurrexeris, cum primis hunc verſiculum dicito.Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi, ad iudicia iuſtificationis tuæ. Et orans incipito dicere pſalmum quinquageſimum totum donec perfeceris.Et hæc ſint tibi ſingulis diebus præſcripta. Hos antẽ pſalmos dicito quantum potes ſtans;ac poſt pſalmum precatio, genuumque flexio addatur cum lacrymis, cõmemoreſque Domino peccata tua, poſtuleſque, vt remittantur tibi.Poſt tres autem pſalmos dic Alleluia.Quòd ſi etiam virgines fuerint tecum,& hæ pſallant;atque alia poſt aliam,precationem perficite. Diluculo vero hunc pſalmum dicite,Deus Deus meus ad te de luce vigilo,Sitiuit in te anima mea.

ma mea. Interſpiratio vero ſit, Benedicite omnia opera Deo. Gloria in excelſis Deo. & reliqua. Idem B. Athanaſius in Apolog. lib. 1. in fine, narrans, quo modo ipſe eccleſia pulſus, ne caperetur, militum plus quàm quinque millium armatorum, & Arrianorum ipſum quærentium manus effugerit, ait, quòd nox erat, & peruigilium in eccleſia à fidelibus agebatur; quodque dum conſonantia pſalmodiæ celebraretur, ipſe inter medios pſallentium, militibus non ſentientibus illæſus abſceſſit. Cuius hiſtoriæ meminerunt etiam Socrates lib. 2. hiſtor. eccleſ. cap. 8. Theodoretus lib. 2. cap. 13. Sozomenus lib. 3. cap. 5. Caſſiodorus in Tripartita, lib. 4. cap. 11. & lib. 5. cap. 1. & 2.

5. B. Baſilius † in regulis fuſius diſputatis interrogatione. 37. late explicans horas canonicas, vt latius etiam infra nos viſuri ſumus cap. 12. num. 3. circa finẽ ita ſubiungit. De tẽpore autem dimidiæ noctis, quòd id ad orationem neceſſarium ſit, traditum nobis eſt a Paulo & Sila in Actis. Scriptum eſt enim ſic. Circiter autem mediam noctẽ Paulus & Silas laudabant Deũ. Atque hoc quidem etiam Cõcentor pſalmorũ confirmat ſic dicens. Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Poſt anteuertendum diluculum eſt, & ad orationem ſurgendum, cauendumque, ne dies nos in lectulo dormientes opprimat, & ille imitandus qui dixit; Præuenerunt oculi mei diluculum, vt meditarer eloquia tua. Et in epiſt. 1. ad S. Gregor. Nazianzenum, in fine ſic ait. Ceterum quod alijs mortalibus aurora eſt, hoc erit mediæ noctis tempus his, qui ad pietatis ſtudium exerceri pergunt: cum præcipue ſingulare otium animæ nocturna quies atque ſilentium pariat, quando nec oculi, nec aures aſpectum aliquem aut auditum noxium ad cor adſciſcunt; ſed mens ſola in ſeipſa Deo iugiter aſſiſtens compungit ſeipſam quidem ex eorum recordatione, quæ ante peccauit; normam uero ſibi ſtatuit ad euitandum malum; inquiritque cum gemitu & lacrymis diuinum adiutorium ad ea perficienda quæ ſtudioſe proponit. Et in epiſt. 63. ad Clericos Neocæſareen. circa medium ita inquit. Ad id vero, quòd propter pſalmodias accuſamur, qua re potiſſimum ſimpliciores perterrefaciũt qui nos traducunt, hoc habeo quod dicam; quòd uidelicet qui iam obtinuerunt ritus, omnibus eccleſijs Dei concordes ſunt, & conſoni. De nocte ſiquidem populus conſurgens antelucano tempore domum precationis petit; inque labore, & tribulatione, ac lacrymis indeſinentibus facta ad Deum confeſſione, tandem ab oratione ſurgentes ad pſalmodiam inſtituuntur. Et
6. nunc quidem in duas partes diuiſi alternis † ſuccinentes pſallunt, atque ex eo ſimul eloquiorum Dei exercitationem, ac meditationem corroborant, & cordibus ſuis attentionem, & reiectis vanis cogitationibus, mentis ſoliditatem ſuppeditant: deinde vni ex ipſis hoc muneris dato, vt quod canendum eſt prior ordiatur, reliqui ſuccinunt, atque ita pſalmodiæ uarietate, precibuſque ſubinde interſertis noctem ſuperant. Illuceſcente iam die pariter omnes velut ore uno, ac corde uno confeſſionis pſalmum Domino offerunt, ac ſuis quiſque verbis reſipiſcentiam profitentur. Horum gratia ſi nos fugitis, fugietis ſimul & Aegyptios, fugietis Libyam vtramque, Thebæos, Pa-

Iæſtinos, Arabes, Phœnicas, Syros, & qui ad Euphratem habitant, & vt ſemel dicam omnes apud quos vigiliæ, ac preces communeſque pſalmodiæ in pretio ſūt. Et in ſerm. in martyrem Iulittam declarans, quo modo ſine intermiſſione orandum ſit. Deſinit (inquit) dies, gratias ei habe, qui Solem nobis tribuit operum diurnorum miniſtrum, ignem quoque, & Lunam per noctem, & multa alia vitæ neceſſaria abunde ſuppeditat. Nox vero adueniens alias tibi occaſiones, ac materias orandi miniſtrabit; quādo in cælum reſpexeris, quando aſtrorum pulchritudines contemplaberis viſibilium Domino ſupplica, Deum omnium conditorem & artificem adora, qui in ſapientia cuncta creauit. Quando item videris omnium animalium naturam ſomno occupatam, rurſus eum adora, qui nos inuitos etiam per ſomnum a laboribus continuis liberat, & parua requie rurſus ad agendi uirtutem reducit. Nox igitur non ſit quaſi ſors quædam propria & peculiaris, tota ſomno dedita: Neque committas, vt per ſomni inſenſibilitatem, vitæ tibi medium ſit inutile. Sed noctis diducas tempus in ſomnum & orationem. Et poſtremo in expoſitione pſal. 14. in princ. Vigiliarum idem B. Baſilius meminit his verbis. Iam inde ex nocte media cum ad hoc dicatum Martyribus templum fratres dilectiſſimi ueneritis, ipſorum Martyrum Deum per hymnos vſque ad horam hanc diei noſtrum expectantes aduentum placare non deſtitiſtis. Vobis igitur pro eo quòd Martyrum honorem, & cultum Dei ſomno & quieti prætuliſtis, parata eſt merces. Nos vero ſi apud uos apologiam ob moram, lentamque miſſionem veſtram facere oportet, cauſſam afferimus, quòd in alio ſimili huic templo, non paruo a nobis diſtante ſpatio officium obeuntes, tempus diei huius conſumpſimus. Quoniam itaque largitus eſt Dominus, vt & illis per me ſatis ſit factum, & veſtræ propterea non deſim caritati, gratias ei mecum reddite, qui hanc viſibilem noſtri corporis fragilitatem inuiſibili ſua virtute moderatus eſt. Ex quo ne nimium diu vos diſtineamus, iam iam dimittemus, ſi pauca prius ſuper pſalmo vobis decantato diſſerendo ſermonis conſolatione veſtras animas aliquantulum ædificauero, atque ita ad curanda corpora ueſtrum quemlibet miſſum faciemus. Quid igitur id erat, quod decantaſtis? Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ. &c.

7. B. Gregorius Nazianzenus ✝ in oratione habita in præſentia centum quinquaginta Epiſcoporum, earumdem vigiliarum mentionem faciens ſic loquitur. Valete Nazaræorum chori, pſalmodiarum concentus, ſtationes nocturnæ. Et in oratione. 2. in Paſcha, in princ. loquens ſpecialiter de peruigilio Paſchæ, Præclara quidem (ait) nobis quoque fuit heſterna ſplendoris, luminumque ſollemnitas, quam priuatim iuxta, publiceque peregimus, omne genus hominum ferme, atque omnes magiſtratu & dignitate inſignes copioſo igne noctem colluſtrātes. Super quibus verbis Nicetas. Præclara (inquit) etiam fuit heſterna luminum celebritas, hoc eſt cœtus ille qui ad veſperam magni Sabbathi celebrabatur. Peruigilem enim noctem traducebant vſq; ad horam ſeptimam cantantes, ac lāpades accendentes, atque imminentē Seruatoris noſtri reſurrectionē exſpectantes. Hūc porro cœtū celebrant alij priuatim & domi, alij publice & in catholicis eccleſijs.

S. Cy-

8. S. Cyprianus in tractatu † de oratione Dominica, prope finem ſic ait. Nec verbis tantum, ſed & factis Dominus orare nos docuit, ipſe orans frequenter & deprecans, & quid facere nos oporteret, exempli ſui conteſtatione demonſtrās. Sicut ſcriptum eſt. Ipſe autem fuit ſecedens in ſolitudinem, & adorans. Et iterum. Exiuit in montem orare, & fuit pernoctans in oratione Dei. Quòd ſi ille orabat, qui ſine peccato erat, quāto magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per totam noctē iugiter uigilās continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequētanda oratione debemus nocte vigilare? Et deinde rurſus in fine, poſtquam egiſſet de horis canonicis diurnis, ſubiunxit. Quòd ſi in ſcripturis ſanctis Sol uerus & dies uerus eſt Chriſtus, hora nulla a chriſtianis excipitur, quo minus frequēter ac ſemper Deus debeat adorari; vt qui in Chriſto, hoc eſt in Sole, & in die uero ſumus, inſiſtamus per totam diem precibus & oremus; & quādo mundi lege decurrens vicibus alternis nox reuoluta ſuccedit, nullum de nocturnis tenebris eſſe orantibus damnum poteſt, quia filijs lucis & in noctibus dies eſt. Quando enim ſine lumine eſt, cui lumen in corde eſt? Aut quādo Sol ei & dies non eſt, cui Sol & dies Chriſtus eſt? Qui autem in Chriſto, hoc eſt in lumine ſemper ſumus, nec noctibus ab oratione ceſſemus. Sic Anna vidua ſine intermiſſione rogans ſemper & vigilans perſeuerabat in promerendo Deo; ſicut in Euangelio ſcriptum eſt. Non recedebat (inquit) de templo, ieiunijs & orationibus ſeruiens nocte ac die. Videant vel Gētiles qui nec dum illuminati ſunt, vel Iudæi, qui deſerti lumine in tenebris remanſerunt. Nos fratres dilectiſſimi qui in Domini luce ſemper ſumus, qui meminimus & tenemus, quid eſſe accepta gratia cœpimus, computemus noctem pro die. Ambulare nos credamus ſemper in lumine, non impediamur a tenebris quas euaſimus; nulla ſint horis nocturnis precum damna, nulla orationum pigra & ignaua diſpendia. Per Dei indulgentiam recreati ſpiritaliter & renati, imitemur quod futuri ſumus: habituri in regno ſine interuentu noctis ſolum diem, ſic nocte quaſi in lumine vigilemus: oraturi ſemper & acturi gratias Deo, hic quoque orare & gratias agere non deſinamus.

9. S. Hilarius † in pſal. 118. ſuper illud, Memor fui nocte nominis tui Domine. agens de oratione nocturna, inter alia dicit. Scit (Propheta) præcipue nocturno tēpore diuini eſſe a nobis nominis recordandum: ſcit tū maxime cuſtodiam Dei legis a nobis eſſe retinendam, cum ſubrepunt animo impuræ cupiditates, cum vitiorum ſtimuli per recens aſſumptum cibū corpus exagitant, tum Dei nomen recordandū eſt, tum cuſtodienda lex eius eſt, pudicitiam, continentiā, timorem Dei ſtatuens. Nouit hoc præcipue tempore Dominum orandum, deprecandum, promerēdum, dicens in loco alio. Lauabo p ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Non eſt periculoſo nocturnarum vigiliarū otio animus relaxandus, ſed in orationibus, in deprecationibus, in confeſſionibus peccatorum occupandus eſt; vt cum maxime corporis vitijs opportunitas datur, tum præcipue eadem vitia diuinæ legis recordatione frangantur. Et ſuper illud eiuſdem pſal. Media nocte ſurgebam ad confitendum nomini tuo. Non vacat (inquit) totis noctibus ſomno, nec otioſus lecto continetur: ad confitēdum Deo

non

non ſolum nocte, ſed etiam media nocte conſurgit. Meminit hoc eſſe tẽpus, quo primitiæ Aegyptiorũ meritiſsima impiæ obſtinationis clade percuſſæ ſunt. His ergo horis non laxatur in ſomnum, ne gladio Aegypti admiſceatur. Hoc noctis tempore introeunte ſponſo, ſapientes virgines in nuptias cum lãpadibus introibunt: vigilat ergo, ne cum ſtultis mereatur excludi. Hoc tẽpore pſallentibus Paulo & Sila Apoſtolis catenæ & vincula reſoluuntur: non dormit itaqne, ne vinctus ſit. Nec habet eum nocturni tẽporis ſomnus, nec ei obliuio officij ſui requie mediæ noctis obrepit. Surgit enim ad confitendum Deo. Confeſſio vero non ſolum ad peccata referenda eſt, verum etiam in Dei laudibus intelligenda eſt.

10. B. Ambroſius † etiam in eoſdem locos dicti pſal. 118. præclare multa dicit de oratione nocturna. Et primum ſerm. 7. part. 7. ſuper illud, Memor fui nocte nominis tui Domine. Sic ait. Hoc nomen Ieſu innocetur diebus ac noctibus: nullũ tẽpus prædicandi vacuum ſinat ſancta deuotio præterire. Si ſtudentes igitur doctrinis ſæcularibus perparum ſomno indulgent, quanto magis qui Deũ cupiũt cognoſcere, non debent ſomno corporis impediri, niſi quantũ naturæ ſatis eſt? Dauid per ſingulas noctes lectum ſuum lacrymis diluebat, ſurgebat etiam noctis medio, vt Domino confiteretur. Et ne totam noctem ſopori exiſtimes deputandam, tunc magis tibi orandus eſt Dominus, tunc præſidia poſtulanda, culpa cauenda, quando videtur habere ſecretum: tunc maxime quando tenebræ in circuitu meo, & parietes me operiunt, conſiderandum, quia Dominus omnia intuetur abſcondita. Ne dixeris ergo circũfuſus tenebris, Quis me videt? & quem vereor ſæptus parietibus, & incluſus? Quia vultus Domini ſuper facientes mala. Deinde ſi arbitrum non vides, teipsũ non vides? Tuæ conſcientiæ teſtimoniũ nõ vereris? Neſcis illam caliginem noctis non opertorium, ſed incentiuũ eſſe peccati? Cum ſõno & cibo feruent corpora, tunc etiam vigor mentis ſopore laxatur, ſõno reſoluitur, tũc irrepit impuri libido cõcubitus, tunc perturbatur cor, ſqualorem immunditiæ non veretur, caſtitatis puritas non conſideratur, pudicitiæ gloria nõ recenſetur. Nox erat, quando Iudas prodidit, quãdo Petrus negauit. Illo igitur præcipue tpe iuſtificationes Dei animo retexendæ ſunt, relegenda mandata hortatoria. Illa de caſtitate præcepta non abſint, vt his occupata mens flagrantiam libidinis, carnis reſtinguat ardorẽ. Tene illud animo, lauabo p ſingulas noctes lectũ meũ. Quis enim ſtupris deditus, flagitijs inuolutus, lauat p ſingulas noctes lectum ſuũ? Neſcit flere qui flenda cõmitrit; & cũ ſit ipſe lacrymabilis, non habet pœnæ lacrymas ſuæ. At ille qui caſtigat corpus ſuum, & ſui ſollicitus gubernator eſt, atque ingemiſcẽs & dolens lapſus ſuperioris offenſam quærit quo modo abluat fluctibus pœnitentiæ, hic lauat p ſingulas noctes lectũ ſuũ. Non dormiamus ergo totis noctibus, ſed maximã partẽ earum lectioni, & orationibus deputemus. Audi eccleſiæ vocẽ quærentis etiam in noctibus Chriſtũ. In cubili (inquit) meo, in noctibus quæſiui quem dilexit anima mea. Accipe ſm litteram. Quæſiuit in noctibus orando, deprecando, etiam lacrymis deplorãdo. Et rurſus ſerm. 8. par. 6. ſuper illud, Media nocte ſurgebã. &c. ſic ait. Non ſatis eſt dies ad deprecandum, ſurgendum eſt & nocte, & media nocte. Ipſe Dñs pernoctauit

noctanit in oratione, vt te proprio ad deprecandũ inuitaret exéplo. Et paulo infra. Multa enim illo in tpe tentamenta proſerpunt. Tunc feruet carnis illecebra, tunc Tẽtator illudit. Et ſerm. 19. par. 3. ſuper illud, Præueni in maturitate. Pernoctabat (inquit) in oratione dominus Ieſus nõ indigẽs precationis auxilio, ſed ſtatuens tibi imitationis exemplũ. Ille pro te rogans pernoctabat, vt tu diſceres, quo modo pro te rogares. Redde igitur ei, quod pro te detulit. Audi ſupra dicentem Prophetam, Media nocte ſurgebam ad confitendũ tibi. Et tu ſurge vel media nocte ſi nõ potes tota ſemper nocte vigilare, vt dũ oras nocte, veri Solis pectori tuo ſplendor irradiet; quia omnis anima quæ Chriſtum cogitat, in lumine ſẽper eſt. Dies lucet tibi, Chriſtus aſpirat. Rurſus in eodẽ ſerm. 19. par. 4. ſup illud, Præuenerunt oculi mei ad te diluculo. inquit. Supra ait, Præueni in maturitate, hoc eſt ante horas, ante tẽpus, hic ait mane, aliud ſignificans tempus orandi, atque pſallendi Domino: vt ſit illud prius ſecũdum quòd ait, Media nocte ſurgebã, hoc autẽ iuxta illud, Præueni orientem Solẽ. Graue eſt enim, ſi te otioſum in ſtratis radius Solis oriẽtis inuerecundo pudore cõueniat, & lux clara feriat oculos ſõnolento adhuc torpore depreſſos. Arguit nos tanti tẽporis ſpatium ſine vllius deuotionis munere, ac ſacrificij ſpiritalis oblatione feriata tranſmiſſũ. An neſcis o homo, quod primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? Quotidiana tibi meſſis, quotidianus eſt fructus. Occurre ergo ad Solis ortus, vt te oriens inueniat iam paratũ, ne lumina tua madido adhuc ſopore mergentia primus diei fulgor exagitet. Idem lib. 7. in Lucam, ſup illud cap. 11. Quis veſtrum habẽs amicũ. &c. ſic dicit. Alius præcepti locus eſt, vt omnibus momentis, non ſolum diebus, ſed etiam noctibus oratio deferatur. Vides enim, quòd iſte, qui media nocte perrexit, tres panes ab amico ſuo poſtulans, & in ipſa petendi intentione perſiſtens, non defraudetur oratis. Et paulo infra. Petijt ab hoc media nocte panes Dauid, petijt, & accepit. Petijt enim, quãdo dicebat, Media nocte ſurgebam ad confitendũ tibi. Ideo meruit hos panes, quos appoſuit nobis edẽdos. Petijt, cum dicit, lauabo p ſingulas noctes lectum meũ. Neque enim timuit, ne excitaret dormientẽ, quẽ ſcit ſemper vibrare vigilantem. Et ideo ſcriptorũ memores noctibus ac diebus orationi inſtantes peccatis noſtris veniam poſtulemus. Nam ſi ille tam ſanctus, & qui regni erat neceſſitatibus occupatus, ſepties in die laudẽ Domino dicebat, matutinis, & veſpertinis ſacrificijs ſẽper intentus, quid nos facere oportet, qui eo amplius rogare debemus, quo frequentius carnis ac mentis fragilitate delinquimus, vt de via laſſis, & iſtius æui curſu, ac vitæ huius anfractu grauiter fatigatis panis refectionis deeſſe nõ poſſit, qui hominis cor cõfirmet? Nec ſolum media nocte Dominus, ſed omnibus prope docet vigilandũ eſſe momẽtis. Venit
11 enim & veſpertina † & ſecũda & tertia vigilia, & pulſare conſueuit. Beati itaque ſerui illi, quos cũ venerit Dñs, inuenerit vigilãtes. Si ergo deſideras, vt virtus Dei præcingat ſe, & miniſtret tibi, vigilãdũ eſt ſẽper. Multæ enim inſidiæ ſũt bonis, & grauis corporis ſõnus: cum ſi dormire mẽs cœperit, vigorẽ ſuæ virtutis amittit. Excita igitur ſomnũ tuũ, vt pulſes oſtiũ Chriſti. Idẽ præterea in epiſt. 82. ad Vercell. eccleſiã, loquẽs de diſcipulis B. Euſebij Vercell. epiſc. ait. Sed ſatis de magiſtro

dictum

dictum puto, nunc diſcipulorum vitam proſequamur. Qui in illam ſe laudem induerunt, hymnis dies ac noctes perſonant. Hæc nempe Angelorum militia eſt, ſemper eſſe in Dei laudibus: Orationibus cõciliare crebris, atque exorare Dominum ſtudent. Idem poſtremo in lib. 1. de Abraham patriarcha, cap. vltim. de coniugibus fidelibus agens inquit. Simul ad orationem nocte vobis ſurgendum eſt, coniunctis precibus obſecrandus Deus. Quod etiam a Gratiano refertur. 28. q. 1. c. caue.

12. B. Hieronymus † pluribus in locis idem probat, quorum aliquos hic annotare non pigebit. In epiſt. 7. ad Lætam, de inſtitutione filiæ, poſt medium, ſic ait. Vigiliarum dies, & ſollẽnes pernoctationes ſic virguncula noſtra celebret, vt ne tranſuerſum quidẽ vnguem a matre diſcedat. Et paulo poſt. Præponatur ei, probæ fidei, ac morum, & pudicitiæ virgo veterana, quæ illam doceat, & aſſueſcat exẽplo ad orationes & pſalmos nocte conſurgere. Item in epiſt. 8. ad Demetriadem virginem, de virginitate ſeruanda, prope finem, ſtatuit præter alias horas diei, media nocte, & mane pſalmorum, & orationis ordinem ſemper eſſe exercendum. Et in epiſt. 10. ad Furiam, de viduitate ſeruanda. Ardentes (ait) Diaboli ſagittæ ieiuniorum, & vigiliarum rigore reſtinguendæ ſunt. Et in epiſt. 22. ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis, ante medium. Ad orationem (inquit) tibi nocte ſurgenti non indigeſtio ructum faciat, ſed inanitas. Et paulo infra. Eſto cicada noctium, laua per ſingulas noctes lectum tuum, lacrymis tuis ſtratum tuum riga. Vigila, & fias ſicut paſſer in ſolitudine: pſalle ſpiritu, pſalle & ſen-

13. ſu. Et longe poſt, prope finem, ait. Noctibus bis, † terque ſurgendum. Idem in epiſt. 27. ad eamdem Euſtochium, poſt medium, loquens de monaſterijs uirginum, quæ Paula mater fundauerat, ait, quòd præter horas diei, noctis medio per ordinem pſalterium cantabant. Idem in epiſt. 4. ad Ruſticum monachum, de viuendi forma, poſt medium. Laſſus (inquit) ad ſtratum venias, ambulanſque dormites, & nec dum expleto ſomno ſurgere compellaris: dicas pſalmum in ordine tuo. &c. Et in epiſt. 13. ad Paulinum, de inſtitutione monachi, poſt medium, Semper (ait) in manu tua, ſacra ſit lectio. Frequenter orandum, & flexo corpore mens erigenda ad Dominum. Crebræ vigiliæ, & ventre vacuo ſæpius dormiendum. Et in cap. 4. Daniel. ſuper illis verbis, Et ecce vigil. Vigil (ait) ſignificat Angelos, quòd ſemper vigilent, & ad Dei imperium ſint parati. Vnde & nos crebris pernoctationibus imitamur Angelorum officia. Et in pſal. 91. in princ. ſuper illis verbis, Bonum eſt confiteri Domino, & pſallere nomini tuo Altiſſime: Ad annunciandum mane miſericordiam tuam, & veritatem tuam per noctem. Certe (inquit) chriſtianorum & monachorum eſt, maxime in noctibus peccata ſua confiteri.

14. Beatus etiam Ioan. Chryſoſtomus † multis in locis, ſed præcipue in homil. 41. & 42. ad populum Antiochenum, & in homil. 26. ſuper Acta Apoſt. vbi eadem omnino repetit, quæ in dicta. 42. homil. dixerat, cõmendat nocturnam orationẽ, & ad illam viros ac mulieres eloquentiſſime adhortatur. Non ideo (inquit) facta eſt nox, vt per totam dormiamus, & otioſi ſimus. Teſtatur hoc & opifices, nautæ, negotiato-

negotiatores. Eccleſia Dei medijs ſurgit noctibus, ſurge & tu, & vide aſtrorum choream, profundum ſilentium, magnam quietem: obſtupeſce Dei tui magnam diſpenſationem. Purior tunc eſt anima, leuior, ſubtiliorque tunc eſt: ſublimia videt, ac expedita eſt. Tenebræ ipſæ, ſilentiumque multum in compunctionem inducere ſufficiunt. Et infra. Hic ſane mihi & ad viros, & ad mulieres ſermo eſt: flecte genua, ingemiſce, ora Dominum, vt tibi miſericors ſit. plus inflectitur nocturnis precibus, ſi quando tu quietis tempus facias lamentorum tempus. Memor eſto Regis, qualia verba dicebat, laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, in lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Quantumuis delicatus fueris, non es illo delicatior: quantumuis diues, non es ditior Dauide. Et rurſus infra. Hoc fac & tu vir, non ſola mulier. Sit eccleſia domus ex viris, mulieribuſque conſtituta. Et poſt pauca. Si tibi etiam filij ſunt, excita & filios, & fiat modis omnibus domus noctu eccleſia. Si autē teneri ſunt, & vigiliā ferre nequeunt, vnam & alteram orationem faciant, & iterum finito quieſcere. Tantum ſurge, tantum in conſuetudine temetipſum inſtitue. Nihil hoc promptuario melius, quod tales ſuſcipit preces. Idē præterea in ſerm. cui tit. eſt. Quòd diſpenſatio rerum per teipſum exequenda eſt. qui duplicatus eſt cum homil. 59. ad populum Antioch. immo uero etiam triplicatus cū homil. 14. in cap. 5. epiſt. 1. ad Timoth. egregie explicat Monachorum mores in orationibus nocturnis, matutinis, & diurnis celebrandis, in decantandis pſalmis, & hymnis ſpiritualibus. Et inter alia dicit. Ante diem cum gallus vocem dederit, omnes ſtatim cum reuerentia ſomnum deponentes exſurgunt excitante eos Prælato, & conſiſtunt ſanctum conſtituentes chorum, & ſtatim manus extendētes, ſacros hymnos decantant. Et poſt pauca. Vt dixi, poſtquam gallus cantauit, ſtatim veniens Prælatus, & pede ſolum ſimpliciter cædens, omnes excitauit; nec enim nudos illic fas eſt dormire. Mox ſtatim ſurgentes ſtant hymnos cantantes propheticos, multā cum vocis conſonantia, cum apte compoſitis concentibus. Neque cithara, neq; fiſtulæ, nec vllum aliud muſicum inſtrumētum talem emittit vocem, qualem audire licet in profunda quiete, & ſolitudine Sāctis cātantibus illis. At & ipſa cantica commoda, & in Deum caritate plena. In noctibus (inquit) extollite manus veſtras ad Deū. Et De nocte vigilabit ſpiritus meus ad te Deus, quoniam lux præcepta tua ſuper terram. Et dauidica cantica multos mouentia fontes lacrymarum. quippe cum cantet dicēs, Laboraui in gemitu meo, lauabo per ſingulas noctes lectum meum, lacrymis meis ſtratum meum rigabo. Et Septies in die laudaui te ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. nobis hiantibus, & nos ſcalpentibus, ſtertentibuſque, vel ſupinis negligēter iacentibus, & innumeras cogitātibus fallacias. Quanti eſt eos in hoc totam noctem inſumere? Et paulo infra. Itaque mundani quidem & die dormiunt, illi vero & nocte vigilant; vere lucis filij ſunt. Et in homil. 56. ad populum Antioch. quæ ſimiliter duplicata eſt cum homil. 69. in Matth. de eiſdem Monachis agens, inter alia inquit. Multo ānte auroram ex lectulo ſtatim ſurgentes incolumes, & ſollertes, & ſobrij, chorumque conſtituentes in alacri conſcientia conſonanter omnes tamquam ex vno ore hymnos omnium Deo concinunt,

concinunt, eum venerantes, & ei gratias de omnibus agentes tam proprijs, quàm communibus beneficijs. Et in homil. 57. ad populum Antioch. circa finem, hæc de ſupradictis Monachis rurſus ait. Poſt hymnum dictũ multa repleti compunctione, & feruentibus lacrymis ſic ad ſomnum ſe conferunt, tantum dormientes, vt parum requieſcant. Et rurſum noctes dies faciunt, in gratiarum actionibus, & hymnodijs degentes. Nec vero viri tantum, ſed & mulieres hanc exercent philoſophiam, naturæ infirmitatem promptitudinis abundantia ſuperantes. Et in homil. 30. in Gen. in princ. loquens de hebdomada ſancta, dicit
15. appellari hebdomadam illam † magnam, quia magna quædam, & ineffabilia bona contigerunt nobis in illa. Ac ſubiungit. Et iccirco fideles & ieiunium intendunt & vigilias, & pernoctationes ſacras, & eleemoſynas faciunt, vt hebdomadæ huic honorem habeant.
16. De qua item hebdomada S. Epiphanius † lib. 3. aduerſus hæreſes, hæreſi. 75. de Aerianis hæreticis tractans, ſic loquitur. In diebus autem Paſchatis quãdo apud nos fiunt humi dormitiones, caſtitates, afflictiones, ſiccorum eſus, preces, vigiliæ, ac ieiunia, & omnes animarum ſalutes per ſanctas afflictiones; ipſi a ſummo mane obſonantur, carneque, ac vino venas ſuas explentes cachinnãtur ridentes ac ſubſannantes eos, qui ſanctum hunc cultum hebdomadis paſchatis perficiunt. Et de eiſdem uigilijs hebdomadæ paſchatis rurſus agit idem B. Epiphanius in dicto lib. 3. aduerſus hæreſes, in fine.
Immo vero nõ ſolum illa vna hebdomada magna, ſed per ſeptem hebdomadas
17. continuas ante ſanctum paſcha præcepit B. Teleſphorus pontifex † ſummus, & martyr, vt Clerici omnes in eadem obſeruantia uiuerent. Cuius verba in epiſtola ad omnes uniuerſaliter, cap. 1. hæc ſunt. Has ergo ſeptẽ hebdomadas omnes Clerici a carne & delitijs ieiunent, & hymnis, & vigilijs, atque orationibus Domino inhærere die noctuque ſtudeant.
Sed vt ad S. Chryſoſtomum redeamus, in ſerm. in Iuuentinũ & Maximum martyres, narrans quæ ab ipſis Martyribus agerentur dum in carcere tenerentur incluſi, ſacrarum vigiliarum meminit, ita inquiens. Multi contempta præſenti vita frequenter eos viſitando ſacras apud eos vigilias continuis pſalmis perficiebant. Erãt familiaritates illæ ſpiritualis eruditionis, atque cõſolationis plenæ. Et clauſa quidem tunc eſt eccleſia, carcer autem eccleſia factus eſt. Longum eſſet, ſi omnia, quæ sãctus vir, vere os aureũ, de vigilijs & nocturna oratione ediſſerit, tranſcribere vellem; Iccirco iſta ſufficiant. Vnum tamen de eo prætereundum mini-
18. me eſt. quòd ipſe ſcilicet auxit primus † in nocturnis hymnis orationes. Nam cum Arriani hymnos & antiphonas ex ſuo dogmate compoſitas infra portas ciuitatis Conſtãtinopolitanæ, & per porticus congregati decantarent: & hoc maxima noctis parte facientes, diluculo cum ipſis antiphonis per mediam ciuitatẽ egreſſi portam ad ſuam eccleſiam concurrerent; cumque hoc crebro quaſi ad vituperationem orthodoxorum facere non ceſſarent, B. Chryſoſtomus metuens, ne ſimplices huiuſmodi cantibus traherentur, inſtituit ſuum populum, vt & ipſi nocturnis occuparentur hymnis, quatenus & illorũ obſcuraretur opus, & fide-

lium profeſſio firmaretur; dum clariores hymni omouſianorum noctibus apparerent. vt habent in hiſtorijs ſuis eccleſiaſticis Socrates lib. 6. Sozomenus lib. 8. Tripartita lib. 10. Nicephorus libr. 13. omnes capitibus octauis. Nunc ad alios Scriptores veniamus.

19. Ioannes Climacus † cap. 19. de vigilijs agés ait inter cetera, quòd diuitias agricolæ ex area & torculari colligunt, Monachi vero ſuas opes & ſcientiam veſpertinis maxime, nocturniſque orationibus, & animi exercitationibus congregant.

20. Ioánes Caſſianus † toto lib. 2. de Inſtit. cœnobiorum, agit de canonico nocturnarum orationum, & pſalmorum modo. Et lib. 3. cap. 4. teſtatur, inter Monachos fuiſſe quoſdam dies, quibus a veſpertinis horis excubias vſque ad auroræ viciniam celebrabant. Et cap. ſeq. narrat de ægyptijs Monachis, quòd ſolebant certis temporibus etiam ante gallorum cantum conſurgere, & Miſſa canonica celebrata, vſque ad lucem poſt hæc vigilias extendere. Et cap. 8. ait, ſingulis hebdomadibus vigilias per totam noctem fuiſſe in oratione conſumptas, ita vt duæ ferme horæ ad reficienda ſomno corpora tantum relinquerentur: aitque dictas vigilias tripartitis diſtinctas fuiſſe officijs, vt labor hac diuerſitate diuiſus delectatione quadam defectionem corporis releuaret.

21. S. Auguſtinus † in ſerm. 2. feriæ quartæ in capite ieiunij, qui eſt de tempore 56. in fine, Si infirmitas (inquit) non prohibet, quotidie ieiunate, ad vigilias alacri & feruenti deuotione conſurgite, propter illud quod ſcriptum eſt, De nocte vigilat ſpiritus meus ad te Deus. Et iterum, Ad te orabo Domine mane, & exaudies uocem meam. Et iterum, Media nocte ſurgebam ad confitendum nomini tuo Domine. Ad quam rem etiam Dominus, & Saluator noſter in euangelio hortatur, & admonet, dicens, Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem. Et in ſerm. 1. Dominicæ. 26. poſt Trinit. qui eſt de tempore. 251. loquens de Dominica die ſic ait; Veniat ergo cuicumque poſſibile ſit, ad veſpertinam atque nocturnam celebrationem, & oret ibi in conuentu eccleſiæ pro peccatis ſuis Deũ. Qui vero hoc non poſſit, ſaltem in domo ſua oret, & non negligat Deo ſoluere votum, ac reddere penſum ſeruitutis. Et in pſal. 32. ſuper illud, Confitemini Domino in cithara; vigiliarum mentionem faciens, Nonne (ait) id egit inſtitutio in nomine Chriſti vigiliarum iſtarum, vt ex iſto loco citharæ pellerentur? Et de peruigilio, quod Sabbatho ſancto celebrabatur, ad Neophytos loquens in ſerm. 42. inter quinquaginta homilias, in fine, In die Sabbathi (ait) quando vigilaturi ſumus in Dei miſericordia, reddituri eſtis non orationem, ſed ſymbolum. Et in ſerm. 1. feriæ ſecundæ Paſchæ, qui eſt de tempore. 140. in princ. Heſterno die, id eſt nocte lecta eſt ex euangelio reſurrectio Saluatoris. Et clarius in ſermone ad populum, in Vigilijs Paſchæ, quem refert Amalarius lib. 1. de eccleſ. off. cap. 16. Dicendum eſt, cur tanta celebritate hodierna potiſſimum nocte vigilias celebremus, &c.

22. De quibus vigilijs Prudétius † poeta præter hym. 1. totum, & 2. Cathemerinon, qui ſunt ad Gallicantum, & Matutinum, id eſt vt modo dicimus, ad Matutinum, & Laudes, elegantiſſime agit in hymno. 5. eiuſdem libri, ita inquiens.

Nos

Nos feſtis trahimus per pia gaudia
Noctem concilijs, votaque proſpera
Certatim vigili congerimus prece,
Exſtructoque agimus liba ſacrario.
Pendent mobilibus lumina funibus,
Quæ ſuffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perſpicuo flamma iacit vitro.
Credas ſtelligeram deſuper aream
Ornatam geminis ſtare Trionibus,
Et qua phoſphoreum temo regit iugum
Paſſim purpureos ſpargier heſperos.

23. Et venerabilis Beda † in homil. in vigilia Paſchæ, ſuper illud Matth. 28. Veſpere autem Sabbathi. de eiſdē vigilijs ſic loquitur. Vigilias nobis huius ſacratiſſimæ noctis, ſicut lectione euangelica audiuimus fratres cariſſimi, reſurrectio Domini, ac Saluatoris noſtri dedicauit. Iuſte enim hanc pro eius amore vigilijs celebramus & hymnis, qui pro noſtro amore in ea dormire in mortem, ac de morte voluit excitari. Et infra. Quapropter neceſſe eſt fratres cariſſimi, vt quia noctem hanc præcipua gratia dominicæ reſurrectionis illuſtratam cognouimus, ipſi quoque ſollicite curemus, ne qua eius particula noſtro in corpore tenebreſcat, ſed tota luceſcat in diem. Et nunc videlicet nobis vigilias eius, dignæ deuotione laudis agētibus, & completis quoque vigilijs ſobria ac pura conſcientia diei Dominicæ paſchalia feſta exſpectantibus. Idem Beda in lib. de ratione temporum, cap. 24. agens ibi, qua ratione Luna cum ſit ſitu inferior, ſuperior Sole aliquoties videatur, hæc verba habet. Quod hoc probabitur exemplo. Intrabis noctu in aliquam domum prægrandem, certe eccleſiā longitudine, latitudine, & altitudine præſtantē, & innumera lucernarū ardentium copia pro illius cuius natalis eſt Martyris honore repletā. &c. Ex quibus videtur colligi poſſe, vigilias nocturnas tēpore ipſius Bedæ in ſollēnitatibus Martyrū celebratas fuiſſe.

In conc. Matiſconen. 2. cap. 1. poſtquam ſtatutum fuiſſet, vt in diebus Dominicis vacarent omnes ab operibus ſeruilibus, atque in hymnis, & laudibus Dei intenti eſſent. in fi. hæc ſubiunguntur. Noctem quoque ipſam, quæ nos inſperatæ ſaluti inacceſſibili reddidit, ſpiritalibus exigamus excubijs, nec dormiamus in ea, quemadmodum dormitant, qui nomine tenus chriſtiani eſſe noſcuntur, ſed oremus & vigilemus operibus ſacris, vt digni habeamur in regno coheredes fieri Saluatoris.

24. In concilio item Carthaginienſi. 4. † cap. 49. quod habetur apud Gratianum diſt. 91. c. clericus victum. dicitur, quod clericus, qui abſque corpuſculi ſui inæqualitate, vigilijs deeſt, ſtipendijs priuatus excommunicetur.

25. Et in c. Eleutherius. † diſt. ea. præcipitur, Clericos modis omnibus vigilijs compellendos vacare, contumaces vero debita obiurgatione compeſcendos.

26. Et diſt. 61. c. fi. ex lib. 4. epiſtolarum B. Gregorij † papæ, epiſt. 12. ſiue cap. 56.

omnem

omnem vigilantiam, atque cautelam circa clericos, plebemque eccleſiæ exhibendam eſſe ſtatuitur, vt in vigilijs, obſequioque eccleſiaſtico ſedule ac deuote debeant deſeruire.

27. B. Bernardus † in ſerm. 7. ſuper Cantica, vigiliarum meminit, ita inquiens. Doleo proinde aliquos veſtrum graui in ſacris vigilijs deprimi ſomno, nec cæli ciues reuereri, ſed in præſentia Principum tamquam mortuos apparere, cum veſtra ipſi alacritate permoti veſtris intereſſe ſollemnijs delectentur. Et in lib. qui inſcribitur, Modus bene viuendi, ad ſororem ſuam (si tamen B. Bernardus auctor exſtitit illius libri) ſerm. 49. qui eſt de oratione. Surge (ait) in nocte ad precem, vigila, & ora, pernocta in oratione & prece, incumbe nocturnis vigilijs; ad modicum clauſis oculis rurſus ora.

28. Rupertus abbas † Tuitienſis lib. 2. in Exho. cap. 17. ſuper illud cap. 12. Factum eſt autem in noctis medio percuſſit Dominus omne primogenitum. Proinde (inquit) per os Pſalmiſtæ ſancta Eccleſia dicit, Media nocte ſurgebam ad confitendum tibi. Illud enim tempus ſacris vigilijs, & confeſsioni ſaluberrimæ deputatum eſt; vt videlicet Domino profunda nocte confitentes, commoneamus nos, quatenus illa hora, quæ præuideri non poteſt, non ſimus imparati. Ille ergo clamor, qui ortus eſt in Aegypto, ſalubriter interiori auditu fatigat nos, vt non dormiamus ſicut Ægyptij, ſed vigilemus, & ſobrij ſimus. Qui enim dormiunt (inquit Apoſtolus) nocte dormiunt: & qui ebrij ſunt, nocte ebrij ſunt.

29. S. Iſidorus, † de eccleſiaſt. off. lib. 1. cap. 22. tractans de vigilijs, Antiqua eſt (inquit) vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus Sanctis. &c. Ibique ex multis ſacræ ſcripturæ teſtimonijs, & exemplis probat, nocturnas vigilias & orationes numquam eſſe prætermittendas.

30. De eiſdem etiam vigilijs agunt Rabanus † de inſtit. cleric. lib. 2. cap. 9. & concilium Aquiſgranenſe cap. 130. eiſdem omnino verbis quibus egerat. B. Iſidorus. Item inter opera S. Hieronymo aſcripta, Tomo 9. epiſt. 36. agitur de vigilijs diffuſiſſime. De quibus etiam tractat liber qui inſcribitur Vitaſpatrũ, lib. 3. cap. 16. & ſeq. Amalarius lib. 4. de eccleſ. officijs, cap. 7. in princ. & cap. 9. Rupertus abbas Tuitien. præter ſupracitatam auctoritatem, lib. 1. de diuinis off. cap. 8. Galeſinius in ſuo martyrologio ſub die. 5. Ianuarij, annotatione 1. & alij innumerabiles rerum diuinarum eccleſiaſtici ſcriptores.

31. De oratione nocturna ſcribit egregie Ioannes de Turre cremata † in cõment. ſuper Regulam S. Benedicti, tract. 65. vbi ponit decem rationes, ob quas libenter ſurgere quis debet ad nocturnas uigilias. Et ante ipſum Archidiaconus in c. imitare. 6. q. 1. ſex cauſſas aſſignat, propter quas orandum eſt media nocte. Et multas etiã adducit Vmbertus in expoſitione ſuper Regulã S. Auguſtini, cap. 37.

32. Non deſunt etiam multæ ſacrarum litterarum auctoritates, † præter eas, quæ in ſupracitatis Sanctorum Patrum teſtimonijs adductæ ſunt, quibus ad vigilandum nocte in orationibus & exemplo inducimur, & cohortatione. In die tribulationis meæ (inquit Propheta pſal. 76.) Deum exquiſiui, manibus meis nocte contra eum, & non ſum deceptus. Anticipauerunt vigilias oculi mei. Et me-

ditatus ſum nocte cum corde meo, & exercitabar, & ſcopebam ſpiritum meũ. Leuit.8. Numer. 3. & Deut. 18. præcipitur filijs Aaron, & Leuitis omnibus, vt die ac nocte maneant in tabernaculo, obſeruantes cuſtodias Domini, atque vt excubent in cuſtodia Sanctuarij, & in miniſterio altaris. Iudith. 12. habetur, quòd ſancta illa vidua petijt dum introiret, vt daretur ei copia nocte, & ante lucem egrediendi foras ad orationem, & deprecandi Dominum. S. Paulus apoſtolus 2. Cor. 6. exhortatur, vt in omnibus exhibeamus noſmetipſos ſicut Dei miniſtros in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs. Et cap. 11. gloriatur, ſe tamquam miniſtrum Chriſti fuiſſe in labore & ærumna, in vigilijs multis, in fame & ſiti. Rurſus ad Coloſſ. 4. Orationi (inquit) inſtate, vigilantes in ea in gratiarum actione. Et 1. Theſſal. 5. Vos autem fratres (ait) non eſtis in tenebris, vt vos dies illa tamquam fur comprehendat. omnes enim vos filij lucis eſtis, & filij diei: non ſumus noctis, neque tenebrarum. Igitur non dormiamus ſicut & ceteri, ſed vigilemus & ſobrij ſimus. Prouer. 8. Beatus homo qui audit me, & vigilat ad fores meas quotidie. Eccleſ. 39. Cor ſuum tradet ad vigilandum diluculo ad Dominum qui fecit illum, & in conſpectu Altiſſimi deprecabitur. Iob. 8. Si diluculo conſurrexeris ad Deum, & omnipotentem fueris deprecatus: ſi mundus & rectus inceſſeris, ſtatim euigilabit ad te, & pacatum reddet habitaculum iuſtitiæ tuæ. Iſaiæ. 26. Anima mea deſiderauit te in nocte: Sed & ſpiritu meo in præcordijs meis de mane vigilabo ad te.

33. Siquis præterea legat res Sanctorum † geſtas, mira & innumera paſſim offendet, quæ in nocturnis precationibus vigilantes Sancti Dei viri peregerunt.

34. B. Petrus epiſcopus Alexandrinus † & martyr (vt eſt apud Bedam & Adonem Treueren. in ſuis martyrologijs, ſub die. 25. Nouembris) cum in carcere a Maximino tyranno teneretur incluſus, narrans duobus presbyteris Achillæ & Alexandro, quos ſibi in epiſcopatu ſucceſſuros eſſe præuiderat, quam ſibi ea nocte viſionem de Arrij peruerſa hæreſi, & magna in eccleſia ſciſſura oſtenderat Dominus, his propemodum verbis vſus eſſe dicitur. In hac hora denique noctis, vt uobis totum de Arrio aperiam, cum ſollemni conſuetudine Deo ſacrificium orationum conſummaſſem, ecce ſubito apparuit mihi in habitu pueri Chriſtus dominus meus. &c.

35. S. Dionyſius † Areopagita, in epiſt. 8. ad Demophilum, circa finem, viſionem narrans S. Carpi ſacerdotis, viri (vt ipſe inquit) ob eximiam animi munditiam ad Dei ſpeculationem vltra ferme omnes aptiſſimi, inter alia de eo hæc effatur. Circa vero mediam noctem, quo tempore conſueuerat ipſe ſemper apud ſe ad diuinos euigilare hymnos, expergiſcitur quidem & ſurgit. &c.

36. B. Antonius † abbas, vt de eo referunt Sozom. lib. 1. hiſt. eccleſ. cap. 13. Caſſiodorus in Tripar. lib. 1. cap. 11. & Nicephor. lib. 8. cap. 40. vigilabat ſẽper fere integras noctes, & vſque dum luceſceret, precari non deſtitit.

37. Idẽ Sozom. lib. 6. cap. 29. narrat de Moſe † æthiope monacho in Scete, quòd interdũ ad ſexennium ſingulas noctes integras ad preces faciendas pedibus conſiſtendo perdurauerit, totoque illo ſpatio neque flectere genua, neque oculos ad

ſomnum

ſomnum capiendum occludere voluerit. De Flauiano præterea, & Diodoro Antiochenis, qui tempore Conſtantij Imperatoris monachicam quidem amplectentes vitam, clare autem pro apoſtolicis dogmatibus laborabant, habetur in Tripart. lib. 5. cap. 32. & lib. 2. Theodoreti, cap. 24. quòd primi pſalmos alternatim canere inſtituentes, vigilias apud ſepulcra Martyrum cum populis celebrabant. Verba Caſſiodori in Tripart. ex Theodoreto, hæc ſunt. Porro mirabilis illa ſocietas, id eſt, Flauianus & Diodorus ſacerdotali miniſterio non dum potiti, populis tamen admodum placentes, noctibus ac diebus cunctos ad
38. zelum pietatis armabant. Iſti namque primi † in duas partes choros pſallentium diuidentes, ex ſucceſſione dauidicam melodiam cantare docuerunt. Et hoc in Antiochia primitus fieri cœpit, & diſperſum ad terminos totius orbis vſque peruenit. Iſti diuinos amatores ad ſepulcra Martyrum prouocantes vigilias celebrabant cum illis laudantes Deum.

De eodem Flauiano (poſtquam eius incidit mentiò) illud etiam inſigne fertur & memorandum, apud Niceph. lib. 9. cap. 24. quòd cum prius nonnulli quidem Patrem & Filium eodem honore celebrarent; nonnulli vero Patrem in Filio, præpoſitione interiecta obſcurius ſecundas partes Filio tribuerent; alij Gloria Patri per Filium in Spiritu ſancto; quidam etiam, Gloria Patri & Filio in Spiritu ſancto canerent: (ſententiam enim quam quiſque de Deo obtineret, in choro ſtantes ad finem pſalmodiæ declarabant) primus omnium ip-
39. ſe, † monachorum coacta caterua clare accinuerit, Gloria Patri & Filio & Spiritui ſancto. quod quidem vt nihil habens ſuſpicionis in eccleſijs Dei obtinuit.
40. Et deinde B. Damaſus † ſummus Pontifex, vt de eo legitur in lectionibus Breuiarij Romani, inſtituit, vt in eccleſia pſalmi ab alternis canerentur, & in fine
41. cuiuſque pſalmi diceretur, † Gloria Patri & Filio, & Spiritui ſancto. quod monitu B. Hieronymi feciſſe, in tomis Conciliorũ ex eorum epiſtolis deprehẽditur.

DE CANTV QVI ALTERNATIM FIT in eccleſia. Cap. III.

1. *Alternatim canendi formulæ primus inſtitutor fuiſſe dicitur a nonnullis B. Ignatius epiſcopus Antiochenus. Ab alijs Flauianus & Diodorus monachi Antiocheni. num. 2. Quæ diuerſitas ſic concordatur. num. 3. In vrbe Cõſtantinopolitana auctor fuit B. Ioannes Chryſoſtomus. num. 7. In eccleſia occidentali primus fuiſſe dicitur a pleriſque B. Ambroſius. num. 8. A pleriſque vero Beatus Damaſus. num. 9. Quæ diuerſitas ſic concordatur. num. 10. Auctor autem fuit B. Ambroſius huiuſmodi cantus ſub Damaſo, circiter annum Domini. 383. num. 12. Seu Beatus Damaſus primus huic canendi formulæ auctoritatem impartiuit, & præceptionem adhibuit. num. 13. Quòd autem pſalmi alternatim canerentur ante ſacrificium Miſſæ, Cæleſtinus primus inſtituit. num. 16.*

4. *Alternatim pſalmos canendi modum in vſu fuiſſe tempore B. Baſilij apparet ex ijs, quæ ipſe ſcribit. Contrarium videtur colligi ex Caſſiano num. 5. Quæ diuerſitas ſic concordatur. num. 6. B. Dionyſius Areopagita non facit mētionem huiuſmodi cantus. num. 24. Facit tamen eius mentionē Philo Iudæus. num. 27.*
11. *Pſalmi vt die noctuque in eccleſijs canerentur inſtituit B. Damaſus.*
14. *Auctoritatem quibus impartimur, noſtra merito facimus.*
15. *Pſalterium in ſeptem partes diſtinctum iuxta numerum dierum vnius hebdomadæ B. Damaſus canendum decreuit.*
17. *Introitus, Gradualia, Offertoria, & Communiones ex inſtituto Cæleſtini primi in Miſſa cantari cœperunt. Et ex inſtitutione B. Gregorij primi. num. 18.*
19. *Pſalmos ante ſacrificium Miſſæ canere, longe ante Cæleſtinum, in principio eccleſiæ inſtitutum fuerat.*
20. *Antiphona quid ſit.*
21. *Antiphonæ pſalmis impoſitæ quid ſignificent.*
22. *Alternatim canere non erat in vſu apud Iudæos in veteri teſtamento. Erat tamen in vſu apud prophanos. num. 23. Et fuit ſemper in eccleſia cognitus huiuſmodi cantus aliquo modo, & in vſu. num. 29.*
25. *Chorus antiquitus vnus erat in modum coronæ circa aram ante quam eſſet diuiſus in duas partes ad alternatim canendum.*
26. *Chorus dictus eſt a chorea, vel corona.*
28. *Philo Iudæus in lib. de vita contemplatiua, ſiue ſupplicum virtutibus, licet putet ſe agere de ſuis Iudæis, agit tamen de primis Chriſtianis diſcipulis S. Marci apud Alexandriam commorantibus, ex Iudaiſmo conuerſis.*

DE cantu autem, qui alternatim fit in eccleſijs, poſtquam eius incidit ſermo, & multas ſupra de eo auctoritates adduximus, libet hic pauca diſſerere, vt ſciamus, quiſnam primum eius inſtitutor extiterit, cum uaria alioquin hac de re a Scriptoribus afferantur, quos tamen conciliare non erit fortaſſe difficile, ſi regionum prius, & deinde eorum etiam quæ canuntur diſtinctionem aliquam conſtituerimus.

1. Sciēdum eſt † itaque, quòd Socrates hiſtoriæ eccleſiaſticæ ſcriptor, lib. 6. cap 8. hanc alterna vice canendi conſuetudinem B. Ignatio acceptam refert his verbis. Iam vero dicamus, vnde conſuetudo hymnorum qui in eccleſia alternis decantantur, initium cœperit. Ignatius Antiochiæ, quæ eſt in Syria tertius a Petro Apoſtolo epiſcopus, qui cum Apoſtolis ipſis multum verſatus eſt, viſionem vidit Angelorum, ſanctam Trinitatem hymnis alterna vice decantatis collaudantium: & formam canendi in ea viſione expreſſam eccleſiæ Antiochenæ tradidit Vnde illa traditio in omnibus eccleſijs recepta eſt. Idem etiam habet Caſſiod. in Tripart. lib. 10. cap. 9. & Nicephorus lib. 13. cap. 8.

2. Porro Theodoretus † lib. 2. hiſt. eccleſ. cap. 24. quem refert etiam Caſſiodorus in Tripar. lib. 5. cap. 32. vt paulo ante vidimus cap. præced. num. 38. hanc eamdem conſuetudinem ad Flauianum, & Diodorum monachos Antiochenos refert.

ſert, qui tempore Conſtantij Imperatoris floruerunt. Ita enim inquit. Iſti duo admirabiles viri Flauianus & Diodorus, quamquam ſacerdotij adminiſtrationem non dum ſunt conſecuti, ſed annumerati laicis, tamen noctu, & interdiu ad pietatis ſtudium omnes ſedulo excitarunt. Hi primi pſallentium choro in duas partes diuiſo hymnos Dauidicos alternis canendos tradiderunt. Quæ res primum incœpta Antiochiæ vbique peruaſit, & ad vltimas orbis terræ oras peruagata eſt.

3. Verum pro concordia † ſupradictorum dicendum eſt, quòd B. Ignatius primus quidem eccleſiæ tradidit ſimpliciter modum canendi alternatim, ſed Flauianus & Diodorus primi in ſpecie pſalmis Dauidicis hunc alternandi morem accommodauerunt. Quos deinde plurimæ in Oriente eccleſiæ ſecutæ ſunt.

4. Cuius rei † teſtimonium afferunt quæ ſcribit B. Baſilius in epiſt. 63. ad Clericos Neocæſ... n. Ibi enim, vt ſupra citauimus cap. præced. num. 5. & 6. dicitur, quòd ritus iam in omnibus eccleſijs huiuſmodi obtinuerat, quòd populi de nocte cõſurgentes & in ſacris ædibus conuenientes poſt factam orationem ad pſalmodiam inſtituerentur: & nunc quidem in duas partes diuiſi alternis ſuccinentes pſallerent, nunc vero vni ex ipſis hoc muneris dato, vt quod canendũ eſſet prior ordiretur, reliqui ſuccinerẽt: atque ita pſalmodiæ varietate, precibuſque ſubinde interfertis noctem ſuperarent. Aitque hoc pſallendi more vſos tunc fuiſſe Ægyptios, vtramque Libyam, Thebæos, Palæſtinos, Arabes, Phœnicas, Syros, & qui ad Euphratem habitant, & omnes denique apud quos vigiliæ ac preces, communeſque pſalmodiæ in pretio erant.

5. His tamen † quæ a B. Baſilio narrantur obuiare videtur Ioan. Caſſianus, qui in lib. 2. de inſtit. cœnob. cap. 5. 8. 10. & ſeqq. refert, in Ægypto, & in omni Oriente hunc pſalmorum canendorum morem viguiſſe, vt vnus in medium cantaturus procederet, ceteri vero cuncti ſedilibus humillimis inſidentes ad uocem pſallentis omni cordis intentione dependerent.

6. Niſi forte † dicamus, quòd Caſſianus loquitur de ſolo ritu Monachorum, Beatus autem Baſilius de populorum, & clericorum ſæcularium more: Quæ ſolutio vera mihi apparet, & ex ipſorum verbis colligitur.

Atque hæc quidem dicta ſufficiant quantum ad eccleſiam orientalẽ, ſi tamen il-
7. lud etiam vnũ addiderimus, quòd in vrbe Conſtantinopolitana † in ſpecie primus hanc alternis canendi hymnos conſuetudinem inter catholicos introduxiſſe dicitur B. Ioan. Chryſoſt. illius vrbis epiſcopus: nam cum Arriani noctu cõgregati, & in cœtus diſtributi alternatim hymnos & carmina in ſectæ ſuæ gratiã compoſita publice modularentur, B. Chryſoſtomus veritus, ne aliquis ex catholicis ſimplicioribus eiuſmodi cantibus ab eccleſia abduceretur, populum ſuũ ad conſimilẽ canendi modum exſuſcitauit. vt habetur apud Socratem lib. 6. apud Caſſiodorum in Tripart. lib. 10. apud Niceph. lib. 13. vbique cap. 8. quos ſupra iterum citaui cap. præced. num. 18. & apud Sozom. libr. & cap. ſimiliter 8. vbi ſubiungit, quòd abrogatis deinde ab Imperatore Arrianorum conuentibus catholici ex illiuſmodi cauſſa ad prædictum modum canere exorſi ſe-

quentibus etiam temporibus perpetuo ita perſeuerarunt.

8. Quantum vero ad eccleſiam † occidentalem pertinet, ſciendũ eſt, quòd B. Ambroſius epiſcopus Mediolanenſis, primus tradidiſſe dicitur eccleſiæ latinæ hunc canendi modum per antiphonas, id eſt per alternas vices, Græcorum exemplum imitatus. Ita enim de eo ſcribit B. Iſidorus lib. 1. de eccl. off. cap. 7. & ipſum poſtea ſecutus Rabanus Maurus lib. 2. de inſtit. clericorum, cap 50. & Smaragdus abbas in Regulam S. Benedicti, cap. 9. & Radulphus Tungren. de canonum obſeruantia, propoſit. 12. Antiphonas (inquiunt B. Iſidorus, & Rabanus) Græci primum compoſuerunt duobus choris alternatim concinentibus, quaſi duo Seraphim, duo quoque teſtamenta inuicem ſibi cõclamantia. Apud Latinos autem primus idem beatiſſimus Ambroſius antiphonas cõſtituit, Græcorum exẽplum imitatus. Ex hinc in cunctis occiduis regionibus earum vſus increbuit. Sanctus Paulinus etiam Nolanus epiſcopus idem ſcribit in vita B. Ambroſij his verbis. Hoc in tempore primum antiphonæ, hymni, ac vigiliæ in eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt: cuius celebritatis deuotio vſque in hodiernum diem, non ſolum in eadem eccleſia, verum per omnes pæne Occidentis prouincias manet.

Et poſtremo S. Auguſtinus huius inſtituti meminit lib. 9. Confeſſ. ad Deum loquens his verbis, cap. 6. Quantum fleui in hymnis, & canticis tuis ſuaue ſonantis eccleſiæ tuæ vocibus cõmotus acriter. Voces illæ influebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea æſtuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis. Et ſubiungit ſtatim cap. 7. Non longe cœperat Mediolanenſis eccleſia genus hoc conſolationis & exhortationis celebrare magno ſtudio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Nimirũ annus erat, aut non multo amplius, cum Iuſtina Valentiniani regis pueri mater hominem tuum Ambroſium perſequeretur hæreſis ſuæ cauſſa, qua fuerat ſeducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in eccleſia mori parata cum epiſcopo ſuo ſeruo tuo. Ibi mater mea ancilla tua ſollicitudinis, & vigiliarum primas partes tenens orationibus viuebat. Nos adhuc frigidi a calore ſpiritus tui, excitabamur tamen ciuitate attonita atque turbata. Tunc hymni & pſalmi vt canerentur ſecundum morem orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabeſceret, inſtitutum eſt: & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac pæne omnibus gregibus tuis & per cetera orbis imitantibus. Hæc B. Auguſtinus. qui alibi etiam alternationis huius mentionem faciens, indicat iam tum in eccleſia fuiſſe in vſu. Dicit enim in ſerm. 2. de Annunciat. dominica, qui eſt. 18. de Sanctis. Plaudat nunc organis Maria, & inter veloces articulos tympana puerperæ concrepent. Concinant lætantes chori, & alternantibus modulis dulciſona carmina miſceantur.

9. Quod igitur † a pleriſque aſſeritur, B. Damaſum inſtituiſſe, vt in eccleſia pſalmi die, noctuque alternatim canerentur, vt habetur apud Martinum Polonum, Supplementum chronicorum, Platinam, Onuphrium in vita ipſius, apud Guill. Durant. in Ration. lib. 5. cap. 2. num. 35. & 36. & in lectionibus Breuiarij Romani,

10. mani, id intelligendum † eſt, non quòd primus ipſe B. Damaſus modum ca-
nendi pſalmos alternatim introduxerit; (alioquin quo modo vera eſſent, quæ
S. Auguſtinus, S. Paulinus, & S. Iſidorus de B. Ambroſio narrant?) ſed quòd
cum eſſet ſummus Pontifex præcepit omnibus eccleſijs, vt die, noctuque pſal-
mos canerent, & vt illo modo a S. Ambroſio primum in Occidente adinuento,
in pſalmis canendis vterentur.

11. Etre vera † ad B. Damaſum magis hoc factum, quòd ſcilicet die noctuque pſal-
mi in eccleſijs canerentur, quàm modus & qualitas huius facti, quòd ſcilicet al-
ternatim canerentur, tamquam ad primum auctorem referri debet. Cuius rei
teſtimonium afferunt Beda in Martyrologio ſub die. 11. Decemb. & Vualafri-
dus Strab. in lib. de rebus eccleſ. cap. 25. & liber Pontificalis in vita ipſius B. Da-
maſi. qui ſimpliciter nulla facta alternationis mentione, de eo hæc referunt. Hic
conſtituit, vt pſalmi die noctuque canerentur per omnes eccleſias, & hoc præce-
pit preſbyteris, epiſcopis, ac monaſterijs.
Sigebertus etiam Gemblacenſis idem videtur innuere, dum in ſuo chronico de
B. Damaſo loquens ſub anno Domini. 382. ita ait. Inſtituit etiam in eccleſia pſal-
mos nocte dieque cantari. Vt autem chori in duas partes diuiſi ipſos pſalmos al-
ternatim cantarent iam tempore Conſtantij Imperatòris in eccleſia Antiochena
inſtituerant primi Flauianus & Diodorus viri probatæ uitæ, & doctrinæ: quod
inde ad terminos totius orbis vſque peruenit. Et de B. Ambroſio idē Sigebertus
ſub anno Domini. 387. hæc refert. Ambroſius epiſcopus ritū canēdi antiphonas
in eccleſia primus apud Latinos tranſtulit a Græcis apud quos hic ritus iā ino-
leuerat ex inſtituto Ignatij Antiocheni epiſcopi, & Apoſtolorum diſcipuli, qui
per viſionem in cælum raptus vidit & audiuit, quo modo Angeli per antipho-
narum reciprocationē hymnos S. Trinitati canebāt. Hæc Sigebertus. qui tamen
in vno (vt mihi videtur) non bene ſentit: in calculo ſcilicet annorum: nam cum
12. hanc antiphonarum per B. Ambroſium † inſtitutionem debuiſſet ponere ſupe-
rius ſub Damaſo circiter annum Domini. 383. ponit eam ſub Siricio papa, anno
387. Id autem facta annorum ſupputatione ſic videor mihi poſſe oſtendere.
S. Auguſtinus erat annorum. 30. cum baptizatus eſt Mediolani, vt refert Poſſid.
in eius vita, cap. 2. & habemus in Breuiario Romano in lectionibus feſti ipſius:
Cum autem dicit, ſe fuiſſe acriter commotum vocibus & cantibus Mediolanen-
ſis eccleſiæ, catechumenus erat, & de proximo baptizandus, vt ex verbis ipſius
ſupra relatis apparet. Inſuper ex eodem B. Auguſtino colligimus, quòd mo-
dus ille canendi inſtitutus fuerat a B. Ambroſio in eccleſia Mediolanenſi per
annum antea, nimirum in perſecutione, quæ per Iuſtinam Imperatricem illi,
& catholicis omnibus mouebatur. Cui conſonat etiam B. Paulinus in uita B.
Ambroſij, ubi ait, quòd tunc temporis antiphonæ & vigiliæ in ea eccleſia inſti-
tutæ ſunt. Igitur concludere poſſumus, quòd quando cœpta eſt illa canendi for-
ma Mediolani, B. Auguſtinus annorum erat non plurium quàm. 29. Habemus
autem ex eodem Poſſidio in dicta vita, cap. vltimo. quòd Sanctus Auguſtinus
vixit annos. 76. Et defunctus eſt anno Domini. 430. Si Ioanni Tritenhem.

abbati credimus in lib. de Scriptoribus eccleſiaſt. vbi etiam refert Marianum Scotum in hanc ſententiam. Modo ſi ex annis. 430. ſubduxerimus annos. 47. quibus ſuperuixit S. Auguſtinus poſt annum 29. ſuæ ætatis, reperiemus in anno. 383. poſt Chriſtum natum, inſtitutum fuiſſe Mediolani modum canendi antiphonas & pſalmos ſecundum morem orientalium partium. Quo tempore præſidebat Romæ in cathedra B. Petri non Siricius, ſed Damaſus, qui peruenit vſque ad annum Domini. 387. ſecundum ipſum Sigebertum in dicto chronico, & ſecundum Proſperum in additionibus ad chronicon Euſebij, & ſecundum multos alios Chronographos. Et confirmatur hæc ſententia præſertim ex eo, quòd idem Sigebertus ponit ſub Damaſo, anno. 385. Iuſtinam matrem Valentiniani Arrianam in Ambroſium, & in omnem ſanctam eccleſiam catholicam execrabili odio deſæuiſſe: quo tempore inſtitutum fuiſſe cantum antiphonatum a B. Ambroſio patet expreſſe per B. Auguſtinum, & B. Paulinum ſupra relatos. Quare multo melius ſenſiſſe hac in re dicendi ſunt Martinus Polonus, & Pontacus in chronographia, qui ſub Damaſo, & non ſub Siricio ponunt, S. Ambroſium ritum canendi antiphonas in eccleſia inſtituiſſe. Idque omnino neceſſarium eſt aſſerere (quidquid ſit de annorum Domini ſupputatione, in qua certe mirũ in modũ variant ſcriptores) nam ſi alioquin poſt S. Damaſum B. Ambroſius antiphonas inſtituiſſet, quo modo verum eſſet, quod de eo referunt S. Auguſtinus, S. Paulinus, & S. Iſidorus? quòd ſcilicet primus B. Ambroſius in Occidente eiuſmodi canendi formulæ auctor fuerit? Neque enim hic poſſumus diſtinguere, quemadmodum ſupra fecimus de inſtitutione, quæ facta eſt in eccleſia orientali, quòd ſcilicet B. Damaſus ſpecifice in pſalmodia alternationem inſtituerit, & deinde S. Ambroſius generaliter cantum antiphonatum ſeu alternatũ adinuenerit, Tum quia poſita ſpecie continuo ponitur genus, vnde ſi prior B. Damaſus alternationem in pſalmis inſtituerat, nullo modo B. Ambroſius dici poterat primus auctor alternationis in eccleſia latina. Tum etiam quia expreſſe S. Auguſtinus refert, vt ſupra vidimus, quòd tũc Mediolani a B. Ambroſio inſtitutũ eſt, quòd hymni & pſalmi ſecundũ morem orientalium partiũ canerentur. Concludendum eſt itaque, vt omnia ſibi inuicem optime conſonent, quòd B. Ambroſius primus ſimpliciter in eccleſia occidentali modum cantandi alternatim Græcos imitatus adinuenit: quem modum poſtea approbans B. Damaſus præcepit omnibus preſbyteris, epiſcopis, & monaſterijs, vt die, noctuque pſal-
13. mos in eccleſijs ita canerent. Et hoc modo recte etiã ipſe B. Damaſus † dici poteſt primus inſtituiſſe, vt pſalmi alternatim canerentur, quia ſcilicet primus huic canendi formulæ auctoritatem impartiuit, immo & præceptionem adhibuit per totum orbem, cum extra Mediolanenſem eccleſiam S. Ambroſius nullam
14. haberet iuriſdictionem. Omnia autem † merito noſtra facimus, quibus ex nobis omnis eis impartitur auctoritas, inquit Iuſtinianus imperator in l. 1. col. 3. C. de vet. iu. enucl. Et hunc dicendi modum pro ſupradictorum concordia ſequi videtur Polydorus Virgil. lib. 6. de Inuentoribus rerum, cap. 2. vbi de hac prima alternatim canendi inſtitutione loquitur.

15. Quòd

15. Quòd autem B. Damaſus † in epiſtola, quam ſcribit ad S. Hieronymum, in 1.Tom.Concil.petit, Grçcorum pſallentiam ad ſe dirigi; intelligendum eſt non de cantu qui alternatim fit, ſed de pſalterio, quod ſibi poſtea a B. Hieronymo tranſmiſſum fuit in ſeptem partes diſtinctum iuxta numerũ dierum vnius hebdomadæ, vt quilibet dies certum pſalmorum numerum haberet, qui caneretur: quod ita diſtinctum nunc ex ipſius B. Damaſi decreto in omnibus templis canitúr, cum prius in eccleſia Romana nihil fere ex pſalmis in templis legeretur, vt ipſemet B. Damaſus in eadem epiſtola fatetur. Et ita videtur intelligere Ioan. Beleth. in Ration. cap. 19. Radulphus Tungren. in lib. de cano. obſer. propoſ. 8. Polyd. Virgil. in d. lib. 6. cap. 2. de Inuentor. rerum, & Theſaurus ſacerdotalis in tertia par. tit. de officijs diuinis, cap. 5.

16. Poſt B. Damaſum, & B. Ambroſium Cæleſtinus Papa † primus, qui vixit poſt annum Domini 420. conſtituit ſpecialiter, vt pſalmi Dauid. 150. cantarentur ante ſacrificium antiphonatim ex omnibus; quod antea non fiebat, ſed tantum
17. epiſtolæ B.Pauli recitabantur, & ſanctum euangelium. Et ex hoc inſtituto † excerpti de pſalmis Introitus, Gradualia, Offertoria, & Communiones cum modulatione ad Miſſam in eccleſia Romana cantari cœperunt. vt referunt liber Pontificalis, Martinus Polonus, Supplementum chronicorum, Platina, & Onuphrius in vita ipſius Cæleſtini, Sigebertus in chronico ſub anno Domini. 426. Amalarius lib. 3. de eccleſ. offic. cap. 5. Alcuinus in lib. de diuinis off. cap. quid ſignificent veſtimenta. Rupertus abbas, de eiſdem diuinis off. lib. 2. cap. 21. Innocentius III. lib. 2. Myſteriorum Miſſæ. cap. 18. Radulphus de Riuo in lib. de cano. obſer. propoſ. 12. in princ. Galeſinius in Martyrologio die 6. Aprilis, & non nulli alij quos citat Iacobus Pamelius in 1. Tom. Liturgicon Latinorum, pag. 554. vbi de eodem S. Cæleſtino agit.

Quamuis reuera ad S. Cæleſtinum hoc tantum referri debeat, quòd pſalmi in
18. Miſſæ officio antiphonatim canerentur. Quòd vero dicti pſalmi † in Introitũ ſint mutati, ex inſtitutione B. Gregorij factum tradit Clicthoueus in Propugnaculo eccleſiæ lib. 1. cap. 5. num. 6. Qui attendens (vt ait) pſalmorum prolixitatem interdum ingerere faſtidium fideli populo, & totum Miſſæ officium in tædioſam protendere temporis moram, vt huiuſmodi occurreret incõmodo, conſtituit loco integri pſalmi, deſumendum eſſe verſum vnum officio Miſſæ celebrandæ accommodũ, quem nunc Introitum vocamus: Et ipſius pſalmi principium pro verſu accipiendũ, poſt quem repetatur Introitus. Qui mos in eccleſia ſancta deinceps obſeruatus, in hunc vſq; diẽ impermutatus perſeuerat. Hęc Clicthoueus. Et idẽ aſſerit etiã Cõradus Brunus lib. 2. de Cærimon. cap. 1. in princ.

19. At in eccleſia † longe antea ſi nõ antiphonatim, ſaltem ſimpliciter ſolitos fuiſſe decantari pſalmos in principio ſacrificij Miſſæ teſtatur euidẽtiſſime S. Dionyſ. Areop. in lib. de eccleſ. hierar. cap. 3. par. 3. ibi enim ita ait. Porro pſalmorũ ſancta modulatio, quæ omnibus ferme ſacerdotalibus myſterijs iungitur, & ſubſtantiæ ratione cohæret, ſummo omnium, principalique myſterio deeſſe non debuit. Et pluribus deinde ſubiungit rationes quaſdam, ob quas factum eſt, vt

pſalmi

pſalmi ſancto ſacrificio præmitterentur. Quod ipſum etiam probatur ex Caſſiano lib. 3. de inſtitut. cœnob. cap. 11. citato a Pamelio in loco proxime adducto. Huncque pſalmos in Miſſæ officio decantandi morem ex apoſtolica inſtitutione in ipſo eccleſiæ principio ordinatum, & ex Iudæorum ritu deductum probat Clicthoueus in dicto Propugnaculo Eccleſiæ lib. 1. cap. 4. num. 1. & 2. & ante ipſum Thomas Vualden. Tom. 3. de Sacramentalibus. cap. 31. vbi in hoc citat auctoritatem S. Hieronymi, S. Auguſtini, & aliorum.

20. Ne quis autē † dubitet, dū ſupra diximus, B. Ignatiū, aut B. Ambroſiū antiphonas inſtituiſſe, per antiphonas intelligi cantū, qui alternatim fit a duobus choris; ſciat S. Iſidorum lib. 6. Etymol. cap. 19. id expreſſe aſſerere his verbis. Antiphona ex græco interpretatur vox reciproca, duobus ſcilicet choris alternatim pſallentibus ordine cōmutato, ſiue de vno ad vnū: quod genus pſallendi Græci inueniſſe traduntur. Et idem etiam notant Rabanus, de inſtit. cleric. lib. 1. cap. 33. Alcuinus de diuinis offic. cap. de celebratione Miſſæ, & eius ſignificatione. Amalarius lib. 4. de eccl. off. cap. 7. Smaragdus abbas in Regulam S. Benedicti. cap. 9. Innocētius III. lib. 2. Myſter. Miſſæ, cap. 18. in fi. Guill. Durant. lib. 5. Ration. cap. 2. num. 26. & ſeqq. & Radulphus Tungren. de cano. obſer. propoſ. 12. Vnde an-

21. tiphonæ † quæ in officio diuino pſalmis imponūtur, id ſignificare mihi videntur, quòd ad ipſarū antiphonarū ſymphoniā pſalmi qui ſequūtur cātari debeāt alternatim per duos choros, vt ait Amalarius, & Guill. Durāt. locis ſupra citatis.

22. Quòd autem † quidam, inter quos eſt Polyd. Virgil. lib. 6. de Inuent. rerum, cap. 2. exiſtimant, hunc canendi morem per antiphonas, ex veteri teſtamēto originem habuiſſe, cū ibi legamus, Dauid quandoque conſtituiſſe ſeptē choros canentium Domino, & Eſdram duos magnos choros inſtituiſſe, vt patet. 2. Reg. 6. & Nehem. 12. mihi id non probatur. Tum quia hebræorū mos eſt nōn alternatim, ſed confuſe ſimul omnes canere, vt inquit Nauarr. in Manuali de oratione, cap. 12. num. 34. Tum quia ex pluralitate chororum nō concluditur neceſſario alternatio cantus; nam poſſunt eſse plures chori, qui ſimul omnes canant in diuerſis partibus ita vt vnus cum alio nihil cōmunicet, quemadmodum fit in longa proceſſione; atque ita factū videtur in reductione arcæ per Dauid, & in Dedicatione templi per Eſdram. Vel poſsunt conſtitui plures chori in eadē parte, qui ſibi inuicem ſuccedant in cantu, ita vt perfecte finita pſalmodia & cantu vnius chori alter chorus pſallere, & cantare incipiat. Quare non concludit hoc eſse, quod ab hoc contingit abeſse. l. neque natales. C. de probat. Potius videretur mihi colligi poſse alternatio hæc cantus in veteri teſtamento, ſi alicubi colligi valeat, Iſaiæ cap. 6. vbi dicitur, quòd duo Seraphim clamabant alter ad alterum, & dicebant, Sanctus, Sanctus, Sanctus; Dominus Deus exercituum; Plena eſt omnis terra gloria eius. Quod non multum diſſimile eſt ab ea viſione, quam vidit B. Ignatius epiſcopus Antiochenus, vt ſupra retulimus. Idque innuere videtur B. Iſidorus, dum dicit, antiphonas Græcos primum compoſuiſse, duobus choris alternatim concinentibus, quaſi duo Seraphim. &c. Et hoc aſserit etiam Conradus Brunus lib. 5. de Cærimonijs. cap. 2.

Scio

23. Scio hanc cantus † alternationem antiquitus fuiſſe in vſu apud prophanos, vt patet apud Virgilium Ecloga 3.

Incipe Damœta, tu deinde ſequere Menalca.
Alternis diceris, amant alterna Camœnæ.

Verum nos de prima huius cantus origine quærimus, quæ in eccleſia ſecuta eſt, non de prophanorum vſibus diſputamus.

24. Sunt nō nulli,† quorū vnus eſt Nauarrus in Enchir. de oratio. cap. 10. num. 27. qui putant, B. Dionyſium Areopag. in lib. de eccleſ. hierar. cap. 3. par. 3. videri innuere hunc canendi morem ad alterutrū, quaſi vna concordi, & conſona ſacrarum rerū chorea. Verum ſi recte inſpiciantur verba B. Dionyſij, vel nihil faciunt ad propoſitum, vel potius contrarium indicant. Ibi enim dictio, ad alterutrum, non refertur ad cantū, ſed ad conſenſionem & concordiam. Ait namque B. Dionyſius, quòd pſalmorum modulatio, quæ ſacrificio Miſſæ præmittitur, animales habitus noſtros congrua diſpoſitione præparat ad ea quæ paulo poſt ſunt celebranda myſteria; & diuinorum illorum carminum concentu atque conſenſu inſtituit quaſi vna concordi, & conſona ſacrarum rerum chorea vnicam illam ad diuina, & ad ſemetipſos, atque ad alterutrum conſenſionem, & concordiam, id eſt producit & generat quodam modo caritatem quæ eſt ad Deum, ad ſe, & ad proximos. In quibus verbis, dum dicit, quaſi vna concordi, & conſona ſacrarum rerū chorea, tangit modum canēdi antiquum, qui fiebat per vnum dumta-
25. xat † chorum ſtantem circum aram in modum coronæ aut choreæ, ante quam eſſet diuiſus in duas partes ad alternatim canendum. Quod colligitur ex S. Iſidoro lib. 6. Etymol. cap. 19. & lib. 1. de diui. off. cap. 3. ex Rabano lib. 1. de inſtit. cleric. cap. 33. ex Amalario lib. 3. de eccleſ. off. cap. 3. & ex Guill. Durant. in Ration. lib. 1. cap. 1. num. 18. vbi ita habet. Sane chorus clericorum eſt conſenſio
26. cantantium, vel multitudo in ſacris collecta. Dictus eſt autem chorus † a chorea, vel corona. Olim enim in modum coronæ circum aras ſtabant; & ita pſalmos concorditer concinebant: Sed Flauianus & Diodorus alternatim pſallere conſtituerunt edocti ab Ignatio qui ſuper hoc fuit diuinitus edoctus. Duo ergo chori pſallentium deſignant Angelos, & Spiritus iuſtorum, &c. Et præterea ſuadetur, B. Dionyſium non loqui de cantu, qui alternatim fit, ex eo, quòd vt ſupra annotauimus, Cæleſtinus Papa inſtituiſſe dicitur primus, vt pſalmi ante ſanctum ſacrificium antiphonatim, id eſt alternatim canerentur. Licet poſſet ad hoc reſponderi, quòd Cæleſtinus primum in eccleſia latina pſalmorum cantum antiphonatum ante ſacrificium inſtituerit, non in eccleſia græca, in qua longe ante ipſum huiuſmodi mos inoleuerit.

Quamuis autem B. Dionyſius nullam faciat alternationis in cantu mentio-
27. nem, reperitur tamen Philo iudæus † manifeſte eam innuere in lib. de vita contempl. ſiue ſupplicum virtutibus, vbi licet de ſuis Iudæis ſe ſcribere exiſti-
28. met, vere tamen agit de primis illis chriſtianis diſcipulis † B. Marci euangeliſtæ, qui ex Iudaiſmo conuerſi apud Alexandriam monaſticam vitam exercebant. vt interpretatur Euſebius Cæſarcen. lib. 2. hiſtor. eccleſ. cap. 16. & B. Hiero-

B.Hieronym.in Catalogo de viris illuſtribus,cap.18.& 21 & in epiſt.22. ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis, in fi. Et S. Epiphanius in lib. aduerſus hæreſes,hæreſi.29.contra Nazoræos. & alij antiqui Patres,quos citamus infra,cap. 33.num.4.& quos citat Lipomanus lib.2.de vitis Sanctorum, pag.77.vbi dictũ Philonis librum ponit. In eo igitur libro, circa finem, ad propoſitum noſtrum hæc habentur. Tum exſurgens vnus hymnum canit in Dei laudem, vel recens a ſe factum,vel pridem ab aliquo priſcorum vatum,qui carmina & cantica permulta ipſis reliquerunt trimetri generis:proſodias item, & hymnos varios; qui ad libamina,ad aram,in ſtationibus quoque,& choris concinũtur, diuerſis quæ in choro fiunt conuerſionum vicibus eleganter commenſurati. Poſt illum alij quoque ſigillatim canunt,ordinem ſuum ac decorum optime ſeruantes, ceteris interim magna cum quiete attendentibus, præterquam vbi ad extremas certas hymni partes accinenda ſunt quæ vocant Ephymnia. Tunc enim omnes ſimul viri & mulieres pariter exclamant. Et paulo infra. Peracta cena ſubdunt vigilias, in quibus pernoctare ſolent,& cantare hoc modo. Confertim ſurgunt omnes ex vtraque parte conuiuium quoddam celebraturi, & primum fiunt chori duo,virorum vnus,alter mulierum. In utroque ſuus eligitur dux, ac præſultor, qui ſimul & perſonæ dignitate, & arte muſicæ antecellit. Deinde hymnos canunt in Deum metris & modulationibus multis compoſitos, nunc iunctis vocibus reſonantes vna, nunc ſibi inuicem congrue reſpondentes. Vel ut alia habet tranſlatio. nunc ore vno, nunc alternis. Et infra quibuſdam intermiſſis. Poſtea quam ita duo chori diuiſim ſuum tale agitauere conuiuium,diuini amoris ſtudio vt mero æſtuantes vnicum ex ambobus chorum efficiunt ad æmulationem illius, qui olim ſecus mare rubrum factus eſt ob patratum illic miraculum;quando Dei opere conſpecto, & beneficio accepto, quod ſermonem, cogitationem,ſpemque omnem vinceret, permoti ſimul viri ac feminæ, numineque afflati, & in unum collecti chorum pro gratiarum actione hymnos ſeruatori Deo concinebant; Moyſe quidem propheta inter viros, Maria vero prophetide inter mulieres chori præſidem agente. Illius itaque chori ſimulacrum refert hic Cultorum & Cultricum chorus, in quo editis, redditiſque viciſſim vocibus & cantibus ſonus virorum grauior, & acutior mulierum contemperati ſuauem efficiunt, ac uere muſicam ſymphoniam. Pulcherrimæ ibi ſententiæ,venuſtiſſimæ dictiones, & perſonæ chori honeſtiſſimæ. Horum porro omnium vnicus eſt finis, pius Dei cultus. Eo igitur tam honeſto temulentiæ genere ad diluculum vſque inebriati,non capite grauati,non oculis ſomno conniuentibus, ſed magis etiam quàm in conuiuij acceſſu experrecti illi, vultuque & toto corpore recti, ad auroram ſtantes ſimul atque orientem Solem conſpexerint, extenſis in cælum manibus felicem ſibi diem precantur, lucemque veritatis,& viſum mentis perſpicacem. Finitis precationibus redeunt in ſua ſinguli domicilia,quæ ſemneia dicuntur, ad parandam, atque excolendam gnauiter,vt ſolent, philoſophiam. Hæc Philo.

29. Dicendũ auté † videtur,ſemper apud chriſtianos ab initio naſcẽtis eccleſiæ aliquo pa-

quo pacto cognitum, & in vſu fuiſſe cantum alternatum, ſed iccirco dici B. Ignatium, Flauianum, & Diodorum, ſiue alios inſtituiſſe alternationem in cantu; quia continuationem in ea canendi formula primi inſtituerũt in eccleſijs; nam cum prius partes tantum quædam modicæ alicuius hymni alternatim canerentur, ipſi continuatam alternationem ad totos hymnos, vel ad totam pſalmodiam eccleſiaſticam primitus accommodauerunt.

Verum dimiſſo iam cantu qui alternatim fit, ad exempla ſanctorum Patrum, quibus nocturnas precationes probabamus, redeundum eſt.

DE VIGILIIS NOCTVRNIS. Cap. IV.

1. *Acœmeti monachi non dormientes.*
2. *Vigilias nocturnas, execrabatur Vigilantius hæreticus a S. Hieronymo redargutus. Item fortaſſe Marcion hæreticus a S. Epiphanio reprehenſus. num. 3. Item qui vocantur Nyctages, ſeu Nyctazontes hæretici, id eſt Somniculoſi, vel Lethargici, a S. Iſidoro notati. num. 4. Item Vuitcleffiſtæ hæretici a Thoma Vualdenſe confutati. num. 5.*

INter exempla ſanctorum patrum, quæ de nocturnis precationibus referuntur,
illud non eſſe arbitror prætermittẽdum: fuiſſe antiquitus quoddam monacho-
1. rum genus, qui Acœmeti, id eſt † non dormientes vocabantur; quorum tantum
erat ſtudium & zelus in hymnis Deo canendis, vt neque in nocte umquam intermitterent precandi & pſallendi perpetuitatem. Horum quidem primus inſtitutor fuiſſe dicitur Alexander abbas, qui (vt habetur apud Metaphraſtem in vita S. Marcelli archimandritæ monaſterij Acœmetorum, ſub die. 29. Decembris) cum prius Byzantij exerceretur in templo magni martyris Menæ, poſtea in ipſo quoque oſtio Ponti venerandum ſtatuit monaſterium, in quo nouam quidem, ſed longe omnium pulcherrimam legem impoſuit, vt hymnorum ad Deum numquam interrumperetur perpetuitas; ſed per vices mutatis miniſtris hæc numquam ſilens & numquam conquieſcens tribueretur Deo glorificatio. Poſt hunc Alexandrum ſucceſſit abbas Ioannes, de quo ibidem Metaphraſtes inter alia, hæc narrat. Poſt aliquod autem tempus a Philotheo perſuaſus Ioannes recedit quidem ab hoc loco, venit autem ad quemdam locum ex æquo liberum a turba ciuium, & a difficultate ſolitudinis. Locus vero eſt Bythinorum quidem regionis, ſitus eſt autem in faucibus maris, cui ex aduerſo ſitum cernitur quod vocatur Soſthenium. Hoc ſiue propterea quòd ſit remotum a ſtrepitu, ſiue propter aliquid aliud, tunc quidem nominabatur Irenæum; cum Ioannes autem rem ipſam nomen loco dediſſet, propter perpetua quæ ad Deum fiunt cantica in hodiernum vſque diem nominatur monaſterium Acœmetorum hoc eſt non dormientium. Nam cum eamdem formam, quam Alexander; imita-

tus

tus eſſet Ioannes, eorum qui per vices canebant, nullo ſomno interruptam faciebat glorificationem. Poſtremo de S. Marcello abbate, qui Ioanni ſucceſſit, narrat ibidem Metaphraſtes, quòd ipſe eccleſiam, & monaſterium amplificauit, non ſolum ædificijs, ſed etiam numero & multitudine maxima monachorum. Et ſubiungit. Porro autem cum etiam credidiſſet, ſalem diuinum eſſe factum eum, qui ei parebat gregem, eos mittebat, vt alios quoque diuino ſale implerent & voluptate. Et quo modo ex magna Eden quattuor dicunt manare fluuios, ita etiam ex Marcelli tabernaculo cœpit per vniuerſum fere orbem terræ profundi purum, & iucundiſſimum, & ſalutare fluentum: illa (inquam) accuratiſſima vitæ, quæ ab eo agebatur imitatio. Præterea autem ſupernarum poteſtatum miniſterij, quod nullo ſomno interrumpitur zelus, cum hinc cœpiſſet initium, venit ad primam, & vrbium reginam: deinde ad alia quoque loca tranſijt imitatio. Et ſiue quis templa exſtruebat, aut monaſteria, ſiue aliquid aliud ſacrum faciebat, a Marcello etiam accipiebat curatores & duces. Sic monaſteriorum & templorum quæ erant vbique, per ſuos diſcipulos communis exſtructor fuit, & communis curator. Perſuaſum enim habebant qui hæc ab illo quærebant, non ſolum ſe fore illius doctrinæ participes, ſed etiam quamdam gratiã & ſanctificationem ab illo etiam ad eos eſſe venturam. Et ibidem in fi. de prædicto S. Marcello dicitur, quòd in tota vita totam quidem noctem, diei vero plurimum dabat canticis & precibus, & alijs Dei miniſterijs.

Idem Metaphraſtes in vita S. Ioannis Calybitæ, ſub die 15. Ianuarij, de eiſdem Acœmetis meminit, ita inquiens. Abbas quidam e ſuperioribus partibus ex venerabili eorum monaſterio, qui vocantur Acœmeti, eo quòd numquam cubare ſoliti ſunt, cum votum feciſſet, vt Hieroſolymam proficiſceretur, venit in eam domum, in qua Ioannes docebatur. &c.

Eorumdem etiam meminit Nicephorus, qui lib. 15. hiſt. eccleſ. cap. 23. ſic ait. Idem Gennadius (epiſcopus Conſtantinopolitanus tempore Leonis primi Imperatoris) nullum ſacerdotem conſecrauit, qui non prius pſalterium ſedulo in ore habuiſſet. In epiſcopatu huius Studius quidam vir præclarus Roma Conſtantinopolim peruenit; & D. Præcurſori templum erexit, in quod monachos ex domicilio eorum, qui Acœmeti hoc eſt inſomnes dicuntur, induxit. Horum domicilium Marcellus diuiniſſimus conſtruxerat, in quo perpetuis carminibus numquam non hymni Deo canerentur, ſodalitate monachorum eam ob rem in tres cœtus diuiſa. In ea mandra Ioannes quoque Calybetes monachum egit.

Quòd ſi velim omnia proſequi, quæ de nocturnis precationibus hiſtoriæ produnt, infinita prope eſſent, quæ dicerentur, & dies citius me deficiet, quàm finem dicendi vllum facere poſſim. Quo circa fidelibus viris, quibus hæc ſcribimus, poterunt videri ſatis (ne longiores ſimus) quæ citatæ iam ſunt auctoritates & exempla; nam infidelibus & hæreticis quænam auctoritas, aut ratio, aut exemplum ſufficiens erit? Olim B. Hieronymus in epiſt. 53. ad Riparium, redar-
2. guit Vigilantium † hæreticum, qui has vigilias execrabatur; ibique, & in ſequenti tractatu, qui incipit, Multa in orbe monſtra. contra ipſum inuehitur,

& ſancto

& ſancto zelo exardeſcit, cumque dicit appellandum potius Dormitantium,
3. quàm Vigilantium. Et fortaſſe multo ante ipſum Vigilantium Marcion † hære-
ticus eiuſdem fuit temeritatis, ut vigilias omnes nocturnas auferre de medio
niteretur: Nam vt eſt apud B. Epiphan. lib. 1. aduerſus hæreſes, hær. 42. inter
alia loca euangelij, quæ Marcion ad ſuam dementiam deprauauerat, vt apparet
ibi in ſcholio 35. pro ſecunda aut tertia vigilia, quæ in Lucæ euangelio cap. 12.
leguntur, appoſuerat ipſe veſpertinam vigiliam. Contra quem B. Epiphanius
ibidem, confutatione 35. ſic loquitur. Redarguitur beſtialis ille diuinos ſer-
mones ſtolide ad ſuam opinionem inuertiſſe: Non enim diurnæ fiunt vigi-
liæ, ſed nocturnæ, a veſpera ad tertiam vigiliam progreſſum intentionis ha-
bentes, & non a matutino in veſperam; velut hic malitioſe commentus eſſe de-
prehenditur.
Sanctus deinde Iſidorus, Rabanus, & concilium Aquiſgranenſe locis ſupra in 2.
cap. citatis, num. 29. & 30. & rurſus idem S. Iſidorus lib. Etymol. 8. cap. 5. re-
prehendunt hoc genus hæreticorum, quos inquiunt græco ſermone non qui-
4. dem Acœmetos, hoc eſt inſomnes, ſed e contrario Nyctages † aut Nyctazontes,
hoc eſt ſomniculoſos, vel vt alij dicunt Lethargicos vocari. De quibus loquitur
tex. in c. quidam autem. 24. q. 3. Nyctages (inquit ibi tex.) a ſomno nuncupati,
quòd vigilias noctis reſpuant, ſuperſtitionem eſſe dicentes, iura temerari diui-
na, qui noctem ad requiem tribuit.
5. Demum contra Vuitcleffiſtas † qui eundem errorem ſuſcitarunt dicentes, no-
ctem dari nobis a Deo ad requiem & ſoporem; nec debere nos eam vigilijs in-
ſumentes, grauem reddere religionem chriſtianam, egregie ſcripſit in primis
Thomas Vualden. Tom. 3, de ſacramentalibus, tit. 3. cap. 25. & ſeqq. & alij dein-
de catholici ſcriptores, qui fortiter pro Dei eccleſia dimicarunt. Non eſt, cur
modo nos contra huiuſmodi belluas rurſus bellum ineamus. Qui ſi quid vel
modicum ſaperent, iam centies millies victos ſe, & proſtratos a tot illuſtibus vi-
ris fateri deberent. Quod ſi hoc iugum nocturnarum precum ſibi qui uentri &
gulæ dediti ſunt, nimis graue & oneroſum vident, ſaltem illud in alijs non re-
prehendant, qui vel talem laborem exercitati non ſentiunt, vel certe cum ala-
critate pro Chriſti amore ſuſcipiunt. Quare his dimiſſis ad id, quod initio age-
bamus, reuertatur oratio.

DE VIGILIIS NOCTVRNIS & Laudibus. Cap. V.

1. *Vigiliæ nocturnæ quantum ad Laicos caſſatæ ſunt. & num. 6. Earum loco S. Bo-*
nifacius primus ieiunia retinuit. num. 7.
2. *Nocturni tres non ſeparatim vt antea, ſed coniunctim, & vna cum laudibus*
cantantur. & nu. 8. Et a principio omnes canebantur media nocte. nu. 9. Deinde
tempore vltimi nocturni. nu. 10. Item quidã eos cantãt in prima vigilia. nu. 11.

Quidam

Quidam in ſecunda mediæ noctis. num. 12. Quidam in tertia, in gallicantu. num. 13. Quidam in quarta, de mane. num. 14. Inſignes eccleſiæ permultæ, monaſteria, & religioſæ domus circa mediam noctem. num. 15. Sed ſi modo competenti hora celebrandi ſunt, non niſi circa finẽ tertiæ vigiliæ ſunt decantandi. num. 16. Secundum communem opinionem. num. 18. Et ſecundum morem Romanæ eccleſiæ antiquum. num. 19. Hodie à pleriſque religioſis in media nocte celebrantur. num. 25. A clericis ſæcularibus in ortu Solis. num. 26.

3. *Vigiliarum vſus non fuit ſublatus tempore B. Ambroſij. Sed potius in meliorem formam redactus. num. 4.*

5. *Abuſus ſunt potius corrigendi, quàm ritus & cærimoniæ eccleſiaſticæ propter ipſos tollendæ.*

17. *Laudes ante Solis ortum in clara auroræ luce finiri debent. Et debent inchoari in proceſſu auroræ. num. 22. Et incipiente luce. num. 23.*

20. *Natiuitatis Domini prima Miſſa in media nocte celebrari debet.*

21. *Proceſſus noctis finem noctis ſignificat.*

24. *Medium intelligitur non tantum per æqualem diſtantiam terminorum extremorum, ſed etiam per ſolam intra dictos terminos incluſionem.*

DIcebamus, eccleſiam nocturnas preces & vigilias antiquitus obſeruaſſe. At vero quoniam poſtmodum refrigeſcente caritate, & vitijs ſubinde nouis in populum Dei ingruentibus, vigiliæ inter laicos in ludos & choreas, & quod deteſtabilius eſt, in fornicationes & homicidia interdum degenerabant; & Cleri imbecillitas tantam nocturnarum precum prolixitatem ſuſtinere nequibat, fa-
1. ctum eſt, vt & vigiliæ † quantum ad laicos caſſarentur, vt not. Ioan. Beleth. in Ratio. cap. 11. & Guill. Durãt. ſimiliter in Ratio. lib. 6. cap. 7. num. 8. & Nauarr. in Manuali de oratio. cap. 3. num. 32. & ſeq. quod B. Auguſtinus obſeruatum iam Mediolani a B. Ambroſio, inſtigante S. Monica matre ſua, valde probat in
2. ſerm. 25. ad fratres in eremo; & vt tres ſimul Nocturni † non ſeparatim vt antea, ſed continuatis precibus vna cum Laudibus a Clero decantarentur. Licet autem dicatur a S. Auguſtino in d. ſerm. 25. ad fratres in eremo, (ſi tamen eius ſit ille ſermo) quòd vigiliæ ob turpem quamdam conſuetudinem Medio-
3. lani a B. Ambroſio caſſatæ fuerint, non tamen exiſtimandum † eſt, omnem tunc temporis vigiliarum vſum penitus fuiſſe ſublatum: nam ipſe B. Auguſtinus alibi vigiliarum meminit, vt ſupra vidimus, cap. 2. num. 21. & ex ipſomet B. Auguſt. atque ex alijs etiam auctoribus expreſſe colligitur, quòd immo a B. Ambroſio cœpta tunc ſit hymnorum & antiphonarum, & vigiliarum celebratio, & quòd ex illo deriuata eſt in ceteras Occidentis eccleſias huiuſmodi deuotio. Verba S. Auguſtini ad Deum, lib. 9. Confeſſ. cap. 6. quæ ſupra nos cap. 3. num. 8. ad aliud propoſitum citauimus, hæc ſunt. Quantum fleui in hymnis & canticis tuis ſuaue ſonantis eccleſiæ tuæ vocibus commotus acriter. Et cap. 7. Non longe cœperat Mediolanenſis eccleſia genus hoc conſolationis & exhortationis celebrare magno ſtudio fratrum concinentium vocibus & cordibus. Et infra. Excubabat

pia

pia plebs in eccleſia mori parata cum Epiſcopo ſuo ſeruo tuo. Ibi mater mea ancilla tua ſollicitudinis & vigiliarum primas partes tenens orationibus viuebat. Et infra. Tunc hymni & pſalmi vt canerentur ſecundum morem orientalium partium, ne populus mœroris tædio contabeſceret, inſtitutum eſt: & ex illo in hodiernum retentum, multis iam ac pæne omnibus gregibus tuis & per cetera orbis imitantibus. Et B. Paulinus in vita S. Ambroſij, vt ſimiliter ſupra eodem cap. vidimus, ſic habet. Hoc in tempore primum antiphonæ, hymni, ac vigiliæ in eccleſia Mediolanenſi celebrari cœperunt: cuius celebritatis deuotio vſque in hodiernum diem non ſolum in eadem eccleſia, verum per omnes pæne Occidentis prouincias manet. Et ipſe etiam demum B. Ambroſius in ſerm. 60. de feſto Pentec. in princ. quod etiam habetur inter homilias B. Maximi Taurinenſis, in ſollemnitate S. Pentecoſtes, homil. 1. & per Gratianum in c. noſſe. 76. diſt. fatetur, ſe vigilias quandoque cum populo celebraſſe, & orationibus pernoctanter inſtitiſſe. Et in epiſt. 85. quæ eſt vltima. ad ſororem ſuam, dicit, in inuentione corporum SS. Geruaſij & Prothaſij martyrum, vigilias tota nocte fuiſſe celebratas. Et S. Leo magnus non ſemel in ſermonibus de ieiunio decimi menſis, & in ſermonibus de ieiunio Pentecoſtes, & in ſermonibus de ieiunio ſeptimi menſis, admonet populum, quarta & ſexta feria quattuor temporum eſſe ieiunandum, Sabbatho vero vigilias apud S. Petrum eſſe celebrandas.

4. Quare dicendum † eſt, vt ego arbitror, ſublatos quidem fuiſſe abuſus quoſdam a B. Ambroſio, qui maxime in populum circa vigilias magnarum ſollemnitatũ irrepſerant; ſed alium tamen vigilandi modum cum decantatione hymnorum, & canticorum ſpiritalium fuiſſe ab eodem introductum. Non enim propter
5. abuſus † tollendi ſunt penitus ritus, & cærimoniæ eccleſiaſticæ, ſed ipſi potius abuſus ſunt corrigendi. vt bene in propoſito noſtro declarat S. Hieronymus in tract. aduerſus Vigilantium, qui incipit, Multa in orbe monſtra. in 2. Tom. epiſtolarum, poſt epiſt. 53. vbi circa med. ita inquit. Error, & culpa iuuenum, viliſſimarumque mulierum, qui per noctem ſæpe deprehenditur, non eſt religioſis hominibus imputandus: quia & in vigilijs Paſchæ tale quid fieri plerumque conuincitur; & tamen paucorum culpa non præiudicat religioni; qui & abſque vigilijs poſſunt errare vel in ſuis, vel in alienis domibus. Apoſtolorum fidẽ Iudæ proditio nõ deſtruxit: & noſtras ergo vigilias malæ aliorũ vigiliæ non deſtruẽt: quin potius pudicitiæ vigilare cogãtur qui libidini dormiũt. Hæc B. Hieronym.
6. Hodie tamen † vt videmus, omnes fere vigiliæ excepta nocte Natiuitatis Domini, in deſuetudinem quantum ad laicos abierunt: quod factum fuiſſe tandem Patrum decretis, & epiſcoporum, atque Pontificum auctoritate, referunt Polydorus Virgil. de Inuentor. rerum lib. 6. cap. 4. & Did. Couarruuias lib. 4. variarũ reſolut. cap. 19. num. 10. Et ob turpes cantilenas, & comiſſationes, ſublatas fuiſſe vigilias dicunt Ioan. Beleth. cap. 11. Rationalis diuinorum officiorũ, & Guill. Durant. lib. 6. cap. 7. num. 8. & Clicthoueus lib. 2. Elucidatorij eccleſ. in expoſit. benedictionis noui ignis, quæ fit Sabbatho ſãcto. in fi. Et olim in conc. Eliberino circa tempora B. Siluestri papæ, ſtatutum fuerat cap. 35. ne feminæ in cœme-

terio peruigilarent, eo quòd ſæpe ſub obtentu orationis ſcelera latenter committerent. Et in conc. Antiſiodoren. cap. 5. prohibitæ fuerunt vigiliæ, quæ in honorem Domini Martini obſeruabantur. Et refert Pontacus in ſua chronographia
7. ſub anno Domini. 423. quòd S. Bonifacius primus † Pontifex ſummus vigilias nocturnas ad ſepulcra Martyrum ſuſtulit, & ieiunia retinuit. Quod idem refert Hieronymus Vielmus in opere de ſex diebus, lect. 12. circa med. Quod tamen non indiſtincte de omnibus vigilijs, & de omnibus eccleſijs, ſed forte de quibuſdam tantum intelligi poſſe apparet ex ijs, quæ ſupra citauimus ex S. Leone primo qui poſt annos fere viginti ſedit in pontificatu, & qui vigilias cum populo apud S. Petrum non numquam celebrauit.
8. Quãtũ vero ad Clericos, ex quattuor (vt dicebamus) diſtinctis † facta eſt vna tãtũ vigilia, q̃ & pro Nocturnis omnib⁹, & pro Laudibus ſimul celebrãdis deſeruiret.
9. Et quidem a principio † vt auctor eſt idẽ Guill. Durant. in Ration. lib. 5. cap. 3. num. 3. & Ioan. Beleth. cap. 20. ſtatutum fuit, vt media nocte omnes ſurgerent, & totum Nocturnorum officium vna cum Laudibus illa hora continuarent. Illud enim tempus mediæ noctis puto etiam antea ab antiquioribus obſeruatum fuiſſe, quãdo non tres, ſed vnus dumtaxat Nocturnus decantabatur, vt ſatis clare ex auctori tatibus ſanctorum Patrum, quas ſupra cap. 2. enumerauimus, cum ſemper huius temporis mediæ noctis mentionẽ facere videantur, colligi poteſt. Et ita not. Clicthoueus in expoſit. hymni. Nocte ſurgẽtes. vbi ait, ꝙ Matutinũ officiũ ſecundũ eccleſiæ primitiuæ inſtitutionẽ circa mediũ noctis curriculũ celebrari ſolitũ eſt ad imitationem S. Prophetæ dicentis, Media nocte ſurgebã. &c. Sed quoniam neque hanc inſtitutionem quidam nocturnis delicijs plus quàm Dei ſeruitio vacantes obſeruabant, rurſus (inquiunt Durant. & Beleth. ſupradi-
10. cti) ſtatutum fuit † vt ſaltem tempore vltimi Nocturni ad Matutinum in eccleſia concinendum conuenirent.
Refert itẽ Thomas Vualden. de ſacramentalibus, cap. 24. num. 4. quod poſtquã Nocturni omnes vna cum Laudibus ad vnam ipſorum vigiliã redacti ſunt, cum pondus illud laboris, tot ſcilicet vigiliarum infirma caro iugiter & continue fer-
11. re non poſſet: quidam deuoti † in prima noctis vigilia totum officium decan-
12. tant. Plurima vero † pars eccleſiæ, vt cathedrales tenentes eccleſias, monachi nigri, & fratres canonici ad ſecundam mediæ noctis vigiliam ſurgunt. Alij au-
13. tem † vt monachi albi, & ceteri religioſi in tertia noctis vigilia gallicantum ob-
14. ſeruant. Clerici denique † cum populo per minores parochiales eccleſias quarta vigilia canunt de mane. Vt euangelica regula, quæ de diuerſis non obſeruatur ab omnibus, ſaltem integrato officio teneri poſſit a ſingulis. Et Clicthoueus in expoſit. dicti hymni, Nocte ſurgentes. ait, quod adhuc in permultis inſigni-
15. bus † eccleſijs, vt ſacroſanctæ Virg. Mariæ apud Pariſios, & compluribus alijs; in omnibus etiam fere monaſterijs, & religioſis domibus obſeruatur hic mos celebrandi officium Matutinum circa medium noctis ſpatium. Et de eccleſia Pariſienſi idem notant Coſmas Guimer. & Philippus Probus in decreto eccleſiæ Gallicanæ, tit. qualiter horæ canonicæ. uer, officium.

Verum

16. Verum ſi modo † competenti hora Nocturni in eccleſijs celebrandi ſint, nõ ni-
ſi poſt mediam noctem in fine tertiæ vigiliæ, vel ſaltem in principio quartæ eſ-
ſent incipiẽdi; ſiue vnus dumtaxat vt in ferijs, & feſtis ſimplicibus, ſiue plures ſi-
mul Nocturni, vt in Dominicis, & feſtis non ſimplicibus recitentur: ita vt Lau-
17. des † ante Solis ortum in clara auroræ luce finirẽtur. Nam cum in hymnis No-
cturnorum frequens habeatur noctis mentio, indiceturque in illis aliquam no-
ctis partem ſomno & refectioni membrorum tributam tranſactam eſſe; cumque
in Laudum hymnis expreſſa fiat memoria de lucis aduentu, tale tempus eligen-
dum eſt ſi Laudes continuato cantu ſtatim poſt Nocturnos celebrandæ ſint, vt &
Nocturni in nocte, & Laudes in mane concinantur. Quod non alia ratione
fieri poſſe certum eſt, niſi officium nocturnum circa finem tertiæ vigiliæ, vt
diximus, inchoetur.
18. Quod tempus pro Matutino celebrãdo & cõmuniter † probant Doct. vt vide-
re eſt per S. Antoninum 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 4. Nicolaum de Plo. in tract. ſa-
cerdotali, in par. de horis canon. quæſt. 15. Tabienam ver. Hora canonica. §. 25.
Piſanellam ver. eod. §. 4. Roſellam ver. eod. §. 15. Nauarrum in Manuali de orat.
19. cap. 3. num. 39. et videtur fuiſſe antiquitus † Romæ obſeruatum; vt colligitur
ex Ordine Romano antiquo, ſub rubrica, de officijs diuinis a Cena Domini vſ-
que in Octauas Pentecoſtes. & in lib. Alcuini de diui. offic. ſub eod. cap. de Cena
Domini. in princ. Ibi enim dicitur. Feria quinta maioris hebdomadæ eadem no-
cte ſurgunt ad vigilias hora noctis octaua. Quæ hora octaua eſt circa finem ter-
tiæ vigiliæ, vt notum eſt. Et ſub alia rubr. de Vigilia Natalis Domini, in dicto Or-
dine Romano, & cap. 1. dicti lib. Alcuini, in fi. & in fragmento quodam incerti
auctoris, De ritibus & cærimonijs eccleſiæ Romanæ, impreſſo per Vuolfgãgum
Lazium, circa princ. hæc verba habẽtur. In crepuſculo noctis intrat Apoſtolicus
ad vigilias in præfatam eccleſiam (ſanctæ Mariæ Maioris) tamen non cantãt ibi
Inuitatorium ad Introitum, ſed expletis vigilijs & Matutinis ſicut in Antipho-
nario continetur, ibidem canunt primam Miſſam in nocte. Qua expleta vadunt
ad S. Anaſtaſiam canere aliam Miſſam de nocte. Dehinc pergunt ad S. Petrum,
ut ibi vigilias celebrent ab eo loco vbi inuenerit eos pſallere, qui ibidem excu-
bant. Ipſi enim intrant ad uigilias debito tempore in proceſſu noctis, & canunt
Inuitatorium, & proſequuntur ordinem Antiphonarij. Ex quibus verbis vide-
tur colligi, quòd vigiliæ apud S. Petrum circa finem tertiæ vigiliæ noctis inchoa-
rentur. Nam ſi prius celebratæ fuiſſent, ſummus Pontifex vix ad illas potuiſſet
peruenire, poſt tantum ſcilicet temporis in officijs & Miſſis alibi decantatis,
20. & in ſatis longi itineris ſpatio conſumpti. Cum præſertim prima Miſſa † apud
S. Mariam Maiorem circiter mediam noctem celebrari deberet ex inſtitutio-
ne S. Teleſphori papæ, vt referunt Martinus Polonus, Supplementum chroni-
corum, & Platina in vita ipſius; quo tempore Chriſtus dominus in Bethleem
natus eſt. Et ita etiam ordinabatur in Antiphonario B. Gregorij Papæ, & in
libr. Sacramentorum eiuſdem, impreſſis per Iacobum Pamelium in ſecundo
Tom. Liturgicon Latinorum. Et deinde uerbum illud ſupracitati Ordinis Ro-

21. mani, In proceſſu noctis, † idem videtur ſignificare quod circa finem noctis. ſicut in illo ad Rom. cap. 13. Nox præceſſit, dies autem appropinquauit. aliqui legunt, Nox proceſſit. id eſt progreſſa eſt, & maxima ex parte peracta eſt. vt ibi not. Adamus Saſbout.

Hæc autem eadem Romanæ eccleſiæ conſuetudo colligitur etiam ex Amalario in lib. de Ord. Antiphonarij, cap. 4. in fi. vbi ita ait. Vt reor, ſancta Romana eccleſia hoc ſpeciatim nobis inſinuat per ſuam conſuetudinem. Ipſa enim quotocũque ordine vel numero lectionum viderit Matutam (id eſt Auroram) procedere
22. † vt audiui, dimittit nocturnale officium, & incipit matutinale, ſcilicet Laudes.. Et facit etiam pro hac ſententia, quòd S. Benedictus conſtituit in Regula, cap. 8.
23. vt hiemis tempore octaua hora noctis ſurgatur ad Nocturnos; Matutini † vero, id eſt Laudes incipiente luce agantur.

Non obſtat huic concluſioni, quam fecimus de Matutino circiter finem tertiæ
24. vigiliæ celebrando, illud pſal. 118. Media nocte ſurgebam. &c. quia media † ibi intelligi poteſt non per æqualem diſtantiam terminorum extremorum, ſed per ſolam intra dictos terminos incluſionem, vt declarat in propoſito noſtro Ioan. de Turre cremata, in c. preſbyter. quæſt. 6. in fi. diſt. 91. & in Comment. ſuper Regulam S. Benedicti, tract. 73. in fi. Et bene facit quod notant B. Thomas, & Caietanus, in 3. par. quæſt. 51. art. 4. ad 2.
25. Scimus tamen pleraſque † religioſorum eccleſias tempus mediæ noctis in Matutino canendo retinuiſſe: Scimus etiam (quod dolentes exprimimus) cunctas
26. fere eccleſias Canonicorum † ſecularium non niſi iam in ortu Solis, aut etiam poſt ortum, incipere nocturnum officium ſolere. Verum ſicut illud diligentiori ſtudio adſcribendum, ita hoc temporum fragilitati condonãdum putamus. Certe nihil aliud dicere poſſumus, niſi (vt infra etiam latius dicturi ſumus cap. 24.) clericalem diſciplinã ſatis in hoc labaſcentẽ videri. Loquor nunc de publica horarũ canonicarũ recitatione, nã de priuata agem⁹ poſtea inferius cap. 25. & ſeqq.

DE MATVTINO. CAP. VI.

1. *Matutinum cur ſic appelletur. & num. 24.*
2. *Nocturnorum officium ſumptum cũ Laudibus conſtituit vnam horã canonicã, & appellatur Matutinũ. & num. 11. Sed ſeparatim ſumptũ non conſtituit vnam aliquam horam canonicam per ſe, neque appellatur Matutinũ. num. 4. & 10.*
3. *Horæ canonicæ denominatio non ſumitur, niſi a poſtrema ſui parte in qua accipit complementum.*
5. *Horæ canonicæ ſeptem numerantur, ſcilicet Matutinum, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ & Cõpletoriũ. Secundũ aliquos Canoniſtas ſunt octo. num. 7. Sed cõmuniſſima ſententia eſt, quòd ſint ſeptem. num. 8. & 21. Apud Monachos tamen Vigiliæ nocturnæ ſunt diſtincta hora de ſe, & ſeparatim a Laudibus celebrantur. num. 16. Et ideo apud illos ſunt octo horæ canonicæ. num. 17.*

Intellectus

6. *Intellectus c.1.de celebr.Miſſ.& c.presbyter.diſt.91.*
9. *Nocturni tres dicebãtur antiquitus ſeparatim a Laudibus,& vnus ſeparatim ab alio. Hugo de S.Victore dicit, quòd dicuntur coniunctim cũ Laudibus.num.12.*
13. *Vigiliarum nomine intelligũtur oẽs horæ canonicæ ſecundũ Canoniſtas: ſed falſo.*
14. *Vigiliæ nocturnæ,& horæ canonicæ nocturnæ ſunt tres ſecundum Canoniſtas,ſcilicet Matutinum,Prima,& Completorium:ſed falſo. & num.36.*
15. *Matutinæ orationis nomine apud antiquos intelligũtur Laudes. Sed nõ ſecundũ noſtrorũ Breuiariorũ inſcriptionem.num.19. Neque ſecundum iura. num.20.*
18. *Nocturni etiam coniuncti cum Laudibus abuſiue appellãtur Matutinum ſecundum Radulphum de Riuo.*
22. *Laudes inter officium diurnum, & inter horas canonicas diurnas computantur.*
23. *Matutinum an cenſeri debeat officium diurnum vel nocturnum.*
25. *Matutinum tempus eſt inter obſcuras noctis tenebras, & claram diei lucem. Et intelligitur totum illud quod eſt ab initio auroræ vſque ad ortũ Solis. num. 32.*
26. *Matutini tẽporis ea eſt natura,vt plures etiã cõtrarias denominationes admittat.*
27. *Dies artificialis vno modo incipere dicitur ab initio auroræ: alio modo ab ortu Solis. & num.33. Ita quòd vſque ad ortum Solis dici poſſit nox. num. 28. Immo & media nox. num.29.*
30. *Auroræ tempore dici poteſt Sol eſſe ortus. Et eſſe ante ortum Solis. num.31.*
34. *Prima hora canonica vno modo eſt prima inter horas canonicas diurnas, alio modo eſt ſecunda,& Matutinum eſt prima.*
35. *Horæ canonicæ ſeptem omnes ſunt diurnæ.*

EX his, quæ hactenus viſa ſunt, colligẽda eſt ratio huius denominationis Ma-
1. tutini; † Nã cum ex Nocturnis conſtet, & nocturno tpe celebretur, vel celebrari debeat, quo modo Matutinũ appellatur? Sed ſciendum eſt, quòd nocturnũ
2. † officium dupliciter ſumi poteſt. Vno modo ſimul cũ Laudibus, inquantum ex eo & Laudibus ſequentibus conſtituitur vna tantum hora canonica; & hoc modo etiam nocturnum officium appellatur Matutinũ, non ratione ſui, ſed ratione totius horæ canonicæ, quæ cum complementũ accipiat tempore matutino, re-
3. ctiſſime Matutinũ appellatur. Denominatio enim † horæ canonicæ nõ ſumitur niſi a poſtrema parte, in qua complementũ & perfectionem accipit, vt etiã infra in reliquis horis viſuri ſumus. cap.8.num.8.& cap.10.num.2. Altero modo ſu-
4. mitur nocturnũ † officiũ p ſe ſine Laudibus inquantum eſt pars quædam diuini officij ſeparata a reliquis omnibus partibus, non conſtituens tamen per ſe aliquã vnam horam canonicam; & hoc modo nequaquam appellari poteſt Matutinũ. Probantur hæc ſatis euidenter in c.1.de celebr.Miſs. quod eiſdem omnino verbis repetitur in c. preſbyter. 91. diſt. In quibus locis poſtquam tex. enume-
5. raſſet ſeptem † horas canonicas fundatas ſuper illud pſalm. 118. Septies in die laudem dixi tibi. ſcilicet Matutinum, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperas, & Completorium, demum ſubiungit. Nam de Nocturnis vigilijs idem ipſe Propheta ait, Media nocte ſurgebam. &c. Vnde colligitur expreſſe,

quòd nocturnæ vigiliæ inquantum conſiderantur ſeparatæ a toto reliquo officio diuino, non dicuntur Matutinum; nam ibi mentio prius facta fuerat Matutini pro prima hora canonica diurna, & deinde fit mentio vigiliarum nocturnarum pro officio nocturno.

6. Cauendum eſt autem in intelligentia † dictorum iurium, ne cœcutientes incidamus in Scyllam dum volumus Charybdim euitare. Quidam enim videntes ibi enumerari vigilias nocturnas poſt enumeratas ſeptem horas canonicas diei,
7. coacti ſunt fateri; octo † eſſe, non ſolum ſeptem horas canonicas, vt eſt Archidiac. in d.c. preſbyter. & Ioan. de Turre crem. ibidem, quæſt. 1. concluſ. 2. qui id fatetur ſaltem ſecundum antiquum vſum, ſecundum quem vigiliæ diuiſim dicebantur a Laudibus, & Nauarrus in Manuali de oratione, cap. 3. num. 27. Verũ
8. hæc opinio præterquam quòd eſt contra communiſſimam † omnium ſententiã, quæ habet, ſeptẽ tantũ eſſe horas canonicas, etiam cõputatis nocturnis vigilijs, vt patet infra ex S. Baſilio, & ex Caſſiano, cap. 12. num. 4. & 18. ſi uera eſſet ſeipsã interimeret: nã non ſolũ octo, ſed decem eſſent horæ canonicæ. Ibi enim fit mentio non de nocturna vigilia, ſed de nocturnis vigilijs in plurali, quæ tres
9. ſunt: Et quemadmodum antiquitus vigiliæ nocturnæ † diuiſim a Laudibus canebãtur, ita ſeparatim vnus Nocturnus ab alio dicebat', vt ſupra vidimus cap. 1. num. 14. ex B. Thoma, & ex alijs, & colligitur ex B. Hieronymo, qui in epiſt. 22. ad Euſtochium, quam ſupra citauimus cap. 2. num. 13. dicit, Noctibus bis, terque ſurgendum.

Alij vero cõmuniter, vt Hoſtien. Ioan. Andr. Anton. de Butrio, Card. Zabarella, & Abbas Panor. in d.c. 1. de celebr. Miſſ. & Tabiena, ver. Hora canonica. in princ. fugientes hoc incommodum, conſtituendi ſcilicet plures horas quàm ſeptem, dixerunt, illam auctoritatem pſal. 118. Septies in die laudem dixi tibi. allegatã in illis textibus, intelligendam eſſe de die naturali qui comprehendit diem & noctem, non de die artificiali: contra tamen expreſſiſſimã mentem illorũ iuriũ. Nam cum ibi ſeorſum diei, & ſeorſum noctis mentio habeatur, qua rectitudine in diei expreſſione noctem includere poſſumus? Certe hi Doct. dum videri volunt textus illos a contradictione uindicare, ipſimet contraria, & repugnantia ad illos tex. ſunt locuti. Quare dicẽdũ eſt, quòd illa auctoritas, Septies in die. &c. accipitur in illis tex. (nam extra illos quo modo accipienda ſit non pertinet ad diſputationem hanc noſtram determinare) pro die artificiali, inquantum diſtinguitur a nocte, & non pro die naturali. Nec per hoc ſequitur, quòd plures ſint,
10. quàm ſeptẽ horæ canonicæ, nam uigiliæ nocturnæ † quarum poſtea fit mentio, non conſtituunt per ſe aliquam vnam horam canonicam, vt ſupra diximus. Quod etiam ex eo apparet, quia non habent concluſionem per Orationem, & per Benedicamus Domino, & per orationem Dominicam, ſicut habent horæ
11. canonicæ; ſed coniunguntur cum Laudibus † ad conficiendam vnam horam canonicam, quæ appellatur Matutinum. Qua de re videndus eſt Hugo de S. Vict. lib. 2. de eccl. off. cap. 2. vbi rationẽ reddens huius diuerſitatis, cur ſcilicet nocturnum officium oratione non concluditur, ſicut quodlibet officium diurnum,

12. num, dicit poſt alia, in fi. quòd hoc ideo fit, quia in officio † nocturno non eſt
ſeparatio, ſed Laudes matutinæ coniunctim cum eo canuntur.
Quòd ſi obieceris, ibi in dictis tex. fuiſſe primo loco enumeratum Matutinum
pro prima hora canonica diei, aut ergo capitur ibi Matutinum pro ſolis Laudi-
bus, aut pro toto officio matutinali, intelligendo cũ Laudibus includi Noctur-
nos. Si pro ſolis Laudibus, ergo ſolæ Laudes erunt vna hora canonica, & vigiliæ
nocturnæ, quæ poſtea ſeparatim enumerantur, erunt alia hora canonica, &
ſic plures quàm ſeptem erunt horæ canonicæ; quod aſſerebat Archidiaco-
nus. Si vero Matutinum capitur ibi pro toto officio Nocturnorum & Lau-
dum, ergo fruſtra deinde enumerantur rurſus vigiliæ nocturnæ, cum prius
ſub Matutini nomine fuiſſent comprehenſæ; Et deinde ſequitur, veram eſſe
expoſitionem communem Canoniſtarum, quòd dies in illa auctoritate, Se-
pties in die, &c. capitur pro die naturali, prout etiam comprehendit noctem,
non pro die artificiali.
Reſpondeo ad hanc obiectionem, in qua videtur conſiſtere tota difficultas. Et
omiſſis expoſitionibus quibuſdam Canoniſtarũ extortis, & a germano verborũ
ſenſu nimiũ alienis, ſcilicet Hoſtien. Ioan. Andr. Ant. de Butr. Panorm. & aliorũ
13. in d. c. 1. de celebr. Miſſ. qui aiunt, quòd vigiliarũ † nomine intelliguntur om-
nes horæ canonicæ, quia quando dicuntur, illis inuigilandum eſt, & non tor-
14. pendum; & quòd vigiliæ † nocturnæ ſunt tres horæ, ſcilicet Matutinum, Pri-
ma, & Completorium: Hæc enim aſſerere, videtur mihi nihil eſſe aliud (vt ve-
rum fatear) quàm noctem diem appellare, & diem noctem. Dico primo cum
Petro de Anchar. ibidem notab. 7. quòd vigiliarum nocturnarum appellatione
non venit niſi quid diſtinctum a ſeptem horis canonicis diurnis ſupra in dictis
tex. enumeratis; licet ipſe dicat, quòd vellet doceri, quid in ſpecie intelligendũ
ſit pro vigilijs nocturnis. Deinde dico quòd vigiliæ nocturnæ, vt not. ibi Card.
Zabar. quæſt. 10. Archid. & Ioan. de Turre crem. in c. preſbyter. diſtin. 91. &
alij plerique auctores qui de diuinis officijs tractant, nõ ſunt niſi Nocturni ipſi;
id eſt prima pars Matutini vſque ad Laudes. Demum reſpondendo ad obiectio-
15. nem factã, dico, quòd licet ſciam, apud antiquos Patres Matutinæ † orationis
nomine intelligi ſolum orationẽ illam, quæ mane diluculo ſeparatim a noctur-
nis precibus fiebat, quæ hodie Laudes appellãtur; & licet etiã non ignorẽ, quòd
vere in hac ſignificatione textus illi in c. 1. de celebr. Miſſ. & in c. preſbyter. diſt.
91. intelliguntur in Regula S. Benedicti, cap. 16. ex quo deſumpti ſunt; nã apud
16. Monachos vigiliæ † nocturnæ ſunt diſtinctæ horæ de ſe, & diuiſim a Laudibus,
quas Matutinas vocant celebrantur; & terminantur etiã per orationẽ, ſicut reli-
17. quæ horæ canonicæ: Vnde apud illos octo ſunt † horæ canonicæ, & nõ ſeptẽ, vt
not. Amalar. in lib. de ordine Antiph. cap. 7. in princ. & Ioan. de Turre crem. in
d. cap. 16. Regulæ S. Benedicti, tract. 73. & clarius Radulphus de Rino in lib. de
18. cano. obſer. propoſ. 14. vbi etiã ait, quòd ſæculares iungũt † vigilias Matutinis
Laudibus, & abuſiue vtrũque appellant Matutinas; & Hugo de S. Vict. in Spe-
culo eccleſiæ, cap. 3. & lib. de eccleſ. off. cap. 1. & cap. 9. in fi. vbi de nocturnali

agens officio inquit. Hoc officium ſecundum vſum Monachorū oratione, ſicut cetera, terminatur; in quo primariam ſeruare videntur inſtitutionem; noſtra autem conſuetudo humanæ infirmitati parcens & labori, officio prædicto Laudes Matutinas continuat, & oratione vna duo claudit officia. Tamen quoniam
19. huiuſmodi Matutini acceptio † neque eſt ſecūdum noſtrorū Breuiariorum inſcriptionē, in quibus omnibus Matutini titulo etiā Nocturni inſcribūtur, neque
20. adeo iuri † conſona videtur, nam tex. in c. dolentes. de celebr. Miſſ. (ſiquis recte inſpexerit) Matutini nomine intelligit Nocturnos ſine dubio vna cū Laudibus: Ibi enim reprehēduntur Miniſtri eccleſiæ, qui totam noctem comiſſationibus, & ſomno tranſigentes, tranſcurrebant mane excitati continua ſyncopa Matutinum. Clarū eſt autem, quòd illi mane ſurgentes, tenebantur prius recitare Nocturnos, quàm Laudes. Et deinde eſt tex. clarus in clem. 1. in fi. de reliq. & vener. ſanct. vbi pro matutinali officio accipiuntur Nocturni & Laudes ſimul. Et quia
21. poſtremo ſuſtinenda eſt nobis communis opinio, quòd ſeptem tantum † ſint horæ canonicæ iuxta Romanæ Eccleſiæ morem, dimiſſis Monachorum inſtitutis. Iccirco dico, quòd in d. c. 1. de celebr. Miſſ. & c. presbyter. 91. diſt. Matutini nomine comprehenditur totū officium Matutinale, Laudes ſcilicet, & Noctur-
22. ni ſimul. Sed cum hac differentia, quòd Laudes † comprehenduntur ibi principaliter & explicite tamquam officium diurnum, quod mane diluculo tempore matutino in principio diei celebratur. Laudes enim Matutinas inter horas canonicas diurnas computari, teſtis eſt inter alios Hugo de S. Vict. lib. 2. de eccl. offic. cap. 1. circa princ. & Ioan. Caſſia. lib. 3. de canonico diurnarum orationū & pſalmorum modo, cap. 3. Nocturni vero non comprehenduntur ibi niſi implicite, & in conſequentiam, inquantum ſcilicet ſunt pars iſtius horæ canonicæ, quæ Matutinum appellatur, licet ipſi neque tempore matutino, neque alio diei artificialis tempore celebrentur. Vnde non ſequitur, ergo fruſtra inferius in dictis tex. vigiliæ nocturnæ repetuntur, cum ſuperius fuiſſent comprehenſæ: nam reſpondetur, quòd cum ſuperius fuiſſet enumeratum expreſſe totum officium diuinum diurnum, ex auctoritate Prophetæ Dauid, vt oſtenderetur eodem Propheta auctore aliquod etiam eſſe officium diuinum nocturnum, erat expreſſa facienda mentio vigiliarum nocturnarum. Quare ex hoc maxime conuincitur, ibi diem accipi pro artificiali prout diſtinguitur a nocte, non pro naturali prout comprehendit etiam noctem: Nam ſi ſub diei appellatione intellexiſſent illa iura comprehendere etiam noctem, & totum recenſere officium diuinum tam diurnum quàm nocturnum, vere fruſtratorie ſubiunxiſſent poſtea de vigilijs nocturnis.
23. Quòd ſi rurſus dicas, Matutinum † videri potius officium nocturnum quàm diurnum, cum in noctis vigiliis celebretur, quo modo ergo ibi enumeratur inter reliquas horas diurnas? Ad hoc reſponſionem ipſum Matutini nomen afferre poteſt, nam cum Matutinum officium ſit in lucis initio, a ſtella Matuti-
24. na, † id eſt Lucifero appellatum, quæ oritur inchoante mane, vt inquit S. Iſid. lib. 6. Etymol. cap. vlt. & cum dicatur a tempore Matutino in quo accipit com-

plementum

25. plementum, vt ſupra diximus; tempus autem † matutinum dictum a mane, ſit quaſi medium inter obſcuras noctis tenebras & claram diei lucem, vt ait idem S. Iſid. lib. 5. Etymolog. cap. 31. & colligitur ex S. Anſelmo in 2. lib. de imag. mundi, cap. 4. niſi tamen liber ille ſit Honorij Auguſtodunen. vt putat Abbas Trittenhem. in lib. de ſcriptoribus eccleſ. Et cum denique medium participet de vtroque extremo, recte connumerari potuit Matutinum inter officium diurnum, ſicut connumerari poſſet alia ratione inter officium nocturnum.

26. Ea enim eſt natura temporis † matutini, vt plures non ſolum diuerſas, ſed etiã contrarias denominationes admittat. Tunc enim & dies, & nox eſſe dici poteſt.

27. Dies, quia in initio † auroræ incipere dicitur dies artificialis, vt not. B. Tho. in 4. ſent. diſt. 13. quæſt. 1. art. 2. qla. 4. & ibidem Ricar. de Media villa, art. 2. quæſt. 3. & Duran. quæſt. 2. art. 2. poſt S. Iſidorum in d. lib. 5. Etymol. cap. 31. & poſt S. Ambroſ. lib. 1. Hexæm. cap. 9. vbi ſuper illud, Et vocauit Deus diem lucem, & tenebras noctem. ait, Aduertimus itaque quod lucis ortus ante quàm

28. Solis diem videatur aperire. Nox vero † dici poteſt, quia quouſque ſubſtantia

29. Solis oriatur ſupra horizontem, adhuc nox eſſe, immo & media nox † dici poteſt, vt ex B. Gregorio Papa not. B. Thom. & Caiet. in 3. part. quæſt. 51. art. 4. ad ſecundum. Illo etiam tempore matutino dici poteſt Sol ortus, & ante or-

30. tum Solis. Sol quidem † ortus, inquantum claritas radiorum eius incipit

31. apparere. Ante ortum vero † Solis, quia corpus ſolare adhuc ſupra horizontem non eſt ortum. Vnde Mar. 16. dicitur, quòd Mulieres venerunt ad monumentum orto iam Sole, cum tamen, vt habetur Ioan. 20. venerint cum adhuc tenebræ eſſent. Sic enim hanc apparentem contrarietatem ſoluit B. Thom. in 3. par. quæſt. 53. art. 2. ad tertium, & quæſt. 83. art. 2. ad quartum. poſt S. Auguſt. in lib. 3. de conſ. Euangel. cap. 24.

Quamuis autem S. Iſidorus in d. lib. 5. Etymol. cap. 31. & S. Anſel. in d. lib. 2. de Imag. mundi, cap. 4. diſtinguant inter tempus matutinum, & diluculum; nos ta-

32. men hic magis communiter accipimus tempus matutinum † pro toto eo ſpatio quod eſt a fine tenebrarum, uel a primo principio auroræ vſque ad ortum ſubſtantiæ ſolis, vna cum B. Hieronymo, qui in Oſe. cap. 11. in princ. pro eodẽ habet ortum auroræ, & diluculum, & principium diei, quod appellatur mane inter noctis, Soliſque viciniam. Nam aliàs etiam B. Iſid. ibi diſtinguit inter Conticinium & Intempeſtum, quod tamen idem eſt ex ſententia M. Varronis in lib. 5. de lingua latina, circa princ.

Videre videor quempiam alium ita adhuc vrgentem. Si Matutinum eſſet computandum inter officium diurnũ diei artificialis, ſequeretur, quòd illa hora canonica, quæ dicitur Prima, iam non eſſet prima, ſed potius ſecunda, cum ante ipſam conſtituendum eſſet Matutinum in prima hora diei. Hoc autem implicat contradictionem, eamdem horam eſse Primam, & non primam. Verum ad

33. hoc facilis eſt ſolutio, quòd dies artificialis † dupliciter ſumi poteſt. Vno modo inquantum comprehendit tempus illud quod eſt ab ortu ſubſtantiæ Solis ſupra horizontem vſque ad eiuſdem occaſum, & hoc modo illa hora cano-

nica,

34. nica, quæ dicitur Prima † eſt prima & denominatur a prima hora diei artificialis hoc modo ſumpti. Altero modo ſumi poteſt dies artificialis inquantum comprehēdit totum illud tempus quod eſt ab initio crepuſculi matutini vſque ad finem crepuſculi veſpertini, nam etiam crepuſcula pro parte diei artificialis comprehendi poſsunt, vt modo proxime dicebamus; & hoc modo Matutinum erit prima hora canonica diei artificialis, & illa quæ appellatur Prima, erit ſecunda. Non eſt autem inconueniens, idem diuerſis rationibus quandoque appellari primum, quandoque ſecundum.

35. Sit igitur firma concluſio, omnes ſeptem horas † canonicas apud illos tex. in c. 1. de celebr. Miſs. & c. presbyter. 91. diſt. eſse diurnas. Vnde quando in alijs iuribus mentio fit officij diuini nocturni, vt in clem. 1. de celebr. Miſs. & in c. dolentes. eod. tit. in Decretal. ſatis eſt intelligere ſolos Nocturnos, qui celebrantur ante Laudes, abſq; eo quòd totū Matutinū intelligamus; licet etiā totū Matutinū (vt diximus) poſſit alia ratione intelligi, & nocturnum officiū appellari, Quæ tamen appellatio in alia hora canonica non procedit, nam reliquæ ſex horæ ita ſunt diurnæ, vt nulla ratione ſecundum rei veritatem nocturnæ appellari poſſint. Quare non ſunt audiendi Hoſtien. Ioan. Andr. & ceteri in d. c. 1. de celebr. Miſs. quos ſupra enumerauimus, & Roſella, ver. Hora canonica. §. 13.

36. qui aiunt, tres eſse † horas nocturnas, ſcilicet Matutinū, Primā, & Completoriū. nam hoc nulla firma ratione quantū attinet ad Primā, & Completoriū, fulciri poteſt. De quibus tamen erit infra ſpecialis dubitatio a cap. 15. vſque ad 20.

DE MATVTINO CAP. VII.

1. *Matutinum comprehendit ſimul & Nocturnos, & Laudes.*
2. *Nocturni appellantur Matutinum non inquantum ſeparantur a Laudibus, ſed inquantum cum Laudibus coniunguntur.*
3. *Laudes ſpecialiter accipiuntur pro ea parte diuini officij, quæ eſt poſt Nocturnos, & num. 15. Quandoque tamen latiſſime ſumuntur pro qualibet hora canonica. num. 10. 11. & 16.*
4. *Nominatio fit potius a ſpecie, quàm a genere.*
5. *Matutini nomine ipſæ maxime Laudes cenſentur.*
6. *Matutini nomine ſolæ Laudes intelligi videtur: ſed nihil obſtat, quin etiam Nocturni vna cum Laudibus intelligantur.*
7. *Iura iuribus concordari debent.*
8. *Te Deum laudamus, hymnus, Nocturniſne, an Laudibus adſcribatur.*
9. *Laudes, quæ pars ſunt Matutini, cur ſic appellentur.*
12. *Nomen idem interdum generice, interdum ſpecifice ſumitur.*
13. *Adoptionis nomen hēt ſe vt genus ad arrogationē, et ad adoptionē ſpecifice dictā.*
14. *Exhalatio habet ſe vt genus ad vaporem, & ad exhalationem ſpecifice dictam.*
17. *Laudes antiquitus accipiebantur interdum pro Alleluia. Interdum pro pſalm. Laudate dominum de cælis. & num. 18.*

Finem

Finem nunc huic diſputationi de Matutino facerem, niſi intelligerem, ſcrupulum quemdam, qui ſupradictis obſtare videtur, prius neceſſario amouendum eſſe. Dictum eſt ſupra, Nocturnos prout a Laudibus ſeparantur, nullo modo Matutini nomine inſigniri poſſe; contra tamen videmus in Breuiarijs ſolos Nocturnos Matutini nomine inſcribi, illiſque finitis quæ ſequuntur non Matutinũ, ſed Laudes nuncupari. Sed dicendum eſt, vt etiam ſupra eſt dictum, quod Matuti-
1. num † cum ſit vna hora canonica comprehendit ſimul & Nocturnos & Laudes, & tunc incipit, quando Nocturni incipiunt, finit vero, quando finitæ ſunt Lau-
2. des. Vnde Nocturni nomine Matutini † inſcribuntur non inquantum ſeparantur a Laudibus, ſed inquantum cum Laudibus potius continuantur. Quòd vero Laudes non inſcribantur ſub eodem nomine Matutini, ratio eſt, quia cũ ha-
3. beant ſpeciale nomen † ſcilicet Laudum, ſatius fuit, eas a nomine magis ſpeciali,
4. quàm cõmuni denominari. Denominationẽ enim fieri potius † a nomine ſpeciei, q̃ generis not. Glo. in rubr. C. de rer. permut. & Paulus Caſtren. in rub. ff. de verb. oblig. quæſt. 2. Exẽpla huius rei facile in iure reperiuntur. Nã in Codice eſt rubr. de ſeruitutibus & aqua, cũ tamen aqua ſit quædã ſeruitus. Item eſt rubr. ff. de rebus creditis, ſi cer. pet. & de certi condic. Et tamen res creditæ ad omnia ſequentia referuntur. vt probatur in l. 1. eod. tit.
5. Quòd autẽ Laudes ipſæ † maxime Matutini nomine cenſeãtur, patet tũ ex rubricis Breuiarij, ex quibus deſumptũ fuit argumẽtũ in cõtrariũ; tũ ex iure expreſſe. Ex rubricis quidem, nam in rubr. de Precibus, habentur hæc verba, in fi. In vigilijs autem preces feriales dicuntur tantum ad Matutinum, & per horas. Item in rubr. de Antiphonis B. Mariæ in fine officij, hæc verba habentur. Dicuntur autem extra chorum tantum in fine Completorij, & in fine Matutini dictis Laudibus. Et alibi ſæpe.

Ex iure autẽ, nam in d.c. 1. de celebr. Miſſ. & c. preſbyter. 91. diſt. dicitur, Preſbyter mane matutinali officio expleto. &c. Nocturni autem ſoli ſine Laudibus non mane, ſed nocte explentur. Neque opus eſt in dictis tex. illud mane ad ſequentẽ particulam referre, vt facit Manipulus curatorum in tract. de ſacram. Euchar. cap. 6. vbi ſic exponit. Preſbyter matutinali officio expleto, ſcilicet media nocte, mane penſum ſeruitutis ſuæ perſoluat, uidelicet Primam, Tertiam, &c. Nam cum paulo infra in dictis iuribus enumeretur primo loco Matutinũ pro prima hora canonica diei artificialis, vt late nos ſupra deduximus cap. præcedenti, non poteſt Matutinum (vt etiam ipſum nomen ſonat) niſi mane expleri. Et dato deinde, quòd eo modo exponerentur textus illi, quo inquit Manipulus Curatorum, adhuc tamen appareret, Laudes ſub matutinali officio comprehendi, nam nullo pacto eſſet dicendum, fuiſſe ibi Laudes prætermiſſas, vbi totum officium diuinum per partes recenſetur.

Præterea in c. id ſemper. de conſ. diſt. 5. præcipitur, q̃ poſt Matutinas ſẽper oratio Dominica proferatur; quæ tamen oratio non niſi finitis Laudibus profertur. Item in c. fi. diſt. 12. iubetur, quòd vnus atque idem pſallendi ordo in matutinis, vel veſpertinis officijs teneatur. quod idem etiam reperi videtur in c. conuenit.

nit.de conſ.diſt.5.pro cuius tex.declaratione, qui eſt difficilis, vide Radulphum Tungren.in lib.de Cano. obſer. propoſit. 14. Licet autem in dictis iuribus pro
6. Matutinis officijs ſolæ Laudes † intelligi videantur; ſi præſertim ad concilia,& loca vnde deſumpta ſunt,& ad tempora in quibus ſunt edita attendamus, nihil tamen obſtat, quin ibi pro Matutinis totum officium Nocturnorum vna cum
7. Laudibus accipiatur. Et hoc vt iura † iuribus concordentur, iuxta tex.in c.cum expediat. de elect. lib.6.
Poſtremo in c.cõſilium.in fi.de celebr.Miſſ.dicitur, quòd Te Deum laudamus, diebus profeſtis regularius dimittitur,quàm dicatur in Laudibus matutinis.Ex quo tex. colligitur, quòd Laudes quodam modo incipiunt ab hymno Te Deum
8. laudamus,† Nam tunc completi videntur omnes Nocturni, & hymnus ille totus proprie in laudem Dei eſt compoſitus, vt ex ipſius verbis aperte liquet. Et
9. ipſæ etiam Laudes † iccirco ſic appellantur,quia laudem potiſſimum ſonent diuinam. vt notant Hugo de S. Vict. in Speculo eccleſiæ, cap.3.& lib.2. de eccleſ. off.cap.10. Ioan.Beleth. in Ration. cap.28. Guill. Durant. ſimiliter in Ration. lib.5. cap.4. in princ. & Theſaurus ſacerd.3.par.tit. de off. diui. cap.38. Huic autem expoſitioni fauent dictorum Belethi, & Guillelmi verba, nam hic lib.5. cap.3.num.3. ille cap.20.ſuorum Rationalium, loquentes de antiquo vſu vigilias & laudes matutinas celebrandi, ſic aiunt. Cum Nocturni finiti eſſent, & lectiones cum ſuis reſponſorijs perlectæ prius quam luceſceret; aurora apparente cum pulſu campanarum decantabant Te Deum laudamus,& ſic deinceps Laudes matutinas. Et alio in loco, nempe Beleth. cap. 26. & Guill. d. lib. 5. cap.3. num. 30. ſic inquiunt. Abſolutis Nocturnis eccleſiæ lumina accenduntur, & pulſantur campanæ, atque alta uoce canitur Te Deum laudamus. Ex quibus verbis apparet, hymnum Te Deum laudamus, potius quodam modo ad Laudes, quàm ad Nocturnos pertinere. Niſi tamen dicere velimus (quod
10. mihi magis placet) quòd Laudes † in d.c. conſilium. accipiuntur latiſſime, prout cuilibet horæ canonicæ conueniunt, iuxta illud pſalm. 118. ſæpius allegatum, Septies in die laudem dixi tibi. Et intelligatur ibi, In laudibus matutinis, ac ſi dixiſſet, In precibus, ſiue in orationibus, ſiue in officijs matutinis, prout dicitur in c. veniens. de ſent. excomm. Quæ expoſitio videtur magis conſona & inſcriptioni Breuiariorum, in quibus completo hymno Te Deum laudamus, Laudes inſcribuntur, & uerbis etiam Micrologi, cap. 34. quæ ſic habent. In Natali Domini finito nono reſponſorio euangelium Liber generationis, legitur, deinde Te Deum laudamus cum pulſatione ſignorum dicitur: ſicque finitis nocturnalibus Vigilijs Miſſa Dominus dixit ad me, ante matutinales laudes, cum Benedicamus Domino, non cum Ite Miſſa eſt, completur. Et Hugo de S. Vict. in Speculo eccleſiæ, cap. 3. poſtquàm expoſuiſſet omnia, quæ in nocturnali officio continentur, & in eius fine conſtituiſſet hymnum Te Deum laudamus; poſtea aliam incipiens declarationem, dicit, Sequitur Matutinale officium. &c. Intelligens ſcilicet per matutinale officium Laudes matutinas. Ex quibus apparet, matutinales Laudes non

incipere,

incipere, niſi finito hymno Te Deum laudamus: & dictum hymnũ ad Nocturnorum officium, & non Laudum pertinere: & conſequenter laudes matutinas in d.c.conſilium. ſumi non pro ſolis Laudibus, ſed pro toto officio matutinali, in quantum cum Laudibus coniunguntur etiam Nocturni. Et hanc expoſitionem ſequitur Nauarr. in Manua. de Orat. cap. 3. num. 64.

11. Quòd autem laudum nomine † omnes quandoque horæ canonicæ appellentur, patet ſi non aliunde, ſaltem ex Regula Monacharum, quæ impreſſa eſt inter opera B. Hieronymi, Tom. 9. par. 3. Et licet falſo B. Hieronymo adſcribatur, nihil tamen abſurdi erit, ſi ex ea modũ hunc loquendi colligamus. Ibi igitur cap. 33. habentur hæc verba. De cellulis oratione præmiſſa, mediæ noctis ſumma quiete ad eccleſiam ſingulæ ſorores aduenientes, ſponſum dilectum matutinis excitent laudibus, vt exſurgat in earum auxilium. Et cap. ſeq. Cum laudibus Primæ dies ſalutaris incipiat. Et infra. Adueniente uero refectionis hora diebus communibus laudes Tertiæ & Sextæ horarum prius Deo deuote ſoluantur. Neque obſtat quòd ſupra diximus, Laudum nomen eſſe ſpeciale ad ſignificandum officium illud matutinum, quod poſt Nocturnos decantatur. Vtrumque enim ſtare poteſt, neque eſt nouum in iure aut in philoſophia, vt idem no-
12. men † interdum generice, interdum ſpecifice ſumatur. Exempli gratia, Ado-
13. ptionis † nomen quidem generale eſt: in duas autem ſpecies diuiditur, vt inquit Modeſtinus in l. 1. ff. de adopt. quarum altera adoptio ſimiliter dicitur, altera arrogatio: adoptantur filij fam. arrogantur qui ſui iuris ſunt. Similiter
14. ex Ariſtot. in primo Meteorol. Exhalatio † habet ſe vt genus ad Vaporem, & ad Exhalationem ſpecifice dictam.

15. Quare dicendum eſt, quòd Laudum nomen † ſignificat quidem proprie & ſpecifice Laudes illas, quæ poſt Nocturnos celebrantur. Sed quandoque tamen
16. communiter & latiſſime † ſumptum quamlibet partem diuini officij ſignificare poteſt; quando videlicet nomini alicuius alterius horę canonicæ cohæreat; dicendo (verbi gratia) Laudes Primæ, Laudes Tertiæ, Laudes Veſpertinæ. Et hoc modo Laudes Matutinæ ſignificare poſſunt non ſolum Laudes illas quæ ſunt poſt Nocturnos, ſed etiam totum officium Matutini, quod comprehendit ſimul Nocturnos & Laudes.

17. Antiquitus etiam Laudes † pro Alleluia intelligebantur, vt patet per S. Iſid. lib. 1. de eccleſ. off. cap. 13. in princ. & in Regula Monachorum, cap. de Officio.
18. quæ citatur a nobis infra. cap. 17. num. 22. Vel etiam intelligebantur Laudes † pro pſalmo 148. Laudate dominum de cælis, vt habetur apud B. Benedictum in Regula, cap. 12. & ſeq.

DE MATVTINO. CAP. IIX.

1. *Matutini appellatio pro Nocturnis quando cum Laudibus coniunguntur, non eſt tam abuſiua, quàm putat Radulphus Tungren.*
2. *Matutinum ad officium duodecim pſalmi recitari debent ſecundum Conc. Turonicum*

nicum 2. *Et ſecundum Caſſianum num.* 3. *Quod obſeruatur hodie in Matutinis ferialibus num.* 5. *Et probatur alijs auctoritatibus num.* 6.

4. *Veſperæ appellantur Duodecima.*

7. *Matutinum tempus ſtatim poſt mediam noctem ex ſententia quorumdam incipit, cum primum galli canunt.*

8. *Matutini nominatio ſumitur a fine, in quo accipit complementum. Et idem eſt in reliquis horis canonicis. num.* 10.

9. *Finis ſpectandus eſt.*

11. *Nocturnos coniungere cum Laudibus non eſt recens inuentum.*

12. *Matutini officij nomine late ſumpto comprehenduntur non ſolum Nocturni & Laudes, ſed etiam Prima, Tertia, & Sexta. Veſpertini vero officij nomine Nona, Veſperæ, & Completorium intelliguntur.*

13. *Dies totus diuiditur in mane & veſpere ſecundum quoſdam; & ita mane durat vſque ad meridiem, a meridie autem incipit veſpere. Secundum alios diuiditur in mane, meridiem, & ſupremum; Et mane durat vſque ad horam poſt tertiã: meridies vſque ad horam ante nonam. num.* 14.

15. *Horarum canonicarum in materia, tex. in c.* 1. *de celebr. Miſſ. & tex. in c. presbyter.* 91. *diſt. ſunt meliores qui in iure reperiantur.*

EX his autem omnibus apparet, Matutini appellationem pro nocturno offi-
1. cio, quando a Laudibus non ſeparatur, non eſſe tam abuſiuam † quàm putat Radulphus Tungren. in loco, quem ſupra citauimus cap. 6. num. 18. Nã præter Breuiariorum inſcriptionem, & communem Theologorum, atque Canoniſtarum loquendi vſum, & auctoritatem iurium adductorum; reperiuntur etiam auctores alij, qui huiuſmodi nuncupatione ſunt vſi.

Hugo de S. Vict. ſcriptor elegans, & qui ante annos quadringentos vixit, hoc nomine in hac ſignificatione vſus eſt non ſemel, vt videre eſt in lib. 2. de eccleſ. off. cap. 2. & 8. Auctor item Regulæ Monacharum, quam ſupra cap. proximo citauimus, in d. cap. 33. de Matutino agens, non aliter hoc vocabulũ ſumit. Et inter opera venerabilis Bedæ eſt libellus de Meditatione paſſionis Chriſti per ſeptẽ diei horas, vbi per horã matutinalem proculdubio intelligũtur Nocturni ſimul cũ Laudibus. Immo vero videtur mihi (niſi me fallat opinio) eodem modo vſurpatum fuiſſe hoc nomen in ſynhodo Cabilonen. 2. ſub Carolo magno, cap. 59. vbi præcipiuntur Sanctimoniales, vt horas canonicas, Matutinam videlicet, Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſpertinam, Completoriam pariter celebrent. Non enim videtur dicendum, fuiſſe ibi prætermiſſam horam nocturnam, quæ omnium celeberrima eſt.

Idem etiã colligi videtur ex conc. Turonico 2. quod circa tempora Pelagij I. ante annos plus mille celebratũ eſt. Ibi enim cap. 19. hæc verba inter alia habẽtur.
2. Ad Matutinum ſaltem duodecim † pſalmi expediantur, quia Patrum ſtatuta præceperunt vt ad Duodecimam duodecim pſalmi dicantur cũ Alleluia. Quod etiã Angelo oſtendente didicerunt. Si ad Duodecimam duodecim pſalmi, cur

ad Matutinum non itemque vel duodecim explicentur? Quod autem Matutini
nomine intelligam ibi officium nocturnum, duæ me mouent coniecturæ.
Vna eſt, quòd Ioan. Caſſianus lib. 2. de inſtit. Monach. vnde habetur perfecta
declaratio ſupradicti canonis, cap. 4. ſic habet. Per vniuerſam Ægyptum & The-
3. baidem duodenarius † pſalmorũ numerus tam in veſpertinis, quàm in noctur-
nis ſollemnitatibus cuſtoditur: qui modus antiquitus cõſtitutus iccirco per tot
ſæcula penes cuncta illarum prouinciarum monaſteria intemeratus nunc vſque
perdurat, quia non humana inuentione ſtatutus a ſenioribus affirmatur, ſed cæ-
litus Angeli magiſterio Patribus fuiſſe delatus. Et cap. ſeq. narrans deinde totã
hiſtoriam, quo modo ſcilicet Angelus in veſpertinis officijs apparens poſtquam
duodecimum pſalmum cum Alleluia decantaſſet, ab vniuerſorũ oculis repente
ſubtractus finem officio, & cærimonijs impoſuiſſet; demum cap. 6. ſubiungit.
Exin venerabilis Patrũ Senatus intelligens Angeli magiſterio congregationibus
fratrũ generalẽ canonẽ non ſine diſpenſatione Domini conſtitutũ, decreuit hũc
numerũ tam in veſpertinis, quàm in nocturnis conuenticulis cuſtodiri. Appa-
4. ret ergo, quòd quam horam Caſſianus veſpertinã, Concilium Duodecimam †
appellat, & optima quidem ratione, vt infra latius explicabimus, cap. 17. Quod
vero Caſſianus nocturnum, id Synhodus vocat Matutinum.
5. Altera coniectura, quæ me mouet eſt, quod vſque hodie videmus in ferialibus †
Nocturnis conſuetudinẽ hanc perduraſſe duodecim pſalmos cũ ſex antiphonis
decãtandi, prout in dicto Conc. ad Matutinũ officiũ celebrandũ obſeruari præ-
cipitur. Pro qua conſuetudine facit optime tex. in c. in die, de conſ. diſt. 5. vbi
Gregorius Papa VII. ait, quòd omnibus diebus per annũ, exceptis feſtis, duode-
6. cim † pſalmi & tres lectiones ad Nocturnos ex antiquo more recitãtur: & quòd
illi qui in quotidianis diebus tres tantũmodo pſalmos, & tres lectiones celebra-
re volũt, nõ ex regula ſanctorũ Patrũ, ſed ex faſtidio & negligentia cõprobantur
hoc facere. Sanctus etiam Benedictus in Regula, cap. 9. 10. 11. & 18. cõſtituit, vt
duodecim pſalmi, & numquam minus ad nocturnas vigilias decantentur.
7. Accedit præterea, quòd matutinũ † tempus ex ſententia grauiũ, & antiquorum
quorumdã patrũ ſtatim poſt mediã noctẽ incipere dicitur, cũ primũ galli canũt.
Ita enim inter alios cenſet S. Gregor. Nyſſen. in orat. 2. de Paſcha. Euthymius etiã
Zigabonus in cõment. ſuper Matth. cap. 28. in princ. ſuper illis verbis. Veſpere
autẽ Sabbathi. ad hoc propoſitũ habet hæc verba. Cũ autẽ ita ſcripſit Matthæus,
principiũ Dominici diei manifeſtauit. Omne vero diluculũ poſt ſextã noctis ho-
rã incipitur, quando primũ galli canunt. Idẽ quoque tempus ſcripſit & Marcus
dicẽs, Et valde mane vna ſabbathorũ veniũt ad monumentũ orto iam Sole. Val-
de mane enim principiũ eſt diluculi. Verum ſi valde mane erat, quo modo dixit
orto Sole? quia tunc proprie Sol oritur & ſi nobis non dum appareat demora-
tus adhuc circa profundiſſimas, extremaſque Orientis partes, & paulatim ex-
ſurgens: Cuius teſtimonium eſt gallicinium. Nam galli primi inter omnia
animantia ſentientes illius calorem repente clamant, eiuſque præſentiam ho-
minibus prænunciant. Hæc Euthymius. De quibus tamen infra latius diſ-
putabimus

putabimus cap. 46. nam vere in eis non nulla ſunt, quæ mihi non probantur. Vltimo contra Radulphum facit etiam illa ratio, quam ſupra tetigimus cap. 6. in princip. quòd cum Nocturni vna cum Laudibus ſine interpollatione recitentur, & pro vna tantum hora canonica omnia hæc ſimul officia habeantur, non
8. omnino male neque abuſiue denominatio † ſumi poteſt a fine, vbi totius horæ perfectio & complementum exiſtit, per tex. in l. pen. in fin. C. de his, quib. vt indig. Nihil etenim (inquit ibi Iuſtinianus Imperator) actũ eſſe credimus, dum
9. aliquid ſupereſt addendum. Et regula iuris eſt, quandoque finem † ſpectandum eſſe. l. non intelligitur. §. ſi quis palam. ff. de iur. fiſci. l. fi. communia præd. præſertim cum quæritur, quando aliquid factum, vel dictum eſſe videatur, vt not. Glo. in c. dudum 1. in ver. electionis tempore, de elect. Quod ſimiliter in reli-
10. quis horis canonicis contingere, vt ſcilicet denominationem † accipiant a fine, & ab vltima ſui parte, inferius cap. 10. cum de ipſis agemus, palam erit.
11. Ne quis autem putet, nocturnis vigilijs Laudes † coniungere matutinas recẽs eſſe inuentum, ſciat Ioan. Caſſianum, cuius proxime mentionem fecimus, & quem paulo poſt annum Domini quadringenteſimum claruiſſe conſtat, referre in 3. lib. de inſtit. Monach. cap. 4. hanc matutinam ſollemnitatem (quam nos videlicet Laudes appellamus) in Galliæ quidem monaſterijs, expletis nocturnis pſalmis & orationibus poſt modicum temporis interuallum ſolitam celebrari, ſed in Orientis partibus fuiſſe cum quotidianis vigilijs pariter conſummatam. Et Amalarius in prologo libri de Ordine Antiphonarij ad hoc propoſitum ita inquit. Interrogaui Archidiaconum Theodorum ſanctæ Romanæ Eccleſiæ, quem rogauit dominus Apoſtolicus, vt me inſtrueret iuxta interrogationẽ meã de ordine Romani officij, Si aliquid dicerent Magiſtri Romanorum inter interſtitium nocturnalis officij, & matutinalis. Reſponſum eſt mihi, Nihil: Sed cõtinuo poſt nocturnale officium dicunt, Deus in adiutorium meum intende. Orationem Dominicam non cantant poſt pſalmos nocturnales, ſed dicunt aliquod Capitulum tale, quale iſtud eſt, Intercedente B. Principe Apoſtolorum Petro ſaluet, & cuſtodiat nos dominus.

Non omittendum eſt hic poſtremo loco poſtquam de Matutini acceptione egimus, quòd quandoque in iure totum officium diuinum diuiditur in matutinũ
12. & veſpertinũ. quo caſu Matutini nomine † late ſumpto intelligitur, non ſolũ comprehendi Nocturnos & Laudes, ſed etiam Primam, Tertiam, & Sextam: Veſpertini vero Nonam, Veſperas, & Completorium. vt habetur in c. fi. & ibi not. 92. diſt. & in c. ſi quis epiſcopus in Concilio. 11. q. 3.
13. Nam ſicut quandoque totus † dies diuidi dicitur in mane & veſpere, iuxta eos qui dicunt mane intelligi vſque ad meridiem, poſt meridiem vero veſpere, vt not. Ægidius Rom. in 2. par. Hexæm. cap. 2. & iuxta illud hymni, qui a non nullis B. Ambroſio, a pluribus vero B. Gregorio adſcribitur,

Qui mane iunctum veſperi
Diem vocari præcipis.

ut not. Glo. in l. more. ff. de fer. & in l. 2. §. 1. ff. de verb. ſign. licet verba dicti hymni

hymni aliũ ſenſũ habere poſſint. Ita totũ officiũ diuinũ diuidi poteſt in matutinũ ac veſpertinũ; ac ſi diuideretur in antemeridianum, & poſtmeridianũ. Et hoc modo diẽ antiquitus diuidi fuiſſe ſolitũ apud Romanos tẽpore Legis duodecim tabularũ, ita vt partes diei bifariã diuiſi meridies diſcerneret, teſtatur Cẽſorinus in lib. de die natali. cap. 10.

14. Alij tamen ſunt, qui diẽ artificialẽ † in tres partes ſecant, in mane, meridiem, & ſupremũ, vt eſt S. Iſid. in lib. de natura rerũ. cap. 1. Et mane quidẽ vſque ad horã ante tertiã. Meridiẽ vſque ad horã ante nonam. Supremũ vſque ad occaſum Solis extendũt. vt declarãt venerab. Beda in lib. de diuiſionibus tẽporũ. cap. de die. & S. Anſel. in lib. 2. de Imag. mũdi, cap. 3. Quos infra iterũ citabimus cap. 16. vbi a num. 22. quo mõ mane, & quo modo primũ mane accipiat, latius diſſeremus. Hæc volui pluribus fortaſſe verbis, quàm par eſſet, examinare; tũ quia ſentiebã, viros alioqui illuſtres in hac denominatione Matutini ſe torſiſſe, illam a Dijs Manibus abſque neceſſitate acceptã ferẽtes; tũ quia tex. illi in c. 1. de celebr. Miſſ. & in c. preſbyter. 91. diſt. qui habẽtur etiã apud Iuonẽ par. 6. cap. 181. & 182. &
15. qui ſunt (vt ego arbitror) meliores † qui in iure reperiantur in hac materia horarũ canonicarum, non erant omnino conniuentibus oculis pertranſeundi.

DE HORIS DIEI. CAP. IX.

1. *Dies quilibet, & nox quælibet in duodecim horas inæquales diuiditur. & num. 4.*
2. *Horæ inæquales quæ ſint, & cur ſic appellentur.*
3. *Horæ æſtiuæ longiores ſunt, quàm brumales.*
5. *Intellectus l. 2. §. 1. ff. de verb. ſig.*
6. *Diei prima pars eſt melior & aptior rebus gerendis, quàm ſuprema.*
7. *Meridies in duas æquales partes diẽ artificialẽ diuidit, & eſt poſt ſextã diei horã.*
8. *Horæ æquinoctiales vnumquẽque diem naturalẽ in vigintiquattuor partes ſecãt.*
9. *Loquendum eſt, vt plures; ex ſententia Ariſt.*
10 *Operariorum nemo eſt, qui diem ſibi non auſpicetur ſaltem ab ortu Solis.*
11. *Diei cuiuſque artificialis ſunt quattuordecim horæ inæquales, ſi computentur etiam crepuſcula pro die.*
12. *Crepuſcula & diei & nocti tamquam inter vtrumque media adſcribi poſſunt.*
13. *Intellectus l. hæc verba, ille aut ille. ff. de verb. ſig.*
14. *Dies artificialis definiri poteſt pluribus modis, vel quando Sol in ſuo corpore eſt ſuper terram, uel quando in ſuis radijs.*
15. *Exemplorum non requiritur ueritas, ſed manifeſtatio.*
16. *Crepuſculũ ſignificat dubiũ, quia dies an ſit etiamnum, an nox, multis eſt dubium.*
17. *Crepuſculũ eſt totũ illud ſpatium tẽporis, quod eſt uel mane ab initio auroræ uſque ad Solis ortum, vel ſero ab occaſu Solis vſque ad initium noctis perfectæ.*
18. *Crepuſcula ſingula in Italia nũquam minus, quàm horã unã cũ dimidia cõtinent.*
19. *Crepuſcula ſingula pro una hora inæquali computantur.*
20. *Diei initium ab aurora ſumendum eſt ijs, qui agendi principium conſiderant.*

21. *Horæ duodecim inæquales diei ab ortu ſubſtantiæ Solis computantur.*
22. *Diei artificialis initium duplex eſt. Vnum ab aurora, alterum ab ortu Solis.*
23. *Mane eſt initium diei, & eſt ante ortum Solis.*
24. *Horis computandis ſumere oportet initium punctum aliquod maxime conſpicuũ.*
25. *Horas computabant Antiqui in ſolarijs.*

ACturi nunc de reliquis horis canonicis, operæ pretium eſt, vt quemadmo-
1. dũ noctẽ partiti ſumus, ita etiam diem, prius quidẽ in duodecim horas †
inæquales, quas vocant, deinde vero in quattuor partes æquales ex antiquorum
2. inſtituto diuidamus. Dico autem duodecim horas † inæquales, quia ſiue tẽpus
quod eſt ab ortu ſubſtantiæ Solis ſupra horizontem vſque ad eiuſdem occaſum,
contineat plures horas æquinoctiales quàm duodecim, ſiue pauciores, totum ta-
men illud ſpatium in duodecim partes, ſiue horas ſecandum eſt, inæquales qui-
dem per comparationẽ ad horas nocturnas eiuſdem diei, ſiue ad horas alterius
diei, ſiue etiam ad illas horas æquinoctiales, quæ diuidunt totum diem natura-
lem in vigintiquattuor partes; ſed inter ſe tamẽ æquales. vt not. Ioan. Stoffler. in
lib. de fabrica & vſu aſtrolabij, par. 2. propoſ. 6. & Chriſtoph. Clauius Bamber-
gen. in cõment. ſuper 3. cap. ſphæræ Ioan. de Sacro Boſco, par. 2. & lib. 1. Gno-
monices. in princ. Et quod de die nũc dicimus, idẽ de nocte prorſus intelligatur.
3. Sit (exempli gratia) dies æſtiuus, cuius horæ † brumalibus comparatæ maiores
ſunt, vt inquit B. Auguſt. in lib. de vera relig. cap. 43. & Beda in lib. de ratione cõ-
puti, cap. 2. & in lib. de ratione temporum, cap. itidem. 2. & Cælius Rhodig. lib.
12. lect. antiq. cap. 9. qui dies cõtineat ex vigintiquattuor horis, quindecim; nox
vero nouem. Hunc diem ſi in duodecim horas inæquales diſtinguamus, quæli-
bet talis hora continebit minuta ſeptuagintaquinque, cum tamen vna ex vigin-
tiquattuor diei horis non complectatur niſi ſexaginta minuta. Si autem nox
eiuſdem diei diuidenda ſit in duodecim horas inæquales, vnaquæque huiuſmo-
di hora non niſi ex quadragintaquinque minutis conſtabit.
Scio B. Thomam ſuper illud Ioan. 11. Nonne duodecim ſunt horæ diei? aliter
4. diuiſiſſe diem artificialem in duodecim horas † inæquales, ſecundum ſcilicet
aſcenſiones ſignorum Zodiaci; quæ horæ eſſent inæquales & inter ſe, & per cõ-
parationem ad alias horas. Sed quoniam illa diuiſio non ſeruit propoſito noſtro,
ideo nos ea dimiſſa, hanc aliam quæ & ipſa eſt ſecundum Mathematicorum di-
ſciplinam, vt videre eſt per Ioan. Stoffl. in d. tract. de fabrica & vſu aſtrolabij, par.
2. propoſ. 6. & 21. cum multis ſeqq. & in Kalend. Rom. propoſ. 28. & per Chri-
ſtoph. Clauium locis ſupracitatis; & quæ Iuriſcõſultis non eſt incognita. vt vide-
re eſt in l. 1. ff. de manumiſſ. & quæ omnibus fere auctoribus eſt nota, quorum
plurimos citat Cælius Rhodig. in d. lib. 12. lectio. antiq. cap. 9. & quæ etiam op-
time ad rem noſtram facit, ſecuti ſumus.
5. Hoc autem loco ſeſe mihi offert tex. † in iure ciuili ſatis difficilis, in l. 2. §. 7. ff.
de verb. ſig. vbi licet Glo. Bart. & Doct. notent quæ nos proxime de diei artifi-
cialis in duodecim horas inæquales diuiſione dicebamus, ipſe tamen tex. niſi

recte intelligatur, ſupradictis obſtare videtur. Quare vt ſcrupulum hunc auferamus; & quoniam prætere tex. ille non ſolum ad ea, de quibus nunc agimus, ſed etiam ad quædam ſuperius tractata optime facit, & infra a nobis ſæpius eſt allegandus, ideo facile mihi veniam lector præſtare debet, ſi circa intellectum eius paululum immoratus ſententiam meam pauciſſimis verbis aperuero.

Verba tex. ſunt hæc. Cuiuſque diei maior pars eſt horarum ſeptem primarū diei, non ſupremarum. Ex quibus verbis colligunt Doct. ibi, & alibi, quòd vna pars
6. diei, quæ eſt prima, eſt melior † & aptior rebus gerendis, quàm altera, quæ eſt postrema. Quod tamquam veriſſimum & multorum auctorum ſententijs, & rationibus probari poſſet. Verum quoniam in hoc non videtur eſſe difficultas, veniam ad id quod me pungit in illo tex. Videtur enim, quòd non horarū ſeptem,
7. ſed ſex dicere debuiſſet, cum meridiem † qui diem artificialem in duas æquales diuidit partes, poſt ſextam horam, non poſt ſeptimam eſſe notiſſimum ſit.

Et quidem Glo. quam late ſequitur ibi Bartolomæus Cepolla, & in effectu ſequitur etiam Did. Couarr. lib. 4. varia. reſolut. cap. 20. num. 14. vbi de horis inæqualibus diffuſe tractat, & Anton. Auguſt. lib. 4. emendat. cap. 13. in fi. putat, voluiſſe textum duo inferre. Primum, quòd ſeptem horæ primæ diei cenſentur eſſe maior pars, quàm reliquæ quinque horæ ſupremæ, quæ remanent. Secundum, quòd ſeptem horæ poſtremæ diei non cenſentur eſſe maior pars, quàm quinque præcedentes. Sed utrumque horum videtur mihi inconueniens; nam & primum nullam haberet dubitationem, & ſecundum contineret falſitatem.

Quis enim in primis dubitare vmquam poſſet, ſeptem primas diei horas, eſſe maiorem diei partem, quàm quinque horæ ſequentes, cum etiam quinque ſolæ horæ primæ cenſeantur eſſe maior pars, quàm quinque ſupremæ? Et quis deinde crederet, ſeptem poſtremas horas nō eſſe maiorem partem, quàm quinque præcedētes; cum ſeptem ad quinque proportionē habeat fere ſeſquialterā? Certe nullo modo eſt dicendum, per hunc ſubanditum intellectū voluiſſe ibi Iuriſconſultū deciſionē facere tam admirabilem, & tam grandem, vt qui p dictas ſeptē ſupremas horas laborauerit, dimidium diurnæ operæ præſtitiſſe nō dicatur.

Quare eruditiſſimus Alciatus conſiderauit ibi, alio etiam modo intelligi poſſe tex. illum, nempe quòd agatur ibi de horis non inæqualibus, quæ vnumquēque
8. diem artificialē diuidūt in duodecim partes, ſed de horis æquinoctialibus † quæ diem naturalē in vigintiquattuor partes ſecant. Dico autem diem naturalem, & artificialem; & horas ſimiliter inæquales & æquinoctiales, vt Doct. cōmuniter appellant, & ſpecialiter Beda in lib. 2. de elementis philoſophiæ, & in lib. de diuiſionibus temporū, cap. de die. vbi de die naturali, & artificiali loquitur. & in lib. de ratione cōputi, cap. 2. & ī lib. de ratione tēporū, cap. ſimiliter. 2. vbi de horis æquinoctialibus agit. Nā licet ſciā, ab ipſo Alciato, & a Lilio Greg. quē citat Hieron. Vielmus in opere de ſex dieb⁹, lect. 11. & a quibuſdā alijs, vt Cenſ. in lib. de
9. die natali, cap. 10. qd eſt de diebus, aliter appellari, nobis tñ loquēdū eſt † vt plures, ex ſentē. Ariſt. in 2. Topic. cap. 2. Dicit itaque Alciatus, ex illo tex. hoc haberi, quod ſeptē primæ horæ æquinoctiales diei ſūt maior pars cuiuſq; diei quàm reli-

quæ horæ ſequentes,etiam ſi ſequentes plures eſſent quàm ſeptem,vt contingit in ſolſtitio æſtiuo,quo tẽpore in Italia,& in Prouincijs dies (ait) continet quindecim horas. Verum licet hic intellectus melior ſit apud me quàm præcedens, & non omnino male quadret,videtur tamen, quòd nimis reſtringat tex. illum, & contineat deciſionem quamdam vix Paulo Iuriſconſulto dignã. Nam ſi in ſolſtitijs æſtiuis ſeptem primæ horæ cenſentur eſſe maior pars diei, eadem ratione in ſolſtitijs hibernis quattuor primæ horæ,vel paulo plus, maior diei pars cenſeri debent: cur ergo ſeptem horarum pro quocũque die facta eſt mentio, cum pro toto fere anno (exceptis quibuſdam ſolſtitij æſtiui diebus) pauciores ſufficiant? Deinde quamuis concedam, per illum tex. partes diei primas cenſeri maiores uirtute quàm poſtremas,licet quantitate æquales; non tamen facile cõceſſerim, partes primas cenſeri maiores etiam cum quantitate breuiores ſunt: Nam hoc quiddam aliud diuerſum eſt, & cum ex illo tex. clare non habeatur, aliunde ex aliqua alia lege eſſet probandum.

Nouiſſime Petrus Rebuffus in ijs comment. qui in titul. de verbo. ſig. nuper prodierunt in lucem,alium quemdam intellectum ad illam legem excogitauit. Putat ipſe agi ibi de horis æquinoctialibus, & horas ſupremas ſubintelligi debere ſeptem,ſicut ſeptem aſſeruntur primæ diei horæ. Inquit etiam,quòd ſeptem primæ horæ intelliguntur quæ ſunt ante meridiem; ſeptem vero ſupremæ, quæ poſt meridiem ſequuntur. Statuens autem vnumquemque diem artificialem quattuordecim horarum æquinoctialium,more (vt ait) quorumdam artificum, qui vt tantumdem operis ſingulis diebus expleant, nunc temporius, nunc tardius mane ſurgunt,prout noctes vel longiores,vel breuiores exiſtunt; aſſerit, tex. illum hanc facere determinationem,quòd cuiuſque diei maior pars cenſeantur ſeptem primæ horæ antemeridianæ, quàm ſeptem reliquæ poſtmeridianæ. Verum ego adduci non poſſum vt credam, Iuriſconſultum ad hunc Rebuffi intellectum reſpexiſſe. Nam cum dies ſumi poſſit,& ſoleat dupliciter, vel ſcilicet naturalis pro ſpatio vigintiquattuor horarum, vel artificialis pro ſpatio illo, quo Sol ab ortu ad occaſum hemiſphærium noſtrum illuſtrat; ſecundum tamẽ hanc expoſitionem neque hunc, neque illum ſumpſiſſet diem Iuriſconſultus, ſed alium ſibi quemdam nouum fabricaſſet, qui interdum quidem per horam quaſi poſt ortum Solis, interdum vero per tres fere horas ante Solis ortum inciperet. Quod eſt dictu quiddam valde mirabile,& hactenus inauditum. Neque obſtat quod de quibuſdam artificibus aſſeritur, nam in primis non eſt dicendũ, Iuriſconſultum ad quoſdam tãtum artifices, puta typographos, ſeſe voluiſſe accommodare; ſed generaliter vt verba ſonant, locutum fuiſſe dicendum eſt pro
10. omnibus. Deinde neminem puto ex operarijs † aut artificibus reperiri (ſiue typographi, ſiue alij quicũque fuerint) qui ſaltem una cum Solari luce matutina diem ſibi ad operandum non auſpicetur,iuxta illud pſal. 103. Ortus eſt Sol, exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam.

Exiſtimo itaque,alio modo intelligi poſſe verba illius legis, nouo quidẽ, ſed fortaſſe vero, niſi fallor. Et (vt paucis dicam) credo per ſeptem horas non intelligi

ibi

ibi niſi mediam partem cuiuſque diei vſque ad meridiem, exponendo tamen de horis inæqualibus, quæ diuidunt quemcumque diem artificialem in duodecim partes, vt exponit etiam Bart. & Glo. Sed ad vnum eſt aduertendum, quòd dies artificialis ſi ſumatur ab ortu ſubſtãtiæ Solis ſupra horizontẽ vſque ad eiuſdẽ occaſum, continet ſolas quidem duodecim horas; verum ſi ſumatur alio modo, prout ſumi poſſe ſupra nos diximus cap.6.num.27.ex ſacris litteris, & ex Theologorum ſententia, nempe a principio auroræ, & crepuſculi matutini vſque ad finem crepuſculi veſpertini, tunc dictis duodecim diei horis duæ aliæ ſuperaddendæ erunt, ſpatium ſcilicet vniuſcuiuſque crepuſculi pro vna hora inæquali
11. computãdo: Vnde in totum erunt quattuordecim † horæ inæquales cuiuſque diei: Et ſic ſeptem primæ horæ non erunt niſi cuiuſque diei prima medietas. Duo autẽ ſunt, quę in hac interpretatione ſcrupulũ aliquẽ inijcere cuipiã poſsẽt. Vnum eſt, an crepuſcula ſintne diei, an potius nocti adſcribenda.

Alterum eſt, an ſpatium cuiuſque crepuſculi pro vna hora poſſit computari.
12. Et q[illegible]m ad primum diximus ſupra cap.6. num.26.& ſeqq. crepuſcula † & diei & nocti tamquã inter vtrũque media annumerari poſſe: Quod non ſolũ ex ſacræ theologiæ profeſſoribus, vt ibi annotauimus, ſed etiã ex iuris tũ pontificij, tũ cæſarei interpretibus probatur, vt videre eſt in c. ſi perfodiens. & ibi per Abb. & Fely. de homic. & in l. Titius. §. Lucius. ff. de lib. & poſt. ſuper qua lege Bart. Bal. Caſtren. Aret. & Doct. magis cõmuniter concludere videntur, quòd potius diei, [illegible] attribuenda ſunt, ſi præſertim benignior id interpretatio ſuadeat: quod [illegible] infra ad aliã quæſtionẽ dicturi ſumus circa finem totius operis
13. cap. [illegible] num.6. Neque obſtat tex. † in l. hæc verba, ille aut ille. ff. de verb. ſigni. vbi Proculus iuriſconſultus aſſerit, diem & noctẽ ita eſſe diſiuncta, vt poſito altero neceſſe ſit tolli alterũ, & itẽ ſublato altero poni alterũ. Nam reſponderi poteſt, quòd ille tex. procedit ex ſuppoſitione, ſuppoſita ſcilicet prius vna aliqua certa definitione diei & noctis: ſi enim definiatur (verbi gratia) dies eſſe, quãdo ſol in ſuo corpore eſt ſuper terram, nox vero priuatio corporis ſolaris, tunc neceſſario conſequetur, quòd ad poſitionem diei nox auferatur, & contra ad diei remotio-
14. nem nox ponatur. Sed quoniam non ſolũ hoc modo † definiri poteſt dies, ſed etiam alijs modis, vt ſit (verbi gratia) poſitio lucis, prout definit Bart. in d. §. Lucius. vel quando Sol in ſuis radiis eſt ſuper terram; hinc eſt, quòd non ſemper eodẽ modo ſequetur, ad poſitionẽ diei noctẽ auferri, & ad diei remotionẽ noctẽ ſtatui. Illud nãque ſpatiũ tẽporis, quod eſt in crepuſculo cũ primũ aer incipit illuſtrari vſque ad ortũ ſubſtantiæ Solis, nunc diei, nũc nocti adſcribi poteſt, ſecũdũ quòd varijs modis diem & noctẽ accipi cõtingat. Et quãquam vel diei vel noctis pars eſt, ſub iudice tamen lis pendet, an diei, an vero noctis potius ſit. Prætérquã quòd dici etiam poteſt ad d. tex. in l. hæc verba, ille aut ille. quòd principalis deciſio eius ſtat in verbo, aut, declarans, quòd verbũ illud quandoque eſt diſiunctiuũ, quandoque ſubdiſiunctiuũ: quæ autẽ affert de die & nocte, in exẽ-
15. plũ affert, nõ tãquã primo intẽta, & principaliter deciſa. Exẽpla autẽ † afferũtur interdũ ad declarandã dumtaxat rem de qua agitur, non quòd ipſa omnino ſint

vera,ſed ſufficit,quòd quoquo modo ex hypotheſi aliqua verificentur. Vt enim
ait Philoſophus primo Prioru͂,ſecto 3.cap.1.& 2.Poſter.tex.comm.80.exemplis
vtimur, nõ quòd ita ſint, ſed vt per ea intelligant qui addiſcunt.Et Cõmentator
Auerr.in 2.de Anima,comm.67.inquit,quòd de exemplo non requiritur veri-
ficatio, ſed manifeſtatio. Alioquin contra Iuriſconſultũ eſſet auctoritas M. Var-
16. ronis, qui in lib.5.de lingua lat.in principio ait, Crepuſculum † ſignificat du-
biũ, ab eo res dubiæ dictæ creperæ: quòd crepuſculũ dies etiã nunc ſit, an iam
nox,multis dubiũ. Quod idem repetit Cẽſorinus in lib.de die natali cap.10.Et
S.Iſid.lib.5.Etymol.cap.31.Crepuſculum (inquit) eſt dubia lux,nam creperum
dubium dicimus,hoc eſt inter lucem & tenebras. Et hæc quantum ad primum.
Quantum vero ad ſecundum, an ſpatium ſcilicet cuiuſque crepuſculi pro vna
17. hora computari poſſit (Voco autem crepuſculum hoc in loco † totum illud tẽ-
poris interuallum,quod eſt mane ab initio crepuſculi matutini,& incipiẽtis au-
roræ vſque ad ortũ Solis,& quod eſt ſero ab occaſu Solis vſque ad finẽ crepuſculi
veſpertini,& initiũ noctis perfectæ) ſciendum eſt, quòd licet in Italia & in Pro-
uincijs, in quibus dies maximus ad quindecim horarum æquinoctialium lon-
gitudinem protenditur,& de quibus loqui Paulum Iuriſcõſultum credibile eſt,
18. ſingula crepuſcula † numquã minus quàm ſpatium vnius horæ cum dimidia
alterius parte ex Mathematicorum ſententia contineant, qua de re fuſius a no-
bis infra habebitur ſermo cap.39. & 99. tamen quoniam Mathematici diligen-
tiſſime rem perſcrutantes terminum crepuſculorum conſiderant, vbi quædam
ſaltem vix modica & minima lux vel mane circa Oriẽtem, vel circa Occidentem
veſperi apparere dignoſcitur, ideo ſatius fuit Iuriſconſulto, qui ſeſe multitudi-
19. ni accommodat, nõ niſi pro vna hora † inæquali totum ſpatium illud genera-
liter computare, accipiendo nempe diei principium vbi claritas radiorum Solis
aliqua ex parte notabilis hemiſphærium noſtrum colluſtrat, & efficit, vt rerum
corpora non omnino male incipiant ab hominibus internoſci. Et quòd pro vna
hora ſpatium illud crepuſculi generaliter computari poſſit, reperi inter alios
Calliſtum Placentinum id aſſerere in enarrationibus euangeliorum quadrageſi-
malium,enarr. 46.quæ eſt de Reſurr.Domini, in princ.& Cornel. Ianſenium in
comment. cap.129. Concord. euang. in fi. Ad quod etiam optime facit ſynho-
dus Saleguſtadien. apud Iuonem in 4. par. cap. 246. quæ hoc modo loquendi
vtitur. Hora diei prima ante Solis ortum eijciantur omnes ab eccleſia.&c. Quo
loquendi modo vſum erat antea conciliũ Toletanum 4. cap.3. & S.Iſid.in tract.
de ordine celebrandi concilij. in princ.

Quòd ſi quis a me petat,cur potius Iuriſconſultus initiũ diei ſumpſit ab aurora,
quàm ab ortu ſubſtantiæ Solis ſupra horizontem,reſpondebo, quòd ratio eſt in
20. promptu,quia ſcilicet inde cõſtituendus erat Iuriſcõſulto diei † ortus,vnde eſt
agendi principium: nã & iccirco prima diei pars cenſetur maior, quia aptior eſt
rebus agendis,vt ſupra diximus, quàm ſuprema. Principiũ autẽ agendi eſſe ho-
minibus a mane primo illuceſcente aurora,non tantũ ab ortu Solis, clarũ eſt tũ
ex parabola Patrisfam. Matth. 20. qui exijt primo mane conducere operarios

in

in vineam ſuam; tum ex Virgilio, lib. 11. Æneidos, vbi ſic ait.

Aurora interea miſeris mortalibus almam
Extulerat lucem, referens opera, atque labores.

Illud poſtremo vnum video mihi in hac interpretatione obiici poſſe, me quiddã ſupponere tamquã manifeſtum, quod tamen videretur maxime probandũ; horas ſcilicet diurnas, quæ diem artificialem in duodecim partes ſecant, ab ortu
31. ſubſtantiæ Solis † ſupra horizontem fuiſſe ſolitas numerari, cum fortaſſe quiſpiam exiſtimare poſſit, non ab ortu Solis, ſed ab initio diei primo, & auroræ numeratas antiquitus fuiſſe. Verum ſi quis paulo diligentius ea inſpexerit quæ nos ſupra cap. 6. de horis canonicis diſſeruimus, facilem huius rei ſolutionem inueniet. Conſtat namque ex dictis ibi, horam canonicam Matutinam priorem eſſe illa, quæ Prima appellatur; Primam autem canonicam horam ab hora diei prima denominari, Matutinam vero a mane, nemini poteſt eſſe dubium. Quare neceſſario conſequitur, ante primam diei horam mane eſſe, & ante ini-
32. tium illud diei a quo diurnæ horæ ſupputantur, aliud † diei initium ponendum, quod in ipſo mane inchoatur. Mane etenim principium diei eſſe & abſque alia probatione clarum eſt, & habetur ex d. lib. 5. M. Varronis, de lingua
33. lat. Diei principium † (inquit ipſe) mane, quòd tunc manat dies ab Oriente, niſi potius quod bonum antiqui dicebant manum. Et apparet, primam diei horam poſt Solis ortum conſtitui, quia in hymno, qui ſtatim in ipſo Primæ horæ canonicæ initio canitur, expreſſa fit mentio Solis ortus, perinde ac ſi proxime præceſſiſſet, cum dicitur ibi.

Iam lucis orto ſidere
Deum precentur ſupplices,
Vt in diurnis actibus
Nos ſeruet a nocentibus.

Horas autẽ canonicas tã antiquas eſſe, ne dicã antiquiores, quàm eſt Paulus Iuriſcõſultus, nemini poterit eſſe dubiũ, qui noſtra hæc legerit tũ ſupra cap. 2. tum potiſſimũ infra cap. 11. & ſeqq. Addo his præterea, quòd cũ pro horis cõputan-
34. dis † ſumere initiũ oporteat ab aliquo pũcto maxime cõſpicuo, & inſigni, difficillimũ foret huiuſmodi punctũ aſſignare, niſi aſſeramus, tunc ſumendũ eſſe, cũ corpus Solare finitorẽ attigerit. Ad quod optime faciũt quæ ſcribit Plutarchus in Problem. cap. 84. Huc demũ accedit, quòd ſi dicatur, modũ ſupputãdi horas antiquis per Solariũ conſtitutũ fuiſſe (eſt autẽ Solariũ id, in quo horæ in Sole inſpi-
35. ciuntur) nullam prorſus hæc dubitatio difficultatem habebit. Solarijs † autem vſos fuiſſe veteres & eſt notiſſimum apud omnes, & auctor eſt Varro in loco ſuperius proxime adducto, & Palladius in libris de re ruſtica, qui in fine cuiuſque menſis ponit diuerſitatem quantitatis ſingularum horarum diei per differentes vmbras gnomonis. & Plinius libr. 7. natur. hiſt. capit. vltimo. & Macrob. libr. 2. in ſomnium Scipionis, cap. 7. & Plautus apud Gellium libr. 3. Noctium Attic. cap. 3. & habetur etiam in ſacra pagina. 4. Reg. 20. & Iſai. 38. Sed clariſſime id habetur apud Cenſorinũ in lib. de die natali. cap. 10. vbi ita ait.

In horas duodecim diuiſum eſſe diem, noctemque in totidem, vulgo notum eſt. Sed hoc credo Romæ poſt reperta ſolaria obſeruatum.

Verum tempus eſt, vt a latiſſimis campis iuris ciuilis iam ad ſemitam noſtram redeuntes propoſitam artificialis diei diuiſionem proſequamur.

DE HORARVM DIEI PRO HORIS CAnonicis aſſignatione. CAP. X.

1. *Horarum diei diſtinctio ſeruit aſſignationi horarum canonicarum.*
2. *Nominatio horarũ canonicarũ ſumitur a fine horæ, in qua vnaquæque perſoluitur.*
3. *Horarum canonicarum ſchemata.*
4. *Sexta toto tempore anni in meridie locum habet.*
5. *Nona aſſignatur a Couarr. poſt tertiam diei partem, diuiſo die in quattuor partes, ſed illa eſt decima.*
6. *Horis canonicis exſoluendis tempus non adeo ſtricte, & præciſe ſumendum eſt.*
7. *Horæ canonicæ tẽpus cõpetẽs tũc cẽſendũ eſt, quãdo hora officij reſpõdet horæ diei.*
8. *Horæ canonicæ tẽp⁹ debitũ eſt, vt intra ſpatiũ horæ diei ſibi reſpõdẽtis recitetᷣ. Et ſi in fine recitationis finiatᷣ hora diei. tũc ꝑciſe et pũctualiter eſt tẽp⁹ debitũ. nu.9.*
10. *Prima ſtatim poſt ortum Solis incipienda eſt.*
11. *Horis canonicis ꝑ exſoluẽdis diuidebatᷣ antiqtus dies in quattuor partes æquales.*

DIuiſo itaque die in duodecim partes æquales, quæ horæ inæquales appellãtur, facile erit, eũdem diem in quattuor æquales partes diſtribuere, vnicuique ſcilicet parti tres horas tribuẽdo: ita quòd prima pars in tertia diei hora, ſecunda in ſexta, tertia in nona, quarta in duodecima concludatur. Quoniã autẽ prima & vltima diei hora ſpecialẽ habẽt & inſignem quamdã inſpectionem per ſe propter ortũ & occaſum Solis, principium ſcilicet & finem diei, factum eſt, vt hæ ambæ horæ ab alijs ſegregarentur, & ſolæ per ſe computarentur.

1\. Quare ex hac diei diſtinctione† totã iam habemus & perfectã reliquarũ omniũ horarũ canonicarũ aſſignationẽ. Nempe in prima diei hora Primã, in ſecunda & tertia Tertiam, in quarta quinta & ſexta Sextam, in ſeptima octaua & nona Nonam, in decima & vndecima Veſperas, in duodecima Completorium.

2\. Sumũt aũt denoĩationẽ † horæ canonicæ ab vltima hora illius partis diei, in qua ponũtᷣ, qa in ea pręcipue cõplementũ accipiũt, & in ea eſſẽt potiſſimũ celebrãdæ.

3\. Vt autem ea quæ dicimus melius intelligantur, ſubiectis ſchematibus † hanc rem declarare procurauimus, quæ in ſequentibus magis patebunt.

Primum ſchema eſt pro tempore æquinoctiorum, Secũdum pro tempore ſolſtitij æſtiui, Tertium pro tempore ſolſtitij hiemalis.

Eorũ autẽ primus circulus oſtendit horas æquinoctiales Italicas, quæ ab occaſu Solis incipiunt. Secũdus horas æquinoctiales extra Italiã, quarũ initiũ a meridie ſiue a media nocte ſumitur, Tertius horas inæquales tam noctis, quàm diei.

Litterę C.V. Crepuſculũ Veſpertinũ, & litterę C.M. Crepuſculũ Matutinũ denotãt.

M ior

Miror autem Dominicum de Soto virum doctiſſimum in aſſignatione temporis pro horis canonicis non parum erraſſe in 4. ſentent. diſt. 13. quæſt. 2. art. 2. prope fi. verſ. Circa tertiam concluſionem. Ibi enim ait, quòd ſi horologium incipiat a dimidia nocte, dum ſignatur hora ſexta toto tempore anni incipit hora Prima, & nona cenſetur Tertia, & meridies Sexta, & poſt meridiem hora tertia dicitur Nona. Quæ computatio tantum abeſt, vt toto tempore anni ſecundum quod ipſe ait, ſit vera, vt ſolum in tempore æquinoctiorum
4. procedat: excepta tamen Sexta † quæ ſemper in meridie locum habet.

Similiter notandum eſt, reperiri mendum apud Couarr. libr. 4. variar. reſol. cap. 20. num. 14. Ibi enim diſtinguens quemlibet diem in duodecim horas inæquales, quemadmodum diſtinguebatur antiquitus, dicit nonam diei horam

ita

ita inquirendam eſſe, vt in ipſo meridie ſit hora ſexta, & ab ea hora nona deducatur, reliqua diei parte in alias ſex horas diuiſa; qua ratione hora nona incipiet (inquit) poſt tertiam diei partem, ipſo die in quattuor æquales portiones diſtincto. Et tamen clarum eſt, quòd poſt tertiam † diei partem incipiet hora decima, non autem hora nona, vt ipſe inquit.

Nauarrus in Manuali de Orat. cap. 3. num. 34. & ſeqq. agit de huiuſmodi horis inæqualibus, applicando eas noſtris horologijs tum Italicis, tum ijs, quæ extra Italiam in vſu habentur. Videat qui vult, eum ibi, nam ſatis diffuſe, ne dicam curioſe multa pertractat ad propoſitum noſtrum.

Vnum tamen tradit in fine d. cap. 3. num. 76. in hac materia de qua agimus conſideratu dignum, quod (pace ipſius) puto falſum. Ibi enim non obſcure indicat,

dicat, quòd tempus debitum horæ canonicæ recitandæ non eſt ſpatium horæ diei, quæ illi horæ canonicæ reſpondet, ſed finis horæ diei. Verbi gratia, Prima hora canonica non erit incipienda ſecundum ipſum in ortu Solis, qui eſt initium primæ partis diei, diuiſo die in duodecim partes æquales, immo vero neque in medio dictæ primæ partis, ſi præciſe & punctualiter ſuo debito tempore recitanda ſit, ſed in fine dictæ primæ partis diei incipiēda erit. Similiter Tertia hora canonica in fine tertiæ horæ diei, & Sexta in fine ſextæ, ſcilicet ſtatim poſt meridiem, & eodem modo reliquæ recitandæ erunt. Verum eſt, quòd
5. tempus † pro horis canonicis exſoluendis non adeo ſtricte ſumendum eſſe docet, vt non poſſint paulo etiam ante, aut paulo poſt ſecundum aliquam latitudinem recitari; ſed ſi debitum tempus præciſe inueſtigandum ſit, non

niſi

niſi quod ſupra dictum eſt, ſecundum ipſum conſtituendum erit. Qua in re ipſe, & Couarr. qui ad eumdem ſenſum fortaſſe reſpexiſſe videtur, dum ait, vt proxime vidimus, horam Nonam incipere poſt tertiam diei partem, proculdubio (niſi fallor ego) decipiuntur. Nam cum omnes Doct. aſſerant, & ipſa
7. etiam ratio manifeſte hoc inſinuet, competens horæ canonicæ tempus † tunc cenſendum eſſe, quando hora officij reſpondet horæ diei, quo modo verum erit, quòd ad recitationem horæ officij exſpectandum ſit, vt hora diei ſit finita, & complete tranſacta? Iam enim non recitaretur hora officij in hora diei ſibi reſpondenti, ſed in ſequenti potius. Vnde ſecundum Nauarrum Prima hora canonica recitanda eſſet in ſecunda diei hora, & Tertia in quarta, & Sexta in ſeptima, & Nona in decima. Quod eſt maxime abſurdum. Quis enim neſciat, primam diei horam incipere ab ortu Solis, & durare vſquequo finitum ſit ſpatium vnius horæ; quo ſtatim finito incipere ſecundam horam, & conſequenter ſingulas deinde horas eodem modo incipere & terminari?
8. Quare dicendum eſt, quòd debitum tempus † horæ canonicæ recitandæ eſt, vt intra ſpatium horæ diei ſibi reſpondentis, non extra illud, eo videlicet tranſacto & finito recitetur.
9. Quòd ſi adhuc magis præciſe † quæras, in quanam parte illius ſpatij recitanda ſit hora canonica, in principio, an in fine, cum ſatis longius ſpatium ſit vnius horæ diei, quàm recitationis vnius horæ canonicæ. Reſpondeo, quòd in quacumque parte horæ recitetur, dummodo tota recitatio intra ſpatium illud compleatur, recte & ſuo tempore recitata cenſebitur. Sed ſi fieri poſſit, vt cum finitur hora diei, finiatur etiam ſimul tota recitatio horæ canonicæ, tunc rectiſſime, & iuſtiſſime facta recitatio quantum ad temporis circumſtantiam pertinet,
10. dici debet: excepta tamen Prima hora canonica † quæ ſtatim poſt ortum Solis incipienda eſſet.

Ratio autem horum pendet maxime ex his quæ infra latius dicturi ſumus;
11. Nam cum antiquitus totus dies artificialis in quattuor partes æquales † diuideretur pro quattuor horis canonicis celebrandis, Tertia ſcilicet, Sexta, Nona, & Veſperis, dum ſingulæ dictæ partes implebantur, ex ſententia B. Chryſoſtomi citati infra cap. 12. num. 2. non cum impletæ iam eſſent, vna hora canonica exſoluebatur. Ex quibus tamen quattuor diei partibus duæ poſtmodum particulæ fuerunt ſeparatæ, prima ſcilicet, & vltima diei hora, pro Prima & Completorio, quæ in ortu, & in occaſu Solis (vt diximus) celebrarentur.

Sufficiat nunc leuiter tantum hæc tetigiſſe, nam copioſius de his, cum teſtimonijs ſanctorum Patrum, & Doctorum auctoritatibus, infra (vt dixi) & præſertim cap. 15. num. 14. & cap. 21. ſuus erit diſſerendi locus.

DE HORIS

DE HORIS CANONICIS. CAP. XI.

1. *Horarum canonicarum probatio ſumitur ex veteri teſtamento. Et ex nouo num. 3.*
2. *Horarum canonicarum numerus ſeptenarius probatur ex illo pſal. 118. Septies in die laudem dixi.*
4. *Sanctorũ verba multũ habent pōderis, & energiæ ad figendos aculeos deuotionis.*

De his horis canonicis habetur tam clara & expreſſa mentio in vtroque te-
ſtamento, vt aliunde probationes aſſumere, quaſi ſuperfluũ videatur. Ap-
1. paret † in primis 1. Paral. 6. 9. & 25. conſtitutos fuiſſe cantores in domo Domini
ex familijs Leuitarũ, qui laudarent Dominũ, & die ac nocte iugiter ſuo miniſte-
rio deſeruirent. Itē eiuſdē 1. Paral. 23. præcipitur, vt Leuitæ ſtent mane ad confi-
tendũ, & canēdũ Domino, ſimiliterque ad veſperã. Et 2. Paral. 31. iubetur vt offe-
ratur holocauſtum mane ſemper & veſpere: quod idem habetur Exho. 29.
Pſal. 33. Benedicã Dominum (inquit Propheta) in omni tempore, ſemper laus
eius in ore meo. Pſal. 54. Veſpere, & mane, & meridie narrabo & annunciabo;
& exaudiet vocem meam. Pſalm. 70. In te cantatio mea ſemper. Repleatur os
meum laude, vt cantem gloriam tuam, tota die magnitudinem tuam. Exſulta-
bunt labia mea cum cantauero tibi, & anima mea, quam redemiſti. Sed & lin-
gua mea, tota die meditabitur iuſtitiam tuam. Et pſal. 118. Septies in die laudē
2. dixi tibi. Quē locũ pro ſeptenario † canonicarũ horarũ numero & B. Baſilius, &
Ioan. Caſſianus. & alij infra in ſeq. cap. allegandi adduxerũt. & præter ipſos B.
Benedictus in Regula, cap. 16. eumdē locũ ad hoc propoſitũ adduxit, vt apparet
in ijs quæ ſupra expoſuimus iuribus c. 1. de celeb. Miſſ. & c. preſbyter. 91. diſt.
Iſai. 62. Super muros tuos Hieruſalem conſtitui cuſtodes, tota die & tota nocte
in perpetuum non tacebunt. Qui reminiſcimini Domini, ne taceatis, & ne de-
tis ſilentium ei, donec ſtabiliat, & donec ponat Hieruſalem laudem in terra.
Daniel 6. Ingreſſus eſt Daniel domum ſuam, & feneſtris apertis in cenaculo ſuo
contra Hieruſalem tribus temporibus in die flectebat genua ſua & adorabat,
confitebaturque coram Deo ſuo, ſicut & ante facere conſueuerat. Et paulo poſt.
Tribus temporibus per diem orat obſecratione ſua. Quem locum exponentes
Tertull. B. Cyprianus, B. Hieronymus, B. Iſidorus, & alij mox citandi inter-
pretantur de Tertia, Sexta, & Nona horis canonicis. Nehem. 9. Quater in
die, & quater in nocte confitebantur, & adorabant Dominum Deum ſuum.
Quem ſimiliter locum congrue adaptant horis canonicis, poſt venerabilem
Bedam ibi, Amalar. lib. 4. de eccleſ. offic. cap. 3. & inter alios Canoniſtas Ar-
chid. in c. preſbyter. 91. diſt. & Guill. Durant. in Ration. lib. 5. cap. 1. num. 2.
3. Act. 3. † Petrus autem & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis
nonam. Et eorumdem. 10. Aſcendit Petrus in ſuperiora, vt oraret circa ho-
ram ſextam. Quid quòd in parabola Patrisfam. vocantis operarios in vineam
ſuam, Matth. 20. adeo graphice, & per ordinem expreſſa ſunt tempora, quibus

penſum

penſum ſeruitutis noſtræ Deo perſolui ſtatutum eſt, vt nihil mirum videri poſſit, ſi Eccleſia a Spiritu ſancto edocta eas elegerit horas, vt laudem referat Creatori, quibus potiſſimum ſentit, ſe ab ipſo in regnũ eius,& gloriã vocatã. Ibi etenim Matutinæ, Tertiæ, Sextæ, Nonæ,& Veſpertinæ horæ clara & ordinatiſſima habetur mentio. Sanctus præterea Paulus apoſtolus harum videtur horarum meminiſſe,cum dicit Epheſ.5.Implemini Spiritu ſancto loquentes vobiſmetipſis in pſalmis, & hymnis,& canticis ſpiritualibus,cantantes,& pſallentes in cordibus veſtris Domino. Et Coloſſ.3.Verbum Chriſti habitet in vobis abundãter in omni ſapientia docentes, & commonentes voſmetipſos in pſalmis, hymnis, & canticis ſpiritualibus, in gratia cantantes in cordibus veſtris Deo. Et Hebræ. vlt. Per ipſum ergo (Chriſtum) offeramus hoſtiam laudis ſemper Deo, id eſt fructum labiorum confitentium nomini eius.

Ceterum vt oſtendamus præter fundamentũ, quod in ſacris litteris habent horæ canonicæ, fuiſſe etiam a ſanctis Patribus vnanimi conſenſu receptas, & perpetua ſerie ab Apoſtolorum temporibus ad hos noſtros vſque dies in eccleſia celebratas, age producamus in medium auctoritates aliquas antiquorum Patrũ, quibus ſi non confundantur hæretici, fideles ſaltem in Domino ædificentur. Et primum quidem repetendi hic ſunt S. Cyprianus, S. Baſilius, S. Chryſoſtomus, S.Hieronymus, S.Iſidorus, Ioan. Caſſianus,& alij fere omnes, quos ſupra citauimus cap.2. cum de nocturnis vigilijs ageremus. Nam illi de Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina,& alijs etiam horis ita egregie meminerunt, vt appareat, illo etiam tempore eaſdem fere quas nos habemus precandi formulas & ritus viguiſſe: niſi quòd illi feruentiores exiſtentes diligentiſſime tempora orationis obſeruabant, quæ nos ſegnes effecti & ſine ſpiritu facile iam omittimus.

4. Quoniam autem ipſa Sanctorum verba † multum habent ponderis & energiæ ad figendos aculeos deuotionis, non inutile fore exiſtimaui, ſi quantum ad rem noſtram faciunt, Patrum hic auctoritates, vt iacent, verbis ipſorum proprijs attulero.

DE HORIS CANONICIS. CAP. XII.

1. *Horæ canonicæ aſſeruntur teſtimonijs S.Cypriani, S. Ioan.Chryſoſtomi. num.2. S.Baſilij num.3. S.Ambroſij.num.5. S.Clementis Romani.num.6. S.Athanaſij.num.7. S.Hieronymi.num.9. S.Epiphanij.num.10. S.Cyrilli Hieroſolymitani. num.11. S.Auguſtini. num.12. S.Pachomij abbatis. num. 16. Concilij Nicæni.num.17. Ioan.Caſſiani.num.18. Prudentij.num.19. S.Benedicti. num.20. S.Iſidori, num.21. Rabani, Concilij Aquiſgranen. num.22. Amalarij, Hugonis de S.Vict. Ruperti abbatis,& aliorum. num.24.*

4. *Horarum canonicarum numerus ſeptenarius colligitur ex illo pſal.118.Septies in die laudem dixi tibi, per S.Baſilium.*

8. *Duodecimæ horæ canonicæ ſit mentio per S. Athanaſium.*

13.*Regula*

13. *Regula ſecunda S. Auguſtini, aut ſaltem primum caput illius Regulæ, falſo videtur ei adſcribi.*

14. *Prima, & Completorium non erant ſpecifice cognita tempore S. Auguſtini, ſaltem ſub his nominibus.*

15. *Lucernarij nomine Veſpertina oratio videtur intelligi.*

23. *Prima celebratur in exortu diei, quando Sol ab Oriente primum apparet, ſecundum Rabanum.*

1. BEatus igitur Cyprianus † in tract. de oratione Dominica, in fi. ſic habet. In orationibus vero celebrandis inuenimus obſeruaſſe cum Daniele tres pueros in fide fortes & in captiuitate victores horam Tertiam, Sextam, Nonam, Sacraméto ſcilicet Trinitatis, quæ in nouiſſimis temporibus manifeſtari habebat. Nam & prima hora in tertiam veniens conſummatũ numerũ Trinitatis oſtẽdit. Itemque ad ſextã quarta procedens declarat alterã Trinitaté. Et quãdo a ſeptima nona cõpletur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur. Quæ horarũ ſpatia iamptidẽ ſpiritaliter determinãtes adoratores Dei, ſtatutis & legitimis ad precẽ temporibus ſeruiebãt. Et manifeſtata poſtmodũ res eſt, ſacramenta olim fuiſſe, quòd ante ſic iuſti precabantur. Nã ſuper Diſcipulos hora tertia deſcendit Spiritus ſãctus, qui gratiã dominicæ repromiſſionis impleuit. Itẽ Petrus hora ſexta in tectũ ſuperius aſcendens, ſigno pariter & voce Dei monentis inſtructus eſt, vt omnes ad gratiã ſalutis admitteret, cũ de emũdandis gẽtilibus ante dubitaret. Et Dominus hora ſexta crucifixus ad nonã peccata noſtra ſãguine ſuo abluit, & vt redimere, & viuificare nos poſſet, tunc victoriã ſuã paſſione perfecit. Sed nobis fratres dilectiſſimi præter horas antiquitus obſeruatas, orandi nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt; Nã & mane orandũ eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur; quod olim Spiritus ſãctus deſignabat in pſalmis dicẽs, Rex meus, & Deus meus, quoniã ad te orabo Domine; mane exaudies vocẽ meã; mane aſſiſtã tibi, & cõtemplabor te. Et iterũ per prophetã loquitur Dominus, Diluculo vigilabũt ad me dicẽtes: Eamus & reuertamur ad Dominũ Deũ noſtrũ. Recedẽte itẽ Sole, ac die ceſſante neceſſario rurſus orandũ eſt: Nã quia Chriſtus Sol verus, & dies eſt verus, Sole ac die ſæculi recedente quãdo oramus & petimus, vt ſup nos lux denuo veniat, Chriſti precamur aduẽtũ, lucis ęternę gratiã prębiturũ.

2. B. Ioan. Chryſoſtomus † in homil. 59. ad populũ Antioch. & in homil. 14. ſuper primã ad Timoth. & in ſerm. cui tit. eſt, Quòd diſpenſatio rerũ per ſeipſum exſequenda eſt. in his enim tribus locis eadẽ repetit. loquẽs de Monachis ſui tẽporis, quomodo orationes nocturnas & diurnas celebrarẽt, poſt alia ſic inquit. Facto autẽ die quiſque noſtrũ alterũ vocat, egreſſorũ rationẽ agit, in forũ educit, aſſiſtit magiſtratui, tremiſcit, & pœnas metuit. Alius in tabernaculo, ad ſuũ alius opus. Illi vero cũ rurſus matutinas orationes celebrauerint & hymnos, ad ſcripturarũ lectionẽ cõuertuntur. Sũt autẽ & qui libros trãſcribere docti, aſſignatũ quiſque ſumẽs habitaculũ, ſemper agit quietẽ, nugãte nemine, nemine quidquã dicẽte. Tertiam, Sextã, Nonam, & Veſpertinas orationes celebrãt. Et in quattuor partes

diem

diem diſpartiti, dum ſingulæ partes implentur, & pſalmodijs, & hymnis Deum venerantur. Omnibus autem prandentibus, ridentibus, ludentibus, & ingluuie ſe diſrumpentibus, hymnis hi vacant. Idem ſuper primæ ad Timoth. cap. 2. homil. 6. in princ. ſuper illis verbis. Obſecro igitur, primum omnium fieri obſecrationes &c. Quid autem (inquit) ſibi vult, quod ait, primum omnium? In obſequio ſcilicet quotidiano, perpetuoque diuinæ religionis ritu. Atque id nouerunt fideles, quo modo diebus ſingulis mane & veſpere orationes funduntur ad Dominum, quo modo pro omni mundo & Regibus, & omnibus qui in ſublimitate ſunt poſiti obſecrationes ab Eccleſia fiant. Et in pſal. 140. Domine clamaui ad te, exaudi me. in princ. ait, non fuiſſe temere decretũ a Patribus, vt ille pſalmus caneretur quotidie cum ad veſperum peruenerimus: & talem etiam eſſe pſalmum matutinum. 62. Deus Deus meus ad te de luce vigilo.

3. B. Baſilius magnus † in ſerm. 1. de inſtitut. Monachorum; qui alijs eſt ſermo aſceticus, de homine quòd ſit imago Dei, quæ peccato deformetur: clariſſime agit de ſeptenario horarum canonicarum numero, ita inquiens. Cum autem ad orationem nulla non vitæ pars opportuna habenda ſit, quia tamen datis quibuſdam interuallis ab illa pſalmodiæ, genuque flexionis acri contentione non numquam eſt interquieſcendum, is eſt maxime horarum modus tenendus, qui a veteribus olim ſanctis viris ad orationem deſcriptus eſt. Etenim eximius ille Dauid ait; Media nocte ſurgebam ad confitendũ tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ: quem ſane Paulus quoque & Silas ſecuti reperiuntur cum in carcere poſiti circiter mediam noctem Deum ambo collaudarent. Addit deinde idem Propheta, Veſpere, mane, & meridie. Quin & Spiritus ſancti aduentus circiter horam diei tertiam fuit, ſicut ex Actis accepimus; quo tempore cum propter illam linguarum efficacem vim Phariſæi Diſcipulos irriderent, negauit Petrus eos ebrios eſſe, qui ea loquerentur; ſiquidem horam illam tertiam fuiſſe. Porro nona Dominicæ paſſionis memoriam refert, illius quæ vitæ noſtræ cauſſa ſuſcepta eſt.

4. Verum quoniam item hoc eſt apud eumdem Dauid, Septies † in die laudem dixi tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ; tempora autem illa quæ diximus neutiquam ſeptenarium orationis numerum conficiunt; bipartito diuidenda meridiana oratio eſt, ita videlicet vt pars vna cibum præcedat, altera ſubſequatur, quo perpetua hæc nobis formula ſit Deum ſepties per ſingulas dierum conuerſiones laudibus celebrandi. Item in Regulis fuſius diſputatis, interrogatione 37. ſic habet. Neque vero tamen quamquam hanc aſſidue, atque adeo omnibus momentis adhiberi oportere gratiarum actionem & lex ipſa præcepit, & nos eam vitæ noſtræ neceſſariam eſſe cum natura, tum ratione docuimus; propterea illæ ſtatis temporibus præſcriptæ orationes negligendæ veniunt, quas obſeruari in conuentibus ſollemne eſt, & quotidianum. Siquidem ea re a nobis neceſſario huiuſmodi tempora delecta ſunt, quòd in eorum ſingulis peculiaris quædam Dei in nos beneficiorum eſt commemoratio. Ac matutinum quidem, vt primi animi, ac mentis noſtræ motus conſecrentur Deo, neque vllius rei curæ ante aditum ad nos demus, quàm nos in cogitatione de Deo oblectauerimus; ſicut

ſcriptum

ſcriptum eſt, Memor fui Dei, & delectatus ſũ. Neque corpus prius ad functionẽ muneris alicuius moueamus, quàm illud fecerimus, quod dictũ eſt, Orabo ad te Domine, mane exaudies vocẽ meã: mane aſtabo tibi. Tertia vero hora vt in ea ad orationẽ ſurgatur, fratreſque omnes in vnũ congregẽtur licet diuerſis in locis alij in alijs operib⁹ ſint occupati: idque ea re, vt admoniti doni Spiritus, quod circiter hãc ipsã horã Apoſtolis datũ fuit, vno, eodẽque animo cuncti illũ venerẽtur; ab eoque petãt, vt & ipſi digni ſint, qui ſanctificationẽ ſuſcipiant; ſimulque vt ſalutaris ſibi doctrinæ & recti itineris dux eſſe & auctor velit; illũ imitantes qui dixit, Cor mundum crea in me Deus, & Spiritum rectũ innoua in viſceribus meis. Ne proijcias me a facie tua, & Spiritum ſanctũ tuũ ne auferas a me. Redde mihi lætitiam ſalutaris tui, & Spiritu principali cõfirma me. Et alio in loco, Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectã. Atque ita denuo ad intermiſſa opera redeatur. Quòd ſi fors aliquos vel propter operũ, vel propter locorum naturã eo tẽpore abeſſe longius contigerit, quàm vt vna cum reliquis præſto eſſe poſſint; ij vbicũque fuerint, ea neceſſario ibi exſequi debent, quæ cõmuniter ſtatuta ſunt, nihil hæſitantes omnino; quia vbi ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, inquit Dominus, ibi in medio eorũ ſum. Porro Sexta hora Sanctorũ exemplo neceſſariam eſſe orationem iudicauimus, apud quos eſt, Veſpere, & mane, & meridie narrabo, & annunciabo, & exaudiet vocem meam. In qua quidem vt liberemur ab incurſu & dæmonio meridiano nonageſimus etiam pſalmus recitetur. De Nona vero, quòd ea ad orationem nobis neceſſaria ſit, id Apoſtoli ipſi declarauerunt in Actis, in quibus eſt, quòd Petrus & Ioannes aſcendebant in templũ ad horam orationis nonam. Completo vero iam die pro ijs omnibus, quæ in eo nobis data fuerint, feliciterue nobis euenerint, gratiarum actio ſuccedat: eorũque, quæ vel per conſenſum, aut ſecus contra animi ſententiam prætermiſſa ſunt, confeſſio: ac ſicubi latens delictum aliquod admiſſum fuerit verbis, operibuſue, aut etiã corde, pro his omnibus oratione adhibita veniam nobis a Deo cõprecabimur. Siquidem ad ſimilia peccata iterum euitanda valde vtilis eſt præteritorum conſideratio. Iccirco Dauid dicit, Quæ dicitis in cordibus veſtris, in cubilibus veſtris compungimini. Tum autem primis ſe iam noctis intẽdentibus tenebris, ſequetur petitio, vt quies quã ſumus capturi inoffenſa, & ab omni perturbatione, ac vitio libera ſit; qua hora etiam neceſſario nonageſimus recitari pſalmus debet. De tẽpore autem dimidiæ noctis. &c. quæ nos ſupra adduximus cap. 2. num. 5. cum de nocturnis orationibus ageremus. Et deinde ſubiũgit. Porro ex his omnibus quæ diximus ſtatis temporibus nullum ab ijs prætermitti debet, quorum vitæ propoſitum eſt, vt quæ acturi ſunt, omnia ad laudem Dei, & Chriſti eius referant. Atque vtilis etiam meo quidem iudicio hæc in orationibus & pſalmorum decantationibus, quæ certis temporibus fiunt, diuerſitas eſt atque varietas, ob eam cauſſam, quòd in perpetua ſimilitudine & æqualitate rerum, animo neſcio quo modo torpedo quædam plerumque oboritur, atque tædium; eaque re aliud agens ad futiles & vagas cogitationes aberrat: In viciſſitudine autem, varietateque cum pſalmodiæ, tum ſingularum horarum, orationis & ſtudiũ

ipſum renouatur, & attentio inſtauratur. Idem in epiſt. 1. ad B. Gregor. Nazianzenum, poſt princ. ſic ait. Quid igitur beatius atque felicius, quàm Angelorum choros in terris imitari? Mox quidem erumpente luce ad orationis ſtudium occurrere, hymniſque & canticis honorare Creatorem? Tum vero clarius Sole radiante conuerſum ad opera vbique oratione comitante hymnis quoque tamquam ſale condire miniſteria? Lætum quippe & ſerenum animi ſtatum ſolatia hymnorum largiuntur. Et poſt pauca. Rurſus ſi lectionem ſequantur precationes, animum deſiderio in Deum reaccenſo renouatum & vegetiorem factum accipiunt.

5. S. Ambroſius † præter nocturnam & matutinam orationem, de quibus vidimus ſupra, cap. 2. num. 10. & 11. mentionem etiam facit de meridiana & veſpertina. In pſal. enim. 118. ſerm. 8. par. 6. ita ait. Indictum eſt ieiunium, caue ne negligas. Et ſi te fames quotidianum cogit ad prandium, vt intemperantia declinet ieiunium; tamen cæleſti magis te ſeruato conuiuio. Non epulæ paratæ extorqueant, vt cæleſtibus ſis vacuus ſacramentis. Differ aliquantulum, non longe finis eſt diei: immo plerique ſunt eiuſmodi dies, vt ſtatim meridianis horis adueniendũ ſit in eccleſiam, canendi hymni, celebranda oblatio. Tunc vtique paratus aſſiſte, vt accipias tibi munimentum, vt corpus edas domini Ieſu, in quo remiſſio peccatorum eſt, poſtulatio diuinæ reconciliationis, & protectionis æternæ. Et poſt pauca. Admonet etiam (inquit) ſacrificium veſpertinum, vt numquam Chriſtum obliuiſcaris. Non poteſt obliuiſci, cum lectum aſcendes eius Domini, cui in occaſum precem fuderis diei, qui eſurientem te ſui corporis epulis expleuerit. Et poſt pauca iterum. Et quia orationem eſſe ſubeundam media nocte diximus, non minus etiam de eiuſmodi hora diei dicendum videtur. Contraria enim diei nox eſt. Quid enim luci commune cum tenebris? Et ideo aduerſa ſibi eadem nocturna eſt & diurna. Sicut enim media nocte primitiua Ægyptiorum Tentator occidit, & ex eo cognoſcitur, quòd ea maxime hora operetur aduerſarius: ita e contrario quòd meridiano tempore virtus diuinæ lucis operetur. Rurſus etiam alias eiuſdem Sancti auctoritates pro matutina, & veſpertina oratione citabimus infra, cap. 14. num. 2. Ac de varijs orandi horis agit idem expreſſius in lib. 3. de Virgin. circa princ. ſic inquiens. Oratio quoque nos Deo crebra commendet. Si enim Propheta dicit, Septies in die laudem dixi tibi. qui regni erat neceſſitatibus occupatus, quid nos facere oportet, qui legimus, Vigilate, & orate, ne intretis in tentationem? Certe ſollemnes orationes cum gratiarum actione ſunt deferendæ cum e ſomno ſurgimus, cum prodimus, cum cibũ paramus ſumere, cũ ſumpſerimus, & hora incenſi, cũ denique cubitũ pergimus. Sed etiam in ipſo cubili volo pſalmos cũ oratione Dominica, frequenti contexas vice; vel cum euigilaueris, vel ante quàm corpus ſopor irriget, vt te in ipſo quietis exordio rerum ſæcularium cura liberam, diuina meditantem ſomnus inueniat. Et infra. Symbolum quoque ſpecialiter debemus tamquam noſtri ſignaculum cordis antelucanis horis quotidie recenſere.

6. S. Clemens Romanus † martyr & pontifex, lib. 2. Conſtit. apoſt. cap. 63. hortandum

dum eſſe populum, & iubendum dicit, eccleſiam frequentare mane & veſpere quotidie, nūquamquè abeſſe omnino, ſed aſſidue vnumquéque conuenire. Non enim (ſubdens ait) ſolum de Sacerdotibus dictum eſt, ſed quilibet laicus de ſe id audiat cogitans dictū a Domino. Qui non eſt mecum contra me eſt; & qui non congregat mecū, diſpergit. Nolite ergo vos mēbra Chriſti cum ſitis, diſpergi, cœtus non celebrando, Chriſtum caput habentes ſecūdum promiſſionē ſuā adiunctum & conſociatū uobis. Nec ipſi voſmet negligatis, neque Saluatorē proprijs mēbris deſtituatis, neque eius corpus ſcindatis, neque ipſius mēbra diſſipetis, neque huius vitæ neceſſaria diuino verbo anteponatis, ſed quotidie cōueniatis mane ac veſpere pſallētes atque orātes in Dominicis, mane dicētes pſalmū ſexageſimū ſecundū, veſpere centeſimum quadrageſimum. &c. Sed clarius lib. 8. cap. 40. ſic de horis canonicis diſſerit. Preces veſtras facite diluculo, tertia hora, ſexta, nona, veſpere, & in gallicātu. Diluculo gratias agētes, quoniā illuminauit nos Dn̄s expulſa nocte, & inducto die. Hora tertia, quoniā illa hora Dominus ſententiam Pilati accepit. Sexta, quoniā tūc crucifixus eſt. Nona, quoniam omnia commota ſunt crucifixo Domino perhorreſcentia impiorum audaciā, & nō ferentia ignominiā Domini. Veſpere gratias agētes, quòd dedit nobis noctem diurnorum laborum requietem. In gallicantu, quoniam illo tempore nunciatur aduentus diei ad exercenda opera lucis. Si propter infideles ad eccleſiam iri non poteſt, domi cœtus congregabis o Epiſcope. Et paulo poſt. Si nec domi, nec in eccleſia cœtus celebrari poſſunt, vnuſquiſque apud ſe pſallat, legat, oret; vel duo, aut tres vna congregati. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. &c. Et in ijs, quæ ſequuntur capita, de forma agit veſpertinæ, & matutinæ orationis.

7\. S. Athanaſius † de horis canonicis mentionem facit in lib. qui de Virginit. ſeu de Exercitatione inſcribitur. Ibi enim circa mediū ſic loquitur. Per omne vitæ tēpus in ieiunijs, precibus, & eleemoſynis pſeuerato. Beatus qui auſcultat his nocte ac die. Ne recedat ſermo Dei ab ore tuo. Sit autē ſemper opus tuum ſcripturarum meditatio. Habeto pſalterium, & pſalmos ediſce. Sol exoriens videat librum in manu tua. Poſt tertiam horam peragito communionem, quoniam hac hora affixum eſt lignū crucis. Sexta hora celebrato preces cū pſalmis, opplorationibus & obſecrationibus, quoniam hac hora filius Dei ſublatus eſt in cruce. Hora nona rurſus eſto in hymnis, & laudibus Dei, cū lacrymis cōfitens peccata tuo Deo ſupplica, quoniā hac hora Dominus in cruce pendens reddidit ſpiritū.

8\. Et poſt multa. Quòd ſi venerit hora Duodecima † maiorem, & crebriorem celebra communionem cum virginibus tuis, quas habes vnanimes. Quòd ſi nō habueris vnanimem, ſola peragito Deo præſente, & audiente. Bonum eſt effundere lacrymas in conſpectu Dei. Memento horæ duodecimæ, quoniam in hac Dominus noſter deſcendit ad inferos: cumque vidiſſet illum Tartarus inhorruit, expauitque dicens, Quis eſt iſte, qui cum poteſtate, magnaque virtute deſcendit? &c.

9 S. Hieronymus † in epiſt. 7. ad Lætam, de Inſtitutione filiæ, poſt med. ſic meminit horarum canonicarum. Præponatur ei probæ fidei, ac morum, & pudicitiæ

virgo veterana, quæ illam doceat, & aſſueſcat exemplo ad orationes & pſalmos nocte conſurgere, mane hymnos canere, tertia, ſexta, nona hora ſtare in acie quaſi bellatricem Chriſti, accenſaque lucerna reddere ſacrificium veſpertinum: Sic dies tranſeat, ſic nox inueniat laborantem. Orationi lectio, lectioni ſuccedat oratio: breue videbitur tempus, quod tantis operum varietatibus occupatur. Et in epiſt. 8. ad Demetriadem virginem, de virginitate ſeruanda, prope fi. ſic inquit. Præter pſalmorum, & orationis ordinem, quod tibi hora tertia, ſexta, nona, ad veſperum, media nocte, & mane ſemper eſt exercendum; ſtatue quot horis ſanctam ſcripturam ediſcere debeas, quanto tempore legere, non ad laborem, ſed ad delectationem, & inſtructionem animæ. Item in epiſt. 22. ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis, prope fi. Poſt hæc (ait) quamquam Apoſtolus orare nos ſemper iubeat, & Sanctis etiam ipſe ſit ſomnus oratio: tamen diuiſas orandi horas debemus habere, vt ſi forte aliquo fuerimus opere detenti, ipſum nos ad officium tempus admoneat. Horam tertiam, ſextam, nonam, diluculum quoque, & veſperam nemo eſt qui neſciat. Nec cibi ſumantur, niſi oratione præmiſſa, nec recedatur a menſa, niſi referatur Creatori gratia. Noctibus bis, terque ſurgendum. Reuoluenda quæ de ſcripturis memoriter retinemus. Egredientes de hoſpitio armet oratio: regredientibus de platea oratio occurrat ante quàm ſeſſio; nec prius corpuſculum requieſcat, quàm anima paſcatur. Et in epiſt. 27. ad eamdem Euſtochium, loquens de Paula matre, poſt med. ita inquit. Poſt virorum monaſterium, quod viris tradiderat gubernandum, plures virgines, quas e diuerſis prouincijs congregarat, tam nobiles, quam medij, & infimi generis, in tres turmas, monaſteriaque diuiſit; ita dumtaxat, vt in opere & in cibo ſeparatæ, pſalmodijs, & orationibus iungerentur. Poſt Alleluia cantatum, quo ſigno vocabantur ad collectam, nulli reſidere licitum erat: ſed prima, ſeu inter primas veniens, ceterarum opperiebatur aduentum, pudore & exemplo ad laborem eas prouocans, non terrore. Mane, hora tertia, ſexta, nona, veſpere, noctis medio per ordinem pſalterium cantabant: nec licebat cuiquam ſororum ignorare pſalmos, & non de ſcripturis ſanctis quotidie aliquid diſcere. Idem in cap. 6. Daniel. ſuper illis verbis, Tribus temporibus flectebat genua ſua. Tria (ait) ſunt tempora, quibus Deo flectenda ſunt genua: tertiam horam, ſextam, & nonam eccleſiaſtica traditio intelligit. Et in epiſt. 4. ad Ruſticum monachum, de uiuendi forma, circa med. ſic dicit. Numquam de manu, & oculis tuis diſcedat liber, diſcatur pſalterium ad verbum; oratio ſine intermiſſione, vigil ſẽſus ſit. &c. Quæ verba licet parumper immutata tranſtulit Gratianus in c. numquam. de conſ. diſt. 5. Numquam (inquit) de manu tua, vel oculis tuis liber pſalterij diſcedat, dicatur ad verbũ oratio ſine intermiſſione, vigilet ſenſus. &c. Et demum in 2. expoſit. pſal. 119. quæ poſita eſt in fine comment. ſuper omnes pſalmos, (ſi tamen illorum comment. auctor ſit B. Hieronymus) ſuper illis verbis, Cum ijs qui oderunt pacem eram pacificus. mentionem facit horarum canonicarum his verbis. Monachi dicimur, & licet non ſimus, quales eſſe debemus, tamen dicimur. Hora tertia oramus, hora ſexta

oramus,

oramus, nona, lucernarium facimus, media nocte conſurgimus, deinde gallicinio oramus. Videte, quibus horis ſemper ad obſequium Dei ſuſcitamur. Videte, quid dicat. hora tertia, ſexta, nona, lucernarium, medio noctis, gallicinio, mane primo.

10 S. Epiphanius † non obſcure meminit horarum canonicarum lib. 3. aduerſus hæreſes, hær. 80. contra Meſſalianos, ita inquiens. Sic etiam ſerui Dei, qui vere in firma veritatis petra fundati ſunt, & domum ſuam ſecure ædificãt, proprijs manibus tenues ſuas operationes operantur iuxta vniuſcuiuſque artem: in ore vero omnem ferme diuinam ſcripturam annunciant, citraque fatigationem, & impigre frequẽtes agunt vigilias partim in orationibus partim in pſalmodijs: perpetuo autem conuentus ex more ſtatuto ordinatos faciunt, verſanturque interdiu ſemper aſſiduis iuxta interuallum horis preces ad Deum irreprehenſibiliter cum multa humilitate, & doloroſo eiulatu ſurſum emittentes. Et in eod. lib. 3. in fi. ſic ait. Matutini etiam hymni in ipſa ſancta eccleſia perpetuo fiunt, & orationes matutinæ, lucernaleſque ſimul pſalmi, ac orationes. Et infra. Plerique vero in pſalmodijs, & aſſiduis orationibus, lectionibuſque ſacrarũ ſcripturarũ, & ſeceſſibus exercentur. Et rurſus infra, loquens de eccleſia catholica, Preces autem (inquit) aſſidue imperat cum omni ſedulitate, ac prolixitate, & geniculatione in ordinatis diebus, noctu, atque interdiu ad Deum effundere.

11 B. Cyrillus † Hieroſolymitanus catecheſi 13. Sciunt hoc (inquit) ſtudioſi eccleſiæ Pſalmiſtæ, qui angelicos imitantes exercitus ſemper Deum laudibus celebrant; qui digni habiti ſunt pſallere in hoc ſancto Golgotha.

12 B. Auguſtinus † in epiſt. 119. ad Ianuariũ, cap. 18. quæ habetur etiam inter opera B. Hieronymi, Tom. 9. epiſt. 21. approbans vſum eccleſiarum in decantandis horis, ſic loquitur. Miror ſane, quid ita volueris, vt de ijs, quæ varie per diuerſa loca obſeruantur, tibi aliqua conſcriberem, cum & non ſit neceſſarium, & vna in his ſaluberrima regula retinenda ſit, vt quæ non ſunt contra fidem, neque contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, vbicumque inſtitui videmus, vel inſtituta cognoſcimus, non ſolum non improbemus, ſed etiam laudando, & imitando ſectemur, ſi aliquorum infirmitas non ita impedit, vt amplius detrimentum ſit. Si enim ita impedit, vt maiora ſtudiorum lucra ſperanda ſint, quàm calumniatorum detrimẽta metuenda, ſine dubitatione faciẽdũ eſt, maxime illud, quod etiam de ſcripturis defendi poteſt, ſicut de hymnis & pſalmis canendis, cum & ipſius Domini, & Apoſtolorũ habeamus documenta, & exẽpla, & præcepta de hac re tam vtilia. Ad mouẽdum pie animum, & accendendum diuinæ lectionis affectũ varia conſuetudo eſt; & pleraque in Africa eccleſiæ mẽbra pigriora ſunt, ita vt Donatiſtæ nos reprehendant, quòd ſobrie pſallimus in eccleſia diuina cantica Prophetarum, cum ipſi ebrietates ſuas ad canticum pſalmorum humano ingenio compoſitorũ quaſi tubas exhortationis inflamment. Quando autẽ non eſt tempus cum in eccleſia fratres congregantur, ſancta cantandi, niſi cum legitur, aut diſputatur, aut Antiſtites clara voce deprecantur, aut communis oratio voce Diaconi indicitur? Alijs vero particulis tem-

porum quid melius a congregatis chriſtianis fiat, quid ſanctius omnino non video. Et in ſerm. 1. feriæ quartæ in capite Ieiunij, qui eſt de tempore. 55. Et ideo (ait) rogo vos fratres cariſſimi, ad vigilias maturius ſurgite; ad Tertiam, ad Sextam, ad Nonam ante omnia conuenite. Nullus ſe a ſancto opere ſubtrahat, niſi quem infirmitas, aut publica vtilitas, aut forte certa, & grandis neceſſitas tenuerit occupatum. Nec ſolum vobis ſufficiat, quòd in eccleſia diuinas lectiones auditis, ſed etiam in domibus veſtris aut ipſi legite, aut alios legentes requirite; & libenter audite. Item in Regula. 3. cap. 7. & ſeqq. Orationibus (inquit) inſtate horis & temporibus conſtitutis. In Oratorio nemo aliquid agat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen accepit: vt ſi forte aliqui etiam præter horas conſtitutas, ſi eis uacat, orare voluerint, non eis ſint impedimento qui ibi aliquid agendum putauerint. Pſalmis & hymnis cum oratis Deum, hoc verſetur in corde, quod profertur in voce. Quod idem habetur per eumdem in epiſt. 109. quæ inſcribitur Regula Monacharum. Ex qua deſumptus eſt tex. in c. fi. diſt. 42. In Oratorio (dicitur ibi) præter orandi & pſallendi cultum, penitus nihil agatur, vt nomini huic & opera iugiter impenſa concordent. Et in Reg. 2. cap. 1. expreſſiſsimam omnium horarum canonicarum mentionem facit his verbis. Qualiter autem oporteat nos orare, vel pſallere deſcribimus. Id eſt in Matutinis dicantur pſalmi octuaginta octo cum debitis antiphonis, verſibus, & reſponſorijs. Ad Primam, & Tertiam dicantur ſui pſalmi, antiphonæ duæ, lectiones duæ. Simili modo ad Sextam & Nonam dicantur ſui pſalmi cum debitis reſponſorijs, & antiphonis. Hoc idem in Veſperis, & Completorio ſeruetur. Ad Lucernarium autem pſalmus vnus, reſponſorium vnum, antiphonæ tres, lectiones tres. Et opportuno poſt Lucernarium omnibus ſedentibus legantur lectiones. Nocturnæ autem lectionis menſe Nouembri, Decembri, Ianuario, & Februario antiphonæ duodecim, pſalmi ſex, lectiones tres. &c. Quod
13. teſtimoniū magni æſtimarem, niſi ex non nullis coniecturis, Reg. illam. 2. † vel ſaltē primū caput illius Regulæ, non S. Auguſtini, ſed quid ſuppoſititiū eſſe certo crederem. In primis enim (ut vnde id conijciam, oſtendam) quis credat, B. Auguſtinū ſtatuiſſe, vt in ſolis Matutinis, id eſt Laudibus ſeparatim ſine Nocturnis dicantur pſalmi octuaginta octo cum debitis antiphonis, verſibus, & reſpōſorijs? Deus bone, quandonam futurus eſſet finis Matutinorum, ſi tot pſalmi decātandi forent? Scio, apud Ioan. Caſſianum lib. 2. de inſtit. cœnob. cap. 5. quoſdam ex patribus inſtituere voluiſſe, in veſpertinis officijs quinquagenos pſalmos decātari debere, alios etiam ſexagenos, non nullos vero ne hoc quidē numero contentos excedi eum debere exiſtimaſſe: Et B. Benedictum in Reg. cap. 18. in fi. aſſerere, ſanctos patres noſtros vno die totum pſalterium ſtrenue impleuiſſe, quod nos tepidi (inquit) vix ſeptimana integra perſoluimus. Et de B. Guillelmo epiſcopo Brioceſi legi in eius vita apud Surium, Tom. 4. ſub die 29. Iulij, & apud Galeſinium in Martyrol. ſub eodem die, quòd orationi, & precibus ita deditus erat, vt præter diuinum canonicarum horarum officium & alias pias precationes, totum etiam pſalmorum librum ſingulis diebus intima animi pietate recitaret:

taret: His tamen non obſtantibus adduci non poſſum, vt credam, S. Auguſtinũ, qui optime callebat, quid generaliter multitudini fratrum poſſibile eſſet, in quã neceſſe eſt ſemper imbecillorum partem maximam reperiri; & qui in epiſt. 119. paulo ante citata, fatetur, pleraque in Africa eccleſiæ membra pigriora fuiſſe in hymnis & pſalmis canendis; ita vt Donatiſtæ catholicos reprehenderent, quòd ſobrie pſallerent in eccleſia diuina cantica Prophetarum; tam enormem pſalmorum numerum in ſolis Matutinis inſtituiſſe. Deinde Primæ, & Completorij nomen, quod ibi clare exprimitur, innuit mihi, ab aliquo longe ſatis poſt B. Auguſtinum caput illud conſcriptum fuiſſe: cum putem, B. Auguſtini tem-
14. pore horas has canonicas Primam & Completorium † non fuiſſe ſub his ſaltem nominibus ſpecifice cognitas. Præterea præter reliquas omnes horas enumeratas, ſcilicet Primam, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperas, Completorium, Nocturnam, & Matutinos, aſſignatur ibi alia quædam hora canonica ſub Lucernarij nomine; quod quidem neſcio quamnam potiſſimum horam canonicam
15. interpretari poſſimus; cum Lucernarij † nomine illo tempore nihil aliud intelligi poſſe arbitrer, quàm horam veſpertinam, vt infra cap. 17. num. 8. & ſeqq. ex teſtimonijs quibuſdam grauiſſimorum auctorum probabo. Poſtremo multa quæ in dicta Reg. 2. habentur deſumpta apparent ex ſerm. 1. ad fratres in eremo, vbi B. Auguſtinus de quibuſdam horis canonicis mentionem faciens, nihil tamen de Prima & Completorio; aut de Veſperis ſeparatim ab hora Lucernaria, vel de pſalmis in tanto numero recitandis loquitur. Quare ex his recte videor mihi poſſe exiſtimare, alium quempiam quàm B. Auguſtinum Reg. illius. 2. vel ſaltem primi eius capitis auctorem exſtitiſſe. Nunc poſt B. Auguſtinum ad aliorum Patrum teſtimonia tranſeamus.

16. S. Pachomius † abbas in Regula, quam ab Angelo didiciſſe fertur, circa med. Ad pſallendum (ait) & ad orandum nullus ſibi occaſiones inueniat, quibus ſe dicat occupatum, quaſi ire non poſſit; & ſi in naui fuerit, & in agro, vel in itinere, & in monaſterio, quolibet opere, & miniſterio detentus, orandi & pſallendi tempora non prætermittat. Et ut habetur ex Sozom. lib. 3. hiſt. eccleſ. cap. 13. in ea Regula præceptum fuit, vt tot vicibus in ſingulos dies, & ſub veſperum & noctu, & hora nona orarent.

17. Concilium primum Nicænum † magnum meminit horarum diurnarum, & nocturnarum, vt patet can. 64. eorum qui ex arabico in latinum tranſlati ſunt opera Franciſci Turriani, & ab eodem impreſſi poſt conſtitutiones apoſtolicas B. Clementis Romani a ſe conuerſas.

18. Ioan. Caſſian. † toto lib. 3. de Inſtit. cœnob. agit de canonico diurnarũ orationũ, & pſalmorũ modo, ſed præcipue cap. 3. & 4. ex illo pſal. 118. Septies in die laudẽ dixi tibi. colligit ſeptenarium numerum horarum canonicarum: & primum quidem præter nocturnas vigilias ſtatuit Tertiam, Sextam, & Nonam fundatas potiſſimum ſuper cap. 6. Daniel. deinde Veſpertinam & Matutinam, & poſtremo alteram Matutinam. Nimis autem longum eſſet, ſi omnia eius verba hic tranſcriberem, proinde ſatis ſit, ſummam quæ ipſe dicit retuliſſe.

19. Aurelius Prudentius † in lib. Cathemerinon pro ſingulis fere horis canonicis hymnos facit. Ibi enim eſt hymnus primus Ad gallicantum, pro Nocturnis: item hymnus ſecundus ad Matutinum, qui Laudibus; item hymnus tertius ante cibum, qui Sextæ; item hymnus quartus poſt cibũ, qui Nonæ; item hymnus quintus ad accenſionem lucernæ, qui Veſperis; item hymnus ſextus ante ſomnum; qui Completorio, adſcribi poſſunt. Et poſtremo eſt hymnus nonus ad omnes horas. Et in præfatione dicti libri Cathemerinon, id eſt Quotidianorum, ad hoc propoſitum ſic ait.

Atqui fine ſub vltimo
    Peccatrix anima ſtultitiam exuat:
    Saltem voce Deum concelebret, ſi meritis nequit.
Hymnis continuet dies,
    Nec nox vlla vacet, quin Dominum canat:
    Pugnet contra hæreſes, catholicam diſcutiat fidem.

20. B. Benedictus † in Regula, de omnibus horis canonicis tum nocturnis tum diurnis ſigillatim agit a cap. 8. vſque ad 20. Ibique de nocturnis Vigilijs, de Matutinis id eſt Laudibus, de Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperis, & Completorio expreſſiſsimam facit mentionem.

21. S. Iſidorus † de eiſdẽ horis canonicis tractat lib. 1. de eccleſ. off. cap. 19. & quattuor ſeqq. vbi præter Tertiam, Sextam, Nonã, Veſpertinas, & Matutinas preces, agit etiam ipſe de Completis, de quibus ceteri ſupradicti auctores (B. Benedicto excepto) expreſſe non meminerant. In dicto autem cap. 19. agens de Tertia, Sexta, & Nona his propemodum verbis vtitur. Horam tertiam, ſextam, & nonam Daniel & tres pueri ſupplicationibus deuouerunt, ſcilicet vt ab ortu diei in tempus precationis tres horæ porrectæ Trinitatis nobis reuerentiam declararent; pariterque a tertia ad ſextam, atque inde ad nonam per paria lucis interualla ratis dimenſionibus terminata Trinitas ter die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis Trinitatis, quòd Spiritus ſanctus hora tertia, hoc eſt ſuo loco, & numero, & tempore deſcendit ad terras impleturus gratiam quam Chriſtus promiſit. Nam & ſexta hora Chriſtus paſſus in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim ſacramento legitimis ad precem temporibus per ternas horas Trinitatis perfectio aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur. Licet & computetur diurna celebritas per quaternarium vſque in veſpertinum officium, hoc eſt quater ternis ſignificatur, quia mundus quadrifarie diuiſus in Trinitate ſaluatur. Siquidem & in nocte ſtationes, & vigiliæ militares in quattuor partes diuiſæ ternis horarum ſpatijs ſecernuntur, vt in ipſis nocturnis, mundialibuſque (ſiue vt puto, diurnalibuſque) officijs Trinitatis myſterium veneretur. Idem libr. 6. Etymol. cap. vltimo. agit de Veſpertinis, & Matutinis officijs; de Tertia item, Sexta, & Nona, ita de eis inquiens. Nam eſt obſeruatio quarumdam horarum communium, quæ diei interſpatia ſignant, tertia, ſexta, nona, ſimiliter & noctis. Sed ideo hæ orandi horæ diuiſæ ſunt; vt ſi forte aliquo fuerimus opere detenti,

ipſum nos ad officium tempus admoneat; quæ tempora in ſcripturis inueniuntur. &c. Et paulo poſt, Sed & Danielem legimus hæc tempora obſeruaſſe, & vtique ex Iſraelis diſciplina, vt ne minus quàm ter in die adoremus. Debitores enim ſumus trium perſonarum, Patris, & Filij, & Spiritus ſancti: exceptis vtique & alijs legitimis orationibus, quæ ſine vlla admonitione debentur, in ingreſſu lucis ac noctis ſiue vigiliarum.

22. Poſt S. Iſidorum eiſdem fere verbis tractant etiã de horis canonicis Rabanus † lib. 2. de inſtit. cler. cap. 1. & ſeqq. & concilium Aquiſgranen. ſub Ludouico Pio Imperatore I. cap. 126. & deinceps. Rabanus autem præter ea quæ dicit S. Iſidorus facit etiã expreſſam de Prima mentionem in d. lib. 2. cap. 3. addens, quòd
23. illa † celebratur in exortu diei, quando Sol ab Oriente primum apparet.
24. Amalarius † item de ea, & de reliquis horis canonicis agit lib. 4. de eccleſ. off. cap. 1. & ſeqq. & in lib. de Ordine Antiphonarij, cap. 6. & ſeq.

De eiſdẽ horis canonicis habetur etiam in lib. qui in Vitas Patrum inſcribitur, cap. 20. Et apud B. Bernardum in lib. cui titulus eſt, Modus bene viuendi, ad ſororem ſuam, ſerm. 52. qui eſt de pſalmis, & hymnis.

Hugo præterea de S. Vict. & Rupertus abbas Tuitien. hic lib. 1. de diui. off. cap. 1. & deinceps: ille in Speculo eccleſiæ, cap. 3. & lib. 2. de eccleſ. off. cap. 1. & ſeqq. & alij etiam innumerabiles eccleſiaſtici ſcriptores, de horis canonicis tractant.

DE HORIS CANONICIS. CAP. XIII.

1. *Horæ canonicæ aſſeruntur exemplis ſanctorum patrum. S. Iuliani, & Baſiliſſæ, ex Adone Treueren. num. 2. S. Apollinaris, ex eodem. num. 3. Abbatis Zozimæ, ex Paulo diacono. num. 4. S. Ioſaphat, ex B. Ioan. Damaſceno. num. 5. Matris S. Gregorij Nazianzeni, ex ipſo S. Gregorio. num. 6. Diſcipulorum S. Marci euangeliſtæ, ex Philone Iudæo. num. 7. Omnium fere monachorum, ex Sozomeno. num. 8. Item ex eo quod fecit per inuidiam Iulianus apoſtata, ex Tripartita, & Nicephoro. num. 9.*

10. *Horæ canonicæ altius habent principium, quàm a Pelagio primo, vel ſecundo. Vel a B. Hieronymo. num. 11. Aliqualis tamen inſtitutio, ſeu ordinatio ad hos auctores referri poteſt. num. 12. Sicut etiam refertur ad Gelaſium primum vel Gregorium primum, vel ſeptimum. num. 13. Vel ad S. Oſmundum eæ horæ, quibus vtuntur etiamnunc in Anglia. num. 14.*

15. *Vualdenſes, & Vuitcleffiſtæ hæretici impugnant horas canonicas. Eorum blaſphemiæ a multis confutatæ ſunt. num. 20.*

16. *Pſalliani, & Euchetæ, id eſt Orantes hæretici ita nimis orabant, vt incredibile videretur.*

17. *Horis canonicis orãs Eccleſia dicitur ſẽper, & ſine intermiſſione orare, iuxta dictũ Chriſti, & Apoſtoli. Et hãc eſſe Sanctorũ interpretationẽ ad illa dicta ait Lipomanus. num. 18. Licet eam parũpendere videatur Nauarrus. num. 19.*

Quòd

1. QVòd ſi quis legat veterum Sanctorum hiſtorias reperiet paſſim horas † canonicas a ſanctis Dei hominibus in primitiua eccleſia, & poſtea etiã ſemper celebratas fuiſſe, & obſeruatas.

2. Refert Ado Treueren. epiſcopus † in ſuo martyrol. ſub quinto Idus Ianuarij, in vita ſanctorum Iuliani mart. & Baſiliſſæ virg. coniugis eius (vt paucis quibuſdã ex multis quæ afferri poſſent exemplis cõtenti ſimus) quòd cùm multitudo Sacerdotum, & eccleſiæ Chriſti miniſtrorum igne conſumpta eſſet ſub Diocletiano & Maximiano, ad commendandam mortem Sanctorum, hora tertia, ſexta, & nona pſallentium chori feruntur auditi, qui etiam & veſpertinos, & matutinos hymnos Deo cecinere.

3. Idem Ado † ſub decimo Kal. Auguſti narrat de S. Apollinari, qui fuit diſcipulus B. Petri Apoſtolorum principis, quòd ordinauit apud Rauennam presbyteros, diaconos, clericos, cum quibus die, noctuque pſalmos canebat.

4. In vita præterea S. Mariæ Ægyptiacæ refert Paulus diaconus † de abbate Zozima, quòd facta hora quaſi ſexta paulũ ſe abſtinuit ab itineris labore, eleuatiſque oculis ad Orientẽ conſuetam ſibi celebrauit orationẽ: ſolitus enim erat (inquit) ſtatuto diei tempore, id eſt, tertia, ſexta, & nona hora abſtinere ſe a ſui itineris curſu orationis cauſſa.

5. B. Ioan. Damaſcenus † in vita ſanctorũ Barlaam & Ioſaphat, prope fi. Inuenerũt (inquit) Ioſaphat manus in cælũ extẽſas habẽtẽ, & orõnẽ ſextæ celebrantẽ horæ.

6. S. Gregorius Nazianzenus † in oratione funebri pro patre ſuo, loquẽs de matre ſua, inter alias laudes, quas ei tribuit; Ecquæ (ait) ieiunijs, vigilijſque carnẽ ſuam magis extenuauit, aut diurnæ, nocturnæque pſalmorũ cantioni ſeipſam affixit?

7. Philo Iudæus † in lib. de vita contemplatiua, de Monachis agens Alexandrinis diſcipulis B. Marci Euãgeliſtæ. Quotidie (ait) bis precari ſolent, mane, ac ſub veſperã: oriente Sole petentes diẽ vere felicẽ, vtque mẽtes eorũ cæleſti repleãtur lumine; occidẽte vero vt anima exonerata ſenſibus in totũ moleque rerũ ſenſibiliũ veritatẽ veſtiget in cõſiſtorio domeſtico. mediũ vero matutini, veſpertinique tẽporis interſtitiũ totũ meditationi attribuitur. Et paulo infra. Itaque non ſolũ cõtemplantur, ſed etiã cantica, hymnoſque in Dei laudẽ cõponunt, vario metrorũ, carminũque genere rythmis concinnatos in auguſtiorem, & religioſam ſpeciẽ.

8. De Monachis † Syriæ, & Perſidis refert Sozomenus lib. 6. hiſt. eccleſ. cap. 33. quòd Deum precibus & hymnis, vti ritus poſtulat eccleſiæ, ſine intermiſſione celebrant. Et cap. ſeq. generaliter omnibus Monachis cõmunem fuiſſe diſciplinã teſtatur, in precibus, ieiunijs, & diuinis hymnis magnã vitæ partẽ cõſumere.

Plenæ profecto ſunt eccleſiaſticæ & Sãctorũ hiſtoriæ huiuſce obſeruationis, ſed nimis longũ eſſet, ſingulas recenſere. Adeo autem erant in vſu horæ canonicæ

9. antiquo tempore, vt Iulianus apoſtata † acerrimus eccleſiæ Chriſti perſecutor, inter alia (vt habetur lib. 6. hiſt. Tripart. cap. 29. ex Sozom. lib. 5. cap. 15. & per Niceph. lib. 10. cap. 21.) Lectores ſuæ ſuperſtitionis inſtitueritad inſtar clericorũ chriſtianorũ, vt & horas certas, & dies, & orationes ſollemniter obſeruarent.

10. Longe itaque altius † habent principiũ horæ canonicæ, quàm a Pelagio Papa

vel

vel primo vel ſecundo. Ad quos tamen earũ inſtitutionẽ referre videntur Franciſcus Maurolycus, & Polydorus Virgilius. Hic lib. 6. de Inuentor. rerum, cap. 2. Pelagium ſecundũ nominans. Ille in Martyrolog. ſub die 27. Auguſti Pelagium primum aſſerens, motus fortaſſe ex eo, quòd Supplementũ chronicorũ, & Summa Conciliorũ aiunt de dicto Pelagio primo quòd ipſe Clericis in ſacris conſtitutis mandauit, vt quotidie ſeptẽ horas canonicas celebrarent; pro qua re Supplemẽtũ allegat c. Eleutherius. 91. diſt. qui tamen tex. prætérquã quòd neſcimus, an ad Pelagiũ primũ an ad ſecundũ referendus ſit, vel valde parũ vel nihil omnino probat; nam loquitur tantum de Vigilijs, non de ſeptem horis canonicis, & potius illas præſupponere, quàm inſtituere videtur. Conſtat autem præter ea, quæ ſuperius ex tot auctoribus adducta ſunt, ſaltẽ B. Damaſum Papam ante Pelagium primũ conſtituiſſe (vt habetur in Pontific. cap. 39. in vita ipſius) vt pſalmi die, noctuque canerentur per omnes eccleſias: idque præcepiſſe presbyteris, epiſcopis, & monaſterijs. Quod refert etiam Beda in Martyrol. ſub tertio Idus Decemb. & Vualafr. Strab. in lib. de reb. eccl. cap. 25. poſt princ. & alij plures, quos

11. ſupra citauimus cap. 3. num. 9. & 11. Immo vero neque ad B. Hieronymũ † referre potuit horarum canonicarum primam inſtitutionem idem Polyd. Virg. in d. cap. 2. lib. 6. de Inuentor. rerum. Nam ſupra nos cap. præced. auctoritatem S. Clementis Romani, & aliorum ſanctorum, qui B. Hieronymum præceſſerũt, immo & ſacræ ſcripturæ teſtimonia adduximus cap. 11. In quibus clara horariarum precum habetur mentio.

12. Quòd ſi non primã inſtitutionem, ſed aliqualem horarum † canonicarũ ordinationem ad hos auctores, Beatum ſcilicet Hieronymũ, aut Pelagios referendã quis putet, non repugno; nam & Pius quintus in bulla ante Breuiariũ Romanũ eius iuſſu editũ impreſſa, ait, diuini officij formulã pie ac ſapienter a ſum-

13. mis Põtificibus, præſertim Gelaſio † ac Gregorio primis conſtitutam, a Grego-

14. rio autem ſeptimo reformatam. Et S. Oſmundus Saliſberienſis † ſecundus epiſcopus, qui poſt annum Domini milleſimum quadrageſimum vixit, fertur primus digeſſiſſe horarias preces quas Catholici in Anglia etiamnum obſeruant. vt poſt eundem Polydor. Virgil. lib. 9. hiſt. Anglorum refert Põtacus in Chronographia ſub Clemente ſecundo ſummo Pontifice quinquageſimo quinto.

15. Ex his autem omnibus confundi iam omnino deberent Vualdenſes † hæretici, & Vuicleffiſtæ, qui contra tot ſacrarum litterarum auctoritates, contra tot tã expreſſa ſanctorum patrum teſtimonia & exempla, contra ſummorum Pontificum ordinationes & decreta, contra denique totius eccleſiæ catholicæ vſum & perpetuam traditionem aſſerere non verentur, in decantandis horis canonicis fruſtra tempus teri; & quòd tam tempus orandi quàm modus, in cuiuſque libertate poſita eſſe debent. Mirum profecto eſſet, quòd viliſſimi homunciones verba blaſphemiæ tam horrenda cõcipere, & in Dei ſancta effutire auſi fuerint, niſi intelligeremus, eos peccatis ſuis exigentibus in profundũ adactos, & in reprobũ ſenſum datos ſacra omnia ne dum habuiſſe contemptui, ſed etiã totis viribus, quantũ in ipſis eſt, obtenebrare, polluere, abolere conatos fuiſſe; quaſi qui

ſemel

ſemel verecundiæ fines tranſiuerint, eos bene & nauiter deceat eſſe impudentes. Verum ipſi quidem pœnas ſuorum errorum dant grauiſſimas, & daturi ſunt in interitu æternas; eccleſia autem Chriſti licet his perturbationibus iuſto Dei iudicio impeti potuerit, neutiquam tamen poterit protegente illam Spiritu ſancto, labefactari, aut quod maxime illi intendebant, ad terram proſterni.
16. Stetit olim eccleſia Chriſti, Pſallianorum, & Euchetarum † id eſt Orantium hæreſi impugnata, qui male intelligentes dictum Domini Luc. 18. Oportet ſemper orare, & non deficere. & dictum Apoſtoli. 1. Theſſal. 5. Sine intermiſſione orate. ita nimis orabant, vt eis qui hoc de illis audirent, incredibile videretur; aiebantque, numquam eſſe ceſſandum ab oratione: cum tamen his
17. ſtatis ſollemnibuſque horarum canonicarum temporibus † rectiſſime dicatur eccleſia ſemper, & ſine intermiſſione orare, vt egregie expoſuerunt S. Auguſtinus in lib. de hæreſi, ad Quoduultdeum, hæreſ. 57. & in epiſt. 121. ad Probam, de orando Deum, cap. 9. Beda & Glo. ordinaria in cap. 18. Lucæ, S. Anſelmus & Glo. interlin. in 1. Theſſalon. cap. 5. Nicolaus primus Papa ad conſulta Bulgarorum, cap. 61. B. Thomas 2. 2. quæſt. 183. art. 14. in corp. & in reſp. ad quartum, Raynerius in ſumma, tit. de Oratione. cap. 7. Coſmas Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallicanæ, tit. Qualiter horæ. &c. ver. orationes. Hoſius Varmienſis in confeſſ. fidei chriſt. cap. 91. de cærimonijs a tempore ſumptis. Theodorus Peltanus de tribus bonorum operum generibus lib. 3. cap. 3. & 7. & Aloyſ. Lipomanus in opere italice conſcripto, pro confirmatione omnium dogmatum catholicorum, lib. 2. cap. 15. de cærimonijs eccleſ. particula 4. in qua agit de ſeptem horis canonicis, in reſp. ad obiectionem. 14.
18. vbi ait, hanc eſſe † interpretationem Sanctorum, licet eam Nauarrus parui pendere videatur in Manuali de oratio. cap. 3. num. 7. Numquid non ſtabit hodie eccleſia eadem Chriſti aduerſus hos Nebulones, qui nihil non faciunt, vt otio, & ignauia marceſcant? Bene fundata eſt domus Domini ſupra firmam petram, quam licet hoſtes ex omni latere, & omni tempore arietibus pulſent, perſeuerabit tamen illa per Chriſti gratiam inconcuſſa ſemper vſque in finem ſæculorum: vt nihil aliud demum ſentiant inimici ſe effeciſſe, niſi quòd ſuiſmet iaculis in ipſos retortis cruentatos ſe, & exinanitos prorſus agnoſcant.

Non eſt mihi modo animus impias eorum blaſphemias longiori proſequi tra-
19. ctatu: poterunt qui volent, videre illas ſufficientiſſime redargutas † apud Tho. Vualden. Tom. 3. de ſacramental. cap. 21. & ſeqq. apud Alphon. de Caſt. aduerſus hæreſes, ver. Horæ canonicæ. & ver. Oratio, hær. 2. apud Dominicum de Soto lib. 10. de iuſt. & iure, quæſt. 5. art. 1. apud Aloyſ. Lipom. d. lib. 2. cap. 15. part. 4. & apud pleroſque alios, quos non eſt opus omnes nunc enumerare.

DE PRIMA

DE PRIMA, ET COMPLETORIO. CAP. XIV.

1. *Prima, & Completorium, etſi non ſpecifice nominatæ, videntur tamen tactæ ab antiquis ſanctis Patribus. vt a B. Ambroſio. num.2. Et a B.Ioan. Chryſoſtomo. num. 3. Licet exponi poſſint, quòd loquantur non de Prima, & Completorio, ſed de Matutina, id eſt Laudibus, & Veſpertina. num. 4. Sic B. Hieronymus dum dicit; Mane hymnos canere, videtur intelligere non Primam, vt putat Marianus Victorius, ſed Matutinam. num. 5. Similiter B. Clemens Romanus per orationem ad gallicantum, & mane, intelligit Nocturnam & Matutinam; non Matutinam, & Primam, vt putat Franciſcus Turrianus. num. 6. Et Prudentius per hymnos ad gallicantum, & matutinum, intelligit hymnos ad orationem nocturnam, & ad matutinam, id eſt Laudes, non e conuerſo ad Laudes & Matutinum, vt putat Cornelius Muſſus. num. 7.*
8. *Gallicantus tempore quæ fit oratio poteſt ſignificare orationem matutinam, id eſt Laudes; ſed apud B. Clementem Romanum, B. Chryſoſtomum, & Prudentium ſignificat orationem nocturnam.*
9. *Prima, & Completorium poſtea adinuentæ, fuerunt horis canonicis adiunctæ.*
10. *Primam memorat Caſſianus. Quam appellat alteram Matutinam. num. 11. Quamuis S. Iſidorus Matutinarum diſtinctionem non faciat. num. 12. Videtur etiam Primam intelligere S. Athanaſius. num. 16.*
13. *Prima inſtituta fuit tempore Caſſiani.*
14. *Prima celebratur poſt ortum Solis.*
15. *Horarum canonicarum numerus ſeptenarius aſſeritur a Caſſiano per illud pſal. 118. Septies in die laudem dixi tibi.*
17. *Completorium videtur commemorare S. Baſilius.*
18. *Primæ, & Completorij expreſſam mentionem faciunt hi.*

HOrarum canonicarum (vt vnde digreſſi ſumus reuertamur) ſpeciatim meminerunt vt vidimus, multi ſancti Patres, & præſertim præter Nocturnam & Matutinam Tertiæ, Sextæ, Nonæ, & Veſpertinæ; nam his quattuor orationibus duodecim diei artificialis horas diuiſerunt; rationeſque, & cauſſas aſſignauerunt, cur his potius temporibus, quàm alijs Deum laudibus celebrare conueniat, quas ex locis ſupra citatis cap. 12. vnicuique colligere licebit.

1. De Prima vero, & Completorio † quamuis non ita expreſſe & nominatim, ſicut de reliquis horis mentio apud illos omnes habeatur, ſatis tamen clare de illis loqui videntur, dum dicunt, quòd tam exoriente, quàm recedente Sole nobis eſt pſalmodijs & orationibus inſiſtendum. Quod etiam inquit Dominicus de Soto lib. 10. de iuſt. & iu. quæſt. 5. art. 1. ex vno maxime colligi B. Ambro-
2. ſio, † qui in ſerm. 43. & in Hexæm. lib. 5. cap. 12. & 24. id eleganter probat exemplo auium minutiſſimarum, quæ cum ſurgente & occidente die, prius [illegible] procedant, vel eant cubitum æthera cantu mulcere ſoleant, vt decurſi,

vel

vel adoriendi, nocturni iuxta ac diurni temporis laudes ſuo referant Creatori, magnum ſane incentiuum excitandæ nobis afferunt deuotionis. Quis enim (vt eiuſdē B.Ambroſij verbis vtar) ſenſum hominis gerens non erubeſcat ſine pſalmorum celebritate diem claudere, vel adoriri, cum etiam minutiſſimæ aues ſollemni deuotione, & dulci carmine ortus dierum ac noctium proſequantur?
3. Beatus item Chryſoſtomus † lib. 1. de orando Deum, in fi. Dic mihi (ait) qua fronte Solem intueberis, niſi prius adoraueris qui lumen illud dulciſſimū oculis tuis mittit? Et poſt pauca. Qua ſpe trades teipſum nocturno tempori, qualibus cum inſomnijs putas tibi rem fore, ni teipſum præmunieris orando, ſed incuſtoditus ad ſomnum acceſſeris?

Quòd ſi quis putet, non de Prima, & Completorio, ſed de Matutina & Veſpertina
4. † intelligi quæ apud hos Patres habentur, ego in hoc non valde contenderim, fateborque mihi etiā id ita veriſimile videri. Quare in ijs, quæ dicit S.Hie-
5. ronymus † in epiſt. 7. ad Lætam, Aſſueſcat exemplo ad orationes & pſalmos nocte conſurgere, mane hymnos canere, tertia, ſexta, nona hora ſtare in acie quaſi bellatricem Chriſti, accenſaque lucerna reddere ſacrificium veſpertinum. licet Marianus Victorius in ſcholijs ibi interpretetur illud mane de hora Prima, ego de Matutina, id eſt Laudibus interpretarer: tūc namque notior erat abſque du-
6. bio Matutina, quàm Prima. Et ſimiliter apud S. Clementem Rom. † lib. 8. conſtitut. apoſtol. cap. 34. dum dicit, Precationes facite mane, tertia hora, ac ſexta, & nona, & veſpere, atque ad gallicantum. licet Frāciſcus Turrianus in annotat. interpretetur ibi mane pro hora Primæ, & gallicantum pro Laudibus matutinis, ego puto pro mane laudes matutinas, & pro gallicantu nocturnas precationes eſſe intelligendas. Ad quod aſſerendum moueor in primis auctoritate B. Chryſoſtomi in ſerm. cui tit. eſt, quòd diſpenſatio rerum per teipſum exſequenda eſt, & in homil. 59. ad populum Antioch. & in homil. 14. in 5. cap. 1. ad Timoth. in quibus omnibus locis, eiſdem pene verbis agens de moribus Monachorum in celebrandis horis canonicis, ponit ad gallicantum non Laudes matutinas, ſed nocturnas preces, vt vnicuique verba ipſius inſpicienti, & conſide-
7. ranti ſtatim patebit. Prudentius † item in lib. Cathemerinon, primum hymnū inſcribit, ad gallicantum, ſecundum matutinum, id eſt primum pro Nocturnis, ſecundum pro Laudibus matutinis, vt ego interpretor; quāuis Cornel. Muſſus in ſynhodo Bituntina in ſerm. de Horis canonicis, e contrario primū pro Laudibus, ſecundum pro Matutino interpretari videatur: Non enim eſt dicendum, quòd nocturnas preces quæ omnium celebratiſſimæ ſunt, vel Prudentius in eo lib. Cathem. vel S.Clemens Rom. in apoſtol. conſt. omiſerint. Et quòd ſecundus ille hymnus qui inſcribitur Matutinus, pro Laudibus ſeruiat nō pro ea hora canonica, quæ appellatur Prima, apparet ex Eccleſiæ Romanæ vſu, quæ ex illo Prudētij hymno deſumpſit ſibi hymnos pro Laudibus Feriæ quartæ, & Feriæ quintæ. Quòd ſi obijcias, etiā ex primo hymno ad gallicantū Eccleſiam Romanā deſumpſiſſe hymnū pro Laudibus Feriæ tertiæ, reſpondetur, id nihil obſtare, nā cū Nocturni ſimul cū Laudibus vna & eadē hora canonica iam cenſeantur, facile

potuit

potuit ex hymno Nocturnorũ hymnus ad Laudes accommodari: at non ſic ex hymno Primæ hymni pro Laudibus conſtitui potuiſſent, cũ Prima a Laudibus & olim, & hodie, & ſemper clariſſime diſtinguatur. Concludo itaque orationẽ
8. ad gallicantum † quamuis apud aliquos auctores orationẽ quãdoque matutinã ſignificare non ignorem, vt apud B. Hieronymũ, vel quiſquis ille ſit, in ſecunda expoſit. pſal. 119. quæ poſita eſt in fine cõmentar. ſuper omnes pſalmos. dum dicit ibi, Media nocte cõſurgimus, deinde gallicinio oramus. nam ſæpius & nocte & mane galli canunt, vt infra cap. 47. ad aliud propoſitũ dicturi ſumus: tamen apud B. Clementẽ Rom. orationẽ ad gallicantum, orationẽ eſſe nocturnam; & orationem matutinam apud eumdem Laudes eſſe matutinas, non Primam. Laudes enim matutinæ eo tempore bene cognitæ erant; Prima vero & Completo-
9. rium † poſtea horis canonicis fuerunt adiunctæ, vt notat Radulphus de Riuo in lib. de Cano. obſer. prop. 14.

Cum his tamen aſſero etiã, Primã, & Completoriũ non adeo eſſe nouũ inuentũ, vt nulla prorſus reperiatur apud antiquitatem ſui memoria, aut veſtigium.
10. Et de Prima quidẽ exſtat expreſſiſſimũ teſtimoniũ Ioan. Caſſiani † in lib. 3. de inſt. cœn. cap. 4. vbi poſtquã ſuperiori capite egiſſet de hora Tertia, Sexta, Nona, Veſpertina, & Matutina, de ea ſcilicet Matutina, quæ poſt vigilias nocturnas mane diluculo ante ortum Solis celebratur, & in qua decãtatur pſalmus ſexageſimus ſecundus, Deus Deus meus ad te de luce vigilo. quæ hodie Laudes appellantur; agit deinde in d. cap. 4. de altera Matutina, quã dicit fuiſſe primitus adinuentam tempore ſuo in quodam monaſterio Orientis, in monaſterio ſcilicet Bethleem, & ex illo fuiſſe in occiduas regiones vtiliſſime propagatam; aitque celebrari inſtitutam ſtatim poſt ortũ Solis cum tribus pſalmis, ſicut in Tertia, Sexta, & Nona hora obſeruatur; ac ſubdit, quòd hæc adiecta ſollemnitas cõpleuit numerum ſeptenarium horarum canonicarum, de quo per Prophetam dicitur, Septies in die laudem dixi tibi. Vnde apparet, quòd hanc ſecundam quã appel-
11. lat Caſſianus Matutinã † nullam aliam poſſumus intelligere, niſi eam, quã nos
12. Primam vocamus; Quamuis B. Iſidorus † non diſtinguens inter vnam & alterã Matutinã; inter Laudes ſcilicet & Primam, lib. 1. de eccleſ. off. cap. 23. putet ſimpliciter de illa Matutina agere Caſſianum in d. cap. 4. quæ in memoriam reſurrectionis Chriſti celebratur, quæ ſcilicet Laudes ſunt Matutinæ poſt nocturnas vigilias decantandæ. Qua in re deceptus eſt B. Iſidorus (ſi ſic loqui liceat) manifeſtiſſime. Vt autem hæc quæ aſſerimus melius cognoſcantur, & ſciatur præterea qua occaſione dicatur primitus inſtituta hora Prima, afferam hic verba ipſa Caſſiani in d. cap. 4. quæ ſic habent.

Sciendum tamen, hanc Matutinam, quæ nunc obſeruatur in occiduis vel maxime regionibus canonicam functionẽ, noſtro tempore, in noſtro quoque mo-
13. naſterio † primitus inſtitutã: vbi Dominus noſter Ieſus Chriſtus natus ex Virgine humanæ infantiæ ſuſcipere incrementa dignatus, noſtrã quoque adhuc in religione tenerã, & lactentẽ infantiã ſua gratia confirmauit. Vſque ad illud enim tẽpus hac ſollẽnitate Matutina, quæ expletis nocturnis pſalmis, & orõnibus poſt

modicum temporis interuallum ſolet in Galliæ monaſterijs celebrari, cum quotidianis vigilijs pariter conſummata, reliquas horas refectioni corporum deputatas a maioribus noſtris inuenimus. Verum cum hac abutentes indulgentia negligentiores quique indutia ſomni longius protelarent, quippe quos vel cellas progredi vel de ſuis ſtratis conſurgere ante horam tertiam nulla conuentus vllius neceſſitas inuitaret, & cum operationis iactura tempore quoque diei, quo non nullis oportebat officijs inhærere, ſoporis nimietate torperent, in ijs præſertim diebus, quibus a veſpertinis horis excubias vſque ad auroræ viciniam celebrantibus naſcebatur oneroſior laſſitudo: quorumdam illic fratrum feruentiũ ſpiritu, quibus hoc negligentiæ genus haud leuiter diſpliceret, ad ſeniores querella delata, decretum eſt ab eis diutino tractatu & conſultatione ſollicita, vt vſ-
14. que ad Solis ortum † quo iam ſine offenſione vel lectio parari, vel opus manuũ poſſet aſſumi, feſſis corporibus refectione conceſſa, inuitatis poſt hæc religionis huius obſeruantia cuncti pariter e ſuis ſtratis conſurgerent, ac tribus pſalmis & orationibus celebratis ſecundum modum, qui antiquitus in obſeruatione Tertiæ, Sextæ, vel Nonæ, trinæ confeſſionis exemplo ſtatutus eſt, & ſomno deinceps finem, & initium operationi, æquali ſimul moderamine facerent. Qui typus licet ex occaſione videatur inuentus, & recenti memoria pro cauſſa quã diximus
15. ſtatutus appareat, tamen illum numerum † quem deſignat B. Dauid, quamquã ſpiritualem quoque habeat intellectum, ſecundum litterã manifeſtiſſime ſupplet, Septies in die laudem dixi tibi ſuper iudicia iuſtitiæ tuæ. Hac enim adiecta ſollemnitate ſepties ſine dubio ſpiritales hos conuentus in die facientes, ſepties in ea laudes Domino dicere comprobamur. Denique cum hic idem typus de Oriente procedens hucuſque fuerit vtiliſſime propagatus, in non nullis nunc vſque per Oriẽtem antiquiſſimis monaſterijs, quæ nequaquam vetuſtiſſimas regulas Patrũ violari patiuntur, minime videtur admiſſus. Hactenus Ioan. Caſſian. De eadem hora Prima exiſtimo præterea veſtigium reperiri ſi non penes alium,
16. ſaltem penes B. Athanaſium †. Ipſe enim in loco quem ſupra cap. 12. num. 7. adduximus, Sol (inquit) exoriens videat librum in manu tua. Neque dici poteſt, quòd de Laudibus intelligat, tum quia illæ ante exortum Solis complentur, tum quia ipſemet S. Athanaſius alio in loco de Laudibus loquitur, quando in eod. opere, poſt orationẽ mediæ noctis ſubiũgit. Diluculo vero hunc pſalmũ dicite, Deus Deus meus ad te de luce vigilo, &c. quæ citauimus ſupra cap. 2. nu. 4.
17. De Completorio autem videtur S. Baſilius † ſenſiſſe, quando dixit in auctoritate ſupra, cap. 12. num. 4. allegata. Tum autem primis ſe iam noctis intendentibus tenebris ſequetur petitio, vt quies quam ſumus capturi, inoffenſa, & ab omni perturbatione, ac vitio libera ſit, &c. De quo tamen infra latius diſputabimus cap. 17.
18. Quòd ſi quis re non contentus, nomen etiam quærat harum horarũ Primæ † & Completorij; præter auctores, quos ſupra citauimus cap. 12. num. 12. 20. & & ſeqq. ſecundam ſcilicet Regulam S. Auguſtini, B. Iſidorum, Rabanum, Amalarium, Concilium Aquiſgranenſe, & præter ſynhodum Cabilonen. ſecundam

ſub

ſub Carolo magno, cap. 59. quam citauimus ſupra cap. 8. num. 1. adducemus illi c. 1. de celebr. Miſſ. & c. preſbyter. ſæpius allegata. diſt. 91. vbi clare & Primæ & Completorij nomen exprimitur. Licet autem neque in concilio Agathen. neque in conc. Naneten. ex quibus deſcribuntur deſumpti tex. illi reperiantur, non niſi tamen antiquos eſſe credendum eſt, nam ſecunda pars, quæ incipit, Propheta dicente, Septies in die, &c. deſumpta eſt ex Regula S. Benedicti cap. 16. vt ſupra annotauimus cap. 6. num. 15. Et hoc ſaltem ſit ſatis, quòd præter antiquitatem, vim & auctoritatem iuris obtinuerunt.

DE PRIMA. CAP. XV.

1. *Primã exſoluendam eſſe poſt ortum Solis, non in crepuſculo matutino late diſſeritur. Et concluditur. num. 14.*
3. *Matutinum, Prima, & Completorium ſunt tres vigiliæ nocturnæ ſecundum Canoniſtas. Et ſunt de officio nocturno ſecundum Roſellam. num. 3.*
4. *Primam in memoriam dominicæ reſurrectionis aſſerunt quidã fuiſſe inſtitutam.*
5. *Miſſa ſecunda Natiuitatis Domini celebratur in aurora poſt Primam.*
6. *Laudes in gallicinio celebrantur.*
7. *Mane primum, immo & mane ſimpliciter intelligitur ante ortum Solis. & num. 8.*
9. *Hora prima diei artificialis videtur eſſe ante ortum Solis.*
10. *Mane primum eſt prima diei hora.*
11. *Prima, & Completorium in multis conueniunt. Et poſt alias quinque horas fuerunt adinuentæ. num. 12.*
13. *Duodecima pro Completorio accipitur a Smaragdo abbate.*
15. *Horæ duodecim diurnæ p ſolis curſum diſtinguuntur, & incipiunt ab ortu Solis.*
16. *Horæ canonicæ omnes vniuoce denominantur ab horis diei.*
17. *Sexta eſt in meridie ſecundum omnes.*
18. *Diei artificialis initium dupliciter ſumi põt; ſcilicet ab aurora, & ab ortu Solis.*
19. *Hora diei prima appellari põt tã quæ eſt ante ortũ Solis, quàm quæ eſt poſt ortũ.*
20. *Laudes ſunt ex horis canonicis diurnis non nocturnis. Et recitantur in aurora, ac finiuntur in clara diei luce parum ante ortum Solis. num. 21.*

QVoniam autem de his duabus horis, Prima, & Completorio eſt aliqua difficultas inter Doct. quanam diei parte ſint celebrandæ, iccirco licet de illis ſparſim in alijs locis ſententiam noſtram protulerimus, nunc tamen in hoc loco ſpecialiter de eis agendum eſt; vt ſimul omnia argumenta in vnum colligentes, & claram afferentes contrariorum ſolutionem, vberiorem de tempore horarum canonicarum, & certiorem doctrinam exhibeamus.

1. Quæritur ergo in primis de Prima † hora canonica, quo tempore in ecclesia publice exſoluenda ſit, an ſcilicet in prima hora diei ſtatim poſt ortum Solis, an potius ante Solis ortum in crepuſculo matutino.

Et videtur, quòd ante ortum Solis in crepuſculo matutino.

Primo, quia ita tenent Hoſtien. Ioan. Andr. Ant. de Butrio, Panorm. & alij Cano-
2. niſtæ in c. 1. de celebr. Miſſ. vbi aiunt, quòd tres vigiliæ † nocturnæ, de quibus in illo tex. habetur, ſunt tres horæ canonicæ, Matutinum, Prima, & Completorium. Et idem aſſerit etiam Roſel. in ver. Horæ canonicæ. §. 13. vbi dicit, quòd
3. iſtæ tres horæ † ſunt de officio nocturno, reliquæ vero quattuor de diurno.
4. Secundo, quia Prima in memoriam † dominicæ reſurrectionis dicitur inſtituta, vt habetur in carminibus de horis canonicis, quæ referuntur a Doct. in d. c. 1. de celebr. Miſſ. & alibi ſæpe, in quibus ita dicitur,

Quando reſurrexit Primam canit ordo fidelis.

Et hoc etiam videtur ſequi Aloyſ. Lipomanus in eo opere quod italice ſcripſit pro confirmatione omnium dogmatum catholicorum lib. 2. cap. 15. particula 4. Chriſtum autem dominum ſurrexiſſe mane ante ortum Solis, non poſt Solis ortum, ſupponitur nunc tamquam vere apud omnes Chriſtianos de ſe notiſſimũ quod nos infra declarabimus late cap. 46. & ſeq.

Tertio, quia in officio diei Natiuitatis Domini eſt Rubrica in Breuiarijs Romanis etiam (vt fertur) antiquiſſimis, quæ ita habet. Summo mane dicitur Prima,
5. qua finita celebratur ſecunda Miſſa † in aurora. Et ad idem in Miſſali Romano circa Ritum celebrandi Miſſam habetur nunc Rubr. ſub tit. De hora celebrandi Miſſam. in fi. quòd ſecunda Miſſa Conuentualis in die Natiuitatis Domini dicitur poſt Laudes & Primam.

Quarto, quia B. Hieronymus, vel quiſquis ſit alius, in 2. expoſit. pſal. 119. quæ poſita eſt in fine commentar. eius in omnes pſalmos; ſuper illis verbis, Cum his qui oderunt pacem eram pacificus, ita dicit. Monachi dicimur, & licet non ſimus quales eſſe debemus, tamen dicimur. Hora tertia oramus, hora ſexta oramus, nona, lucernariũ facimus, media nocte cõſurgimus, deinde gallicinio oramus. Videte quibus horis ſemper ad obſequiũ Dei ſuſcitamur. Videte, quid dicat. Hora tertia, ſexta, nona, lucernarium, medio noctis, gallicinio, mane primo. In quibus verbis dum dicit, Mane primo, non videtur poſſe interpretari niſi de
6. Prima; nam medio noctis eſt Matutinum, id eſt Nocturni; gallicinio † Laudes; & mane primo Prima. Primum autem mane non eſt niſi ante ortum Solis, vt colligi poteſt ex lib. Iudic. cap. 9. ibi, Primo mane oriente Sole; addita interpretatione S. Auguſtini ad illum locum, lib. 7. quæſt. cap. 46.

Quinto, quia in parabola operariorum Matth. 20. dicitur paterfam. exijſſe ad conducendũ operarios in vineam ſuam, primum quidem primo mane, deinde hora tertia, hora ſexta, hora nona, & demum hora vndecima. Et conſtat diuinũ officium (vt inquit Hugo de S. Vict. in Speculo eccleſiæ, cap. 3.) in ijs celebrari horis, in quibus exijſſe commemoratur paterfam. ad uocandum operarios: Sed
7. ante Tertiam horam canonicã immediate eſt Prima, ergo per illud primũ † mane in dicta parabola non niſi Prima hora canonica intelligitur. Et ita expreſſe interpretatur Amalarius lib. 4. de eccleſ. off. cap. 2.

Sexto, quia Prima hora canonica in prima diei artificialis hora eſt collocanda, a qua denominatur; dies autẽ artificialis mane in aurora incipit ante ortum Solis,

ſicut

ſicut indicat Mar. Varro in lib. 5. de lingua lat. vbi inquit, quòd diei principiũ eſt
8. mane, quòd tũc manat dies ab Oriente. Mane autem † intelligi eſſe ante ortum
Solis colligitur ex tex. Ioan. cap. 20. ibi, Vna autem Sabbathi Maria Magdalene
venit mane, cũ adhuc tenebræ eſſent, ad monumentũ: & ex Inuitatorio, quod canit
eccleſia in Dominicis Quadrageſimæ, Non ſit vobis vanum mane ſurgere ante
lucem, quia promiſit Dominus coronam vigilantibus. Quare primam diei ar-
9. tificialis † horam eſſe ante Solis ortum manifeſtum eſt. Ad quod optime facit
concilium Tolet. 4. cap. 3. & Synhodus Saleguſtadienſis apud Iuo. in 4. par. cap.
246. & S. Iſidorus in tract. de ordine celebrandi concilij, in princ. ibi, Hora diei
prima ante Solis ortum eijciantur omnes ab eccleſia. &c. Et facit etiam aucto-
10. ritas ſanctorum Patrum qui illud primum † mane in dicta parabola Matth. 20.
quod ſine dubio ante ortum Solis intelligendum videtur, pro prima diei hora
interpretantur. vt eſt B. Hieronymus in epiſt. 146. ad B. Damaſum, in fi. & lib.
2. aduerſus Iouinianum, prope fi. & B. Ambroſ. lib. 7. in Luc. ſuper illud cap.
15. Quanti mercenarij in domo patris mei. & B. Auguſt. in ſerm. 59. de verbis
Domini, & in ſerm. habito in menſa S. Cypriani, qui eſt. 36. inter diuerſos nu-
per Louanij impreſſos. & B. Cyrillus Alexandr. in oratione in dictam parabo-
lam; & Origenes tract. 10. in Matth.
11. Septimo, quia Prima & Completorium † valde ſimul & in multis conueniunt,
vt patet ex eo, quia ſemper fere eodem modo recitantur, cum precibus, oratio-
ne Dominica, & Symbolo, non mutata Oratione, aut Reſponſorijs breuibus: &
Radulphus de Riuo in lib. de Cano. obſer. propoſit. 14. dicit ad hoc propoſitum,
quòd quia multorum Epiſcoporum ſtatutum erat, vt Clerus & populus mane &
ſero preces & orationes Deo funderent, ideo ad hoc introductæ fuerunt hæ duæ
12. horæ Prima & Completorium † poſt alias quinque horas quas ſancti Patres ob-
ſeruabant. Et Smaragdus abbas ſuper cap. 16. Regulæ S. Benedicti, ſimiliter di-
cit, quòd poſt Tertiam, Sextam, & Nonam, quas ab Apoſtolis legimus obſerua-
tas fuiſſe; & poſt Matutinam, & Veſpertinam, quas non ſolum ab Apoſtolis, ſed
etiam in veteri teſtamento legimus ſemper in templo oblatas fuiſſe, Prima &
13. Duodecima † (id eſt Completorium) pro inchoatione, & terminatione diei po-
ſtea a Patribus ſunt adinuentæ. Vnde dicendum videtur, quòd quemadmodum
Completorium ſero exſolui debet in crepuſculo veſpertino, ita Prima recitanda
ſit mane in crepuſculo matutino.
Octauo, & vltimo, quia videmus vſque hodie vulgari idiomate alicubi Primam
appellari pulſationem illam campanarum, quæ fit ſummo mane in principio
auroræ per tres vices immediate vnam poſt aliam ſequentes, ſicut fit etiam in
meridie & in principio noctis. Vnde datur intelligi, quòd illa fuerit, & eſſe de-
beat hora recitandæ Primæ horæ canonicæ.
14. His tamen non obſtantibus firmiter aſſerendum mihi videtur, Primã † nõ ante
ortũ Solis, ſed immediate poſt, recitãdã eſſe. Ad qđ dicẽdũ moueor ex pluribus.
Primo, qa ita expſſe indicat Ioã. Caſſian. qui vnus pro omnib⁹ mihi ſufficere põt,
ĩ lib. 3. de inſti. cœnob, cap. 4. vbi poſtquã egiſſet de alijs horis canonicis (vt ſupra-

etiam cap. præced.num. 10.citauimus) de Tertia ſcilicet, Sexta, Nona, Veſpertina, & Matutina, de ea uidelicet Matutina, quæ mane diluculo poſt vigilias nocturnas celebratur, & in qua decãtatur pſalm.62. Deus Deus meus ad te de luce vigilo. quæ hodie Laudes appellantur, agit poſtea de altera Matutina, quam dicit primitus tẽpore ſuo fuiſſe adinuentam in monaſterio Bethleem Oriẽtis, & ex illo fuiſſe in Occidẽtis regiones vtiliſſime propagatam: Aitque celebrari inſtitutam ſtatim poſt ortũ Solis cũ tribus pſalmis ſicut in Tertia, Sexta, & Nona obſeruatur; & quòd hæc adiecta ſollẽnitas cõpleuit numerum ſeptenarium horarum canonicarũ. Vnde apparet, quòd hæc ſecunda, quam appellat Caſſianus Matutinam, nulla alia intelligi põt, niſi ea, quam nos Primã vocamus. Similiter Rabanus lib. 2. de inſtit. cleric. cap.3. de officio Primæ horæ agẽs innuit, quòd in exortu diei, quãdo Sol ab Oriẽte primũ apparet, eius celebratio fieri debeat. Et Amalarius in lib. de Ordine Antiphon. cap.6. ait quòd officiũ primũ diei inchoamus ab ortu Solis. Hugo item de S. Vict. in Speculo eccleſiæ, cap.3. inquit, quòd horæ Primæ officium celebramus, quia mulieribus venientibus orto iã Sole ad monumẽtum Angeli annũciauerũt, Chriſtũ ſurrexiſſe. Eamdem ſententiam de hora Prima, ꝙ poſt ortũ Solis celebretur tenẽt Gabriel Biel ſuper cano. lect. 13. Dionyſ. Carthus. & Clicthoueus in expoſitione hymni, Iam lucis orto ſidere. & non nulli alij.

Secundo, quia Prima hóra canonica a prima diei artificialis hora denominatur in qua celebrãda eſt, ſed prima diei artificialis hora intelligitur eſſe, quæ eſt poſt ortũ, non ante ortum Solis, ergo. &c. Minor probatur, quia duodecim horæ diur-

15. næ † per Solis curſum diſtinguũtur, & in Solarijs, id eſt horologijs Soli expoſitis ſupputãtur; de quibus Solarijs habetur apud M. Varronẽ in lib.5. de ling. lati. apud Pallad. de re ruſtica, in fine cuiuſque libri, apud Pliniũ lib.7. nat. hiſt. cap. vltim. apud Macrob. lib.2. in Sõniũ Scipio. cap.7. & apud ſacras litteras 4. Reg. 20. & Iſai. 38, vt etiã ſupra citauimus cap.9. in fi. Deinde rurſus probatur minor; quia niſi dicamus, ſupputationem duodecim horarum diurnarum tunc incipere cum corpus Solare finitorem attigerit, difficillimũ foret aliud punctum aſſignare, a quo initium ſumere oporteat pro huiuſmodi horis ſupputandis, cũ tale punctũ maxime conſpicuũ & inſigne eſſe debeat, qualis eſt ortus corporis Solaris, nõ quale eſt auroræ initiũ, quod varium eſt, & aſſignatu difficile, & non niſi peritiſſimis Mathematicis notũ. Et demum probatur eadem minor ex Amalario in lib. de Ord. Antiph. cap.6. in princ. vbi expreſſe ait, quòd duodecim horę diurnæ pro eccleſiaſticis officijs, ab ortu ad occaſum Solis ſupputantur, & quod dies ex præsẽtia Solis ſuper terras, quemadmodum etiam vulgus exiſtimat, cenſetur.

16. Tertio, quia horæ canonicæ diurnæ † eodem modo omnes & vniuoce ab horis diei denominantur, ſcilicet Prima a prima, Tertia a tertia, & ſic de ſingulis. Ad quod facit, quia vna, & eadem determinatio reſpiciens plura determinabilia debet pariformiter determinare. l. quamuis. C. de Impub. & al. ſubſt. Sed ſi Prima denominaretur a prima hora diei, quæ eſt ante ortum Solis, non vniuoce, ſed æquiuoce cum Tertia, Sexta, & Nona denominaretur. ergo. &c. Minor probatur, quia dato quòd prima hora diei appellari poſſit tam quæ eſt ante ortum Solis,

lis, quàm quæ eſt poſt ortum, tamen clarum eſt, quòd Tertia, Sexta, & Nona non niſi ab ea prima, quæ eſt poſt Solis ortum ſuam denominationem conſequenter
17. deducunt; alioquin meridies non eſſet in Sexta † contra omnia iura, & communiſſimam omnium auctorum ſentẽtiam. Declarauimus enim ſupra cap. 6. num.
18. 26. & ſeqq. & cap. 9. num. 22. quòd initium diei artificialis † dupliciter quidẽ ſumi poteſt; Vno modo a principio auroræ per horam fere ante ortum Solis; alio modo ab ipſo ortu Solis; Sed quando dicimus, quòd dies artificialis in duodecim horas diſtinguitur, tunc non niſi ab ortu ſubſtantiæ Solis diem capimus, vt proximo argumento dictum eſt; Si uero diẽ caperemus ab initio auroræ, tunc non ſolum duodecim eſſent diei cuiuſque artificialis horæ, ſed duæ aliæ eſſent addẽdæ, vna ſcilicet ante ortum Solis, altera poſt occaſum; & ſic quattuordecim eſſent horæ diei, vt nos ſupra late deduximus in d. cap. 9. num. 10. per tex. in l. 2. §. 1. ff. de verb. ſign. Quare neceſſario concluditur, quòd licet (vt diximus) tam ea
19. hora † quæ eſt ante Solis ortum, quàm quæ eſt poſt, recte prima diei hora appellari poſſit, tamen cum conſtet, quòd Tertia, Sexta, & Nona horæ canonicæ ſuas denominationes ſumant ab ea diei diuiſione, quæ in duodecim partes, non quæ in quattuordecim ſecatur, & quæ ab ortu ſubſtantiæ Solis, non quæ ab auroræ initio incipit, dicendum eſt proculdubio; quòd etiam Prima hora canonica ab eadem diuiſione denominetur, & ſic poſt ortum Solis accipiatur.

Quarto, quia in hymno, qui ſtatim in ipſo Primæ horæ canonicæ initio canitur, expreſſa fit mentio Solis iam proxime orti, non orituri, dum dicitur ibi,

Iam lucis orto Sidere.
Deum precemur ſupplices.

quod annotarunt & Gabr. Biel ſuper cano. lect. 13. & Dionyſ. Carthus. ac Clicthoueus in expoſit. dicti hymni. Neque interpretari poteſt de Stella Lucifero ille hymnus, vt quidam cenſebant, tum quia Sidus lucis per antonomaſiam nõ niſi ipſe Sol intelligitur, tum quia de ortu Luciferi mentio fit in hymnis Laudum, vt patet in Fer. ſexta, dum dicitur ibi,

Ortus refulget Lucifer,
Sparſamque lucem nunciat.

Neque rurſus interpretari poteſt ille hymnus de ortu Solis in ſuis radijs, non in ſua ſubſtantia & corpore, nam de huiuſmodi ortu Solis in ſuis radijs mentio ſimiliter fit in hymnis Laudum, vt patet in hymno Feriæ quartæ, ibi,

Caligo terræ ſcinditur
Percuſſa Solis ſpiculo,
Rebuſque iam color redit
Vultu nitentis Sideris,

Quinto, & poſtremo, quia alia hora canonica, quæ antiquitus Matutina appella-
20. batur, & hodie † Laudes vocantur, quæ coniunctim cum Nocturnis exſoluuntur, eſt hora canonica diurna, quæ ante Primam poni debet, vt patet in c. 1. de ce-
21. lebr. Miſſ. & nos declarauimus ſupra, cap. 6. num. 22. Sed Laudes in aurora † recitantur, & in clara diei luce non multo ante ortũ Solis finiũtur, vt in d. cap. 6.

& cap.5.num.17.22.& ſeqq.ſupra oſtẽdimus ex auctoritate S. Benedicti, Ioan. Caſſiani, Amalarij, Hugonis de S.Vict. & aliorum;& patet ex ipſarum Laudum hymnis, vt In Dominica,

Lucis aurora rutilans coruſcat.

& Feria ſecunda,

Aurora curſus prouehit.

& Feria quarta,

Lux intrat, albeſcit polus.

& Feria quinta,

Lux ecce ſurgit aurea.

& Sabbatho,

Aurora iam ſpargit polum,
Terris dies illabitur,
Lucis reſultat ſpiculum.

Ergo ſequitur, quod Prima, quæ poſt Laudes aliquo interiecto temporis ſpatio canitur, non niſi poſt ortum Solis poni poteſt.

DE PRIMA. CAP. XVI.

1. *Matutinum, Primam, & Completorium eſſe tres vigilias nocturnas falſum eſt.*
2. *Inconuenienti vno dato plura ſequuntur.*
3. *Reſurrexit Chriſtus in aurora.*
4. *Reſurrectionem dominicam repræſentant Laudes, non Prima. Vel etiam repræſentat Prima, intelligendo hoc modo. num. 5.*
6. *Natiuitatis Dñi ſecũdã Miſsã ante Primã horã canonicã celebrari quidã inquiũt.*
7. *Cappella Papæ multa habet ſpecialia.*
8. *Speciali iure propter neceſſitatem inducta non debent trahi in conſequentiam.*
9. *Miſſæ cuilibet publicæ præmitti debet aliqua pars diuini officij in choro. & num. 11. & 16.*
10. *Miſſa eſt opus quoddã inſigne, quod requirit magnã circũſtantiarũ inſpectionem.*
12. *Laudes ſimul cum Nocturnis una & eadem hora canonica cenſentur, & immediate poſt Nocturnos celebrantur.*
13. *Natiuitatis Dñi prima Miſſa celebrat̃ media nocte poſt Nocturnos ante Laudes.*
14. *Laudes inter officium diurnum computantur.*
15. *Natiuitatis Domini tres Miſſæ ita celebrantur, prima in tenebris mediæ noctis, ſecunda in aurora inter tenebras & lucem, tertia in clara diei luce. & quare.*
17. *Matutinũ cũ Laudibus ante Miſsã eſt recitãdũ ſub obligatiõe reat⁹ pctĩ mortalis.*
18. *Miſſa de Feria cur concurrit cum Miſſa de Feſto, ita quòd duæ Miſſæ celebrantur; non tamen concurrit Miſſa Dominicæ cum Miſſa de Feſto?*
19. *Mane primum eſt in gallicinio. Et eſt ſtatim poſt ortum Solis. num. 22.*
20. *Prima tempore B. Hieronymi non erat adhuc inſtituta.*
21. *Diei artificialis initiũ dupliciter ſumi põt; Vno mõ ab aurora, altero ab ortu Solis.*

Mane

23. *Mane dicitũ ab ortu Solis vſque ad quartũ diei horã, ſecundũ Bedã, et S. Anſelmũ.*
24. *Mane eſt duplex, vnum in crepuſculo, alterum in ortu Solis.*
25. *Mane primo ponuntur Laudes. Poteſt etiam poni Prima ſecundum alium modum intelligendi. num. 26.*
27. *Prima hora canonica dicitur ab ea hora prima diei, quæ eſt poſt ortum Solis, non quæ eſt ante ortum.*
28. *Mane primum eſt prima hora diei.*
29. *Completorium in duodecima diei hora parum ante occaſum Solis exſolui debet.*
30. *Mane, meridie, & veſpere cur pulſentur campanæ tribus vicibus.*
31. *Orare quilibet debet ter in die, mane, meridie, & veſpere.*

NOn obſtãt modo argumẽta, quæ in contrariũ ſupra cap. præc. obijciebãtur. Et ad primũ reſpõdetur, quòd Doct. Canoniſtæ errauerũt in multis circa intellectum. c. 1. de celebr. Miſſa. præſertim vero putantes, quòd tres vigiliæ no-
1. cturnæ † ſint Prima, Completorium, & Matutinum. quod aſſerere (pace eorum dixerim) & valde puerile eſt, & falſum. vt vidimus ſupra cap. 6. num. 14. & 36. Quare nihil mirum alicui videri debet, ſi eos in hoc non ſequamur.
2. Ad ſecundũ reſpõdetur, ꝙ vno incõuenienti dato † plura ſequuntur, vt not. in l. ratas. C. de reſcind. vend. & p Ariſt. in 1. Phyſ. tex. comm. 10. & 22. nil mirum igitur, ſi Canoniſtæ tenentes Primã inter vigilias noctis cõputandã, & in aurora celebrandã eſſe, dixerũt, in memoriã dominicæ reſurrectionis eã celebrari, nam
3. vere Chriſtus dñs in aurora † reſurrexit, vt fuſius infra, cap. 46. & ſeq. oſtendemus. Sed nos cũ alijs auctoribus & pluribus & grauioribus tenemus, quòd dominicã reſurrectionẽ repræſentãt nobis nõ quidẽ Prima, ſed Laudes † matutinę.
4. ita enim dicit S. Cyprianus in tract. de oratio. domin. in fi. ibi, Nam & mane orandum eſt, vt reſurrectio Dñi matutina oratione celebretur. Tẽpore enim B. Cypriani hora Prima adhuc non erat cognita, ſed Matutina. Idẽ expreſſius tenẽt S. Iſidorus lib. 1. de eccleſ. off. cap. 23. Rabanus lib. 3. de inſti. cler. cap. 2. Hugo de S. Vict. lib. 2. de eccleſ. off. cap. 10. & in Speculo eccleſiæ, cap. 3. vbi agit de Matutinali officio. Magiſter hiſt. ſcholaſt. in hiſt. euãg. cap. 135. Ioan. Beleth. ĩ Ration. cap. 28. Guillel. Durant. ſimiliter in Ration. lib. 5. cap. 4. in princ. & lib. 6. cap. 78. num. 3. & alij quamplures. Quid vero nobis repræſentet Prima hora canonica facile eſt colligere & ex Beletho, & ex Durãtio in locis præallegatis, & ex Ioan. de Tur. crem. in c. preſbyter. quæſt. 1. 91. diſt. & ex alijs etiam auctoribus. Quòd ſi
5. dicamus, per Primã repræſentari † dominicã reſurrectionẽ, nõ quidẽ in articulo tẽporis, quo facta eſt, ſed quo mulieribus ab Angelis nũciata eſt orto iam Sole, vt inquit Hugo de S. Vict. in d. cap. 3. Speculi eccleſiæ, vbi agit de horæ Primæ officio, vtique hæc ſentẽtia ſuſtineri poteſt, neque quidquam obeſt opinioni noſtræ. Ad tertium reſpondetur, quòd in primis poſſet iuſte dubitari, an illa rubrica ſit antiqua, vel fuerit in facto obſeruata, nam Petr. de Pal. in 4. Sent. diſt. 13.
6. quæſt. 2. art. 2. concluſ. 2. diſertis verbis ait, quòd eſt conſuetudo † generalis, vt ſecunda Miſſa Natalis Domini ante Primam celebretur: quod idem etiam refert

S.Antonin.3.par.ſummæ,tit.13.cap.6.§.4.in fi.& Tabie.ver.Miſſa.§.6.Et Cærimoniale Romanum habet, quòd in Cappella Papæ ſecunda Miſſa in aurora in die Natali Domini dicitur poſt Laudes, vt patet lib.2.ſect.1.cap.13.&21.Verum dato, & conceſſo, quòd dicta rubrica fuerit ſemper Romæ obſeruata, nam mihi multum placet, & ſit valde veriſimilis, & fortaſſe ſupradicti Doct. de generali aliorum locorum conſuetudine loquuntur, quæ hodie amplius non debet attendi cum ſit contra rubricam in Miſſali Romano ſub Pio quinto promulga-
7. tam, in Ritu celebrandi Miſſam: Et Cappella Papæ multa habet ſpecialia † quæ Romæ in alijs eccleſijs aliter obſeruantur; Reſpondetur ſecundo, quòd illa rubrica non eſt generalis pro toto anni tempore, ſed eſt ſpecialis pro die tan-
8. tum Natiuitatis Domini. Quare quod iure ſpeciali † aliquando propter neceſſitatem ſtatutum eſt, in conſequentiam trahi non debet. l. quæ propter. ff. de reg.iur. c.quæ a iure. & c. in argumentum. eod. tit. lib.6. Ratio autem ſpecialitatis, & neceſſitatis fuit, quia cum in die Natiuitatis Domini tres Miſſæ dicantur & ſecunda in aurora celebrari debeat, oportebat, vt ante celebrationem cu-
9. iuſlibet Miſſæ † aliqua pars diuini officij publice in choro decantaretur. Eſt
10. enim Miſſæ celebratio opus quoddam maxime priuilegiatum, & inſigne † quod requirit magnam præparationem, & fieri debet cum magna diligentia, & cum magna circumſtantiarum circumſpectione, vt tradit Alex. Alen. in 2.par. quæſt.131. memb. 6. Et B. Dionyſ. Areopagita in epiſtola 8. ad Demophilum, circa finem, loquens de S.Carpo ſacerdote viro Dei, refert, quòd numquam ſancta myſteria celebrare cœpiſſet, niſi prius inter eas preces, quæ antea conſummantur, ſacra illi, ac propitia viſio apparuiſſet. In quibus verbis eas preces, quæ antea conſummantur, non male videor mihi poſſe intelligere horarias preces; nam & in ead. epiſt. paulo poſt B. Dionyſius diuinorum hymnorum meminit, qui ſemper mediæ noctis tempore decantari ſolent. Et hinc factum videmus,
11. quòd numquam Miſsa † Cõuentualis in eccleſijs celebratur, in quibus omnes horæ canonicę publice in choro recitãtur, quin illi aliqua hora canonica immediate præmittatur. Quare nihil mirũ videri debet, ſi ante ſecundam Miſsã, quæ dicenda eſt in aurora in die Natiuitatis Domini, ſtatutũ ſit, vt Prima celebretur; cum iam Matutinum ante primam Miſsam mediæ noctis fuerit decantatum. Sed dicet hic mihi aliquis, ſi ſola hæc ratio attendenda fuerat, poterant Laudes, quæ ſeparatim illo die a Nocturnis recitantur, ante ſecundam Miſsam in aurora celebrari, vt Prima deinde poſt ortum Solis ſuo tempore exſolueretur. Verum
12. ad hoc reſpondetur, quòd Laudes † ſimul cum Nocturnis vna & eadem hora canonica cenſentur, & eccleſia inſtituit, vt immediate poſt Matutinũ Laudes recitentur, vt inquit Lipom. in lib. Italice ſcripto, pro cõfirmatione omniũ dogm. cathol. lib.2. cap.15. particula 4. quãobrem in nocte Natiuitatis Domini ſeparatio illa Laudum a Nocturnis non erat vlterius protrahenda, niſi quantum
13. Miſsæ ſacrificium interiectum neceſſario poſtulabat: & ſic finita Miſsa † mediæ noctis ſtatim Laudes dici debent, vt habetur in Rubricis Breuiarij Romani, & not. Nauarrus in Manua. de orat.cap.3. num.28. Quare autem ſtatutum

fuerit,

fuerit, vt illa nocte primum Miſsæ ſacrum ſtatim poſt Nocturnos, & non finitis
Laudibus celebraretur, eam puto fuiſse rationem; quia cum Teleſphorus pa-
pa decreuiſset, vt ſpecialiter ea nocte Miſsam facerent preſbyteri, vt patet in c.
nocte. de conſ. diſt. 1. & nos ſupra oſtendimus ex multis auctoribus, cap. 5. num.
10. & infra iterũ oſtendemus cap. 29. num. 10. oportebat, vt ſtatim poſt Noctur-
nos nõ exſpectatis Laudibus Miſsæ celebratio fieret, alioquin non ad noctẽ, ſed
14. ad diẽ potius pertinere illa Miſsa cenſeretur, cũ Laudes † matutinas diei adſcri-
bi, & inter officium diurnũ computari conſtet, vt habetur in c. 1. de celebr. Miſs.
& nos ſæpius ſupra tradidimus, cap. præced. in fi. & cap. 6. num. 22. Cum igitur
dictis Nocturnis & Laudibus circa primam Miſsam, nullum aliud ſequeretur
diuinũ officium ſecundæ Miſsæ in aurora præponendũ, niſi Prima, neceſse fuit,
vt Prima de loco ſuo aliquatenus moueretur, ad hoc, vt Miſsæ illi ſecundæ opti-
me inſeruiret. Non enim trahẽdum erat Miſsæ ſacrum ad Primã, vt ſcilicet poſt
ortũ Solis dicta Prima, Miſsa ſecunda celebraretur, ſed potius Prima ad Miſsam
15. in auroram erat trahenda, vt ſeruaretur myſterium trium Miſsarum, quarũ vna †
in tenebris mediæ noctis, altera in aurora inter tenebras & lucem, tertia vero in
clara diei luce celebrantur, vt ſignificetur ſcilicet vel triplex Chriſti Natiuitas,
vel triplex eiuſdẽ ſubſtantia, vel triplex hominũ ſtatus, prout exponunt Glo. in
c. conſuluiſti. de celeb. Miſs. & in d. c. nocte. de cõſ. diſt. 1. B. Tho. in 3. par. quæſt.
83. art. 2. ad 2. Petr. de Pal. in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 1. art. 4. concl. 4. Ricar. in
eod. 4. diſt. 13. quæſt. 2. art. 4. Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 13. & ante hos
omnes Innocentius III. in ſerm. 3. de Natiuit. Domini, & alij alibi.
16. Colligo autem ex hac reſponſione vnum in primis notandũ, quòd ad Miſsæ †
ſacrum ſiue publice ſiue priuatim celebrandum, ſemper aliqua portio diuini of-
ficij præmitti deberet; Adeo vt non ſolum Matutinum cum Laudibus ante Miſ-
17. ſam ſit recitandũ † ſub obligatione reatus peccati mortalis, quod indubie infra
contra Dominicum de Soto defendemus cap. 42. ſed etiam ſi Matutinum ſero
ante quam cubitum eatur, ſit dictum, deceat omnino, vt mane ſaltem Prima
ante Miſsam recitetur, ne videamur illotis (vt aiunt) manibus, & abſque aliqua
præparatione, quæ per canonicarum horarum recitationem fieri debet, illico ſa-
crificium tam tremendum offerre. Immo vero deceret etiã maxime, vt non niſi
dicta Tertia in feſtis, vel Sexta in profeſtis, vel Nona in ieiuniorum diebus ordi-
narie iuxta rubricarum diſpoſitionem, de quibus infra latius tractaturi ſumus,
cap. 29. ad ſacrum etiam priuatim peragendũ, nos qui choro adſtricti nõ ſumus
accederemus; niſi tamẽ aliquod impedimentũ, quod maxime vrgeat, obſtiterit.
Colligo etiã ex ſupradictis rationẽ, quare factũ ſit, quòd in diebus ieiuniorũ, pu-
ta Vigiliarũ, Quadrageſimæ, Quattuor tẽporum, aut etiã Rogationum, ſi in illis
18. incidat aliquod feſtũ duplex, aut ſemiduplex, cantentur duæ † Miſsæ in eccle-
ſijs Collegiatis, vna de Feria, altera principalis de Feſto, ut patet in rubr. Miſsalis
Rom. in cap. de Feria, & Vigilia, & in cap. de Cõmemorat. & tamen non idẽ ſta-
tutũ ſit de duabus Miſsis dicendis, quando in Dominica occurrit feſtũ duplex,
quod non trãsferatur, cũ Dominica magis ſit priuilegiata quàm Feria, & multo
magis

magis videatur Miſſa Dominicæ debere concurrere cum Miſſa Feſti, quàm concurrat Miſſa Feriæ. De qua re fui interrogatus quandoque a non nullis, qui ſe in hac quæſtione valde torquebāt. Ratio enim huius diuerſitatis inter alias ea vna aſſignari poteſt, quòd Miſſa de Feſto & Miſſa de Feria nō concurrunt in eodē tēpore cōuentualiter celebrandæ, ſed vna dicenda venit in Tertia, altera vero in Nona, vt not. Micrologus in lib. de eccleſ. obſer. cap. 58. & nos infra docebimus cap. 29. num. 2. Quāuis autē, quæ de tempore celebrationis Miſſæ ſtatuta fuerāt, hodie fere nō ſint amplius in vſu, tamen illud ſaltem etiā hodie remanſit, quòd Miſſa conuentualis de Feſto duplici, & ſemiduplici, aut de Dominica celebrari debet poſt dictam in choro horam Tertiam: Miſſa vero de Feria in diebus ieiuniorum poſt dictam Nonam. Quare vtraque Miſſa in eodem die ſeparatim celebrari poteſt poſt aliquam diuini officij portionem in choro recitatam. At in Dominica, quando in ea occurrit feſtum duplex, vtraque Miſſa tam Feſti, quàm Dominicæ veniret in eodem tempore celebranda poſt dictam horam Tertiam in choro, & ſic ſaltem vna Miſſa ſine aliqua recitatione horarum canonicarum præcedenti conuentualiter celebraretur. Quod eſſet aliquo modo incongruum, & inconueniens. Verum de his omnibus infra fuſior poterit ſermo eſſe ſuo loco, cum de tempore celebrationis Miſſæ agere inſtituerimus, cap. 29. & ſeq. & rurſus cap. 38. & ſeqq.

Ad quartum reſpōdetur in primis, quòd verba illi B. Hieronymi, Gallicinio mane primo (ſi tamen B. Hieronymus auctor ſit illorum commentariorum) legi-
19. debēt indiſtinctè, ſine pūcto, aut virgula in medio, vt ſcilicet in ipſo gallicinio † intelligatur eſſe mane primū, & pro vna eadē hora accipiātur illa duo verba, gallicinio mane primo. Ad quod dicendum ex duabus moneor coniecturis. Prima coniectura eſt, quia bis idem repetit ibi B. Hieronymus de horis canonicis; & prima vice nullā prorſus facit mentionē Primæ, alijs omnibus horis ſigillatim enumeratis; quare non videtur dicēdum, quòd in ſecunda enumeratione nouā voluerit addere horam canonicam, cum præſertim ex eius verbis appareat, ſe idem velle ſæpius inculcare, & repetere dicendo. Videte, quibus horis ſemper ad obſequiū Dei ſuſcitamur: Videte, quid dicat. Secunda coniectura eſt, quia
20. tempore B. Hieronymi † Prima adhuc neque erat inſtituta, neque cognita; quare ipſius mentio ab eo fieri non poterat. Deinde reſpondetur alio etiā modo ad dictam auctoritatem B. Hieronymi, etiam ſi concedamus, quòd per illa verba, Mane primo, expreſſa ſit Prima hora canonica, non tamen inde habetur quòd Prima ante ortum Solis in aurora celebrari debeat. Nam ſciendum eſt,
21. quòd mane nihil eſt aliud niſi principium diei artificialis; dies autem † artificialis (vt ſæpius ſupra diximus cap. 6. num. 2. & cap. 9. num. 22.) dupliciter ſumi poteſt: vno modo ab initio auroræ, altero modo ab ortu Solis ſupra horizontem: Si igitur ſumatur dies hoc poſtremo modo, ab ortu ſcilicet Solis ſuper
22. terram, non incipiet mane, niſi in ipſo ortu Solis, & mane † primum intelligetur, id eſt ſtatim exoriente Sole. Ad quod facit tex. Mar. cap. vlt. ibi, Et valde mane vna Sabbathorū veniunt ad monumentū, orto iam Sole. vbi tēpus poſt Solem

ortum appellatur valde mane ſecundum vnam expoſitionem. Et Beda in lib. de Diuiſionibus temporum, cap. de Die. & S. Anſel. in lib. 2. de Imag. mundi, cap. 3.
24. aiunt, quòd mane † eſt ab ortu Solis vſque ad quartam diei horam. Vnde ipſe ortus Solis rectiſſime hoc modo primũ mane appellari poteſt. Si vero ſumatur dies artificialis altero modo ab initio auroræ, tũc mane erit in aurora, & primum mane erit in principio crepuſculi matutini.
24. De huiuſmodi autem duplici mane † crepuſculi videlicet, & ortus Solis tractat egregie inter alios Ægidius Romanus in 2. par. Hexæm. cap. 2. & 3. & Hieronymus Vielmus in opere de ſex diebus, lect. 12. & ad propoſitum noſtrũ pro horis canonicis Amalar. in lib. de Ord. Antiph. cap. 6. in princ.
25. Ad quintũ reſpõdetur primo, quòd per illud primũ mane † in parabola operariorũ Matth. 20. nõ ſignificatur Prima, ſed potius laus Matutina, quæ hodie ſimpliciter Laudes appellantur, vt expreſſe dicit Ioan. Caſſian. cui fas eſt propter antiquitatẽ multũ tribuere, in lib. 3. de inſtit. cœnob. cap. 3. in fi. Secũdo reſpõdet,
26. ꝙ ſi per illud primũ † mane dicat̃ ſignificari Prima, exponẽdũ erit, prout ſupra proxime expoſuimus, primo mane, id eſt ſtatim exoriẽte Sole, vt ſignificet primũ initiũ diei, qui a Solis ortu inchoat̃: & ita ipſe Amalar. qui illud primũ mane pro Prima hora canonica accipit, interpretat̃ in lib. de Ord. Antiph. d. cap. 6. in prin. Ad ſextum licet ex dictis reſponſio pateat, tamen dicitur, quòd quamuis prima hora diei appellari poſſit quæ eſt ante ortum Solis, vt appellauit conc. Tolet. 4.
27. & ſynhodus Salegustadien. tamen Prima hora canonica † nõ ab hac prima hora diei, ſed ab ea prima, quæ eſt poſt ortũ Solis denominatur, vt ſupra diximus, ſecundum quòd cõmuniter dies in duodecim horas diuiditur. Ad auctoritates autẽ ſanctorũ Hieronymi, Ambroſij, & aliorũ præter ſupra proxime dicta in ſolutionibus ad quintũ, & ad ſextum, reſponderi poteſt, quòd ipſi interpretantur
28. illud primũ † mane in parabola operariorũ, pro prima hora diei, non quia qui fuerunt tũc vocati, prima hora diei vocati fuerint, ſed quia ad incipiendũ operari in prima hora diei, & ad laborandũ in vinea pro prima diei hora cõducti fuerunt. Eſt enim aduertendũ pro intelligentia litteræ illius parabolæ, quòd Paterfam. dicitur quidẽ exiiſſe primo mane ad cõducendum operarios, ſed nõ eſt putandum, quòd ſtatim in ipſo primo mane operarij laborare cœperint in vinea; oportebat enim prius ꝙ operarij inuenirentur, & conuentione facta ex denario diurno conducerẽtur, & deinde ex foro, in quo fuerũt inuẽti, mitterent̃ in vineã, quã præſumẽdũ eſt extra ciuitatẽ ſitã fuiſſe; & ita poſtmodũ ſtatim in initio primæ horæ diei & ortus Solis laborare in vinea cœperint. Quare hos primo cõductos, optima ratione primæ horæ operarios dici poſſe cõſtat. Et ne dũ operarios primæ horæ, ſed etiã prima hora vocatos recte dici a ſanctis expoſitorib⁹ aſſero, dũ exponamus, prima horà vocatos, id eſt pro prima hora vocatos ad operãdũ.
29. Ad ſeptimũ reſpõdetur, quòd nos tenemus Cõpletorium † in duodecima diei hora parum ante Solis occaſum exſolui debere, vt infra proxime oſtẽdemus: ſed ſiue hoc, ſiue aliud de Cõpletorio teneatur, ex eo tamen non dependet, ꝙ Prima in crepuſculo matutino debeat celebrari dato etiã, ꝙ hæ duæ horæ plurimum

ſymboli-

ſymbolizent. Quòd ſi in tempore quoque horarum iſtarum quædam conformitas requiratur, dico, quòd magna ſatis conformitas apparebit, ſi vna in principio diei & in prima hora, altera vero in fine diei, & in poſtrema hora conſtituantur.

Ad octauum, & vltimum reſpondetur, quòd illa campanarum pulſatio, quæ ſũmo mane fit, ex eo alicubi vulgo appellatur Prima, non quia ſignificetur, illud eſ-
30. ſe tempus Primæ horæ canonicæ recitandæ, ſed quia illa eſt prima † pulſatio, qua in principio lucis admonemur, ter B. Virginem ſalutare, aut ad S. Trinitatem orationem facere; nam ſequitur poſtea ad idem ſignificandum ſecũda pulſatio in meridie, & tertia in fine diei poſt occaſum Solis.

Vnde autem ortum habuerit pulſatio illa, fortaſſe nobis inſinuant in ſuis decretis Burchardus lib. 2. cap. 73. & Iuo Carnoten. par. 6. cap. 167. ex conc. Aurelian: vt ipſi citant, cap. 6. licet in Tomis Conciliorum huiuſmodi ego canonem non apud vllum conciliũ Aurelianen. Sed in con. Cõſtãtinopol. 6. repererim, inter nouem canones, qui illi adſcribũtur, cap. 7. Ibi enim ſtatuitur, populũ inſtruendum eſſe, vt ſingulis diebus, qui amplius non poteſt, ſaltẽ duabus vicibus oret, mane ſcilicet, & veſpere. Verba autem canonis hæc ſunt. Item inſtruendus eſt populus, vt ſingulis diebus, qui amplius non poteſt ſaltem duabus vicibus oret, mane ſcilicet & veſpere, dicens ſymbolum & orationem Dominicam; ſiue, Qui plaſmaſti me, miſerere mei. vel etiam, Deus propitius eſto mihi peccatori. & Deo gratias agens pro quotidianæ vitæ commeatibus, & quia ſe ad imaginem ſuam creare dignatus ſit, & a pecudibus ſegregare. His ita peractis, & ſolo Deo creatore ſuo adorato Sanctos inuocet, vt pro ſe intercedere apud maieſtatem diuinam dignentur. Hæc faciant, quibus Baſilicæ locus prope eſt, in Baſilica: qui vero in itinere, aut pro qualibet occaſione in ſiluis aut in agris, vbicumque eos ipſa hora matutinalis, vel veſpertina inuenerit, ſic faciant, ſcientes Deum vbique præſentem eſſe; dicente Pſalmiſta, In omni loco dominationes eius.

De ea autem pulſatione, quæ fit in meridie ſcribit S. Anton. in 3. par. chronic. tit. 22. cap. 14. in princ. & Supplem. chronic. ſub anno Domini. 1455. & Platina in vita Calliſti. III. quòd ipſe Calliſtus anno ſui pontificatus ſecundo mandauit ꝑ ſollemnes litteras apoſtolicas vbique terrarum fidelium, ſingulis diebus in meridie pulſari in omnibus eccleſijs ad Salutationem Angelicam ter: & in pulſatione quicumque diceret genibus flexis ter Aue Maria, & Pater noſter, conſequeretur indulgentiam trium annorũ, & trium quadragenarũ. Et hoc pro victoria habẽda cõtra Turcas, qui tres circiter annos antea ceperãt Cõſtantinopolim. Rurſus de ea pulſatione, quæ veſpere fit in occaſu Solis ſcribit Petrus Meſſias lib. 2. Siluæ uariarum lectionum, lingua hiſpanica conſcriptæ, cap. 32. non nullos eſſe, qui tenent B. Virginem ſalutatam fuiſſe ab Angelo in principio noctis, atque inde laudabilẽ cõſuetudinẽ ortã eſſe in eccleſia, eadẽ hora B. Virginẽ pulſatis cãpanis ſalutãdi. Atque idẽ de pulſatione quę fit in crepuſculo matutino, ſeu veſpertino referunt Petrus Caniſius in lib. 3. de Maria Virg. cap. 3. & Theodorus Peltanus de tribus bonorum operum generibus lib. 3. cap. 8. §. addunt his:

Ad

Ad hæc eadem facit quod habetur apud B. Clementem Rom. lib. 7. conſt. apoſt. cap. 25. ibi enim dicitur. Cum oratis nolite imitari hypocritas, ſed orate, quēadmodum Dominus in euangelio inſtituit, Pater noſter, qui es in cælis, &c. Et
31. poſtea ſubiungit. Ter in die † ita orate. Vbi Franciſcus Turrianus in annot. ſic ait. Teſtis autem huius apoſtolicæ doctrinæ a ſanctis Apoſtolis traditæ eſt conſuetudo Romanæ eccleſiæ, & plurimarum in Occidente eccleſiarum, in quibus vſque in hodiernum diem ter ſignum orandi populo datur, mane, meridie, & principio noctis, numero trium ad honorem & cultum ſanctiſſimæ Trinitatis pertinente. Hæc Turrianus. Quæ conſtitutio apoſtolica non repugnat alteri conſtitutioni, quæ habetur lib. 8. apud eumdem B. Clemen. cap. 40. de orando mane, tertia, ſexta, nona, veſpere, atque ad gallicantum; nam hæc de orando ter in die (vt recte ibi explicat idem Turrianus in explanationibus) ad vitam communem chriſtianam pertinet, ſecūdum inſcriptionem ipſius libri ſeptimi, quæ eſt de vita chriſtiana, &c. Illa vero alia conſtitutio ad eos pertinet, qui in eccleſia ordinantur, de quorum ordinatione, & miniſterio in eo ipſo libro octauo agitur.

Poſtremo ad hunc ter ſingulis diebus orandi vſum alludere etiam forte voluit Nicolaus I. ad conſulta Bulgarorum cap. 61. vbi ita inquit. De cetero ſcire vos velle ſignificatis quot vicibus laicalis perſona per vnumquemque diem orationem facere debeat: in quo ſcire vos conuenit, neminem exceptum eſſe ab eo, quod Dominus in euangelio dicit, Oportet ſemper orare, & nō deficere; & Apoſtolus, Sine intermiſſione orate. Quod ſaniſſime præfato S. Auguſtino docente ſic accipitur, vt nullo die intermittantur certa tempora orandi. Quæ autem ſint hæc certa tempora orandi, quæ nullo die prætermitti debeant, quærite & inuenietis.

DE COMPLETORIO, VESPERIS, ET LVcernario. CAP. XVII.

1. *Completorium vnde ſic appelletur.*
2. *Completorium quare incipiat a lectione breui.*
3. *Completorium ſecundum aliquos in prima noctis vigilia exſolui debet.*
4. *Veſperæ in noctis initio, vel ſaltem in extrema diei parte videntur decantandæ. & num. 25. & 28.*
5. *Veſperæ dicuntur a Veſpere ſidere, quod decidente Sole exoritur.*
6. *Veſpera fit, quando Sol occidit.*
7. *Duodecima hora ſunt Veſperæ. & num. 26. & 27.*
8. *Lucernarium, aut lucernaris hora appellatur veſpertinum officium. Quod probatur auctoritate S. Hieronymi. num. 9. S. Epiphanij. num. 10. S. Clementis Romani. num. 11. Ioan. Caſſiani. num. 12. Caſſiodori, Sozomeni, & Nicephori. num. 13. S. Auguſtini. num. 14. Prudentij. num. 15. S. Iſidori. num. 22. Quintæ ſynhodi generalis. num. 23. Concilij Toletani primi. num. 24.*

Prudentij

16. Prudētij hymnus 5. Cathemerinon inſcribitē ſecūdū aliquos, Ad incēſū cerei paſchalis. Sed magis placet inſcriptio, Ad accēſionē lucernę. iuxta Aldi impſſionē.

17. Lex in dubio exponi debet, vt conueniat titulo, ſub quo poſita eſt.

18. Cerei paſchalis benedictionē prim⁹ inſtituit Zoſim⁹ papa. Id eſt eā q̄ Romæ, et alicubi particulariter celebrabatē, inſtituit vniuerſaliter ab oīb⁹ obſeruādā. nu. 21.

19. Cereorum vſus in eccleſia antiquiſſimus eſt.

20. Ambroſianas inter Miſſas non nulla ſunt, quæ conſtat a poſterioribus fuiſſe addita; & non nulla ſunt etiam, quæ aliqua emendatione opus habent.

29. Completorium licet deputetur huic diei quaſi complens ipſum, non tamen cantatur in hoc die. ſed poſt finem eius in principio ſequentis, ſecundum Archidiac.

30. Completorium eſt vna de nocturnis vigilÿs ſecundum Canoniſtas.

1. COmpletorium (vt in hoc etiam paululum immoremur) ex eo ſic † appellatur, vt putant Archid. in c. preſbyter. diſt. 91. & Guill. Durant. in Ration. lib. 5. cap. 10. in princ. poſt Hugo de S. Vict. in Speculo eccleſiæ, cap. 3. quia in illo completum gaudium ſanctorum repræſentamus, quod erit in fine ſæculi. Vel vt putat Amalar. lib. 4. de eccleſ. off. cap. 8. & idem Hugo de S. Vict. lib. 2. de eiſdem off. cap. 7. quia in illo cōpletur quotidianus vſus cibi, ſiue potus, qui neceſſario ſumitur ad ſuſtentationem corporis. Vel quia in illo completur locutio cōmunis. Ego vero exiſtimo Completorium dici, vel quòd dum completur dies, huiuſmodi hora celebratur, vt colligitur ex eod. Archid. in c. ſolēt. de cōſ. diſt. 1. Vel certe quòd in illa hora, curſus diei, & diuinū officiū cōpletur. vt not. Iodocus Clicthoueus lib. 2. Elucidatorij eccl. cap. de horis cano. nu. 12. & venerabilis Beda in lib. de Meditatione paſſionis Chriſti per ſeptē diei horas. cap. 1. in prin. Ad quod bene videtur facere quod dicit B. Benedictus in Regula. cap. 42. Monachi (inquit) mox vt ſurrexerint a cena, ſedeant omnes in vno loco: Et legat vnus Collationes vel Vitas patrum, vel certe aliquid quod ædificet audientes. Si autē ieiunij dies fuerit, dicta Veſpera, paruo interuallo mox accedāt ad lectionē Collationū, vt diximus, & lectis quattuor aut quinque folijs, vel quantum hora permittit, omnibus in vnum occurrentibus per hanc morā lectionis, ſi quis forte in aſſignato ſibi cōmiſſo fuerit occupatus, occurrat. Omnes autē in vnum poſiti cōpleant. Et exeūtes a Cōpletorijs, nulla ſit licentia denuo quicquā loqui aliquid. &c. Ibi enim verbū, cōpleant, licet Ioan. de Turre crem. exponat, ſcilicet lectionē Collationū, & inde omnes ad Cōpletorium vnanimiter intrēt; mihi tamen ſignificare videtur, vt innuit ibi etiam Smaragdus Abbas, id eſt Cōpletoriū canant, in quo ſcilicet opus Dei, & diurnū diuinum obſequium completur. Familiare eſt enim B. Benedicto completionem operis Dei pro diuini officij recitatione accipere. vt patet in d. Regula, capp. ſeqq. 43. & 44.

Ex hac autem conſtitutione Regulæ S. Benedicti colligi poteſt ratio (vt hoc etiā
2. obiter dicā) qua factū eſt, vt Cōpletoriū † pter morē aliarū horarū canonicarū a lectione incipiat. Puto enim lectionē breuē Cōpletorij repræſētare nobis lectionē illā, q̄ ex Collationibus, vel Vitis patrū, vel ex alio, qđ ædificare poſſet audiētes,

tes, pcepta fuit in eo loco a S.Benedicto, ad quã imediate Cõpletoriũ ſequebat. Verũ dimiſſa interpretatione nominis, quæritur modo de tempore, quo in ec-
3. cleſia celebrari debeat Cõpletorium. Et videtur, quòd in prima noctis vigilia † exſoluendũ ſit. Ita enim tenet Alphonſus de Caſtro aduerſus hæreſes, vet. Horæ canonicæ. in fi. Quod ſane (licet ipſe non dicat) magnũ fundamentũ habere videtur apud quoſdã antiquos Patres, præcipue vero apud ſanctos Baſiliũ, & Iſidorũ. S. Baſilius nãque in Regulis fuſius diſputatis, interrogatio. 37. poſtquam præſcripſiſſet certa diei tẽpora, quibus orandũ eſt, nempe hora matutina, tertia, ſexta, nona, & completo iam die, id eſt veſpertina; demum ſubiungit. Tum autẽ primis ſe iam noctis intendentibus tenebris, ſequetur petitio, vt quies, quã ſumus capturi, inoffenſa, & ab omni perturbatione, ac vitio libera ſit, qua hora etiã neceſſario nonageſimus recitari pſalmus debet. Quibus verbis aperte indicare Cõpletoriũ videtur, in quo & antiphonã, Salua nos Domine. & hymnũ. Te lucis ante terminũ. pro ſomni cuſtodia. & pſalmũ 90. Qui habitat. decantamus. Sanctus item Iſidorus lib. 1. de eccleſ. off. cap. 21. non obſcure innuit, Completas in nocte paulo ante quàm cubitum eatur, celebrari debere.
4. Idem præterea ſecundo ſuadetur ex eo, quòd Veſperæ † quæ ante Cõpletorium ponuntur, non niſi in noctis initio, vel ſaltem in extrema diei parte videntur decantandæ, nã ſecundum S. Iſidorũ ibidẽ cap. 20. & lib. 6. Etymol. cap. vlt. officij
5. diurni ſunt finis, & nominantur Veſperæ a Sidere † quod Veſper vocatur, & decidẽte Sole exoritur. Pro quo facit quod notat S. Auguſtinus ſuper pſal. 29. ibi,
6. Ad veſperum demorabitur fletus. ait enim, quòd Veſpera† ſit, quando Sol occidit. & probatur Deuter. 16. ibi, Immolabis phaſe veſpere ad Solis occaſum. & Mar. 1. ibi, Veſpere autẽ facto cũ occidiſſet Sol afferebãt ad eum omnes male habentes. Idẽ quod B. Iſidorus, repetit Rabanus de inſtit. cleric. lib. 2. cap. 7. Et expreſſe Amalar. in lib. de Ord. Antiph. cap. 6. ait, quòd veſpertinum officium ca-
7. nitur duodecima † diei hora. Atque id apparet ex hymno, qui quotidie dicitur ad Veſperas in off. Ambroſiano, vbi ita habetur.

Grates peracto iam die,
Et noctis exortu preces,
Voti reos ut adiuues,
Hymnum canentes ſoluimus.

Et ne uideamur mendicatis in hoc ſuffragijs indigere, eſt auctoritas multorum ſanctorum patrum expreſſa, qui veſpertinum officium in ultima diei hora, aut
8. fortaſse etiam in principio noctis celebrari ſolitum, atque ob id Lucernarium † uel Lucernarem horam appellatum fuiſse, nobis ſcriptis ſuis inſinuarunt.
9. B. Hieronymus † in epiſt. 7. ad Lætam, ſuperius citata cap. 12. num. 9. loquens de eius filia, & ad hoc alludens ait, Diſcat lucerna accenſa reddere ſacrificium ueſpertinum. Et in 2. expoſit. pſal. 119. ſuperius ſimiliter ibidem citata, Hora tertia (inquit) oramus, hora ſexta oramus, nona, lucernariũ facimus, media nocte conſurgimus. &c. Vbi lucernarium pro Veſperis manifeſte accipit.
10. Beatus itidem Epiphanius † lib. 3. aduerſus hæreſes. in fi. dum inquit (vt ſupra etiam

etiam d. cap. 12. citauimus num. 10.) matutinos hymnos in ipſa ſancta eccleſia perpetuo fieri, & orationes matutinas; lucernaleſque ſimul pſalmos, & orationes: nihil aliud intelligere videtur per lucernales pſalmos ac orationes, quàm veſpertinas preces.

11. Apud S. Clementem Rom. † lib. 8. conſt. apoſt. cap. 36. & ſeq. iuxta tranſlationem Turriani, obſecratio, & gratiarum actio, quæ veſpere fit a Diacono, & Epiſcopo ſic inſcribitur. Denunciatio obſecrationis nocturnæ poſt incenſa lumina. & Nocturna gratiarum actio poſt incenſa lumina. Ipſa autem hora canonica veſpertina appellatur in cap. 34. vt ibidem not. Turrianus, Epilychnios. id eſt Lucernaris.

12. Similiter Ioan. Caſſianus † lib. 3. de cano. diurnarum orat. & pſal. modo, cap. 3. in fi. hanc eamdem veſpertinam lucernarem horam appellat. Et ibi Henricus Cuyckius in elucidatione alphabetica inquit, quòd lucernaris hora eſt veſpertina, quæ ab ortu Solis videtur eſſe vndecima; quæ lucernaris dicta eſſe apparet, quòd tum lucernæ accendi ſolerent propter aduentantes tenebras.

Ad idem non nihil facit quod ſcribit Tertull. in Apologetico aduerſus gentes, prope fi. vbi loquens de chriſtianorum cena, quæ Agape vocabatur, Poſt aquam (ait) manualem & lumina, vt quiſque de ſcripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium Deo canere: hinc probatur, quo modo biberit. æque oratio conuiuium dirimit.

Et S. Baſilius in lib. de Spiritu ſancto, cap. 29. Viſum eſt (inquit) patribus nſis veſpertini luminis gratiam haudquaquã ſilentio arripere, ſed mox vt apparuit, agere gratias. Quis autem fuerit auctor illorum verborum, quæ dicuntur in gratiarum actione ad lucernas, dicere non poſſumus. Populus tamen antiquã profert vocem, neque cuiquam vmquam viſi ſunt impietatem committere, qui dicunt, Laudamus Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum Dei.

Videtur autem lucernaris horæ appellatio pro veſpertina deſumi poſſe ex Caſ-
13. ſiodoro † in Tripar. lib. 9. cap. 38. in fi. ex Socrate lib. 5. hiſt. eccleſ. cap. 21. & ex Nicephoro lib. 1 . cap. 34 vbi ita habetur. In Hellade, Hieroſolymis, & in Theſſalia preces ad tempus veſpertinum dum accenduntur lucernæ fiunt ad cõſuetudinem Nouatianorum, qui ſunt Conſtantinopoli. Pari ratione & Cæſareæ Cappadociæ, & in Cypro die Sabbathi, & Dominico ſemper ſub veſperum cum lucernarijs epiſcopi atque preſbyteri ſcripturas interpretantur.

14. Sanctus etiam Auguſtinus † in ſerm. 1. ad fratres in eremo, vel quiſquis auctor ſit illorum ſermonum, non aliam videtur intelligere horam lucernariam, quàm veſpertinam, dum dicit, A ſexta vſque ad nonam omnes vacent lectionibus, & Pater noſter. Ad nonam vero reddant cõdices, & ſecundum naturæ condiciones ſine tumultu reficiant audientes verbum Dei. Poſtquam autem refecerint, ſiue in horto, ſiue in eremo, vel vbicumque neceſſe fuerit, operentur. Nihil enim Dei ſeruis otioſitate peius. Operentur ergo in nomine Domini ſacrum ordinem non habentes, vſque ad horam Lucernariam.

15. Aurelius item Prudentius in lib. † Cathemerinon, poſtquam hymnos quattuor

feciſſet,

feciſſet, ad gallicantum, ad matutinum, ante cibum, poſt cibum; facit deinde duos hymnos, quintum ſcilicet ad accenſionem lucernæ, & ſextum ante ſomnum; qui rectiſſime Veſperis & Completorio adſcribi poſſunt.

Scio tamen (ne in hoc auctore intelligẽdo fallamur) non nullos eſſe, & inter eos
16. Victorẽ Giſelinũ,† qui titulũ dicti hymni quinti, nõ Ad accẽſionẽ lucernæ legũt, ſed Ad incẽſũ cerei paſchalis. Pro quibus facit, ꝙ inter hymnos eccleſiaſticos reperit̃ hymnus inſcript⁹, Ad accẽſionẽ cerei paſchalis, pro Sabbatho ſãcto, qui ex hoc quinto Prudẽtij hymno totus deſũptus eſt, vt patet apud Clicthoueũ in Elucidat. eccleſ. lib. 1. & apud Ruper. abbatẽ lib. 5. de diui. off. cap. 28. vbi citat Pruden. in hymno q̃ cãtatur Sabbatho ſãcto, & hymnũ hũc de quo nos agim⁹ intelligit. Et facit etiam præterea, ꝙ in dicto hymno Prudẽtius loqui videt̃ de paſchali cereo, & clariſſime loquitur de nocte, quæ peruigilio celebrabat̃ ante diẽ Paſchæ. Verum his non obſtantibus, niſi quid aliud afferatur, mihi magis placet inſcriptio quæ dicit, Ad accenſionem lucernæ, ſecundum Aldi impreſſionem, quàm quæ dicit, Ad incenſum cerei paſchalis.

Et moueor primũ hac ratione, ꝗa hymnos illius libri in dubio ita interpretari debem⁹, vt generales ſint, & cõueniãt tit. libri, qui eſt Cathemerinon, hoc eſt Quo-
17. tidianorum, ſiue Diurnorũ; quemadmodum lex in dubio † exponi debet, vt conueniat titulo, ſub quo poſita eſt. arg. l. Imperator. ff. de in diem adiect. præſertim cum hymni tam præcedentes, quàm ſequentes eodem modo generales ſint, & non pro certo aliquo anni die ſcripti.

Idem etiam ſuaderi poteſt ex ordine hymnorum illorum, nam poſt hymnos, ad gallicantum, ad matutinum, ante cibum, poſt cibum, qui Matutino, Laudibus, Sextæ, Nonæ rectiſſime aſſignari poſſunt, iuſto ordine conſequuntur hymni, ad accenſionem lucernæ, & ante ſomnum, pro Veſperis, quæ eſt hora Lucernaris, & pro Completorio, in quo petimus, vt Dñs cuſtodiat nos dormientes, & procul a nobis repellat sõnia, & noctium phantaſmata. Quare ſi titulus illius hymni eſſet, ad incenſum cerei paſchalis, non ibi fuiſſet collocandus, ſed in finem libri cum hymnis Natiuitatis Domini, & Epiphaniæ reijciendus fuiſſet.

Accedit poſtremo, quòd præterquàm nõ videtur ſatis latine dictũ, Ad incenſum cerei paſchalis, pro eo quod eſt, Ad accenſionẽ cerei paſchalis, vel ad incenſũ cereũ paſchalẽ, nam aliud omnino ſignificat; non video, quo modo potuerit Prudentius cerei paſchalis mentionem facere, cũ hanc ſollemnitatẽ cereum paſcha-
18. lẽ † Sabbatho ſancto in eccleſijs benedicẽdi primus inſtituiſſe dicatur Zoſimus papa circiter annũ Domini. 420. vt de eo referũt liber Põtificalis, Martinus Polonus, Supplementũ chronicorũ, Summa conciliorum, & Onuphrius in eius vita. Sigebertus Gẽblacen. & Põtacus in chronicis. Galeſinius in Martyrolog. die 26. Decemb. Alcuinus in lib. de diuinis off. cap. de Sabbatho ſãcti Paſchę. Amalarius lib. 1. de eccleſ. off. cap. 18. Raban. de inſt. cleric. lib. 2. c. 38. Vualafridus in lib. de reb⁹ eccleſ. c. 30. Microlog. in lib. de eccleſ. obſer. c. 53. Rupert⁹ abbas Tuitiẽ. lib. 6. de diui. off. c. 28. Prudẽti⁹ vero quadraginta circiter annos ante B. Zoſimũ claruit. Quòd ſi dicas cum Tho. Vualden. in lib. 3. de ſacramẽtal. cap. 166. & cum

Ioan.Molano in annot.ad Martyrolog.Vſuardi,ſub die.26.Decẽb. & cũ Iacobo Pamelio in Prolegomenis 2.Tomi Liturgicon Latin. dũ de Grimoldi abb.ſacramẽtorũ libro loquit,& in annot.ad primũ cap.dicti libri ſacramentorũ,pag.394. falli eos,qui putant,ante B.Zoſimum vſum paſchalis cerei in eccleſia non fuiſſe;
19. reſpondebo,ſcire me, cereorum vſum † in eccleſia B. Zoſimo antiquiorẽ eſſe, nã & Neophyti quo die baptizabãtur cereos geſtabãt in manibus; & cum euangeliũ legebatur,accendebãtur cerei;In feſto itẽ Epiphaniæ,& Purification. B.Mariæ virg.cereis vtebantur;& cum ſæpiſſime denique in noctibus vigilarent,opus erat cereis,& luminibus multis;quod probant S. Gregorius Nazianz. S. Hieronymus,& S. Ambroſius ab Vualdenſi,& Molano allegati,& ipſemet Prudentius in eo hymno quinto,& alij,quos citat Caniſius lib.4. de Maria Virg. cap.10. At quòd in Sabbatho ſancto vnus quidam cereus benedictus accenderetur, qui diceretur ſpecialiter,& ſingulariter cereus paſchalis Chriſtum reſuſcitatum repræſentans,ita vt Prudentius ab eo inſcribere potuerit hymnum ſuum, Ad incẽſum cerei paſchalis,id ego nõ ſcio,& doceri cupio; nam auctoritates Sãctorum quæ citantur,non probant.Et benedictio illa paſchalis cerei,quæ inter Ambroſianas Miſſas poſita eſt in die Sabbathi ſancti,in 1.Tomo Liturg.Latinorum, pag.344. fortaſſe non B.Ambroſij,ſed alicuius eſt alterius ex ſucceſſoribus; nam nõ nulla
20. ſunt † inter eas Miſſas, quæ conſtat, a Poſterioribus fuiſſe addita, & non nulla etiã, quæ aliqua emẽdatione opus habent ; vt de Præfatione in feſto S. Romani mart.inquit Galeſin.in annot.ad ſuum Martyrol.ſub die.18.Nouembris. Reperio paſchalis cerei meminiſſe concilium Toletanum 4. cap. 8. Verum id longe poſt B.Zoſimum celebratum fuiſſe clariſſime conſtat.Vltimo tamen reperi quãdam epiſtolam inter eas, quæ B. Hieronymo adſcribuntur , quam (vt ex eius lectione percipitur) ſcriptam fuiſſe apparet eo anno,quo Gratianus Imperator captus,& occiſus fuit,Incarnatiõis ſcilicet Domini circiter. 387.In qua de ſollemnitate cerei paſchalis tam expreſſe agitur,vt ſi fictitia non ſit (quod tamen haud facile putandum eſt) nullus mihi relinquatur amplius dubitandi locus.Ibi enim innuitur,morem fuiſſe vt tacente Epiſcopo, & Preſbyteris in plebeium quodam modo cultum redactis Leuita ſolus in laudem cerei paſchalis verba faceret: ſicuti nunc propemodum in eccleſia fieri inſpicimus . Quare ante B. Zoſimum paſchalis cerei vſum fuiſſe in eccleſia,infitiari nemo poteſt.Quid autem ipſe B.Zoſimus circa huiuſmodi cereũ paſchalẽ præſtiterit, vt de eo tot ſupracitati aucto-
21. res referũt,non intelligo,niſi dicamus,benedictionẽ † cerei, quæ prius Romæ tãtũ,aut alicubi particulariter celebrabatur,inſtituiſſe,ab omnibus vniuerſaliter poſtea obſeruandã. Quæ ſolutio colligitur ex Amalario lib.1.de eccleſ.off. cap. 18.vbi in princ.ita ait. Romanis ita agentibus, nobis quoque præceptum eſt a papa Zoſimo benedicere cereũ . Ac ſi dicat (vt exponit Pamelius in ſupra citatis Prolegomenis)antea quidẽ Romæ id vſitatũ, ſed a Zoſimo papa in alijs quoque oĩbus eccleſijs fieri decretũ.Ea autẽ epiſtola inter opera S.Hierony.eſt in Tom.9. epiſt.19.2.partis, Ad Præſidium diaconum Placentinum, De Cereo paſchali.

Quia tamen adhuc non obſtante teneo , inſcriptionem hymni quinti Catheme-

rinon

rinon Prudentij meliorem eſſe, Ad accenſionem lucernæ, quàm, Ad incenſum cerei paſchalis, ob rationes ſuperius adductas.

Ad ea uero, quæ pro cõtraria parte allegãtur, reſpondetur, quòd licet ille hymn⁹ inſcriptus ſit, Ad accenſioné lucernæ, potuit tamen eccleſia ex eo deſumere hymnum pro Sabbatho ſancto, & pro cereo paſchali, prout ſibi congruus videbatur; quemadmodum ex hymno Epiphaniæ deſumpſit hymnos non ſolum pro feſto Epiphaniæ, ſed etiam pro feſtis ſanctorum Innocentũ, & Transfigurationis Dñi. Quòd vero Prudẽtius ibi in fi. agat de Peruigilio Paſchæ, reſponderi põt, ꝙ illud facit more poetico & ſuo, digrediendo ad uaria, q̃ ibi occaſione luminis tractare inſtituit. Satis eſt autẽ, quòd prima & principalis pars illi⁹ hymni, q̃ potiſſimũ attẽdi debet. arg. l. 1. ff. de orig. iur. eſt generalis ad omnẽ accenſionẽ luminis, & nõ reſtringit ad accenſionẽ cerei paſchalis, de quo nec verbũ quidẽ vnũ inibi habet.

Nunc dimiſſo Prudentio pergamus, ex alijs auctoribus oſtendere quod propoſuimus, Veſperas ſcilicet in principio noctis lucernis accenſis antiquitus celebratas, & ob id Lucernarium, ſeu Lucernarem horam appellatas fuiſſe.

Lucernariũ nihil eſſe aliud, quàm ipſas Veſperas, vel aliquid in Veſperis decan-
22. tatũ apparet ex S. Iſidoro † in Regula Monachorũ, quæ tñ adhuc impreſſa non eſt, in cap. de officio. vbi ita habet. In Tertia, Sexta, vel Nona tres pſalmi dicendi ſũt, reſpõſorius vnus, deinde laudes, (id eſt alleluia) hymnus, atque oratio. In Veſpertinis autẽ officijs primo Lucernariũ, deinde pſalmi duo, reſponſorius vnus, & laudes, hymnus, atque oratio dicenda eſt. Poſt Veſpertinum autem congregatis fratribus oportet vel aliquid meditari, vel de aliquibus diuinæ lectionis quæſtionibus diſputare conferendo pie & ſalubriter, tantumque meditando & diſputando immorari, quoaduſque Completorij tempus poſſit occurrere. Et in officio Ambroſiano ſemper Veſperæ incipiunt a Lucernario.

23. Idẽ etiã apparet ex quinta ſynhodo generali † quæ eſt Cõſtantinopolitana ſecũda, actione prima, in acclamationibus populi ad Ioann. Archiepiſc. Cõſtãtinop. quæ poſitæ ſunt poſt epiſtolã Epiphanij epiſcopi Tyrij. Ibi enim ita habet. Lucernariũ intus fac, congregationem prædica. Et infra, in fi. Et poſtea acclamauit eis ſãctiſſimus Archiepiſcopus noſter hæc. Luminariũ quoque Sabbatho in Veſperis in ipſo oratorio ſanctæ Dei genitricis ſẽper virg. Mariæ cũ Deo faciemus.

24. De Lucernario item habetur mentio in conc. Toletano 1. † cap. 9. ibi, Lucernarium vero niſi in eccleſia non legatur: aut ſi legatur in villa, præſente Epiſcopo, vel preſbytero, uel diacono legatur. Et Radulphus Tungren. in lib. de Cano. obſer. cap. 12. in princ. inquit, quòd antiquitus ſancti Patres conueniebant hora Lucernarij ad Veſperas. Atque hæc quidem de Lucernario.

25. Quòd autem Veſperæ in vltima diei parte † celebrari debeant, ita quòd Completorium non poſſit niſi in prima noctis vigilia decantari probatur etiam auctoritate concilij Turonici 2. can. 19. vbi (vt ſupra vidimus cap. 8. num. 2. &
26. ſeqq.) veſpertinam horam † vocat Duodecimam, quia nempe in duodecima & vltima diei hora exſolui deberet.

27. Immo etiam S. Athanaſius hanc ipſam veſpertinã † intelligere videtur, cũ Vir-

ginem admonet horæ duodecimæ, ut ſupra citauimus cap. 12. num. 8. Sanctus præterea Chryſoſtomus non obſcure indicat, veſpertinas orationes in
28. fine diei † decantari, cum loquens de Monachis ſui temporis, ut in eod. cap. 12. annotauimus, num. 2. inquit. Tertiam, Sextam, Nonam, & Veſpertinas orationes celebrant; & in quattuor partes diem diſpartiti, dum ſingulæ partes implentur, & pſalmodijs & hymnis Deum venerantur.

Si ergo Veſperæ in duodecima, & vltima diei hora ponédæ ſunt, ſequitur neceſſario, Completorium, quod poſt Veſperas decantatur, non prius quàm in prima noctis vigilia celebrari poſſe.

Tertio idé probari videtur ex Archid. in c. ſolét. de conſ. diſt. 1. vbi ait, ꝙ Cóple-
29. toriũ † licet deputetur huic diei quaſi complens ipſum, non tamen cantatur in hac die, ſed poſt finem eius in principio ſequentis. Quod refert & ſequitur Nicol. de Plo. in tract. ſacerdotali, in par. de horis canonicis, quæſt. 15.

Quarto & poſtremo probatur hæc opinio auctoritate Hoſtiẽſis, Ioan. Andr. Ant. de Butrio, & quorũdã aliorũ iuris canonici interpretũ, qui in c. 1. de celebr. Miſſ.
30. dicunt, quòd Completoriũ † eſt vna de nocturnis vigilijs in d. tex. enumeratis, & quòd icciirco in crepuſculo noctis, vel aliquantulum poſt exſoluendum eſt.

DE COMPLETORIO. CAP. XIIX.

1. *Cõpletoriũ in duodecima diei hora conſtituendũ eſt, ſecundũ cõmunem. & num. 5.*
2. *Completorio repræſentatur Chriſti ſepultura. & num. 6. Licet quidam dicant, Veſperis ſepulturam Chriſti repræſentari. num. 8.*
3. *Sepultus fuit Chriſtus in die Paraſceues ante occaſum Solis.*
4. *Veſpera eſt in occaſu Solis. Et non incipit niſi poſt Nonam. num. 9.*
7. *Officium paruum S. Crucis recitantibus conceſſæ ſunt indulgentiæ.*
10. *Dies eccleſiaſticus quantum ad celebrationem diuinorum officiorum currit a veſpera in veſperam.*

VErũ ſupradictis nõ obſtañ. cõtrariã ego ſẽtẽtiã ſequor, quã cõmuniſſime oẽs
1. fere Doct. tenẽt: Cõpletoriũ nẽpe † in duodecima diei hora cõſtituẽdũ eſſe. Recitãtur ad hoc in primis quidã verſus a Glo. in c. 1. de celebr. Miſſ. In quibus
2. dicitur, quòd in Cõpletorio † repræſentatur Chriſti ſepultura. Sic enim habent.

Hæc ſunt ſeptenis, propter quæ pſallimus horis.
Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat.
Prima replet ſputis. Cauſſam dat Tertia mortis.
Sexta cruci nectit. Latus eius Nona bipertit.
Veſpera deponit. Tumulo Completa reponit.

3. Certum eſt autẽ, quòd quando Chriſtus dominus fuit ſepulturæ † traditus, erat adhuc dies Paraſceues, id eſt Feriæ ſextæ, neque adhuc incœperat nox ſequentis Sabbathi; nã vt not. Glo. ordin. Matth. 28. in princ. poſt occaſum Solis non licuiſſet illud opus peragere propter ſollẽne feſtum ſequentis Sabbathi. Erat enim magnus

gnus dies ille Sabbathi. Ioan. 19. Iudæis autem præceperat Dñs Leuit. 23. A ve-
4. ſpera in veſperã celebrabitis Sabbatha veſtra. Quæ verba a Solis occubitu † vſque ad eius iterũ occaſum interpretari, teſtis eſt inter alios Amalarius lib. 4. de eccleſ. off. cap. 7. & Hugo de S. Vict. de eiſdẽ off. lib. 2. cap. 5. & Paulus Middelburgẽſis in 2. par. Paulinæ, lib. 1. cap. 1. Quòd autẽ dies eſſet Paraſceues quando ſepultus eſt Dñs, habetur Luc. 23. in fi. Et poſuit eum in monumento exciſo, in quo non dũ quiſquã poſitus fuerat; & dies erat Paraſceues. Et Ioan. 19. in fi. Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorũ, quia iuxta erat monumentũ, poſuerũt Ieſum. Et quòd ſimiliter Chriſtus dominus ſepultus fuerit ante Solis occaſũ tenet Paulus Middelburg. loco ſupracitato, & expreſſiſsime habetur per B. Clementem Romanũ lib. 5. cõſt. apoſt. cap. 16. & p B. Ignatiũ in epiſt. 2. ad Trallianos. Quare male in hoc loqui videtur Haymo Halberſt. in homil. Feriæ quartæ poſt primã Dñicam Quadrageſimæ, ſuper illis verbis Matth. 12. Sicut enim fuit Ionas in vẽtre ceti. Vbi ait, ꝙ veſpere poſt occaſũ Solis depoſitus eſt Dñs, & collocatus in ſepulcro. Prædictam autem Gloſſæ opinionem, Completoriũ ſcilicet in hora diei duode-
5. cima † conſtituendum eſſe, paſſim ſequũtur Doct. Canoniſtæ, & Theologi, quos longum eſſet ſingulos recenſere. Guill. Durant. in Ration. lib. 5. cap. 1. ſub num. 5. Cõpletorio adſcribit duodecimam horã. Idem facit Nicol. de Plo. in tract. ſacerdotali, vbi agit de horis canonicis, quæſt. 15. Guido de Monte Rocher. in manipulo Curat. vbi agit de Sacramẽto Euchariſtiæ, cap. 6. Archid. in c. preſbyter. diſt. 91. Ioan. de Turre crem. ibidem, quæſt. 1. & in Comment. ſuper Regulam S. Benedicti, tract. 73. Smaragdus abbas ſuper eamdem Reg. cap. 16. Dominicus de Soto lib. 10. de iuſt. & iure, quæſt. 5. art. 1. Ioan. Beleth. in Ration. cap. 29. Rabanus de inſt. cler. lib. 2. cap. 8. Theſaurus ſacerd. in 3. par. tit. de diui. off. cap. 2.
6. Et quòd Completorium † celebretur in memoriam dominicæ ſepulturæ habe-
7. tur etiam expreſſe in Officio paruo S. Crucis, quod dicentibus † conceſſit Ioannes 22. quadraginta dies Indulgentiæ ſingulis diebus, vt refert S. Anton. 3. par. tit. 13. cap. 4. in princ. & Summiſtæ paſſim in ver. Hora canonica. In eo autem officio hi verſus habentur.

Hora Completorij datur ſepulturæ
Corpus Chriſti nobile, ſpes vitæ futuræ,
Conditur aromate, implentur ſcripturæ:
Iugi ſit memoriæ mors hæc mihi curæ.

Quamuis autem a pluribus Canoniſtis citentur alij quidam verſus de horis ca-
8. nonicis in quibus aſſeritur, dominicam ſepulturam † non in Completorio, ſed in Veſperis repræſentari; Completorium vero celebrari in memoriam temporis, quo militum cuſtodia poſita eſt ad ſepulcrum Chriſti; tamen hoc parum refert, nam illimet verſus ſupponunt, quòd cuſtodia illa, duodecima hora poſita fuerit, vel ſaltem quòd per horam duodecimam repræſentetur; & ſic in idem recidit, & ſemper idem habetur, quòd Completorio hora duodecima aſſignanda ſit. Verſus autem, quos in c. 1. de celebr. Miſſ. referunt Hoſtienſis, Ioan. Andr. Anton. de Butr. Card. Zabarella, Albertus de Ferrarijs, & alij etiam alibi, ſunt hi.

In Matutino damnatur tempore Chriſtus.
Quando reſurrexit Primam canit ordo fidelis.
Tertia cum canitur tunc eſt cruciamina paſſus.
Sexta ſunt tenebræ per mundi climata factæ.
Emiſſus Nona diuinus ſpiritus hora.
Veſpere clauduntur Chriſti ſacra membra ſepulcro.
Chriſto Biſſena cuſtodia ponitur hora.

In quibus tamen Verſibus aliqua ſunt, quæ non vſque adeo defendi poſſunt, vt rectiſſime dicta cẽſeantur: nam quòd cuſtodia ad ſepulcrũ Chriſti poſita fuerit hora duodecima, nullibi legitur; et qđ de Prima dicitur, potius referendũ eſſet ad Laudes, quàm ad Primã: dñica enim reſurrectio in Laudibus celebrat̃, nõ in Prima, vt & ſupra vidim⁹ c. 16. num. 4. & 5. & infra latius viſuri ſum⁹ c. 46. num. 10. Huic rationi accedit altera ſecundo loco, quòd ſi Completoriũ in prima noctis vigilia, vt inquit Alphonſus de Caſtro cum alijs quibuſdam, eſſet celebrandum, iam nõ eſſet hora diurna, immo (quod magis vrget) neque hora aliqua diſtincta a vigilijs nocturnis, contra expreſſum tex. in ſæpius allegato c. 1. de celebr. Miſſ. & c. presbyter. 91. diſt. Vbi præter horas ibi enumeratas, ſcilicet Matutinũ, Primã, Tertiam, Sextam, Nonam, Veſperas, & Completorium, ſubiunguntur poſtea vigiliæ nocturnæ, quæ (vt ſupra vidimus cap. 1.) ſunt tres, prima, ſecunda, & tertia, ſicut ſunt tres Nocturni, qui olim ſeparatim recitabant̃. Neque hic poſſet dici, ꝙ Vigiliæ nocturnæ ſint pars Cõpletorij, quẽadmodũ diximus ſupra cap. 6. & ſeq. eas eſſe partẽ Matutini: Quare omnino fuiſſet ſupuacanea enumeratio, et fruſtratoria repetitio vigiliarũ nocturnarũ poſt Cõpletoriũ in dictis iuribus iã recẽſitũ. Præterea tertio ſi in prima noctis vigilia Completorij tempus conſtituendum eſſet, fuiſſet in ipſius Completorij hymno facta potius mentio de extrema parte temporis dictæ vigiliæ, quàm de prima; ſicut factum videmus in reliquarũ horarum hymnis. In Sexta etenim mentio fit meridiei, cum dicitur.

Rector potens verax Deus,
Qui temperas rerum vices;
Splendore mane inſtruis,
Et ignibus meridiem.

Cum tamen meridies non ſit niſi in fine Sextæ horæ completæ. Similiter in hymno Nonæ dicitur.

Largire clarum veſpere,
Quo vita nuſquam decidat.

9. Cum tamen veſperum † non incipiat, niſi poſt Nonam. Quare in hymno Completorij non debuiſſet dici.

Te lucis ante terminum
Rerum Creator poſcimus.

Sed potius,

Te poſt diei terminum
Rerum Creator poſcimus.

aut quid ſimile. Nam longe ante finem primæ vigiliæ terminata eſt ordinarie omnis lux diei, maxime Romæ, & in Italia. Quando ergo dicitur in Cōpletorio, Dignare Domine nocte iſta. fit mentio ibi noctis tanquā termini ipſius Cōpletorij, quēadmodū diximus fieri mentionē meridiei in Sexta, & veſperi in Nona. Neque omnino ſatisfacit quod in hac re Iudocus Clicthoueus ait, qui in expoſitione dicti hymni, Te lucis ante terminū. accipiens verbum, lucis, pro luce crepuſculi, non pro luce corporis Solaris, inquit, Completorium in ipſo fere noctis crepuſculo ex eccleſiaſtica conſtitutione exſolui Deo debere. Nam licet hęc opinio ſatis cōmode effugere videatur uim argumēti ex eo hymno deſūpti, non effugit tamen alias rationes p me adductas contra hanc eādem opinionē. Et prætetea magis rationi conſentaneū videtur, vt in eo hymno interpretemur verbū lucis, de luce corporis Solaris, q̄ de luce crepuſculi, cum in hymno Primæ ſimiliter verbū lucis, de luce corporis Solaris, nō de luce crepuſculi exponam⁹, dū dicit̄ ibi,

Iam lucis orto Sidere
Deum precemur ſupplices.

vt ſupra defendimus, ipſo etiam Clicthoueo in hoc nobiſcū ſentiente, cap. 15. num. 19. Congruū enim eſt, vt quēadmodum in initio lucis corporis Solaris ad Deum confugimus, ita in fine eiuſdem lucis corporis Solaris ad Deū confugere intelligamur: cum hæ duæ horæ Prima & Completoriū valde ſymbolizent, & in multis conueniant, vt ſupra docuimus d. cap. 15. num. 11. atque vna ex ipſis, in principio, altera vero in fine diei conſtituenda videatur. Eſſe autem eccleſiaſticā aliquam conſtitutionem, quæ illud præcipiat, quod Clicthoueus dicit, ego quidem neſcio; immo vero video ex eccleſiaſtica inſtitutione ſolere Completorium ante Solis occaſum, non in noctis crepuſculo decantari.

Atque ita fieri debere probatur quarto & vltimo ex diſpoſitione horarum canonicarum, quæ in Breuiarijs facta eſt. Ibi enim incipimus a Nocturnis, & ordinate procedimus ad alias horas, & demum vltimo loco deuenimus ad Completorium, tāquam ad finem & poſtremam partē totius diei. Conſtat autē, quòd quan-
10 tū ad celebrationē diuinorū officiorū dies eccleſiaſticus † currit a ueſpera in veſperā, id eſt a Solis occaſu ad Solis occaſū, vt oēs fatentur, & not. in c. 2. de fer. & nos latius infra probabimus cap. 43. in princ. Quare ſi Cōpletorium in principio noctis poſt occaſū Solis decātandū eſſet, potius in principio Breuiarij ante Matutinū, q̄ in fine poſt reliquas oēs horas fuiſſet in diſtributione pſalterij collocandū.

DE COMPLETORIO, ET VESPERIS. Cap. XIX.

1. *Horæ canonicæ fuerunt quidem ab initio eccleſiæ; ſed non omnes, neque omnium tempora fuerunt ab initio determinata.*
2. *Horę tātū quiq; canonicę erāt pri⁹ ſcilicet Nocturna, Tertia, Sexta, Nona, et Veſperę.*
3. *Matutina hora fuit addita poſtea alijs horis canonicis.*
4. *Prima & Completorium fuerunt poſtea additæ alijs horis canonicis.*

5. *Horarum canonicarum magna erat olim diuerſitas.*
6. *Duodecima hora eſt Completorium.*
7. *Veſperæ, & veſperũ tẽpus non ſolũ ſignificant tẽpus in occaſu Solis, ſed etiam latius protenduntur, vt quandoque ſignificent tempus multo ante, & poſt.*
8. *Nox diuiditur in ſeptem partes ſecundum aliquos.*
9. *Veſperum tempus pro Veſperis exſoluendis incipit ſtatim poſt Nonam. Vnde veſpertina hora eſt decima & undecima. num. 10. Sed proprie eſt vndecima. num. 11. & 16.*
12. *Veſperæ depoſitionem Chriſti de cruce repræſentant.*
13. *Horæ canonicæ in ijs diei horis celebrantur, in quibus exijt Paterfam. ad conducendum operarios Matth. 20.*
14. *Horis canonicis pro exſoluendis dies artificialis antiquitus in quattuor partes diuidebatur.*
15. *Primæ, & Completorio aſſignatæ ſunt prima & vltima diei horæ.*
17. *Vigiliæ noctis quattuor ſecundum Amalariũ ſunt Veſpertinum officium, Cõpletorium, Nocturnum, & Matutinum. Quod dictum bene exponitur. num. 40.*
18. *Completorium celebratur ſecundum Amalarium in tertia noctis parte, quæ appellatur Conticinium.*
19. *Veſperæ celebrabantur de die ante Solis occaſum tempore Amalarij, & multo etiam ante. Et tempore S. Benedicti. num. 22.*
20. *Diei initium poſt Chriſti reſurrectionem ab occaſu Solis habetur.*
21. *Dierum feſtorum officium non habebat antiquitus primas Veſperas. Sed poſtea factum eſt, ut incipiat a primis Veſperis incluſiue. num. 29. Et durat ſollemnitas per totum diem ſequentem. num. 30. Incluſo etiam Completorio. num. 31. Secundum conſuetudinem, & communem opinionem. num. 32.*
23. *Completorium huius diei dicitur cantari in principio ſequentis, non ſecũdum ueritatem, ſed ſecundum computationem canonicam.*
24. *Veſpertino a tempore incipit ſequens dies ſecundum computationem canonicam.*
25. *Veſperis cenſetur completus dies, & omnes horæ canonicæ diurnales.*
26. *Completorium cenſetur eſſe hora nocturna per quamdam fictionem iuris. Immo quandoque etiam Veſpera. num. 27.*
28. *Nox cenſetur quandoque incipere poſt Nonam per quamdam iuris fictionem.*
33. *Indulgentias concedendi mos ſummi Pontificis eſt a primis Veſperis uſque ad occaſum Solis diei ſequentis.*
34. *Veſperæ, & Completorium generaliter & per ſe ſunt de die præcedenti, ſed quandoque per accidens ſunt de die ſequenti, ſuperueniente ſcilicet maiori feſto.*
35. *Dies non finitur ſecundum ueritatem niſi per occaſum Solis.*
36. *Inducta ad unum finem non debent operari ad contrarium.*
37. *Vigiliæ tres nocturnæ nõ ſũt Matutinũ, Prima, et Cõpletoriũ, ut Canoniſtæ putãt.*
38. *Inconuenienti vno dato alia contingunt.*
39. *Horis canonicis dici poteſt eccleſia quater in die, & quater in nocte laudare Deũ, ſecundum quamdam adaptationem ad ritum in veteri teſtamento.*

Nunc

NVnc reſpõdendũ eſt ad rationes ſupra cap. 17. pro cõtraria opinione factas. Et ad primam dicitur, ꝙ nos loquimur de ritu qui in celebrandis horis canonicis ab eccleſia Romana obſeruat, at ſãcti Baſili⁹ & Iſidorus loquũtur de alio ritu non nihil ab hoc Romano, diuerſo. Et de S. Baſilio quidẽ patet manifeſtiſſime, nã ipſe ibi dicit, in Sexta debere decãtari pſalmũ nonageſimũ. Deinde in ea horã, quã poſt Nonã cõpleto iam die conſtituit, vult fieri confeſſionẽ pro cõmiſſis culpis, allegando illud pſal. 4. Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris cõpungimini. Quã horã licet ego exiſtimem, ꝙ veſpertinã intelligat, alius tamen quiſpiã nõ male intelligere poſſet Cõpletoriũ, in quo fit confeſſio, & recitatur pſalmus quartus. Quãdo vero ſubiungit B. Baſilius. Tũ primis ſe iã noctis intendentibus tenebris. &c. dici fortaſſe poſſet, ꝙ de primo Nocturno, & prima noctis vigilia loquat. Sed quidquid ſit, hoc clarũ eſt, ipſum in hac horarũ canonicarũ diſtributione nõ ſolũ a noſtro ritu, ſed etiã a ſuo ipſius diuerſa quãdoque pronunciaſſe. Nam alio in loco, ſcilicet in ſerm. 1. de inſt. Monach. quẽ ſupra etiã citauimus. cap. 12. num. 3. alio modo enumerat ſeptẽ horas canonicas. Ibi enim poſt Nonã non ponit niſi horã veſpertinam, Completorio prorſus prætermiſſo; Sextã autẽ diuidit in duas horas, vnã quæ cibũ præcedat, alterã quæ ſubſequat.

1. Quamobrẽ dicendũ eſt, fuiſſe quidẽ † ab initio eccleſiæ horas canonicas firmas, & conſtitutas, ſed vtrum omnes, & omniũ tempora ſtatim ſimul a principio fuerint determinata, hoc apud me nõ eſt adeo clarum. Exiſtimo enim, eccleſiã paulatim procedẽdo tempora, & ordinẽ illarum accommodate poſtmodum diſpoſuiſſe. Quod notat etiam Guill. Durant. Ration. lib. 5. cap. 2. in princ. & Tho. Vualden. Tomo 3. de Sacramental. cap. 21. & Radulphus de Riuo in lib. de canon. obſer. propoſ. 14. Vbi ait in hoc propoſito, quòd ſancti patres per pſalmo-
2. dias † obſeruabant quinque horas, ſcilicet vigilias noctis, Tertiam, Sextam, Nonã, & Veſperam: Et deinde quia ſcriptura ſæpius iungit mane & veſpere, addita
3. eſt † laus Matutina: Et quoniã multorum quoque Epiſcoporum ſtatutum erat, vt clerus & populus mane & ſero preces & orationes Deo funderẽt cũ oratione
4. dominica, & Symbolo, ideo ad hoc introductæ ſunt duæ aliæ horæ † Prima, & Completoriũ, vtraque cũ precibus, oratione dominica, & ſymbolo. Idẽ etiã notat Smaragdus abbas in Regulã S. Benedicti, cap. 16. quem ſupra citauimus cap. 15. num. 12. Et Vualafridus in lib. de rebus eccl. cap. 25. in princ. Cuius hæc verba ſunt. Sciendũ eſt, multa poſt reuelationẽ euangelij tẽpora trãſiiſſe, ante quàm ita ordinarentur quarumdam per diem & noctẽ horarum ſollemnia, ſicuti nũc
5. habentur: Et magna eſt in ipſis diuinis officijs † diuerſitas, non ſolum pro varietate gentium & linguarum, ſed etiam in vna gente vel lingua pro temporum mutatione, & Magiſtrorum ſtudioſa inſtitutione. Et demum Socrates in hiſt. eccleſ. lib. 5. cap. 21. cum uarios retuliſſet precandi ritus apud uarios populos, & religionum ſectas, ſubiungit hæc uerba. Ad ſummam apud omnes religionum & ſectarum formas nuſquam reperire poteris duas, quæ in precandi more inter ſe conſentiant. Quæ uerba etiam refert Nicephor. lib. 12. cap. 34.

Ad Beatum autem Iſidorum, cum nihil aliud aſſerat, niſi quòd Completæ ante

quàm cubitum eatur ſunt perſoluendæ, nihil aliud forſitan reſpondere neceſſe eſt, niſi quòd hoc non eſt contra opinionem communem & noſtram: Nam Rabanus qui in lib. 2. de inſt. cleric. cap. 8. agit de Completorio eiſdẽ omnino verbis, quibus vſus erat S. Iſidorus, ſubiungit deinde in fine illius cap. hæc. Circa
6. duodecimam † autẽ horã, id eſt in fine diei, quando huius officij (Completorij) tẽpus eſt, credimus, Saluatoris corpus poſitũ eſſe in ſepulcro. Vnde apparet, verba S. Iſidori cõmuni ſentẽtiæ nõ repugnare. Quòd ſi etiã repugnarẽt, dicẽdũ eſſet ad illa pręter ſupradicta ad B. Baſiliũ, quod ad ſecũdã rationẽ mox reſpõdebim⁹.
7. Ad ſecundã rationem reſpõdetur, ꝙ licet Veſperæ ſicut veſperum † tempus dicantur a Veſpere ſidere, quod occidente Sole exoritur, non tamen ad illud ſolũ ſpatium coartantur, quod Sole occidente tranſigitur, ſed latius protenduntur, vt quãdoque quidẽ veſpertinum tẽpus ſignificet totũ tempus quod eſt poſt meridiẽ, ſicut ſupra vidimus cap. 8. num. 12. officiũ diuinum totũ diuidi in matutinum & veſpertinũ; quandoque ſignificet tẽpus primæ vigiliæ nocturnæ, nam vt habuimus ſupra cap. 2. num. 11. B. Ambroſius lib. 7. in Luc. Super illud cap. 11. Quis veſtrũ habens amicum. &c. primam vigiliã noctis appellat veſpertinã. Et
8. Amalar. lib. 4. de eccleſ. off. cap. 8. ait noctẽ diuidi † in ſeptẽ partes, quarũ prima vocatur crepuſculũ, ſecunda veſperũ, tertia cõticinium. &c. Quod idẽ habet etiã S. Anſel. in lib. 2. de Imag. mundi, cap. 4. & Beda in lib. de Ratione Computi, cap. 4. & in lib. de Temporibus, cap. 3. & in lib. de Temporum ratione, cap. 5. & S. Iſid. in lib. de natura rerum. cap. 2. Quamuis idẽ S. Iſid. lib. 5. Etymol. cap. 31. e contrario quãtum ad primas duas partes dicat, quòd prima pars noctis vocetur veſperum, ſecunda crepuſculum, tertia conticinium, quarta intempeſtum, quinta gallicinium, ſexta matutinum, ſeptima diluculum. Et Cenſorinus ſimiliter in lib. de die natali, cap. 10. noctem diuidens in partes fere duodecim,
9. prius ponat veſperum, deinde crepuſculum. Sed in propoſito noſtro veſperũ † tempus incipit ſtatim poſt Nonam, vt ex ipſius Nonæ hymno colligitur.

Largire clarum veſpere.

et infra cap. ſeq. latiſſime oſtẽdemus. Quare vt inquit Durand. in 4. ſent. diſt. 15.
10. quæſt. 9. art. 3. hora diei Veſpertina † eſt decima, vel undecima: proprie tamen
11. Veſperis vndecima diei hora tribuenda † eſt, vt not. Ioan. Beleth. in Ration. cap. 29. & Ioan. de Turre crem. ſuper Regulam S. Benedicti, tract. 73. & Henricus Cuickius in Elucidatione alphabetica in Caſſianum, ver. Lucernaris. Tum
12. quia illa hora Chriſtus dñs depoſitus fuiſſe dr̃ de cruce, Veſperæ autẽ † hanc depoſitionẽ nobis recolunt, vt ſupra vidimus cap. præced. num. 2. ex Glo. in c. 1. de celebr. Miſſ. & habetur ex officio paruo S. Crucis, in hymno ad Veſperas,

De cruce deponitur hora veſpertina.

Tum quia illa eſt vltima hora, quæ pro veſpertinis precibus relinquatur, nã duodecima Cõpletorio aſſignata eſt, vt modo probauimus. Tum demũ, quia in parabola operariorũ Matth. 20. vndecima hora dicitur Paterfam. ad vocandũ ope-
13. rarios proceſſiſſe; & cõſtat diuinũ † officiũ vt inquit Hugo de S. Vict. in Speculo eccleſiæ, cap. 3. in ijs celebrari horis, in quibus exijſſe cõmemoratur paterfam.

ad

ad conducendum operarios in vineam ſuam. Et Ioan. Caſſianus lib. 3. de inſt. cœnob. cap. 3. in fi. aſſignans horas dictæ parabolæ horis canonicis, dicit, vndecimam horam illius, noſtram lucernarem, id eſt Veſpertinam ſignificare.

Ad auctoritates igitur Sanctorum patrum dicimus, quòd illo tempore non erat adhuc ſpecifice cognita hora Completorij, neque hora Primæ; ſed cum dies ar-
14. tificialis pro horis canonicis † celebrandis in quattuor partes diſtribueretur, in fine ſingularũ partium una hora canonica perſoluebatur, quæ Tertia, Sexta, Nona, & Veſperæ appellabantur, prout vidimus ſupra cap. 12. ex ſanctis Cypriano, Chryſoſtomo, & alijs. Poſtea vero cum Prima & Cõpletorium adinuentæ eſſent pro initio & fine diei, ſicut ex prima diei parte quæ Tertiæ aſſignabatur, ſepara-
15. ta fuit prima diei hora † pro Prima, quando ſcilicet Sol exoritur; ita ex vltima diei parte, quæ veſpertinis orationibus tributa erat, ſubtracta fuit vltima diei hora pro Completorio, quando ſcilicet Sol occidit, adeo quòd cum iam pro Veſperis duæ tantum relictæ ſint diei horæ, decima ſcilicet & undecima, in unde-
16. cima † tamquam in poſtrema ſui parte Veſperæ ſunt celebrandæ.

Ad Amalarium uero ut reſpondeamus non opus eſt laborem aſſumere, nam ipſe hac in re uidetur habere opinionem quamdam ſatis extraneam, & a Romanæ eccleſiæ ritu remotam. Ipſe enim licet in lib. de Ord. Antiphon. dicat, quòd Veſpertinum officiũ canitur duodecima diei hora, ut ſupra allegauimus cap. 17. num. 7. tamen in lib. 4. de eccleſ. off. cap. 7. in princ. ait, quòd quattuor uigi-
17. liæ noctis † ſunt Veſpertinum officium, Completorium, Nocturnum, & Matutinum; quod etiam poſtea dixit Victor Giſelinus in annot. in Prudentium, hymno primo Cathem. Ad gallicantum. in princ. Et cap. 8. dicti lib. 4. idem
18. Amalarius ait, quòd non immerito illa pars noctis in qua Cõpletorium † celebratur, conticinium uocatur, quia in ea conticeſcunt omnia. Apud eos enim (ſubiungit) qui noctem diuidunt in ſeptem partes, prima pars uocatur Crepuſculum, ſecunda Veſperum, tertia Conticinium, de qua nunc agimus. Hæc ibi. Quæ accipienda ſunt potius uel tamquam aliquorum monaſteriorũ particularia, quàm uniuerſalis & Romanæ eccleſiæ inſtituta; uel ſecundũ quamdã adaptationẽ, prout declarabimus infra in reſpõſione ad quartũ, potius quàm ſecun-
19. dum rei ueritatẽ. Nã quòd Veſperæ celebrarentur de die † ante Solis occaſum tempore ſuo, & multo etiã ante ipſum, idẽ Amalarius teſtatur in d. lib. de Ord. Antiph. cap. 16. & 70. In quibus locis etiã probat, id ita fieri debere, ex eo ꝙ in diſpoſitione pſalterij Veſperæ, quæ incipiunt a pſal. 143. Benedictus dñs Deus meus. &c. adſcribuntur diei Sabbathi, & nõ Dominicæ: Quòd ſi poſt Solis occaſum celebrari deberẽt, nõ pro Sabbatho in fine omniũ Veſperarũ, ſed vtique pro Dominica ante omnes Veſperas fuiſſent inſcriptæ, cũ manifeſtũ ſit (inquit) poſt
20. Chriſti reſurrectionẽ † ab occaſu Solis diei initiũ haberi. Ex quo etiã colligit rationabiliorẽ ſibi videri cultũ ueſpertinaliũ ſollẽnitatũ apud antiquiores, qui in
21. feſtiuitatibus ſanctorũ † poſuerũt antiphonas de feſto in ſecundis Veſperis tãtũ & nõ in primis, quàm apud recentiores, qui utriſque Veſperis antiphonas de
22. Sancto aſſignauerunt. Hoc idẽ etiã, quòd ſcilicet Veſperæ † ante Solis occaſum decantari

decantari ſolerent ne dum ex Amalario, ſed ex B.Benedicto habetur, qui in Regula, cap.41. in fine ita inquit. Ab initio Quadrageſimæ vſque ad Paſcha ad veſperam reficiant. Ipſa tamen Veſpera ſic agatur, vt lumine lucernæ non indigeāt reficientes, ſed luce adhuc diei omnia conſummentur. Sed & omni tempore ſiue cenæ, ſiue refectionis, hora ſic temperetur, vt cum luce fiant omnia.

Ad illud, quod tertio loco ex Archidiac. in c. ſolent. de conſ. diſt. 1. adduceba-
23. mus, Cōpletoriū ſcilicet, non in hac die, ſed in principio ſequentis† decantari, reſpōdetur, quòd illud intelligitur, vt expreſſe ex ipſomet colligitur Archid. nō ſecundum rei veritatē, ſed ſecundum quamdā computationē canonicā, & fictio-
24. nē iuris; ſecūdum quā a Veſperis, & a veſpertino tēpore incipit ſequens dies† c.quod a patribus.& ibi not.& c.quod die.iuncta Glo.1.in fi.diſt.75. not.etiam Glo.in c.2.in ver.a ſacroſancto die Dominico.de off.archipreſb.& in c.2.in ver. prius.de fer. & Panorm.in rub. de obſer.ieiun.num.2.& Ang.ver. Ieiuniū.§.1.
25. vbi aiunt, quòd in Veſperis† ficte cenſetur completus dies, & omnes horæ canonicæ diurnales; Quare Completoriū licet decantetur ſecundum rei veritatē in vltima hora diei ante Solis occaſum, cenſetur tamen decantari in principio
26. noctis ſequentis, & eſſe hora† nocturna per quamdam (vt diximus) fictionem
27. iuris. Immo vero non ſolum Completorium ſed etiam Veſperæ† ſæpiſſime computantur hoc modo cum die ſequenti, ac ſi nox ſequens extēdatur per tres
28. horas antea, & ſtatim incipiat† poſt Nonam, vt declarat Scot.in 4.Senten.diſt. 13.quæſt.2. art.3.& Ricar. ibidem, art.2.quæſt.3.Guill.Durant. in Ration. lib. 5.cap.1. num.2.& cap.9. num. 2. & Gabr. Biel in expoſ. Canonis, lect.14. in princ. & bene facit quod dicit B.Tho.in Quolib.5.art.vlt. ad primum, & quod refert Amalar. in lib. de Ord. Antiph. cap. 16.
29. Et ex hac re colligere poſſumus rationē, quare dierū feſtorū officiū† in eccleſijs a primis Veſperis celebretur; ratio enim eſt, quia eo tēpore cēſetur incipere nox diei feſti per quamdā iuris fictionē, & computationē canonicā, vt ex ſupradictis habetur; cum feſtorū principiū & finis iuxta eorum qualitatē, & ſicut magnitudo dierū exigit, prius incipere debeat, & tardius terminari. c.2. de fer. in princ.
30. Durat tamen celebritas† per totum diē ſequentē, vt not. Archid.in c.fi. in ver. celebrentur.de ſent. excomm.lib.6.quamuis Glo.ibi in ver. Aſſumptionis, contrarium teneat quantum ad Completorium diei ſequentis, dicens, ꝙ non conti-
31. nuatur celebritas niſi vſque ad Veſperas feſtiuæ diei incluſiue. Sed contrariū† determinat ibi Archid. (vt dixi) & bene, & ſentit Glo. in clem.1.§.fi.in uer. primis. per illum tex. de reliq. & uen. ſanct. Quæ ſententia & probata eſt conſue-
32. tudine, & communi Doct. opinione,† ut uidere eſt per Siluest. uer.Interdictū. 5.§.2. uerſ.2. Ang. uer.eod.6.§.18.Couarr.in d.c.fi.de ſent.exc.in 6.par.2.§.fi. num.5. Nauarr.in Manuali, cap. 27. num.184. Et uidetur etiam approbari ex ſtilo conceſſionis indulgentiarum, quæ fit alicui eccleſiæ pro aliquo die feſto.
33. Mos enim inoleuit, ut ſummus Pontifex† concedat indulgentiam uiſitantibus talem eccleſiam a primis Veſperis uſque ad occaſum Solis diei ſequentis. Et facit etiam pro hac ſententia illa ratio manifeſta, quia in feſtis duplicibus

eccleſia

eccleſia Romana celebrat officium Completorij etiam poſt ſecundas veſperas,
ſine precibus, ad modum feſti duplicis. Et quia generaliter Veſperæ & Comple-
34. torium † ſunt de die præcedẽti per ſe loquendo, licet per accidẽs ſuperuenien-
te maiori feſto nihil fiat de dicto die præcedenti in Veſperis & Completorio, vel
tantum commemoratio in Veſperis. vt not. S. Anton. 3. par. tit. 1. cap. 17. Ro-
ſella ver. Impedimentum 17. §. 3. & Silueſt. ver. Matrimonium 7. §. 2. verſ. 4.
35. Et demum facit, quia ſecundum veritatem dies † non finitur niſi per occaſum
36. Solis, & inducta a iure in augmentum non debent operari diminutionem † ar-
gumento l. legata inutiliter. & ibi not. ff. de adim. leg.

Ad quartũ & vltimũ reſpõdetur, quòd Hoſtien. Ioan. Andr. & Anton. de Butr.
cum quibuſdã alijs decepti fuerunt in intellectu tex. c. 1. de celebr. Miſſ. putãtes,
37. ibi nocturnarum vigiliarum † nomine intelligi Primam, Matutinum, & Com-
pletorium: quod abſurdiſſimũ eſſe, et ſupra aliàs annotauimus cap. 6. num. 14.
& 36. & cap. 16. in princ. & nemo eſt, qui diligenter legendo dictum textũ, ex ſe
inſpicere non poſſit. Apparet autem, eos quaſi coactos a quibuſdã verbis illius
tex. male intellectis in huiuſmodi deueniſſe aſſertionẽ, quia ipſimet omnes ibi-
dem referunt, ac probant Verſus illos quos ſupra poſuimus cap. præced.

In Matutino damnatur tempore Chriſtus. &c.

In quibus expreſſiſſime continetur, Completorio duodecimam diei horam aſ-
ſignari. Quare vel tamquã ſibi ipſis contrarij hi Doct. in hoc relinquendi ſunt,
vel certe illa eorum ſententia eſt repudianda, quam ex falſo intellectu textus,
neſcientes quodam modo & inuiti deſumpſerunt. Facile enim (vt ait Ariſt. in 1.
Phyſ. tex. 12. & 22. & not. in l. ratas. C. de reſcind. vendit.) vno inconuenien-
38. ti † dato alia contingunt.

Verum eſt, quòd per quamdam adaptationẽ ad cap. 9. Nehem. vbi dicitur, quòd
quater in die, & quater in nocte confitebantur & adorabant Dominum Deum
39. ſuũ; Doct. quãdoque dicunt, quòd ſimiliter in horis canonicis eccleſia † Chri-
ſti quater in die, & quater in nocte Deũ laudat, & veneratur, vt innuit venerab.
Beda in comment. dicti loci, & expreſſe ait Nauarr. in Manuali de orat. cap. 3.
num. 28. & Theſaurus ſacerd. in 3. par. tit. de off. diuinis cap. 1. Et fortaſſe hoc
modo intelligitur & ſaluatur quod ait Amalar. lib. 4. de eccleſ. off. cap. 7. quem
40. ſupra citauimus, quòd ſcilicet quattuor vigiliæ noctis † ſunt Veſpertinum offi-
cium, Completorium, Nocturnum, & Matutinum; exponendo quòd dicta hæc
quattuor noſtra officia repræſentant nobis quattuor illas vices quibus Iudæi in
nocturnis vigilijs in veteri teſtamento Dominum adorabant: non quòd vere
hæc noſtra officia omnia horæ ſint nocturnæ, & in nocturno tempore celebran-
dæ, ſed quòd per quandam accommodationem horis illius nocturnis veteris te-
ſtamenti reſpondent, & illas (vt dixi) repræſentant.

Tamen hæc ſolutio, quæ non nullorum auctorum dicta recte interpretatur, &
conciliat, male poſſet accommodari ijs quæ ſupradicti Canoniſtæ aſſerunt de
nocturnis vigilijs. Ipſi enim adeo clare ſententiam ſuam protulerunt, vt nulla
opus ſit tali huiuſmodi circa eos expoſitione, aut excuſandi via.

DE VESPERA. CAP. XX.

1. *Veſpera late patet, vt denotet tempus etiam multo poſt Solis occaſum, & longe etiam ante.*
2. *Veſpera non vna tantum eſt, ſed duæ. Quæ quo modo accipiantur, variæ referuntur ſententiæ. num. 3. 4. 5. 6. & 7.*
8. *Dies diuidebatur antiquitus apud hebræos in quattuor partes; & ſingulæ partes ab hora in fine poſita nominationem ſumebant.*
9. *Veſpera eſt quarta & vltima diei pars, quæ poſt Nonā incipit. & num. 11. & 12.*
10. *Veſpera proprie eſt in occaſu Solis.*
13. *Veſpera proprie ſignificat primam partem noctis. & num. 25. 28. & 31.*
14. *Veſpera dicitur a Veſpereſtella, apud Latinos. Et apud Græcos. num. 15.*
16. *Veſpera apud hebræos dicitur Hereb, quod ligamentum ſignificat. Vel quia ligat diē cū nocte. num. 17. Vel quia ligat homines ne poſſint amplius operari. nu. 18.*
19. *Etymologia vocabuli non præſtat argumentum affirmatiue.*
20. *Dies naturales a creatione mundi ita currunt, vt dies præcedat, & nox ſequatur.*
21. *Crepuſculum matutinum non ita ligat diem cum nocte, ſicut veſpertinum.*
22. *Ferruminatio per eamdem materiam facit confuſionem.*
23. *Crepuſculum non eſt idem cum die vel cum nocte.*
24. *Crepuſculum nunc diei, nunc nocti annumeratur.*
26. *Veſperā ſignificare totā noctē nō niſi impropriiſſime, & valde abuſiue dici poteſt.*
27. *Lex, quæ plures recipit intellectus, allegari ad certum argumentum non poteſt.*
29. *Dies naturalis currit a media in mediam noctem ſecundum communem reputationem, & vulgarem loquendi vſum.*
30. *Azyma non incipiebant comedere hebræi, niſi ad veſperam decimi quarti diei, id eſt poſt occaſum Solis, in principio decimi quinti diei.*

NE quis autem miretur, quòd dixerim ſupra cap. præced. num. 7. Veſperā adeo late patere, vt ſignificet temporis ſpatium & multo poſt Solis occaſū,
1. & longe etiā ante; ſciat id probari † euidēter ex ſacrarum litterarū teſtimonijs. Exho. 12. Leuit. 23. & Numer. 9. vbi præcipitur immolatio agni paſchalis quartadecima die menſis primi ad veſperam, Hebræa pro eo, quod B. Hieronymus vertit, Ad veſperam, habent, Ben arbaijm, hoc eſt inter duas veſperas; quod ſeptuaginta verterunt, Per medium veſperarum. Ex quo loco datur intelligi, non
2. vnā tantū eſſe † veſperā, ſed plures, & ad minus duas. Quæ quo modo ſumātur, & quonam temporis articulo accipiendæ ſint, varie cōmentati ſunt expoſitores.
3. Quidā † inter hebræos, vt refert Hieronymus ab Oleaſtro ſuper Exho. cap. 12. & Cornel. Ianſen. in expoſitione cap. 129. Concordiæ euang. in fi. duas veſperas ſic intelligunt, vt prima ſit in occaſu Solis, ſecunda cum radij ſolares, aut lumen Solis amplius in aere non videntur: & prima quidem veſpera ſit veſpera Solis, altera vero ſit veſpera luminis; tempus autem inter veſperas ſit tempus crepuſculi, quod paulo amplius integra hora durat. Et hanc eamdē expoſitionem

nē refert Lipomanus in Catena ſuper Exho.cap.12.lect.1. ſuper illis verbis, Immolabitque eum vniuerſa multitudo filiorū Iſrael ad veſperam. Et Anton. Fonſeca in annot. ad Caiet. ſuper idē cap. 12.Exho. Vbi inquit, quòd proprie veſpera pro prima noctis parte accipitur occiduo iam Sole; quare quod in textu hebraico habetur, inter duas veſperas, intelligi ait a non nullis ſub crepuſculo, inter ſcilicet duos occaſus Solis, corporis ſolaris videlicet, & lucis Solis.

4. Hieronymus ab Oleaſtro † ſuper Gen. cap.1. & ſuper Exho. d.cap.12. & ſuper Leuit.cap.23.& Hieronymus Vielmus in opere de ſex diebus, lect.11.in fi.aiūt, inter duas veſperas ſignificare omnium conſenſu, inter crepuſculum & noctē, nam ipſam quoque noctem veſperam appellari aſſerunt. Quæ expoſitio licet cū ſuper.ori coincidere videatur in effectu quantum ad tempus ſignificatum, valde tamen differt in modo ſignificandi.

5. Lipomanus † in ſupra citato loco Exho.12.aliā expoſitionē tangit, ſub dubio tamen, dicens, quòd forte quia multa in nocte illa peragenda erāt, quæ tam breui temporis ſpatio confici nequaquam poterant, duæ veſperæ totam noctē cōprehendunt, ab occaſu ſcilicet Solis vſque ad eius ortum, iuxta illud, Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi. Cui expoſitioni fauet id quod habet Panor.in c.1.col.1. de fer. vbi illud textus. A veſpera in veſperā omnes dies dominicos decernimus obſeruari. In ſecūdo intellectu dicit interpretandū eſſe, id eſt ab ortu Solis.nam veſpera veſperæ (inquit) pro ortu Solis capitur ſecundū Papiam intelligit autem Panor. ab ortu Solis ad ortū. non ab ortu Solis vſque ad occaſū, vt male ipſū refert Didacus Couarr. lib.4. varia. reſol. cap.19. num. 9.

6. Alia ad eumdē locū Exho. 12. affertur interpretatio a quodā Rabbino † Dauid Kimhi, cuius ſentētiā probabiliorē videri ait Ianſenius in ſupra citato cap. 129. Concor.euang. Ille etenim primā veſperā incipere aſſerit a meridie, quando Sol incipit declinare ad Occidentē, ſecundā vero poſt occaſum Solis, vt intelligatur agnus immolandus fuiſſe tempore illo intermedio, nimirū aliquot horis ante Solis occaſum. Et hanc opinionē tenet Abulenſis in 2. parte Defenſorij, cap. 3. & ſequi videntur Nicolaus de Lyra, & Dionyſ. Carthuſ. in d. cap. 12. Exho. Vbi aiunt, quòd veſperā Iudæi a ſeptima hora quartædecimæ diei incipiebant, quia illa hora iam pertinebat ad diem ſollemnem ſequentem.

7. Verum mihi † magis placet ſententia, quæ dicit Veſperam incœpiſſe apud hebræos non a meridie, ſed tribus horis poſt meridiem a Nona. Nam antiquitus
8. apud illos dies † diuidebatur in quattuor partes, & ſingulæ diei partes ab hora, & tempore in fine poſito denominabātur, ut ſupra aliquādo tetigimus, cap.præced. num. 14. & cap. 10. num. 11. & latius in ſeq. cap. declarabimus. Quarta
9. igitur & vltima diei pars, quæ in occaſu Solis terminabatur † vocabatur Veſpe-
10. ra, quia veſpera licet proprie in occaſu Solis † intelligeretur, toti tamen illi parti vltimæ denominationē dabat. Et hanc ſentētiam tenet Caiet. ſuper d.cap.12. Exho. & Ianſenius in alio quodā loco. Caietanus ſiquidē ita ibi habet. Hora occidendi agnum ſtatuitur inter veſperas, hoc eſt inter occaſum Solis & ueſperam, hoc eſt declinationē Solis ad occaſum: hoc eſt per duas horas uel circiter,

ante Solis occaſum. Ianſenius vero in comment. cap. 143. concor. euang. circa fin. ſuper illis verbis, Ieſus autem iterum clamans voce magna. ſic inquit. Iam & obſeruandum, cõueniens tempus a Chriſto delectum ſuo ſacrificio. Hora enim nona, aut mox poſt eam, hoc eſt veſpera, quæ a nona incœpit apud Iudæos, tum tradidit ſpiritum, quando & immolare iuſti erant agnum paſchalem, & quotidianum ſacrificium in templo immolabant. Et ita etiam tenet Ioſephus Iudæus lib. 7. de bello iudaico, cap. 17. vbi ait, quòd a nona hora vſque ad vndecimam Iudæi in Paſchate hoſtias cædunt.

11. Et quòd Veſpera ſignificet id etiam tempus † quod eſt ante occaſum Solis, colligitur ex Theophylacto in cap. 1. Ioan. Super illis verbis, Hora erat quaſi decima. Ibi enim ita dicit. Non fruſtra autem Euangeliſta aſſignat tempus, quòd fuerit hora quaſi decima: ſed vt doceat & Doctores, & Diſcipulos, quòd propter nullum tempus ſtudia ſua differre debeant; neque Doctor prætexat aliquid, & dicat, quòd veſpere ſit; & Diſcipulus ſciat, omne tempus eſſe doctrinæ, nec differendum auditum in craſtinum.

12. Idem etiam probatur † Matth. 14. ita manifeſte & euidenter, ni fallor, vt ad illum locum nulla ſolutio, nulla alia interpretatio poſſit afferri. Dicitur ibi, quòd veſpere facto acceſſerunt Diſcipuli ad Ieſum dicentes; Deſertus eſt locus, & hora iam præterijt; Dimitte turbas, vt euntes in caſtella, emant ſibi eſcas. Et narrato deinde miraculo quinque panum, & duorum piſcium, quibus quinque millia hominum ſatiata ſunt, ſubiungit Euangeliſta hæc. Et dimiſſa turba aſcendit Ieſus in montem ſolus orare: Veſpere autem facto ſolus erat ibi. Ecce enim in eodem die bis dicitur ab Euangeliſta, Veſpere autem facto. Et priori quidem veſpere intelligit tempus longe ante Solis occaſum, nam manducatio illa quinque millium virorum, & mulierum, & paruulorum; & eorum omnium dimiſſio nõ poteſt niſi intelligi facta in die, quando Sol erat ſuper terram; quam veſperam deſcribentes alij Euangeliſtæ dicunt, quòd dies cœperat declinare, vt Luc. cap. 9. vel quòd iam hora multa fieret. vt Mar. cap. 6. Poſteriori autẽ veſpere Matthæus intelligit Solis occaſum, quem Marcus ſignificans ait, Et cum ſero eſſet. Ex quibus colligi datur, nomen Veſperæ late patere, vt not. Cornel. Ianſen. in dictis locis, ſuper cap. 57. Concord. euang.

Quamuis autem verum ſit, quòd per quamdam extenſionem latiſſime ſumitur
13. Veſpera, vt diximus, proprie tamen † non ſignificat, niſi primam partem noctis poſt occaſum Solis; quod ex vi nominis Veſperæ deducitur. Veſpera enim
14. dicitur † a Veſpere ſtella occidentali, quæ Solem occiduum ſequitur, & tenebras ſequentes præcedit. Atque ita accipi Veſperam declarant S. Iſid. lib. 5. Etymol. cap. 31. vbi citat illud Virgilij primo Æneidos.

Ante diem clauſo componet Veſper olympo.

15. Et Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 3. ubi ait, id a Græcis tractum eſſe † qui Heſperan a ſtella Heſpero ſimiliter dicunt.

Verum id melius oſtenditur ex hebraica deriuatione. Hebræis enim Veſpera
16. dicitur † Hereb, a uerbo Harab, quod ligare, ſiue etiam obligare illis ſignificat,

vt

17. vt proinde quidam exiſtimauerint, ideo Hereb, id eſt ligamētum † fuiſſe cognominatam, quia ligat & nectit diem cum nocte; nec enim lux ſimul tota concidit, & extinguitur, ſed remittitur ſenſim, cōualeſcente videlicet obſcuritate. Et quãuis contra hanc deriuationem, quam ponit Hieronymus ab Oleaſtro, non nulla afferat argumenta, quibus eam impugnat Hieronymus Vielmius in Opere de ſex diebus, lect. 11. in fi. aliamque aſſignet ipſe interpretationem huius nominis
18. Veſperæ, dicens, iccirco Hereb, id eſt ligamētum † appellari aut obligationem, quòd homines tantiſper obliget feriari, ſiquidem vel inuitos quoque eos ad quietem, & ad operum atque laborum ceſſationem, quibus interdiu incumbunt, adducit, ac videtur illis veluti manus ligare, ne ciuilia negotia tranſigant, iuxta illud pſal. 103. Ortus eſt Sol, Exibit homo ad opus ſuum, & ad operationem ſuam vſque ad veſperam; & Facta eſt nox, in ipſa pertranſibunt omnes beſtiæ ſiluæ. Mihi tamen non improbata hac eius deriuatione, quæ in eo pungi poſſet, quòd magis proprie nocti, quàm veſperæ conueniat, videtur etiam ſuperior poſſe defendi, argumentis quæ in contrarium ipſe adducit, minime obſtantibus.

Et ad primum argumentum, in quo dicit, quòd noctis & diei colligatio ſine nexus, qui mane fit, & nobis aurora dicitur, poſſet itidem nuncupari Hereb, cũ ſit eodem modo ligamentum. omiſſa ſolutione, quam quis fortaſſe afferret concedendo, etiam crepuſculum matutinum poſſe veſperam appellari iuxta expoſitionẽ Lipomani & Panorm. ſupra proxime relatam num. 5. reſpondetur, quòd ar-
19. gumentum ab etymologia vocabuli † ſumptum affirmatiue non valet. vt not. in l. 2. §. appellata. ff. ſi cer. pet. Lapis (verbi gratia) dicitur quia lædit pedẽ, & tamen nõ ſequitur, quodcumque pedem lædit lapidem appellari. Addo, quòd dici poſſet, magis ligari diem cum nocte ſequenti, quàm cum nocte præcedenti;
20. nam dies naturales † a creatione mundi ita currunt, vt dies artificialis præcedat, & nox ſequatur, prior enim creatus fuit dies in hoc hemiſphærio noſtro, & deinde nox, vt probatur Gen. 1. in illis verbis, Factumque eſt veſpere & mane dies vnus. & nos latius infra declarabimus cap. 43. & ſeq. Quare rectiſſime quodam modo dici poteſt ligari nox cum die præcedenti, quo non ligatur cum die ſequenti, in curſu ſcilicet, & numeratione dierum naturalium antiqui ſtatus; &
21. per conſequens crepuſculum veſpertinum † magis quàm matutinum nuncupari ligamentum poteſt.

Ad ſecundum argumentum, in quo dicit, quòd crepuſculum vel diei, vel noctis pars eſt, quamquam ſub Iudice lis pendeat, an diei, an vero noctis potius ſit; ligamentum vero aliud quidpiam eſt ab ijs quæ ligantur; reſpondetur, quòd immo ligamentum quandoque idem eſt cum ijs quæ ligantur, vt in ferruminatio-
22. ne; ferruminatio enim † iuxta Paulum iuriſconſ. in l. in rem actio. §. item quæcumque. ff. de rei vendic. per eamdẽ materiã facit confuſionem. Deinde reſpon-
23. deri poteſt, crepuſculum † non eſſe idem omnino cum die vel cum nocte; nam dies ita eſt dies, vt nullo modo nox eſſe poſſit; & ſimiliter nox ita eſt nox, vt nul-
24. latenus poſſit eſſe dies; at crepuſculum † in medio poſitum cum tenebrarum &

lucis particeps ſit, nunc diei, nunc nocti annumeratur, & iccirco diei & noctis li-gamentum dici poteſt, quemadmodum tepidum dici poſſet ligamentum calidi & frigidi, vel pallidum albi & nigri. Cui vero magis adſcribendum ſit crepuſculum, dieine, an nocti, & quædam alia ad hoc propoſitum pertinentia nos alibi in hoc tractatu diſſeruimus tum ſupra cap. 6. num. 26. & cap. 9. num. 12. tum infra cap. 93. num. 9.

Ad tertium, & poſtremum argumentum, in quo dicit, Veſperam & Hereb non tantum ſignificare crepuſculum veſpertinum, ſed ipſam etiam noctē; nam Exho. 12. iuxta hebræam litteram iubentur Iſraelitæ mactare agnum inter duas veſperas, hoc eſt vt ipſe interpretari omnium conſenſu aſſirmat, inter crepuſculum & noctem; eſt autem certum, noctem dici non poſſe ligamentum ſui cum die, re-
25. ſpondetur, quod Veſpera † proprie ſignificat primam partem noctis poſt occaſũ Solis, & per quãdam extenſionem ſignificat etiam poſtremam partē diei, vt dixi-
26. mus; quòd vero ſignificet totam noctem, id nõ niſi modo quodam † impropriſſimo, & abuſiuo, vel ſaltem synecdochico accipi poſſet; ſi tamen locus ex ſacris ſcripturis afferatur, vbi veſpera præciſe pro nocte intelligi videatur. Nã tex. quẽ ipſe allegat Exho. 12. alias diuerſas, & valde meliores recipit expoſitiones, vt ſupra vidimus: Intelligere enim (vt ipſe intelligit) inter duas veſperas, hoc eſt inter crepuſculum, & noctē, inepta (pace ipſius) videtur interpretatio, cum inter crepuſculum & noctē nihil intercedat medij, ſtatimque poſt crepuſculũ immediate ſequatur nox. Similiter ad textum Gen. 1. Factumque eſt veſpere & mane dies vnus. & Matth. 28. Veſpere autē Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi. quos textus poſſet forte aliquis pro illius opinione citare, variæ a Doct. afferuntur interpretationes, & nos infra cap. 43. & ſeq. & cap. 88. alio meliori modo (niſi falli-
27. mur) eos exponemus. Conſtat autē, quòd ex lege † quæ plures recipit intellectus, certum deſumi argumentum non poteſt. ut not. in l. in ambiguo. ff. de reb. dub. Siue autem veſpera ex eo dicatur, quòd liget diem cũ nocte, ſiue quòd liget homines ne operari poſſint iuxta hebraicam deriuationem; ſiue iuxta latinam & græcam a ſtella Veſpere deducatur, quæ lucet poſt occaſũ Solis, hoc vnum ſem-
28. per colligere poſſumus, quòd Veſpera † proprie ſignificat primam partem noctis, vt ſupra diximus.

Quare minus bene ſenſiſſe dicendus eſt Cornel. Ianſenius, qui in cap. 145. Concor. euang. in princ. ſuper illis verbis, Veſpere autem Sabbathi. niſus eſt id negare, ita inquiens. Veſpera Sabbathi non erat proprie pars noctis ſequentis Sabbathum, ſed ipſius Sabbathi pars, cuius erat finis: Vnde veſpera Sabbathi dicitur quaſi adhuc ad Sabbathum pertinens. Hæc Ianſen. Qui ſi conſideraſſet, quòd Sabbathum non ſolum vſque ad occaſum Solis durabat quantum ad legalem ſollemnitatem, ſed etiam protendebatur vſque ad dimidium noctis ſequentis
29. † quantum ad communem reputationem, & vulgarem loquendi vſum, vt nos infra circa finem operis huius latiſſime oſtendemus, cap. 87. & ſeqq. Vel quòd crepuſculi ſpatium & diei & nocti applicari poteſt, vt ſæpius diximus, facile reſpondere potuiſſet ad rationem, quæ ſe in contrarium mouit.

Et

Et vt vnico ſacræ ſcripturæ teſtimonio, præter ea quæ ſupra adducta ſunt, eius nunc argumentum conuincamus; Exho. 12. dicitur, Primo menſe, quartadecima die menſis ad veſperá comedetis azyma. Et tamen clarum eſt, quòd azyma
30. † non cogebantur incipere comedere Hebræi niſi in nocte poſt occaſum Solis decimæquartæ diei, in principio ſcilicet decimæquintæ, iuxta illud eiuſdé cap. Et edent carnes nocte illa aſſas igni, & azymos panes cum lactucis agreſtibus. & iuxta id quod habetur in principio libri Thalmudici, qui Peſachim, hoc eſt Paſcharum inſcribitur, vbi ipſo Ianſenio referente ſic legitur. Luce decimiquarti inquirunt fermentum ad lumen lucernæ. Quo ſignificatur, vt teſtis eſt idem Ianſen. in cap. 144. concor. euang. & in Ratione eiuſdem Concordiæ paruæ impreſſionis, cap. 145. Iudæos in initio noctis, quæ ſequitur lunam decimamquartam, inquirere lucernæ lumine fermentum, quod tunc eijci debuit e domibus eorū, quo cum azymis comederent Paſcha.
Similiter Matth. 26. dicitur, Veſpere autem facto diſcumbebat cum duodecim Diſcipulis ſuis. Et ſermo eſt de cena agni paſchalis, quæ in nocte, & non ante Solis occaſum fieri poterat, vt proxime allegatū eſt ex Exho. cap. 12. Vnde Beda ſuper illud Luc. 22. Et cum facta eſſet hora diſcubuit. Horam (inquit) māducandi paſchæ deſignat, quæ (vt ſæpius inculcatum eſt) decimaquarta die menſis primi perducta ad veſperam, & decimaquinta luna iam terris apparente, iuxta edicta legis inſtabat. Quare licet fatear, Veſpera ſignificari quandoque vltimam
31. diei partem, vt ſupra vidimus, dico tamen, ſignificari etiam † primam partem noctis, & quidem magis proprie; ſi præſertim vim verbi, & nominis etymologiam attendamus.
Verum his dimiſſis, quæ ad interpretationem nominis Veſperæ, & eius acceptionem pertinere videbantur, ad ea de quibus magis principaliter a nobis agitur in hoc tractatu, redeundum eſt.

DE DIEI DIVISIONE PRO HORIS canonicis. Cap. XXI.

1. *Horæ canonicæ in his diei horis celebrandæ ſunt. Prima in prima. Tertia in tertia. Sexta in ſexta. Nona in nona. Veſpera in vndecima. Completoriū in duodecima.*
2. *Horis canonicis ſingulis plures reſpondent diei horæ. Primæ quidem prima tantū. Tertiæ uero ſecunda & tertia. Sextæ quarta, quinta, & ſexta. Nonæ ſeptima, octaua, & nona. Veſperis decima, & vndecima. Completorio autem duodecima dumtaxat. Et quamuis ab alijs aliter diuidatur dies pro horis canonicis. num. 8. 9. & 10. Supradicta tamen diuiſio eſt vera. num. 14.*
3. *Dies apud antiquos in quattuor æquales partes pro horis canonicis diſpertiebatur, ſicut nox pro vigilijs. Et quælibet pars ab hora in fine poſita nominationem ſumebat. num. 11. Quod probatur auctoritate Sanctorum. num. 15. 16. & 17. Et defenditur ab obiectionibus. num. 18. & 19.*
4. *Horæ unius canonicæ appellatione plures diei horæ comprehenduntur, & num. 6.*

5. *Miſſa in diebus ieiuniorum poſt Nonam celebratur.*
7. *Quadrageſimæ diebus comedere poſſumus poſt Nonam recitatis Veſperis; in alijs ieiunijs poſt Sextam recitata Nona.*
12. *Prima & Completorium ab initio non erant explicite cognita. Et in prima & vltima diei hora ſtatuuntur. num. 13.*
20. *Dies artificialis apud omnes in duodecim horas diuiditur.*
21. *Veſperis conuenit vndecima hora, Completorio duodecima.*
22. *Mane primum non Primæ, ſed Laudibus conuenit. Et rectius ſignificat tempus ante ortum, quàm poſt ortum Solis. num. 27.*
23. *Diei artificialis initium dupliciter ſumi poteſt; & a crepuſculo, & ab ortu Solis.*
24. *Hora diei prima dicitur et quæ eſt poſt ortũ, et quæ eſt ante ortũ Solis immediate.*
25. *Matutina hora eſt & quæ eſt poſt ortum, & quæ eſt ante ortum Solis.*
26. *Mane dicitur & ante ortum, & poſt ortum Solis.*

NVnc igitur, vt paucis verbis colligamus, quæ tam multis ſupra expoſuim*,
1. dicimus † Primam in prima diei hora, Tertiam in tertia, Sextam in ſexta, Nonam in nona, Veſperas in vndecima, Cõpletorium in duodecima celebrandas eſſe. Verumtamen putamus etiam, tempora orationum harum canonicarum
2. poſſe adhuc amplius dilatari: vt Primæ quidem † primam ſolummodo diei horam; Tertiæ vero ſecundam & tertiam; Sextæ quartam quintam & ſextam; Nonæ ſeptimam octauam & nonam; Veſperis decimam & vndecimam; Completorio autem duodecimam dumtaxat aſſignemus.

Ad quod dicendum mouemur & coniectura aliqua, & auctoritate; reclamantibus quantumuis Nauarro in Manua. de Orat. cap. 3. num. 38. vbi ait, hãc doctrinam nullo tex. ſolide poſſe fundari, & eſſe contra multos, quos tamen ibi non citat: & Didaco Couarr. qui Nauarrum refert, & ſequitur lib. 4. variar. reſolut. cap. 20. num. 14. in fi.

3. Coniectura quidem mouemur, nam quemadmodum totam noctem † ad diuinum officium perſoluendum diſpartitam vidimus, ita & maiori quoque fortaſſe ratione totum diem diſtributum fuiſſe cẽſendum eſt. Neque obſtat, ſiquis diceret, fieri non poſſe, vt totus dies orationi tribuatur, cũ & cibo, & aliqua requie interdiu indigeamus, nam reſpondemus, quòd per hanc totius diei diſtributionem tempora quidem ad orationem prolatamus, ſed ipſam orationem non augemus; immo vero per hoc humanis cõmoditatibus magis inſeruimus; nã quæ
4. oratio in Nona † (verbi gratia) tantum diei hora aliàs omnino facienda erat, dicimus etiam in octaua & ſeptima fieri poſſe, cum hoc totum trium horarũ ſpatium Nonæ tributum ſit, & ſub Nonæ horæ canonicæ appellatione cõtineatur. Cuius rei exemplum patet tum in Regula S. Benedicti, cap. 48. vbi præcipitur agi quandoque Nona temporius mediante octaua hora, & Tertia in ſecunda hora: tum in Regula Monacharum, quæ in 3. par. 9. Tomi operum B. Hieronymi, licet illi falſo adſcripta, impreſſa eſt. Ibi enim cap. 34. inter alia hæc verba habentur. Cum vero ieiunij tempus refectionem tardiorem effecerit, ſacra myſteria

5. ſteria Miſſæ † Tertiā, Sexta, & Nona hora præueniantur: ceteris diebus poſt refectionem Nona dicatur hora ſtatuta, cum iam Sol in medio gyro diem exhibet medium. In quibus verbis apparet, quòd hora Nonæ ſtatuta aſſeritur ſtatim poſt Sextam in meridie, in principio ſcilicet ſeptimæ horæ.

Auctoritate autē mouemur, nā Ioan. Beleth. in Ration. cap. 29. & Guill. Durāt. ſimiliter ī Rationali lib. 5. cap. 1. ſub num. 5. Clicthoueus lib. 2. Elucidat. eccleſ. in cap. de Horis canonicis. ſub num. 8. Silue. ver. Ieiuniū. §. 4. verſ. 1. & 2. & in Roſa aurea, tract. 2. ī ſerm. diei Paraſceues, art. 3. ſup illis verbis, A ſexta autē hora. Calliſtus Placent. enarrat. 46. ſuper euāg. Quadr. in ſerm. de Reſurr. Dñi, in princ. Ioan. Ferus in lib. de Paſſione Dñi, par. 3. ſuper illud, Erat autē paraſceue paſchę hora quaſi ſexta. Ioan. Gagnæius in cap. 19. Ioan. ſuper eiſdē verbis. Theodor⁹ Peltanus de tribus bonorum operum generibus lib. 2. cap. 7. §. complectitur autem.

6. Et alij etiā plures mox citandi non obſcure aiunt, quòd ſub vna hora canonica † plures diei horæ cōprehendũtur. Ad quod etiā facit id quod habet Petr. de Palu. in 4. ſentēt. diſt. 15. quæſt. 4. art. 4. cōcl. 1. vbi ait, In Quadrageſima trāſacta ho-

7. ra nona † poſt recitatum veſpertinum officium poſſe nos comedere abſque eo quòd exſpectemus tempus veſpertinum; & in alijs ieiunijs poſſe nos ſimiliter cibum ſumere poſt horam ſextam recitata Nona, abſque eo quòd nona diei hora exſpectetur: quem refert etiam S. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 2. §. vltimo. Et facit quod habet idē S. Anton. in 4. par. tit. 4. cap. 4. §. 5. in fi. vbi ait, quòd ſtatim poſt meridiem pulſari ſolet ad Nonam.

Sed aduertendū eſt, ꝙ in hac totius diei in horas canonicas diſtributione quidā

8. nimis lōge a veritatis ſcopo aberrauerūt. Putant enim non nulli † inter quos eſt Cornel. Ianſenius ſup cap. 143. Cōcord. euang. & Ioan. Buiſonius in harmonia euang. cap. 144. in tit. illius cap. ꝙ diuiſo apud Iudæos die in quattuor ſtationes, ſeu partes æquales, prima ſtatio ſeu pars, ſcilicet prima ſecūda & tertia hora, Prima ſeu Mane vocaretur: ſecūda ſtatio, ſcilicet quarta quinta & ſexta hora, diceretur Tertia: tertia ſtatio, ſcilicet ſeptima octaua & nona hora, appellaret Sexta: vltima vero ſtatio, ſcilicet decima vndecima & duodecima hora, Nona ſeu Veſpera nūcuparetur. Et hāc eādem diei diuiſionē ſequitur Victor Giſelinus in annot. in Prudentium, hymno 1. Cathem. ad gallicantū, in princ. & Silueſtro adſcripſit Nauarrus (licet falſo) in Manua. de Orat. cap. 3. num. 38. Quæ diſtributio tam inepta (pace eorū dixerim) & tam abſurda eſt, vt ſola exſibilatione mereat explodi. Ecquis enim ferat in primis ſtationes has non ab vna aliqua trium horarū incluſarum denominationem accipere, ſed potius ab hora excluſa, & antea iam elapſa? Deinde quis æquo animo concedat illam diuerſitatem in his ſtationibus, vt prima ſtatio dicatur Prima ab hora prima incluſa, ceteræ uero ab horis excluſis alio modo denominētur? Poſtremo quid intolerabilius dici poteſt, q̄ Nonam & Veſperā eamdē eſſe ſtationē, quaſi nona hora diei nihil diſtet a veſpera, quæ proprie fit occidēte Sole; & Nona hora canonica diuerſiſſima nō ſit a Veſpertina?

9. Simili modo abſurdiſſima eſt, immo & prorſus impoſſibilis diei diuiſio † quam aſſignat Ioan. Soarez in cap. 15. Mar. vbi habet, quòd Iudæi diſtributum habebāt

diem per horas ternas; & quòd a prima hora, hoc eſt a Solis ortu vſque ad tres decurſas horas dicebatur apud illos hora Prima. Et tres aliæ horæ ſequentes vſque ad meridiem dicebatur Tertia. A meridie autem vſque ad tres alias decurſas horas dicebatur Sexta. Et hucuſque quidem nihil diſſentit Soarez ab alijs ſupracitatis auctoribus. Verum in ſequentibus diſſentit, & valde peius loquitur, quàm illi. Inquit enim, quòd a tribus horis poſt meridiem; id eſt a Sexta, quando ſera finiebatur vſque ad tres alias dimiſſas horas dicebatur Nona. Et a tribus poſt Nonam vſque ad Solis occaſum dicebatur Veſpera. Vndecima vero (ait) dicebatur poſt Solis occaſum vſque ad noctis initium. In quibus verbis non animaduertit hic optimus vir, ſe diem conſtituere quemdam anormem, irregularem, & inintelligibilem: ita vt prima diei medietas ab ortu Solis vſque ad meridiem contineat ſex horas, ſcilicet tres pro Prima, & tres pro Tertia. Altera vero medietas a meridie vſque ad occaſum, nouem horas complectatur, videlicet tres pro Sexta, tres pro Nona, & tres pro Veſpera. Et deinde eam Vndecimam appellat quæ ſecundum eius computationem decimaſexta appellari debuiſſet: ſex enim horæ ante meridiem, & nouem poſt meridiem vſque ad occaſum Solis faciunt horas quindecim; quare ſi poſt occaſum Solis Vndecima conſtituenda ſit (quod tamen eſt nouum quiddam, ſingulare, & a nemine hactenus tactum) iam nõ erit amplius vndecima, ſed decima ſexta. Quòd ſi Vndecima poſt Solis occaſum dicitur vſque ad noctis initium, id eſt (vt ego interpretor) vſque ad finem crepuſculi veſpertini, & vſque ad initium noctis perfectæ, iam Duodecima extra diem computabitur, & nullo modo diurna, ſed omnino nocturna cẽſenda erit. Quæ omnia quàm ſint abſona, & a veriſimilitudine aliena, ne dum a vero, prudenti lectori iudicandum relinquo. Certe tex. in cap. 20. Matth. vbi ait, hæc manifeſte oſtendi, nil tam incongruæ huic diurnarum horarum diuiſioni patrocinatur. Nihil igitur mirum videri debet, ſi Melchior Canus homo nimium emunctæ naris, lib. 2. de locis theolog. cap. 18. in reſp. ad 5. eiuſmodi diuiſiones & ſtationes approbare non potuerit, ſed eas confictas potius a recentioribus quibuſdam Iudæis fuerit ſuſpicatus.

10. Alij itaque † vt Ioan. Beleth. & Guill. Durant. in locis ſupracitatis, quos ſecutus eſt etiam Clicthoueus immutatis tantum paucis quibuſdã; alio modo horis canonicis partes diei aſſignauerunt. Aiunt enim, quòd ſub Prima hora canonica duæ horæ diei comprehenduntur, prima ſcilicet & ſecunda. Sub Tertia tres, tertia nẽpe quarta & quinta. Sub Sexta ſimiliter tres, ſexta videlicet ſeptima & octaua. Sub Nona duæ, ipſa ſcilicet nona & decima. Sub Veſperis vndecima. Et demum ſub Completorio duodecima. Verum hi licet incommoda quædam ſuperiorum diſtributionum euitent, non tamen veritatem aſſecuti ſunt, ſed pro arbitrio ſuo in partes quaſdam inæqualiſſimas abſque vlla probatione, aut probabilitate diei horas diuiſerunt.

11. Quare ſimpliciſſime dicendum eſt, diem † apud antiquos pro horis canonicis in quattuor partes æquales diſpartitum fuiſſe, & vnamquamque partem ab vltima ſui hora incluſa ſumpſiſſe denominationem, ita vt prima pars, quæ in tertia

diei.

diei hora finiebatur Tertia diceretur: ſecunda pars quæ in ſexta, Sexta: tertia quæ in nona, Nona: quarta & poſtrema quæ in veſpere, & duodecima, Veſpera ſeu Duodecima appellaretur. Neque opus eſt Primæ hic aut Completorij men-
12. tionẽ facere, cum neutra harum horarũ † canonicarũ ab initio eſſet explicite cognita, præſertim apud Iudæos, vt ſupra oſtẽdimus. Quòd ſi etiã illas in hac diei
13. diſtributione includere velimus, ſatis eſt ſi primam & vltimã diei horam † illis adſcribentes, reliquas prout aſſignatæ ſunt, alijs horis canonicis dimittamus.
14. Hanc autem diei partitionem † nõ ſolum ex Silueſtro, & Calliſto Placent. recentibus auctoribus, ſupra citatis, qui tamen in hoc rectius quàm reliqui locuti sũt, neque ſolum ex alijs tum auctoribus, tum coniecturis, vt ſupra probauimus; ſed etiam ex Beatis Cypriano, Chryſoſtomo, Iſidoro, & non nullis alijs, grauiſſimis, & antiquiſſimis Patribus deſumptam quilibet putare debet. S. Chryſoſtomus
15. in primis, † in homil. 59. ad populum Antioch. & in alijs locis, quos ſupra citauimus cap. 12. num. 2. tam expreſſe de hac diei diuiſione loquitur, vt nihil præterea deſiderari poſſe videatur. Tertiam (inquit ipſe loquens de Monachis ſui temporis) Sextam, Nonam, & Veſpertinas orationes celebrant; & in quattuor partes diem diſpartiti, dum ſingulæ partes implentur, & pſalmodijs & hymnis
16. Deum venerantur. Sanctus item Cyprianus † (vt ſupra etiam vidimus in eodem loco num. 1.) manifeſte hanc diei diuiſionem facit, cum ait in tract. de orat. dominica, In orationibus celebrandis inuenimus obſeruaſſe cum Daniele tres pueros in fide fortes, & in captiuitate victores horam tertiam, ſextam, nonam, ſacramento ſcilicet Trinitatis, quæ in nouiſſimis temporibus manifeſtari habebat: Nam & prima hora in tertiam veniens, conſummatum numerum Trinitatis oſtendit: Itemque ad Sextam quarta procedens declarat alteram Trinitatem: Et quãdo a ſeptima Nona completur, per ternas horas Trinitas perfecta numeratur. Quæ horarum ſpatia iampridem ſpiritaliter determinantes adoratores Dei, ſtatutis & legitimis ad precem temporibus ſeruiebant. Et poſt pauca. Sed nobis fratres dilectiſſimi præter horas antiquitus obſeruatas, orãdi nunc & ſpatia & ſacramenta creuerunt. Nam & mane orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur. Et paulo poſt. Recedente item Sole, ac die ceſſan-
17. te neceſſario rurſus orandum eſt. &c. Clarius etiam B. Iſidorus † de hac diei in quattuor partes ſectione agit in lib. 1. de eccleſ. off. cap. 19. Ibique vtitur eo argumẽto, quo nos proxime ſuperius vſi ſumus; quemadmodum videlicet nox in quattuor vigilias diſtinguebatur, ita etiam diem diſtingui fas eſſe. Quod etiam expreſſe aſſerit Cenſorinus in lib. de die natali. cap. 10. vbi ita loquitur. Alij diẽ quadripartito, ſed & noctẽ ſimiliter diuidebant. Idque ſimilitudo teſtatur militaris, vbi dicitur vigilia prima, itẽ ſecũda, & tertia, & quarta. Verba autẽ S. Iſidori quia retulimꝰ ſupra in d. cap. 12. num. 21. ne lõgiores ſimul, hic omittimꝰ. Ibi lector & verba S. Iſidori, & qui eũ poſtea ſecuti sũt auctores inſpicere poterit.
18. Obijcit autẽ cõtra huiuſmodi partitionẽ † diei Melchior Canus, ex parabola patrisfam. Matth. 20. (ex qua potiſſimũ tamen hæc diei diſtributio a multis cõprobat̃, & inter ceteros a Cornel. Iãſenio ibi in cap. 101. cõcor. euãg.) ꝙ ibi nõ ſolum

Tertiæ, Sextæ, & Nonæ horæ fit mentio, ſed etiam Vndecimæ, cum tamen vltima diei pars nõ Vndecima, ſed Duodecima potius, aut Veſpera appellari debuiſſet.
19. Verũ ad hoc† omiſſa opinione Ianſenij putantis Vndecimam fuiſſe vltimã diei horã, quæ proxime occaſum Solis præceſſerit, quæ opinio falſa eſt proculdubio,
20. cum dies artificialis† apud oẽs in duodecim horas diuidatur, vt habuimus ſupra cap. 9. in princ. & Ioan. 11. dicat Dñs, Nonne duodecim ſunt horæ diei? bifariam reſpondere poſſumus. Primum quòd in dicta parabola neceſſario facta eſt mẽtio vndecimæ horæ, non duodecimæ, quia cũ ageretur de mittendis operarijs ad laborandum, clarum erat, quòd non poterant mitti hora duodecima, cũ tunc, finita ſcilicet duodecima, tempus ſit retributionis & non laboris; ſed hora vndecima miſſi dicuntur, vt oſtendatur, aliquos in vineam mitti ea hora, qua vltimo mitti poſſunt. Secundo reſpondemus, Chriſtum dominum iccirco horæ vnde-
21. cimæ meminiſſe, quia præuidebat, illam horam † veſpertinis orationibus fore tribuendam, cum duodecima Completorio eſſet futuris temporibus aſſignáda. Aliud eſt etiam in eadem parabola, quod ſupradictis obſtare videtur. Nam ibi dicitur paterfam. exijſſe primo mane; quod tẽpus non niſi Primã horã canonicã denotare videtur, cum a ſanctis Doct. pro prima diei hora exponatur, vt vidimus
22. cap. 15. num. 10. Sed reſpondendum eſt, ꝙ primum illud mane† non Primam, quę poſt ortũ Solis celebratur, ſed Matutinã horã cãnonicã, quæ in aurora exſoluitur, & hodie Laudes appellãtur, ſignificat, vt colligit̃ ex Caſſia. in lib. 3. de canonico diurn. orat. & pſalm. modo, cap. 3. in fi. Neque obſtat, ꝙ a ſanctis Patrib⁹ pro prima diei hora exponatur illud primum mane; nam ſupra ſæpius declara-
23. uim⁹ cap. 6. num. 27. & cap. 16. num. 21. ꝙ initiũ diei artificialis† dupliciter ſumi poteſt, & a crepuſculi ſcilicet initio, & ab ortu ſubſtantiæ Solis ſupra horizõ-
24. tem. Vnde prima diei hora† non ſolũ dici poteſt quæ eſt poſt ortũ Solis, ſed etiã quæ eſt in aurora ante ortũ Solis, vt habetur in Conc. Toletano. 4. cap. 3. & ĩ alijs ſupracitatis in d. cap. 15. num. 9. Et ſimili modo vidimus etiam ſupra cap. 14.
25. num. 10. & 11. ex Caſſia. horam matutinam† non ſolum appellari Laudes, quæ in crepuſculo matutino exſoluuntur, ſed etiam Primam, quæ poſt ortum Solis
26. celebratur. Vtrumque enim tempus & ante ortum, & poſt ortum Solis mane †' appellari poteſt, vt not. Amalarius in lib. de Ord. Antiphon. cap. 6. in princ. licet
27. primum mane† rectius ſignificet tempus ante ortum Solis, quàm poſt ortum. Hæc autem bene notanda ſunt, & diſtinguenda, nam vt diſtincte, & recte percepta multis rebus obſcuris lucem afferunt, ita confuſa & ignorata denſiſſimis tenebris intellectum obuoluunt.

DE HORA CRVCIFIXIONIS IESV Chriſti. Cap. XXII.

1. *Crucifixionis Ieſu Chriſti hora habet difficultatem non paruam. & num. 24.*
2. *Crucifixus fuit Chriſtus hora tertia completa & trãſacta, & hora ſexta iã incœpta, non dum autem finita. Vel crucifixus fuit hora media inter Tertiam & Sextam horas canonicas num. 22.*

Tempore

3. *Tempore aliquo in deſcribendo, hora, dies, menſis, vel annus incœpti quandoque computantur cum integris, quandoque non cõputantur, & vtroque modo vere & recte fit. Tempora enim quandoque accipiuntur per ſynecdochen, quandoque integra. num.8.*

4. *Annos Domini quidam computant a Natiuitate Chriſti. Quidam ab eius Incarnatione. num. 5. Et omnes eumdem numerum annorum tenent. num. 6. Cuius rei ratio aſſignatur. num. 7.*

9. *Prægnantis menſes dicuntur decem. Quia nouem ſunt pleni, & initium decimi pro toto accipitur. num. 10. Et iccirco quandoque nouem dumtaxat recenſentur. num.11.*

12. *Temporis diurni deſcriptio apud Hebræos vt plurimum fiebat per horam tertiam, ſextam, & nonam, alijs horis intermedijs omiſſis. & num.13. Idem etiam fiebat apud antiquos Patres. num. 15. 16. & 17. Tres enim hæ horæ ſunt inſigniores in rebus humanis, & ſollemniores in orationibus diuinis. num. 18.*

14. *Fere, Quaſi, Circa, dictiones additæ alicui horæ aut tempori, hoc denotant, quòd licet aliquid factum ſit parum ante, vel poſt illam horam aut tempus, recte tamen dici poſſit factum eſſe fere, quaſi, aut circa illam horam vel tẽpus.*

19. *Temporis diurni deſcriptio vſque hodie fit quandoque per horas canonicas.*

20. *Nona pulſatur in quibuſdam ciuitatibus ſtatim poſt meridiem.*

21. *Horis canonicis publice recitandis præmittitur pulſatio campanarũ ſeu ſignorũ.*

23. *Medium nominatur ab vtroque extremorum.*

STante eo fundamento, quod in ſuperiori cap. iecimus, quòd nempe ſub vna hora canonica plures diei horæ comprehenduntur, magna nobis aperitur
1. via ad tollendam quamdam difficultatem non paruam de hora † crucifixionis Ieſu Chriſti. In cuius difficultatis enodatione ſi paulum nunc digrediendo, tantiſper immorati fuerimus, dum eam perfecte euacuare conemur, nihil profecto abſonum efficere, aut a materia de qua agimus alienum, videri poſſumus, cum in horis canonicis recitandis illud potiſſimum tempus ſpectetur & recolatur, in quo Chriſtus dominus paſſus, & crucifixus aſſeritur: vt ex carminibus illis, quæ Glo. & Doct. ponunt in c. 1. de celebrat. Miſſ. & nos ſupra attulimus cap. 18. num. 2. & 8. clariſſime habetur.

Marcus igitur Euangeliſta cap. 15. horam crucifixionis Chriſti tertiam commemorat ſic ſcribens. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Ioannes vero cap. 19. ſextam videtur aſſerere, cũ ita inquit. Erat autẽ paraſceue Paſchæ hora quaſi ſexta. Et dicit Pilatus Iudæis, Ecce rex veſter. Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eũ. Dicit eis Pilatus, Regẽ veſtrũ crucifigam? Reſponderunt Pontifices, Non habemus regem niſi Cæſarem. Tunc ergo tradidit eis illum, vt crucifigeretur. Quæ apparens contrarietas ſatis commode videretur ſolui poſſe, ſi intelligendo de horis canonicis, quæ immediate vna poſt aliam ſe conſequuntur, dicamus cũ multis ex auctoribus, quos ſupra citauimus cap. præced. nu. 5.
2. Dominum fuiſſe crucifixum † hora Tertia completa & tranſacta; & hora

Sexta

ſexta iam incœpta, non dum autem perfecte finita. Eſt enim frequentiſſimum
3. in communi vſu loquendi, vt hora, vel dies, vel menſis, vel annus † incœpti, non dum autem finiti, quandoque computentur in deſcriptione alicuius temporis, quandoque vero non computentur; & vtroque modo vere & recte id fiat. Ad quod faciunt not. per Doct. in c. cum tu. de teſtib. & per Bar. in l. 2. §. creditum. ff. ſi cer. pet.

Quod etiam exemplo claro & tritiſſimo manifeſtatur. In computatione enim
4. annorum Domini † quidam terminum ſumunt a Natiuitate Chriſti. vt in c. 1. §.
5. nos de omnipotentis. de pœnit. & remiſſ. in Extrauag. comm. Quidam vero †
6. ab eiuſdem Incarnatione. vt in c. 1. diſt. 23. Et tamen vtrique eodem tempore † aiunt, anno (verbi gratia) ſiue a Natiuitate, ſiue ab Incarnatione. M. D. XXC. Immo vero in menſibus Ianuarij, Februarij, & Martij vſque ad feſtum Annunciationis B. Mariæ virg. illi qui annos Chriſti numerant ab Incarnatione, vno anno minus computant annos currentes (exceptis tamen Piſanis, qui aliter faciũt)
7. quàm hi, qui computant a Natiuitate. Quod alia ratione † fieri nequiret, niſi quòd qui dicunt ab Incarnatione nõ numerant niſi annos iã cõpletos & tranſactos; qui vero a Natiuitate dicũt, cum annis completis numerãt ſimul etiã annũ currentẽ inchoatum. vt egregie hanc rem not. Did. Couarr. lib. 1. varia. reſol. cap. 12. poſt Præpoſ. Alexãdr. in c. iuuenis. de ſpõſal. & poſt alios, quos ipſe citat. Et ne videamur per extranea vagari, eſt documentum expreſſum B. Auguſtini in lib. 3. de doctr. chriſt. cap. 35. in quinta regula Ticonij de temporibus; quod
8. tempora † in ſcripturis ſacris quandoque per ſynecdochen accipiuntur, quandoque integra: vt Matth. 17. & Mar. 9. dicitur factum poſt ſex dies illud idem quod Lucas cap. 9. aſſerit factum poſt dies fere octo; quando ſcilicet in Monte diſcipulis tantum tribus præſentibus Chriſtus dominus transfiguratus eſt. Vtrumque enim verum eſſe non poſſet quod de numero dierum dictum eſt, niſi Lucas qui dixit poſt dies fere octo intelligatur partem nouiſſimam diei, ex quo id Chriſtus prædixit futurum, & partem primam diei, quo id oſtendit impletum, pro totis duobus diebus atque integris poſuiſſe. Matthæus vero & Marcus qui dixerunt poſt dies ſex, integros omnes & totos, ſed ſolos medios computaſſe.
9. Similiter dicuntur decem menſes † prægnantis, Sap. 7. Decem menſium tempore coagulatus ſum in ſanguine. Et apud Virgil. Ecloga 4. in fi.

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Et apud Ouid. lib. 1. Faſtorum, fere in principio.

Tempora digereret cum conditor Vrbis, in anno
Conſtituit menſes quinque bis eſſe ſuo.
Scilicet arma magis, quàm ſidera Romule noras,
Curaque finitimos vincere maior erat.
Eſt tamen & ratio Cæſar, quæ mouerit illum,
Erroremque ſuum quo tueatur habet.
Quod ſatis eſt vtero matris dum prodeat infans,

Hoc

Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.

Et lib. 2.

Luna nouum decies implerat cornibus orbem,
Quæ fuerat virgo credita, mater erat.

Et clarius lib. 3.

Annus erat, decimum cum Luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare ſolemus,
Seu quia bis quino femina menſe parit.

Et apud Prudent. in hymno. 10. Peri ſtephanon, de S. Romano,

Per huius alui fida conceptacula,
Per hoſpitalem menſe bis quino larem.

Et apud Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 8. Saturnum Apollodorus alligari ait per annum laneo vinculo, & ſolui ad diem ſibi feſtum, id eſt menſe Decembri: Significari vero, decimo menſe ſemen in vtero animatum in vitam grandeſcere, quod donec erumpat in lucem, mollibus naturæ vinculis detinetur. Item apud Plautum in Ciſtellaria, Actu 1. Scena vlt.

Tunc illa quam compreſſerat.
Decimo poſt menſe exacto hic peperit filiam.

Et apud Terentium in Adelphis, Actu 3. Scena 4.

Virgo ex eo
Compreſſu grauida facta eſt. menſis hic decimus eſt.

Et apud Ciceron. in Topic. & Scæuolam iuriſconſ. in l. Gallus, in princ. ff. de lib. & poſt. Si quis mihi nepos, ſiue quæ neptis poſt mortẽ meam in decem menſibus proximis, quibus filius meus moreretur, natus nataue erit.

10. Et tamen menſes nouem † ſunt pleni, & initium decimi pro toto accipitur, vt inquit S. Auguſtinus lib. 1. quæſt. euang. cap. 7. Et iccirco 2. Machab. 7. nouem
11. dumtaxat menſes † recenſentur, dum dicitur ibi, Fili mi miſerere mei, quæ te in vtero nouem menſibus portaui.

Quamuis autem Silueſter de Prierio in Roſa aurea ſuper euangelium Fer. 2. poſt Dominicam quartam Quadrag. art. 2. dicat, quòd verba in hac auctoritate videntur corrupta, quia libri correctiores habent decem, & non nouem. Mihi tamen hoc non apparet, tum in primis, quia ita bene, & æque vere dici poſſunt nouem menſes, intelligendo de menſibus integris ſolis & plenis, iuxta regulam ſupradictam, ac dicuntur decem intelligendo etiam de inchoatis; tum ſecundo, quia omnes libri, quos ego inſpicere potui habent nouem, & non decem, nullo excepto. Et ita videtur legere Glo. ordin. & Dionyſ. Carthuſ. ibi in expoſit. & (quod plus eſt) ita etiam legit Eccleſia paſſim in omnibus Breuiarijs Romanis infra hebdomadã quintam Octobris, vbi hiſtoria illa 2. Machab. 7. recitatur. Fetum autem nouem dumtaxat menſibus, non decem integris in vtero geſtari, ſiue de Lunaribus, ſiue de Solaribus menſibus ſermo ſit, apparet maxime ex eo, quòd nos celebramus Chriſti Incarnationẽ 25. die Martij factã, & Nati-

& Natiuitatem eius 25. Decembris. Item Conceptionem B. Mariæ Virg. 8. die Decembris, eius vero Natiuitatem 8. Septembris. Similiter B. Ioan. Baptiſta, qui natus eſt 24. Iunij in æſtiuo ſolſtitio, conceptus aſſeritur 24. die Septembris in æquinoctio autumnali. vt habent Martyrologia, & B. Ioan. Chryſoſt. in ſerm. de Natiuitat. S. Ioan. Baptiſtæ, & venerabilis Beda in lib. de ratione temporum, cap. 28. quos infra iterum citabimus cap. 75. num. 2. Vnde fit vt omnes vulgo, nouem dumtaxat menſes, non etiam decem, geſtare mulieres in vtero exiſtiment.

De menſibus autem prægnantis videndus eſt Plin. lib. 7. natur. hiſt. cap. 5. Gellius lib. 3. Noctium Attic. cap. 16. Cenſorinus in lib. de die natali. cap. 11. Ariſt. lib. 7. de hiſt. animal. cap. 4. Pythagoras apud Diogenem Laertium lib. 8. de vitis philoſophorum, cap. 1. Plutar. de placitis philoſophorũ, lib. 5. cap. 18. Cælius Rhodiginus lib. 19. lectio. antiq. cap. 22. Doct. in l. ſeptimo menſe. ff. de ſtatu hom. & in d. l. Gallus. in princ. de lib. & poſt.

Quòd ſi cui nimis durum videatur, concedere, ſub appellatione Sextæ comprehendi etiam duas alias diei horas, quartam ſcilicet & quintam; hoc ſaltem mihi concedendum peto pro ſolutione dictorum locorum Marci & Ioannis de hora crucifixionis Ieſu Chriſti, diurni temporis deſcriptionem apud Iudæos, & antiquos Patres vt plurimum fieri ſolitam per tertiam, ſextam, & nonam ho-
12. ras alijs intermedijs † omiſſis, tamquam per notiores & celebriores, ob orationem fortaſſe, quæ in illis horis exercebatur, vt vidimus ſupra cap. 11. ex Actis Apoſtol. & ex Danie. addita interpretatione S. Cypriani, S. Hieronymi, & aliorum, & ex alijs ſacræ ſcripturæ locis. Patet autem hoc ex diſcurſu totius noui teſtamenti, vbi quotieſcumque tempus per aliquam horam deſcribitur, ſemper fere hæ horæ, & non aliæ nominantur. Matth. 20. in parabola illa non aſſeritur Paterfam. alia hora exijſſe ad vocandum operarios, niſi primo mane, circa horam tertiam, ſextam, nonam, & vndecimam. Matth. 27. dicitur, A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſque ad horam nonam, & circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna. Mar. 15. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et infra. Et facta hora ſexta tenebræ factæ ſunt per totam terram uſque in horam nonam, & hora nona exclamauit Ieſus. Luc. 23. Erat autem fere hora ſexta, & tenebræ factæ ſunt. Ioan. 4. Hora erat quaſi ſexta, uenit mulier de Samaria. Eiuſdem 19. Erat autem paraſceue paſchæ hora quaſi ſexta. Act. 2. Non enim ſicut uos æſtimatis hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia. Eorumdem 3. Petrus autem, & Ioannes aſcendebant in templum ad horam orationis nonam. Item cap. 10. Is uidit in uiſu manifeſte quaſi hora diei nona Angelum Dei introeũtem ad ſe. Et infra. Aſcendit Petrus in ſuperiora ut oraret circa horam ſextam. Non infitior tamen, quin ſemel, aut forte iterum facta ſit deſcriptio temporis per aliam horam, ut Ioan. 4. Quia heri hora ſeptima reliquit eum febris. Quo in loco neceſſario requirebatur præciſa, & punctualis (ut ita loquar) diei deſcriptio, nam miraculum alioquin non cõcludebatur: Verũ illud aio, horas ut plurimũ iſtas, ſcilicet tertiã,

ſextam,

13. ſextam, & nonam † fuiſſe ſolitas potius recenſeri, quàm ſecundam, quartam, quintam, ſeptimam, & octauam.

Ad quod pōderanda ſunt etiam verba illa in ſupracitatis auctoritatibus Fere,
14. Quaſi, Circa; † Quæ hoc ſignificare videntur, vt quamuis aliquid factū ſit ante vel poſt horam ſextam, puta hora quinta, vel ſeptima, recte tamen dici poſſit factum circa horam ſextam, vel quaſi hora ſexta, vel fere hora ſexta.

Ad idem etiam ponderanda eſt præter ſacram ſcripturam cōſuetudo loquen-
15. di antiquorum † Patrum, qui in deſcribendo tempore non ſolum orationis, vt ſupra vidimus cap. 12. ſed etiam celebrationis Miſſæ, ſoluendi ieiunij, & aliorū multorū, vt infra in alijs locis annotabimus, non niſi fere his horis canonicis vſi ſunt, tamquam (vt puto) celebrioribus, & notioribus. vt patet in c. nocte. c. ſolenr. c. & hoc. de conſ. diſt. 1. c. fi. diſt. 44. c. 1. diſt. 75. & alibi ſæpe. Sanctus præte-
16. rea Benedictus † (vt ex plurimis veterum Patrum teſtimonijs vnum aut alterū nunc producamus in medium) in Regula, cap. 24. agens de excōmunicato, qui menſæ conſortio priuatur, vtens quodā loquendi modo, qui Patribus frequentiſſimus eſt, ita ait. Refectionem autem cibi poſt fratrum refectionem ſolus accipiat, vt ſi (verbi gratia) fratres reficiunt ſexta hora, ille frater nona: ſi fratres nona, ille veſpera. In quibus verbis indicat, huiuſmodi horas ſextam, nonam, &
17. veſperas ſeſe immediate conſequi. Tertullianus vero † ſcriptor antiquiſſimus ita optime hanc rem exprimit, ac ita egregie loquitur in hoc propoſito, vt nihil neque clarius, neque manifeſtius deſiderari poſſit. Is enim in lib. de ieiunio, ſic ait. Porro cum in eodem commentario Lucæ & tertia hora orationis demonſtretur, ſub qua Spiritu ſancto initiati pro ebrijs habebantur; & ſexta, qua Petrus aſcendit in ſuperiora; & nona, qua templum ſunt introgreſſi; cur non intelligamus ſalua plane indifferentia, ſemper, & ubique, & omni tempore
18. orandum? Tamen tres iſtas horas, vt inſigniores † in rebus humanis, quæ diem diſtribuunt, quæ negotia diſtinguunt, quæ publice reſonant, ita & ſollemniores fuiſſe in orationibus diuinis: Quod etiam ſuadet Danielis quoque argumentum ter die orantis, utique per aliquarum horarum exceptionem, non aliarum autem, quam inſigniorum exinde apoſtolicarum tertiæ, ſextæ, & nonæ. Hæc Tertull.
19. Poſtremo ad idem facit, quòd etiam hodie videmus, diei tempus † a pleriſque per horas canonicas deſignari; dum dicunt (uerbi gratia) aliquid fuiſſe factum hora vel Completorij, vel Veſperarum, uel Nonæ. Sunt enim aliquæ ciuitates,
20. in quibus ſtatim poſt meridiem † pulſatur campana quædam, & pulſatio illa uulgo appellatur Nona. Cuius rei meminit Archiep. Florent. in 4. par. tit. 4. cap. 4. §. 5. in fi. Vnde quæ circa ſpatium ſignorum, & pulſationum harum horarum canonicarum fiunt, quæ omnibus notiſſimæ ſunt, in ipſis horis canonicis facta eſſe dicuntur. Quo loquendi modo uſus eſſe uidetur Franciſcus Petrarca, ubi dicit.

A Nona, à Veſpro, à l'alba, & à le ſquille.

21. Quòd autem ad horas canonicas publice recitādas † pulſatio campanarū, aut

ſignorum

ſignorum præmittatur, declarat tex. in c.1.& 2. de off. cuſto. & in c. preſbyter. 91. diſt. & Glo. in c.1. in ver. competentibus. de celebr. Miſſ.

Modo præmiſſa, & vtcumque probata hac ſuppoſitione, deſcriptionem ſcilicet diurni temporis vt plurimum apud Iudæos, atque antiquos Patres fieri ſolitã per horas canonicas intermedijs omiſſis, facile conciliantur tempora crucifixionis Ieſu Chriſti, per expoſitionem multorum Doct. qui aiunt, quòd ſecun-
22. dum veritatem Dominus fuit crucifixus † hora media inter Tertiam & Sextã;
23. quia vero medium denominatur ab vtroque † extremorum, ideo ab Euangeliſtis aliquando eam denominari tertiam, aliquando ſextam.

Hæc ſolutio, quam afferunt in ſupradictis ambobus locis, Mar. 15. & Ioan. 19. Albertus magnus, Nicol. de Lyra, & Dionyſ. Carthuſ. & Mar. 15. Nicolaus de Gorran, & Victor, vt refert Ioan. Gagnæius Ioan. 19. Item Silue. de Prier. in Roſa aurea, tract. 2. in ſerm. diei Paraſceues. art. 3. ſuper illud, A ſexta autem hora. & Ioan. Ferus in lib. de Paſſione Domini, in 3. par. ſuper illud, Erat autem paraſceue paſchæ. Et ante hos omnes Magiſter hiſtor. ſcholaſt. in hiſtor. euang. cap. 166. & Guill. Durant. in Ration. lib. 4. cap. 1. num. 20. in fi. ibi, Aſſerunt etiam quidam, Dominum in meditullio horarum crucifixum, & ideo nunc hanc, nunc illam poſitam. Hæc (inquam) ſolutio ſi fulciatur declarationibus noſtris ſupradictis, optima eſt, & bene quadrat; ſin minus, non video, quonam pacto ſuſtineri poſſet.

Volui hæc paulo diffuſius proſequi, tum quia ad materiam noſtram propoſi-
24. tam non parum conducunt, tum etiam quia tanta eſt difficultas † in ſupradictis locis Mar. 15. & Ioan. 19. conciliandis, vt in ea vel modicum aliquid conari, omnino irreprehenſibile videatur.

DE HORA CRVCIFIXIONIS IESV CHRISTI. CAP. XXIII.

1. *S. Auguſtinus laudatur.*
2. *Crucifixus fuit Chriſtus hora tertia linguis Iudæorum, ſecundum opinionẽ S. Auguſtini, & communem. Sed huic opinioni repugnat littera textus. num. 3. Potius dicendum eſſet, quòd ſecundũ Mar. erat hora tertia, non ex quo factus eſt dies, ſed ex quo Chriſtus cruci affixus fuit. num. 4. Non autem dicendum eſt, quòd erat hora tertia, ex quo traditus eſt vt crucifigeretur, vt inquit Catharinus. num. 6. Neque dicendum eſt, quòd erat hora ſexta ſecundum Ioan. non diei, ſed præparationis Paſchæ Chriſtianorum. num. 9. Neque vltimo dicendum eſt, quòd exemplaria euangeliorum ſint mendoſa. num. 11.*
5. *Et, coniunctio, multa ſignificat: coniunctioneſque aliæ pro alijs poſitæ inueniũtur.*
7. *Chriſtus apprehenſus eſt in horto hora fere tertia noctis ſecundum S. Auguſtinũ. Secundum B. Chryſoſtomum prope mediam noctem. num. 8.*
10. *Senſus myſticus fundari debet ſuper ſenſu litterali.*
12. *Crucifixionis Chriſti horam quidam ex antiquis & recentioribus dicunt fuiſſe*

tertiam,

tertiam, quidam ſextam. Horam tertiã dicunt hi. num. 13. *Sextam hi. num.* 15.
14. *Natiuitatis Domini nocte Miſſa celebrãtur ex cõſtitutione S. Teleſphori papa.*
16. *Difficultas ſacrarum litterarum debet efficere, vt potius fateamur inſcitiam, & imbecillitatem noſtram, quàm vt contra illas muſſitemus.*

SVnt quidem & aliæ ſolutiones tum a S. Auguſtino, tum ab alijs pro concordia dictorum textuum, Mar. 15. & Ioan. 19. excogitatæ; quas improbare neque mihi eſt animus, neque facultas. Quis enim ſit adeo amens & ſtupidus,
1. vt contra tanti viri † eloquentiam & eruditionem, quantus eſt Auguſtinus hæreticorum malleus, Theologicæ ſcientiæ parens, eccleſiæ totius lumen, audeat non dico diſputationem aſſumere, ſed vel tantillum hiſcere, aut os aperire? Ipſe tam egregie in lib. 3. de conſ. euang. cap. 13. ſententiam ſuam ſtabilit, corroborat, atque defendit, vt qui velit vltra ea de re quæſtionem facere, vel in contentione impudens, vel in ſua imperitia perturbatus appareat. Ego igitur qui nullius pretij homo ſum, tacendum mihi potius eſſe exiſtimare debeo, quàm temere loqui, vbi præſertim talis ac tantus Doctor ſilentium imperaſſe videtur. Verum tamen quoniam ipſe B. Auguſt. in tract. 117. ſuper Ioan. ſubiungit, quòd ſi & aliæ ſolutiones huius difficultatis potuerint inueniri, cumulatius euangelicæ veritatis cõſtantia defendetur aduerſus calumnias infidelis atque impiæ vanitatis; peto, & obſecro, licere mihi cum bona venia pauca quædam verba dicere, parato ſemper & corrigi ſi male ſenſero, & captiuare omnem intellectum in obſequium Chriſti.
2. Sententia perpetua B. Auguſtini † eſt, quam præter locum ſupra citatum lib. 3. de conſ. euang. tenet etiam in lib. quæſtionum veteris & noui teſt. quæſt. 65. in 1. editione, & in 2. edit. quæſt. 20. ſecundæ par. & in Dialogo ſexaginta quinque quæſtionum, quæſt. 15. & in pſal. 63. ſuper illud, Quia exacuerunt tamquã gladium linguas ſuas. & ſuper Ioan. d. tract. 117. & de qua etiam habetur in c. periculoſe. de pænit. diſt. 1. & quam communiter ſequuntur omnes Doct. quòd Euangeliſta Marcus dum dicit, Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum; intellexit non de ea crucifixione, quæ facta eſt realiter per milites, ſed de ea quæ facta eſt verbaliter linguis Iudæorum quando clamauerunt dicentes, Crucifige, crucifige eum. Omittam hic omnes alias difficultates, quas pati videtur
3. huiuſmodi expoſitio; ſolum † contextum B. Marci recitabo, vt videat lector, an littera conſentiat, vel potius huic interpretationi reclamet ex omni parte. Beatus igitur Marcus ſic habet.
Milites autem duxerunt eum in atrium Prætorij, & cõuocant totam cohortem; & induunt eum purpura, & imponunt ei plectentes ſpineam coronam. Et cœperunt ſalutare eum, Aue rex Iudæorum. Et percutiebant caput eius arundine; & conſpuebant eum. & ponentes genua adorabant eum. Et poſtquam illuſerunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum veſtimentis ſuis, & educunt illum, vt crucifigerent eum. Et angariauerũt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri, & Rufi, vt tolleret

crucem

crucem eius. Et perducunt illum in Golgotha locum; quod eſt interpretatum Caluariæ locus. Et dabant ei bibere myrrhatum uinum: & non accepit. Et crucifigentes eum, diuiſerũt veſtimenta eius, mittentes ſortem ſuper eis, quis quid tolleret. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Et erat titulus cauſſæ eius inſcriptus, Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones: vnum a dextris, & alium a ſiniſtris eius. Et impleta eſt ſcriptura, quæ dicit, Et cum iniquis reputatus eſt. Et prætereuntes blaſphemabant eum, mouentes capita ſua, & dicentes, Vah qui deſtruis templum, & in tribus diebus reædificas: ſaluum fac temetipſum deſcendens de cruce. Similiter & ſummi Sacerdotes illudentes, ad alterutrum cum Scribis dicebant. &c.

Vides, quo modo continuatiſſima ſerie ſemper tex. loquatur de Militibus, & omnes eius particulæ tam præcedentes, quàm ſubſequentes vſque ad hanc vltimam, Similiter & ſummi Sacerdotes. ad ſolos Milites referantur. Quonam pacto de Iudæis intelligi poteſt, quòd hora tertia crucifixerunt eum, cum nulla hic prorſus mentio de Iudæis, ſed tota de Militibus habeatur?

4. Dicerem potius † ſi ſolutiones a nobis ſupra allatæ cap. præced. non ſufficiant, quòd hora a B. Marco deſcripta non intelligitur tertia ex quo factus eſt dies, ſed tertia ex quo Chriſtus fuit cruci affixus. ac ſi dixiſſet. Erat autem hora tertia ex quo, vel poſtquam crucifixerunt eum. vt oſtenderet ſcilicet, & Dominum per tres horas viuum in cruce perduraſſe, & Milites per dictas tres horas perſeueraſſe iuxta crucem eius, dum veſtimenta diuidunt, dum ſortem mittunt, dum crucifigunt latrones, dum blaſphemant & illudunt. Non enim eſſet valde abſurdum, ſi coniunctio illa, Et, pro alia cõiunctione exponeretur; nam vt inquit
5. B. Auguſt. in lib. de Grammatica, circa fi. Coniunctio, Et, † multa ſignificat, & ſæpe trãſit in alterius ſpeciem poteſtatis. Et coniunctiones pro alijs coniunctionibus poſitæ inueniuntur poteſtate mutata.

Quæ ſolutio multo mihi tolerabilior videretur, quàm ea etiã quam affert Am-
6. broſ. Catharinus † lib. 2. annot. in Caiet. & quam tacito auctore deſumpſit ex Euthymio Zigab. in comment. ſuper Mar. cap. 15. Dicunt enim ipſi, quòd illud, Erat autem hora tertia. refertur ad ſuperiora, quando traditus eſt, vt crucifigeretur. Quod vero ſequitur, Et crucifixerũt eum. intelligendum eſt, poſtmodo hora ſexta. Verum ſi liceat, per huiuſmodi ſubauditos intellectus ſacrã ſcripturam interpretari, facili negotio in quemcumque ſenſum trahi poterit, & accõmodari. Et ſane miror, eos illa verba, Erat autem hora tertia. poſtquam ad ſuperiora referenda erant, nõ retuliſſe ad horã tertiam noctis præcedentis, quando primum Chriſtus dominus apprehenſus eſt in horto, vt crucifigeretur. Tũc
7. enim † (vt inquit B. Auguſt. in d. cap. 13. lib. 3. de conſ. euang. in fi.) adhuc noctis primæ partes erant, & ſecundum Gabr. Biel. in expoſ. cano. lect. 13. in prin. erat tertia hora noctis. quamuis B. Chryſoſt. homil. 84. in Matth. ſuper illud
8. cap. 26. Et inuenit eos dormientes. dicat, quòd tunc † nox erat intempeſta. Et homil. 72. in Ioan. ſuper illud cap. 13. Non cantabit gallus. idem rurſus videatur aſſerere, tenens, quòd quando Chriſtus illa verba protulit ad Petrũ, ſecunda

iam

iam vigilia agebatur, & quòd ſignificauit per illa intempeſtam noctem, quæ nō longe aberat, ac ſi dixiſſet, paulo poſt.

De alia vero ſolutione, quam refert S. Auguſt. in ſupradicto cap. 13. & in d. tract. 117. in Ioan. & Beda ſuper illud Ioan. 19. Et baiulans ſibi crucē. Et S. Anſel. ſuper illud Matth. 27. Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſceuen. Et Glo. or-
9. din. ſuper illud Ioan. 19. Erat autē Paraſceue Paſchæ. quòd nempe pro Paſcha† accipiatur immolatio Chriſti, & pro Paraſceue præparatio, quæ fiebat ad huiuſmodi immolationem per ſollicitudinem & operationem Iudæorum, quam incœpiſſe putant nona hora noctis præcedentis; dicam aliquid infra cap. 68. num. 9. nunc nihil alind dicendum videtur, niſi quòd ſaluanda prius eſſet littera, & deinde afferendus ſenſus ſpiritualis: allegoriam hanc non reprehendo, ſi tamen ab alijs difficultatibus, quas habet defendatur, ſed nos agimus hic de
10. ſenſu principali, & litterali, ſuper quo † tamquam firmo fundamento ſtabiliri omnis ſenſus myſticus, & fundari debet.

Quòd autem B. Tho. in 3. par. quæſt. 46. art. 9. ad 2. poſt explicatas ambas ſuperiores expoſitiones ex S. Auguſt. ſubiungit in fi. quoſdam dicere, quòd hæc
11. diuerſitas ex peccato ſcriptoris† apud Græcos cōtigit, nam figuræ, quibus ſex, & tria repræſentantur, ſatis ſunt propinquæ apud eos. Equidem licet ſciam, hoc ipſum olim ſenſiſſe B. Hieronymum in explanatione pſal. 77. in princ. (ſi tamen eius ſit illa explanatio) & Theophyl. in cap. 19. Ioan. quos ſecuti ſunt Caiet. ſuper cap. 15. Mar. & Canus lib. 2. de locis theolog. cap. 18. ad quintum & Calliſtus Placent. enarr. 45. in euang. Quadrag. ſuper illud Ioan. 19. Erat autem Paraſceue Paſchæ. & Sixtus Senen. lib. 6. Biblioth. ſanctæ, annot. 131. mendoſam tamen eſſe litteram aſſerere numquam auderem; cum ſciamus Eccleſiam tot ſæculis vſque huc non alio modo legiſſe hæc euangelia; & cum non oſtendatur codex, qui aliter habeat. Beatus autem Thomas non eſt cenſendus illam opinionem approbare, ſed tantum referre. Quam potius in quadam diuinatione conſiſtere, quàm firmo fulciri fundamento, ex eo etiam declaratur, quòd Theophylactus dicit, vitioſam eſſe lectionem in Ioanne, licet Canus in aliam ſententiam eum citet; ſanctus vero Hieronymus, & ceteri, mendum eſſe aiunt in Marco; vt appareat, vnumquemque illorum non exemplatis alicuius auctoritate, ſed ſua tantum coniectura, & propria opinatione duci.
12. Certe ex antiquis † & ex recentioribus auctoribus non deſunt & qui putauerint per illos tex. Chriſtum dominum crucifixum hora tertia, & qui putauerint crucifixum hora ſexta.
13. De hora tertia † ex antiquis eſt S. Teleſphorus papa in c. nocte. de conſecr. diſtin. 1. & apud Burchardum lib. 3. cap. 63. Et quamuis Antonius Contius, & quidam recentiores verba illius canonis, in fi. putauerint ad Gratianum referenda eſſe, non ad B. Teleſphorum; tamen hi errarunt, nam verba omnia illius can. ſunt vere S. Teleſphori, non Gratiani, licet verba quæ ſunt in fi. non immediate cohæreant ſuperioribus, ſed quibuſdam interiectis ponantur, vt apparet in eius epiſt. decretali in 1. Tom. Conciliorum. Eiuſdem etiam

ſententiæ videtur eſſe ipſe B. Auguſt. & venerabilis Beda, & S. Anſel. & Gloſ. ordin. dum ſecundam expoſitionem afferentes ad illud Ioan. 19. Erat autem Paraſceue Paſchæ hora quaſi ſexta. inquiunt, vt ſupra citauimus, quòd intelligitur ſexta hora non ab initio diei, ſed ab hora nona noctis, quæ hora ſexta cum tertia diei coincideret. Eiuſdem ſententiæ eſt etiam hymnus Ambroſianus, qui ad Tertiam canitur in Dominicis diebus in eccleſia Mediolanenſi.

Iam ſurgit hora tertia,
Qua Chriſtus aſcendit crucem.

Et poſtremo eamdem ſententiam videntur ſequi S. Cyrillus Hieroſol. catecheſi. 13. & Victor Antiochenus in cap. 15. Marci, & Theophyl. ibidem, & in cap. 19. Ioan. & non nulli alij, qui referentes S. Teleſphori decretum, cum eius opinione de Chriſti domini crucifixionis hora pertranſeunt, vt B. Damaſus papa, qui in Pontificali cap. 9. de dicto S. Teleſphoro loquens ait: Hic fe-
14. cit, vt in Natali Domini noſtri Ieſu Chriſti † noctu Miſſæ celebrarentur, cum omni alio tempore ante horæ tertiæ curſum nullus præſumeret Miſſas celebrare, quia ea hora Dominus noſter aſcendit in crucem. Et Vualafr. Strabus in lib. de rebus eccleſ. cap. 23. & Radulphus Tungren. in lib. de Canon. obſer. propoſ. vlt. circa princ. vbi ſimiliter referentes eamdem conſtitutionem S. Teleſphori, idem aiunt.

15. De hora vero ſexta † ex antiquis ſunt S. Clemens Papa lib. 5. conſt. apoſt. cap. 16. & lib. 8. cap. 40. S. Ignatius in epiſt. 2. quæ eſt ad Trallianos. S. Cyprianus, & S. Iſidorus, & alij in locis ſupra citatis cap. 12. Ex recentioribus vero Glo. fi. in c. 1. de celebr. Miſſ. Officium paruum S. Crucis. & alij alibi.

Quare nō eſt facile credendū, illos tex. in euangelijs Mar. & Ioan. vllo vmquā tempore aliter ſe habuiſſe, quàm nunc ſe oſtendant, cum tot Doct. ex illis ſuas diuerſas opiniones deduxerint.

Verū nos dū rei difficultate trahimur, longius, quàm fortaſſe opus fuerat, progreſſi ſumus. Quamobrem infirmam nauem noſtram ſubducentes, in hoc tāquam in tutiſſimo portu conſiſtamus. Sacras litteras Spiritu Dei dictatas neque paruum quid continere contradictionis, aut minima vlla reprehenſione dignum; neque vnum iota, aut vnum apicem vacare in illis a myſterio. Quòd
16. ſi qua appareat difficultas † quam enodare vix bene poſſimus, fatenda eſt potius imbecillitas, & inſcitia noſtra, quàm contra Spiritu ſancto inſpiratos ſanctos Dei homines quidquam muſſitandum exiſtimemus. vt egregie not. S. Auguſt. in epiſt. 19. ad S. Hieronymum, in princ. quæ habetur etiam inter epiſtolas S. Hieronymi, epiſt. 97. & apud Gratianum in c. ego ſolis. diſt. 9. & apud Iuo. in 4. par. cap. 74. In hac vero propoſita dubitatione de hora crucifixionis Ieſu Chriſti tot ſunt iam allatæ ſolutiones tum ab alijs tum a nobis, vt animus iam cuiuſque (ni fallor) poſſit quieſcere. Quòd ſi quiſpiam tam delicatus ſit, vt nulla prorſus ei ſatisfaciat, ſaltem ſumat ex ijs, quæ ſupra nos diximus, occaſionem ipſe aliquid melius inueſtigandi.

DE HORIS CANONICIS DEBITO ET COMpetenti tempore in Eccleſia perſoluendis. Cap. XXIV.

1. *Horis debitis, & competentibus in eccleſia pſallendũ eſt, vt iura dicunt. Vt verba orationum indicant. num. 2. Vt repræſentatio paſſionis Christi poſtulat. num. 3. Vt communis ſententia Doctorum aſſerit. num. 4.*
5. *Hora competens dicitur, quando hora officij reſpondet horæ diei. Item qua creditur, populum melius ad diuina acceſſurum. num. 8.*
6. *Horæ poſſunt anticipari & poſtponi propter iuſtum impedimentum.*
7. *Exceptio firmat regulam in caſibus non exceptis.*
9. *Populus eſt potius inſtruendus, quàm ſequendus, quando exorbitat.*
10. *Hora competens non accipitur punctualiter, ſed craſſo quodam modo cum quadam latitudine morali.*
11. *Medium virtutis non conſiſtit in indiuiſibili.*
12. *Horã iuſtã & competentẽ impoſſibile eſt quãdoque obſeruari, propter Rubricas.*
13. *Correctio legum reſtringenda eſt, non amplianda.*
14. *Conſuetudo laudabilis, & mos patriæ ſeruandus eſt.*
15. *Canonici olim in clauſtris iuxta eccleſiam in communi degebant.*
16. *Presbyteri nullatenus vbique hoſpitari ſinantur, ſed aſſidue omnes apud eccleſias ſuas eſſe ſtudeant.*
17. *Clerici nihil aliud, quàm dominum Ieſum Chriſtum habere debent. Et in nullo ab adminiſtratione diuina auocari. num. 18.*
19. *Feriarum nomine vnde appellati ſint dies apud Chriſtianos.*
20. *Cathedrales, & Metropolitanæ eccleſiæ ſunt magiſtræ, quas reliquæ omnes eccleſiæ ſequi debent.*
21. *Pſallendi & orandi vnus & idem debet eſſe ordo & modus tam in diuinis officijs, quàm in Miſſarum ſollemnitatibus.*
22. *Dignius trahit ad ſe minus dignum.*
23. *Temporum noſtrorum defectus, quibus non ſolum merita, ſed etiam corpora ipſa hominum defecerunt, non patitur diſtrictionis antiquæ manere cenſuram.*
24. *Matutinum mane per aliquam horam ante ortum Solis; veſperæ vero poſt viceſimam primam horam recitari deberent.*

VIſum eſt hactenus (vt ad rẽ noſtrã primitus inſtitutã regrediamur) qua potiſſimũ diei hora vnaquæq; hora canonica publice ĩ eccleſia exſoluẽda ſit.
1. Qua in re mirũ videri poteſt, ꝙ cũ & iura † clamẽt, debitis & cõpetentibus horis in eccleſijs pſallendũ eſſe. vt patet in c. 1. & c. dolẽtes. de celeb. Miſſ. clem. 1. eod. tit. c. presbyter. 91. diſt. & c. 2. de off. cuſto. Et ratio etiã id quammaxime poſtu-
2. let, tum propter plurima ſacrorũ hymnorũ, & orationũ † verba, quæ cũ tẽporis, in quo decantari debent, mentionẽ faciant, alijs tẽporibus pronunciata abſurditatem quamdam generant, vt not. B. Tho. in quolib. 3. artic. 29. tum etiam

3. propter memoriam paſſionis Ieſu Chriſti † aut aliorum beneficiorum nobis a Deo præſtitorum, quæ illis præcipue horis repræſentantur, quæ ab Eccleſia ele-
4. ctæ ſunt. Et omnium demum Doct. turba idem vnanimi conſenſu † aſſeueret, vt videre eſt per Hoſtien. Ioan. Andr. Anton. de Butr. Panor. & alios Canoniſtas in d.c.1. de celeb. Miſſ. per Ioan. ab Imo. Card. Zabar. Bonif. de Vital. in clem. 1. eod. tit. per Præpoſ. Alex. in d.c. preſbyter. 91. diſtinct. & ibidẽ per Ioan. de Tur. crem. quæſt. 2. per Henri. de Gandauo in quolib. 11. quæſt. pen. per Ioan. Maior. in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 6. per Theologos reliquos in eod. 4. diſt. 15. & præſertim ibi Petr. de Palu. quæſt. 5. art. 2. concl. 3. per Aluarũ de planctu eccl. lib. 2. cap. 27. §. 17. Coſmam Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallic. tit. quo modo diuinũ officium. §. ſtatuit. ver. debitis. & ver. omnibus. Sotum de iuſt. & iu. lib. 10. quæſt. 5. art. 4. cõcl. 2. Nauarrũ in Manua. Confeſſ. cap. 27. num. 97. & in Manua. de Orat. cap. 3. num. 22. & ſeqq. Aſtenſem in ſumma, lib. 6. tit. 1. art. 6. quæſt. 4. Angelũ, & reliquos Summiſtas, in verb. Hora canonica. Qui Doct. etiã declarant, quòd ho-
5. ra cõpetens dicitur, quando hora officij reſpõdet † horæ diei. Nulla tamen fere aut ſaltem rariſſima ſit eccleſia cathedralis, aut collegiata, aut quæuis alia clericorũ ſæcularium, quæ tempus congruum in horis canonicis cõcinendis obſeruet. Matutinum in primis nõ niſi poſt ortum Solis incipiunt, Primam deinde, Tertiam, Sextam, & Nonam abſque vlla temporis intercapedine longe ante meridiem cõplent; ita vt Tertia dumtaxat ſua hora recitari videatur. Veſperas demum & Completoriũ ſimul canentes ita tempus præueniunt, vt in hora diei nona, vel ſaltem decima totum ferme diurnum officium ordinarie completũ ſit.
6. Fateor equidem, ſi ſuperueniret iuſtum aliquod impedimentum, poſſe horas † & anticipari, & poſtponi, vt propter ſynhodum, propter proceſſionem, propter magnam ſollemnitatem, propter timorem hoſtium; quæ exempla Doct. ponũt. Verum quod conceditur in caſu, non debet intelligi conceſſum ſemper & vbi-
7. que. l. quod vero. ff. de legi. Immo exceptio † firmat regulam in caſibus non exceptis. vt not. Abb. in c. 2. de coniug. lepros.
Non nego etiam dictum celebre Innoc. in d.c. 1. de celebr. Miſſ. quod paſſim re-
8. ferunt & ſequuntur Doct. vbi ita ait. Horas cõpetentes † credimus illas, quibus melius creditur, populum acceſſurum ad officium audiẽdum. Verum puto hoc dictum ſano modo intelligi debere, & cum grano ſalis, intra ſcilicet latitudinẽ iuſtæ horæ; nam alioquin ſi multum exorbitaret populus a debita hora, eſſet
9. potius † inſtruendus, quam ſequendus, vt in hoc propoſito eſt tex. in c. de his. & ibi not. Archid. & Ioan. de Turrecrem. diſt. 12.
10. Concedo præterea, quod iuſta hora accipienda eſt † non punctualiter, ſed craſſo modo (vt inquiunt) Verſamur enim in materia non mathematica, ſed morali,
11. in qua mediũ virtutis nõ cõſiſtit † in indiuiſibili, vt inquit Ariſt. 2. Ethic. cap. 6. Verum nimia craſsities eſt, poſt ortum Solis noctem ſtatuere, & canere.

Nox atra rerum contegit.
Terræ colores omnium.

Et reliquum ſimiliter officium nõ per tertiam, aut dimidiam partem horæ, ſed plus

plus quàm per horas integras notabiliter variare.

Placet inſuper, vt Superiorum præcepta cuſtodiantur, & obſeruentur Rubricæ
12. in his ſtatutæ; in quibus tamen aliquid præcipitur, quod debitæ & inſtæ† horarum canonicarum recitationi repugnare videtur. Verbi gratia ſtatutũ ibi eſt, vt in diebus ieiuniorum Miſſa Conuentualis poſt Nonam in choro dictam celebretur; & rurſus ſtatutum eſt, vt poſt meridiem Miſſæ non dicantur, vt infra de his omnibus latius nos dicturi ſumus cap. 29. & 41. Ex quibus neceſſario ſequitur, impoſſibile eſſe, vt in diebus ieiuniorum Nona hora canonica in nona diei hora ſuo debito tempore exſoluatur. Verum ſi in vno iuſtiſſimis de cauſſis correctum eſt ius antiquum a iure nouo non debet cenſeri in omnibus correctum. l. præcipimus. in fi. C. de appell. nam materia correctoria reſtrin-
13. genda eſt † potius, quàm amplianda. not. Doct. communiter. in auct. quas actiones. C. de ſacr. ſanct. eccl.

14. Poſtremo aſſentior, quòd in hoc mos patriæ ſeruandus eſt, & laudabilis † conſuetudo loci, vt inquit Hoſtien. in d. c. 1. de celebr. Miſſ. & in ſumma, tit. de conſ. eccl. vel alt. diſt. 5. §. qualiter ſint celebranda diuina officia, & S. Ant. in 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 4. & Silue. ver. Hora canonica. §. 9. & Nauar. in Manua. de Orat. cap. 3. num. 39. & alij alibi. Verum in hoc ſtat difficultas, vtrum huiuſmodi conſuetudines laudabiles ſint, nec ne; & vtrum ſequendæ ſint potius vel corrigendæ tamquam eccleſijs, & cultui diuino oneroſæ, iuxta not. in c. 1. de conſuet. & in propoſito noſtro per Coſmam Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallicanæ, tit. quo tempore quiſque debeat eſſe in choro. §. tollens. ver. vſurpat. & tit. de pignorantibus cultum diuinum, ver. cultui.

Non hæc ſcribimus, vt Reuerẽdos præſentis ſæculi Patres confundamus, Canonicos, & Beneficiarios, reliquoſque eccleſiarũ miniſtros: ſed tantum vt vices noſtrorũ tẽporum doleamus, in quibus in eũ ſtatũ res eccleſiaſticæ deuenerunt, vt etiã ſi correctioni manũ admouere ſtudeas, vix tamen meliorem exitum ſortiri
15. poſſe videantur. Olim Canonici † in clauſtris iuxta eccleſiã in communi degebãt, vt eſt tex. in c. in omnibus. de conſ. diſt. 5. de quo per Iuon. in 6. par. cap. 402. Et in concilio Melden. cauetur, vt eſt apud eumdem Iuo. in d. 6. par. cap. 184.
16. vt preſbyteri † nullatenus vbique hoſpitari ſinantur, aut aliquo modo ipſi præſumant, ſed aſſidue omnes apud eccleſias ſuas eſſe ſtudeant propter ſacra myſteria fidelibus exhibenda; nec etiam alibi habitare permittantur. Et B. Eugenius papa Primus ſtatuit, vt clerici, & ſacerdotes prope eccleſias domicilia conſtituerent, vt eſt tex. in c. neceſſaria. 12. q. 1. & habetur per Supplem. chronic. in eius vita, & per Galeſin. in Martyrol. ſub die 3. Iunij. Olim itidem Cle-
17. rici † qui Chriſti ſeruiebant eccleſiæ nihil aliud extra ipſum dominum Ieſum Chriſtum habebant, & nihil curabant, niſi Deum, ne alterius impedirentur neceſſitatis munere: quod enim ad alia officia confertur, hoc religionis cultui, atque clericali officio decerpitur. vt inquiunt S. Ambroſius, & S. Hieronymus in c. cui portio. et can. præced. 12. q. 1. Et B. Cyprianus in c. hi qui. 21. q. 3. ait. Hi qui in eccleſia Domini ad ordinationem clericorum promouentur, in

18. nullo ab adminiſtratione † diuina auocentur; nec moleſtijs,& ſæcularibus negotijs alligentur; nec ab altaribus,& ſacrificijs recedant; ſed die, noctuque cæleſtibus rebus & ſpiritalibus ſeruiant. Et S. Silueſter papa (vt habetur in eius vita per Metaphr. ſcripta apud Lipom. in libris de vitis Sanctorum, tom. 5. & apud Surium, tom. 6.) cum inueniſſet clericos mundanis ac ſæcularibus vacantes adminiſtrationibus, intétoſque mercaturis, emptionibuſque, & véditionibus, primus legé tulit, vt qui ſacrati erant, ab ijs abſtinerent, vacarent autem precibus. Eis dictitans id, quod dictum fuerat a Vaſe electionis, Nemo militans implicatur negotijs, quæ ad victum pertinent, vt Duci placeat exercitus. Et quod dixit Dauid, Vacate,& cognoſcite. Et propterea etiam voluit, vt Sabbathi,& Domini-
19. ci diei nomine retento, reliqui hebdomadæ dies Feriarum † nomine diſtincti appellarentur; quo ſignificaretur, quotidie clericos abiecta ceterarum rerum cura vni Deo prorſus vacare debere, vt habetur in lectionibus Breuiarij Romani in feſto ipſius, & per Bedam in lib. de tempor. cap. 4. & in lib. de ratio. comp. cap. 5. & in lib. de ratio. temp. cap. 6.

Nunc vero cum Canonici ſeparatim viuant, & ita aliquis ex eis longe abſit ab eccleſia cui inſeruit, vt iter illi trium fere millium paſſuum in eundo ſolum arripiédum ſit; cũque tã varijs negotijs & occupationibus Canonici,& Clerici omnes (ſalua ſemper quorumdã laude digniſſimorum virtute) diſtracti ſint, vt nihil aliud quærere videãtur, quàm propinquos ditare, ſuos ad beneficia promouere, ſeipſos dignitatibus augere; qui fieri poteſt, vt tarde ad eccleſiã non conueniant, vt illis diuinum officium non ſit faſtidio, vt eccleſiarũ cultus non ſit abiectus? vt colligitur ex tex. in c. Eleutherius. 91. diſt. Pro pudor. Audent quidam ex ipſis reſpondere, ſufficere monachos, & regulares, qui tempora in pſallendo obſeruent. Immo oportebat, monachos, & regulares tempus & modũ pſallen-
20. di a cathedralibus & metropolitanis eccleſijs ediſcere: illæ enim ſunt † magiſtræ, quas reliquæ omnes eccleſiæ ſequi deberent. c. altaria. §. ad celebranda. de conſ. diſt. 1. c. inſtitutio. de conſ. diſt. 2. c. pen. & fi. diſt. 12. & in concil. Epaunen.
21. cap. 27. Vnus enim & idẽ debet eſſe ordo † & modus orandi & pſallendi apud omnes tam in diuinis officijs, quàm in Miſſarũ ſollemnitatibus celebrandis. vt habetur in concil. Tolet. 4. cap. 2. in Venetico, cap. 15. in Bracaren. 1. cap. 18. &
22. ſeqq. Et eccleſiæ magis dignæ † trahere ad ſe deberent minus dignas, non e cõtrario. argumento. c. quod in dubijs. de conſ. eccleſ. vel alt. etiam in officijs diuinis dicendis. vt not. Coſmas Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallic. tit. qualiter horæ ſint dicendæ. ver. teneantur. circa med.

Verum digito compeſcamus labellum, ne ex vno in aliud protractus ſermo eo nos inaduertentes deducat, vnde exitũ inuenire vix bene poſſimus. Multa (fateor) ignoſcenda ſunt humanæ fragilitati, multa etiã temporũ miſeriæ condo-
23. nãda: defectus enim noſtrorũ tẽporum † (ſic olim dicebat Pelagius papa in c. fraternitatis. diſt. 34. ſed hodie maxime dicendũ eſt) quibus non ſolũ merita, ſed corpora ipſa hominũ defecerunt, diſtrictionis illius nõ patitur manere cenſurã. Et Smaragdus abbas in Regula S. Benedicti, cap. 20. cũ videret antiquum

orandi

orandi morem in deſuetudinem abijſſe, ſubiungit quiddam in fi. ſatis notandũ in hæc verba. Modo vero iã apud nos aliter atque aliter habetur. Quanto enim ſerotini a primitiuis, tanto longius vitæ merito ab antiquis diſtamus Patribus. Illi enim erant ſpiritu feruentes, Domino ſeruientes, nos autẽ tepidi, & nauſeã facientes: ſumus tamen in miſericordia Domini ſperantes. Hæc Smaragdus. Satis itaque facturos Canonicos, & reliquos eccleſiæ miniſtros putandum eſt, ſi ſuas conſuetudines ſecuti, diem in duas partes diſtribuant, & mane quidem a Matutino vſque ad Nonam totum officium perſoluant, poſt prandium vero Veſperas & Cõpletorium ſimul canant. Illud tamen conſilij ſaltem (ſi placeat) dare non prætermittam, eos rectiſſime facturos, ſi mane citius inuigilãtes, per ali-
24. quam horam ante ortum ſolis Matutinum † incipiant: ſero vero non niſi poſt viceſimam primam diei horã (vt more noſtro Italorum loquar) Veſperarum celebrationem aſſumant: niſi tamen concio, aut lectio, aut legitimum impedimentum aliquid aliud ſuadeat: Sic etenim cum parui laboris adiectione, aliqua ex parte muneri ſuo reſpondere videbuntur.

DE PRIVATA HORARVM CANONICArum recitatione. Cap. XXV.

1. *Horas canonicas priuatim recitans, a peccato mortali immunis eſt, ſi intra ſpatium vnius diei naturalis totum officium abſoluat, etiam quòd horas debitas, vel anticipando, vel tardando, non obſeruet. & num. 13.*
2. *Dies naturalis in recitandis horis canonicis computatur a media in mediam noctem. Hoc tamen addito, quòd pro Matutino incipit dies a Veſperis præcedentis diei. num. 3.*
4. *Matutinum priuatim recitari poteſt poſt Veſperas præcedentis diei. id eſt poſt finitam publicam celebrationem Veſperarum & Completorij ſimul in eccleſijs. Vel poſt nonam diei horam dictis Veſperis & Completorio. num. 6.*
5. *Completoriũ immediate poſt Veſperas decantatur in eccleſijs clericorũ ſæcularium.*
7. *Horas canonicas priuatim recitans non euadit peccatum veniale, ſi ſine cauſſa horas debitas non obſeruet: quæ concluſio communis eſt. Et probatur auctoritate S. Pachomij. num. 8. S. Benedicti. num. 9. S. Baſilij. num. 10. Item probatur ratione. num. 11. Et exemplo. num. 16.*
12. *Horæ canonicæ ex eo ſic appellantur, quòd certis quibuſdam diei horis ſecundum canones perſoluuntur.*
14. *Negligẽtia circa ſubſtãtialia actus debiti eſt mortalis; circa accidẽtalia, venialis.*
15. *Horarum canonicarum in priuata recitatione prolatio & attentio eſt de ſubſtantialibus, temporis vero debiti obſeruatio eſt de accidentalibus.*

DIximus iam de publica horarum canonicarum recitatione, reliquum eſt, vt paucis nunc verbis de priuata ſubiungamus.
1. Et primum quidẽ illud ſtatuendũ eſt; qui priuatim recitat horas canonicas † a-

peccato mortali immunem eſſe, ſi intra ſpatium vnius diei naturalis totum officium abſoluat, etiam quòd horas debitas vel anticipando vel tardando nõ obſeruet. Quæ concluſio præterquã quòd eſt cõmunis omnium Doct. probari videtur a contrario ſenſu in clem. 1. de celebr. Miſſ. ibi enim præcipitur, quòd in eccleſijs cathedralibus, regularibus, & collegiatis, horis debitis deuote pſallatur; in alijs vero conuenienter & debite celebretur diuinũ diurnum, & nocturnum officiũ. Et præterea quæcumque iura ſtatuunt, competenti tempore eſſe pſallendum, non niſi de eccleſijs loquuntur. vt patet in c. 1. & c. dolentes. de celebr. Miſſ. & diſt. 91. fere per totam. Vnde colligitur, non fuiſſe præceptum clericis, vt in domibus ſuis competentes horas obſeruent.

In hac autẽ concluſione declaranda determinandũ eſt tempus, quo dies quantum ad hoc propoſitum vel incipere, vel terminari cenſeatur.

Et dicendum eſt cum Archiep. Florent. in 2. par. tit. 9. cap. 12. §. fi. in fi. & in 3. par. tit. 13. cap. 4. §. 4. Silueſt. ver. Hora canonica. §. 9. verſ. 6. & alijs Doct. quòd
2. dies † quantum ad hoc computatur a media nocte in mediam noctem: hoc ta-
3. men addito, quòd quantum ad Matutinum † incipit dies a Veſperis præcedentis diei. vt egregie not. B. Tho. in quolib. 5. art. vlt. ad primũ, Raynerius in ſumma. tit. de Lege. cap. 85. quæſt. 3. Ioan. de Turre crem. in c. preſbyter. quæſt. 3. ad 2. 91. diſt. Tabien. ver. Hora canonica. §. 26. Caiet. ver. eod. art. 4. Armil. ver. eod. §. 17. Nauarr. in Manuali Confeſſ. cap. 25. num. 97. & in Manua. de Orat. cap. 3. num. 58. & ſeqq. & num. 78. & cap. 10. num. 50. Couart. lib. 4. Varia. reſol. cap. 19. ſub num. 9. & alij Doct. paſſim.

Verum hic inſurgit aliqua difficultas, in qua vidi alios quãdoque nimium laxe, alios quandoque nimium ſcrupuloſe agentes; quodnam ſcilicet tẽpus accipere debeamus in Veſperis præcedentis diei, vt in eo quis Matutinũ inchoando ſatisfacere intelligatur. Et quidem inhærendo verbis B. Thomæ, qui ait, quòd ſi quis poſt dictas Veſperas & Completoriũ, dicat Matutinas, iam hoc pertinet ad diẽ ſequentẽ, exiſtimo (ſalua tamen ſemper meliori ſententia) quòd tũc incipiat
4. tẽpus pro Matutino † cum primũ in eccleſijs cõmuniter finita fuerit celebratio Veſperarũ & Copletorij ſimul. Dixi, in eccleſijs, quia non ſufficit, quòd quis dixerit Veſperas & Completoriũ priuatim in cubiculo ſuo, hoc enim ſtatim poſt meridiẽ, vel etiã antea potuiſſet explere; & tamen nemo dixerit, poſſe tũc Matutinũ pro die ſequẽti recitari: requiritur ergo, quòd in eccleſijs, in quibus ſolẽt tẽpora aliquatenus in horis canonicis obſeruari, dictæ ſint Veſperæ & Cõpletoriũ. Dixi cõmuniter, quia non debet attendi ſi vna vel altera eccleſia tẽpus lõge præueniat, vel differat pro Veſperis celebrandis, ſed quod cõmuniter fit ab omnibus. Dixi vltimo, celebratio Veſperarũ & Cõpletorij ſimul, quia nõ eſt neceſſe exſpectare finẽ Cõpletorij quod ſeparatim canit' in eccleſijs plurimis Religioſorũ, tunc enim fere eſt nox, & nulla poſſet eſſe dubitatio, quòd tẽpus inciperet
5. Nocturnorũ; ſed ſufficit, finitũ eſſe Cõpletoriũ, quod immediate poſt Veſperas † in eccleſijs clericorũ ſæcularium decantatur. vt not. Nauarr. in Manua. de Orat. cap. 3. nu. 33. Et hoc colligitur ex ſupradictis verbis S. Tho. nã ſi intellexiſſet de

Completo-

Completorio, quod ſeparatim canitur a Veſperis, non fuiſſet opus, de Veſperis mentionem facere.

Quod ſi quis a me poſtulet, vt generaliter tempus determinem ad Matutinum recitandum pro iis etiam locis, in quibus quotidie horæ canonicæ in eccleſijs non celebrantur; reſpondebo, ſi poſt nonam diei horam dicat quis Veſperas &
6. Completorium, poſſe tunc immediate etiam pro Matutino ſatisfacere: † nam illa hora veſpertina eſt & congrue in ea Veſperæ recitari poſſunt; quibus cum Completorio dictis tempus pro Matutino ſequentis diei currere incipit ex ſententia S. Thomæ, & Ioan. de Tur. crem. in ſupracitatis locis, & ex iis, quæ adduximus ſupra cap. 19. num. 23. & ſeqq. dum probauimus, noctem ſequentis diei incipere intelligi per quamdam iuris fictionem & computationem canonicam, ſtatim ab ipſis Veſperis finita nona.

Altera nobis ſtatuenda eſt nunc in hac materia concluſio, eum nempe, qui in priuato diuinum officium perſoluit, licet peccatum mortale non incurrat, non
7. euadere tamen peccatum † ueniale, ſi debitas horas ſine cauſſa rationabili omittat. Quæ concluſio ſimiliter communis eſt, quam tenent Henri. de Gandauo in quolib. 11. art. pen. Petrus de Palu. in 4. ſent. diſt. 15. queſtio. 5. art. 2. concl. 3. Ioan. de Tur. crem. in c. presbyter. quæſt. 2. diſt. 91. Dominicus de ſoto lib. 10. de iuſt. & iu. quæſt. 5. art. 4. concl. 2. Angel. uer. Hora canonica. §. 20. Silueſ. ver. eod. §. 9. ver. 2. Tabie. ver. eod. §. 26. Nauar. in Manua. Confeſſ. cap. 25. num. 97. & in Manua. de Orat. cap. 3. num. 45. & ſeqq. & cap. 21. num. 29.

Et probatur auctoritate, ratione, & exemplo.
8. Auctoritate quidem, nam B. Pachomius † in ſua Regula, cap. 81. conſtituit, vt ad pſallendum, & ad orãdum nullus ſibi occaſiones inueniat, quibus ſe dicat occupatum, quaſi ire non poſſit: & ſi in naui fuerit, & in agro vel in itinere, & in monaſterio quolibet opere & miniſterio detentus, orandi, & pſallendi tempora non prætermittat.
9. Et S. Benedictus † in ſua ſimiliter Regula, cap. 50. ſtatuit, vt monachi etiã in priuato horas conſtitutas in officij diuini perſolutione obſeruent. ſic enim ibi ait. Fratres qui omnino longe ſunt in labore, & non poſſunt occurrere hora competenti ad Oratorium, & Abbas hoc perpendit, quia ita eſt, agant ibidem opus Dei vbi operantur, cum tremore diuino flectentes genua. Similiter qui in itinere directi ſunt, non eos prætereant horæ conſtitutæ, ſed vt poſſunt agant ſibi, & ſeruitutis penſum non negligant reddere.
10. Et denuum B. Baſilius † in Regulis fuſius diſputatis, interrog. 37. agens de horis canonicis. Quòd ſi fors (ait) aliquos vel propter operum, vel propter locorum naturam eo tempore abeſſe lõgius contigerit, quàm vt vna cum reliquis præſto eſſe poſſint: ij vbicumque fuerint, ea neceſſario ibi exſequi debent, quæ communiter ſtatuta ſunt, nihil hæſitantes omnino, quia vbi ſunt duo, vel tres congregati in nomine meo (inquit Dominus) ibi in medio eorum ſum.
11. Ratione vero † probatur eadem cõcluſio, quia licet presbyter, aut alius clericus

priua-

priuatim orans non teneatur ex aliquo præcepto competentes horas obſeruare, tenetur tamen ex congruitate diuini officij. Nam cum officium hoc diuinum ex
12. eo horæ canonicæ † appellatum ſit, quia certis quibuſdam diei horis ſecũdum canones eſt perſoluendum, vt not. Nauar. in Manua. de Orat. cap. 3. num. 26. poſt Coſmam Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gall. tit quo modo diuinum officium. §. ſtatuit. ver. horas. & ver. canonicas Et cum illæ horæ ad laudes Deo referendas ſint præcipue ſelectæ, in quibus noſtræ ſalutis myſteria peracta ſunt. Et cum deinde etiam verba ipſius officij ſæpiſſime temporis, quo recitanda ſunt mentionem faciant: Quo modo non alicuius negligentiæ reus erit, qui huiuſmodi tempora ſine cauſa prætermittit? Scriptum eſt enim Hierem. 48. Maledictus qui facit opus Domini negligenter.
13. Non tamen qui ſic negligens eſt, † illud maledictum incurrit, quod eſt proprie & ſimpliciter maledictum, quale eſt peccatum mortale, nam cũ huiuſmodi ne-
14. gligentia † non verſetur circa id quod eſt primarium & ſubſtantiale in officio,
15. cuiuſmodi eſt prolatio, & attentio; † ſed verſetur circa quiddam accidentarium & minus principale, non poteſt niſi parere maledictum quoddam improprium & ſecundum quid, quale eſt peccatum veniale. vt ex ijs colligitur, quæ de negligentia ſcribit Alex. de Ales in 2. par. quæſt. 131. memb. 6.
16. Exemplo demum † probatur hæc concluſio manifeſte. Et ego quidem præter illud quod narrat Ioan. Andr. in c. 1. de celebr. Miſſ. quod etiam ibi referunt Ant. de Butr. Card. Zabar Petr. de Anchar. & Panor. & Summiſtæ fere omnes in ver. Hora canonica; de ſicto ſcilicet illo Eremita, cui Angelus apportabat vuas quãdoque acerbas, quandoque marcidas, & quandoque bene maturas ad comedendum; ſignificans per acerbas, tempus in horis recitandis fuiſſe præuentum, per marcidas fuiſſe poſtpoſitum, per maturas vero fuiſſe recte ſeruatum. afferam aliud exemplum longe clarius & vtilius, quod narrat B. Petrus Damiani in epiſt. de quibuſdam miraculis ad Deſiderium abb. qui poſtea fuit ſummus Pont. Victor tertius appellatus: quæ epiſtola impreſſa eſt in 8. Tom. Lipomani, de vitis Sanctorum, pag. 375. Cuius narrationem cum ſatis eleganti ſtylo compoſita ſit, non grauabor hic totam tranſcribere, vt habeamus, vnde in horis canonicis recitandis ſemper nobiſmetipſis pauorem incutere poſſimus. Beatus igitur Petrus ſic habet.

Clericus quidam Colonienſis eccleſiæ uadum fluminis tranſibat. Et ecce B. Seuerinus eiuſdẽ eccleſiæ nuper epiſcopus, equi eius habenas apprehendit, eũque retinens ſiſtit. Cumque ille in ſtuporem verſus, & grauiter admiratus, cur illic tam clarus, & tam celebris famæ vir moraretur, inquireret. Da mihi (ait) manum tuam; & quæ circa me ſunt, non auditu diſce, ſed tactu. Cumque datam manum fluctibus Epiſcopus impreſſiſset, tantus eam ardor abſorbuit, vt vndique carnes eius reſolutæ diffluerent, & oſſa nuda uix hærentibus articulis remanerent. Ad quem Clericus, Cum nomen (inquit) tuum in tanta benedictione ſit apud nos, & fama tua continuis totius eccleſiæ præconijs celebretur, cur te peſtilens hæc vorago conſtringit, tantoque (pro dolor) incendio cruciaris? Ad quem S. Epiſcopus,

ſcopus, Nihil (ait) aliud in me remanſit vltione plectendum, præter hoc tantum, quia dum in aula regia conſtitutus imperialibus me conſilijs vehementer implicui, canonicæ ſynaxis officia per diſtincta horarum ſpatia non perſolui. Mane quippe ſimul omnia coaceruans, tota die negotijs ingruentibus ſecura libertate vacabam. Ob hanc itaque negligentiam horarũ, ardoris huius fero ſupplicium. Tu vero omnipotentis Dei clementiam implora, vt manum tuam in ſalutis priſtinæ reſtituat ſtatum. Quod cum factum fuiſſet, Vade (inquit) fili obſecra fratres noſtros eccleſiæ clericos, & alios ſpirituales viros, vt pro me preces fundant, indigentibus ſubſidia conferant, ſacrificiorum votis inſiſtãt. His enim peractis, ego mox de vinculo pœnæ huius indubitanter expediar, & exſpectantibus me beatorum ciuium choris lætus adiungar. Quod certe magnam nobis debet inferre formidinem, quia cum ſanctum virum vni culpæ dumtaxat obnoxium, tam intolerabilis Purgatorij pœna conſtrinxerit, væ væ quæ mihi, meique ſimilibus eſt inferenda ſententia, quos tot reatuũ prolixitas grauat? Diſtinguenda ſunt ergo per momenta temporum eccleſiaſticæ inſtitutionis officia, & ſub magna diuini timoris, ac reuerentiæ dicenda ſunt diſciplina, ne dum pſallimus, fructum ſpiritus cum carnis deſidia miſceamus. Hactenus B. Petrus Damiani.

DE PRIVATA HORARVM CANONICARUM RECITATIONE. Cap. XXVI.

1. *Horas canonicas priuatim recitans excuſatur a culpa mortali et veniali, ſi ex aliqua iuſta cauſſa debitum tempus non obſeruet. Iuſta autem cauſſa intelligitur quæuis honeſta occupatio ſiue concionis, ſiue lectionis, ſiue ſtudiorum, ſiue etiam rerum temporalium licitarum & neceſſariarum. num. 4.*
2. *Mendacium nullum eſt in recitatione diuini officij, etiam quòd tempus debitum non obſeruetur.*
3. *Officij diuini verba non referuntur ad tempus in quo priuatim dicuntur, ſed in quo ſtatutum eſt vt dicerentur.*
5. *Clerici peregrini poſſunt ſimul mane dicere omnes horas vſque ad Veſperas incluſiue, & poſtea facere iter ſuum. Idẽ de clericis curialibus intelligi poteſt. num. 6. Idem D. Papa, Cardinales, & Epiſcopi pro magna parte, & multi alij etiam inferiores ſeruant ſecundum Hoſtien. & Doct. recitantes mane vſque ad Nonam incluſiue. num. 7.*
8. *Tempus in recitatione diuini officij adiectum eſt non in ſolum fauorem recitantis, ſed etiam publicæ vtilitatis.*
9. *Horæ canonicæ dicuntur deuotius & melius ſeparatim, q̃ cõiunctim. & num. 18.*
10. *Debitor ſoluens ante tempus non poteſt ſe liberare, ſi tempus adiectum ſit non in ſolum fauorem debitoris, ſed etiam creditoris.*
11. *Horis canonicis in recitãdis melius eſt tẽpus præuenire, q̃ poſtponere: quia illud eſt prouidentiæ, hoc negligentiæ. Cuius rei ratio aſſignatur. num. 12.*
13. *Diei prima pars eſt aptior ad deuotionẽ, ad orandũ, & ad laborãdũ, quàm vltima.*

Horas

14. *Horas canonicas recitare omnes ſimul mane vſque ad Nonam incluſiue, interpoſita tamẽ Miſſa, non eſt malum: veſpere vero Veſperas ſimul & Cõpletorium.*
15. *Horarum canonicarum in recitatione non eſt ita rigoroſe adſtringendus clericus, ſæcularis, vt teneatur priuatim ſingulas horas canonicas ſingulis diei horis perſoluere. Neque in plus eſt obligandus quàm clerici beneficiati qui publice in eccleſia recitant. num. 16.*
17. *Matutinum qui recitat ſero ante cenam nulla reprehenſione videtur dignus. Dummodo id non agat propter laſciuiam, vt ſcilicet quietius ſomnolentiæ, & voluptatibus vacet. num. 22. Et melius eſt recitare Matutinum ante cenam, quàm poſt cenam. num. 25. Etiam ſi mane Miſſam ſit celebraturus. num. 26. Quãuis in hoc non nulli contrariũ teneãt. num. 27. Si tamen ita ſobrie quis cenitaret, vt nihil periculi timẽdũ eſſet vel oculis, vel capiti, vel ſtomacho, melius eſſet recitare Matutinum poſt cenam, quàm ante cenam. num. 30.*
19. *Nocturnus primus antiquitus in prima noctis vigilia dicebatur.*
20. *Matutinum repræſentat tempus, quo Chriſtus captus eſt in horto.*
21. *Chriſtus quando apprehenſus eſt in horto, primæ adhuc noctis partes erant, & erat tertia hora noctis.*
23. *Communicans in Feria quinta Cenæ Domini, vt liberius poſſit in die ſancto Paſchæ comiſſationibus & ludis indulgere, male agit.*
24. *Finis ſi malus ſit, ipſum quoque opus malum eſt.*
28. *Dies quãtum ad officium diuinum incipit ab occaſu Solis, vel a veſpera, ſed quãtum ad ieiunia a media nocte.*
29. *Diuerſis ex principiis non ſit illatio.*
31. *Comeſtioni non ſomnus, neque cubile, ſed oratio, & ſacrarum lectio ſcripturarum ſuccedere debet.*

1. IN ſuperiori concluſione præcedentis capitis appoſuimus hoc verbum, ſine rationabili cauſſa, quia cauſſa rationabilis † excuſat a culpa & mortali & veniali iuſtis temporibus non recitantem; vt patet in c. 1. de celebr. Miſſ. vbi permittitur presbyter propter paupertatem penſum ſeruitutis ſuæ mane perſoluere vſque ad Veſperas incluſiue, vt deinde exire poſſit ad opus rurale.

Neque obſtat, quod videatur eſſe mendacium, dicere (verbi gratia) ante lucem,

Iam lucis orto Sidere.

Vel quando adhuc eſt ſol ſuper terram,

Vt quique horas noctium
Nunc concinendo rumpimus.

Et ſic ſemper adeſſe peccatum veniale: quia reſpondetur, quòd ibi nullum
2. eſt † mendaciũ; nõ enim ea verba referuntur ad tẽpus, in quo dicuntur, Sed in
3. quo ſtatutũ eſt, vt † dicerẽtur. Quemadmodũ neque mendaciũ eſt quãdo Eccleſia canit in die Natalis Domini, & per Octauam, Hodie Chriſtus natus eſt. et ſimilia. quia illis verbis repræſentat Eccleſia tẽpus in quo uere Chriſtus natus eſt, nõ in quo nũc ſumus; niſi per ſimilitudinẽ quamdã, vt declarat Gabr. Biel ſuper

cano.

cano. lect. 13. & Summa Confeſſ. lib. 1. tit. 7. quæſt. 18. & Nauar. in Manua. de Orat. cap. 3. num. 43. & cap. 10. num. 50. & Ioan. Maior in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 6. arg. 6. & B. Petrus Damiani in libello, qui inſcribitur, Dominus vobiſcum. cap. 15. & S. Auguſt. in epiſt. 23. ad Bonifacium. circa fi. Cuius verba regiſtrata ſunt per Gratia. de conſ. diſt. 4. c. quæris. & S. Leo papa in ſerm. 9. de Natiuit. Domini. vbi inter cetera, hæc ait. Ne autem infirmitatis noſtræ perturbemur anguſtijs, euangelicæ nos & propheticæ adiuuant voces, quibus ita accendimur & docemur, vt nos Natiuitatem Domini, qua Verbum caro factum eſt, non tam præteritam recolere, quàm præſentem videamur inſpicere. Quod enim paſtoribus pro gregum ſuorum cuſtodia vigilantibus nunciauit Angelus, etiam noſtrũ impleuit auditum, tamquam & in hodierna feſtiuitate dicatur, Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo; quia natus eſt vobis hodie Saluator, qui eſt Chriſtus dominus in ciuitate Dauid. Et infra. Natalem igitur Dilectiſſimi diem Domini celebrantes, qui ex omnibus præteritorum temporum diebus electus eſt, licet diſpenſatio actionum corporalium ſicut æterno cõſilio fuerat prærordinata tranſierit, totaque redemptoris humilitas in gloriam paternæ maieſtatis euecta ſit, vt in nomine Ieſu omne genu flectatur, cæleſtium, terreſtrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Ieſus in gloria eſt Dei patris; indeſinenter tamen ipſum partum ſalutiferæ Virginis adoramus, & illam Verbi & carnis indiſſolubilem copulam non minus ſuſcipimus in præſepe iacentem, quàm in throno paternæ altitudinis conſidentem.

Quænam autem iuſta cauſſa in hac materia cenſeatur, non eſt difficile ex Doct.
4. definire, nam quæuis honeſta occupatio † ſiue lectionis, ſiue concionis, ſiue ſtudiorum, ſiue etiam rerum temporalium licitarum & neceſſariarum facit vt quis excuſetur in anticipando, vel poſtponendo horas. Vnde Hoſtien. in Summa, tit.
5. de conſecr. ecc. vel alt. diſt. 2. §. & qualiter. num. 15. ait, quòd clerici peregrini † poſſunt ſimul dicere omnes horas, ſcilicet Primam, Tertiam. Sextam, Nonam, &
6. Veſperas, & poſtea facere iter ſuum; & quòd idem de Curialibus † intelligi poteſt. Et in c. 1. de celebr. Miſſ. idem Hoſtien. & ceteri Canoniſtæ poſt eum, & Præpoſ. Alex. in c. preſbyter. 91. diſt. inquiunt, quòd dominus Papa, Cardinales, &
7. Epiſcopi † pro magna parte, & multi alij etiam inferiores hoc ſeruant, quòd mane ſimul dicunt omnes horas vſque ad Sextam, & quandoque vſque ad Nonam incluſiue; quia completis horis habent multa alia expedire.

Quare quod ſuperiori cap. narratur de B. Seuerino Colonienſi epiſcopo, intelligendum eſt, quòd ipſe punitus fuerit, vel quia eius negotia vtpote fortaſſe ſæcularia, & ex aula regia, non ex eccleſiæ neceſſitatibus procedentia, ſibi nõ adeo neceſſaria erant; vel quia totum ſimul vnica vice diuinum officium complebat, cum ſaltem in duas partes illud diuidere debuiſſet.

Et quamuis tempus in horis canonicis recitandis neque poſtponi, neque etiam
8. debeat anticipari, vt dictum eſt, cum non in ſolum fauorem recitantis † adiectũ ſit, ſed etiam in fauorem publicæ vtilitatis, quæ conſiſtit in augmẽto diuini cul-
9. tus, & in eo quòd deuotius ſeparatim † dicuntur horæ, quàm coniunctim. vt not.

Nauar.

Nauar.in Manua.de Orat.cap.3.num.22.& 45.quo caſu nō poteſt debitor ante
10. tempus† ſolutioni præfixum ſoluendo ſe liberare.l.qui Romæ. in princ. & ibi
Glo.& Bar.ff. de ver.obl.cum alijs citatis per eumdem Nauar. in locis proxime
adductis poſt Coſmam Guimer.ſuper decreto eccleſiæ Gallic. tit.quo modo di-
uinum off.§.ſtatuit.ver.debitis.Semper tamen minus malū eſt præuenire tem-
11 pus† in horis canonicis recitandis,quàm tardare;quia illud prouidentiæ, hoc
negligentiæ communiter adſcribi ſolet. Hugo enim de S.Vict.in expoſit.ſuper
Regulam S.Auguſt.cap.3.in princ. & S. Bernardus in lib. qui inſcribitur, Mo-
dus bene viuēdi,ad ſororem ſuam.ſerm.49.qui eſt de Oratione.inquiunt;quòd
ante tempus orare, eſt prouidentia; in tempore conſtituto orare,eſt obedientia;
tempus orandi præterire,eſt negligentia.
12. Cuius rei ratio eſſe poteſt,† quia in præuentione adeſt ſemper vel futura & ex-
ſpectata occupatio, quæ illam cohoneſtet, vel timor ſaltem alicuius iuſtæ occu-
pationis; in retardatione uero non ſic.
13. Et præterea quia (vt Doct.dicunt) prima pars diei eſt aptior† ad deuotionem,
& ad orandum, ſicut eſt etiam ad laborandum,quàm ſuprema, id eſt vltima.Et
iccirco mane videntur poſſe recitari horæ, quæ poſtea per diem exſoluendæ eſ-
ſent. Pro quo fac.tex.in l.2.§.1.& ibi Doct.ff.de verb. ſign. Et id quod habetur
in epiſt.1.Tom.9.operum B.Hieronymi,ad Demetriadem,de Virginitate; quæ
epiſtola licet non ſit B.Hieron. eſt tamen docta, & erudita. In ea autem, prope
fi.ſic dicitur. Et quamquam omne vitæ tuæ tempus diuino debeas operi con-
ſecrare, & nullam prorſus horam a ſpirituali profectu vacuam eſſe conueniat,
cum tibi in lege Domini die ac nocte meditandum ſit:debet tamen aliquis eſſe
determinatus,& conſtitutus horarum numerus, quo plenius Deo vaces, & qui
te ad ſummam animi intentionem velut quadam lege contineat. Optimum eſt
ergo huic operi matutinum deputari tempus, id eſt meliorem diei partem; &
vſque ad horam tertiam animam quotidie in cœleſti agone certantem, hoc ve-
lut ſpiritualis quodam paleſtræ exerceri gymnaſio. His tu per ſingulos dies ho-
ris in ſecretiori domus parte ora clauſo cubiculo tuo. Hæc ibi.Et in eamdem
ſententiam non nulla habentur per Ioan.Caſſia.in collat.21.cap.26.
Quamobrem nihil mali facturus exiſtimandus eſſet presbyter ſæcularis choro
non adſtrictus, qui eam ſibi in recitandis horis canonicis conſuetudinem con-
14. ſtitueret,vt mane quidem totum ſimul† officium diuinum vſque ad Nonā in-
cluſiue,interpoſita tamen Miſſa vt declarauimus ſupra cap.16.num.17.veſpere
vero Veſperas vna cum Completorio exſolueret. Non enim adeo ſtricto iure,&
15. rigoroſo coanguſtandus eſt, vt dicamus eum teneri † ſingulis diei horis ſingu-
las horas canonicas recitare,iuxta id quod ait Summa Cōfeſſ.lib.1. tit.7.quæſt.
16. 18.cum ſatis iniquum foret,hunc priuatum† in plus quàm Canonicos,& alios
Beneficiarios obligare,qui publice in eccleſijs diuinum officium celebrare præ-
cipiūtur. vt colligitur ex iis,quę not.Nauar.in Manua.de Orat. cap.3.num.71.
17. Immo vero (ſi quid mea valet opinio) nulla reprehenſione dignos† exiſtima-
rem Clericos,qui Matutinum a reliquis horis ſeparantes, illud in prima noctis
vigilia

vigilia ante cenam exſoluere curarent; tum quia tanta horarum canonicarum in matutino tempore cumulatio non poteſt non eſſe oneri, & moleſta; & adeo nimis longam pſalmorum recitationem exſiccatæ fauces vix ſuſtinent; cum e-
18. contrario diuinum officium ſeparatim dictum† alacriorem, & ad deuotionem promptiorem animum reddat, quemadmodum ager diuiſus a patrefam. in plures partes vberiorem culturam facit, & facilius inuenit conductorem. l. Caius Seius. §. Titius. & ibi not. ff. de leg. 2. tum etiam quia licet non plene, aliqua tamen ex parte iuſto tempori ſeſe accommodare cenſendi eſſent, qui ea hora dicerent Matutinum; nam antiquitus in prima vigilia noctis primus caneba-
19. tur† Nocturnus, vt ex B. Tho. & ex alijs vidimus ſupra cap. 1. num. 14. Et quidam deuoti, vt refert Thom. Vualden. quem etiam ſupra citauimus cap. 5. num. 11. primam noctis vigiliam ad Matutinum recitãdum elegerunt. Et cum dein-
20. de in Matutino repræſentetur † tempus illud, quo Chriſtus fuit apprehenſus, vt vidimus ſupra cap. 18. in princ. ex Glo. in c. 1. de celebr. Miſſ. iuxta uerſum,

Matutina ligat Chriſtum, qui crimina purgat.

Et iuxta id quod habetur in officio paruo S. Crucis, in hymno ad Matutinum,

Patris ſapientia, ueritas diuina,
Deus homo captus eſt hora matutina.

non omnino male poterit Matutinum recitari in prima vigilia noctis, nam ſe-
21. cundum B. Auguſtinum quando a Iudæis apprehenſus eſt † Dominus, adhuc noctis primæ partes erant, & ſecundum Gabr. Biel. erat tertia hora noctis, vt ſupra cap. 23. annotauimus, num. 7.

Quare ſi etiam in æſtate, vt ſuam conſuetudinem conſeruarent huiuſmodi Clerici; recitandi ſcilicet Matutinum ante cenam, illud poſt Veſperas & Completorium, iuxta determinationem ſuperiori cap. factam num. 4. & ſeqq. recitarent, nullum omnino peccatum eos committere arbitrarer.

Bene fateor, quòd abſque peccato non eſſent, ſi hoc propter laſciuiam age-
22. rent, † vt ſcilicet quietius ſomnolentie, & voluptati vacarent: quod inquit S. Tho. in ſupracitato quolib. 5. art. vltimo quem omnes Doct. nemine excepto, paſſim ſequuntur. Verum hoc peccatum non tam ex natura rei, quam ex mala finis circumſtantia addita proueniret. quemadmodum ſi quis ideo communi-
23. caret in Feria quinta Cenæ Domini, † vt liberius poſſet in die ſancto Paſchæ comiſſationibus et ludis indulgere; quod vtique malum eſſet, vt not. S. Anton.
24. in 2. par. tit. 9. cap. 9. in princ. Cuius enim finis† malus eſt, ipſum quoque malum eſt. vt tradit late Nauar. in c. cum miniſter. 23. q. 5. poſt Boet. in Topicis, & poſt B. Tho. in 1. 2. quæſt. 18. art. 4.
25. Dixi ſupra, ante cenam, † nam ſtatim poſt cenam, vt inquit Bonif. de Vitalinis in clem. 1. de celebr. Miſſ. not. 8. grauatur quis vel ipſa cena vel ſomno. Et graues, feſſique poſt cibum ſumptum ſumus. vt not. Petr. Rebuffus in l. 2. §. 1. col. 3. ff. de uerb. ſig. Et res periculoſa eſt recitare Matutinum poſt cenam, ſomnô nos vehementer grauante, etiam ſi ſtando vel ambulando id recitemus, ſecundum Nauar. in Manua. de Orat. cap. 9. ſub num. 5. Quamobrẽ etiã ꝙ quis

ſequenti

26. ſequenti mane celebraturus ſit Miſſam † aut communicaturus, nihil mali feciſſe videbitur, ſi poſt Matutinum cenauerit, dummodo poſt mediam noctem nihil cibi ſumpſerit, aut potus. vt colligitur ex Ricar. in 4. ſent. diſt. 8. art. 2. quæſt. 3. & ex Adriano in eod. 4. de Euchariſtia, quæſt. 8. & ex Silue. ver. Euchariſtia. 3. §. 7. & ex Nauar. in Manua. de Orat. cap. 3. ſub num. 64.

27. Et quamuis Petr. de Palu. † in d. diſt. 8. 4. ſent. quæſt. 2. art. 3. concluſ. 2. dicat, quòd non multum deceat bibere poſt Matutinum, & multo minus comedere, niſi neceſſitas urgeat, quem in hoc ſequitur S. Anton. in 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 9. vbi loquitur de Completorio, quod eſt fortius. & Ioan. Maior in eod. 4. diſt. 12. quæſt. 6. Et Gabr. Biel ſuper cano. lect. 10. in princ. idem aſſerat, quia matutinale officium ad diem ſequentem pertinet, a cuius initio celebrans tenetur eſſe ieiunus. Et Nauar. in d. cap. 3. num. 57. dicat, quòd ab hinc ſexaginta anni ſunt; in Hiſpanijs & Gallijs nemo audebat comedere poſt veſperi recitatum Matutinũ, aut etiam potum aquæ ſumere ad extinguendam ſitim. Mihi tamen huiuſmodi indecentiæ ratio non ſatis apparet: & Gabrielis argumentum non concludit, nã æquiuocat in acceptione principij diei: quantum enim ad officij recitationem

28. † dies incipit ab occaſu Solis, vel a Veſpera; ſed quantum ad ieiunia incipit a media nocte. vt latius infra dicturi ſumus cap. 43. num. 7. cap. 47. num. 2. cap. 91.

29. in princ. & cap. 92. num. 13. Quare cum diuerſa † ſint principia, ex vno aliud non infertur. l. Papinianus exſuli. ff. de minor.

30. Fateor, quòd ſi quis tam ſobrie † cenitaret, & cibos tam parce deguſtaret, vt nihil prorſus periculi vel capiti, vel ſtomacho, vel oculis ſibi ex officij recitatione timendum eſſet, melius faceret ſi poſt cenam, quàm ſi ante cenam Matutinum diceret: tum quia illa hora propinquior eſſet debitæ Matutini recitationi, quàm hora ante cenam, & in hoc ſẽſu loquitur Nauar. in Manua. de Orat. cap. 3. num. 28. Tum etiam quia B. Chryſoſt. quem refert S. Tho. in Catena, ſuper Luc. cap. 22. ibi, Et cum facta eſſet hora diſcubuit. expreſſe præcipere videtur, quòd poſt

31. eſcas † non ſomnus non cubile, ſed oratio, & ſacrarum lectio ſcripturarũ ſuccedere debeat. Quod idem habet etiam Theophyl. in eod. cap. Lucæ. ſuper illis verbis, Et egreſſus ibat ſecundum conſuetudinem in montem oliuarum. Ibi enim ita inquit. Poſt cenam non deſidia, & ludi, & ſomnus Dominũ excipiebant, ſed docebat, & orabat, propter nos hæc figurans & demonſtrans. Verba autem B. Chryſoſtomi ſupracitati vere aurea, ſicut & reliqua ipſius omnia, in Concione prima, de Lazaro & diuite ex cap. 16. Lucæ, poſt med. Tomo 2. quem locum nõ reperit Antonius Senenſis Luſitanus, neque aſſignauit in annotationibus marginalibus, quas fecit ad Catenam B. Thomæ, ſic habent.

Audi quid dicat Moſes. Vbi comederis ac biberis, caue tibi, ne quando obliuiſcaris domini Dei tui. Proinde tu quoque cum ſederis ad menſam, memento, quòd poſt conuiuium orandum eſt tibi. Ita moderate ventrem exple, ne grauatus non queas genua flectere, ac Deum inuocare. An non vides, quòd iumenta iugum ferentia, poſtea quàm ad præſepe paſta ſunt, iter agunt, onera geſtant, ſuumque explent miniſterium? Tu vero qui ſublata menſa ad omne opus inutilis

lis es & inidoneus, nũ uitare poteris, quo minus videaris aſinis deterior? Quamobrem? Quia tum maxime conueniat eſſe ſobrium, ac vigilantem. Nam tempus poſt menſam, agendi gratias tempus eſt. Non decet autem agentem gratias ebriũ eſſe, ſed ſobrium, ac vigilantem. A menſa non ad lectum, ſed ad deprecationem vertamur; ne brutis animantibus ſimus magis bruti. Noui fore multos, qui damnent ea, quæ nunc dicuntur, veluti qui nouam quamdam & miram conſuetudinem inueham concionandi. At ego magis damnabo prauam conſuetudinem quæ nunc obtinuit. Etenim quòd poſt cibum ac mẽſam non ad ſomnum oporteat ire, nec ad cubile, ſed oporteat cibo preces, ac diuinarum ſcripturarum lectionem ſuccedere, manifeſtius declarauit ipſe Chriſtus, qui cum immenſam multitudinem accepiſſet conuiuio in deſerto, non remiſit illos ad lectum aut ſomnum, ſed ad audiendos ſermones diuinos inuitauit. Non enim diſtenderat illorum ventres, neque ad ebrietatem impulerat, verum vbi ſaturaſſet illos quantum exigebat neceſſitas, ad ſpiritualem adduxit alimoniam. Itidem nos quoque faciamus, eoque modo conſueſcamus capere cibum, vt ad uitam tuendam dumtaxat ſufficiat, non vt nos valeat grauare. Non enim in hoc nati ſumus ac viuimus, vt edamus ac bibamus; ſed ideo edimus ac bibimus, vt viuamus. Ab initio non erat cibi cauſſa data vita, ſed vitæ cauſſa datus eſt cib⁹. Nos vero perinde quaſi ob hoc ipſum viueremus, ita cuncta in hoc inſumimus. Hæc B. Chryſoſt.

DE PRIVATA MATVTINI RECITATIOne, & de interruptione diuini officij. Cap. XXVII.

1. *Matutinum ita diuidi poteſt, vt ſero Nocturni, mane vero Laudes recitentur.*
2. *Nocturni, & Laudes licet pro vna & eadem hora habeantur, ſunt tamen partes diſtinctiſſimæ. Et olim ſeparatim canebantur. num. 4.*
3. *Laudes computantur inter diurnum officium.*
5. *Laudes per ſe erant vna hora diſtincta, nam & hodie inchoantur per verſum, Deus in adiutorium. & cum pulſatione campanarum.*
6. *Campanæ ad ſingulas horas pulſantur.*
7. *Laudes a Nocturnis ſeparantur in nocte Natiuitatis Domini.*
8. *Nocturnus vnus ſeparatim ab alio antiquitus canebatur, non tamen hodie ſeparatim recitari poteſt.*
9. *Horarum canonicarum recitatio breui aliquo negotio interrumpi poteſt, non longa & diuturna mora.*
10. *Horarum canonicarum recitationis interruptio facta animo reincipiendi a capite, non obligat recitantem ad reincipiendum, ſi mutet poſtea voluntatem.*
11. *Actus agentium non operatur vltra eorum intentionem.*
12. *Partis & totius idem eſt iudicium: Et quod iuris eſt in toto quoad totum, idem iuris eſt in parte quoad partem.*

13. *Diuerſorum diuerſum eſt iudicium: Et ex diuerſis non fit illatio.*
14. *Similium idem eſt iudicium: Nam de ſimilibus ad ſimilia procedendum eſt.*
15. *Opera mortua non reuiuiſcunt per pœnitentiam, ſed mortificata ſic.*
16. *Conſcientia etiam erronea obligat.*
17. *Nocturni a Laudibus hoc modo ſeparantur.*
18. *Nocturnus vnus pro defunctis quolibet veſpere dici ſolet in multis eccleſijs, ſine Laudibus.*

1. PRæter ea, quæ ſupra iam diximus de tẽpore horarum canonicarum, quæſitũ fuit a quibuſdam, an liceat Matutinum ita diuidere, vt ſero vnam† partẽ, ſcilicet Nocturnos, mane vero alteram, ſcilicet Laudes, iure aliquis poſſit recitare: Et puto quantum ad priuatam recitationẽ attinet, de qua nunc loquimur, poſſe: iuxta not. per Nauar. in Manua. de Orat. cap. 7. num. 28. 56. & 64. poſt Coſmam Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallic. tit. qualiter horæ canonicæ. uer. officium.
2. Nam etſi Nocturni † & Laudes pro vna & eadẽ hora a Romana eccleſia habentur, ſunt tamen partes inter ſe diſtinctiſſimæ. illi enim propriè nocturnum offi-
3. cium appellantur, hæ vero computantur† inter diurnum, vt annotauimus ſupra cap. 6. num. 22.
4. Deinde quamuis nunc aliter ſit, antiquitus tamen ſeparatim† canebantur, & horæ erant ab inuicem ſeiunctæ; cuius rei veſtigia etiam hodie non minima appa-
5. rent. Nam & Laudes† ſuum habent perfectum principium, per verſum, Deus in adiutorium; ſicut reliquæ habent horæ canonicæ; & cum pulſatione campanarũ in quibuſdam eccleſijs inchoantur. Quod antiquitus obſeruatum fuiſſe referunt Guill. Durant. & Ioan. Beleth. in ſuis Rationalibus, hic cap. 20. & 26. ille lib. 5. cap. 3. num. 3. & 30. & vſque hodie etiam Romæ obſeruatur in Baſilica Principis Apoſtolorum, & alibi obſeruari teſtatur Nauar. in d. cap. 7. num. 28.
6. Signa autem tintinnabulorum ad ſingulas horas† canonicas pulſanda eſſe præcipitur in c. 1. & 2. de off. cuſto.
Et demum videmus quandoque ſi non ſæpius, ſaltem ſemel in anno, in nocte
7. Natiuitatis Domini † Laudes a Nocturnis ſeparari, interpoſito Miſſæ ſacrificio in medio, Et in Vigilia eiuſdem Natiuitatis diuerſitas officij Laudum a Matutino manifeſte apparet, cum illæ ſint duplices, hoc vero feriale.
8. Quòd ſi dicas, hac ratione fieri, vt vnus etiam Nocturnus † ab alio in officio nouẽ lectionũ ſeiungi poſſit, nam & illi antiquitus ſeparatim dicebantur; reſponderem, immo hac ratione contrariũ concludi. Quamuis enim antiquo tempore ſeparari eſſent Nocturni, nunc tamen adeo connexi ſunt, vt nullum fere ſeparationis illius veſtigium permanſerit. Concederem equidem finito vno Nocturno
9. † poſſe quemquam ab amico (verbi gratia) interpellatum, breue aliquod negotiũ expedire, moxque aliũ proſequi Nocturnum; ſed ꝙ ex profeſſo & ſponte interim ad extranea diuertat, non breui, ſed diuturna, & ſatis notabili mora in ijs pmanſurus, puta cenatum vel cubitum eundo, hoc concedendum nequaquam videtur. vt bene not. Ioan. Medina in Cod. de pœnit. tract. 6. quæſt. de horis canon.
reiteran-

reiterandis.art.3.Quamquam forte etiam ſi dixerimus nullam interruptionem horarum canonicarum qualiſcumque tádem illa exſtiterit,obligare priuatim recitantem de neceſſitate præcepti ſub pœna peccati mortalis ad repetendum a capite horam ſemel inchoatam,ſed tantum ex quadam congruitate.vt videtur ſétire Theodorus Peltanus de tribus bonorum operum generibus lib.3.cap.6.aſſertione 4. in fi.non erit, quid in contrarium valide obijci poſſit.

De his tamen,de interruptione ſcilicet diuini officii, & de interpoſitione extraneorum, quæ in eo fit, legendus eſt Nauar.in Manua.de Orat.cap.16.num.64. & cap.21.num.7.

Ibi autem,ſcilicet in d. cap.16. in quo late & egregie hanc materiam tractat,dicit vnum quiddam num.73. quod mihi (pace ipſius) non probatur, aut ſaltem dubium uideri debet. Et quoniam quædam res eſt quotidiana, & non nullius ponderis, non grauabor eam hic referre, vt diiudicet Lector, an ego ſatis firma moueat in oppoſitum ratione.

10. Dicit Nauar.quòd ſiquis cœptá† horæ alicuius recitationem,ſtudijs, Miſſæ auditione,alioue quouis modo impeditus intermiſerit,animo nó cótinuádi, quin immo cum intentione,ab initio eá iterandi,perſuaſum ſe habere, continuando
11. præfatam,nequaquá eum ſatisfacturú. Et mouetur quia actus † vltra intentioné agentis nó extendit.l.non omnis.ff.ſi cer.pet.l.in agris.ff.de acquir.rer.dom. Sed aduertendum eſt,quòd magna eſt differentia,an propoſitum & intentio reiterandi,comitetur ipſam recitationem ab initio,an vero adueniat poſt ipſam recitationem. In primo caſu fateor quòd recitatio cum illo propoſito non ſatisfacit, etiam quòd alioqui ſi huiuſmodi propoſitum non adfuiſſet, optime ſatisfeciſſet.Et ratio eſt, quia actus agentium non operatur vltra intentionem eorum. d.l.non omnis.Vnde bene in hoc caſu infert Nauar.quòd qui cœpit audire Miſſam in die feſto, aut facere ſacramentalem confeſſionem debitam, aut implere aliquod uotum aut pænitentiam ſibi iniunctam; & quia Miſſa non eſt diei feſti, vel quia non facit confeſſionem,vel non implet votum,aut pænitentiam, vt vellet,vel alio quouis reſpectu, animo non ſatisfaciendi obligationi Miſſam audit, & alia facit, tenetur ad iterato eam audiendam, & ad hæc facienda; licet niſi propoſitum non ſatisfaciendi obſtaret, pleniſſime obligationem adimpleſſet. vt not.ipſe Nauarrus in d.cap.16.num.74.& cap.13.num.27.& ſeq. & Ioan.Medina loco ſupra citato. At in ſecundo caſu, quando intentio reiterandi aduenit poſt recitationé factam,cú actus recitationis non ſit intrinſece inualidus,ſed extrinſece,ex ſupueniéti ſcilicet propoſito reincipiédi,in tantú obligat ad nouá recitationé,in quantum durat eiuſmodi propoſitú reincipiédi. Quare ſi eiuſmodi propoſitú & intentio per aliud contrariú propoſitú auferatur, remanebit actus recitationis abſqne vllo impedimento validus.Finge,me recta intétione,& ſufficienti attentione horarum recitationem pſoluiſſe,vel Miſſæ ſacrú in die feſto audiuiſſe.poſtmodú vero vel quia horarú perſolutio ita fuit facta ac ſi eſſet feſtú duplex,cú eſſet aut ſemiduplex,aut ſimplex.vel quia Miſſa non fuit de die feſto, vel ex alia cauſſa,fuiſſe mihi iniectú ſcrupulú,me p illa obligationi recitandi horas,

 aut

aut audiendi Miſſam minime ſatisfeciſſe; numquidnam ſi ego ita cogitem, ac etiam certo putem, non potero deinde ad conſilium ſapientis talem ſcrupulum repellere,& in prima recitatione,aut auditione perſiſtere?
12. Quod autem dico de tota recitatione, idem etiam de parte † dici poteſt, nam quod iuris eſt in toto quoad totum, idem iuris eſt in parte quoad partem.l. quæ de tota.ff. de rei vendic. Pone,me recitato vno Nocturno hoſpitem aliquem ex improuiſo venientem ſuſcipere, & quoniam ita quædam morum ciuilitas poſtulare videtur, relinquo Breuiarium cum intentione iterum poſtea commodiori tempore officium a capite reaſſumendi. Verum contingat, vt hoſpes ille breuiſſimo colloquio ſeſe expediens, citiſsime abſcedat; numquid non potero deinde dimiſſo propoſito illo a capite reaſſumendi, quod extrinſece actui recitationis aduenerat, proſequi officium cœptum, & pergere ad ſecundi Nocturni recitationem? Certe non video,quid obſtet. Nam quòd actus non extendatur vltra intentionem agentis, hoc nihil impedit: In actu enim recitationis ſuppoſnimus nullam fuiſſe adhibitam intentionem reincipiendi a capite, ſed hanc intentionem aduenìſſe poſtea extra actum illum; quare non videtur poſſe afficere, vel inficere illum actum, niſi inquantum ipſa perſeuerat, quæ cum ſit quid ſeparatum & diſtinctum ab actu recitationis, poterit ſeparatim per contrariam in-
13. tentionẽ remoueri, ſaluo remanẽte actu recitationis; nã ex diuerſis non fit † illatio.l.Papinianus exſuli.ff. de minor. & diuerſorum diuerſum eſt iudicium.l. inter ſtipulantem.§.ſacram.ff.de verb.obl.
Et probatur etiam optime præter ſupradicta hæc concluſio a ſimili (nam de ſi-
14. milibus † ad ſimilia procedendũ eſt.l.non poſſunt.ff.de legi) per ea quæ tradũt Doct.in 4.ſent.diſt.14.& in ſpecie B.Tho.in 3.par.quæſt.89.art.5.& 6.vbi quærens quænam bona opera per pœnitentiam reuiuiſcant, diſtinguit inter opera
15. mortua & mortificata,& inquit,ꝙ opera mortua † id eſt opera bona ex genere, ſine caritate facta ab exiſtenti in peccato mortali,qa ſunt intrinſece inualida, nũquã reuiuiſcũt: opera vero mortificata,id eſt opera bona quæ facta fuerãt in gratia,ſed per peccatũ mortale poſtea ſuperueniens erant mortificata, reſurgunt per pœnitentiam, quia auferiur impedimentũ extrinſecum peccati mortalis, & illa intrinſece non reperiũtur inualida. Sic igitur prorſus dicendũ eſt in caſu noſtro. Recitatio officij facta cũ propoſito non ſatisfaciendi per illam,& cum intentione iterum recitandi,cum ſit intrinſece inualida, non conualidatur per aliud propoſitum poſtea ſequẽs; ſed recitatio abſque huiuſmodi propoſito bene & valide facta,licet per propoſitum ſequens reiterandi illam,inualidetur, in hoc ſenſu,ꝙ
16. durante tali propoſito tenetur quis illam reiterare,nam cõſcientia † etiam erronea obligat.c.fi.de præſcr.not.B.Tho.1.2.quæſt.19.art.5. ſi tamen poſtea remoueatur tale propoſitum reiterandi per aliud propoſitũ ſequens, remanebit prior recitatio in ſuo eſſe valida abſque vllo impedimento. Sed de his ſatis.
17. Modus qui teneri poſſit in ſeparandis Nocturnis † a Laudibus, qui colligitur tũ ex nocte Natiuitatis Domini, tum ex more dicendi quolibet veſpere vnum No-
18. cturnum pro defunctis † abſque Laudibus, quem & Romæ in eccleſia Vaticana

S.Petri

S.Petri ſeruari videmus, & alibi etiam generaliter ſeruari aſſerit Radulp. de Riuo in lib. de Cano. obſer. propoſ. 20. in princ. Generalis (inquit) plurium vſus eſt, vt Veſperæ, & Vigiliæ defunctorum dicantur die præcedenti, & Laudes die ſequenti poſt Matutinas. ferme hic eſt. Dicto hymno, Te Deum laudamus. ſiue vltimo Reſponſorio, dicatur, Dominus vobiſcum. Oremus. & deinde oratio propria abſque vllis commemorationibus. atque vltimo, Dominus vobiſcum. Benedicamus Domino. & ſubmiſſa voce oratio dominica. Ad Laudes vero oratio dominica, & ſalutatio angelica, ſicut in reliquarum horarum initijs fieri moris eſt, præmittantur. Sed Nocturnus defunctorum cum ſine Laudibus dicitur, ita terminatur. Poſt vltimum Reſponſorium dicuntur Verſus, A porta inferi. Requieſcant in pace. Domine exaudi. Dominus vobiſcum. deinde vnica oratio, Fidelium Deus. cum concluſione, Qui viuis & regnas in ſæc. vltimo, Requiem æternam. Requieſcant in pace. Amen.

DE ORATIONE DOMINICA DICENDA in principio, vel fine horarum canonicarum. Cap. XXIIX.

1. *Oratio dominica dicitur in fine omnium horarum canonicarum. & num. 3. Et ita Romæ obſeruatur. num. 4.*
3. *Oratio dominica dicitur in principio omnium horarum canonicarum vna cum ſalutatione angelica, præterquam ad Completorium. Quando autem Completorium immediate dicitur poſt veſperas, dicitur ſemel tantum oratio dominica poſt Iube Domne benedicere. num. 5. Sed quando poſt Completorium immediate dicitur Matutinum, omnia dicuntur integre, ac ſi hæc duo officia non continuarentur ſimul. num. 17.*
6. *Correctio iuris antiqui non cenſetur facta, niſi quatenus ex iure nouo habetur in ſenſu directo. vel etiam a contrario ſenſu, quando alioquin ius nouum nihil operaretur in ſenſu directo. num. 7. Et intelligitur de correctione iuris antiqui, quod immediate uigebat ante ius nouum, non de iure antiquiſſimo. num. 11.*
8. *Symbolũ Apoſtolorũ ad oẽs horas canonicas dicẽdũ erat ex inſtitutiõe B. Damaſi.*
9. *In continenti quæ fiunt cenſentur ineſſe.*
10. *Parum diſtans pro nihilo reputatur.*
12. *Oratio dominica an melius ſit ꝙ dicatur in principio horarũ canonicarũ, an in fine.*
13. *Principium cuiuſque rei potentiſſima pars eſt.*
14. *Orationis finis melior eſt quàm principium quantum ad impetrationem.*
15. *Oratio vt ſit impetratoria, debet fieri perſeueranter.*
16. *Horas canonicas priuatim ſolus recitans poteſt addere orationem dominicam, & ſalutationem angelicam in principio, vel in fine, quantum libet, non tamen cum in choro vel cum alijs recitat.*
18. *Completorium eſt finis diei eccleſiaſtici, Matutinum vero principium.*

1. Dixi in fine præcedentis cap. dicendam eſſe orationem dominicam † in fine Nocturnorum, quando a Laudibus ſeparantur, tum quia eſt Rubrica Breuiarij Romani in tit. de orat. dominica, vbi habetur, quòd finitis horis dicitur ſecreto Pater noſter. tum quia eſt tex. in c. id ſemper. de conſ. diſt. 5. vbi id probatur. qui licet loquatur ſpecialiter de Matutinis & Veſperis, idem tamen cenſetur diſpoſitum in reliquis etiam horis.

Dixi etiam, in principio Laudum dicendam eſſe orationem dominicam, & ſalutationem angelicam, nam eadem Rubr. Breuiarij id præcipit, dum inquit. Ora-
2. tio dominica, & ſalutatio angelica † ſemper dicitur ſecreto ante omnes horas, præterquam ad Completorium.

Et quòd oratio dominica in fine Nocturnorum; in principio uero Laudum oratio dominica vna cum ſalutatione angelica dicatur, quando Laudes ſeparantur a Nocturnis, tenet expreſſe Nauarrus in Manua. de Orat. cap. 3. num. 64. Et in multis alijs locis tenet, quòd generaliter in fine cuiuſlibet horæ dicenda eſt oratio dominica, in principio autem non niſi quatenus hoc præcipitur ex varia Breuiariorum ordinatione. vt videre eſt in d. Manua. de Orat. cap. 10. num. 61. cap. 16. num. 72. cap. 19. num. 47. & 202. & cap. 22. num. 96.

In hoc tamen poſtremo loco duo addit Nauarrus in hac materia notatu, & inſpectione digna.

Vnum in facto, quòd obſeruantia Illuſtriſſimarum eccleſiarum Vrbis habet, nõ dicere orationem dominicam in fine alicuius horæ canonicæ, quando alia hora non ſequitur, ſed ſolum dicere antiphonam, Salue Regina. qua dicta omnes egrediuntur a choro.

Alterum in iure, quòd in fine Veſperarum quando immediate dicendũ ſit Completorium, bis dici debet oratio dominica, ſemel poſt Fidelium animæ. pro fine Veſperarum. & iterum poſt Iube Domne benedicere. pro initio Completorij. Et monetur ea neruoſiſſima (vt ait) ratione, quia a iure antiquo non eſt recedendum, niſi quatenus per iura noua exprimitur. l. præcipimus. C. de appell. Ius autem antiquum habet, debere dici orationem dominicam in fine Veſperarum. vt patet in c. id ſemper. de conſ. diſt. 5. Et ita cum his opinionibus etiam pertranſit idem Nauarrus in Miſcell. de Orat. num. 12.

Verum circa hæc videntur mihi pauca quædam animaduertenda.

Et circa primum in facto, miror huiuſmodi obſeruantiã Romæ eſſe, vbi nuperrime non leui ſtudio, aut diligentia compoſitæ ſunt Rubricæ, & modi recitandi officium diuinum ſub fel. recor. Pio papa V. In quibus Rubricis clariſſime con-
3. ſtitutum eſt, quòd finitis horis † dicitur ſecreto Pater noſter. dicto Verſu, Fideliũ animæ. vt patet in tit. de Orat. domin. in tit. de Laudibus. in tit. de Horis Tertia, Sexta, & Nona. in tit. de Completorio. In Rubrica, quæ eſt poſt Veſperas Sabbathi. & in Rubrica, quæ eſt poſt Completorium. Equidem ſi talem obſeruantiam viderem, audacter dicerem niſi de priuilegio conſtaret, malam obſeruantiam eſſe, & eſſe corrigendam, neque irem per ambages, an Papa ſciat, & [illegible], & an ceteri ad illam extra dictas eccleſias teneantur; nam Romæ etiam [illegible]

p[illegible]

poteſt aliquis error a Cantoribus, dum nimis feſtinanter ad finem currunt; & multa fiunt Romæ, quæ Papa neſcit. Sed certe eiuſmodi obſeruantiam ego ne-
4. que vnquam vidi, neque audiui, ſed potius cõtrariam † ſæpiſſime expertus ſum. Quando enim diſcedendum eſt a choro, dicto Verſu, Fidelium animæ, dicitur ſecreto, Pater noſter. & deinde Verſus, Dominus det nobis ſuam pacem. & poſtremo Salue Regina, vel alia antiphona pro ratione temporis. qua finita cũ ſua Oratione, & Verſu, Diuinum auxiliũ. omnes diſcedunt a choro. Fortaſſe Doctor Nauar. exſpectabat orationem dominicã poſt Salue Regina. quemadmodum fit in Cõpletorio. Sed in reliquis horis illa dicitur ante Salue Regina. non poſt. Atque ita obſeruari comperi tum in eccleſijs Patriarchalibus, ſcilicet S. Ioan. Lateranenſis, S. Petri in Vaticano, & S. Mariæ Maioris; tum in eccleſijs inſignibus, vt S. Laurentij in Damaſo, & S. Mariæ trans Tyberim; tum in Cappella Papæ, & in alijs multis eccleſijs collegiatis. Quænam autem ſint eæ illuſtriſſimæ eccleſiæ, quarum meminit Nauarrus (fateor) nõ dum potui inuenire. Et puto ſine dubio, illum deceptum fuiſſe ab aliquo malo relatore.

5. Circa ſecundum in iure, dico, quòd quando poſt Veſperas immediate dicitur † Completoriũ, non debet dici Pater noſter. poſt Fidelium animæ, pro fine Veſperarum; ſed tantum poſt Iube Domne benedicere. pro initio Completorij. Et præter obſeruantiam generalem omnium eccleſiarũ, de hoc eſt Rubrica expreſſa in tit. de Oratio. domin. vbi hæc habẽtur. Pater noſter, & Aue Maria, sẽper dicitur ante omnes horas, præterquam ad Completoriũ, in cuius principio tantum poſt lectionem breuem, Fratres ſobrij eſtote. & dicto Verſu, Adiutorium noſtrũ. dicitur Pater noſter, ſecreto. Et poſt pauca. Finitis horis dicitur ſimiliter ſecreto Pater noſter. tantum, dicto Verſu Fidelium animæ. Et paulo poſt. Si autem alia hora ſubſequatur, in fine præcedentis horæ dicitur Pater noſter. ſemel tantum pro principio ſequentis horæ, addita Aue Maria. Ex quibus verbis clariſſime colligitur in ſenſu directo, quòd in fine præcedentis horæ quando alia immediate ſubſequitur, dicitur ſemel tantum Pater noſter. non pro fine præcedentis, ſed pro principio ſequentis. Sed ſic eſt, quòd ad Completorium pro initio ipſius nõ debet dici Pater noſter. niſi poſt lectionem breuem dicto Verſu Adiutorium noſtrum. vt in d. Rubrica ſtatutum eſt. Igitur in fine Veſperarum quando immediate ſubſequitur Completorium, non debet dici niſi illud Pater noſter. quod poſt lectionem breuem dicitur pro initio ipſius Completorij.

Ad idem etiam eſt Rubrica in fine Veſperarum Sabbathi. vbi poſitis Commemorationibus conſuetis, quæ fiunt in Veſperis, & Benedicamus domino. & Fidelium animæ, & deinde ſecreto Pater noſter. ſubiunguntur hæc verba. Sic terminatur officium, vbi alia non ſequatur hora. quaſi detur intelligi, quod vbi ſequitur alia hora, id eſt Completoriũ, nõ ſic terminatur officiũ cu Pater noſter. Sed quoniam Nauar. contendit, hoc argumentum a contrario ſenſu nihil valere, quoniam ſequeretur ex eo abſurdus intellectus, nempe correctio canonis; illud reſpondendum eſt ad eius fundamentum, in quo magnam vim facit, di-
6. cens, quòd non eſt recedendum a iure antiquo, † & a diſpoſitione c. id ſemper.

de conſ. diſt. 5. niſi quatenus per iura noua exprimitur. Ad quod argumentum reſponderi poteſt pluribus modis.
Primo, quòd a diſpoſitione d.c. id ſemper. receſſum eſt expreſſe per iura noua. vt patet in ſupra allegata Rubrica de Oratione dominica.
Secundo reſpondetur, quòd valide recedi poteſt a iure antiquo per legem nouã
7. a contrario ſenſu intellectam, quando aliàs lex noua † nihil operari valeret in ſenſu directo. vt probatur in aucten. Diaconiſſam. iuncta.l.nullà. cum ſua Glo. C.de Epiſc. & cler. Et ita eſſe in caſu noſtro conſtat, quia d. Rubrica in fine Veſperarum Sabbathi, in ſenſu directo nihil operatur.
Tertio reſpondetur, quòd vis diſpoſitionis illius c. id ſemper. magis conſiſtit in eo, quòd Pater noſter. dicatur in officio diuino, quàm quòd dicatur in fine vel in principio. Quod duplici coniectura apparet. Tum ex conſuetudine, quæ ita interpretata eſt, vt dicatur Pater noſter. in principio horarum, licet ille canon dicat, in fine. vt teſtatur Coſmas Guimer. in decreto eccleſiæ Gallic. tit. de ijs, qui in Miſſa non complent Credo. ver. oratio. Tum ex alio can. concilij Toletani 4. cap. 9. vbi nulla principij aut finis mentione facta ſimpliciter ſtatuitur, vt quotidie oratio dominica in officio diuino recitetur, his verbis. Non nulli Sacerdotũ in Hiſpanijs reperiuntur, qui dominicam orationem, quam Saluator noſter docuit, & præcepit, nõ quotidie, ſed tantũ die dominica dicãt. Et infra. Quiſquis ergo ſacerdotũ, vel ſubiacentiũ clericorũ hanc orationem dominicã quotidie aut in publico aut in priuato officio præterierit, propter ſuperbiã iudicatus, ordinis ſui honore priuetur. Quòd autem per conſuetudinẽ potuerit ne dum huiuſmodi interpretatio fieri, ſed etiam in totum ille canon abrogari, ſimillimo exemplo
8. manifeſtatur. Nam B. Damaſus ſtatuit, vt in officio diuino ad ſingulas horas † canonicas ſymbolum Apoſtolorum diceretur, vt de eo referũt Supplem. chron. in vita ipſius, & Polyd. Virgil. lib. 6. de Inuentor. rer. cap. 2. Et tamen videmus non niſi ad Matutinum, ad Primam, & ad Completorium ſymbolum recitari.
Quarto reſpondetur, quòd illa oratio dominica, quæ dicitur in principio Completorij poſt Iube Domne benedicere, quando immediate poſt Veſperas dicitur Completorium, poteſt referri etiam ad finem ipſarum Veſperarum, nam
9. quæ incontinenti fiunt † cenſentur ineſſe. l. lecta. ff. ſi cer. pet. & quod parum
10. diſtat pro nihilo † reputatur. iuxta Ariſt. in 2. Phyſ. tex. 56. & fac. tex. in l. pen. ff. de milit. teſt.
Quinto reſpondetur, quòd tex. in d.c. id ſemper. interpretari poteſt, quòd loquatur ſolum de fine horarum, quando alia non ſubſequatur hora; nam quãdo alia immediate ſubſequitur hora, non videtur eſſe tam propriè finis, quàm eſt quando omnibus finitis diſceditur a choro: nihil etenim actum eſſe credimus, dum aliquid ſupereſt addendum. l. pen. C. de his quib. vt ind. nec perfecta videri poſſunt, quæ perfectionis ordine non complentur c. nihil. 7. q. 1.
Sexto & vltimo reſpondetur, quòd illa propoſitio, Non eſt recedendum a iure antiquo, niſi quatenus per iura noua exprimitur. intelligenda eſt non de iure
11. illo † antiquiſſimo, quod ante ius hoc nouum per alia iura, aut conſuetudines
fuerat

fuerat iam ſublatum & abrogatum, ſed de iure illo antiquo, quod ante Ius hoc nouum immediate vigebat. Quare ſi concedamus, nihil fuiſſe per ius nouum a feli. recor. Pio quinto immutatum circa orationem dominicam dicendam in principio, vel in fine officij, non ad aliud ius confugere nos oportet, quàm ad illud quod immediate antea erat in vſu. Ad quod ſi inſpexerimus, reperiemus in Breuiarijs antiquis fuiſſe præceptum, vt in initio horarum diceretur Pater noſter. & non in fine. Et ſpecialiter ſi Completorium immediate poſt Veſperas ſequebatur, ſtatim poſt Fidelium animæ. dicebatur Iube Domne benedicere. abſque interpoſitione orationis dominicæ. Et hoc iure prius Romana eccleſia vtebatur. Quare nulla ratio eſt, quòd nunc alio iure vti debeamus.

Quòd vero idem Nauar. in d. Manua. de Orat. cap. 10. num. 62. aſſerit, melius
12. eſſe, quòd oratio dominica† dicatur in fine quàm in principio; tum quia aptiſſimum initium horarum eſt, Domine labia mea aperies. & Deus in adiutoriũ meum intende. Tum quia omnium orationum præſtantiſſima eſt oratio dominica, & ideo maiori cũ deuotione dicenda, quàm reliqua omnia, & conſequenter cum mens ad orandum maxime eſt diſpoſita, quod contingere videtur in fine horæ. iuxta illud Eccleſiaſtis. 7. Melior eſt finis orationis, quàm principium. Reſponderi poteſt, quòd hæc materia eſt iuris poſitiui, & vtrumque bene ſtatui poſſet, vel quòd oratio dominica dicatur in fine, vel quòd dicatur in principio officij: Et in vtramque partem afferri poſſunt rationes bonæ, & coloratæ. Et
13. quòd dici debeat in principio, facit, quòd cuiuſque rei potẽtiſſima pars† principium eſt. l. 1. ff. de orig. iur. vbi Glo. citat Verſum,

Dimidium facti qui bene cœpit, habet.

Deinde vt oſtendamus, nos obſeruare velle præceptum Chriſti, qui Matth. 6. & Luc. 11. inquit, Cum oratis dicite, Pater noſter. &c. decet, vt ſtatim in initio orationis noſtræ ab oratione dominica incipiamus. Et licet aptiſſimum initium horarum ſit, Domine labia mea aperies. & Deus in adiutorium meum intende. tamen id intelligitur de ijs quæ clara voce proferuntur; nam aliàs etiam aptiſſimus finis horarum eſt, Benedicamus Domino. Deo gratias. vt ait Guill. Durant. lib. 5. Ration. cap. 2. nu. 7. & Ruper. abbas Tuitien. lib. 1. de diui. off. cap. 9. in fi. Quamuis etiam oratio dominica ſit omniũ præſtãtiſſima, & maiori cum deuotione dicenda, non per hoc tamen ſequi videtur neceſſario, quòd magis dicẽda ſit in fine quàm in principio. Neque etiã fortaſſe verũ eſt (dicere quiſpiã poſſet) ꝙ mens ſit magis diſpoſita ad orandũ in fine horæ, quàm in principio, nã mens q[illegible]q; poſt lõgã recitationẽ laſſeſcit, & vt habetur Sap. 9. Corpus quod corrũpitur aggrauat animã, & terrena inhabitatio deprimit ſenſum multa cogitantẽ.
14. Illud autẽ Eccl's. 7. Melior eſt finis orationis, quàm principiũ.† varias habet expoſitiones. & intelligi poteſt quantũ ad impetrationẽ, nam ad hoc quòd oratio
15. ſit impetratoria, inter alias cõditiones requiritur, ꝙ fiat† perſeuerãter. vt innuit Glo. ordin. in eo loco & habetur Luc. 11. ibi, Quis veſtrũ habebit amicũ. in tex. & ibi Glo. & declarat B. Tho. in 4. ſent. diſt 15. quæſt 4. art. 7. q'la 3. & 2. 2. quæſt. 83. art. 15. ad 2. Præterea dato, quòd mẽs ſit magis diſpoſita in fine, nõ ſequitur,

quòd

quòd oratio dominica ſit magis dicenda in fine, quàm in principio, nã reſpondere poſſet aliquis, quòd in principio quando plus indigemus, cõfugere debemus ad meliorẽ orationẽ, vt per illã reddatur mens magis diſpoſita ad orandũ. Concludo itaque, totum hoc quod de oratione dominica nũc tractamus, quiddam eſſe quaſi Burchardicum, & æque bene ſtatui poſſe vt dicatur in principio, ac in fine. Quare ſtandum eſt Regulis Breuiariorũ abſque alia longiori diſputatione, cum totum in hac materia pendeat a iure poſitiuo.

Quòd ſi quis velit præter id quod in Rubricis imperatum eſt, ſæpius etiam recitare orationẽ dominicam, vel ſalutationẽ Angelicam, poterit quidem cum pri-
16. uatim † ſolus recitat, id ex ſupererogatione facere vel in principio vel in fine, vt libet: Ceterum cum in choro, aut cum alijs diuinum officium ſoluit, nihil debet officio addere, aut illi ex propria deuotione interponere. vt egregie notat ipſe Nauar. in d. Manna. de Orat. cap. 16. num. 72.

Vltimo hic annotandũ eſt, ꝙ licet quando vna hora cum alia cõtinuatur, illud Pater noſter. dimittatur, quod in fine horæ præcedentis recitandũ fuiſſet. vt ex Rubricis ſub Pio quinto editis vidimus ſupra. Id tamen non haberet locum, ſi quis poſt Completorium vnius diei vellet Nocturnos alterius diei ſtatim proſe-
17. qui immediate. Nam tũc neceſſe eſſet & pro fine Cõpletorij † dicere Pater noſter, Aue Maria, & Credo. Et rurſus pro initio Matutini dicere ſimiliter Pater noſter, Aue Maria, & Credo. Cuius rei ratio illa aſſignari poteſt, ꝙ reliquæ horæ cũ ſint vnius & eiuſdẽ diei, quamdam inter ſe habent continuationẽ & coniunctionem ex natura rei; at Completoriũ & Matutinũ ſequens cum ad diuerſos
18. pertineant dies (nam finis diei eccleſiaſtici eſt † Completorium, vt infra latius oſtenſuri ſumus cap. 43. in princ.) nullam habent inter ſe connexionem; ſed tantummodo per accidens continuantur ex facto recitantis. Quare & Completorium ſuum integrum complementum finis debet habere tamquam finis totius diei; & Matutinum ſimiliter ſuam integrã perfectionem principij, tamquam principium diei totius. Volui hæc admonuiſſe, ne quis deceptus Rubrica male intellecta, in tit. de orat. Dominica. aliquid quod ſit neceſſarium in recitatione officij, ignoranter dimitteret.

DE MISSAE SOLLEMNIS CELEBRATIONE. Cap. XXIX.

1. *Miſſa inter horas canonicas non computatur. Eſt tamen diuini officij pars præcipua. num. 2.*
3. *Miſſa ſollemnius ſeu Conuentualis diebus feſtis in tertia, diebus profeſtis in ſexta, diebus ieiuniorũ in nona ordinarie canenda eſt. Quãdoque tamen tardatur vſq; ad horã veſpertinã, vt in Sabbathis quattuor tẽporũ, quando ſiunt ordinationes faciẽdæ, & præſertim in Sabbatho ſãcto. num. 4. Hodie tamen hæc quæ dicta ſunt de diebus ieiuniorũ, de Sabbathis ordinationũ & de Sabbatho ſancto in deſuetudinẽ abiecerũt. num. 13. Immo & quæ de diebus etiã profeſtis dicta ſunt. num. 5.*

Vtilia

5. Vigilia Paſchæ populus non eſt dimittendus de eccleſia ante mediam noctē iuxta canonum ſanctiones.

6. Miſſa Sabbathi ſancti refertur potius ad diem Dominicum ſequentem, quàm ad diem Sabbathi ſancti. Immo & Miſſa in alijs Sabbathis quattuor temporum refertur ad diem Dominicum ſequentem, num. 8.

7. Miſſam in Paraſceue, & Sabbatho ſancto prohibitum eſt celebrari.

9. Ordines collati in Sabbathis quattuor temporum intra Miſſarum ſollemnia, ad ſequentem diem Dominicum pertinere cenſentur.

10. Miſſa prima in die Natiuitatis Domini canitur in media nocte, ſecūda in aurora.

11. Miſſas celebrandi licentia ſeu priuilegium, de ſero ad Solis occaſum, & omnes veſpertinæ celebrationes annullatæ & reuocatæ ſunt per Piū quintū. & nu. 14.

12. Miſſæ quandoque in aurora celebrari poſſunt per annum ob aliquam neceſſitatē.

16. Antiquitati ſancti Patres ſanxerunt reuerentiam.

17. Miſſa Conuentualis hoc ordine celebrari debet. In feſtis dicta in choro Tertia, In profeſtis, dicta Sexta, In ieiunijs dicta Nona. Miſſa vero defunctorum dicto Matutino aut Prima. num. 19.

18. Miſſa Conuentualis tardius in profeſtis, quàm in feſtis celebrari debet.

20. Miſſa defunctorum conuentualiter celebratur etiam quòd aliàs de feſto fiat officium vel de feria.

EXpeditis fere omnibus, quæ de tépore horarū canonicarū videbātur dicenda, de tépore etiā celebrationis Miſſæ aliquid ſcribere neceſſariū eſſe iudica-
1. ui. Licet enim Miſſa inter horas canonicas † non cōputetur. vt bene not. Glo. in clem. 1. in prin. in ver. canonicas. de celeb. Miſſ. & in clem. vt hi. in ver. certis horis. de æta. & qualit. & Coſmas Guimer. ſuper decreto eccleſ. Gallic. tit. quo tép. quiſque debeat eſſe in choro. in princ. ver. Miſſa. & Nauarr. in Manua. de Orat.
2. cap. 3. num. 29. eſt tamen diuini officij † pars præcipua, vt not. idē Coſmas in dicto loco, & in tit. de ijs qui tempore diuinorū off. vagantur per eccleſiā. ver. diuinorū. Vnde ad propoſitū noſtrū & téporis Miſſæ, & téporis horarū canonicarum cognitio facere videtur. Immo vnius cognitio ita in quibuſdā ab alterius cognitione dependet, vt vnum ſine altero perfecte percipi non poſſit.

Miſſam itaque ſollemnē (nā de hac primū nobis dicendū eſt) quæ & Cōuentualis appellatur varijs diei horis iuxta feſtorum & feriarū varietatē canendam eſſe [illegible] Vualafr. Strab. in lib. de reb. eccl. cap. 23. & Micrologus in lib. de eccl. ob[illegible]. 58. & ſcribūt etiā Doct. Theologi, & Canoniſtæ infra allegādi. num. 12.
3. [illegible] ebus feſtis † in tertia, profeſtis in ſexta, diebus ieiuniorū in nona ordinarie [illegible] ſſerunt. Et quidē de hora tertia in diebus ſollemnibus probatio ha[illegible]. & hoc. de conſ. diſt. 1. De nona vero in diebus ieiuniorum, in c. ſo[illegible] ead. Sed de hora ſexta in profeſtis diebus non ita facile probatio in u[illegible]. Nam tex. in c. nocte. diſt. ead. ſimpliciter dicit, Reliquis vero tépo[illegible] quā ſcilicet in nocte Natiuitatis Domini) Miſſarum celebrationes [illegible] diei tertiā minime ſunt celebrandæ, quia in eadē hora & Dominus

crucifixus

crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus legitur deſcẽdiſſe. Et deinde Glo.in c. 1.in ver.ſuccurrere.de celebr.Miſſ.aperte ait,quòd in diebus cõmunibus Miſſæ vſque ad tertiam ſunt celebrandæ. Satis tamen rationabiliter illud dictum videtur, nam cum in diebus lætitiæ,id eſt feſtiuis,ſtatutum ſit,vt Miſſa hora tertia celebretur; In diebus vero luctus & afflictionis, id eſt ieiuniorum, hora nona, rationi congruum videtur vt in diebus profeſtis & cõmunibus, qui nec lætitiæ nec luctus ſunt, ſed quodam modo inter hos & illos medij exiſtunt, Miſſæ ſimiliter officium media inter tertiam & nonam, nempe ſexta hora exſoluatur. Quæ horæ, tertia, ſexta, & nona ab eccleſia electæ ſunt, tum ob alias cauſſas, tum præcipue, quia in illis paſſio Ieſu Chriſti Saluatoris noſtri peracta eſt.

4. Quãdoque tamen tardatur celebratio Miſſæ † vſque ad horam veſpertinã, vt in Sabbathis quattuor temporũ,quando ſunt ordinationes faciendæ,& præſertim in Sabbatho sãcto,in quo vſque ad noctis principiũ Miſſa differtur.vt probatur in c.quod a Patribus.& ibi not.& in c.ſi. diſt.75. & in c.ſolent.§. in ieiuniis. de conſ.diſt. 1. Et de Sabbatho ſancto in Ordine Romano antiquo ſub Rubrica de Ordine in nocte & in die Sabbathi ſancti,hæc verba habẽtur.Poſtea modico interuallo,vt fuerit prima ſtella in cælo viſa, ſonant ſigna,& incipiunt canere litaniã ad Introitũ.Et idẽ etiã not.Alcui.in lib.de off.diui.cap.de Sabbatho ſancto. Amalar.de eccl.off.lib.4.cap.40.Raban.de inſtit.cleric.lib.2.cap.38. & Ruper. abbas Tuitien. lib.2. in Exo. cap.21.ſuper illud cap.12. Nox iſta obſeruabilis Domino. Et patet expreſſe ex Collecta oratione illius Miſſæ, Deus qui hanc ſacratiſſimã noctẽ.&c.Vt enim dicitur in eodẽ Ordine Romano, parum infra ſub

5. Rubrica,de ordine in Vigilia ſancti Paſchæ. In Vigilia Reſurrectionis † Domini ante mediam noctem populus non eſt dimittendus de eccleſia iuxta canonũ ſanctiones. Quod etiam dicit Amalar. lib. 1. de eccleſ.off. cap.16. & alij ſupracitati auctores. Et præter illos B. Hieronymus ſuper Matth. cap. 25. ibi, Media nocte clamor factus eſt. teſtatur traditionem apoſtolicam permanſiſſe, vt in die vigiliarum Paſchæ ante noctis dimidium populos dimittere non liceat exſpectantes aduentum Chriſti. Quam traditionem vſque fere ad ſua tempora perduraſſe inquit Tho. Vualden. Tom.3.de ſacramental.cap.25.ſub num.3. & Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 76. num. 2. vbi aſſerit, quòd antiquitus totum officium Sabbathi ſancti de nocte dicebatur, & quòd adhuc ſuo tempore in pleriſque locis ita fiebat.

6. Adeo quòd Miſſa quæ in Sabbatho ſancto celebratur, refertur † potius ad diem ſequentem Dominicum, quàm ad diem Sabbathi; Nam in Paraſceue & Sabba-

7. tho ſancto prohibitum eſt † ſacramenta celebrari, vt ait Innoc. primus. in c. Sabbatho. de conſ.diſt.3. Quem citant etiam Alcuin. in lib. de diui.off. cap. de feria ſexta, quæ & Paraſceue. Amalar. lib. 1. de eccleſ. off. cap.13. & Raban. de inſtit. cleric. lib.2. cap.37. Et habetur in conc. Arauſico, quod citant Burchar. lib.13. Decreti, cap.9. & Iuo par.4. cap.42.

8. Immo vero ne dum in Sabbatho ſancto, ſed etiam in alijs Sabbathis † quattuor

temporum

temporum puto, Miſſam referri ad Dominicam ſequentẽ quadam iuris fictione, vt ſupra declarauimus dum de Completorio ageremus cap. 19. num. 24. Nã videmus quòd in quibuſdã ex illis Sabbathis, vt in Aduentu, & Quadrageſima, legitur in Miſſa euangeliũ Dominicæ ſequentis. Et clarũ eſt, quòd ordines, qui
9. in dictis Sabbathis conferũtur † intra Miſſarũ ſollemnia, ad ſequentẽ diẽ Dominicũ pertinere cẽſentur. vt not. in d. c. quod a patribus. diſt. 75. & notant Ruper. abbas Tuitien. lib. 3. de diui. off. cap. 8. in fi. & cap. 9. Microlog. de eccleſ. obſer. cap. 29. Ioan. Belethus in Ration. cap. 50. Guill. Durant. ſimiliter in Ration. lib. 4. cap. 1. num. 20. & Radulph. Tungren. de canon. obſer. propoſ. vlt. circa princ.
10. In die autẽ Natiuitatis Domini ſpecialiter prima Miſſa canitur † in media nocte, & ſecũda in aurora, vt habetur in c. nocte. de conſ. diſt. 1. & in Rubrica Breuiarij Romani circa officiũ illius diei, & nos tradidimus ſupra cap. 5. num. 20. cap. 15. num. 5. & cap. 16. num. 6. & ſeqq.
Et quamuis ex conceſſione ſpeciali ſummi Pontificis, primam Miſſam alicubi prima hora illius noctis vt Venetijs in eccleſia S. Marci celebrari aſſerat Nicolaus Aurificus in opuſculo de cærimonijs Miſſæ, cap. 11. in fi. Hodie tamen hu-
11. iuſmodi conceſſiones & licentiæ † celebrandi Miſſas de ſero & circa Solis occaſum tamquam abuſus ab antiquo catholicæ eccleſiæ inſtituto, & ſanctorum Patrum decretis deuiantes, omnes reuocatæ ſunt per Pium Quintum. vt patet inter eius conſtitutiones, conſt. 5.
12. In aurora etiam Miſſæ † ob aliquam neceſſitatem quandoque per annum celebrari poſſunt. vt colligitur ex tex. in c. neceſſe. de conſ. diſt. 1. qui habetur etiam apud Burchar. lib. 3. cap. 228. & ex tex. in c. tribus gradibus. de conſ. diſt. 2. qui ſimiliter apud Burchar. habetur lib. 5. cap. 11.
Hæc de Miſſis publicis dicta notant per Alex. de Ales in 4. par. quæſt. 36. memb. 2. per B. Tho. in 3. par. quæſt. 83. art. 2. & in 4. ſent. diſtinct. 13. quæſt. 1. art. 2. q̃la 4. & per omnes Theologos in dicta diſtinct. 13. vt patet ibi per Ricar. art. 2. quæſt. 3. Petr. de Palu. quæſt. 2. art. 2. Durandũ quæſt. itẽ 2. art. 2. Dñic. de Soto, quæſt. ſimiliter 2. art. 2. & in lib. vlt. de iuſt. & iure, quæſt. vlt. art. 5. cõcl. 2. Itẽ per Ioan. Beleth. & Guill. Durant. in locis ſupracitatis num. 9. & per eumdẽ Beleth. cap. 99. Per Hoſtien. in sũma, tit. de cõſ. eccl. vel alt. diſt. 2. §. & quando. Rayneriũ in Pantheologia, tit. de Miſſa, cap. 10. Coſmam Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallicanæ, tit. quo tẽpore debeat quiſque eſſe in choro. in princ. ver. Miſſa. Archiep. Florent. 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4. Summã Confeſſ. lib. 3. tit. 24. quæſt. 129. Aſten. lib. 4. tit. 14. art. 3. Silueſtrum & ceteros Summiſtas. in ver. Miſſa.
Verum plurima ex his quæ de ſollemni Miſſarũ celebratione notata ſunt, in de-
13. ſuetudinẽ abierũt. † vt quæ de hora nona in ieiunijs, de hora veſpertina in Sabbathis ordinationũ, de noctis initio in Sabbatho ſancto. Et quamuis ex priuilegio S. Sedis apoſtolicæ aliquid aliud indultũ ſit, vt Senis in eccleſia Fratrũ ordinis Seruorũ ex ſpeciali gratia ſingulis annis hora qua Veſperæ decantari ſolẽt, Miſſam in Sabbatho sãcto celebrari teſtatur Nicolaus Aurificus in opuſculo de
14. cærimonijs Miſſæ, cap. 11. in fi. Tamen priuilegia & conceſſiones huiuſmodi †

reuocatæ

reuocatæ ſunt per Pium quintum in dicta eius conſtit. 5. Per quã ſublatũ eſt etiã prorſus fundamentũ Nauarri in Manua. de Orat. cap. 3. num. 42. & ſeqq. Vbi tenet, quòd licet per conſuetudinẽ factum ſit licitũ, Miſſam dicere ante meridiem in Sabbatho ſancto, & Sabbathis quattuor temporũ; non tamen factũ eſt illicitum dicere Miſſam illis diebus hora tertia, aut quarta poſt meridiẽ: nam conſtitutio illa omnes veſpertinas celebrationes Miſſarũ reprobat: & conſuetudo, & Rubricæ Miſſalis Romani huiuſmodi pomeridianas celebrationes non admittunt, vt infra latius contra eumdem Nauarr. diſputaturi ſumus cap. 41. Nec ſolũ quæ ſuperius dicta ſunt de hora nona, aut veſpertina, aut noctis initio circa

15. Miſſarũ celebrationes, ſed etiam quæ de hora ſexta † in diebus cõmunibus & profeſtis ordinabãtur, in deſuetudinem abierunt. vt hæc omnia bene aduertunt aliqui ex ſupracitatis auctoribus, ſed præcipue Gabriel Biel in expoſit. canonis, lect. 14. Tabien. ver. Miſſa. §. 5. & Iudocus Clichthoueus lib. 2. Elucid. eccl. in expoſit. Benedictionis noui ignis, quæ fit Sabbatho ſancto. in fi.

16. Vnde ne tota prorſus nobis antiquitas deperiret, cui ſancti Patres reuerentiã † ſanxerunt. iuxta tex. in c. conqueſtus. 9. q. 3. & in c. contra ſtatuta. 25. q. 1. ad quod etiã fac. tex. in l. teſtamenta. C. de teſtam. & in l. fi. §. ſed quia. C. de iur delib. non ſine ratione ad aliquod antiquitatis veſtigium conſeruandũ ſtatutũ eſt hodie in Rubricis Miſſalis Romani, in Ritu ſeruando in celebratione Miſſarũ, circa finem, ſub tit. de Hora celebrandi Miſſam. Qui Ritus præcipitur obſeruari in Bulla Pij quinti, quæ impreſſa eſt in principio dicti Miſſalis Romani. vt

17. Miſſa Conuentualis. & Sollemnis ſequenti ordine † celebretur. In feſtis quidẽ duplicibus, & ſemiduplicibus, in Dominicis, & infra Octauas dicta in choro hora Tertia. In feſtis autẽ ſimplicibus, & ferijs per annum dicta Sexta. In Aduentu denique, Quadrageſima, Quattuor temporibus, & Vigilijs, quæ ieiunantur dicta Nona. Ita enim efficitur, vt ſi non in tempore, ſaltem in ordine, venerandam diuinorum officiorum vetuſtatem conſeruemus.

Qua in re illud notandum eſt contra recentes multarum eccleſiarũ ritus, quòd plerique Sacerdotes in vſu habent citius Miſsam canere in ferialibus diebus,

18. quàm in feſtiuis: cũ e cõtrario in diebus ferialibus † tardius ad Miſsam Conuentualem celebrandam conuenire deberent, quàm in feſtis. Quos Sacerdotes licet contraria conſuetudine iam obtenta excuſari dicant Ang. ver. Miſſa. §. 41. Silue. ver. eod. 1. §. 6. verſ. 2. & Tabie. ver. eod. §. 5. argumẽto tex. in c. illa. diſt. 12. Ego tamen monere non dubitarem, vt poſtquam in reliquis partibus ſanctorũ patrum noſtrorum labores ſuſtinere nequimus, in hac ſaltem minima particula eos imitari non pigeat.

19. Miſsa vero defunctorũ Conuentualis † præcipitur celebrari in dictis Rubricis Miſsalis Romani, vel poſt Matutinum, & Primam diei, vel poſt Matutinũ diei, quando dictæ ſunt Vigiliæ, & Laudes pro defunctis. Miſsas namque defunctorũ

20. in eccleſijs collegiatis conuentualiter † celebrandas eſse, ſiue aliàs de feſto, ſiue de feria fiat officium, habetur in c. cum creatura. & ibi per Glo. & Doct. de celebr. Miſſ. & fac. tex. in c. ſufficit. de conſ. diſt. 1. & Gio. in c. conſuluiſti. dicto tit.

de celebr.

de celebr.Miſſ.& not. per Silueſt.ver.Miſſa.1.§.7.verſ.1.& per Ang.ver.eod.§.43.& per Abb. Panorm. in conſ. 99. 2. partis in 1. dubio.
Ac viget vſque hodie conſuetudo Romæ in Baſilica Principis Apoſtolorum ab antiquiſſimo tempore, cantandi ſingulis diebus vnā Miſſam defunctorũ. Cuius cõſuetudinis, quotidie ſcilicet celebrãdi pro mortuis in quibuſdã locis meminit Amalar.lib.4.de eccl.off.c.42.& Alcui.lib.de diui off.cap.de exſeq. mortuorũ.

DE MISSA SABBATHI SANCTI, ET FEriæ quintæ in Cena Domini. Cap. XXX.

1. *Conſuetudo non minus quàm lex vigorem habet. & num. 6.*
2. *Miſſa in Sabbatho ſancto non niſi vna in ſingulis eccleſijs celebrari debet. & num.9. Idem in feria quinta Cenæ Domini ſeruandum eſt. num. 4.*
3. *Miſſa noctis Reſurrectionis ad diem Sabbathi ſancti tranſlata eſt.*
5. *Communicare quãdoque laica cõmunione Sacerdotes debent propter exemplum, vt in Feria quinta, & Sabbatho maioris hebdomadæ.*
7. *Sacrificium corporis & ſanguinis Chriſti quotidie licet offerre.*
8. *Exceptio firmat regulam in caſibus non exceptis.*
10. *Paraſceue maioris hebdomadæ non ſolum abſtinendum eſt a celebrando, ſed etiã a communione. Multi tamen in hoc contrarium tenent. num. 12. Sed mihi magis placet prior ſententia. num. 13.*
11. *Cõmunio neceſſaria, quæ de corpore exeũtib⁹ fit pro viatico, nulli vnquã denegatẽ.*
14. *Altaria in Feria quinta Cenæ Domini denudantur ſatis tarde cum dicuntur Veſperæ in choro.*
15. *Exempla maiorum & doctiorum ſequuntur minores & ſimplices. iuxta illud, A boue maiori diſcit arare minor.*
16. *Probatio non ſumitur ab eo, quod poteſt eſſe & non eſſe.*
17. *Sacramenti corporis & ſanguinis Chriſti celebrationi eccleſia plene vacare non poteſt in die Feriæ quintæ in Cena Domini ob multas illi⁹ tẽporis occupationes.*

QVamuis autẽ Miſsã Sabbathi ſancti referri ad diẽ Dominicũ ſequentẽ dixerimus ſupra cap.proximo num.6.non per hoc tamen efficitur, vt vnuſquiſque ſacerdos in eo die Miſsã ſicut in die ſancto Paſchæ, & in reliquis anni dieb⁹, paſſim celebrare valeat. Nã de more, & antiquiſſima cõſuetudine, quæ nõ
1. minus q̃ lex † vigorẽ habet.§.ex nõ ſcripto.inſt.de iur.nat.gent.& ciui.introdu-
2. ctũ eſt, vt nõ niſi vna tantũ Miſſa † in ſingulis eccleſijs celebretẽ. Et id quidẽ optima ratione. Nã cũ illo tẽpore Eccleſia ſãcta tãquã Spõſo ſuo, & Saluatore Chriſto viduata mœrorẽ maximũ in omnibus officijs & cæremonijs præſeferat; cõgruũ eſt, vt poſtquã traditio illa, de qua p Innoc.primũ in c.Sabbatho.de cõſ.diſt.3.ſacramẽta ſcilicet illo die penitus non celebrãdi, plene amplius nõ obſeruatur, cũ
3. Miſſa noctis Reſurrectionis ad ipsũ diẽ Sabbathi † iuſtis de cauſſis trãſlata fuerit,

ſaltem

ſaltem in eo antiquitatis memoriam, & temporis triſtitiam eccleſia oſtendat, vt non niſi ſemel in qualibet ſacra æde illo die Sabbathi ſanctum Ieſu Christi ſacrificium peragatur.

Quam conſuetudinem non ſolum in dicto die, ſed etiam in Feria quinta Cœ-
4. næ Domini † ſeruandam, & conſtantiſſime retinendam aſſerimus.

Tum primo quia toto illo triduo Eccleſia ſpeciali quodam pacto mœrere, & in luctu ſe eſſe indicat.

Tum ſecũdo, quia decet, vt quemadmodum eo die Christus dominus ſuis manibus in vltima cena & ſeipſum, & ſuos Apoſtolos communicauit, ita in maiorem huius dominicæ cenæ repræſentationem aliquis primus Sacerdos in vnoquoque templo ſollemniter celebrans & ſe primum, & deinde reliquos etiam omnes preſbyteros proprijs manibus communicet.

Tum etiam tertio, quia ad refellendam prauam quorumdam hæreticorum opinionem, qui falſo putant non niſi ſub vtraque ſpecie communicandum eſſe, cõuenit, vt etiam Sacerdotes vno vel altero die in toto anno, ſcilicet Feria quinta, & Sabbatho maioris hebdomadæ a celebrando abſtinentes, ſimul cum cete-
5. ris Christi fidelibus exemplum boni operis præbentes laica † quandoque communione vtantur.

Tum demum quarto, quia maxime conuenit, vt ſaltem illo triduo tota multitudo populi chriſtiani ſimul in eccleſijs conueniens ſollemniorem faciat ſuo concurſu diuinorum officiorum celebritatem. Si enim plures in eadẽ eccleſia Miſſæ peragerentur, facillime populus dilaberetur, & vnuſquiſque audita Miſſa diffiueret; ita quòd Proceſſio, & reſeruatio ſanctiſſimi Sacramenti, quam tunc fieri neceſſe eſt, debita careret populorum frequentia & deuotione.

Atque ita huius ſententiæ, & conſuetudinis mentionem reperi apud Alcuinum in lib. de diuin. offic. cap. de Cena Domini. vbi tradens officiũ Miſſæ illius diei, poſtquam dixit, quòd Pontifex qui celebrat, ſumpta communione redit ad ſedem ſuam, ſubiungit, quòd dum cantatur ad Communionem antiphona, Dominus Ieſus poſtquam cenauit. &c. Interim cõmunicat Clerus, ſeu omnis populus. Quæ verba habet etiam Fragmentum incerti auctoris de Veteris eccleſiæ ritibus. impreſſum per Vuolfgangum Lazium. Et ibi in margine annotatum eſt. Communicatio Sacerdotum ſub vna ſpecie. Sed clarius in Ordine Romano antiquo, in cap. ſimiliter de Cena Domini. habentur hæc verba. Fractis autem oblatis communicent Preſbyteri primo, poſtea Diaconi, & ceteri omnes. Et ita perficiatur Miſſa pleniter ordine ſuo.

Non obſtant modo, quæ a Doct. Nauarro in Manua. Confeſſ. cap. 25. num. 88. in contrarium allegantur. Cuius auctoritate non nulli fortaſſe permoti contra receptum morem intrepide interdum atque audacter agere tentauerunt.

Et primo dum dicit, quòd nullo iure prohibetur, eo die & publice, & priuatim celebrari. quo argumento vtitur etiam Ioſeph. Angles in Floribus, de Euchariſtiæ ſacram. quæſt. 8. de valore Miſſæ, art. vlt. difficult. 4. conclu. 3. reſpondeo, quòd ſatis id prohibetur iure non ſcripto, & conſuetudine recepta, cui neque

tex.

tex. vllus, neque vlla ratio refragatur. Cõſuetudinem autem eamdem vim cum
6. iure ſcripto † obtinere & probatur multis auctoritatibus, præſertim vero diſt. 11. & 12. & clarius eſt, quàm vt vlla egeat probatione. Quòd ſi quis dubitet, an ſit huiuſmodi conſuetudo, ſciat is, & ipſummet Nauarrum eam fateri, ac teſtari, dum dicit, fere omnes illo die a celebrando abſtinere; & (quod plus eſt) ſciat etiam, dum Romæ quidam eam interrumpere auderent, fuiſse illis de mandato Illuſtriſs. Card. Sabelli Vicarij D. Papæ præceptum, vt ſeſe ceteris conformarent, & eiſdẽ fuiſse expreſſe prohibitum, ne Miſsas plures quàm vnam in ſingulis eccleſijs celebrarent. Huiuſmodi etiam conſuetudinem probare videtur Alcuinus non ſolum in verbis ſupra inductis, ſed etiam in eodem cap. de Cena Domini. quando ait loquens de ipſa die Feriæ quintæ, & de toto triduo maioris hebdomadæ, quòd ſacerdotale officium his diebus non agitur, quia percuſsus eſt paſtor, qui eſt Chriſtus, & arietes gregis diſſipati ſunt. In quibus verbis videtur Miſsam intelligere; nam & in margine ibi ſcholium habetur ſic dicens. Quare Miſsa non celebratur tempore Sepulturæ. Intelligit autem proculdubio Alcuinus de Miſsa priuata non ſollemni, nam Miſsam ſollemnem pro dicto die Cenæ Domini ponit ipſe paulo infra in eod. cap. Eadem autem verba cum eadem apoſtilla marginali habentur etiam in fragmento incerti auctoris de Ritibus, & cærimoniis eccleſiæ Romanæ, impreſso (vt dictum eſt) per Vuolfgangum Lazium.

Secundo dũ inquit Nauar. quòd tex. in d. c. Sabbatho, bene põderatus permittit cuilibet preſbytero eo die ſacrũ facere; puto Nauarrũ voluiſse ex illo canone argumentũ colligere a cõtrario ſenſu hoc modo. Si traditio eccleſiæ habet, biduo ſacramenta nõ celebrari, ſcilicet Feria ſexta in Paraſceue, & Sabbatho ſancto, vt in illo tex. habetur, ergo a contrario ſenſu Feria quinta in Cena Dñi nulla traditio eccleſiæ habet, vt Sacramenta nõ celebrẽtur. Stringo adhuc fortius argumen-
7. tum, Nam cum regula generalis ſit, vt quotidie liceat † corpus & ſanguinẽ Ieſu Chriſti in ſacrificio offerre, vt colligitur ex c. viſum. de conſ. diſt. 1. & c. iteratur. de conſ. diſt. 2. & nulla dies reperiatur excepta, niſi Feria ſexta, & Sabbathũ maioris hebdomadæ in d. c. Sabbatho. ergo relinquitur, quòd in Feria quinta Cenæ Domini poterit ſine vlla exceptione celebrari, ſicut in reliquis anni diebus;
8. nam exceptio ſolet firmare regulã † in caſibus non exceptis. l. nam quod liquide. §. fi. ff. de pen. leg. Ad hoc argumentum reſpondetur, quòd ponderandũ eſt in d. c. Sabbatho. verbum penitus, quod ibi habetur, nam illud ſoluit totã difficultatem. Ibi enim dicitur, quòd traditio eccleſiæ habet, illo biduo ſacramenta penitus non celebrari. Vnde fateor, quòd in Feria quinta Cenæ dominicæ non prohibetur ex eccleſiæ traditione, penitus & omnino, ſacrificium peragi, ſed conſuetudo eſt, vt ſemel tantum in vnoquoque templo peragatur. Cui conſuetudini bonis rationibus vt ſupra probatum eſt introductæ tantum abeſt, vt tex. in d. c. Sabbatho, obuiet, vt potius bene ponderatus in d. ver. penitus. aliquo modo faueat. Et ſequeretur alioquin, quòd etiam in Sabbatho ſancto, ad quod retracta eſt Miſsa noctis Reſurrectionis, liceret hodie in eadẽ eccleſia

9. plures Miſſas facere. Cuius tamen contrarium † non ſolum ex more receptiſſimo apparet, ſed etiam ex Miſſali Romano fel. record. Pij quinti. Ibi enim in vigilia Pentecoſtes, quæ habet Miſſam Conuentualem cum prophetijs, & litania, & ſine Introitu ſimilem Miſſæ Sabbathi ſancti; poſt dictã Miſſam ſollemnem ſubiungitur Introitus pro Miſſis priuatis. Vnde cum nullus Introitus in Sabbatho ſancto ſubiungatur pro Miſſis priuatis, datur intelligi, quod eo die nulla Miſſa priuata, ſed ſollemnis dumtaxat, & principalis quæ vnica eſt in ſingulis eccleſijs, celebrari debeat.

At in Feria ſexta in Paraſceue in tantum etiam hodie prohibentur ſacramenta penitus celebrari, iuxta id quod legitur in d.c. Sabbatho. vt non ſolum a Miſſa,
10. ſed etiam a Communione † (meo iudicio) omnibus omnino abſtinendum ſit, excepto Sacerdote, qui eius diei officium peragit, & exceptis infirmis, qui pro viatico cõmunicandi eſſent. Nam dũ tex. dicit, eo die ſacramenta penitus non celebrari, innuere videtur, ne dũ conſecrationẽ, ſed etiã miniſtrationẽ ſacramenti corporis Chriſti eſſe prohibitam, miniſtrationẽ (inquam) voluntariã, nam ne-
11. ceſſaria † quæ de corpore exeuntibus fit, nulli vnquam denegari debet. c. pœnitentes. diſt. 5. c. ſi quis de corpore. & c. de his. 26. q. 6. Ad quod etiã fac. Rubrica ſupradicti Miſſalis Romani in dicta Feria quinta Cœnæ Domini, quæ ita habet. Hodie reſeruat Sacerdos in loco honeſto & conuenienti vnã hoſtiam conſecratã pro die ſequenti, in quo non conficitur; vel etiam plures ſi neceſſe fuerit, pro infirmis. Ex quibus verbis colligo, quòd vbi neceſsitas non eſt, & pro non infirmis plures hoſtiæ non ſunt reſeruandæ.

12. Et quamuis contra hanc opinionẽ † videatur eſse Ordo Romanus, in die Paraſceues, in fi. vbi ait, Et cõmunicant omnes cum ſilentio. Et liber Sacramentorũ S. Gregorij impreſsus per Iacobum Pamelium in 2. Tom. Liturgicon Latin. vbi in Feria ſexta in Paraſceue, ita dicitur. Deinde cõmunicat ipſe Sacerdos, & omnis Clerus. Et Amalar. lib. 1. de eccl. off. cap. 12. vbi ait, quòd corpus Domini reſeruatur a Feria quinta vſque in Paraſceuen, quia ſecundũ Auguſt. ſunt qui quotidie volunt Euchariſtiã ſumere, & cũ in die Paraſceues non conficiatur corpus Domini, neceſse eſt, vt hi quibus eſt voluntas cõmunicandi habeant ſacrificium ex priori die. Et poſtremo Ioan. Beleth. in Ration. cap. 99. vbi inquit, quòd reſeruatur corpus Domini in Feria quinta tum primo propter infirmos, tũ ſecundo, quia illis tribus diebus maxime omnes ij religioſi, quibus neceſſitas eſt, debeant communicare. Quod idẽ innuit Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 75.
13. num. 9. Tamen his nõ obſtãtibus mihi magis placet † alia opinio ſupradicta tũ ob rationes iam aſſignatas, tùm quia Alcui. in lib. de diui. off. cap. de Cena Dñi. & Fragmentũ incerti auctoris de Ritibus & cærimonijs eccleſiæ Romanæ, habent hæc verba. De eodẽ vero die legitur in Ordinibus, quòd reſeruandũ ſit de corpore Dñi ad cõmunicandum in craſtinum. Auguſtinus ad Ianuarium. Sunt qui quotidie euchariſtiã volunt ſumere. Et quia in Paraſceue nõ conficitur corpus Dñi, neceſse eſt, vt hi, quibus eſt voluntas cõmunicandi habeãt ſacrificiũ ex priori die. Quod tamen Romani non faciunt. Hæc Alcuinus, & Fragmentum.

Non

Nõ obſtát poſtremo quæ dicit Nauarrus dum cauſſas reddit, cur fere omnes eo
die a celebrando abſtinent; videtur enim id cuidá errori, aut ignorationi adſcri-
bere. Alij (inquit) abſtinẽt ob defectũ cõmoditatis, quia in illo die Sacriſtæ alta-
ria denudát. Alij quia falſo putát, nõ licere. Alij ob auditionẽ cóſeſſionũ. Sed ad
hæc reſpõdet, ꝙ prima cauſſa (pace ipſius) falſa eſt; nã altaria denudátur a Sacer-
dote poſt Miſsã ſollemné, quæ ſatis tarde eo die celebrat, & poſt factá Proceſſio-
14. né, & repoſitũ ſanctiſſimũ Sacramentũ, dum dicũtur † Veſperæ in choro, iuxta
Rubricá Miſſalis Romani, & iuxta id quod habet in Ordine Romano, in cap. de
Cena Dñi, & per Guill. Durant. lib. 6. Ration. cap. 76. & per Alcuinũ in ſupraci-
tato cap. de Cena Dñi. in fi. vbi ait, ꝙ omnibus finitis nudantur altaria iam circa
noctẽ. Quare magna eſset cõmoditas celebrandi mane ante Miſsã ſollemnẽ, vel
etiam dum cantatur Miſsa ſollemnis, quẽadmodum fit in alijs diebus. Secun-
da cauſsa ſimiliter falſa eſt, nam multi ſunt Sacerdotes, qui bene intelligunt,
quid ſibi liceat, aut quid non liceat; & hi ob ignorantiam non abſtinerent:
15. ceteri vero ſimplices & idiotæ † ſequerentur exemplum eorum qui præſunt,
& qui intelligunt, iuxta illud vulgatum,

A boue maiori diſcit arare minor.

argumento tex. in c. in cauſſis. de re iud. Tertia cauſsa vera quidẽ in ſe eſt, quòd
multi in audiendis confeſſionibus occupãtur, ſed tamen ſi ſcirent, eo die Miſsã
facere cuilibet licere, ita vni bono operi incumberent, vt alterũ non omitterẽt;
quẽadmodum non omittunt in alijs præcedentibus diebus; cum hæc non ſint
16. inter ſe incõpatibilia. Quare non probat hoc eſse, † quod ab hoc contingit ab-
eſse. l. neque natales. C. de probat. Vrbanus quartus in clem. 1. §. licet igitur. de
reliq. & vener. ſanct. non nullas refert eccleſiæ occupationes, quibus eo tẽpore
impeditur, quo minus celebrationi ſanctiſſimi ſacramenti plene vacare valeat;
quas tñ nõ videat improbare, ſed tãquã neceſſarias receſſere. Ita enim inquit. In
18. die námque Cenæ † Dñi, quo die Chriſtus hoc inſtituit ſacramentũ vniuerſalis
eccleſia pro pœnitentiũ recóciliatione, ſacri cõfectione chriſmatis, adimpletio-
ne mãdati circa lotionẽ pedũ, & alijs plurimũ occupata, plene vacare non poteſt
celebrationi huius maximi ſacramẽti. Cócludo itaque ſiue ob huiuſmodi occu-
pationes, ſiue ob alias cauſsas quas ſupra retulimus, conſuetudine antiquiſſima
introductũ fuiſse, vt eo die Feriæ quintæ in Cena Domini plures Miſsas facere
quàm vnã in vnaquaque eccleſia non liceat. Quòd ſi liceret, etiam quòd pluri-
mæ eſsent aliæ occupationes præter ſupradictas, Sacerdotes tamen deuoti, qui
præcipue ſolent quotidie Miſsã celebrare, illum diẽ (ita enim firmiſſime puto)
abſque ſacrificio non prætermitterent vllo modo: & viã inuenirent, qua & huic
in primis muneri, & deinde etiam alijs quantum fieri poſſet, ſatisfacerent.

DE HORA PRANDII.
Cap. XXXI.

1. *Miſſa vt diligẽtior fiat præparatio, differtur quantũ differri poteſt ante prandiũ.*

2. *Ad Comeſtionem longe tardius accedebant antiqui, quàm nunc nos facimus.*
3. *Comeſtio meridiana a quibuſdam reprehenditur, ſed neſcio an recte.*
4. *Comedendi horam extra ieiunia eſſe ſextã probatur ex Caſſiano. Item ex Theophylacto. num.5. Itẽ ex S.Benedicto.num.6. Item ex S.Pachomio. num.7. Itẽ ex S.Baſilio.num.8. Itẽ ex canone pœnitentiali.num.9. Item ex ſacris litteris.num.10. Item ex S.Hieronymo.num.11. Item ex Pompeio Feſto. num.12.*
13. *Prandium ex græco dicitur, & in meridie erat apud veteres.*

1. EA quæ ſuperius diximus de horis celebrãdi Miſſas, pendent maxime ab horis, in quibus ſolui ieiunium ſtatutum eſt. Miſſa enim † (vt inquit B. Tho. in 4. ſent. diſt. 13. quæſt. 1. art. 2. q̃la.4. & Summa Confeſſ. lib. 7. tit. 24. quæſt. 129. & Piſan. ver. Miſſa. §. 3.) vt diligentior fiat præparatio, differtur quantum differri poteſt, ante prandium. Quare cum varia ſit hominibus prandendi hora ſecundum diuerſitatem temporum & dierum, hora etiam celebrandi Miſſas varia neceſſe eſt a iure, & a conſuetudine ſtatuatur.

2. Et quidem antiquitus † cum homines eſſent ſobrietati, & ieiunijs magis aſſueti, longe tardius ad cibum ſumendum accedebant, quàm nunc nos facimus. Illi enim vel ſemel tantũ in die ad horã nonã, aut etiã ad Solis occaſum comedebãt, vel certe vſque ad ſextam ſemper ieiunabant: nunc vero adeo ſolliciti ad comedendum ſumus, vt vix in ſollemni etiã quadrageſimalis ieiunij tẽpore meridiẽ exſpectemus, & illum quidem non plene & perfecte, ſed craſſo quodam modo ſufficiat attigiſſe, vt ſcilicet vel in meridie, vel circiter meridiem iuxta Doctorũ recentium interpretationem prandeamus. Reliquis vero temporibus extra ieiunia, tanta vtimur præuentione horarum in comedendo, vt numquam fere vltra tertiam prandium differatur. Et licet ſanitatis aut medicinæ cauſſam prætendamus, ipſa tamen nimia diligentia nihil aliud præſefert, quàm quòd animus ſtatim ab initio diei in patinis totus eſſe videatur. Qua in re illud afferre lubet, quod Gratianus ſcribit in c. contraria. de cõſ. diſt. 5. ex B. Ambroſio in pſal. non. 20, vt corrupte ibi legitur, ſed. 118. ſerm. 22. par. 6. Contraria (inquit ibi tex.) diuinæ condicioni præcepta medicinæ ſunt, quæ a ieiunio reuocant, lucubrare non ſinunt ab omni intentione meditationis abducunt: Ita qui ſe medicinis dederit, ſeipſum ſibi abnegat.

Nolo hic ego falcem ponens in alienã meſſem, de hora comeſtionis diſputationẽ texere, quænam ſcilicet ſit corpori ſalubrior, & magis cum Medicorũ placitis conueniat. Scio quoſdã, quorum vnus eſt Bernardinus Gomeſius lib. 3. eorum
3. cõment. quos de Sale inſcripſit, qui valde reprehẽdant † meridianas refectiones, aſſerantq; meridianũ tẽpus ſumendis cibis & intẽpeſtiuum, & ſaluti contrariũ eſſe, idque licet paradoxũ appellent, non nullis & rationibus & exẽplis oſtẽdere nitãtur. Quidquid tamen ſit, certe S. Thom. 2. 2. quæſt. 147. art. 7. & 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 3. art. 3. q̃la 3. nõ malis rationibus, ſed ex medica etiã facultate deprõptis, p robat, debitã, & communẽ hominibus comedẽdi conſuetudinẽ eſſe circa horã ſextam. Quòd ſi etiam aliæ omnes rationes deficerent, illa nobis maxima, ac vrgen-

ac vrgentiſſima ſatis eſſe deberet, quòd videamus veteres Patres noſtros, quorũ vitas & diuturniores in annis, & præſtantiores in moribus fuiſſe certo ſcimus, hora communiter meridiana,& numquam citius mane comediſſe. Quam rem ne videamur ſimplici hoc noſtro tantum dicto aſſerere, non nullas antiquorum auctoritates adducemus, quibus quænam comedendi hora tum in ieiunijs, tum extra ieiunia apud illos in vſu eſſet,aperiemus.

4. Ioan.Caſſianus in primis † coll.21.cap.23. ſtatuens comedendi horam tempore paſchali, quod feſtiuũ,& Quinquageſimæ appellat, ſextam commemorat his verbis. Vt ergo & diebus feſtiuis ſtatutæ conſuetudo ſollemnitatis cõſeruetur, & ſaluberrimus parſimoniæ modus minime trãſcendatur, ſufficit, vt indulgentiam remiſſionis eouſque progredi patiamur,vt cibus qui hora diei nona fuerat capiendus, paulo citius, id eſt ſexta hora pro feſtiuitatis tempore capiatur, ea ratione dumtaxat, vt eſcarum ſolitus modus vel qualitas non mutetur, ne puritas corporis,vel integritas mentis abſtinentia Quadrageſimæ diligentius acquiſita, Quinquageſimæ remiſſione depereat,nihilque nobis proſit acquiſiuiſſe ieiunijs,quod mox amittere cogat incitata ſaturitas.

5. Theophylactus † in cap.27.Matth.ſup illis verbis, A ſexta autẽ hora tenebræ factæ sũt. clare ſextã horã comeſtioni deputatã indicat,ita inquiẽs. Sexta autẽ die homo eſt cõdit⁹,qui & ſexta hora de ligno comedit: hoc.n eſt comeſtionis tẽp⁹.

6. S.Benedictus† in ſua Regula diſcretiſſimus, expreſſe in diebus nõ ieiuniorũ horã ſextã prãdio, in ieiunijs nonã,& in Quadrageſima veſperã refectioni tribuit. Cuius verba cap.41.hæc ſunt. A ſancto Paſcha vſque ad Pentecoſten ad ſextam reficiant fratres,& ad ſerã cenent. A Pentecoſte autẽ tota æſtate,ſi labores agrorũ non habent monachi,aut nimietas æſtatis nõ perturbat,quarta & ſexta feria ieiunent vſque ad nonã, reliquis vero diebus ad ſextã prandeant. Quæ prandij ſexta,ſi opera in agris habuerint, aut æſtatis feruor nimius fuerit, continuanda erit, & in Abbatis ſit prouidentia. Et ſic omnia temperet, atque diſponat, qualiter & animæ ſaluentur, & quod faciunt fratres, abſque iuſta murmuratione faciant. Ab initio vero Quadrageſimæ vſque ad Paſcha ad Veſperam reficiant.Ipſa tamen Veſpera ſic agatur,vt lumine lucernæ non indigeant reficientes,ſed luce adhuc diei omnia conſummentur. Sed & omni tempore ſiue cenæ,ſiue refectionis hora ſic temperetur, vt cum luce fiant omnia.

7. S. Pachomius † in principio Regulæ,quam ab Angelo habuiſſe fertur, ordinat, quòd in alijs diebus extra ieiunia,comedant qui volunt, poſt meridiem.

8. S.Baſilius † idem indicat in ſerm. aſcetico, cui titulus eſt, De homine, quòd ſit imago Dei, vbi dicit,quòd meridiana oratio, quæ ſcilicet Sexta appellatur,diuidenda eſt ita vt vna pars ante, altera pars poſt refectionẽ impleatur: vt hoc modo iuxta Dauidis prophetæ dictum, ſepties in die laudem Domino dicamus. B.Bernardus in lib.qui inſcribitur,Modus bene viuendi ad ſororẽ ſuã.ſerm.52. qui eſt de pſalmis, & hymnis, innuit, ſextam prandio eſſe deputatam in diebus extra ieiunia, in diebus vero ieiuniorum nonam. dum inquit. Pſalmi nos lætificant hora diei ſexta in panis confractione. Pſalmi ad horam diei nonam ieiu-

nia reſoluunt, & nos ſatiant dulcedine ac ſuauitate ſpirituali.

9. Quidã canon pænitẽtialis † apud Burchar.lib.19.cap.19. ex Pænitẽtiali Romano, inquit, ꝙ pænitens ille, de quo ibi habetur, omni die ſi velit, & ſi abſtinere nõ vult, reficiat ſe ad ſextã; quartã tamen feriã & ſextã ieiunet ad nonã. In quo oſtẽditur, ꝙ hora refectionis quando non eſt dies abſtinentiæ, aut ieiunij, ſit ſexta.

10. Idem poſtremo colligitur etiam ex ſacris † litteris.

Gen. 43. dicitur, quòd fratres Ioſeph parabant munera, donec ingrederetur Ioſeph meridie: audierant enim, quòd ibi comeſturi eſſent panem.

Daniel. 13. de duobus ſenibus dicitur, quòd frequentabant domum Ioacim, & veniebant ad eos omnes qui habebant iudicia. Cum autem populus reuertiſſet per meridiem, ingrediebatur Suſanna, & deambulabat in pomario viri ſui. Dixitque alter ad alterum, Eamus domum, quia hora prandij eſt.

Nehem. 8. habetur, quòd Eſdras ſacerdos attulit librum legis corã multitudine virorum ac mulierum in die prima menſis ſeptimi. Et legit in eo aperte in platea quæ erat ante portam aquarum, de mane vſque ad mediam diem: Et infra ſubiungitur. Et dixit eis. Ite, comedite pinguia, & bibite mulſum, & mittite partes his, qui non præparauerunt ſibi.

Ioan. 4. habetur, ꝙ quando Ieſus fatigatus ex itinere ſedebat ſic ſupra fontẽ hora erat quaſi ſexta; & ꝙ tunc Diſcipuli eius abierant in ciuitatẽ, vt cibos emerent.

Luc. 9. dicitur, quòd turbæ ſecutæ ſunt Ieſum, & ipſe excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos qui cura indigebant, ſanabat. Dies autem (inquit Euangeliſta) cœperat declinare. Et accedentes Duodecim, dixerunt illi. Dimitte turbas, vt euntes in caſtella, villaſque, quæ circa ſunt, diuertant, & inueniant eſcas: quia hic in loco deſerto ſumus. Ait autẽ ad illos, Vos date illis mãducare.

Act. 2. inquit Petrus, Non enim ſicut vos æſtimatis hi ebrij ſunt, cum ſit hora diei tertia. Quibus verbis oſtendit, quòd tertia diei hora diſtaret plurimum a ſolita hora comeſtionis.

Item eorundẽ Act. 10. dicitur, ꝙ Petrus aſcẽdit in ſuperiora vt oraret circa horã ſextã. Et cum eſuriret voluit guſtare: parantibus autẽ illis, cecidit ſuper eum

11. mẽtis exceſſus. &c. Cuius loci mentionẽ faciens S. Hieronymus † aduerſus Iouinianũ lib. 2. clare videt innuere, ꝙ prandiũ nõ ante horã ſextã fiebat. Ita enim ait. Petrus Apoſtolus non exſpectans ſtellã more iudaico, ſed hora ſexta in ſolarium pranſurus aſcendit. Et infra. Si autem Petrus hora ſexta pranſurus aſcendit in cenaculum, fortuita eſuries non facit præiudicium ieiuniorum. Hoc enim modo & Dominus quia ad puteum Samariæ hora ſexta feſſus reſedit, & bibere voluit, omnibus incumbit neceſſitas, velint nolint, hoc tempore bibendi. Potuit autẽ fieri, vt vel Sabbathum eſſet, vel dies Dominicus; & poſt bidui, tridui que ieiunium hora ſexta eſurierit; numquam enim crediderim, Apoſtolum, ſi ante vnã diẽ cenauerat, epuliſque diſtentus fuerat; alterius diei eſuriſſe meridie. Quòd ſi cenauit pridie, & ſequenti die eſuriuit ante prandium, non exiſtimo, quòd vſque ad ſatietatem comederit, qui tam cito potuit eſurire.

B. Proſper Aquitan. in lib. ſent. ex operibus B. Auguſt. exceptarũ cap. 203. aſſerit,

Chriſti aſcenſionem fuiſſe in meridie. non ob aliud (puto) niſi quia Act. 1. dicitur, quòd Chriſtus conueſcens cum Diſcipulis ſuis præcepit eis, ab Ieroſolymis ne diſcederent; & poſtquam locutus fuiſſet, videntibus illis eleuatus eſt.

12. Et vt ex prophano etiam aliquo auctore idem probemus, Sextus Pomp. Feſtus †,
13. lib. 14. de verb. veterum ſignif. Prandium (inquit) ex græco † eſt dictum; nam meridianum cibum cenam vocabant. Et lib. 3. Cena (ait) apud antiquos dicebatur, quod nunc eſt prandium. Et lib. 11. Merendam antiqui dicebant pro prandio, quòd ſcilicet medio die caperetur. Quibus verbis oſtendit, horam prandij apud veteres fuiſſe meridiem. Vnde autem ex græco dictum ſit prandiū licet Feſtus non aperiat, indicat tamen Plutar. in Sympoſ. 8. prob. vlt. De qua re videndus eſt Cælius Rhodig. lib. 27. antiquarum lectionum, cap. 24. & Guill. Canterus lib. 4. lectionum nouarum, cap. 28.

DE HORA PRANDII. Cap. XXXII.

1. *Prandendi horam Canoniſtæ dicunt eſſe tertiā, cum tamen in iure ſit potius ſexta. & num. 14. Sed hodie eſt tertia. num. 16. Tempore B. Thomæ erat adhuc ſexta. num. 17. Sed Alex. de Ales dicit fuiſſe tertiam. num. 18. Hugo autem de S. Vict. dicit eſſe horam a tertia vſque ad ſextam. num. 19.*
2. *Priſcillianiſtæ hæretici mane prius comedebant, & deinde accedebant ad ſacras oblationes. & num. 5. & 7.*
3. *Miſſæ celebrantur hora tertia. & num. 15.*
4. *Tertia diei hora appellatur ſacra, & quare.*
6. *Euchariſtiæ ſacramentum ieiunis tantum licet offerre, & accipere, & num. 9. & 12. Excepto vno die Feriæ quintæ in Cena Domini. num. 8. & 10. verum ille etiam mos cenæ dominicæ abrogatus eſt. num. 11.*
13. *Comedere mane ante tertiam non eſt in vſu apud ſanctam eccleſiam.*
20. *Tempus idem appellatur ſexta ab hora iam incœpta, & appellatur tertia ab hora perfecte completa.*

EX his, quæ ſuperiori capite dicta ſunt, patet, Doct. Canoniſtas, qui aſſerūt,
1. horam † prandendi ſtatutam eſſe tertiam, vt eſt Archidiac. & Ioan. de Turrecrem. & alij in c. quod dicit. diſt. 41. & Addit. ad Panor. in rub. de obſer. ieiun. in ver. Thomam. non bene locutos fuiſſe. Et ſiquidem ad conſuetudinem dumtaxat ſuorū temporum reſpexiſſent, ſuſtineri poſſent; ſed quoniā id tāquam iure probatum, & canonum auctoritate aſſeuerant, facile redarguēdos putamus. Textus n. in c. fi. diſt. 44. in quo ſe fundāt, nihil prorſus pro eorū opinione facit. Dicit ibi tex. qui deſumptus eſt ex lib. Capitulorū ex græcis Synhodis collectorū per Martinū Bracharenſem Epiſcopū, cap. 65. licet apud Iuo. 6. par. cap. 256. ex cōc. Carthaginiēſi deſūptus legat. Nō oportet Clericos, vel laicos religioſos ante ſacrā horā diei tertiā inire cōuiuia. Quib⁹ verbis nō vult tex. q̄ i hora dica tertia

conuiuia a Clericis ineantur; ſed tantum prohibet, ante illam horā iniri poſſe a Clericis conuiuia. Cuius prohibitionis ratio fuit, quia non nulli ex ſecta Pri-
2. ſcillianiſtarū hæretici † in more habebant, mane prius comedere, & deinde ad
3. ſacras oblationes accedere, quæ hora tertia conſecrabantur † ex decreto S. Teleſphori papæ, vt habetur in c. nocte. de conſ. diſt. 1. Quare intentio ſynhodi in d.c.fin. fuit, hoc tantum ſtatuere, vt Miſsarū ſollemnia, quæ in tertia diei hora (vt diximus) celebrabantur, a ieiunis ante comeſtionem fierent; Quòd autē in tertia diei hora pranderetur, hoc nullo pacto Synhodus in eo canone ſtatuit, nec inde vllo argumento colligi poteſt. Immo vero contrarium inde deducitur,
4. dum dicit tex. Ante ſacram † horam diei tertiam. Non enim tertia diei hora, ſacra appellari poteſt ex eo, quòd in illa prandia, aut conuiuia fiant: Sed quia Synhodus præſupponit, tertiā diei horā ſacris oblationibus, & Miſsarū ſollēnijs deputatā eſse, iccirco eam ſacrā appellat. Vnde Rupertus abbas Tuitien. lib. 10. de diui. off. cap. 18. ait, quòd opportune Spiritus ſanctus hora tertia ſuper Apoſtolos adueniens viuificis eamdē horā dedicauit myſterijs: qua homines adhuc ſobrij, & carnalibus cibis adhuc ieiuni primum quærere debent regnum Dei.
5. De eo autem Priſcillianiſtarum † abuſu, quē nos ſupra narrauimus, mentio habetur in conc. Bracharenſi 2. cui interfuit idem Martinus Bracharen. epiſcopus. Eius enim concilij verba in cap. vlt. hæc ſunt. Placuit, vt quia propter ſtultitiam præſumpti nuper erroris, aut certe ex veteri Priſcillianæ adhuc hæreſis fœtore corrupto cognouimus, quoſdā preſbyteros in huius præſūptionis audacia retineri, vt Miſſas mortuorū etiā poſt acceptū merū, vel oblationē auſi ſunt cōſecrare: Ideoq; hoc præfixæ euidentis ſentētiæ admonitione ſeruetur, vt ſi quis preſbyter poſt hoc edictū noſtrū amplius in hac veſania fuerit deprehēſus, hoc eſt
6. non ieiunus † ſed quocūque cibo præſumpto oblationē conſecrauerit in altari, continuo ab officio ſuo priuatus a proprio deponatur epiſcopo. Et in conc. Bracharenſi 1. can. 16. in eamdem ſententiam hæc habētur. Si quis quinta feria paſchali, quæ vocatur Cena Domini, hora legitima poſt nonā ieiunus in eccleſijs
7. Miſsas non tenet, ſed ſecundum ſectam Priſcilliani † feſtiuitatem ipſius ab hora tertia per Miſsas defunctorum ſoluto ieiunio colit, anathema ſit.
Cui tamen canoni (vt hoc obiter notem) videtur in aliquo diſcordare conciliū Carthaginienſe 3. can. 29. qui habet apud Gratia. de cōſ. diſt. 1. c ſacramēta. Vbi hæc verba ponuntur. Sacramenta altaris non niſi a ieiunis hominibus celebren-
8. tur, excepto vno die † anniuerſario quo Cena Domini celebratur. Nā ſi aliquorū pomeridiano tēpore defunctorū, ſiue Epiſcoporum, ſiue ceterorum cōmendatio facienda eſt, ſolis orationibus fiat, ſi illi qui faciunt, iam pranſi inueniantur. Et S. Auguſt in epiſt. 118. ad Ianuarium fatetur, quòd licet in vniuerſa eccleſia
9. ex inſtitutione Apoſtolorum ordinatum ſit, quòd a ieiunis † Euchariſtiæ ſacramentum ſemper accipiatur (quod etiam per Gratia. habetur in c. liquido. de cōſ.
10. diſt. 2.) nō nullos tamen probabilis quædam ratio delectauit, vt vno certo † die per annum, quo ipſam Cenam Dominus dedit, tamquam ad inſigniorē cōmemorationem, poſt cibos offerri, & accipi liceat corpus & ſanguinem Domini.
Verum

11. Verum ille mos cenæ dominicæ a non ieiunis † celebrandæ; de quo etiã aliquid traditur. 1. Cor. 11. & ibi per Haym. Halberſt. iamdiu eſt, quòd abrogatus fuit. vt not. Vualafr. Strab. in lib. de reb. eccl. cap. 19. & Glo. in d. c. ſacramẽta. de conſ.
12. diſt. 1. Nam non niſi ieiunis † generaliter quocumque die accipere & offerre licet ſacramentum corporis Chriſti. vt habetur in conc. Toletano. 7. cap. 2. apud Gratia. in c. nihil. §. nullus. & ibi Glo. 7. q. 1. & in c. ex parte. de celebr. Miſſ. & in conc. Conſtantien. ſeſſ. 13. & apud Burchar. lib. 5. cap. 35. apud S. Iſido. lib. 1. de eccleſ. off. cap. 18. apud Innoc. 3. lib. 4. Myſter. Miſſæ, cap. 26. apud. B. Tho. in 3. par. quæſt. 80. art. 8. in cor. & in reſp. ad 3. & apud Thom. Vualden. Tom. 3. de ſacramental. cap. 42.

Sit nũc ex his, quæ ſupra diximus, conſtitutũ, quòd hora prandio deputata ſi ad antiquitatẽ, & ad iuris auctoritatem ſpectemus, ſexta eſt, & non tertia diei hora. Verum Nicolaus papa huius nominis primus, concedere viſus eſt Bulgaris, quòd hora diei tertia comedere poſſent: ſed tamen ſi bene eius verba ponderentur, fortaſſe non niſi poſt tertiam id conceſſit: quæ verba quoniam multum faciunt ad rem de qua nos agimus, hic adſcribere non grauabor. Nicolaus igitur Pontifex ad conſulta Bulgarorum, cap. 60. ita habet.

Conſulentibus vobis, ſi liceat abſque ieiuniorum tempore quantumcũque valde mane comedere, reſpondemus, quoniã neminem patrum noſtrorũ ante horã
13. diei tertiam manducaſſe, nec ſanctã eccleſiã ante horam hanc † traditionem ſumendi cibũ accepiſſe recolimus, vel monumẽtis quibuſcũque reperimus. E contrario vero quoſdã eorũ vſque ad veſperum, alios autẽ vſque ad nonã horã diei, porro alios vſque ad ſextã inuenimus ieiunaſſe: Nullum autem mane cibi quantulumcũque ſumpſiſſe comperimus; cum potius væ dictum ijs qui mane comedunt, fuiſſe legerimus. Quamobrem ab iſto maledicto vos alienos eſſe deſiderãtes, hortamur, vt ante horã diei tertiam nullum omnino corporalem cibũ etiam in ipſis inſignibus ſollẽnitatibus omnino ſumatis. Nam quæ ſollẽnitas poteſt eſſe Pentecoſte ſublimior, in qua Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcẽdit, ac per hoc homines meruerunt in ſe ſuſcipere Dñm? In iſta nẽpe feſtiuitate sãcti Apoſtoli cũ alijs non nullis hora diei tertia reperiũtur fuiſſe ieiuni, cum repletos Spiritu ſancto, & loquentes omnium gentium linguis, quibuſdã incredulis audientibus, & obſtupeſcentibus, & quòd muſto eſſent repleti ij qui ſimul aderãt, falſo dicẽtibus, Petrus Apoſtolorũ princeps reſpõderit dicẽs, Non enim ſicut vos æſtimatis, ebrij ſunt iſti, cũ ſit hora diei tertia. Vbi notãdum, ꝙ non ſolum Apoſtoli, ſed & omnes qui cũ ipſis erant, id eſt centũ viginti viri, ſuper quos Spiritus ſanctus cecidit, hora diei tertia ieiuni reperiantur. Simul etiam notandum, ꝙ non dixerit B. Petrus ſimpliciter; Non ſicut vos æſtimatis, hi ebrij ſunt. ſed addiderit, Cum ſit hora diei tertia. ac ſi patenter diceret, Ipſi liquido noſtis, quòd non ſit iſtis cõſuetudinis ante horam diei tertiam ieiunium ſoluere: Quamobrẽ fruſtra illos ebrios eſſe putatis. Imitamini itaque hos, vt Spiritus ſanctus etſi non tardius, ſaltem hora tertia diei vos ieiunos inueniens, ſicut iſtos, vos quoque inſpiratione ſuæ gratiæ repleat. Hactenus Nicolaus papa, qui impreſſus eſt opera

Franciſci Turriani vna cum apoſtolicis conſtitutionibus B. Clementis Romani à ſe de græco in latinum conuerſis, & pulchris annotationibus illuſtratis.

In horum autem Nicolai papæ verborum declarationem notáda ſunt, quæ proxime dicebamus ſupra pro intellectu tex. c. fi. diſt. 44. Non enim intendit ſummus Pontifex conſtituere, vt Bulgari vſque ad tertiam ieiunium ſeruantes, ſtatim in ipſa tertia ieiunium ſoluant, ſed vt ieiuni vſque ad tertiam permanentes, in ipſa tertia deinde Miſſarum ſollemnijs, & prædicationi verbi Dei, quæ intra Miſſarum ſollemnia fieri ſolet, in eccleſijs adſtantes, gratiam Spiritus ſancti pro-
14. mereant; vt ſic tranſacta demum tertia, in ſexta † quæ proxime ſequitur, cibum ſumant.

Ad quod facit optime canon ex dictis S. Auguſt. deſumptus apud Burchar. lib. 2. cap. 54. de quo etiam habetur aliquid apud Gratia. de conſ. diſt. 1. c. & hoc. Ibi enim ſic dicitur. Et hoc attendendum eſt, vt Miſſæ peculiares, quæ per dies ſollemnes a Sacerdotibus fiunt, non ita in publico fiant, vt per eas populus a publi-
15. cis Miſſarum ſollemnibus, quæ hora tertia † canonice fiunt, abſtrahatur: quia peſſimus vſus eſt apud quoſdam, in Dominicis diebus, ſiue in quibuſlibet feſtiuitatibus mox Miſſam celebrare, quam quis etſi pro defunctis ſit, cum audierit abſcedat, & per totú diem a primo mane ebrietati & comiſſationi potius quàm Deo deſeruiat. Admonendus eſt populus, vt ante publicum, peractumque officium ad cibum non accedat: ſed omnes ad publicam ſanctam matrem eccleſiam Miſſarum ſollemnia, & prædicationem audituri conueniant: & vt Sacerdotes Miſſas hora tertia celebrent, vt populus a publicis ſollemnibus non abſtrahatur: ſed Sacerdotes qui in circuitu vrbis, aut in eadem vrbe ſunt, & populus (vt prædiximus) in vnum ad publicam Miſſarum celebrationem conueniát.
16. Hodie tamen ſi noſtrorum temporum conſuetudinem inſpiciamus, tertiam † diei horam, & non ſextam prandio deputatam reperiemus.

Sed dubitari poteſt de tempore B. Thomæ, quænam tunc eſſet hora prandij.
17. Et videtur, quòd adhuc duraret ſexta, † nam ipſe in 4. ſent. diſt. 15. quæſtione, articulo, & quæſtiuncula tertijs, dicit, quòd ſecundum communem curſum, comedendi eſt hora ſexta, & quòd in ſexta eſt tempus communiter ſumendi cibum. & in 2. 2. quæſt. 147. art. 7. dicit, quòd debita, & communis conſuetudo comedendi hominibus eſt circa horam ſextam. Et ita etiam expreſſe putat Caiet. ibi, qui ait, quòd tempore B. Thomæ communiter homines comedebant hora ſexta, hoc eſt in meridie, & quòd hodie homines communiter comedunt hora tertia.
18. In contrarium tamen eſt teſtimonium † Alex. de Ales, qui parum ante B. Thomam vixit. Cuius verba in 4. par. quæſt. 103. memb. 2. hæc ſunt. Cóſuetudo noſtra, ſcilicet chriſtianorum latinorum eſt, quando bis in die comedimus, comedere hora tertia, & veſpera; ita quòd comeſtio hora tertia prandium núcupatur; comeſtio hora veſpertina nuncupatur cena. In ieiunio vero ſimul eſt vtrúque & prádium & cena, & ideo debuit eccleſia tenere medium, vt tempore ieiunij reficeremur tempore medio. Et quia magis tenet rationem cenæ illa refectio, magis debuit

debuit accedere hora refectionis ad veſperam, quàm ad tertiam horam: & ideo
19. hora nona magis congruit. Hæc Alex. Alen. Addo præterea, quòd Hugo † de S. Vict. qui centum & quinquaginta fere annis præceſſit S. Thomam; in expoſit. Regulæ S. Auguſt. cap. 3. in fi. ita inquit. Non ieiunantibus, nec tamen infirmantibus rectam horam reficiendi intelligimus ab hora tertia vſque ad ſextam. Ieiunantibus vero ab hora nona vſque ad veſperam.

Quamobrem dicendum fortaſſe eſt, quòd B. Tho. non tam reſpexit ad id quod ſuo tempore obſeruaretur, quàm ad id quod obſeruari deberet. Vel forte dicendum eſt, quòd S. Tho. Italus Italorum mores attendit, Alexander autem Alenſis ad Vltramontanorum potius conſuetudines reſpexit. Sed vere neutram ſolutionem eorum verba bene admittunt; Nam & primæ ſolutioni verba S. Thomæ, & ſecundæ verba Alexandri repugnare videntur. Quare niſi dicamus, quòd vter-
20. que quidem idem † tempus intellexit, quod eſt medium inter tertiam & ſextam, prout expreſſe dixit Hugo de S. Vict. Sed vnus nempe B. Thomas illud appellauit Sextam ab hora iam incœpta, non dum tamen complete tranſacta; alter vero ſcilicet Alex. Alen. appellauit tertiam ab hora iam perfecte & plene completa; vt late declarauimus ſupra cap. 22. dum de hora crucifixionis Ieſu Chriſti ageremus, num. 2. & ſeqq. neſcirem aliter ſoluere hanc huiuſmodi inter horum duorum illuſtrium Doct. dicta, contrarietatem.

DE IEIVNIO VSQVE AD VESPERAM. Cap. XXXIII.

1. *Ieiunabant Iudæi in veteri teſtamento vſque ad veſperam, id eſt vſque ad Solis occaſum. Cuius rei rationem aſſignat B. Thomas. num. 3.*
2. *Ieiunare ſic debet chriſtianus, vt non impediatur continuatio ieiunij.*
4. *Philo Iudæus loquitur de diſcipulis B. Marci.*
5. *Ieiunium obſeruauerunt multi ſancti in primitiua eccleſia vſque ad veſperam, vt Diſcipuli S. Marci. S. Antonius abbas. num. 6. S. Hilarion. num. 7. S. Nicolaus. num. 8. S. Ioan. Baptiſta. num. 9. S. Patroclus. num. 10.*
11. *Tertullianus probat, ieiunandum eſſe vſque ad veſperam. Sed illi non eſt fidendum, nam in multis errauit. num. 13.*
12. *Statio quid ſit.*

HActenus oſtẽdimus, qua hora ſoleıẽt veteres cibũ capere in diebus in quibus non ieiunabant, nunc de hora comeſtionis, quã in ieiunijs obſeruabãt, loquendũ eſt. Hanc vero fuiſſe nonam, vel poſt nonam, & nũquam ante, ex multis auctoritatibus facile demonſtrabimus. Manifeſtũ eſt autẽ in primis, quòd Iu-
1. dæi † in veteri teſtamẽto vſque ad veſperam, id eſt vſque ad Solis occaſũ ſemper ieiunabãt. Quod nõ ſolũ ex S. Hieronymi verbis ſupra cap. 31. num. 11. inductis colligitur. Petrus Apoſtolus nõ exſpectãs ſtellã more iudaico. &c. & ex Tertulliano in lib. de ieiunio aduerſus Pſychicos, dum in fi. inquit. Iudaicum certe ieiunium

vbique

vbique celebratur cum omiſſis templis per omne litus quocumque in aperto aliquando iam precem ad cælum mittunt: & licet cultu, & ornatu mœroris munus infament, tamen fidem abſtinentiæ affectant, & ſtellæ auctoritatem demorantis ſuſpirant. Sed etiam ex ſacrarum litterarum teſtimonijs habetur. Iudic. 20. dicitur, quòd filij Iſrael ieiunauerunt die illo vſque ad Veſperá. Primo Reg. 14. Adiurauit Saul populum dicens, Maledictus vir, qui comederit panem vſque ad veſperam. 2. Reg. 1. Apprehendens Dauid veſtimenta ſua ſcidit, omneſque viri, qui erant cum eo, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vſque ad veſperam ſuper Saul, & ſuper Ionathan filium eius. Et cap. 3. Cumque veniſſet vniuerſa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die iurauit Dauid dicens, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi ante occaſum Solis guſtauero panem, vel aliud quidquam. Et videtur eiuſmodi ieiunij obſeruatio præcipi Iudæis Leuit. 23. ibi, Sabbathum requietionis eſt, & affligetis animas veſtras die nono menſis. A veſpera vſque ad veſperam celebrabitis Sabbatha veſtra.

Verum quoniam Alex. de Ales in 4. par. quæſt. 103. memb. 2. dicit, quòd Iudæorum ieiunia non erant ita prolixa, ſicut ieiunia chriſtianorum, neque ita continua: ieiunabant enim (ait) quater in anno, & interpollate, non continue:
2. ieiunium enim noſtrum continuum eſt; debet enim chriſtianus ſic ieiunare † quòd non impediatur continuatio ieiunij. Et B. Thom. in ſecúda ſecúdæ, quæſt. 147. art. 7. ad 1. & in 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 3. art. 3. q̃la. 3. ad 2. alias rationes myſticas affert, quibus inter ſtatum veteris teſtamenti, & noui diuerſitatem con-
3. ſtituens, dicit, quòd ille comparabatur nocti, & ideo vſque ad noctem † ieiunabant, ad ſignificandum, quòd per cibum veteris hominis in tenebras peccati & mortis deiecti erant; nos vero cum filij lucis ſimus, non oportet, quòd vſque ad noctem ieiunemus. quod inquit etiam Petr. de Palu. in d. diſt. 15. quæſt. 4. art. 4. & Rayner. in ſumma Pantheol. tit. de Ieiunio, cap. 4. Et Glo. in c. ſint tibi. 2. de conſ. diſt. 5. dicit, quòd non debet quis per totum diem abſtinere, ſicut faciunt Saraceni, niſi forte ex cauſſa. Iccirco omiſſis ritibus Saracenorum, & antiquæ legis, quid in nouo hoc ſtatu gratiæ obſeruatum ſit, videamus.
4. Philo iudæus in primis refert de religioſis illis † in Ægypto, & in Alexandria commorantibus a S. Marco Euangeliſta edoctis, vt habent Euſeb. Cæſar. & Niceph. in hiſtor. eccleſ. vterque lib. 2. cap. 16. & alij ſupra citati cap. 3. num. 28.
5. quòd nullus eorum † cibum, potumue capiebat ante Solis occaſum. Quod iterum refert idem Niceph. lib. 8. cap. 39. & Sozom. lib. 1. cap. 12. & Caſſiod. in Tripar. lib. 1. cap. 11. & Ioan. Caſſia. lib. 2. de Inſtit. cœnob. cap. 5.
6. Præterea B. Athanaſius de S. Antonio † abbate, in vita ipſius hæc refert. Inediæ autem & vigiliarum in tantum patiens erat, vt credulitatem viribus vinceret. Pernoctabat in oratione ſæpiſſime. Edebat ſemel in die poſt Solis occaſum; non numquam biduo, triduoque ſic permanens, quarta demum die reficiebatur. Quod idem ſcribunt Sozom. lib. 1. cap. 13. Caſſiod. in Tripart. lib. 1. cap. 11. & Nicepho. lib. 8. cap. 40.

Item

7. Item de S. Hilarione † in eius vita per B. Hieronymum in primo Tom. Epiſt. ſcripta legitur, quòd numquam ante Solis occaſum nec in diebus feſtis, nec in grauiſſima valetudine ſoluit ieiunium.

8. De S. Nicolao † item dicitur, quòd cum infans reliquos dies lac nutricis frequẽs ſugeret, quarta, & ſexta feria ſemel dumtaxat, idque veſperi ſugebat. quam ieiunij conſuetudinem in reliqua vita ſemper tenuit. vt habetur in lectionibus Breuiatij Rom. in feſto ipſius. & in eius vita per Leonardum Iuſtinianum, Methodium patriarcham, & Metaphraſten ſcripta in 1. 2, & 5. Tom. Lipomani.

9. De S. Ioan. Baptiſta † præcurſore Domini in eremo commorante loquens Prudentius in hymno Ieiunantium, qui eſt 7. Cathemerinon, ita ait.

Illic dicata parcus abſtinentia,
Potum, cibumque vir ſeueræ induſtriæ
In vſque ſerum reſpuebat veſperum.

10. De S. Patroclo † martyre Trecenſi, qui ſub Aureliano paſſus eſt, refertur in eius vita per Surium in 1. Tom. de Sanctis, & per Galeſin. in Martyrol. ſub die 21. Ianuar. quòd abſtinentiæ, & frugalitatis operibus ita deditus fuit, vt cibũ, potumque modicum hora diei tantum vltima ſibi ſumendum arbitraretur.

Notum eſt illud abbatis Peſij encomium apud Caſſia. lib. 5. de inſtit. cœnob. cap. 27. Numquam me (inquientis) Sol reficientem vidit.

Plurimaque eiuſmodi reperiet exempla quiſquis Sanctorum vitas euoluere curauerit. Nobis tamen ſufficiat præter prædicta, antiquorum Patrum ad hanc rem teſtimonia, & canonum auctoritates iam recenſere.

11. Tertullianus † in lib. de ieiunio aduerſus Pſychicos, ex profeſſo defendit ſtationes, quæ vſque ad veſperam protendebantur, quas ipſe ſeras appellat ad differẽtiam ceterarum communium ſtationum quæ hora nona ſoluebantur. Ibi enim circa princ. de Pſychicis loquens ita inquit. Arguunt nos quòd ieiunia propria cuſtodiamus, quòd ſtationes plerumque in veſperã producamus. Et paulo poſt. Itaque dicũt de cetero indifferẽter ieiunandũ ex arbitrio, non ex imperio nouæ diſciplinæ, pro tẽporibus & cauſſis vniuſcuiuſque: ſic & Apoſtolos obſeruaſſe, nullũ aliud imponentes iugũ certorum, & in commune omnibus obeundorum ieiuniorũ, proinde nec ſtationum: quæ & ipſæ ſuos quidem dies habeant, quartæ feriæ, & ſextæ; paſſiue tamen currãt, neque ſub lege præcepti, neque vltra ſupremam diei, quando & orationes fere hora nona concludat de Petri exẽplo, quod Actis refertur. Et circa med. libri. Æque (ait) ſtationes noſtras vt indignas, quaſdam vero & in ſerum conſtitutas, nouitatis nomine incuſant, hoc quoque munus & ex arbitrio obeundum eſſe dicentes, & non vltra nonam detinendum, de ſuo ſcilicet more. Et deinde diſputans de hora ſtationis ſoluendæ ſubiũgit. Hæc autem propter illos, qui ſe putant ex forma Petri agere, quam ignorant; nõ quaſi reſpuamus nonam, cui & quarta Sabbathi, & ſexta plurimũ fungimur: ſed quia eorum, quæ ex traditione obſeruantur, tanto magis dignam rationem afferre debemus, quanto carẽt ſcripturæ auctoritate, donec aliquo cæleſti chariſmate aut confirmentur, aut corrigantur. Et poſtmodum rationem afferens Pſychicorum,

qua

qua ſtationes in nona terminandas probare nitebantur, eam eludens, his verbis vtitur. Itaque in eam vſque horam celebranda preſſura eſt inquiunt, in qua a ſexta contenebratus orbis defuncto Domino lugubre fecit officium, vt tunc & nos reuertamur ad iucunditatem, cum & mundus recepit claritatem. Hoc ſi magis ad religionem ſapit chriſtianam, dum magis Chriſti gloriam celebrat, poſſum æque ſeræ ſtationis ex eodem rei ordine ſtatum figere, vt ieiunemus ad ſerum exſpectantes tempus dominicæ ſepulturæ, cum Ioſeph poſtulatum detulit corpus, & condidit. Inde & irreligioſum eſt, ante famulorum carnem refrigerare, quàm Domini. Vt hæc ex argumentorum prouocatione commiſerim, coniecturas coniecturis, & tamen puto fidelioribus repercutiens, & demum exempla adducens ex veteri teſtamento eorum ſanctorum, qui vſque ad veſperam ieiunauerunt, cum Danielis etiam exemplum attuliſſet. Hæc (ait) erit ſtatio ſera, quæ ad veſperam ieiunans pinguiorem orationem Deo immolat.

12. Statio autem quid ſit † & ex Tertull. habetur in dicto libro, & alibi. & ex B. Ambros. in ſerm. 25. de Quadrageſima, vbi ait, quòd ieiunia noſtra ſtationes vocantur, quòd ſtantes, & commorantes in eis, inimicos inſidiantes repellamus. Beatus etiam Hieron. lib. 2. aduerſus Iouinianum, ſtationis meminit ita loquens. Saul ſicut in Regnorum primo libro ſcribitur, Maledictus (inquit) qui ederit panem vſque ad veſperam, donec vlciſcar me de inimicis meis: Et non guſtauit omnis populus eius, & tota terra prandebat. Tantique fuit auctoritas ſtationis ſemel Domino deſtinatæ, vt Ionathas qui cauſſa victoriæ exſtiterat, deprehenderetur ſorte, & ignorantiæ crimen declinare non poſſet, patriſque in ſe concitaret manum, & vix populi precibus ſaluaretur. Similiter Caſſianus in eadem ſignificatione pro ieiunio ſtationem accipere videtur lib. 5. de inſtit cœnob. cap. 20. & 24. & coll. 21. cap. 29. vbi tamen ieiunij ſtationem appellat. Sanctus vero Iſidorus Etymol. lib. 6. cap. vlt. late declarat differentiam quæ eſt inter ieiunium & ſtationem. cuius verba deinde tranſcripſit Rabanus Maurus lib. 2. de inſt. cler. cap. 18.

13. Verum enimuero in his, quæ de ieiunio ex Tertulliano † attulimus, parum fidendum eſſe non ignoro. Scio namque B. Hieronymum in Catalogo Scriptorũ eccleſ. cap. 63. de Tertulliano aſſerere, quòd ad Montani dogma delapſus, in multis libris nouæ prophetiæ meminit, & quòd ſpecialiter aduerſus Eccleſiam texuit volumina, de Pudicitia, de Perſecutione, de Ieiuniis, de Monogamia, de Ecſtaſi. Et ſcio item B. Hilarium in Matth. can. 5. in princ. de eodem Tertulliano loquentem dicere, quòd conſequens error hominis detraxit ſcriptis probabilibus auctoritatem. Quare Tertulliano dimiſſo pergamus modo aliorum ſanctorum patrum in Chriſti eccleſia clariſſimorum teſtimonia proſequi, qui ieiunium differri ſolere ſæpius vſque ad veſperam, non obſcure nobis, ſcriptis ſuis inſinuarunt.

DE IEIV-

DE IEIVNIO VSQVE AD VESPERAM. Cap. XXXIV.

1. *Ieiuniorum diebus exſpectatam fuiſſe veſperam ad manducandum probatur auctoritate S. Baſilij. S. Iſidori. num. 2. S. Hieronymi. num. 3. S. Ioan. Chryſoſtomi. num. 4. S. Ambroſij. num. 5. S. Auguſtini. num. 6. S. Ioan. Damaſceni. num. 7. Item auctoritate canonum. num. 8. Quandoque tamen apparet, exſpectatam fuiſſe nonam. num. 9. Sed in Quadrageſima pracipue exſpectabatur veſpera. num. 10. 13. & 18. Et pracipue etiam in hebdomada ſancta. num. 15. 16. & 17. Et in Sabbathis quattuor temporum. num. 20.*

11. *Veſperæ in Quadrageſima quòd celebrentur mane, eſt quædam noſtri temporis calamitas, ne dicam abuſus.*

12. *Veſpertinum tempus poſt horam nonam incipere dicitur.*

14. *Miſſa in Quadrageſima ad nonam celebratur.*

19. *Sabbatho ſancto Miſſa celebratur nocte.*

1. Sanctus Baſilius in ſerm. 1. de ieiunio, prope fi. † innuit, quòd in die ieiunij veſpera exſpectabatur ad ſumendum cibum, his verbis vtens contra eos qui male ieiunabant. Veſperam ad cibum exſpectas, at totum nihilominus diem in foro & in iudicio conſumis.

Et in eamdem ſententiam habetur ex B. Hieronymo apud Iuon. in Pannor. lib. 2. cap. 188. Spernitur ieiunium, quod in veſperum repletione ciborum reficitur.

2. Licet hæc verba non apud S. Hieronymum, ſed apud S. Iſidorum † lib. 2. de ſummo bono, cap. vlt. repererim. Vbi etiam ſubdit S. Iſid. ad idẽ propoſitum, Spernitur ieiunium, quod in veſperum delicijs compenſatur. Et poſt pauca. Tota enim die epulans in cogitatione ruminat, qui ad explendam gulam veſpere ſibi delicias præparat.

3. Præterea S. Hieronymus † in epiſt. 13. ad Paulinum, de inſtitutione Monachi, Sit (inquit) vilis, (aliàs vtilis) & veſpertinus cibus; holera, & legumina.

4. B. Ioan. Chryſoſt. † in homil. 59. ad populũ Antioch. de Monachis agẽs ſui tẽporis ſic ait. Veſpere rursũ facto, illi quidem (mundani ſcilicet) balnea petunt, & remiſſiones: hi vero (nempe monachi) ſe laboribus abſoluentes tunc menſam petunt, non ſeruorum excitantes multitudinem, neque domum circumcurſantes, neque tumultuantes, neque lautos apponẽtes cibos, & nidorẽ exhalantes; ſed hi quidẽ cũ ſale panem, hi vero & oleum adiungentes: at alij quicũque ſunt infirmiores, holera quoque habẽt, atque legumina Deinde parũ ſedentes, vel potius hymnis omnia concludentes, in ſuo quiſque lectulo requieſcunt ad ſolum ſomnum, non delicias comparato. Et in homil. 72. ad eumdem populum Antioch. quæ duplicata eſt cum homil. 8. ſuper Geneſ. Vidiſti (ait) cariſſime, quale ſit verum ieiunium? hoc exerceamus. Neque ſecundum multos temere cenſeamus, in hoc contineri ieiunium, ſi ſine cibis ad veſperam vſque permaneamus: non hoc eſt quod quæritur, ſed vt ciborum abſtinentia a noxijs quoque continentiam

exhibea-

exhibeamus, & circa ſpiritualium exercitationem multum impendamus ſtudium. Et in homil. 4. ſuper Geneſ. de ieiunio loquens. Et ne exiſtimemus (inquit) inediam vſque ad veſperam ad ſalutem nobis ſufficere. Item homil. 6. ſuper Geneſ. in fi. Quæ enim (ait) vtilitas ieiunij dic obſecro, ſi toto die nihil comedis, ludis autem, & nugaris, ſæpe etiam peieras, & blaſphemas, & ita totum perdis diem? Et poſtremo in ſerm. 1. de ieiunio, idem indicat, ita de Quadrageſima loquens Nullus noſtrum ieiunat quadraginta dies, nam quadraginta internallis reficimur ſicut viatores ad veſperam in diuerſorio manentes, & iterū incipiētes.

5. S. Ambroſius† in ſerm. 33. huic eidem ſententiæ adſtipulatur, ita inquiēs. In his ergo luxurijs fratres dicite, quis cultus ſit Dei, quæ mentis poſſit eſſe deuotio; qui propterea ieiunat, non vt Deo, atque orationibus vacet, ſed vt tota die otioſus & liber proprias exerceat voluptates? Quamuis igitur qui eiuſmodi es frater, veſpere ad domum redeas, quamuis declinante iam Sole manduces, potes videri tardius te refeciſſe, non tamen Domino ieiunaſſe. Et in pſal. 118. ſerm. 8. par. 6. Indictum eſt (inquit) ieiunium, caue ne negligas: Et ſi te fames quotidianum cogit ad prandium, vt intemperantia declinet ieiunium; tamen cæleſti magis te ſeruato conuiuio. Non epulæ paratæ extorqueant, vt cæleſtibus ſis vacuus ſacramentis. Differ aliquantulum: non longe finis eſt diei. &c.

6. S. Auguſtinus† in ſerm. 2. Feriæ quartæ in capite ieiunij, qui eſt de tempore. 56. Ante omnia (inquit) in diebus ieiuniorum quod ſolebamus prandere pauperibus erogemus, ne forte aliquis ſibi ſumptuoſas cenas, & exquiſitis ſaporibus epulas ſtudeat præparare; & corpori ſuo magis commutaſſe, quàm ſubtraxiſſe ciborum abundantiam videatur. Nihil prodeſt tota die longum duxiſſe ieiunium, ſi poſtea ciborū ſuauitate vel nimietate anima obruatur. Et clarius in lib. 1. de moribus eccleſiæ, cap. 31. de Monachis cœnobitis loquens, hæc de eorum ieiunio dicit. Cōueniunt autem diei tempore extremo de ſuis quiſque habitaculis dum adhuc ieiuni ſunt, ad audiendum illum Patrem: & conueniunt ad ſingulos Patres terna vt minimum hominum millia, nam etiam multo numeroſiores ſub vno agunt. Audiunt autem incredibili ſtudio, ſummo ſilentio; affectiones animorum ſuorum, prout eos pepulerit diſſerentis oratio vel gemitu vel fletu ſed modeſto, & omni clamore vacuo gaudio ſignificantes. Corpus deinde reficitur quantum ſaluti & ſalubritati ſat eſt, coercente vnoquoque concupiſcentiam, ne ſe profundat vel in ea ipſa quæ præſto ſunt parca & viliſſima. Et poſt pauca, cap. 33. de alio genere chriſtianorum agens in ciuitatibus ſimul viuentium. Ieiunia etiam (ait) prorſus incredibilia multos exercere didici, non quotidie ſemel ſub noctem reficiendo corpus (quod eſt vſquequaque vſitatiſſimum) ſed continuum triduum, vel amplius ſæpiſſime ſine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantum, ſed etiam feminis. Et in ſerm. 25. ad fratres in eremo. Scitote (inquit) fratres mei, quòd antiquitus patres noſtri fideles ieiunare conſueuerunt in vigilijs magnarum ſollemnitatum vſque ad noctem: quod laudandum erat, & bonum.

7. S. Ioan. Damaſcenus† in lib. de ieiunijs ad Cometam, declarat, integrum ieiunium eſſe, cum quis ab aurora vſque ad veſperam nihil prorſus edit. & ita ieiu-

nandum

nandũ eſſe ait ſingulis quinque diebus cuiuſque hebdomadæ in Quadrageſima.
8. Exſtant præterea de hac re non nulli † canones. Synhodus Turonica 2. cap. 19. in fi. habet hæc verba. Quicumque minus quàm duodecim pſalmos ad Matutinũ dixerit, ieiunet vſque ad veſperam, panem cum aqua manducet, & non illi ſit altera in illa die vlla refectio. Et qui hoc facere contempſerit, vna hebdomada panem cum aqua manducet, & ieiunet omni die vſque ad veſperum. Et apud Gratia. diſt. 82. c. fi. habetur, quòd preſbyter incidens in fornicationem, in hũc modũ pænitere debet; tribus quidem menſibus a ceteris remotus pane & aqua a veſpera in veſperá vtatur. &c. vbi Glo. inquit, Nam ea hora debent comedere ieiunantes. Rurſus. 33. q. 2. c. latorem. Nicolaus papa ſtatuens cuidam matricidæ pænitendi modum, inter alia inquit. Ieiunet autem tribus diebus per hebdomadam vſque ad veſperam. Quod habetur etiam apud Burchar. lib. 6. cap. 46. Et aliàs ſæpe in canonibus pænitentialibus apparet, quòd ieiunandi forma præſcribitur vſque ad veſperam. Vt ex conc. Vormacienſi, can. 26. & ex conc. Triburienſi, can. 5. apud Burchar. lib. 6. cap. 8. & lib. 19. cap. 5. §. occidiſti tu ipſe. is, qui ſacerdotem voluntarie occiderit, ieiunare debet quotidie vſque ad veſperam exceptis diebus feſtis atque Dominicis. Et apud eumdem Burchar. lib. 17. cap. 35. clericus vel monachus ob quoddam crimen ibi expreſſum, triduo per hebdomadas ſingulas ex pane hordeaceo ad veſperam refici debet. Et lib. 19. cap. 10. in forma pænitendi traditur, quòd pænitens in vnaquaque hebdomada ieiunet ad veſperam. Ibi tamen ſubiungitur, quòd in quibuſdam
9. diebus ieiunet † ad nonam. Quod iterum ſtatuitur in eod. lib. 19. cap. 19. Et de parricida ſimiliter ſtatuitur in conc. Vormacienſi, can. 30. quòd ieiunet quotidie vſque ad nonam, exceptis feſtis diebus atque Dominicis. vt habetur apud eumdem Burchar. lib. 6. cap. 34. & lib. 19. cap. 5. §. feciſti parricidium.
10. Præcipue vero in Quadrageſimæ † ieiunio veſpera ad cibum ſumẽdum exſpectabatur, vt teſtatur B. Benedictus in eo cap. 41. Regulæ, quod ſupra citauimus cap. 31. num. 6. Et B. Bernardus in ſerm. 3. de Quadrageſima, vbi ita inquit. Hactenus vſque ad nonam ieiunauimus ſoli, nunc vſque ad veſperam ieiunabunt nobiſcum vniuerſi reges & principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, ſimul in vnum diues & pauper. De qua re eſt etiam tex. concilij Cabilonenſis expreſſus citatus a Gratia. in c. ſolent. de conſ. diſt. 1. & a Burchar. lib. 13. cap. 12. & lib. 19. cap. 5. §. ſoluiſti ieiunium in Quadrageſima. & ab Iuo. in 4. par. cap. 45. & in Pannormia, lib. 2. cap. 184. Cuius canonis verba quoniam male interpretantur non nulli Canoniſtæ, & Theologi, hic adſcribere non erit inutile. Solent plures (inquit tex.) qui ſe ieiunare putant in Quadrageſima, mox vt audierint ſignum ad horam nonam, manducare. Qui nullatenus ieiunare credendi ſunt, ſi ante manducauerint, quàm veſpertinum celebretur officium. Concurrendum eſt enim ad Miſſam, & auditis Miſſarum ſollemnijs, & veſpertinis officijs, largitis eleemoſynis ad cibos accedendum eſt. Si vero aliquis ita neceſſitate conſtrictus fuerit, vt ad Miſſam venire non ualeat, æſtimata veſpertina hora, completa oratione ſua ieiunium ſoluat. Quamuis autem Panorm.

in rubr. de obſer. ieiun. intelligat hunc tex. non de hora veſpertina exſpectandæ, ſed de officio tantum veſpertino; vt ſcilicet poſt expletas Veſperas in eccleſia, quæ tempore quadrageſimali dicuntur mane, cibum capiamus. reuera tamen Panor. in hoc deceptus eſt, nam tex. loquitur expreſſiſsime & de officio, & de hora veſpertina ſimul. vt patet intuenti eius verba, ibi æſtimata ve-
11. ſpertina hora. Quòd vero nunc Veſperæ † in eccleſijs mane exſoluantur, quædam eſt huius noſtri temporis calamitas, ne dicam abuſus; nam Veſperæ non mane, ſed in vltima diei parte celebrari deberent; & ita antiquitus celebratas fuiſſe putandum eſt. Quare minus male dicendus eſt ſenſiſſe Petrus de Palu. in 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 4. art. 4. concl. 1. & ipſum ſecutus S. Antoninus in ſecunda par. tit. 6. cap. 2. §. vltimo, qui licet dicant, quòd ille tex. intelligitur de veſpera officij & non diei, affirmant tamen, quod in Quadrageſima non licet comedere, niſi conſtet, tranſiiſſe horam nonam, & recitatum fuiſſe veſpertinum officium. Quod dictum ea ratione ſuſtineri poteſt, quia quamuis veſpera diei in occaſu Solis proprie eſſe intelligatur, tamen etiam poſt no-
12. nam horam † veſpertinum tempus incipere dici poteſt, vt inquit Ricar. in d. diſt. 15. quæſt. 3. art. vlt. in fi. & nos declarauimus ſupra ex multis, cap. 19. num. 7. & ſeqq. & cap. 20. num. 9. & ſeqq.

Sunt præterea aliæ etiam auctoritates, ex quibus colligitur, morem fuiſſe veteribus in ieiunijs præſertim Quadrageſimæ, hebdomadæ ſanctæ, & Sabbathorum quattuor temporum, in quibus ordinationes celebrantur, non niſi ad veſperam manducare.

Micrologus de eccleſ. obſer. cap. 49. In hoc (inquit) quadrageſimale ieiu-
13. nium † ab alijs differt diebus, quòd in alijs poſt nonam, in hoc autem poſt veſperam reficere debemus. Nec iuxta canones quadrageſimaliter ieiunare cen-
14. ſemur, ſi ante veſperam reficimur. Et infra. Vnde & Miſſa † in ijs diebus non ad ſextam, ſed ad nonam merito celebratur.

Exſtat præterea canon concilij Arauſici, quem citat Burchar. lib. 13. cap. 9.
15. & Iuo par. 4. cap. 42. in hæc verba. Vt in Sabbatho † ſancto, hoc eſt in Vigilia Paſchæ ieiunium ante noctis initium niſi a paruulis aut infirmis non ſoluatur, nec ipſa in Paraſceue; quia Cena Domini, & Paraſceue, & Sabbathum ad illos quadraginta dies reſpiciunt.

Conc. Toletanum 4. cap. 7. Quidam (inquit) in die eiuſdem paſſionis dominicæ ab hora nona ieiunium ſoluunt, conuiuijs adhibentur, & dum Sol ipſe eadem die tenebris palluerit, lumen ſubduxerit, ipſaque elemēta turbata mœſtitiam totius mundi oſtenderint, illi ieiunium tanti diei polluunt, epuliſque inſeruiunt. Et quia totum eumdem diem vniuerſalis Eccleſia propter paſſionem Domini in mœrore, & abſtinentia peragit, quicumque in eo ieiunium præter paruulos, ſenes, & languidos ante peractas indulgentiæ preces perſoluerit, a paſchali gaudio depellatur, nec in eo ſacramentum corporis & ſanguinis Domini percipiat, qui diem paſſionis eius per abſtinentiam non honorauit.

16. B. Clemens Romanus lib. 5. conſtit. apoſt. cap. 19. & 20. In diebus † Paſchæ (ait)

ieiunate

Ieiunate incipientes a ſecunda Sabbathi vſque ad Paraſceuen & Sabbathū dies ſex, ſolo pane vtentes, ſale, atque holeribus,& aqua in potum. A vino & carnibus vos abſtinete in ijs diebus: ſunt enim dies luctuoſi, non feſti. Paraſceuen tamen & Sabbathum integrum ieiunent qui quidem poſſunt, nihil guſtantes vſque ad gallicantum noctis. Quòd ſi quis non poteſt duorum dierum ieiunium continuare, ſeruet ſaltem Sabbathum. Ait enim quodam in loco de ſe Dominus. Quando diſcedet ab eis ſponſus, ieiunabunt in illis diebus. Iis igitur diebus ſublatus eſt a falſis Iudæis,& crucifixus eſt,& cum impijs reputatus. Quare monemus vos, vt ieiunetis per hos dies, quemadmodū nos etiam ieiunamus, cū nobis ipſe ereptus eſt, vſque ad veſperā. In reliquis vero diebus ante Paraſceuen nona hora vel veſperi quilibet cibum capiat, vel quemadmodū quiſque poterit.

B. Epiphanius eadem fere habet. Sic enim inquit in lib. 3. aduerſus hæreſes, in
17. fi. Porro Quadrageſimam ante ſeptem dies † ſancti Paſchatis ſimiliter ſeruare ſolet eadem catholica eccleſia in ieiunijs perſeuerans. Dominicis vero omnino non, neque in ipſa Quadrageſima. Ceterum per ſex dies ipſius Paſchatis omnes populi in ſiccorum eſu perſeuerant, pane (inquam) & ſale, & aqua tunc vtentes ad veſperam. Sed & pietatis ſtudioſi duplas, & triplas, ac quadruplas tranſmittunt,& aliqui totam hebdomadam vſque ad gallicinium Dominicæ illuceſcētis. Vigilias autem agunt per ſex. Rurſus vero communiones perficiunt per eaſdem ſex dies,& totam Quadrageſimam a nona vſque ad veſperam.

18. Nicephor. lib. 12. hiſtor. eccleſ. cap. 34. narrans varias quadrageſimalis † ieiunij obſeruationes,& conſuetudines hæc ſubiungit. Diuerſum etiam eſt cibi capiendi tempus. Aliqui namque hora nona, aliqui poſt occaſum Solem, quidam poſt diem vnam ſequenti die cibum capiunt; non nulli vero ad tres, ad quattuor, ad quinque,& ad ſeptē vſque dies dapibus abſtinentes procedūt, pro eo atque quiſque cibo carere vel vult, vel poteſt. Et alia apud alias gentes, & populos fiunt.

Item Alcui. lib. de diui. off. cap. de Cena Domini, in fi. ait. Ab hac nocte vſque ad Sabbathum non nulli ſerui Dei imitantes Apoſtolos ieiuni permanent. Et Ama-
19. lar. lib. 4. de eccl. off. cap. 20. In Sabbatho † ſancto (ait) exſpectant omnes ieiuni vſque ad noctem, quando Miſſa celebratur Reſurrectionis Domini.

20. De Sabbathis autem † quattuor temporum ſunt tex. B. Leonis magni,& Gelaſij ſummorum pontificum in c. quod a patribus.& c. fi. diſt. 75. In quibus oſtenditur, quòd circa veſperas, aut noctis initium his qui conſecrandi ſunt ieiunis,& a ieiunantibus ſacra benedictio confertur.

DE IEIVNIO VSQVE AD NONAM. Cap. XXXV.

1. *Ieiunium numquam ſolui debet ante nonam ſiue in Quadrageſima, ſiue extra Quadrageſimam. Quod probatur auctoritate S. Athanaſii. num. 2. S. Hieronymi. num. 3. S. Epiphanij. num. 4. Ioan. Caſſiani. num. 5. S. Auguſt. num. 6. Theophylacti. num. 7. Prudētij. num. 8. Aliquot ii cōciliorū. nu. 9. Ordinis Romani. nu. 10.*

11. *Ieiunium præterquam quòd eſt abſtinentia a certis quibuſdam cibis, dicitur ſubtractio prandij. Quamuis Panor. id neget. num. 14.*

12. *Ieiuniorum diebus quæ fit comeſtio, cena, & non prandium eſſe debet: & quo plus tardatur, eo melius eſt.*

13. *Ieiuniorum diebus eccleſia non præcipit manducari hora nona, ſed præcipit, non manducari ante horam nonam. Quod tamen Panor. negat. num. 15.*

1. RElìquo anni tempore extra Quadrageſimam, & a non nullis in ipſa etiam Quadrageſima, hora † nona, aut poſt horam nonam, non ante, communiter ieiunium ſolui ſolere, exſtant plurima antiquorum Patrum teſtimonia, quæ id manifeſtiſſime probant.

2. S. Athanaſius † in lib. de Virginitate, ſiue de Exercitatione ſic habet. Suggerit autem Inimicus etiam magnam exercitationem, vt corpus imbecille, & inutile reddas. Tu vero in ieiunio perſeuerato: Ieiuna totum annum etiam ſi nulla cogat neceſſitas. Hora vero nona diei cum iam in hymnis & precibus perſeuraueris, ſume panes tuos cum holeribus conſperſis oleo: omnia pura quæcumque carent anima. Et infra. Hora nona rurſus eſto in hymnis & laudibus Dei, cum lacrymis confitens peccata tua. Deo ſupplica, quoniam hac hora Dominus in cruce pendens reddidit ſpiritum. Poſt communionem autem horæ nonæ comede panem tuum gratias agens Deo ſuper menſam tuam.

3. B. Hieronym. † in epiſt. 22. de cuſtodia virginitatis ad Euſtochium, de Monachis loquens, qui Cœnobitæ vocantur, circa fin. illius epiſtolæ hæc dicit. Prima apud eos confœderatio eſt, obedire maioribus, & quidquid iuſſerint facere. Diuiſi sũt per decurias, atque cẽturias, ita vt nouẽ hominibus decimus præſit, & rurſus decem Præpoſitos ſub ſe Centeſimus habeat. Manent ſeparati, ſed iunctis cellulis. Vſque ad horã nonã, vt inſtitutum eſt, nemo pergit ad alium, exceptis ijs Decanis, quos diximus, vt ſi cogitationibus forte quis fluctuat, illius conſoletur alloquijs. Poſt horam nonam in commune concurritur, pſalmi reſonant, ſcripturæ recitantur ex more, & cõpletis orationibus, cunctiſque reſidentibus, medius quẽ Patrem vocant, incipit diſputare. Quo loquẽte tantũ ſilentiũ fit, vt nemo alium reſpicere, nemo audeat excreare. Dicẽtis laus in fletu eſt audientiũ, tacitæ voluũtur per ora lacrymæ, & ne in ſingultus quidẽ erumpit dolor. Cum vero de regno Chriſti, & de futura beatitudine, & de gloria cœperit annũciare ventura, videas cunctos moderato ſuſpirio, & oculis ad cælum leuatis intra ſe dicere, Quis dabit mihi pẽnas ſicut columbæ, & volabo, & requieſcam? Poſt hæc conciliũ ſoluitur, & vnaquæque decuria cum ſuo parente pergit ad menſam, quibus per ſingulas hebdomadas viciſſim miniſtrant. Nullus in cibo ſtrepitus eſt, nemo comedẽs loquitur. viuitur pane, leguminibus, & holeribus, quæ ſale ſolo cõdiuntur. Vinum tantum ſenes accipiunt, quibus & paruulis ſæpe fit prandium; vt aliorum feſſa ſuſtentetur ætas, aliorum non frangatur incipiens. Dehinc conſurgunt pariter, & hymno dicto ad præſepia redeunt: ibi vſque ad veſperam cum ſuis vnuſquiſque loquitur.

S. Epi-

4. S.Epiphanius † lib.3.contra hæreſes, in fi. ita ait. Communiones autem ſiue ſynaxes fieri ordinatæ ſunt ab Apoſtolis quarta, & proſabbatho, & Dominica. Quarta vero, & proſabbatho ieiunium ſtatutum eſt vſque ad horam nonam. Et infra. Et per totum quidem annum ieiunium hoc ſeruatur in eadem ſancta catholica eccleſia, quarta (inquam) & proſabbatho vſque ad horã nonam, excepta Pentecoſte per totos quinquaginta dies, in quibus neque genua flectũtur, neque ieiunium imperatum eſt. Ceterũ pro communionibus, quæ quarta, & proſabbatho ad horam nonã fiunt, in die Dominica matutinis horis cõmuniones fiunt.

5. Ioan.Caſſianus † coll.2.cap.vlt. inquit, quòd hi qui diſtrictiorem abſtinentiam tenent, refectionem ad veſperam differunt. Et paulo infra. Commodum ſatis (ait) & vtile hora nona refectionis tempus indultum eſt.

6. S.Auguſtinus † epiſt.118.ad Ianuarium, in fi. Honeſtius autem arbitror (inquit) ea hora fieri (oblationem ſcilicet corporis & ſanguinis Domini, in quinta feria vltimæ hebdomadis Paſchæ) vt qui etiam ieiunauerit, poſt refectionem, quæ hora nona fit, ad oblationẽ poſſit occurrere. Idẽ in ſerm.1.ad fratres in eremo, & in 2.Regula, cap.2.ſtatuit, quòd ad nonam fratres reddant codices, & ſecundum naturæ condiciones ſine tumultu reficiant, audientes verbum Dei.

7. Theophylactus † in Ioan. cap.1. ſuper illis verbis, Hora autem erat quaſi decima. Hinc autem (inquit) diſcimus, quòd Diſcipuli habebant ventrem minime oneratum, ſed ieiunijs aſſuetum, eo quòd tempus, quod alij impendunt in quietem corporis, cibis granati, & non valentes ſerio operi intendere, hoc illi inſumebant in doctrinam. Ita erant vere diſcipuli Ioannis ieiunijs clari.

8. Prudentius † in hymno, Ante cibum, qui eſt 3. Cathemerinon, ita canit.

Te Pater optime mane nouo;
Solis & orbita cum media eſt;
Te quoque luce ſub occidua;
Sumere cum monet hora cibum,
Noſtra Deus canet armonia.

Et in hymno, Poſt ieiunium, qui eſt 8. Cathem.

Nona ſummiſſum rotat hora Solem,
Partibus vix dum tribus euolutis
Quarta deuexo ſupereſt in axe
Portio lucis.
Nos breuis voti dape vindicata
Soluimus feſtum, fruimurque menſis
Affatim plenis, quibus imbuatur
Prona voluptas.

9. Hæc eadem probantur etiam auctoritate non nullorum † conciliorum. Et primo concilij Maguntiaci, can.34. cuius habetur mentio apud Gratia. diſt.76. c. conſtituimus. apud Burchar.lib.13.cap.2. apud Iuon. par.4.cap.35. & in Pannor.lib.2.cap.186. Verba concilij hæc ſunt. Conſtituimus, vt quattuor tempora anni ab omnibus cum ieiunio obſeruentur, id eſt menſe Martio hebdomada

prima: Et feria quarta, & ſexta, & ſabbatho veniant omnes ad eccleſiam hora nona cum litanijs ad Miſſarum ſollemnia. Similiter in menſe Iunio hebdomada ſecunda, feria quarta, & ſexta, & Sabbatho ieiunetur vſque ad horam nonam, & a carne ab omnibus abſtineatur. Similiter in menſe Septembri hebdomada tertia; & in menſe Decembri, hebdomada, quæ fuerit plena ante Vigiliam Natalis Domini, ſicut eſt in Romana eccleſia traditum.

Præterea conc. Bracharenſe 1. can. 16. Si quis (ait) quinta feria paſchali, quæ vocatur Cena Domini, hora legitima poſt nonam ieiunus in eccleſijs Miſſas non tenet. &c. vt ſupra citauimus cap. 32. num. 7.

Conc. Bracharenſe 2. can. 9. præcipit, vt adueniente Natalis Domini die, conuenientes in vnum vicinæ eccleſiæ, per triduum cum pſalmis per Sanctorum Baſilicas ambulantes celebrent litanias: Tertia autem die celebratis hora nona, ſiue decima Miſſis, dimiſſo populo præcipiant Quadrageſimæ ieiunijs ſeruire.

10. Ordo Romanus † in cap. de Vigilia Natalis Domini Prima die (inquit) Vigiliæ Natalis Domini hora nona canunt Miſſam ad S. Mariam, qua expleta canunt veſpertinalem ſynaxim; dehinc vadunt ad cibum. Et in cap. de Sabbatho ſancto Pentecoſtes. Sabbatho (ait) in Vigilijs Pentecoſtes omnes ieiunium faciunt. Et infra. Tantum hora octaua ingrediuntur ad Vigilias, vel miſſarum ſollemnia, vt hora nona expleta, omnia conſummentur. Et in cap. de Ieiunio Pentecoſtes. Ieiunium (inquit) faciant quarta, & ſexta feria, & in Sabbatho vſque ad horam nonam.

Poſtremo pro hac re facit etiam illa ratio, quia ieiunium præterquam quòd eſt
11. abſtinentia a certis quibuſdam cibis, dicitur ſubtractio † prandij, vt in definitione ieiunij inquiunt Goffred. & ipſum ſecuti reliqui Canoniſtæ in rubr. de obſer. ieiu. & Hoſtien. ibi in Summa. §. 1. Quare comeſtio, quæ in die ieiunij ce-
12. na† & non prandiũ eſſe debet, quo plus tardatur, eo melius ieiunium eſt. Vnde ſequitur, quòd refectio in die ieiunij non debet eſſe ante horam nonam, quia alioquin eſſet potius prandium, quàm cena.

Vnde Caiet. in ſummula, ver. Ieiunium. in princ. ad hoc propoſitum hæc ait. Horam conuenientem ad comedendum in tantum exigit ieiunium, vt ab hora nomen acceperit: vt patet ex eo, quòd dicimur ieiunare vel vſque ad nonam vel veſperam, quaſi tota vis ieiunij conſiſtat in protogatione inediæ vſque ad horam tardiorẽ. Et vere ſic eſſe teſtatur eccleſiaſtica obſeruatio. propter quod quan-
13. to plus tarda hora comeditur, melius ieiunatur; non enim † præcipit eccleſia, manducari hora nona, ſed negatiuam, ſcilicet non manducari ante. Hæc Caiet.
14. Verum quoniam contra hanc rationem inſurgit † Panor. in d. Rubr. de obſer. ieiun. vbi ait, ſe in contrarium allegare tex. & Glo. in c. ſint tibi. 2. de conſ. diſt. 5. Textus enim ibi inquit, Sint tibi ieiunia pura, continua, moderataque; id eſt quotidie eſurire, & quotidie prandere. Et ſic appellat textus prandium in ieiunijs; & non cenam. Et Glo. ibidem dicit, quòd non debet quis per totum diem abſtinere, niſi forte ex cauſſa. quod faciunt Saraceni. Et quoniam etiam
15. idem Panor. † ait, quòd in ieiunijs extra Quadrageſimam non eſt hora præ-

fixa

fixa ab eccleſia. Ideo nos conabimur in primis ſuſtinere rationem prædictam tum iuris auctoritate, tum etiam ſanctorum Patrum teſtimonijs: Et deinde reſpondebimus ad ea quæ in contrarium a Panor. allegantur.

DE COMESTIONE, QVAE FIT IN DIEbus ieiuniorum. Cap. XXXVI.

1. *Ieiunium eſt ſubtractio prandij. Et in tantum hoc eſt verum, vt ſi comeſtio vnica, quæ fit in ieiunijs, fiat ad horam prandij, non ſit ieiunium. num. 28.*
2. *Prandere eſt non ieiunare. & num. 4. 7. 8. 10. 11. & 12.*
3. *Ieiunium ſtatutum ab eccleſia frangere, inter grauia peccata computatur.*
5. *Ieiuniorum diebus quæ fit comeſtio, cena appellatur non prandiũ. & num. 6. & 9.*
13. *Nona hora comedebant quotidie veteres, & ipſa comeſtio vocabatur ſimul prandium & cena. & num. 24. Sed vere cena potius, quàm prãdium erat. num. 25. & 27. Prandium autem non niſi abuſiue appellari poterat. num. 30.*
14. *Prandium & cena diſtinguebantur apud antiquos Iudæos. & num. 17. Et etiam apud Romanos. num. 18. 21. & 22.*
15. *Prandium eſt comeſtio, quæ mane fit.*
16. *Cena eſt comeſtio quæ fit veſpere.*
19. *Comedebant aliqui inter Romanos veteres non ſolum bis in die, ſed etiam ter, & quater.*
20. *Comedere ſemel in die eſt Angelorum, bis hominum, frequentius brutorum.*
23. *Cena non ſemper ad horam nonã fiebat apud antiquos, ſed quandoque etiã tardius.*
26. *Agape quid ſit.*
29. *Ieiunia a Paſcha ad Pentecoſten relaxantur.*

1\. QVòd igitur ieiunium ſit ſubtractio † prandij, vt dictum eſt ſupra cap. præced. num. 11. & quòd refectio, quæ in die ieiunij fit, debeat eſſe cena, & nõ prandiũ, eſt auctoritas tex. in c. vnum orarium. §. fi. diſt. 25. qui deſumptus eſt ex S. Auguſt. in ſerm. 41. de Sanctis. vbi ait tex. quòd inter minuta peccata computatur, quoties quis cum ſit ſanus corpore alijs ieiunantibus prandere voluerit.
2\. Quo in loco prandere † nihil aliud ſignificat, quàm non ieiunare. Quod tamen intelligitur ſecundum Glo. ibi, non de ieiunijs ſtatutis, ſed de illis, quæ
3\. quilibet pro ſua voluntate ſeruat; nam alioquin frangere † ieiunium ab eccleſia præceptum, non inter minuta peccata, ſed inter grauia computatur.
Ad idem eſt tex. in c. poſt Paſcha. diſt. 76. vbi B. Iſidorus aſſerit, quòd licet traditio eccleſiarum poſt Paſcha vſque ad Pentecoſten abſtinentiæ rigorem prandijs relaxauerit, tamen ſi quis monachorum vel clericorum ieiunare cupit, non ſunt
4\. prohibẽdi. Quibus verbis per prãdia † apertiſſime ieiunij relaxatio ſignificatur. Ad idem facit etiam tex. in c. litteras. de temp. ord. vbi comeſtio, quæ fit in Sab-
5\. batho quattuor temporum cena † appellatur.
Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 7. in fi. Refectio (ait) corporis in diebus ieiu-

6. niorum, poſt quã nulla alia paratur, non prandium, ſed cena † vocatur, ſicut ait Gregor. in homil. illius euangelij. Homo quidam fecit cenam magnam. Et B. Greg. in allegata homil. quæ eſt. 36. ſuper euangelia. Iccirco autem (inquit) hoc conuiuium Dei non prandium, ſed cena vocatur, quia poſt prandium cena reſtat, poſt cenam vero conuiuium nullum reſtat.

In conc. Turonico. 2. cap. 18. ad propoſitum noſtrũ hæc habentur. De ieiunijs vero antiqua a monachis inſtituta conſeruẽtur, vt de Paſcha vſque Quinquage-
7. ſimã exceptis Rogationibus omni die fratribus prãdiũ † præparetur. Poſt Quinquageſimã tota hebdomada exacte ieiunent. Poſtea vſque ad Kalendas Auguſti ter in Septimana ieiunẽt, ſecunda, quarta, & ſexta die, exceptis ijs qui aliqua infirmitate conſtricti ſunt. In Auguſto quia quotidie Miſſæ Sanctorũ ſunt, prandiũ habeant. In Septembri toto & Nouembri (ſicut prius dictũ eſt) ter in Septimana. De Decembri vſque ad Natalem Dñi omni die ieiunent. Et quia inter Natalem Domini, & Epiphaniam omni die feſtiuitates ſunt, itẽque prandebunt. Excipitur triduum illud, quo ad calcandam Gentilium conſuetudinem Patres noſtri ſtatuerunt priuatas in Kalendis Ianuarij fieri litanias, vt in eccleſia pſallatur, & hora octaua in ipſis Kalendis Circumciſionis Miſſa Deo propitio celebretur. Poſt Epiphaniam vero vſque ad Quadrageſimam ter in ſeptimana ieiunent.

In conc. Aurelianẽſi 4. cap. 2. Sed neque (dicitur ibi) per Sabbatha abſq; infirmitate quiſquam ſoluat Quadrageſimæ ieiuniũ, niſi tantum die Dñico prandeat. Citatur ab Iuo. in 4. par. cap. 44. & in Pannor. lib. 2. cap. 190. & a Burchar. lib. 13. cap. 11. conciliũ Cabilonenſe, can. 5. in hæc verba. Diebus vero ieiunij eleemoſyna facienda eſt, & cibũ, ſiue potum, quo quiſque debuit vti, ſi ieiunauerit, pau-
8. peribus eroget: quia ieiunare, & cibos prandij † ad cenã ſeruare, non mercedis, ſed ciborum eſt incrementum. Credendum eſt autem (vt hoc obiter dicã) concilium hoc Cabilonenſe, quod citatur hic ab Iuo. Et Burch. & quod citatur iterum a Gratia. in c. ſolent. de conſ. diſt. 1. quem nos ſupra, cap. 34. num. 10. retulimus, fuiſſe deperditum; nam in ijs concilijs Cabilonenſibus 1. & 2. quæ in Tomis conciliorum impreſſa ſunt, nihil huiuſmodi tale reperitur. Quamquam B. Tho. 2. 2. quæſt. 147. art. 7. in arg. ſed contra. dictum c. ſolent. non ad concilium Cabilonenſe, ſed ad Calcedonenſe retulit.

S. Ioan. Chryſoſt. in homil. 57. ad populum Antioch. & in homil. 56. ſuper Matth. vbi eadem repetit, de Monachis loquẽs, ita inquit. Et propterea hos præſertim laudo, & admiror, tum propter alia, tum propter hanc dictionem. Illi
9. namque poſtquam pranſi fuerint, immo vero poſt cenam † numquam enim prandium norunt, ſcientes, quòd præſens tẽpus eſt luctus & ieiunij. Itaque poſt cenam Deo quoſdam gratiarũ hymnos dicẽtes, & huius vocis reminiſcũtur. &c. B. Ambroſius pluribus in locis idem manifeſtat. Et ſerm. 33. in ſi. ita ait. Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacendum non eſt, vt qui abſtinemus,
10. & minime prandemus † hoc tempore prandia noſtra pauperibus prærogemus. Et ſerm. ſeq. Quiſquis ergo (inquit) chriſtianus conſecratã ieiunãdo nõ impleuerit Quadrageſimam, præuaricationis, & cõtumaciæ reus tenebitur, quòd legem

diuinitus

diuinitus pro ſalute ſua datam prandendo ipſe reſcindit. Reſcindis enim legē, qui exemplum ieiunij dominici non cuſtodis. Qualis autem chriſtianus es, cum Domino ieiunāte tu prandes? Qualis chriſtianus es, cum Chriſto eſuriente tu reficeris? Ille pro ſalute tua famem ſuſtinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas. Dicite enim mihi, interrogo vos, qui in Quadrageſima prandetis, ſi non in conſcientijs veſtris rei eſtis, quòd abſtinente toto populo, vos ſoli contra præceptum Domini deuoratis. Et in ſerm. 39. Ita homines (ait) quorū animus ſemper eſt in prandio, prandendi ſibi cauſſas inquirunt, & dum ſe a ieiunijs excuſant, tempora Creatoris accuſant.

Ex B. Auguſtino etiam multa in eamdem ſententiam habentur. Et in ſerm. 1. in Sabbatho poſt Dominicam in Quinquageſima, qui eſt de tempore. 62. ita inquit. Rogo vos fratres cariſſimi, & admoneo, vt in iſto legitimo, ac ſacratiſ-
11. ſimo tempore, exceptis Dominicis diebus nullus prandere † præſumat, niſi forte ille, quem ieiunare infirmitas non permittit. Et in ſerm. 65. de tempore, & ſimul etiam in pſal. 42. in fi. Quàm multos (inquit) pauperes ſaginare poteſt intermiſſum hodie prandium noſtrum? Ita ieiuna, vt alio manducante prandiſſe te gaudeas. Et in pſalm. 43. circa med. Non laudatur (ait) in illo ieiunium, qui ad luxurioſam cenam ſeruat ventrem ſuum. Idem in epiſt. 86. ad Caſulanum. ſimiliter appellat prandium ſolutionem ieiunij, & prandere non ieiunare.

B. Benedictus in Regula ſæpiſſime eodem modo loquitur. vt cap. 42. vbi ita in-
12. quit. Omni tempore ſiue ieiunij, ſiue prandij † ſi tempus fuerit prandij. &c. Omitto auctoritatem S. Hieronymi, quē ſupra adduximus cap. præced. num. 3. & aliorum etiam multorum: res enim eſt clarior, quàm vt tot teſtimonijs indigere videatur.

Sed enim ſupradictis obuiare videtur B. Gregor. papa in homil. 38. ſuper euangelia, in illud Matth. 22. Simile factum eſt regnum cælorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Vbi diſputans, an illa parabola, quæ ibi ſub prandij nomine deſcribitur, ſit eadem cum illa, quæ apud Lucam cap. 14. ſub appellatione cenæ habetur, quamuis magis inclinet ad aſſerendum, quòd diuerſa ſit, tamen dicit, quòd fortaſſe etiam teneri poſſet, quòd eadem ſit parabola; & reſpondendo ad obiectiones in contrarium factas, hæc ſubiungit. Quòd vero per illum (ſcilicet Lucam) cena, per hunc autem (ſcilicet Matthæum) prandium dicitur, nequaquam vel hoc noſtræ intelligentiæ obſiſtit: quia cum
13. ad horam nonam † apud antiquos quotidie prandium fieret, ipſum quoque prandium cena vocabatur.

In quibus verbis non nulla ſunt, quæ exactiori indigere viderentur examinatione. Et in primis videndum eſſet, de quibus antiquis intelligat B. Gregorius dum dicit, quòd ad horam nonam apud antiquos quotidie prandiū fieret. Nam ſi intelligat de antiquis Iudæis, ad quorum mores magis veriſimile eſt, Chriſtū dominū ſeſe in parabola accōmodaſſe; tunc probandū eſſet, quòd quotidie hora nona apud illos prandiū fieret, quod ſimul etiā cena vocaretur; nā contrariū

ego

ego mihi perſuaſum habeo, cum in ſcripturis ſanctis ſæpiſſime & prandij & ce-
14. næ † mentio fiat, non tamquam vnius & eiuſdem rei, ſed tamquam rerum diuerſiſſimarum. Et Luc. 14. inquit Chriſtus, Cum facis prandium, aut cenam noli vocare amicos tuos. &c. vbi prandium & cenam diſiunctiue poſita apparet
15. eſſe diuerſa. Et prandium quidem † intelligitur eſſe comeſtio, quæ mane fit, vt colligitur Ioan. 21. ibi, Mane autem iam facto. Et poſt pauca. Venite, prandete.
16. Cena autem † quæ fit veſpere, vt colligitur Matth. 26. ibi, Veſpere autem facto. Et poſt pauca. Cenantibus autem eis.
17. Præterea quòd apud Iudæos † non ſemel tantum in die hora nona, ſed bis, mane ſcilicet & veſpere mos eſſet cibum ſumere, apparet ex 3. Reg. 17. vbi dicitur, quòd corui deferebant Eliæ panem & carnes mane, ſimiliter panem & carnes veſperi. Cum vero Iudæi ieiunabant, & ſemel tantum in die reficiebantur, non ad horam nonam, ſed poſt occaſum Solis cibum ſumere fuiſſe ſolitos oſtendimus ſupra cap. 33. in princ.

Si vero intelligat B. Gregorius non de antiquis Iudæis, ſed antiquis Ethnicis, Romanis, aut Græcis, ad quos poſſibile eſt Euangeliſtas in deſcriptione parabolæ reſpexiſſe; tunc eſſet rurſus inſpiciendum, an apud illos etiam ſemel tantum, an vero ſæpius in eodem die cibum capere mos eſſet; & qua hora id fieret; & poſtremo quonam nomine eorum comeſtio appellaretur.

18. Et quidem quòd apud Romanos † etiam diſtincta eſſent prandia a cenis, præter multos auctores, in quibus paſſim & cenæ & prădij ſeparatim tamquam rerum ſeparatarum mentio reperitur, ſufficiat teſtimonium Pomp. Feſti lib. 3. de verborũ veterũ ſignif. vbi ita inquit. Cena apud antiquos dicebatur quod nunc eſt prandium: Veſperna quam nunc cenam vocamus.

Quamuis autem Martialis lib. 4. epigr. 8. ſuper quo totum fundari videtur B. Gregorij dictum, loquens de ſingulis horis diurnis Romanorum aſſerat, quòd nona hora comeſtioni deputata erat, ſic ſcribens.

Imperat exſtructos frangere nona thoros.

non inde tamen colligitur, quòd illa tantum hora apud veteres comederetur. Nam conſtat, Domitianum Imperatorem, de quo potiſſimum tractat Martialis in illo epigrammate, ad Euphemum ſtructorem menſæ Domitiani ſcribens, docens illum, qua opportunius hora conueniret ſuos libellos oſtendere Imperatori; præter cenam prandebat etiam quotidie ad ſatietatem, vt ex Suetonio habetur in eius vita. cap. 21. Cuius verba hæc ſunt. Quoties otium eſſet, alea ſe oblectabat, etiam profeſtis diebus, matutiniſque horis, ac lauabat de die, prandebatque ad ſatietatem: vt non temere ſuper cenã præter Martianum malum, & modicam in ampulla potiunculam ſumeret. Conuiuabatur frequenter ac large, ſed pæne raptim, certe non vltra Solis occaſum, nec vt poſtea comeſſaretur.

19. Immo vero erant inter Romanos qui ne dum bis † in die, ſed etiam ter, & quater cibos ſumerent. vt in Vitellio teſtatur idem Suetonius cap. 13. ita de eo inquiens. Epulas trifariam ſemper, interdum quadrifariam diſpertiebat; in ientacula, & prandia, & cenas, comiſſationeſque; facile omnibus ſufficiens vomitãdi

conſuetu-

conſuetudine. In hoc tamen Vitellius vitulorum potius (vt mihi videtur) & brutorum, quàm hominum mores imitabatur. Nam vt bene inquit Ioan. Beleth in ſuo Ration. cap. 11. & Guill. Durant. in ſuo, lib. 6. cap. 7. num. 11. & Petr. de Pa-
20. lu. in 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 4. art. 4. cõcl. 2. ſemel in die † comedere eſt Angelorum, bis hominum, frequentius brutorum.

Quòd autem prandium in vſu eſſet apud Romanos, præſertim in æſtate, & a cena diſtingueretur, colligitur etiam ex Cornel. Celſo, qui lib. 1. cap. 1. ſic lo-
21. quitur. Prodeſt etiam bis † die potius quàm ſemel cibum capere, & ſemper quamplurimum, dummodo hunc concoquat. Et cap. 3. de hiemis tempore loquens, ita dicit. Si prandet aliquis, vtilius eſt, exiguum aliquid & ipſum ſiccum ſine carne ſine potione ſumere. Et paulo poſt. Æſtate vero & potione & cibo corpus ſæpius eget, ideo prandere quoque commodum eſt.

Et Macrobius lib. Saturn. 3. cap. 17. agens de legibus lãtis contra luxuriam vete-
22. rum Romanorum, cenarum, & prandiorum † meminit his verbis. Imperari cœpit, vt patentibus ianuis pranſitaretur, & cenitaretur. Sic vt oculis ciuium teſtibus factis, luxuriæ modus fieret. Et infra. Lex Didia conſecuta eſt, vt non ſoli qui prandia, cenaſque maiore ſumptu feciſſent, ſed etiam qui ad eas vocati eſſent, atque omnino interfuiſſent pœnis legis tenerentur.

Præterea horam nonã non ita religioſe cibis ſumendis deſtinatã fuiſſe exiſtimo,
23. quin multi ea prætermiſſa cenas † ad veſperam, & ad noctem differrent. Cicero orat. 20. in Catilinam memorat quoſdam, Quorum (inquit) omnis induſtria vitæ & vigilandi labor in antelucanis cenis expromitur. Et lib. 5. Tuſcul. quæſt. Socratem refert, cum vſque ad veſperum contentius ambularet, quæſitumque eſſet ex eo, quare id faceret, reſpondiſſe, ſe, quo melius cenaret, obſonare ambulando famem. A. Gellius noctium attic. lib. 17. cap. 8. Philoſophus (inquit) Taurus accipiebat nos Athenis cena plerũque ad id diei, vbi iam veſperauerat. Id enim eſt tempus iſtic cenandi frequens.

24. Sed demus, quòd & ſemel tantum in die, & ad horam † nonã quotidie conſueuerint Veteres cibum capere, vt ſcribit B. Gregorius, & aſſerit B. Iſidorus lib. Etymol. vlt. cap. 2. & putat Aldus Manutius nepos lib. 1. de quæſitis per epiſtolam, cap. 4. quod eſt de accumbendi, & comedendi ratione. & cap. ſeq. in princ. & indicare videtur Plato, ſi nõ in Italia, ſaltem extra Italiam, in epiſt. 7. ad propinquos, & amicos Dionis, circa initium, dum ait. Cum autẽ in Italiam, Siciliãque perueniſſem, vitam illam, quam beatam vocant, Italicarum, Syracuſanarũque menſarum plenam nullo modo probaui; bis videlicet in die ſaturum fieri. &c. Quæ verba refert etiam Cicero lib. 5. Tuſcul. quæſt. Dico adhuc huiuſmodi co-
25. meſtionem nullo modo prandium, ſed cenam † appellatam fuiſſe.

Quod oſtenditur tum ex Cicer. lib. 9. epiſtolarum ad diuerſos, epiſt. vlt. ad Pætum, vbi cenam nominat, in qua ſe hora nona accubuiſſe ſcribit. Tum ex Horatio in pluribus locis. Vt lib. 2. ſermonum, Satyra vlt. in princ.

Vt Naſidieni iuuit te cena beati?
Nam mihi quærenti conuiuam, dictus here illic

De medio

De medio potare die.

Et lib. 1. Epiſtolarum, epiſt. 5. ad Torquatum, in princ.

Si potes Archiacis conuiua recumbere tectis,
Nec modica cenare times holus omne patella,
Supremo te Sole domi Torquate manebo.

Et epiſt. 7. ad Mœcenatem.

Sic ignouiſſe putato
Me tibi, ſi cenas hodie mecum. Vt libet. Ergo
Poſt nonam venies.

Et B. Iſidorus loco nunc proxime citato, poſtquam dixiſſet, quòd hora nona Romani veteres ad cibos aduocabantur, iuxta illud Martialis. Imperat extructos. &c. ſubiungit paulo poſt, quòd apud antiquos in vſu non erant prandia. Et Tertulli. in Apologetico, cenam appellat, quæ a Chriſtianis de die inibatur,

26. & Agape vocabatur. Cuius vocis Agapes † declarationem ex Tertull. ibi, & ex alijs auctoribus ponit egregie Reuerendiſſ. Cæſar Coſta conſanguineus & dominus meus lib. 1. variarum ambig. cap. 17. & colligere licet tum ex Caſſia. coll. 24. cap. 12. & alibi, tum ex epiſtola Iudæ canonica; In qua vbi nos habemus verbum, In epulis. græcus codex habet. ἐν ταῖς ἀγάπαις. Indicat autem Tertullianus ibi, quòd finita cena poſt manuum ablutionem lumina afferebantur, ita inquiens. Poſt aquam manualem, & lumina, vt quiſque de ſcripturis ſanctis, vel de proprio ingenio poteſt, prouocatur in medium canere: Hinc probatur, quo modo biberit. Æque oratio conuiuium dirimit. Inde diſceditur non in cateruas cæſionum, neque in claſſes diſcurſationum, nec in eruptiones laſciuiarum, ſed ad eamdem curam modeſtiæ, & pudicitiæ; vt qui non tam cenam cenauerint, quàm diſciplinam. Super quibus verbis Franciſcus Zephyrus in cōment. ſic ait. De die cenaſſe antiquos, omnes litteræ docent, ita vt ſecunda menſa ad tenebras vſque extēderetur; quo tempore lotis manibus, & inflāmatis lychnis, aut talis operam ludebant, aut ſaltationibus, cantileniſque; ſæpe etiam in propinationibus vino efferueſcentes aut inter ſe rixabantur, aut ebrij per vrbem diſcurrentes cateruatim, obuium quemque cæſionibus, verberibuſque accipiebāt, niſi in turpes laſciuias prorumperent: quæ omnia ita chriſtiana norma emendauerat, vt non vitia tantum fugaret, ſed optimos etiam mores reponeret; nec maior vbique corporis ratio haberetur, quàm ipſius animi.

Huic autem antiquorum conſuetudini, afferendi lumina expleta cena, quam & Tertullianus, & Zephyrus memorant, conſonat id quod canit Virgilius lib. 1. Æneidos, in fi.

Poſtquam prima quies epulis, menſæque remotæ.
Crateras magnos ſtatuunt, & vina coronant,
Fit ſtrepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria, dependent lychni laquearibus aureis
Incenſi, & noctem flammis funalia vincunt.

27. Præterea, quòd comeſtio, quæ hora nona fieret, cena † appellaretur, & non prandium,

prandium, S. Hierony. in epiſt. 22. ad Euſtochium, de cuſtodia virginitatis, id egregie probat. Vbi cum deſcripſiſſet Cœnobitarum vitã, dixiſſetque, eos quotidie ad horam nonam ad menſas accedere, poſtea de eiſdẽ agens, hæc ſubiungit. Ieiunium totius anni æquale eſt, excepta Quadrageſima, in qua ſola conceditur diſtrictius viuere. A Paſcha ad Pentecoſten cenæ mutantur in prandia, quo & traditioni eccleſiaſticæ ſatisfiat, & ventrem cibo non onerent duplicato. Quibus verbis nihil aliud ſignificat, niſi quòd cibus, qui hora diei nona fuerat capiendus, paulo citius, id eſt ſexta hora pro feſtiuitatis tempore capiatur. vt inquit Ioan. Caſſia. coll. 21. cap. 23. de monachis cœnobitis ſimiliter agens, quem ſupra citauimus cap. 31. num.4.

Colligo autem ex dictis B. Hieronymi verbis vnũ quidpiam in hac materia ſatis
28. notandum. Subtractionem ſcilicet prandij † ita eſſe de eſſentia ieiunij, vt quãuis vnica ſit in die comeſtio, ſi tamen non exſpectata hora cenæ anticipetur, & fiat ad horam prandij, illud non poſſit ieiunium appellari. Hoc enim innuit B. Hieronymus per illa verba, Quo & traditioni eccleſiaſticæ ſatisfiat. Nam tra-
29. ditio eccleſiaſtica eſt, vt a Paſcha ad Pentecoſten ieiunia † relaxentur. vt habetur per Beatos Ambroſium, Hieronymum, & Iſidorum in c. ſcire. c. poſt Paſcha. & c. vtinam. diſt. 76. & per B. Auguſt. in epiſt. 86. ad Caſulanum, circa med. & in epiſt. 119. ad Ianuarium, cap. 15. quæ habetur etiam inter opera B. Hieronymi, Tom. 9. epiſt. 21. Quod notandum eſt contra Angel. ver. Ieiunium. §. 2. vbi tenet, quod anticipare notabiliter horam in comedendo in die ieiunij, nõ frangit ieiunium. Contra quem tamen eſt communis ſententia aliorum Doct. vt videre eſt per Nauarr. in Manua. Confeſſ. cap. 21. num. 27.

Igitur vt ad B. Gregorium reuertamur, dum inquit, ad horam nonam quotidie apud antiquos factum fuiſſe prãdium, & illud ſimul etiam cenam appellatum, dicendum eſt, quòd hoc cenſetur dictũ non proprie, ſed quodã loquendi mo-
30. do † abuſiuo, quẽadmodũ ſi quis ſolitus ſæpius in die comedere, ieiunans poſtea, & ſemel ſe reficiens, diceret refectionem illam ſibi eſſe eo die & ientaculũ, & prandium, & merendam, & cenam, & ſimul etiam comiſſationem. Quod reuera non niſi per tropum quemdam ſatis improprium intelligi poſſet. Quo loquendi modo vſi etiam videntur Caſſiod. in Tripart. lib. 1. cap. 11. & Sozom. lib. 1. cap. 13. dum de S. Antonio abb. ſcribentes, hæc de eo referunt. Erat eius eſca ſolus panis & ſal, potus aqua: prandijque tempus Solis occaſus. Ac ſi dicerent, Quod aliis omnibus eſt mane ad capiendum cibum, vt in eo primum prandentes ieiunium ſoluant, hoc erat B. Antonio Solis occaſus.

DE COMESTIONE IN DIEBVS IEIVNII. Cap. XXXVII.

1. *Ieiunium late ſumptum accipitur pro quadam abſtinentia, & moderata refectione, qua omni tempore, & ſingulis diebus vti debemus.*
2. *Ieiunium eſt triplex. primum generale, abſtinere a vitijs; ſecundum late ſumptũ,*

moderata

moderata comeſtio ; tertium proprie, ſubtractio prandij. &c.

3. *Ieiunans per totum diem vſque ad noctem ex ſuperſtitione, male facit; ſed ex deuotione, bene facit.*

4. *Ieiunantes comedere debent ad veſperam.*

5. *Ieiuniorum diebus quæ fit comeſtio, vere hodie prandium, & non cena appellari poteſt; cum horam ſextam aut præueniamus, aut vix exſpectemus.*

6. *Ieiunij ſoluendi hora cum ſit de iure poſitiuo, facile poteſt moribus vtentium alterari.*

7. *Socijs ſuis quilibet ſeſe accommodare debet in cibo, & moribus.*

8. *Pars omnis turpis eſt, vniuerſo ſuo non congruens.*

9. *Ieiuniorum diebus comedere ad horam ſextã cæptum eſt poſt tempora B. Thomæ.*

10. *Ieiuniorum diebus adhibetur menſæ benedictio quæ eſt cenæ, non quæ eſt prandij.*

11. *Veſperas recitare ante comeſtionem in Quadrageſima, aut Nonam in alijs ieiunijs non eſt præceptum in priuata recitatione. Sed in publica ſic. num. 13. Quãuis etiam in priuata id obſeruare congruum ſit. num. 12.*

SVpereſt nunc, vt ad ea, quæ in contrarium ſupra, cap. 35. in fi. a Panor. allegabantur, reſpondeamus.

Et ad tex. in c. ſint tibi. 2. de conſ. diſt. 5. reſpondeo dupliciter.

Primo, quòd ille tex. loquitur non de ieiunio proprie, & ſtricte ſumpto, prout
1. nos de eo nunc loquimur, ſed de ieiunio † large, & magis generaliter accepto: pro quadam ſcilicet abſtinentia, & moderata refectione, qua omni tempore, & ſingulis diebus vti debemus. Et ita illum tex. intelligit Goffredus, Hoſtienſis, & ipſemet Panorm. qui in rub. de obſer. ieiun. ex Goffr. ibi, hæc dicit. Tri-
2. plex † eſt ieiunium; quoddam eſt ieiunium generale, vt abſtinere a vitijs & voluptatibus. de conſ. diſt. 5. c. ieiunium. Secundum ieiunium eſt moderata refectio. de conſ. diſt. 5. c. ſint tibi. &c. non dico. Et hæc ieiunia ſunt ſingulis diebus ſoluenda. Et de his non tractabitur hic. Tertium eſt ieiunium, ſecundum quòd ſumitur hic, & in conſuetudine loquendi. Et iſtud eſt ſubtractio prandij. &c. Vnde mirum eſt, quo modo pauciſſimis verbis interpoſitis tanta Panormitanum cœperit obliuio, vt ſibimet conſtare non videatur, cum ſubiungat, ſe contra definitionem ieiunij proprie ſumpti allegare textum in contrariũ, in d. c. ſint tibi.

Secundo reſpondeo, quòd verba illa in eo tex. id eſt quotidie prandere. nõ ſunt verba tex. ſed addita a Burchardo, aut alio quopiã Decretiſta. Si enim ille tex. deſumptus ſit ex B. Hieronymo in epiſt. 2. ad Nepotianũ, de vita clericorũ, circa fi. vt habet Iuo par. 4. cap. 56. & in Pannor. lib. 2. cap. 186. & Gratianus in d. c. ſint tibi. qui B. Hieronymum illius canonis auctorem faciunt. Certe B. Hieronymus in ea epiſt. nihil aliud habet ad propoſitum illius can. niſi hæc verba. Sint tibi pura, caſta, ſimplicia, moderata, & non ſuperſtitioſa ieiunia. Quare quæ ſequuntur in tex. Id eſt quotidie eſurire, & quotidie prandere. B. Hieronymi verba non ſunt. Si vero tex. ille deſumptus ſit ex dictis Pœmenis abb. vt vult Burchar.-

char. lib. 13. cap. 24. (Hunc enim Pœmenem abb. intelligi puto, dum dicitur apud Burchard. ex dictis Pimenij eremitæ) ſimiliter verbum prandere in eius dictis non inuenitur. Reperi enim in lib. qui in Vitas patrum inſcribitur, In 2. par. §. 42. hæc verba. Requiſitus abbas Pœmen, quemadmodum oporteat ieiunare, reſpondit. Ego volo monachum ita quotidie parum comedere, vt non ſatietur. Nam biduana, & triduana ieiunia vanæ gloriæ vacant. Hæc enim omnia examinauerunt ſancti Patres, & inuenerunt, quia bonum eſt quotidie ieiunare, & parum comedere, vt ſitiant quotidie, & eſuriant. Hanc enim viam regiam leuem nobis eſſe demonſtrauerunt. Ex quibus dictis bene colliguntur illa verba, id eſt quotidie eſurire. Sed illa ſequentia, Et quotidie prandere. mutari debuiſſent in hæc, Et quotidie parum comedere. Nam de prandio nulla habetur ibi mentio apud Pœmenem abbatem. Cuius ſententiæ maxime conformia ſunt quæ habet Caſſianus lib. 5. de Inſtit. cœnob. cap. 9. vbi inter cetera inquit, quòd melior eſt rationabilis cum moderatione quotidiana refectio, quàm per interualla arduum, longumque ieiunium.

Quod vero Glo. in d. c. ſint tibi. aſſerit, non debere aliquem per totum diem abſtinere, niſi ex cauſſa: quod faciunt Saraceni. dico, quòd ſi quis ex ſuperſti-
3. tione abſtineret per totum † diem, imitari in hoc volens Saracenos, aut Iudæos, male quidem faceret; & in hoc ſenſu procedit dictum Gloſſæ. Sed ſi quis ex deuotione, & ex temperantiæ virtute expectare velit aut nonam, aut veſperam, quemadmodum exſpectabant veteres ſancti Patres ad ſoluendum ieiunium, dico, quòd bene faceret, neque eſſet vllo modo reprehendendus, aut prohibendus. Et in hoc ſenſu procedit dictum B. Auguſtini lib. 3. de doctrina chriſtiana, cap. 12. quod habetur in c. quiſquis. diſtin. 41. Quiſquis rebus prætereuntibus (inquit ibi S. Auguſt.) reſtrictius vtitur, quam ſeſe habent mores eorum, cum quibus viuit; aut temperans (ſic enim lego, non intemperans) aut ſuperſtitioſus eſt. Et ipſa Glo. alibi, nempe in c. ſi. diſt. 82. ait, quòd ad ve-
4. ſperam † debent comedere ieiunantes.

Quòd autem poſtremo dicit Panorm. in ieiunijs extra Quadrageſimam horam non eſſe præfixam ab eccleſia, ſatis, ſuperque oſtendimus ſupra cap. 33. & ſeqq. tot veterum ſanctorum patrum teſtimonijs & exemplis, conciliorum inſuper & iurium auctoritate, horam refectionis in ieiunijs numquam fuiſſe ante nonam, & refectionem ipſam non prandium, ſed cenam appellari debere, vt non ſit amplius hac in re vllus dubitandi locus.

Ceterum vniuerſa hæc, quæ de horis ſoluendi ieiunij diximus, valde ſunt poſtea per contrarias conſuetudines immutata; cum enim ne dum nonam, ſed etiam ſextam in comedendo iam præueniamus, vere hodie refectio in diebus
5. ieiunij appellari debet potius † prandium, quàm cena. Nam ſi ſecundum auctoritatem B. Hieronymi, quam ſupra retulimus cap. proximo, num. 27. cenæ mutari dicuntur in prandia, cum a nona in ſextam refectiones transferuntur, noſtra refectio in ieiunijs cum ſexta hora fiat, aut etiam ante ſextam, non niſi prandium appellari poteſt.

Ad quod

Ad quod idem probandum vtor præterea argumento Alexandri de Ales in 4. part. quæſt. 103. memb. 2. quem ſupra citauimus cap. 32. num. 18. in contrarium tamen retorquendo, hoc pacto. In diebus non ieiuniorum prandemus ad tertiam, aut parum poſt tertiam: cenamus item veſperi. In diebus item ieiuniorum reficimur ad ſextam, aut ante ſextam. Sed ſexta multo propinquior eſt prandio, quàm cenæ, ergo refectio in diebus ieiunij magis prandium, quàm cena appellari debet. Quam rem expreſſe fatetur Lipomanus in opere Italice conſcripto pro confirmatione omnium dogmatum catholicorum, lib. 2. cap. 7. de ieiunio, in reſponſ. ad 11. obiectionem. vbi ſic inquit. Quoniam humana natura iam facta eſt fragilior, diebus noſtris cenæ in prandia mutatæ ſunt.

Fatendum eſt autem, verum eſſe, quòd hæc omnia, quæ de horis reficiendi di-
6. cimus, cum ſint iuris poſitiui, facile poſſunt † moribus vtentium alterari. vt not. in c. fi. de conſuet. & habetur per Gratia. in c. in iſtis. §. leges. diſt. 4. vbi etiã ſubiungit exemplum in materia ieiuniorum.

Quare nemo reprehendendus eſt, qui præſentium temporum mores ſecutus, reliquis Chriſti fidelibus in hora ſumendi cibi ſe conformat. Quilibet enim ſe-
7. ſe † accommodare debet ſocijs ſuis in cibo, & moribus, vt inquit Glo. in c. quiſ-
8. quis. diſt. 41. Et turpis eſt omnis pars † vniuerſo ſuo non congruens. vt habetur in c. quæ contra. diſt. 8. Niſi tamen aliquo maioris deuotionis impulſu moueretur; nam tunc non eſset ab opere ſupererogationis deterrendus. vt diximus ſupra, per tex. in d. c. quiſquis.

Hæc autem conſuetudo comedendi in ieiunijs ad horam ſextam, ſi quis a me poſtulet, quandonam incœperit; Reſpondebo in primis, non eſse adeo anti-
9. quam, nam vſque ad tempora † B. Thomæ nulla alia hora reperitur ad ſoluendum ieiunium nominata, niſi nona, aut poſt nonam. Deinde dicam, quòd ſtatim fere poſt B. Thomam (vti exiſtimo) diuerſa inualere cœpit conſuetudo, comedendi ſcilicet ad horam nonam vel ad horam ſextam. Nam Ricar. de Media villa, qui potuit eſse Diſcipulus B. Thomæ, ſuper 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 3. art. vlt. in fi. hæc ait. Nec oportet præciſe accipere horam nonæ. Si enim per modicum tempus ante horam nonæ comedatur, non propter hoc frangitur ieiuniũ. Et quamuis hi qui comedunt ſtatim poſt horam ſextam, vel hora ſexta, derogent in aliquo perfectioni ieiunij, non tamen ſunt tranſgreſsores huius, quod eſt neceſſitatis in ieiunio, maxime quia iam inualuit conſuetudo in multis locis comedere ſtatim poſt horam ſextam, vel ipſa hora ſexta. Caietanus etiam in ſummula ver. Ieiunium, in princ. ita habet: Poteſt quis comedere illa hora, qua cõmuniter ieiunantes ibi comedunt. Et hoc ideo dico, quia paulatim detractum multum videtur horæ, nam trecenti anni adhuc non ſunt, ex quo hora prandij in ieiunio erat hora tertia poſt meridiem, vt patet in B. Thomæ ſcriptis: nunc autem religioſi etiam, multum ante meridiem æſtiuo tempore, & in Quadrageſima videntur comedere. Hæc Caiet.

Videmus itaque tantum paulatim fuiſse detractum ieiunijs in tempore ſumendi cibi exſpectando, tantumque hactenus ſemper detractionem hanc creuiſse,

vt breui timendum ſit, hanc alluuiem, ne dicam ingluuiem, quidquid reſiduũ
eſt temporis corroſuram, & futurum ſit, vt prandia tam in diebus ieiunij, quàm
non ieiunij quantum ad horam penitus cõfundantur. Sufficiat autem pro qua-
dam vetuſtatis imagine conſeruanda, ſi prandio, quod fit in die ieiunij benedi-
10. ctionem menſæ, quæ cenæ conuenit † adhibeamus: vt dum antiquis conſue-
tudinibus per noſtrum teporem iam inhærere non poſſumus, vmbras ſaltem,
& effigies quaſdam illarum retinere intelligamur.

Quod malum non ſolum in hac re, ſed etiam in pluribus alijs nobis accidit. Sta-
tutum illud (exempli gratia, quod ad rem de qua agimus maxime pertinet) con-
cilij Cabiſonen. in c. ſolent. de conſ. diſt. 1. cuius nos ſupra fecimus mentionem
cap. 34. num. 10. & cap. 36. num. 8. prius videlicet in Quadrageſima eſſe Veſper-
tinũ officium celebrandũ, quàm ad ſumendum cibũ accedatur; quod & de offi-
cio, & de hora veſpertina exſpectanda maxime intelligitur, vt in eod. cap. 34. di-
ximus, & clare patet in d. textu. nunc cũ aliæ inoleuerint conſuetudines, in tantũ
abrogatũ cenſetur, vt neque horam veſpertinã exſpectemus ad ſoluendum ieiu-
11. niũ, neque teneamur in priuata † horarũ canonicarũ recitatione prius dicere
Veſperas, quàm comedamus. Congruum quidem hoc eſſet, & ſine rationabili
12. cauſſa id prætermitti minime deberet, vt ſcilicet in Quadrageſima † Veſperas,
in alijs ieiunijs Nonam ante refectionẽ perſolueremus. Verum quantũ ad præ-
ceptum attinet, ſatis, ſuperque eſt hodie ad retinendam qualemqualem vetuſta-
13. tis formã, ſi ij, qui eccleſijs in decantandis diuinis officijs publice † deſeruiũt
obligentur ad celebrandum Veſperas mane in Quadrageſima, vel Nonam in
alijs ieiunijs, antequàm ab eccleſia diſcedant, vt poſſint deinde ſtatim circiter
meridiem craſſo modo ſupputatum cibos ſumere.

Colliguntur hæc ex aſſertionibus multorum Doct. præcipue vero ex S. Anton.
2. par. tit. 6. cap. 2. §. vlt. in fi. Petr. de Palu. in 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 4. art. 4. cõcl. 1.
Durando ibidem, quæſt. 9. art. 3. Caiet. 2. 2. quæſt. 147. art. 7. Nauar. in Manua.
Confeſſ. cap. 21. num. 27. & in Manua. de Orat. cap. 3. num. 40. & ſeq. & cap.
22. num. 94. & ſeq. Gabr. Biel. ſuper cano. lect. 14. Roſel. ver. Horæ canoni-
nicæ. §. 18. Tabie. ver. eo. §. 27. Silue. ver. eo. §. 9. verſ. 5. Lipom. in opere italice
ſcripto pro confir. omn. dom. cath. lib. 2. cap. 7. in reſp. ad obiectionem 11. Co-
uarr. lib. 4. varia. reſolut. cap. 20. num. 14. in fi.

DE HORA MISSAE, ET COMESTIONIS. Cap. XXXIIX.

1. *Miſſa in diebus Ieiunij ad nonam, in diebus communibus ad ſextam dicebatur, quia in illis horis deinde comedebatur. In diebus vero Dominicis, & Feſtis dicebatur Miſſa ad tertiam, nõ quia illa hora ante ſextam comederetur, ſed quia in illis diebus habebantur conciones ad populum. num. 2.*

3. *Miſſa ſecundum Micrologum, cum dicitur ad ſextam, comedimus ad nonam: cum dicitur ad nonam comedimus ad veſperam. Et ſecundum B. Clementem cum*

ſumitur mane eucharistia a miniſtris, ieiunandum eſt vſque ad ſextam; cum ſumitur tertia, aut quarta hora ieiunandum eſt vſque ad veſperas. num. 5. Sed hæc vſu recepta non ſunt. num.6.

4. *Stationis ſoluendæ hora varie accipiebatur.*
7. *Horæ canonicæ appellantur etiam horæ comedendi.*
8. *Ieiunij ſoluendi horam Doct. tractant.*
9. *Collationes vulgari ſermone vnde dictæ ſint in ieiunijs.*
10. *Collatio quid ſignificet.*

NVnc vt ad rem, quam ſupra cap. 31. initio tractationis de comeſtionis hora cœpimus, reuertamur, ex his, quæ de prandio, & hora comedendi diſſeruimus, horam celebrandi Miſſam Conuentualem facile colligimus. Nã quia
1. in ieiunijs vſque ad nonam, immo poſt nonã comeſtio † differebatur, Miſſa etiã, vt diligentior fieret præparatio in diebus ieiunij tẽpore nonæ celebrabatur. Reliquis vero communibus diebus iccirco Miſſam factam fuiſſe ad ſextam intelligimus, quia in meridie communiter prandebant. Quòd vero in Dominicis, &
2. Feſtis diebus ad tertiã † ſacrificium offerretur, nõ eam puto fuiſſe rationẽ, quia in his diebus prandia ante meridiẽ ad tertiã inirentur, quod tamen putat Ioan. Beleth. in Ration. cap. 119. ſed quoniam conciones intra Miſſarũ ſollemnia, & homiliæ ad populum habebãtur, neceſſe erat, Miſſæ ſacri inchoationẽ aliquanto anticipari, vt reliquis etiam munijs tempus intra meridiem ſufficere poſſet. Ad quod fac. tex. quem ſupra citauimus cap. 32. num. 14. ex dictis S. Auguſt. apud Burchar. lib. 2. cap. 54. ibi, Admonendus eſt populus, vt ante publicũ, peractũque officium ad cibũ nõ accedat: Sed omnes ad publicam ſanctã matrem, eccleſiam Miſſarum ſollemnia, & prædicationem audituri conueniant. &c. Quamuis autem ex Ioan. Beleth. loco proxime citato, & ex B. Tho. atque alijs, quos ſupra adduximus cap. 31. in initio, huiuſmodi ratio differendæ Miſſæ habeatur; notandum eſt tamen quòd Micrologus, cuius auctor ducẽtis prope annis præceſſit B. Thomã, paulo aliter hanc rem explicat. Ipſe enim lib. de eccleſ.
3. obſer. cap. 49. inquit, quòd eccleſiaſtica conſuetudo eſt, vt ad nonã reficiamur † cum ad ſextam Miſſam celebramus; ad veſperam autem, cum ad nonam ſacrificamus. Quam diuerſitatem inter hos Doct. inde ortam cenſeo, quòd varia olim fuerit circa hoc eccleſiæ conſuetudo. Plerique enim ſtatim accepto corpore Domini, quod in fine Miſſæ populo diſpenſabatur, ſtationem ſoluebant: non nulli vero diutius in orationibus perſeuerandum putabant. Vnde nõn mirum, ſi aliqui eadem hora, qua Miſſa celebrata fuerat, aliqui vero ſequenti hora
4. reficiebantur. Colligitur autem varius ille mos ſtationis † ſoluendæ ex Tertullia. antiquiſſimo auctore, in lib. de oratione, in fi. vbi licet reprehendat eos, qui in ſtationibus ſumpta euchariſtia ab eccleſia diſcedebant, oſtendit tamen, pleroſque ita faciendum exiſtimaſſe.
5. Rurſus notandum eſt, quòd S. Clemens pontifex & martyr † longe aliter præcipit faciẽdum miniſtris altaris, in epiſt. 2. ad Iacobum fratrem Domini, in princ.

quod

quod habetur per Gratia.in c.tribus.de cõſ.diſt.2.& per Burchar.lib.5.cap.11. vbi ita inquit. Qui autem reſidua corporis, quæ in ſacrario relicta ſunt, conſumunt, non ſtatim ad accipiendos communes cibos conueniant, ne putent ſanctæ portioni miſcere cibum, qui per aqualiculos digeſtus in ſeceſſum diffunditur. Si igitur mane dominica portio editur, vſque ad ſextã ieiunent miniſtri qui eam conſumpſerunt. Et ſi tertia, vel quarta hora acceperint, ieiunent vſque ad veſperas. Sic ſecreta ſatisfactione, æterna cuſtodienda ſunt ſacramenta. Sed hæc
6. vſu recepta non ſunt, † & conſilium potius continent, quàm præceptum. vt ait Hoſtien. in ſumma, tit.de conſ.eccl.vel alt.diſt.2.§.& qualiter.num.13. in fi. Et ſi præceptum continent, iam per contrariam conſuetudinem abrogatum eſt, vt inquit S.Tho.in 3.par.quæſt.80. art.8.in reſp. ad 6.

Hactenus dixiſſe ſufficiat de hora Miſſæ ſollemnis, & Conuentualis, & ſimul etiam tractaſse de hora prandij aut cenæ. Quæ tractatio licet alicui nimis longa, aut a materia de qua nos agimus, aliena videri poſſit, reuera tamen non eſt, & nobis neceſsaria fuit tum pro hora Miſsæ rectius cognoſcenda, vt viſum eſt; tum etiam quia cum de tempore horarum canonicarum nobis inſtitutus fuerit ſermo non poterat vllo modo de hora prandij, aut refectionis tractatio præ-
7. termitti, cum ipſæ etiam horæ † reficiendi, horæ canonicæ appellentur. vt patet in Regula S. Benedicti, cap. 37. & in lib. qui In vitas patrum inſcribitur 3. par. cap. 32. quem locum citat Petrus de Palu. in 4. ſent. diſt. 15. quæſt. 4. art. 4. conclu. 1.

8. Quòd ſi quis videre cupiat, quæ de hora † ſoluendi ieiunij Doct. ſcribunt, legat Theologos in d.diſt. 15. 4.ſent. Canoniſtas in rubr.de obſer. ieiun. & ſummiſtas, in ver. ieiunium. Inter recentiores vero legat præcipue Did. Couarr. lib. 4. varia. reſol. cap. 20. num. 14.

Finem nunc facturus ſum, ſi vnum dumtaxat tamen corollarij vice, & quaſi obiter dixero prius, quod forte audire non erit iniucundũ. Id autem eſt, vndenam modicæ illæ ſerotinæ potatiunculæ, quæ in diebus ieiuniorum fiunt, Collatio-
9. nes † vulgari apud nos idiomate vocitentur. Huius autem vocabuli deriuationẽ arbitror ſumi poſse ex Regula S.Benedicti, cap.42. Ibi enim ſtatuitur, vt omni tempore Monachi mox vt ſurrexerint a cena ſedeant omnes in vno loco, & legat vnus Collationes, vel Vitas patrum. Et ſi ieiunij dies fuerint, ſimiliter dicta Veſpera, paruo interuallo mox accedant ad lectionem Collationum, quarũ lectis quattuor, aut quinque folijs, vel quantum hora permittit, dicant Completorium, quo deinde finito dormitum ſe conferant. Et in eamdem ſententiã dici videtur in Synhodo Cabilonenſi 2. cap. 59. apud Burchar. lib. 8. cap. 77. & apud Iuo. par. 7. cap. 95. quòd Sanctimoniales omnibus diebus ad Capitulũ, & ad Collationes veniant. Huius etiam inſtituti egregie meminit Guill. Durant. in Ration. lib. 5. cap. 9. in fi. vbi ait, quòd Religioſi ante Completorium præmittunt Collationem, quæ a ſanctis patribus originẽ traxit; qui dictis Veſperis conuenire, & de ſcripturis ſacris cõferre ſolebãt ad inſtar operariorũ ad recreationẽ ad inuicem confabulantium: Ideoque tunc vitas, vel Collationes patrum, & his

ſimilia, quæ potius ſunt ad recreationem, & delectationem legunt: & eruditiores ſi dubium occurrerit, interrogant.

Ex hoc igitur monachorum inſtituto, qui licet ſero ad ſumendum cibum non congregarentur in diebus ieiunij, congregabantur tamen eadem hora ad Collationem vel faciendam, vel audiendam, nos etiam cum ad illud ientaculum ſerotinum (vt Caiet. appellat) quod medicinæ, aut conſuetudinis cauſſa ſumitur, conuenimus, ne videamur ad cenam, aut ad comeſtionem congregari, quã in ieiunijs duplicare non licet, modeſtiori vocabulo rem honeſtantes, dicimus, ad Collationem conuenire.

10. Non ignoro, Collationẽ † latine illud conuiuium figurata locutione dici poſſe, in quod comparandum plures aliquid contulerunt; quæ collatio græce ſymbolum a συμβάλλω, quod eſt confero, appellatur. Plautus in Curc. Symbolorũ collatores. Terent. in Andr. Symbolum dedit, cenauit. Et in Eunucho. Heri aliquot adoleſcentuli coimus in Piræo in hunc diem, vt de ſymbolis eſſemus. Et Gratia. in Decr. diſt. 44. c. non oportet. 2. ex conc. Laodiceno, cap. 55. huiuſmodi ſymbolorum mentionem faciens, Non oportet (ait) miniſtros altaris, vel quoſlibet clericos, aut etiam laicos chriſtianos ex ſymbolis, quæ vulgus comeſſalia appellat, conuiuia celebrare. Et in c. ſi. diſt. ea. ex lib. Capitulorum Martini Bracharen. epiſcopi, cap. 61. Non liceat (inquit) Sacerdotes, vel clericos, ſed nec religioſos laicos conuiuia facere de confertis.

Verum huiuſmodi Collatio non ea eſt, quam vulgari ſermone Collationem vocamus. Vulgo enim Collationem dicimus, non quæ ex ſymbolis conſtat, & quæ opiparum alioqui poteſt eſſe conuiuium, ſed in qua modico vtimur cibo, & ad plenum non reficimur. Quod fortaſſe innuit tex. in c. quando preſbyteri. d. diſt. 44. qui etiã habetur apud Iuo. par. 6. cap. 255. Quando preſbyteri (inquit tex.) per Kalendas ſimul cõueniunt poſt peractum diuinum miniſterium ad neceſſariam collationem (ſic enim habet Iuo, non collectionem) non quaſi ad plenam refectionem, ſed quaſi ad prandium ibi ad tabulas reſideant. Quamobrem ex his, rectius videor mihi vulgares has noſtras collationes ex inſtitutis Monachorum, prout ſupra expoſui, quàm ex latina appellatione poſſe deducere. Qua in re illud mirari liceat, Collationes quidem apud nos in diebus ieiuniorum non re, ſed nomine tantum reperiri, nulla enim vel fit, vel legitur collatio ſpiritualis; contra vero cenæ vocabulum euanuiſſe, rem autem non dicam apud pleroſque, ſed apud quoſdam perſeuerare. Verum de his hactenus.

DE TEMPORE, A QVO PRIMVM Miſſæ priuatæ celebrari poſſunt. Cap. XXXIX.

1. *Miſſæ priuatæ qualibet hora ab initio diei vſque ad meridiẽ diei poſsũt. et nu. 17.*
2. *Diei initiũ nõ ab ortu Solis, ſed ab aurora ſumitur pro Miſſis priuatis celebrãdis.*
3. *Auroræ ortus quando incipiat.*

Peritis

4. *Peritis in arte ſtandum eſt.*
5. *Crepuſculi linea æquidiſtat ab horizonte per decem & octo gradus.*
6. *Crepuſculi gradibus decem & octo pertranſeundis Sol immoratur plus ſemper quàm per vnam horam, & quintam partem alterius.*
7. *Tempus pro eccleſiaſticis officijs non punctualiter accipiendũ eſt, ſed craſſo quodam modo.*
8. *Miſſam celebrans ante initium auroræ, putans eſſe aurorã, excuſatur a peccato.*
9. *Parum diſtans pro nihilo reputatur.*
10. *Miſſam celebrare licet ante auroram in aliquo caſu, vt quando Epiſcopus iter facit. Vel quando neceſſe eſt infirmum communicare. num. 12. Vel quando id habetur ex priuilegio. num. 13. In quibus tamen caſibus nõ quacũque hora noctis, ſed prope aurorã, & circa diurnam lucem celebrandum eſt. num. 21. Et rurſus non niſi parciſſime his priuilegijs & cauſſis quis vti debet. num. 22.*
11. *Epiſcopum decet quotidie Miſſam audire, quamuis non præcipiatur.*
14. *Miſſam celebrare ante diem eſt peccatum mortale.*
15. *Conſuetudo generalis ſeruanda eſt.*
16. *Miſſas celebrandi Ritum tenemur ſeruare.*
18. *Præcedentia, & ſequentia rem declarant.*
19. *Determinatio una reſpiciẽs plura determinabilia debet pariformiter determinare.*
20. *Natiuitatis Domini nocte vnam dumtaxat Miſſam celebrare licet.*

Miſſæ priuatæ, ſeu peculiares, vt de his etiam cõſequenter tractemus, qua-
1. libet hora † ab initio diei vſque ad meridiem, iuxta ſententiam omnium Doct. quos ſupra citauimus cap. 29. num. 12. dum de Miſſis publicis ageremus,
2. celebrari poſſunt. Initiũ autẽ diei † omnes fatẽtur ſumendũ eſſe nõ ab ortu ſubſtãtiæ Solis ſupra horizontẽ, ſed ab ortu auroræ, & ab aliqua aeris illuſtratione.
3. Verũ quandonam incipere dicendus ſit auroræ † ortus pauci ſunt qui explicẽt. Scotus in 4. ſent diſt. 13. quæſt. 2. art. 3. inquit, quòd principium auroræ incipit ſecundum auctores in lib. de crepuſculis, quando Sol eſt ſub horizonte ad decem vel octo gradus, quorum aſcenſus non continet ſpatium vltra medietatem horæ æqualis, & quintam vnius horæ.

Gabriel Biel in expoſit. cano. lect. 14. circa med. referens verba Scoti, ſic inquit. Principium auroræ incipit vna hora, & quinta parte horæ ante corporalem Solis ortum ſecũdum auctorem lib. de crepuſculis, & patet per ſituationem lineæ crepuſculi in facie aſtrolabij. Et ſubiungit. Hæc Scotus. Sed ſi meus Scotus non ſit mendoſus, multo aliter ipſe habet, vt ſupra retuli.

Summa Roſel. in ver. Miſſa. §. 2. inquit, quòd principiũ auroræ incipit, quando Sol eſt ſub horizonte ad duodecim gradus, quorum aſcenſus nõ continet vltra ſpatiũ vnius horæ, & quintã alterius. Ratio eſt (ait) ſecundum Aſtrologos quia omni hora aſcendunt quindecim gradus Zodiaci ſuper noſtrum horizontẽ, & tũc adde tres, qui ſunt quinta pars quindecim graduũ, & ſic erit hora cũ quinta parte alterius in conſtitutione auroræ: Et ante ortũ Solis licite poterit celebrari

per ſpatium vnius horæ,& quintam part. alterius. Hæc Roſell. In quibus præter alia inepte dicta puto eſſe mendū manifeſtiſſimū; nam vbi dicit,ad duodecim gradus, neceſſario videtur legendum vt ſibi ipſi cōſtet,ad gradus duodeuiginti. Vltimo quædam apoſtilla marginalis ad Ricar. de Media villa in 4.ſent.diſt. 13. arr.2.quæſt.3.ait,quòd principium auroræ eſt,quando Sol eſt ſub horizonte ad decem & octo gradus vſque ad triginta, ſecundū quòd oblique & recte aſcēdit. Hi autem Doct. omnes licet bene faciant in eo quòd allegant Aſtrologos, & auctores lib.de crepuſculis,aut aſtrolabium; nam cum hæc materia ſit aſtronomica non pertinet ad Theologum ex habitu Theologiæ illā determinare, in vnaquaque enim arte † peritis ſtandum eſt.l.ſemel.C.de re milit.lib.12. not.Panor. in c.propoſuiſti.de probat.& in c.fraternitatis.de frig.& mal.In eo tamen quòd vel gradus aſſignant, vel ſpatium temporis determinant, quo dicti gradus a Sole abſoluuntur,non bene videntur libros Mathematicorum perſpexiſſe.

4.

5. In primis linea † crepuſculi, in qua exiſtens Sol ſub horizonte in parte orientali facit principiū auroræ, æquidiſtat ab ipſo horizonte per decē & octo gradus ſecundū cōmunē ſentētiam aſtronomorū tam in libris de crepuſculis, quàm in libris de fabrica & vſu aſtrolabij.Et ita inter alios not.Ioan.de Sacro boſco in cap. 3.Sphæræ,vbi agit de diuerſitate dierū & noctiū artificialiū.in fi.Et ibi in eamdē ſententiā citat Ptolemæū. Et quamuis dicat,quòd ſecundū opinionē aliorū Magiſtrorū diſtat linea crepuſculi ab horizōte per triginta gradus,tamen prior ſententia eſt magis cōmunis, vt ibi in cōment. not. Chriſtoph. Clauius præceptor meus. Quā ſententiā ſequitur etiā Petrus Nonius in lib.de crepuſculis,par.1.in princ.& par.2.in princ.vbi poſt relatas varias aliorū auctorū opiniones, quæ tamen parū omnino a communi differunt,dicit,quod omnes recentiores tenent, diſtantiam crepuſculi continere dictos gradus decē & octo. Et idē etiam ſequitur Ioan.Stoffler. mathematicus inſignis, in tract.de fabrica,& vſu aſtrol.par.1. prop.8.& par.2.prop.13.& in Kalendario Romano,propoſ.17.vbi in ſpecie dicit,quòd ante huiuſmodi crepuſculi initium, diuinum officium, quod Miſſam vocant, immolationis corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti, ni adſit cauſſa aut priuilegium,docentibus ſacrarum litterarum interpretibus,peragi non licet.

Deinde dicti gradus decem & octo neque in Zodiaco computantur, neque in æquinoctiali in ſphæra obliqua, ſed ſumuntur in portione alicuius arcus, qui diuidat horizontem ad angulos rectos ſphærales, & procedat ſubtus horizontē ad punctum oppoſitum Zenith habitationis, quemadmodum procedit Meridianus,vel aliquis ex circulis Verticalibus, quos Arabes Azimuth appellant.

6. Poſtremo in conficiendis dictis decē & octo gradibus † Sol immoratur in quacūque ſphæra obliqua,ac etiā in ſphæra recta,plus ſemper quàm per vnam horā & quintam partē alterius horæ. Præterquam tamen in ſphæra recta quando Sol exiſtit in primis pūctis Arietis & Libræ, in quibus nō plus cōſumit, quàm dictā horā,& quintam partē vnius horæ.Immo vero tanta eſſe poſſet obliquitas ſphæræ,vt Sol in his decē & octo gradibus pertrāſeundis,non ſolū per multas horas, & quādoque dies,ſed etiā plus quàm per menſem interdū immoraretur.vt not.

Ioan.

Ioan. Stoffler. in d. propoſ. 17. Kalendarij Rom. Quare cum in hac re tradi non poſſit vna aliqua certa regula, quæ ſimul inſeruiat & pro diuerſo anni tẽpore, & pro diuerſis regionibus, tũ propter obliquitatem Zodiaci, tum propter maiorẽ, vel minorẽ obliquitatẽ ſphæræ, conſtruẽdæ eſſent variæ crepuſculorum tabellæ per totum annũ pro vnaquaque poli eleuatione. Et nos quidem ponemus infra cap. 99. Tabulã vnam magnam pro viginti & vno gradibus eleuationis poli, totius fere orbis chriſtiani, incipiendo a gradu. 36. vſque ad 56. incluſiue. Quam labore ſatis longo & diligenti ex doctrinæ ſinuum peritia confeci. Et cap. 95. declarabo breuiter ſimul etiam modum, quem in dicta Tabula conficienda ſeruaui, non quidem pro clericis & ſacerdotibus, quibus hæc ſcribimus, ſed pro ijs, qui in Mathematicis diſciplinis interdum ſunt verſati.

Quòd ſi quis prætermiſſis huiuſmodi crepuſculorum tabellis, aliũde ſibi velit auroræ initium computare, ex inſpectione (verbi gratia) aſtrolabij, aut ipſius etiam Oriẽtis, qui iam clareſcere incipiat, aut alio quouis pacto, non reprehendam, dummodo iuſtum tempus non multum anticipet, cum error hac in re aliquorum minutorum non ſit maximi faciendus, nam vt etiã ſupra aliàs diximus
7. cap. 24. num. 10. tempus pro huiuſmodi eccleſiaſticis † ſtatutis vel officijs non punctualiter & præciſe, ſed craſſo quodam modo eſt computandum.
8. Vnde ſi quis in caſu noſtro putans eſſe iam initium † auroræ, cum tamen adhuc non ſit, ſeſe ad celebrandum Miſſam adornaret, excuſaretur a peccato, ſi aliqua honeſta cauſſa eum moueret. vt inquiũt Petr. de Palu. in 4. ſent. diſt. 13. quæſt. 2. art. 2. Archiep. Florẽt. in 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4. & Silue. ver. Miſſa. 1. §. 6. verſ. 3.
9. Nam in his homo ſæpe decipitur. Et quod parum † diſtat, pro nihilo reputatur, iuxta Philoſophum in 2. Phyſ. tex. comm. 56. Et lux de proximo exoritura haberi poteſt pro exorta. ſecundum not. in l. pen. ff. de milit. teſt.

Quantum ergo ſpectat ad primum terminũ a quo, temporis celebrationis Miſſæ, non licet regulariter ſacrum peragere, niſi poſt principium auroræ.
10. Dixi regulariter, nam in aliquo caſu ſpeciali liceret, puta ſi Epiſcopus † iter faceret, & vellet ante vel ſacrum facere, vel audire, ne in via poſtmodum impedi-
11. retur. vt inquit Glo. in c. fi. de priuileg. lib. 6. Decet enim Epiſcopum † quotidie Miſſam audire, quamuis non præcipiatur. vt not. Nauarr. in Manua. de Orat.
12. cap. 3. num. 29. Vel ſi aliqua magna neceſſitas vrgeret, puta communicandi † infirmum, & viaticum non haberetur. Vel ſi ex priuilegio Papæ alicui id con-
13. ceſſum eſſet. † vt ait Palud. & S. Anton. vbi ſupra.

His caſibus exceptis, & nocte Natiuitatis Domini, de qua egimus ſupra, cap. 29.
14. num. 10. celebrare Miſſam ante diem † eſſet peccatum mortale, ſecundum cõmuniſſimam ſententiam Doctorum, quam tenent ſumma Confeſs. lib. 3. tit. 24. quæſt. 129. S. Anton. in 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4. Silue. ver. Miſsa. 1. §. 6. verſ. 1. vbi ait, ita eſse communem opinionem. Ang. ver. eo. §. 42. & alij.

Ratio autẽ huius concluſionis eſt, tum quia Miſsam celebrare ante lucem eſset
15. cõtra generalẽ cõſuetudinẽ totius eccleſiæ, quæ ab vnoquoque † ſeruari debet. c. in his. diſt. 11. tũ quia eſset cõtra Rubricas Miſſalis Romani in Ritu ſeruãdo in

16. celebratione Miſſarum, quē Ritum obſeruare præcipimur † in bulla Pij quinti impreſſa in principio dicti Miſſalis. Alioquin enim Dei indignatio impēdet ei, qui Miſſas præter Ritum in dicto Miſſali deſcriptum celebrauerit. vt refert Simon Maiolus in tract. de Irregul. lib. 3. cap. 24. num. 7. Habetur autē in dicto
17. Ritū ſub tit. De hora celebrādi Miſſam, quòd Miſſa priuata † quacumque hora ab aurora vſque ad meridiem dici poteſt. Et ſub tit. De defectibus in miniſterio ipſo occurrentibus. inter alios defectus connumeratur, ſi non ſit tempus debitum celebrandi, quod eſt ab aurora vſque ad meridiem communiter. Vbi notandum, quòd cū defectus in dicto titulo enumerati tam præcedentes, quàm ſequentes, videantur omnes eſſe peccata mortalia, hic etiā defectus præſumen-
18. dus eſt peccatum mortale; nam ex præcedentibus † & ſequentibus colligitur interpretatio alicuius diſpoſitionis. l. ſi ſeruus plurium. §. fi. ff. de leg. 1. Et fac.
19. quia vna determinatio † reſpiciens plura determinabilia debet pariformiter determinare. l. quamuis. C. de impub. & ali. ſubſt. Et præterea conc. Tridentinū. ſeſſ. 22. in decreto de obſeruādis, & euitādis in celebratione Miſſæ, ſtatuit, quòd cauere debent ordinarij locorum Epiſcopi edicto, & pœnis propoſitis, ne ſacerdotes alijs, quàm debitis horis celebrent. Quare ex his omnibus ſumitur ratio peccati mortalis, ſi indebito tempore celebretur.

Quod autem diximus ſupra de nocte Natiuitatis Domini, licere in ea Miſſas ce-
20. lebrare, intelligendum eſt de prima † tantum Miſſa, non etiam de ſecunda & tertia illius diei; nam alioqui male facerent Sacerdotes, qui in ea nocte poſt primam Miſſam, reliquas etiam duas vel priuatim ante aduentum auroræ continuarent. vt habetur ex Ang. ver. Miſſa. §. 46. Silue. ver. eo. 1. §. 6. verſ. 1. & §. 7. verſ. 2. caſu 1. Tabie. ver. eo. §. 4. & 42. Armil. ver. eo. §. 25. & Nauarr. in Manua. Confeſs. cap. 25. num. 87.

Rurſus quod diximus ſupra, licere ex priuilegio, aut ex alia cauſſa, puta itinerationis Epiſcopi, vel neceſſitatis communicandi infirmum, celebrare quādoque
21. Miſsas ante quàm illuceſcat dies, intelligendum eſt, nō quacumque hora † noctis ob eas cauſsas licitum eſse Miſsam celebrare, ſed circa diurnam lucem, & prope ipſam auroram. Et præterea adhuc aduertendum eſt, quòd huiuſmodi
22. priuilegijs & cauſſis † non niſi parciſſime quis vti debet. vt vtrumque hoc bene colligitur ex bulla erectionis Archiconfraternitatis ſanctiſſimi ſepulcri dominici Hieroſolymitani, quæ habetur inter conſtitutiones Iulij tertij, conſt. 38. vbi ſubdit in fi. ſummus Pontifex, quòd cum in altaris miniſterio immoletur dominus noſter Ieſus Chriſtus Dei filius, qui candor eſt lucis æternæ, congruit, hoc non noctis tenebris fieri, ſed in luce.

DE HORA MISSAE, ET DIVINORVM OFficiorum in ijs Regionibus, in quibus polus maxime eleuatur. Cap. XL.

1. *Aurora in quibuſdam regionibus per totam noctem clareſcit.*

Miſſam

2. *Miſſam non licet celebrare niſi poſt mediam noctem, etiam quòd aurora per totam noctem clareſcat.*
3. *Dies & noctes in quibuſdam regionibus contingunt longiſſimi per plures Solis circumlationes.*
4. *Diei quattuor puncta ſeu cardines, ſcilicet ortus, occaſus, meridies, & media nox ſumenda ſunt in qualibet regione ex linea meridiana. Præterquam vbi Zenith eſt polus, in qua ad placitum conſtituenda ſunt. num.6.*
5. *Dies artificiales & noctes alicubi pauciores ſunt, quàm apud nos, non autem dies naturales, & Solis paralleli, ſeu circumlationes.*
7. *Crepuſculum protenditur vſque ad decimum. octauum gradum ſub horizonte, ſecundum opinionem magis communem. Sed ſecundum aliquos vſque ad triceſimum. num.8.*
9. *Solis maxima declinaito non vltra viginti tres gradus cum dimidio extenditur.*

1. IN illis autem regionibus, in quibus quandoque per totam noctem clareſcit aurora † vt in ijs, quæ habent polum eleuatum gradibus.49. aut pluribus, Sole exiſtente circa principium Cancri, non licebit Miſſæ ſacrum peragere per totam noctem; ſed in primis exſpectanda erit ſine dubio media nox, a qua primũ auroræ initium incipere dicendum eſt, cum ante mediam noctem aeris illa illuſtratio crepuſculo veſpertino, non matutino potius ſit adſcribenda. Deinde licet
2. in rigore poſſet Miſſæ ſacrum † priuatim peragi a ieiunis poſt mediam noctem, cum nihil iam obſtet, non tamen deceret, vt vnuſquiſque presbyter eo tempore ſtatim Miſſam faceret, ſed exſpectandus eſſet ortus Solis, & hora congruentior, qua ſolent publice in eccleſijs horæ canonicæ recitari, & populus ad diuina officia cõuenire. Quòd ſi quis longum iter eſſet facturus, aut alia vrgeretur cauſſa iuſta, videtur mihi in eo caſu, quòd de iure ſacerdos impediri non poſſet, quin poſt mediam noctem ieiunus Miſſæ ſacrificium peragere valeret.

Quòd ſi quæras, a quo tempore ieiunus eſſe debeat, qui ſtatim poſt mediam noctem ſanctum euchariſtiæ ſacramentum ſit cõfecturus, aut ſumpturus, reſpondebo in primis regulam eſſe generalem, quòd dies quantum ad ieiunia a media in mediã noctem computantur. Vnde qui poſt mediam noctem nihil cibi, aut potus ſumpſerit, reputari poteſt ieiunus, & cõſequenter aptus ad Miſſæ celebrationem, & ſacram euchariſtiæ cõmunionem. vt ſupra diximus cap.26. num.26. & ſeqq. & infra rurſus dicturi ſumus cap.47. num.2. cap.91. in princ. & cap.92. Deinde videtur dicendum, quòd minime deceret eum qui proxime ante mediã noctem comediſſet, ſtatim poſt mediam noctem Miſſam celebraret, quaſi illud ſolum ſufficiat in propoſito caſu, quòd menſam ſacram a prophana punctum mediæ noctis diſpertiret. Deberet enim ſacerdos ſi non ex præcepto, ſaltem ex maxima rei conuenientia pèr quinque ad minus aut ſex horas in omni euentu (meo iudicio) ieiunus ante Miſſæ celebrationem permanſiſſe.

Quod nõ ſolũ in hac facti ſpecie quam diſputamus pro ijs regionibus in quibus aurora per totam noctem clareſcit, ſed etiam in nocte Natiuitatis Domini pro

toto

toto orbe chriſtiano maxime notandum eſt. Sacerdos enim ea nocte Miſſam celebra[illegible] [illegible]um aut c[illegible]onem Vigiliæ illius diei differre non deberet p[illegible], vel certe poſt crepuſculum veſpertinum; ne videretur ci[illegible] [illegible]ntus, & adhuc vino madens ad altare tremendum irreuerent[illegible]. Et [illegible]mus præceptum in hoc non habeam, quo de peccato mortali [illegible] contrafacientes redarguere poſſim, congruitatis tamen ratio non deeſt, qua ſententiam noſtram æquiſſimam eſſe comprobemus. Nam ſi ei qui Miſſam mane facturus eſt, abſtinendum eſt poſt mediam noctem a cibo & potu ex conſuetudine, & eccleſiæ ſtatuto; videtur itidem ex eadem cauſſa, quòd is, qui in aliquo caſu Miſſam circiter mediam noctem eſt celebraturus, poſt veſperam, & Solis occaſum debeat abſtinuiſſe: quod enim eſt media nox ad mane, id ad mediam noctem eſt veſpera. Præterea ſi magna reprehenſione digni ſunt laici, qui poſt prandium vadunt ad Miſſam, & ſignum pacis a Sacerdote pro populo offerente ſaturi & vinolenti accipere præſumunt. vt ſeq. cap. oſtenſuri ſumus. num. 28. quo modo non maxima redargutione digni eſſent presbyteri, qui ventrem plenum recenti mero æſtuantem & peſtilentem forte odorem crapulæ eructantem, ad eccleſiam, & ad altare (quod magis mirandum eſſet) ſine rubore vllo afferre auderent? Seruandæ quidem ſunt in huiuſmodi caſibus laudabiles conſuetudines ſi quæ exſtant, & bonum eſſet, ſi pro ijs aliqua emanaret conſtitutio. Verumtamen ceteris omnibus ſemotis dico quid mihi in præſenti magis conueniens, & magis rationi congruum apparet.

3. De illis autem regionibus, quibus propter magnam poli eleuationem dies† contingunt quandoque longiſſimi & noctes continuæ per plures Solis circumlationes, quid dicendum ſit, & quo modo ibi aſſignandum ſit tempus ad Miſſas celebrandas, nunc conſequenter explicandum eſt.

Igitur pro regionibus illis, quæ habẽt polum eleuatum ſupra gradus. *66.* in quibus dies contingunt artificiales tam longi, & noctes etiam tam prolixæ, vt adæquent ſpatium viginti quattuor horarum, immo & quandoque etiam plurium ſimul dierum naturalium, de quibus tabulam quamdam conſcripſit vſque ad gradum eleuationis poli. 73. Ioan. Stoffler. in comment. ſphæræ Procli, ſtatim fere in princ. & aliam tabulam ex Orontio vſque ad maximam poli eleuationem ponit Chriſtoph. Clauius in comment. ſphæræ Ioan. de Sacroboſco. cap. 3. vbi agit de diuerſitate dierum & noctium, pag. 478. occurrit dubitatio non inutilis, quonam ſcilicet modo in dictis regionibus aſſignanda ſint dierum initia & fines pro Miſſis, & pro officijs diuinis celebrandis.

Et breuiter reſpondendum eſt, quòd in qualibet dictarum regionum (ea dumtaxat excepta, cuius Zenith eſt in ipſo polo) aſſignari poteſt linea† meridiana, &
4. conſequenter quattuor puncta, ſeu quattuor cardines aſſignari poſſunt in cælo, in quibus exiſtens Sol dicatur facere ortum & occaſum, meridiem, & mediam noctem intra vnumquodque ſpatium viginti quattuor horarum, ſeu vnius circumlationis. Dicemus ergo quòd ibi a puncto mediæ noctis vſque ad punctum meridiei licitum erit ieiunis Miſſæ ſacrificium priuatim peragere; ſed

ad Miſ-

ad Miſſam Conuentualem celebrandam exſpectanda erit hora tertia poſt ortum Solis, aut alia opportunior iuxta dierum diuerſitatem, quemadmodum apud nos fieri moris eſt. Quamuis enim dies artificiales, & noctes in dictis re-
5. gionibus pauciores † ſint, quàm apud nos, dies tamen naturales, id eſt Solis reuolutiones, & paralleli (quos vocant) tot ſunt apud illos populos, quot apud nos; vt rectè declarat Ioan. Baptiſta Capuanus in comment. ſphæræ Ioan. de Sacroboſco, tract. 3. ſuper illis verbis. Illis autem, quorum Zenith eſt in polo. &c. Et conſtat, quòd hi dies viginti quattuor horarum naturales, non autem artificiales attendendi ſunt quantum ad celebrationem feſtorum & feriarum, quantum ad ieiunia, quantum ad diuina officia, & quantum ad reliqua omnia.

Maior difficultas eſt de ijs qui ſub ipſo polo habitarent, quibus nulla prorſus
6. eſt linea meridiana. Sed tunc figendum eſſet ſignum aliquod in terra † ad placitum, puta aliqua columna erigenda eſſet, aut turris conſtruenda, ex quibus ſumeretur diei vniuſcuiuſque naturalis initium, medium, & reliquæ portiones, quando videlicet Sol hoc vel illo modo vmbram proijceret. Vt quod alijs eſt ex natura, ipſis ſit ex conſtitutione. De qua re videndus eſt Chriſtophorus Clauius lib. 4. Gnomonices. propoſ. 10.

Quando vero apud prædictas regiones Sol ſub horizonte deprimeretur, & noctem faceret continuam per plures dies, & per plures quandoque menſes durantem, poſſet ex inſpectione alicuius ſideris, aut alio modo inueſtigari locus Solis, ſub qua parte horizontis exiſteret, quo ſcito facile cognoſci deinde poſſent initia, & media, & partes dierum naturaliũ quemadmodũ prius cognoſcebantur, & poſſent accõmodari horologia ad ſpatium viginti quattuor horarũ. Et quamuis Sol ab eis elongaretur interdum per plures integras circumlationes primi Mobilis vltra decem & octo gradus lineæ crepuſculi, vt ijs qui habent polum arcticum pro Zenith, quibus a viceſimo gradu Scorpij vſque ad decimum Aquarij per ſpatium duorum menſium, & viginti dierum eſt nox perpetua ſine crepuſculo; non eſſet tamen propter hoc ceſſandum in toto illo tempore nocturno a ſacrificio corporis & ſanguinis Domini, ſed in vnoquoque die naturali Miſſa celebrari poſſet a ſigno mediæ noctis vſque ad ſignum meridiei, prout in reliquis anni diebus dictum eſt ſupra. Nam licet crepuſculum protendatur ſo-
7. lum vſque ad decimum octauum † gradum ſub horizonte ſecundum magis cõmunem opinionem aſtrologorum, quam ſupra retulimus cap. præced. num. 5. nõ deſunt tamen alij Magiſtri, quos refert Ioan. de Sacroboſco, in Sphæra, cap.
8. 3. qui putent, illud † extendi vſque ad triginta gradus. Quorum opinionem ſuſtinentes in caſu dicto tamquam in caſu neceſſitatis putare poſsent, illius regionis habitatores, eſse ibi ſemper crepuſculum, quod ſatis ſit ad Miſsæ celebratio-
9. nem. Præſertim cum maxima Solis declinatio † non vſque ad triginta gradus, ſed vſque tantum ad vigintitres cum dimidio extendatur. Et nulla præterea in hac re conſtitutio eccleſiæ reperiatur, quæ in contrarium obſtet.

Si quis tamen in prædictis caſibus aliquid melius putet, aut ſuadeat, eſto vnicui-

que

que liberum ſententiam ſuam proferre,& ſequi,vt lubet. Nos pro complemento doctrinæ de qua ſermonẽ habere cœpimus,hæc pauca eloqui voluimus. Ceterum non tanti facimus opinionem noſtrã,vt eam tamquam reliquis omnibus præferendã,vſque ad Biarmiam,aut Finmarchiam peruenturã eſſe exiſtimemus.

DE TEMPORE, VSQVE AD QVOD MISSAE celebrari poſſunt. Cap. XLI.

1. *Miſſas poſt meridiẽ celebrare nõ licet,& ſine diſpẽſatione id agere eſt peccatũ mortale. Et ita eſt cõmunis opinio.num.3.& 8. Et eſt cõſuetudo eccleſiæ generalis. num.16. Quòd ſi qui Doct.dicũt,licere vſq; ad nonã Miſsas celebrare, loquunt̃ de diebus ieiuniorũ.nu.4. Hodie tamẽ neque in dieb⁹ ieiuniorũ id licet.num.18.*
2. *Nauarrus doctor laudatur. & num.30.*
5. *Gloria in excelſis Deo hymnus numquam dicitur poſt meridiem.*
6. *Nona accipitur vulgo pro meridie.*
7. *Nonæ tempus incipit currere ſtatim poſt meridiem.*
9. *Miſſæ ante horam diei tertiam minime ſunt celebrandæ. Neque etiam poſt tertiam.num.10. Quod intelligitur de Miſſis ſollemnibus.num.11.*
12. *Iura iuribus concordare promptum eſt.*
13. *Priuilegio fruſtra impetratur quod iure communi conceditur.*
14. *Priuilegium ita interpretari debet,vt contineat aliquid vltra ius commune.*
15. *Religioſorum in vniuerſitatibus vigent ſemper clariſſima ſcientiarum lumina.*
17. *Conſuetudines eccleſiaſticæ diligenter ſeruandæ ſunt, quia parem omnino vim obtinent cum iure ſcripto.*
19. *Miſſæ antiquitus differebantur quantum differri poterant ante prandium, vt diligentior fieret præparatio.*
20. *Hora comedendi in ieiunijs tranſlata eſt hodie a nona in meridiem. Et ſimiliter hora celebrandi Miſſam.num.21.*
22. *Conſequens qui vult, vult omne neceſſarium antecedens.*
23. *Frequentius quæ accidunt, ad ea leges accommodantur.*
24. *Miſſa eſt ſacrificium incruentum repræſentans illud cruentum,quod Chriſtus dominus in cruce obtulit Patri.*
25. *Miſſa quædã prima dici põt illud ſacrificiũ,quod Chriſtus in cruce obtulit Patri. Vel illa Euchariſtiæ inſtitutio, quæ facta eſt a Chriſto in vltima cena. num.26.*
27. *Miſſam ſero celebrare prohibitum eſt.*
28. *Miſſam audire pranſos,& ſaturos non decet.*
29. *Veſperæ ſunt vna ex principalioribus partibus diuini officij.*
31. *Tempus meridiei non punctualiter accipiendum eſt pro Miſſis celebrandis.*
32. *Miſſam celebrans poſt meridiem putans adhuc non eſſe meridiẽ excuſatur a peccato. Idem ſi ſciret eſſe meridiem, dummodo non eſſet notabiliter poſt meridiem.& aliqua adeſſet cauſſa.num.33.*
34. *Incontinenti quæ fiunt videntur ineſſe.*

35. *Miſſa cœpta ante meridiem perficienda eſt poſt meridiem.*
36. *Miſſæ priuatæ quacumque hora ab aurora uſque ad meridiem dici poſſunt.*
37. *Miſſa vbi vnus tantum eſſet ſacerdos, non quacumque hora, ſed tertia potiſſimum eſſet celebranda.*

QVantum vero attinet ad vltimum terminum ad quem, temporis celebrationis Miſſæ, diximus vſque ad meridiem Miſſas celebrari poſſe. Quod ita verum eſt, vt poſt meridiem † nullatenus liceat; & ſit (iudicio meo) peccatum mortale, notabiliter poſt meridiem abſque diſpenſatione ſacrum peragere.

1. (margin)

2. Verum quoniam contra hanc concluſionem tenet excellens Doctor † Nauarrus in Manua. de Orat. cap. 21. num. 31. & in Manua. Cōfeſſ. cap. 25. num. 85. & ſeq. vbi non obſcure indicat, etiam longe poſt meridiem vſque ad Nonā Miſſas quocūque anni tempore poſſe celebrari, neceſſarium eſt rationes afferre, quibus noſtra cōcluſio fulciatur, ne videamur ſine vrgēti cauſſa diſcedere ab opinione tanti viri, quem & mores integerrimi, & litterarum bonarum profunda & ſingularis cognitio tāquam de republica chriſtiana bene meritum ne dum clariſſimum & illuſtrem, ſed etiam admirandū & ſuſpiciendum Vrbi & Orbi toti reddiderūt.

3. In primis itaque concluſio noſtra eſt † cōmunis. vt ipſemet Nauar. fatetur, quā præter Doct. ab ipſo allegatos tenent Gabriel Biel ſuper cano. lect. 14. Coſmas Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallicanæ, tit. quo tēpore quiſque debeat eſſe in choro. in princ. in uer. Miſſa. Ioan. Maior in 4. ſent. diſt. 9. quæſt. 3. arg. 5. & diſt. 13. quæſt. 4. circa med. Sotus in ead. diſt. 13. quæſt. 2. art. 2. in fi. & de iuſt. & iure lib. 10. quæſt. 5. art. 4. concl. 2. Tabie. ver. Miſſa. §. 5. Ioan. Chappuis in comment. ſummulæ Raymundi, tract. 3. ſuper illis verſibus, Preſbyter ante diem. &c. Ioſeph. Angles in Floribus, de ſacram. Euchariſtiæ, quæſt. 8. art. vlt. difficult. 4. concl. 1. Hi omnes ſimpliciter inquiunt, poſt meridiem Miſſas facere non licere.

4. Ceteri vero qui aiunt, vſque ad nonam † licere, expreſſe, & limitate loquuntur de diebus ieiuniorum, vt eſt B. Tho. Ricar. & Pet. de Palu. in d. diſt. 13. 4. ſent. Ioan. Andr. Anton. de Butr. & Card. Zabar. in c. 1. de celebr. Miſſ. Hoſtien. in ſumma, tit. de conſ. eccl. vel alt. diſt. 2. §. & quando. ſumma Confeſſ. lib. 3. tit. 24. quæſt. 129. S. Anton. 3. part. tit. 13. cap. 6. §. 4. Amalar. de eccleſ. off. lib. 4. cap. 40. Ruper. abbas Tuitien. lib. 10. de diui. off. cap. 18. Ioan. Beleth. in Ration. cap. 50. Manip. Curat. in tract. de Euchariſtia, cap. 6. Silue. ver. Miſſa. 1. §. 6. verſ. 2. Piſan. ver. eo. §. 3. Et cum ſupradictis Doct. computandi ſunt etiam Microl. de eccleſ. obſer. cap. 2. & cap. 58. Vualafr. Strab. de reb. eccleſ. cap. 23. & Radulphus Tungren. de cano. obſer. propoſ. vlt. Qui aiunt, quòd hymnus, † Gloria in excelſis Deo, numquam poſt meridiem legitur dicendus, niſi in Cena Domini, vbi chriſma conficitur, & in Sabbathis Paſchæ & Pentecoſtes.

Quòd ſi qui ſint, qui ſimpliciter dicant, vſque ad nonam Miſſas celebrari poſſe, vt eſt Scotus & Durandus in d. diſt. 13. Angel. ver. Miſſa. §. 41. Roſel. ver. eo. §. 2. Burchar. in Ordine Miſſæ, in princ. & Maiolus in tract. de Irregul. lib. . cap. 24. in princ. altero ex duobus modis ſunt interpretādi. Vel quòd intelligant

in diebus

in diebus ieiunij, vt Archiepiſcopus Florent. interpretatur Petrum de Pal. licet in eo huiuſmodi interpretatione non eſſet opus, nam ipſe expreſſe loquitur in die-
6. bus ieiunij. Vel interpretandi ſunt, quòd nonam accipiant † vt vulgus ſolet pro meridie. & ita interpretatur Tabie. ver. Miſſa. §. 5. & clarius ver. Ieiunium. §. 5. vbi ait, quòd communiter Doct. accipiunt horam nonam pro meridie. Cuius acceptionis ratio colligitur ex ijs, quæ ſupra nos cap. 21. num. 4. explicauimus;
7. dum diximus, ſtatim poſt meridiem † incipere tempus currere, quod Nonæ horæ canonicæ tributum eſt. Et certe Roſella manifeſte accipit hoc modo nonam, quia ibi poſt d. §. 2. ſubiungit in §. 3. Quid de illis, qui celebrant ante auroram credentes eſſe auroram; vel non eſſe meridiem, & tamen tranſiuit hora nona? Simili etiam modo dico Angelum, & Burchardum, & Maiolum intelligẽdos. Scotus vero neceſſario gloſſandus eſt, vt loquatur in diebus ieiunij, nã ipſe ait, quòd hic terminus horæ nonæ colligitur ex cõſuetudine eccleſiarum. & tamen Ricardus vbi ſupra, ait, quòd conſuetudo eſt, vt non dicatur Miſſa hora nona, niſi in ieiunijs. Durãdus autem hoc eodem modo, quo Scotus, gloſſari poteſt & debet. Quare ex his fateri poſſum, me alium vllum auctorem, qui clare & ſimpliciter teneat, extra caſum neceſſitatis, & ieiunij tempora, poſſe Miſſas poſt meridiem
8. † vſque ad nonam celebrari, præter vnum Doct. Nauarrum vidiſſe neminem. Tenere autem, vel agere contra tam communem omnium Doct. ſententiam, videtur mihi, nihil eſſe aliud, quàm ſeſe rapidiſſimo torrenti opponere, & periculo manifeſtiſſimo exponere.

Sed ne videamur ſola Doctorum auctoritate niti, uenio ad probationes.

Probatur primo hæc communis concluſio ex Rubricis Miſſalis Romani, quas ſupra cap. 39. citaui, & quas teneri nos obſeruare in hoc caſu ſub reatu peccati mortalis, late ibi num. 16. deduxi.

Secundo probatur per tex. in c. nocte. in fi. de conſ. diſt. 1. vbi ita habetur. Reliquis vero temporibus (ſcilicet præter noctem Natiuitatis Domini) Miſſarum ce-
9. lebrationes ante horam diei tertiam † minime ſunt celebrandæ. Verum ad hũc tex. duplex ſolutio poſſet afferri.

Prima, quòd non probet ille tex. hanc affirmatiuã, quòd in hora tertia fieri debeãt Miſſarum celebrationes; ſed hanc negatiuam tantum, quòd ante tertiam Miſſæ non ſunt celebrandæ. Et hæc ſolutio non videtur bona, quia tex. ſubiungit rationem, quare ante tertiam non ſunt celebrandæ Miſſæ, Quia (inquiens) in eadẽ hora & Dominus crucifixus eſt, & ſuper Apoſtolos Spiritus ſanctus legitur deſcendiſſe. Quæ ratio omnino videtur concludere affirmatiuam, nam ſi intẽderet tex. quòd poſt tertiam quacumque hora poſſent Miſſæ celebrari, illa ratio aſſignata neque eſſet ad propoſitum, neque aliquid valeret, cum a tertia diei hora tam diſtet (verbi gratia) quinta, quàm prima. Et ita ex illo tex. quòd neque an-
10. te, neque poſt tertiam horam † ſed in ipſa tertia Miſſæ ſunt celebrandæ colligit Coſmas Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallic. tit. quo tempore quiſque debeat eſſe in choro. in princ. ver. Miſſa.

Secunda ſolutio poſſet afferri ad illum tex. ex communi Doct. intellectu, quòd loquatur

11. loquatur de Miſſa † ſolléni in diebus feſtis, quéadmodũ loquitur c. & hoc. diſt. ead. Et hanc ſolutionem, cum tex. generaliter loquatur, catenus admitto, quatenus neceſſaria eſt pro concordando illo tex. cũ alijs iuribus. Potius enim debet
12. reſtringi, quàm quòd alijs iuribus contrarietur. Nam iura iuribus † concordare promptum eſt. l. 1. C. de inoff. dot. c. cum expediat. de elect. lib. 6. Quare ſi non afferatur alius tex. vel aliqua ſufficiens ratio, quæ probet Miſſas poſſe celebrari poſt meridiem vſque ad nonam, ſtandum erit in dubio illi tex. Et certe (quantũ ego ſcio) non poterit afferri tex. qui aliud probet, niſi in diebus ieiuniorum. vt eſt tex. in c. ſolent. diſt. ead. & c. quod a patribus. & c. fi. diſt. 75.

Tertio probatur concluſio cõmunis ex eo quòd ſummus Pontifex ſolet hoc quibuſdã concedere ex priuilegio, vt Miſſas celebrare poſſint poſt meridiẽ: quod eſ-
13. ſet ſuperfluũ, ſi id liceret † de iure cõmuni. vt inquit Durandus de priuilegio celebrandi ante aurorã, in diſt. 13. 4. ſent. quæſt. 2. art. 2. Neque valet dicere, multa priuilegia continere idẽ quod ius cõmune, quia ſaltẽ regula eſt in contrariũ, quæ habet, fruſtra precibus impetrari quod iure cõmuni cõceditur. l. 1. C. de theſaur.
14. lib. 10. Et ſemper priuilegiũ ita interpretari † debet, vt aliquid cõtineat vltra ius cõmune. c. ſi papa. de priuil. lib. 6. Non etiã ſatisfacit dicere, ꝙ huiuſmodi priuilegia proſunt dũtaxat ad ſedandos animos ſcrupuloſorũ; quia ſi concederentur alicui perſonæ particulari, hoc recte forſitan dici poſſet; ſed cũ concedantur Religionibus illuſtribus, vt ipſemet Nauar. recitat in ſuo Manuali Confeſs. hiſpani-
15. co, in quibus Religionibus † vigent sẽper clariſſima ſcientiarũ lumina, quo modo non iniquũ eſt, ſcrupuloſitatis inſimulare tã doctas & celebres vniuerſitates?
16. Quarto demũ cõmunis cõcluſio probatur ex conſuetudine eccleſiæ † generali, quæ habet, ꝙ Miſſas poſt meridiem celebrare regulariter ſit illicitum. Et quantũ Romę videmus, Miſſarum celebrationes numquam vltra meridiem protẽduntur. Et Matthæus Galenus in comment. de ſacroſancto Miſſæ ſacrificio, cap. 24. ne poſt ſextã ſacra fiant, vbique ſeuere cautum, & diligenter vitari, ſeſe animaduertere teſtatur. Cõſuetudines autẽ in huiuſmodi rebus ſunt diligẽter cuſtodiẽ-
17. dæ † nam parẽ omnino vim obtinent cum iure ſcripto. c. in his. cũ ſimil. diſt. 11. Quamobrem propter conſuetudinem, & propter alias rationes in 1. & 2. arg.
18. allatas, neque in diebus ieiuniorum liceret hodie † ſacrum peragere poſt meridiem. Ad quod præter prædicta facit etiam alia ratio, nam ideo antiquitus vſque fere ad tempora B. Thomæ celebrabantur Miſſæ hora nona in diebus ie-
19. iuniorum, quia differebantur quantum differri poterant † ante cibi ſumptionẽ, vt diligentior fieret præparatio, vt inquit ipſe S. Tho. Summa Confeſs. & Piſan. ſupra allegati cap. 31. in prin. c. & Ioan. Beleth. in Ration. cap. 119. Nunc vero cũ
20. per generalẽ conſuetudinẽ tranſlata ſit hora comedẽdi in ieiunijs † ab hora nona in meridiem. vt not. Caiet. 2. 2. quæſt. 147. art. 7. & Tabie. ver. Ieiunium. §. 5.
21. conſequens eſt, vt ſimul tranſlata cenſeatur hora etiam † celebrandi Miſſas a nona in meridiem in diebus ieiuniorum. arg. c. tranſlato. de conſt. Qui vult enim
22. conſequens † vult omne neceſſarium antecedens. l. 2. ff. de iuriſd. omn. iud. l. ad rem. l. ad legatum. ff. de procur. Neque obſtat, ſi vnus aut alter velit hodie

differre

23. differre ieiunium vſque ad nonam, quia leges ad ea, quæ frequentius † accidunt, accommodantur. l iura conſtitui. cum duabus ſeqq. ff. de legi.

Non obſtat ratio, quæ pro contraria parte allegatur, quòd Miſſa ſit ſacrificium
24. † incruentum repræſentans illud ſacrificium cruentum, quod Chriſtus dominus in cruce hora nona obtulit Patri, in quo celebrata fuit quædam prima Miſ-
25. ſa: † Vnde videtur, quòd hora nona ſit reliquis horis aptior tamquam melius repræſentans repræſentatum. Quia reſpondetur, quòd hæc ratio poſſet quidem fortaſſe mouere animum legiſlatoris ad ita ſtatuendum, niſi quid aliud impedimento eſſet, non tamen eſt talis, quæ debeat mouere animum particularis hominis ad ita agendum contra conſuetudinem & Rubricas, & rationes ſupra explicatas. Alioquin licebit ergo etiam mihi Miſſam celebrare ſero & veſpere, quia illa hora Chriſtus dominus inſtituit in vltima cena ſacramentum corporis & ſanguinis ſui: eoque ſeipſum & Diſcipulos communicauit. Quæ inſtitutio dici
26. ſimiliter poteſt quod fuerit quædam † prima Miſſa. Et tamen Pius quintus ve-
27. tuit, vt patet inter eius conſtitutiones, conſt. 5. ne quis ſero Miſſam † celebret: qua in re omnes licentias, & priuilegia conceſſa reuocauit.

Cur autem legiſlatores, aut mos populi chriſtiani non ſtatuerint, celebrandam eſſe Miſſam hora nona, præſertim in diebus feſtis, & profeſtis non ieiuniorum, duas puto fuiſſe rationes, quæ obſtiterint.

Prima quidem, quia ea hora cum populus iam pranſus ſit, non decebat, homi-
28. nes pranſos † & ſaturos myſterijs tam ſanctis & diuinis adſtare. Ad quod fac. canon pænitentialis, quem ponit Burchar. lib. 19. cap. 5. §. feciſti quod quidam facere ſolent, poſt prandium. &c. vbi ſtatuitur pænitentia trium dierum in pane & aqua ijs qui poſt prandium vadunt ad Miſſam, & ſaturi, & vinolenti a ſacerdote pro populo offerente, ſignum pacis accipere præſumunt. Cui conſonat S. Ambroſ. in ſermone 34. de Quadrageſima. vbi ita inquit. Dicite enim mihi, interrogo vos, qui in Quadrageſima prandetis, ſi non in conſcientijs veſtris rei eſtis, quòd abſtinente toto populo, vos ſoli contra præceptum Domini deuoratis: ſi non vobis rubor eſt, cum exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut ſi non cogitatis, cum ad eccleſiam proceditis, quemadmodum pacem epiſcopo porrigatis; ne forte ipſo ſpiritu oſculi veſtri vos reprobet? Quòd ſi hæc non cogitatis forſitan, vehementer erratis. Scire enim debetis, cum in Quadrageſimæ diebus ieiuno pranſus occurrit, non bene de illo iudicat qui ieiunat. Et S. Anton. 2. par. tit. 6. cap. 1. §. 9. ait, nimis indeuotos eſſe qui mane ſurgentes de lecto, ſubito volunt comedere & bibere, & præcipue in diebus feſtiuis, ante quam vadant ad eccleſiam.

Secunda vero ratio eſt, quia cum poſt Miſſarum ſollemnia, & poſt prandium reliqua ſit in eccleſijs Veſperarum celebratio, quæ ſunt vna ex principalioribus
29. partibus † diuini officij, & ad quas ſolet etiam populus publice conuenire. vt colligitur ex clem. 1. in fi. de reliq. & vener. ſanct. & c. de his. diſt. 12. Et cum ſæpe etiam poſt Veſperas habeantur conciones, & lectiones ad populum, & poſtremo ſit deinde Completorium exſoluendum, non erant ita Miſſarum cele-

brationes

brationes protendendæ, vt locus reliquis munijs non daretur. Quod vtique neceſſario contigiſſet, ſi vſque ad horam nonam fuiſſent eccleſiæ in celebrandis Miſſis occupatæ. Quam rationem reperi conſideraſſe conc. Aurelianenſe 3. ſeu potius. 2. vt Iacobus Pamelius cenſet in 1. Tom. Liturgicon Latinorũ, pag. 631. Ibi enim can. 14. ſic habetur. De Miſſarum celebritate in præcipuis dumtaxat ſollemnitatibus id obſeruari debebit, vt hora tertia Miſſarum celebratio in Dei nomine inchoetur, quo facilius intra horas competentes ipſo officio expedito Sacerdotes poſſint ad veſpertina officia, id eſt in veſpertino tempore conuenire; quia ſacerdotem veſpertinis officijs ab eccleſia, talibus præcipue diebus nec decet deeſſe, nec conuenit.

Hæc a me in hoc loco pro tuenda opinione communi, & non nulla alia in ſuperioribus capitibus, non eo animo dicta ſint, vt contra Doctorem tam egregium,
30. quàm eſt Nauarrus † toto orbe celeberrimus, claſſicum ſonem, & audeam ipsũ in arenam prouocare; abſit enim hoc a me, qui noui optime, quàm ſim pæne puer, imbellis, & imbecillis; contra vero quàm præſtet ille viribus, quàm ſit exercitatus, ac etiam triumphis auctus; ſed quia cum hæ diſputationes propoſito meo neceſſariæ viderentur, non potui illas ſiccis omnino veſtigijs pertranſire, cogitans, ac pro certo habens, eas dum iuribus & rationibus agitur, non fore a quoquam, & præſertim a modeſtiſſimo Doct. ægre ferendas. Ceterum ita me diſcipulum, & Nauarri doctrinæ addictum fateri poſſum, vt eius ſcriptis tantum afficiar, tantumque illis tribuam (quod pace aliorum dixerim) quantum in hoc ſcribendi genere, cuiuſlibet recentioris alterius nullis.

In his autem, quæ modo diximus de meridie, repetita intelligi volumus, quæ attulimus ſupra cap. 39. num. 7. dum de aurora ageremus; tempus ſcilicet me-
31. ridiei † non punctualiter & præciſe, ſed cum quadam latitudine morali acci-
32. piendum eſſe: ita quòd excuſaretur a peccato † qui exiſtimans adhuc meridiem non eſſe tranſactum, poſt illum Miſſam celebraret. Immo vero etiam ſi ſciret,
33. iam præteritum eſſe, & adeſſet aliqua iuſta cauſſa celebrandi Miſſam † ſine ſcandalo, poſſet ſine peccato ſacrum peragere; dummodo non longe, aut notabiliter poſt, ſed ſtatim fere, aut paulo poſt, id faceret; vt expreſſe tenent Maior
34. & Sotus in ſupracitata diſt. 13. 4. ſent. Nam quæ incontinenti † fiunt, ineſſe videntur. l. lecta. & ibi not. ff. ſi cer. pet. Vnde nihil remanet dubij, quòd ſi an-
14. te meridiem cœpta ſit Miſſa, perficienda eſt † etiam poſt meridiem. vt not. Ioſeph. Angles in Floribus, de ſacram. Euchar. quæſt. vltima, art. vltimo, diffic. 4. concl. 1.
36. Ab aurora itaque † vſque ad meridiem quacumque diei hora priuatæ Miſſæ dici poſſunt. Sed tamen ſi vnus eſſet ſolus ſacerdos in eccleſia, non quacum-
37. que hora, ſed tertia potiſſimum † congruum eſſet tempus celebrandi. vt not. Hoſtien. in ſumma, tit. de conſ. eccl. vel alt. diſt. 2. §. & quando. Alex. de Ales in 4. par. quæſt. 36. memb. 2. & Aſten. lib. 4. tit. 14. art. 3.

DE MISSA ANTE MATVTINVM NON celebranda. Cap. XLII.

1. *Miſſam celebrans ante Primam non peccat mortaliter.*
2. *Miſſam celebrans ante Matutinum peccat mortaliter. Niſi occurrat aliqua neceſſitas. num. 3. Et ita ſtatuunt Rubricæ. num. 10. Et eſt generalis conſuetudo. num. 11. Quamuis Dominicus de Soto contrarium teneat. num. 5.*
4. *Epiyciæ virtus dictat in aliquo caſu non eſſe ſeruandum præceptum.*
6. *Miſſa inter horas canonicas non computatur. Habet tamen ordinem cum horis canonicis. num. 26.*
7. *Miſſam in aliquo caſu celebrare quis poterit, in quo tamen horas canonicas non tenebitur recitare propter morbum. & num. 27.*
8. *Horarum canonicarum ordinem inuertens, puta recitans Tertiam ante Primam, non plus peccat, quàm venialiter ſi ſine cauſſa id faciat. Si cum cauſſa, neque venialiter. num. 9. & 30.*
12. *Conſuetudo obtinet vim legis, & æque ac ius ſcriptum obligat.*
13. *Conſuetudo eſt optima legum interpres.*
14. *Matutinum eſt officium nocturnum, ſaltem quantum ad maiorem ſui partem.*
15. *Miſſa eſt de officio diuino diurno, & non niſi de die celebrari poteſt.*
16. *Conſuetudo diuino cultui fauorabilis, eſt extendenda.*
17. *Conſuetudo obligat ad mortale, quando viri prudentes ita exiſtimant.*
18. *Conſuetudo dicitur generalis, quando omnes ita exiſtimant.*
19. *Conſuetudo generalis non indiget probatione.*
20. *Natiuitatis Domini nocte prima Miſſa non dicitur prius quàm perſolutum ſit Matutinum.*
21. *Doctori excellenti aſſerenti ita eſſe conſuetudinem ſtari debet. Quamuis Nauarrus contrarium ſentiat. num. 22. Poteſt tamen probatio in contrarium admitti. num. 25.*
23. *Conſuetudo quæ eſt contra ius probari debet.*
24. *Priuilegium audiendi confeſſiones per nullam conſuetudinem induci poteſt.*
28. *Miſſam in aliquo caſu celebrare quis poteſt, ante quàm confiteatur.*
29. *Impoſſibilium nulla eſt obligatio.*
31. *Miſſa requirit præparationem multo maiorem, quàm horæ canonicæ.*
32. *Negligentia circa Miſſam eſt multo grauior, quàm circa horas canonicas; Nam illa ſuo genere eſt mortalis, hæc venialis.*

VNum hic poſtremo loco reliquum eſt, quod prætermittere non debeo, quod neque Doct. in hac tractatione prætermittunt: Vtrum ſit peccatum mortale Sacerdoti celebrare Miſſam ante quam recitauerit Matutinum. De Prima non eſt neceſſarium quærere, quoniam de ea non videtur eſſe magna
1. difficultas: Et Doct. conſentiunt, quòd non peccaret mortaliter † qui ea non

dicta

dicta Miſſam celebraret. De Matutino igitur ſit dubium.

Et breuiter communiſſima ſententia eſt, quòd ſit peccatum mortale, ante Ma-
2. tutini recitationem ſacrum † facere. quam tenent infraſcripti Doct. S. Anton. in 3. par. tit. 13. cap. 6. §. 4. in fi. Petr. de Palu. in 4. ſent. diſt. 13. quæſt. 2. art. 2. concl. 2. Hoſtien. in Summa, tit. de conſecr. eccl. vel alt. diſt. 2. §. & qualiter. Gabriel Biel ſuper cano. lect. 13. Summa Confeſſ. lib. 3. tit. 24. quæſt. 130. Aſten. lib. 4. tit. 14. art. 3. Manip. Curat. in tract. de Euchar. cap. 6. in fi. Burchar. in Ordine Miſſæ. in princ. Alber. de Ferrar. in tract. de horis canonicis ſuper c. 1. de cel. Miſs. num. 23. Nauar. in Manua. Confeſs. cap. 25. num. 83. & in Manua. de Orat. cap. 3. num. 68. ſed clariſſime cap. 21. num. 30. Alphonſus Aluarez in Speculo, cap. 33. verſ. Quid de Scholaribus. Maiolus in tract. de irregul. lib. 3. cap. 24. in princ. Michael Florent. Seruita in Dilucidario ſuper Regulam S. Auguſt. cap. 2. quæſt. 4. Ioan. Baptiſta Antonucius in Catecheſi Neapol. lib. 1. cap. 47. in fi. Angel. verbo, Miſsa. §. 42. Roſel. ver. eod. §. 4. Piſan. ver. eod. §. 4. Tabien. ver. eod. §. 6. & ver. Horæ canonicæ. §. 27. Armil. ver. eod. Horæ canonicæ. §. 18. & Silue. ver. Miſsa. 1. §. 6. verſ. 4. Vbi licet in aliquo pungat communem opinionem, non tamen videtur diſce-
3. dere ab ea niſi in caſu, puta quando repente occurreret † aliqua neceſſitas, cui non poſset obuiari: & aliàs monaſterio immineret ſcandalum graue, aut aliquid tale. Quo caſu clarum eſt apud me, quòd liceret ante Matutinum Miſsam facere; nam etiam quòd eſset præceptum expreſsum in contra-
4. rium, virtus tamen Epijciæ † dictaret in tali caſu præceptum non eſse ſeruandum, cum ſimus præſertim in materia iuris poſitiui, vt ex ijs, quæ de Epijcia traduntur, habetur per Ariſt. in 5. Ethic. cap. 10. & per S. Tho. in 2. 2. quæſt. 120. art. 1. & ibi in comment. per Caiet. Vnde non opus erat Silueſtro propter huiuſcemodi caſum in aliquo redarguere communem ſententiam, ſed ſatis erat, ſimpliciter dicere, quòd tunc communis opinio locum non haberet, quemadmodum ſimpliciter dicunt Alber. Armil. Nauar. Alphon. Maiol. in locis ſupracitatis, & Coſmas Guimer. ſuper decreto eccleſiæ Gallic. tit. quo tempore quiſque debeat eſse in choro. in princ. ver. Miſsa.

5. Solus (quantum ego ſcio) Dominicus de Soto † in 4. ſent. diſt. 13. quæſt. 2. art. 2. in fi. & clarius lib. 10. de iuſt. & iu. quæſt. 5. art. 4. concl. 2. libere auſus eſt tenere contra communem in quocumque caſu, & ſimpliciter aſſerere, nullum eſse peccatum mortale, Matutino adhuc non dicto Miſsam facere. Forſan (inquit) ob conſuetudinem venialis eſset culpa, vbi fieri poſset commode, ſi non prius nocturnum ſolueretur officium. Mouetur autem ipſe ad ita tenendum, ex pluribus.

Primo, quia ſententia communis neque vllo iure, neque vlla ratione fulcitur.
6. Secundo, quia Miſsa † non connumeratur inter horas canonicas, vt etiam nos diximus ſupra cap. 29. in princ. Quare cum ſint diſtincta officia, & vnum non habeat neceſsarium ordinem ad alterũ, vndenam inferri pôteſt, eſse mortale crimen, manè celebrare Miſsam ante Matutinum, cũ Matutinũ ipſum hora nona,

O 2 aut

aut etiam ſequenti veſpertina priuatim ſoluere non ſit peccatum mortale?

7. Et confirmatur, quia ſi quis propter morbum † aliquem legitimam habere excuſationem ſoluendi officium diuinum, nulla ratio apparet, quæ ipſum prohibere poſſet, quo minus ſacrum Miſsæ faceret, cum tamen neque dixerit, neque dicturus ſit Matutinum, aut ceteras horas.

8. Tertio, quia horarum canonicarũ ordo † non eſt ſic neceſsarius, vt eius inuerſio faciat peccatum mortale. Vt ſi quis Tertiam ante Primam priuatim recitaret, nõ peccaret forſan grauius, ſi ſine cauſsa id faceret, quàm venialiter. Quòd ſi ex ali-
9. qua ratione † moueretur ad ita agendum, vt puta ſi vt interſit choro in recitatione Tertiæ, relinquit Primam, quam deinde poſt Tertiam priuatim ſoluat, bene faceret, neque quidquam peccati cõmitteret. Vnde idem omnino videtur dicendum de ordine celebrationis Miſsæ, dato etiam quòd illa inter horas canonicas computaretur. Cum tamen (vt diximus) non computetur.

Quòd ſi in contrarium pro opinione communi aliqua conſuetudo allegetur, nullo modo cenſenda eſt tale præceptum inuoluere huiuſmodi conſuetudo, quod obliget ad peccatum mortale tranſgreſsores. Nam non omnis conſuetudo quamuis laudabilis obligat ſub reatu mortali. Hæc ex Dom. de Soto.

Verum quoniam eo ſum ego ingenio, vt non facile patiar a communibus ſententijs dimoueri, niſi vrgentem aliquam rationem, aut textum videam in contrariũ, ideo argumentis Dominici de Soto non obſtantibus teneo cum cõmuni; quam
10. eo libentius ſequor, quia hodie in Rubricis † Miſſalis Romani, in principio Ritus ſeruandi in celebratione Miſsarũ, ordinatur, quòd Sacerdos celebraturus, quoad horas canonicas Matutino prius ſaltẽ abſoluto, accedat ad Sacriſtiã, &c. Et deinde in eiſdem Rubricis ſub tit. de Defectibus in miniſterio ipſo occurrentibus, inter defectus ibi enumeratos ponitur ſi Celebrans ſaltem Matutinum cum Laudibus non dixerit. Ex quo colligitur, huiuſmodi defectum eſse peccatũ mortale, vt ſupra deduxi & annotaui in alia quæſtione cap. 39. num. 17.

Præter autem has Rubricas non afferam pro cõmuni opinione aliam rationem,
11. quàm quæ a Doct. allata eſt, nempe generalem conſuetudinẽ † totius eccleſiæ. In primis non negaret Sotus, conſuetudinem hoc introducere potuiſse, nam
12. conſuetudo obtinet vim † legis, & æque ac ius ſcriptum obligat: Mos enim populi Dei (vt inquit B. Auguſt. in epiſt. 86. ad Caſulanum, & habetur diſt. 11. c. in his.) & inſtituta Maiorum pro lege tenenda ſunt; & ſicut præuaricatores diuinarum legum, ita contemptores eccleſiaſticarum conſuetudinum coercendi ſunt. vt not. etiam ipſe Sotus lib. 1. de inſt. & iu. quæſt. 7. art. 2. poſt S. Tho. 1. 2. quæſt. 97. art. 3.

Præſertim vero hoc locum habet in caſu noſtro, quia non ſumus in correctione,
13. aut mutatione, ſed tantum in interpretatione iuris. Conſuetudo † enim (vt inquit Iuriſconſ. in l. ſi de interpretatione. ff. de legi.) eſt optima legum interpres.

Quòd autẽ ſimus in interpretatione iuris, nõ in correctione, probat, quia ſepoſita etiã omni cõſuetudine, de ſe malũ eſset, prius Miſsã celebrare, q̃ dicere Matu-
14. tinũ. Quod probo, quia Matutinũ † ſaltem quantum ad maiorem ſui partem eſt officium

officium diuinum nocturnum, Miſſa vero licet non ſit ex horis canonicis, eſt
15. tamen officium diuinum † diurnum; non enim in nocte, ſed tantum in die Miſſa regulariter celebrari poteſt, vt vidimus ſupra cap. 39. num. 14. & 22. Vnde ponere Miſſam ante Matutinum, non eſt aliud niſi ordinem peruertere quod de ſe malum eſt; ac ſi prius velis Tertiam recitare quàm Matutinum. Cõſuetudo ergo nihil aliud facit in caſu noſtro, niſi quòd illud quod alioquin de ſe malum erat, nec ſciebamus, quantum malũ eſſet, interpretatur, quòd ſit malum mortale. Deinde conſuetudo huiuſmodi, eſt valde pia & laudabilis, quod neque ipſe Sotus negaret, vtpote quæ faciat, quòd Sacerdotes maiori cum præparatione & reuerentia accedant ad tantum myſterium, quanta eſt confectio, & ſumptio corporis & ſanguinis Ieſu Chriſti. Quare ex his colligitur, conſuetudinem hãc tam-
16. quam † fauorabilem diuino cultui, eſſe extendendam potius, quàm reſtringendam, iuxta tex. in c. odia. de reg. iur. in 6. & not. in l. de quibus. ff. de legi.

Verum pro opinione Soti dupliciter ad hoc argumentum reſpõderi poſſet. Primo, negando conſuetudinem in hoc vllam exiſtere. Secundo, eſto quòd aliqua exiſtat, negando quòd obliget ad peccatum mortale. Quod in idem recidit, nam parum operaretur conſuetudo, ſi non adderet vinculum peccati mortalis in caſu noſtro; iam enim probatum eſt, quòd ſepoſita etiam omni conſuetudine de ſe malum eſt, prius Miſſam facere, quàm Matutinum recitare.

Ego igitur vtrumque ſimul oſtendere conabor, & eſſe conſuetudinem, & eſſe talem, quæ obliget ſub reatu mortali.

17. Tunc dicenda eſt conſuetudo † obligare ad aliquid agendum ſub pœna peccati mortalis, quando viri prudentes, & religioſi ſe ita obſtringi putant per conſuetudinem, vt niſi hoc vel illud egerint, credant, ſe peccaturos mortaliter. Tunc vero
18. dicenda eſt † generalis, quando non pauci quidã, aut etiam plures, aut vno tantum in loco, ſed omnes vbique cõmuniter ita exiſtimant. Modo ſic rem ſe habere in caſu noſtro probatur ex aſſertione omnium Doct. qui cum ſint viri & ſapientia præditi, & in religione chriſtiana illuſtres, videntur mihi eſſe teſtes omni exceptione maiores. S. Anton. Petr. Palud. Gabriel Biel, Summa Confeſſ. Ang. Roſel. Piſan. Tabien. Armil. Nauar. hi omnes in locis ſupra citatis, & alij etiã plurimi vno ore dicunt, eſſe peccatum mortale, celebrare Miſſam ante recitatũ Matutinum, quia eſset contra totius eccleſiæ conſuetudinem generalem & approbatam. Nunquidnam inſufficiens videbitur tanta probatio? Quid igitur? Requirat fortaſse aliquis, vt omniũ mundi Sacerdotum hic teſtimonia proferã. At hoc
19. & inciuile eſset poſtulare, & præſtare impoſſibile. Cõſuetudo † generalis (inquit Bal. in l. 3. col. 1. C. de ſer. fug.) non indiget probatione. Interrogaui ego tamen quandoque preſbyteros in quibuſdam eccleſijs Collegiatis, in quibus Matutinũ decantatur mane ſatis tarde non ante ortum Solis, nunquidnam ſi occurrat alicui ex ijs qui choro inſeruiunt, diluculo Miſsæ ſacrum perficere, ante quàm Matutinum inchoetur, accedat ille ad altare, poſtea Matutinum cũ alijs recitaturus, an potius eo priuatim prius perſoluto? Et reſponſum fuit mihi ſemper, quòd quicumque celebrat Miſsam, ſi non in choro, ſaltem priuatim ſemper Matuti-

num prius recitauit; neque aliter quiſquam auderet tanto ſe diſcrimini com-
mittere. Præterea videmus in Natiuitate Domini, in qua cum celebretur prima
Miſſa in media nocte, quo tempore non ſolet eſſe decantatum Matutinum, ſta-
tutum eſſe tamen in Rubricis Breuiarij Romani circa officium illius diei, & ita
20. etiam vbique ſemper fuiſſe obſeruatum, vt non prius Miſſa † fiat, quàm per-
ſolutum ſit Matutinum, vt expreſſe patet in Ordine Romano, cap. de Natiuita-
te Domini. & not. Alcui. in lib. de diui. off. cap. 1. & Microlog. de eccleſ. obſer.
cap. 24. Sicubi autem conſuetudo non ſeruaretur, in his potiſſimum caſibus
videtur mihi quòd non haberet locum.

Addo, quòd Bar. in l. de quibus. quæſt. 4. principali. ff. de legi. inquit, quòd Do-
21. ctori † excellenti aſſerenti, ita eſſe aliquid de conſuetudine, ſtari debet; quan-
to magis ſtandum eſt, non vni dumtaxat, aut duobus, ſed omnibus ſimul eam-
dem conſuetudinem aſſerentibus? Scio, quòd contra huiuſmodi dictum Bar.
22. multa allegat Nauarrus † in c. placuit. de pœnit. diſt. 6. in fi. tenens, quòd con-
ſuetudo probanda eſt, & quod neque pluribus, neque maiori parti Doctorũ
de ea atteſtantium creditur. Verum quod dicit Nauar. procedit forte in conſue-
23. tudine, quæ † eſſet contra ius, vt ipſe declarat, & præſertim in caſu ſuo, in quo
agebatur de priuilegio audiendi confeſſiones, quod per nullam conſuetudinem
24. † videtur poſſe induci. c. 2. de pœnit. & remiſſ. lib. 6. de quo tex. egregie diſputat
ibi idem Nauar. Præterea concedo, quòd non ita creditur Doctoribus conſuetu-
25. dinem aſſerentibus, quin probatio in contrarium † admittatur; non enim talis
aſſertio facit præſumptionem iuris & de iure, ſed tamen talem facit præſum-
tionem, vt illi in dubio ſtandum ſit. vt declarat Dec. in l. 2. §. 1. in 3. lect. num. 13.
ff. ſi cer. pet. & ſic ſe habere communem opinionem præter Decium teſtatur
Soc. iunior in conſ. 60. lib. 2.

Quare cum in caſu noſtro agatur de conſuetudine fauorabili, quæ non eſt contra ius, ſed potius ſecundum ius commune, & quæ conſiſtit in interpretatione, non in correctione iuris communis; cumque is qui contra illam dicit, fundatam non habeat intentionem ſuam; cumque talis conſuetudo non aſſeratur ab vno ſolum, vel duobus, vel etiam pluribus, vel a maiori parte Doctorum, ſed ferme ab omnibus, vno excepto fortaſſe Silueſtro, qui tamen non audens contrarium aſſerere, ait, quòd quidquid ſit, ipſe audiuit viros doctiſſimos illam negantes: quod forte intelligendum eſt, non ſimpliciter, ſed in caſu de quo ibi loquitur, quando nempe immineret monaſterio ſcandalum graue, aut quid ſimile; cumque poſtremo verſemur in materia quadam, quæ bene poterat nota eſſe Doctoribus, ne quis dicat, vnum poſt alium ſicut pecudes ſolent, ſaltitaſſe, nam res eſt, quæ ad ipſos pertinebat, quam ſæpe experiebantur, & quam quotidie præ manibus habebant, cum eſſent ſacerdotes & religioſi, qui crebrius Miſſæ ſacrum peragerent: tenendum eſt indubie ex his omnibus, conſuetudinem eſſe, & eſſe talem, quæ obliget ad mortale peccatum. Minime enim ſunt mutanda (vt ait Paulus in l. minime. ff. de legi.) quæ interpretationem certam ſemper habuerunt.

His

His ita præmiſſis, & explicatis non erit difficile ſoluere argumenta Soti ſupra in contrarium facta.

Ad primum enim negatur antecedens, oſtendimus namque & iure ſcripto hodie in Rubricis Miſſalis Romani, & iure non ſcripto ſcilicet conſuetudine probari communem opinionem.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd licet Miſſa non ſit ex horis canonicis, habet
26. tamen † ordinẽ cum horis canonicis, & cum Matutino, nam illud tamquam officium nocturnum, & tamquam præparatio præmitti debet celebrationi Miſſæ, vt ſupra expoſuimus. Et peccatum mortale colligitur ex conſuetudine, & ex Rubricis Miſſalis Romani. Quod ſi Matutinum ad Miſſam nullum haberet ordinem, ſequeretur, quòd etiam publica Miſſa poſſet ante publicam Matutini decantationem celebrari. Quod tamen abſurdiſſimum fore, & populis ſcandaloſum, nemo eſt, qui non videat.

Ad confirmationẽ dicitur, quòd conceſſo illo caſu, excuſaretur tunc Sacerdos il-
27. le † a recitatione diuini officij propter morbum, & impoſſibilitatem; quemad-
28. modum excuſaretur quis interdum † a confitendo, quod eſt multo plus, ſi non haberet copiam Confeſſarij, & vrgeret neceſſitas celebrandi Miſſam. Impoſſi-
29. bilium enim † nulla eſt obligatio. l. impoſſibilium. ff. de reg. iur.

Ad tertiũ negatur ſequela, eſto enim, quòd qui ordinẽ ſine cauſſa in horis cano-
30. nicis recitãdis non ſeruaret, nõ plus peccaret † forſan quàm venialiter, vt tenet etiã Nauar. in Manua. de Orat. cap. 3. num. 54. & 65. & cap. 21. num. 30. poſt multos, quos ipſe allegat; & quòd cum cauſſa ordinẽ inuertere, nullũ ſit peccatũ; non tamen ſequitur, idẽ fore in celebratione Miſſæ, nam in ea requiritur maior præ-
31. paratio, † cum ſit res multo maioris & ponderis & ſollẽnitatis, vt clare apparet ex tã multis & veſtibus, & vaſibus, & luminibus, & altaribus, & ceteris, quæ ad eã neceſſario requirũtur. De quibus elegãter ſcribit Cornel. Muſſus in ſua ſynhodo Bitũtina, in ſer. de Miſſa. vbi inter cetera, hæc ait. In corporis Christi oblatiõnẽ, vt olim priſcæ illæ, & figuratæ victimæ, hoſtiæque, & holocauſta legis; ſic nũc in curſu vel ſtatu ipſius euãgelij diriguntur templa, altaria, ſacerdotes, cantores, præcentores, ſuccentores, leuitæ, vniuerſique clerici; vaſa quoque, & inſtrumẽta, organa, citharæ, & omnia genera muſicorum, quæ ſunt digna choro. Nã & totus ipſe chorus religioſiſſimum eccleſiæ adytum & ſecretum tamquam ſancta ſanctorum ea quam præfert forma fere circuli, illam ipſam incruentam hoſtiam ſimul & diuinam aram ambire nexibus, & caſtis, intaminatiſque honoribus prehenſare, & coronare videtur. Vt palam intelligant omnes, quòd ad Miſſam ipſã tamquam ad conſummationem omnium ſacerdotalium functionum, ad ſacramentum omnium ſacramentorum, ad ſacrificium omnium ſacrificiorum, cuius comparatione reliqua ſacra ita vileſcunt, vt ſacri vix nomen habeant, omnia & ſingula eccleſiaſtica officia ſint merito referenda. Nam ea quæ Miſſam præcedunt, ſunt velut præludia, quæ vero ſequuntur velut tripudia. Illis inuitantur, & præparantur populi ad tanti ſacrificij celebritatem. His peracto iam ſacrificio preſbyteri lætantur, exſultant, geſtiunt, gratias agunt, quòd hoſtia primum

miſsa ad nos e cælis, a nobis deinde ad cælos emiſsa, ipſi pro virili ſuo ipſorum officio perfuncti ſunt. Hæc ille. Quanto ergo Miſsa præcellit omnia alia diuina officia, tanto debet in ea ſummopere caueri omnis irreuerentia & defectus. vt inquit Nauar. in Miſcell. de Orat. Miſcell. 57. ſub num. 127. Vnde negligen-
32. tia † circa Miſsæ celebrationem eſt multo grauior, quàm circa recitationem diuini officij; in tantum quòd illa ex ſuo genere cenſetur mortalis, hæc vero venialis. vt ait Alex. de Ales in 2. par. quæſt. 131. memb. 6.

Ad illud vltimo, quo dicebatur, non omnem quamuis laudabilem conſuetudinem cenſendam eſse obligare ad reatum mortalem, fateor, ſed tamen aliqua eſt quæ obligat; Et talem eſse conſuetudinem in caſu noſtro, late ſupra deduxi.

Marcelli Francolini Preſbyteri, & Doctoris, Bodiani, De Tempore Horarum Canonicarum Tractatus prima pars finit.

ILLVSTRISS.MO ET REVER.MO

CAROLO BORROMAEO

TIT. S. PRAXEDIS CARD. AMPLISS.

MARCELLVS FRANCOLINVS S.

AXIOMA eſt, Illuſtriſſime Cardinalis, a Theologis Scholaſticis maxime vſurpatum, quòd a primis vltima per media perficiuntur. Cuius proloquij veritatem B. Dionyſius Areopagita in libro de eccleſiaſtica hierarchia, cap. 5. ita confirmat & probat, vt illud tum in cæleſtibus, tum in eccleſiaſticis, tum in rebus etiam naturalibus locũ habere aſſeueret. Et quamuis hic pulcherrimus ordo, qui in naturalibus, & in cæleſti hierarchia inuiolabiliter cuſtoditur, non numquam in eccleſiaſtica interrumpatur (Nam vt bene notat S. Thomas in 1. par. quæſt. 106. art. 3. eccleſiaſtica hierarchia imitatur quidem cæleſtem aliquatenus, ſed non perfecte conſequitur eius ſimilitudinem; Vnde contingit interdum, quòd qui ſunt Deo per ſanctitatem propinquiores, ſunt gradu infimi, & ſcientia non eminentes; Et quidam in vno etiam ſecundum ſcientiam eminent, & in alio deficiunt: Ac propter hoc ſuperiores ab inferioribus doceri quandoque in eccleſia, & perfici poſſint) Tu tamen Illuſtriſſime Præſul, ſicut dignitate præemines, ita ſcientia, morum probitate, & ad Deum in primis inhæſione propinquiſſima excellis. Cuius rei tot ſunt ab ipſo Domino data teſtimonia & indicia, non dicam tantum clara, & manifeſta, ſed prope etiam demonſtratiua & euidentia, vt qui id negare velit, lippum ſe ac cœcum neceſſe ſit penitus fateatur. Eximiæ virtutes tuæ & geſta illuſtria, quæ in honorem domini Ieſu Chriſti, atque in proximorum ſalutem nullo vmquam tempore non agis, indicant, ac vocem tantum non emittentia clamant, te eſſe Deo gratiſſimum, qui opus ipſius tam egregie promoues, & qui omnibus rebus poſthabitis totum te in eius cultu ac famulatu, in regno atque iuſtitia ipſius exquirendis collocaſti. Vtinam tales eiuſmodi viri & heroes quamplurimi in eccleſia Dei conſpicerentur, profecto non eſſet, cur præſentium Nebulonum ſuſurros vereremur, vel cur priſcorum

ætati inuideremus. Tu igitur Ampliſſime Cardinalis, qui Deo tam carus exiſtis, & qui propterea ab eius in terris Vicario Gregorio XIII. ſumme diligeris, atque a bonis omnibus in pretio, & in honore maximo haberis, mihi ex infimis tendenti nunc ad beatiſſimos pedes ſupremi Hierarchæ manum porrigas quæſo, ac præſto ſis imbecillitati meæ. Te etenim vnum inter ceteros omnes ducem delegi, qui mihi in conſpectu tantæ maieſtatis titubanti, & de rebus grauiſſimis diſſerenti, animos addas, fauorem concilies, ac vultum eius propitium reddas. Ne autem Illuſtriſſimæ Dominationi tuæ ignotus forte aut importunus videar (quod tamen non facile omnino exiſtimauerim) ſunt duo Cæſares a te non ſolum noti, ſed etiam beneficijs maximis (vt par eſt) cumulati, qui me ſi opus ſit (quæ eorum eſt caritas & gratia in me ſingularis) tibi non vulgariter commendatum facient. Horũ vnus eſt Reuerẽdiſſimus Cæſar Coſta Archiepiſcopus Capuæ, cuius præſtãtiſſimi viri opera diligenti, & eruditione inſigni vſus es quandoque tũ hic Romæ olim, tum Mediolani in ea prouinciali Synhodo, quam iſtic primam celebraſti. Alter vero eſt admodũ Reuerẽdus Cæſar Spetianus vir integerrimus, & certe dignus, cui nõ ſolũ ampliſſima Dominatio tua res ſuas omnes hic adminiſtrandas cõmiſerit, ſed etiã quia a ſummo Pontifice deputatus Congregationi Illuſtriſſimorũ Cardinalium pro negotijs omniũ Epiſcoporum, atque alijs præclariſſimis Congregationibus interſit. Amborum igitur horum patrocinio nitentẽ, qui ſæpius erga me non mediocria beneuolentiæ ſigna oſtenderunt, tuo me Illuſtriſſime Cardinalis fauore proſequere; atque effice, vt & nunc quidẽ munuſculum meum apud Pontificem Maximum, tua qua polles auctoritate cohoneſtes, & hac deinceps ſuſcepta occaſione, in orationibus tuis (quod etiã maxime atque in primis opto) apud dominũ Ieſum Chriſtũ, quẽ toto corde diligis, & cui in veritate famularis, mei quoque ſeruuli tui meminiſſe quãdoque non dedigneris. Quem Dominũ ego quoque licet peccator indigniſſimus rogo, ac tota animi propenſione obſecro, vt tibi munus perſeuerãtiæ tribuat, ac ſuis te ita repleat benedictionibus, vt eas ſemper de virtute in virtutẽ, quouſque tandem ipſum, Deũ Deorum in Sion cũ omnibus ſanctis ſuis reuelata facie valeas cõtẽplari. Vale.

MARCELLI FRANCOLINI PRESBYTERI, ET DOCTORIS BODIANI.

DE TEMPORE HORARVM CANONICARVM TRACTATVS SECVNDA PARS INCIPIT.

DE DIEI ECCLESIASTICI INITIO. Cap. XLIII.

1\. *Dies naturalis quantum ad eccleſiaſticum officium ita currit, vt nox præcedat, dies autem artificialis ſequatur. Et incipit a Veſperis. num.* 3.

2\. *Matutinum inter horas canonicas primo loco eſt numerandum, Completorium vero vltimo.*

4\. *Horologia Italica, quæ ſuas horas ab occaſu incheant, magis laudanda ſunt, quàm reliqua aliarum nationum.*

5\. *Dies qui a veſpera in veſperam ſupputatur, inter alias ſupputandi rationes dicitur eccleſiaſticus. Quamuis Nauarr. id neget. num.* 6. *Probatur tamen iurium auctoritate. num.* 8. *Competebat quidem etiam Iudæis huiuſmodi ſupputatio quantum ad eorum ſollemnitates. num.* 10. *Sed nobis regulariter dies currunt ab occaſu ad occaſum, Iudæis vero regulariter currebant ab ortu ad ortum. num.* 12. *Et ſpecialiter in ſollemnitatibus celebrandis currebant illis ab occaſu ad occaſum. num.* 13. *Qamuis Dominicus de Soto aliter dicat. num.* 14. *Et etiam Beda. num.* 15.

7\. *Dies naturalis incipit a media nocte ſecundum eccleſiam quantum ad quædam particularia, vt quantum ad ieiunia, & ciborum differentias.*

9\. *Dominicæ diei initium a veſpere Sabbathi incipit.*

11\. *Lunæ apparitionem attendunt Iudæi in diebus computandis.*

16\. *Lunæ ætas non a meridie, ſed a veſpere computatur.*

17\. *Dies naturales ab initio mundi a mane in mane procedebant. Et ita probatur Gen.* 1. *Factũque eſt veſpere, & mane dies vnus. vbi Veſpere pro termino diei, & Mane pro termino noctis accipiuntur. num.* 18. *Quãuis hebræi Veſpere pro tota nocte, Mane pro toto die accipiant. num.* 19. *Et B. Hieronymus ita cum eis ſentiat. num.* 20. *Sed prior expoſitio eſt communis omnium noſtrorum Doct. num.* 21. *Et in ſpecie eſt S. Baſilij. num.* 22. *S. Ambroſij. num.* 23. *S. Ioan. Chryſoſtomi. num.* 24. *S. Auguſtini. num.* 25. *Bedæ, & aliorum omnium. num.* 26.

ABSOLVTIS modo omnibus per gratiam Dei, quæ de tempore horarum canonicarum dicenda occurrebant, tempus eſſet, vt ad pollicitas tabulas crepuſculorum, & reliquas horarum canonicarum ſequentes declarãdas me conferrem; quibus expletis finis huic toto noſtro exiguo tractatui ad Chriſti laudem eſſet impoſitus. Verum locus me admonet, vt quiddam quaſi corollarij vice ante quàm procedam vlterius, hic ediſſeram: qua in re ſi paulum præter ſpem lectorem remorer, ſpero me ea dicturum ad enodandos difficillimos quoſdam ſacræ ſcripturæ locos tam vtilia, vt quemquam huiuſce noſtræ retardationis pigere non debeat.

Ex ijs, quæ hactenus viſa ſunt, vnum inter alia notandum circa tempus celebrationis diuinorum officiorũ colligere poſſumus: quòd dies naturalis quan-
1. tum † ad eccleſiaſticum officium ita currit, vt nox præcedat, dies autem artifi-
2. cialis ſequatur. Nam cum Matutinum inter reliquas canonicas horas primo † ſit loco numerandum, Completorium vero vltimo; & Nocturni, qui Matutini partes ſunt, antiquitus per noctis vigilias diſtribuerentur, & hodie etiam in nocte decantari debeant, Completorium autem in vltima diei artificialis hora celebretur, vt in ſuperioribus expoſuimus, clare conſtat, diem totum naturalem in vltima diei artificialis hora compleri. Quod not. Did. Couarr. lib. 4. variar. reſol. cap. 19. ſub num. 9. poſt B. Tho. in quol. 5. art. vlt. in fi. vbi ait, quòd quan-
3. tum ad officium eccleſiaſticum, & ſollemnitatum celebritates dies † incipit a Veſperis. Putandum eſt enim, vt declarauimus etiam ſupra, cap. 19. num. 28. quòd a Veſperis nox ſequentis incipiat diei.
4. Qua in re laudanda ſunt potius Italica † horologia, quæ ſuam horarum numerationem ab occaſu Solis incipiunt, quàm quæuis alia ceterarum nationũ, quæ aliunde ſumunt initium diei; licet enim alia vel aſtronomiæ vſibus magis accõmodata, vel alio quouis titulo fortaſſe ſint inſigniora, hæc tamen reliquis in eo ſaltem præſtant, quòd ordinem dierum naturalium prout eccleſiæ proprie in
5. nouo teſtamento conuenit, ſequuntur. Hic enim dies qui a veſpera † in veſperam ſupputatur, inter alias omnes ſupputandi rationes dicitur eccleſiaſticus. vt bene ait Couarr. loco proxime adducto, poſt Alcia. in l. 2. §. 1. vbi hoc etiam ait Hieron. Sapcotus. ff. de verb. ſig. Et S. Anſel. lib. 2. de Imag. mundi. cap. 3. referens varios aliarum gentiũ mores in inchoandis diebus, & finiendis, dicit, quòd Chriſtiani a veſpera vſque ad veſperam dies ſumunt. Et venerabilis Beda in lib. de Temporum ratione, cap. 3. inquit, quòd diuina auctoritas, quæ in Geneſi dies a mane vſque ad mane computandos eſſe decreuit, eadem in Euangelio totius diei tempus a veſpere inchoari, & conſummari ſanxit in veſperam. Super quibus verbis Bridefertus Rameſienſis ibi in gloſſis ait, quòd poſt Chriſtũ dies incohat ſemper ab occaſu Solis, quamuis quidam aliter ſentiant, qui dicunt a media nocte, ab ortu Solis, ſiue a ſexta hora diei illum inchoare; quod nequaquam (inquit) credendum, ac ſequendum eſt. Et Amalar. in lib. de Ord. Antiph. cap. 70. ait, quòd manifeſtum eſt, a Chriſti reſurrectione haberi initium diei a

nocte

nocte ſtatim poſt occaſum Solis. Vnde manifeſtiſſima eſt in promptu ratio, qua Itali omnes ducti hunc morem ſupputandi dies a veſpera iamdudum ſequuntur; licet Hieron. Vielmus in opere de ſex diebus, lect. 12. aſſerat, quòd eſſet plane diuinare, ſi quis eam curioſius ſcrutari vellet.

6. Quamuis autem Nauarr.† in Manua. de Orat.cap.3. num.38. dicat, ſe ab hac opinione firmis rationibus diſceſſiſſe in comment. c.ſolent. de conſ.diſt.1. Ego libentiſſime ſi licuiſſet, fundamenta ipſius inſpexiſſem, nam videtur mihi aliàs ab hac ſententia iuridice non poſſe diſcedi. Scio equidem, quòd quantum ad

7. ieiunia,& ciborum † differentias, & quædam alia particularia dies naturalis incipit ſecundum eccleſiam a media nocte, de qua ſupputatione latius infra dicturi ſumus cap. 87. & deinceps; & quantum ad alia quædam a quodam alio diei articulo dies incipit; ſed generaliter & ſimpliciter loquendo dico, quòd dies ſecundum eccleſiam non niſi ab occaſu ad occaſum Solis computatur. De

8. qua re ſunt iura, & auctoritates † expreſſiſſimæ.

Tex. eſt in primis in c.quod die.diſt.75. ex B. Leone magno in epiſt.79.ad Dioſcorum Alexandrinũ Epiſcopum,qui tex. habetur etiam in Pannorm.Iuo.lib.3.

9. cap.13. vbi dicitur, quòd a Veſpere Sabbathi initium † diei Dominicæ conſtat adſcribi. Et idem etiam habetur ex eadem B.Leonis epiſt. in c.quod a patribus. d.diſt.75. Præterea in c.1. de fer.& in Pannor. lib.2.cap.170. & in c.1. de conſecr. diſt. 3. omnes dies Dominici a veſpera in veſperam præcipiuntur obſeruari. Item apud Burchar. lib.13. cap.3. & apud Iuo. par.4. cap.36. & in Pannor. lib.2. cap. 173. habetur, quòd in Dominicis, & feſtiuis diebus a veſpera in veſperam genua non flectantur. Ad hanc eamdem ſententiam fac. etiam tex. in c. de eſu. de conſ. diſt.3. vbi nox feriæ quartæ, & feriæ ſextæ dicitur quæ eſt ante feriam quartam, & ante feriam ſextam. Poſtremo fac. dictum Glo. in c. 2. de off. archipreſb.in ver. a ſacroſancto die Dominico. & aliorum Doct. Canoniſtarum, quos ſupra retulimus dum de Completorio ageremus cap.19. num. 23. quòd ſecundum canonicam computationem a veſpere præcedentis diei ſequens dies intelligitur inchoare.

10. Competebat quidem hæc eadẽ naturalium dierum computatio† Iudæis etiam in veteri lege, quantum ad ipſorum ſollemnitates, vt declarat B.Tho.lib.4.contra gent. cap. 69. præceperat enim illis Dominus Leuit. 23. A veſpera vſque ad veſperam celebrabitis Sabbatha veſtra. Vnde ſic apud eos ſollemnitas Paſchæ incipiebat in veſpera præcedentis diei, & terminabatur in veſpera diei Paſchæ, ſicut & apud nos feſta celebrantur. vt ait idem B.Tho.ſuper Ioan.cap.13.lect.1. comm. 1. Cuius celebrationis ratio illa erat apud Iudæos ſecundum ipſum B. Tho. quòd noua Luna ante veſperum non conſpiciatur, illi vero iuxta Lunæ ap-

11. paritionem † dies enumerarent pro feſtis celebrandis. Vel quia veſpere egreſſi erant ex Ægypto, & per Moſen in libertatẽ aſſerti; vnde & iuſſi erant veſpere immolare perenniter phaſe Deut. 16. vt not. Hieron. Vielmus in opere de ſex diebus lect. 12. Vel vt colligitur ex S. Auguſt. in lib. quæſt. veteris & noui teſt. quæſt.107. in prima editione, (ſi tamen S. Auguſt. auctor ſit illarũ quæſtionũ)

quia

quia cum Iudæi ante dies feſtos neceſſe haberent emere eſcas, & alia præparare in Sabbathum, hæc non erant nocte facienda, vt orto die in Sabbathum intrarent, ſed potius in luce præparanda erant; & iccirco mandatum illis fuit, vt a veſpera diei feſti ſollemnitatem inciperent. Verumtamen magna eſt differentia inter nos & illos veteris teſtamenti. Nobis enim non ſolū in celebrationibus
12. feſtorum, ſed regulare † eſt, vt ab occaſu ad occaſum Solis, curſus naturaliū dierum compleatur. Illis contra regulare erat, vt ab ortu Solis ad ortum currerent dies. vt not. S. Anſel. lib. 2. de Imag. mundi, cap. 3. & Beda in lib. de diuiſionibus temporū, cap. vbi dies incipiat, & vbi finiatur. & in lib. de Ratione computi. cap.
13. 3. & in lib. de Temporibus. cap. 2. Et ſpeciale erat in ſollemnitatū dūtaxat † celebritatibus computare dies a veſpera in veſperā. vt inquit idem venerabilis Beda in lib. de Temporū ratione, cap. 3. & B. Tho. in 4. ſent. diſt. 11. quæſt. 2. art. 2. q̄ſi. 3. ad 2. & Alex. de Ales in 4. par. quæſt. 32. memb. 3. ad 1. & Gabr. Biel ſuper
14. cano. lect. 34. art. 3. ad 1. Licet Dominicus de Soto † in 4. ſent. diſt. 9. quæſt. 1. art. 4. col. 3. in 3. & 4. fundamento, nihil diſtinguens, putauerit ſimpliciter apud Hebræos diem naturalem ab occaſu ad occaſum ſemper proceſſiſſe ſiue quantū ad celebrationem feſtorum, ſiue quantum ad reliqua omnia.
15. Et quamuis etiam Beda † contra ſupradicta alicubi dixerit, diem apud Hebræos a ſexta diei hora in Sextam computari, ſicut etiam apud Athenieſes, quia Hebræi (inquit) ſecundum Lunam numerant, & ſic computant, quaſi media die ætas Lunæ commutetur, aut accendatur. vt patet in lib. de Diuiſionibus temporum. cap. de Die. Tamen hoc dictum recte ſuſtineri non poteſt, & Beda ipſe ſæpiſſime contrarium docuit, vt patet in locis proxime ſupracitatis. Et ratio illa, quæ de Lunæ ætate affertur, apertis verbis, & ex profeſſo ab eodem reprobatur in lib. de Temp. ratio. cap. 41. vbi ita loquitur.

In naturalis aſſertione veritatis, quæ & Niceno cōcilio probata firmatur, hæc eſt
16. ſpecialiter regula tenēda, vt Lunæ ætatem † non iuxta quoſdā a meridiana, vel dimidia poſt meridiem, ſed a veſpertina potius hora mutare nouerimus: quia nimirum Luna, quæ veſpere primū mundo exorta eſt, veſpertinis ex eo ſemper horis neceſſe eſt aliā, aliamque ſumat ætatē, ſingulas quaſque vicenis & quaternis explicans horis. Sicut e contrario Sol, qui mane primo ortus eſt teſte Geneſis ſcriptura, a mane vſque ad mane diē compleuit vnum. Quid enim rationis eſt, Lunæ mutationem meridianis computari ab horis, cum nec impoſita tunc in cælo, nec ſit regreſſa ſuper terram, ſed nec vlla legis ſollemnia meridianis vel pomeridianis, ſed omnia veſpertinis incipiant ſimul & conſummentur in horis? Et infra. Verū quia ſicut ſcriptum eſt, A Luna ſignum diei feſti, & quo modo prima Lunæ lux a veſpera mundum irradiauit, ita omnis dies feſtus in lege a veſpera initiari, in veſperam perfici debere præcipitur, congruentius ætas lunaris a veſpertina hora, quàm aliunde noua computabitur: eamdemque ætatem quam veſpere inchoat, ſequentem vſque ſeruabit ad veſperam. Et ſiquidem eā paulo ante veſperam accendi a Sole contigerit, mox Sole occidente primā computari, & eſſe neceſſe eſt, quia videlicet illam tēporis horam, qua primum terris

fulgere

fulgere cœpit, adijt. Sin autem poſt occubitum Solis accēdatur, non tamen primam prius quàm veſperam viderit, ſed triceſimam potius oportet æſtimare, etiamſi viginti tres horas poſt occaſum Solis accenſa ſuppleuerit: illam tamen, quam occidente Sole habuerat, ne primæ condicionis ordo turbetur, vſque ad alium eius occaſum, retinere debebit ætatem. Hæc Beda.

Sciendum eſt autem (vt rem planius exponamus) quòd ab initio mundi vſque
17. ad Chriſti reſurrectionem ita naturales† currebant dies, vt dies artificialis præcederet noctem, mane namque incipiebat dies naturalis, & durabat vſque ad aliud ſequens mane.

Quod apparet ex ipſa prima dierum naturalium creatione Gen. 1. dum dicitur, Factumque eſt veſpere & mane dies vnus. Factumque eſt veſpere & mane dies
18. ſecundus. &c. A termino enim † lucis diurnæ dicitur ibi, Factumque eſt veſpere. & a termino nocturnarum tenebrarum ſubiungitur. Et mane. Ita quòd ipſe ordo numerandi manifeſtat, lucem priorem tenebris computatam. vt declarat Magiſter ſentent. lib. 2. diſt. 13. verſ. Hic eſt naturalis. &c. & S. Thom. in 1. par. quæſt. 74. art. 3. ad 6. & in ijs comment. in Gen. qui nuper ſub eius nomine prodierunt in lucem. ſuper dictis verbis. Factumque eſt veſpere & mane dies vnus. & ibidem Nicol. de Lyra, Dionyſ. Carthuſ. & Caiet. & idem Caiet. ſuper 3. par. quæſt. 51. art. 4. ad 1. & Cornel. Ianſen. in Ratione ſuæ concordiæ euang. paruæ impreſſionis. cap. 145. & Hieron. Vielmus in opere de ſex diebus. lect. 12. & alij paſſim.

19. Scio Hebræos aliter interpretari † dicta verba Gen. 1. Factumque eſt veſpere & mane dies vnus. Ipſi enim putant, quòd veſpere accipiatur ibi pro tota nocte, & mane pro toto die; ex qua interpretatione contrariam ex diametro colligunt ſententiæ noſtræ opinionē, quòd nempe in creatione mundi, non dies noctem,
20. ſed nox diem artificialem præceſſerit. Scio etiam B. Hieronymum † ſuper Ionam, cap. 2. in princ. hanc opinionem ſecutum, & poſtremo Ambroſ. Catharinum, & Hieronymum ab Oleaſtro ſuper Gen. cap. 1. in expoſitione dictorū verborum, Factumque eſt veſpere & mane dies vnus. eamdem non nullis adductis rationibus licet parum firmis, tenuiſſe.

Verum ego in hoc expoſitionem ſequor non tantum Caietani, quem tamen ſo-
21. lum citat Catharinus in contrarium; ſed communem † noſtrorum fere omnium Doct. chriſtianorum. vt de communi teſtatur Paulus Burgen. in addit. 1. ſuper cap. 1. Gen. circa med. Quam expoſitionem & ipſe Burgen. ſequitur, & tenent præter ſupracitatos auctores expreſſiſſime multi ſancti patres.

22. S. Baſilius † homil. 2. Hexæm. prope finem, ſuper dictis verbis, Factumque eſt veſpere, & mane, ſic inquit. Vt igitur præcipuum creationis honorē diei adſcriberet, finē prius diei memorat, deinde noctis, quippe quæ ſequitur ipſum diē.

23. B. Ambroſius † lib. 1. Hexæm. cap. vlt. Quærunt aliqui (ait) cum prius veſperū, poſtea mane ſcriptura memorauerit, ne forte noctē prius quā diē ſignificare videat. Nec aduertūt primo quòd præmiſerit diē dicēdo, Et vocauit Deus diē lucē, & tenebras vocauit noctē. Deinde ꝙ veſper finis diei ſit, & mane finis noctis.

Ergo

Ergo vt prærogatiuam & primatum natiuitatis diei daret, prius finem diei ſignificauit, poſt quam ſecutura nox eſſet; deinde poſtea finem noctis adiunxit. Quæ verba habet ibidē S. Eucherius epiſcopus Lugdunen. lib. 1. in Gen. cap. 2.

24. B. Ioan. Chryſoſtomus † hanc eamdem expoſitionem expreſſiſſime ſequitur, licet Didacus Couarr. contrariā tenens, ipſum pro ſua opinione citauerit lib. 4. varia. reſol. cap. 19. ſub num. 9. In homilia etenim 3. in Gen. ibi, Et factum eſt veſperum & factum eſt mane dies vnus. ſic ait. Finem diei, & finem noctis vnū ſignanter nominanit. Et homil. 5. ibi, Et factum eſt veſperum & factum eſt mane dies tertius. Vide (inquit) quo modo de ſingulis diebus ſic dicit. Et factum eſt veſperum & factum eſt mane. Non ſimpliciter, nec abſque cauſſa, ſed ne ordinem confundamus, neque putemus veſpero ingruente finem accepiſſe diem; ſed ſciamus, quòd veſpera finis eſt lucis, & principium noctis; mane autem finis noctis, & impletio diei. Hoc enim docere nos vult B. Moſes. Et factum eſt veſperum, & factum eſt mane dies tertius. Et ne mireris dilecte, ſi hæc ſæpe, & continuo dicit diuina ſcriptura. Etenim poſt tantam crebritatem adhuc ſunt aliqui errore præoccupati Iudæi, qui excœcato corde contendunt, & veſpera ſequentis diei eſſe opinantur. &c.

25. S. Auguſtinus † in multis locis hanc eamdem expoſitionem tenet. vt videre eſt in lib. 1. de Gen. contra Manich. cap. 10. & lib. 1. de Gen. ad litteram. cap. 10. & in lib. imperfecto de eod. Gen. ad litteram. cap. 7. & in lib. quæſtionum veter. & noui teſt. quæſt. 106. & ſeq. in 1. editione.

26. Venerabilis Beda † in lib. de diuiſionibus temporum, cap. de Die. in princ. & cap. ſeq. & in lib. de ratione computi. cap. 3. & lib. de temporum ratione, cap. 3. & 41. & in lib. de temporibus, cap. 2. Glo. ordin. ſuper dictis verbis Geneſ. 1. Factumque eſt veſpere & mane dies vnus. Iunilius ibidem. S. Ioan. Damaſc. lib. 2. de fide orthod. cap. 7. & ibi in annot. Iacob. Faber Stapulen. Hugo de S. Vict. lib. 1. de Sacram. par. 1. cap. 9. Ægidius Rom. in 2. par. Hexæm. cap. 2. & 3. Alij item auctores mox citandi cap. 45. in princ. & omnes fere eccleſiaſtici expoſitores tā latini quàm græci eamdem interpretationem ſequuntur.

DE INITIO DIEI NATVRALIS. Cap. XLIV.

1. *Veſpere ſecundum propriam ſignificationem ſignificat crepuſculum, & ſpatium illud temporis, quod eſt finis diei artificialis, & principium noctis: Mane vero illud quod eſt finis noctis, & principium diei.*
2. *Abuſiuis interpretationibus non niſi in maximis neceſſitatibus vti licet.*
3. *Nox præceſſit diem, non dies noctem, ſecundum Thaletem Mileſium. Quod intelligendum eſt, non de nocte proprie dicta, ſed improprie, ſcilicet de materia informi & tenebroſa. num. 6.*
4. *Dierum naturalium in computatione in nouo teſtamento non ſequimur ordinem creationis, ſed potius recreationis: & iccirco noctem diei præmittimus, quia a tenebris*

tenebris peccatorum tranſimus ad lucem gratiæ.

5. *Dies a veſpera in veſperam computare præceptum fuit Iudæis non quantum ad omnia, ſed quantum ad ſollemnitatum dumtaxat celebritates.*

7. *Chaos antiqui appellabant materiam informem & tenebroſam.*

8. *Dies naturales ab initio creationis mundi ita currebant, vt dies noctē præcederet, vſque ad Christi reſurrectionē. Poſt Christi vero reſurrectionē, e contrario ita procedūt, vt nox præcedat, & dies ſequatur num. 9. Quod myſterio cōgruit nu. 10.*

1. ET certe mirandum eſt, cum habeamus claram & propriam ſignificationem horum verborum Veſpere, & Mane† quæ etiam in lingua hebræa (ipſo Catharino atteſtante) non ſignificant niſi crepuſculum, & ſpatium illud temporis quod eſt finis diei, & principium noctis, vel finis noctis & principium diei, de qua re vidimus late ſupra cap. 20. num. 13. & ſeqq. velimus tamen ſine propoſito ad improprias, & abuſiuas interpretationes confugere, accipiendo il-

2. la pro tota nocte, & pro toto die; cum huiuſmodi impropriationibus vti † vix in maximis liceat neceſſitatibus.

Verum niſi reſpōdeamus etiam argumentis, quæ pro ſua opinione Catharinus adducit, non videbimur in hac re nobiſmetipſis plene ſatisfeciſſe. Eius igitur argumenta ſunt quinque.

Primum eſt, quòd ſcriptura prius memorat veſperum quàm mane; quod ſi lux aut Sol fuiſſet creatus in puncto Orientis, potius dicendum erat, per exortum lucis aut Solis fuiſſe mane, quàm veſperum; & per occaſum fuiſſe potius veſperum, quàm mane.

Secundū eſt, quòd nos ita obſeruamus, vt in computatione vnius diei naturalis prius noctē, & deinde diē cōſtituamus, nā Sabbatho in veſpere iā cadēte incipit dies Domini celebrari, vt ſignificetur tunc incipere diem Domini ſollemnem.

Tertium eſt, quia ob eamdem cauſſam fuit mandatum in ſcripturis Leuit. 23. vt feſtorum ſollemnitates a veſpere inciperent.

Quartum eſt, quòd hoc, magno non vacat myſterio, quoniam ſic in nobis fit, & ita fieri debemus intelligere. Ante quàm enim facie ad faciem noſtrum verum Solem videre poſſimus, oportet prius præcedere vigilias veſpertinas, & ambulare quaſi in nocte per fidem, & ſic exſpectare perpetuam clariſſimi, atque ſplendidiſſimi feſti lucem, id eſt quando apparebit Chriſtus gloria & vita noſtra.

Quintum & poſtremum eſt, quòd hoc & traditione a veteribus eſt acceptum.

3. Thales enim Mileſius† interrogatus, noxne diem, an dies noctem præceſſiſſet reſpondiſſe fertur, noctem præceſſiſſe.

Ad primum reſpondetur, quòd intentio ſcripturæ fuit in illis verbis, Factūque eſt veſpere & mane dies vnus. oſtendere nobis complementum, & perfectionem vnius diei naturalis viginti quattuor horarū; quæ completio optime declaratur per terminū ad quē diei artificialis, & per terminū ad quē noctis. cum enim factum eſt veſperum, ſcimus diē artificialem tranſactum eſſe; & cum factū eſt mane, ſcimus noctē eſſe præteritam. Vnde ex hoc quòd dicitur, factū eſſe veſperum

P &factum

& factum eſſe mane, optime innoteſcit, diem totum naturalem eſſe completum. Quare licet lux creata fuerit in puncto Orientis, non erat tamen dicendum, prius factum eſſe mane & deinde veſperum, quia per huiuſmodi terminos a quibus, non declaraſſet ſcriptura completionem totius diei naturalis, cum poſt veſperum reliqua ſit deinde tota nox; ſed bene per terminos ad quos, dictam completionem declarauit, vt ſupra diximus. Quòd ſi vim facias in eo, quòd prius nominatum eſt veſperum quàm mane; & ex hoc videri noctem præcedere concludas tamquam digniorem: ad hoc reſpondet egregie S. Ambroſius, quẽ ſuperiori cap. citauimus num. 23. neque opus eſt iterum eius hic verba recenſere.

Ad ſecundum reſpondetur, quòd nos in nouo teſtamento aliam inſiſtimus viã.
4. non enim in curſu naturalium dierum † ordinem ſequimur creationis, ſed potius recreationis; quoniam enim a tenebris peccatorum, in quibus naſcimur, tranſimus per Christi merita in lucem gratiæ, iccirco noctem diei præmittimus. At in creatione mundi alia eſt ratio.

5. Ad tertium reſpondetur, quòd Iudæis fuit præceptum † non quantum ad omnia, ſed quantum ad feſtorum ſollemnitates dumtaxat, vt a veſpera in veſperã celebrarent Sabbatha ſua. Et illud quidem in figuram noſtrorum temporum. vt inquit Gabr. Biel ſuper cano. lect. 34. art. 3. ad 1. & in ſerm. 2. in die Paſchæ, & Alex. de Ales in 4. par. quæſt. 32. memb. 3. ad 1. Omnia enim in figura contingebant illis. 1. Cor. 10.

Ad quartum reſpondetur, quòd allegoriam illam non reijcio, ſed tamen loco aptiori reſeruandam puto, celebrationibus ſcilicet feſtiuitatum tam noſtrarum, quàm hebraicarum. vt explicat Hieron. Vielmus in opere de ſex diebus, lect. 12. & generaliter curſui noſtrorum dierum. Diebus autem creationis mundi aliud congruit myſterium, quod nos paulo poſt ex Doctorum ſententia aperiemus.

Ad quintum & vltimum reſpondetur, quòd ſi qua fuit traditio apud veteres de noctis præcedentia ad diem, intelligenda eſt non de nocte proprie dicta, quæ fit per vmbram terræ, & circulariter mouetur ad oppoſitas partes lucis & Solis, de qua nunc nocte nos diſputamus; ſed intelligenda eſt de quadam nocte impro-
6. prie † ſumpta, de materia illa ſcilicet tenebroſa & confuſa, quam Chaos appel-
7. labant. † Putabant enim non nulli ex antiquis Philoſophis, vt habetur per Ariſt. in 12. Metaph. tex. 30. & ſeqq. & in 4. Phyſ. tex. 6. Chaos illud obſcurum infinito tempore, vel aliquo ſaltem ſpatio formationem rerum præceſſiſſe. Et nos etiam fatemur, prius a Deo creatam fuiſſe materiam informem & tenebroſam, & deinde ex ea res diſtincte omnes fuiſſe formatas. Quod ipſemet Catharinus ibidem paulo ſuperius optime aduertit. Inquit enim circa declarationem illorum verborum, Fiat lux, & facta eſt lux. Tunc verum fuit quod ait ſcriptura, Manus tua creauit orbem terrarum ex materia inuiſa, ſeu (vt ait B. Auguſtinus) informi. & Apoſtolus ad hunc locum aſpiciens ait, Deus eſt, qui dixit de tenebris lucem ſplendeſcere, hoc eſt de materia illa tenebroſa ſuo dicto & mandato eduxit lumen, vt ſplendorem mundo redderet. Hoc idem tradere voluerunt

runt ex antiquis non nulli, qui rerum principium fuiſſe noctem dixerunt, id eſt illud obſcurum Chaos. Hæc Catharinus. Dicendum eſt igitur, ſimul quidem a Deo & in eodem inſtanti fuiſſe creatum diem & noctem, in diuerſis tamen orbis partibus; vt enim inquit B. Baſilius homil. 2. Hexæm. ante lucem exortam haud nox erat in mundo, ſed tenebræ. Noſtra autem quæſtio non eſt, an ante creationem lucis creatæ fuerint aliquæ tenebræ. id eſt an prius creata fuerit materia informis, & deinde ex ea res diſtincte formatæ fuerint: ſed in eo ſolum verſatur, an in noſtro hemiſphærio prius incœperit dies eſſe, an nox. De qua quæſtione neque ex Thalete Mileſio, neque ex vlla veterum Philoſophorum traditione aliquid habemus acceptum: ſed bene ex verbis ſcripturæ ſacræ, & ex interpretationibus Doctorum clariſſime colligitur, prius huic noſtro orbi, ad cuius gentem ſcribebat præcipue B. Moſes, incœpiſſe diem, & deinde ſecutam fuiſſe noctem.

Quare vt ſemel finem huic diſputationi imponamus, firmiſſime tenendum eſt,
8. ab initio mundi dies naturales † ita cucurriſſe, vt dies artificialis noctem præcederet. Et hoc quidem vſque ad Chriſti domini reſurrectionem. Poſt Chriſti vero reſurrectionem e contrario procedere dicuntur dies naturales. Núc enim ab
9. initio noctis † incipiunt, & in ſequenti veſpera terminantur, ita quòd nox præcedat, & illi ſubſequens deinde artificialis dies adiungatur.

10. Quæ omnia optime congruunt myſterio: † In decurſu enim dierũ antiqui ſtatus, in quibus poſt diem nox ſequebatur, ſignificabatur ſtatus veteris Adæ, qui a luce gratiæ & paradiſi decidit in tenebras peccatorũ, & huius ſæculi. Nunc vero poſt Chriſti reſurrectionẽ cum ita decurrant dies, vt nox lucẽ præcedat, deſignatur nouus ſtatus noſtræ redẽptionis, in quo a tenebris peccatorũ procedimus ad lucẽ gratiæ per meritum paſſionis & reſurrectionis Chriſti, vt declarat S. Iſid. in lib. de natura rerum. cap. 1. & alij Doct. quos citabimus infra cap. ſeq. in princ.

DE DIERVM NATVRALIVM MVTATIONE, & de Dominicæ diei dignitate. Cap. XLV.

1. *Dierũ naturaliũ mutatio facta eſt in Chriſti reſurrectione; nã prius dies artificialis præcedebat noctẽ; & poſtea nox præcedit diẽ. Quãuis B. Auguſt. in Chriſti paſſione, & in die Paraſceues huiuſmodi mutationem factam exiſtimet. num. 2.*

3. *Dominica dies quemadmodum fuit prima dies antiqui ſtatus, ita fuit prima noui. Et tenet primatum in diebus omnibus. num. 4. 9. 14. 15. & 16. Et in ea primum gratia noui teſtamenti illuxit. num. 5. & 11. Et præcipua myſteria in ea [illegible] ſunt. num. 10.*

6. *Paſcha interpretatur tranſitus. quaſi tunc tranſitus fiat de veteri vita in nouam.*

7. *Chriſtus ſua paſſione veterem hominem, & ſua reſurrectione nouum ſignificauit.*

8. *Reſurrectione Chriſti renouatio ſtatus noſtræ innocentiæ reddita eſt nobis. Et in ea tertium tempus incœpit, quod eſt ſub gratia, num. 12.*

13. *Sabbathum mutatum eſt in Dominicam.*

17. *Dierum naturalium mutatione, quæ facta eſt in reſurrectione Chriſti ſaluatur tempus triuũ dierum, & trium scilicet um ſepulturæ ſeu mortis Chriſti.*

1. DE hac auté dierum naturalium mutatione, quæ in reſurrectione† Chriſti facta eſt, non vnus tantum Doctor, aut vno dumtaxat in loco, ſed plures & in varijs locis meminerunt.
S. Auguſt. lib. 1. quæſt. euang. cap. 7. & lib. 4. de Trinit. cap. 6. Venerabilis Beda in homil. ſuper illud Matth. 28. Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi. & ibidem in comment. & in lib. de diuiſ. temporum. cap. de die. in princ. & in fi. & in lib. de ratio. comp. cap. 3. & in lib. de tẽpor. cap. 2. & in lib. de Paſchæ celebratione, ſiue de æquinoctio vernali. & in lib. de temporum ratione. cap. 3. vbi Bridefertus Rameſienſis citat etiã Haymonem in eamdẽ ſententiam. S. Anſel. ſuper dictis verbis Matth. 28. Veſpere autem Sabbathi. Glo. ordin. ibidẽ & Matth. 12. ſuper illis verbis. Sicut enim fuit Ionas. &c. Magiſter hiſtor. ſcholaſt. in hiſtor. euang. cap. 184. Magiſter ſent. lib. 2. diſt. 13. Rupertus abbas Tuitien. lib. 5. de diui. off. cap. 24. Amalar. in lib. de Ordine Antiph. cap. 70. ibi. Manifeſtum eſt a Chriſti reſurrectione haberi initium diei a nocte. (ſic enim lego, nõ, ac noctis.) Glo. fi. in c. quod a patribus. diſt. 75. Guill. Durant. in Rano. lib. 5. cap. 9. num. 2. & lib. 6. cap. 78. in fi. Alex. de Ales in 4. par. quæſt. 32. memb. 3. ad 1. S. Bonauent. in 3. ſent. diſt. 22. quæſt. 3. ad 1. & ibidem Duran. quæſt. 5. ad 3. S. Thom. in Catena, ſuper dictis verbis Matth. 28. Veſpere autem Sabbathi. & in 4. ſenten. diſt. 11. quæſt. 2. art. 2. q'la 3. ad 2. & in 3. par. quæſt. 51. art. 4. ad 1. & quæſt. 53. art. 2. ad 3. Raynerius in ſumma Pantheolog. tit. de deſcenſu Chriſti ad inferos. cap. 6. Gabr. Biel in ſerm. 2. in die Paſchæ, & ſuper cano. lect. 34. art. 3. ad 1. Ludolphus de vita Chriſti par. 2. cap. 68. Silue. in Roſa aurea, tract. 2. ſuper euangelium Fer. 4. poſt Dominicam primã Quadrageſimæ. Alber. Patauinus ſuper idem euang. ſerm. 2. Calliſtus Placent. enarr. 11. ſuper euangelia Quadrageſimæ, ſuper illis verbis eiuſdem euangelij Matth. 12. Sic erit filius hominis in corde terræ. vbi citat in hoc etiam Origenem. Anton. de Bitonto in ſerm. Dominicali. 21. qui eſt de reſurrectione. S. Anton. in 1. par. chronic. tit. 5. cap. 7. in princ. Paulus Middelburgen. in 2. par. Paulinæ, lib. 1. cap. 1. Thomas Diplouatacius in addit. ad Alex. Imolen. ſuper l. Titius. §. Lucius. ff. de lib. & poſt. vbi ait, quòd hoc ſequuntur omnes Theologi, & quòd ſeruatur ſecundum horologia. Hi omnes, & alij etiam plures hanc dierum mutationem factam eſſe expreſſe aſſeruerunt.

2. Quamuis autem B. Auguſt. † & quidam alij videantur velle, quòd huiuſmodi mutatio facta fuerit in die Paraſceues, quando Chriſtus dominus paſſione ſua mundum redemit; communior tamen ſententia eſt, & (vt ego arbitror) etiam verior, quòd facta intelligatur die Dominica, quando viuus ab inferis reſurgẽs morte nos deuicta liberauit.

3. Ad quod fac. quòd quemadmodum dies Dominica fuit prima dies† antiqui ſtatus,

ſtatus, in qua creatus eſt mundus, ita eadem dies Dominica debuit eſſe prima dies noui ſtatus, in qua innouatus eſt mundus. Cui conſonat hymnus, quem canit eccleſia in Dominica ad Matut. qui B. Gregorio papæ adſcribitur.

Primo dierum omnium,
Quo mundus exſtat conditus,
Vel quo reſurgens Conditor
Nos morte victa liberat.

Et illud Sedulij lib. 4. Carminum.

Cœperat interea poſt triſtia Sabbatha felix
Irradiare dies, culmen qui nominis alti
A Domino dominante trahit, primuſque videre
Promeruit naſci mundum, atque reſurgere Chriſtum.

Cui alludens B. Hieron. ſiue quiſquis alius ſit, in comment. ſuper Mar. cap. vlt. in princ. de Dominica die reſurrectionis loquens ſic inquit. Poſt ſabbatha triſtia
4. felix irradiat dies, quæ primatum † in diebus tenet, luce prima in ea luceſcente, & Domino meo cum triumpho reſurgente, & dicente, Hæc eſt dies, quam fecit Dominus; exſultemus & lætemur in ea.

Facit etiam illud Pau. Rom. 6. Quo modo Chriſtus ſurrexit a mortuis, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et eccleſia de illa Dominica die ſæpius concinit, & repetit illud præfati pſal. 117. Hæc dies, quam fecit Dominus; exſultemus, &
5. lætemur in ea. Ac ſi in ea primū gratia noui † teſtamenti mundo illuxerit. Chriſtus enim, vt inquit ad Rom. Paulus cap. 4. traditus eſt propter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.
6. Vnde illa die vere nos Paſcha celebramus, quod interpretatur † tranſitus, quaſi tunc tranſitus fiat de veteri vita in nouam. vt not. B. Auguſt. in epiſt. 119. ad Ianuarium. in princ. quæ habetur etiā inter opera B. Hieronymi, Tom. 9. epiſt. 21. & B. Iſid. lib. 1. de eccleſ. off. cap. 31. & Ruper. abbas Tuitien. lib. 6. de diui. off. cap. 26. iuxta illud 1. Cor. 5. quod in Epiſtola Miſſæ illius Dominicæ Reſurrectionis canitur. Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio. Chriſtus namque veterem hominem noſtrum paſſione, nouum autem reſurrectio-
7. ne † ſignificauit. vt ait S. Auguſt. in epiſt. 57. ad Dardanum, circa fi. Et reſtaura-
8. tio, & renouatio ſtatus noſtræ innocentiæ in Chriſti reſurrectione † reddita eſt nobis. vt inquit Amalar. in lib. de Ord. Antiph. cap. 1. in princ. Et vt not. Couarr. lib. 4. variar. reſol. cap. 19. ſub num. 6. Beneficium recreationis, quæ facta eſt a Chriſto per gratiam, abſolutum fuit die Dominico per eius reſurrectionē: Fuitque illa lux in ſtatu gratiæ prima, multo præſtantior illa, de qua tunc dictū eſt; Fiat lux. Cui conſentit etiam Hieron. Vielmus in opere de ſex diebus, lect.
9. 12. circa med. vbi aſſerit, diem hunc Dominicum eſſe † primum, nobiliſſimum, & principem inter omnes dies.

Pro quo fac. etiā optimus tex. in c. quod die. diſt. 75. vbi S. Leo papa loquens de
10. Dominica die hæc dicit. Quæ tantis diuinarū diſpenſationū myſterijs † conſecrata eſt, vt quidquid a Domino eſt inſigne conſtitutū, in huius diei dignitate ſit

 geſtum:

geſtum: In hac die mundus ſumpſit exordium; in hac per reſurrectionem & mors interitum, & vita accepit principium. Et venerabilis Beda in libello de officijs, cap. 1. Apparet autem (inquit, de Dominico die loquens) hunc diem etiam in ſcripturis ſanctis eſſe ſollemnem. Ipſe eſt enim dies primus ſæculi, in ipſo formata ſunt elementa mundi, in ipſo creati ſunt angeli. In ipſo quoque a mortuis reſurrexit Dominus. In ipſo de cælis ſuper Apoſtolos deſcendit Spiritus ſanctus. Manna eodem die in eremo primum de cælo data eſt. Et in lib. de diuiſionibus temporum, cap. de feria. in fi. addit ſupradictis, quòd in ipſo die Dominico manifeſtata ſunt myſteria Chriſti & eccleſiæ in Pathmos inſula ad Ioannem euangeliſtam. Et in epiſtola ſynhodica, quæ inſcribitur, de ordinatione feriarum paſchalium per Theophilum epiſcopum Cæſareen. ac reliquorum epiſcoporum ſynhodum; quæ epiſtola poſita eſt inter opera Bedæ, Tom. 2. in fi. ſex benedictiones diei Dominicæ deſcribuntur.

11. Et B. Auguſt. in præfatione vltimi pſal. ait, quòd in die Dominico teſtamenti † noui reuelatio declaratur. Et B. Tho. in 3. par. quæſt. 53. art. 2. ait, quòd per re-
12. ſurrectionẽ Chriſti tertium † tempus incœpit, nam primum fuit ante legem, ſecundum ſub lege, & tertium ſub gratia. Quod idem etiam ait S. Iſid. lib. 1. de eccleſ. off. cap. 31. & lib. 6. Etymol. cap. 17. & S. Auguſt. in d. epiſt. 119. cap. 3. & Glo. ordin. Numer. 9. in princ. & Beda in d. lib. de officijs. cap. de Paſcha. & in lib. de ratione temporum. cap. 62.

Et idem B. Tho. 1. 2. quæſt. 103. art. 3. ad 4. & in opuſc. 4. in explicatione tertij præcepti. Memento vt diem Sabbathi ſanctifices. inquit, quòd Sabbathũ, quod
13. ſignificabat primam creationem mutatum eſt in diem † Dominicum, in quo commemoratur noua creatura inchoata in reſurrectione Chriſti.

De eadẽ etiã reſurrectionis die Rupert. abb. Tuitien. lib. 14. in Ioan. in princ. ſuper illud cap. 20. Vna autẽ Sabbathi. ita inquit. Quare autẽ hic euãgeliſta cũ poſſet prima Sabbathi dicere, maluit vna Sabbathi dicere, niſi propter ſingularem,
14. & vnicã † gloriam eius diei? Eſt enim vere feſta dies, vere beata dies, nobilitas anni, menſis decus, arma dierum. Pulchritudine huius diei paradiſus refloruit, cælũ purpuratum, Angeli candidati, homines exhilarati ſunt. Huius diei gratia ſingularis verbis explicari nequit. De qua die plura euã dicit idem Ruper. lib. 3. de diui. off. cap. 9. Et S. Ignatius martyr in epiſt. 3. ad Magneſianos, Poſt Sabbathum (inquit) omnis Chriſti amator Dominicum celebret diem, diem reſurre-
15. ctioni conſecratum dominicæ, reginam & principem † omnium dierum, quã exſpectans Propheta dicebat, In finem pro octaua: In qua & vita noſtra exorta eſt, & per Chriſtum mors deuicta.

Et poſtremo de dicta Dominica die reſurrectionis S. Auguſt. in ſerm. 136. de tẽpore, qui eſt primus in die sãcto Paſchæ, qui ſermo etiã impreſſus eſt inter opera B. Hieronymi, Tom. 9. ſerm. 34. de Reſurrectione Domini, ſic ait. Quo modo Maria virgo mater domini inter omnes mulieres principatũ tenet, ita inter ce-
16. teros dies † hæc omnium dierũ mater eſt. Et paulo infra. Hæc eſt, in qua Synagoga finitur, & eccleſia naſcitur. Quæ verba cum plurimis alijs ad dignitatẽ diei

Dominicæ

Dominicæ pertinentibus refert Ludolphus, de vita Chriſti, par. 2. cap. 69.

Hac autẽ dierum mutatione (ne quis putet, rem eſſe parui, aut nullius momenti) vſi ſunt plures ex ſupradictis Doct. quos in princ. huius cap. citauimus, pro
17. ſolutione illius † maximæ difficultatis, qua quæritur, quo modo Chriſtus iacuerit mortuus aut ſepultus tribus diebus, & tribus noctibus, prout ipſe prædixerat Matth. 12. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus; ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Dicunt enim, quòd nox illa, quæ media fuit inter diẽ Dominicã ſequentẽ, & diẽ Sabbathi præcedentẽ, bis debet computari; ſemel ſcilicet tamquã nox Sabbathi præcedentis, qui fuit vltimus dies antiqui ſtatus, in quo (vt diximus) nox diẽ ſequebatur in curſu naturalium dierũ, & ſemel tamquã nox ſequẽtis Dominicæ, quæ fuit prima dies noui teſtamenti, vt proxime ex multis auctoritatibus probatum eſt, in quo e contrario ita decurrunt dies naturales, vt nox diem præcedat. Qua computatione admiſſa facile habetur numerus trium dierum & trium noctium ſepulturæ ſeu mortis Chriſti, eo tamen modo, quo a parte totum nominamus. Participauit enim in primis mors ſeu ſepultura Chriſti diẽ Paraſceues, nã Chriſtus expirauit hora nona, & ſepultus eſt duodecima: Et habuit totam noctem eiuſdem diei ſequentem: Habuit item integrum diem Sabbathi, & eiuſdem ſequentem noctem: Participauit vltimo diem Dominicum, nam Chriſtus mane ſurrexit in aurora: Et ſic ſunt tres dies, & duæ noctes. Quòd ſi nox Sabbathi referatur etiam ad diem Dominicum, vt ſupra diximus, & bis computetur, habentur expreſſe tres dies & tres noctes ſepulturæ, ſeu mortis Chriſti.

DE HORA RESVRRECTIONIS CHRISTI. Cap. XLVI.

1. *Dierum trium; & noctium trium numero aſſignato morti, ſeu ſepulturæ Chriſti per mutationẽ dierũ naturalium, quæ facta eſt in eius reſurrectione, nõ nulla obſtãt.*
2. *Reſurrexiſſe Chriſtum media nocte tenent non nulli ex Patribus. Sed communis ſententia eſt, quòd ſurrexerit in aurora. num. 5. Et hanc tacite videtur probare Eccleſia. num. 9. Atque ita fuerat prophetatum, & figuratum. num. 12. Et probatur tex. euangelij Mar. vlt. qui defenditur contra non nullos Patres aliter illum intelligentes. num. 16. Et contra Cornel. Ianſenium. num. 23. Quamuis non ſit ita certum & de fide, quòd ſurrexerit in aurora, ſicut quòd ſurrexit tertia die. num. 25.*
3. *Diluculum omne poſt ſextam noctis horam incipit, quando primum galli canunt, ſecundum Euthymium. Immo & tunc proprie Sol oriri dicitur, ſecundum eumdem. num. 13. & 22. Sed hæc ſunt abſurda. num. 14.*
4. *Paſchæ in vigilia ieiunabãt antiquitus populi, et vigilabãt vſque ad mediã noctẽ.*
6. *Horæ, quibus Chriſtus manſit in morte, fuerunt quadraginta. Quibus vero manſit in ſepulcro fuerunt triginta ſex. num. 7.*
8. *Chriſtus manſit in ſepulcro duabus noctibus & vno die, quia lucem ſuæ ſimplæ*

 mortis,

mortis, quæ tantum in carne erat, tenebris duplæ noſtræ mortis, quæ in corpore erat & anima oppoſuit, & vtramque noſtram curauit.

10. *Laudes matutinæ celebrantur in aurora in memoriam Dominicæ reſurrectionis.*
11. *Oratio quadraginta horarum per totum fere orbem chriſtianum vſu recepta eſt.*
15. *Diluculum tempore reſurrectionis Chriſti in ciuitate Hieruſalē nō incœpit prius quàm per horam & dimidiam fere ante ortum Solis.*
17. *Reſurrectionem Chriſti tertia die futuram erat prophetatum. Et ab ipſo Chriſto prædictum. num. 18. Et ita factam fuiſſe ſcripturæ teſtantur. num. 19. Atque ita etiam noſtræ ſaluti expediebat. num. 20.*
21. *Dominica dies ob id principaliter conſecrata eſt, quia in ea Chriſtus reſurrexit; non quia in ea primum poſt reſurrectionem apparuit.*
24. *Editio vulgata & vetus bibliorum ſola pro auctentica habetur.*
26. *Armeni hæretici Chriſtum Sabbatho reſurrexiſſe dicunt.*

POſtea quàm incidimus in hūc difficilem ſcripturæ locum de tribus diebus, & tribus noctibus ſepulturæ, ſiue mortis Chriſti, qui habetur Matth. 12. in illis verbis. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. placet mihi diutius in eo immorando inſpicere ſolutiones varias, quæ a Doct. ad hunc euellendū ſcrupum afferūtur, & aliquam expoſitionē diligenter inueſtigare, quæ ſolide cōſiſtere, & a cōtrarijs obiectionibus defendi poſſit. Vt ſi quid deinde præter alios in hoc digniſſimo labore nos etiā contulerimus, totum id principaliter quidē ad honorē Dei, & deinde in lectoris quoque gratiā atque vtilitatem cedat. Primæ igitur expoſitioni, quam ſuperiori cap. tradidimus, fundatæ in ea dierum
1. naturalium mutatione, quæ in Chriſti reſurrectione † facta eſt, duo ſunt potiſſimum, quæ videntur mihi obſtare poſſe.

Vnum eſt, quòd ſecundum non nullos Chriſtus dominus non mane in aurora, ſed media nocte ſurrexit.

Alterum eſt, quòd huiuſmodi expoſitio videtur potius myſtica, quàm litteralis. Quantum ad primum quoniam hæc dubitatio de hora reſurrectionis Chriſti niſi recte diſcutiatur, poſſet etiam infra in alia eiuſdem difficultatis ſolutione, nobis eſſe impedimento, iccirco nunc examinanda eſt ad partes, vt ſemel veritate penitus perſpecta amplius nobis negotium non faceſſat. Idque eo libentius a nobis faciendum eſt, quòd hæc tractatio de hora dominicæ reſurrectionis materiæ noſtræ principali, quæ eſt de tempore horarum canonicarum, ita affinis eſt & cohærens (cum in horis canonicis recitandis potiſſimum reſurrectio dominica recolatur, quemadmodum vidimus ſupra cap. 15. num. 4. & cap. 16. num. 2. & rurſus in hoc eodem cap. mox dicemus num. 10.) vt in nihilo ab ea aliena cenſeri valeat. Videtur itaque (vt ad quæſtionem ipſam deſcendamus) quòd Chriſtus dominus media nocte ſurrexerit, non mane diluculo in aurora. Quod ſuadetur ex multis.

2. Primo, quia ita tenent non nulli ex Patribus † præſertim vero græcis. Inter quos

vnus

vnus eſt B. Athanaſius in lib. de Virginitate, ſiue de Exercitatione, prope fi. cuius verba citauimus ſupra cap. 2. num. 3. alius eſt B. Greg. Nyſſenus in orat. 1. & 2. de Reſurrectione Domini. alius B. Cyrillus Alex. lib. 12. in Ioan. cap. 44. alius item B. Dionyſius Alex. in epiſt. ad Baſilidam preſbyterum, in qua de tẽpore, quo Chriſtus ex mortuis ſurrexit, deque hora, qua paſchale ieiunium ſoluere fas ſit, breuiter diſputatur. et alius item Victor Antioch. in cap. 16. Mar. Eamdem ſententiam videtur etiam ſecutus B. Hieronymus in epiſt. 150. ad Edibiam, quæſt. 4. & S. Ambroſ. ſuper illud Lucæ. 24. Vna autẽ Sabbathi valde diluculo. & Ruper. abbas Tuitien. in multis locis. vt de diui. off. lib. 1. cap. 8. lib. 5. cap. 24. lib. 7. cap. 16. lib. 2. ſuper Exho. cap. 17. & lib. 11. in Ioan. ſuper illud cap. 13. Amen, amen dico tibi, non cantabit gallus. Eamdem poſtremo ſententiam tenet Niceph. lib. 1. hiſtor. eccleſ. cap. 31. & Euthym. ſuper Matth. cap. 28. ibi, Et ecce terræmotus factus eſt magnus. vbi dicit, quòd omnes vnanimiter ſancti patres, & Doctores, tempus reſurrectionis Chriſti fuiſſe dicunt circa primum galliciniũ, quod iam Dominici diei lucem præferebat. Et intelligit per dicta verba tempus proculdubio mediæ noctis. Quod apparet tum ex ijs, quæ poſtea ſubiungit, tum ex ijs, quæ ſupra proxime dixerat ſuper illis verbis, Veſpere autem Sabbathi. Ibi
3. enim expreſſe ait, quòd omne diluculum † poſt ſextam noctis horam incipit, quando primum galli canunt: & quòd hoc tempus deſcriptum fuit ab Euangeliſta Matthæo, per illa verba, Veſpere autem Sabbathi. &c.

4. Secundo, quia mos erat antiquitus populi chriſtiani, quòd in Vigilia Paſchæ † omnes vigilarent, & ieiunarent vſque ad mediam noctem; & tunc, atque in eo articulo temporis, vt inquit S. Greg. Nyſſe. in d. orat. 2. de Reſurr. Domini, finientes ieiunia incipiebant ſeſe oblectare, conſuetudine, quæ apud omnes obtinuerat, hanc rem comprobante. quaſi ea hora Chriſtus dominus de ſepulcro reſurrexerit. Vnde Euthym. in loco ſupra citato poſtquam dixerat, quòd omnes ſancti Patres & Doctores vnanimiter dicunt, tempus reſurrectionis Chriſti fuiſſe circa primum gallicinium, ſubiungit hæc verba. Ideo quoque poſt ſextam noctis horam virtutis ſectatores ſoluto ieiunio lætitiam auſpicantur.

Tertio, quia Iudic. 16. habetur de Samſone, qui Chriſti typum gerebat, quòd cũ introiſſet in vrbem Gazam, circumdederunt eum Philiſtijm inimici eius poſitis in porta ciuitatis cuſtodibus, vt ibi tota nocte cum ſilentio præſtolãtes, facto mane exeuntem occiderent. Et ſubiungit Scriptura. Dormiuit autem Samſon vſque ad medium noctis, & inde conſurgens apprehendit ambas portæ fores cũ poſtibus ſuis, & ſera; impoſitaſque humeris ſuis portauit ad verticem montis, qui reſpicit Hebron. Quod factum reſurrectioni Chriſti domini conuenire & per ſe patet, & S. Greg. papa optime explicat in homil. 21. ſuper euangelia, & Glo. ordin. & interlin. in d. cap. 16. Iudic.

Quarto & vltimo, quia Eccleſia in officio noctis Sabbathi ſancti, in benedictione cerei paſchalis canit. Hæc nox eſt, in qua deſtructis vinculis mortis Chriſtus, ab Inferis victor aſcendit. Et infra. O uere beata nox, quæ ſola meruit ſcire tempus & horam, in qua Chriſtus ab Inferis reſurrexit. Et in oratione Miſſæ illius

noctis

noctis. Deus qui hãc ſacratiſſimã noctẽ gloria dominicæ reſurrectionis illuſtras.
His tamen non obſtantibus alteram ego ſententiam ſequor, quòd nempe Chri-
ſtus dominus non media nocte, ſed mane diluculo in aurora reſurrexerit. Mo-
ueorque ad ita tenendum, ex pluribus.
5. Primo, quia ita tenent Doct. noſtri Latini † communiter. B. Auguſt. lib.4. de
Trinit. cap. 6. & in Dialogo ad Oroſium, quæſt. 26. expreſſe ait, quòd ab hora
6. mortis Chriſti vſque ad diluculum reſurrectionis horæ ſunt † quadraginta, vt
etiam ipſa hora nona, in qua mortuus eſt connumeretur: A veſpere autem ſe-
7. pulturæ vſque ad diluculum reſurrectionis triginta ſex † horæ ſunt, ſcilicet nox
tota cum die toto, & nocte tota. Quod idem de quadraginta horis refert etiam
Glo. ordin. 1. Machab. 3. ibi, Et elegit Lyſias Ptolemæum. Eadem item Glo. in
multis locis aſſerit, Chriſtum iacuiſſe in ſepulcro vno die artificiali, & duabus
8. † noctibus; rationem ad hoc aſſignans, quia Chriſtus lucem ſuæ ſimplæ mor-
tis, quæ tantum in carne erat, tenebris duplæ noſtræ mortis, quæ in corpore
erat & anima, oppoſuit, & vtramque noſtram curauit. vt patet Luc. vlt. ibi, Re-
cordamini, qualiter locutus eſt vobis. & Mar. vlt. ibi, Surgens autem Ieſus mane.
& Rom. 6. ibi, Hoc ſcientes, quia vetus homo noſter. Quæ ratio, & quod di-
ctum deſumptum eſt ex B. Auguſt. in ſerm. 181. de temp. qui eſt 1. in Vigilia
Pentec. & in lib. 4. de Trinit. cap. 3. & in d. quæſt. 26. Dialogi ad Oroſium. &
ex venerabili Beda ſuper illud idem Mar. vlt. & Luc. vlt. & ſuper illud Matth.
12. Sicut enim fuit Ionas. & in homil. fer. 4. poſt Domin. primam Quadrageſi-
mæ. & in quæſtionibus ſuper Gen. in illis verbis. Et diuiſit lucem a tenebris. &
ex Alcui. in lib. de diui. off. cap. de feria ſexta, quæ & Paraſceue. & ex S. Anſel. in
illud idem Matth. 12. Sicut enim fuit Ionas.
Hanc eamdem ſententiam de hora reſurrectionis Chriſti tenent Doct. ſchola-
ſtici, eamdemque rationem aſſignant. Alex. de Ales in 3. par. quæſt. 20. memb. 3.
art. 2. & 3. S. Tho. in 3. par. quæſt. 51. art. 4. & quæſt. 52. art. 4. & quæſt. 53. art. 2.
vbi in reſp. ad 3. dicit, quòd quando Chriſtus ſurrexit, iam Sol incipiebat ae-
rem illuſtrare. & in 3. ſent. diſt. 21. quæſt. 2. art. 2. Ricard. de Media villa, in
eod. 3. ſent. diſt. 22. art. 3. quæſt. 2. Durand. ibidem, quæſt. 5. & Nicolaus
de Orbellis ibidem, quæſt. 3. qui etiam ait, quòd hæc eſt B. Auguſtini, & pro-
babilior opinio, & quòd communiter tenetur, & quòd per eam melius ſalua-
tur, quòd Chriſtus per triduum manſerit in ſepulcro. Quod idem, hanc ſcili-
cet opinionem communiter teneri aſſerit etiam Nicol. de Lyr. Mar. vlt. ibi,
Surgens autem Ieſus mane. & S. Anton. in 1. par. chronic. tit. 5. cap. 7. in
princ. vbi addit in ſpecie, quòd ſurrexit Chriſtus hora decima. Hanc eamdem
opinionem tenet Haymo Halberſt. in homil. feriæ 4. poſt primam Domin.
Quadrag. ſuper dictis verbis Matth. 12. Sicut enim fuit Ionas. & in homil.
feriæ 3. poſt Domin. Palmarum, ſuper illud Mar. 15. Et facta hora ſexta. Beda
in homil. in Vigilia Paſchæ. ſuper illud Matth. 28. Veſpere autem Sabbathi.
Guill. Durant. in Ratio. lib. 6. cap. 72. in princ. Rayner. in ſumma Pantheol.
tit. de Sepultura Chriſti. cap. 13. & tit. de Deſcenſu Chriſti ad Inferos. cap. 6. &

tit. de

tit. de Reſurrectione Chriſti, cap. 2. Ioan. de Tur. crem. ſuper euang. in die Paſchæ, quæſt. 2. Gabr. Biel in dicto die Paſchæ ſerm. 2. Clicthoue. eiuſdem diei ſerm. 1. & lib. 2. Elucid. eccleſ. ſuper benedictione cerei paſchalis in Sabbatho ſancto. num. 8. vbi ait, quòd hæc ſententia ſacris litteris videtur eſſe conformior. Anton. de Bitonto ſerm. 21. qui eſt de Reſurrectione. Couarr. lib. 4. variar. reſol. cap. 19. ſub num. 9. Paulus de Palatio in Matth. cap. 28. par. 3. Calliſtus Placent. enarr. 46. ſuper euang. Quadrag. in ſerm. de Reſurrectione Domini. vbi ait, quòd communis ſententia Sanctorum eſt, quòd Chriſtus ſurrexerit circa diluculum, videlicet in aurora; & quòd communis omnium opinio eſt, quòd eius anima manſerit in limbo horis quadraginta.

Hanc etiam ſententiam videtur poſtremo ſequi B. Hilarius in Matth. can. vlt. B. Cyrillus Hieroſolym. catecheſi. 14. B. Ignatius in epiſt. 2. ad Trallianos. B. Ambroſ. in pſal. 45. ſuper illis verbis, Adiuuabit eam Deus mane diluculo. Euſeb. Cæſareen. lib. 10. demonſtrat. euang. cap. vltimo, exponens titulum pſal. 21. qui eſt, pro aſſumptione matutina. & B. Proſper Aquitan. in lib. ſententiarum ex operibus B. Auguſtini excerptarum, cap. 203. ibi. Vigor fidei chriſtianæ tribus temporibus initiatur. veſpere, mane, & meridie. Veſpere enim Dominus in cruce, mane in reſurrectione, meridie in aſcenſione.

Sufficiat iſtos retuliſſe, nam plures colligere vnicuique in promptu erit.

9. Secundo, quia hæc ſententia videtur ab Eccleſia † recepta. Quod patet ex tribus.

Primo, quia hymnum canit tempore paſchali, ad Laudes, qui hoc dicit.

Aurora lucis rutilat,
Cælum laudibus intonat,
Mundus exſultans iubilat,
Gemens Infernus vlulat.
Cum Rex ille fortiſſimus,
Mortis confractis viribus,
Pede conculcans tartara
Soluit a pœna miſeros.
Ille qui clauſus lapide,
Cuſtoditur ſub milite,
Triumphans pompa nobili
Victor ſurgit de funere.

10. Secundo, quia celebrat in aurora Matutinas † Laudes in memoriam dominicæ reſurrectionis. vt poſt ſanctum Cyprianum in tract. de orat. domin. in fi. ibi, Nam & mane orandum eſt, vt reſurrectio Domini matutina oratione celebretur. & poſt B. Hieronymum in comment. ſuper illud Mar. cap. vlt. Et valde mane vna Sabbathorum. ibi, Vt tunc Laudes Chriſti tota caneret ſecundum exemplum harum feminarum eccleſia, quando genus humanum exēplo ſuæ reſurrectionis animauit, quādo vitam præſtitit, & lumen credulitatis infudit. ait S. Iſid. lib. 1. de eccleſ. off. cap. 23. Rabanus lib. 2. de inſt. cleric. cap. 2. Hugo de S. Vict. lib. 2.

lib.2.de eccleſ.off.cap.10.Magiſter hiſtoriæ Scholaſt. in hiſtor.euang. cap.135. Ioan. Beleth. in Ratio. cap.28. Guil.Durant. in Rationa.lib.5. cap.4. in princ. & lib.6.cap.78.num.3. & alij quamplures.

11. Tertio, quia videmus per totum fere orbem chriſtianum † commendatam, & vſu iam receptam licet noſtro tempore fortaſſe inuentam, aut parum ante, orationem quadraginta horarum, quæ morte domini noſtri Ieſu Chriſti conſecratæ ſunt.

12. Tertio probatur eadem ſententia, quia hoc ita fuit prophetatum † in multis locis. Pſal.29. Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia. Pſal. 56. Exſurge gloria mea, exſurge pſalterium & cithara; exſurgam diluculo. Pſal. 58. Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exaltabo mane miſericordiam tuam. Quæ omnia loca expoſitio tum B. Auguſtini, tum vtriuſque Glo. tam ordinariæ, quàm interlinearis, de reſurrectione Chriſti, quæ facta eſt mane diluculo, intelligit. Illud etiam Ionæ vlt. Et parauit Deus vermem aſcenſu diluculi. B. Auguſt. in Epiſt. 49. ad Deogratias preſbyterum, quæſt. vlt. de Chriſto interpretatur, qui & vermis dicitur pſal.21. & eſt matutinus, quia diluculo reſurrexit. Et luctam, quæ in aurora facta eſt ab angelo cum Iacob. Gen. 32. reſurrectioni Chriſti applicat Euſeb. Emiſenus in homil. 8. de Paſcha. Alias etiam de hac re prophetias & figuras explicat Paulus de Palatio ſuper Matth. cap. vltimo, par. 3.

Quòd ſi quis cum Euthymio dicat, diluculum incipere in media nocte ſtatim
13. poſt ſextam horã, & (quod adhuc magis mireris) tunc proprie Solem † oriri, licet nobis non dũ appareat demoratus adhuc circa profundiſſimas, extremaſque
14. Oriẽtis partes. hæc profecto ſunt tã extorta (vt quod ſentio aperte dicã) & tam † abſurda, vt a quocũque iuſto interprete quãmlongiſſime abeſſe debeant. Laudo quidem intentionem Euthymij, qui laborauit, vt concordaret Euangeliſtas; ſed tamen eius expoſitionem probare non poſſum; nam cum velit nobis in media nocte Solem oriri facere, & hoc etiam proprie, tentat quædam miracula, quæ vires eius nimium ſuperant & tranſcendunt. Modi autem concordãdi Euãgeliſtas non deſunt alij probabiliores tum a B. Auguſt. lib.3. de conſen. Euang. cap.24. tum ab alijs deſcripti. Quòd ſi locus opportunus dabitur, nos etiam infra dicemus aliquid in declarationem illorum verborum Matth. 28. Veſpere autem Sabbathi. &c. Nunc vero quantum ad diluculum de quo agimus, dico ſimpliciter cum Paulo Middelburgen. in 2. par. Paulinæ lib. 1. cap. 1. quòd tempore
15. reſurrectionis Chriſti in ciuitate Hieruſalem diluculum † non prius incœpit, quàm per horam cum dimidia fere ante ortum Solis.

16. Quarto, quia hoc probatur tex. expreſſo † Mar. vlt. Surgens autem Ieſus mane prima Sabbathi apparuit primo Mariæ Magdalene. Verum non me latet, quòd illum tex. aliter exponunt Græci. Beatus enim Greg. Nyſſe. in orat. 2. de reſurrect. Domini, Victor Antioch. Theophylactus, & Euthym. in comment. ſuper illum locum, contendunt, ita textum diſtinguendum eſſe. Surgens autem Ieſus. vt hoc loco ponatur punctum. Mane prima Sabbathi apparuit

primo

primo Mariæ Magdalene. Ita quòd illud mane, referatur non ad præcedentia,
ad Surgens: ſed ad ſequentia, ſcilicet ad verbum, apparuit. Et hanc expoſitionẽ
ſecutus eſt B. Hieron. in epiſt. 150. ad Edibiam, quæſt. 2. Hoc tamen nihil ob-
ſtante ego contrarium ſentio cum Glo. ordin. cum venerabili Beda in illum lo-
cum, & cum alijs expoſitoribus latinis, qui ex illo tex. colligunt, Chriſtum ma-
ne ſurrexiſſe. Illa enim alia expoſitio & duriuſcula eſt, & tollit (vt optime aduer-
tit Caiet. ibi) certitudinem primæ apparitionis; nam ſi ſenſus ſit, quod mane pri-
ma Sabbathi apparuit primo Mariæ Magdalene, non excluditur per hoc, quin
prius antequàm eſſet mane, apparuerit alteri. Præterea ego etiam aliud ponde-
ro ad illum tex. pro expoſitione Latinorum. quòd ſcilicet primaria intentio
Euangeliſtæ debuit eſſe potius vt declararet nobis quando Chriſtus dominus
ſurrexit a mortuis, quàm quando primum alicui apparuerit. Hoc enim nõ erat
adeo neceſſarium ſcire; ſed illud erat quammaxime neceſſarium ob tres cauſas.
17. Primo, quia erat ita prophetatum † & figuratum, Chriſtum reſurrecturum ter-
tia die, vt Oſee 6. Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos. Io-
næ 2. Et erat Ionas in ventre piſcis tribus diebus & tribus noctibus. Et infra, Et
dixit Dominus piſci, & euomuit Ionam in aridam.
18. Secundo, quia id ipſe Chriſtus ſic futurum † prædixerat in multis locis. Matth.
12. & 16. Generatio mala, & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei
niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus,
& tribus noctibus; ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus
noctibus. Rurſus Matth. 16. Mar. 8. Luc. 9. & 24. Exinde cœpit Ieſus oſtende-
re Diſcipulis ſuis, quia oporteret eum ire Hieroſolymam, & multa pati a ſenio-
ribus, & ſcribis, & principibus ſacerdotum; & occidi, & tertia die reſurgere.
Item Matth. 17. & Mar. 9. Filius hominis tradendus eſt in manus hominum, &
occident eum, & tertia die reſurget. Præterea Matth. 20. Mar. 10. & Luc. 18. Ec-
ce aſcendimus Hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdo-
tum, & ſcribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illu-
dendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget. Poſtremo
Ioan. 2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Atque ita eũ
19. tertia die reſurrexiſſe † teſtatur B. Petrus princeps Apoſtolorum, Act. 10. & B.
Paulus vas electionis, Eorundem Act. 13. & 1. Cor. 15.
20. Tertio, quia noſtræ ſaluti & fidei † expediebat, vt neque ſtatim poſt mortẽ Chri-
ſtus reſurgeret, neque diutius poſt tres dies reſurrectionem differret; vt ſimul no-
bis appareret & vere mortuus, & qui ſpem certam noſtræ reſurrectionis tribue-
ret. vt bene declarant Theologi in 3. ſent. diſt. 22. & S. Tho. in locis ſupracitatis.
Quare certitudo fidei noſtræ requirebat, vt ſciremus, quòd Chriſtus dominus
tertia die, id eſt prima Sabbati, quæ eſt dies Dominica, ſurrexit, magis quàm
quòd illa die primo apparuit Mariæ Magdalenæ. Dies enim Dominica ex eo ſan-
21. ctificata, & conſecrata † eſt, non quia Dominus in ea apparuit, ſed principali-
ter quia in ea reſurrexit. Si enim poneremus per impoſſibile, quòd Chri-
ſtus Sabbatho reſurrexiſſet, & deinde altera die primum apparuiſſet, Sabba-

thum

thum vtique fuiſſet dies Dominica, & non prima Sabbathi.

Concludo itaque, quòd ſuauis, & recta intelligentia illorum verborum, Surgens autem Ieſus mane prima Sabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalene. eſt declarare nobis, quòd Chriſtus Ieſus ſurrexit mane prima Sabbathi, & quòd apparuit primo Mariæ Magdalene. Et videtur mihi, quòd aliter intelligere, ſit illum tex. eneruare, & auferre ab eo omnem decorem.

Sed inquit Theophyl. Surgens autem Ieſus. hoc loco pũctum pone. Deinde dic; Mane prima Sabbathi apparuit primo Mariæ Magdalene. Non enim ſurrexit mane. Quis enim vidit quando ſurrexit? Sed apparuit mane prima Sabbathi Mariæ Magdalene. Verum quodnam eſt hoc argumentum, & quænam eſt hæc Theophylacti interrogatio? Quis enim vidit, quando ſurrexit? Quaſi Euangeliſtæ non ſcripſerint, niſi quæ ipſi, aut alij oculis viderint. Quis vidit, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum? Vidit profecto ipſe Filius qui ſurrexit, quando ſurrexit; vidit & Pater, vidit & Spiritus ſanctus. Et B. Ioan. Euangeliſta cap. 1. inquit, Vnigenitus Filius, qui eſt in ſinu Patris, ipſe enarrauit. Et princeps Apoſtolorum B. Petrus in 2. canon. cap. 1. ait; quòd Spiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Et ipſe demum Ieſus Chriſtus Matth. 11. Confiteor (ait) tibi Pater, domine cæli, & terræ, quia abſcondiſti hæc a ſapientibus, & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis: Ita Pater, quoniam ſic fuit placitum ante te. Viderunt poſtremo & Angeli, quando Chriſtus a mortuis ſurrexit. nam illud Mar. 16. Quia his, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. de Angelis dictum interpretatur S. Bernardus in ſerm. 1. de Aſcenſ. Domini. vbi ita habet, Sed quid eſt fratres, quod dicit, His qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderant? Aut qui fuere, quorum beati oculi glorioſum reſurrectionis dominicæ meruerunt videre miraculum? neque enim reſurgentem illum quiſquam legitur, aut creditur vidiſſe mortalium. Reſtat ergo de Angelis accipiendum; quibus vtique reſurrectionis teſtimonium perhibentibus Apoſtolorum puſillanimitas hæſitauit.

Miror ſane, Theophylactum, & Euthymium in huiuſmodi anguſtias ſe coniecisse, cum præſertim aliam in promptu ſolutionem ad illum tex. haberent. Poterant enim in ſua etiam opinione facile concedere, quòd Chriſtus mane ſurre-
12. xerit: nam cum Euthymius dicat, quòd diluculum incipit † poſt ſextam noctis horam, & quòd tunc etiam incipit nobis oriri Sol; ita quòd idem temporis articulus, qui eſt ſtatim poſt mediam noctem cenſeatur deſcriptus & a Matth. per illa verba, Veſpere autẽ Sabbati, quæ luceſcit in prima Sabbathi venit Maria Magdalene, & altera Maria videre ſepulcrum. & a Mar. per illa alia, Et valde mane vna Sabbathorum veniunt ad monumentum orto iam Sole. Et cum Theophylactus idem aſſerere videatur Ioan. 20. in princ. vbi ait, quòd omnia tempora ab Euãgeliſtis deſcripta fuerunt medium noctis. Quid impediebat, poſtquam non recuſant, in media nocte dici poſſe diluculum, & Solem propriè ortum, vt hoc etiam quod eſt minus non deglutirent, dici etiam tunc poſſe, eſſe mane? Sed apparet profecto eos in ſua opinione titubantes hæſitaſſe, vt vbi aliud refugium non viderent,

derent, & diluculum, & Solis ortum in media nocte concederent; vbi vero poſ-
ſent aliter tex. intelligere, aliam expoſitionem afferrent.
23. Ceterum Cornel. Ianſen † in cap. 145. Concor. euang. ſuper dictis verbis Mar.
16. Surgens autem Ieſus mane prima Sabbathi. &c. licet fateatur, illud, mane
prima Sabbathi. magis coniungendum videri cum participio, Surgens. quàm cũ
ſequenti verbo, apparuit. non tamen ex hoc ſequi ait, reſurrectionem Chriſti fa-
ctam in matutino tempore, & non ante; quia Græcis non eſt participium præ-
ſentis temporis, Surgens. ſed præteritum ἀναστὰς. id eſt cum ſurrexiſſet. Verum
autem erat (inquit) Chriſtum ſurrexiſſe in matutino tempore etiamſi eius reſur-
rectio prius facta fuerat. Hanc tamen expoſitionem, quæ ſic ad græca confugit
exemplaria, parum tum ipſis Græcis tum Latinis placituram exiſtimo. Græci ete-
nim, vt S. Greg. Nyſſe. Victor Antioch. Theophyl. Euthymius. quos ſupra citaui-
mus; & inter hos etiam B. Hieron. in epiſt. 150. ad Edibiam, quæſt. 3. & Paulus
Middelburg. in 2. par. Pauli. lib. 1. cap. 2. qui cum Græcis legunt, Cum ſurrexiſ-
ſet. ob id coacti fuerunt dicere, quòd illud, mane prima Sabbathi. ad ſequentia
refertur, non ad præcedentia, quia videbant, quòd ſi ad præcedentia referretur,
ſequeretur, clare ex eo tex. haberi, Chriſti reſurrectionem factam eſſe tempore
matutino in prima Sabbathi, & non ante: quem tamen intellectum ipſi non
probabant. Quare ſi id non ſequeretur ex illo tex. prout non ſequi aſſerit Ianſen.
tacite illos redargutione dignos oſtendimus, tamquam qui græcanicæ linguæ
peritiam & vim minime calluerint. Latini vero cum habeant verbum Surgens.
quod manifeſtũ generat ſenſum reſurrectionis præſentis, non præteritæ, haud-
quaquam patientur, ſibi illud e manibus extorqueri, pro verbo Reſuſcitatus ſi-
ue Poſtquam ſurrexiſſet. præſertim cum a Conc. Trident. in ſeſſ. 4. doceamur,
24. ſolam veterem & vulgatam † editionem pro auctentica haberi.
Hæc autem non eo dixerim, ac ſi velim contendere, Chriſtum reſurrexiſſe mane
in aurora longe poſt mediam noctem, eſſe tam certum quàm certum eſt, & de fi-
25. de † quòd tertia die ſurrexerit; & quod proinde error ſit, contrarium opinari.
abſit hoc a me; ſcio enim de die tertia clara eſſe ſacrarum ſcripturarum teſtimo-
26. nia, vt proinde Armeni † qui Chriſtum die Sabbathi reſurrexiſſe aſſerunt, ma-
nifeſtiſſime de hæreſi conuincantur. vt inquit Alphon. de Caſt. aduerſus hære-
ſes. ver. Reſurrectio. hæreſi 4. & Gabriel Prateolus, ver. Armeni. num. 22. At de
hora reſurrectionis ſcio nullam in hac re fuiſſe ab eccleſia factam determinatio-
nem; & ſcio B. Hieronymum in ſupra allegata epiſt. 150. quæſt. 6. dicere, quòd
Dominus reſurrexit hora qua ipſe voluit, & quæ nulli mortalium cognita eſt.
Sed tamen ſuadere rationibus nitor id quod mihi longe probabilius videtur.
Quinto, & poſtremo, quia niſi dicamus, Chriſtum ſurrexiſſe mane in aurora, in
principio diei artificialis, vix bene ſaluari poteſt, quod ipſe prædixerat Matth.
12. Sicut fuit Ionas in vẽtre ceti tribus diebus & tribus noctib⁹, ita erit filius ho-
minis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. De quo tamen latius in-
fra videbimus.

DE HORA RESVRRECTIONIS CHRISTI. Cap. XLVII.

1 *Galli cantus duplex eſt in nocte. Vnus poſt ſextam horam, Alter qui celebrior eſt, & ſimpliciter gallicinium appellatur, in quarta & vltima vigilia. num. 3. Idque probatur multis auctoritatibus. num. 5. & 7.*

2. *Eucbariſtia ſumi non poteſt ab eo, qui poſt gallicantum, aut poſt mediam noctem bibit.*

4. *Proceſſus noctis. id eſt finis, & poſtrema pars noctis.*

6. *Surrexiſſe Chriſtum a mortuis in gallicinio communiter dicitur; ſed intelligitur de ſecundo gallicinio, quod eſt in aurora, non de primo, quod eſt in media nocte.*

8. *Paſchæ in Vigilia multi differebant ieiunium vſque ad quartam vigiliam noctis. Multi vſque ad mediam noctem. num. 9. & 13.*

10. *Sabbatho ieiunare quædam eccleſiæ ſolebant, vt Romana, & non nulla Occidentis. Quædam non ieiunare, vt totius fere Orientis. num. 11. Sed in Sabbatho ſancto omnes pariter ieiunabant. num. 12.*

14. *Dies feſtus incipit a media nocte quantum ad ieiunia, & communem populorum morem præſertim in ceſſando ab operibus ſeruilibus. Licet quantum ad celebritatem officij incipiat a veſpera. num. 15.*

16. *Quadrageſimale ieiunium non niſi in Dominica die Reſurrectionis ſoluendum eſt.*

17. *Chriſtum media nocte venturum ad iudicium traditio eſt.*

18. *Figura nulla ita ſimilis eſt veritati, quin ſit ex aliqua ſui parte diſſimilis.*

19. *Media nox dici poteſt etiam in aurora & in crepuſculo. Sicut dicimus quandoque media vita, medio die, medio mari, non diuidendo in duas partes æquales vitam, diem, mare. num. 21.*

20. *Diluculum & crepuſculum dici poteſt & dies & nox, propter conuenientiam, quam cum vtroque habet. Et quia in medio exiſtens vtrumque participat. num. 22.*

NVnc reſpondendum eſt argumentis pro contraria opinione ſuperiori cap. adductis.

Ad primum reſpondetur, quòd nos dimiſſis quibuſdã ex græcis Patribus tenemus communiſſimam Latinorum ſententiam, cui etiam Eccleſia multũ fauet. Quod vero inquit Euthymius, omnes vnanimiter ſanctos Patres, & Doct. Chriſti reſurrectionem fuiſſe aſſerere in gallicinio, quod iam Dominici diei lucem præferebat, bene poſſet ſuſtineri, & pro noſtra faceret potius opinione, quàm contraria, niſi ipſe interpretaretur tempus illud intelligi de primo gallicinio. ſtatim poſt ſextam noctis horam: Quam interpretationem non de vnanimi ſanctorum Patrũ & Doctorũ conſenſu, ſed de ſuo proprio addidiſſe, facile conijcio.

1. Eſt enim aduertendum, quòd galli cantus † duplex eſſe in nocte intelligitur. Vnus ſtatim poſt ſextam horam, de quo loquitur Euthymius, & S. Iſidor. lib. 5. Etymol. cap. 30. ibi, Dies inchoat ſecundum Romanos a media nocte: Vnde & cũ

gallici-

gallicinium eſt, quorũ vox diei oſtenditur præconium, quando & meſonyctius afflatus fit. Et videtur loqui conc. Salegunſtadienſe, cap. 4. dũ dicit, decretũ fuiſſe,
2. vt presbyter aliquis poſt gallicantũ † bibens, proximo die Miſſam nõ celebret. nã poſt mediam noctẽ abſtinere debet a potu, qui mane ſequẽti ſumpturus eſt ſanctiſſimũ euchariſtiæ ſacramentum. vt not. S. Thom. in 3. par. quæſt. 80. art. 8. ad 5. & habetur in Rubricis Miſſalis Romani, in Ritu ſeruãdo in celebratione Miſ-
3. ſarum. tit. de Defectibus diſpoſitionis corporis. Alter † galli cantus, qui celebrior eſt, & magis proprie, & ſimpliciter appellatur gallicinium intelligitur eſſe non poſt ſextam noctis horam, ſed poſt decimam in quarta & vltima vigilia. Ita enim colligitur ex Virgil. in princ. Moreti, cum ait.

Iam nox hibernas bis quinque peregerat horas,
Excubitorque diem cantu prædixerat ales.

Et ex Martiali, lib. vlt. epigr. vlt.

Surgite iam, vendit pueris ientacula piſtor,
Criſtatæque ſonant vndique lucis aues.

Et clarius ex Plinio lib. 10. natur. hiſtor. cap. 21. vbi de gallis gallinaceis loquẽs, Cũ Sole (inquit) eunt cubitũ, quartaque caſtrenſi vigilia ad curas, laboréque reuocant: nec Solis ortũ incauris patiuntur obrepere, diemque veniẽtem nũciant cantu. Beatus item Ambroſ. lib. 5. Hexæme. cap. 24. idẽ ſignificat, dum de eodem gallo ſimiliter loquens, Proceſſũ (ait) noctis canora ſignificatione proteſtãs. pro-
4. ceſſũ † noctis, id eſt finem, & poſtremam partẽ noctis. vt ſupra iterũ cap. 5. num. 21. alia data occaſione expoſuimus. Et poſtremo videtur eſſe auctoritas Saluatoris expreſſa Mar. 13. dũ ait. Neſcitis enim, quãdo dominus domus veniat, ſero, an media nocte, an galli cantu, an mane. In quibus verbis clare oſtenditur, tem-
5. pus mediæ noctis a gallicinij tempore diuerſum eſſe. Et quòd duplex ſit † galli cantus, vt ſupra expoſuimus, innuit Iuuenalis Satyra 9. dum dicit,

Quod tamen ad cantum galli facit ille ſecundi,
Proximus ante diem caupo ſciet.

per cantũ galli ſecundi intelligens ſecundum galli cantũ. Et clarius Ruper. abbas Tuitiẽſis lib. 1. de diui. off. cap. 10. vbi ait, quòd profunda nocte gallus rariores atque productiores cãtus edere ſolet; vicina vero die crebriores atque citatiores. Et Calliſtus Placent. enarr. 45. ſuper euãgelia Quadrag. in illud Mar. 14. Hodie in nocte hac. &c. ait, naturale eſſe gallo, media nocte, & mane, meridie item, & ſero cantare. Huius etiam duplicis galli cantus nocturni videtur fieri mentio in hymnis, qui in officio diuino recitantur, dum in eis quandoque dicitur gallus noctis profundæ peruigil a nocte noctem ſegregare, id eſt priorem noctis partem a poſteriore ſuo cantu dirimere, ac diſpertire: quandoque vero diei nuncius appellatur lucem præcinere propinquam, vt in hymno Dominicæ, ad Laudes, qui B. Ambroſio adſcribitur, teſtante id S. Auguſtino lib. 1. Retract. cap. 21.

Præco diei iam ſonat
Noctis profundæ peruigil,
Nocturna lux viantibus.

A nocte noctem ſegregans.

Et in hymno Feriæ 3. ad Laudes, qui eſt Prudentij 1. Cathemer.

Ales diei nuncius
Lucem propinquam præcinit.

Quare ex his concludendum eſt, dato, quòd communiter teneatur, Chriſtum dominum ſurrexiſſe a mortuis in gallicinio. vt inquit Euthymius, & iuxta id, quod ait Prudentius in eod. hymno 1. Cathemer.

Inde eſt, quòd omnes credimus,
Illo quietis tempore,
Quo gallus exſultans canit,
Chriſtum rediſſe ex inferis.
Tunc mortis oppreſſus vigor,
Tunc lex ſubacta eſt tartari,
Tunc vis diei fortior
Noctem coegit cedere.

6. Id tamen intelligi debet† nō de primo galli cantu, qui media nocte fit, ſed de ſecūdo, qui fit in aurora, & qui magis proprie, & ſimpliciter gallicinium appellatur. Hæc autem quæ de duplici dicimus gallicinio, bene notāda ſunt pro alio etiā ſa-

7. cræ ſcripturæ† loco alioquin ſatis difficili. Nā Matth. 26. dicitur, In hac nocte, antequàm gallus cantet, ter me negabis. Et Mar. 14. In hac nocte prius quàm gallus vocē bis dederit, ter me es negaturus. Quæ loca optime conciliātur, ſi dicam, Matthæum locutū fuiſſe de eo galli cantu, qui ſecundus eſt, & ſimpliciter gallicinium dicitur. Marcum vero accuratius rem deſcribentem tamquam ab ipſo Petro edoctum, vtrinſque galli cantus ſpecifice meminiſſe, ita quòd illud bis, nō ſimpliciter ſignificet duplicatum ſonum, ſed duas diuerſas vices, & duo diuerſa tempora, in quibus gallus cantare ſolet. Nam in vna & eadem vice ter & quater, & ſæpius gallus cantare conſueuit. vt ait B. Chryſoſt. homil. 86. in Matth. ſuper illud cap. 26. Petrus vero ſedebat foris in atrio. & Victor Antioch. in illud Mar. 14. Et ſtatim gallus iterum cantauit. Quam rem, & declarandi modum egregie explicaſſe comperi, paucis licet allegatis, Cornel. Ianſenium in comment. concor. euang. cap. 133. ſuper illis verbis, Omnes vos ſcandalum patiemini. &c.

Ad ſecundum reſpondetur in primis, quòd quamuis multi in Vigilijs Paſchæ

8. ſtatim poſt mediam noctem ieiunium ſoluerent, multi tamen vſque ad quartā† vigiliam ieiunabant. & hos melius facere ſcribit S. Dionyſ. Alex. in epiſt. ad Baſilidam prēſbyterum, de dominicæ reſurrectionis tempore, & de hora, qua paſchale ieiunium ſoluere fas ſit. quæ epiſt. impreſſa eſt vna cum comment. Victoris Antioch. in Mar. & Titi Boſtren. in Luc.

9. Deinde reſpondetur, quòd conceſſo illo vigilandi ritu vſque ad mediam† noctē, de quo nos etiam ſupra meminimus cap. 29. num. 5. negamus tamen, cauſſam illius eam eſſe, quia putarent, Chriſtū media nocte ſurrexiſſe; ſed ad id duas nos aſſignamus rationes, vnam ex B. Auguſt. alteram ex B. Hieron. deſumptas. Prima eſt, quòd cū in reliquis totius anni Sabbathis varia eſſet cōſuetudo eccle-

10. ſiarum; quibuſdam ieiunantibus, vt Romana, & non nullis Occidentis. † vt pa-
tet in c. ſabbatho. de conſ. diſt. 3. & in concilio Eliber. cap. 26. quibuſdam vero
11. non ieiunantibus, vt totius fere Orientis † eccleſijs. vt patet in can. 66. Apoſt. &
in epiſt. 5. B. Ignatij, ad Philippenſes, in fi. In eo tamen anniuerſario die Sabba-
12. thi, quod eſt ante Dominicam reſurrectionis omnes eccleſiæ † pariter ieiuna-
bant. vt patet in d. can. 66. Apoſtol. & epiſt. 5. B. Ignatij, & lib. 5. conſt. apoſtol. B.
Clemētis papæ, cap. 16. & lib. 7. cap. 24. & in epiſt. 19. B. Auguſtini ad B. Hieron.
circa med. quæ eadem habetur etiam inter epiſtolas B. Hieron. epiſt. 97. inci-
piente, Iampridem caritati tuæ. Et ita quidem in eo die omnes ieiunabant, vt
13. ieiunium vſque ad medium † noctis differrent: vt hoc prolixiore ieiunio &
aliquid ſpecialius agerent, & dolorem qui in cordibus Diſcipulorum Chriſti il-
lo die fuerat, plenius indicarent. Hæc ex B. Aug. in epiſt. 86. ad Caſulanum, in
fi. De qua re videndus eſt Couarr. lib. 4. varia. reſol. cap. 20. num. 5. & ſeq. vbi
multas ad hoc auctoritates congerit.

Cui rationi etiam illud addo, quòd cum dies feſtus alicuius ſollemnitatis inci-
14. piat † a media nocte, & vſque ad aliam mediam noctem protendatur quantum
ad ieiunia, & quantum ad vſum, & communem populorum morem, in ceſſan-
do præſertim ab operibus ſeruilibus, vt not. Idē Couarr. in d. lib. 4. cap. 19. num.
15. 9. in fi. & Glo. in c. 1. de conſ. diſt. 3. licet quantum ad celebritatem † officij inci-
pere dicatur in principio noctis, vt annotauimus ſupra cap. 43. in princ. quid
mirum, ſi poſt mediam noctem in vigilijs Paſchæ populi chriſtiani præſumpta
lætitia ſeſe in cibis oblectabant, cum in eo temporis articulo incipere intellige-
16. retur dies feſtus paſchalis? Paſchale enim, ſeu Quadrageſimale ieiunium † non
niſi in Dominica reſurrectionis die ſoluendum eſſe cuncti ſciebant. vt colligitur
ex Euſeb. Cæſar. lib. 5. hiſt. eccl. cap. 22. Et B. Clemens Rom. lib. 5. conſt.
apoſt. cap. 16. deſinere ait tale ieiunium in ſeptima die in gallicantu. Et B. Epi-
phan. lib. 3. contra hæreſes, in fi. loquens de vario ritu, qui in hebdomada ſan-
cta obſeruabatur, ad hoc propoſitum ita inquit. In alijs rurſus locis non fit cul-
tus diuinus diſpenſationis myſterij, niſi ſolum illuceſcente Dominica, quando
ipſos dimittit circa gallicinium in Reſurrectionis die ac feſtiuitate, magna illa
Paſchatis dies, velut ſtatutum eſt. Quare ſiue Chriſtus dominus ſtatim poſt me-
diam noctem, ſiue in aurora, ſiue in alio noctis Dominicæ diei articulo reſurre-
xerit, totam tamen diem illam naturalem a media in mediam noctem, quan-
tum ad ciborum lætitiam, celebrem nobis, & ſollemnem reddidit.

Altera illius antiquæ obſeruationis ratio eſt, quam affert S. Hieron. Matth. 25.
ibi, Media autem nocte clamor factus eſt, ecce ſponſus venit, exite obuiam ei.
17. Cuius verba hæc ſunt. Traditio Iudæorum eſt, Chriſtum media nocte † ventu-
rum in ſimilitudinem ægyptij tēporis, quando Paſcha celebratum eſt, & exter-
minator venit, & Dominus ſuper tabernacula tranſijt, & ſanguine agni po-
ſtes noſtrarum frontium conſecrati ſunt: Vnde reor, & traditionem apoſtolicam
permanſiſſe, vt in die Vigiliarum Paſchæ ante noctis dimidiū populos dimitte-
re non liceat exſpectantes aduentum Chriſti; & poſtquā illud tempus tranſierit

Q 2 ſecuritate

ſecuritate præſumpta feſtũ cunctos agere diẽ: Vnde & Pſalmiſta dicebat, Media nocte ſurgebam ad confitendũ tibi ſuper iudicia iuſtificationis tuæ. Cuius rationis meminit etiã Lactãt. Firmianus lib. 7. diuinarũ inſt. cap. 19. vbi de eadem nocte loquens ita inquit. Hæc eſt nox, quæ nobis propter aduẽtum regis ac Dei noſtri peruigilio celebratur. Cuius noctis duplex ratio eſt, quòd in ea & vitam tum recepit cum paſſus eſt; & poſtea orbis terræ regnum recepturus eſt. Hic eſt enim liberator, & iudex, & vltor, & rex, & Deus, quem nos Chriſtum vocamus. In quibus verbis non video (vt hoc obiter notem) cur dixerit eum maxime errare in ſecunda ratione, Did. Couarr lib. 4. varia. reſol. cap. 19. num. 10. Nam intelligi poteſt de aduentu Chriſti ad iudicium, quemadmodum intellexit S. Iſid. lib. 6. Etymol. cap. 17. vbi de Paſcha loquens conformiter ijs quæ dicuntur a Firmiano, ita ait. Cuius nox ideo peruigil ducitur propter aduentum regis ac domini noſtri, vt tempus reſurrectionis eius nos non dormientes ſed vigilantes inueniat: cuius noctis duplex ratio eſt, ſiue quòd in eadem tunc vitam recepit cum paſſus eſt, ſiue quòd poſtea eadem hora, qua reſurrexit, ad iudicandum venturus eſt.

Quòd autem vigiliæ illæ populorum nihil demum præiudicent horæ reſurrectionis Chriſti, manifeſtat B. Auguſt. in ſerm. ad populum, in Vigilijs Paſchæ, citato ab Amalar. lib. 1. de eccleſ. off. cap. 16. vbi S. Auguſt. ita ait. Cui reſurgenti paulo diutius vigilando concinimus, præſtabit, vt cum illo ſine fine viuendo regnemus. Sed et ſi forte his horis, quibus nos ducimus iſtam vigiliam, illius adhuc corpus in ſepulcro erat, nõ dũque reſurrexerat; nec ſic vigilãdo ſum⁹. incongrui, quia ille dormiuit, vt vigilemus, qui eſt mortuus, vt viueremus.

Ad tertium reſpondetur dupliciter. Primo ſecundum S. Bonauent. in 3. ſent. diſt. 22. quæſt. 3. ad 1. quòd non oportet, quòd veritas in omnibus reſpondeat
18. figuræ, quia nulla figura † eſt ita ſimilis veritati, quin ſit ex aliqua ſui parte diſſimilis. Vnde licet Scriptura dicat, quòd dormiuit Samſon vſque ad medium noctis, non eſt tamen neceſſarium, quòd Chriſtus vſque ad medium noctis dumtaxat fuerit in ſepulcro: Alioquin oportuiſſet etiam, quòd ſicut Samſon præcedenti die ingreſſus eſt Gazam, ita Chriſtus præcedenti die, hoc eſt Sabbatho ingreſſus eſſet ſepulcrum. Et hanc ſolutionem ſequitur etiam Clicthoueus in ſerm. 1. in die Paſchæ, & in 2. lib. Elucid. eccl. ſuper Benedictione cerei paſchalis in Sabbatho ſancto. num. 8.

Secundo reſpondetur ſecundum S. Tho. in 3. par. quæſt. 51. art. 4. ad 2. quòd cum Chriſtus dominus in diluculo, & in aurora reſurrexerit, in qua aliquid lucis apparet, & adhuc tamen aliquid remanet tenebrarum noctis, ratione illa-
19. rum tenebrarum dici poteſt, Chriſtum media nocte † ſurrexiſſe; non quidem diuiſa nocte in duas partes æquales, ſed infra ipſam noctem. Illud enim dilucu-
20. lum & crepuſculum matutinum dici ſimul & pars noctis & pars diei † poteſt propter conuenientiam quam cum vtroque habet. vt declarauimus ſupra cap. 6. num. 26. Et hanc ſolutionẽ ſequitur ibidem Caiet. inquiens, quòd ſicut dicimus,
21. media vita † in morte ſumus, & non propterea limitamus nos, quaſi diuidamus

vitam

vitam in duas partes æquales; & ſimiliter geſta incluſo die dicimus facta medio die; & ſubmerſos in mari dicimus in medio mari ſubmerſos non diuidẽdo mare in duas partes æquales; ita reſurrectionem in quacumque parte noctis factã, dicimus media nocte factam abſque diuiſione noctis in duas partes æquales. Eſt autem ad vnum hic aduertendum, quãtum ad B. Greg. papam attinet, quod etiam ſubtiliter annotauit Cornel. Ianſen. in cap. 145. concor. euang. in princ. quòd ipſe B. Greg. non dicit in applicatione figuræ Samſonis ad reſurrectionẽ Chriſti, quòd Chriſtus media nocte ſurrexit, quẽadmodũ S. Tho. refert, & Rayner. in Pantheolog. tit. de Sepultura Chriſti, cap. 13. ſed ait tantum, quòd ante lucem ſurrexit. Hæc enim ſunt verba ipſius in homil. 21. ſuper euang. Samſon vero media nocte non ſolum exijt, ſed etiam portas tulit, quia videlicet Redemptor noſter ante lucem reſurgens non ſolum liber de Inferno exijt, ſed & ipſa etiam Inferni clauſtra deſtruxit. Quibus in verbis bene ponderandus eſt ipſius loquendi modus, in quo oſtendit, ſe huius potius fuiſſe ſententiæ, quòd Chriſtus mane in aurora, quàm quod media nocte ſurrexerit. Nam ſi ſecundum ipſum media nocte ſurrexiſſet, vbi dixit, ante lucem, facile repetijſſet, media nocte, vt maiorẽ conuenientiam figuræ ad figuratum demonſtraret. Cum ergo dixerit, ante lucem, indicauit, ſe caute voluiſſe gloſſare, vt quod Scriptura dicit de Samſone circa medium noctis, intelligatur in Chriſto ante lucem. Quam eius interpretationem in Glo. ordin. & interlineari Iudic. 16. tranſumptam habemus. Intelligitur autem, ante lucem Chriſtum reſurrexiſſe, non ante quamcumque diei lucem, ſed ante lucem illam diei claram, quæ fit per manifeſtum corporis Solaris ortum. vt exponit Alex. de Ales in 3. par. quæſt. 20. memb. vlt. art. vlt. & alij Theologi in 22. diſt. tertij ſent.

Hac vero interpretatione mediæ noctis, quam ex B. Tho. & Caiet. didicimus, ſi non B. Gregorium papam, qui ea non indiget, aliquos tamen ex Patribus præſertim græcis, quos pro contraria parte ſuperiori cap. citauimus, in princ. ad bonum ſenſum trahere poterimus, ita vt nihil noſtræ ſententiæ obſint, ſed potius nobiſcum vna, hac in re ſentire videantur.

Ad quartum & vltimum reſpondetur, quòd illud ſpatium temporis quod eſt à principio auroræ vſque ad manifeſtum Solis ortum, poteſt appellari dies, & po-
22. teſt appellari † nox. vt proxime diximus, quia in medio exiſtens vtrumque participat. & ita inquit S. Thom. in 3. par. d. quæſt. 51. & quæſt. 83. art. 2. ad 4. & Doct. Scholaſtici in 3. ſent. diſt. 22. & Ioan. de Turr. crem. in quæſtionibus ſuper euangelia, In die Reſurrectionis Domini, quæſt. 2. in fi.

DE TRIDVO SEPVLTVRAE, SEV MORTIS Chriſti. Cap. XLVIII.

1. *Dierum & noctiũ trium ſepulturæ ſeu mortis Chriſti per mutationẽ dierũ naturalium factam in nocte reſurrectionis, aſſignata ſolutio videtur potius myſtica, quàm litteralis. Minus tamen mala eſt, quàm communis. num. 2. & 11*

3. *Synecdoche qua a parte totum ſignificamus, vſitatiſſima eſt in Scriptura. Non tamen ſufficit, vt maior pars totius verificetur, ſed requiritur, vt totum quod exprimitur, in aliqua ſui parte verificetur. num. 8.*

4. *Tempus ſeparatim, & diſtincte expreſſum, ſeparatim & diſtincte verificandum eſt ſecundum aliquam ſui partem. & num. 9.*

5. *Horis ſeptuaginta duabus manſiſſe Chriſtum in ſepulcro dici non poteſt. Quamuis non nulli id dixerint. num. 6. Qui tamen ad bonum ſenſum trahuntur. num. 7.*

10. *Tempus expreſſum intelligi poteſt vel completum vel inchoatum.*

12. *Dies ſepulturæ ſeu mortis Chriſti a nocte ſumunt initium. Dies vero creationis mundi, a luce. num. 13.*

EXpedito nunc primo, quod videbatur obſtare illi expoſitioni, quæ per mutationem dierum naturalium factã in nocte reſurrectionis dominicæ numerum aſſignat trium dierum & trium noctium ſepulturæ, ſeu mortis Chriſti, reliqua circa eamdem difficultatem proſequenda ſunt.

Alterum itaque, quod eidem expoſitioni obſtat, & quod videtur eſſe multo ad-
1. huc fortius, & maioris ponderis, quàm primum, eſt, quòd illa expoſitio † videtur potius myſtica, quàm litteralis; nam licet nos ita cenſeamus, quòd facta ſit mutatio dierum naturalium propter myſterium, & ſignificationem, vere tamen in re, nulla eſt facta mutatio in ipſo curſu dierum & noctium. Sed fortaſſe reſponderi poteſt, quòd cum Chriſtus Ieſus eſſet dominus temporum, & ſignificationum illorum, & omnia ſimul in mente haberet; quando illa verba protulit Matth. 12. Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. hanc dierum mutationem licet myſticam principaliter attendit, & eam voluit inſinuare.

2. Quidquid tamen ſit, mihi minus diſplicet hæc † expoſitio, (vt quod ſentio, aperte fatear) quàm expoſitio communis, quam deſumptam ex B. Auguſtino paſſim ſequuntur omnes Doct. Theologi. Sanctus enim Auguſt. in lib. 3. de conſ. euang. cap. 24. & lib. 4. de Trinit. cap. 6. & lib. 1. quæſt. euang. cap. 7. & lib. 3. de doctr. chriſt. cap. 35. & epiſt. 49. ad Deogratias preſbyterum, quæſt. vltima, & poſt ipſum S. Thomas in 3. par. quæſt. 51. art. 4. ad 1. & opuſc. 3. tract. 2. cap. 52. & opuſc. 60. art. 17. in fi. & 3. ſent. diſt. 21. quæſt. 2. art. 2. ad 5. & Alex. Alen. in 3. par. quæſt. 20. memb. 3. art. 3. & ceteri ſcholaſtici in 3. ſent. diſt. 22. vt S. Bonauent. ibi quæſt. 3. Ricar. art. 3. quæſt. 2. Durand. quæſt. 5. & alij etiam plurimi. cum quibus concordat S. Hieron. in Ionam, cap. 2. in princ. & Ioan. Caſſia. lib. 6. de Incarn. Domini, cap. vlt. & Beda in homil. Feriæ 4. poſt primũ Domin. Quadrag. & Amalar. lib. 1. de eccleſ. off. cap. 12. & Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 72. in princ. inquiunt communiſſime, quòd dicta verba Saluatoris Matth. 12. Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. non ſic accipiẽda ſunt, quaſi tres dies integri, & tres noctes inte-
3. græ computari debeant, ſed per ſynecdochen † illo vſitatiſſimo ſcripturarum

incre,

more,quo a parte totum intelligitur. Et hucuſque quidẽ optime,& veriſſime lo-
quuntur,nihilque arduum aut valde difficile nobis Doctores tradunt: qui enim
nõ admitteret hunc exponẽdi modum per ſynecdochen,fateretur neceſſe eſt, ſe
neque ſacræ,neque prophanæ vllius intellectum ſcripturæ aſſequi poſſe. Subiũ-
git B.Auguſt.& reliqui cum ipſo Doct.quòd per tres dies, & tres noctes intelli-
gendum eſt triduum, ac ſi per vnum diem & vnam noctem expreſſus ſit vnus
dies naturalis,qui ex die artificiali,& nocte cõſtat. At hic latet mihi maxima dif-
ficultas. Scimus, quòd ex die, & nocte conſtat dies naturalis: ſed cum Chriſtus
dominus locutus ſit diſtincte & ſeparatim de tribus diebus, & tribus noctibus,
4. nõ de tribus diebus naturalibus,verificanda ſunt verba ipſius de tribus diebus †
& tribus noctibus diſtincte,& ſeparatim, ſiue tamen ſecundum totũ ſiue ſecun-
dum partẽ, non autẽ de tribus diebus naturalibus. Alioquin ſi valeret iſta redu-
ctio ad tres dies naturales,ſequeretur,quòd vere dici poſſet, Chriſtum manſiſſe
5. in ſepulcro ſeptuaginta duabus horis; quod tamen † quàm falſum, & abſurdũ
ſit,nemo eſt qui non ſentiat. Et probatur ſequela, nam vnus dies naturalis cõſtat
ex viginti quattuor horis,& ſeptuaginta duæ horæ eſt numerus horarum, trium
dierum naturalium; Quare ſi liceat ex horis reducere ad dies naturales, per ſe-
ptuaginta duas horas non erit expreſſus niſi numerus trium dierum naturaliũ:
Chriſtus autem tribus diebus naturalibus manſit in ſepulcro per participationẽ;
ergo & conſequenter ſeptuaginta duabus horis in ſepulcro mãſit,per participa-
tionẽ. Dicendum eſt autem,quòd ideo falſa eſſet hæc enũciatio, Chriſtus ſeptua-
ginta duabus horis manſit in ſepulcro. quia nullo modo tot horæ reperiri poſ-
ſunt,neque integræ,neque per participationem. Cõcederem enim,quòd aliquã
ex illis horis,puta prima,& vltima,ſecundum partem ſumerentur, quemadmo-
dum ſecundum partem ſumuntur triginta ſex horæ,quibus vere dicitur a B. Au-
guſt.in d.lib.4.de Trinit.cap.6. Chriſtus in ſepulcro iacuiſſe; prima enim & po-
ſtrema ex illis non fuerunt integræ, ſed ſecundum aliquam ſui particulam; ſed
quòd ex horis fiat reductio ad dies naturales, & dies naturales ſumantur deinde
per participationem, hoc nullo pacto concedendum videtur.
6. Reperi tamen quiddam apud Alcuin. † in lib. de diui.off. ſub cap. de Cena Do-
mini.in hac materia horarum ſepulturæ Chriſti, quod me vehementer in admi-
rationem adduxit. Ibi enim circa princ.expreſſiſſime ait Alcui. quòd ſeptuagin-
ta duabus horis iacuit Dominus in ſepulcro, & quòd iccirco per triduum heb-
domadæ ſanctæ fiunt in Matutinis tenebrarũ ſeptuaginta duæ extinctiones can-
delarum ad ſignificandam mœſtitiam Apoſtolorum, quam pertulerũt per has
ſeptuaginta duas horas,quæ conſecratæ ſunt Chriſti ſepulturæ. Quod idem ha-
betur etiam in Ration.Ioan.Beleth.cap.101.& Guill.Durãt.lib.6.cap.72.num.
16.& in Fragmento quodam incerti auctoris, de Ritibus, & cærimonijs eccle-
ſiæ Romanæ,impreſſo per Vuolfgangum Lazium,niſi tamen fragmentum ſit ip-
ſius Alcuini, nam in plurimis eadem omnino habentur verba.
7. Verũ ſi quæ dicit Alcui.de ſeptuaginta duabus horis nõ intelligerẽtur † ſecũdũ
quid, id eſt q. Chriſtus ideo dicit iacuiſſe in ſepulcro ſeptuaginta duabus horis,

quia tot horis eccleſia repræſentat ſepulturam Chriſti, nam totum illud triduũ hebdomadæ ſanctæ videtur eſſe ſepulturæ Domini cõſecratum.vt exponit Amalar.lib.4.de eccleſ.off.cap.22.Vel niſi intelligerentur per alium quemdam modum improprijſſimũ,quem nos tangemus infra ſeq.cap.in fi.omni prorſus carerẽt veritatis fide.Non enim ſufficit hic ſynecdoche, vt not. Paulus Middelb. in 2.par.Paulinæ,lib.1.cap.1.non ob id quod ipſe aſſerit,quia ſcilicet,cum partem
8. aliquam per ſynecdochen † accipere volumus pro toto,debet pars illa maior eſſe medietate totius, & ſic requireretur ſecundum ipſum, quòd Chriſtus ſaltem triginta ſeptem horis integris manſiſſet in ſepulcro; nam neque hoc puto ſufficere ad verificandas ſeptuaginta duas horas per ſynecdochen acceptas: Sed quia
9. requiritur,quòd omne tempus expreſſum † ſaltem ſecundum aliquam ſui partem verificetur; Vnde ſi quis dicat, ſe alicubi manſiſſe tribus diebus, non ſufficit, quòd ibi manſerit duos integros dies, ſed debet participari primus dies in aliqua ſui parte,ſimiliter ſecundus, & ſimiliter tertius. Quare ſi dicẽdus eſt Dominus manſiſſe in ſepulcro ſeptuaginta duabus horis, non ſufficit (verbi gratia per hypotheſim)quòd ſexaginta nouem,aut ſeptuaginta integris horis in ſepulcro manſerit,ſed requiritur præciſe,quòd etiam ſeptuageſima prima, & ſeptuageſima ſecunda hora participatæ aliquo pacto fuerint. Alioquin non video, quo modo ſufficiat Beletho, & Durantio in locis ſupracitatis dicere, per ſynecdochen ſermonem illum verificari: Sicut neque video, quo modo ſufficiat ad ſaluandos tres dies, & tres noctes ſepulturæ dominicæ,dicere,quòd intelligũtur eodem modo per ſynecdochen, exponendo quemadmodum exponunt communiter Doctores.

Bene fateor, quòd hic exponendi modus per ſynecdochen optime ſaluat dictũ Chriſti Ioan.2. Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. & vbicumque aliàs dixit,ſe tertia die ſurrecturum; nullamque in hoc habeo difficultatem,aut dubitationem. Immo & ſaluat, quando dixit Mar. 8. poſt tres dies ſe
10. reſurgere oportere.Intelligitur enim poſt tres dies † inchoatos,non completos, quemadmodum intelligi poſſe tempus ab aliquo expreſſum ſupra probauimus cap.22.num.3. Sed ad ſaluandum quod ait Matth.12.de tribus diebus & tribus noctibus,alius(ni fallor)quàm Doct.aſſignent, quærendus eſt dicendi modus.

Quare ex his videtur mihi,quod prior expoſitio, quæ fundatur in illa dierũ na-
11. turalium mutatione melior † ſit,quàm hæc B.Auguſtini,& ſequacium; illa nãque aliquo modo licet myſtico aſſignat numerum trium dierum & trium noctium diſtincte & ſeparatim, per ſynecdochen tamẽ. at in hac B.Auguſtini deeſt penitus vna nox,quæ neque tota,neque ſecundum partem vllo modo reperitur.

Quòd autem B.Auguſt.in eo magnam vim facit,& perpetuus in eo inſiſtit,quòd
12. dies ſepulturæ,ſeu mortis Chriſti a nocte ſumant † initium, quia Deus, qui dixit de tenebris lucem clareſcere,fecit,vt per gratiam noui teſtamẽti,& participationẽ reſurrectionis Chriſti audiremus,Fuiſtis enim aliquando tenebræ,nũc au-
13. tẽ lux in Domino,& quia ſicut primi dies propter futurũ hominis lapſũ a luce † in noctem,ita iſti propter hominis reparationẽ a tenebris ad lucem cõputantur.

Id qui-

Id quidem plurimum valet ad oſtẽdendam participationẽ trium dierum naturalium, præſertim ſi quis tenere vellet illam opinionẽ, quòd Chriſtus media nocte ſurrexerit: ſed ad oſtendendam participationẽ triũ dierũ & triũ noctiũ, parũ aut nihil prodeſt. Tẽpori enim, quo Chriſtus dñs fuit mortuus aut ſepultus tam deeſt nox, quæ diẽ Paraſceues præceſſit, quàm quæ diem Dominicum ſecuta eſt.

DE TRIDVO SEPVLTVRAE, SEV MORtis Chriſti. Cap. XLIX.

1\. *Dierum trium, & noctium trium ſepulturæ, ſeu mortis Chriſti aſſignatur numerus a quibuſdam computando tenebras trium horarum eclypſis Solis pro nocte vna. Ab alijs computãdo tempus ab inſtitutione euchariſtiæ. num. 3. Ab alijs cõputando tempus, ex quo Chriſtus fuit in poteſtate Iudæorũ. num. 4. Ab alijs dicitur, ꝙ Chriſtus ſurrexit citius quàm promiſerat. num. 6. Ab alijs dicitur, ꝙ reſurrectio non fuit credita niſi ad veſperam poſt diem Dominicum. num. 11.*

2\. *Nox appellari poteſt etiam tenebræ eclypſis Solis.*

5\. *Iudæi dicuntur terra, quia cæleſtium obliti ſola terrena, & tranſitoria quærunt.*

7\. *Tempus vbi adiectũ eſt ad aliquam rem agendam, ſi fiat illa res citius, quàm conſtitutum eſt, potentiæ eſt; ſi fiat tardius, imbecillitatis. & num. 8. Quod intelligitur, ſi tempus adiectum ſit in fauorem promittentis. num. 9. Secus ſi adiectum ſit in fauorem eius cui promittitur, vel vtriuſque. num. 10.*

12\. *Horis ſeptuaginta duabus dicitur Chriſtus mãſiſſe in ſepulcro a quibuſdã, partim deſtinatione Iudæorum, partim actu ipſo, partim Diſcipulorum exiſtimatione.*

Refertur ab eodem S. Auguſt. in ſupradicto cap. 24. lib. 3. de conſ. euang. ad hanc difficultatem de tribus diebus, & tribus noctibus ſepulturæ ſeu mortis Chriſti, & alia ſolutio, quã refert etiam Theophyl. ſuper Matth. cap. 28. in princ. & videtur ſequi B. Hilarius in eundem Matth. can. vlt. quòd nempe
1\. pro vna nocte † computari debeat illud ſpatium temporis trium horarum, quo tenebræ factæ ſunt per vniuerſam terram ab hora ſexta vſque ad horam nonam. Et quamuis ipſe B. Auguſt. eam ſolutionem excludat, quia neque per illam integrum triduum habeatur, videtur tamen mihi in tanta difficultate non omnino aſpernanda; nam non quæro ego integrum triduum, ſed participationem trium dierum, & trium noctium, quam hæc ſolutio ſatis commode aſſi-
2\. gnare videtur. Tenebræ enim illæ † ſi non naturalis, & propria, ſaltem tamen ſimilitudinaria quædam nox appellari poſſunt. Et Zachar. 14. habetur de die illa Paraſceues, in qua crucifixus eſt Dominus, quòd erit dies vna, quæ nota eſt Domino, non dies; neque nox; & in tempore veſperi erit lux. quaſi velit Propheta, quòd dies illa neque fuerit integra dies, neque integra nox; ſed ſimul dies & nox: nam a ſexta vſque ad nonam quando fuerunt tenebræ ſuper terram, fuit nox, & deinde cum redijt lux, fuit dies. vt exponit B. Cyrill. Hieroſol. catech. 13. & videtur ſentire B. Clemens Rom. lib. 5. conſt. apoſt. cap. 16.

& habetur

Et habetur ex verbis Sibyllæ citatæ a B.Proſp.Aquit.in lib.de promiſſionibus &
prædictionibus Dei, part. 3. cap. 26. quæ ſic ait. Templi vero velum ſcinde-
tur, & medio die nox erit tenebroſa nymbis in tribus horis.

Scio afferri a varijs Doct. & alias quaſdam expoſitiones eiuſdẽ loci Matth. 12.
quæ tamen & ipſæ maximas patiuntur difficultates.

S. Greg.Nyſſe. in orat. 1. de Reſurr.Domini,& Theophyl.ſuper Matth.cap.28.
in princ. inquiunt, quòd dicitur Chriſtus fuiſſe in corde terræ, ex quo inſti-
3. tuit † ſanctiſſimum euchariſtiæ Sacramentum in vltima cena,quæ fuit in veſpe-
ra poſt feriam quintam: Nam cum ipſe haberet poteſtatem ponendi animam
ſuam, manifeſtum eſt, quòd tunc immolauerit ſeipſum, cum tradidit Diſcipu-
lis corpus ſuum; nemo enim quidquam edit, niſi prius mactatum fuerit. Ve-
rum videtur mihi, quòd hoc modo multum æquiuoce ſumeretur cor terræ; &
non litteralis, ſed myſtica tantum eſſet interpretatio.

Euſeb. Emiſenus in ſerm. Feriæ 4. poſt Domin. 1. Quadrag. (ſi tamen eius ſint
4. ſermones illi) exponit, in corde terræ. id eſt in affectu † & deſiderio & poteſta-
te Iudæorum. iuxta illud Luc. 22. Hæc eſt hora veſtra,& poteſtas tenebrarũ. Ter-
5. ra enim dicuntur † Iudæi, quia cæleſtium obliti ſola terrena,& tranſitoria quæ-
runt. Vnde dicitur Dominus fuiſſe in corde terræ,ex quo in nocte illa poſt feriã
quintam captus fuit a Iudæis. Et ſubiũgit Emiſenus, quòd hæc ſententia omni-
bus alijs planior ſibi,& verior videtur. Quam ſecutus eſt deinde Caiet. ſuper il-
lud Matth. 12. Sic erit filius hominis in corde terræ. & Ioan. Ferus in ſerm.9. in
Domin. Paſchæ. Et hæc ſententia refertur etiam a S.Anſelm. ſuper dictis verbis
Matth. 12.& eſt B.Auguſtini in lib.quæſtionũ veteris & noui teſt. (ſi tamen ipſe
auctor ſit illius libri) quæſt.64. in 1.editione. & quæſt. 17. 2. par.in 2.editione.
vbi ait, quòd Saluator noctem, qua comprehenſus eſt,ſimul computauit.omnis
enim detentus, qui ſe iudicis manus nõ credit euadere, ante quàm feriatur,iam
ſe mortuum dicit. Verum & hæc expoſitio ſimili laborare videtur æquiuoca-
tione; licet vere minus diſpliceat, quàm præcedens.

6. Euthymius ſuper illud Matth. 28. Et ecce terræmotus.&c. alio etiam modo † &
ipſe ſoluit ſic inquiens. Surrexit autẽ Chriſtus tertio die prout dixerat. Ex quo
enim hora nona Paraſceues mortuus eſt, numeratur primus dies Paraſceue, ſe-
cundus Sabbathũ, tertius dies Dominicus, in quo incipiente diluculo ſurrexit,
paulo ante quàm mulieres accederẽt,& cõnumerantur ipſius finis Paraſceues,&
Dominici principiũ. Quòd autẽ in exemplo de Iona dixit,Ita erit & filius homi-
nis in corde terræ tribus diebus,& tribus noctibus.de diebus quidẽ nõ eſt,quòd
hæſitemus, iam enim enumerati ſunt: de noctibus vero dicemus, quòd Iudæi
ad tertiũ vſque diẽ ſepulcrũ muniẽrant, videlicet ab ipſa Paraſceue vſque ad diẽ
Dominicũ occidente Sole: ita enim decreuerant; tertiã vero noctẽ abſque mu-
nitione relinquebant. Quare ſi etiam hanc exſpectaſſet, ſuſpecta habita fuiſſet
reſurrectio: reſpondiſſent enim,quòd ex quo intra tempus munitionis non re-
ſurrexerat, hac ſoluta, fide carebat reſurrectio; furto enim ſublatus erat nullo
cuſtodiẽte. Itaque cũ adhuc cuſtodirẽt reſurrexit, omnẽ tollens contradictionẽ,

& neque

& neque totũ tertium exſpectauit diẽ, ſed ſtatim cum inciperet ſurrexit: Quòd enim intra tẽpus munitionis reſurgeret, argui non poterat; quòd ſi id poſtmo-
7. dum faceret, ſuſpectum erat. Nam quod citius quàm ſit conſtitutum † efficitur, potentiæ eſt: quod autem tardius, imbecillitatis. Etenim Rex quoque, qui ad certum diem beneficium quibuſdam conferre promiſit, ſi ante ſtatutum diẽ beneficium eis conferat, non ſolum promiſſum compleuit, ſed & aliam gratiã velocitatis addidit. Verũ hæc Euthymij ſolutio omnium peſſima eſt (iudicio meo) Aſſerere enim videtur, Chriſtum ex quodam accidenti mutaſſe ſententiam, quaſi ipſe omnia quæ ſuperuentura erant, non præuiderit, & omnia in mente prius non agnouerit; quæ ſunt (pace Euthymij) abſurdiſſima.

Præterea vnde habet Euthymius, quòd Iudæi ſepulcrum munierant ab ipſa Paraſceue vſque ad diem Dominicum occidente Sole? Nam ex euangelio videor mihi aliud fortaſſe poſſe colligere. Habetur enim Matth. 27. in fi. quòd altera die, quæ eſt poſt Paraſceuen (ſcilicet Sabbatho) conuenerunt Principes ſacerdotũ, & Phariſæi ad Pilatũ dicentes, Domine recordati ſumus, quia Seductor ille dixit adhuc viuens, Poſt tres dies reſurgã. Iube ergo cuſtodiri ſepulcrũ vſque in diẽ tertiũ. &c. Et intelligitur vſque in diẽ tertiũ incluſiue proculdubio, nõ excluſiue; Nã cum ipſi referant, Chriſtũ dixiſſe, Poſt tres dies reſurgã, id eſt poſtea tertio die reſurgã. ratio requirebat, ſi ſe bene tutos reddere volebant, cũ neſcirẽt, qua hora tertij diei ſurrecturus eſſet, vt vſque in finẽ diei tertij ſepulcrum cuſtodirent. Dies autẽ hic intelligitur naturalis nõ artificialis, tum quia nulla hic habetur noctis mentio aut diſtinctio, tum etiam quia communis loquendi vſus ita poſtulat. Quare videtur mihi, quòd Iudæi ſepulcrum forte munierant, nõ vſque ad diem Dominicum dumtaxat occidente Sole, ſed ex maiori cautela vſque ad horam nonam vel duodecimam ſecundæ feriæ, qua hora complebatur tertius dies naturalis poſt mortem ſeu ſepulturam Chriſti.

8. Ad illud vero, quod Euthymius ait, potentiæ † eſſe, citius aliquid efficere, quàm ſit conſtitutũ. quam ſolutionẽ ponit etiã Anton. de Giſtãdis in opere aureo orn. in Domin. Quinquag. dub. 14. ex B. Iſidoro, quẽ refert ſuper euangelijs ita dicẽtem. Admiror autẽ dementiã quærentiũ, cur Chriſtus ante triduũ reſurrexit; ſi enim reſurgeret tardius quàm prædixerat, impotentiæ eſſet, celerius vero, eſt ſũmæ virtutis indiciũ: Si quẽ enim cũ reſponderit ſuo creditori, poſt triduũ perſoluere debitũ, eadẽ die ſatisfacientẽ videremus, non fallacẽ, ſed potius vt veridicum eum mirabimur. Ad hanc (inquam) ſolutionẽ reſpondetur, ꝙ differentia magna eſt, vt mihi videtur, inter exempla adducta ſeu Regis ſeu debitoris, & id quod diſputamus. Homo cum promittit, aliquid ſe facturũ alicui poſt certum tẽpus, ſi faciat citius nõ redarguitur tamquã mendax, quia tempus illud adiecit
9. ſolum † in ſui fauorem. l. cum tempus ff. de reg. iu. cui poteſt renunciare, quandocumque vult. l. penult. C. de pact. & poteſt mutare voluntatem ex aliquo occurrenti abſque ſuſpicione mendacij. At in caſu noſtro Chriſtus qui erat Deus & homo, & omnia ſimul videbat tamquam præſentia, deliberate dixit, ſe manſurum in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. quod tempus non adiecit

quemad-

quemadmodum debitor, dumtaxat in fauorem ſui, ſed aſſignauit pro ſigno Iudæis, quibus nullum aliud ſignum ſe daturum proteſtatus eſt. Decebat ergo, immo & neceſſe erat, vt aliquo pacto, & aliqua ratione verificaretur hoc ſignū, quod aliunde non dependebat, niſi ex propria ipſius voluntate. Alioquin ſecundum iſtorum opinionem potuiſſet Chriſtus non ſolum non exſpectato triduo, ſed neque exſpectatis tribus horis ſtatim reſurgere poſtquam mortuus eſſet, abſque vlla violatione verborum ſuorum, quibus ſæpiſſime dixerat, ſe tertia die reſurrecturum. Quod tamen quàm abſurdum videatur, nemo eſt, qui non intelligat. Et quòd debitor non poſſit citius ſoluere, quàm cōuentum ſit, quan-
10. do tempus † adiectum eſt in fauorem creditoris, vel vtriuſque, debitoris ſcilicet promittentis, & creditoris cui promittitur, eſt doctrina communis & receptiſſima, de qua per Nauarr. in Manual. de Orat. cap. 3. num. 22. & probatur in l. qui Romæ. in princ. & ibi Glo. & Bar. ff. de verb. oblig.

Ioan. Ferus in d. ſerm. 9. in Domin. Paſchæ, aliam tangit ſolutionem ad hanc difficultatem dicens, quòd licet Chriſtus nocte poſt Sabbathum ſurrexerit, ta-
11. men hoc non fuit creditum † a Diſcipulis, niſi in veſpera poſt diem Dominicum. Vt enim habetur Mar. vlt. Surgens Ieſus mane prima Sabbathi apparuit primo Mariæ Magdalene, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. Illa vadens nunciauit ijs, qui cum eo fuerant, lugentibus, & flentibus. Et illi audientes, quia viueret, & viſus eſſet ab ea, non crediderunt. Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie, euntibus in villam. Et illi euntes nunciauerunt ceteris; nec illis crediderunt: Nouiſſime recumbentibus illis vndecim apparuit, & exprobrauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia ijs, qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Hæc autem apparitio videtur ea eſſe, de qua Ioan. dicit cap. 20. Cum ergo ſero eſſet die illo vna Sabbathorū, & fores eſſent clauſæ. &c. Videtur ergo, quòd quamuis Chriſtus non fuerit actu in corde terræ vſque ad illam horam, fuerit tamen quantum ad exiſtimationem Diſcipulorum. Verum neque hæc ſolutio ſatisfacit, tum quia non vniuoce accipit eſſe in corde terræ; ſed partim actu, partim opinione; tum quia ea verba, Sic erit filius hominis in corde terræ. &c. non dixerat Chriſtus Apoſtolis, ſed Iudæis Generatio (inquiens) mala & adultera ſignum quærit, & ſignum nō dabitur ei niſi ſignum Ionæ prophetæ. &c. Quare parum refert, attendere in caſu noſtro, quandonam crediderint Apoſtoli, Chriſtū reſurrexiſſe, cum ex hoc non dependeat verificatio ſigni Iudæis traditi.

Puto autem (vt hoc obiter dicam) ad vnam hanc fortaſſe interpretationem reſpexiſſe Alcuinum, cum dixit, vt vidimus cap. ſuperiori, num. 6. quòd Chri-
12. ſtus † ſeptuaginta duabus horis iacuit in ſepulcro: vt acciperet nempe initium ſepulturæ, quādo Chriſtus apprehenſus fuit a Iudæis, & extenderet vſque dum gauiſi ſunt Diſcipuli viſo Domino: Et intelligatur fuiſſe Dominus in ſepulcro ſeptuaginta duabus horis, partim deſtinatione Iudæorum, partim actu ipſo, partim vero Diſcipulorum exiſtimatione. Et hanc expoſitionem tangere videtur Amalar. lib. de Ord. Antiphon. cap. 44.

DE

DE TRIDVO SEPVLTVRAE, SEV MORTIS Chriſti. Cap. L.

1. *Dierum trium, & noctium trium ſepulturæ, ſeu mortis Chriſti numerum aſſignare difficillimum eſt. Duo modi noui aſſignantur a Paulo Middelb. num. 5. & 8.*
2. *Chriſtum manſiſſe in ſepulcro tribus diebus integris probatur a Middelburgenſi quattuor argumentis.*
3. *Sepeliri mortuos in multis ægritudinibus ante ſeptuaginta duas horas medici prohibent.*
4. *Reſurrectio Chriſti omnino vacillaſſet, ſi mors eius credita non fuiſſet.*
6. *Paraſceue ſignificat quamcumque diem ante ſollemnitatem ſecundum Middelb. Sed hoc falſum eſt, nam ſignificat tantum feriam ſextam, quæ eſt ante Sabbathum. num. 18. 19. & 22.*
7. *Sabbatha appellantur a Iudæis omnia feſta.*
9. *Biſſextili in anno duo dies pro vno computantur.*
10. *Chriſtum mortuum eſſe feria ſexta, & die Dominica reſurrexiſſe, certiſſimum eſt, & fere de fide. & num. 20. 21. & 23.*
11. *Feria ſexta abſtinemus propter paſſionem Domini.*
12. *Dominicā ita appellamus, & feſtiuam ducimus propter reſurrectionem Chriſti.*
13. *Dominica dicitur prima Sabbathi, vel vna Sabbathi hebræorū more. et num. 15.*
14. *Editionis vulgatæ, aut vltimi Marci capitis auctoritas non poteſt amplius in dubium reuocari.*
16. *Hebdomadæ dies dicuntur ab ipſo Sabbatho prima Sabbathi, ſecunda Sabbathi, tertia Sabbathi. &c.*
17. *Sabbathi dies in ſingulari, ſiue Sabbathorum in plurali idem ſignificat, diem ſcilicet hebdomadæ ſeptimam.*

POſtremo Paulus Middelburgenſis in 2. par. Paulinæ, lib. 1. & 2. ad hoc ſignum Ionæ prophetæ de tribus diebus, & tribus noctibus ſepulturæ, ſeu mortis Chriſti, quod inter omnia argumenta, quæ Iudæi obſtinati nobis obij-
1. cere ſolent, fatetur vrgentiſſimum, & ſolutu difficillimum † videri; duas nouas affert ſolutiones, in quibus licet proteſtetur, ſe nihil velle aſſerere, aut affirmare, quod ſit piarum aurium offenſiuum, aut ſanctæ Romanæ eccleſiæ contrariū, ſed tantū diſputationis gratia contra Iudæos quaſi narrando, & delibando omnia referre; vere tamen quædam tentat, & effatur, quæ an piæ aures ſuſtinere valeant, omitto, communiſſima certe omnium hominum ſententia, & ipſa fere prima principia penitus reſpuunt.
2. In primis autem aſſumit tamquam fundamentum, Diuinitati minime † repugnare, immo magis congruere, Chriſtum tribus diebus, & tribus noctibus integris in ſepulcro manſiſſe, quàm per ſynecdochen mutilatis. Idque probare nititur quattuor argumentis.

Primo, quia in multis ægritudinibus, vt lipothymia, apoplexia, ſtupore, congelatione,

latione, ſuffocatione, aut alia quauis ægritudine, in qua dubia mors accidere ſo-
3. let, Medici ægros per ſeptuaginta duas † horas ante quàm ſepeliantur, ſeruandos præcipiunt, quia intra id tempus reuiuiſcere poſſunt, & eorum diſpoſitio perpenditur, an vere ſint mortui, necne. Chriſtus ergo vt veraciter ſe mortuũ oſtenderet, debuit per integrum triduum omni ſynecdoche excluſa, in ſepulcro & in morte perdurare. quanto enim diutius fuit mortuus & ſepultus, tanto magis reſurrectionis virtus oſtenditur. Alioqnin ſi pauciori tempore in ſepulcro quieuiſſet, dixiſſent Iudæi, non dum eum mortuum fuiſſe. Et ex quacumque cauſſa anticipatam reſurrectionem dixerimus, ſtatim inferent, Chriſtum non dum mortuum, fame aut ſiti compulſum reſurrectionẽ acceleraſſe. Et ſic mor-
4. te non credita reſurrectio † omnino vacillaſſet. vt ex ijs colligitur, quæ habet B. Chryſoſt. hom. 84. in Ioan. ſuper illud cap. 19. Poſt hæc autem rogauit Pilatum Ioſeph. & homil. 44. in Matth. ſuper illud cap. 12. Sicut fuit Ionas in ventre ceti. Quòd ſi obijcias, Igitur ad maiorem mortis Chriſti conteſtationem non ſolũ tres dies integri, ſed etiam plures dies aut menſes fuiſſent neceſſarij, aut ſaltem opportuni, quibus in ſepulcro & in morte Chriſtus perſeueraſſet. reſpondet, quòd longius tempus, quàm triduum non fuerat prophetatum, aut figuratum: & quòd Diſcipuli non manſiſſent tanto tempore in fide.

Secundo probat Middelburgenſis Chriſtum per tres dies integros in ſepulcro quieuiſſe per illud ipſum, de quo nunc agimus Matth. 12. Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

Tertio per illud Mar. 8. Oportet filium hominis pati multa, & reprobari a ſenioribus, & a ſũmis Sacerdotibus & ſcribis, & occidi, & poſt tres dies reſurgere.

Quarto, quia Ionas, qui typum geſſit Saluatoris quantum ad mortem & reſurrectionem, fuit in ventre piſcis tribus diebus & tribus noctibus, vt patet Ionæ. 2. Ipſe autem Chriſtus nullum aliud ſignum ſe daturum Iudæis ſæpius dixit, niſi hoc ſignum Ionæ prophetæ. vt patet Matth. 16. & Luc. 11. Matthæi autem. 12. expreſſe ſubiunxit, quòd ſicut fuit Ionas in vẽtre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.

Iacto hoc fundamento, duos deinde affert dicendi modos, quibus oſtẽdit, Chriſtum manſiſſe in ſepulcro tribus diebus integris excluſa ſynecdoche.

5. Et primo dicit, non conſtare † ex euangelijs, quòd Chriſtus mortuus fuerit feria ſexta, aut quòd reſurrexerit die Dominica, ſed tantũ, quòd crucifixus fuit in die Paraſceues, & quòd reſurrexit in vna Sabbathorum; vt habent exemplaria græca, ad quæ in omnibus appellat relicta editione vulgata. Dies autem Paraſceues non tantum ſignificat feriam ſextam, ſed etiam ſignificare poteſt quamcumque
6. diem † ante ſollemnitatem. Et in propoſito nihil aliud ſignificat quàm feſti Paſchæ vigiliam. Et ita accipere videtur expreſſe Ioan. cap. 19. dum dicit. Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta. Quòd ſi Marcus cap. 15. ait, Quia erat Paraſceue, quod eſt ante Sabbathum. ibi Sabbathum non ſignificat ſepti-
7. mam diem hebdomadæ, ſed feſtum Paſchæ: nam apud Iudæos omnia feſta † Sabbatha appellantur. Vna autem Sabbathorum, in qua Dominus reſurrexit,
non

non ſignificat præciſe diem Dominicam, ſed vnam quamdam dierum paſchalium, ſiue ſit prima feria poſt Sabbathum, ſiue ſecunda, ſiue tertia, ſiue alia. nam quælibet ſepté dierum, quibus Paſcha cum azymis celebrabatur apud Iudæos, vna Sabbathorũ recte dici poterat. Stante autem hoc, quòd Chriſtus mortuus ſit in vigilia Paſchæ, & reſurrexerit in vno dierũ paſchalium, nihil habent Iudæi, quod obijciant contra integrum triduum.

Secundo dicit, eſto, quòd Chriſtus feria ſexta fuerit paſſus, & Dominica reſurre-
8. xerit, adhuc triduum † integrum haberi poteſt; nam Iudæi poſt captiuitaté Babylonicam cum rectam Lunæ computationé deperdidiſſent, in more habebãt, vt omnia feſta duobus continuis diebus celebrarent, vt ſi in vno erraſſent, ſaltem in altero legitime agerent: Et propterea Sabbathum illud, quo Chriſtus iacuit in ſepulcro, fuit duplicatum, & duo fuerunt dies pro vno computati, quemad-
9. modum apud Romanos in anno biſſextili † duo dies pro vno computabãtur, & bis dicebatur ſexto Kal. Martias. quod etiam hodie apud nos agitur. Et iccirco Ioan. cap. 19. de illo Sabbatho dixit, Erat enim magnus dies ille Sabbathi.

Hæc in ſumma Paulus Middelburgenſis, qui multis verbis, & rationibus conatur contra Iudæos hæc eadem probare, & ſtabilire.

Verum videtur mihi hic auctor, quòd iuxta vulgo tritum verſiculum

Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Nam licet plurimum laudandus ſit ex zelo quem ſumpſit ad confundendos Iudæos, non tamen debuit ea proponere vel Iudæis, vel quibuſuis alijs infidelibus tamquam vera, quæ omnes chriſtiani ſtatim ſine dubio tamquam falſa reprobaremus. Non enim hac via conuertentur Iudæi ad catholicam fidem, ſed potius (meo iudicio) obſtinatiores fient, dum viderint, ea nos ſibi velle obtrudere pro veris, quæ ipſi neque vera, neque veriſimilia eſſe certo ſcimus.

10. Chriſtum dominum fuiſſe crucifixũ feria ſexta, & die Dominica reſurrexiſſe † a mortuis, videtur mihi tam certum apud Catholicos, vt ſi non ſit de fide, valde parum omnino diſtet, quin ſit. Certe venerabilis Beda in lib. de ratione comp. cap. 17. & in lib. de ratio. temp. cap. 45. ita cuilibet catholico ſentiendum aſſerit, Nam quòd Dominus (inquiens) decima quinta Luna feria ſexta crucem aſcenderit; & vna Sabbathorum, id eſt die Dominica reſurrexerit a mortuis, nulli licet dubitare catholico; ne legi, quæ agnum paſchalem decimaquarta die primi menſis ad veſperam immolari præcipit, pariter & euangelio, quod Dominum eadem veſpera tentum a Iudæis, & mane ſexta feria crucifixum, ac ſepultum, prima Sabbathi reſurrexiſſe perhibet, videatur incredulus. Hactenus Beda. Qua in re ſi omnia argumenta deficerent, vſus communiſſimus totius populi chriſtiani, & firma ab initio naſcentis eccleſiæ vſque ad hæc noſtra tempora numquam violata traditio, ſatis, ſuperque eſſe deberet ad id cuilibet
11. ſanæ mentis demonſtrandum. Cur enim omnes feria ſexta † abſtinemus, niſi
12. propter paſſionem Domini? Cur primam Sabbathi, Dominicam appellamus † non tantum ex inſtitutione B. Silueſtri papæ, ſed etiam Apoſtolorum, vt patet Apocal. 1. & per Bedam in lib. de ratio. temp. cap. 6. & per Lipom. in ſcholijs

margina-

marginalibus ad vitam S. Siluestri per Metaphraſten ſcriptam in Tom. 5. vitarum Sanctorum? Et cur itidem eumdem diem Dominicum relicto Sabbatho feſtum agimus, niſi ob eiuſdem Domini reſurrectionem? Poſſem hic ego ſanctorum Patrum antiquiſſimorum omnium teſtimonia recenſere, & eorum pleniſſimum catalogum texere incipiẽdo a Canonibus Apoſtolorum, adiutus præſertim ab ijs, quæ egregie ſcribit Thomas Vualden. Tom. 3. de Sacramental. cap. 140. & ſeq. Sed aſſumere laborem in re tam clara, ſuperuacaneum duxi. Ipſa ſanctiſſima quattuor euangelia ſi non lippientibus oculis inſpiciantur, id maniſeſtiſſime declarant. Matthæus cap. vlt. & Marcus ſimiliter cap. vlt. nonne primam Sabbathi appellant eam diem, in qua Dominus reſuſcitatus innotuit? Lucas cap. vlt. & Ioannes penult. nonne eamdem, vnam Sabbathi vocant? Quis au-
13. tem eſt qui neſciat, vnam Sabbathi, & primam † Sabbathi, diem eſſe Dominicam, quæ prima eſt poſt Sabbathum? Quòd ſi de auctoritate editionis vulga-
14. tæ, aut vltimi Marci capitis † quandoque fortaſſe licuit diſputare, nũc tamen cum per Chriſti gratiam lux ſacroſancti Conc. Trident. nobis effulſerit, quis eſt, qui audeat amplius dubitare, & ſeſe per ambages adhuc inuoluere? Fateor, Middelburgenſem ante conc. Tridentinum ſcripſiſſe, qua in re non nihil illum excuſo; ſed fatendum eſt etiam, ſcripſiſſe eum poſt innumerabiles expoſitores tum Latinos, tum Græcos, quorum tamen nullus eſt, qui eius ſententiæ patrocinetur. Sed omnes ſiue græci, ſiue latini, nemine penitus excepto, (quantum
15. equidem ſcio) vnã Sabbathi, vnam Sabbathorum, primam Sabbathi, primã † Sabbathorum, quocunque nomine appelles, non aliam intelligunt, quàm diem Dominicam, quæ eſt prima, vel vna more hebræorum, inter dies hebdomadæ, & poſt diem Sabbathi. Dies enim hebdomadæ dictæ fuerunt apud Iudæos ab
16. ipſo Sabbatho † prima Sabbathi, ſecunda Sabbathi, tertia Sabbathi, quarta Sabbathi, quinta Sabbathi, & ſexta Sabbathi. vt apparet ex titulo pſal. 23. 47. 80. & 93. Dies etiam Sabbathi in ſingulari, ſiue Sabbathorum in plurali, idem
17. ſignificat, † ſeptimam ſcilicet diem, quæ Sabbathum appellatur. vt patet 1. Machab. 2. & 2. Eorumd. 15. Quare non eſt, quòd vllo modo hæſitemus, diem reſurrectionis Domini ab Euangeliſtis deſcriptam, diem eſſe immediate poſt Sabbathum, quam Chriſtiani Dominicam nuncupamus.

Similiter diem paſſionis fuiſſe feriam ſextam ex contextu euangeliorum apertiſſime conſtat. Dictio enim Paraſceue licet ex græco veniat, & præparationem ſignificet, tamen diei attributa, non aliam, quàm ſextã feriam denotat; & falſum
18. eſt (vt ego exiſtimo) ſignificare vigiliam † cuiuſcumque ſollemnitatis, & diem ante feſtum, ſi loquamur quantum ad vſum pertinet ſacræ ſcripturæ, aut ſcriptorum eccleſiaſticorum. Tres enim Euangeliſtæ, Matthæus, Marcus, & Lucas, qui in deſcribenda paſſione Domini, nullius alterius Paſchæ meminerunt, niſi eius, quod Dominus cum Diſcipulis in vltima cena celebrauit, præſupponentes diem feſtum Paſchæ, & decimã quintam Lunam ipſam eſſe diem, in qua Chriſtus crucifixus eſt, illam tamen diem, Paraſceuen appellant, ſignificantes non vigiliam Paſchæ, nam in hoc ſibiipſis contradicerent, ſed feriam ſextam, quæ

Paraſceue

Paraſceue vocatur propter diem Sabbathi ſequentem. Et ita Marcus cap. 15. diſertis verbis ait, Quia Paraſceue erat, quod eſt ante Sabbathum. Et Luc. cap. 23. Et dies erat Paraſceues, & Sabbathũ illuceſcebat. Quod etiã ex eo conuincitur, quia Euãgeliſtæ cõtinuata ſerie hiſtoriã mortis, ſepulturæ, & reſurrectionis Domini texentes, expreſſe indicant, illum in die Paraſceues fuiſſe mortuũ, in Sabbatho quieuiſſe in ſepulcro, in prima Sabbathi reſurrexiſſe. Sed prima Sabbathi dies eſt Dominica, vt ſupra proxime oſtendimus, ergo & Sabbathũ eſt Sabbathũ quod eſt ante Dominicam, & Paraſceue eſt feria ſexta, quæ eſt ante Sabbathum. Quare interpretari Sabbathum, id eſt Paſcha; & Paraſceuen, id eſt vigiliam Paſchæ, nihil eſt aliud niſi nodum in ſcirpo quærere, & in meridiana luce caligare.

19\. Sed vt præter euãgelia idẽ probemus aliquo alio teſtimonio, Paraſceuen † ſimpliciter feriam ſextã ſignificare, adducã ex multis & prope infinitis canonẽ Apoſtolorũ, & B. Clementẽ Romanũ. Canon Apoſt. 68. ſic habet. Si quis epiſcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel lector, vel cantor ſanctã Paſchæ Quadrageſimã non ieiunat, vel quartũ diẽ, vel Paraſceuen; præterquã ſi propter imbecillitatem corporalẽ impediatur, deponatur: ſi ſit autẽ laicus, ſegregetur. B. Clem. lib. 5. cõſt. apoſt. cap. 16. In quarta (inquit) feria, & Paraſceue nobis ieiunium indixit: in illa

20\. ob proditionẽ, in hac † ob paſſionẽ. Et lib. 7. cap. 24. Ieiunia veſtra aliena ſint a cõſuetudine hypocritarũ, qui ieiunant in ſecunda, & quinta Sabbathi. Vos vero vel per totos quinque dies ieiunate, vel in quarta feria, & Paraſceue quoniam in quarta iudiciũ contra Dñm prodijt, cũ Iudas pecunia accepta promiſit eũ trade-

21\. re; in Paraſceue vero † quoniã in ea Dñs crucis ſuppliciũ paſſus eſt ſub Pontio Pilato. Sabbathũ, & Dñicum diẽ feſtum agite (id eſt non ieiunate) quoniã illud naturæ conditæ eſt monimentũ, hic reſurrectionis. Origenes etiam homil. 7. in Exho. ſuper illud cap. 16. Die autẽ ſexto parent quod inferant. Apparet autẽ (ait) ſextã diem nominari illam, quæ ante Sabbathũ ponitur, quæ apud nos Paraſce-

22\. ue † appellatur, Sabbathũ autem ſeptima dies eſt. Beatus item Eucherius Lugdunen. lib. 2. Inſtructionum, cap. 8. Paraſceue (ait) præparatio, græcum eſt. Paraſceue enim ſexta Sabbathi appellatur. Hinc vero præparatio dicitur, quòd a Iudæis eadem die quæ in Sabbatho ſunt neceſſaria, præparentur. Poſtremo S. Auguſt. ad hoc propoſitum in epiſt. 119. ad Ianuarium, quæ eadem habetur inter opera S. Hieronymi, Tom. 9. epiſt. 21. inter alia, cap. 15. hæc inquit. In ſcripturis quidem veteribus ad agendum Paſcha non eſt præceptum tempus niſi ex menſe nouorũ a Luna decimaquarta vſque ad viceſimã primam. Ex euangelio

23\. tamen, quia iã manifeſtũ eſt, quo etiã die † Dominus crucifixus ſit, & in ſepultura fuit, & reſurrexit, adiuncta eſt etiã ipſorũ dierũ obſeruatio per Patrũ cõcilia, & orbi vniuerſo chriſtiano perſuaſũ eſt, eo modo Paſcha celebrari oportere.

DE DVPLICI PASCHA, LEGITIMO, ET IVdiciali. Cap. LI.

1\. *Paſcha duplex fuiſſe celebratũ in paſſione Chriſti nõ nulli aſſerũt; vnũ legitimũ a*

 Chriſto

Chriſto & Diſcipulis feria quinta ad veſperam; Alterũ Iudiciale a Iudæis fe-
ria ſexta ad veſperã.& num.3. Et de hoc iudiciali ſcripſiſſe putãt (licet falſo)
B.Chryſoſtomum. num.4. Et Tertullianum. num.5. Et Rupertum abb.num.6.
2. *Paſchæ diem celebrari fuiſſe prohibitum non nulli dicunt in feria ſecunda, quar-*
ta,& ſexta. Sed Rupertus ait, non agni immolationem, ſed ſollemnitatem tan-
tum tunc fuiſſe tranſlatam. num.7.
8. *Iudæi infelices quid modo agant non eſt curandum, nam ipſi fatentur, ſe legem non*
obſeruare.

SEd veniamus ad auctoritatem B.Ioan.cap.19. Erat autem Paraſcene Paſchæ
hora quaſi ſexta. In qua Middelburgenſis,& non nulli alij ſuum Achillem
conſtituunt, non ſolum in hac præſenti difficultate, quæ quidem nulla eſt, ſed
1. in alia aliquáto maiori, in qua volunt, duplex † Paſcha in paſſione Chriſti fuiſ-
ſe celebratum; Vnum Legitimum a Chriſto tantum, & Diſcipulis feria quinta
Luna decima quarta ad veſperam, & de hoc meminiſſe aiunt Matthæũ, Marcũ,
& Lucam; Alterum Iudiciale a ceteris Iudæis omnibus tranſlatum in ſequentẽ
diem ex ritu antiquiſſimo, de quo Paſcha ſcripſiſſe dicunt Ioan. Euangeliſtã tũ
in dictis verbis, Erat autem Paraſceue Paſchæ; tum in alijs quibuſdam locis. Ci-
tant autẽ quaſdam conſtitutiones hebræorum ſub Rabbi Eliezer in ſecunda tẽ-
pli inſtauratione editas, quibus ritu perpetuo ſancitum fuiſſe aiunt, ne dies fe-
2. ſtus Paſchæ celebraretur vnquam feria ſecunda † quarta aut ſexta. Quòd ſi de-
cima quinta Luna primi menſis in has ſeptimanæ dies incideret, transferretur
eo anno Neomenia primi menſis in ſequentem diem; vt ſic etiam conſequen-
ter Paſcha in ſequenti die celebraretur, ob quaſdam rationes, quas ipſi afferunt.
Vnde eo anno, quo Chriſtus crucifixus eſt, cum decima quinta Luna paſchalis
in feriam ſextã incidiſſet, tranſlatum fuit feſtũ Paſchæ ab ipſis in ſequens Sabba-
thum iuxta ordinationẽ Magiſtrorũ ſupradictam. Chriſtus tamen ſecundũ legẽ
Dei agere voluit, & pridie quàm Iudæi, legitimum Paſcha celebrare.
Hunc autem dicendi modum, quo vnico ſaluari putant omnia Euangeliſtarum
dicta inter ſe, & a cõtradictione defendi, ita quidam amplectuntur & extollũt,
vt omnem aliam expoſitionem inſufficientem eſſe arbitrentur, & nihili ducen-
3. dam in cõparatione illius. Eumque late † proſecutus eſt Paulus Burgen. in ad-
dition.ad Nicol.de Lyra, ſuper Matth.cap.26.& Paulus Middelburgen.cũ quo
ſermonem habere cœpimus, in 2.par.Paulinæ, lib.3.& 14.& Ioan.Hentenius in
præfatione commentariorum Euthymij ſuper euangelia a ſe in latinum ſermo-
nem tranſlatorum, & Corn.Ianſenius in cap.128.concordiæ euangelicæ. Eum-
dem etiam dicendi modum ſequuntur Ambroſ. Catharinus lib. 2. annot. in
Caietanum, ſuper illud Mar.14. Quando Paſcha immolabãt Calliſtus Placent.
ſuper euangelia Quadrag. enarr.43. in procemio, & enarr.44. in illud Ioan. 12.
Ante diẽ feſtum Paſchæ. & enarr. 45. in illud Matth.27. Ieſus autem ſtetit ante
Præſidem. & in illud Ioan.19. Erat autẽ Paraſceue Paſchæ. Ioan.Gagnæius in il-
4. lud Ioan.18. Et ipſi nõ introierunt in prætorium. Hilario monachus Ianuen.in

eadem verba. num. 17. Ioan. Stofflerus in Kalend. Romano, propoſit. vlt. Alex. Sculretus in Chronographia, in princ. Ioan. Lucidus in opuſculo, de vero die paſſionis Chriſti, cap. 9. Onuphrius in lib. 2. Cōment. de Faſtis. Ioan. Buiſonius in harmonia euang. cap. 130. Ioſephus Zarlinus in libello Italice conſcripto de vero anno, & die, quo crucifixus eſt Chriſtus. & non nulli alij. Putoque eum tetigiſſe ante omnes, & Latinis inuexiſſe (niſi fallor) Paulum Burgenſem, quem proxime citaui, vt nemo ſua laude fraudetur. Nam quod ' · Tertull. aut de B. Chryſoſt. citat Middelburgenſis, nihil ad hunc intelligendi modum facit.

4. Sanctus enim† Chryſoſt. in homil. 82. in Ioan. ſuper illud cap. 18. Et ipſi non introierunt in prætoriū, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. declarans quid ſignificent illa verba, Vt manducarēt Paſcha. duas affert expoſitiones. Vel ꝙ Paſcha intelligitur ibi tota ſollemnitas ſeptē dierū. Vel ꝙ intelligitur agnus paſchalis, quē eo die comeſturi erant. Chriſtus autē (inquit) pridie fecerat Paſcha, vt reſeruaret cædem ſuā in Paraſceue, quando Paſcha ſecundū antiquā inſtitutionem celebratum erat. Ex quibus verbis apparet, ꝙ nulla ibi eſt mentio duplicis Paſchæ, aut tranſlationis illius ex antiqua Iudicū cōſtitutione, ſed tantū ꝙ forte Chriſtus celebrauit Paſcha vno die ante quàm celebraretur a Iudæis. Et ita illum locū Ioannis exponit etiam Teophylactus ſequēs in omnibus B. Chryſoſtomi veſtigia. Et aduertēdum eſt, ꝙ hæc B. Chryſoſt. verba, quæ obſcuriora videntur ne dum nihil fauent opinioni recentiū Latinorū de duplici Paſcha, ſed neque etiā patrocinātur Græcis, qui volunt, Chriſtū, cenaſſe Luna decimatertia, ante Iudæos. Nā ſententia B. Chryſoſt. eſt in pluribus locis, vt patebit inferius, ꝙ Chriſtus legitime Paſcha celebrauit Luna decima quarta ad veſperam, & ꝙ fuit crucifixus in die feſto qui erat Luna decima quinta. Sed Iudæi qui tota nocte occupati fuerunt & intenti in occiſionē Chriſti, diſtulerūt comedere Paſcha in diē ſequentē, ipſi præuaricantes legē. Vnde quando dicit B. Chryſoſt. in 2. expoſitione, ꝙ Iudæi eo die comeſturi erant Paſcha, intelligēdus eſt loqui nō de omnibus Iudæis vniuerſaliter, ſed de illis tantū qui duxerunt Ieſum ad Pilatū, & non introierūt in prætoriū: qui in hoc toti inſiſtebant, vt Chriſtus quamprimū crucifigeretur. Deinde cū ſubiungit B. Chryſoſt. ꝙ Chriſtus pridie fecerat Paſcha cædē ſuā in Paraſceue reſeruans, quando antiquitus celebratū erat. hæc verba, Quando antiquitus celebratū erat. non debent referri ad verbū Paraſceue immediate præcedens, ſed ad verbum Pridie, hoc modo intelligēdo. ꝙ Chriſtus fecerat Paſcha pridie, quando antiquitus celebratum erat, id eſt quando ſecundū antiquū morē, & legis præceptū fieri conſuetū erat, prima azymorū, Luna decima quarta ad veſperā; reſeruās cædem ſuam in Paraſceue, id eſt in feria ſexta, quæ erat dies feſta & ſollemnis, & humani generis redemptioni aptior. Hæc enim omnia myſteriorum plena erant, vt infra latius ſuis locis in hac quæſtione explicabimus. Volui hæc pauca dicere in declarationem verborum huius beatiſſimi viri ſanctæ eccleſiæ Doctoris; nam non parum profeciſſe mihi videbor, ſi eius auctoritatem e manibus ſchiſmaticorum Græcorum ita eripuero, vt ne minimum quidem verbum pro ſua falſa opinione ab ipſo habeant.

5. Tertullianus † antè in lib.aduerſus Iudæos in duobus locis dicit, Chriſtũ fuiſſe paſſum temporibus Paſchæ in die prima azymorum,quo agnũ vt occiderent ad veſperam,a Moyſe fuerat præceptum. Ex quibus verbis non colligitur tam clare quàm putat Middelburgẽſis,ſententiã Tertulliani eſſe, ꝙ tunc Paſcha celebratũ fuerit poſt paſſionẽ Chriſti in die Paraſceues ad veſperã; nam optime interpretari poteſt,voluiſſe Tertullianũ hoc aſſerere, Chriſtũ fuiſſe paſſum in ipſo die feſto Paſchæ,qui ſecundũ legalem computationẽ erat primus dies azymorũ, & in cuius diei initio ad veſperam ſecundum præceptũ Moyſi Paſcha fuerat celebratum. Quæ interpretatio ex eo etiã ſuaderi poteſt, quia Tertull.dicit ibi,ꝙ in die paſſionis Chriſti adimpleta eſt prophetia Amos cap. 8. Et erit in die illa dicit Dominus, occidet Sol media die, tenebreſcet ſuper terram dies luminis,& conuertam dies feſtos veſtros in luctum,& omnia cantica veſtra in lamentationẽ. Si enim dies paſſionis Chriſti, in quo obtenebratus eſt Sol in meridie fuit dies feſtus Iudæorũ conuerſus ipſis in luctum ſecundum prophetã,ſequitur,quòd fuit decimaquinta Luna, quæ erat feſtiua & ſollemnis,non decimaquarta, quæ non erat feſtiua. De qua re etiam infra fuſius acturi ſumus.

6. Quòd vero Cornel.Ianſen. & quidam alij citãt Rupertũ abbatem † Tuitien. in hanc ſententiã,lib. 10.in Matth.in princ. ſuper illud cap.26. Scitis quia poſt biduũ Paſcha fiet. ipſi egregie falluntur; nã Rupertus tenet quidẽ factã fuiſſe trãſlationẽ ſollẽnitatis ex feria ſexta in Sabbathũ,ne Iudæi duos dies feſtos cõtinuos haberent,ſed ꝙ immolatio & comeſtio agni paſchalis tranſlata fuerit in ſequentẽ diem a Iudæis,ita ꝙ Chriſtus pridie quàm Iudæi ſuum Paſcha celebrauerit, hoc neque tenet Rupertus, neque probat vllo modo: Immo vero contrariũ expreſſiſſime, & diſertiſſimis verbis ſæpe docet. Et vt aliqua hic eius loca afferamus. Lib.2.ſuper Exho.cap.11.ita habet. Mirandũ eſt,quo Græcorũ conſuetudo auctore tradita inoleuerit, qui fermentatum panẽ quærunt,& a ſacramẽto Chriſti azymum reijciunt,cum nulli dubium eſſe debeat,ꝙ Dñs noſter non niſi de azymo illud primitus effecerit. Etenim neque fermentatũ nocte illa ſecundũ legis edictum inueniri licebat in cunctis domibus Iſrael: neque ipſe apud ſe habẽdo fermẽtatum, legitimam porrigere debebat occaſionẽ inimicis ſuis; cum diceret lex, Qui comederit fermentatũ peribit anima eius de cœtu Iſrael, tam de aduenis,quàm de indigenis terræ.Sed de hoc aduerſus illos abundeque iamdudum a Romana ſede diſputatũ eſt. Et lib.eod.cap.18. Si nocte (ait) vocatis Moyſe,& Aaron hæc dixit,quo modo illud,quod ſupra dictum eſt, Nullus veſtrum egrediatur oſtium domus ſuæ vſque mane. iuxta litteram ſtabit? Sed fuerit hoc illis mane,quòd vocati exire compulſi ſunt tranſacta iam media nocte, & adſpirante præſentis lætitiæ luce. Ceterum illi manifeſte hanc legem tranſgreſſi ſunt, qui qua nocte agnum eodem ritu immolauerant,exierunt ad comprehendendũ dominum Ieſum. Et lib.3. cap.24. Quis autẽ neſciat (inquit) quia prima dies azymorũ Iudæis in quintam feriam anno illo eneuit, qua veſpera Dominus noſter traditus ſubſequẽte die Paraſceues crucifixus eſt? Et lib.4. de operibus Spiritus ſancti, qui inſcribitur, de Intellectu, cap.8. declarans illa verba Ioel 2. Sol conuertetur

uertetur in tenebras, & Luna in ſanguinem, citata per B. Petrum Act. 1. Porro (ait) Lunæ globus in illa obtenebratione quomodocumque ſe habuerit, Luna illis in ſanguinem verſa eſt. Luna inquam, id eſt Paſcha ſuum prodigioſo ſcelere totum Chriſti ſanguine cruentatũ eſt. Faciebant enim Paſcha ſecundum Lunæ curſum decimo quarto die ad veſperam, quando Luna pleniſſima eſt, comedebant agnum ſecundum legis mandatum. Iccirco per Lunam rectiſſime intelligimus Paſcha Iudæorum. Conſtat autẽ, quia quando Paſcha illud celebrabant, qua veſpera ſuum agnum comederant, eadem Dominum noſtrum verũ Dei agnum comprehenderunt, & tota nocte deriſum, mane tradiderunt Pilato, multum inſiſtentes, vt ſuſpenderetur in ligno, Crucifige, crucifige, clamantes, ſanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros. Igitur quia ſuum Paſcha, ſuũ plenilunium ſanguine Chriſti infelices homicidæ cruentauerunt, recte dicamus, quia Luna eorum in ſanguinem verſa eſt. Et lib. 3. in Oſe. ſuper illud cap. 7. Omnes adulterantes quaſi clibanus ſuccenſus a coquente. Iudæi (inquit) quaſi clibanus ſuccenſi a coquẽte Diabolo illa nocte paſchali poſt eſum agni ſui crapulati & ebrij circumdederunt Dominum, & tenuerunt eum.

Sed clariſſime ſuper Leuit. lib. 2. cap. 36. hanc rem totam explicat, ita inquiens.

7. Hic iam antiquam Iudæorum cõſuetudinem † noſſe operæpretium eſt, quæ huiuſmodi eſt. Mos illis eſt, vt vbicumque vitare præualent, numquam duo Sabbatha, id eſt duos dies feſtos, quibus operari non liceat, continuẽt. Multa enim (aiunt) nobis importuna fierent, atque incommoda: verbi gratia in curandis funeribus, quæ interdum a prima veſpera prioris Sabbathi ſeruata in quartũ diẽ fœtoris moleſtiam generarẽt. Iccirco vbi quinta feria paſchalis terminus, id eſt decimaquarta Luna eueniſſet, agnum quidem eadem nocte comedebant, ſed ſequentis diei ſollemnitatem relinquebant in Sabbathum transferendã. Hoc præſcito nemo miratur, cur quando Dominus paſſus eſt, cum præterita veſpera Iudæi agnum comediſſent, quem & ipſe Dominus cũ Diſcipulis manducauerat, Iudæis tamen iudicia habere vacauerit cum eſſet Luna decimaquinta, quæ dies ex lege ſancta eſſe debuerat, atque ſollemnis. Et infra. Sunt & aliæ Iudæis tranſpoſitiones eiuſdẽ diei feſti, quas licet ex abundanti ſit ſcribere, non tamen prætерimus, ſicut accepimus ex illis. Non ſolum enim ſexta feria, ſed & ſecunda, & quarta, Dominica quoque diẽ Paſchæ celebrare fugiunt. Nam ſi ſecũda feria Paſcha celebrarent, dies Propitiationis, id eſt decimus dies menſis ſeptimi, qui a die Paſchę cẽteſimus ſeptuageſimus tertius eſt, in ſextã feriam illis eueniret, quo nihil omnino illis operari licet. Si quarta feria Paſcha celebrarent, Dominicam diem Propitiationis haberent: & vtrobique duo Sabbatha, id eſt duos dies feſtos continuos habentes prædictis incommodis laborarent. Verumtamen horũ omnium, quæ dicta ſunt ſi ab eis auctenticam quæras rationem, nullam omnino de Scripturis proferre poſſunt: fatẽturque has traditiones nõ Dei eſſe, aut Moyſi, ſed Magiſtrorum ſuorum Scribarum, & Phariſæorum. Ceterum nunc infeli-
8. ces qualiter agant † non curandum eſt, quippe qui nec locum, nec oblationem habentes, legem vt ipſi fatentur non obſeruant. Hæc Rupertus.

DE PASCHAE TRANSLATIONE. Cap. LII.

1. *Paſchæ tranſlatio tempore paſſionis Chriſti non erat in vſu apud Iudæos, neque eſt probabilis. Vt patet ex hiſtorijs. num. 6. Et ex B. Epiphanio. num. 22. Et ex Alex. de Ales. num. 25.*
2. *Iudæi perfidi in multis locis ſacram ſcripturam corruperunt.*
3. *Paſcha ſemper in decima quarta Luna ad veſperam celebrãdum erat. & num. 5.*
4. *Ioſephi Iudæi libri detruncati ſunt a Iudæis.*
7. *Paſchæ die in celebrando maxima ſemper fuit diſſenſio inter chriſtianos.*
8. *Quartodecimani hæretici, ſiue græco ſermone Teſſareſcædecatitæ obſeruabãt Lunam decimamquartam in celebrando Paſcha. Qua in re iudaizabant, id eſt ſimul cum Iudæis Paſcha celebrabant. num. 9. 10. 11. & 12. Et idem obſeruabant quidã Nouatiani hæretici. num. 14. In quacumque autem hebdomadæ die decimaquarta Luna occurriſſet, in ea omnes abſque diſtinctione feriarum Paſcha celebrabant. num. 15. 16 17. 19. & 20.*
13. *Teſſareſcædecatitæ hæretici vnde ſic dicantur. & num. 18.*
21. *Paſchatitæ hæretici quinam erant.*
23. *Sabbathum dicitur apud Iudæos quodcumque feſtum. Et duplex eſt Sabbathum apud ipſos. num. 24.*
26. *Paſchæ varias obſeruationes, & antiquos ritus, atque in eo celebrando diſſenſiones hiſtoriographi referunt.*

QVamuis autẽ ſupradicta Ruperti abb. opinio, quã præcedẽti cap. explicaui,
1. de feſti Paſchæ † tranſlationibus, mihi non probetur pro tẽpore paſſionis Chriſti, ob cauſſas, quas in ſequentibus poſtea adducã, cũ præſertim ſine huiuſmodi trãſlationibus omnia in Euãgelijs optime ſaluari poſſint, nõ eſt tamen eadẽ cũ ſentẽtia Græcorũ, aut recentiũ Latinorũ; neque tã mala eſt, quàm eſt eorũ opinio. Quorũ vtrorũque dicendi modus, ſiue ſcilicet ꝙ Chriſtus pridie quàm Iudæi Paſcha celebrauerit Luna decimatertia ad veſperam, vt ſui occiſionẽ in diẽ legitimi Paſchæ reſeruaret, quẽadmodum Græci aſſerunt: ſiue ꝙ ipſe legitimũ Paſcha fecerit Luna decimaquarta ad veſperam, Iudæi vero ex trãſlatione iudiciale Paſcha celebrauerint die ſequẽti, vt dicũt præſentes Latini, ſẽper fuit mihi viſus valde improbabilis (pace plurimorũ, qui contra ſentiũt) ac etiã falſiſſimus. Nam cum tres Euãgeliſtæ diſertiſſimis verbis referant, Chriſtum celebraſſe Paſcha in prima die azymorum, quando Paſcha immolabant, ſcilicet Iudæi. & in qua neceſſe erat occidi Paſcha, ſcilicet a Iudæis; quo modo dici poteſt, eum celebraſſe Paſcha vel Luna decima tertia, vel diuerſo die a Iudæis?
Sed dimittamus nunc Lunam decimamtertiam, nam illam omnes Latini facile reſpuunt, & infra non nulla contra eam ſpeciatim proferemus; ſtemus in ea tranſlatione, quam recentiores ſequuntur.
Dico in primis, quòd hanc tranſlationem ipſi non probant, niſi ex quibuſdam

libris Rabbinorũ,qui tamen cuilibet catholico non poſſunt eſſe niſi valde ſuſpe-
2. cti; nã cũ ipſam ſacrã ſcripturã perfidi Iudæi † in mille locis corruperint, vt te-
ſtatur de quibuſdã B. Iuſtinus martyr in colloquio cum Tryphone iudæo, circa
med.& Euſeb.Cæſar.lib.4. hiſt.eccle.cap.17.& S.Hieron.in epiſt.ad Gal.cap.3.
ſtatim in princ.& parũ infra,ibi, Quia ſcriptũ eſt, Maledictus omnis. &c. quid
mirũ, ſi trãſlationes etiã huiuſmodi in libris ſuorũ Rabbinorũ finxerint in odiũ
Chriſti, & Chriſtianorũ? Scilicet vt per eas & impoſſibilia eſſe quæ Euangeliſtæ
dicunt oſtendant; & ab eo ritu, in quo Petra ſcandali ſuper ipſos cecidit, & in
quo ſalus gentiũ facta eſt, ſeſe elongent, & quantũ valent maxime ſeparent. Et
profecto quid opus eſt nobis confugere ad hebraica ſcripta Rabbi Eliezer, aut
cuiuſcumque alterius Rabbini,cum in ſacris litteris tum veteris inſtrumenti tũ
noui veritas huius rei in contrariũ expreſſiſſime pateat? Nũquid melius eſt fo-
dere nobis ciſternas diſſipatas, quàm haurire aquas de fontibus Saluatoris?
Aut nũquid non eſt Deus in Iſrael,vt mittamus ad conſulendũ Deum Accaron?
Parcant mihi catholici viri,& eruditiſſimi,nã ego tametſi veluti anſer inter olo-
res obſtrepo, non poſſum nõ indignari,cum videam eos quibuſdam ſcriptis de-
luſos, quibus ne latum quidem vnguem de loco moueri paterer. Quòd ſi cen-
ties Rabbini iurarent,a ſæculis numquam in feria ſexta fuiſſe ab ipſis Paſcha ce-
lebratum, non intelligerem tamen niſi a ſæculis impiorum & perfidorum, poſt-
quam inimicitias cum Domino, & Chriſto eius contraxerunt.
3. Exho.12.† Leuit.23. Num.9.28.& 33. 2.Par.30.& 35.Ioſ.5. Ezech.45. ſimpli-
citer Paſcha Luna decimaquarta ad veſperam celebrandum præcipitur, aut ce-
lebratum oſtenditur: nec vſquam tranſlatio vlla exprimitur, aut ſubindicatur.
Sed inquiũt, poſtea in ſecũda inſtauratione tẽpli fuiſſe ſtatutã, & de ea ſcripſiſſe
S.Gamalielem B.Pauli apoſtoli præceptorẽ. At ego ſcriptis huiuſmodi S.Gama-
lielis fidẽ nõ adhibeo. Suſpicor enim vel alterius Gamalielis, vel cuiuſcumque
alius perfidi Rabbini mentito nomine S.Gamalielis ſcripta eſſe,vel certe quædã
in eis fuiſſe addita, & corrupta. Si liber S. Gamalielis græce aut latine verſus ex
antiquo tẽpore extaret,tunc (fateor) bene ponderandũ eſſet quid diceret;ſed cũ
hebraica lingua exaratus in manibus Rabbinorũ derelictus deprehendatur, cui
dubiũ,potuiſſe illos quæcũque vellent apponere,& immutare? Exẽplo rẽ clario-
4. rẽ efficiã,& a fortiori probabo.Inter opera Ioſephi† iudæi,qui græce ſcripſit,nõ-
ne Rabbini in ijs quæ in hebraicũ ſermonẽ verſa ſunt,quædã illuſtria de Chri-
ſto teſtimonia detruncarunt, quæ cõtra ipſos in fauorẽ religionis noſtræ maxi-
me faciebant? cum tamen ex B.Hieron.in Catalogo ſcriptorum eccleſ. cap.23.
& ex libris omnibus græcis & latinis,immo & ex quibuſdã hebraicis antiquiſſi-
mis apud noſtros (vt audio) aſſeruatis deprauatio hæc & impoſtura manifeſtiſ-
ſime detegatur? Cur nõ idem ſecurius in libris S.Gamalielis efficere potuiſſent?
5. Addo, ꝙ Ioſephus ipſe rerũ hebraicarũ diligẽtiſſimus ſcriptor † nihil vnquam
meminit harũ trãſlationũ,ſed lib. Antiquit.2.cap.5.& lib.3.cap.10. ait,inuiola-
biliter a Iudæis obſeruatũ,vt decimaquarta Luna agnus immolaretur,& decimã
quintã fuiſſe primũ diẽ Paſchæ. Victor etiã Antiochenus vetuſtus ſane auctor,

qui ante mille annos floruit, ſcribens in euang. Mar. ſuper illud cap. 14. Non in die feſto. Sane (ait) feſtum propter cædem quam iam tum animo conceperant, haud inuite tranſtuliſſent; at per legem non ſinebantur: Siquidem decretum, quod in legalibus illorũ voluminibus traditũ exſtabat, impleri oportebat. Erat autẽ illud eiuſmodi. Paſcha veſtrum quartadecima die mẽſis primi immolabis. In eo enim menſe, illoque die verum illud Paſcha immolari neceſſum erat.

6. Præterea ex antiquis hiſtorijs † eccleſiaſticis videor mihi poſſe colligere quaſi demonſtratiue, tranſlationes huiuſmodi neque tẽpore Chriſti, neque poſtea per multa annorum curricula fuiſſe in vſu apud Iudæos, aut vſquam cognitas. Quo modo autem id probem ex his palàm fecero.

7. Sciendũ eſt, ꝙ ab initio fere † naſcẽtis eccleſiæ vſque ad Nicænã ſynhodũ, & etiã poſterioribus tẽporibus, maxima fuit ſẽper diſſenſio, & cõtrouerſia inter Chriſtianos de die Paſchæ celebrãdo; quibuſdã vt Romanis, Occidẽtalibus omnibus, & Græcis, aſſerẽtibus ex inſtitutione Sanctorũ Apoſtolorũ Petri & Pauli, nõ niſi in Dominica, qua die Chriſtus reſurrexit, celebrandũ eſſe; quibuſdã vero Oriẽtalibus, & præſertim Aſianis e contrario contẽdentibus, Paſcha in decima quarta Luna quocũque die ea obueniſſet, Iudæorũ more eſſe neceſſario celebrandũ.

8. Qui ob id Quartodecimani † hæretici, ſiue græco vocabulo Teſſareſcædecatitæ appellati fuerunt. De qua re & diſſenſione diffuſiſſime ſcribit Ioan. Stoffler. in Kalend. Romano, propoſ. 32. & ſeq. Modo ſi ex hiſtorijs veterũ, & ex fide dignis auctoribus duo hæc oſtendero, tum primo quòd hæretici illi Quartodecimani in Paſcha faciendo iudaizabant, & vna cum Iudæis Paſcha celebrabant; tum ſecundo quòd nullum diem hebdomadæ repudiabant, ſed abſque differentia, & tranſlatione vlla, ſiue die Dominica, ſiue ſecunda feria, ſiue tertia, ſiue quacumque alia, quartadecima Luna occurriſſet, in ea ſacrum diem Paſchæ accipiebant; profectò euidentiſſime (niſi fallor) concluſum erit contra Iudæos, & recentes Latinos, quòd tranſlationes illæ, quibus nunc vtuntur Iudæi non in ſecunda templi inſtauratione ante Chriſtum, ſed longe poſt Chriſtum, & poſt vltimam templi deſolationem inſtitutæ, & adinuentæ fuerint.

9. Primũ igitur, ꝙ Aſiani illi in faciẽdo Paſcha † iudaizarent, & cum Iudæis illud celebrarent, apparet ex epiſt. conc. Nicæni ad Alexandrinã & reliquas eccleſias, quã ponit Socr. lib. 1. hiſto. eccl. cap. 6. & Theodor. lib. 1. cap. 9. & Tripart. lib. 2. cap. 12. & Niceph. lib. 8. cap. 24. In ea etenim ſic habet. Euãgelizamus autẽ vobis & de conſonantia ſanctiſſimi Paſchæ, quia veſtris orationibus eſt correctũ etiã hoc opus, ita vt oẽs Orientales fratres, qui cũ Iudæis primitus celebrabant, cõſone cũ Romanis & vobiſcũ, & cũ omnibus ab initio Paſcha cuſtodiẽtibus, ex hoc tempore debeant cuſtodire. Idẽ etiam apparet ex Litteris D. Conſtantini Imperatoris, quas ex eodẽ conc. Nicæno ad eccleſias ſcripſit, in quibus, vt eſt apud Euſeb. Cæſar. lib. 3. de vita Cõſtantini, cap. 16. & ſeqq. & apud Socr. lib. 1. hiſt. eccl. cap. 6. & apud Theodor. lib. 1. cap. 10. & apud Niceph. lib. 8. cap. 25. hæc verba habent. Ac primũ omniũ indignũ plane videbatur, vt ritũ & conſuetudinẽ imitantes Iudæorum (qui quoniã ſuas ipſorum manus immani ſcelere polluerunt,

merito

merito vt ſceleſtos decet, cœco animorum errore tenentur irretiti) iſtud feſtum ſanctiſſimum ageremus. Eſt enim noſtrarum partium, vt illorum more reiecto, veriore, ac magis ſincero inſtituto (quod quidem vſque a prima paſſionis die hactenus recoluimus) huius feſti celebrationem ad poſterorum ſæculorum memoriam propagemus. Nihil igitur ſit nobis commune cum Iudæorũ turba omniũ odioſa maxime. Aliam Dñi viam, quam inſiſtamus, a Seruatore didicimus. Proponitur nãque ſanctiſſimæ noſtræ religioni curſus quidem & legitimus & decorus. Hũc igitur conſentientibus animis mordicus tenẽtes fratres honoratiſſimi, ab illa deteſtabili Iudæorũ opinione nos ipſos remoueamus. Eſt enim reuera abſurdiſſimũ, vt illi inſolẽter ſe iactent, nos abſque ipſorũ diſciplinæ ſubſidio iſtas res nullo modo poſſe obſeruare. Quid tãdem eſt, de quo illi recte ſentire queant, qui poſt necẽ Dño illatã, poſt parricidiũ illud nefandũ ex mentis ſtatu deturbati, nõ ratione vlla, ſed temerario animorũ impetu, quocũque inſita ipſis & ĩnata inſania rapiat, ferũtur? Hinc etiã exiſtit, ꝙ ne in hac quidẽ parte veritatẽ perſpiciãt, quippe præ errore extra exquiſitã tẽporis in hoc feſto celebrando obſeruationem lõgiſſime euagati eodem anno alterũ Paſcha celebrãt. Proinde quid eſt, cur iſtos imitemur, quos conſtat graui erroris morbo laborare? Eodem nãque anno idem feſtũ bis recolendum non permittemus. Verum quamuis iſta non a me fuiſſent propoſita, tamen veſtræ ſolertiæ eſſet, cum diligentiam adhibere, tum ſemper optare, vt nulla vobis aliquando detur occaſio, veſtrorũ animorũ integritatẽ nequã hominum moribus admiſcendi. Hæc, & alia etiam plura D. Conſtantinus.

11. Ad idẽ † facit, quòd Polycrates Aſianus Quartodecimanus ſcribit Victori papæ apud Euſeb. Cæſar. lib. 5. hiſt. eccl. cap. 23. omnes ſanctos in Aſia in obſeruando Paſcha diem decimamquartam Lunæ ex euangelij præſcripto obſeruaſſe, vt cõueniret cum illo, quo Iudæorum populus fermentum abijcit. Beatus item Atha-
12. naſius † in epiſt. ad Orthodoxos de Synhodis Arimini, & Seleuciæ. Siquidem (ait) Nicæna ſynhodus non temere habita eſt, vt quæ habeat grauiſſimos vſus, & legitimam rationem. Syri etenim, Cilices, Meſopotamiani in cauſſa feſti claudicabant, atque vna cum Iudæis Paſcha celebrabant. Et B. Iſidor. lib. 8. Etymol.
13. cap. 5. quod habetur in c. quidam autem. 24. q. 3. Teſſareſcædecatitæ † dicti ſunt (inquit) quòd decimaquarta Luna Paſcha cum Iudæis obſeruare contendũt. Nam teſſàra quattuor, deca decem ſignificat.
14. Et poſtremo de Nouatianis † quibuſdã, qui ſimiliter cũ Iudæis Paſcha celebrabant, ſcribit Socrates lib. 4. hiſt. eccl. cap. 23. & Niceph. lib. 11. cap. 14. in hæc verba. Nouatus ipſe etſi de ſeuero viuẽdi modo ab eccleſia Romana diſſentiebat, tẽpus tamen feſti Paſchatis celebrãdi nõ omnino mutauit. Perpetuo enim illud feſtũ de more illorũ qui in partibus ad Occidentẽ ſpectantibus habitabant, obſeruauit, eodẽque celebrauit modo. Qui vero eius nomine in Phrygia cẽſentur, ab inſtitutis & cõmunione eius cũ ſibijpſis indulgẽtes degeneraſſent, paſchale quoque feſtũ mutarunt. Nam in Pazo uico, vbi fontes ſunt Sangarij fluminis concilio coacto pauci quidam epiſcopi Nouatianorum ſtatuerunt, morẽ Iudæorum, qui azyma faciunt, obſeruãdum, feſtumque eodem tempore, quo ab illis agitur,

eſſe celebrandum. Atque vt idem Niceph. teſtatur lib. 12. cap. 32. Nouatiani iſti Reſurrectionis diem peragunt Iudæos & ipſi ſecuti, & in idem cum Quartodecimanis tempus incidunt. Hæc de primo.

15. Alterum autem, quòd ſcilicet in quolibet hebdomadæ die † abſque vlla diſtinctione ſiue prima Sabbathi, ſiue ſecunda, ſiue tertia, ſiue alia, quartadecima Luna occurriſſet, ab his Quartodecimanis Paſcha celebraretur, non minori claritate quàm primum, ex ſequentibus auctoritatibus manifeſtatur.

Euſeb. Cæſareen. lib. 5. hiſt. eccl. cap. 22. ſic habet. Omnes eccleſiæ Aſiæ antiqua quadã traditione adductæ cenſebant decimoquarto die Lunæ, quo Iudæis olim præceptũ erat, vt agnum immolarẽt, feſtũ Paſchæ celebrandũ; & omnino eo die, in quemcumque hebdomadæ diem forte incideret, ieiunijs finem ſtatuendum.

16. Nicephorus † lib. 4. cap. 36. Enimuero (inquit) circa finem imperij Commodi inter Orientales & Occidentales eccleſias non parua incidit quæſtio. Eccleſiæ namque Aſianæ ex traditione vetuſta, quæ ad eas vſque ad id tempus tranſmiſſa erat, quartumdecimum diem Lunæ obſeruandum eſſe neceſſario duxerunt, quando & Iudæi ex præſcripto legis agnum mactare, & Paſcha ſuum manducare ſoliti ſunt. Perinde atque neceſſitas prorſus quædam impoſita eis eſſet, in quemcumque diem hebdomadis incidiſſet, eo ipſo die ſtata, conſuetaque ſoluerentur ieiunia; & vt ſemel dicam vna cum Iudæis apud ipſas quoque ſacrum noſtri Paſchatis myſterium celebraretur.

17. Quòd ſi hæ auctoritates † recentioribus non ſufficiãt, quia generaliter loquuntur de quocumque die hebdomadæ, nõ tamen in ſpecie exprimunt vel ſecundã, vel quartam, vel ſextam feriam, in quibus fieri tranſlationes contingit modo apud Iudæos; audiant iam B. Auguſtinum expreſſiſsime iſtas tranſlationes reuincentem in lib. de hæreſibus ad Quoduultdeum, cap. 29. vbi ita inquit. Teſſare-
18. ſcædecatitæ † hinc appellati ſunt, quòd non niſi quartadecima Luna menſe Martio Paſcha celebrant, quilibet ſeptem dierum occurrat dies; & ſi dies Dominicus occurrerit, ipſo die ieiunant, & vigilant.

19. Et B. Epiphanius † eadem aſſerens, lib. 2. aduerſus hæreſes, Tom. 1. in ſummario hæreſum illius Tomi, num. 4. ſic inquit. Teſſareſcædecatitæ ſunt, qui vnam diem anni Paſcha perficiunt. In quamcunque vero diem inciderit decimaquarta Lunæ, ſiue in Sabbathum, ſiue in Dominicam, illam vigilantes, ac ieiunantes colebant.

20. Et clarius B. Philaſtrius Brixien. † hãc rẽ explicat citatus a Gabr. Prateolo in Elẽcho alphabetico omniũ hæreſum. ver. Paſchatitæ. in princ. Ibi enim ita habetur.

21. Paſchatitæ † erant olim ij, qui ſub Commodo Imperatore, & Sotero ſummo Romanorum pontifice, circa annum Domini. 182. de Paſchatis obſeruatione in eccleſia quæſtiones mouebant, aſſerentes (vt verbis Philaſtrij Brixienſis epiſcopi vtar) quartadecima Luna celebrandum eſſe Paſcha, non autem ſicut eccleſia catholica celebrat, ſed menſe Martio ſemper celebrandum. Quod cum faciũt (inquit Philaſtrius) non Dominicã diẽ ſemper cuſtodiunt Paſchæ, neque cõputant dies & horas, ſed ſecũda, aut tertia, aut quarta, aut quinta, aut ſexta die celebrãt.

Et ex

Et ex hoc errore non cognoſcunt diem Paſchæ Domini noſtri veram & ſalubrem, vnam orbi terrarum ſtatutam & confirmatam a Domino curſu numerali Lunæ menſibus & emboliſmis. Et cum hæc non computant, ignorant quid celebrent. Iſti porro qui cum Iudæis ita debere fieri Paſcha aſſerunt, in Galatia, Syria,& Phrygia commorantur,& Hieroſolymis. Qui ſane cum Iudæos ſequuntur, ſimili cum eis errore depereunt. Et in hoc ſuum Iudæi confirmant mendacium, cum prouident quoſdam christianos legis indoctos, eorum magis ſequi vanitatem,quàm regulam catholicæ veritatis. Et nihilominus ij cum ipſum Paſcha illis concelebrant, hoc pacto conſortes Iudæorum criminis & ſceleris eſſe manifeſtantur,atque ab omnibus dignoſcuntur. Hæc Philaſtrius.

Ecce,quòd Paſchatitæ qui ex Iudæorũ obſeruatione ſuum Paſcha faciebãt, quabet hebdomadæ die,& quauis feria,nulla repulſa ſecundũ B.Philaſtrium illud celebrabant. Et Quartodecimani,qui ſimiliter cum Iudæis Paſcha celebrabãt, vt ſupra probatum eſt,in die Dominico decimamquartam Lunam obſeruabant iuxta S. Auguſtini,& S.Epiphanij teſtimonium; & conſequenter in feria ſecunda erat illis decimaquinta Luna, & dies feſtus Paſchæ. Quare falſum eſt, quòd eo tempore Iudæi numquam Paſcha celebrarent feria ſecunda,feria quarta, aut feria ſexta. Nam ex ſupradictis apertiſſime contrarium colligitur, & docetur.

22. Audiant poſtremo recẽtiores iſti eũdem B.Epiph.† non iam de Quartodecimanis,ſed de Iudæis ipſis ita ſpecifice loquentẽ, vt nihil amplius habeant præterea quod deſiderent.Is in Panario lib.1.Tom.2.hæreſi.30. cõtra Ebionæos,in fi.loquens de feſto Paſchæ Iudæorum, & de alijs ipſorum feſtis,ſic habet. Quando enim incidunt hi dies aut in ſecunda Sabbathorum, aut in tertia,aut in quarta,
23. Sabbathũ † etiã ipsũ ipſis decernitur.Et rurſus lib.2.Tom.1.hær.51.contra hæreſim,quæ non ſuſcipit euangelium Ioannis, aut Apocalypſim.in fi.loquens de fe-
24. ſto Paſchæ, & declarans, quòd apud Iudæos duplex eſt † Sabbathum; & primum quidem dicitur ſeptima dies hebdomadæ; ſecundum vero appellatur dies Paſchæ in quacumque hebdomadæ die occurrerit, ſic inquit. Et videris, quòd ſecundum appellatur Sabbathum poſt Sabbathum, eiuſmodi ſancta proſabbathi dies in Sabbathum ſanctificata, ſiue Dominica fuerit, ſiue ſecunda, ſiue tertia occurrerit. Hæc B. Epiphan. quibus quidnam vmquam clarius aut dici, aut deſiderari poterat?

25. Bene itaque Alex.de Ales † in 4.par.quæſt.100.memb.3.art.2.ad 7.ait,quòd Iudæi decimaquarta Luna ſemper celebrant phaſe,quacũque die accidat, ſiue die Lunæ, ſiue die Martis,vel quacumque altera. nec mutabatur (inquit) huiuſmodi tempus. Quaſi dicat,licet mutetur hodie huiuſmodi tempus, nõ tamen mutabatur antiquitus. Quamuis enim iamdudum Iudæi a certiore obſeruatione tẽporis celebrandi Paſcha exciderint,veteres tamen Iudæos etiam poſt Chriſtum, præſertim vero Ioſephum, ſcriptorem illum egregium, qui de iudaicis antiquitatibus ſcripſit, legitime, & ſine errore tempus Paſchæ obſeruaſſe referunt Socrat.lib.5.hiſtor.eccl.cap.21.Tripart.lib.9.cap.38.& Nicephor.lib.12.cap.33. Et certe mirãdum eſſet vehementer, ſi hiſtoriarum eccleſiaſticarũ ſcriptores, qui diligen-

diligentiſſime omnia nobis de obſeruatione Paſchæ deſcripſerunt, & quinā ex Iudaiſmo venientes,& quinā hæretici cum Iudæis feſtum illud celebrauerint, & quinam errores in eo celebrando irrepſerint, tum in die, tum in menſe, tum etiam in alijs,numquam tamen harum tranſlationum meminiſſent,ſi tunc temporis cognitæ, aut in vſu fuiſſent aliquo modo.

25. De varijs autem ritibus, † & diſſenſionibus, quæ in celebrādo Paſcha contigerūt ſcribūt Euſebius Cæſar.lib.5.hiſt.eccl.cap.22.& ſeqq.& lib.7.cap.15.& 26. & lib.3.de vita Conſtantini, cap.5.17.& ſeq. Socrates lib.1.cap.5.& ſeq. lib.4. cap.23.& lib.5.cap.20.& ſeqq. Theodoret.lib.1.cap.9.& ſeq. Sozom.lib.7.cap.18.& ſeq. Tripart.lib.1.cap.vlt.lib.2.cap.12.& lib.9.cap.37.& ſeqq. Nicephor. lib.4.cap.36.& ſeqq. lib.6.cap.18.& 36. lib.8. cap.19.& ſeq. & cap.24.& ſeq. lib.11. cap.14.& lib.12. cap.31.& ſeqq.

DE PASCHAE TRANSLATIONE. Cap. LIII.

1. *Paſcha a Chriſtianis non niſi in die Dominica celebrandum eſt. & num 3. Et a decimaquarta Luna vſque ad viceſimamprimam primi menſis.num.2.*
4. *Græci hæretici in fermentato conſecrantes dicūt,Chriſtum celebraſſe Paſcha Luna decimatertia ante Iudæos.*
5. *Azymū cōſecrauit Chriſtus nō fermentatū,etiā ꝙ Luna decimatertia cōſecraſſet.*
6. *Fermentū nō abijciebatˀ e domibus Iudæorū, niſi Luna decimaquarta ad veſperā.*
7. *Paſchæ tranſlationis cauſſæ, quas aſſignant recentiores Latini, friuolæ ſunt, & nullius momenti.*
8. *Sabbatho prohibita erat præparatio cibariorum, in alijs ſollemnitatibus Iudæorum minime. Item Sabbatho prohibitum erat omne opus ſimpliciter, in reliquis ſollemnitatibus opera tantum ſeruilia.num.9.*
10. *Iudæi amiſſo Chrō amiſerūt legē,ſciētiā legis,etī multis vim etiā luminis naturalis.*
11. *Sepeliri in feſtis cadauera non prohibebantur apud Iudæos.*
12. *Chriſtus legem ſeruauit in omnibus. Licet legi non eſſet obnoxius.num.13.*
14. *Lex ridicula eſt, ſi uim non habeat coactiuam.*

RVrſus ex alijs capitibus colligitˀ falſitas illarū Paſchæ tranſlationū, quas recētiores aſſerūt.Cōſtat enim,ꝙ in primitiua eccleſia ſtatutum fuit a Pio pa-
1. pa,qui fuit nonus a Petro,ne Paſcha celebraretur a Chriſtianis, niſi in die † Dominica,vt habetur in eius epiſt.decretali 1.& in c.noſſe.de cōſ.diſt.3. Et Victor papa,qui fuit decimustertius a Petro ſtatuit,vt Paſcha celebraretur in die Dñica
2. a decima quarta Luna vſque ad viceſimamprimā† primi menſis; ita vt ſi ipſa decimaquarta Luna eſſet dies Dominica, in ſequentem Dominicam feſtum Paſchæ transferretur,hoc eſt in viceſimamprimam Lunam,ne cū Iudæis feſtū illud celebrare, & Iudæos imitari videremur, vt apparet in eius prima epiſt. decretali. & in c. celebritatem, vbi Glo. & Doct. not. de conſ. diſt.3. & in lectionibus

Breuiarij Rom. in feſto ipſius S. Victoris ſub die. 28. Iulij, & declarat Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 86. num. 11. vbi ait, quòd ſi decimaquarta Luna eſt in Dominica, vbi eſt Paſcha Iudæorum, in ſequenti Dominica eſt Paſcha noſtrum. Apparet ergo manifeſtiſſime ex hac hiſtoria, & ex dicta S. Victoris determinatione, quòd Iudæi decimam quartam Lunam celebrabant tunc temporis etiam in die Dominica, & conſequenter decimamquintam Lunam feſtiuam & ſollemnẽ in feria ſecunda. Alioquin quæ cauſſa fuiſſet S. Victori transferendi Lunam decimamquartam in viceſimam primam? Quare falſum eſt, quòd Iudæi illo tẽpore tranſlationem Paſchæ facerent a feria ſecunda in feriam tertiam, prout recentes Latini a præſentibus Iudæis decepti arbitrantur.

Inſuper aduertendũ eſt, quòd venerabilis Beda in lib. de ratione temp. diligẽtiſſime ſcribens de noſtri Paſchæ obſeruatione, & illud cõferens cũ Paſcha Iudæorum, inter cetera cap. 57. ait, quòd ſi fieri poſſet, vt eadẽ omnibus annis Sabbathi die Luna decimaquarta cõtigiſſet, nil noſtræ paſchalis obſeruantiæ tẽpus a legali diſcreparet. Sed quoniã Lunæ dies eadẽ diuerſas ſeptimanę voluitur in ferias, in-
3. de fit, vt qui propter reſurrectionẽ noſtri Redẽptoris in Dominicum diem† Paſchæ initium reſeruare docemur, aliquoties noſtra feſtiuitas ſeptimo poſt legaliũ azymorum exordium die ſumat ingreſſum. Non tamen vmquam contingat, vt non noſtra ſollẽnitas paſchalis aliquem legalium Paſchæ dierum, ſæpe autẽ omnes intra ſe complectatur. Et cap. 59. Quoties ergo (inquit) diem Dominicũ mox aduentante decimaquinta Luna habemus, nil noſtrum tempus paſchale a legali diſſonat, quamuis alijs ſacramẽtorum generibus eiuſdem Paſchæ ſollemnia colimus. Quoties vero ſecundo, vel tertio, vel quarto, vel quinto, vel ſexto, vel ſeptimo ab hinc die idem Dominicus occurrerit, ne ſic quidem legem aut prophetas ſoluimus, ſed euangelicæ potius gratiæ ſacramentis adimplemus. Ex quibus verbis apparet, quòd nulla erat tempore Bedæ notitia, aut ſomniatio tranſlationis diei Paſchæ apud Iudæos, quæ hodie in vſu eſt. Nã poſitis huiuſmodi tranſlationibus, neque verũ eſſet, quòd noſtra feſtiuitas per ſeptẽ quandoque dies a iudaici Paſchæ legali celebritate diſtaret, neque etiam vmquã poſſet cõtingere, vt tertio, vel quinto a Iudæorum celebritate noſter dies Dominicus paſchalis occurreret. Præterea mirandum etiam eſſet vehementer, quando antiquæ eſſent huiuſmodi tranſlationes, ſi Græci in fermentato conſecrantes, qui volunt, Chriſtũ celebraſſe
4. Paſcha † ante Iudæos Luna decimatertia ad veſperam, quos deinde ſecutus eſt Euthymius, tacuiſſent hunc dicendi modum tam pulchrum, & ſuæ opinioni tã bene fauentem. Nam præcipua ratio qua ipſi mouentur, & contra eccleſiæ Latinæ conſuetudinem tenent, non eſt alia, niſi quia putant (licet falſo) Chriſtum in fermentato conſecraſſe. Et quamuis ſuppoſito, quòd Chriſtus Luna decimater-
5. tia agnum paſchalem comederit, non ſequatur ex hoc, quòd confecerit† in fermentato, ſed potius, vt bene aduertit S. Tho. in pſent. diſt. 11. q. 2. art. 2. qſa 3. poſt Magiſtrũ hiſtor. ſcholaſt. in hiſtor. euang. cap. 149. euidenter adhuc oſtẽdatur, quòd in azymo corpus ſuum cõſecrauerit, quia cum in lege præciperetur, vt agnus paſchalis non niſi cum azymis panibus comederetur, vt patet Exho. 12.

& Deuter.

& Deuter. 16. Chriſtus qui numquam legi Dei contrarius apparuit, non eſt putandus in hoc legem tranſgredi voluiſſe, ſed cenſendus eſt, quòd poſtquam Paſcha celebrare elegerit ob aliquam iuſtam cauſſam ante legitimum tempus Luna decimatertia, illud cum debitis & requiſitis cærimonijs, & circumſtantijs celebrauerit. Tamen Græci in hoc ſtant, & inſiſtunt, quòd Luna decimatertia fer-
6. mentum † adhuc non erat abiectum e domibus Iudæorum, & quòd Chriſtus eo pane vſus eſt, quem apud hoſpitem reperit. Quare ſi ſciuiſſent Græci duplex hoc Paſcha, quod noſtri recentiores effingunt, vtique libentiſſime conceſſiſſent (vt puto) quòd Chriſtus legitimo tempore Luna decimaquarta mãducauerit phaſe, dummodo hoc illis concederetur, quòd Luna illa decimaquarta ex tranſlatione Iudæis habebatur pro decimatertia, & per cõſequens, quòd illo die cum eſſet ante Iudæorum Paſcha adhuc omnes fermentatis panibus veſcebantur. Nã hoc dicendi modo multo elegãtius & ſuauius Græci ſuam opinionem ſtatuiſſent, & aliquanto melius Euangeliſtarum dicta, ac reliqua omnia ſaluaſſent. Cum ergo huiuſmodi interpretationis numquam meminerint, ſignum fere eſt demonſtratiuum, quòd Græcorum illorum tempore hæ tranſlationum fabellæ adhuc inuentæ non erant, neque excogitatæ; aut ſaltem apud ipſos adhuc rumor earum non peruenerat.
Addo etiam his, quòd cauſſæ, ob quas tranſlationes illæ factæ aſſeruntur, tam
7. friuolæ † ſunt, & nullius momenti, vt ne vnius quidem aſſis ſint æſtimandæ. Dicunt, præcipuam cauſſam fuiſſe, ne cũ Sabbatho alterum feſtum cõtinuaretur, quia nimis moleſtum erat Iudæis, duobus continuis diebus cibariorum præparatione priuari. Quaſi vero Deus ipſe qui legẽ tulit, & qui expreſſe prohibuit, addi, illi quidquam aut detrahi, dicẽs Deuter. 4. Nõ addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo. hoc tam magnũ malũ neque ſciuerit, neque animaduerterit; aut quaſi biduũ commodiſſime, & ſine vlla fere difficultate tranſigi nequeat abſque noua eſculentorum præparatione; atque illico moriendum ſit, niſi recens & calidum iuſculum afferatur. Sed quid opus eſt alia ſolutione, cũ plane
8. falſiſſimum ſit quod aſſumunt? Præparatio cibariorum in Sabbatho quidem † verum eſt, quòd prohibita erat, at in reliquis feſtiuitatibus Iudæorum neutiquã. Quod apparet ex Leuit. cap. 23. Ibi enim agitur ſigillatim de omnibus feſtiuita-
9. tibus, & in Sabbatho quidem omne opus ſimpliciter † & indiſtincte prohibetur, at in reliquis non ſimpliciter omne opus prohibetur, ſed omne opus ſeruile, vt egregie ibi aduertit Caiet. & nos infra latius explicaturi ſumus cap. 66. num. 2. & ſeqq. Præparationes igitur cibariorum, quæ ſine ſeruilitate fieri poterant, prohibitæ non erant. Vnde B. Tho. ſuper Ioan. cap. 19. ibi, Erat autem Paraſceue Paſchæ. inquit, quòd Iudæi feria ſexta cibos pro Sabbatho colligebant, & quòd in hoc nulli feſtiuitati deferebant. Et in ſpecie in ipſis feſtis diebus Paſchæ, primo, & ſeptimo, qui ſollemniſſimi erant, nihil operis faciendum præcipitur Exho. 12. exceptis his, quæ ad veſcendum pertinent.
Altera cauſſa, quam aſſignant huiuſmodi tranſlationum eſt, ne dies ſeptimus feſti Tabernaculorum in Sabbatho contingeret; nam in eo ſeptimo die ſepties circuibant

cuibant altare,& voluptatibus dediti multa(inquiũt) Bacchanalia faciebant,quæ in Sabbatho non licuiſſent.Sed o cauſsam inſtam, & omni veneratione ſuſcipiẽdam.Nimirum propter Bacchanalia,& voluptates corrigenda erat lex diuina, vt id quod minus eſt maiori cederet. Nonne hic vnuſquiſque perſpicit manifeſte,
10. inuentionem eſse hanc perfidorum Iudæorum, poſtqñ amiſso Christo † amiſerunt ſimul & legem,& ſcientiam legis, & in multis vim etiam luminis naturalis? Deinde circuire altare in Sabbatho quodnã nefas erat? Quòd ſi id non licuit, cur quolibet ſeptem dierum circuibant? Vnus enim ex illis neceſsario Sabbathũ fuit.At in ſeptimo(inquiunt)circuibant ſepties,in ceteris ſemel. Sed niſi aliud dicant,hoc non eſt rationem afferre,ſed tantum pro libito loqui.Præſertim cum Ioſ.6.legatur,in captione Iericho, in cuius memoriam circuitiones illæ faciendæ erant, populum Iſraeliticum ſingulis ſex diebus ſemel circuiſse ciuitatem, & in ſeptimo die ſepties: Ipſique met Iudæi fateantur, traditione teneri, diem illum ſeptimum fuiſse Sabbathum.

Alia poſtremo cauſsa illarum tranſlationũ affertur ex incõmoditate ſepeliendi corpora mortuorum, quæ in tertium diẽ dilata, & facile computreſcentia fœtorem immiſiſsent. Sed hæc ſimiliter cauſsa vana eſt, tum quia prouidentiam Dei redarguit,tamquam qui hoc in latione legis non cogitauerit, tum quia falsũ eſt,
11. quòd in feſtis ſepeliri cadauera † prohiberẽtur.De qua re nos infra latius poſtea diſputaturi ſumus cap.65.in fi. & cap.66.in princ. vſque ad numerum 23.

Verũ vt melius harũ tranſlationum & falſitatem & nouitatem dignoſcamus,fingamus,ante Chriſti tempora in ſecunda templi inſtauratione (vt ipſi volunt) inſtitutas fuiſse,atque vſu ab omnibus receptas. Chriſtus igitur,qui factus eſt ſub
12. lege † vt eos qui ſub lege erant redimeret,& qui circumciſus debitorem ſe conſtituere voluit vniuerſæ legis faciendæ,& qui non venit legem ſoluere,ſed adimplere; nonne debuit eas tranſlationes ſeruare, & ſeſe ceteris hac in re conformãdo,legem Superiorum non tranſgredi? Quòd ſi in his ſequendi non erant ſummi Pontifices,& legis Doctores, in quibuſnam eos audiendos docuit, cum dixit, Super cathedram Moyſi ſederunt Scribæ,& Pharisæi: quæcumque dixerint vobis,ſeruate,& facite? Nonne ipſe eſt,qui cœpit prius facere, & poſtea docere? & qui ex humilitate factus eſt obediens vſque ad mortem, mortem autẽ crucis? Profecto non minima (vt mihi videtur) iniuria irrogabitur Chriſto, ſi fecerimus eum hoc modo in re tanti ponderis, & (quod plus eſt) ſine cauſsa, ſine neceſſitate, ſine propoſito tranſgreſsorem legis. Scimus quidem, quòd ipſe legi vl-
13. li † non tenebatur; & quòd nemo potuiſset de iure dicere ei, Cur ita facis? Sed poſtquam ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens in ſimilitudinem hominum factus, & ſtatim ab exordio natiuitatis ſuæ voluit tamquam ſubditus ſub cenſu deſcribi, & tributa deinde pendere, vt diſceret (& quidem cum eſset filius) ex ijs, quæ paſsus eſt, obedientiam; cumque appareat, eum quotannis aſcendiſse in Hieruſalẽ ſecundum conſuetudinẽ diei feſti ad celebrandũ Paſcha vel cum parentibus, quando erat puer, vel cum Diſcipulis poſtquam euangelij prædicationem aſsumpſerat; cumque etiam conſtet, iuſſiſse cũ leproſo, quẽ ſolo

verbo

verbo ſanauerat, Matth. 8. vt oſtēderet ſe Sacerdoti, & offerret munus, quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. tū propter humilitatem, vt Sacerdotibus deferre honorem videretur, tum ſimul etiam ne quod in eo ſæpiſſime criminabantur, legem videretur infringere. vt ibi ait B. Hieronymus. Cur volumus eum in vltimo vitæ ſpiritu legem communem contempſiſſe, & ſolum inter omnes tam grande cum ſuis Diſcipulis feciſſe ſchiſma?

Verum dicent fortaſſe, quòd Chriſtus per hoc legem non violauit, immo vt ſtatueret legē Dei, traditiones Seniorū contēpſit. Hic nobis ne in æquiuoco laboremus, diſtinguendū eſt. Aut putāt primo tranſlationes illas malas fuiſse, & cōtra legē Dei, ita vt peccarēt, qui ſciēter eas ſeruabāt. Aut cōtra ſecūdo fuiſse validas, ita vt cunctos obligarent ad ſui obſeruationē. Aut tertio, & poſtremo fuiſse indifferentes, ita vt vnuſquiſque poſset vel vti, vel nō vti illis, prout ſibi liberet. Nō primum, tum quia Nicodemus magiſter in Iſrael, & Ioſeph ab Arimathia, ambo viri laudati, & iuſti ſeruauerunt ſecundum ipſos tranſlationes illas: tū etiā quia Chriſtus reprehendiſset de hoc Scribas & Phariſæos, quemadmodum de alijs traditionibus, quæ malæ erant, manifeſte eos redarguit. Non etiā vltimum, tum quia numquam fuiſset toleratum tantum ſchiſma in vna & eadē ciuitate Hieruſalem, in qua ſummus Pōtifex reſidebat, & ad quam cōcurrebant Iudæi ex omnibus terræ partibus ad feſta celebranda: tum etiam quia ridicula alioquin fuiſset

14\. cōſtitutio† ſi vim coactiuam non habuiſset, cum in ſuis verbis legis vniuerſalis præceptiuæ maieſtatē, & promulgationem præſeferret. Ita enim habet cōſtitutio, vt ipſi citant. Statuerunt Patres noſtri Iudices æquiſſimi in Tēpli inſtauratione ſecunda, quando in Templi porta, diuina eis apparuit maieſtas ſuper cathedram igneam, ordinem ſempiternum. Accepta itaque corona, & ſigillo ſecreto præſidēte Eleazaro legiſperito ſtatuerunt, vt feſtū Sortis numquam poſſit contingere feria ſecūda, feria quarta, aut Sabbatho Paſcha vero nūquam feria ſecunda, feria quarta, aut feria ſexta celebrari poſſit. Et Pentecoſte numquam feria tertia, feria quinta, aut Sabbatho accidere poſſit. Caput anni, & feſtum Tabernaculorū nūquam feria prima, feria quarta, aut feria ſexta. Ieiunium expiationis numquam feria prima, feria tertia, vel feria ſexta contingere poſſit. Vel ſecundum aliam tranſlationem ita. Sic ſtatuerunt Magiſtri noſtri Iudices Sanhedrim magni nominis in ſæculo. In domo Sanctuarij ſecunda cum exſtructa eſset & conſummata, tunc apparuit ſolium igneum perfectiſſimum, ſuper quod ſedebat Rex mundi ſublimis valde, ſtans inter porticum. & acceperunt coronam, appenderuntque ſigillum reconditum, & ſanxerunt, ordinaueruntque ſtatutum perpetuum, & traditum eſt in manu Rabbi Eliezer, qui reliquis omnibus maior erat. Et is ordinauit, diem Sortium non obſeruari ſecundo, quarto, ſeptimo hebdomadæ die. neque Paſcha ſecundo, quarto, ſexto. neque diem Retentionis tertio, quinto, ſeptimo. neque Principium anni ſecundo, quarto, ſexto. neque diem Expiationis primo, tertio, ſexto. in æternum.

Reſtat ergo ſecundum. & per conſequens, verum eſse, quòd Chriſtus legem ſoluiſset, prout ego dicebam.

DE PA-

DE PASCHAE TRANSLATIONE. Cap. LIV.

1. *Legis cærimonialia, et omnia Iudæorũ feſta ĩ paſſione Chriſti ceſſauerũt. Potuerũt tñ diutius ſine peccato obſeruari uſq; ad ſufficiẽtẽ euãgelij ꝓmulgationẽ. nu. 13.*
2. *Cauſſa ceſſante ceſſat effectus.*
3. *Legis ad correctionẽ ex præſumpta, & tacita ratione legis argumentari non licet.*
4. *Legis ratio tacita ſi nulla alia aſſignari poſſit, habetur pro expreſſa.*
5. *Legis rationem unicam eſſe non eſt præſumendum niſi id probetur præſertim in materia correctoria.*
6. *Chriſtus apparuit in terris manducans & bibens communem cum alijs uitam nõ ſolitariam degens. Et legem ſeruauit in omnibus. num. 9. 10. & 11.*
7. *Lex uni tantum perſonæ, aut alteri ceſſans, cenſenda eſt ſimpliciter non ceſſare.*
8. *Lex non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituitur.*
12. *Paſchæ in celebratione maxima olim diſſidia orta ſunt.*
14. *Græcorum fermentariorum argumenta multi Doct. catholici ſoluerunt.*

AB argumento ſuperiori capite facto contra aſſertas Paſchæ tranſlationes pro tempore paſſionis Chriſti, rurſus effugiunt, & ex alio capite elabi conantur qui dictas tranſlationes defendunt. Dicunt enim, quòd ratio tranſlationis Paſchæ ex feria ſexta in Sabbathum, prout illo anno paſſionis Chriſti fuit, dependebat ex feſtis futuris in menſe ſeptimo; ne ſcilicet (vt ſupra retulimus cap. proximo) dies ſeptimus Tabernaculorum in Sabbatho contingeret. Chriſtus autem ſciebat, per paſſionem ſuam iamiam imminentem, ſequentia feſta, & omnia
1. legis cærimonialia † ceſſatura, & vim ſuam amiſſura; & iccirco vti non debuit in
2. celebratione Paſchæ tranſlatione illa, quia regula iuris eſt, quòd ceſſante cauſſa † præſertim finali ceſſare habet effectus. c. cum ceſſante. de appell.

Verum in hac reſponſione multa aſſumuntur, quæ diligentiori indigerent diſcuſſione; attamen nos quædam dumtaxat breuiter proponemus, vt appareat, quàm infirmo, & ruinoſo innitantur fundamento, qui faciunt, per tranſlationes illas omnia ſibi inuicem belle congruere, & appoſite correſpondere.

In primis falſum videtur, quòd tranſlatio Paſchæ ex feria ſexta in Sabbathũ dependeret a feſto Tabernaculorũ futuro, nam lex tranſlationum quam ipſi citant, & quam nos ſupra retulimus in præcedenti capite, in fi. ſimpliciter ſtatuit nulla adiecta cauſſa, quòd feſtum Paſchæ numquam celebretur feria ſecunda, quarta, aut ſexta: feſtum Tabernaculorum numquam feria prima, quarta, aut ſexta; & ſic de ceteris feſtiuitatibus. Quare dicere, quòd illa vel illa ſit cauſſa finalis tranſlationis Paſchæ, aperta videtur quædam diuinatio. Argumentari autem a præ-
3. ſumpta, & tacita † ratione legis ad ipſius legis correctionem, non licet. l. 1. §. ſi is qui nauem. ff. de exerc. act.

Fortaſſe inſtabunt recentiores Latini vlterius dicẽtes, quòd quamuis cauſſa in lege non fuerit expreſſa, tamen cum nulla alia aſſignari poſſit, illa tacita, & con-

4. iecturata † pro expreſſa haberi debet.
Reſpondetur tamen ad hoc, primum quòd quidquid ſit, ſaltem in dubio non
5. eſt præſumendum, vnicam eſſe cauſſam, & rationem legis † niſi id probetur, præſertim in materia correctoria. vt voluit Salycetus communiſſime receptus in l. ſi ſerui veſtri. C. de noxal. act. quem citat Tiraquellus in tract. ceſſante cauſſa. vbi latiſſime hanc materiam tractat, limit. 21.
Deinde dico, quòd in caſu noſtro aliæ etiam rationes illius trāſlationis aſſignari poſſunt. Puta quia fortaſſe inconueniens viſum fuit, quòd feſtum Paſchæ ſollēniſſimum in die Vigiliæ Sabbathi celebraretur; Nam licet ea, quæ ad veſcendum pertinent non eſſent prohibita in feſto Paſchæ, tamen quòd tenerentur Iudæi in dicto feſto parare cibaria non ſolum pro illo die, ſed etiam pro ſequenti die Sabbathi, viſa fuit quædam inhonoratio ipſius feſti. Præterea alia ratio tangitur a Ruperto abb. lib. 2. ſuper Leuit. cap. 36. quem retulimus ſupra, cap. 51. num. 7. quia ſcilicet nimis moleſtum erat, & incommodum, in humandis corporibus diem tertium, aut quartum exſpectare. Hæ autem rationes, & aliæ ſimiles non dependebant a futuro. Quare lex illa tranſlationis adhuc vigebat in ſuo eſſe; & ideo ſine dubio Chriſtus eam ſoluere non debuiſſet.
Præterea eſto, quòd finalis cauſſa tranſlationis Paſchæ a feria ſexta in Sabbathū, nulla eſſet alia, niſi quā iſti aſſignant, quæ dependebat a futuris feſtis in ſeptimo menſe. Et dato etiam, quòd cauſſa illa fuiſſet in lege tranſlationis expreſſa. quæ tamen omnia falſa ſunt. dico, & aſſero adhuc, quòd Chriſtus eam tranſlationis legem non fregiſset. Nam poſtquam in terris viſus, & cum hominibus con-
6. uerſatus, manducans & bibens apparuit communem cum alijs vitam † non ſolitariam degens; de qua re not. S. Tho. in 3. par. quæſt. 40. neutiquam decebat, vt in vltima Paſchæ celebratione, in qua ſummæ humilitatis exemplum dedit nobis, vt quemadmodum ipſe fecit, ita & nos faciamus; ſingularem hac in re præ ceteris cunctis ſeſe oſtenderet, & maximum præberet Iudæis ſcandalum, maximamque eis calumniandi occaſionem relinqueret. Quamuis etenim ex hypotheſi cauſsa tranſlationis deficeret, defectus tamen ille erat occultus, & nemini niſi ſibi, aut etiam ex ipſius reuelatione B. Virgini matri dumtaxat manifeſtus. Quare in eo caſu cum lex tranſlationis vni tantum perſonæ aut alteri ceſ-
7. ſaret, cenſenda † erat ſimpliciter non ceſsare. ex doctrina Bal. in l. 1. in princ. ſuper Glo. 3. ff. de fer. quem refert, & ſequitur Tiraq. in ſupradicto tract. ceſ-
8. ſante cauſsa. limit. 7. Iura namque non in ſingulas † perſonas, ſed generaliter conſtituuntur. vt habet Vlpianus in l. iura. ff. de legi. Vnde B. Epiphan. in Panario hær. 51. contra hæreſim quæ non ſuſcipit euangelium Ioannis, & Apocalypſim: tenens quòd Iudæi in eo Paſcha celebrando maxime errarent in dierum Lunæ computatione, aſserit tamen Saluatorem noſtrum vna cum ceteris
9. Iudæis feciſse Paſcha, ne legem † diſsolueret, ſed impleret. Cuius verba hæc ſunt. Iudæi tunc decepti non ſolum anticipabant tumultuantes duos dies edentes Paſcha, ſed etiam tranſgreſſionis vnum diem apponentes, omnibus modis ipſi errantes. At vero diſpenſatio veritatis exactiſſime omnia nobis ſalutariter
operata

operata eſt. Vnde & ipſe Saluator vbi perfeciſset Paſcha exiuit in montem poſtquam comedit, cum dixiſset, Deſiderio deſideraui.& illic Paſcha iudaicum cum Diſcipulis comediſset, non aliter faciens, ſed etiam ipſe cum facientibus æqualiter faciens, vt ne diſſolueret legem,ſed impleret. Ad quod facit etiam quod ait B. Chryſoſt. homil.82. in Matth. ſuper illud cap. 26. Prima autem die azymorum. Cuius autem (inquit) rei gratia venit ad Paſcha? Omnibus ſemper vſ-
10. que ad vltimum paſsionis diem non eſse aduerſarium ſe legi † oſtendit. Et Victor Antioch. in illud Marc. 14. Et mittit duos.&c. Chriſtus (ait) adornat Paſcha, quo ad vltimum vſque vitæ diem legi per omnia ſeſe obſequentem fuiſse oſtendat, in nulla autem re legi contrarium. Et Beatus Cyrillus Hie-
11. roſol.cathec.13. Chriſtus(ait)non propter legis contemptum paſsus eſt,legis† enim impletor erat.

Vt autem actio illa Chriſti melius innoteſcat,& conſideretur,fingamus(exempli gratia) aliquem inter nos egregium Mathematicum, & calculatorem, qui velit Paſcha celebrare non eo die quo nunc celebrat eccleſia, ſed quem ipſe ex vera æquinoctij & quartædecimæ Lunæ ſupputatione collegerit, & quẽ propediem ex decreto ſũmi põtificis Gregorij xiij. omnes nos obſeruaturos ſperamus; nũquid non calculatorem hunc plus quam oportet, & prius quàm oportet ſapere ſapientem, ſtatim tamquam ſchiſmaticum Catholici omnes exſibilaremus, &
12. deteſtaremur? Deus bone, quanta diſſidia olim in eccleſia orta ſunt † propter vnum diem celebrationis Paſchæ? Victor papa nonne ob hunc ſolũ diem totius Aſiæ,eique finitimas eccleſias,veluti alienũ atque diuerſum dogma propugnantes reijcere,& ab vnitate catholica arcere in animo habuit? Et hanc ſolã ob cauſſam nonne litteras conſcripſit, quibus illos homines publice notauit,omneſque ſimul a cõmunione prohibuit? vt refert Niceph.in hiſtor.eccl.lib.4.cap.38. poſt Euſeb. Cæſar. lib.5.cap.24. Et non erubeſcemus deinde nos Chriſtũ dominum auctorem omnis pacis & concordiæ,a toto populo publice diſcordantẽ facere in ea Paſchæ celebratione,quam ſine vllo ſcrupulo commodiſſime vna cũ alijs peragere potuiſset? præſertim quòd legalia, quæ in paſſione ipſius moritura erant,
13. non erant ita futura mortifera, quin valerent ſine peccato diutius † obſeruari, quemadmodum de facto ſeruata fuerũt, vſque ad ſufficientem euangelij diuulgationem. vt ex ſententia S. Auguſtini in epiſt.19. quæ habetur etiam inter epiſtolas S.Hieron.epiſt.97. tenet B.Tho.in 1.2.quæſt.103.art.4. ad 1.

Quòd ſi ſcientia illa ceſsationis legalium operabatur in Chriſto, vt communem Paſchæ celebrationem præueniret, hoſpes qui ei cenaculum ſtratum præſtitit, & ceteri miniſtrantes, quo modo ſalua conſcientia rei tam inſolitæ participare potuiſsent? Nam(vt inquit Gennadius Scholarius in defenſione quinque capitum conc.Florentini,cap.2.ſect.4.)qui parabat id Paſcha Zebedæus erat,qui cũ Iudæus eſset, nil aliud feciſset, quàm quod lex iubebat.

Diſcipuli vero Chriſti perſonæ idiotæ & ſimplices,qui neque myſteriũ redẽptionis intelligebant,neque veriſimile eſt, ſubtilem Neomeniæ aut diei Paſchæ ſupputationẽ calluiſse,niſi quãtũ publice, & vulgo ferebatũ, quo modo in primo die

azymorum, qui tamen vulgo & publice non fuiſſet habitus primus azymorum, priores ipſi Chriſtum interrogant apud Matthæum, & Marcum, Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? Quòd ſi prior Chriſtus eos monuerat dicens, Euntes parate nobis Paſcha, vt manducemus. vt ex contextu Lucæ interpretatur Ianſenius in cap. 129. concor. euang. Quo modo nõ reſpõdiſſent potius, Quando uis paremus, quàm Vbi vis paremus? Potius enim ſine dubio tempus, quàm locum edoceri petijſſent. Dicere autem, quòd Chriſtus eos inſtruxerat prius de omnibus, & corda reliquorum mouerat, ne in hoc contradicerent, aut calumniam inferrent, eſt multiplicare miracula ſine neceſſitate, & plane diuinare, quæ Euangeliſtæ nullo indicio nobis deſcripſerunt.

Pontifices porro, Scribæ, & Phariſæi aduerſarij Chriſti, & Iudas proditor (vt bene not. Gennadius Scholarius Patriarcha Conſtantinop. in defenſione quinque capitũ conc. Florentini, cap. 2. ſect. 5. in hac materia cõtra Græcos diſputãs) quam aliam maluiſſent cauſſam, aut occaſionem perdendi Chriſtũ, & occidẽdi, hac vna meliorẽ, aut iuſtiorẽ vnquam? Certe Iudæi Pilato non dixiſſent, cum percunctaretur ab eis, quid mali feciſſet. Nos legem habemus, & ſecundum legẽ debet mori. ſed ſic vtique dixiſſent (quæ etiã rationi conſentanea, & iuſta erat cauſſa, quòd legem tranſgreſſus eſset) Aliud Paſcha noſtræ leges iubent, aliud ipſe fecit. At hoc quidem non dixerunt. Quanam de cauſsa? Quia dicere non potuerunt. Admiror igitur admodum (vt eiuſdem Gennadij verbis proſequar) quo modo Iudæi cauſsam ſedulo quærentes non inuenerunt, cum multi inſudaſsent, neque Iudas. Et nunc fratres noſtri cauſsam, & prætextum iuſtiſſimum Iudæ ſubminiſtrant ſimul ac Iudæis. Etenim ij a Pilato interrogati, quam cauſsam erga iuſtum hominem afferrent, aliud dicere non potuerunt, quàm quòd Deum ſeipſum, & Dei filium appellaret; cumque ad hoc teſtificandum multi falſi teſtes acceſſiſsẽt, id non inuenerunt. Ipſi vero nunc fratres noſtri tranſgreſsorem Chriſtum aperte faciunt, iureque ipſum a Iudæis damnatum volentes nolentes egregie comprobant. Hæc Gennadius.

Quare ex his intrepide concludendum mihi videtur, tranſlationes feſtorum illas tempore Chriſti neque adinuentas, neque vllo modo in vſu fuiſse; & Chriſtũ celebraſse Paſcha Luna decimaquarta ad veſperam, eo die feriæ quintæ, quo reliqui etiam omnes Iudæi Paſcha ſimiliter ſuum celebrauerunt ſecũdum legem, & ſecundum traditiones. vt ait S. Anſel. lib. 2. de Imag. mundi, cap. 17.

Neque huic ſententiæ aliquid repugnat ex Euangelijs, aut obſtat, propter quod huiuſmodi tranſlationum chimeras tam a ſeipſis diffidẽtes effingere cogamur. Immo vero omnia argumenta, quæ in contrarium ſolent adduci, tam bene Chriſto adiuuante ſolui poſsunt, quàm vere tranſlationes illæ falſæ, & minime veriſimiles oſtenduntur.

Et quidem non defuerunt ante nos, qui contraria argumenta omnia ſufficientiſſime ſoluerent; Nam cum recentiores iſti non alijs rationibus vtantur ad ſuas tranſlationes confirmandas, quàm quibus olim Græci fermentarij cõtra ec-
14. cleſiam Latinam vſi ſunt, Græcorum † argumenta egregie ſoluerunt inter alios

hi. Inno-

hi. Innoc.3.lib.4. Myſter. Miſſæ, cap.4. S.Anſelmus in libello de fermentato, & azymo. Altisſiodor. in ſumma, lib.4.in tract. de euchar.quæſt. vltima, Alex. Alen. in 4. par. quæſt. 32. memb. 3. Magiſter hiſtoriæ ſcholaſticæ, in hiſtor. euang.cap.149. S.Bonauent.in 4. ſent.diſt. 11. in 2. par art.2. quæſt.1. S. Tho. in ead. diſt. quæſt.2.art.2. q̃la 3. & in 3.par. Summæ, quæſt.46. art.9. ad 1. & ibi. Caiet. & in opuſc.1. cap.72. & contra Gent. lib.4. cap.69. Scotus in ead. diſt. 11. 4.ſent.quæſt.6.dub.3. Ricar. diſt. ea. art. 2. quæſt. 3.Durand. diſt. ead. quæſt.4. Tho. ab Argentina diſt. ead. quæſt.2.art.1. concl.3. Dionyſ. Carthus. diſt.ead. quæſt.5. Ioan. Bachon. diſt. 8. eiuſdem 4.ſent. quæſt. 2. art. 1. dub. 6. Rayner.in Pantheol. tit.de euchar.cap.8.Gabr.Biel ſuper cano.lect.34.Abulen. in 2.par.Defenſorij, Nicol.de Nijſe, tract.6.par.3.de euchar.quæſt.1.Alphonſ. de Caſt. aduerſus hæreſes,ver.Euchariſtia.hær.2. Sixtus Senen. in Biblioth.ſancta, lib.6.annot.110.Felician.Capitonus in 2.par.catholicarum explicationum, cap.57.& qui nuper latine excuſus eſt Genadius Scholarius in defenſione quinque capitum conc. Florentini, cap.2. Et alij innumerabiles qui ſuper euangelia commentarios ſcripſerunt.

In ſpecie autem translatoribus iſtis reſponderunt Ioan.Maior in 4.ſent. diſt.11.3 quæſt.1.& 2.Et Dominicus de Soto in eod.4.diſt.9.quæſt.1.art.4.

Quare licet ſuperfluum quadamtenus videri poſſit, nouam nunc in ſoluendis argumentis operam inſumere, nihilominus tentabimus & nos, poſtquam in hanc deſcendimus diſputationem, claras omnium ſolutiones afferre, ſi forte recentioribus quibuſdam male perſuaſis & deceptis, ſi non ex toto vt ipſi cuperent, ſaltem aliqua ex parte ſatisfacere valeamus.

DE PASCHAE PRAEPARATIONE. Cap. LV.

1. *Paraſceue non ſignificat alium diem, quàm feriam ſextam.*
2. *Sabbatho non licebat cibos præparare.*
3. *Paſcha feſtum non habebat diem præcedentem præparatorium.*
4. *Paſchæ præparatio apud Euangeliſtas eſt ipſa agni immolatio, & aſſatio. Apud B.Hieronymum non ſignificat Lunam decimamquartam.num.7. Apud Alex. de Ales ſignificat totam hebdomadam præcedentem Paſcha.num.8.*
5. *Veſperæ duæ quo modo intelligantur.*
6. *Paſcha quandoque dicitur ipſa agni immolatio.*
9. *Paſcha celebrabant immundi in ſecundo menſe.*
10. *Immundi expiabantur cum aqua aſperſionis ſeptem diebus.*
11. *Paraſceue Paſchæ dicendũ erat in genitiuo, nõ Paraſceue Paſcha in nominatiuo.*
12. *Paſcha durabat apud Iudæos per ſeptem dies.*
13. *Intranſitiue exponitur quandoque textus ſacræ ſcripturæ.*
14. *Paraſceuen Paſchæ fuiſſe primũ diem feſtum Paſchæ, colligitur manifeſte ex B. Ioan. Euangeliſta.*

PRimum igitur argumentum, quod in contrarium maxime vrget, vt non nullis videtur, ſit illud, cuius occaſione hunc ingreſſi ſumus quæſtionis campum, deſumptum ex Ioan. cap. 19. vbi deſcribens diem paſſionis, & crucifixionis Chriſti, inquit, Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta. Ad quod argumentum tam facilis eſt ſolutio, vt mirandum ſit, quo modo viri eruditiſſimi eo vſi fuerint, cum contra ipſos validiſſime retorqueri queat.

1. Dictio Paraſceue † vt ſupra annotauimus cap. 50. num. 18. quæ græce ſignificat præparationem, poſita vt ſignificet aliquem diem, non ſignificat alium niſi feriam ſextam. Et Paraſceue Paſchæ non eſt aliud niſi feria ſexta Paſchæ. Vnde qui interpretantur, Paraſceue Paſchæ. id eſt Vigilia Paſchæ, vel Pridie diei Paſchæ. toto cælo errare mihi videntur. Quòd enim Paraſceue ſignificet diē feriæ ſextæ, qui erat præparatorius ſequentis Sabbathi, apparet manifeſte & ex Euangelijs, & ex ſacrorum Doctorum conſuetudine, quorum non nullos citauimus ſupra in d. cap. 50. Et abſque alia citatione res per ſe clariſſima eſt. Nam cum

2. Iudæis præceptum ita fuiſſet † Sabbathum, vt nihil operis in eo facere poſſent, cogebantur in feria ſexta cibos præparare, qui ſibi in die ſequenti vſui eſſent, vt colligitur Exho. 16. ibi, Die autem ſexto parent quod inferant, & ſit duplum quàm colligere ſolebant per ſingulos dies. Et infra. In die autem ſexta collegerunt cibos duplices, id eſt duo gomor per ſingulos homines. Venerunt autem omnes Principes multitudinis, & narrauerunt Moyſi. Qui ait eis. Hoc eſt quod locutus eſt Dominus. Requies Sabbathi ſanctificata eſt Domino cras: quodcumque operandum eſt facite; & quæ coquenda ſunt coquite: quidquid autem reli-

3. quum fuerit, reponite vſque in mane. At quòd feſtum Paſchæ † haberet diem præcedentem præparatorium, nullibi in iure, neque in ſacris litteris (vt arbitror) reperitur. Immo vero ratio contrarium expreſſe demonſtrat. Nam præparatio cibariorum nulla neceſſaria erat, cum in ipſo die feſto Paſchæ præparari poſſent. Agnus etiam paſchalis non decimaquarta die, ſed decima parabatur ex lege ipſius Dei, Exho. 12. Quamobrem niſi dicant recentiores iſti Latini, quòd tenebantur Iudæi decimaquarta die cultros acuere ad immolandum phaſe, aut dentes tergere ad illud deuorandum, neſcio quid intelligant per diem præparatorium Paſchæ.

Dicent fortaſſe, quòd tres primi Euangeliſtæ habent, quòd Diſcipuli dixerunt ad Ieſum, Vbi vis paremus tibi, comedere Paſcha? Et ille reſpondit, Ite in Ciuitatem ad quemdam, &c. & illic parate nobis. Et deinde ſubiungunt, quòd duo ex Diſcipulis parauerunt Paſcha. Ex quibus colligitur, quòd ad celebrationem Paſchæ præparatio quædam requirebatur.

4. Sed aduertendū eſt, quòd præparatio † illa, de qua habetur per Euangeliſtas, erat potius in feſto Paſchæ, & ipſummet Paſcha, quàm ante diē feſtū Paſchæ, loquendo de diebus legalibus, qui a veſpera in veſperam celebrari præcipiebantur, Leuit. 23. Nihil enim aliud intelligo per præparationem factam a Diſcipulis, niſi immolationem, excoriationem, & aſſationem agni paſchalis; vt adueniens poſtea Chriſtus facto iam ſero cum reliquis Diſcipulis, inueniret mēſam ſtratā, agnum

coctum,

coctum, panes azymos, lactucas agreſtes, & omnia parata, quæ neceſſaria erãt ad eſum agni, & ad cenam. Immolatio autem agni, qui erat ipſum phaſe fieri debe-
5. bat ad veſperã, vel (vt hebræa habent) inter duas † veſperas. Quod magis communiter interpretatur, id eſt in crepuſculo poſt occaſum Solis, vt ſupra vidimus cap. 20. in princ. Et quamuis etiam interpretetur ante Solis occaſum poſt nonam diei horam, vt nos putamus, nihil hoc refert; nam totum illud tempus poſt nonam, ad diem ſollemnem ſequentem pertinere cenſebatur, vt ex Nicol. de Lyr. & alijs annotauimus ſupra in d. cap. 20 num. 6. Et conſtat ex d. cap. Leuit. 23. im-
6. molationem † agni, quæ fiebat ad veſperam Paſcha appellari, dum dicitur ibi, Quartadecima die menſis ad veſperum phaſe Domini eſt. & Luc. 22. Venit dies azymorum, in qua neceſſe erat occidi Paſcha. Quare concludo, quòd præparatio Paſchæ deſcripta ab Euangeliſtis, non erat præparatio ad diem feſtum, ſed tantum ad eſum agni Et vlterius efficaciſſime concludere poſſe mihi videor, quòd cum ex hoc tex. B. Ioan habeamus, quòd erat Paraſceue Paſchæ, id eſt feria ſexta Paſchæ, ille dies erat Paſcha, & non vigilia Paſchæ: cum Paſcha Iudæorum non haberet vigiliam, vt iam deduximus.

Scio Beatum Hieronymum ſuper illis verbis Matth. 26. Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum. hæc ſcribere. Qui debuerant Paſchate vicino præparare victimas, leuigare templi parietes, pauimenta verrere, vaſa mundare, & ſecundum ritum legis purificari, vt eſu agni digni fierent, congregantur ineuntes conſilium, quo modo occidant Dominum. Quæ verba referunt etiam Beda, & Haymo ſuper illud Marci. 14. Et quærebant ſummi ſacerdotes. &c.

7. Verum hæc præparatio † Paſchæ, de qua agit B. Hieron. non erat talis, vt propter illam dies decimaquarta appellari ſpecialiter deberet Paraſceue Paſchæ, tum quia ad ſolos ſacerdotes pertinebat, tum etiam quia non in ipſa decimaquarta die, ſed antea fieri debebat ex ſententia ipſius B. Hieron. Nam congregatio illa ſacerdotum, & ſeniorum biduo ante Paſcha facta narratur Matth. 26. & Mar. 14.

Scio etiam Alexãdrum de Ales in 4. par. quæſt. 100. memb. 3. art. 3. ad 1. dicere, quòd Iudæi in veteri lege quando debebant comedere agnum paſchalem ieiu-
8. nabant ſeptem diebus ad præparandum † ſe ad comeſtionem agni typici. Verum an id ex aliqua ſcriptura autentica habuerit, mihi non conſtat. Et deinde dato, quod ita Iudæi abſtinerent, adhuc præparatio Paſchæ non fuiſſet appellatus ſingulariter dies ante Paſcha, ſed tota hebdomada præcedens.

Scio præterea, quòd ad celebrationem Paſchæ requirebatur mũdities. Nam im-
9. mundi non poterant celebrare Paſcha † niſi in ſecundo menſe, vt patet Num. 9. Sed ad hanc munditiem acquirendam non vnus tantum deſtinatus erat dies immediate præcedens Paſcha, qui ob id ſpecialiter dici deberet Paraſceue Paſchæ, ſed multi præcedẽtes dies inſeruiebãt, vt apparet ex Ioan. cap. 11. in fi. ibi, Proximũ erat Paſcha Iudæorũ, & aſcẽderũt multi Hieroſolymã de regione ante Paſcha, vt sãctificarẽt ſeipſos. Et ne quis putet, intelligẽdũ ibi eſſe de die proxime præce-

S 4 denti

denti ante Paſcha, ſubiungitur in ſeq. cap. quòd in craſtinum turba multa, quæ venerat ad diem feſtum, cum audiſſent, quia venit Ieſus Hieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei. Quod factum ante quinque dies Paſchæ contigiſſe conſtat. Et deinde patet ex lege, quòd ad immun-
10. dorum expiationem † per aquam aſperſionis cum cineribus vaccæ rufæ, & alijs cærimonijs requirebantur ad minus ſeptem dies. vt apparet Num. 19. & Act. 21. Vnde colligitur, quòd nulla ratio erat, vt ſpecialiter dies præcedens Paſcha appellaretur ob hanc cauſſam amouendarum immunditiarum Paraſceue Paſchæ.

Contra tamen obijcit rurſus Middelburgenſis, quòd ſi B. Ioannes dicere, aut
11. ſentire voluiſſet, ipſam Paraſceuen fuiſſe Paſcha, poſuiſſet Paſcha † in caſu nominatiuo identice, & non in genitiuo; & dixiſſet, Erat autem Paraſceue Paſcha. & non Paraſceue Paſchæ.

Vide obſecro lector humaniſsime, quàm incongruum, & ineptum (pace ipſius) loquendi modum requirat Middelburg. Anne dicimus nos Dominica Paſcha, vel Dominica Paſchæ? In Miſſalibus certe, in Breuiarijs, & in omnibus libris eccleſiaſticis ſcriptum eſt, Dominica Paſchæ, in genitiuo, quemadmodum ſcribit etiam B. Ambroſ. in epiſt. 83. ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos. & non Dominica Paſcha. in caſu recto.

Dicet fortaſſe aliquis pro Middelburg. quòd nobis certum eſt, Paſcha non niſi in Dominica poſſe occurrere, at Iudæis variabatur per omnes dies hebdomadæ. Reſpondeo, quòd licet hæc differentia inter nos & Iudæos parum omnino fa-
12. ciat ad id de quo agimus, tamen certum erat etiam Iudæis, quòd Paſcha † durabat per ſeptem dies continuos, vt probatur Act. 12. ibi, Volēs poſt Paſcha producere eum populo. Vnde quilibet dies illius hebdomadæ additione nominis Paſchæ inſigniri poterat, & per conſequens poterat dici Paraſceue Paſchæ, Sabbathum Paſchæ, Prima Sabbathi Paſchæ, Secunda Sabbathi Paſchæ, & ſic de ſingulis. intelligendo de eo die, qui infra hebdomadam paſchalem occurrebat. Textum igitur B. Ioan. poſtquam non vult intelligere Middelburg. intranſitiue, exponendo, Paraſceue Paſchæ, id eſt Paraſceue quæ eſt Paſcha, ſicut tamen recte
13. intelligi † poſſe ſimiles ſacrarum litterarum phraſes oſtendunt, vt illud Matth. 24. iuxta litteram græcam, In tuba vocis magnæ. id eſt In tuba, quæ eſt uox magna. ſaltem effugere non poteſt, quin intelligat Paraſceue Paſchæ, id eſt Paraſceue hebdomadæ paſchalis. Nam hoc ſatis eſt Beato Ioan. euangeliſtæ, vt declaret nobis, quòd Chriſtus ſententiam mortis accepit in feria ſexta paſchali, in hora quaſi ſexta. Quòd autem illa dies, Paraſceue, & feria ſexta Paſchæ, eſ-
14. ſet primus † dies Paſchæ, ſi non declaratur ibi ex illis ſolis uerbis, colligitur tamen manifeſtiſſime iuncto alio tex. eiuſdem Euangeliſtæ. Nam cum ſuperius cap. 13. dixerit, quòd dies præcedens, ſcilicet feria quinta, erat ante diem feſtum Paſchæ, ſequitur neceſſario, quòd ſequens feria ſexta Paſchæ erat primus dies feſtus Paſchæ.

DE

DE AGNI PASCHALIS SIGNIFICATIONE. Cap. LVI.

1. *Chriſtus, verus fuit agnus paſchalis. & num. 11. Et immolatio agni typici Chriſti immolationem figurabat. num. 3. Magis tamen ſignificabat cærimonia illa agni paſchalis ſacramentum eucharistia, quàm paſſionem Chriſti. num. 6.*
2. *Græci blaſphemi, & hæretici dicunt, tres Euangeliſtas a Ioanne fuiſſe correctos in deſcriptione vltimi Paſcha.*
4. *Eucharistiæ ſacrificium a nullo veteris legis ſacrificio magis exprimebatur, quàm ab agno paſchali. Et comeſtio agni erat figura & inſtructio comeſtionis eucharistiæ. num. 5. Et icirco decuit, vt poſt comeſtionem agni paſchalis Christus ſtatim eucharistiam instituerct. vt habetur ex B. Hieronymo. num. 7. Et ex B. Leone magno. num. 8. Et ex B. Ioan. Chryſoſt. num. 9. Et ex B. Greg. Nazianzeno. num. 12. Et ex Niceta. num. 14. Et ex Ruperto abb. num. 15. Et ex Innocentio III. num. 16. Et ex B. Tho. num. 17.*
10. *Chriſtus legem in omnibus adimpleuit.*
13. *Veſpera quandoque ſæculorum finem ſignificat.*
18. *Eucharistiam cur Christus ieiunis Diſcipulis non tradidit.*
19. *Eucharistia a ieiunis ſumi debet.*

ADhuc ex eod. tex. Ioan. 19. Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta. inſtabit aliquis contra nos dicens cum Ianſenio in cap. 128. & 142. concord. euang. Apparet manifeſte, B. Ioannē huius fuiſſe intentionis, vt oſtenderet, Chriſtum † in cruce immolatum verum fuiſſe agnum paſchalem; nam
1. illud, Os non comminuetis ex eo. applicat Chriſto, cum ad litteram dictū fuerit de agno paſchali typico, Exho. 12. Et in 1. cap. euangelij ponit, bis dictū fuiſſe a Ioan. Baptiſta de Chriſto, Ecce agnus Dei. Et Apocal. 5. dicit, ſe vidiſſe agnū ſtantem tamquam occiſum. ac de eo dictum fuiſſe ab Angelis, Dignus eſt agnus, qui occiſus eſt, accipere virtutem. &c. Quare quando dicit. Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta. ſignificare voluit tempus, quo vetus Paſcha immolari, & parari ſolebat. vt intelligeremus eodem illo tempore aut circiter illud, verum agnum etiam ad cædem paratum; atque veritatem cum ſuo conuenire typo. Ob quam etiam cauſſam videtur potius dixiſſe, eam diem fuiſſe Paraſceuen Paſchæ, quàm Paraſceuen Sabbathi; & fuiſſe horam quaſi ſextam, potius quàm tertiam, cum tamen eſſet tempus medium inter tertiam & ſextam, vt ex Marc. cap. 15. colligitur, qui ait, Dominum hora tertia fuiſſe crucifixum. Hæc enim non ob aliud cenſendus eſt deſcripſiſſe B. Ioannes, niſi vt inſinuaret, veritatem cum ſua vmbra probe conueniſſe; & quòd cum tempus appeteret, vt iuxta diei feſti rationem agnus paſchalis immolaretur, Pilatus & Iudæi diuinæ diſpenſationi per ignorantiam ſubſeruientes, verum agnum ad necem deſtinarunt, ille quidem iudicando, iſti vero clamoribus ſuis vrgendo. Ad quod etiam optime facit quod habetur. 1. Cor. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. &

Hierem.

Hierem. 11. Ego quaſi agnus māſuetus qui portatur ad victimam. Aliàs autem
ſi dicamus, Chriſtum decimaquinta Luna in ipſo die feſto Paſchæ crucifixum
fuiſſe, dubitari poſſet, quo modo veritas ſuæ reſponderet figuræ.
Pro ſolutione huius obiectionis aduertendum eſt, quòd ita nobis conſideranda
ſunt quæ dicit B. Ioannes, vt ſimul etiam quæ ab alijs Euangeliſtis ſunt expreſſa
attēdantur: nam ſi alioquin ſolus Ioānes inſpiceretur, facile aliquis dicere poſ-
ſet in maiorē ſupradictæ rationis corroborationē, quòd Chriſtus agnū paſchalē
typicum nō comedit, neque neceſſe erat vt comederet, ſed quòd tantū decuit, vt
verum ſe agnum exhiberet in cruce pro ſalute omniū immolatū. Abſit autem a
nobis, vt tam immaniter deſipientes vel negemus quæ alij ſcripſerunt Euange-
2. liſtæ, vel dicamus eos a B. Ioanne fuiſſe correctos: quemadmodum Græcos † aſ-
ſerere, qui in hoc blaſphemi, ſchiſmatici, & hæretici ſunt, refert Alex. de Ales in
quæſt. 32. 4. par. & alij Doct. ſupracitati cap. 54. num. 14.
Attentis igitur omnibus, quæ a B. Ioanne, & ab alijs etiam Euangeliſtis recen-
3. ſentur, dico in primis, verum eſſe, quòd agni typici immolatio † immolationem
Chriſti figurabat, vt ex ſentētia Pauli apoſt. inquit B. Tho. ſuper 1. Cor. 5. lect. 2.
& declarat S. Auguſt. tract. 50. in Ioan. in princ. & tract. 120. & in ſerm. 1. feriæ
quintæ Paſchæ, qui eſt de tempore 150. Sed cum hoc dico etiam, quòd nullū ſa-
4. crificium † veteris teſtamenti magis exprimebat quantum ad omnia ſanctiſſimū
euchariſtiæ ſacrificium, quàm ipſe agnus typicus paſchalis, vt rectiſſime docet
5. idem S. Tho. in 3. par. quæſt. 73. art. vlt. Et comeſtio agni paſchalis † erat figura
& inſtructio comeſtionis euchariſtiæ, vt bene explicat idem S. Thom. 1. 2. quæſt.
102. art. 5. ad 2. & Rayner. in Pantheol. tit. de euchariſtia. cap. 2. & S. Anton. in
ſupar. tit. 14. cap. 5. §. 7. Immo vero magis (meo iudicio) ſignificabat agni pa-
6. ſchalis cærimonia † ſacramentum euchariſtiæ, quàm paſſionem Chriſti, nam
cædebatur ille agnus in eſum, & non in holocauſtum; vt bene aduertit Rupertus abbas lib. 2. ſuper Leuit. cap. 36.
Quare congruum fuit, & neceſſarium ad hoc vt omnes figuræ ſuo tempore ad-
implerentur, vt Chriſtus in vltima cena poſtquam comediſſet vetus Paſcha cum
Diſcipulis ſuis ea quartadecima Luna ad veſperam, in qua omnis multitudo fi-
liorum Iſrael idem Paſcha ſecundum legis præceptum deuorabat, illico menſa
non amota nouum ſacramentum inſtitueret corporis & ſanguinis ſui, quo oſtē-
deret, & efficeret, vt vmbræ ſuccederet veritas, & figuræ reſponderet figura-
7. tum. vt bene aduertit S. Hieronymus † ſuper illud Matth. 26. Cenantibus au-
tem eis. & habetur per Gratian. de conſ. diſtin. 2. c. accipite. vbi ita inquit. Poſt-
quam typicum Paſcha fuerat impletum, & agni carnes cum Apoſtolis comede-
rat, aſſumit panem qui confortat cor hominis, & ad verum Paſchæ tranſgredi-
tur ſacramentum.
8. Et B. Leo magnus † in ſerm. 7. de paſſione Domini, idem etiam adſtruēs, ita ait.
Vt ergo vmbræ cederent corpori, & ceſſarent imagines ſub præſentia veritatis,
antiqua obſeruantia nouo tollitur ſacramento, hoſtia in hoſtiam tranſit, ſan-
guinem ſanguis excludit, & legalis feſtiuitas dum mutatur impletur. Et infra.

Ieſus

Ieſus conſilij ſui certus,& in opere paternæ diſpoſitionis intrepidus vetus teſtamentnm conſummabat, & nouum Paſcha condebat. Diſcumbentibus enim ſecum Diſcipulis ad edendam myſticam cenam, cum in Cayphæ atrio tractaretur, quo modo Chriſtus poſſet occidi, ille corporis, & ſanguinis ſui ordinans ſacramentum,docebat,qualis Deo hoſtia deberet offerri.

9. Et B.Chryſoſtomus † homil. 83. in Matth.in princ.ſuper cap. 26. ita ait. Et comedentibus (inquit Euangeliſta) eis accepit panem,& fregit.Quamobrem paſſionis tempore hoc myſterium tradidit? Vt vndique diſcamus, ipſum veterem etiam legem ſanxiſſe, & omnia quæ in illa ſunt propter nouam hæc adumbrata fuiſſe.Hac igitur de cauſſa veritatem figuræ adiunxit. Veſpera vero illa adimpletionis temporum ſignum erat, & quia iam ad conſummationem ipſam res peruenerunt. Et clarius in homil.de proditione Iudæ,quæ habetur Tom.3.Vbiuis (inquit) paremus tibi comedere Paſcha? Non illud quod noſtrum eſt,ſed interim Iudæorum. Et illud quidem Diſcipuli præparabant, iſtud autē quod noſtrū ipſe conſtituit; ſed & ipſe factus eſt Paſcha.Vbi vis paremus tibi manducare Paſcha? Illud iudaicū fuit Paſcha; illud in Ægypto ſumpſit exordium. Et cur illud
10. Chriſtus manducauit? ſcilicet, quia omnia quæ ſunt legis † adimpleuit. Nam quando baptizabatur dicebat,Sic enim decet nos implere omnē iuſtitiam. Veni (inquit) de legis maledictione eximere homines. Nam Deus miſit filium ſuum natum de muliere factum ſub lege,vt eos qui ſub lege erant redimeret,& ipſi legi requiem daret. Et vt nemo dicat, quòd ideo eam enacuauit, quia eam complere vt moleſtam & arduam non valuit, ipſe prius eam compleuit, & ſic fecit
11. requieſcere. Ideo & Paſcha fecit. Et infra. Ille agnus † futuri agni fuit typus,& ille ſanguis dominici ſanguinis monſtrabat aduentum, & ouis illa fuit ſpiritalis ouis exemplum: Ille agnus vmbra fuit, hic veritas. Sed poſtquam Sol iuſtitiæ radiauit, vmbra ſoluitur luce. Et ideo in ipſa menſa vtrumque Paſcha & typi & veritatis celebratum eſt. Nam ſicut pictores pingēdam tabulam veſtigijs quibuſdam adumbrare conſueuerunt, & ſic colorum varietate perficere; ita & Chriſtus fecit in menſa; & typum Paſchæ deſcripſit, & Paſcha veritatis oſtendit. Vbi vis paremus tibi manducare Paſcha? Iudaicum Paſcha erat, ſed vmbra lumini cedat, aduectata imago veritate ſuperetur. Et paulo infra. Et fuit quidem aliquando Paſcha iudaicum, ſed exemptum, & euacuatum eſt Paſchæ ſpiritalis aduentu, quod Chriſtus tradidit. Nam cum manducarent (inquit) & biberent, accepit panem, & fregit, & dixit, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur. Agnoſcunt, quid loquor qui ſunt diuinis conſecrati myſterijs. Et iterum accepit calicem & dixit, Hic eſt ſanguis meus, qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.

12. Et S. Greg. Nazianzenus † in oratio. 2. in Paſcha.circa med. Atque illi quidem (inquit) lugeant (impij ſcilicet Phariſæi,& Ægyptij) nos autem agnum comeda-
13. mus ad veſperam † quidē, quoniam in ſæculorum fine Chriſti paſſio contigit; quandoquidem veſpere quoque, peccati videlicet caliginem diſcutiēs Diſcipulis ſacramentū impertijt. Et infra circa fin.Iam vero Paſchatis participes erimus

nunc

nunc quidem adhuc in figura, licet magis perſpicua, quàm in lege veteri (legale enim Paſcha, nec enim docere verebor, figuræ figura erat obſcurior) aliquanto poſt autem perfectius, & purius, cum videlicet illud nouum Filius Dei nobiſcum in regno Patris bibiturus eſt, patefaciens, ac docens, quæ nunc minus plene declarauit.

Super quibus verbis B. Gregorij primo loco recitatis Nicetas eius commenta-
14. tor,† Veſpera igitur (ait) vtpote diei finis ſæculorũ finem adumbrat, quo Chriſtus quoque noſtra cauſſa ab omni ſynagoga mactatus eſt, atque occubuit Sol Creatori ſuo condoleſcens. Quin ipſe Chriſtus myſticã cenã veſpere Diſcipulis porrexit, vt figurã impleret (iuxta legẽ enim ad veſperã agnus cædebatur) ac craſſam peccati caliginem depelleret, illuſtri, & ſanctiſſimo myſterio patefacto.

15. Et Rupertus abb. Tuitien.† ſuper Exho. lib. 2. cap. 6. Bene ergo (ait) verus iſte agnus immolationis ſuæ tẽpus ipſum quod typico præſcripſerat agno per omnia prouidit. Et infra. Tandem quartadecima die ad veſperã, vbi illum Paſchæ veteris agnum comedit cum Diſcipulis ſuis, tunc ipſe noui ſacrificij agnus continuo capiendus & ducendus ad immolandum iam in anguſtia paſſionis agonizans, prius proprijs manibus Deo Patri ſemetipſum immolauit accipiens panẽ & vinum, & mira atque ineffabili ſanctificationis potentia transferens hæc in corporis & ſanguinis ſui ſacramentum.

16. Et Innocentius III † lib. 4. Myſter. Miſſæ, cap. 4. Diſpoſuerat (inquit) Deus, vt verus agnus in diebus paſchalibus immolaretur. Et ſicut typicus agnus decimaquarta Luna primi menſis comedebatur in nocte a Iudæis, ita verum agnum Diſcipuli eadem hora comederunt.

17. Quare (vt bene not. S. Tho.† in 3. par. quæſt. 73. art. 5.) tempus conuenientiſſimum inſtitutionis euchariſtiæ electum fuit a Chriſto in vltima cena poſt eſum
18. agni paſchalis, ob plures rationes, quas ibi adducit. Quarum ea potiſſimum † inter alias notanda eſt; quia ſcilicet decebat, vt poſt figurã agni paſchalis repræſentatiuam paſſionis Chriſti ſuccederet veritas ſacramenti euchariſtiæ; per quã eadẽ Chriſti paſſio recoleretur. Alioquin enim rationabilius fuiſſet, vt Chriſtus ſacramentum corporis, & ſanguinis ſui ieiunis Diſcipulis (ſicut modo fit) potius quàm poſt cenam propinaſſet, vt colligitur ex ijs, quæ not. venerab. Beda in lib. variarum quæſtionum, quæſt. 15. & ſuper illud Luc. 22. Similiter & calicem poſtquam cenauit. Et S. Anſelm. ſuper Matth. cap. 26. ibi, Cenantibus autem eis. Et Haymo Halberſt. in homil. in Domin. Palmarum. ſuper illud idẽ Matth. 26. Cuius verba hæc ſunt. Sed merito quæritur, cur nos ieiuni tantum ſacramentum quotidie ſumimus, cum Dominus finito conuiuio panem corporis ſui, & calicem ſanguinis ſui in myſterio Diſcipulis ſuis propinauerit? Ad quod dicendum eſt, quia primum decebat, ſignificatiuum Paſcha conſummari, ac deinceps Paſcha verum induci. Poſtmodum vero Patres noui teſtamenti, videlicet Apoſtoli, & ſequaces eorum ſtatuerunt, vt in venerationem tanti ſacramen-
19. ti, a ieiunis † quotidie ſumeretur.

Quòd ſi cenaſſe Chriſtum dicamus Luna decimatertia, vt Græci volunt, vel

(quod

(quod idem fere eſt) ea decima quarta, quæ transferri debebat in ſequentem, vt quidam recentiores Latini ex nouis tranſlationibus Iudæorum adinuenerunt (parum enim omnino refert, vel quòd eſſet vere decimatertia, vel quòd ab omnibus decimatertia reputaretur, & pro tali cenſeri haberet lege lata) profecto facimus, quòd diuina Sapientia non ſuauiter omnia in hoc myſterio diſpoſuerit, ſed coacte, & quodam modo per vim figuram traxerit ad veritatem.

DE TEMPORE CRVCIFIXIONIS CHRISTI. Cap. LVII.

1. *Euchariſtiam ſtatim poſt comeſtionem agni paſchalis inſtitui decuit. Et deinde ad alterũ eiuſdẽ agni ſignificatũ, immolationẽ ſcilicet Chriſti deueniri. num. 2.*
3. *Chriſtum non decebat illico peracta cena tempore noctis in crucem agi, ſed vt in meridie publiee, & palam crucifixus proponeretur.*
4. *Chriſtus Adam ſecundus contrario modo ſe habuit ad Adam primum.*
5. *Chriſtus quæ ad ſui honorem faciebant, occultauit, & fugit; quæ vero faciebant ad ignominiam, acceptauit, & patefecit.*
6. *Chriſtus longe conuenientius dicitur crucifixus in die feſto Paſchæ; quàm in vigilia Paſchæ.*
7. *Figura præcedere debet figuratum.*
8. *Azymorum dies prima cur erat tota celebris.*
9. *Coniecturis non eſt opus vbi expreſſa adeſt auctoritas textus.*
10. *Chriſtus traditus eſt ad crucifigendum a Iudæis, a Pilato, ſed magis principaliter a Iuda traditore.*
11. *Indefinita oratio æquipollet vniuerſali.*

CHriſtus dominus cum diſcubuiſſet Luc. 22. cum duodecim Diſcipulis, dixit illis, Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcũ ante quàm patiar. In quibus verbis oſtendit, ſe vehementi cum deſiderio exſpectaſſe, vt tempus Paſchæ legitimum aduentaret. Cur ergo dicere audebimus, quòd tempus legitimũ præuerterit, cum hoc modo potuiſſet abſque alia exſpectatione quandocumque libuiſſet, celebrare Paſcha? Decuit igitur, vt poſt figuram agni pa-
1. ſchalis † cum azymis manducati ſuo legitimo tempore obſeruatam, quando vniuerſaliter a toto populo obſeruabatur, immediate veritas illius figuræ exhiberetur a Chriſto: qua veritate exhibita, corpore ſcilicet & ſanguine ſuo ſub ſpeciebus panis & vini, decuit, vt alterum etiam agni paſchalis ſignificatum, occiſionem videlicet ſui, ſtatim in eodem die legali cum primum commode poterat, adimplendum curaret, & permitteret. Vnum enim facere, & alterum nõ omittere oportebat.

Et quidem ita per diuinam diſpoſitionem factum eſt, vt peracta cena cum ſuis appendicibus, lotione ſcilicet pedum, inſtitutione euchariſtiæ, & ſuauiſſimo
2. ſermone, ſummæ, & infinitæ dilectionis argumentis, protinus in eodem † die,

&c in

& in eadem nocte triſtitiam vſque ad mortem, & ſudoris ſanguinei pateretur agoniam, & ligatus caperetur a Iudæis, tamquam verus agnus paſchalis manſuetus & immaculatus, immolandus in cruce. Quam rem bene conſiderauerũt venerab. Beda, & Glo. ordin. ſuper illud Luc. 22. Venit autem dies azymorum. Et idem Beda, & Glo. & Haymo ſuper illud Marci 14. Et primo die azymorum. Et Beda rurſus, & Glo. & S. Anſel. Matth. 26. ibi, Prima autem die azymorum. Et Zacharias Chryſopolitanus in euangelia cap. 155. ſuper eiſdem verbis. In quibus locis ita inquiunt. Licet Chriſtus die ſequenti, hoc eſt quintadecima ſit Luna crucifixus, hac tamen nocte, qua agnus immolabatur, & carnis ſanguiniſque ſui Diſcipulis tradidit myſteria celebranda, & a Iudæis tentus ac ligatus, ipſius immolationis, hoc eſt paſſionis ſuæ ſacrauit exordium. Quod idem notat etiam Remigius citatus a B. Tho. in catena, ſuper illud idem Matth. 26. vbi ita inquit. Sed forte dicit aliquis, Si ille typicus agnus figuram huius veri agni geſtabat, quare non ea nocte paſſus eſt Chriſtus, quando ſolebat agnus immolari? Sed ſciendum, quia eadem nocte myſteria ſanguinis, & corporis ſui Diſcipulis celebranda tradidit, & ſic tentus & ligatus a Iudæis, ſuæ immolationis, id eſt paſſionis ſacrauit exordiũ. Hæc Remigius. Vere enim ſtatim atque traditus fuit Chriſtus in manus peccatorũ, tamquã mortuus cenſeri poterat, & morti deſtinatus, cum permiſſi fuerint peccatores illi ſaturari pœnis eius, & mortem quã inhiabant, & cogitauerant, ſuo arbitratu inferre. iuxta illud, quod ipſe dixit eis quando comprehendebatur, Luc. 22. Hæc eſt hora veſtra, & poteſtas tenebrarũ. Vt autem perfecte Chriſtus occideretur, & vitam finiret, tantillum exſpectandum fuit, donec nox tranſiret; nam non decebat, vt in ipſa nocte † illico peracta cena in crucem ageretur; ſed diuina ſapientia, quæ omnia ſuauiter diſponit; ordinauit, vt in ipſo meridie in expiationem delicti Adæ, & omnium noſtrum crucifixus nobis publice & palam proponeretur. Non enim ſicut delictum ita & donum. Primus namque Adam, quem omnes delinquendo imitamur, commiſſo peccato latebras quæſiuit, & conſuens folia ficus, facienſque ſibi perizoma abſcondit ſe a facie Domini Dei in medio ligni paradiſi. At ſecũdus Adã † qui pro peccatis ſatisfacturus aduenerat, & qui cum bene ageret amabat lucem, voluit in die medio, in die feſto ſollemni coram omni populo denudatus pendere in ligno crucis; vt poſſet dicere ad Adam primum verba illa quæ olim dixerat ad regem Dauid Nathan propheta, ex ore Dei. 2. Reg. 12. Tu quidem feciſti abſcondite, ego autem faciam verbum iſtud in conſpectu omnis Iſrael, & in conſpectu Solis.

3\.

4\.

Chriſtus enim qui ſerui ſuſceperat formam, & non iudicare venerat, ſed iudicari, quemadmodum Bethleem † prælegit natiuitati Hieroſolymam paſſioni. vt inquit B. Leo magnus in ſerm. 1. de Epiph. ita etiam vt perfectiſſimum præberet in omnibus humilitatis exemplum, mediam noctem prælegit natiuitati, meridiem paſſioni. Et ſimiliter eo tempore naſci voluit, quo ibant omnes vt profiterentur ſinguli in ſuam ciuitatem; at pati eo die feſto quo omnes ex diuerſis regionibus in vna & eadem ciuitate congregati reperiebantur. Vt nimirum ſignificaret

5\.

ficaret nobis, ea quæ ad ſui honorem & ſubleuationem faciebant ſe occultaſſe, & aufugiſſe; quæ vero ad ignominiam & laborem pertinebant, maxime pate fecisse & acceptaſſe. Vtque inquit Iacobus de Vitriaco in ſerm. 2. in die Paraſceues. voluit Dominus in die feſto coram multitudine crucifigi, & multis videntibus; vt quanto maiorem pro nobis ſuſtineret verecundiam, tãto magis ad eius dilectionem accenderet crediturus.

6. Concludo itaque longe cõuenientius † fuiſſe tempus crucifixionis Ieſu Chriſti a diuina electum prouidentia in die feſto Paſchæ, quàm in vigilia (vt aiunt) Paſchæ. Nam ſi in vigilia Paſchæ eum crucifixum dicamus, neque euchariſtiæ inſtitutio, neque Chriſti immolatio ſuo tempore poſt typicum agnum, vt decebat,

7. ſed præpoſtere, & contra ordinem naturalem, qui vult, vt figura † præcedat figuratum, adimpleta fuiſſent. At e contrario ſi in feſto Paſchæ crucifixũ eũ aſſeramus, omnia ita congruunt, & bene reſpondent, vt nihil melius, nihil ordinatius neque dici, neque cogitari poſſit. Non enim ſine cauſſa, & non abſque ma-

8. gno myſterio iuſſum fuiſſe a Deo putandum eſt, vt prima dies azymorum † legalis non ſolum in eo articulo, in quo agnus paſchalis immolabatur, & comedebatur, ſed tota eſſet celebris, ſancta, atque ſollemnis a veſpera vſque in veſperã, quia nimirum tota illa dies profundiſſimis ſacramentis, & paſſione Chriſti conſecranda erat. vt bene not. Glo. ordin. Leuit. 23. in ver. quartadecima die. & ver. ſeq.

9. Sed quid alijs opus eſt † coniecturis cum ad id de quo agimus demonſtrandum expreſſa ſit auctoritas textus Matth. 26. ibi, Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, & Filius hominis tradetur, vt crucifigatur? Quæ verba ſi recte ponderentur, omnino conuincunt & Græcos, niſi velint eſſe obſtinati, & recentes Latinos contra opinantes. Conſtat namque per ea verba deſignatã fuiſſe Lunam decimãquartã, futuram poſt biduum, nam in ea ad veſperam Paſcha fieri debebat ex præcepto legis. Vnde Origen. tractatu 35. in Matth. ſuper eiſdem verbis. Si antẽ (inquit) poſt biduum Paſcha factum eſt quartadecima Luna, manifeſtũ eſt, quia quando iſta dicebat, ſecundũ Iudæos vndecima erat Luna. Sed tamẽ nõ videtur cõſtare, quiſnã dies hebdomadæ per dicta verba deſignatus intelligatur, an ſcilicet dies feriæ quintæ, tamquã in ea ad veſperam Paſcha faciendũ eſſet, vt Latini dicunt; an potius dies feriæ ſextæ, vt Græci volunt. Probo igitur, non poſſe intelligi, per illa verba deſignatũ fuiſſe diẽ Paraſceues. Nã licet in eo die Chriſtus dici poſſit

10. traditus † a Iudæis Pilato, & a Pilato militibus vt crucifigeretur; tamẽ ordo verborũ Chriſti fuiſſet præpoſterus; Nã prius in eo die Chriſtus fuiſſet ab illis traditus, & deinde Paſcha fuiſſet celebratũ. Vnde dicere potius debuiſſet hoc pacto. Sciatis, nõ ſcitis, quia poſt biduũ filius hominis tradetur, vt crucifigat, & Paſcha fiet. Adde, ꝙ Chriſtus loqui videtur non de illis traditionibus factis a Iudæis, & Pilato, ſed de prima & principali traditione facta a Iuda traditore, de qua ipſe in eod. Matth. cap. iterũ loquẽs dixit, Ecce appropinquauit hora, & Filius hominis tradet in manus peccatorũ. Surgite, eamus; Ecce appropinquauit qui me tradet. Ex qua traditione aliæ conſequẽter Iudæorũ, & Pilati traditiones ſubſecutæ ſũt.

Dicendum

Dicendum eſt igitur, quòd ibi in illis verbis proculdubio deſignatus fuit dies feriæ quintæ, & non Paraſceues. Sed fortaſſe recentiores Latini aliam adhuc interpretationem afferent ad hunc tex. dicentes, quòd illud, Paſcha fiet. intelligendum eſt, ſciliceta Chriſto, non a Iudæis omnibus. Quæ expoſitio quàm extorta ſit, & quàm coacta, vnuſquiſque facile poteſt inſpicere. Cum enim dixerit Chriſtus, Scitis, non Sciatis, locutũ fuiſſe apparet de eo Paſcha quod in vſu erat, quod omnes ſciebant, quod etiam Diſcipuli perſonæ alioquin rudes non ignorabant. Deinde cum ſubiunxerit indefinite, Paſcha fiet. loqui ſe indicauit de eo
11. Paſcha quod ab omnibus vniuerſaliter celebrandũ erat. nam indefinita † oratio æquipollet vniuerſali. l. ſi ita relictum. in princ. & l. ſeq. in princ. ff. de leg. 2. Alioquin ſi de alio Paſcha fuiſſet locutus, dixiſſet potius hoc pacto. Sciatis, quia poſt biduum filius hominis Paſcha faciet, & tradetur, vt crucifigatur. Suauis ergo litteræ expoſitio, & rectus ordo poſtulat, vt intelligamus per illa verba fuiſſe admonitos Diſcipulos a Chriſto, poſt biduum fore Paſcha celebrandum cõmuniter ab omnibus, & ipſum deinde Chriſtum tradendum fore in manus peccatorum, vt crucifigatur. Quæ omnia hoc eodem modo & ordine quo prænunciata ſunt, contigiſſe in die feriæ quintæ, nemo eſt, qui aduertere non valeat. Et notandum eſt in dictis verbis contra recentiores Latinos, quòd non dixit Chriſtus, Scitis, quia poſt biduum Paſcha erit. ne interpretentur, futurum quidem fuiſſe Paſcha poſt biduum iuxta legitimam tẽporis rationem a Deo & a Moyſe conſtitutam, ſed tamen iuxta Iudicum & Magiſtrorum obſeruationem futurũ fuiſſe Paſcha poſt triduum. Sed dixit, Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet. quod verbum fiet, cum denotet exſecutionem celebrationis paſchalis, nullo modo verificari poteſt, niſi in eo Paſcha quod erat a populo faciendũ, & celebrandum.

DE TEMPORE CRVCIFIXIONIS CHRISTI. Cap. LIIX.

1. *Agnus paſchalis Chriſtum figurabat.*
2. *Sexta feria, & ſexta hora cur Chriſtus paſſus eſt. & num. 10. 11. 12. & 13.*
3. *Chriſtus ſecundus Adam contrario modo ſe habuit ad Adam primum. & num. 4. 5. 7. 8. & 9.*
6. *Pœna per ea ſentitur, per quæ quis peccat.*
14. *Veſpera dicitur a quibuſdam incipere ſtatim poſt meridiem, ſed male.*
15. *Paraſceue non ſignificat aliud, niſi diem feriæ ſextæ.*

SVpereſt nunc vt videamus, quo modo accipienda ſint verba illa B. Ioan. ſupra in contrarium allegata, Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta. nam
1. vt libenter concedimus, quandoque alluſiſſe B. Ioannẽm ad agnum typicum † paſchalem, vt ibi, Os non cõminuetis ex eo. ita intrepide negamus, fuiſſe agnũ paſchalem in dictis verbis a B. Ioan. intentum, aut aliquo modo indicatum. Quid igitur dicemus? nõ enim ſine myſterio cẽſendus eſt Euãgeliſta inſinuaſſe nobis

nobis tam diligenter tempus, diem, & horam, in quibus Dominus ſententiam mortis accepit. Dico itaque inſiſtendo expoſitioni iam datæ, quòd per illa verba B. Ioannes exprimere voluit, fuiſſe tunc feriam ſextam, & feriam ſextam pa-
2. ſchalem, & horam quaſi ſextam. Quæ expreſſio † iccirco facta eſt, vt doceremur, quòd ſicut in principio mundi ſexta die, qua completum eſt opus creationis, Adam primus homo circiter meridiem, hora quaſi ſexta propter peccatum inobedientiæ iuſtiſſimam reportauit ſententiam damnationis a Deo, & excluſus a paradiſo eamdem damnationem in omnes poſteros transfudit; ita Chriſtus in fine temporũ feria ſexta, & hora quaſi ſexta morti indebite ab hominibus adiudicatus, opus conſummans redemptionis, & veteris Adæ peccatum in ſui obedientia diluit, & fidelibus cunctis cæli ianuas reſerauit.

3. Chriſtus enim, qui ſecundus † homo & nouiſſimus Adam eſt appellatus a Paulo. 1. Cor. 15. multa proportionaliter in ſe fieri voluit, quæ in veteri Adam præceſſerunt, vt oſtenderet, quòd quæ ille peccando admiſerat, ipſe patiendo detergebat; & diceret cum Propheta, Quæ non rapui, tunc exſoluebam. vt ſic quod cecidit in Adam primo, erigeretur in ſecundo, iuxta ſententiam B. Leonis Papæ in ſerm. 1. de ieiunio decimi menſis. & præclara illa omnia ſequerentur, quæ recenſet idem Paulus Rom. 5. Si vnius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei & donum in gratia vnius hominis Ieſu Chriſti in plures abundauit. Et ſi in vnius delicto mors regnauit per vnum, multo magis abundantiã gratiæ, & donationis & iuſtitiæ accipientes in vita regnabunt per vnum Ieſum Chriſtum. Et ſicut per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſunt multi, ita & per vnius obeditionem iuſti conſtituentur multi.

4. Hinc igitur † factum eſt, quòd Chriſtus coram ſummis Sacerdotibus, & omni concilio falſis teſtibus accuſatus tacebat, & nihil reſpondit. vt habetur Mar. 14. vt nempe taciturnitas eius Adæ apologiam abſolueret. vt not. ibi Glo. interlin. & B. Hieron. vel quiſquis ille ſit, qui ſub eius nomine in Marcum commentarios ſcripſit.

5. Hinc etiam † factum eſt, quòd Chriſtus in ligno crucis extendi voluit, & felle & aceto potari, quia (vt not. B. Leo magnus in ſerm. 6. de paſſ. Domini) dum crucifigitur Chriſtus per lignum, erigitur lapſus in ligno; & guſtu fellis & aceti diluitur eſca peccati. Et idem B. Hieron. in Mar. ſuper illud cap. 15. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum. Hoc (inquit) aceto ſuccus letalis pomi abſtergitur. Hic figitur ſalus in ligno, ligno primo infixa eſt mors. Extenſio manus primæ ad lignum mortem apprehendit, extenſio autem ſecundæ vitam quæ perierat
6. inuenit. Hæc enim omnia iccirco diuina Sapientia diſpoſuit, quia per quæ † quis peccat, per hæc & torquetur. vt habetur Sap. 11. & not. in propoſito S. Tho. opuſc. 3. tract. 2. cap. 44.

7. Vnde etiam † factum eſt, quòd ſicut Adam peccauit in horto deliciarũ, ita Chriſtus in horto capi voluit. Quod bene notat Zacharias Chryſopolitan. in euang. cap. 160. Et B. Cyrill. Alex. lib. 11. in Ioan. cap. 31. ſuper illud cap. 18. Egreſſus eſt Ieſus trans torrentem Cedron, vbi erat hortus. Hortus autem erat (inquiẽs)

paradiſi locum deſignans; ad priſtinum enim omnia recurrere oportebat. Et vt in paradiſo malorum initium factum eſt, ſic in horto Chriſti paſſio incipit, per quam a malis liberati in priſtinum habitum reſtituti ſumus. Et B. Cyrill. Hieroſ. catech. 13. In paradiſo (ait) caſus, & in horto ſalus: de ligno peccatum, & per lignum ſaluatio: poſt meridiem Domino perambulante occultati ſunt, & poſt meridiem a Domino latro in paradiſum introducitur. Et Theophylact. in illud Luc. 23. Et poſtquam venerunt in locum, qui vocatur Caluariæ. inquit, Vt vbi per lignum caſus, illic & per lignum reſurrectio fiat. Quidquid enim Adam perdidit, Chriſtus in cruce inuenit. ait S. Auguſt. citatus per B. Tho. in Catena ſuper illud Matth. 27. Poſtquam autem crucifixerunt eum.

8. Accepit ſententiam † Adam (inquit rurſus B. Cyrill. Hieroſol. dicta catech. 13.) maledicta terra in operibus tuis, ſpinas & tribulos afferet tibi: propterea Ieſus accepit ſpinas, vt ſoluat hanc maledictionē: & ideo ſepultus eſt in terra, vt maledicta terra pro maledictione recipiat benedictionē. Tempore peccati primi folijs ficus circumdabantur; ideo & Ieſus finem ſignorū dedit ficum. Iturus enim ad paſſionem maledicit ficum, non omnem ficum, ſed illam ſolam propter figuram, dicens, Nequaquam amplius quiſquam de te comedet.

9. Et denique † vt has diſſimiles ſimilitudines inter primum & ſecundum Adam finiamus, de quibus omnes Doct. & ſancti patres locuti ſunt: Sicut prima mulier facta eſt de viri latere dormiētis, ſic ſecundus Adam inclinato capite in cruce dormiuit, vt inde formaretur ei coniux per id quod de latere dormientis effluxit. vt not. B. Auguſt. tract. 120. in Ioan. ſuper illud cap. 19. Lancea latus eius aperuit. Et B. Epiphan. lib. 3. aduerſus hæreſes, hæreſi. 78. contra Antidicomarianitas. prope fin. & S. Iſid. ſuper Geneſ. cap. 16. & Beda in lib. de temp. ratio. cap. 8.

10. Sextam igitur † diem, & ſextam horam ideo fuiſſe commemoratas ab Euangeliſtis in paſſione Domini dicendum eſt ſecundum Doct. quia ſexta die (vt diximus) primus homo creatus ſexta hora de ligno comedit, & peccauit. Vnde Origen. tract. 35. in Matth. ſuper illud cap. 27. A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt. Diximus autem (ait) etiam in alijs locis, quòd cunctæ creaturæ generales in ſexta die factæ fuiſſent, primum quidem animalia, deinde homo ſecundum Dei imaginem factus, conſequens eſt, vt & dies ille ſextus diuiſus fuiſſe intelligatur in duas ſpecies creaturæ: vt ante ſextam quidem animalia intelligantur fuiſſe creata, in ſexta autem hora dixiſſe Dominum, Faciamus hominem ad imaginem noſtram. Et feciſſe eum tunc. Propter quod conueniebat, pro ſalute eiuſdem hominis morientem in ipſa hora ſexta ſuſpendi; ac a ſexta hora propter hoc tenebras fuiſſe factas ſuper omnem terram vſque ad nonam. Theophyl. item ſuper eiſdem Matthæi verbis ſic habet. Sexta autem die homo eſt conditus, qui & ſexta hora de ligno comedit. hoc enim eſt comeſtionis tempus. Qua igitur hora Dominus hominem condidit, eadem & lapſum curauit. Sexta die, & ſexta hora cruci affixus eſt. Et vt habet Alcuin. apud S. Thom. in Catena, ſuper illud Ioan. 12. Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ. & ibidem Glo. ordin.

ordin. Qui ſex diebus omnia fecerat, & ſexto die hominem creauerat, ipſe ſexta mundi ætate, feria ſexta, ſexta hora redimere mundum venerat. Et B. Cyrill. Hieroſ. catech. 14. Quo tempore itaque (ait) euerſio fuit, eodem rurſus facta reparatio. Quando creatus homo non obſequens eiectus eſt e paradiſo, tunc ille qui credidit, obediens introductus eſt. Tunc igitur facta eſt ſalus, quando & lapſus.

11. Idem præterea de ſexta † die notant etiam Venerabilis Beda, & Glo. ordin. Matth. 27. ibi, Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſceuen. & Mar. 15. ibi, Quia Paraſceue erat, quod eſt ante Sabbathum. & Luc. 23. ibi, Et dies erat Paraſceues. S. Anſel. in eodem Matth. loco, & Rabanus ibidem relatus in Catena a S. Tho. Alcuinus in hoc ipſo, de quo agimus tex. Ioan. 19. Erat autem Paraſceue Paſchæ. relatus ſimiliter a S. Tho. in Catena. Haymo Alberſt. in homil. Dominicæ Palm. in illud idem Matth. 27. Altera autem die. & in homil. feriæ tertiæ eiuſdem Dom. ſuper illud Mar. 15. Et cum iam ſero eſſet. & in homil. feriæ ſecundæ eiuſdem Dom. ſuper illud Ioan. 12. Ieſus ergo ante ſex Dies paſchæ. Vbi ſubdit, Nam ſexta feria Chriſtum eſſe paſſum, nemini ignotum eſſe reor. Quæ verba habet etiam Beda ibi ad d. cap. 12. Ioan.

12. Poſtremo idem not. de Sexta † die Guill. Durant. in Ratio. lib. 6. cap. 77. num. 27. & Ado Viennen. in Breuiario chronicorum, ætate 1. in princ. vbi ait, quòd decebat, vna, eademque non ſolum hebdomadis, ſed & menſis die ſecundum Adam pro generis humani ſalute viuifica morte ſopitum de productis e latere ſuo cæleſtibus ſacramẽtis ſponſam ſibi eccleſiam ſanctificare, qua videlicet die primum Adam humani generis patrem ipſe creauerat, eique de latere coſtam tollens mulierem ædificauerat, cuius adiutorio genus humanum propagaret. Quæ verba deſumpſit Ado ex Beda in lib. de ſex ætatibus mundi, qui & chronicon appellatur. & in lib. de ratio. temp. cap. 65. Et S. Irenæus lib. 5. aduerſus hæreſes, cap. 23. Manifeſtum eſt itaque (ait) quoniam in illa die mortem ſuſtinuit Dominus obediens patri, in qua mortuus eſt Adam inobediens Deo.

13. De ſexta autem † hora idem notant Beda, & Glo. ordin. Matth. 27. ibi, A ſexta autem hora. & Mar. 15. ibi, Et facta hora ſexta. & Luc. 23. ibi, Et tenebræ factæ ſunt. S. Anſel. in eodem Matth. loco. Haymo in eiſdem locis Matthæi, & Marci, in homilijs ſupra citatis. & alij quamplurimi auctores.

Hic autem ſenſus longe videtur mihi illuſtrior, & præclarior, quàm ſi dicamus B. Ioannem alluſiſſe ad horam agni typici paſchalis, cum ille agnus non hora ſexta, ſed ad veſperam ex præcepto Dei immolari deberet. Et quamuis ex ſententia cuiuſdam Rabbini Dauid Kimki, quem in hoc ſequitur Ianſenius, ve-
14. ſpera † incipere intelligatur poſt meridiem, mihi tamen illius opinio non placet, & eſt contra communem omnium aliorum ſententiam. De qua re quia vidimus ſupra in alia quæſtione fuſius cap. 20. non eſt opus nunc, vt eadem repetamus.

Cur autem a B. Ioan. tempus Paſchæ expreſſum fuerit, iam paulo ſuperius explanauimus cap. præced.

Conſtat itaque ex ſupra deductis euidenter (niſi fallor) quòd verbum Paraſce-
15 ue † tam apud Ioan. quàm apud alios Euangeliſtas, non ſignificat aliud, quàm diem feriæ ſextæ. Vnde male, & falſo quidam Calepini, & linguæ latinæ Theſauri, manum apponentes rei ad ſe non pertinenti, dicunt in ver. Paraſceue, quòd dies, quo dominus noſter Ieſus Chriſtus pro humani generis ſalute cruci affixus fuit, Paraſceue dicitur, quoniam in eo Iudæi ſibi neceſſaria ad victum ſequentis diei præparabant, vt Paſchæ dies abſque operatione aliqua tranſigeretur. Si enim dixiſſent, vt Sabbathi dies abſque operatione aliqua tranſigeretur. vera vtique locuti fuiſſent. At poſtquam cum Græcis elegerunt Paſcha, à falſitate defendi non poſſunt: tum quia illa dies Paraſceues non fuit vigilia, ſed dies feſtus Paſchæ: tum quia ſi fuiſſet vigilia Paſchæ, non ob Paſcha, vt ipſi ignoranter affirmant, ſed ob Sabbathum neceſſaria ad victum fuiſſent præparanda.

DE MAGNO DIE SABBATHI.
Cap. LIX.

1. *Sabbathi feſtiuitas celebrior erat apud Iudæos reliquis omnibus feſtiuitatibus. Et erat maxime præcepta, & repetita. num. 10.*
2. *Sabbathũ occurrens infra hebdomadã paſchalẽ duplici capite dicebatur magnũ.*
3. *Paſchæ die primo feſto trãſacto permittebãtur Iudæi ad ſua tabernacula redire.*
4. *Sabbatho prohibitum erat Iudæis iter facere vltra mille paſſus.*
5. *Paſchalis hebdomada tota dicebatur ſollemnis; licet in prima, & ſeptima die tantum prohiberentur opera ſeruilia. Quod etiam procedebat in feſto Tabernaculorum. num. 6.*
7. *Magnus appellabatur aliquis dies feſtus ob frequentiam ſolam populorum. Non ob id quia dies duplicarentur. num. 8.*
9. *Dierũ duplicatio, ita vt duo dies pro vno et eodẽ cõputẽtur, & nominẽtur in hebdomada falſa eſt, & nõ eſt admittẽda. & num. 17. Sed ita vt plures dies duplicentur ad celebrandã aliquam feſtiuitatẽ, abſque interruptione dierum hebdomadæ, aut quemadmodum fit in biſſexto, admitti poteſt. num. 14.*
11. *Dominicam diem quam celebrat eccleſia ob reſurrectionem Chriſti, fatetur eſſe primam diem hebdomadæ, in qua etiam creatus eſt mundus.*
12. *Sol cum ſtetit tempore Ioſue, aut cum retroceſſit tempore Ezechiæ, ordo hebdomadæ non fuit interruptus.*
13. *Dies naturalis conficitur ex vna Solis integra & completa circumlatione.*
15. *Sabbathum ſepulturæ Chriſti non fuit duplicatum.*
16. *Reſurrexit Chriſtus die tertia non completa, neque tranſacta.*

SEcundum argumentum principale recentium Latinorum ſit illud deſumptum ex eod. B. Ioannis cap. 19. Erat enim magnus dies ille Sabbathi. Nam ob id appellatum fuiſſe magnum diem illum volunt, quia in eo duplex feſtiuitas occurrerit, Sabbathi ſcilicet, & primi diei Paſchæ.

Verum

Verum niſi fortiora ſtudeant recentiores iſti ſuæ opinioni fundamenta iacere, paruo omnino labore totam eorum machinam collapſam ſentient. Magnitudo illius diei in eo conſiſtebat, & non in alio, quia Sabbathum illud, cuius feſtiui-
1. tas † celebrior erat apud Iudæos reliquis omnibus feſtiuitatibus, vt apparet Leuit. 23. erat Sabbathum occurrens infra hebdomadam paſchalem, vt recte inquit Ruper. abb. lib. 13. in Ioan. ſuper dictis verbis, Erat enim magnus dies il-
2. le Sabbathi. Quod duplici capite † magnitudinem quamdam ſpecialem contrahere dicebatur.

Primo ob frequentiam populorum, nam cum vndique Iudæi conuenirent in Hieruſalem ad ſollemnitatem Paſchæ, non poterat Sabbathum illud alioquin per ſe ſatis celebre & illuſtre, non reddi tanto concurſu valde illuſtrius & celebrius. Et præcipue illo anno erat celeberrimum, quia occurrebat immediate
3. poſt diem feſtum Paſchæ. Nam cum tranſacto primo die feſto Paſchæ † permitterentur populi in propria tabernacula redire, ſi vellent, ex lege. vt habetur Deuter. 16. & ibi per Nicol. de Lyra, Dionyſ. Carthuſ. & alios; illo tamen anno cogebantur permanere in Hieruſalem etiam ſequenti die Sabbathi, quia Iu-
4. dæis prohibitum erat in Sabbathis † iter facere vltra mille paſſus. vt colligitur ex Matth. cap. 24. ibi, Orate, vt nō fiat fuga veſtra hieme vel Sabbatho. & Act. 1. ibi, Sabbathi habens iter.

Secundo dicebatur magnum Sabbathum illud propter hebdomadam paſcha-
5. lem, nam licet dies tantum primus & ſeptimus † Paſchæ præciperentur in lege eſſe ſancti atque ſollemnes, quia in illis ſolis prohibebātur opera ſeruilia. vt apparet Exho. 12. & Leuit. 23. tamen reliqui etiā dies illius hebdomadæ non nullam ſollemnitatem habebant, tum propter multa ſacrificia, quæ in ſingulis illis diebus offerebantur, de quibus habetur Num. 28. tum propter azyma, a quibus tota illa hebdomada ſollemnitas azymorum appellabatur. vt patet Exho. 23. & 34. ibi, Sollemnitatem azymorū cuſtodies. & 2. Par. 8. & 30. vbi ſeptem dies ſollemnitatis appellantur. Immo & tota illa hebdomada feſtum Paſchæ, & feſtum azymorum dici poterat. vt colligitur ex Act. cap. 12. ibi, Volens poſt Paſcha producere eū populo. & ex Ioſepho Iudæo lib. 3. antiq. iudaic. cap. 10. vbi ait, quòd feſtum azymorum durat dies ſeptē. Quo etiā modo ſollemnitas Tabernaculo-
6. rum † in menſe ſeptimo licet ex lege primam tantum diem haberet ſanctam atque ſollemnem abſque operibus ſeruilibus tranſigendam, Leuit. 23. tamen tota illa hebdomada appellabatur feſtum. vt apparet Deuter. 16. ibi, Septē diebus domino Deo tuo feſta celebrabis. & Ioan. 7. ibi, Erat autē in proximo dies feſtus Iudæorum Scenopegia. Et infra. Iam autem die feſto mediante. In quibus verbis quarta dies illius hebdomadæ deſignatur, vt communiter exponunt omnes.
7. Et vt ſciant Aduerſarij, diem aliquem feſtum appellari poſſe magnum † ob hominum multorum frequentiam & concurſum, abſque eo, quòd ſimul conueniant duæ præcipuæ feſtiuitates, eſt tex. Ioan. in d. cap. 7. qui id probat. Ibi enim dicitur, In nouiſſimo autem die magno feſtiuitatis ſtabat Ieſus, & clamabat. Vbi dies magnus feſtiuitatis appellatur octauus Tabernaculorum, qui dicebatur

Cœtus, atque Collectæ, Leuit. 23. Et tamen ille dies non erat maior, quàm dies Sabbathi. Sed ob multitudinem duntaxat populorum rectè magnus appellari poterat.

Excluſa nunc falſa quadam interpretatione ab eo tex. B. Ioan. cap. 19. Erat enim magnus dies ille Sabbathi. quæ conſiſtebat circa magnitudinem intenſiuam il-
8. lius diei, cauendus eſt alius malus intellectus circa magnitudinem eiuſdẽ diei † extenſiuam; quem intellectum ex ſuo ingenio finxit Middelburgenſis relatus ſupra cap. 50. num. 9. Ipſe enim vt aſſignaret numerum trium dierum mortis Chriſti abſque ſynecdoche contra Iudæos, voluit, diem illum Sabbathi in celebratione Paſchæ fuiſſe duplicatum ita vt duo dies pro vno Sabbathi die computarentur; & iccirco diem illum Sabbathi magnum fuiſſe a Ioan. appellatum, opinatus eſt.

Sed certe dum hic auctor voluit ad conſtituendum Sabbathum magnum duplicare dies, magnum (vt id quod eſt libere fatear) duplicauit errorem. Nam ſi ſe-
9. mel hæc dierum duplicatio † prout ipſe ſtatuit, admittatur, ita omnia ſurſum & deorſum perturbabuntur, vt neque Chriſtiani, neque Iudæi vllam prorſus veram dierum obſeruationem amplius tenere valeant.
10. Iudæis præceptum fuerat a Deo Sabbathum † cuſtodiendum, vt ſcilicet in die ſeptima hebdomadæ ab omni opere vacarent. Et toties repetitum illis hoc primæ tabulæ præceptum fuerat, vt nullum aliud magis. Quod apparet Exho. 16. 20. 23. 31. 34. 35. & in alijs mille locis. Modo ſi dicamus, quòd Iudæi feſtum aliquod celebrauerint duobus continuis diebus, qui pro vno & eodem die hebdomadæ haberi deberent, quis non videt, quòd iam non celebraſſent amplius diem ſeptimam hebdomadæ in Sabbathum, ſed primam vel ſecundam, vel aliam quamcumque? Quòd ſi quis tam firmæ diſpoſitionis ſit, vt hoc abſurdum deglutire, & digerere poſſit, ego illi tamquam victori herbam porrigere (vt in prouerbio eſt) non dubitabo.

Certe B. Epiphan. in Panario, lib. 2. Tom. 1. hæreſ. 51. contra hæreſim, quæ nõ ſuſcipit euangelium Ioannis, & Apocalypſim. circa fin. declarans locum Luc. cap. 6. Factum eſt autem in Sabbatho ſecundo primo. ait, Sabbathum primum eſſe, quod ab initio decretũ eſt, ac dictum a Domino in mundi creatione; quod per circuitum (inquit) ab eo tempore vſque huc iuxta ſeptem dies reuoluitur. Et Eccleſia ſancta dum celebrat diem Dominicam ob reſurrectionem Chriſti,
11. agnoſcit diem Dominicam † eſſe illam, in qua primo factus eſt mundus, & in qua facta eſt lux. Et ſic fatetur, diem Dominicam primam eſſe inter ſeptẽ dies, ſiue mauis dicere octauam omnium præcedentium dierum. Vnde in hymno Dominicæ ad Matutinum, qui B. Gregorio adſcribitur, ita canit.

Primo dierum omnium,
Quo mundus exſtat conditus,
Vel quo reſurgens Conditor,
Nos morte victa liberat.

Et Sedulius lib. 4. Carminum,

Cœperat

Cœperat interea poſt triſtia Sabbatha felix.
Irradiare dies, culmen qui nominis alti
A Domino dominante trahit, primuſque videre
Promeruit naſci mundum, atque reſurgere Chriſtum.

Ad quod alludens B. Hieron. vel quiſquis ille ſit, qui in Marcum ſcripſit, cap. vlt. in princ. Poſt Sabbatha (inquit) triſtia felix irradiat dies, quæ primatum in diebus tenet, luce prima in ea luceſcente, & Domino meo cum triumpho reſurgente. Et B. Leo papa in c. quod die. diſt. 75. de Dominica die agens. Quæ tantis (ait) diuinarum diſpenſationum myſterijs conſecrata eſt, vt quidquid a Domino eſt inſigne conſtitutũ, in huius diei dignitate ſit geſtum. In hac die mundus ſumpſit exordium, in hac per reſurrectionẽ & mors interitum, & vita accepit principiũ. Et plures etiam alij in eamdẽ ſententiã ſcribunt, quos ne lõgior ſim, conſulto prætermitto. Non nullos autẽ citaui ſupra cap. 45. num. 3. & ſeqq.

Neque obſtat id, quod Middelburgẽſis, & alij quidam afferunt in contrarium;
12. de Ioſue ſcilicet, aut Ezechia, quorũ temporibus cum Solem† ſtetiſſe cõſtet, aut retroceſſiſſe, vt habetur Ioſ. 10. & 4. Reg. 20. videtur ordo ſeptimanæ interruptus fuiſſe apud Iudæos. Nam leue eſt hoc argumentũ, & nullius fere efficaciæ. Reſpondetur enim, quòd licet illis temporibus duplicatũ fuerit ſpatiũ diei artificialis, aut etiã forte triplicatũ, totum tamen illud ſpatiũ vna cum nocte ſequẽti
13. non conſtituit niſi vnum diem naturalẽ, qui cõficitur † ex vna Solis integra, & completa circumlatione ſuper terras. vt apparet Gen. 1. Factũque eſt veſpere & mane dies vnus. Deinde aliud eſt loqui de eo quod fit ex neceſſitate, Deo per miracula ad id cogente; aliud de eo quod fit ex mera voluntate, & libero hominũ arbitrio. Primum legem non violat, ſecundum violat.

Dicendum eſt itaque ſine dubio, vel duplicationes illas dierum falſas eſſe, vel ſi
14. veræ quãdoque fuerint. ita eſſe intelligendas, vt dies ipſi duplicati† ad celebrationem feſti, in ſuo tamen nomine permanſerint: vt ſi (verbi gratia) vnus dies vocabatur Sabbathum, alter primus Sabbathi appellaretur, quemadmodũ etiã nos facimus in Biſſexto, in quo duo dies pro vno computantur. c. quæſiuit. §. 1. de verb. ſig. & l. cũ Biſſextus. ff. eo. tit. At ſi hoc pacto duplicatio accipiatur, iam nihil proderit Middelburgenſi, cum nos ſupra probauerimus cap. 50. num. 10. & ſeqq. certum eſſe, Chriſtum dominum in feria ſexta fuiſſe crucifixum, & in prima Sabbathi, hoc eſt in die Dominica reſurrexiſſe.

15. Et quòd in ſpecie Sabbathũ illud ſepulturæ † Chriſti non fuerit duplicatũ, ſed vnius dũtaxat diei, inde apparet, quòd Euãgeliſtæ diligẽtiſſime nobis deſcripſerunt, diẽ dominicæ paſſionis fuiſſe Paraſceuen, hoc eſt feriã ſextã, diẽ ſepulturæ fuiſſe Sabbathũ ſequens poſt Paraſceuen, & diẽ reſurrectionis fuiſſe primã Sabbathi, hoc eſt diẽ Dominicã immediate ſequẽtem poſt Sabbathũ: quæ dies Dominica tertia dies erat a paſſionis die, vt recte dicũt duo ex diſcipulis, qui ibant ipſa die in caſtellũ nomine Emmaus, Luc. 24. ibi, Nos autẽ ſperabamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael: & nũc ſuper hæc omnia tertia dies eſt hodie, quòd hæc facta ſunt. Quòd ſi Sabbathũ illud fuiſſet duplicatũ, vt vult Middelburgẽſis,

non tertia, ſed quarta dixiſſent dies eſt hodie, quòd hæc facta ſunt. Deinde quo modo ſaluarentur tot ſacrarũ ſcripturarũ teſtimonia, figuræ, & prophetiæ, quæ
16. Chriſtũ tertia † die ſurrecturũ clamãt? Et ne libera ſit Middelburgẽſi facultas interpretandi die tertia, id eſt cõplete tranſacta abſque Synecdoche, Oſee cap. 6. in princ. aperte dicit, Viuificabit nos poſt duos dies, in die tertia ſuſcitabit nos. Reperio 2. Par. 30. ſollemnitatem azymorum fuiſſe duplicatam, id eſt vt cele-
17. brarent alios ſeptem dies in azymis. Sed quòd aliquis dies ita fuerit † duplicatus, vt ſub eiuſdem diei nomine duo dies tranſigerentur, neque reperio, neque adduci poſſum vllo modo, vt veriſimile id vnquam putem.

DE CONIECTVRIS QVIBVS PROBARI VIdetur Chriſtum fuiſſe crucifixum Luna decimaquarta. Cap. LX.

1. *Feſta a Iudæis a veſpera in veſperam celebrabantur.*
2. *Dies fere ſemper nominant Euangeliſtæ ſecundum computationem vſualem, non ſecundum legalem.*
3. *Crucifixionis Ieſu Chriſti diem non fuiſſe feſtum Paſchæ, ſed (vt aiunt) vigiliam Paſchæ multæ coniecturæ probare videntur. Prima coniectura. num. 4. Secunda. num. 5. Tertia. num. 6. Quarta. num. 7. Quinta ex B. Chryſoſt. & Tertulliano. num. 8. Ex Theophylacto. num. 9. Ex Euthymio. num. 10. Ex Nicephoro. num. 11. Ex B. Epiphanio. num. 12. Ex B. Irenæo. num. 13. Ex B. Auguſtino. num. 14. Ex B. Anſelmo. num. 15.*

TErtium argumentum principale ſit illud, quod deſumitur ab Aduerſarijs ex Ioan. cap. 13. in princ. dum dicitur ibi, Ante diem feſtum Paſchæ. Vbi Ioannes diem feriæ quintæ ad veſperam, in quo facta eſt vltima cena a Chriſto cum Diſcipulis appellat ante diem feſtum Paſchæ; & tamen ſi Chriſtus fuiſſet crucifixus in die feſto Paſchæ Iudæorum, illa cena diceretur facta in ipſo die fe-
1. ſto, & non ante diem feſtum. Nam Iudæis a veſpera † in veſperam feſta currũt, & celebrantur. vt patet Leuit. 23.

Verum hoc argumentũ quo modo egregie in aduerſarios retorqueatur, videat (obſecro) lector quæ nos dicimus infra cap. 87. num. 16. & ſeqq. nam ibi, & non hic noſtra intereſt hoc argumentũ diluere, & retorquere. Nunc ſatis ſit, hoc breuiter reſpõſum dare, quòd B. Ioãnes locutus eſt ibi de diebus nõ ſecundũ cõputationẽ legalem, ſed ſecundũ computationẽ vſualem, quemadmodũ fere ſemper
2. locuti ſunt † Euangeliſtæ. Sed quo modo quem diem ceteri Euangeliſtæ vocãt primum azymorum, & diem immolationis Paſchæ, Ioannes vocauerit ante diẽ feſtum Paſchæ, infra (vt dixi) manifeſtiſſime declaratur a nobis, & concordatur.
3. Quartum argumentũ principale Aduerſariorum ſit illud, quod ex non nullis † conficitur indicijs, & coniecturis, quibus videtur probari, diem crucifixionis Ieſu Chriſti nõ fuiſſe feſtum, ſed communẽ, & (vt nos modo dicimus) ferialem.

Quarum

4. Quarum vna † ſit, quòd Iudæi conſultantes, quo modo Ieſum dolo tenerent, & occiderent, dicebant Matth. 26. & Mar. 14. Non in die feſto.

5. Alia coniectura † ſit, quòd Iudæi multos exercuerunt actus, & præſertim iudiciales in illo die, qui in feſto non licuiſſent; vt Chriſtum comprehendere, examinare, condemnare, ducere ad Præſidem, flagellare, teſtes producere, angariare Simonem patrem Alexandri & Rufi venientem de villa. & ſimiles. Et quamuis Iudæi animo eſſent infenſiſſimo in Chriſtum, & prauiſſimo, conabantur tamen facta ſua iuſtificare ex lege; & ipſi ſpecialiter dicebant de Chriſto, Ioan. 9. Non eſt hic homo a Deo, qui Sabbathum non cuſtodit.

6. Tertia coniectura † ſit, quòd Ioan. 19. dicitur, Iudæi ergo quoniam Paraſceue erat, vt non remanerent in cruce corpora Sabbatho (erat enim magnus dies ille Sabbathi) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura, & tollerentur. Ex quibus verbis videtur colligi, diem illum Paraſceues non fuiſſe feſtum; nam alioquin Iudæi non permiſiſſent in eo corpora in cruce ſuſpendi, ſicut nec permiſerunt, in ſequẽti feſto corpora in cruce remanere: par enim ratio videtur vtriuſque feſti, & vtriuſque facti.

7. Quarta coniectura † ſit, quòd non ſolum Iudæi illi ſcelerati, qui mortem Chriſti procurabant, ſed etiam alij pij, & boni inueniuntur feciſſe opera in illo die alioquin in feſtis prohibita.

Et ipſe dominus Ieſus Chriſtus eo die lauit pedes ſuorum Diſcipulorum.

Ioſeph vero ab Arimathæa, & Nicodemus, diſcipuli Chriſti occulti, ſepelierunt ipſum Chriſtum; atque ob id Ioſeph mercatus eſt ſindonem, & aduoluit ſaxum magnum ad oſtium monumenti: Et Nicodemus attulit miſturam myrrhæ, & aloes quaſi libras centum.

Similiter Mulieres illæ piæ, quæ Chriſtum ſequebantur, parauerunt illa ipſa die aromata, vt Lucas dicit cap. 23. in fi. ad vngendum ipſum; & tamen Sabbatho ſiluerunt ſecundum mandatum.

8. Quinta, & poſtrema cõiectura † ſit, quòd nõ nulli graues auctores tenent, Chriſtum fuiſſe crucifixũ Luna decimaquarta. Inter quos videtur fuiſſe quandoque B. Ioan. Chryſoſt. & Tertullianus, quos ſupra citauimus cap. 51. num. 4. & ſeq.

9. Sed expreſſiſsime hoc dicunt Euthymius, & Theophylactus. Hic quidem † ſuper Matth. cap. 27. ibi, A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt. Vbi, Tenebræ factæ (ait) non erant iuxta naturæ ordinem vt ex eclypſi Solis naturaliter facta; neque enim quando eſt decimaquarta Luna fit Solis deliquium: cum autem crucifigeretur, omnino decimaquarta Luna erat, Paſcha enim hæbreorũ tunc fiebat.

10. Ille vero † ſuper Matth. cap. 26. ibi, Veſpere autem facto diſcumbebat cũ Duodecim. Vbi latiſſime diſputat, Chriſtum cenaſſe Luna decimatertia. Et cap. ſeq. ſuper eiſdem verbis, A ſexta autem hora, tenet, quòd tenebræ illæ Luna quartadecima factæ ſunt. Et ſuper Ioan. cap. 19. ibi, Erat enim magnus dies ille Sabbathi. dicit, ideo magnum appellari diem illum Sabbathi, quòd non ſolum honoraretur vt Sabbathum, verum etiam propter feſtum azymorum, quod caſu in eo contigerat, & ita duplex feſtum erat.

Idem

11. Idem etiam ſentit Nicephorus † lib. 1. hiſtor. eccl. cap. 28. vbi ait, quòd Paraſceues die ad veſperam, vt lex præcipit, agnum immolari oportebat, & eadem die verum agnum in cruce immolari; & iccirco præueniri a Chriſto oportebat, vt quintæ diei ad veſperam legale Paſcha celebraret.

12. Et S. Epiphanius † (vt ad antiquiores reuertamur) in Panario lib. 2. Tom. 1. hær. 50. contra Teſſareſcædecatitas, Oportebat (inquit) Chriſtum in decimaquarta die immolari ſecundum legem, vt deficiat apud ipſos lumen, quod illuminat ipſos ſecundum legem, orto Sole, & Lunæ ſplendorem velante. A decimaquarta enim & infra luciditas Lunæ perit, ſic & in lege a Chriſti aduentu, & paſſione iudaica ſynagoga obſcurata eſt. Reſplenduit autem euangelium non diſſoluta lege, ſed impleta; non abolita figura, ſed declarante veritatem.

13. Beatus etiam Irenæus † lib. 4. aduerſus hæreſes, cap. 23. videtur aperte dicere, quod Chriſtus paſſus eſt in eo loco, in eo die, & in ea hora, in quibus Paſcha imperatũ fuerat a Moyſe immolari Deuteron. 16. vbi habetur, Immolabis phaſe veſpere ad Solis occaſum. Vnde conſequi videtur, quòd quando Chriſtus crucifixus eſt, tũc Paſcha a Iudæis immolabatur ex præcepto Moyſis; Et ſic dies Paraſceues Luna erat decimaquarta, non decimaquinta. Verba autem S. Irenæi hæc ſunt. Et nõ eſt numerum dicere, in quibus a Moyſe oſtenditur filius Dei: cuius & diem paſſionis non ignorauit, ſed figuratim prænunciauit eum Paſcha nominans; & in eadem ipſa, quæ ante tantum temporis a Moyſe prædicata eſt, paſſus eſt Dominus adimplens Paſcha. Non ſolum autem diem deſcripſit, ſed & locum, & extremitatem temporum, & ſignum occaſus Solis, dicens, Non poteris immolare Paſcha in vlla alia ciuitatum tuarum, quam dominus Deus tuus dat tibi, niſi in eo loco, quem delegerit dominus Deus tuus inuocari nomen ſuum ibi. Immolabis Paſcha veſpere ad Solis occaſum.

14. Præterea S. Auguſt. † tract. 120. in Ioan. ſup illud cap. 19. Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentũ, poſuerunt Ieſum. inſinuare videtur, quòd Iudæi cenam nocte illa poſt ſepulturã Ieſu facturi erãt. Ita enim habet. Acceleratam vult intelligi ſepulturam, ne adueſperaſceret, quando iam propter Paraſceuen, quam cenam puram Iudæi latine vſitatius apud nos uocant, facere tale aliquid non licebat. Quæ verba B. Auguſtini Dominicus de Soto in 4. ſent. diſt. 9. quæſt. 1. art. 4. circa fin. fatetur negotium faceſſere, vt ſoluantur.

15. Poſtremo S. Anſelmus † ſuper Matth. cap. 27. ibi, Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſceuen. apertiſſime dicit, Chriſtum duodecimo Kal. Aprilis, in ipſo vernali æquinoctio, ſexta feria, Luna decimaquarta, in qua erat Paſcha Iudæorum fuiſſe crucifixum; vt eo die agnus Dei pro ſalute hominum in cruce penderet, qua die agnus in liberatione populi occidi iuſſus eſt. Huicque ſententiæ conſentire Euangeliſtam dicit, qui ait, quòd Iudæi non intrauerunt in prætorium cum Pilato, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. Et ſi aliquis dicit, Quare ergo Dominus tunc non celebrauit Paſcha? Sciat (inquit) quòd ille non fuit ſub lege, & voluit ante Diſcipulis ſuis tradere ſacramentum corporis, & ſanguinis ſui, & poſtea ipſum corpus immolari in ara crucis.

Dicen-

Dicendum itaque videtur, vel quod ſimpliciter Luna erat decimaquarta quãdo crucifixus eſt Dominus, prout Græci dicunt; quod tamen videtur abſurdum. Vel ꝙ erat decimaquarta ſecundũ computationẽ Iudæorũ, qui trãſtulerant eo anno Neomeniã primi mẽſis in ſequẽtẽ diẽ, & ſecundũ veritatem erat decimaquinta Luna, prout recẽtiores quidam Latini ſentiũt: quod videtur rationabilius, & per cõſequens magis tenendũ, cum ex eo omnia facile ſibi congruãt, & cõcordẽtur.

DE CONIECTVRIS, QVIBVS PROBATVR, Chriſtum fuiſſe crucifixum Luna decimaquinta. Cap. LXI.

1. *Crucifixionis Chriſti diem fuiſſe feſtum, & Lunam decimamquintam probatur prima coniectura. Et ſecunda.num.6. Et tertia.num.8.*
2. *Paſchæ dies feſtus & ſollemnis non erat decimaquarta Luna, ſed decimaquinta apud Iudæos.*
3. *Paſcha die feſto liberare vnum ex vinctis, introductum fuerat apud Iudæos in memoriam liberationis populi de Aegypto.*
4. *Iudæi liberati fuerunt ex Aegypto Luna decimaquinta primi menſis.*
5. *Paſchæ legitimi, quod Chriſtus cum Diſcipulis ſeruauit, tres Euangeliſtas meminiſſe; Ioannem vero meminiſſe Paſchæ iudicialis tranſlati, quod Iudæi omnes ſeruauerunt; falſum eſt. & num.7.*
9. *Iudæos habuiſſe poteſtatem occidendi, præſertim ſi de criminibus ad legis quæſtiones pertinentibus ageretur, apparet ex multis. & num.14.*
10. *Crucis ſupplicĩu Romani reis inferebant. Sed & Iudæi idẽ obſeruabãt.num.12.*
11. *Generaliter dictum generaliter debet intelligi.*
13. *Paſchæ feſti ſollemnitate durãte non licebat Iudæis aliquẽ occidere. & num.15.*
16. *Herodes qui nominatur in paſſione Chriſti erat natiuitate, & religione Iudæus.*

VErum ad ea, quæ proximo capite allata ſunt argumenta reſpondetur in primis, quòd neque ſupradictæ coniecturæ eiuſmodi ſunt, vt intellectum cogant ad illis aſſentiendum contra veritatem, neque aliæ rurſus fortiores deſunt, quæ contrarium efficacius probent.

1. Et primo (vt nõ nullas cõiecturas nos etiã pro noſtra parte afferam*) quod dies † in quo crucifixus eſt Dominus, eſſet dies feſtus Iudæorum, probatur per illud Ioan. 18. in fi. Eſt autem (dicit ibi Pilatus Iudæis) conſuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha: vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum? Et ne quis exiſtimet, quòd Paſcha ibi accipitur pro decimaquarta Luna, in cuius veſpera Paſcha occidebatur; quemadmodum reliqui Euãgeliſtæ eamdem Lunam appellauerũt primam azymorum, & in qua neceſſe erat occidi Paſcha, & in qua Paſcha immolabãt; Matthæus occurrit cap. 27. qui eamdem diem, de qua Ioannes loquitur, appellat diem ſollemnem, dicens, Per diem autem ſollemnem conſueuerat Præſes populo dimittere vnũ vinctũ, quẽ voluiſſent. Et Marcus cap. 15. & Luc.

& Luc.cap.23.eamdem appellant diem feſtum.Cõſtat autem ex lege, quòd dies
2. feſtus,& dies ſollemnis † non erat decimaquarta Luna,ſed decimaquinta.vt ap-
paret Leuit.23. & Num.28. Differentia enim magna eſt inter diem Paſchæ , &
diem feſtum Paſchæ. vt bene not. Alex. de Ales in 4.par. quæſt.32. memb.3.ad
2.& Rayner.in ſumma Pantheol.tit. de Euchariſtia. cap.8. & Abulen.in 2. par.
Defenſorij.cap.8. Nam dies Paſchæ poterat appellari etiam quartadecima Lu-
na, at dies feſtus vel ſollemnis Paſchæ non niſi quintadecima Luna (vt dictum
eſt) appellari poterat; quæ tamen Luna decimaquinta etiam Paſcha ſimpliciter
appellabatur. vt in hoc tex. B. Ioan. cap. 18.

Rurſus ne quis dicat ex recentioribus Latinis, quòd a tribus Euãgeliſtis ideo ap-
pellatur dies ille feſtus,& ſollemnis,quia ſecundum legitimam computationem
Lunæ, quam Chriſtus obſeruauit, & quam ipſi attenderunt, vere erat feſtus &
ſollẽnis,nempe Luna decimaquinta,ſed ſecundum Iudæorum tranſlationẽ, quã
Ioannes attendit,erat tantum Paſcha,id eſt quartadecima Luna, non dies feſtus
Paſchæ: aduertendum eſt,quòd ſi bene conſiderentur verba Euangeliſtarũ, om-
nino hanc chimericam diſtinctionem excludunt. Nam tres primi Euangeliſtæ
dicunt, quòd per diem ſollemnem & feſtum conſueuerat Præſes dimittere tur-
bæ & populo vnum vinctũ quem voluiſſent; Et quòd propter hanc conſuetudi-
nem Pilatus dixit illis, Quem vultis dimittam vobis? Et vt Marcus habet, cum
aſcendiſſet turba cepit rogare,ſicut ſemper faciebat illis. Modo ſi populo & tur-
bæ ille dies non fuiſſet feſtus & ſollemnis, quo modo Pilatus ſecundum conſue-
tudinem diei feſti potuiſſet interrogare turbam , aut turba ſecundum eamdem
conſuetudinem petere vnum ex vinctis? Præſertim cum illa liberatio vnius ex
3. vinctis in die Paſchæ, introducta † dicatur in memoriam liberationis populi
iudaici de Ægypto.vt ſentit Glo.ordin.ſuper Ioan.cap.18.ibi,Eſt autem conſue-
tudo vobis.Et Nicol.de Lyra ſuper Matth.cap.27.ibi,Per diem autem ſollemnẽ.
& Luc.23.ibi, Neceſſe autem habebat.Et Haymo, & Gagnæ.ſuper eiſdem locis
Matthæi, & Ioannis. vbi Gagnæius citat etiam Bedam in eamdem ſententiam.
4. Et conſtet Exho. 12. Iudæos † liberatos fuiſſe de Ægypto Luna decimaquinta
primi menſis,non decimaquarta.

Ex his autem auctoritatibus Euangeliſtarum licet colligere vnum non minimi
5. ponderis contra Aduerſarios. Falſum eſſe † videlicet,tres primos Euangeliſtas
locutos fuiſſe de Paſcha legitimo, quod Chriſtus cum Diſcipulis ſeruauit, non
de Paſcha Iudæorum,de quo locutum fuiſſe aiunt B.Ioannem.Nam hic apparet
manifeſte, quòd tres Euangeliſtæ loquuntur de eo die feſto & ſollemni, qui pro
ſollemni,& feſto habebatur a turba, a populo,a Iudæis,& a Pilato.
6. Secundo, quòd dies ille feriæ ſextæ, in qua crucifixus eſt Dominus,eſſet † dies
feſtus, probatur ex Ioan.cap.13.ibi,Et cum intinxiſſet Ieſus panem, dedit Iudæ
Simonis Iſcariotæ.Et poſt bucellam tunc introiuit in eum Satanas.Et dicit ei Ie-
ſus, Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo ſciuit diſcumbentium, ad quid
dixerit ei. Quidã enim putabant,quia loculos habebat Iudas,quòd dixiſſet ei Ie-
ſus, Eme ea, quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum: aut egenis vt aliquid daret.

Cum

Cum ergo accepiſſet ille bucellam, exiuit continuo. Erat autem nox. Ex his verbis ſic ego argumentor. Si dies feriæ ſextæ, in qua crucifixus eſt Dominus, quæ ſequebatur poſt feriam quintam in qua facta eſt vltima cena, fuiſſet vigilia Paſchæ, vt inquiunt, & non dies feſtus Paſchæ, quo modo potuiſſent quidam ex diſcumbentibus cogitare, quod illa verba, Quod facis, fac citius. id importabant, ac ſi dixiſſet Ieſus, Eme ea quæ opus ſunt nobis ad diem feſtum? Numquid tam ſollicite anxium de craſtino nouerant modeſtiſſimum Præceptorem, qui vnicuique diei ſuam malitiam ſufficere docuerat Matth. 6. vt in principio noctis hora fere intempeſtiua præciperet ea parari, quæ per totam diem ſequentem cõmodiſſime parari poſtea potuiſſent? Profecto ex hoc tex. B. Ioan. quem tamen non inuenio ab alijs in hoc ponderatum, videor mihi non obſcure poſſe colligere, quòd ſequens dies vſualis feriæ ſextæ erat dies feſtus. Et iccirco bene poterant cogitare aliqui ex Diſcipulis, quòd illa hora in principio noctis iuſſus fuerat Iudas, qui loculos habebat, vt emeret verbi gratia cibos ad prandium, aut aliquid aliud ad ſollemnitatem pertinens, & ad vſum ſequẽtis diei feſti: Nam aliud opportunius tempus ad emendum iam non aderat. Neque hic dicere poſſunt recentiores Latini, qui contra nos ſentiunt, quòd ſequẽs dies erat quidem feſtus, ſed ipſi Chri-
7. ſto, & Diſcipulis tantum, qui celebrauerant Paſcha † legitimum, non autem Iudæis ceteris, qui celebraturi erant Paſcha tranſlatum in ſequenti die ad veſperã; Nam tex. hic eſt B. Ioannis, quem volunt ipſi, meminiſſe tantum Paſchæ Iudæorum; ceteros autem Euangeliſtas ſcripſiſſe aiunt de Paſcha legitimo, quod Chriſtus cum Diſcipulis obſeruauit.

Tertio, quòd dies ille, in quo Chriſtus crucifixus eſt, eſſet Iudæis dies feſtus, pro-
8. batur † ex eod. Ioan. cap. 18. ibi, Dixit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi, Nobis non licet interficere quemquam.

Sed aduertẽdũ eſt, quòd hæc Iudæorũ verba tripliciter exponũtur a Doctoribus. Prima expoſitio eſt, vt intelligantur Iudæi hoc dixiſſe, quia vere ipſi nullam habebant poteſtatem occidendi aliquem, vtpote rerum potientibus Romanis; & quia timebant, ne poſtea pœnas luerent, accuſati a Pilato, quòd indemnatum interfeciſſent. Quam expoſitionem tangit Theophylactus in Ioan. ſuper illis verbis cap. 18. Adducũt ergo Ieſum a Caypha in prætoriũ. Et B. Chryſoſt. ſup eiſdẽ verbis, homil. 82. in Ioan. & B. Cyrill. Alex. lib. 12. in Ioan. cap. 13. in fi.

Verum huic expoſitioni multa obſtant exẽpla in nouo teſtamento, quibus appa-
9. ret, Iudæos potuiſſe † occidere quoſdam impune, præſertim ſi de criminibus ad legis quæſtiones pertinentibus ageretur. Nam ipſi ſæpius tentauerunt occidere Chriſtum. & tulerunt lapides Ioan. 8. vt iacerent in eum. Et Nazareni duxerũt illũ vſque ad ſupercilium montis Luc. 4. vt præcipitarent eum. Item Iudæi lapidauerunt Stephanum adductũ prius in concilio, & interrogatũ a Principe Sacerdotũ. Act. 7. Et eorũdem Act. 9. Saulus adhuc ſpirãs minarum & cædis in Diſcipulos Domini, acceſſit ad Principem Sacerdotũ, & petijt ab eo Epiſtolas in Damaſcũ ad Synagogas, vt ſi quos inueniſſet huius viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret

duceret in Hieruſalem.ad Sacerdotes ſcilicet, & vtique puniendos. vt ait S. Au-
guſt.in ſerm. 14.de Sanctis,qui eſt in feſto Conuerſionis S.Pauli.in princ. Simi-
liter Act.4.& 5. apparet, Principes ſacerdotum iuriſdictionẽ exercuiſſe in Apo-
ſtolos,inijcientes in eos manus,& ponentes in cuſtodiam,& ſtatuentes in conci-
lio,& cædentes eos,& cogitantes etiam interficere, niſi a Gamaliele repreſſi fuiſ-
ſent. Et denique Act.21. procurauerunt Iudæi interficere Paulum, & omnino
interfeciſſent, niſi accurrens Tribunus, & milites Romani ui eripuiſſent eum e
manibus eorum. De qua re Iudæi non ſolum nullam dederunt pœnam, ſed ad-
euntes Præſidem Felicem Princeps ſacerdotum & ſeniores quidam audacter di-
xerunt Act.24.Inuenimus hunc hominem peſtiferum,& cõcitantem ſeditiones
omnibus Iudæis in vniuerſo orbe,& auctorem ſeditionis ſectæ Nazarenorum,
qui etiam templum violare conatus eſt, quem & apprehenſum voluimus ſecun-
dum legem noſtram iudicare: ſuperueniens autem Tribunus Lyſias,cum vi ma-
gna eripuit eum de manibus noſtris iubens accuſatores eius ad te venire, a quo
poteris ipſe iudicans,de omnibus iſtis cognoſcere,de quibus nos accuſamus eũ.
Ex quibus verbis colligitur,Iudæis non fuiſſe ſublatam omnem poteſtatem iudi-
candi ſecundum eorum legem a Romanis, niſi quando Præſes apud quem ſum-
ma erat auctoritas, ad ſe cauſſam aduocaſſet.Vnde apparet, Pilatum quando di-
xit,Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram iudicate eum. ſerio ea verba
protuliſſe,& non deridendo Iudæos.
Addo,quòd verba ſubiuncta B.Ioan.Vt ſermo Ieſu impleretur,quem dixit ſigni-
ficans qua morte eſſet moriturus. ſuperiori expoſitioni non bene quadrarent.
Nam ſi Iudæi nullam prorſus habuiſſent poteſtatem aliquem occidendi, non
erat multum difficile prophetare,quòd Iudæi volentes mortem Chriſti tradidiſ-
ſent eum gentibus ad occidendum.
Altera igitur expoſitio eſt,quòd Iudæi iccirco dixerunt, Nobis non licet interfi-
cere quẽquam.quia intelligebant de ſupplicio crucis: Non enim volebant,Chri-
10. ſtum ſimpliciter occidi,ſed crucifigi.Supplicium autem crucis Romani † ſoliti
erant reis inferre,non Iudæi. Et hanc interpretationem tangit B. Chryſoſt.in d.
homil.82.in Ioan.& Theophil.ſuper dictis verbis.Nobis non licet.&c.
Verũ neque hęc expoſitio ſatis probabilis mihi videtur.Nam hic agebatur de cõ-
dẽnatione, & occiſione Chriſti ſimpliciter & generaliter; neque vlla adhuc erat
facta mẽtio crucifixionis vt patet ex præcedẽtibus. Exiuit ergo Pilatus ad eos fo-
ras,& dixit,Quam accuſationẽ affertis aduerſus hominẽ hunc? Reſpõderunt,&
dixerũt ei;Si nõ eſſet hic malefactor,nõ tibi tradidiſſemus eũ.Dixit ergo eis Pila-
tus,Accipite eũ vos,& ſecundũ legem veſtrã iudicate eũ.Dixerunt ergo ei Iudæi,
Nobis nõ licet interficere quẽquã:Quare trahere verba generalia, quæ generali-
11. ter † poſſunt,& debent intelligi,ad ſenſum quẽdã ſpecialiſſimũ, videtur quædã
nimis coacta,& incõgrua interpretatio.Præſertim quia verba ſubiuncta,Vt ſer-
mo Ieſu impleretur quẽ dixit ſignificans qua morte eſſet moriturus.intelliguntur
de eo,quod prædixerat Matth.20.Mar.10.& Luc.18. quando cœpit duodecim
Diſcipulis dicere quæ eſſẽt ei euẽtura: Quia ecce (inquit) aſcẽdimus Hieroſoly-
mam,

mam,& Filius hominis tradetur Principibus ſacerdotum, & ſcribis, & ſenioribus,& damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent ei, & conſpuent eum,& flagellabunt eum,& interficiẽt eum:& tertia die reſurget. In quibus verbis Marcus nullam facit de cruce mentionem;neque Lucas. Et quamuis Matthæus dicat,Et tradent eum gentibus ad crucifigendum. Tamen vis in hoc loco Ioannis magis ſtare videtur in eo, quòd Chriſtus prædixerat, ſe a Iudæis tradendum gentibus ad occidendum, & quòd gentes Chriſtum ſibi a Iudæis traditum erant ſuis manibus occiſuræ,non Iudæi;quàm in eo quòd Chriſtus ſubiturus erat genus mortis, quod fit per crucem. vt rectè ſentit B. Auguſt. tract. 114. in Ioan. & Beda ſuper dictis verbis, Vt ſermo Ieſu impleretur. & Haymo ſuper eiſdem verbis in homil. feriæ ſextæ poſt Dom. Palm. vbi expreſſe dicunt. Non hic mortem crucis vult intelligi S. Ioannes, ſed quòd eum Iudæi forent gentibus traditnri.

12. Addo,quòd non videtur verũ, Iudæos non fuiſſe ſolitos ſuppliciũ † crucis reis inferre.Nam Deut.21.dicitur, Quando peccauerit homo quod morte plectendum eſt,& adiudicatus morti, appenſus fuerit in patibulo.&c. Et Philo iudæus in lib.de Specialibus legibus, circa fin.hæc habet. Homicidis lex non indulget, vt pecunijs luant, quod luendum eſt capite aut exilio: ſed exigit rigide, vt ſanguis expietur ſanguine,& inſidiatoris capite ſatisfiat interempti manibus. Alioquin peruerſa ingenia numquam ſatiantur maleficijs,ſed facinora cumulant facinoribus,augendo vſque malitiam,nec vllis eam circũſcribendo terminis.Contrà tales mille ſupplicia decreuiſſet Legiſlator, ſi potuiſſet: id quia non poterat, nouam pœnam addidit,iubens in ligno ſuſpendi homicidas. Et Ioſ. cap.8. habetur, quòd Regem vrbis Hai ſuſpendit Ioſue in patibulo vſque ad veſperam & Solis occaſum;præcepitque Ioſue,& depoſuerunt cadauer eius de cruce.

De hac autem re fuſe agit Couarr.lib.4.variar.reſol. cap.5. vbi agens de ſupplicio crucis, tractat quàm antiquum ſit, & a quibus ſoleret inferri, & non nulla alia in hac materia ſcitu digna.

Reſtat ergo,vt tertia expoſitio ad dicta verba, Nobis nõ licet interficere quẽquã.

13. quòd ſcilicet propter diẽ feſtũ Paſchæ ſollẽnitate durãte † nõ licebat Iudæis aliquẽ interficere,verior multo ſit,& probabilior reliquis.Quã expoſitionẽ ſecutus eſt B.Auguſt.in d.tract.114.in Ioan.vbi ita ait.Intelligendũ eſt,eos dixiſſe, nõ ſibi licere interficere quemquã propter diei feſti ſanctitatem,quem celebrare iam cœperant, propter quem de ingreſſu etiam prætorij contaminari metuebant. Eamdem expoſitionem ſequitur Beda ibi, & Haymo, vbi ſupra.Et B.Chryſoſtomus eamdem tangit in d.homil.82.in Ioan.ita inquiens.Quòd ſi dicunt,non licere eis interimere,eo tempore intelligendum eſt.& clarius homil.86.in Matth. ſuper illud cap. 27. Mane autem facto. Nam quoniam (inquit) interficere ipſum ſtatuerunt, & propter diem feſtum non poterant, ad Pilatum eum ducunt. Tu vero conſidera, quo modo res ita compulſa eſt, vt in die feſto ageretur. Quippe ita iam a priſcis temporibus fuerat figuris ſignificatum. Et S. Cyrill. Alexan. lib. 12. in Ioan. cap. 2. & 6. ſentit, quòd Iudæi vetari dixerunt

ab impia

ab impia cæde propter Paſcha; nam aliter miniſterium Pilati non quæſiſſent. Et hæc eſt etiam expoſitio Magiſtri hiſtoriæ ſcholaſticæ in hiſtor. euang. cap. 163. & Gloſ. ordin. & interlin. ſuper dictis verbis, Nobis non licet interficere quemquã. vbi inquiunt, quòd illud dixerunt Iudæi propter dies feſti ſanctitatem, quia in
14. alio tempore licebat† ſecundum legem interficere malefactores: lex enim præcipit, ne parcant malefactoribus, præſertim ſeducentibus a Deo ſuo, qualẽ Chri-
15. ſtum eſſe dicebant. Et quòd in feſtis† diebus abſtinerent Iudæi a cæde patet
16. Act. 12. vbi Herodes qui natiuitate, & religione Iudæus† erat, vt habet Glo. ordin. Luc. 23. ibi, Remiſit eum ad Herodem. nam pater ſuus fecerat ſe circumcidi tranſiens ad ritum iudaiſmi, vt not. ibidem Nicol. de Lyra citãs Ioſephum. in diebus azymorum apprehendit Petrum, & miſit in carcerem volens poſt Paſcha producere eum populo. vt ſcilicet iuxta expoſitionem Glo. ordin. ipſi eum occiderent Iudæi. Et Glo. interlin. ibidem inquit, quòd Petrus ideo tunc non eſt occiſus, ſed apprehenſus, quia dies erant azymorum; vt & de Chriſto dixerunt, Non licet in Paſcha occidere quemquam. Idem etiam quòd ſcilicet Iudæi in feſtis a reorum cæde abſtinerent, patet expreſſo teſtimonio Philonis iudæi in lib. 3. de vita Moſis. circa med. Cuius verba citabimus infra cap. 63. num. 18.

DE CONIECTVRIS, QVIBVS PROBATVR Chriſtum fuiſſe crucifixum Luna decimaquinta. Cap. LXII.

1. *Crucifixionis Chriſti diem fuiſſe feſtum, & Lunam decimamquintam probatur quarta coniectura. Et quinta ex teſtimonijs multorũ patrũ. num. 11. Vt Origenis. num. 12. Euſebij Cæſarien. num. 13. B. Clementis Romani. num. 14. B. Ioannis Chryſoſt. num. 15. B. Theophili Alex. num. 16. B. Cyrilli Alex. num. 17. B. Cyrilli Hieroſ. num. 18. Theodoreti. num. 19. Socratis, & Caſſiodori. num. 20. Theophylacti. num. 21. B. Hieronymi. num. 22. B. Ambroſij. num. 23. Bedæ. num. 24. B. Auguſtini. num. 25.*
2. *Palmarum ſollemnitas, in qua Chriſtus Hieroſolymam aſcendit, in die Dominica contigit. & num. 9. Et fuit decima die menſis, quando agnus aſſumebatur a Iudæis ad victimam pro Luna decimaquarta ad veſperam. vt not. B. Chryſoſt. num. 4. Et Beda. num. 5. Et plures alij num. 7.*
3. *Ante ſex dies Paſchæ. reſoluitur in hanc locutionẽ, id eſt ſexto die ante Paſcha: & vtraque extrema computanda ſunt, vt ratio ſex dierum conſtet.*
6. *Agnus paſchalis in eo quòd aſſumebatur die decima menſis, Chriſtum figurabat.*
8. *Chriſtum vno die anticipaſſe Iudæos in celebratione Paſchæ, falſũ eſſe oſtenditur.*
10. *Bethphage quid ſit.*
26. *Paſchæ dies Luna decimaquarta neque feſtus neque ſollẽnis erat apud Iudæos, ſed Paſchæ dies Luna decimaquinta & feſtus & ſollemnis erat.*

Quarto,

1. QVarto, quòd dies ille, in quo crucifixus eſt Dominus, eſſet dies feſtus † Paſchæ Iudæorum probatur per illud Ioan. cap. 12. Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem ſuſcitauit Ieſus. Fecerunt autẽ ei cenam ibi. &c. Quibus verbis denotatur ſecundum cõmunẽ Doctorũ expoſitionẽ dies vltimi Sabbathi, quod fuit ante feſtum Paſchæ. Nã in eod. cap. ſubiungitur, quòd in craſtinum turba multa quæ venerat ad diem feſtum, cum audiſſent, quia venit Ieſus Hieroſolymam acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiam ei. Et conſtat ex traditione vniuerſalis eccleſiæ, illam pal-
2. marum ſollemnitatem † in die Dominica contigiſſe, vt ibi etiam dicit Glo. interlin. Modo ſi dies illa Sabbathi, ſexta erat dies ante Paſcha, vt inquit B. Ioan. impoſſibile videtur, quòd dies feſtus Paſchæ venerit Iudæis in die Sabbathi prout Græci volunt, & recentiores quidam Latini, nam ſic Sabbathum illud præcedens fuiſſet non ſexta dies, ſed ſeptima ante Paſcha.
3. Eſt enim aduertendum, quòd hæc locutio, Ante ſex dies Paſchæ. † reſoluitur in hanc, id eſt ſexto die ante Paſcha. In qua locutione vtraque extrema computãda ſunt, vt ratio ſex dierum conſtet, ipſe ſcilicet dies Paſchæ, & ipſe ſextus dies ante Paſcha. quemadmodũ late infra demõſtraturi ſumus cap. 73. num. 18. vbi de appellatione dierũ a Nonis, Idibus, & Kalẽdis ſumpta diſputabimus. Quare ſi Sabbathũ erat dies ſextus ante Paſcha, neceſſario dies Paſchæ futura erat feria quinta, vt ſic numerus ſex dierũ habeatur vtriſque extremis cõputatis. Et cõſequẽter vt omnia cõſonent dicendũ eſt, ꝙ Sabbathũ illud erat nona Luna primi mẽſis, vt expreſſe interpretatur Theophyl. ibi. & dies Paſchæ futura erat feriã quinta Luna decimaquarta. dies autem feſtus Paſchæ feria ſexta Luna decimaquinta.

Quod colligitur etiam ex eo, quòd Dominus die Dominica ſequenti ingreſſus
4. eſt in Hieruſalẽ ſollẽniter, tamquam agnus qui decima † die menſis aſſumebatur ad victimam. Exho. 12. Sic enim hanc rem explicat B. Chryſoſt. apud S. Tho. in Catena, ſuper dictis verbis Ioan. 12. In craſtinum autem. &c. Præceptum (inquit ibi B. Chryſoſt.) legis erat, vt decima Luna primi menſis agnus ſiue hædus in domo recluderetur vſque ad quartamdecimã eiuſdẽ menſis, quando ad veſperam immolabatur; vnde & verus agnus ex omni grege ſine macula electus pro populi ſãctificatione immolãdus, ante quinque dies, id eſt decima Luna Hieroſolymã
5. aſcendit. Et Beda † in homil. in Domin. Palm. ſuper illud Matth. 21. Cũ appropinquaſſet Ieſus Hieroſolymã, Ante quinque dies (ait) Paſchæ venire voluit, ſicut ex Ioannis euãgelio didicimus, vt etiã per hoc oſtenderet, ſe eſſe agnũ immaculatũ,
6. qui peccata tolleret mundi. Agnus quippe † paſchalis, cuius immolatione populus Iſrael ab Ægyptia ſeruitute eſt liberatus, ante quinque dies Paſchæ, id eſt decima Luna domũ inferri, & ipſa die Paſchæ, id eſt decimaquarta Luna ad veſperã iuſſus eſt immolari, ſignificãs eũ, qui nos ſuo ſanguine redempturus, ante quinque dies Paſchæ, id eſt hodierno die, magno præcedentium, ſequẽtiumque populorũ gaudio, ac laudatione deductus venit in tẽplum Dei, & erat quotidie docens in eo. Quinta demum peracta die vbi veteris Paſchæ ſacramẽta hactenus obſeruata conſũmauit, ac noua deinceps obſeruãda Diſcipulis ſacramenta contradidit,

tradidit, egreſſus in montem Oliueti tentus eſt a Iudæis; & mane crucifixus, ipſa nos die a dæmoniaca dominatione redemit, qua antiquus ille hebræorum populus per immolationem agni iugum Ægyptiæ ſeruitutis abiecit. Ergo Dominus inſtar agni paſchalis ante quinque dies quàm pati inciperet, locum paſſionis adijt, vt ſe inſinuaret eſſe illum, de quo prædixit Iſaias, Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet, & non aperiet os
7. ſuum. Hæc Beda. Idem myſterium notant etiam multi alij † Doct. vt Amalar. lib. 1. de eccl. off. cap. 10. Rupert. abb. Tuitien. lib. 5. de diui. off. cap. 7. & lib. 2. ſuper Exho. cap. 6. & ſeq. & lib. 10. in Ioan. ſuper illud cap. 11. Quid putatis quia non venit ad diem feſtum? & ſuper illud idem cap. 12. Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ. Et infra. ſuper illud eiuſdem cap. In craſtinum turba multa. S. Anſelmus ſuper Matth. cap. 21. in princ. & ibidem Beda. Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 67. num. 12. S. Anton. in Chron. par. 1. tit. 5. cap. 5. §. 5. Nicol. de Lyr. ſuper Ioan. d. cap. 12. & ibidem Gagnæius. Opus aureum orn. omni lap. pret. in Sabb. ante Dom. Palm. dub. 5. Call. Placentinus in euangelia Quadrag. enarr. 41. & enarr. 43. in proœm. Ioan. de Tur. crem. ſuper euang. Dom. Palm. quæſt. 2. Silue. in Roſa aurea, tract. 3. quæſt. 29.

Si igitur dies Dominica Palmarum fuit decima Luna, vt ex Theophyl. Beda, B. Chryſoſt. & alijs ſupracitatis habetur, immo ex ipſo B. Ioan. cap. 12. ibi, Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ. & ex ſollemni ingreſſu Chriſti in Hieruſalem colligitur, euidenter ſequitur, quòd dies ſequens feriæ quintæ erat decimaquarta Luna, in qua agnus ad veſperam occidi ab omnibus debebat.

Neque poſſunt hic dicere recentiores iſti Latini græcizantes, quòd Dominica Palmarum erat decima Luna ſecundum veram computationem, non ſecundum computationem Iudæorum, qui per tranſlationum conſtitutionem in diem ſequentem Neomeniam reiecerant. Nam Beatus Ioannes præciſe loquitur de Paſcha Iudæorum. In fine enim cap. 11. dixerat, Proximum autem erat Paſcha Iudæorum, & multi aſcenderunt Hieroſolymam ante Paſcha, vt ſanctificarent ſeipſos. & ſtatim in initio cap. 12. ait, Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ. &c. Vnde apparet, continuate Euangeliſtam eiuſdem Paſchæ mentionem facere, & de eodem Paſcha Iudæorum euangelicam ſuam hiſtoriam texere.

8. Præterea ſi verum eſſet quod iſti aiunt, quòd Chriſtus vno die † anticipauit Iudæos in celebratione Paſchæ, vt reſeruaret ſui occiſionem in Paraſceue Iudæorum, vt ſcilicet ſeipſum verum agnum exhiberet in cruce immolatum eo die, quo Iudæi omnes typicum agnum immolabant, ex hoc neceſſario inferretur, quòd Chriſtus ea decima Luna ſeipſum debuiſſet per ſollemnem ingreſſum in Hieruſalem ad immolationem præparare, & tanquam verum agnum offerre, qua ceteri omnes Iudæi agnos legales per domos & familias ſuas ad Paſchæ celebrationem aſſumebant. Quare aut dicere debent Græci & Græcizantes, quòd Chriſtus ingreſſus eſt in ciuitatem Hieruſalem ſollemniter feria ſecunda, quæ
9. erat ſecundum ipſos decima Luna Iudæorum, & non die Dominica † prout habet traditio vniuerſalis eccleſiæ: aut ſi fatentur ingreſſum fuiſſe Chriſtum die

Domini-

Dominica, fateantur etiam neceſſe eſt, diem Dominicam fuiſſe decimam Lunam Iudæorum; ſi tamen myſterium in ingreſſu illo agnoſcere velint, quod B. Chryſoſt. & Beda, & Amalar. & S. Anſel. & Theophyl. & Ruper. abbas, & alij innumerabiles agnouerunt. Quod myſterium etiam locus Bethphage, vnde Chriſtus initium illius ſollemnis ingreſſus auſpicatus eſt, indicat. Nam Beth-
10. phage, † vt habet B. Hieron. ſuper Matth. cap. 21. ſacerdotum viculus erat, ex quo ſacerdotes ſecundum Ianſenium ibidem cap. 110. concor. euang. in princ. paſchales victimas, & alias deducere in Hieruſalem ſoliti erant.

11. Quinto, & poſtremo idem probatur † ex ſententia multorum antiquorum Patrum, qui tenent, diem illum, in quo crucifixus fuit Chriſtus, fuiſſe feſtum & ſollemnem, Lunam ſcilicet decimamquintam.

12. Origenes † tract. 35. in Matth. ſuper illud cap. 27. Per diem autem ſollemnẽ cõſueuerat Præſes. &c. ſic habet. Arbitror autẽ propter iſtum diem feſtum Iudęorũ, in quo Barabbas ad vitam electus eſt, Chriſtus autem neglectus, Dominum dicere per Prophetam, Ieiunia, & ferias, & dies feſtos veſtros odit anima mea. & quia magis ſollemnitatem agere voluerunt cum latrone dimiſſo, quàm cum Ieſu. Verbi gratia dicam. Si egiſſent ſollemnitatem recte, ſicut Ioſias, aut aliquis ſimilis ei, & data eis fuiſſet quem vellent petendi licentia, ſine dubio Ieſum poſtulaſſent, Barabbam autem condemnaſſent. Nos autem oremus, vt feſtum diem colentes, non in fermento veteri, neque in fermẽto malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis & veritatis, Barabbam quidem condemnare, Ieſum autem ab omnibus vinculis liberum accipere nobis mereamur in regem & dominum. Et quamdiu hæc facimus, non conuertuntur dies feſti noſtri in luctum, neque cantica noſtra in lamentationem: ſed erunt in nobis ſollemnitates veræ, ſollemnitates Dei. Et in homil. 23. ſuper Numer. Propterea ergo (ait) quòd grande peccatum peccauit Hieruſalem ſecundum quod ſcriptum eſt in Lamentatione, in commotione facta eſt, & perierunt omnes feſtiuitates eius, & dies ſollemnes eius: quoniam in loco ſancto, & in die feſtiuitatis dominum meum Ieſum Chriſtum occiderunt. Et propterea dicit ad eos, Neomenias veſtras, & Sabbatha, & dies feſtos veſtros odit anima mea.

13. Euſebius Cæſareen. † in omnimoda hiſtoria canonum chronicorũ, cuius fragmentũ ſequens recitat Anaſtaſius Antioch. in lib. variarum quæſtionum. vt refert Franc. Turrianus in explanatione cap. 16. lib. 5. conſt. apoſt. B. Clem. Romani. Poſtquam (inquit) vmbroſum Paſcha cum Diſcipulis comedit, & Paſcha auctoritatis præcipuæ introduxit, quinto die hebdomadis, qui erat Lunæ decimusquartus, Menſis vero Martij viceſimusſecundus, indictione decimaquinta, ipſa eadem nocte in eiuſdem menſis diem viceſimumtertium ferente, traditus eſt, ac illo ipſo die crucifixus, reſurrexit viceſimoquinto die Dominico.

14. B. Clemẽs Rom. † d. lib. 5. conſt. apoſt. cap. 14. ſecũdum trãſlationem Turriani, vel 16. ſecundum tranſlationem Bouij, de Iudæis loquens, In ipſo enim (inquit) die ſuo feſto Dominum cõprehenderunt; vt perduceretur ad exitũ quod ſcriptũ eſt, Poſuerunt ſigna ſua, ſigna; & in medio ſollemnitatis ſuæ non cognouerunt,

Quam conſtitutionem citat S.Epiphan.in Panario,hær.70.contra Audianos his verbis.Dicunt enim ijdem Apoſtoli, Quando illi (Iudæi) conuiuantur,vos ieiunantes pro ipſis lugete, quoniam in die feſtiuitatis Chriſtum crucifixerunt.

15. B.Ioan.Chryſoſtomus† in Matth.homil.87.ſuper illud cap.27.Per diē autē ſollemnē.&c.Poſtquam (ait) Pilatus cogitando legē adinuenit quamdam, quæ ſollemnitati ex condemnatis aliquem condonare iubebat, turbis perſuaſerūt Pontifices, vt Barabbam vna omnes peterent voce. Et infra. Præpoſuerunt itaque illum orbis Saluatori, nec rationem temporis aliquam habuerunt, quod ſanctum erat,atque ſollēne;nec humanitatis leges,aut aliud huiuſmodi veriti ſunt.

16. B.Theophilus Alex.† ſcribens imperatori Theodoſio maiori, vt refert Beda in lib.de ratio.tempor.cap.57.& 59. Saluator noſter (ait) decimaquarta quidem eſt traditus Luna,hoc eſt quinta poſt Sabbathum,decimaquinta autem crucifixus, die tertia reſurrexit,hoc eſt decimaſeptima Luna, quæ tunc in Dominica die videtur inuenta,ſicuti & ex euangeliorum obſeruatione comperimus.

17. B.Cyrillus Alex.† citatus a S.Tho.in Catena,ſuper illis verbis Luc.22. Deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum ante quam patiar. Quod ideo dicit (inquit) quia Diſcipulus auarus proditionis tempus explorabat:ſed ne traderet eum ante feſtum Paſchæ, non explicauerat Dominus domum, vel virum penes quem Paſcha perageret: cuius cauſſam per hæc verba oſtendit.

18. B.Cyrillus Hieroſol.† catech.13.loquens de paſſione Dñi.Sed quæris (ait) aperte,qua hora Sol defecerit,ſi octaua, vel decima? Dic Iudæis veritatē o Propheta. Quādo deficiet Sol?Dicit igitur Amos propheta.Et erit in die illa dicit Domin', occidet Sol in meridie. Ab hora enim ſexta tenebræ factæ sūt:& obtenebrata eſt lux ſuper terrā in die. Quale hoc tēpus o Propheta, & qualis dies?Et conuertam ſollemnitates veſtras in luctum.In azymis enim hoc agebatur. Deinde dicit, Et ponam ipſum ſicut luctum dilecti,& eos qui cum ipſo,ſicut diem doloris.In die enim azymorum & ſollemni mulieres ipſorum plangebant & flebant, Apoſtolī vero occultati dolebant. Admiranda ergo hæc prophetia.

19. Theodoretus † in Exho. quæſt. 24. Denunciat autem (inquit) vt ſacrificent decimaquarta die ſub veſperam: ſub hanc enim veſperam etiam Chriſtus dominus traditus eſt Iudæis.

20. Socrates lib.5. hiſt. eccl. cap.21. & Caſſiodorus† in Tripart. lib.9. cap.38. dicunt, Beatos Euangeliſtas in hiſtoria ſua ſcribenda Moſayci Paſchæ feſti mentionem feciſſe, Seruatorem ſcilicet azymorum tempore paſſum eſſe, cum celebre apud Iudæos ageretur feſtum, vt oſtenderent illi, quòd Iudæi in diebus feſtis ſe cæde & ſanguine polluerunt.

21. Theophylactus† ſuper Ioan.cap.12.in princ.in illis verbis. Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniam. Decima quidem (inquit) menſis accipiunt ouem immolandam in Paſcha, & ex eo tempore requirere incipiunt quæ neceſſaria ad feſtum. Denique & cena, quæ ante ſex dies, quæ eſt nona menſis,latius epulantur, & initia feſtiuitatis illo die faciunt. Ideo & Ieſus ſimul cenauit in Bethaniam veniens.In quibus verbis indicat,vt ſupra iterum diximus,cenam illam in

Bethania

Bethania factã in Sabbatho ante Paſcha, fuiſſe factã in die nona Lunæ primi mẽſis; & cõſequẽter, Dñm fuiſſe crucifixũ Luna decimaquĩta, q̃ erat dies Paraſceues.

22. B. Hieronymus † (vt non nullos etiam ex Latinis noſtris adducamus) ſuper Matth. cap. 26. ibi, Prima autem die azymorum. Prima azymorum (inquit) quartadecima dies menſis primi eſt, quando agnus immolatur, & Luna pleniſſima eſt, & fermentum abijcitur.

23. S. Ambroſ. † in epiſt. 83. ad Epiſcopos per Æmiliã cõſtitutos, de Chriſto loquẽs, Ipſe ergo (ait) qui legẽ locutus eſt, poſtea veniens p Virginẽ nouiſſimis tẽporibus plenitudinẽ legis conſũmauit, quia venit non legem ſoluere, ſed implere; & celebrauit Paſcha, hebdomadæ in qua fuit quartadecima Luna, quinta feria. Denique ipſa die (ſicut ſuperiora docẽt) Paſcha cũ Diſcipulis mãducauit. Sequẽti autẽ die, hoc eſt ſexta feria crucifixus eſt Luna quintadecima. Sabbatho quoque magno illo ſextadecima fuit. Ac per hoc ſeptimadecima Luna reſurrexit a mortuis.

24. Venerabilis Beda † ſæpiſſime in quamplurimis locis, ſed præcipue in lib. de ratio. comp. cap. 17. & in lib. de ratio. temp. cap. 45. (quæ loca etiam ſupra citauimus cap. 50. num. 10.) hanc eamdem ſententiam adſtruit, ita inquiens. Nã quòd Dominus decimaquinta Luna feria ſexta crucem aſcenderit, & vna Sabbathorum, id eſt die Dominica reſurrexerit a mortuis, nulli licet dubitare catholico, ne legi, quæ agnum paſchalem decimaquarta die primi menſis ad veſperam immolari præcipit, pariter & euangelio quod Dominum eadem veſpera tentum a Iudæis, & mane ſexta feria crucifixum, ac ſepultum, prima Sabbathi reſurrexiſſe perhibet, videatur incredulus. Et rurſus in eod. lib. de ratio. temp. cap. 59. ita ait, Vbi autem primum Dominicus reſurrectionis Chriſti dies fuerit, varie refertur. Et quidẽ (vt ſupra memorauimus) quidã octauo Kalendarum Aprilium, ſed alij ſexto, non nulli quinto Kalẽdarum earumdẽ die fuiſſe aſſeuerant. Vbi notandũ, quia ſi octauo Kalendarum memoratarum (vt antiquiores ſcripſere) reſurrectio Domini facta eſt, quintus profecto circuli decemnouennalis tunc agebatur annus habens Concurrentes ſeptem, & Lunam decimam quartam ſicut ſemper vndecimo Kal. Apr. Si autẽ ſexto Kal. Apr. Dominus reſurrexit, decimuſtertius circuli præfati annus extitit, quinque habens Concurrentes, & Lunam decimamquartam vt ſemper nono Kal. Apr. Porro ſi quinto Kalendarũ ſupraſcriptarũ reſurrectio celebrata eſt Chriſti, ſecundus circuli decemnouennalis exiſtens annus Concurrentes habebat quattuor, & Lunam decimamquartam ſicut ſemper octauo Kal. Apr. Quæ cunctæ decimæſeptimæ Lunæ, in qua die Dominica, prima ſacroſanctæ reſurrectionis ſunt acta myſteria, curſu panduntur indubio. Tantum diligentiſſime cauendum, ne hanc decimaſexta Luna, vt quidam, patratam confirmando, non ſolum ineuitabilę noſtræ calculationis diſpendium, ſed & grauiſſimum noſtræ fidei incurramus periculum.

25. S. Auguſtinus † tract. 50. in Ioan. in princ. ſuper illud cap. 11. Proximum autem erat Paſcha Iudæorum. & ibidem etiam Beda. Illum (inquiunt) diem feſtum Iudæi cruentum habere Domini ſanguine voluerunt: illo die feſto occiſus eſt agnus, qui nobis eumdem diem feſtum ſuo ſanguine cõſecrauit. Idem S. Auguſt.

& Glo. interlin. ſuper illud pſal. 73. Et gloriati ſunt qui oderunt te in medio ſollemnitatis tuæ. Tunc(aiunt) euerſa eſt Hieruſalem, quando ſollemnitas agebatur paſchalis, in qua crucifixerunt Dominum.

Clarum eſt autem (puto) apud omnes, pro ſupradictis auctoritatibus bene intel-
26. ligendis, quòd decimaquarta Luna † neque dies feſtus, neque ſollemnis erat
apud Iudæos. vt ſuperiori cap. declarauimus num. 2. Quare relinquitur, quòd ſi Dominus in die feſto & ſollemni Iudæorum crucifixus eſt, nó in decimoquarto, ſed in decimoquinto Lunæ crucifixus ſit. Et e conuerſo ſi in quintadecima Luna crucifixus eſt, in die feſto & ſollemni crucifixus eſſe intelligatur.

DE SOLVTIONIBVS, QVIBVS CONTRARIÆ conjecturæ, quæ videbantur probare, Chriſtum Luna decimaquarta fuiſſe crucifixum, eliduntur. Cap. LXIII.

1. *Chriſtus occiſus eſt, non quando Iudæi voluerunt, ſed quando ipſe voluit. Nam & in die feſto, & cum tumultu populi occiſus eſt, licet ipſi dicerent, Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo. num. 2.*
3. *Iudæi abſtinere volebant ab occiſione Chriſti in die feſto, non propter religionem, ſed ne impedirentur a tumultu populi. Vt notat B. Chryſoſt. num. 4. Et B. Leo. num. 5. Et Rupertus abbas. num. 6.*
7. *Iudæi in occiſione Chriſti nihil manibus proprijs, ſed omnia mediantibus militibus Romanis peregerunt. Dicuntur autem quandoque ipſi ea effeciſſe, quia ipſis impellentibus facta ſunt. num. 8. 9. 10. & 11. Vel quia militibus præbuerunt ſe ſocios. num. 12. Quòd ſi etiam ipſi dicantur aliquid ſuis manibus effeciſse, nihil per hoc diei feſto præiudicatur. num. 14.*
13. *Milites apparitores inter omnes homines audaciſſimi ſunt.*
15. *Feſtis diebus reos apprehendere non erat Iudæis prohibitum. & num. 16. & 18.*
17. *Conſultatio non eſt de impoſſibilibus.*
19. *Feſtis diebus lex prohibebat opera tantum ſeruilia, non etiam alia non ſeruilia.*
20. *Iudæi in paſſione Chriſti nullam ſeruauerunt formam iudicij.*

NOn obſtant modo coniecturæ pro contraria parte cap. 60. ſupra allegatæ.
Et ad primã, de qua ibi num. 4. reſpondetur, ꝙ Matthæus, & Marcus iccirco meminerũt, congregatos ſacerdotes, & principes populi definijſſe, Ieſum non occidendũ aut capiendũ in die feſto, vt ſignificarẽt, paſſioni Chriſti eũ diẽ a Domino delectũ eſſe, quo eius interfectores ipſum capere, & occidere nolebant; & quaſi oſtendere voluerunt, diem quem Dñs ſtatuerat, & prædixerat, illos vitaſſe
1. ſtudioſe; quo magis intelligeretur, Dñm ab illis fuiſſe † occiſum, nõ quãdo illi volebãt, ſed quãdo ipſemet voluit. vt nor. Ianſen. in cõcor. euang. cap. 128. in princ. & ante ipſum B. Chryſoſt. in opere impfecto in Matth. homil. 37. ſuper illud cap. 21. Et cũ appropinquaſſet Hieroſolymis. vbi ita inquit. Iã tẽpus paſſionis eius inſtabat,

ſtabat, & non mors eum vrgebat, ſed ipſe magis aduerſus ſe compellat mortẽ. Quoties enim de manibus Sacerdotum elapſus euaſit, cum eſſet inuiſibilis factus? Quando Iudæi Chriſtum voluerunt occidere, tangere eum non potuerũt; quando autem ipſe ſecutus eſt mortem, parcere ei Iudæi non potuerunt. Ergo ſi Chriſtus eos prouocauit, fortene de morte ſua fecit eos innoxios? Abſit. Excitauit eos, non vt facerent quod ante noluerant, ſed vt poſſent facere quod prius volebant. Facultas eis data eſt, non mutata voluntas.

Vnde hæc cõiectura ab Aduerſarijs allegata, optime retorquetur cõtra ipſos. Iu-
2. dæi enim dicebãt, Non in die feſto † eſſe Chriſtũ capiendũ, aut occidendũ, ne forte tumultus fieret in populo. Sed Deo volente & permittente ſecutũ eſt, quòd re tota in contrariũ verſa, Chriſtus in die feſto, & cũ tumultu populi occideretur. Et de die feſto iã ſatis egimus ſupra. De tumultu vero populi apparet per eũdem Matth. cap. 27. ibi, Videns autẽ Pilatus, quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret. &c. & Luc. 23. At illi inſtabãt vocibus magnis poſtulãtes vt crucifigeretur, & inualeſcebant voces eorum. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum.

3. Præterea aduertendũ eſt, ꝙ Iudæi non propter religionem † diei feſti dicebant, Non in die feſto. Nam ſic vtique abſtinuiſſent in die feſto; ſed iccirco illud conſiliũ capiebãt, ne forte tumultus fieret in populo, vt ſubiungitur apud Euãgeliſtas; ne ſcilicet in die feſto per tumultum populi impedirentur in exſecutione eorũ quæ contra Chriſtũ determinauerant. Quando itaque data fuit illis occaſio tuto rem gerendi per proditionẽ Iudæ, facile mutauerũt conſiliũ, & in ipſo die feſto
4. omnia illico peregerunt. Quam rem egregie explicat B. Chryſoſt. † homil. 80. in Matth. ſuper dictis verbis cap. 26. Non in die feſto. Quod autem (inquit) conſilium cœperunt? Vt occultius eum caperent, atque interficerent. Vtrumque occultius facere volebant: populum enim valde formidabant; ac ideo præterire diẽ feſtũ volebant, dicentes, Non in die feſto. Nã Diabolus ne manifeſte paſſio exſtaret, ad aliud tẽpus reijcere ipſam ſtudebat. Ne tumultus fiat in populo. Cõſidera, valde ipſos timere non Deũ, neque ne maius ſcelus eſſet in ipſa Paſchæ celebratione tam tetrũ facinus facere, ſed homines & tumultum: ira tamen inflammati poſtquam proditorem inuenerunt, commutati exſpectare nõ potuerunt, ſed in ipſa ſollemnitate ipſum occiderunt. Quaſi enim cœci cupiditate, furoreque ir-
5. ritati, quamprimum ſibi facultas data eſt, peregerunt. Et Sanctus Leo magnus † in ſerm. 7. de paſſio. Domini, idem ſentiens ſic ſcribit. Diuino intelligimus diſpoſitum fuiſſe conſilio, vt ſacrilegi Iudæorum principes, & impij ſacerdotes, qui ſæuiendi in Chriſtum occaſiones ſæpe quæſierant, non niſi in ſollemnitate paſchali exercendi furoris ſui acciperent poteſtatem. Et infra. Prouidentibus ergo Principibus, ne in die feſto tumultus oriretur, non deuotioni, ſed facinori ſtudebatur, nec religioni ſeruiebat hæc cura, ſed crimini. Diligentes enim pontifices, & ſolliciti ſacerdotes, ſeditiones turbarum fieri in præcipua ſollemnitate metuebant, non vt populus non peccaret, ſed ne Chriſtus
6. euaderet. Et Rupertus abbas † libr. 3. in Oſe. ſuper illud cap. 7. Quieuit paululum ciuitas a commiſtione fermenti. ad hoc idem propoſitum ita ait.

Dicebant (inquit Euangeliſta) Non in die feſto. cauſſamque ſubiungit, Ne forte tumultus fieret populi. Quod vtique non dicebant intentione religionis, vt haberet feſtiuitas ornamentum pacis, ſed ne de manibus eorum tolleretur auxilio eius, qui ad diem feſtum conuenerat, populi. Nam vbi Traditor acceſſit, qui traderet illum ſine turbis, in ipſa feſtiuitatis nocte exierunt ad comprehendendum illum contra morem religionis, contra edictum legis.

Ad ſecundã côiecturã, de qua ſupra in d. cap. 60. num. 5. reſpôdet pluribꝰ modis. Primo, quòd nô apparet, Iudæos exercuiſſe actus in illo die paſſionis dominicæ,
7. qui ſibi in feſto Paſchæ eſſent prohibiti, nam ipſi neque ſuis manibus † comprehenderunt Ieſum, neque flagellauerunt, neque crucifixerunt, neque aliud quidquam operis ſeruilis peregerũt; ſed omnia cohorte accepta, & militibus Romanis mediãtibus exſecutioni demandata fuerũt. Vnde hæc etiam côiectura retorqueri poteſt in contrarium: nam ſi ſollemnitas Paſchæ non fuiſſet, vtique non potuiſſent ſe continere Iudæi, quin manus in Dominum violentas inieciſſent. Quòd autem Iudæi omnia illa ſeruilia mediantibus militibus Romanis peregerint, patet ex diſcurſu Euangeliorum. Et de comprehenſione in horto Ioannes loquitur cap. 18. Iudas ergo cum accepiſſet cohortem, & a Pontificibus, & Phariſæis miniſtros. &c. Et infra. Cohors ergo & Tribunus & miniſtri Iudæorum comprehenderunt Ieſum, & ligauerunt eum. De flagellatione autem, & coronatione, & illuſione loquitur Matthæus cap. 27. Tunc milites Præſidis ſuſcipientes Ieſum in Prætorium, congregauerunt ad eum vniuerſam cohortẽ. &c. & Marcus cap. 15. Milites autem duxerunt eum in atrium Prætorij, & conuocant totam cohortem. &c. & Ioannes cap. 19. Tunc ergo apprehendit Pilatus Ieſum, & flagellauit. Et milites plectentes coronam de ſpinis impoſuerunt capiti eius. &c. De crucifixione vero facta per Milites, tres ſupradicti Euangeliſtæ meminerunt.
8. Quòd ſi quandoque dictum ſit ab Euangeliſtis, quòd ſupradicta † Iudæi fecerint, intelligendum eſt, quòd Iudæis mandantibus, & impellentibus, & ad hæc milites & apparitores data pecunia conducentibus, omnia facta ſint: licet ipſi tãquã iudaicæ ſuperſtitionis peritiſſimi nihil manibus proprijs auſi fuerint operari.
9. Quam rem declarat B. Auguſt. † ſuper Ioan. tract. 114. in illud cap. 18. Nobis non licet interficere quemquam. Et poſt ipſum Haymo ibidem, in homil. feriæ ſextæ poſt Domin. Palm. Vbi ita aiunt. Audite Iudæi, quid contra vos Propheta clamat. Filij hominum dentes eorum arma & ſagittæ, & lingua eorum machæra acuta. Ecce quibus armis, quibus ſagittis, qua machæra Iuſtum interfeciſtis, quãdo vobis interficere quemquã non licere dixiſtis. Hinc eſt, quòd ad côprehendẽdum Ieſum cum ſacerdotum non veniſſent principes, ſed miſiſſent, Lucas tamen euangeliſta in eodẽ narrationis ſuæ loco, Dixit autem (inquit) Ieſus ad eos qui venerant ad ſe principes ſacerdotũ, & magiſtratus templi, & ſeniores, Quaſi ad latronem exiſtis. &c. Sicut ergo principes ſacerdotum non per ſeipſos, ſed per eos quos miſerãt ad côprehendendum Ieſum, quid aliud quàm ipſi in ſuæ iuſſionis poteſtate venerũt? ſic omnes qui crucifigendũ Ieſum impijs vocibus clamauerũt,

non

non quidem per ſeipſos eum, ſed tamen ipſi per illum, qui eorum clamore ad hoc nefas impulſus eſt, occiderunt.

10. Quæ verba habet etiam Beda † Luc. 22. ſuper dictis verbis, Dixit autem Ieſus ad eos qui venerant ad ſe principes ſacerdotum. Vbi hæc præterea addit. Quæritur, quo modo Ieſus principes ſacerdotum, magiſtratus templi, & ſeniores, qui ad ſe venerint, alloqui dicatur, qui apud alios Euangeliſtas non ipſi veniſſe, verum in atrio Cayphæ exſpectãtes, miniſtros miſiſſe perhibentur. Sed quia pontifices, phariſæi, & ſeniores ita de Domini neceagebant, vt velut ipſi a ſanguine eius viderentur innoxij: Non tradatur per nos, ſed per diſcipulum ſuũ: Non comprehendatur a nobis, ſed a Tribuno, turbiſque: Non a nobis pro illo Barabbas, ſed eligatur a populis: Ad extremum non a nobis, ſed a Præſide damnetur: Neque noſtra, ſed Romanæ militiæ manu cruci affigatur. Volẽs Euangeliſta eos maxime, quorum cuncta conſilio gerebantur, ſanguinis eius oſtendere reos, dicit, principes ſacerdotum, & magiſtratus templi, & ſeniores ad cõprehendendum veniſſe Saluatorem. Quod idem habet etiã Zacharias Chryſopol.

11. ſuper euangelia, cap. 161. Et rurſus B. Auguſt. † tract. 116. in Ioan. ſuper illud cap. 19. Suſceperunt autem Ieſum, & eduxerunt. & ibidem Beda, & Haymo. Poteſt (inquiunt) ad milites hoc iam referri apparitores Præſidis: nam poſtea euidentius dicitur, Milites ergo cum crucifixiſſent eum. &c. Quamuis Euangeliſta etiamſi totum Iudæis tribuit, merito facit. Ipſi enim ſuſceperunt, quod auidiſſime flagitauerunt; & ipſi fecerunt, quidquid vt fieret extorſerunt.

Cohors igitur, quæ Ieſum comprehendit, & alia in eum exſecuta eſt, non Iudæorum, ſed militum fuit. vt ait idem B. Auguſt. tract. 112. in Ioan. ſuper illud cap. 18. Iudas ergo cum accepiſſet cohortem. & ibidem Beda, & Haymo.

12. Miniſtri quoque Iudæorum, qui dicuntur † comprehendiſſe Ieſum, & ligaſſe, Ioan. 18. vt ſupra retulimus, Vel aliqui intelliguntur fortaſſe milites gẽtiles, qui Iudæorum magiſtratui ſeruiebant in huiuſmodi caſibus, quãdo quidpiam ſine mora eſſet agendum erga aliquem reum, quod Iudæis propter diei occurrentis feſtiuitatem prohiberetur; Vel ſi erant hebræi, ideo dicuntur comprehendiſſe Ieſum, & ligaſſe, quia ſocios ſe præſtiterunt cohorti, & militibus Præſidis in omnibus, non quidẽ manibus ſuis cooperãtes, ſed præſentia, & comitatu, & adhortatione opem ferentes; nimirum vt veri eſſent diſcipuli ſuorum patronorum, & præceptorum excolantium culicem, camelum autem glutientium. Immo vero tanta erat etiã maiorum Iudæorum cæcitas, vt incredibile non ſit (vt not. Caiet. in illud idem Luc. 22. Dixit autem Ieſus ad eos qui venerant ad ſe) ex quolibet ordine, ſcilicet primorum Sacerdotum, magiſtratus templi, & ſeniorum aliquẽ perſonaliter acceſſiſſe, & non horruiſſe talem vilitatem.

Non tamen opus erat, vt aliquis ex Iudæis manum apponeret actioni, nam cum appareat, eos habuiſſe milites Præſidis apparitores, nullum genus iniuriæ eſt, quod per eos data aliqua pecunia, in Chriſtum exercere non valuiſſent. Eſt

13. enim genus hoc militum apparitorum inter omnes homines † audaciſſimum. Vnde Theophylact. in illud Mar. 15. Milites autem duxerunt eum in atrium

prætorij. Militare (inquit) genus ſemper conuicijs gaudet, ac tumultibus, ac ſibi ſimile eſt. Vel (vt habet B.Tho. in Catena) Militaris vanagloria ſemper inordinatis gaudens, & opprobrijs, ſibi propria oſtendebat. Et Niceph.lib. 1. hiſt. eccl.cap.30. de ea cohorte, & multitudine ait, quòd rapinis, & latrocinijs gaudebat. Et Victor Antioch. in illud idem Mar. 15. Ipſi quoque (ait) milites ex iniurijs & contumelijs, quas affatim Chriſto irrogant, voluptatem capiunt: ſiue quòd ipſi itidem Iudæis hoc nomine gratificari ſtuderent, ſiue quòd pro innata malitia, & improbitate iſthæc deſignarent. Et B. Chryſoſt. homil. 82. in Ioan. in illud cap. 18. Iudas ergo cum accepiſſet cohortem. Militares (ait) erāt viri, & mercede omnia audebant. Et rurſus homil. ſeq. ſuper illud cap. 19. Et milites plectentes coronam de ſpinis. Et quo modo (inquit) milites hæc faciebant, ſiquidem non præceperat Pilatus? Ad Iudæorum gratiam. Neque enim noctu a Pilato iuſſi cum Iuda profecti ſunt, ſed pecunia a Iudæis allecti omnia audebant.

Quæ res patet etiam manifeſte Matth. vlt. vbi milites illi ijdem cum pecuniam copioſam a principibus ſacerdotum,& ſenioribus accepiſſent, mentiti ſunt circa reſurrectionem Chriſti putidiſſime, & fecerunt omnia ſicut fuerunt a Iudæis edocti. Quare B. Ignatius martyr in epiſt. 12. & vltima,ad Romanos,quem refert etiam B. Hiero. in Catalogo ſcriptorum eccleſ.cap.26. vere & merito ait,de Militibus apparitoribus loquens. De Syria vſque ad Romam pugno ad beſtias in mari & in terra,nocte dieque ligatus cum decem leopardis, hoc eſt militibus, qui me cuſtodiunt: quibus & cum benefeceris, peiores fiunt.

14. Quòd ſi poſtremo dicatur, etiam Iudæos † miniſtros ſcilicet Iudæorum, manum extendiſſe in Ieſum, apprehendentes,& ligantes eum: Dico, id nihil præiudicare diei feſto. Tum quia non eſt attendendum, quid fecerint viliſſimi homines, qui nihil habebant curæ præcepta legis. Nam phariſæi ipſi Ioan. 7. dicebant, Numquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit legem maledicti ſunt. Tum etiam quia miniſtri illi bene perſuaſi a ſuis Dominis, omne facinus auſi fuiſſent in eorum gratiam, putantes fortaſſe, ſe & ipſis & Deo rem quamgratiſſimam facturos. Tum deni-
15. que quia apprehendere aliquem reum in diebus † feſtis non erat Iudæis prohibitum; cum præſertim periculum eſſet in mora, aut eſſet ſuſpicio fugæ, vel aliter res dilationem non pateretur. Nam conſtat, quòd Herodes,qui natiuitate, & religione Iudæus erat, vt ſupra viſum eſt cap. 61. num. 16. apprehendit Petrum in diebus azymorum, volens poſt Páſcha producere eum populo. Act. 12. Et apparet Ioan. 7. quòd Iudæi in die feſto Scenopegiæ tentauerunt apprehendere Ieſum, quærentes eum in die feſto, & dicentes, Vbi eſt ille? Nemo tamen miſit in eum manus, quia non dum venerat hora eius. Et ibidem, In nouiſſimo die magno feſtiuitatis quidam ex ipſis volebant apprehendere eum, ſed nemo miſit ſuper eum manus.Et venerunt miniſtri ad Pontifices,& Phariſæos, & dixerunt eis illi, Quare non adduxiſtis illum? Et rurſus cap. 11. Quærebant ergo Ieſum, & colloquebantur ad inuicem in templo ſtātes, Quid putatis,quia

non

non venit ad diem feſtum? Dederant autem Pontifices, & Phariſæi mandatum
16. vt ſi quis cognouerit, vbi ſit, indicet, vt apprehendant eum. Ex eo † præterea,
quòd Matthæi 26. & Mar. 14. congregati principes ſacerdotum, & ſeniores po-
puli conſilium feciſſe dicuntur, quo modo Ieſum dolo tenerent, & occiderent;
& dixiſſe, Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret in populo. colligitur, vt be-
ne not. Abulen. in 2. par. Defenſorij, cap. 8. licuiſſe Iudæis capere aliquem in
17. die feſto; nam alioquin de hoc non conſultaſſent, cum de impoſſibilibus † nō
18. ſit conſultatio, vt habetur per Philoſophū 3. Ethic. cap. 3. Et demū Numer. 15. †
paret expreſſe, quòd Iudæi quemdam quem inuenerunt colligentem ligna in
die Sabbathi comprehenderunt, & obtulerunt Moyſi, & recluſerunt in carce-
rem. De quo loquens Philo Iudæus in lib. 3. de vita Moſis, circa med. ita ait.
Hoc præcepto poſthabito quidam recenti etiam tum oraculi de ſacro Sabbatho
proditi memoria, quod Deus ipſe viſibili voce oculis magis, quàm auribus in-
geſſerat, per media caſtra lignatū exiuit; non ignarus omnes in tentorijs quie-
ſcere, moxque in vetito comprehenſus eſt. Quidam enim per otium extra por-
tam progreſſi, vt in loco puro, quietoque vacarent precibus, viſo nefario ſpe-
ctaculo, intentum faſci componendo lignatorem occiſuri erant præ ira, niſi cō-
motos ab impetu reuocaſſet hæc reputatio, animaduerſionē in huiuſmodi pec-
cata non eſſe priuati iuris, ſed pertinere ad magiſtratus publicos, ipſoſque prin-
cipes, ne indicta cauſſa, indemnatuſque periret alioquin reus manifeſtarij cri-
minis, religione quoque diei vetante cædem vel iuſtiſſimam; ideo maluerunt
comprehenſum hominem adducere ad principem, & ſacerdotum conſiſtoriū,
confluente ad rem cognoſcendam vniuerſo populo. Et infra. Ceterum eo die
non vltra vincula ſæuitum eſt in hominem impium. Hæc Philo.
Reliquos vero actus, quos Iudæi in paſſione Domini exercuerunt, Chriſtum in-
terrogantes, condemnantes, teſtimonia quærentes, & producentes; & ſimiles,
non apparet, fuiſſe illis prohibitos per legem in diebus feſtis. Non enim prohi-
19. buerat † lex, ne conſulerent, ne loquerentur, ſed tantum ne ſeruilia opera fa-
cerent. Adde, quòd omnia illa fecerunt Iudæi extraiudicialiter, inter ſe conſul-
tantes, quo modo poſſent perſuadere Præſidi, vt Ieſum crucifigeret; & haberēt
ſi opus eſſet, quid colorate illi proponerent, aut reſponderent, ſi condemnatio-
20. nem detrectaſſet. Et apparet, Iudæos etiam apud Pilatū ſubterfugiſſe formā †
iudicij, & voluiſſe quantum in ſe erat, vt indicta cauſſa, nemine interrogato,
illico in Ieſum ſententiam mortis protuliſſet. Nam neque teſtes fuerunt iuridi-
ce examinati, neque accuſationes inſcriptæ, ſed leuato (vt dicitur) velo, tumul-
tuarie, inique, ſola facti falſitate inſpecta, ob reuerentiam feſti Iudæi in omni-
bus proceſſerunt, dicentes Pilato, & quaſi auctoritatem magnam ſibi vendican-
tes, Si non eſſet hic malefactor, non tibi tradidiſſemus eum. Quare ex huiuſ-
modi actibus, & informi procedendi forma, colligitur, diem illum Iudæis fuiſ-
ſe feſtum; Nam alioquin tantum ſibi ſupercilium coram Præſide non vſurpaſ-
ſent, ſed vtique ordinatius, & magis iuridice quantum ad quædam exteriora
proceſſiſſent.

DE SOLVTIONIBVS, QVIBVS CONTRAriæ coniecturæ, quæ videbantur probare, Chriſtum Luna decimaquarta fuiſſe crucifixum, eliduntur. Cap. LXIV.

1. *Feſtis diebus Iudæi poterant aliqua agere alioquin illicita, ex diſpenſatione.*
2. *Sabbatho licebat Iudæis bellum gerere aduerſus eos, qui ſe impetebant.*
3. *Frangenti Sabbathum, Sabbathum frangatur eidem.*
4. *Legis beneficium ſentire non debet, neque ex lege fructum conſequi, qui eam ſæpe niſus eſt impugnare, atque ei auſu temerario contraire.*
5. *Crucem Chriſtus cur ſibi ipſe portare coactus fuerit. Cur etiam Simon Cyrenæus fuerit angariatus ad eamdem crucem portandam. num. 6.*
7. *Simon Cyrenæus gentilis erat.*
8. *Milites apparitores quæ ad iniuriam, & contumeliam alicuius pertinent, egregie, & plus quàm ſatis exſequuntur.*
9. *Iudæi tanto in Chriſtum odio exardeſcebant, vt legem dierum feſtorum tranſgredi nihili duxerint. & num. 10. & 11.*
12. *Sepulcrum Chriſti munitum fuit a Iudæis ſigillo quodam non cereo, ſed ferreo ſecundum Niceph.*

SEcundo modo reſpondetur ad eamdẽ coniecturã, Dato quòd Iudæi aliquos actus exercuerint in illo die cõtra Chriſtũ, qui in diebus feſtis alioquin lici-
1. ti nõ fuiſſẽt, tamen ipſi ex auctoritate, quã habebãt, diſpẽſare † ſe poterãt, & iuſtificare per legẽ, hoc pacto in ſua prauitate ſecum, & inter ſe ratiocinantes. Hunc hominẽ, qui non eſt a Deo cum Sabbathũ nõ cuſtodiat, neque traditiones noſtras reuereatur, ſæpius conati nos cõprehẽdere, aut punire, ita ſemper e manibus elabentẽ ſenſimus, vt vere poſſimus dicere, nihil hucuſque contra eũ nos profeciſſe; immo vero ita ipſe in dies fortior ſurgit, vt niſi rebus noſtris illico præſentaneũ atque vltimũ remediũ adhibeamus, facile nobis poſthabitis & neglectis totus mũdus poſt eũ ſit abiturus. Nõ eſt hic amplius nobis dormitandũ, aut negligendũ; res nõ patitur dilationẽ; & niſi cũ ſeſe offert occaſio, eã ſumpſerimus, quid nobis poſtea deluſis reliquũ fuerit, præterquã pænitentia, & dolor? Res agitur cũ homine nõ qualicũque, ſed eiuſmodi, qui mille habet diuerticula, & ſubterfugia; qui ſi velit, innumeros cõgregare poſſit; & qui demũ reipublicæ noſtræ, & religioni hoſtẽ ſeſe exhibet manifeſtũ. Quis non videt, quàm inutilis ſit nobis, & contrarius operibus noſtris? Improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ. Promittit ſe ſcientiã Dei habere, & filiũ Dei ſe nominat. Factus eſt nobis in traductionẽ cogitationũ noſtrarũ. Tãquã nugaces æſtimati ſumus ab illo, & abſtinet ſe a vijs noſtris tãquã ab immũditijs. Cur nõ igitur mittamus lignũ in panem eius, & eradamus eũ de terra viuentiũ, vt nomen eius nõn memoretur amplius? Eſſet nunc quidẽ ſi neceſſitas nõ vrgeret, feſtiuitati Paſchæ, atque azymorũ ſollemnitati deferendum; Sed poſtquam

nobis

nobis hæc via contra ipſum in die feſto aperta eſt, neque alia apparet cōmodior, qua ipſum puniamus, hanc pergamus modo, hanc inſiſtamus. Ne tamen populos ſcandalizemus, ducamus eum ad Pilatum, qui ferat in eum ſententiam, & per ſuos milites exſequatur. Nos & verbis ſuadebimus Præſidi, & pecunijs milites obſequentes faciemus. Quòd ſi neceſſe ſit, vt nos etiam aliquid hac in re operemur, nihil timendum eſt de feſti violatione. Videtur enim Deus ipſe in hoc feſto cœptis noſtris annuere, & nobis etiam quaſi reclamantibus indicare, vt non niſi in die feſto eum perimere poſſimus. Tollamus nunc de medio blaſphemum, & obſequium hoc præſtemus Deo. Hic homo bellum indixit nobis, & rebus noſtris atrociſſimum, nec parcit quidem in Sabbathis. Omnis homo
2. quicumque venerit ad nos in bello die Sabbathorum, pugnemus † aduerſus eum, & non moriemur omnes. Ita nos docuit Mathathias peritus in lege, & in hodiernum vſque mos hic permāſit, vt ſi ita neceſſitas poſtulet, pugnemus etiā
3. Sabbathis. Lumen certe ipſum naturale hoc ſuadet, vt frangenti † Sabbathum, Sabbathum frangatur eidem. Vtque legis beneficium non ſentiat, neque ex le-
4. ge fructum conſequatur † qui eam ſæpe niſus eſt impugnare, atque ei auſu temerario contraire. In puniendo ſeductore, & maxime ſacrilego nullum feſtiuitatis, nec venerabilem quidem Paſcharum diem exiſtimare debemus excipiendum; nec differri debet ſceleratorum confractio conſiliorum, quæ per impoſtoris ſupplicia quærenda eſt: cum facillime in hoc ſummi Numinis ſperetur venia, per quod multorum ſalus, & incolumitas procuratur.

Talia propemodum meditantes & ſecum fremuiſſe, & ad inuicem conſultaſſe principes Sacerdotum & Scribas, Simeonem & Leui fratres, vaſa iniquitatis bellantia, putandum eſt. Vt merito proinde de ipſis ſanctus Patriarcha prædixerit, In conſilium eorū non veniat anima mea, & in cœtu illorū non ſit gloria mea; quia in furore ſuo occiderunt virum, & in voluntate ſua ſuffoderunt murum. Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio eorum, quia dura.

Puto autem præterea ego, vt quiddam in hoc propoſito notatu digniſſimū ani-
5. maduertam, ob eam potiſſimum cauſſam fuiſſe impoſitam crucem † ſuper humeros Ieſu, quam ipſemet contra morem, vt not. Gagnæius ſuper Ioan. cap. 19. multis licet ſupplicijs iam delaſſatus ſibi geſtaret, quādo exiuit e prætorio Pilati in eū qui dicitur Caluariæ locum, per totam ciuitatem Hieruſalem, quia voluerunt principes illi Sacerdotum, & Scribæ, vt tali ſpectaculo Chriſtus appareret populo contemptor diei feſti, & inter cetera ob id punitus, quia Sabbathū ſpreuiſſet. quaſi dicerent Phariſæi ad ipſum. Tu qui in die feſto alij iam dixiſti, Tolle grabatum tuum, & ambula: Tolle nunc etiam tu in feſto hoc Paſchæ crucem tuam, & ambula. Et ſcias, quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Quod onus ſua benignitate & miſericordia libentiſſime ſubijt manſuetiſſimus Ieſus; Nam quemadmodum voluit, vt ille paralyticus tolleret grabatum ſuum in ſignum perfectæ ſanitatis ei tributæ, ſic ipſe baiulare ſuſtinuit crucem ſuam in ſignum infirmitatis noſtræ in ſe ſuſceptæ. Vtrumque ſanè in maximam Dei gloriam, qui & ſalutem dediſſe hominibus & filium tradidiſſe per illa innotuit.

Vtrobique

Vtrobique igitur perfectiſſime feſtos dies cuſtodiuit dominus Ieſus, & ſacrauit, præcipuumque Patris ſui cultorem ſe exhibuit, dum præcipua in eis Patris ſui opera operatus eſt. In quibus ſi vniuerſi fideles attenderimus, nihil vmquam aut melius reperiemus aut ſanctius, quo perpetuas feſtiuitates Dei celebremus.

6. Quòd autem Simon Cyrenæus † poſtea occurrens extra ciuitatem Hieruſalem, vt ait Victor Antioch. in illud Mar. 15. Et angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum. angariatus coactus fuerit portare crucem poſt Ieſum; non bene ex hoc argui poteſt, illum diem non fuiſſe feſtum. Immo vero ſi quis recte inſpiciat, colligitur ex eo contrarium. Nam ſi dies feſtus non fuiſſet, veriſimile eſt, aliquem ex miniſtris Iudæorum, qui aderant, vel pretio, vel gratia ſuorum patronorum, vt videlicet ſublatis impedimentis quamcitiſſime res expediretur, id oneris facile ſubiturum fuiſſe, præſertim cum in magnis ciuitatibus, qualis erat Hieruſalem, numquam deeſſe ſoleant viliſſimi homunciones, qui carnificina, & infimo quocumque officio, accepto aliquo pretio fungantur: præſertim etiam cum turbæ iam bene perſuaſæ & concitatæ contra Chriſtum a principibus ſacerdotum, & phariſæis, cogitare poterant, facturum opus religionis, & pietatis, qui ad necem Chriſti opem aliquam contuliſſet, ſicut qui ligna affert ad hæreticum comburendum. Cum igitur coacti fuerint milites obuium ſibi quemdam venientem de villa angariare non Iudæum, ſed
7. extraneum, & virum † gentilem. vt expreſſe ſentit Gagnæius ſuper Matth. cap. 27. & ibidem Euſeb. Emiſen. in homil. in Dom. Palm. & Calliſ. Placentinus enarr. 45. ſuper euangelia Quadrag. & colligitur ex B. Ambr. ſuper Luc. cap. 27. & ex B. Hilario, & B. Hieron. ſuper Matth. d. cap. 27. & ibidem ex S. Anſel. & ex Remigio relato a S. Tho. in Catena. & ex Beda ſuper Mar. cap. 15. argumento mihi eſt, miniſtros Iudæorum abſtinuiſſe propter feſtum; Simonem vero quaſi non ſabbathizantem fuiſſe compulſum: Ipſos autem milites iccirco onus non acceptaſſe, non quia crucem tamquam deteſtabilem tangere nemo ſuſtinebat; ipſi enim crucifigentes Chriſtum, crucem neceſſario tangere, & ele-
8. uare, & contrectare habebant; ſed quia milites † iuxta morem ſuum quæ ad iniuriam, & contumeliam alicuius pertinebant, egregie, & plus quàm ſatis exſequebantur; quæ vero aliquid parum laboris, aut moleſtiæ ſibi afferre poterant, recuſabant.

Tertio modo, & poſtremo reſpondetur ad eamdem coniecturam. Dato rurſus quòd Iudæi ea die non nullos actus exercuerint in feſtis prohibitos, tamen di-
9. co, Iudæos illos tanto † in Chriſtum odio & inuidia exarſiſſe, vt nihil mirandum ſit, ſi legem contempſerint, & præcepta Dei aperte violauerint; dummodo hac vna re potirentur, vt Chriſtum viderent occiſum, & crucifixum. Ita enim videtur mihi ſine dubio dicendum potius ſi neceſſe ſit, quàm aliud. Non enim ſum adeo demens, vt ob ſaluandos Iudæos ſceleratos, & peccatores, Chriſtum conſtituere velim tranſgreſſorem legis. Scelerata Iudæorũ cohors (inquit Victor Antioch. in illud Mar. 14. At illi manus iniecerunt in Ieſum) cruentas

in

in dominum Ieſum manus inijcit, inſontemque inuadit; Idque eadem illa nocte, qua Paſcha manducaturi erant: Tanto inſani homines odio in Chriſtũ ardebant, tantaque furia inſaniebant.

10. Et quòd Iudæi † illi principes ſacerdotum, ſcribæ, & phariſæi, pleni eſſent omni prauitate, & nequitia, & excœcati malis paſſionibus contra Chriſtum, res tam clara eſt, vt non indigeat probatione, cum plenæ ſint huius rei & prophetiæ, & figuræ veteris teſtamenti, & euangelia. Vnum dumtaxat locũ euangeliorum hic indicare volo, in quo appareat, Iudæos illos non fuiſſe contra Dominum tam religioſos, vt parcerent diebus feſtis, ſi in eis aliquid contra ipſum moliri potuiſſent. Matth. 27. in fi. habetur, quòd altera die, quæ eſt poſt Paraſceuen, hoc eſt in die illo magno Sabbathi, vt appellat Ioannes, principes ſacerdotum, & phariſæi, qui certe mortuo iam Chriſto, crucifixo, & mille opprobrijs affecto quieſcere debuerant, impudentiſſimi tamen canes neſcientes ſaturitatem, conuenerunt ad Pilatum, & obtenta ab eo militum cuſtodia contra Chriſtum, quem ſeductorem appellabant, abeuntes munierunt ſepulcrum ſignantes lapidem cum cuſtodibus. vt quantum in illis erat (quemadmodum bene ibi not. B. Hieron.) manum opponerent reſurgenti. Qua in re animad-
11. uertere licet, quòd Iudæi † Sabbato hæc operantes ob inſaniæ ſuæ furorem (vt verbis Euthymij loquar) ipſum Sabbathum ſoluerunt. Non enim ſatis fuit Iudæis, quòd cuſtodes ponerent ad ſepulcrum, ſed etiam ſigillauerunt; nec ſuffecit eis, quòd milites hoc facerent, ſed ipſimet ſigillare voluerunt, vt habetur ex d. tex. Matth. 27. & ibi not. S. Thom. in ſua expoſitione, & B. Chryſoſt. citatus ab eo in Catena, & Opus aur. orn. omni lap. pret. in Domin. Palmarum, dub. 802. Theophylactus etiam ſuper dictis verbis, Altera autem die. dicit, quòd iccirco Euangeliſta non nominat Sabbathum Sabbathum; eo quòd non erat Sabbathum, quantum ad Iudæorum inſaniam attinebat, nam præuaricatores Iudæi contra legis præceptum in eo operati ſunt. Et ne quis pu-
12. tet, ſigillum illud fuiſſe ex cera † ſimplici confectum, aut rem quampiam paruiſſimi momenti audiat quid ſcribat Niceph. lib. 1. hiſt. eccleſ. cap. 32. Traditum (inquit) nobis eſt ab antiquis, Iudæos lapidem eum, qui in ſalutiferum illud ſepulcrum pro operculo poſitus fuerat, ad ſummum monumenti labrum, petramque illi inferne ſe coniungentem, ferramentis quibuſdam fabrili lapicidarum arte perforaſſe, ferrumque ingens a fabro ex propinquo acceptum per vtrumque foramen immiſiſſe, & in circi, ſiue anuli formam circumegiſſe: atque ita firmiter capitibus commiſſis omni ex parte quaſi vinculum circumduxiſſe, vt lapis qualicumque modo loco ſuo reuelli, aut ſaltem ratione aliqua moueri (niſi arte quapiam, & vi adhibita neceſſario aut ferrum confringeretur, aut petra perrumperetur) non potuerit. Atque ad hunc modum cum magna cura, atque etiam ſigno oppreſſo cum ſepulcrum firmiſſime communiuiſſent, cuſtodia inſuper competenti adhibita eos abijſſe.

DE SOLV-

DE SOLVTIONIBVS, QVIBVS CONTRARIæ coniecturæ, quæ videbantur probare, Chriſtum Luna decimaquarta fuiſſe crucifixum, eliduntur. Cap. LXV.

1. *Sabbathi feſtiuitas celebrior erat apud Iudæos, quàm feſtum Paſcha.*
2. *Sabbatho prohibita erant omnia opera indiſtinctè, in feſto Paſchæ opera tantum ſeruilia.*
3. *Sepelire corpora in Sabbatho prohibitum erat, non in feſto Paſchæ. Nam ſepelire mortuos non inter opera ſeruilia, ſed pietatis & miſericordiæ computatur. num. 14.*
4. *Crucifixorum corpora in eadem die ſepelienda erant apud Iudæos ex præcepto Dei. Quod ſpecialiter pro Chriſto latum erat. num. 5. In eadem autem die ſepeliēda erant, nō in qua crucifigebātur, ſed in qua moriebātur in cruce. num. 6.*
7. *Crucis ſuppliciū durius erat reliquis ſupplicijs, quia diutius cruciabat. Et morte crucis peius nihil fuit inter omnia genera mortium. num. 8.*
9. *Lotio pedum non erat prohibita in feſtis apud Iudæos. Neque vlla lotio corporis prohibita eſt apud Chriſtianos. num. 11.*
10. *Lotiones in pretio erant & in vſu apud Iudæos, & maxime in diebus feſtis.*
12. *Ioſeph ab Arimathæa, & Nicodemus in ſepeliendo Chriſti corpore non timuerunt mortem. Neque immunditiæ maculam. num. 13.*

AD tertiam coniecturam, de qua ſupra cap. 60. num. 6. per tria dicta reſpondetur.

Primo dico, quòd non erat eadem ratio diei Paſchæ, & Sabbathi paſchalis, vt argumentum præſupponit, ſed magna erat diuerſitas inter vnum diem & alte-
1. rum. multo enim celebrius erat apud Iudæos † feſtum Sabbathi, & præſertim paſchalis, quàm feſtum diei Paſchæ, vt ſupra diximus cap. 59. in princ. & infra
2. latius diſſeremus cap. ſeq. num. 2. & ſeqq. Nam in hoc prohibita † erant opera tantum ſeruilia, at in illo indiſtinctè omnia opera. Vnde in die Paſchæ poterāt
3. ſepeliri corpora crucifixorū, quæ tamen in Sabbatho † ſequenti ſepeliri nō potuiſſent: & iccirco noluerunt Iudæi, vt remanerent in cruce corpora Sabbatho. Secundo dico, quòd aliud eſt loqui de remanſione corporum in cruce, aliud de eorumdem ſuſpenſione. Iudæi non putabant violari feſtum ex eo quòd milites Romani aliquos in cruce ſuſpenderent in die feſto, ſed bene ex eo violari exiſtimabant, ſi cadauera in cruce remanentia, & facile in regione illa calida putreſcentia prauum aliquem fœtorem in ciuitatem immitterent, atque ita ſollemnitatem Sabbathi paſchalis maxima concurrentium populorum frequentia celeberrimi conſpurcarent.

Dico tertio, quòd Iudæi mortuo Domino procurauerunt tolli corpora crucifi-
4. xorum de cruce, propter præceptum † Dei Deuter. 21. vbi ſic habetur. Quando peccauerit homo quod morte plectendū eſt, & adiudicatus morti appenſus fuerit

fuerit in patibulo; non permanebit cadauer eius in ligno; ſed in eadem die ſepelietur, quia maledictus a Deo eſt qui pendet in ligno; & nequaquã contaminabis terram tuam, quam dominus Deus tuus dederit tibi in poſſeſſionẽ. Super quem locum Caietan. ita ſcribit. Prudens lector aduerte, quòd ſuſpenſio morte digni quatenus neceſſaria actio iuſtitiæ eſt, ſe tenet ex parte boni, & non polluit, ſed purgat potius terram: mora autem iam mortui in ipſo ſuſpendio vltra tempus congruum, quod limitatur ad diem mortis, pollueret terram, quia ſe teneret ex parte mali, quod ille fecit, & quod meruit: & propterea ex ratione maledictionis redditur ratio polluendæ terræ. Hæc Caiet. Ea igitur lege, quam ad
5. Chriſtum † applicat B. Paul. Gal. 3. & prò Chriſto ſpecialiter latam exiſtimo vna cum Ruper. abb. lib. 1. in Deuter. cap. 6. & lib. 13. in Ioan. ſuper illis verbis, cap. 19. Iudæi ergo quoniam Paraſceue erat. moti Iudæi, vt not. B. Tho. & Theophyl. ſuper Ioan. d. cap. 19. & Ruper. in ſupracitatis locis, ne terra contaminaretur in Sabbatho illo celeberrimo paſchali, rogauerunt Pilatum, vt crucifixorũ corpora tollerentur ſecundum legẽ, quem paulo ante inſtantiſſime rogauerant, & coegerant, vt Chriſtum tolleret contra legem, & crucifigeret.

Puto autem, quòd Iudæi cum vidiſſent, aut audiuiſſent, Chriſtum iam mortuum, tunc meminerunt, permittendum non eſſe, vt remanerent in cruce corpora Sabbatho, quaſi cauſſam amplius non habẽtes, propter quam licite Sabbathũ violare, aut legẽ tranſgredi poſſent, mortuo ſeductore, vt ipſi appellabant, & inimico. Quod colligitur ex tex. Ioan. d. cap. 19. vbi poſtquam dixiſſet de Ieſu, Et inclinato capite tradidit ſpiritum. ſubiunxit immediate, Iudæi ergo quoniã Paraſceue erat. &c. quaſi inferens Euangeliſta, quòd ex ſubſecuta morte Chriſti moti ſunt Iudæi ad rogandum Pilatum, vt frangerentur reorum cruta, & tollerentur. Alioquin ſi dominus Ieſus ſpiritum tam cito non tradidiſſet, voluiſſent Iudæi (ita enim arbitror) vt pœna eſſet productior, in die etiam magno Sabbathi Chriſtum in cruce pendentem, & in vltimo vitæ ſpiritu anhelantem, atque animam agentem, oculis terribilibus inſpicere, & ſubſannare: Dixiſſentque facile coram turbis ſi fuiſſet opus, quòd non a ſe, ſed a Præſide, & militibus Romanis iuſtitiam exſequentibus Sabbathum illud ſic contigit inhonorari. Nam
6. & Deuter. 21. non præcipiebatur, vt qui crucifixi erant, in eadem † die necarentur, & tollerentur de cruce: Sed quòd ij, qui in patibulo moriebantur, in eadem die tollerentur, & ſepelirentur. Mortem autem crucis ob id Iudæos Chriſto procuraſſe putandum eſt, quia ſupplicium illud inter cetera ob diuturnam moram, reliquis omnibus erat durius & peius. vt bene not. S. Auguſt. ſuper Ioan. tract. 31. in illud cap. 7. Quia non dum venerat hora eius. vbi ita habet. Sup-
7. plicium quippe crucis † ideo durius erat, quia diutius cruciabat; & omnes crucifixi longa morte necabantur. Et tract. 36. in illud cap. 8. Ego nõ iudico quem-
8. quam. Illa morte (inquit) crucis † peius nihil fuit inter omnia genera mortiũ. Denique vbi dolores acerrimi exagitant, cruciatus vocatur a cruce nominatus. Pendẽtes enim in ligno crucifixi, clauis ad lignũ pedibus, manibuſque confixi, producta morte necabãtur; Nõ enim crucifigi hoc erat occidi, ſed diu viuebatur

in cruce: Non quia longior vita eligebatur, ſed quia mors ipſa protendebatur, ne dolor citius finiretur. Hæc B. Auguſt. Et B. Iſid. lib. 5. Etymol. cap. 27. in fi. Patibuli (inquit) minor pœna eſt, quam crucis. Nam patibulum appēſos ſtatim exanimat, crux autem ſuffixos diu cruciat. Vnde & in euangelio latronibus vt morerentur, & de ligno ante Sabbathum deponerentur, crura confracta ſunt, quia ligno ſuſpenſi, cito mori non poterant. Certe B. Cyrillus Alex. & B. Ioan. Chryſoſt. ſuper Ioan. hic homil. 84. ille lib. 12. cap. 38. dicunt, quòd non religione a Iudæis factum eſt, vt crucifixorum corpora tollerentur, ſed quia vt conſueuerant, excolabant culicem, & camelum glutiebant.

Ad quartam coniecturam, de qua ſupra in d. cap. 60. num. 7. reſpondetur, ſigillatim per ſingulos actus diſcurrendo.

9. Et quantum ad actum lotionis pedum, dico illum non fuiſſe prohibitum † in Sabbatho, multo minus in die Paſchæ. Antecedēs apparet Ioan. 12. vbi ante ſex dies Paſchæ cū eſſet Ieſus in Bethania, & facta eſſet ei cena ibi, Maria accepit librā vnguēti nardi piſtici pretioſi, & vnxit pedes Ieſu, & exterſit eos capillis ſuis. Et conſtat inter omnes Doct. quòd illa cena & vnctio facta eſt in Sabbatho ante Dominicam Palmarum. vt diximus ſupra cap. 62. in princ. Nam in craſtinum (ſubiungit Ioan.) turba multa, quæ venerat ad diem feſtum, cum audiſſent, quia venit Ieſus Hieroſolymam, acceperunt ramos palmarum, & proceſſerunt obuiā ei. Præterea Exho. 30. præcipitur Moyſi, vt faciat labium æneum ad lauandum, ponatque illud inter tabernaculū teſtimonij, & altare; & miſſa aqua, lauent in ea Aaron & filij eius manus ſuas ac pedes quādo ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonij, & quando acceſſuri ſunt ad altare. Ex quibus verbis apparet, quòd bis quotidie, mane, & veſpere ſacerdotes iubebātur lauari. vt not. ibi Glo. ordin.

10. Immo vero lotiones † tanto erant in pretio apud Iudæos, vt eas maxime in diebus feſtis fuiſſe in vſu exiſtimandum ſit. Phariſæi enim & omnes Iudæi (vt habetur Mar. 7.) niſi crebro lauerint manus, non manducant; & a foro niſi baptizentur, non comedunt. Hinc eſt, quòd Dominus Matthæi 6. dicit, Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, & faciem tuam laua; quaſi dicere velit, In die ieiunij prætende feſtiuitatis, & lætitiæ ſigna. Vnguentis enim, & lotionibus corporis vtebantur Iudæi in diebus ſollemnibus & feſtiuis. vt inquit ibi Glo. ordin. & Nicol. de Lyra. Quare hic actus lotionis pedum retorqueri poteſt in contrarium, cum non ſolum non probet, diem fuiſſe ferialem (vt modo dicimus) id eſt non feſtiuum, ſed potius quiddam ſollemnioris myſterij repræſentatiuum præſeferat.

11. Et quòd actus lauandi corpus † non cenſeatur prohibitus in diebus feſtis, declarat S. Gregor. magnus lib. 11. Regiſtri, epiſt. 3. ad Romanos ciues. quæ in parte tranſumpta eſt per Gratianum in c. peruenit. de conſ. diſt. 3. & per Nicol. 1. ad Conſulta Bulgarorum, cap. 6. In ea autem epiſtola hæc verba habentur. Aliud quoque ad me perlatum eſt, vobis a peruerſis hominibus eſſe prædicatū; vt Dominico die nullus debeat lauari. Et quidē ſi pro luxuria ac voluptate quis lauari appetit, hoc fieri nec reliquo quolibet die concedimus. Si autem pro neceſſitate

corporis,

corporis,hoc nec Dominico die prohibemus. Scriptum namque eſt,Nemo carnē ſuam odio habuit,ſed nutrit,& fouet eam.Et rurſum ſcriptum eſt,Carnis curam ne feceritis in concupiſcentijs.Qui igitur carnis curā in concupiſcētijs fieri prohibet,profectò in neceſſitatibus concedit.Nā ſi Dominico die corpus lauare peccatum eſt,lauari ergo die eodē nec facies debet.Si autē hoc in corporis parte conceditur, cur hoc exigente neceſſitate toti corpori negetur? Hæc B. Gregor. Addo, quòd hæc coniectura nihil iuuare poteſt recentiores Latinos,qui tenent, Chriſtum legitimam Paſchæ Lunam obſeruaſſe. Non enim eſt dicendum,quòd Chriſtus in hac cærimonia aliquod legis præceptum violaſſet.

Quantum vero ad actus,quos exercuerūt Ioſeph ab Arimathæa, & Nicodemus in ſepeliendo Chriſtum, reſpondetur.

Primum, quòd hæc coniectura eo modo conſiderata, quo conſideratur a Græcis, & a recentioribus quibuſdam Latinis retorquetur egregie cōtra ipſos. Nam ſi per eam probari videtur,diē illum non fuiſſe feſtum Paſchæ,quia non eſt præſumendū, quòd viri ſancti feciſſent opera in feſtis prohibita; multo magis probaretur per eamdem, diem illum non fuiſſe vigiliam Paſchæ, nam neque præſumendum eſt, quòd viri illi nobiles tangendo morticinum, & ſepeliēdo cadauer, reddere ſe voluiſſent immundos ad manducandum eadem veſpera agnum paſchalem.Scriptū eſt enim Num. 19.Si quis in agro tetigerit cadauer occiſi hominis,aut per ſe mortui,ſiue os illius,vel ſepulcrū,immundus erit ſeptē diebus. Deinde reſpondetur ſecūdo,quòd viri illi boni, & iuſti, & vere nobiles inſpirati a Deo ad munus tā excelſum in curando Chriſti corpore obeundū, ſicut fortitu-
12. dine inſigniti mortē corporalem† non timuerunt,vbi manifeſtum a Iudæis periculū imminere videbatur. vt Marcus indicat cap. 15. vbi de Ioſeph loquēs ait, quòd audacter introiuit ad Pilatum,& petijt corpus Ieſu. Et S.Auguſt. lib.3. de cōſ.euang.cap.22. ait,ipſum in extremo illo officio funeri exhibēdo, minus curaſſe de Iudæis.Et B.Chryſoſt.homil.89. quæ eſt vlt. in Matth. inquit,quòd Ioſeph periculū mortis ſuſcepit,& vniuerſorū ſe odio tradidit.Et Victor Antioch. in d.cap.15.Mar.ait,quòd ex hoc Ioſephi facto & ſummam animi illius conſtātiam & fortitudinē ſpectare licet; parū enim aberat, quin vitam ipſam Chriſti cauſſa impenderet: quippe qui Iudæorū omniū inimicitiā propter illū in ſe ſuſciperet.Sic etiā vera iuſtitia ornati viri illi,non ficta,neque falſa,quemadmodū
13. Scribæ,& Phariſæi,facile vanū reatus,aut maculæ† timorē contempſerunt,vbi ne dum omnis aberat culpæ, & irregularitatis timor, ſed etiam meritū ſempiternæ gloriæ exſpectari poterat cumulatiſſimū.Vtinam ego illius irregularitatis particeps ſim, nūquā me puriorē exiſtimauero. Noui etenim B.Agnetis verba; Quē cum amauero caſta ſum,cū tetigero munda ſum,cum accepero virgo ſum. Vtinam etiam cōtingat mihi eodem modo feſta violare, nunquam ſanctius ſacratos dies me ſollemnizantem reputauero. Quid eſt, quòd recētiores iſti viros nobiles, & fortiſſimos ſub littera occidente,& legis iugo preſſos conſtituunt, cū egregiū facinus ab ipſis perpetratū eos iam ad viuificantē gratiā, & ad euangelij veritatē ſublimatos manifeſtet? Dominus Ieſus Chriſtus, qui mortē ſua & legi

conſummationem, & ſibi ignominiarum finem adduxerat, excitauit ſpiritum conſilij & fortitudinis, ſpiritum ſcientiæ & pietatis in his duobus viris diſcipulis ſuis, olim quidem occultis propter metum, iam vero abiecto metu clariſſimis, per quos funus ſuum nobiliter iuxta morem patriæ curaretur, & adhibitis omnibus neceſſarijs & opportunis fieri iam inciperet ſepulcrũ ſuum iuxta prophetarum oracula glorioſum. O viros inſignes, terque, quaterque beatos, & memoria dignos ſempiterna; qui ſpreto impiorum conſilio, & peccatorum via, & peſtilentiæ cathedra; ſpreta (inquam) Iudæorum rabie & furore in ea denſiſſimarum tenebrarum nocte ſoli duo inter omnes alios cœca caligine obuolutos, tamquam Soles duo, & duo cæli luminaria magna emicuiſtis, numquid aliquis vanus iudaicæ ſuperſtitionis ſcrupulus potuit vos remorari, quin iuſta Præceptoris veſtri, & Saluatoris corpori ſacratiſſimo perſolueretis? Abeãt omnes qui vobis obſtrepunt; nulla res valuit vocationi veſtræ, & electioni a Domino factæ ad opus tam illuſtre impedimentum afferre.

Reſpondetur præterea tertio & vltimo, quòd opera ab his viris exhibita non fuerunt talia, quæ in feſto Paſchæ per legem prohiberẽtur. Nam actus ſepelien-
14. di mortuum † non inter opera ſeruilia, ſed potius inter opera pietatis & miſericordiæ computatur. Vnde apparet Tob. 2. quòd cum eſſet dies feſtus Domini, & vnus ex filijs Iſrael iugulatus iaceret in platea, ſtatim exſiliens Tobias de accubitu ſuo relinquens prandium ieiunus peruenit ad corpus; tollenſque illud portauit ad domũ ſuã occulte, vt dum Sol occubuiſſet, caute ſepeliret eũ. Neque obſtat, quòd ibi Tobias exſpectauit tempus poſt Solis occaſum; nam exſpectatio illa non fuit ob diem feſtũ, ſed tantum ob timorem Regis, qui prohibuerat ei ſub pœna mortis ne mortuos ſepeliret. vt patet in eo tex. ibi, occulte. & ibi, caute. & dum ſubiungitur ibidem, Arguebant autem eum omnes proximi eius dicentes, iam huius rei cauſſa interfici iuſſus es, & vix effugiſti mortis imperiũ, & iterum ſepelis mortuos? Sed Tobias plus timens Deum, quàm Regem, rapiebat corpora occiſorum, & occultabat in domo ſua, & medijs noctibus ſepeliebat ea. Alioquin parua omnino fuiſſet viſa religio, corpora in die feſto domũ deferre, & nolle ea propter feſtum, terræ demandare.

DE IIS, QVAE LICERENT, AVT FIERI prohiberentur in feſtis Iudæorum. Cap. LXVI.

1. *Sepultura Chriſti dicitur accelerata propter ſequens Sabbathum.*
2. *Sabbatho prohibitum fuit Iudæis omne opus ſimpliciter, in reliquis vero feſtiuitatibus omne opus ſeruile. & num. 6. Quamuis Theologi, & Doct. ſancti huiuſmodi differentiam non animaduerterint. num. 5. Per omne opus autem prohibitum in Sabbatho, intelligitur in primis ſine dubio omne opus ſeruile. num. 7. Et deinde omne opus etiam non ſeruile, ſed diſtractiuum quietis, & vacationis ad Deum. num. 8.*

Lex

3. *Lex generalis per aliam [illegible] determinatur.*
4. *Sabbathi obſeruantiæ præceptum ita frequenter in veteri lege fuit repetitum, vt nullum aliud magis.*
9. *Opera ſeruilia in quantum procedunt ex neceſſitate, vel ex vtilitate, quæ differri nequit, non dicuntur amplius ſeruilia, neque in Sabbatho aut feſtis prohibita apud Iudæos, ſed licita, & permiſſa. Quod procedit etiam de iure canonico. num. 10. Et de iure ciuili. num. 11. Et de iure legis Moſaycæ. num. 12. Et probatur tex. ſacræ ſcripturæ. num. 20.*
13. *Bellū gerere licebat Iudæis etiā in Sabbatho aduerſus eos, qui contra ſe venerāt.*
14. *Neceſſitas legem non habet. Et facit omnia communia. num. 16. Et omnia reducit ad ſtatum iuris naturalis. num. 17.*
15. *Ieiunium ſi quis fregerit ægrotus, reus voti non habetur.*
18. *Meum & tuum de iure naturali non erant inuenta.*
19. *Naturali iure attento omnes homines æquales ſunt & liberi.*
21. *Conceſſione [illegible] facta alicuius actus, ea omnia tacite intelliguntur conceſſa, ſine quibus [illegible] bene explicari non poteſt.*
22. *Sepulcrum Chriſti clauſum fuit lapide tam magno, qui vix a viginti hominibus moueri potuiſſet.*
23. *Feſtis diebus prohibita Iudæis erant opera ſua propria, non quæ erant ad cultum Dei.*
24. *Crucifixorum corpora ſepelienda erant eadem die ex præcepto Dei.*
25. *Paſchæ feſtiuitas apud Iudæos minor erat nedum Sabbathi, ſed etiam reliquarū omnium ſollemnitatum [illegible] quantum ad ceſſationē ab operibus. Erat tamen omnium ſollemniſſima & celeberrima ex maioribus capitibus. num. 26.*
27. *Aromatum præparatio a Mulieribus facta in ſepultura Chriſti, quo modo intelligatur.*

SI quis autem aduerſus ea quæ proxime ſuperius dicta ſunt, ita in contrariū
1. [illegible]. Ex Ioan. cap. 19. haberi acceleratam † fuiſſe Domini ſepulturam, ne [illegible] erat [illegible] aliquid facere non [illegible] propter Sabbathū, dum dicitur, Ibi ergo propter Paraſceuen Iudæorū, quia iuxta erat monumentū, poſuerunt Ieſum. & ibi [illegible] Bed[illegible], & S. Auguſt. tract. 120. Similiter ex Luc. cap. 23. haberi, [illegible] Mulieres ea die paraſſe aromata, & vnguenta, & Sabbatho [illegible] ſecundum mādatum. Et poſtremo Mar. cap. vlt. haberi, quod cum tranſiſſet Sabbathum Mulieres illæ emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum. Ex [illegible] omnibus clare videtur conſtare, in feſto Sabbathi neque [illegible] emptionem, neque vngendi, aut ſepeliendi opus fuiſſe permiſſum. Et conſequenter videtur colligi manifeſte, eum diem non potuiſſe eſſe [illegible], in quo & Ioſeph mercatus eſt ſindonem, & Nicodemus venit ferens mixturam myrrhæ, & aloes quaſi libras centum; & ambo ſimul deponētes de cruce corpus Ieſu, [illegible] illud, & ligauerunt linteis, & in monumento poſuerunt: Et poſtremo lapidem magnum aduoluerunt ad oſtium monumenti.

Reſpondetur, quòd ignorata differentia, quæ tum primo eſt inter diem Sabbathi & reliquas feſtiuitates Iudæorum. tum ſecundo inter opera neceſſaria, & voluntaria. tum tertio inter opera, quæ ad homines, & quæ ad Deum pertinent, non nullis eſt occaſio labendi in hac materia, & grauiter errandi.

Aduertendum eſt itaque primo, quòd in Sabbatho præcipitur in lege, omne
2. opus † ſimpliciter ſine vlla limitatione, non eſſe faciendum: at in ceteris feſtiuitatibus non omne opus ſimpliciter, ſed omne opus ſeruile, adiecta hac ſeruilitatis expreſſione, prohibetur, vt apparet Leuit. 23. vbi & de Sabbatho primum & de reliquis deinde feſtiuitatibus ſigillatim agitur.

Quod ſi alicubi, in aliqua ſollemnitate præter Sabbathum, ſtatutum reperiatur, nullum opus ſimpliciter, nulla addita limitatione, eſſe faciendum, vt verbi gratia ſtatutu eſt in ſeptima die Paſchæ, Deuter. 16. hoc nihil refert; ſatis eſt enim, quod quandoque in [illegible] ſollemnitatis præcepto Leuit. 23. facta ſit ſpecifi-
3. ce [illegible] ad opera ſeruilia, [illegible] lex generalis † per aliam ſpecialem determinatur [illegible] l. in toto iure. ff. [illegible] eod. tit. lib. 6. Cum tamen in præcepto de Sabbatho [illegible] reperiatur facta reſtrictio ad opera ſeruilia, ſed [illegible] ſit, vt omne opus [illegible] apparet non ſolum in d. cap. 23. Leuit. [illegible] vbicumque de Sabbatho cu-
4. ſtodiendo [illegible] Quod præceptum ita frequenter † in varijs locis fuit repetitum, vt nullum [illegible] vt bene not. Alex. Alen. in 4. par. quæſt. 6. memb. 5. art. 5. [illegible] Exo. loca [illegible] ſupra cap. 59. num. 10. in quibus huiuſmodi præceptum ponitur.
5. Quamuis autē Doct. † declarantes hoc tertium Decalogi præceptum, fere omnes ſimpliciter [illegible] fuiſſe in Sabbatho prohibita opera ſeruilia, differentiam [illegible] explicitè non conſtituentes; atque ad hoc probandum non nulli allegēt tex. in d. cap. Exo. 20. vel Leuit. 23. vt ſunt Theologi in [illegible] 7. & Alex. de Ales in 3. par. quæſt. 32. memb. 4. art. 1. & S. Tho. 2. 2. q. 122. art. 4. ad [illegible] ſuper Matth. cap. 12. in illis verbis. Itaque licet Sabbathis benefacere. Et Gl. ordin. ſuper Mar. cap. 3. ibi, Licet Sabbathis benefacere, an male? Et ſuper Luc. cap. 13. ibi. Indignans quia Sabbatho [illegible]. Et [illegible] etiam ſancti Doctores. Tamen veritas eſt (vt [illegible]) quòd non li-
6. [illegible] opera dumtaxat ſeruilia, ſed omne opus [illegible] † prohibebatur, vt dixi. Quod [illegible] bene inſpicienti litteram [illegible] vbicumque Sabbathum obſeruandum præcipitur, [illegible] patebit.

Si quis autem [illegible] quid intelligat [illegible] opus in Sabbatho [illegible]; certum [illegible] hac generali [illegible] indigere declaratione, nam [illegible] & [illegible] & ambulare, & ſeſe veſtibus induere prohibitum [illegible]
7. retur. Dico ad hoc, quòd opera ſeruilia † in primis ſine dubio prohibita intelliguntur, quemadmodum & in reliquis ſollemnitatibus; & in hoc [illegible] eſt, quod [illegible] Doct. præallegati. Sed præter ſeruilia dico [illegible]
8. prohibita multa alia † opera, puta emere, vendere, contrahere, [illegible]

cibos

cibos coquere, iter agere, ſcribere, præliari; & demum omnia ea, quæ licet non ſint [illegible] ſunt tamen [illegible] modo diſtractiua quietis, & impeditiua vacationis ad Deum. Quam rem, & quam differentiam inter Sabbathũ, & reliquas feſtiuitates egregie animaduertit & annotauit doctiſſimus Caiet. a quo ego didici, Exho. cap. 20. & Leuit. cap. 23. Et videtur etiam animaduertiſſe Philo Iudæus lib. 3. de vita Moſis. circa med. vbi de Sabbathi violatione agens, ſic ait. Non ſolũ ſordidæ, fabrileſque, ſed ceteræ quoque artes & occupationes tunc ſunt prohibitæ, præſertim quæ ad parandũ victum attinent, aut per ignẽ fiunt, aut per inſtrumenta non ſine igne confecta. Ideo ſæpe interdicitur, ne quis ignẽ accendat Sabbatho, vt ceſſante cauſſa principali, & antiquiſſima, ceſſent effectus eius etiã. Stante autem hac doctrina, quam & veriſſimam, & in contextu ſacrarum litterarum fundatam, niſi quis me contrarium doceat, exiſtimo; ſequitur, quod in die feſto Paſchæ licitum fuit Mulieribus parare aromata, Ioſepho mercari ſindonem, & illi vna cum Nicodemo deponere corpus Ieſu de cruce, & vnguentis delibutum cum linteis in monumento condere, & reliqua facere, quæ ad ſepulturam Domini pertinebant: nam nullum horum appellari poteſt opus ſeruile, ſed omnia ſunt vel pietatis, & miſericordiæ ex ſuo genere, vel certe communia tam liberis, quàm ſeruis. [illegible] in Sabbatho, quia quamuis non eſſent opera ſeruilia, erant tamen aliquatenus laborioſa, & turbatiua quietis, & [illegible] in Sabbatho habebantur.

9. Ruſus aduertendũ eſt [illegible], quod opera † ſeruilia in quantum procedũt ex neceſſitate, [illegible], quæ differri nequit in alium diem, neque potuit antea [illegible] ſeruilia amplius, & in feſtis prohibita, ſed potius permiſſa [illegible] in Sabbathis, vt egregie not. Alex. de Ales in 3. par. d. [illegible] & S. Thom. in 2. 2. d. quæſt. 122. [illegible] in expoſitione tertij præcepti Decalogi. & alij Theologi in 3. ſent. d. [illegible] 7. & notabiliter Beda, & Glo. ordin. Mar. 2. ſuper illis verbis. Sabbathũ propter hominem factum eſt, & non homo propter Sabbathũ. Et S. Auguſt. in lib. quæſtionum veteris, & noui teſtamenti, vel quiſquis auctor ſit illius libri [illegible] edition. queſt. 61. & in 2. edition. quæſt. 22. 2. par

10. Vnde videmus, [illegible] iure † canonico, quæ aliquin prohibita [illegible] in feſtis [illegible] neceſſitate p[illegible] c. 1. c. licet. & c. fin. de fer. & q

11. [illegible] é. l. [illegible] §. [illegible] l. ſolet. & l. pen. ff. co. Sed

12. [illegible] adhibebat. N[illegible] & Machabæi ĩ Sabbatho

13. [illegible] venerãt. 1. Mach. 2. Et licitũ erat, ouẽ de fouea [illegible] Matth. 12. [illegible] a præſepio, & [illegible] adaquare. Luc. 13.

14. [illegible] maxime adſtipulatur, Nam neceſſitas † legem non habet, [illegible] vbi venerabilis Beda ita inquit, Quod non eſt [illegible] in lege, neceſſitas facit licitum; nam & Sabbathum cuſtodiri præceptum [illegible], Machabæi tamen ſine culpa [illegible] in Sabbatho pugnabant: Sic & ho-

15. [illegible] fregerit ægrotus, reus voti non habetur. Hæc Beda.

16. Deinde neceſſitas † facit omnia communia, ſicut & [illegible] Glo. diſt. 47. atque ita

17. neceſſitas † omnia videtur reducere ad [illegible] iuris naturalis, quo [illegible]
18. meum & tuum † non [illegible] inuenta.l.ex hoc iure ff. de iuſt. & iu. c. [illegible]
19. mis. 12.q.1. Quare cum iure eodem naturali attento † omnes homines [illegible]
les ſint, & [illegible] liberi cenſeantur.l.quod attinet.ff. de reg. iu.l.manumiſſio-
nes. ff. de iuſt. & iu. ſequitur, quod in neceſſitate nulla ſint opera ſeruilia, ſed
omnia omnibus communia, & libera.
Immo vero ſi quis bene ponderet, ſuadetur hæc declaratio, & colligitur ex ip-
20. ſo † tex. Exho. 20. vbi Deus tradens præceptum de Sabbatho ſanctificando,
ita inquit: Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices. Sex diebus operaberis, & fa-
cies omnia opera tua: ſeptimo autem die Sabbathum domini Dei tui eſt; non
facies omne opus in eo. Clarum eſt autem, quod ibi non præcipitur directe, vt
homo ſex diebus operetur, ſed tantum vt Sabbatho quieſcat: Sed iccirco addi-
dit Deus illa verba, Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. quia do-
cere voluit, quod quæ opera facturus [illegible] in Sabbatho, ea in ſex diebus fa-
ceret [illegible] præcedentibus vel ſequentibus, vt ſic in Sabbatho quieſcere valeret.
Ex quo loquendi modo [illegible], vt [illegible] explicat Caiet. quod ſi qua
opera etiam ſeruilia in Sabbatho [illegible], [illegible] neceſſitate ita occurrant, vt
neque antea [illegible], neque in ſequentes dies commode
valeant [illegible] exce[illegible]a, & in ipſo Sabbatho
[illegible] fieri poſſint.
[illegible] hac declaratione, quæ veriſſima eſt, ſequitur, quod quamuis dare-
[illegible], quod deponere cadauer de cruce, ferre [illegible], aduoluere
ſaxum magnum ad oſtium monumenti, & cætera, quæ in ſepultura Domino
contigerunt, opera ſeruilia videantur, [illegible] in die [illegible] Paſchæ exerceri
potuerunt propter occurrentem neceſſitatem.
Neque obſtat ſi quis diceret, actum ſepeliendi fuiſſe quidem neceſſarium, ſed
actum vngendi corpus, & inuoluendi linteis, & [illegible] ſaxum ad oſtium
ſepulcri, [illegible]. quia reſpondetur, quod ſi ita [illegible]
conſiderandæ eſſent, vt [illegible] neque ipſe actus ſepeliendi ne-
ceſſarius diceretur, cum poſſet cadauer inſepultum [illegible]
[illegible] aliquam foueam. Verum non adeo [illegible], & [illegible] res
humanæ pertractandæ ſunt: [illegible] dicendum eſt, quod [illegible]
[illegible] ea omnia [illegible], quæ [illegible]. Vnde licitum
fuit miſturam ferre ad vngendum corpus, [illegible] ligare, ſicut mos
21. erat Iudæis ſepelire. Nam [illegible] eſt, [illegible] vnius actus [illegible]
[illegible] factam ea omnia tacite [illegible], ſine quibus ille actus bene
explicari nō poteſt.l.2.ff.de iuriſd. [illegible] mobilem.l.ad legatum ff.
de procur. Similiter licitum fuit [illegible] lapidem ad oſtium monumenti, [illegible]
ne ſepulcrum ita apertum pateret [illegible] beſtiarum, [illegible] etiam [illegible]
aliquem inde odorem exalare poſſet.
Adde quod in hoc actu aduoluendi lapidis maxime cōſenſuri erant Principes
22. ſacerdotū, & Phariſæi, qui præter lapidē illū tam magnum, [illegible]
[illegible]

[illegible] pluſquam [illegible] ſepulcrum [illegible] vt inquit Beda ſuper Matth. cap. [illegible] & qui vix a viginti hominibus moueri potuiſſet. vt dicit Ludolphus, de vita Chriſti, par. 2. cap. 71 adhibuerunt in ipſo die magno Sabbathi ſequentis & militum cuſtodiam, & ſigillum. vt vidimus ſupra cap. 64. num. 10. & ſeqq. Adde etiam, quod miſtura illa myrrhæ & aloes, in plures fortaſſe partes diuiſa, & in diuerſis vaſis diſtributa, facile potuit a pluribus perſonis abſque vlla ſeruilitate ad monumenti locum deferri.

Hæc autem opera omnia quæ in die Paſchæ licuerunt, illicita fuiſſent in die ſequenti, non ſolum ob maiorem Sabbathi ſollenitatem, ſed etiam quia in eo Sabbathi die non fuiſſent amplius neceſſaria, ſed voluntaria, & ſupererogationis. Et iccirco ſepulto iam Domino Mulieres illæ ab eiſdem operibus in die Sabbathi ſecundum mandatum abſtinuiſſe dicuntur. Et accelerata innuitur ſepultura Domini propter Paraſceuen, quia longius deferre corpus, cum in promptu eſſet monumentum in vicino horto, non fuiſſet iam opus neceſſitatis, ſed voluntatis.

23. Poſtremo aduertendum eſt tertio, quod Iudæis prohibita † erant in diebus feſtis non omnia opera indiſtincte, ſed opera ſua propria; opera autem Dei, quæ ſcilicet fiebant vel ex præcepto Dei, vel ad cultum Dei, illa nō prohibita, ſed maxime licita, immo & præcepta quandoque intelligebantur. Quæ exceptio colligitur ex eodem tex. Exo. 20. dum dicitur illi, Sex diebus operaberis, & facies omnia opera [illegible] illud verbum, tua. notat hoc Caiet. Et hanc exceptionem [illegible] S. Tho. Alex. de Ales, & ceteri Theologi ſupra allegati, Et ante ipſos B. Ioan. Damaſc. lib. 4. de fide orthod. cap. 24. vbi multa exempla ex [illegible] ad hoc propoſitum congerit. Nam ex hac cauſa licitum fuit [illegible] in euerſione vrbis Ierricho. Ioſ. 6. circuire in Sabbatho [illegible] circumferendo arcam fœderis. Et Eliæ licitum fuit [illegible] etiam in Sabbatho ob eamdem cauſam, cum fugeret a facie Iezabel, [illegible] perueniret ad [illegible] Dei Horeb 3. Reg. 19. Sacerdotes etiam [illegible] Sabbathum violabant ex eadem cauſa, occidendo, & excoriando [illegible], & ſine crimine erant Matth. 12. Et circumciſionem denique ex hac cauſa [illegible] in Sabbatho, vt non ſolueretur lex Moyſi. Ioan. 7.

Ex hac igitur eadem cauſa bonum fuit Ioſepho, & Nicodemo in die feſto Dominum ſepelire, & cetera adhibere, quæ ſepulturæ conueniebant; non tantum quidem [illegible], quia [illegible] erat opus Dei [illegible] ſuper omnia alia, quæ [illegible]; nam pro illo non habebantur [illegible] perfidis & ſceleratis Iudæis; ſed

24 item, quia [illegible] Deo † Deut. 21. vt ſupra viſum eſt cap. præced. num. 4. [illegible] appenſus fidelet in patibulo, non permaneret [illegible] eius in ligno, ſed in eadem die ſepeliretur. Vnde quemadmodum [illegible] Sabbathum non ſoluebatur; Immo quia lex præceperat, [illegible] die [illegible] cideretur Gen. 17. & Leuit. 12. intelligebatur [illegible] in Sabbatho circumcideretur, ſi octauus dies in Sabbatho [illegible], ita [illegible] eodem modo propter ſepelitionem crucifixi feſtum

Paſchæ

Paſchæ non ſoluebatur; Immo quia lex præceperat, vt cadauer ſuſpenſi in ligno eadem die ſepeliretur. Deut. 21. intelligebatur præceptum, vt cadauer in feſto Paſchæ ſepeliretur, ſi in eo feſto ſuſpenſum cadauer occurriſſet: quod aſſerere etiam videtur Rupert. abbas lib. 13. in Ioan. ſuper illis verbis cap. 19. Erat enim magnus dies ille Sabbathi. Nulla enim maior ratio in vno, quàm in altero caſu excogitari poteſt. Immo ſi quis bene aduertat, maior ratio viget in præcepto ſepelitionis crucifixi mortui in feſto Paſchæ, quàm in præcepto circumciſionis infantis in Sabbatho: tum quia circumciſio in alium diem commode transferri potuiſſet, ſepelitio vero non ita; tum etiam quia dies Paſchæ multo erat minoris feſtiuitatis, quàm dies Sabbathi.

25. Et ne dum Sabbathi † die, ſed etiam reliquarum omnium Sollemnitatum diebus, inferiorē fuiſſe quantū ad ceſſationem ab operibus, paſchalē feſtiuitatem exiſtimo. In ceteris enim ſollēnitatibus vna dumtaxat limitatio operum in lege expreſſa reperiebatur Leuit. 23. operum ſcilicet non ſeruiliū, at in feſto Paſchæ [illegible] & altera etiam Exho. 12. eorum ſcilicet quæ ad veſcendum pertinent, facta erat. Et quamuis in ceteris etiam ſollemnitatibus eadem exceptio facta intelligeretur a Doct. nam in omnibus feſtis excepto Sabbatho licitum erat Iudæis parare cibos, [illegible] quidquid corpori neceſſarium eſt. vt inquit Hieron. ab Oleaſtro ſuper Exho. cap. 35. ibi, Non accendetis ignem. & habetur ex S. Tho. quem [illegible] cap. 53 [illegible] Tamen in lege hæc exceptio non ita expreſſe reperiebatur facta in alijs feſtis, ſicut in feſto Paſchæ, d. cap. Exho. 12.

26. Quod [illegible] feſtum Paſchæ † eſſet ſollemniſſimum apud Iudæos, & omniū celeberrimū, nō habebat ex hoc capite ceſſationis ab operib⁹, ſed aliunde ex plurib⁹. Primo quidem quia fuit a Deo poſt Sabbathum [illegible] præceptum & inſtitutum. Leuit. 23. Quod not. Lipom. in Catena ſuper Exho. cap. 12. lect. 3. vbi ait, quod in conſtituenda republica Iſraelis primum omnium inſtitutum eſt diuinitus feſtum Paſchæ. & idem etiam not. Paulus Burgenſis Exho. 13. in addit. 2. ad Nicol. de Lyra.

Secundo, quia fuit inſtitutum in memoriam maximi & inſignis beneficij Iudæis collati, eductionis ſcilicet populi ab Ægyptiaca ſeruitute, & liberationis primogenitorum ab Angelo percutiente. Exho. 12.

Tertio, quia in vna tantum ciuitate Hieruſalem celebrari [illegible]. Deut. 16.

Quarto, quia ad illud [illegible] ex diuerſis regionibus [illegible] tur. Exho. 23.

Quinto, quia mundi dumtaxat illud c[illegible]m. 9.

Sexto, quia durabat per ſeptem dies Exho. 12.

Septimo, quia in azymis celebrabatur. [illegible]

Octauo, quia pœna mortis & extermin[illegible] ebatur ijs, qui non feciſſent Paſcha, vel fermentatum comediſſent. [illegible] & Num. 9.

Nono, & poſtremo, quia in eo [illegible] maiorem ſolito populus [illegible] ctabat victimarum numerum, vt [illegible] Ioſephus Iudæus lib. 17. [illegible] cap. 11. Et fac. tex. Exho. 23. & Deut. 16. ibi, Non apparebis in conſpectu meo vacuus. Et patet de hoc exemplum. 2. Par. 30. & 35.

27. Ad illud de Mulieribus, quæ parauerunt † aromata, ſatis quidem reſponſum eſt ſupra pluribus modis; ſed præterea dici etiam poteſt, quòd præparatio illa ex eo forte aliſe intelligitur facta, quia Mulieres habentes apud ſe domi reconditam aliquam partem aromatum, exprompſerunt illa ex ſcrinijs ſuis, vt cum primum per tempus vti eis liceret, protinus abſque retardatione, illa ad manum habere poſſent. Veriſimile eſt enim, cum Iudæi corpora mortuorum aromatibus inungere ſolerent, in vnaquaque domo fuiſſe aſſeruata aromata pro neceſſitatibus occurrentibus; & ſaltem aliquam eorum partem, quæ ſuperfuerant inunctioni alicuius forte conſanguinei aut domeſtici iam factæ, domi apud eas repertam fuiſſe, quæ tamen cum non ſufficeret, tranſacto Sabbatho ſtatim alia emerunt. Vel etiam dici poteſt ſecundum Innoc. iij. lib. 3. Myſter. Miſsæ, cap. 4. quòd quæ ait Lucas de præparatione aromatum, accipienda ſunt dicta per anticipationem, vt Lucas reducatur ad Marcum, & intelligatur, quòd Mulieres reuertentes parauerunt ſecundum Lucam aromata, & vnguenta, non tunc, ſed ſecundum Marcum cum Sabbathum pertranſiſſet.

DE RESPONSIONIBVS AD DICTA QVORUMDAM AUCTORUM CIRCA DIEM PASSIONIS CHRISTI. Cap. LXVII.

1. *Græcorum fermentariorum opinio longè diſtat ab opinione recentium Latinorum. Licet ab eadem multum [illegible] ur. num. 2.*
3. *Nicephorus imperitus [illegible] motus de propoſito nobis argumēto magna & admirabilia ſcripſit, quæ etiam Conſtantinopoli [illegible].*
4. *[illegible] in quorumdam rerum hiſtoria circa tempus vitæ & mortis Chriſti, fallitur.*
5. *[illegible] cur decimaquarta Luna ad veſperam immolaretur.*
6. *[illegible] crucifixum Luna decimaquarta [illegible] modis rectè interpretari pōt.*
7. *Temporis alicuius deſcriptio æquè fieri poteſt & a termino completo, & a termino [illegible] incohato.*
8. *[illegible] a decimaquarta die per[illegible]t.*
9. *[illegible] conſtat [illegible] viginti [illegible] diebus cum dimidio.*
10. *Chriſtus [illegible] eſt Luna exiſtente pleniſſima.*
11. *[illegible] Chriſti paſſionem [illegible].*
12. *[illegible] apud Hebræos a veſpera in veſperam celebrabantur.*
13. *Chriſtus crucifixus eſt ad veſperam, non diei, ſed mundi. Nam & in vltima [illegible] ætate [illegible] dicitur [illegible] 14.*
15. *[illegible] pro fine & extremitate alicuius durationis.*
16. *Chriſtus [illegible] crucifixus [illegible] Solis occaſū, quia Sol in eius crucifixione obſcuratus eſt.*

AD quintam & vltimã coniecturam, de qua ſupra, cap. 60. num. 8. & ſeqq. reſpondetur, quòd nos [illegible], veram opinionē Latinorum diſcordem eſſe ab opi-

ab opinione Græcorum in fermentato conſecrantium ; Sed tamen nobis magis debet eſſe curæ, quòd conſonet cum ſacris Euangelijs, & cum Doct. antiquis ſummæ auctoritatis viris, quàm cum Schiſmaticorum interpretationibus, vel cum inſulſis perfidorum Iudæorum ſtatutis.

Deinde reſpondetur, quòd licet recentium quorumdam Latinorum opinio
1. multum faueat Græcis fermentarijs, eorum tamen aſſertio † longe diſtat ab opinione Græcorum : Græci namque ſimpliciter dicunt, Chriſtum cenaſſe Luna decimatertia ad veſperam, & vnum diem anticipaſſe, vt ſui occiſionem reſeruaret in eum diem, quo ceteri omnes Iudæi agnum immolaturi erant ex præcepto legis; neque vllam diſtinctionem faciunt inter Paſcha legitimum & iudiciale. Quare opinio Græcorum plurimum quidem ab hac recentiorum aſſer-
2. tione † iuuaretur, ſi vera eſſet, vt ſupra deduximus cap. 53. num. 4. Contra tamen hæc recentiorum opinio ab illa Græcorum nihil fere, aut parum omnino recipit adminiculi.

Sed in particulari reſpondendo cuilibet auctoritati in contrarium allegatæ, dicimus B. Chryſoſtomum, & Tertullianum, nihil expreſſe aſſerere contra veram noſtram, & Latinorum opinionem. Eorumque verba, quæ aliquam ingerere difficultaté videbantur, ſupra expoſuimus cap. 51. num. 4. & ſeq. Quòd ſi B. Chryſoſtomus quandoque illud dixiſſet quod Græci volunt, minus tamen id deberet attendi, cum id ſub dubio, & alternatiue protulerit, & contrarium ſæpiſſime, & diſertiſſimis verbis pronunciauerit, vt ex multis, quæ ex ipſo tum ſupra citauimus, tum infra Deo adiuuante referremus, aperiſſime conſtat.

Ad Euthymium, & Nicephorum, qui inter antiquos non ſunt, nihil aliud neceſſe eſt reſpondere, niſi quòd nos aliam ab ipſis [illegible] [illegible] : Et quòd ipſi quandoque ſibimet contraria protulerunt; Neque bene reſpondent in ſua opinione ad auctoritates trium Euangeliſtarum, qui expreſſe dicunt, Chriſtum prima azymorum, quæ non poteſt intelligi niſi decimaquarta Luna, & nullo modo [illegible] Paſcha.

Et ſpecialiter de Nicephoro ait Gennadius Scholarius Patriarcha Cõſtantinopolitanus in defenſione quinque capitum concilij Florentini, cap. 2. [illegible] 6. [illegible] 7.
3. [illegible] impetu † prauitatis motus de propoſito nobis argumento [illegible] & admirabilia ſcripſit, ſed quòd ea Conſtantinopoli non [illegible] eſse cõ[illegible]. Eſſe autem ea valde irrationabilia, ſi quis [illegible] deſideat, legat quæ ipſe compoſuit, reperietque eum in pleriſque ſibi ipſi pugnantem eſse.

Ad Theophylactũ reſpondebimus parũ infra, [illegible] ad S. Epiph reſpõſũ erit.

Ad S. Epiphanium dicimus in primis, quòd ipſe habet opiniones quaſdã valde
4. ſingulares, & extraordinarias † circa tẽpus [illegible], & mortis, natiuitatis, baptiſmi, & reſurrectionis Chriſti. Vnde non mirũ, ſi Melchior Canus lib. 11. de locis Theolog. cap. 5. in reſpons. ad 6. aſserat, ipſum in earum rerum hiſtoria interdum falli. Quod patet in eo citato cap. 50. contra Teſsareſcædecatitas, & cap. [illegible] cõtra hæreſim, quæ nõ ſuſcipit euangeliũ Ioãnis, & Apocalypſim. vbi multa in hac materia tractat, ſed obſcure, & (vt puto) parum probabiliter. Dicit enim, Chriſtum

natum

natum eſſe die ſexta Ianuarij,& baptizatum octaua Nouembris; Item fuiſſe paſſum viceſima Martij,poſtquam prædicaſſet regnum cælorum a tempore quo baptizatus fuerat,per annos duos,& dies ſeptuaginta quattuor. & reſurrexiſſe die viceſima ſecunda Martij. Quæ omnia ſunt contra communes traditiones,& nō nulla etiam contra manifeſtum eccleſiæ vſum.

Præterea aduertendum eſt, opinionem B. Epiphanij tam eſſe diſtantem ab opinione recentium Latinorum,vt de directo vna alteri ſit oppoſita.Beatus etenim Epiphanius dicit,Iudæos in celebratione illius Paſchæ,in quo crucifixerunt Dominum,anticipaſſe legitimum tempus per duos vel tres dies; Chriſtum vero nō aliter feciſſe,ſed cum faciētibus æqualiter feciſſe Paſcha. At recētiores iſti Latini e contrario dicunt,Iudæos nō anticipaſſe,ſed poſtpoſuiſſe legitimū tēpus per vnū diem:& Chriſtum non cum Iudæis, ſed ſeorſum a Iudæis ſuū Paſcha celebraſſe.

Rurſus aduertendum eſt,quòd S.Epiphanius magis loqui videtur de figura immolationis Chriſti,id eſt de agno typico paſchali, in cuius immolationis præcepto ſe fundabant Teſſareſcædecatitæ hæretici in celebrando Paſcha,quàm de ipſo die crucifixionis Ieſu Chriſti. Vnde rationem aſſignans, cur præceptum †
5. fuerit,vt decimaquarta die ad veſperam agnus ille immolaretur, qui Chriſtum repræſentabat, dicit, quòd iccirco Chriſtum immolari oportebat ſecundum legem quartadecima die, quia tunc Luna incipit decreſcere.&c. Quam rationem ad figuram agni paſchalis egregie ſimiliter accommodat B. Cyrill. Alex. in lib. Collectan. veteris teſtam. cap.21. ex Exho.

Poſtremo aduertendum eſt,B.Epiphanium dum dicit,Chriſtum paſſum eſſe Lu-
6. na decimaquarta,duobus modis poſſe † interpretari,ne Græcis, aut recentioribus Latinis faueat aliquo pacto.

Primo, vt intelligatur loqui ad hominem non ex propria ſententia, ſed ex ſuppoſitione. Aiebant enim Teſſareſcædecatitæ hæretici, celebrandum eſſe Paſcha decimaquarta die Lunæ menſis Martij, quia decimaquarta Luna Chriſtum paſſum eſſe putabant, atque eam diem fuiſſe viceſimamquintam Martij ſe comperiſſe iactabant in quibuſdam Pilati Actibus,vt inquit ibi S.Epiphan. & refert Sixtus Senenſis in Biblioth.ſancta,lib.2. vbi de Pontio Pilato loquitur. licet ibi referat diem viceſimamquartam, non viceſimamquintam Martij, deceptus falſa quadam interpretatione, de qua latiſſime infra diſputaturi ſumus cap.73.num. 4.& ſeqq. & cap.74. num.11. Beatus igitur Epiph. ſupponens, quòd Chriſtus paſſus fuerit Luna quartadecima,vt ipſi ſentiebant,licet falſo,affert huius rei rationem, & oſtendit, ex eo tamen non ſequi, debere nos neceſſario Paſcha celebrare decimaquarta Luna,vt ipſi celebrabant.

Secundo interpretari poteſt B.Epiphanius, quòd loquatur de Luna quartadecima completa & tranſacta, non de Luna quartadecima tantum inchoata, & currente. Quæ interpretatio ex duobus ſuadetur.

Primo, quia in cap. ſeq. S.Epiphanius in computatione Lunarum illius hebdomadæ,in qua paſſus eſt Chriſtus,tribuit quandoque duos dies vni, & eidem Lunæ; Vnde dicit,in quinta feria fuiſſe Lunam decimamquartā,& in Proſabbatho, ſcilicet

ſcilicet in Paraſceue ſimiliter aſſignat Lunam decimamquartam. Quod non aliter bene intelligi valet, niſi dicamus, quòd in quinta feria erat iam incœpta, & currebat Luna decimaquarta, in ſexta autem feria, eadem Luna erat, ſed perfecta iam & completa. Sæpius enim ſupra oſtendimus, & præcipue cap. 22. num. 3. &
7. ſeqq. deſcriptionem temporis † æque fieri poſſe & a termino completo, & a termino tantum inchoato.

Secundo ſuadetur, quia B. Epiphan. dicit, quòd iccirco Chriſtus paſſus eſt Luna
8. decimaquarta, quia a decimaquarta die luciditas Lunæ † perit, & a paſſione Chriſti Synagoga obſcurata eſt. Clarum eſt autem, quod luciditas Lunæ non incipit perire, & decreſcere in decimoquatto die incœpto tantum, ſed poſt decimumquartum diem completum, & amplius poſt decem & octo horas quintide-
9. cimi diei. menſis enim † lunaris (vt omnes ſciunt) conſtat ex vigintinouem diebus cum dimidio. Quare vt Chriſtus pateretur Luna pleniſſima ſecundum rationem B. Epiph. oportebat eſſe Lunam non decimamquartam currentem, & inchoatam, ſed completam, & decimamquintam currentem, circiter meridiem; cum Iudæi dies Lunæ ſupputarent a veſpera in veſperam, vt ſupra diximus cap. 43. num. 10. Atque ita vere contigiſſe iuxta ſententiam noſtram & Latinorum, manifeſtiſſimum eſt.

10. Et quòd Luna eſſet pleniſſima † quando Chriſtus pendebat in cruce, ita vt poſt eius paſſionem lux Lunæ ſtatim diminui inciperet, apparet ex ijs, quæ S. Dionyſius Areopag. refert in epiſt. 7. ad Polycarpum, & in epiſt. 11. ad Apollophanem. In quibus narrans mirabilem illam Solis eclypſim, quæ tunc contigit, & quam ipſe vna cum dicto Apollophane apud Heliopolim commorantes conſpexerũt, ait, quòd poſtea quam repurgatio Solis, reſtitutioque facta eſt, Luna ad Solis diametrum conuerſa aufugit. Ex quibus verbis habetur, quòd erat tunc perfecte, & per diametrum Luna oppoſita ad Solem, & conſequenter oportebat neceſſario tunc eſſe diem Lunæ decimumquintum currentem, & decimumquartũ completum, vt dixi, non decimumquartum dumtaxat inchoatum.

Eodem autem modo omnino interpretandus eſt Theophylactus, vbi ait, quòd eclypſis Solis Chriſto pendente in cruce contigit Luna exiſtente quartadecima. Nam intelligi debet de Luna quartadecima completa, prout diximus ad B. Epiphanium, non de quartadecima tantum inchoata, & currente: alioquin ſibi ipſi manifeſte contradiceret in alijs locis. Hoc etiam modo interpretandus eſt Paulus Oroſius lib. 7. hiſtoriarum. cap. 4. vbi ſimiliter ait, quòd eclypſis Solis in paſſione Domini contigit Luna exiſtente quartadecima.

Immo & B. Auguſt. ita intelligendus eſt in lib. quæſtionum veteris & noui teſtamenti, vel quiſquis ille ſit, qui eum librum compoſuit, vbi quæſt. 106. in 1. editione, ait ſimiliter, quòd Chriſtus paſſus eſt Luna quartadecima. Apparet autem, locutum ibi eum fuiſſe de quartadecima completa, quia intelligit de Luna pleniſſima, qualis in principio erat, quãdo fuit creata a Deo. In principio etenim (inquit) Luna fuit quartadecima, quia omnia plena ſunt facta. Et infra. Quartadecima autem Luna mundus maiori lumine clarior factus eſt. Quare cum Lunam

nam in plenilunio exiſtentem quartádecimam appellet, non videtur aliam poſſe intelligere, niſi quartamdecimam completam & perfectam, quæ ſimul etiam quintadecima eſt currens & inchoata.

Non me latet, quoſdam eſſe, qui aiunt, Chriſtum dici paſſum Luna decimaquarta, quia putant agnum paſchalem immolandum fuiſſe a Iudæis in decimatertia Luna completa, & in principio decimæquartæ, ita quòd vbi dicitur Exho. 12. & alibi ſæpe, quòd phaſe celebrandum ſit Luna quartadecima ad veſperam, intelligatur de veſpera, in qua Luna quartadecima incipit, non in qua deſinit. Hi autem expoſitores, quorum vnus eſt Hieron. ab Oleaſtro in Leuit. cap. 23. ſuper illis verbis, Et affligetis animas veſtras nono die menſis. & alius eſt Did. Stella in Lucam, cap. 22. ibi, Venit autem dies azymorum. toto cælo errant, vt mihi videtur, & fœdiſſime decipiuntur. Nam cum primus dies Paſchæ ſollemnis & feſtiuus, qui erat etiam ſimul primus dies azymorum legalis, appelletur Luna decimaquinta d. cap. Leuit. 23. & Num. 28. quo modo id ſtare poſſet, ſi agnus paſchalis, a quo ſollemnitas Paſchæ, & azymorum incipiebat, occidebatur Luna decimaquarta inchoante, non finiente? Nolo hic pluribus agere contra hanc expoſitionem, quæ tam manifeſte falſa eſt, vt etiam lippis ac cœcis eius pateat abſurditas.

Ad S. Irenæum reſpondetur, quòd nos fatemur, Chriſtum paſſum eſſe in die Pa-
11. ſchæ, in qua agnus ex præcepto Moyſis immolabatur, & quòd paſſio † Chriſti figurata fuit a Moyſe per cærimoniam illam agni paſchalis. Nam dicimus, quòd apud Iudæos ex legis præcepto Leuit. 23. a veſpera in veſperam ſollemnitatum
12. † dies celebrabantur. Vnde cum in veſpera, & nocte præcedenti agnus paſchalis a Iudæis fuerit immolatus, & manducatus, & in die ſequenti circiter meridiem Chriſtus fuerit crucifixus, conſtat, quòd in eodem die legali apud Hebræos omnia hæc completa intelligantur.

Quod autem B. Irenæus dicit, Chriſtum paſſum eſſe veſpere ad Solis occaſum, quemadmodum a Moyſe ſtatutum fuerat Deut. 16. in celebratione phaſe; aduertendum eſt, quòd aliam habet intelligentiam, quàm prima facie præſeferat. Non enim dicere vult B. Irenæus, quòd Chriſtus paſſus fuerit in veſpera diei in occaſu Solis, id enim neutiquam verum eſt, cum conſtet, circiter meridiem (vt dixi) Chriſtum paſſum eſſe. Sed caute B. Irenæus illud, veſpere, interpretatus eſt pro extremitate temporum; quaſi velit dicere, quòd ideo Moyſes præcepit,
13. veſpere immolandum eſse Paſcha, quia Chriſtus in veſpera † mundi, licet non in veſpera diei, immolandus erat. Quam interpretationem tenet etiam Beda, & Glo. ordin. Mar. 14. in princ. ibi, Erat autem Paſcha, & azyma poſt biduum. & Luc. 22. in princ. ibi, Appropinquabat dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha. & Glo. ordin. Deut. 16. in ver. Veſpere. & Glo. interlin. Exho. 12. ſuper ver. Ad veſperam. & ibidem S. Iſid. cap. 15. & Rupertus abbas lib. 2. cap. 9. & Beda in quæſtionibus ſuper Exho. cap. 16. & Rayner. in Pantheol. tit. de Euchariſt. cap. 2. & Sanctus Cyprianus in epiſt. 3. lib. 2. ad Cæcilium, in fi. & Beatus Ambroſius in illud pſalm. 45. Adiuuabit eam Deus mane diluculo.

luculo.& in epiſt.83. ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos. Et B.Cyrill. Alex.
lib.3. in Gen.circa med. & in Collectaneis veteris teſtam.cap.21. ex Exho. & S.
Greg.Nazianz.in orat.2. in Paſcha,circa med.& ibi Nicetas,quorum verba cita-
uimus ſupra cap.56.num.13. Nemo enim eſt, qui neſciat, Chriſtum veniſſe in
14. vltima † mundi ætate. Vnde B. Ioan.in 1.canon. cap.2. Filioli (inquit) nouiſſi-
ma hora eſt. & B.Paul. 1.Cor. 10. Scripta ſunt autem ad correptionem noſtram,
in quos, fines ſæculorum deuenerunt. Et eccleſia canit in hymno B. Ambro-
ſij, in Aduentu.

Vergente mundi veſpere
Vti ſponſus de thalamo
Egreſſus honeſtiſſima
Virginis matris clauſula.

15. Et in hymno B. Thomæ, in feſto Corporis Chriſti, veſpera † ſimiliter ſumitur
pro fine,& extremitate vitæ, dum dicitur ibi,

Verbum ſupernum prodiens,
Nec Patris linquens dexteram
Ad opus ſuum exiens
Venit ad vitæ veſperam.

Illud autem, Ad Solis occaſum, Deut. 16. caute interpretatus eſt B.Irenæus non
16. pro fine diei,ſed pro ſigno † eclypſis & occaſus Solis,quod factum eſt in paſſio-
ne Chriſti. iuxta prophetiam Hierem. cap.15. Occidit ei Sol, cum adhuc eſſet
dies. & iuxta prophetiam Amos cap.8. Et erit in die illa dicit Dominus, occidet
Sol in meridie. Quam interpretationem ſecutus eſt etiam Nicetas loco ſupraci-
tato, dum inquit, Veſpera igitur vtpote diei finis, ſæculorum finem adumbrat,
quo Chriſtus quoque noſtra cauſſa ab omni ſynagoga mactatus eſt, atque occu-
buit Sol Creatori ſuo cődoleſcēs.Et S.Ambroſius in d.epiſt.83.cũ ait, Sed & iux-
ta myſterium veſpere diei conſtat occiſum,quando tenebræ ſtatim factæ ſunt.
Quare ex his interpretationibus apparet, B.Irenæi ſentētiam eſſe potius pro no-
bis,quàm contra nos,vtpote qui aſſerat, Chriſtum paſſum eſſe in eodem die,quo
phaſe celebrabatur,ſecundum legalem ſcilicet dierum computationem. & non
ad litteram in eadem veſpera ad Solis occaſum,ſed in veſpera mundi ad ſignum
defectus Solis; Cum non deceret, vt Chriſtus in occaſu Solis crucifigeretur. vt
ſupra latius declarauimus cap.57. num.3.& ſeqq.

DE RESPONSIONIBVS AD DICTA QVORVMdam auctorum circa diem Paſſionis Chriſti. Cap. LXIIX.

1. *Cena pura non ſignificat cenam agni paſchalis, ſed diem feriæ ſextæ, quæ dicitur etiam Paraſceue.& num.4.5.& 6. Vnde autem feria ſexta appellaretur cena pura,non liquet.num.3.*
2. *Paraſceue,cena pura,feria ſexta,ſexta Sabbathi,dies Veneris ſynonyma ſunt.*

Chriſtus

7. *Chriſtus conceptus eſt in feria ſexta,& in die Paſcha,ſecundum B. Chryſoſt.*
8. *Paſcha dies utraque Luna, decimaquarta, & decimaquinta appellari poterat apud Iudæos.*
9. *Paraſceue Paſcha Chriſtianorũ,qđ in Chriſti i̇molatione agebať,incœpit ab hora nona noctis,ſecũdũ quoſdã.et nu.14. Sed id parũ probabiliter aſſeriť.num.10.*
11. *Chriſtum fuiſſe crucifixum Luna decimaquarta nullus auctor claſſicus tenet. Videtur tamen id tenere S. Anſelmus in quodam loco. num.12. Sed dicendum eſt, quòd ille non ſit S. Anſelmus. num.13. Nam ipſe expreſſiſsimè contrarium docet.num.20.*
15. *Crucifixionis Chriſti diem quicumque inueſtigare nituntur,non debent ſupputationem inchoare ab initio mundi.*
16. *Ignotum non debet per ignotius declarari.*
17. *Mundi initium quando fuerit,nobis ignotiſſimum eſt.*
18. *Chriſtus fuit crucifixus octauo Kal. Apr. ſecundum vulgatam, & magis receptam antiquorum opinionem; Vel tertio Non. Apr. ſecundum magis communem opinionem recentiorum.*
19. *Aequinoctium vernum duodecimo Kal. Apr. a Patribus Nicænæ ſynhodi inuentum & conſtitutum, tempore Chriſti aliquanto tardius exiſtebat. A S. Anſelmo ponitur duodecimo Kal. Apr. num.23.*
21. *Chriſtus ingreſſus eſt ſollemniter Hieruſalem in die Palmarum Luna decima.*
22. *Paſcha pro azymis,& azyma pro Paſcha indifferenter ponunt Euangeliſtæ.*
24. *Paſcha ante æquinoctium celebrare numquam licuit.*
25. *Eucharistiam Chriſtus in azymo, non in fermentato conſecrauit.*

AD verbum B. Auguſtini, de quo ſupra cap.60.num.14.reſpondetur, quòd nullam habet difficultatem, & quòd Dominicus de Soto in eo intelli-
1. gendo deceptus fuit. Nam cena pura † apud S. Auguſti. non ſignificat cenam agni paſchalis, ſed diem feriæ ſextæ. Quam feriam Iudæi ſicut inter ſe appellabant ſextam Sabbathi, ita inter Græcos commorantes appellabant Paraſceuen,
2. & inter Latinos cenam puram. Quamobrem cena pura, † Paraſceue, ſexta Sabbathi,feria ſexta,dies Veneris omnia ſynonyma ſunt,& idẽ ſignificant. Vnde autem dies feriæ ſextæ appellatus ſit a Iudæis inter Latinos cõmorantibus cena pu-
3. ra,mihi † non liquet. Fortaſſe dictus eſt ita,quia in eo pure, id eſt ſimpliciter, non laute,neque opipare cenarent. Vel potius dictus eſt cena pura,id eſt non ſancta, neque religioſa,neque ſacra; nã in die ſancto Sabbathi ſequentis cena dici poterat aliquo modo ſancta: ſicut locus purus in l.2.ff.de relig.& ſumpt.fun. dicitur ad differentiam loci ſacri,aut ſancti, aut religioſi. Vel etiam dictus eſt ille dies a Iudæis cena pura,quia fortaſſe ita appellabatur ab antiquis Chriſtianis qui cũ eo die ſemper ieiunarent,vt apparet ex can.Apoſt.68.& ex conſtit.apoſt.B. Clemẽtis Rom. lib.5. cap.17.& lib.7. cap.24. quæ loca ſupra citauimus cap.50.num. 19.& eſt tex. in c. de eſu.& c. ieiunia.de conſ.diſt.3. conſequenter in eo die ſolam cenam,non etiam prandium habebant; nam vnica comeſtio quæ in diebus

ieiuniorum fit, cena appellatur, vt late vidimus ſupra, cap. 36. per totum. Quare cena pura nihil aliud videtur ſignificare, niſi ſolam cenam abſque prandio, abſque ientaculo, abſque merenda, abſque comiſſatione, & abſque alia demum quacumque comeſtione. Quod nomen cum omnibus ieiunijs côueniret, maxime tamen ſextæ feriæ, in qua ſtrictius imperabatur ieiunium ob memoriam paſſionis Domini, ſpeciali quadam accommodatione adaptabatur. Reperi apud Feſtum mentionem cenæ puræ, in ver. Penem. his verbis. Penem antiqui codam vocabant, a qua antiquitate etiamnum offa porcina cum cauda in cenis puris offa penita vocatur. Sed adhuc quid pro cenis puris intelligat Feſtus, non aſſequor. Forte putandum eſt, Iudæorum cenas in ſextis ferijs aliquid ſimile habuiſſe cenis puris Gentilium, atque inde nomen traxiſſe.

Quidquid tamen ſit de nominis etymologia, & deriuatione, hoc conſtat, quòd cena pura non ſignificat aliud apud S. Auguſt. quàm diem feriæ ſextæ. Vnde Be-
4. da † in illud Luc. 23. Et dies erat Paraſceues. Paraſceue (inquit) præparatio interpretatur, quo nomine Iudæi qui inter Græcos conuerſabantur ſextam Sabbathi, quæ nunc a nobis ſexta feria vocatur, appellabant, quòd eo videlicet die quæ in Sabbathum forent neceſſaria præpararent, iuxta quod de manna quondam erat præceptum, Sexta autem die colligetis duplum. &c. qui vero inter Romanos vitam ducunt Iudæi vſitatius eam latine cenam puram cognominât. Et S. Irenæus
5. † lib. 5. aduerſus hæreſes, cap. 23. Paraſceue (ait) quæ dicitur cena pura, id eſt ſexta feria. Et rurſus lib. 1. cap. 10. Et propter hoc (ait) Moſen in ſexta die dixiſſe hominem factum, diſpoſitionem autem in ſexta die, quæ eſt in cena pura, nouiſſimum hominem in regenerationem primi hominis apparuiſſe. Et B. Auguſt. vel quiſquis ille ſit, in lib. quæſtionum ex nouo teſtam. in 2. editione, cap. 17. Quo modo probatur (inquit) quod dixit Saluator, Quia poſt tres dies, & poſt tres noctes a mortuis reſurgeret, cum vtique cena pura paſſus, illuceſcente
6. die Dominico, cum adhuc tenebræ eſſent, reſurrexit? Et B. Ioan. Chryſoſt. † in ſerm. de Natiuit. S. Ioan. Baptiſtæ, circa fin. Qua enim die (inquit) conceptus eſt Dominus, eadem die & paſſus eſt. Eadem ipſa dies cena pura fuit, in qua & Luna quartadecima occurrit. Conceptus eſt enim menſe Martio, octauo Kalendarum Apriliũ die. Luna quintadecima fuit. Momentiſſime propter horâ paſſionis ſuæ ſuſtinebat. In quibus verbis ſatis quidem obſcuris, neminem tamen mouere debet quod dicit, In qua & Luna quartadecima occurrit. nâ loquitur ibi B. Chryſoſt. nô de die paſſionis, ſed de die, in qua conceptus eſt Chriſtus,
7. quam putat ſimiliter fuiſſe feriam † ſextam, & Lunam decimamquartam, id eſt diem Paſchæ. ſicut ſupra in eodem ſerm. ait, Conceptus eſt ergo Dominus noſter octauo Kal. Apr. menſe Martio, qui eſt dies Paſchæ, paſſionis Domini, &
8. conceptionis eius. Dies enim Paſchæ † vtraque Luna & decimaquarta & decimaquinta appellari poteſt, vt declarauimus ſupra cap. 61. num. 2. Atque ad hanc interpretationem verborum B. Chryſoſt. optime facit, quòd Beda in lib. de ratio. temp. cap. 45. & in lib. de ratio. comp. cap. 17. ait, quòd annus, in quo Chriſtus incarnari dignatus eſt, fuit ſecũdus annus circuli magni decénouennalis,

lis, quem Dionyſius abbas Romanus cognomento Exiguus compoſuit, qui annus habet Lunam paſchalem decimamquartam octauo Kal. April. vt ipſe Beda teſtatur,& patet in dicto cyclo decemnouẽnali poſito inter opera Bedæ, Tom. 1. Et ſimiliter Paulus Middelb.in 2. par.Paulinæ,lib.7.cap.2.in princ.tenet, quòd in anno Incarnationis dominicæ currebat littera dominicalis B. & quòd nouilunium primi menſis fuit duodecima die Martij.Ex quibus ſequitur, quòd dies viceſimaquinta Martij,in qua conceptus eſt Dominus,Luna fuit decimaquarta, & feria ſexta,prout etiam ſentit B. Chryſoſt. in dicto ſermone.

Et quamuis hæc opinio tamquam falſa reprehendatur a Ioan. Lucido in opuſc. de vero die paſſionis Chriſti, cap. 12. hoc tamen parũ refert; ſufficit enim mihi oſtẽdere,quòd B.Chryſoſt.huius fuerit ſententiæ. Quòd ſi quis obſtinate putet, quòd quãdo B.Chryſoſt.dicit,In qua & Luna quartadecima occurrit, loquatur de die paſſionis Chriſti; tunc dicẽdum erit, vel quod intelligit de Luna decimaquarta cõpleta,& ideo ſubiũgit, Luna quintadecima fuit.ſcilicet inchoata,& currẽs; vel quòd lapſus fuit lingua,& ideo ſtatim ſe correxit, dicendo, Luna quintadecima fuit. Sed prior expoſitio clarior eſt, & verior, vt mihi videtur.

Igitur vt ad B. Auguſt. redeamus, nulla eſt difficultas in eius verbis. Sed eſt tamen alter locus, qui maiorem ingerit ſcrupulum.Ipſe enim lib.3.de conſ. Euãg. cap. 13. in fi. tractans illa verba Ioan. 19. Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta. & concordans illa cum alijs verbis Mar. 15. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. poſt ſolutionem a ſe datam refert aliam quamdam non nullorum ſolutionem, ita inquiens. Dicunt enim, die quidem illo, quem dies Sabbathi ſequebatur, Paraſceuen fuiſſe Paſchæ Iudæorum, qui ab eodem Sabbatho iam inciperent azyma: ſed tamen verum Paſcha, quod iam in paſſione Domini gerebatur,non Iudæorum,ſed Chriſtianorum,cœpiſſe præparari, id eſt
9. paraſceuen habere † ab hora noctis nona, in eo quòd Dominus a Iudæis occidendus præparabatur. paraſceue quippe interpretatur præparatio.&c. Et cùm hanc ſolutionem B. Auguſtinus non reprehendat, ſed potius ſuſtinere conetur tum ibi,tum tract. 117.in Ioan. & Beda ſuper Ioan.cap. 19.ibi, Et baiulans ſibi crucem.& Glo.ordin.eod.cap.ſuper dictis verbis,Erat autem Paraſceue Paſchæ. & S.Anſel.Matth.27.ibi, Altera autem die,quæ eſt poſt Paraſceuen. videtur verum eſſe ex ſententia B. Auguſtini, quòd Iudæi ſuum Paſcha inciperent in veſpere feriæ ſextæ poſt Chriſti crucifixionem.

Sed aduertendum eſt, quòd quidquid ſit de veritate ſupradictæ ſolutionis datæ ad ea verba B. Ioan. Erat autem Paraſceue Paſchæ, hora quaſi ſexta. quæ certe
10. quantum ad litteram textus,parum eſt probabilis; † nam quòd præparatio paſſionis Chriſti incœperit ab hora noctis nona, nullum habet reale fundamentũ, & gratis ad libitum videtur eſſe pronunciatum; ſuſtinetur tamen a B. Auguſtino, Beda, & alijs propter difficultatem rei, non tamquam propria, & præcipua ſolutio, ſed vt vna cum alijs ſolutionibus valeat quantum valere poteſt. Dictæ tamen ſolutioni non eſt neceſſarium dicere, quòd Paſcha Iudæorum incœperit in veſpera feriæ ſextæ poſt paſſionem Chriſti, ſed ſufficit aſſerere,

quòd præparatio veri Paſchæ Chriſtianorum incœperit ab hora noctis præcedẽtis nona. Et in hoc vtcũque ſuſtinetur hæc opinio a B. Auguſtino, Beda, S. Anſelmo, & Glo. ordin. Illud igitur, quòd Paſcha Iudæorum inciperet in veſpera Paraſceues, ex ſuperfluo quodam modo addebatur ab ijs, qui dictam expoſitionem afferebant; ad oſtenſionem ſcilicet differentiæ vtriuſque Paſchæ, Chriſtianorum, & Iudæorum. Quod quamuis referatur a S. Auguſt. in d. cap. 13. lib. 3. de conſ. Euang. numquam tamen fuit ab eo approbatum, neque tacite, neque expreſſe, ſed ſemel dumtaxat ſimpliciter relatum. Nos autem non negamus, fuiſſe aliquos inter veteres, qui dicerent, Chriſtum crucifixum Luna decimaquarta, ita quòd Iudæi in veſpere Paraſceues comeſturi erant agnum paſchalem, nam inter alios Teſſareſcædecatitæ hæretici hoc aſſerere audebant, vt vidimus
11 ſuperiori cap. num. 6. Sed negamus, B. Auguſtinum, aut alium claſſicum † auctorem, qui nomine, aut memoria dignus ſit, hanc opinionem ſuſtinuiſſe. Aut ſi quis eiuſmodi oſtendatur inter veteres, hic vel ſub dubio, & alternatiue, vel non ex propria ſententia, vel certe valde ſingularis talem habere opinionem reperietur.

Alterã etiã ſolutionẽ ad dicta verba B. Auguſtini dabimus infra, cap. ſeq. num. 7.

12 Poſtremo ad S. Anſelmum † reſpondendo dicitur in primis, quòd totum id, quod ille habet contra nos, eſt quidem pro Græcis, in quantum ſimpliciter dicunt, Chriſtum cenaſſe Luna decimatertia; ſed pro recentioribus Latinis tranſlatoribus nihil prorſus habet; Nam ipſe ibi aſſerit, ſe diligenter computatis annis ab initio mundi vſque ad paſſionem Domini, inueniſſe in ipſo anno, quo Dominus crucifixus eſt, iuxta lunares annos, octauo Idus Martij fuiſſe Neomeniam, & principium anni ſecundum Hebræos; nulliuſque penitus tranſlationis mentionem faciens, putat Dominum duodecimo Kal. Apr. fuiſſe crucifixum, qui erat Lunæ decimuſquartus, in quo Paſcha a Iudæis ſecundum legem immolabatur.

Secundo aduertẽdum eſt, quòd ſupradicta opinio eſt de directo cõtraria doctrinæ S. Anſelmi in pluribus locis, in quibus expreſſiſſime oppoſitum aſſerit. Quare alterutrum dicendũ videtur; Vel quòd prædicta opinio tãquam nõ bona fuerit poſtea per eum correcta, & reprobata; Vel certe dicendum eſt (quod mihi ma-
13 gis fit veriſimile) verba quædam ſuper d. cap. Matth. 27. non eſſe S. Anſelmi †, ſed forte a quopiam ſciolo fuiſſe eius cõmentarijs inſerta; ab eo ſcilicet loco, in quo dicit, Nos vero diligenter computatis annis ab initio mundi. &c. Quæ verba neque profecto S. Anſelmũ redolent, neque inter ſe bene cohærent. Ibi enim (vt id aliquatenus oſtendam) diſtinguens inter Paſcha Chriſtianorum & Paſcha Iudæorũ, & inter paraſceuen Paſchæ Chriſtianorũ, & paraſceuen Paſchæ Iudęorũ, & declarans cũ opinione a S. Auguſtino relata, de qua nos ſupra proxime vidimus, ꝙ Paſcha Chriſtianorũ erat immolatio Chriſti, & quòd paraſceue illius
14 Paſchæ † cœperat ab hora nona noctis præcedentis, ſubiungit hæc verba, Nã Iudæorum paraſceue ante alia die fuit. Quæ (vt mihi videntur) cum prædicta opinione ſtare non poſſunt. Nam ſi Paſcha Iudæorum erat futurum poſt Paſcha

Chriſtia-

Chriſtianorum,id eſt poſt Chriſtum in cruce immolatum, quo modo paraſceue Paſchæ Iudæorũ potuiſſet eſſe ante alia die,nempe ante paraſceuen Paſchę Chriſtianorum? Certe & Græci omnes,& recentiores Latini,qui tenent, Iudæos celebraſſe Paſcha poſt Chriſtum crucifixum, dicunt ipſum diem feriæ ſextæ, in qua Chriſtus crucifixus eſt, appellari a Ioan.cap.19. paraſceuen Paſchæ Iudæorum,& non aliam diem ante Chriſti crucifixionem. Quamobrem ne dũ in alijs locis, ſed neque in hoc ipſo qui contra nos citatur, ſibi ipſi conſtare videtur ille auctor.Deinde quis nõ videt,quàm ſint verba illa pæne puerilia, & S. Anſelmo indigna,(pace ipſius dixerim,quiſquis ſit)Nos vero diligenter computatis annis ab initio mundi vſque ad paſſionem Domini, inuenimus in ipſo anno,quo Dominus crucifixus eſt, iuxta lunares annos, octauo Idus Martij fuiſſe Neome-
15. niam.&c.Quicũque diem paſſionis Chriſti† inueſtigare nituntur,non inde ſumunt initium computationis, vnde mundus cœpit;nam iter hoc nimis longum eſt,obſcurũ,anfractibus plenũ, ſalebroſum, varium, in quo auctores diſcordant non in vno aut altero anno, ſed in centurijs, & chiliadibus annorum; ita vt qui a die creationis mundi exordiens deſcendere velit ad diem paſſionis Chriſti in-
16. dagandum, nihil aliud efficere videatur,niſi velle ignotum † per ignotius declarare: cõtra præcepta Logicæ,aut cniuſuis alterius diſciplinæ.Sumenda eſt igi-
17. tur computatio non ab initio mundi, quod nobis ignotiſſimum † eſt, ſed aliunde; & potius a noſtris annis ſurſum aſcendendo deueniendum eſt, quo cupimus;nam via hæc multo facilior eſt,& breuior,& nobis magis nota, quàm ſuperior illa. Et quamuis hæc ita ſe habeant, non nulli tamen hanc faciliorem viam ingreſſi, aſſumptis etiam Dædali pennis, & filis Theſei, in ea defecerunt; & alij alio diuertentes conſtituerunt ſibi ſemitas multiplices, vt ſcopulos quoſdam, quos ſibi in via occurriſſe retulerunt tranſitu difficillimos euitarent. Ex quibus magis adhuc mirandum apparet, quo modo S. Anſelmus, aut potius quiſquis eſt auctor ille,dicat in vno verbo tam reſolute;Nos vero diligenter cõputatis annis ab initio mundi vſque ad paſſionem Domini, inuenimus in ipſo anno, quo Dominus crucifixus eſt,octauo idus Martij fuiſſe Neomeniã, & duodecimo Kal. Apr. in ipſo vernali æquinoctio fuiſſe Dominum crucifixum. cũ ta-
18. men cõmuniſſime aſſeratur, quòd Dominus fuerit † crucifixus vel ſecundum vulgatam,& magis receptam antiquorum opinionem octauo Kal.Apr. vel ſecũdum recentiorum magis cõmunem calculationem, tertio Non. Apr. vt infra la-
19. tius viſuri ſumus cap.73.& ſeq. Et conſtet,æquinoctium† vernum duodecimo Kal. Apr.a Patribus Nicænæ ſynhodi inuentum & conſtitutum, tempore Chriſti non ibi,ſed aliquãto tardius, & vt cõmuniter ferebatur octauo aut nono Kal. Apr.extitiſſe.De qua re fuſe inferius tractaturi ſumus cap.75.& ſeqq.
20. Verũ quidquid ſit de reliquis,dico S.Anſel.†(accedendo propius ad punctum quæſtionis noſtræ) manifeſtiſſime huius fuiſſe ſententiæ,quòd Chriſtus celebrauerit Paſcha Luna decimaquarta ſecundum legem, quando a ceteris Iudæis omnibus ſimiliter celebrabatur; & quòd fuerit crucifixus Luna quintadecima in die ſollemni Paſchæ. Quod apparet tum ex eiſdem commentarijs ſuper Mat-

thæum, tum ex alijs eius operibus. Et licet nos ſupra alibi ſententiam ipſius declarauerimus teſtimonijs quibuſdam adductis, hic tamen plenius recolenda eſt, ne obſtet nobis auctoritas in contrarium allegata.

Ipſe igitur in primis ſuper Matth.cap.21.in princ. tenet cum B.Chryſoſt. Chri-
21. ſtum ingreſſum fuiſſe ſollemniter cum palmis in Hieruſalem † die decima Lunæ, vt adimpleretur quod præfiguratum erat in lege Exho. 12. Decima die menſis huius tollat vnuſquiſque agnum per familias & domos ſuas. At ingreſſus ille fuit die Dominica, vt manifeſtiſſimum eſt ex eccleſiæ traditione, nemine cõtradicente, ergo ſequitur, quòd feria ſexta, in qua Chriſtus fuit crucifixus, Luna erat quintadecima ſecundum legem, & non quartadecima.

Rurſus ſuper Matth.cap.26.ibi, Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet. Intelligi poteſt (inquit) hæc in die Martis dixiſſe, vt poſt biduum, id eſt in die Iouis Paſcha celebrandum eſſet. Paſcha vocatur dies, in quo immolabatur agnus. Et infra. Septem dies qui poſt diem Paſchæ ſequebantur, vocabantur azyma, quia in his, azymis panibus Iudæi vtebantur agentes in eis maximam ſollemnitatem.
22. Sed Euangeliſtæ indifferenter & diem azymorum † pro Paſcha ponere ſolent. Dicit enim Marcus, Erat autem Paſcha, & azyma poſt biduum. Dicit Lucas, Dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha. Item Ioannes cum loqueretur de die in qua crucifixus eſt Chriſtus, ait, Ipſi non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, ſed manducarent Paſcha. Quod ideo faciunt, quia & Paſchæ dies in azymis panibus eſt celebrari præceptus.

Præterea ſuper idem cap.26.ibi, Prima autem die azymorum. habet hæc verba. Primum diem azymorum vocat quartumdecimum diem primi menſis, quando fermento abiecto immolare, id eſt agnum occidere ad veſperum ſolebant. Qui licet die ſequenti, hoc eſt quintadecima Luna ſit crucifixus, hac tamen nocte, qua agnus immolabatur, & carnis, ſanguiniſque ſui myſteria celebranda tradidit Diſcipulis, & a Iudæis tentus & ligatus ipſius immolationis, hoc eſt ſuæ paſſionis ſacrauit exordium.

Item lib.2. de Imag mundi, cap.17. declarãs æquinoctia, & ſolſtitia. Vernale (in-
23. quit) æquinoctium † non octauo, ſed duodecimo Kal. Apr. habendum lex, & euangelium clamat, vt horologij manifeſte inſpectio probat. Secundum enim
24. legem non licuit Paſcha † ante æquinoctium celebrari. Qui autem euangelium diligenter legerit, Dominum non octauo, ſed decimo Kal. Apr. paſſum videbit. Si ergo octauo Kal. Apr. eſt æquinoctium, tunc Dominus contra legem Paſcha ante æquinoctium celebrauit, qui legem non ſoluere, ſed implere venit. Sed & Iudæi contra patrium morem geſſerunt, quia Paſcha in inconuenienti termino egerunt. Verumtamen cum horum neutrum fuerit, tranſacto duodecimo Kal. Apr. æquinoctio Dominus ſolito more Paſcha cum Iudæis vndecimo Kal. Apr. celebrauit: paſchali die, quod erat decimo Kal. Apr. ſuo ſanguine nos redemit: octauo Kal. reſurrexit. Hæc ibi S. Anſel. Quæ ſi bene aduertantur, inuenientur per diametrum oppoſita ijs, quæ habentur ſuper Matth.d.cap.27. Hic enim ait, Dominum ſolito more cũ Iudæis; ibi ait, ante Iudæos paſcha celebraſſe. Hic

inquit,

Inquit, Dominũ in celebrãdo Paſcha ſeruaſſe legẽ, qui legẽ non ſoluere, ſed im-
plere venit; ibi inquit, per vnũ diẽ anticipaſſe legẽ Paſchæ. ſubdẽs, quòd Chriſtus
nõ fuit ſub lege. Hic dicit, Dominũ fuiſſe crucifixũ decimo Kal. Apr. poſt æqui-
noctiũ; ibi dicit, duodecimo Kal. Apr. in ipſo æquinoctio. Hic ait in die Paſchali,
Luna videlicet decimaquinta ſuo sãguine nos redemiſſe; Ibi ait, Luna quartade-
cima ante Paſcha. Quare vt ſemel finem faciamus, concludendum eſt, quod ſen-
tentia S. Anſelmi diuerſiſſima eſt ab ea, quæ contra nos, & contra communiſſi-
mam Sanctorum, & antiquorum, & Latinorum omnium opinionem affertur.
Addo hic, quod idem S. Anſelmus in epiſt. de fermentato & azymo, ex profeſſo
25. defendit contra Græcos, Chriſtum corpus ſuum † in vltima cena, quando Pa-
ſcha cum Diſcipulis celebrauit, in azymo, & non in fermentato conſecraſſe. Ex
quo mirum videri poſſet, ſi Græcis ſibi exoſis, quos acerrime reprehendebat, vo-
luiſſet fauere in hac opinione de die Paſchæ, cum ex ea non paruum inferatur
præiudicium dictæ quæſtioni de azymo & fermentato.

Teneo itaque opinionem S. Anſelmi eam, quam ex doctrina ipſius, & multis lo-
cis conſtat, S. Anſelmi eſſe, Chriſtum ſcilicet cenaſſe Luna decimaquarta, & in
die ſollemni Paſchæ quintadecima Luna fuiſſe crucifixum poſt Paſcha a ſe & a
Iudæis in præcedenti veſpera celebratum. Alteram vero opinionem huic con-
trariam, tamquam S. Anſelmi non legitimam, ſed ſpuriam & ſuppoſititiam, at-
que obelo confodiendam reijcio, & nulla ratione admitto.

DE DILATIONE PASCHAE FACTA A IV-
dæis in occiſione Chriſti. Cap. LXIX.

1. *Iudæi intẽti in occiſionẽ Chriſti, in ſequentem diem comeſtionẽ Paſchæ diſtulerũt. Quod probatur ex B. Chryſoſtomo. num. 2. Ex Theophylacto. num. 3. Ex Gennadio Scholario. num. 4. Ex Euſebio. num. 5. Ex S. Auguſt. num. 6. et 7. Ex B. Cyrillo Alex. num. 8. Nõ eſt autẽ hoc intelligendũ de omnibus Iudæis, ſed de ijs, qui in occiſione Chriſti occupati erãt. num. 9. Qui ob id tota nocte uigilauerunt. num. 10. Ut colligitur ex B. Leo. num. 11. Ex Beda, & alijs. num. 12.*
13. *Euangeliſtæ non omnia nobis minutatim deſcripſerunt.*
14. *Populi, & turbæ mutatio in paſſione Chriſti ex fermentatione Scribarum, & Phariſæorum facta eſt.*

IAm deuentum eſt per gratiam Dei ad quintum argumentum principale Aduerſariorum, quod de induſtria vltimo loco reſeruauimus, quia cum in eo maximam vim faciant recentiores Latini, & putent, nullum bonum reſponſum ad illud adhiberi poſſe, videamus, an iam recte ſolutis reliquis omnibus contrarijs, & in Aduerſarios retortis, in vno hoc dumtaxat verbo tota nunc noſtra, & Latinorum cauſſa ſit peritura.

Quintum igitur & poſtremũ argumẽtum ſit illud deſumptum ex Ioan. cap. 18. ibi, Erat autem mane, & ipſi non introierunt in prætorium, vt non contamina-

rentur, ſed vt manducarent Paſcha. In quibus verbis clariſſime apparet, quòd Iudæi in eo die quo crucifixus eſt Dominus manducaturi erant Paſcha, id eſt agnum paſchalem. Neceſſario igitur alterutrum dicendum videtur; Vel quod ſimpliciter erat tunc Luna decimaquarta, & ſic ſequetur, Chriſtum cenaſſe Luna decimatertia, quemadmodum Græci ſentiunt; Vel quòd erat Luna decimaquarta ſecundum computationem Iudæorum, licet ſecundum legitimam cōputationem eſſet decimaquinta, & ſic verum erit, quod recentiores Latini volunt. Ad hoc argumentum poſſet quiſpiam forte reſpondere in primis, quod Paſchæ ſollemnitas apud Iudæos poſt Babylonicam captiuitatē duplicabatur, ita quòd duobus continuis diebus, feria ſcilicet quinta, & ſexta, illo anno paſſionis Chriſti, agni paſchalis immolatio facta fuerit, quemadmodum ex ſententia Pauli Middelburg. colligi poteſt, quam vidimus ſupra cap. 50. num. 8. & ſeq. Et ſiquidem auctor ille feſtorum huiuſmodi duplicationes ad ſoluendam huius argumenti difficultatem adduxiſſet, quis ingenium eius non probaret? quis eum laude digniſſimum non diceret? Verum quoniam alio quodam modo dierum duplicationes finxit minime veriſimili, & ad aliud quiddam probandum maxime improbabile; quæ omnia nos ſuperius cap. 59. num. 8. & ſeqq. reijcere, & vndique confutare coacti fuimus; Iccirco nunc ad eaſdem duplicationes non confugiemus, ne videamur armis ab illo inuentis velle contra ipſum dimicare; quamuis profectò ſi eis vteremur, non adeo quidem male, nec quaſi aerem tantum verberantes, ſed multo certius ferire, ac proximius ſcopum attingere videri poſſemus.

Omiſſis igitur dierum feſtorum duplicationibus, ad propoſitum ego argumentum tres adhibebo ſolutiones. Et primum quidem conabor ſuſtinere duas traditas a non nullis ex Patribus, & præſertim a Doct. Latinis. Deinde tertio loco aliam ipſe afferam reſponſionem, quam reperi tactam ab Abulen. quæ omnium certe (niſi fallor) commodiſſima erit, & facilis.

1. Primo igitur loco reſpondetur, quòd Iudæi † intenti & occupati in occiſionem Chriſti non potuerunt comedere agnum paſchalem in veſpera præcedenti feriæ quintæ, quemadmodum ex lege, & ex conſuetudine tenebantur, & iccirco in ſubſequentem diem Paraſcenes comeſtionem Paſchæ diſtulerunt.

2. Quam ſolutionem ſequitur B. Chryſoſt. † homil. 85. in Matth. ſuper illud cap. 26. At illi tenentes Ieſum duxerunt ad Caypham principem Sacerdotum, vbi Scribæ, & Seniores conuenerant. Quo in loco ita loquitur. Cur autem ipſum eo duxerunt? Ibi omnes erant congregati, & omni conſilio Pontificū res gerebatur; iccirco ad eū omnes conueniunt, qui illo anno ſummū pontificiū obtinebat; vbi pernoctarunt vigilantes, adeo vt Paſcha ea nocte comedere neglexerint. Mane autem facto non introierunt in prætorium, vt Ioannes inquit, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha. Vnde liquido apparet, cupiditate interficiendi Chriſtum præuaricatos fuiſſe, ac alia die Paſcha comediſſe. Non enim Chriſtus, ſed illi audaciſſimi homines, & mille trāſgrediētes legis præcepta quoniam ira inflāmati erant, & ſæpe conati capere ipſum, nihil facere potuerunt, ex

inſperato nacti quod cupiebant, tempus Paſchæ tranſpoſuerunt, vt ardentes cæde animos eorum explerent: propterea congregantur omnes, & conſilium iam peſtilens erat.

3. Theophyl.† etiam ſequens fere in omnibus B. Chryſoſtomi veſtigia, in eumdẽ locum, ſuper illis verbis, Principes autem Sacerdotum, & Seniores, & totũ conſilium quærebant falſum teſtimoniũ. Ad Caypham (inquit) ducunt eũ, nam ille erat pontifex anni illius, vbi & reliqui pernoctabant nõ comedẽtes tunc Paſcha, ſed exſpectantes, vt occiderent Dominum. Ita prænaricabantur legẽ. Dominus enim ipſe legitime comederat. Illi vero contẽnunt legẽ, modo occidant Chriſtũ.

4. Similiter Gennadius Scholarius † in defenſione quinque capitum concilij Florentini, cap. 2. ſect. 6. ſequitur hanc B. Chryſoſtomi expoſitionem.

5. Eamdem etiam ſententiam ſequitur Euſebius † citatus apud B. Tho. in Catena, ſuper illud Luc. 22. Venit autem dies azymorum. Vbi ita inquit. Si quis autem dicat, Si prima azymorum Diſcipuli Saluatori parant Paſcha, ergo & eadem die oportet nos Paſcha celebrare. Dicemus, hoc non fuiſſe monitionem, ſed hiſtoriã facti, quod accidit tempore ſalutiferæ paſſionis. Aliud autẽ eſt narrare geſta vetera, & aliud ſancire, ac poſteris ſtatuta relinquere. Quin etiam Saluator nõ egit Paſcha cum Iudæis, quando agnum immolabant; Nam illi quidem hoc egerũt in Paraſceue, quãdo paſſus eſt Dominus, vnde non introierunt in atrium Pilati, vt manducarent Paſcha: ex quo enim veritati inſidiati ſunt, verbum veritatis a ſe expulerunt; nõ primo die azymorũ, quo die debebat immolari Paſcha, manducantes ſolitum ſibi Paſcha, erant enim erga aliud intenti, ſed die poſt illũ ſequenti, quæ erat azymorum ſecunda. Dominus vero prima die azymorum, hoc eſt quinta feria Sabbathi, Paſcha cum Diſcipulis peregit.

6. Sanctus etiam Auguſt.† huius ſententiæ videtur fuiſſe in lib. quæſt. veteris, & noui teſt. vel quiſquis auctor fuerit illius libri, cap. 94. in prima edit. Vbi ita ait, Tradito Saluatore, & illuceſcente Paraſceue omnes principes ſacerdotũ, & ſcribæ, & ſeniores conuenerunt in domũ Cayphæ pontificis, quo perducendũ ſciebant eſſe Ieſum, vt audirent eum. Hoc Matthæus, & Marcus euangeliſtæ teſtantur. Et nullum ex his ante perfectum impium opus a domo Prætidis abſceſſiſſe, quippe cum omnis inſtantia eorum & deuotio ad agendum Paſcha, mors eſſet Saluatoris. Occupatis ergo eis ad necem Domini a mane vſque ad horam nonã, quo modo Iudas eis retuliſſe pretium ſanguinis quod acceperat, ante crucẽ Domini probatur, & dixiſſe illis in templo, peccaui quòd tradiderim ſanguinẽ iuſtum, cum conſtet vtique, omnes principes, & ſeniores ante paſſionem Domini non fuiſſe in templo? quippe cũ etiam in cruce poſito inſultarent ei. Et infra. Sed & poſt nonam horam occupati erant, ſicut æſtimo, ſeniores, & principes ſacerdotum. Veſpere enim eadẽ die Paſcha acturi erant. Et cap. 55. eod. lib. Quid cauſſæ (inquit) fuit, vt illo tempore crucifigi ſe permitteret Dominus, quo octauo Kal. Apr. Paſcha acturi erant Iudæi?

7. Eodẽ etiam modo interpretari poteſt alia auctoritas B. Auguſtini † de qua egimus ſupra cap. præced. num. 9. & ſeqq. Vbi ex quorumdam ſentẽtia ait, Paſcha

Iudæorum

Iudæorum incœpiſſe in veſpera Paraſceues poſt Chriſti crucifixionem, nam intelligi id poteſt, non ex lege Dei, aut ex conſuetudine transferendi Paſcha a feria ſexta in Sabbathum, ſed ex præuaricatione, & ex tranſlatione ſingulariter illo anno facta propter occiſionem Chriſti.

8. Immo & B. Cyrillum Alex.† eiuſdem ſententiæ fuiſſe exiſtimo, dum lib. 12. in Ioan.cap.2. exponens dicta verba, Et ipſi non introierunt in prætorium. dicit, quòd Iudæi, quia Paſcha iam celebraturi erant, ne cæde hominis ipſi macularentur, ad alium Chriſtum adducunt. Et infra. Vt agnum comederent, qui nihil aliud quàm Chriſti myſterium figurabat, cauent, ne inquinentur, in ipſam autem veritatem inſaniunt.

9. Intelligendũ eſt autẽ, quòd non omnes Iudæi † Paſcha diſtulerunt manducandũ in ſequentẽ diẽ, nam cõmuniter populus comederat agnũ paſchalẽ in veſpera feriæ quintæ, Lunæ decimæquartæ, ſed principaliores dumtaxat ex Iudæis qui toti inſiſtebant in necem Chriſti, & numquã ea nocte quieuerũt, aut tempus arripere potuerunt ad celebrandum Paſcha, hi diſtulerunt Paſcha in ſequentẽ diẽ. Hi enim erant, qui ſummo mane duxerunt Ieſum vinctum ad Pilatum, & non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, vt inquit B. Ioannes.

10. Et certe ſi quis recte conſideret actiones, & ſollicitudinem eorum † in mortem Chriſti, mirum erit, ſi illis tantum temporis relictũ fuiſſe iudicet, vt Paſchæ celebrationi vacare potuerint. Neceſſe enim erat, vt in veſpera feriæ quintæ manerent congregati exſpectantes Iudæ proditoris aduentũ, quem fortaſſe citius, fortaſſe tardius venturum dubitabant: Neceſſe etiam erat, vt Præſidis Tribunũ, & militum cohortem procurarent, ac omnia parata haberent, quæ ad comprehenſionẽ Ieſu opportune requiri exiſtimabant. Miſſo deinde proditore cum cohorte, & miniſtris ad comprehendendum Dominũ, quis dicat, eos abijſſe domũ ad manducandũ, & non potius maximo deſiderio rei euentũ exſpectaſſe? & forte etiam quoſdã ex eis ſocios ſe præbuiſſe militibus, vt innuere videtur Lucas cap. 22? Matthæus quidẽ, & Marcus aſſerunt, quòd milites tenentes Ieſum duxerũt ad Caypham principẽ Sacerdotum, vbi omnes Sacerdotes, & Scribæ, & Seniores conuenerant. Et ne putes, tunc primum eos cõueniſſe, cum Chriſtus captus eſt,

11. audi B. Leonem magnum † in ſerm.7. de paſſione Domini, qui eos iam cõgregatos dum Chriſtus cenaret, indicat his verbis. Diſcumbentibus enim ſecum Diſcipulis ad edendã myſticã cenam, cum in Cayphæ atrio tractaretur, quo modo Chriſtus poſſet occidi, ille corporis & ſanguinis ſui ordinans ſacramentum, docebat, qualis Deo hoſtia deberet offerri. Adducto demũ ad eos Ieſu, quãtis ſe laboribus dederunt, & occupationibus canes illi, in examinando, in quærẽdo teſtimonia, in conſultando, ne quo pacto Chriſtus elaberetur, aut ipſi cupita eius nece fraudarẽtur? Profecto exiſtimo, noctẽ illã eos duxiſſe inſomnem, & nũquã quieuiſſe loco, quouſque ſummo ſtatim mane ad funeſtũ tribunal Ieſum traherent, & corã Præſide Pilato vinctũ, ac morti deſtinatũ, cruci abſque mora vlla adiudicandũ ſiſterent. Vnde Euthymius ſuper Matth.cap.27. in princ. citans dicta Ioannis verba, Et ipſi non introierunt in prætoriũ. Per totã enim (inquit) noctẽ

examina-

examinauerant eũ, & nunc transferebant. Et Beda in illud Mar. 15. Et cõfeſtim mane conſiliũ facientes. & ibidem Haymo in homil. feriæ tertiæ poſt Domin. Palm. & S. Anſel. ſuper Matth. d. cap. 27. in princ. Cerne (aiunt) ſollicitudinẽ ſa-
12. cerdotum in malum: tota nocte † vigilauerunt, vt homicidium facerent.
13. Sacri quidẽ Euangeliſtæ † non omnia nobis minutatim deſcripſerunt, quæ in ea nocte a Iudæis circa Domini paſſionem geſta ſunt; ſed ſi quis mentem adhibere voluerit ijs, quæ narrãtur, facile ex vno in aliud poterit peruenire, & aliqua ex parte cognoſcere, quanta pro nobis ſuſtinuerit dominus Ieſus a perfidis illis, & in malum ſollicitis Iudæis, nõ ſolum in corpore, ſed etiã maxime in honore, & in fama ſua. Equidem ita cogito; Iudæos poſtquam Chriſtũ vidiſſent captũ, funibus & catenis ligatum, & aliqua eum interrogaſſent, ad quæ vel nihil, vel parum omnino, & modeſtiſſime reſpondiſſet, tunc bono eſſe animo incœpiſſe, & quaſi præ lætitia geſtientes, huiuſcemodi eos ad alterutrum dixiſſe verba. Bene iam res noſtræ habent. Cecidit tandem in laqueum præda. Et quinam poterat diutius manus noſtras euadere? Neſciebat miſer, quos laceſſebat. Verum nobis non eſt hic modo ſiſtendũ. Ad reliqua properandum eſt. Si tota hæc nox peruigilio, & ieiunio transigẽda ſit, ſuſtinere debemus; Dabit enim hic paruus labor epulas nobis, & ſomnos poſtea dulciſſimos. Oportet, aliquos ex nobis teſtes quamplurimos colligere, qui blaſphemias ex ore ipſius auditas Pilato referant; Aliquos hic euigilare cũ militibus, & miniſtris, ne forte blanditijs ipſius, aut verbis decepti, eum ſolui permitterent, & incaute cuſtodirent: Aliquos rurſus per ciuitatem diſcurrere, & multos alloqui ex popularibus, ne turbæ cum primum factum reſciuerint, in ſeditionem verſæ, vi eripiant eum.

Euangelia certe nobis inſinuant, multos falſos teſtes acceſſiſſe; & turbas, quæ Chriſtum ſequi conſueuerant, & quæ paulo ante decantauerant ei, Oſanna filio Dauid, Benedictus qui venit rex in nomine Domini, Oſanna in excelſis. tunc
14. e contrario conclamaſſe, Tolle, tolle, crucifige eum. Vnde autem tanta † mutatio in populo, niſi ex fermentatione Scribarum, & Phariſæorum miniſtrorum Diaboli? Et cum in primis noctis partibus quando captus eſt Dominus, reperiantur ſtatim in domo Principis Sacerdotum multi falſi teſtes præparati; cumque etiam ſummo mane diei Paraſceues inueniantur turbæ iam perſuaſæ & ſeductæ, quid aliud cogitare poſſumus, niſi non nullos ex ſacerdotibus & ſcribis & phariſæis omni cura & cenæ, & ſomni poſtpoſita, tota nocte circuiſſe, & oſtiatim modo hunc, modo illum conuenientes, animos popularium in ſententiam, quam volebant facile deflexiſse? Puto autem eos vnumquemque adortos, vel ſequentibus, vel ſimilibus prope verbis (niſi moleſtum ſit audire) ſic compellaſse.

DE DILATIONE PASCHAE FACTA A IVdæis in occiſione Chriſti. Cap. LXX.

1. *Iudæi intenti in occiſionem Chriſti in ſequẽtem diẽ comeſtionẽ Paſchæ diſtulerũt. & num. 6.*

& num. 6. Et ob id tota nocte vigilauerunt nihil comedentes. num. 2. Facile enim poterant ſeipſos in hac re diſpenſare. num. 9.

3. *Tenebræ & fragor in diuinis officijs tridui maioris hebdomadæ furorẽ & tumultum Iudæorum in paſſione Chriſti repræſentant.*

4. *Populi, & turbæ mutatio contra Chriſtum in eius paſſione ex ſuggeſtione ſcribarum & phariſæorum orta eſt. & num. 5.*

7. *Iudæi cum mortem alicuius ſitiebant, deuouebant, ſe non manducaturos, donec eũ interficerent.*

8. *Iudæorum ſacerdotes habebant claues ſcientiæ & iuriſdictionis, nõ quidem quales habent ſacerdotes nouæ legis ad introductionem in cæleſtia, ſed tantum circa figuralia illius ſtatus, & ad introitum in tabernaculum terrenum.*

10. *Effectus maior maiorem cauſſam requirit, & minor minorem.*

11. *Legem ferre communem & vniuerſalem eſt quid maius quàm diſpenſare aliquem in vno caſu particulari.*

12. *Rei, aut perſonæ diſpoſitio ad diſpoſitionem temporis trahi poteſt; Nam valet argumentum a re ad tempus, & a perſona ad tempus.*

13. *Veſpera præcedentis diei cum ſequenti mane coniungitur, & ad eundem diem pertinet; præſertim ſi continuato ieiunio a veſpera procedatur ad mane.*

14. *Dies apud Iudæos in celebrandis feſtiuitatibus a veſpera in veſperã procedebãt.*

NEſcis tu (aiebant infelices illi) quid hac contigerit nocte? Captus eſt potator vini, & amicus ille publicanorũ, qui populũ Dei ſeducere numquam ceſſabat. Sæpius quidẽ nos doluimus ſimpliciũ turbarũ vices, & deceptionis illarũ miſerebamur; voluimuſque ex zelo legis Dei, atque ex caritate, vt par erat, aliquod remediũ rebus afferre; verũ neſcimus, quibus technis, aut fraudibus ita omnes homines dementaret impoſtor ille, vt cunctos ſemper conatus noſtros irritos reddiderit, atque inanes. Sed iã gratiæ Deo, qui proſpexit de excelſo ſancto ſuo, & exaudiuit tandẽ orationes noſtras. Deus bone quãta eſt in hominibus cœcitas & inſipientia. Sequebantur omnes hunc blaſphemũ, & deceptorẽ, quẽ nec aſpectu quidẽ dignari debuiſſent. Tu quoque ſi vera fateri velis, poſſes blaſphemiarum eius eſſe teſtis. Nonne Sabbathum millies violauit? Nonne Moyſen & præcepta eius floccipendebat? Nonne Abrahamum præ ſe nihili ducebat? Nonne Deum ſe eſſe iactabat? Tot, & tam grauia ſunt eius delicta, vt præ verecundia & numero dici non debeant, neque poſſint. Vidiſti ſæpenumero tu etiã (puto) quanta auctoritate ſedens docebat in templo; quanta arrogantia facto flagello, quæ ad cultum Dei pertinebant eijcere, & omnia ſubuertere auſus eſt; quanta demum temeritate nos omnes & tacite vellicabat, & aperte redarguebat: qui tamen ſumus a Deo ſuper populum conſtituti; & noſtrum eſt ſedere ſuper cathedram Moyſi, ac legis præcepta diuinæ explicare. At velles nunc mutatis vicibus eum inſpicere. Stat reus facie obducta, ſqualida; præ pudore ne hiſcere quidem audet; nihil reſpondet ad ea, quæ obijciuntur. Miracula, & prodigia, quæ facere videbatur, ha ha he verſa ſunt in fumum: præſtigia

erant,

erant, & dæmonum illuſiones, quas vinctus modo catenis, & miniſtrorum iuſtitiæ manibus traditus, exercendi non habet poteſtatem. Quid quæris aliud clarius, aut notabilius? Vnus ex duodecim diſcipulis eius intimis, & familiariſſimis vltro ipſe ſe obtulit nobis, & caute explorás tempus & locum, dux fuit eorum qui comprehenderunt eum. Conſidera nunc obſecro iuſtitiam Dei. Hic qui Sabbathum ſanctum, & ſollemnitates Dei non reuerebatur, in hac ſacra Paſchæ ſollemnitate finem accipiet delinquendi, & meritas luet peccatorũ pœnas. Hic qui regnum noſtrum quale quale eſt ad alienigenas transferendũ minabatur, manibus alienigenarum pereat neceſſe eſt. Hic qui nos omnes, & gentem noſtram, & filios noſtros in maximum poſuit diſcrimen, omnium noſtrum vocibus & clamore crucifigendum oportet. Ne putes, nugas eſſe quæ dicimus, aut res nullius momenti. Quid cenſes Præſidem & Romanos milites ſubmurmuraſſe de nobis, cum acclamationes totius populi in eum tamquam in regem, & tantam honoris exhibitionem cernerent? Vos neſcitis quidquam nec cogitatis: at nos qui ſecretiora penetramus, & ventura proſpicimus, captiuitatem, & vltimum gẽtis noſtræ exterminium in promptu paratum ſentiebamus. Poſſemus quidem & nos conniuere cum ceteris, & omnia diſſimulare. Quid enim noſtra intereſt plus quàm veſtra? Sed zelus legis Dei, & ſalus fratrum noſtrorũ nos dormitare non ſinit. Ecce nos pro vobis & vigiles & ieiuni laboramus, &
1. licet vobiſcum vnà hac nocte † cum hilaritate manducare Paſcha debuiſſemus, ex magna tamen cauſſa diſpenſati differre coacti fuimus in craſtinum, quia non putamus acceptum fore Deo ſacrificium noſtrum, niſi prius hac peſte ciuitatẽ & populum expurgemus. Contenti ſumus pro vobis & inediam & vigiliam pati; facite (quæſumus) vt vos quoque beneficia tanta agnoſcentes non ſinatis nos operam & oleum perdere; ſed ſtudijs veſtris quantum in vobis eſt, & quantum valetis, opus hoc noſtrum, & Domini promoueatis. Si quem videritis deceptũ, aut mala opinione perſuaſum, vos qui certiores iam facti eſtis, huiuſmodi inſtruite, & ab errore reuocate. Credite nobis, non eſt ſub cælo homo, qui pluribus & maioribus peccatis ſit onuſtus, quàm hic ſeductor. Hora eſt iam, vt omnium reddat rationem, & moriatur pro omnibus. Nos Sacerdotes, & Scribæ & Phariſæi, & Seniores, ad quos omne de iure iudiciũ ſpectat, rebus bene viſis & examinatis ſententiam in eum vltimi ſupplicij nemine nemine prorſus diſcrepante protulimus. Vos quoque ſtatim atque eum conſpexeritis, diceris mille ſupplicijs, mille mortibus dignum. Cras mane diluculo ſiſtendus eſt ante Præſidem; Ibi oportet, vos omnes adeſſe, & oſtendere Præſidi non conſenſiſſe vos criminibus eius, & deceptionibus, neque ſocios eſſe machinationũ eius. Quòd ſi vultis domino Deo noſtro, & Moyſi, & legi, & ſacratiſſimi Paſchæ feſtiuitati rem acceptiſſimã facere ſuper omne holocauſtum & oblationẽ, & effici nobiſcũ participes magnorũ bonorum; vociferate omnes, Crucifige, crucifige. Alioquin cauete vobis, & filijs, & rebus veſtris, ne forte in peccatis eius inuoluamini, & miſere cũ illo detrimentũ ſuſtineatis. Væ multis, væ, væ. Scimus quid loquimur. Voluimus hæc pauca ex caritate, exonerantes conſcientiã noſtram, proteſtari.
His

His ſimilibus,& multo etiam peioribus mendacijs vnumquemque ſollicitatum iuiſſe tota ea nocte veriſimile eſt Sacerdotes illos & Phariſæos filios Satanæ, at-
2. que ita per ſingulos diſcurriſſe vt numquam ſibi requiem † neque in cibo, neque in ſomno dederint, quouſque opus quod moliebantur, perfectum viderent. Illa enim erat (quemadmodum dixerat eis Dominus) hora ſua, & poteſtas tenebrarum. Et Hieremias de eiſdem locutus intelligi poteſt quando ait in Threnis cap. 2. Aperuerunt ſuper te os ſuum omnes inimici tui: ſibilauerunt, & fremuerunt dentibus, & dixerunt, Deuorabimus. En iſta eſt dies, quam exſpectabamus; inuenimus, vidimus. Proinde & Eccleſia ſancta in diuinis offi-
3. cijs tridui maioris hebdomadæ ſolet nobis & tenebris & fragore † repræſentare minas, tumultum, furorem, oblocutiones, & conſpirationes Iudæorum contra Dominũ. De quibus Propheta Dauid pluribus in locis prædixit multa. Sed ſpecialiter in pſal. 40. Aduerſum me (ait) ſuſurrabant omnes inimici mei: aduerſum me cogitabant mala mihi: Verbum iniquum conſtituerunt aduerſum me. Et pſal. 108. Deus laudem meã ne tacueris, quia os peccatoris, & os doloſi ſuper me apertum eſt. Locuti ſunt aduerſum me lingua doloſa, & ſermonibus odij circumdederunt me; & expugnauerunt me gratis. Pro eo vt me diligerent, detrahebant mihi: ego autem orabam. Et poſuerunt aduerſum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. In pſal. etiam. 21. Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obſederunt me. Aperuerunt ſuper me os ſuum, ſicut leo rapiens & rugiens. Et infra. Quoniam circumdederunt me canes multi; conſilium malignantium obſedit me.

Super quibus verbis Euſebius Cæſar. lib. 10. demonſtr. euang. cap. vlt. Canes autem (inquit) erant qui illum circumdederant, & conuentus malignantium, ipſi ad circumciſionem pertinentes magiſtratus Iudæorum, & Scribæ, & principes
4. ſacerdotũ, & phariſæi: qui etiam vniuerſam multitudinem † compulerunt, vt ſanguinem illius & aduerſum ſeipſos, & aduerſum filios ſuos peterent. Proinde Iſaias plane illos canes vocat, dum dicit, Omnes canes ſtupidi, qui nequeunt latrare. Cum enim eos oporteret, tametſi paſtorum morem non ſuſceperant, attamen bonorum canum inſtar, Domini ſui rationalem gregem, atque oues domus Iſrael cuſtodientes, docte ac prudenter latrare, Dominumque ſuum, ac paſtorum principem demulcere, atque agnoſcere, omnique cuſtodia creditum ſibi gregem conſeruare; latrare autem ſi forte acerbius vellent, contra eos id facere, qui extrinſecus gregi inſidiarentur; ipſi contra canum ſtupidorum, neque vera inſanientium inſtar, latratus ſuos emiſerunt, & oues paſtoris efferarunt: vt merito conueniat eis illud, Circumdederunt me canes multi, conſilium malignantium obſedit me. Hæc Euſebius. Et S. Iſid. in eamdem ſententiã in lib. de Natiuit. Domini, Paſſione, & c. cap. 20. Canum autẽ (inquit) nomen in Iudæos, eſt etiam per Prophetam alterum conſtitutum. in Eſaia enim ſcriptum eſt. Omnes canes cæci neſciẽtes latrare. Canum enim mos eſt (vt ait noſter Hilarius) paſtorem adludere, gregem noſſe, inſidiantes feras perſequi. At vero iſti cæci Canes paſtorem ſuum non vidẽtes, officium non intelligentes, latratus ſuos a feris

ad gregem

ad gregem, a furibus ad Dominum retorſerant.

Et Ruper. Abb. Tuitien. lib. 3. in Oſe. & lib. 13. in Ioan. ſuper illud cap. 18. Et ipſi non introierunt in prætorium: declarans verba Oſe. cap. 7. Omnes adulterantes quaſi clibanus ſuccenſus a coquente: quieuit paululum ciuitas a commiſtione fermenti, donec fermentaretur totum. Quinam ſunt (inquit) adulterantes iſtis nequiores, vel ardentiores, quorum cor quaſi clibanus reuera a coquẽte Diabolo ſuccenſus eſt? Paulum quieuerant a commiſtione fermenti nequitiæ, & malitiæ ſuæ, donec fermentaretur totum; quia videlicet ab illo die, quo cogitauerant interficere eum dicentes, Ne forte veniant Romani, & tollant noſtrum
5. locum, & gentem. tamdiu quieuerant, donec turbis † perſuadendo, fermentum ſuum ſpargerent, totamque maſſam ciuitatis, malitiæ ſuæ conſenſu fermentarent.

Quòd ſi cui nullo modo veriſimile videatur, Sacerdotes & Scribas contra le-
6. gem Dei in craſtinum † diſtuliſſe Paſcha, is cogitare debet, veriſimile tamen eſſe, & veriſſimum, Sacerdotes, & Scribas contra legem Dei inſontem & iuſtum interfeciſſe. Certe B. Chryſoſt. & alij quos ſupra citauimus cap. præced. num. 2. & ſeqq. illud pro inconuenienti non habent. Et B. Hieron. quem etiam ſupra iterum allegauimus cap. 55. num. 6. in illud Matth. 26. Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum. Qui debuerãt (ait) Paſchate vicino præparare victimas, leuigare templi parietes, pauimenta verrere, vaſa mundare, & ſecundum ritum legis purificari, vt eſu agni digni fierent, congregantur ineuntes conſilium, quo modo occidãt Dominum. Quemadmodum ergo præparationem Paſchæ poſtpoſuerunt ſacerdotes Iudæorum conſilio capiendi Chriſtum & occidedi; ita & multo magis celebrationem Paſchæ differre tantiſper potuerunt, dum præda, quam iam tenebant manibus, potirentur.

Quæ res ex eo etiam fit veriſimilior, quia non erat nouum apud Iudæos, cum tanto aliquem odio proſequerentur, vt mortem illius ſitirent, & prorſus vellẽt,
7. ſe deuouere † non manducaturos, neque bibituros quouſque interficerent eũ. vt in Apoſtolum Paulum Act. 23. coniuraſſe leguntur. vbi tex. ita habet. Facta autem die collegerunt ſe quidam ex Iudæis, & deuouerunt, ſe dicentes non manducaturos neque bibituros, donec occiderent Paulum. Erant autem plus quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationem fecerant: qui acceſſerunt ad principes Sacerdotum, & Seniores, & dixerunt, Deuotione deuouimus, nos nihil guſtaturos, donec occidamus Paulum. Quid igitur mirum, ſi eamdem coniurationem quoſdam principaliores ex Iudæis feciſſe in Chriſtũ diceremus, cum multo maiori odio in Chriſtum, quàm in Paulum exarſiſſe eos, vnuſquiſque facile ſit conceſſurus?

Addo præterea, quòd cum inter ipſos eſſet ſummus Pontifex, & maiorum Sa-
8. cerdotũ auctoritas, qui claues † geſtabant ſcientiæ, & iuriſdictionis, non quidẽ quales habent ſacerdotes nouæ legis ad introductionẽ in cæleſtia, ſed tantũ cir-
9. ca figuralia illius ſtatus & ad introitum in tabernaculũ terrenum, vt declarat B. Tho. in 4. ſent. diſt. 19. quæſt. 1. art. 1. q^{la} 1. facile poterant diſpenſare † ſeipſos in

in celebratione Paſchæ quantum ad tempus vnius noctis ex magna cauſſa, & (vt ipſi putabant) in caſu ſummæ neceſſitatis.
Nam ſi licitum fuit illis, legem ferre communem & vniuerſalem tranſlationis feſti Paſchæ ex vna feria in aliam, vt volunt recentiores Latini, & vt in vſu modo eſt apud Iudæos; cur non potuit ſimiliter licuiſſe eamdem facere tranſlationem ex diſpenſatione particulari circa quaſdam perſonas in occurrēti neceſſi-
10. tate? Maior enim † effectus maiorem cauſſam requirit, & minor minorem. vt not. Nauar. in Manua. de Oratio. cap. 3. num. 71. & ſeqq. vbi ait in ſimili, quòd
11. vt mutetur perpetuo † aliquod ſacrum officium de vna hora in aliam, maiore opus eſt cauſſa, quàm vt ſemel dumtaxat, aut iterum mutetur.
Et ſi licitum præterea fuit Chriſto, vt volunt Græci fermentarij, Paſcha anticipare per vnum diem contra legem, & Luna decimatertia ad veſperam comedere agnum paſchalem, cur ſimiliter licitum non potuiſſe eſſe dicamus Sacerdotibus quibuſdam, & Scribis Paſcha ſuum poſtponere per vnum diem, & transferre ex diſpenſatione in Lunam decimamquintam; cum nihil per miraculum a Chriſto domino hac in re factum aſſeratur, & cum ipſi pontifices plenitudinem poteſtatis, & diſpenſandi auctoritatem ſe habere exiſtimarent, quam in Chriſto non agnoſcebant?
Legimus 2. Par. 30. quòd magna pars populi de Ephraim, & Manaſſe, & Iſſachar, & Zabulon, quæ ſanctificata non fuerat, comedit phaſe non iuxta quod ſcriptum eſt: & orauit pro eis Ezechias dicens, Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt dominum Deum patrum ſuorum, & non imputabit eis, quòd minus ſanctificati ſunt. Si igitur tempore Ezechiæ diſpenſatum fuit cum tam multis in celebratione Paſchæ circa immunditiem, diſpenſari etiam potuit tempore paſſionis Chriſti cum primoribus populi Iudæorum
12. circa horam celebrationis Paſchæ: Nam valet argumentum † a re ad tempus, & a perſona ad tempus. l. miles ita. ff. de mil. teſt. l. qui plures 2. ff. de vulg. & pup. ſubſt.
Præſertim quòd tempus illud, circa quod factam fuiſſe dicimus diſpenſationē, breuiſſimum erat, & modicæ conſiderationis. Et fortaſſe nulla alia tunc fuit facta tranſlatio niſi cenæ in prandium: Nam agni paſchales poterant eſſe immolati, & excoriati, & ita omnia parata, vt nihil exſpectaretur aliud, niſi aduentus eorum qui comeſturi erant: Qui obtenta demum cupita ſententia condemnationis in Chriſtum a Pilato ante meridiem, potuerunt illico domum reuerti, & ſuum Paſcha deuorare.
13. Quod etiam eo facilius fieri potuit, quia veſpera † præcedentis diei cum ſequenti mane ita coniungitur, vt ambo ad vnum & eumdem diem pertinere dicantur, præſertim ſi continuato ieiunio a veſpera procedatur ad mane. vt habetur in c. litteras. de temp. ord. Quæ conſtitutio licet ſit iuris canonici, fundata tamen videtur in quadam ratione naturali; neque omnino male quis dixerit,
14. potuiſſe eam habere locum apud Iudæos, quibus a veſpera † in veſperam in celebrandis feſtiuitatibus dies currebāt, iuxta tex. Leuit. ſæpius allegatū, cap. 23.
In hac

In hac tamen re non facio vim. quia ſiue in prandium, ſiue in cenam ſequentis diei factam dicamus tranſlationem, parum intereſt propoſiti noſtri.

DE NOMINIS PASCHAE ACCEPTIONE. Cap. LXXI.

1. *Paſcha accipitur quandoque pro azymis.*
2. *Paſcha accipitur non ſolum pro agno paſchali, ſed etiam pro celebritate, & ſollemnitate paſchali; Idque tribus modis. Primo pro Luna decimaquarta ad veſperam. num. 3. Secundo pro tota Luna decimaquinta. num. 6. Tertio pro tota hebdomada paſchali. num. 7.*
4. *Azymorum feſtum immediate ſuccedebat Paſchæ, & durabat per ſeptem dies.*
5. *Paſcha, & azyma apud Euangeliſtas confunduntur, nam ſæpe azymorum dies pro die Paſchæ accipitur, & dies Paſchæ pro diebus azymorum ſumuntur.*
8. *Paſchæ celebratio poſt agnum paſchalem manducatum non in alio conſiſtebat, quàm in azymorum manducatione. & num. 9.*
10. *Azymorum ad manducationem mundities requirebatur.*
11. *Agnus paſchalis erat priuatum quoddam ſacrificium.*
12. *Azymi panes, non panes laici, & communes, ſed ſpecies quædam oblationis erat quæ Deo fiebat, & quæ puris tantum conueniebat.*
13. *Philo Iudæus in lib. de vita contempl. agit in veritate de quibuſdam Chriſtianis, licet putet, ſe agere de quibuſdam Iudæis.*
14. *Sanctum dicitur duobus modis.*
15. *Baptizandus olim abſtinebat ab vxore per ſeptem dies.*
16. *Immunditia contrahebatur apud Iudæos ex cauſſis quibuſdam determinatis, quæ poterant euitari. Et in ea euitanda ſolebant Iudæi eſſe diligentes. num. 17.*
18. *Iudæi coguntur nunc in ſuis ſtercoribus computreſcere, cum nullum habeant remedium ad ſuas immunditias expiandas.*
19. *Iudæorum nequitia, & phariſaica ſuperſtitio in rebus exterioribus & leuiſſimis ſectatur munditiem quamdam exactiſſimam minime neceſſariam; in rebus autem animæ, & magni momenti plena eſt odio, inuidia, & iniuſtitia.*

SEcundo modo reſpondetur ad idem argumentum quintum principale, ex ſententia omnium latinorum, quòd Paſcha in ea auctoritate B. Ioan. Vt
1. manducarent Paſcha. accipitur † non pro agno paſchali, ſed pro azymis, quibus veſcebantur Iudæi per ſeptem dies ſollemnitatis paſchalis.

Verum contra hanc ſolutionem duo obijciuntur fortiſſima.

Primum, quòd nuſquam in ſcripturis oſtendi poteſt, Paſcha ſic accipi.

Secundum, quòd propter azyma non erat vitanda contaminatio, quandoquidẽ & immundi illis veſci poterant veriſimiliter, quemadmodũ ex eo licet colligere, quòd pœna mortis intentata præceptum fuerit Iudæis ſeptem integris diebus

comedere azyma, cum immunditiem legalem leuiſſimas ob cauſſas contraherent. Et vſque hodie videmus, Iudæos, qui fatentur ſe immunditiarum plenos, azymis veſci.

His tamen non obſtántibus puto ſolutionem Latinorum ſuſtineri poſſe.

2. Et ad primum dico, quòd ex ſcripturis oſtendi poteſt, Paſcha accipi † non ſolum pro agno paſchali, ſed etiam pro celebritate, & ſollemnitate paſchali. Et id quidem tribus modis.

Primo pro decimaquarta Luna ad veſperam in qua agnus immolabatur.

Secundo pro decimaquinta Luna, quæ erat dies feſtus & ſollemnis.

Tertio pro toto tempore ſeptem dierum, in quibus azyma comedebantur.

3. De primo † videtur intelligi tex. Mar. 14. ibi, Erat autem Paſcha, & azyma poſt biduū. Et Ioan. 2. Et prope erat Paſcha Iudæorum. Et eiuſdem 11. Proximū autē erat Paſcha Iudæorum; & aſcenderunt multi Hieroſolymam de regione ante Paſcha, vt ſanctificarent ſeipſos. Et cap. 12. Ieſus ergo ante ſex dies Paſchæ venit Bethaniā. Et de hoc nulla videtur poſſe eſſe dubitatio, nam proprie dies Paſchæ decimaquarta Luna intelligebatur in veteri teſtamento, Cui ſuccedebat feſtum

4. azymorū † per ſeptem dies immediate celebrandū. vt inquit Ioſephus Iudæus lib. 3. iudaic. ant. cap. 10. & not. B. Cyrill. Alex. lib. 9. in Leuit. & Glo. ordin. Exho. 12. ſuper ver. in die primo. & late declarat Abulen. in 2. par. Defenſorij, cap. 3. &

5. 7. Licet apud Euangeliſtas Paſcha & azyma † confundantur, nam ſæpe azymorum dies ſumitur pro die Paſchæ, & cōtra dies Paſchæ pro diebus azymorū accipiuntur. vt not. Beda, & Glo. ordin. d. tex. Mar. 14. Erat autē Paſcha, & azyma poſt biduum. & Luc. 22. in princ. ibi, Appropinquabat autē dies feſtus azymorum, qui dicitur Paſcha. & idem Beda in lib. de ratio. temp. cap. 61. ac eadē Glo. ordin. Matth. 26. ibi, Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet. & ibidem S. Anſel. citatus ſupra cap. 68. num. 22. & Zacharias Chryſopol. in euang. cap. 153.

6. De ſecundo † videtur intelligi tex. modo relatus Luc. 22. Appropinquabat autē dies feſtus azymorum qui dicitur Paſcha. Et ibi Glo. interlin. Et Ioan. 2. Cū autē eſſet Hieroſolymis in Paſcha, in die feſto, multi crediderunt in nomine eius. Et cap. 13. Ante diem autem feſtum Paſchæ. Et cap. 18. Eſt autē conſuetudo vobis, vt vnum dimittam vobis in Paſcha. Et cap. 19. Erat autem Paraſceue Paſchæ.

7. De tertio † eſt tex. expreſſius Act. 12. Volens poſt Paſcha producere eū populo. Et Ioan. 19. ſecundum alium intellectum. Erat autem Paraſceue Paſchæ.

Paſcha igitur in ea auctoritate B. Ioan. Vt manducarent Paſcha. neque ſumitur pro agno paſchali, neque pro Paſchæ celebratione primo modo ſumpti, id eſt pro decimaquarta Luna ad veſperam, nam illa iam præterita erant. Sed accipitur ſecundum Latinos tertio modo pro tota ſollemnitate ſeptē dierum; vel potius dicatur, quòd accipitur ſecundo modo pro decima quinta Luna, quæ erat dies feſtus Paſchæ. Quibus modis Paſcha accipi poſſe, ex ſcripturis ſacrorum Euangeliorum iam oſtendimus.

Quòd ſi obijciant Græci, & alij, qui eos ſequūtur, quòd Paſcha his modis ſumptū non manducatur, ſed celebratur; Et tamen B. Ioannes dixit, Vt manducarent

non

non Vt celebrarent Paſcha. Aduertendum eſt in primis, quòd neque B. Chryſoſt. neque Theophyl. abhorrent hunc dicendi modum. Vt manducarent Paſcha. Nam vterque dicta verba B.Ioan. explicans, hic quidem in commenr. ille vero homil. 82. expreſſe in prima expoſitione aſſerit, Paſcha ibi accipi pro tota ſollemnitate, & pro feſto ſeptem dierum.

8. Deinde aduertendum eſt, quòd celebrare, ſeu facere Paſcha † his duobus poſtremis modis ſumptum, nihil aliud eſſe videtur, niſi comedere azyma fermentatis abiectis, prout præceptum fuerat Exho. 12. In quo enim alio conſiſtebat celebratio Paſchæ apud Iudæos poſt agnum paſchalem deuoratum, quàm in azymorum mãducatione? Vnde B.Paul. 1.Cor.5. ad hoc alludens, poſtquã dixiſſet, Etenim Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. ſubiunxit, Itaque epulemur nõ in fermento veteri, neque in fermento malitiæ, & nequitiæ, ſed in azymis ſinceritatis, & veritatis. Et Chriſtus quando dixit Matth. 26. Apud te facio Paſcha cum Diſcipulis meis. hoc tantum voluiſſe intelligitur, id eſt Apud te comedo Paſcha cum Diſcipulis meis. Si itaque eo loco, vbi dixit B. Ioannes, Vt manducarent Paſcha. dixiſſet potius, Vt celebrarent Paſcha. nihil aliud poſſemus interpretari, præſupponendo, quòd agnus paſchalis in præcedẽti veſpera fuiſſet immolatus, niſi Vt manducarent azyma. quid mirum, ſi poſtquã expreſſius locutus Euangeliſta dixit, Vt manducarent Paſcha. interpretemur, id eſt Vt mãducarent azyma?

Et ſi figurata locutione dicuntur Sacerdotes Oſe.4. comedere peccata populi. id eſt ſacrificia oblata pro peccatis populi. Cur nõ poterunt dici Iudæi apud Ioan. manducaturi Paſcha. id eſt cibos qui in Paſcha manducari ſolent, & debent? Addo præterea, quòd Innoc.III. lib.4. Myſter. Miſſæ, cap.4. dicit, poſſe exponi illud, Vt manducarent Paſcha. id eſt Vt manducarent in Paſcha. Quæ expoſitio a communi loquendi vſu non omnino abhorrens, aut aliena videri poteſt. Finge enim (vt exemplo id declarem) aliquem patremfam. alloquentem filium ſuum iamiam in longinquas regiones profecturum, & ſeſe ad diſceſſum in maiori hebdomada adornantem. Nolo fili, vt nunc diſcedas. Volo, vt prius has feſtiuitates nobiſcum agas, & manduces hoc Paſcha nobiſcum. Sane qui ita diceret, ſecundum vſitatiſſimum loquendi morem cenſeretur locutus. Et beatus ergo Ioan. dum dixit, Vt manducarent Paſcha. iuxta cõmunem vſum loquendi intelligendus eſt dixiſſe, vel Vt manducarent in Paſcha. vel Vt celebrarent &
9. facerent Paſcha. Cuius Paſchæ celebratio † ſecundo & tertio modo ſumpti, in manducatione potiſſimum quorumdam ciborum paſchalium, vt dictũ eſt, atque azymorum panum conſiſtebat. Nam (vt inquit Ioſephus Iudæus d. lib. 3. antiq. iudaic. cap. 10.) hoc erat commune Iudæis in omni feſtiuitate, vt a laboribus vacarent, & poſt ſacrificium in epulis degerent.

Ad ſecundum dico, quòd non debet tam parũ veriſimile videri, quàm non nulli
10. exiſtimant, Iudæos in manducatione azymorum † ab immunditijs abſtinuiſſe. Nã cũ ad Paſcha celebrandũ mũdities requireretur. vt apparet Num.9. & Ioan. 11. & feſtũ Azymorum Paſchæ nomine inſigniretur, vt proxime aſſeruimus, &

 patet

patet Act. 12. conſequi videtur, vt eadem puritate vtrūque feſtum celebraretur, quod eodem nomine tranſigebatur.

Deinde quemadmodum ad agnum paſchalem ſanctificati dumtaxat accedere
11. poterant, quia ille † agnus erat priuata quædam victima, ita vt populariter ſinguli ſacrificarent non exſpectatis ſacerdotibus, ſed permiſſu legis ipſimet fungentes ſacerdotio, vt inquit Philo Iudæus in lib. 3. de vita Moſis. & in lib. de Decalogo. Ita etiā videtur, ad azymos panes non niſi ſanctificatos accedere po-
12. tuiſſe, quia panes † azymi non panes laici ſunt & cōmunes, ſed ſpecies quædā oblationis, quæ Deo fit, & quæ puris tantum conuenit, eſſe videntur. vt idem Philo diſerte ait in lib. de vita contemplatiua, & ſupplicum virtutibus. in fi. vbi
13. agens in veritate † de primis illis Chriſtianis diſcipulis B. Marci Euangeliſtæ, qui circa Alexandriam in chriſtiana philoſophia exercebantur, quos tamen ipſe putat Iudæos, & in non nullis iudaizantes facit, habet hæc verba. Decantatis hymnis per ſingulos, menſam quam diximus iuuenes important, in qua ſanctiſſimus omnino ille cibus apponitur, panis licet fermentatus: & pro edulijs ſales cum hyſſopo miſti. Idque ob reuerentiam ſacræ illius menſæ, quæ in priore templi parte ſita eſt. In ea enim azymi ſunt panes, id eſt abſque fermento, & ſales prorſus inconditi: eo quòd deceat, ſimpliciſſima, & ſinceriſſima quæque in optimam ſacerdotum partem velut miniſterij præmium deputari: Homines vero ceteros licet ſimilem obſeruent ritum, ab azymis tamen abſtinere, vt hoc habeant prærogatiuæ qui alijs dignitate præſtant. Hæc Philo. Leuitici etiam cap. 2, habetur, quòd omnis oblatio, quæ offertur Domino, abſque fermento fiet. Et Leuit. 6. Reliquam autem partem ſimilæ (inquit ibi tex.) comedet Aaron cum filijs ſuis abſque fermento: ideo autem non fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incenſum. Et conſtat, quòd panes propoſitionis, de quibus habetur Leuit. 24. infermentati erant. vt ait Ioſephus Iudæus lib. 3. ſupra citato antiq. iudaic. cap. 10. & Philo Iudæus loco proxime allegato.

Præterea ſi ad comedendum coturnicū carnes ſanctificandus prius fuit populus, vt habetur Num. 11. ibi, Sanctificamini cras, & comedetis carnes. cur non multo magis ſanctificandus erat populus ad comedendum azyma in celeberrima Paſchæ feſtiuitate?

Inſuper cum Deus intulerit Exho. 12. Leuit. 23. & Num. 28. quòd dies prima azymorum, id eſt decimaquinta Luna eſſet ſancta atque ſollemnis, videtur, quòd ipſi etiam Iudæi potiſſimum ſancti eſſe deberent, & non niſi ſanctificati azyma comedere in dicta ſaltem die ſancta decimæquintæ Lunæ. Ad quod faciūt not. per S. Tho. in opuſc. 4. in explicatione tertij præcepti. vbi hæc ait Dictū eſt, quòd ſicut Iudæi celebrant Sabbathum, ſic nos Chriſtiani Dominicam, & alia principalia feſta. Videamus ergo, quo modo iſta ſeruare debemus. Et ſciendum, quòd non dicit, Cuſtodi Sabbathū. Sed Memento, vt diem Sabbathi ſanctifices. San-
14. ctū autē accipitur † duobus modis. Aliquādo enim eſt ſanctum, idē quod purū. 1. Cor. 6. Sed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis. Aliquando dicitur ſanctū res conſecrata ad cultū Dei, vt locus, tēpus, veſtes, & vaſa ſacra. Iſtis ergo duobus modis

debemus

debemus feſta celebrare; quia & pure, & mancipando ſe diuino ſeruitio. Hæc B. Tho. Si igitur ſancte & pure ſollemnizare debebant Iudæi Sabbatha ſua, vt dictum eſt; profecto dicendum eſt etiam, eos maxime cauiſſe in feſtis ab immũditijs corporalibus, quibus ſe magis polluι putabant, quàm ſpiritualibus.

Poſtremo nonne abſurdiſſimum videtur, dicere, quòd Iudæi, qui tanta præparatione ſanctificabant ſeipſos ad celebrandum Paſcha, ſtatim tranſacta breuiſſima hora immolationis, & manducationis phaſe, redire poſſent ad immũditias; nec per vnam ſaltem diem feſtiuitatis in ſua ſanctificatione perſeuerarent?

Non obſtat, quòd pœna mortis intentata præceptum fuerit Iudæis ſeptem integris diebus comedere azyma; nam non dicam ego, quòd ſub pœna mortis tenerentur Iudæi incontaminati manducare azyma; id enim nihil nos cogit ad aſſerendum. neque etiam dicam, quòd in diebus paſchalibus immundi veſci deberent, aut poſſent fermentatis; nam id falſum eſt. Sed tamen dico, valde veriſimile eſſe, ita eos Paſchæ ſollemnitatem celebraſſe, vt niterentur non niſi mundi cibos paſchales, id eſt panes azymos præſertim in prima die feſtiuitatis manducare.

Quare dicuntur Iudæi abſtinuiſſe ab ingreſſu prætorij, & a contaminatione, vt manducarent azyma; non quidẽ ex neceſſitate legis præciſa, ſed ex debita quadam congruitate. quemadmodum ſi quis catechumenus diceretur apud nos (exẽpli cauſſa) abſtinuiſſe per ſeptẽ dies hebdomadæ ſanctæ ab ingreſſu ad vxorẽ, vt baptizatus in Paſcha manducaret corpus Chriſti. Quam abſtinentiam ab

15. vxoribus in more† olim fuiſſe indicat S. Auguſt. in lib. de fide, & operib. cap. 6.

Non obſtat etiam, quòd immunditia apud Iudæos leuiſſimas ob cauſſas contra-

16. heretur. nam cauſſæ illæ notæ erant, & determinatæ; & poterãt† (quibuſdam neceſſitatis exceptis) euitari. Alioquin quo modo iuſſiſſet Deus Leuit. 15. Docebitis filios Iſrael, vt caueant immunditias, & non moriantur in ſordibus ſuis? Et ad hoc alludens B. Paul. 2. Cor. 6. Exite de medio eorum dicit Dominus, & ſeparamini, & immundum ne tetigeritis? Sacerdotes certe, & quicumque intra atrium Tabernaculi ingrediebantur, ſanctificati eſſe debebant. Vnde Iſa. cap. 52. Mundamini qui fertis vaſa Domini. Et Act. 21. & 24. purificatus Paulus cum quibuſdam intrauit in templum. Et Num. 19. habetur, quòd ſi quis hoc ritu nõ fuerit expiatus, peribit anima illius de medio eccleſiæ, quia Sanctuarium Domini polluit, & non eſt aqua luſtrationis aſperſus.

Quamobrem dicendum videtur, quòd non adeo difficulter poterat ſe populus Iudæorum per ſpatium vnius hebdomadæ, aut ſaltem vnius diei ab immundi-

17. tijs abſtinere. Præſertim cum haberẽt† domi aquarũ hidrias ad purificationẽ poſitas in caſibus ſibi contingentibus, & neceſſarijs. Ioan. 2. Et in vſu haberẽt, vt niſi crebro lauiſſent manus non manducarent, tenentes traditionẽ ſeniorũ: & a foro niſi baptizarentur non comederent, & alia multa erant, quæ tradita erant illis ſeruare baptiſmata calicum, & vrceorum, & æramentorũ, & lectorũ. Mar. 7. Ex quibus apparet, Iudæos ſummo ſtudio, & maxima ſemper diligẽtia intẽdiſſe, vt ab immunditijs cauerent, vtque non niſi purificati ad comedendũ accederẽt.

Quòd ſi hæc toto anni tempore tam religioſe obſeruabant in ſumendis etiam cibis communibus & laicis; quanto magis dicendum eſt, eos religioſiſſime obſeruaſſe in ſollemniſſima Paſchæ feſtiuitate, in manducatione azymi panis, qui habebatur ſanctus & ſacer, vt ex Philone docuimus?

Si vero aliquis caſu in immunditiam, aut neceſſitate incidiſſet, poterat facile a cõmuni conſortio ſeparatus, vniuerſalem reliquorũ celebritatem nõ impedire. Quòd autem Iudæi modo in comedendis azymis nullam purificationem obſeruent, aut obſeruare poſſint, cum careant cineribus vaccæ rufæ, & aqua expiationis, de quibus Num. 19. id non facit contra aſſertionem noſtram: Tum quia
18. coguntur nunc Iudæi † de neceſſitate in ſuis ſtercoribus computreſcere, neque vllum habent remedium ad expiationem, niſi Chriſtum agnoſcant: Tum quia nos agimus de ea ſollemnitate azymorum, & Paſchæ, quæ celebrabatur in ciuitate ſancta Hieruſalem, ad quam omnes qui conueniebant, præparabant ſeipſos, & ſanctificabant, vt dictum eſt. At extra Hieruſalem licet abſtinerent a fermentato, non tamen ita religioſe, & ſancte, & ſollemniter id agebant, quemadmodum in ea ciuitate, vbi erat templum, & ſacerdotes, & ſacrificia, & omnia ad expiationem neceſſaria, & opportuna.

Poſtremo ſi nullo pacto concedendum videretur, aliquam purificationem requiſitam fuiſſe ad debitam & congruam azymorum manducationem in ciuitate ſancta Hieruſalem; dico adhuc optime ſuſtineri poſſe expoſitionem Latinorũ ad ea verba B. Ioan. Vt manducarent Paſcha. id eſt panes azymos paſchales. Nã dicã, quòd voluit B. Ioan. in dictis verbis phariſaicam nobis ſuperſtitionẽ oſten-
19. dere, & palam facere nequitiam † Iudæorum: qui in rebus quidẽ exterioribus & leuiſſimis ſectabantur munditiem quamdam exactiſſimã minime neceſſariã; in rebus autẽ animæ, & maximi ponderis, pleni erant odio, inuidia, & iniuſtitia, ſitientes ſanguinem, & omni conatu procurantes mortem innocentis; ita vt veriſſime illa omnia eis conuenirent, quæ Chriſtus dixerat Matth. 23. Duces cæci excolantes culicem, camelum autẽ glutientes. Væ vobis Scribæ, & Phariſæi hypocritæ, quia mundatis quod deforis eſt calicis & paropſidis, intus autem pleni eſtis rapina, & immunditia. Phariſæe cæce munda prius quod intus eſt calicis & paropſidis, vt fiat id quod deforis eſt mundum. Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quia ſimiles eſtis ſepulcris dealbatis, quæ a foris parent hominibus ſpecioſa, intus vero plena ſunt oſſibus mortuorũ, & omni ſpurcitia: Sic & vos a foris quidẽ paretis hominibus iuſti, intus autẽ pleni eſtis hypocriſi, & iniquitate.

DE NOMINIS PASCHAE ACCEPTIONE. Cap. LXXII.

1. *Paſcha accipitur quandoque pro victimis & ſacrificijs, quæ offerebantur in ſollemnitate, & hebdomada paſchali. & num. 5.*
2. *Immundi non poterant comedere ex ſacrificijs, & ſanctificatis Deo.*
3. *Paſchalibus diebus ſingulis plurima offerebant ſacrificia. Et in ſpecie offerebatur hircus*

hircus pro peccatis, qui cedebat in quotidianum epulum ſacerdotibus.num.7.

4. *Sacrificiorum quædam partes in holocauſtum Domino incendebantur, quædam cedebant in vſum Sacerdotum & Leuitarum, & quædam ipſis etiam offerentibus concedebantur ad manducandum.*

6. *Victimarum pacificarum carnes poterant etiam in craſtinũ reſeruari, & a mundis comedi.*

8. *Iudæi illi principaliores qui duxerunt Ieſum ad Pilatum, & non introierunt in prætorium vt non contaminarentur, erant Sacerdotes.*

9. *Artos in lingua græca non ſolum ſignificat panem fermentatum, ſed etiam azymum.& num.11. & 12.*

10. *Azymis veſci per ſeptẽ dies paſchales præceptũ erat Iudæis ſub pœna mortis,nõ ſolũ in ciuitate Hieruſalem, ſed etiã in cunctis habitaculis, & terminis ipſorũ.*

TErtio modo, & vltimo reſpondetur ad dictum argumẽtum quintum principale,de quo ſupra cap.69.in princ.quòd Paſcha in ea auctoritate B.Ioan. Vt manducarent Paſcha. neque accipitur pro agno paſchali, neque pro azymis,
1. ſed accipitur † pro victimis, & ſacrificijs, quæ offerebantur in ſollemnitate paſchali, tum ex præcepto Dei, tum ex deuotione cuiuſlibet particularis. Quæ ſolutio tam clara eſt & tam facilis, vt nullam pati poſſit obiectionem in contrariũ. Id autem euidentius conſtabit, ſi per ſingulas partes declaretur.
2. In primis quòd ex ſacrificijs, & Deo ſanctificatis † non niſi mundi, & incontaminati manducare poſſent, apparet Leuit. cap.6. 7. & 22. & Num.18.
Deinde quòd plura eſſent ſacrificia, quæ quotidie per ſingulos ſeptem dies pa-
3. ſchales † offerrentur tum ex præcepto Dei, tum ex ſingulorum deuotione, apparet & Num.28. vbi præcipit Deus offerri quotidie duos vitulos, vnum arietẽ, & ſeptem agnos in holocauſtum, & vnũ hircum pro peccato. Et 2.Par.30. vbi Ezechias præbuit multitudini in ſollemnitate azymorũ mille tauros, & ſeptẽ millia ouium; Principes vero dederũt populo alios mille tauros, & oues decem millia. Hæc autẽ omnia, vt vnuſquiſque poſſet offerre hoſtias pacificas, & ſacrificia. vt ibi exponunt Nicol.de Lyra, & Dionyſ.Carthuſ. Similiter idẽ apparet 2.Par.35. in eo ſollemniſſimo Paſcha, quod celebratum eſt tempore Ioſiæ regis. & ibi etiã hoc not.Caiet. Et Ioſephus Iudæus lib.17.iudaic.antiq.cap.11. expreſſe aſſerit, quòd in feſto Paſchæ ſumma alacritate maiorem ſolito populus mactat victimarum numerum. Et colligitur id ex Deuter.cap.16.vbi ita habetur. Tribus vicibus per annum apparebit omne maſculinum tuum in conſpectu domini Dei tui in loco quem elegerit, in ſollemnitate azymorum, & in ſollemnitate hebdomadarum, & in ſollemnitate tabernaculorum. Non apparebit ante Dominũ vacuus, ſed offeret vnuſquiſque ſecundum quòd habuerit iuxta benedictionem domini Dei ſui, quam dederit ei.
4. Præterea, quòd dictorũ ſacrificiorũ paſchalium † quædam partes in holocauſtũ Domino incenderẽtur, quædã cederent in vsũ Sacerdotũ & Leuitarũ, & quædã ipſis etiã offerentibus cõcederentur ad mãducandũ, clarũ eſt, tũ ex 2.Par.35.ibi,

Et Leuitæ detraxerunt pelles holocauſtorũ,& ſeparauerunt ea, vt darent per domos & familias ſingulorum, & offerrentur Domino, ſicut ſcriptum eſt in libro Moyſi. De bobus quoque fecerunt ſimiliter. Et aſſauerunt phaſe ſuper ignẽ, iuxta quod in lege ſcriptum eſt: pacificas vero hoſtias coxerunt in lebetibus, & cacabis,& ollis; & feſtinato diſtribuerũt vniuerſæ plebi. Tum ex eiuſdẽ.2.Par.30. ibi, Et comederunt ſeptem diebus ſollemnitatis immolantes victimas pacificorũ. Et vtrobique hoc declarant Nicol.de Lyr. & Dionyſ.Carthuſ. Ritum autem ſacrificiorũ, quænam ſcilicet partes cederent ſacerdotibus, quæ offerentibus, & quæ cremandæ eſſent Deo, explicat liber Leuit. fere per totũ,& Ioſephus Iudæus lib.3.antiq.iudaic.cap.10.& S.Tho.1.2.quæſt.102.art.2.ad 8.

5. Poſtremo quòd ſacrificia illa in paſchali feſtiuitate oblata Paſchæ † nomine appellarentur (in quo totũ pondus huius ſolutionis conſiſtit) apparet manifeſtiſſime ex tex. ſacræ ſcripturæ,& 2.Par.35. & præcipue Deut.16. Dicitur 2.Par.35. quòd Helcias, & Zacharias, & Iahiel principes domus Domini dederunt ſacerdotibus ad faciendũ phaſe pecora commiſtim duo millia ſexcenta, & boues trecentos. Chonenias autem, & Semeias etiam, & Nathanael fratres eius, necnon Haſabias,& Iehiel,& Ioſabad principes Leuitarũ dederunt ceteris Leuitis ad celebrandũ phaſe quinque millia pecora,& boues quingẽtos. In quibus verbis clarũ eſt,quòd phaſe non accipitur ſpecialiter pro agni paſchalis immolatione, ſed generaliter pro victimis & ſacrificijs, quæ in ea ſollemnitate Paſchæ offerebantur. Et ibidẽ dũ dicitur,quòd dedit præterea Ioſias omni populo, qui ibi fuerat inuẽtus in ſollemnitate phaſe, agnos & hædos de gregibus,& reliqui pecoris triginta millia, boum quoque tria millia. iuxta hebraicã litterã legit Caiet. hoc modo. Et largitus eſt Ioſias filijs populi, ouium, agnorũ, & filiorũ caprarũ (omniũ pro Paſchatibus) omni inuento, in numero triginta millia, & boum tria millia. Quæ verba exponens idem Caiet. ait, quòd priorũ triginta millia, & tria millia boum dedit Rex, non quòd boues neque oues immolarentur pro agno paſchali, ſed vt in illis diebus ſollemnitatis paſchalis haberent feſtiuas victimas. Et ad hunc eumdem vſum intelligendæ ſunt (inquit) reliquæ largitiones aliorũ principum. Deuter. autem cap.16. quem tex. ad hoc propoſitum citat etiam Abulen. in 2. par. Defenſorij, cap. 8. clarius dicitur, Immolabiſque phaſe domino Deo tuo de ouibus,& de bobus in loco quem elegerit dominus Deus tuus, vt habitet nomen eius ibi. Non comedes in eo panem fermentatum. In quibus verbis nemo eſt qui non videat, phaſe nomine accipi non immolationem agni, ſed alia ſacrificia quæ offerebantur in ea ſollemnitate paſchali, vt recte ibi interpretãtur Nicol.de Lyr. Dionyſ. Carthuſ. Caiet.& Hieron. ab Olea. & ante ipſos B. Auguſt. lib.5. quæſtionum ſuper Deut. cap.24.

Quare ex his, dum dicit B. Ioan. Vt manducarent Paſcha. rectiſſime, & proprijſſime,& ſine vllo ſcrupulo intelligere poſſumus,& interpretari, id eſt Vt mãducarẽt ſacrificia in ſollemnitate paſchali oblata, ſiue offerẽda. Et fortaſſe de carnibus victimarũ pacificorũ, quæ vna cũ paſchali agno immolatæ fuerãt heſterna die, aliquid ſuperfuerat, quod in ea die Paraſceues manducandum eſſet. Nam

eiuſcemodi

6. eiuſcemodi victimarum † carnes poterant etiam in craſtinũ reſeruari,& a mundis comedi. vt habetur Leuit.7. & declarat S. Tho.1.2. quæſt. 102. art.3. ad 10. Et hoc ſaltem negari non poteſt, (quidquid demum vellent Aduerſarij infitiari, aut tergiuerſari) quin ſingulis diebus paſchalibus offerendus eſſet hircus pro
7. peccatis † ex præcepto Dei Num.28. qui cedebat in quotidianum epulum ſacerdotibus, vt inquit in ſpecie Ioſephus iudæus lib.3. antiq. iudaic. cap.10. Et
8. conſtat, quòd principaliores illi Iudæi † qui duxerunt Ieſum ad Pilatum, & non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, ſed vt manducarent Paſcha, ſacerdotes erant. vt apparet ex eod. cap. Ioan.18. paulo infra, cum dicit Pilatus ad Ieſum, Gens tua, & pontifices tradiderunt te mihi. Et rurſus infra cap.19. Exiuit ergo (inquit Ioan.) Ieſus portans coronam ſpineam, & purpureum veſtimentum. Et dicit eis Pilatus. Ecce homo. Cum ergo vidiſſent eum pontifices & miniſtri clamabant dicentes, Crucifige, crucifige eum.

Stante autem hac interpretatione, quæ clariſſima eſt, & nullam patitur difficultatem, nihil prorſus iam habent Græci, aut recentiores iſti Latini ex d. tex. B. Ioan. cap.18. Vt manducarent Paſcha. quod nobis obijciant de Luna decimaquarta in die Paraſceues, qua crucifixus eſt Dominus, vel ſecundum ſimplicem, & legitimam computationem, vel ſecundum tranſlationem Iudæorum. Et per conſequens ſublata ſunt ad laudem Dei omnia (vt puto) argumenta in quibus ipſi pro ſuis opinionibus ſummopere confidebant.

Afferuntur quidem a Græcis alia non nulla argumenta; ſed minutiora ſunt, quàm quòd a nobis recenſeri debeant. Dicũt (verbi gratia) ipſi inter cetera, quòd ἄρτος in lingua græca panem fermentatum ſignificat. Et hoc nomen inuenitur ſcriptum in exemplaribus græcis, vbi nos habemus, Accepit Ieſus panem, Matth.26. Mar.14. & Luc.22.

9. Sed quàm decipiantur Græci in ſignificatione † huius vocabuli, oſtendunt Alex. de Ales, & S. Tho. Hic in 4. ſent. diſt. 11. quæſt. 2. art. 2. q.ᵃ 3. ad 6. Ille in 4. par. quæſt. 32. memb. 3 ad. 12. vbi non nulla afferunt loca ex libris Exho. & Num. in quibus nomen illud in tex. græco ponitur pro pane azymo, non fermentato. Sed ego adduco tex. contra Græcos magis propinquum in hac materia, Luc.24. vbi habetur, quòd cum Ieſus in ea die, qua reſurrexit a mortuis, diſcũberet cum duobus ex diſcipulis, Cleopha ſcilicet, & alio quodam, apud caſtellum Emmaus, quod erat in ſpatio ſtadiorũ ſexaginta ab Hieruſalẽ, accepit panẽ, & benedixit, ac fregit. Et infra. Et ipſi narrabãt quæ geſta erãt in via, & quo modo cognouerũt eũ in fractione panis. In quibus locis vtrobique vbi nos habemus panẽ, & panis. habetur in codice græco ἄρτον, & ἄρτου. Et tamen clariſſimum eſt, quòd panis ille non poterat eſſe fermentatus, cum eſſet tertia dies, vel quarta azymorum; & præ-
10. ceptum fuiſſet Iudæis † ſub pœna mortis, vt per ſeptem dies a fermentato abſtinerent, non ſolum in ciuitate Hieruſalem, in qua immolabatur phaſe, ſed etiam in cunctis domibus, & habitaculis, & in omnibus terminis ipſorũ. vt apparet Exho.12. & 13. & Deut.16. & not. Caiet. d. cap. Exho.12. & 13.

Theodoretus etiam in Daniel. cap.10. ſuper illis verbis. Die autem viceſima & quarta

quarta menſis primi. ſententiam noſtram confirmat ſic dicens. Et menſem, & ieiunij dies annotare opus eſt ad Iudæorum iniquitatem coarguendam: diuina enim lege iubente, quartadecima primi menſis ad veſperam Paſcha celebrari, beatus Daniel vſque viceſimam quartam ieiunus permanebat. Quòd ſi dicant
11. Iudæi, panem illum deſideriorum non comediſſe, quòd panes azymos † comederet, primum quidem ſuam per hæc quoque oſtendent inſcitiam; panis enim & fermentatus, & non fermentatus vocatur. Hæc Theod.
Poſtquam hæc apud me ſcripſiſſem, prodijt in lucẽ liber Gennadij Scholarij patriarchæ Cõſtantinopolitani in defenſionẽ quinque capitũ concilij Florentini, hic Romæ nupertime in latinum verſus, & typis excuſus. Apud quem in 2. cap. vbi hanc materiam egregie pertractat, ſect. 7. & 8. reperi allegatum Theodor. in Dan. & etiam optime ponderatum tex. Luc. cap. 24. contra Græcos, quemadmo-
12. dum nos etiam allegauimus, & ponderauimus. Ac inſuper ad idem propoſitũ † adducit ipſe textũ Mar. cap. 2. vbi recenſetur hiſtoria Dauid, quãdo comedit panes propoſitionis. Dicti autẽ panes, azymi erãt, vt nos probauimus ſupra cap. præced num. 13. Et tamen panes vocãtur non ſolũ in d. tex. Mar. 2. quẽ ſolũ Gennadius citat, ſed clarius. 1. Reg. 21. vbi dicta hiſtoria Dauid habetur; Ibidẽque vocãtur nõ tãtũ panes propoſitionis, & panes sãcti, ſed etiã ſimpliciter panes calidi. Et clari° adhuc cap. ſeq. 1. Reg. 22. ſimpliciſſime ſine vllo adiecto appellãt panes. Reperi etiam poſtquam eadem ſcripſiſſem, Ioſephum Zarlinum in libello italice conſcripto, & nuper ſimiliter in lucem edito, de vero anno, & die, in quo crucifixus eſt Chriſtus. eiuſdem tex. Luc. 24. mentionem facere. Et profecto mirandum erat alioqui vehementer, textum tam clarum, & vnicuique obuiũ nõ fuiſſe a Doct. noſtris in hac quæſtione contra Græcos citatum, & ponderatum. Hæc autem ideo hic addenda exiſtimaui, tum præcipue vt vnicuique ſuus honos haberetur, tum etiam vt nemo me furti inſimulandum præſumeret, ſi quæ ab alijs iam dicta ſunt, ea ego tamquam propria venditarem.

DE DIE MENSIS, IN QVA CHRISTVS PASſus eſt. Cap. LXXIII.

1. *Menſis primus ille intelligitur apud Hebræos, in cuius quartadecima Luna ad veſperam Sol in Arietem ingreſſus, & æquinoctiũ vernũ cõſtituiſſe reperitur.*
2. *Chriſtus paſſus eſt ſecundum magis communem opinionem, quæ vulgo recepta eſt, viceſimoquinto die Martij, quo die etiam incarnari dignatus eſt. Alij dicunt viceſimotertio. num. 3. & 19.*
4. *Ante diem decimum Kalendarum, ſignificat ipſum diem decimum Kalendarum. & num. 5. 6. 7. 9. 10. & 15. Similiter Poſt diem decimum Kalendarum, ſignificat ipſum diem decimum poſt Kalendas. num. 12. Quarum locutionum ratio affertur. num. 13. & 16.*
8. *Chriſti Natiuitas in carne, & Apparitio, ſimul vno Epiphaniorũ die celebrabatur a quibuſdam Orientalibus, die ſcilicet ſexta Ianuarij.*

Vſus

11. *Vſus ſermonis, & loquendi conſuetudo attendenda eſt. & num. 14.*
17. *Dies idem apud veteres pluribus modis deſcribebatur. Verbi gratia, die tertio Ianuarij. dicebatur Tertio Non. Ian. et Ante diem tertium Non. Ian. Item dicebatur Die tertio poſt Kal. Ian. & Poſt diem tertium Kal. Ian.*
18. *Dierum in appellatione vtraque extrema computanda ſunt. Vt cum dicitur Tertio poſt Kal. vel Tertio ante Kal. & ipſæ Kalendæ, & dies qui deſcribitur cõputantur, vt ſic trium dierum ratio conſtet.*

DVo hic poſtremo loco non ſunt prætermittenda argumenta, ſed late potius a nobis examinanda, quæ quamuis a nemine diſcuſſa, aut fere tacta inueniam, poſſent tamen ab aliquo pro Græcorum, aut recentium Latinorũ opinione fortaſſe adduci; & nihil eſt a nobis in hac materia diſſimulandum.
Primo itaque pro Græcorũ opinione poſſet quiſpiam ita argumentari. Conſtans eſt plurimorũ opinio, quòd Chriſtus paſſus eſt viceſimoquinto die menſis Martij. Conſtat etiã, ꝙ tẽpore Chriſti, eodẽ viceſimoquinto die Martij erat æquinoctiũ vernũ, ergo neceſſario conſequi videtur, quòd illo die nõ poterat eſſe Luna decimaquinta, nã ſic Paſcha ante æquinoctiũ celebratũ fuiſſet contra legẽ, & con-
1. tra omniũ ſapiẽtum interpretationẽ, quæ habet, quòd ille intelligatur primus † mẽſis apud Hebræos, in cuius quartadecima Luna ad veſperam Sol in Arietem ingreſſus, & æquinoctium vernũ conſtituiſſe reperitur. Quare dicendum videtur, quòd Chriſtus celebrauit Paſcha Luna decimatertia anticipando vnum diẽ propter myſteriũ, & ꝙ fuit crucifixus Luna decimaquarta, in cuius veſpera erat Paſcha Iudæorũ, Sole iam Arietis ſignum ingreſſo, & æquinoctiũ vernũ faciente.
Pro ſolutione huius argumenti plura hic ſeſe offerunt examinanda.
Primum eſt, qua die menſis Chriſtus paſſus eſt.
Secundum eſt, qua die menſis eſſet tunc æquinoctium vernum.
Tertium eſt, an verum ſit, quòd Paſcha ante æquinoctium celebrari nequeat, aut numquam celebratum fuerit.
Hæc enim omnia ratio ſupradicta poſtulare videtur, vt quantum roboris habeat bene inſpiciatur. Et quamuis vnumquodque iſtorum trium, præſertim vero primum, & ſecundum, altiſſimam requireret indaginem, in qua multorum ingenia deſudarunt, editis etiam præclaris, & longiſſimis tractatibus; mihi tamen ſatis futurum eſſe arbitror in præſenti, ſi ijs tantum propoſitis, quæ ad claram rationis allatæ ſolutionem ſufficere videbuntur, ea dumtaxat breuiter attulero, quæ ex aliorum ſententijs colligi poſſunt.
Quantum igitur ad primũ fateor magis cõmunem opinionẽ eſſe eã, quæ vulgo
2. recepta eſt, Chriſtum dominum eodẽ viceſimoquinto die Martij † fuiſſe paſſum, quo etiã incarnari dignatus eſt. Eam autem ſententiam tenet Tertullianus in lib. contra Iudæos, circa med. B. Chryſoſt. in ſerm. de Natiuit. S. Ioan. Baptiſtæ. S. Auguſt. lib. 18. de ciuit. Dei, cap. vlt. & lib. 4. de Trin. cap. 5. & lib. octogintatriũ quæſtionũ, quæſt. 56. & in Dialogo ad Oroſiũ, quæſt. 26. & in lib. quæſtio. veter. & noui teſtam. vel quiſquis ſit, qui quæſtiones illas cõpilauit, quæſt. 55. in 1. edit.

Beda,

Beda, Vſuardus, Vuandelbertus, & non nulli alij in martyrologijs ſuis ſub dicta die.25. Martij. Idem Beda in lib. de ratio. temp. cap. 28. vbi dicit, quòd perplures eccleſiæ magiſtri tradiderunt, octauo Kal. Apr. Dominum conceptum & paſſum in æquinoctio verno. & cap. 45. vbi habet hæc verba. Quòd autem octauo Kal. Apr. crucifixus, ſexto Kalendarum earumdem die reſurrexerit, multorũ late Doctorum eccleſiaſticorũ conſtat ſententia vulgatum. In eadem ſententia citatur B. Cyrillus Alex. in epiſt. ad ſynhodũ Carthag. Eamdem etiam opinionem tenet Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 77. num. 28. & cap. 86. num. 11. & lib. 7. cap. 9. num. 3. S. Thom. ſuper Ioan. cap. 2. lect. 3. in illis verbis, Quadraginta & ſex annis. S. Anton. in chron. tit. 5. cap. 7. Platina in lib. de vitis Pontif. in princ. Anton. de Giſtandis in Opere aureo orn omni lap. pret. in euang. Domin. Palm. Calliſtus Placent. in ſupputatione temporis vitæ Ieſu Chriſti, ante euang. Quadrag. Petrus Meſſias in ſilua variarum lectionum lingua hiſpanica conſcripta, lib. 2. cap. 32. Albertus magnus, & Marianus Scotus, quos refert Paulus Middelb. in 2. par. Paulinæ, lib. 5. cap. 6. & 7. & non nulli alij, quos citant Onuphr. in comment. lib. 2. de Faſtis, & Petrus Galeſin. in annot. ad ſuum martyrol. ſub die 25. Martij, & Petrus Caniſius lib. 3. de Maria Virg. cap. vlt.

Hac tamen vulgata opinione non obſtante, non defuerunt tum ex antiquis, tum ex recentioribus qui aliud in hac re ſentirent.

3. Et in primis plurimi ſunt qui putant, Chriſtum dominum non 25. ſed 23. die † Martij fuiſſe paſſum, viceſimaquinta autem reſurrexiſſe. Horũ vnus eſt Lactantius Firmia. lib. 4. diuin. inſtit. cap. 10. vbi ſecundum lectionem antiquiorum codicum ait, quòd anno Tiberij Cæſaris decimoquinto, id eſt duobus Geminis cõſulibus ante diem decimam Kalendarum Apriliũ Iudæi Chriſtũ cruci affixerũt. In quo tamen auctore intelligẽdo decepti ſunt Paulus Middelb. in dicto lib. 5. par. 2. Paulinæ, cap. 4. & Michael Thomaſius in notis ad ipsũ Lact. Firm. annotatione. 105. & alij non pauci, qui aſſerunt, Ante diẽ decimũ Kalendarũ. ſignificare diẽ vndecimũ Kalendarũ, cũ tamen conſtet, & cõpertiſſimũ ſit, apud veteres latini ſermonis auctores morẽ fuiſſe vſitatiſſimũ, per hæc verba, Ante diẽ decimum

4. Kalendarũ. † nihil aliud niſi ſimpliciter ipsũ diẽ decimũ Kalendarũ ſignificare. Et ne nos temere hac in parte cẽſores appellet Middelburgẽſis, qui nouã mundo grãmaticam inuehamus, audiat M. Tullium hanc grãmaticã nos docentẽ lib. 16. epiſtolarũ (quas vocãt) familiariũ, epiſt. 5. ad Tyronem. Nos (inquit Cicero) apud Alyziã, ex quo loco tibi litteras ante dederamus, vnũ diẽ cõmorati ſumus, quòd Quintus nos cõſecutus nõ erat. Is dies fuerat Nonis Nouẽbris. Inde ante lucem proficiſcẽtes ante diẽ octauũ Idus Nouẽbris has litteras dedimus. Dicat hic Middelb. quid ſignificet, Ante diem octauum Idus Nouembris. Certe aliud dici non poteſt, niſi quòd per illa verba ſignificatur ipſe dies octauus Idus Nouembris.

5. Præterea A. Gellius † lib. 5. noct. attic. cap. 17. & Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 16. ſcribunt, quod ante diem quartum Kalendas, vel Nonas, vel Idus, tamquam inominalẽ diem plerique vitant. Quibus verbis non alium ſignificant, quàm diẽ quartum ante Kalendas, vel Nonas, vel Idus. vt habetur expreſſe apud ipſum

A. Gellium

A. Gellium in periocha eiuſdem capitis: Et probatur ratione manifeſta, quia ſi intelligeretur dies quintus ante Kalendas, vel Nonas, vel Idus, ſequeretur, quòd in octo menſibus, qui habent Nonas quintanas, ipſæ Kalendæ menſium fuiſſent vitandæ tamquam infauſtæ: quod minime verum eſt, cum omnes Kalendæ feriatæ eſſent, & Iunoni ſacræ, vt habet idem Macrob. d. lib. 1. Saturn. cap. 15. ſed bene omnes poſtriduani dies, qui ſcilicet erant poſt Kalendas, vel Nonas, vel Idus ex æquo atri & infauſti habebantur, quibus nefas erat, ſacra celebrari. vt & Macrobius, & Gellius in locis ſupradictis referunt.

6. Idem prærerea A. Gellius † lib. 15. cap. 28. narrat, ante diem tertium Nonas Ianuar. Ciceronem natum eſſe. Quem diem ipſe Cicero lib. 7. epiſtolarum ad Atticum, epiſt. 5. ſimpliciter appellat tertium Non. Ianuar.

7. Rurſus B. Epiphanius † hær. 51. contra hæreſim, quæ non ſuſcipit euangelium Ioannis, & Apocalypſim. prope fin. ait, Chriſtum natum eſſe circa Ianuarium menſem, hoc eſt ante octauum Iduum Ianuarij ſecundum Romanos. Quibus verbis intelligit B. Epiphanius non quintam Ianuarij, licet quinta corrupte ibi legatur, ſed proculdubio ſextam. Conſtat namque, apud non nullos orientalis
8. eccleſiæ populos † morem fuiſſe, vt ſub vno Epiphaniorum die, Chriſti ſimul natiuitatem in carne, & apparitionem celebrarent. vt colligitur ex Origene in homilijs quæ de diuerſis appellantur, hom. 8. & ex Ioan. Caſſia. collat. 10. cap. 2. & ex S. Iſid. lib. 1. de eccleſ. off. cap. 26. Quorum errorem ſecutus eſt B. Epiphan. ibi, vt videtur. Diem autem Epiphaniorum tum a Latinis tum a Græcis omnibus celebrari non quinta Ianuarij, vbi ſunt Nonæ, ſed ſexta die, quæ octauo Idus apud Romanos dicitur, nemo eſt qui neſciat. Quæ res apud B. Epiphanium manifeſte ibidem conuincitur, tum quia dicat, eamdem diem apud Ægyptios eſſe Tybi menſis vndecimam, quæ non quintæ, ſed ſextæ Ianuarij reſpondet: vt apparet ex deſcriptione menſium Alexandrinorum facta per ipſum Middelburgenſem in 1. par. Paulinæ, lib. 3. cap. 1. Tum quia idem B. Epiphan. in eod. cap. pagina ſequen. rurſus nominans eamdem diem Natalis Chriſti appellat ſimiliter Tybi vndecimam, & ſextam Ianuarij: quãuis ibi interpres latinus quintam ſcripſerit, & male, quia in græco exẽplari B. Epiphanij legitur ſexta, vt dixi. Et potius ex hoc loco integro reſtitui & emendari debuit ſuperior corruptus, quàm e contrario ex illa præcedenti mendoſa lectione, vera hæc & bona violari.

9. Idem poſtremo B. Epiphan. † in eod. loco ſubiungit, Chriſtum baptizatum fuiſſe in Iordane fluuio triceſimo anno natiuitatis in carne ante ſextum Iduum Nouembrium, iuxta Ægyptios Athyr menſis duodecima, iuxta Græcos Dij menſis octaua. Quo in loco non ſeptima dies Nouembris, quæ eſt ſeptimo Idus, vt male quidem Scholiaſtes ibi in margine annotauit, ſed octaua Nouembris, quæ eſt ſexto Idus ſignificatur. Dius enim menſis apud Græcos in totum cum Nouembri noſtro concordat, ita quòd prima dies Dij menſis eſt etiam prima menſis Nouembris, & octaua Dij, octaua eſt Nouembris, vt egregie declarat venerabilis Beda in lib. de ratio. temp. cap. 12. Et ſimiliter duodecima Athyr menſis ſecundum Ægyptios eſt octaua Nouembris, non ſeptima, vt patet ex dicta menſium

ſium Alexandrinorum diſpoſitione facta per Paul. Middelb. in d. lib. 3. par. 1. Paulinæ, cap. 1.

10. Non obſtat huic ſententiæ tex. † in l. anniculus. 1. §. ante diem. ff. de verb. ſig. in quo ſe fundat, & magnam vim facere videtur Middelburgenſis, nam tex. ille ſi bene inſpiciatur, egregie pro nobis facit, & in aduerſarios retorquetur: Habet enim duplicem lectionem, vt Glo. ibi, & omnes Doct. fatentur, licet in eligenda meliori fere omnes defecerint. Vnam habet affirmatiuam hoc pacto, Ante diem decimum Kalendarum, & Poſt diem decimum Kalendarum vtroque ſermone vndecima dies ſignificatur. Quæ lectio falſum generat ſenſum, & inintelligibilē, quidquid ibi Doct. in ſuis adinuentionibus nugentur, & ſomnient. Quis enim vnquam exemplum afferre poterit, quo per hæc verba, Poſt diem decimū Kalendarum. diem vndecimam ſignificari oſtendat? Scio equidem, & pueri etiā ſciunt, quòd numerus dierum, qui a Nonis, vel Idibus, vel Kalendis appellantur, ordine procedit retrogrado a maiori ad minorem; Vnde fit, vt numerus idem qui ratione dierum menſium augetur, ratione appellationis a Nonis, aut Idibus, aut Kalendis factæ minuatur. Sed quid tum? Per hoc tamen non efficietur, vt ſi quis dixerit, Poſt diem decimum Kalendarum. intelligat, aut intelligere poſſit diem vndecimum Kalendarum. Altera igitur lectio (hac priori tamquam adulterina, & falſa penitus reiecta) eſt illius tex. negatiua, hoc modo. Ante diem decimum Kalendarum, Poſt diem decimum Kalendarum, neutro, ſiue nec vtroque ſermone vndecima dies ſignificatur. Quæ lectio veriſſima eſt, & plana, & facilis. Nā per hæc verba, Ante diē decimū Kalendarum. ſignificatur ipſe dies decimus ante Kal. Per hæc vero, Poſt diem decimum Kalendarum. ſignificatur ipſe dies decimus poſt Kal. Et tamen pro ratione dubitandi videbatur dicendum, quòd cum dies vndecimus Kalendarum immediate adhæreat diei decimo Kalendarū, neceſſario ſignificaretur vel per hæc verba Ante diem decimum Kalendarum, vel per hæc Poſt diem decimum Kalendarum. Ratio autem decidendi, cur non ſignificetur, eſt, quia vſus latini ſermonis, & conſuetudo loquendi, quæ attenden-

11. da † eſt, vt in ead. l. anniculus. in princ. docet ipſe Paulus Iuriſconſ. fecit, vt per ea quidem verba, Ante diem decimum Kalendarum, intelligeremus ſimpliciter ipſum diem decimum, & non vndecimum diem, ante Kal. Quod bene inter alios annotauit Paulus Manutius latini ſermonis ponderator egregius, in ijs cōment. qui ſuper epiſtolas Cicer. nuper prodierunt in lucem, tùm d. lib. 16. epiſt. 5. quam ſupra citauimus, tum præcipue lib. 8. epiſt. 8. & Laurent. Valla, Elegantiarum lib. 4. cap. 80. vbi tamen affirmatiuam illius tex. lectionem ſecutus eſt.

12. Per illa vero verba, Poſt diem decimum Kalendarum. † vis latinæ locutionis fecit, vt intelligeremus ſimiliter ipſum diem decimum poſt Kal.

Verum quoniam in hoc poſtremo dicto poſſet fortaſſe quiſpiam dubitare, aſſerens, quòd per dicta verba, Poſt diem decimum Kalendarum. magis ſignificari videtur dies nonus ante Kalendas, quàm dies decimus poſt Kal. afferam hic quædam verba M. Varronis, & Pōpeij Feſti, quibus expoſitionē meā luce clariorem efficiā. Varro igitur lib. 5. de ling. lat. fere in princ. Quinquatrus (inquit) hic

dies

dies vnus ab nominis errore obſeruatur, proinde vt ſint quinque.dictus, vt ab Tuſculanis poſt diem ſextum Idus ſimiliter vocatur Sexatrus,& poſt diem ſeptimum Septimatrus, ſic hic quòd erat poſt diem quintum Iduum, Quinquatrus. Feſtus haud diſſimiliter lib.15.de verb.veterum ſignif. Quinquatrus(ait) appellari quidam putant a numero dierum,qui ferijs celebrabantur,qui ſcilicet errãt, tam Hercule quàm qui triduo Saturnalia, & totidem diebus Compitalia. nam omnibus ijs,ſingulis diebus ſunt ſacra. Forma autem vocabuli eius, exẽplo multorum populorum Italicorum enunciata eſt, quòd poſt diem quintum Iduum eſt is dies feſtus,vt apud Tuſculanos Triatrus, & Sexatrus. Mineruæ autem dicatum eum diem exiſtimant, quòd eo die ædes eius Auentino conſecrata ſit. Et apud eumdem Feſtum Paulus, Quinquatrus(inquit) feſtiuus dies dictus, quòd poſt quintum Iduũ celebraretur,vt Triatrus,& Sexatrus,& Septimatrus,& Decimatrus. Ecce ex Varrone,& Feſto, latini ſermonis præclariſſimis auctoribus, & omni exceptione maioribus habetur, quòd Quinquatrus Mineruæ feſtũ, quod quinque continuis diebus durabat,nõ ab illis quinque diebus dicebatur Quinquatrus, ſed quia poſt diem quintum Iduum celebrabatur. Modo ſi oſtendero, quòd Quinquatria ſacra Palladi fiebant non quarto die ante Idus Martias (in Martio enim menſe ea erãt ſollemnia) ſed quinto die poſt Idus,id eſt quartodecimo Kal.Apr.iam(vt puto) euidentiſſime demonſtratum erit quod volebamus. Quòd igitur Quinquatrus quinto die eſſet poſt Idus, declarat quidẽ A. Gellius lib.2.noct.attic.cap.21. vbi habet hæc verba. Vulgus Grammaticorum Septemtriones a ſolo numero ſtellarum dictum putat, triones enim per ſeſe nihil ſignificare aiunt, ſed vocabuli eſſe ſupplementũ;ſicut in eo quòd Quinquatrus dicamus, quòd quinque ab Idibus dierum numerus ſit, atrus nihil. Sed clariſſimẽ Ouidius lib.3. Faſtorum hanc rem explicat. Quo in loco quamuis diſſentire videatur a Varrone,& Feſto in ratione appellationis nominis Quinquatrus,tamen apertiſſime oſtendit, feſtum hoc non quarto, aut vllo alio die ante Idus, ſed quinto die poſt Idus celebrari. Ibi enim Martij menſis faſtos deſcribẽs,ita canit.

Idibus eſt Annæ feſtum geniale Perennæ
    Non procul a ripis aduena Tibri tuis.

Et deinde poſt multa,quæ ad rem noſtram minime faciunt, ſubdit.

Poſtea cum teneras aurora refecerit herbas
    Scorpius a prima parte videndus erit.
Tertia poſt Idus lux eſt celeberrima Baccho,
    Bacche faue vati dum tua feſta cano.

Et rurſus poſt multa.

Vna dies media eſt, & fiunt ſacra Mineruæ
    Nomina quæ a iunctis quinque diebus habent.

Et poſtremo idem manifeſtiſſime oſtenditur ex vetere Kalendario Romano impreſſo per Aldum Manutium Iuniorem in lib. de Orthographiæ ratione. Vbi ad decimumnonum diem menſis Martij, ad quintum ſcilicet diem poſt Idus ſignata eſt dictio, QVINquatrus.

Si autem

13. Si autem quiſpiam a me poſtulet, quanam ratione † factum ſit, vt huiuſmodi loquendi conſuetudo induceretur, quòd ſcilicet per hæc verba, Ante diem decimum Kalendarum. ſignificetur ipſe dies decimus ante Kal. per hæc vero, Poſt diem decimum Kalendarum. ipſe decimus dies poſt Kal. cum videatur alioquin prima facie abſurda, & incongrua, Dicam quamuis ſufficiat mihi in hac re ip-
14. ſum ſimpliciter loquendi † vſum oſtendere,

Quem penes arbitrium eſt, & vis, & norma loquendi.

vt inquit Horatius in lib. de Arte poetica, Tamen vt interrogāti aliqua ex parte ſatisfaciam, fortaſſe huius locutionis, Ante diem decimum Kalendarum. ea fuit cauſſa, & ratio apud Veteres, quia ipſi in dierum denominatione, ſimpliciter abſque vlla adiunctione facta, ſemper hanc præpoſitionem, Ante. ſubintelligebāt. Dicebant enim (verbi gratia) ſexto Nonas, octauo Idus, decimo Kalendas, in accuſatiuo, vt intelligeretur ſignificari dies ſextus ante Nonas, dies octauus ante Idus, dies decimus ante Kalendas. Et quamuis etiam in genitiuo dicerent diem ſextum Nonarum, octauum Iduum, decimum Kalendarum, id tamen parum referr, nam in virtute idem ſignificabatur dies ante Nonas, ante Idus, ante Kalendas. Quare cum dicebant, Ante diem decimum Kalendarum. nihil aliud per ea verba ſignificare videbantur, niſi ipſum diem decimum Kalendarum, vt quæ dictio, & præpoſitio tacite inerat, expreſſe in principio poneretur, acſi in eam locutionem reſoluerentur & exponerentur verba illa, Ante diem decimum Kalendarum. id eſt Die decimo ante Kalendas. Si enim ita exponi, & reſolui non debeant, quænam (obſecro te) fuiſſet ratio, aut cauſſa, vt cum vellent diem aliquem Veteres ſignificare, non a nomine ipſius diei proprio, ſed a ſequenti potius denominarent? Numquid diei vndecimi (verbi gratia) infauſtum erat nomen, vt cum ſimpliciter dicere poſſent, Die vndecimo Kalendarum. hoc tamen omiſſo, a decimo die appellare maluerint, dicentes, Ante diem decimum Kalendarum? Quòd ſi infauſtum erat nomen vndecimi, vt dictum eſt, cur ab eo duodecimum appellaſſent, dicentes, Ante diem vndecimum Kalendarum? Mira profecto hæc
15. fuiſſent, & riſu digna. Inſuper nonne † etiam fuiſſet mirum, ſi B. Epiphanius in dicta hær. 51. ſingulos ſemper dies per ſequentem deſcribere voluiſſet, nullumque ex ſuo numero, aut ex proprio nomine appellauiſſet? Ibi enim paſſim ſecundum Romanos nominat diem ante decimumſextum Kal. Apr. ante decimumquintum Kal. Apr. ante decimumquartum Kal. Apr. ante decimumtertium Kal. Apr. ante duodecimum Kal. Apr. ante vndecimum Kal. Apr. Et alios etiam dies ibi, & alibi ſimili ſæpius locutione recenſet. Quænam hæc fuiſſet vana religio, & ſcrupuloſa loquendi forma, ſi non ipſum diem decimumſextum, decimumquintum, decimumquartum, decimumtertium, duodecimum, vndecimū Kalendarum Aprilium intellexiſſet?
16. Et cum hæc locutio, † Ante diem decimum Kalendarum. reſolueretur in hāc (vt dictum eſt) id eſt, Die decimo ante Kalendas; conſequens fuit, vt ſimili forma hæc locutio, Poſt diem decimum Kalendarum. reſolueretur in hanc, id eſt Die decimo poſt Kalendas.

Ex his

Ex his duo notatu maximè digna colligenda ſunt.

17. Alterum eſt, quòd idē dies † pluribus modis apud Veteres deſcribebatur. Verbi gratia die tertio Ianuarij, qui fuit Natalis Ciceronis, & quo die pro ſalute Principis vota ſuſcipiebantur, dici poterat Tertio Non. Ianuar. & Ante diē tertiū Non. Ian. vt eſt apud Cicer. lib. 7. ad Atticū, epiſt. 5. & apud A. Gellium lib. 15. cap. 28. Item dici poterat, Die tertio poſt Kal. Ianuar. vel Poſt tertium Kal. Ianuar. vt eſt apud Caiū Iuriſconſ. in l. ſi caluitur. §. poſt Kalendas. ff. de verb. ſig. & apud Plutarchum in vita Ciceronis, in princ. quem tamen locum non intellexiſſe viſus eſt Bochius interpres, vt bene aduertit Antonius Auguſt. lib. 4. emend. cap. 6.

18. Alterum notatu dignū eſt, quòd in appellatione dierū vtraque extrema † computanda ſunt; nam cum dicitur (verbi gratia) Die tertio poſt Kal. vel Tertio ante Kal. & ipſæ Kalendæ, & dies qui deſcribitur computantur in numero, alioquin trium dierum ratio non conſtaret. Ex quo apparet, quòd cum dicimus, Ante diē decimum Kalendarum; neque dies vndecimus, vt plerique inepte, neque dies nonus, vt Alciatus, & Budæus, & Antonius Aug. exiſtimant, ſed ipſe dies decimus ante Kal. vtriſque extremis computatis ſignificatur.

Abeant iā igitur futiles & inſulſæ interpretationes, & legamus nos cū Antonio Aug. dicto lib. 4. emend. cap. 6. & cū alijs doctiſſimis viris textum d. l. anniculus. §. ante diem. ff. de ver. ſig. negatiue prout diximus, & prout habēt Pandectæ Florentinæ. Quem intellectum negatiuum licet tamquam falſum & abſurdiſſimū exſibilandum, & vltra columnas Herculis proijciendum ſtatuerit Petrus Rebuffus vim latini ſermonis hac in re minime percipiens, nos tamen tamquam verum, & germanum, ne dum intra Latij fines, ſed in media Roma, & intra ipſum Conſcriptorum Patrum ſenatum firmiter retinendum cenſemus.

Verum præſenti iam diſputatione, quæ eſt de dierum antiqua nuncupatione, dimiſſa, in qua veluti in re maximè opportuna ad auctores recte intelligendos neceſſariū fuit parumper immorari, proſequentes nunc inſtitutum noſtrum dicimus, quòd cum Lactantij Firmiani ſententia, Chriſtum reſurrexiſſe viceſimaquinta Martij, & viceſimatertia die † fuiſſe paſſum tenet Euſeb. Cæſar. in omnimoda hiſtoria canonum chronicorum. quē ſupra citauimus cap. 62. num. 13. Et ante ipſum Theophilus ſimiliter Cæſareenſis, antiquus videlicet, vicinuſque apoſtolicorum temporum doctor, in Epiſtola ſynhodica, quam vna cum ceteris non ſolum Palæſtinæ, ſed & permultis aliarum regionū epiſcopis, de Paſcha diſputans ſcripſit aduerſus eos, qui quartadecima Luna cum Iudæis Paſcha celebrabant. vt refert Beda in lib. de ratio. temp. cap. 45. & 65. & in lib. qui inſcribitur de ſex ætatibus mundi, ſiue chronicon. quæ epiſt. ſynhodica impreſſa eſt inter opera ipſius Bedæ, Tom. 2. in fi.

DE DIE MENSIS, IN QVA CHRISTVS PASſus eſt. Cap. LXXIV.

1. *Chriſtus paſſus eſt ſecundum aliquos viceſimatertia die Martij. & num. 8. Secundum*

cundum alios die viceſimaſecũda.num.12. Secundũ alios die viceſimaprima. num.13. Secũdũ alios die viceſima.num.14. Secundũ alios die decimaoctaua. num.15. Secundũ alios die ſeptima.num.16. Secundũ alios die viceſimaſexta. num.17. Secundũ alios die triceſima. num.18. Secũdũ alios die ſecũda Aprilis.num.21. Secũdũ alios die tertia.num.22. Secũdũ alios die vndecima.nu.23.

3. *Paſcha non niſi in Dominica, & in plenilunio poſt æquinoctium vernum celebrandum eſt. Ab vndecimo Kalendarum Aprilium vſque in vndecimum Kalendarum Maiarum. num.3.*

4. *Auctores clari & inſignes præſertim antiqui, ſi quid quandoque minus caute exciderit, benigna & prudenti interpretatione cohoneſtandi ſunt, non contra rigoroſa & ſuperficiali dehoneſtandi.*

5. *Chriſtus dici poteſt paſſus in feria quinta, quia in illius diei nocte eius paſſio incœpit cum captus eſt, licet in feria ſexta fuerit crucifixus.*

6. *Chriſtus non iacuit in ſepulcro per integrum triduum, ſecundum opinionem omnium Catholicorum.*

7. *Opinionibus contraria quemlibet proferentem attendere ſtultum eſt.*

9. *Paſcha olim a Gallis, & Tuſcis celebrabatur octauo Kal. Apr. vbi Chriſti reſurrectio fuiſſe tradebatur. Eodẽ etiã modo celebrabatur a quibuſdã Quartodecimanis hæreticis.num.10. Inter quos tamen differentia aſſignatur. num.11.*

19. *Sextæ quæque feriæ menſis Martij ſacræ & celebres habentur, quia fere omnes Doct. conueniunt, quòd Chriſtus in ſexta feria menſis Martij paſſus ſit.*

20. *Menſis Lunaris ei menſi Solari poteſt adſcribi, in quo cœptus aſſeritur, & in quo Neomenia extiterit.*

24. *Dies paſſionis Chriſti occultus eſt nobis. Et huiuſmodi occultationis cauſſa affertur ex aliorum ſententia.num.25. Item ex propria.num.26. & 28.*

27. *Aequinoctij verni, et plenilunij obſeruatio in celebrãdo Paſcha ſignificationẽ hẽt.*

29. *Sextam feriam ſemper in abſtinentia propter paſſionem, & diem Dominicam in lætitia propter reſurrectionem Chriſti recolere debemus.*

EST autem aduertendum circa hunc Theophilum Cæſareenſem, de quo in fi. ſuperioris cap. dictum eſt, quòd quidam in eo interpretando fœdiſſime decepti ſunt, putantes, ipſum aſſerere, Chriſtum fuiſſe paſſum non viceſima-
1. tertia die † Martij, ſed viceſimaſecũda: vndecimo ſcilicet, non decimo Kal. Apr. Hi autẽ ſunt Paulus Middelb. in 2. par. Paulinæ, lib. 1. cap. 1. vbi ex profeſſo hoc ſuadere nititur, & probare, & ipſum tacite, atque incaute deinde ſecutus Michael Thomas. in notis ad Lactant. Firmia. annot. 105. Et quoniam plurimum intereſt, hoc, an illo modo intelligatur Theophilus, non ſolum quantum ad determinationem diei crucifixionis Ieſu Chriſti (nam ſi aliud nõ adeſſet, parui tandem hoc facerem) ſed præcipuè quantum ad triduum mortis Chriſti, in quo vſque adhuc laboramus, iccirco ipſius hic Theophili verba formalia a nobis ponenda ſunt. Theophilus igitur in ea epiſt. quam ſupra citauimus cap. præced. in
2. fi. poſtquam Synhodus ſtatuiſſet, celebrationem Paſchæ † non niſi in die Dominica,

nica.

nica, in qua Chriſtus reſurrexit, in plenilunio poſt æquinoctium vernum eſſe faciendam; atque Epiſcopi ceteri determinate dixiſſent, ab octauo Kal. Apr. in quo æquinoctium eſſe aſſerebant, ſumendum eſſe principium paſchalis obſeruationis; ipſe indicans tres alios dies huic termino adijciendos eſſe, ita vt ab vndecimo die Kalendarum Aprilium Paſchæ initium ſumeretur, hæc verba protulit. Ecce impium non eſt, vt paſſio dominica tanti ſacramẽti myſteriũ extra limitem excludatur? Paſſus namque Dominus ab vndecimo Kalendarum Aprilium, qua nocte a Iudæis traditus eſt, & ab octauo Kal. reſurrexit. Quo modo ergo tres dies extra terminũ excludũtur? Omnes Epiſcopi dixerunt, Nulla ratione fieri debet, vt tantum ſacramentũ extra limitem excludatur, ſed hi tres dies intra terminũ inducantur. Et de ſubter retrahere conſtitutũ eſt. Ergo in illa Synhodo ab
3. vndecimo Kalendarum Aprilium † vſque in vndecimum Kalendarum Maiarum Paſcha debẽt ſeruare; Et nec ante nec poſtea cuicũque conſtitutũ limitẽ tranſgredi liceat. Hæc in Epiſtola illa ſynhodica. In quibus verbis cõcedo in primis Middelburgenſi, Theophilum diem vndecimum Kalendarum Aprilium ſcripſiſse, non decimum; & voluiſse adijcere tres dies, nõ tantum duos ad terminum paſchalẽ, qui erat prius octauo Kal. Apr. in quo Chriſti reſurrectio facta dicebatur. Deinde nullam vim facio, ſiue legatur, Ecce impium non eſt. prout nos legimus; ſiue legatur, Ecce impium enim eſt. prout Middelburgenſis legendũ cõtendit ſine propoſito; cùm vtraque lectio idem importet, & ſignificet. Negatiua enim lectio noſtra cũ interrogatione eumdem facit ſenſum, & in idem recidit cum lectione affirmatiua ſine interrogatione. Quare in hoc nihil moror. Sed quòd præterea ex his Theophili verbis colligat Middelburgẽſis, Theophili ſententiã eſse, Chriſtum fuiſse crucifixum vndecimo Kal. Apr. & octauo Kal. reſurrexiſse. hoc eſt, quod ego nego, quod falſum dico, quod nulla ratione concedendũ affirmo. At inquit Middelb. inueniſse ſe in Rabani cõputo, vetuſtiſſimo quodam libro, Theophili ſententiam relatã aliter quàm nos ſupra ſcripſerimus habentem. Ibi enim ita ſcriptũ eſse teſtatur. Impium enim eſt, vt paſſio dominica tãti ſacramenti myſterium foras limitem excludatur: paſsus namque eſt Dominus vndecimo Kal. Apr. & octauo Kal. reſurrexit: quo modo tres dies foras terminũ excludentur? &c. Vide (obſecro) lector humaniſſime, quanto ſtudio, quanta diligentiã ſuarum interpretationum patronum quæritauerit ſibi Middelburgenſis. Erubeſcebat (credo) ſolus ſine comite eas in medium proferre; cumque nemo eſset qui ſecum iret, inueniſse ſe tandem vnum Theophilum arbitratus eſt, quem ſi non per manus, ſaltem per laciniam tenens ſecum traheret. Verumtamen Theophilus minime conſentit, ab eiuſque opinionibus reclamat; & proteſtatur aperte, ſe in eis neque partem habuiſse, neque habere velle. Quòd ſi etiam os ipſi clauſeris; oculis tamen & capite abnuet. Neque opus eſt, Rabanum hac in re teſtem producere, ipſe Theophilus ſe prodit, ſcripta ſua, & epiſtolam producit. In claris quid opus eſt coniecturis? Sin autem teſtes etiam examinandi ſunt, examinentur venerabilis Beda, Nicolaus de Lyra, Rogerus Bacon, Gerlandus de Lothiaringia. Omnes iſti ipſo etiam Middelburgenſi referente,

teſtantur, Theophili ſententiam eſſe, quòd Chriſtus decimo Kal. Apr. fuerit crucifixus, & octauo Kal. reſurrexerit. Quòd ſi vnus Rabani liber aliud habere videatur, ſupplendum eſt potius ex multis integris codicibus quod deeſt in vno, quàm quòd ex vno manco contra plurimos integros argumétemur. Eſto prætereà, quòd alius non reperiatur, niſi ille Rabani vetuſtiſſimus liber, nũquid tamen ex eo in verbis tã paucis tam obſcuris colligere ſententiã liceat tam grandem, tã
4. abſurdam? Didici ego auctores claros & inſignes † præſertim vero antiquos, ſi quid quandoque minus caute exciderit, benigna & prudéti interpretatione cohoneſtandos eſſe, non contra rigoroſa & ſuperficiali deboneſtandos. Fingamus, Theophilum aſſerere, prout in Rabani vetuſtiſſimo libro continetur, Dominum vndecimo Kal. Apr. paſſum eſſe, & octauo Kal. reſurrexiſſe. Dicendum erit ad ſaluandum hunc auctorem, principalem Theophili intentionem fuiſſe adijcere tres dies termino paſchali, qui cum eſſet prius octauo Kal. Apr. in quo Chriſtus reſurrexiſſe ferebatur, voluiſſe in poſterum ne paſſio dominica tanti ſacramenti myſterium extra limitem excluderetur, vt ab vndecimo Kal. inciperet, vbi nimirum paſſio Chriſti cœpta eſt. Cum ergo inquit Theophilus, quòd Chriſtus vnde-
5. cimo Kal. paſſus eſt † non eſt intelligendus ſenſiſſe, quòd Chriſtus eo die crucifixus ſit, ſed quòd ab eo die Chriſti paſſio initiũ ſumpſit; quia videlicet illius diei nocte a Iudæis tétus & ligatus, tunc paſſionis ſuæ ſacrauit exordium. vt bene (licet ad aliud propoſitum) exponunt ſæpiſſime Beda, Remigius, S. Anſelmus, Glo. ordin. quos ſupra citauimus cap. 57. num. 2. Et in tantũ vere dici poteſt, etiam in ea nocte feriæ quintæ paſſum eſſe Chriſtum, vt non defuerint qui putarent, iam tum dici poſſe, ipſum fuiſſe in corde terræ, vel poſtquam ſcilicet fuerit in poteſtate & deſiderio Iudæorum. vt exponunt Euſeb. Emiſen. S. Anſel. & Caiet. vel poſtquam ſeipſum Diſcipulis tradiderit in ſacramento immolatum. vt exponunt S. Greg. Nyſſæ. & Theophyl. quos omnes ſupra ſimiliter citauimus cap. 49. num. 3. & 4. Denique quiduis potius dicendum eſt, quàm quòd Theophilus ſentiat, Chriſtum vndecimo Kalen. Apr. fuiſſe crucifixum, & octauo Kal. reſur-
6. rexiſſe, vt quaſi per integrum triduum manſerit † in ſepulcro & quarto die reſurrexerit, contra receptiſſimam ſacrorum Euangeliorum expoſitionem, & contra [illegible] hominum mundi catholicorum, quotquot vmquam fuerunt (vno [illegible] ſententiam.

[illegible] lectoré afficiamus tã frequétibus, ad propoſitã [illegible] tamur oportet. Potuiſſem (fateor) hanc de Theophili ſententia diſp[illegible] quaſi per ſaltum rotis currentibus tranſilire, cum potiſſimum Ariſtotelis documentu[illegible] Top. lib. 1. cap. 9. de quouis contraria opinio-
7. [illegible]bus † proferente curã habere ſtultũ eſſe; Verũtamen latius me facturum exiſtimaui, ſi pauliſper gradum ſiſtens, moleſtum hunc de via ceſpitem reſecarem, ne quis forte fortuna nobiſcum ambulans aut currens, pedes ad eum imprudenter offenderet; atque vt iter noſtrum iam cœptum, rectum (quantum fieri poteſt per me) & complanatum exhiberem.
8. Chriſtum fuiſſe paſſũ viceſimatertia die † Martij dicebamus ſenſiſſe Lactãtium

Firm.

Firm. ſecundũ lectionem magis antiquã, Euſebium, & Theophilum Cæſareenſ. vt patet ſupra cap. præcedenti, num. 3. & 19. Hanc eamdem ſententiam tenet S. Auguſt. in ſerm. 22 de tempore, qui eſt de Natiuit. Domini. 18. Et Beda in lib. de ratio. temp. cap. 65. & in lib. de ſex ætatibus mundi, ſiue Chronicon. In quibus locis aſſerit, quòd eadem die in initio creationis mundi Deus animalia terreſtria, & ipſum hominẽ formauit Adam, de cuius latere dormientis matrem omnium viuentiũ produxit Euam. Vnde merito (inquit) creditur, ſi non verior ſententia vincit, eodẽ decimo Kalendarum Aprilium die Dominum fuiſſe crucifixum. Decebat enim vna, eademque non ſolũ hebdomadis, ſed et menſis die ſecundum Adam pro generis humani ſalute viuifica morte ſopitum de productis e latere ſuo cæleſtibus ſacramentis ſponſam ſibi eccleſiam ſanctificare, qua videlicet die primum Adam humani generis patrem ipſe creauerat, eique de latere coſtã tollens mulierem ædificauerat, cuius adiutorio genus propagaret humanum. Quæ verba tranſcripſit etiam Ado Viennen. eamdem ſequens ſententiam in Breuiario chronicorum, ætate 1. in princ. Eamdem præterea opinionem tenet S. Anſel. lib. 2. de Imag. mundi, cap. 17. Et quidam alij, quos tacitis licet nominibus refert Beda in lib. de ratio. temp. cap. 59. Sed præcipue Græci fere omnes, & inter ipſos Nicetas, hanc ſecuti ſunt, vt refert Paulus Middelb. in 2. par. Paulinæ, lib. 5. cap. 1. & 2. Et ibidem cap. 8. ait, Gerlandum Lotharingum computatorem nominatiſſimum hanc eamdem ſecutum fuiſſe.

9. Et poſtremo antiquitus Galli † quocumque die octauus Kalendarum Aprilium fuiſſet, quando Chriſti reſurrectio fuiſſe tradebatur, ſemper Paſcha celebrabant, vt inquit idem Beda in lib. de ratio. temp. cap. 45. & habetur in Epiſt. ſynhodica Theophili Cæſareen. Quibus Gallis iungit Middelburgenſis in d. lib. 5. par. 2. Paulinæ, cap. 2. Tuſcos, & in Aſia Montanos. Qua in re Galli, & Tuſci ſupradicti
10. minime diſcrepare videbantur a Quartodecimanis hæreticis † præſertim vero ijs, qui in Cappadocia degebant. Hi namque (vt refert B. Epiphan. hær. 50. contra Teſſareſcædecatitas) ſimiliter Paſcha ſemper celebrabant octauo Kal. Apr. Niſi tamen dicas, quòd quamuis in materiali conuenirent, in formali tamen
11. † maxime differebant. Galli enim & Tuſci celebrantes diem Paſchæ viceſimaquinta Martij, repræſentabant in ea reſurrectionem Chriſti, quam ea die factam exiſtimabant Luna decimaſeptima, cum plurimis alijs catholicis non male in hoc ſentientes, quamuis in eo errarent, quòd tempus Paſchæ legitimum ſimul cum Romana, & alijs illuſtribus eccleſijs non obſeruarent. At Quartodecimani hæretici iactantes ſe ex Actis Pilati comperiſſe, Dominum fuiſſe crucifixum viceſimaquinta die Martij Luna decimaquarta, Quidã ex ipſis (facto ſchiſmate inter eos) ſimpliciter Lunam quartamdecimam menſis Martij, Quidam vero diem viceſimamquintam eiuſdem mẽſis, in memoriam ſcilicet illius quartædecimæ Lunæ, in qua crucifixum Dominum aſſerebant, in celebrando Paſcha obſeruabant. In qua obſeruatione omnes Quartodecimanos Paſcha magis iudaicum, quàm chriſtianum celebraſſe conſtat.

Quamuis autem Sixtus Senen. lib. 2. Biblioth. ſanctæ, vbi agit de Pontio Pilato,

dicat viceſimamquartam diem Martij, non viceſimamquintam fuiſſe compertam a Quartodecimanis in Pilati actibus, tamen ipſe etiam cum multis alijs deceptus eſt, nam B. Epiphan. in d. hær. 50. de ea die loquens dicit diem ante octauum Kalendarum Aprilium, qui proculdubio ipſum diem octauum Kalendarum, non diem nonum Kalẽdarum ſignificat, vt ſupra late declaraui cap. præced. num. 4. & ſeqq. & infra alio rurſus inuincibili argumento ex eodem B. Epiphan. in ſeq. cap. num. 12. poſtquam de die æquinoctij verni loqui inſtituerimus, demonſtrabo.

Nunc ſententias de die paſſionis Christi recenſere pergamus. Non nulli fuerunt

12. † ex Latinis, qui dicerent, Chriſtum paſſum eſſe vndecimo Kal. Apr. id eſt viceſimaſecunda die Martij, vt refert Middelburg. in 2. par. Paulinæ, lib. 5. cap. 1. nullum tamen ibi in ſpecie nominat, qui huius fuerit opinionis.

13. S. Anſelmus † ſuper Matth. cap. 27. ibi, Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſceuen. (ſi tamen S. Anſelmi ſit ea expoſitio in dicto loco, de quo vidimus ſupra, cap. 68. num. 12. & ſeqq.) putat, Dominum fuiſſe crucifixum duodecimo Kal. Apr. id eſt viceſimaprima die Martij. Et iuxta hanc computationem inuenimus (inquit) etiã eo tempore, id eſt decimo Kalendarũ Apriliũ, Dei filiũ reſurrexiſſe a mortuis, quo tempore protoplaſtũ Adã inuenimus eſſe formatũ ex limo terræ.

14. B. Epiphan. † in ſupradicta hær. 50. contra Teſſareſcædecatitas. & hær. 51. contra hæreſim, quæ non ſuſcipit euangelium Ioannis, & Apocalypſim. reprobans eorum opinionem qui dicunt, Chriſtum paſſum eſſe viceſimaquinta die Martij, aſſerit ſe reuera velut ex multa certitudine cognouiſſe, die ante decimumtertium Kal. Apr. (qui non eſt decimuſquartus Kal. Apr. vt citat Hugolinus Martellus in lib. de anni integra reſtitutione, cap. 19. ſed eſt ipſe tertiuſdecimus Kal. Apr. vt ſupra cap. præced. num. 4. & ſeqq. late expoſuimus, id eſt viceſimus dies Martij) Saluatorem paſſum eſſe: & ante vndecimum Kal. Apr. id eſt viceſimoſecundo die Martij reſurrexiſſe.

15. Idem B. Epiphan. † in d. hær. 50. refert, ſe inueniſſe Acta Pilati, ex quibus iactabant, ſe veritatem comperiſſe Teſſareſcædecatitæ heretici, in quibus Pilatus indicat, non ante octauum Kal. Apr. vt Teſſareſcædecatitæ citabant, ſed ante decimumquintum Kalendarum earumdem, id eſt decimooctauo die Martij paſſionem Chriſti factam eſſe.

16. Hugolinus Martellus † loco proxime allegato refert ex B. Auguſtino quoſdam extitiſſe, qui verum paſſionis dominicæ diem Nonis Martij, id eſt ſeptima die Martij fuiſſe dicerent.

Atque hæ quidẽ ſentẽtiæ eorũ sũt, quantũ reperire valui, qui diẽ paſſionis Chriſti vel viceſimumquintum, vel ante viceſimumquintũ diem Martij conſtituerunt. Non deſunt iam aliorum aliæ, qui poſt dictum viceſimumquintum diem Chriſtum fuiſſe paſſum aſſeuerant.

17. Lactantius Firmianus † in eo cap. 10. lib. 4. diuinarum inſtitutionum, quod ſupra citauimus cap. præced. num. 3. dicit, vt habet eius lectio magis communis in impreſſis codicibus, ante diem ſeptimam Kalendarum Aprilium Chri-

ſtum

ſum a Iudæis fuiſſe cruci affixum. Quæ dies a Lact. deſcripta non eſt octaua Kalendarum, vt Michael Thomas. ibi, & plerique omnes male interpretantur, ſed eſt ipſa ſeptima Kalendarum Aprilium, id eſt viceſimaſexta dies Martij. Hanc eamdem ſententiam ſecutus eſt Victorinus Lemonicẽſis doctor antiquus, & ſupputator egregius, qui vixit circiter annum Domini. 465. vt refert Middelburg. in 2. par. Paulinæ, lib. 5. cap. 5. Et ſecuti ſunt non nulli alij, quorum meminit Beda in lib. de ratio. temp. cap. 59. quo in loco ita ait. Vbi primum Dominicus reſurrectionis Chriſti dies fuerit, varie refertur, & quidem quidam octauo Kalendarum Aprilium, ſed alij ſexto, non nulli quinto Kalendarum earumdem die fuiſſe aſſeuerant. Et inter recentiores hanc ſententiam ſecutus eſt Franciſcus Maurolycus in Martyrologio, ſub die viceſimaſexta Martij, & Onuphrius in chronico eccleſiaſtico, ſub anno Chriſti. 34.

18. Poſtrema † circa menſem Martium ſententia eſt ipſius Pauli Middelb. qui poſt longiſſimam de hac re diſputationem reprobatis omnibus aliorum opinionibus, concludit tandem, Chriſtum paſſum eſſe triceſima die Martij. vt patet in 2. par. Paulinæ, lib. 14. cap. 2.

Hactenus circa menſem Martium progreſſi ſunt auctores (quantum equidem ſcio) in aſſerendo die paſſionis Chriſti, in quo licet differentes fuerint, in eo tamen omnes conueniunt, quòd Chriſtus in menſe Martio, & in ſexta feria fuerit
19. crucifixus. Vnde laudabili (inquiunt) conſuetudine † paſſim inter Chriſtianos, præſertim vero per Italiam obſeruatur, vt ſextæ quæque feriæ menſis Martij ſacræ & celebres habeantur. Quod a B. Hilario. Pictauienſi epiſcopo (vt refert Middelb. in d. 2. par. Paulinæ, lib. 5. cap. 1.) inductum ferunt: Quaſi certum ſit, Dominum in ſexta feria in Martio menſe crucifixum fuiſſe, licet ambiguum ſit, qua ſexta feria, aut quota die menſis Martij fuerit crucifixus.

Iam vero his limitibus non contenti Doct. plerique ſunt, qui ad Aprilem mẽſem tranſgrediuntur, & ad ſaluandam antiquam conſuetudinem, & inueteratam ſupradictam opinionem de ſextis ferijs menſis Martij, ſatis eſſe exiſtimant, ſi dicatur, Dominum fuiſſe crucifixum ea Luna, cuius Neomenia in Martio extiterit,
20. quaſi totus † ille mẽſis Lunaris Martio poſſit adſcribi, in quo cœptus aſſeritur.
21. Sunt itaque non nulli † qui quarto Nonas Apriles, id eſt ſecundo die menſis Aprilis neruis omnibus contendant, Chriſtum dominum in crucem ſublatum. vt refert Hugolinus Martellus in lib. de anni integra reſtit. cap. 19.
22. Alij rurſus † ſunt, qui aſtronomicis ſupputationibus rem hanc diligentiſſime inueſtigantes aſſerũt, Dominum non alio die quàm tertio Non. Apr. qui tertius dies eſt eiuſdem menſis, fuiſſe crucifixum. Quam ſententiam tenent Rogerus Bacon, & Ioan. de Muris, quos refert Middelb. in 2. par. Paulinæ lib. 5. cap. 9. & 10. & videtur tenere Paulus Burgenſis in addit. ad Nicol. de Lyra ſuper cap. 26. Matth. vt habet idem Middelb. in d. lib. 5. cap. 11. Eamdem etiam ſententiam tenent Abulenſis in 2. par. Defenſorij, cap. 16. & Ioan. Lucidus in opuſculo de vero die paſſionis Chriſti, cap. 9. & Pontacus in chronographia, in princ. vbi ponit, Chriſtum natum octauo Kal. Ian. vixiſſe menſes tres, & dies

decem ſupra annos trigintaduos. & Ioſephus Zarlin⁹ in libello italice cõſcripto de vero anno & die, in quo crucifixus eſt Chriſtus. Et demum omnes fere recentiores hanc opinionem ſequuntur.

23. Poſtremo quidam † putant, Chriſtum fuiſſe paſſum tertio Idus Apr. id eſt vndecima die Aprilis. Et in hac ſententia fuiſſe Ioannem de Monte Regio ſcribit Middelb. in d.lib.5.cap.1.& 12.

Ex his autem omnibus patet, quàm variæ ſint auctorum ſententiæ de die paſſionis Chriſti, cum a die ſeptima menſis Martij vſque ad vndecimam Aprilis viri non defuerint doctiſſimi, qui diem huiuſmodi conſtituere non dubitauerint.

24. In tanta autem opinionum † diuerſitate, & de re tanta, quanta nulla vnquã fuit (vt verbis vtar Hugolini Martelli in loco ſupracitato) eritne poſthac qui dicat, comperti quidquam haberi poſſe? Immo quis non dicat, & credat, aliquo diuinitatis arcano mortis filij Dei certam diem occultatam nobis fuiſſe? Quis enim non miretur, Incarnationis Dei diem vni virgini matri Mariæ cognitam, Natiuitatis noctem pauciſſimis detectam, in comperto ſemper vniuerſæ eccleſiæ fuiſſe; paſſionis vero diem in ampliſſima & nobiliſſima vrbe peractæ, Principibus totius ciuitatis viris id procurantibus, & per calumniam plebis ſeditionem, & prouinciæ rebellionem cauſſantibus, Præſide Romano ius pro tribunali dicente, cuncto populo acclamante, & inſpectante, ſignis etiam datis & in cælo, & in terra, & in abditiſſimis terræ penetralibus admirabilibus, & per omnem terrarũ orbem vſquequaque memorãdis, in ambiguo tamen adhuc eſſe? Profecto aliud dici non poteſt, niſi quòd non abſque diuino conſilio factum eſt, vt tam alti, & imperſcrutabilis myſterij dies in obſcuro eſſe omnino videatur.

25. Huiuſmodi autem occultationis cauſſam † ſi quis paulo curioſius noſſe deſideret, ipſe Hugolinus Martellus eam eſſe arbitratur, quia ſi ad animi noſtri mœrorem ex recordatione conceptum delictorum noſtrorum, quæ Dei filium ad mortem crucis compulerunt, ſique ad commiſerationem ex cruciatibus ſæuiſſimis, & crudeliſſimis in noſtris ſenſibus excitatam, quos cruciatus patientiſſime pro noſtra ſalute pertulit innocentiſſimus Ieſus, accedat præterea virtus, quæ a ſanctitate loci proculdubio manat, & ad hanc virtutẽ loci, vires quoque veriſſimi tẽporis diuinitus immiſſæ ſuperadiungerentur, piæ mentes paſſim exanimarentur profecto (ſicut ex ſolo ſepulcri Chriſti amplexu exanimatos aliquos extemplo fuiſse nouimus) & vlteriorem beatitudinis gradum in cælis demerendi pro longiori in terris vita facultate priuarentur. Quare miſertus (inquit) hac etiam in parte filiorum ſuorum eſt clementiſſimus Pater, & ne dolorum, & lacrymarum cumulatiore mole obrueremur prouidit. Hæc ille.

26. Mihi tamen † hac eius ratione tamquam parum firma, & ſatis fragili dimiſſa, iccirco videtur Dominus diem paſſionis, & reſurrectionis ſuæ certum celaſse a nobis, neque eccleſiæ indicare voluiſse, quia nimirum inſinuare nobis voluit, ſacramentum hoc non per aliquem certum diem menſis, quemadmodum reliquas feſtorum celebritates, ſed per obſeruationem plenilunij, & æquinoctij verni clarius & euidentius in myſterio repræſentari debere. Et quidem

27. quidem quid ſignificationis habeant æquinoctium vernum,† & plenilunium; augmentũ ſcilicet lucis Solis & diei ſupra nocturnas tenebras,& decrementum lucis Lunæ,doctores ſancti,Chryſoſtomus in ſerm. de Natiuit.S.Ioan.Baptiſtæ, Epiphanius hær.50. contra Teſſareſcædecatitas, Ambroſius in epiſt.83. ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos, Auguſtinus in epiſt.119. ad Ianuariũ,quæ habetur etiã inter opera B.Hieronymi, Tom.9.epiſt.21. & in lib. quæſtionũ veter. & noui teſt.vel quiſquis ſit illius libri auctor.quæſt.84. in 1.edit. Iſidorus lib.1. de eccleſ.off.cap.31. Rabanus lib.2.de inſt.cleric.cap.39.& lib.2.ſuper Numer. cap.1. Beda in lib.de ratio.temp. cap.28. Ruper.abb.Tuitien.lib.6. de diui.off. cap.27.& lib.2.in Exho.cap.5.Iuo Carnoten. in ſerm.de Paſcha. & plerique alij ſcriptis ſuis inſinuarunt. Non eſt, cur modo per ſingula digreſſiones vbique fa-
28. ciẽtes diutius nos immoremur. Voluit † item (& hoc addam) dominus Ieſus, vt diẽ paſſionis ſuæ in Paraſceue,diẽ autẽ reſurrectionis in prima Sabbathi contigiſſe,ignorata die menſis,per euangelia nobis innoteſceret; quatenus propter hanc memoriam non vnũ aliquem diem mẽſis in ſingulos quoſque hebdomadæ dies variabilem quemadmodũ in feſtiuitatibus ceteris immobilibus,ſed ſpe-
29. cialiter ſextã feriam † ſemper propter paſſionem, & primam Sabbathi propter reſurrectionẽ recoleremus. Neque id quidẽ ſemel tantũ in anno, ſed per ſingulas hebdomadas omnibus ſextis ferijs in mœrore eſſemus abſtinentes,omnibuſque diebus Dominicis in lætitia, & exſultatione feſtũ Domino ageremus.iuxta tex.in c.Sabbatho.& c.ieiunia ſane.de conſ. diſt.3. Vt per hæc & iugis ſit tantorum beneficiorum recordatio,quæ noſtris ſenſibus tenacius inhæreat,& veteris Sabbathiſmi iudaica ſollemnitate tranſlata ſacram diem Dominicam ſanctæ dicatam reſurrectioni populus Chriſti fidelis in nouitate vitæ celebremus.

Dicimus igitur,& concludimus,vt vnde paululum deflexit,eo noſtra redeat oratio, ex aliquo die menſis Martij paſſioni Chriſti aſſignato, validum colligi argumentum minime poſſe. Nam cum huiuſmodi dies incertus ſit, quidquid ſuper ipſum ſtruxeris, facile nutabit & corruet. Quòd ſi quis putet, magnam vim in viceſimoquinto Martij menſis die faciendam eſſe, & ex eo argumentum contra nos iactare nõ deſinat, oſtendat prius, quanam via & ratione eiuſmodi ipſe diẽ probet,ac confirmet,& quo modo Kalendarium in eo conſentiat; & tunc deinde etiam nos reſponſum ei dare multiplex ſi neceſſe ſit,non omittemus.Interim vero ea quæ prolata ſunt hactenus,ſatis,ſuperque eſſe ad argumenti ſolutionem videri poterunt.

Atque hæc quidẽ quantũ ad primũ de die paſſionis Ieſu Chriſti dicta ſufficiant.

DE DIE AEQVINOCTII VERNI TEMPORE paſſionis Chriſti. Cap. LXXV.

1. *Aequinoctium vernum tempore Chriſti in viceſimoquinto die Martij reperiebatur ſecundum communiſſimam opinionem. & num. 2. Vel in die viceſimoquarto & viceſimoquinto, ſecundum quòd annus erat vel biſſextilis, vel communis, primus,*

primus, ſecundus, aut tertius poſt biſſextilem. num. 5.

3. *Chriſtus conceptus eſt in æquinoctio verno, & natus in bruma ſolſtitio: Præcurſor vero conceptus eſt in æquinoctio autumnali, & natus in ſolſtitio æſtiuo.*

4. *Aequinoctium non vnum dumtaxat, ſed duos ſibi vendicat dies mẽſis, in quorum nunc vno, nunc altero peragitur, ſecundum quòd annus vel biſſextilis fuerit, vel communis, primus, aut ſecundus, aut tertius poſt biſſextilem.*

6. *Aequinoctium vernũ tempore S. Clementis Romani, in viceſimoſecundo die mẽſis Martij reperiebatur. Et ſimiliter tẽpore S. Anatolij Laodiceni epiſcopi. num. 7.*

8. *Menſis Diſtrus eſt idem penitus cum menſe Martio. & num. 10. & 13.*

9. *Menſes Græcorum eodem æqualiter dierum numero, quo Latinorum menſes procedunt, ac ſimul initium ſumunt.*

11. *Chriſtus reſurrexit ſecundũ B. Epiphan. viceſimoſecũdo die menſis Martij, in quo erat æquinoctium vernũ. Secundũ Euſebiũ Cæſar. die viceſimoquintò. num. 14.*

12. *Ante diem vndecimum Kalendarum, ſignificat ipſum diem vndecimum, non duodecimum Kalendarum.*

1. QVantum ad ſecundum de die certa menſis, in qua tempore Chriſti æquinoctiũ vernũ reperiretur, licet cõmunis ſit, & vulgo recepta † ſentẽtia, quòd viceſimaquinta Martij eiuſmodi dies fuerit, tamen ſi quis paulo diligentius rem introſpexerit, haud ita facile viceſimumquintum diem pronunciabit, & fortaſſe non multo minores in eo conſtituẽdo difficultates ſentiet, quàm quæ in aſſerendo die paſſionis Chriſti occurrerint. Mihi tamen in animo minime eſt, omnia quæ in hac materia dici poſſent, a capite in hoc loco, & (vt dicitur) ab ouo ſigillatim velle recenſere, verumtamen pauca quædam ex plurimis, breuiter quidem, ſed dilucide, quantum per me fieri poterit, ita proponam, vt ex ijs argumentum in contrarium factum, ne dum ſufficienter dilutum, ſed pleniſſime etiam euacuatum appareat.

2. In primis igitur fateor & veterum & recentiorum communem † (vt dixi) eſſe opinionem, tempore Chriſti Saluatoris æquinoctium vernum ad octauum Kal. Apr. id eſt ad viceſimumquintum diem Martij peragi ſolitum fuiſſe. Quod ex antiquis & prophanis auctoribus aſſerit Plinius lib. 18. natur. hiſt, cap. 25. & 26. & Columella lib. 9. de re ruſt. cap. 14. & lib. 11. cap. 2. & Macrobius lib. 1. Saturn. cap. 21. & ante hos omnes Ouidius lib. 3. Faſtorum, vbi Martij menſis faſtos deſcribens dicit æquinoctium fieri tertio die poſt Quinquatria Mineruæ. Feſta autẽ huiuſmodi quinto die poſt Idus incipiebant, id eſt quartodecimo Kal. Apr. vt ſupra cap. 73. num. 12. latius declarauimus, & durabant per quinque dies cõtinuos, ac decimo Kal. terminabantur. Vnde iuxta hanc computationem æquinoctium quod erat tertio poſt Quinquatria die, octauo Kal. Apr. contingebat. Verba autem Naſonis de vltima Quinquatruum die agentis, hæc ſunt.

Summa dies e quinque tubam luſtrare canoram
    Admonet, & forti ſacrificare Deæ.
Nunc potes ad Solem ſublato dicere vultu,

His

Hic here Phryxææ vellera preſſit ouis.

Et poſt non nulla ſubdit.

Tres vbi luciferos veniens præmiſerit Eos,

Tempora nocturnis æqua diurna feret.

Ex eccleſiaſticis vero ſcriptoribus idem aſſerit Theophilus Cæſareenſis vna cum ceteris Palæſtinæ, & aliarũ regionum Epiſcopis in ea epiſt.ſynhodica, quam ſupra citauimus in præced.cap.num.2. & B.Chryſoſtomus in ſerm. de Natiuit.S. Ioan.Baptiſtæ,& S.Auguſt. in ſerm.22. de tempore,qui eſt de Natiuit.Domini. 18.& in lib.quæſtionum vet.& no.teſt.quæſt.55.in 1.edit.& S.Iſid.in lib.de natura rerũ.cap.8.& lib.5.Etym.cap.34.& venerabilis Beda in lib. de temporibus, cap.7.& in lib.de ratio. temp. cap.28. Quo in loco licet ipſe aliud ſe tenere inſinuet,affirmat tamen & Plinij,& Hippocratis,ſeu potius Pauli Æginetæ,vt notat ibi in ſcholijs Ioan. Nouiomagus, ſententiã eſſe,quòd æquinoctiũ vernũ ſit octauo Kal. Apr. Idque non ſolum Gentiles, ſed perplures etiam eccleſiæ magiſtros

3. tradidiſſe ait,dicẽtes octauo Kal. Apr. Dominum conceptũ † & paſſum in æquinoctio verno, natũ vero octauo Kal.Ianuarias in ſolſtitio brumæ: Præcurſorẽ vero octauo Kal.Octobres in æquinoctio autumnali cõceptũ, & octauo Kal.Iulias in æſtiuo ſolſtitio natũ. Quia nimirũ auctorem lucis æternæ cum cremento lucis temporariæ concipi ſimul & naſci deceret: pænitentiæ vero præconẽ, quem oportebat minui,cum inchoata minoratione lucis generari pariter & concipi. Stante autẽ hac opinione reſponderi ad argumentũ poteſt,quòd æquinoctiũ nõ

4. vnũ dumtaxat † ſed duos ſibi vendicat dies menſis, in quorum nunc vno, nunc altero peragatur,ſecundũ quòd annus vel biſſextilis fuerit, vel cõmunis primus vel ſecundus, vel tertius poſt biſſextilem, vt recte explicat Beda edito de hac re libello, qui inſcribitur de Paſchæ celebratione, ſiue de æquinoctio vernali. vbi ad idem probandum B.Victoris Capuani epiſcopi teſtimonium citans,auctores qui alioquin diſcordes eſſe in æquinoctij die aſserendo videbantur, hac ratione in vnum conciliat. Quare dicendum erit in caſu noſtro, quòd Chriſti Salua-

5. toris tempore æquinoctium vernum † non ſolũ viceſimumquintũ diẽ Martij, ſed etiã viceſimumquartũ poſſidebat.Et ita expreſse videtur aſserere Columella in d.lib.11.cap.2.vbi & nono,& octauo Kalendarum Aprilium die æquinoctiũ vernũ conſtituit. Qui igitur ex die æquinoctij verni argumentari intendit, quòd viceſimaquinta die Martij non potuerit Luna eſse decimaquinta, debet prius probare,qualiſnã fuerit annus,in quo crucifixus eſt Dominus, biſsextilisne, an communis, & rurſus an cõmunis primus poſt biſsextilem,vel ſecundus, vel tertius. Nã ſi annus ille biſsextilis fuit, aut primus poſt biſsextilem, vtique Sole in viceſimoquarto die Martij æquinoctiũ faciente, & in Arietis ſignũ ingreſso,potuiſset in eo die viceſimoquarto ad veſperam a Iudæis Paſcha ſecundum legem immolari, ita quòd die viceſimoquinto ſequẽti Luna decimaquinta Chriſtus in ſollẽnitate Paſchæ fuiſset crucifixus.Quare niſi probent prius,& oſtẽdant Græci anni illius qualitatem, nihil concludere aut contra nos efficere valebunt.Quòd ſi quiſpiam in mediũ exſurgens,& hanc ſibi aſsumens prouinciã,iactet,ſe poſse

docere,

docere, quòd annus in quo ſub die octauo Aprilium Kalendarũ paſſus eſt Chriſtus fuit cõmunis, ſecundus, vel tertius poſt biſſextilem, is cum rem hanc demõſtrare aggredi cœperit, tunc demum (credo) intelliget, quàm temere ſeipſum, & ſuos labores hactenus fruſtratus fuerit. Verum nos ad vlteriora pergamus.

Aduertendum eſt præterea, quòd quamuis hæc opinio, de qua ſupra egimus, tempore videlicet paſſionis Chriſti æquinoctiũ vernum fuiſſe octauo Kal. Apr. fere ab omnibus recepta ſit, mihi tamen nihil mali, neque aliquid temere factu- rus videbitur, ſi quis eam nunc paululum in dubium reuocare voluerit, vt doctis viris detur occaſio cogitãdi, aut ſaltem in communi opinione (reiectis quæ in contrarium afferuntur) firmius permanendi.

6. Contra hanc ſententiam communẽ videtur eſſe auctoritas S. Clementis Rom. † qui poſt paſſionem Domini anno vixit ſeptuageſimo. Is lib. 5. conſt. apoſt. cap. 18. expreſſe habet, diem Paſchæ accurate & cum omni diligentia celebrandum eſſe poſt æquinoctiũ vernũ, Subdens, Vos autẽ obſeruate ſubtiliter æquinoctiũ verni tẽporis quod eſt viceſimaſecunda duodecimi menſis, qui dicitur Diſtrus. Contra quam tamen cõſtitutionem hoc ipſo inſurgit Carolus Bouius ibi in annotationibus dicens, nihil in eo cap. annotandum eſſe, ſed id totum potius delendum, vt nothum, ac nouum. Et poſtquam aliquã rationem contra illud obieciſſet, profert hæc verba. Sed quid opus eſt aliunde argumenta petere? Ipſa conſtitutio ſe prodit, & tantũ non vocem emittens clamat, ſe nouam eſſe: ait enim æquinoctium fieri viceſimaſecunda Diſtri menſis, hoc eſt Martij: perſpicuũ eſt autem, Chriſti tempore æquinoctiũ fuiſſe viceſimaquinta Martij; tempore vero Anatolij Laodiceni epiſcopi, qui vixit Probo imperante anno Domini. 280.

7. æquinoctij tempus † retroceſſerat tribus diebus, Solque Arietem ingrediens faciebat æquinoctium vernum vndecimo Kal. Apr. hoc eſt viceſima ſecunda Martij, quod narrat Euſebius in eccleſ. hiſt. lib. 7. Quare noua eſt conſtitutio, fortaſſe edita poſt concilium Nicænum. Hæc Bouius.

Verum Franciſcus Turrianus, qui omnes illas B. Clementis cõſtitutiones, tamquam legitimas & apoſtolicas ab omni calumnia defendendas magnum ſibi negotium ſumpſit, reſpondet ibi in annotationibus ad hanc obiectionem dicens, quòd Diſtrus menſis non eſt idem prorſus cum Martio, ſed incipere eum aſſerit in quarto die Martij menſis, ita vt viceſimusſecundus dies menſis Diſtri coincidat & idem ſit cum viceſimo quinto Martij. Ita vero eſſe, temeritatis (inquit) eſſet non credere tanto auctori, quantus eſt Clemens, rem ſui temporis, cui contradici non poteſt narranti. Sed tritum eſt (ait) illud Philoſophi, & quaſi vice prouerbij, Ad pauca reſpicientes facile enunciare.

Mihi tamen neque huius, neque illius dicta (ſi verum fateri velim) ſatisfaciunt. Et videtur (quod pace vtriuſque dictum ſit, virorum alioquin doctiſſimorum) Bouij argumento non bono malam adhibuiſſe Turrianus ſolutionem.

8. Quod ait Turrianus (vt hinc ab eo incipiã) viceſimũſecundũ menſis Diſtri † eſſe viceſimũquintũ mẽſis Martij, mera diuinatio eſt, quæ nõ ſolũ probari nequit, nullaque auctoritate fulcitur, verũ etiã facile apertiſſimis teſtimonijs redargui

po teſt.

poteſt. Ipſe B. Clemens in eod. lib. 5. paulo ſuperius, cap. 13. ait, diem Natalis celebrãdum eſſe viceſimoquinto die menſis noni, diem vero Epiphaniæ ſexto die menſis decimi. Ex quibus apparet, quòd menſis nonus correſpondet in totum noſtro Decembri, & menſis decimus noſtro Ianuario, cur ergo etiã menſis duodecimus, qui eſt Diſtrus, non correſpondebit in totum noſtro Martio?

Præterea Euſebius Cæſareenſis lib. 7. hiſt. eccl. cap. vlt. ex ſentẽtia Anatolij Laodiceni expreſſiſſime ait, viceſimumſecundum diem Diſtri menſis ſecundum Macedones eſſe viceſimumſextum diem menſis Phamenoth ſecundum Ægyptios, & vndecimum Kal. Apr. ſecundum Romanos. Quam rem egregie etiam declarat venerabilis Beda in lib. de ratio. temp. cap. 12. vbi agens de menſibus Græcorum habet hæc verba ad propoſitum noſtrum optime facientia. Siquidẽ

9. Græci cunctis fixum in duodecim menſibus † anni vertentis ordinauere circulum, quorum pleriquea Kal. Decembribus ſuũ inchoantes annum, eodem quo Romani ſuorum dierum numero perſtringunt: nil quidem de Romanorum (vt præfati ſumus) Kalendis, Nonis, vel Idibus curantes, ſed a primo vſque ad extremum diem augeſcente paulatim numero ſingulum quemque menſem computantes. Vocatur autem apud eos ipſe December Elaphebolion. Ianuarius Nychion. Februarius Thargilion. Martius Diſtros. Aprilis Xanticos. Maius Artemiſios. Iunius Dieſios. Iulius Panemos. Auguſtus Loos. September Gordiæos. October Yperberetæos. Nouember Dios. Quo illos ordine annum obſeruare vel menſes, & nuper tranſmiſſus ad nos de Roma computus eorũ annalis oſtendit, & canones qui dicuntur Apoſtolorum idem antiquioribus litteris edocuere: vbi duodecimus dies mẽſis Yperberetæon quarto Iduum Octobris eſſe memoratur; quo vtrique colligitur, vtrumque menſem pariter incipere, qui vterque diem duodecimum habere probatur eumdem. Quibus etiam liber ſancti patris Anatolij, quem de Paſcha compoſuit, adſtipulatur; vbi ſcriptum eſt. Eſt ergo in primo anno initium primi menſis, quod eſt decem & nouem annorum circuli principium, ſecundum Ægyptios quidem menſis Phamenoth viceſimo ſexto die, ſecundum Macedones Diſtri menſis viceſimoſecundo, ſecundum Romanos vero vndecimo Kal. Apr. Hic enim viceſimamſecũdam diem Diſtri menſis æque viceſimamſecundam Martij fore commendans, indicat manifeſte, quia ſimul vterque menſis initium ſumit. Et ne quis dicat, quòd Anatolius in hac ſententia non ſcripſerit, vndecimo Kal. ſed octauo Kal. Apr. conuincet, hoc non ita eſſe menſis Ægyptiorum Phamenoth, cuius viceſimusſextus dies non octauus Kalendarum, ſed vndecimus Kalendarum Aprilium dies eſt: vtrique autẽ, id eſt & qui octauo Kal. & qui vndecimo Kal. Apr. in Anatolio legunt, viceſimã ſextam diem Ægyptij menſis in eadem ſententia habẽt annotatam, quæ abſque dubietate in vndecimo Kal. Apr. deuenire probatur. Hactenus Beda, qui in lib. de celebratione Paſchæ, ſiue de æquinoctio vernali, latius hanc eamdẽ B. Anatolij ſententiam pertractat, & contra eos, qui in ipſius libro de Paſcha, loco vndecimi Kalendarum Aprilium, corrupte legebant octauo Kalendarum Aprilium, veram lectionem egregie defendit, & impoſturam detegit auctoritate nõ ſolum

Euſebij

Euſebij Cæſar. ſed etiam B. Victoris doctiſſimi viri Capuanæ vrbis antiſtitis, & Dionyſij abbatis Romani, cognomento Exigui. Ibique inter cetera ſubdit hæc verba. Et quærendum eſt ab eis, quo modo in ipſo libello ſit ſcriptum. Eſt ergo in primo anno initium primi menſis, quod eſt decem & nouem annorum circuli initium, ſecundum Ægyptios quidem menſis Phamenoth viceſimaſexta die, iuxta Macedones vero Diſtri menſis viceſimaſecunda, ſecundū Romanos vero Martij mēſis viceſimaquinta die, id eſt octauo Kal. Apr. Cum viceſimaſexta dies menſis Ægyptiorum Phamenoth, & viceſimaſecunda dies menſis Macedonum Diſtri, non ſit octauo Kalendarum Aprilium, ſed vndecimo Kalendarū Aprilium. Nonne veriſimillimum apparet, quàm ſit falſata ſententia; vbi ipſe qui octauo Kal. pro vndecimo Kal. Apr. mutauit, oblitus eſt etiam Ægyptiorū vel Græcorū menſium ſtatū mutare: ſed ijs, quæ minus nota erant, manere permiſſis, vt fuerunt, illud ſolummodo quod ſuis, ſibique vſibile erat, mutauit? Hæc Beda.

In cuius aſſertionis comprobationē ne quis imprudēs in eam incidat ſententiā, aut lectionem, quam ipſe Beda, immo & totius catholicæ eccleſiæ vſus reprobauit, & ſciat quiſque, vbi in Anatolio legitur, Initium circuli decem & nouem annorum eſſe viceſimoſexto die menſis Phamenoth ſecundum Ægyptios, viceſimoſecundo menſis Diſtri ſecundū Macedones, legi debere vndecimo Kal. Apr. ſecundum Romanos, non octauo Kal. Apr. adduco teſtimonia ſanctorum Ambroſij, & Epiphanij, ex quibus aperte colligitur, viceſimumſextum diem menſis Phamenoth eſſe vndecimum Kal. Apr. & non octauum Kal. Apr. Et conſequenter ex eiſdem apparebit, viceſimumſecundum diem menſis Diſtri, qui eſt idem cum viceſimoſexto Phamenoth, non eſſe alium, quàm vndecimum Kal. Apr. id eſt viceſimumſecundum Martij.

Sanctus igitur Ambroſ. in epiſt. 83. ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos. Cū quartadecima (inquit) Luna eſſet nono Kal. Apr. nos celebrauimus Paſcha pridie Kal. Apr. Alexandrini quoque & Ægyptij, vt ipſi ſcripſerunt, cum incidiſſet quartadecima Luna viceſimo & octauo die Phamenoth mēſis, celebrauerunt Paſcha quinta die Pharmutij menſis, quæ eſt pridie Kal. Apr. ac ſic nobiſcum conuenere. Et infra. Denique in futurum Iudæi duodecimo non primo menſe celebraturi ſunt Paſcha, hoc eſt decimotertio Kal. Apr. ſecundum nos, ſecundum Ægyptios autem viceſimoquarto die Phamenoth menſis. Ecce apud B. Ambroſium, quòd viceſimusquartus dies Phamenoth eſt decimustertius Kalendarum Aprilium, & viceſimus octauus Phamenoth eſt nonus Kalendarū earūdem: Quare neceſſe eſt, vt dicamus, viceſimumſextū diem Phamenoth eſſe vndecimū Kal. Apr. Quamuis autē non nulla ſint apud B. Ambroſium mendoſe ſcripta in quibuſdam impreſſis codicibus; Nam vbi ſupra citaui, viceſimooctauo die Phamenoth mēſis, & decimotertio Kal. Apr. codex Pariſinus Niuellij habet, viceſimooctauo Pharmutij menſis, & tertio Kal. Apr. & quędā alia ſimiliter in ſequentibus corrupte legantur, quæ manifeſtā poſtulant emendationem; ſi quis tamen paulo diligētius aduerterit B. Ambroſij verba, & ſententiā, reperiet, nō alio modo ipſius textum, quàm eo, quem nos ſupra attulimus ſtare poſſe. Et ita inueni

textũ hunc B. Ambroſij a Paulo Middelb. legi in 1. par. Paulinæ, lib. 5. cap. 1. in fi.
Beatus autem Epiphan. aduerſus hæreſes, hær. 51. prope fi. manifeſtiſſime ait,
11. Chriſtum reſurrexiſſe† ſecundum Ægyptios Phamenoth menſis viceſimaſexta
die, quæ erat æquinoctium, & ante vndecimum Kal. Apr. Ex quibus verbis non
ſolũ patet id, quod proxime dicebamus, viceſimamſextam diem menſis Phame-
noth ſecundum Ægyptios, & viceſimamſecundam menſis Diſtri ſecundum Ma-
cedones quæ idem ſignificant, eſſe viceſimamſecundam menſis Martij, & non
viceſimamquintam. Sed etiam euidenter colligitur, diem ante vndecimum Kal.
12. Apr.† eſſe ipſum vndecimum, & nõ duodecimum diem Kal. Apr. Quod ſupra
cap. 73. num. 4. & ſeqq. contra Middelburg. & plurimos alios diſputabamus.
Quare vt ſemel concludamus, nihil eſt, quòd vllo modo hæſitare poſſimus, vi-
13. ceſimũſecundum diem menſis† Diſtri, & viceſimumſextũ menſis Phamenoth
eſſe viceſimumſecundũ menſis Martij. Quod ad oculum optime declarauerunt
Ioan. Stoffler. in Kalendario Rom. propoſ. 34. Littera. X. & ante ipſum Paulus
Middelb. in 1. par. Paulinæ, lib. 3. cap. 1. vbi ſingulos dies menſium Ægyptiorũ,
ſeu Alexandrinorum, quorum ſeptimus eſt Phamenoth, ſeriatim prout Roma-
norum menſium diebus reſpondent, facili ſchemate diſpoſuerunt.
Neque huic veritati obſtat, quòd dicit Turrianus, Euſebium Cæſar. in omnimo-
da hiſtoria canonum chronicorum ſcribere, Chriſtum cenaſſe in viceſimoſecũ-
14. do die menſis Martij, & in viceſimoquinto† reſurrexiſſe. Nam id, niſi aliud
quidpiam addat Turrianus, nec tantillum quidem iuuat ipſius opinioné, neque
video, cur debuerit ab eo ad præſentem quæſtioné adduci, in quo tamen putat,
ſe perfecte contra Bouium concluſiſſe, & ſuam intentionem bene fundaſſe.

DE DIE AEQVINOCTII VERNI TEMPORE paſſionis Chriſti. Cap. LXXVI.

1. *Aequinoctio verno exiſtẽte tempore Chriſti in viceſimoquinto die Martij, impoſſibile eſt ſecundum non nullos, quòd brumale ſolſtitiũ extiterit in viceſimoquinto die Decembris. Sed id mihi non probatur. num. 3. & 7.*
2. *Solis motus in Zodiaco inæqualis eſt, nam dum regulariter mouetur in eccentrico, modo tardior, modo celerior apparet in Zodiaco.*
4. *Solis mora in vnaquaque quarta parte Zodiaci aſſignatur. & num. 5. & 14.*
6. *Solis aux a tempore Chriſti vſque ad præſens mota eſt fere per integrum ſignum, aut paulo minus.*
8. *Aequinoctio verno exiſtente in die octauo Kal. Apr. impoſſibile eſt, quòd autumnale extiterit in octauo Kal. Oct.*
9. *Aequinoctiũ autumnale habetur hoc tẽpore, ſi tres dies addãtur in menſe Septẽbri ſupra numerum dierum menſis Martij, in quo eſt æquinoctium vernum.*
10. *Aequinoctium vernum veriſimile eſt tempore Chriſti fuiſſe decimo Kal. Apr. autumnale vero ſexto Kal. Oct. ſimiliter ſolſtitium bruma decimo Kal. Ian. æſtiuum vero ſexto Kal. Iul.*

Chriſtus

11. *Chriſtus dici poteſt conceptus in æquinoctio verno, & natus in ſolſtitio brumæ, etiam quòd duobus diebus poſt conceptus, & natus ſit. Idem de Præcurſore, etiam quòd duobus diebus ante æquinoctium autumnale ſit conceptus, & ante æſtiuum ſolſtitium ſit natus. num. 12.*

13. *Aequinoctium vernum fuiſſe tempore Chriſti viceſimoquinto die Martij, autumnale viceſimoquarto Septembris: nunc vero retracta eſſe ad decimum Martij, & ad tertiumdecimum Septembris, conſiſtere non poteſt.*

15. *Aequinoctijs, & ſolſtitijs Columella terminos aſſignat non præciſos, ſed cũ quadam latitudine.*

16. *Aequinoctia, & ſolſtitia non in octauis partibus ſignorum, ſed in primis confici cenſebat Hipparchus. Quas tamen octauas partes alij appellabant, ſcilicet in octaua ſphæra, ipſe primas nominabat, ſcilicet in nona. num. 17.*

18. *Aequinoctia, & ſolſtitia confici in octauis partibus ſignorum licet communiter diceretur, varia tamen de hoc erat opinio. Ouidius videtur non nullis dicere quartas. num. 19. Sed id minime verum eſt. num. 20. S. Anatolius tamen expreſſe dicit quartas. num. 21.*

NVnc rurſus contra Bouium vertenda eſt à nobis diſputatio, qui ait ſpuriã eſſe & nouam, non apoſtolicam conſtitutionem, quæ æquinoctium vernum ponit in viceſimoſecundo die menſis Martij; cum perſpicuum ſit (inquit) tempore Chriſti æquinoctium fuiſſe in viceſimoquinto Martij. Puto, Bouium perſpicuum dicere ob teſtimonia, quæ nos ſuperiori cap. attulimus pro cõmuni ſententia, num. 2. & 3. Nam ſi ob alias id aſſeruiſſet rationes, & argumenta, potuiſſet, aut debuiſſet ea in medium afferre.

Verum teſtimonijs illis nõ perſpicue probari communem & vulgatam opinionem, ex eo colligi poteſt ſecundum non nullos, quia auctoritates illæ non ſolum conſtituũt æquinoctium vernum in viceſimoquinto die Martij, ſed etiam bru-
1. male ſolſtitiũ in viceſimoquinto Decembris. At hoc impoſſibile † eſt (inquiũt) ſecundum exactam computationem; quæ habet, quòd ſi æquinoctium vernum ſit in viceſimoquinto die Martij, ſolſtitium brumæ non in viceſimoquinto Decẽbris, ſed poſtea neceſſe eſt contingere. Quod in ſpecie aſſerit Paulus Middelb. in 1. par. Paulinæ lib. 7. cap. 2. & Alex. Picolomineus in lib. de noua eccleſiaſtici Kalendarij reſtituendi forma. vbi in propoſito habet hæc verba. Atque ob id non recte opinantur illi, qui Chriſti incarnatione in æquinoctio verno poſita, eius natalem diem in ſolſtitio hiemali ponunt: nõ enim æquinoctium illud, atque illud ſolſtitium ambo in aduentu Chriſti viceſimosquintos dies ſuorum menſium poſſidere poterant; ſicut & hac tempeſtate hiemale ſolſtitium diem decimum Decembris non obtinet, poſſidẽte verno æquinoctio decimum diem
2. Martij: reſpuit enim hoc inæqualis Solis motus † in Zodiaco, quippe qui dum regulariter atque vniformiter mouetur in eccentrico, modo tardior, modo celerior apparet in Zodiaco; celerrimus quidem circa ſolſtitium hiemale, ob eius tunc manſionem in Augis oppoſito terræ propinquiſſimo, tardiſſimus vero circa

æſtiuum

æſtiuũ ſolſtitium, exiſtens in ipſa Auge remotiſſimus a terra. Circa autem æquinoctia medio modo ſe habet. Si ergo Chriſtus conceptus fuit die viceſimoquinto Martij, vbi vernum æquinoctium reperiebatur, vt omnes fere aſſerunt, in lucem vero editus viceſimoquinto Decembris die, vt tenet eccleſia; profecto in ſolſtitio non contigit eius ortus, ſed tribus fere diebus ante. Hactenus Picolom. Qui in ijs, quæ dicit de inæquali motu Solis in Zodiaco, deque Auge, & oppoſito Augis, optime quidem loquitur, at in ijs, quæ explicat de Natiuitate Chriſti quaſi tribus diebus ante ſolſtitiũ facta, exiſtente verno æquinoctio in viceſimo-
3. quinto die Martij, mihi † non probatur. Huiuſque rationem paucis affero hoc modo ex ijs, quæ habentur in Theoricis Planetarũ. Sol in conficiendo vnam ex duabus inferioribus portionibus ſui eccẽtrici, quæ eſt ab oppoſito Augis vſque ad punctũ mediæ longitudinis, quæ portio reſpondet vni quartæ parti Zodiaci,
4. immoratur † ſpatio dierum. 89. hor. 2. min. 44. Alteram autẽ ſuperiorum portionũ, quæ eſt ab Auge ad idem pũctum mediæ longitudinis perambulat Sol in diebus. 93. hor. 12. min. 10. Modo ſi ſolſtitia, & æquinoctia immobiliter & præciſe eſſent in Auge, vel in oppoſito Augis, aut in punctis mediæ lõgitudinis, iam haberemus tẽpus, & numerum dierũ, in quibus Sol vnãquamque partẽ Zodiaci, quæ eſt inter ſolſtitia & æquinoctia, pertranſiret. Et quidem hac tẽpeſtate noſtra, in qua Aux Solis dicitur eſſe in ſecundo gradu Cancri, nihil fere euariatur a ſupradicti tẽporis aſſignatione, niſi quòd ſi quis ad amuſſim ſcire deſiderat præ-
5. ſcriptũ tempus cuiuſlibet quartæ partis † Zodiaci, Ab initio Capricorni vſque ad initiũ Arietis dicitur nunc Sol cõmorari diebus. 89. hor. 1. min. 56. Inde vſque ad initium Cancri diebus. 93. hor. 10. min. 24. Ab initio Cancri vſque ad initium Libræ diebus 93. hor. 13. min. 36. Et inde poſtremo vſque ad initiũ Capricorni diebus. 89. hor. 4. min. 4. Verũ quoniã a tempore Chriſti vſque ad præ-
6. ſens Aux Solis † ad motũ orbium ipſam deferentiũ mota eſt fere per integrum ſignũ, aut paulo minus: (tempore enim Claudij Ptolemæi, qui fuit poſt Chriſtũ natum annis. 130. reperiebatur ſub ſexto gradu Geminorum.) hinc fit, quòd alio temporis ſpatio conficiebat tunc Sol dictas quartas Zodiaci partes, quàm nunc conficiat. Et cum pars hiemalis, de qua nũc agimus, ab initio ſcilicet Capricorni vſque ad initiũ Arietis, paulo eſſet tunc remotior ab oppoſito Augis, quàm nũc ſit, ſequitur, quòd in ea percurrenda aliquantum plus temporis inſumebat tunc Sol, quàm nũc inſumat. Dicamus itaque, Solẽ a primo Capricorni pũcto vſque ad primũ Arietis, nunc quidẽ per dies. 89. vt dictum eſt, immorari, tũc vero per dies. 90. immoratum fuiſſe. vt expreſſe ait Plinius lib. 18. naturalis hiſto. cap. 25. Ex quibus perſpicuum fit, quòd ſi noſtro tempore ingrediatur Sol in Arietẽ decima die Martij, vndecima die Decembris continget eius ingreſſus in Capricor-
7. nũ; & ſi tempore Chriſti punctũ æquinoctij verni † erat in viceſimaquinta Martij, pũctum ſimiliter ſolſtitij hiemalis erat in viceſimaquinta Decembris, vt ſeruetur numerus. 89. & 90. dierum, quemadmodum ſuperius dictũ eſt; non autẽ erat hibernũ ſolſtitiũ in viceſimaſeptima, aut viceſimaoctaua Decẽbris vt ſentit Picolomineus, & Middelburgẽſis non bene cõputantes dierũ numerũ, qui eſt a

viceſimaquinta Decēbris vſque ad viceſimamquintā Martij. Quare ex hac parte
nihil pōt cōcludi cōtra æquinoctiorū,& ſolſtitiorū terminos a Plinio, Columel-
la, aut alijs antiqs eccleſiaſticis pñb⁹ ſupra ī præced.cap.nu.2. & ſeq.aſſignatos.
Ex alio tamen capite pungi poteſt dicta aſſignatio æquinoctiorū & ſolſtitiorū a
veteribus deſcripta. Ipſi enim quēadmodum ponunt brumale ſolſtitium octauo
Kal. Ian. & æquinoctium vernum octauo Kal. Apr. ita ſolſtitium æſtiuū octauo
8. Kal. Iul.& æquinoctiū Autumni octauo Kal.Oct. conſtituunt. Quod nulla † ra-
tione ſi præciſos quæramus terminos, ſtare poteſt. Idque nō ſolū in noſtro tēpo-
re clariſſime oſtenditur, in quo ad habendū æquinoctiū autumnale in menſe Se-
9. ptembri † addendi ſunt tres dies ſupra numerū dierū mēſis Martij, in quo con-
tingit æquinoctiū vernū, verbi gratia exiſtente verno æquinoctio in decimo die
Martij, autumnale erit in decimotertio Septēbris. vt declarat Paulus Middelb.
in 1.par.Paulinæ lib. 10.in fi.& Ioan.Stofler.in Kalend.Rom propoſ.18. Litte-
ra.I. Sed etiam tēpore Chriſti idem ſi non in totum penitus, pro maxima ſaltem
parte demonſtratur. Tempore enim Claudij Ptolemæi, qui Saluatoris tempori,
vt iterum dictum eſt, proximus fuit, conficiebat Sol in vernalibus ſignis a prin-
cipio Arietis vſque ad principium Cancri dies. 94. cum ſemiſſe, in æſtiualibus
vero a principio Cancri vſque ad principium Libræ dies. 92. cum ſemiſſe; quare
adhibita hac cōputatione circa id tempus, quo Chriſtus natus eſt, ſi ſolſtitiū bru-
mæ octauo Kal. Ianuar.& æquinoctiū vernum octauo Kal. Apr. exiſtebat, vtique
ſolſtitium æſtiuum non octauo, ſed circiter quartum Kal. Iul. & æquinoctiū au-
tumni pariter non octauo, ſed circiter quartum Kal.Oct. contigiſſet. Vel cōtra ſi
æquinoctium autumni octauo Kal.Oct.& ſolſtitium æſtiuū octauo Kal.Iul. con-
ficiebatur, ſolſtitium brumæ non octauo ſed circiter duodecimum Kal. Ianuar.
& ſimiliter æquinoctiū vernum non octauo ſed circiter duodecimum Kal. Apr.
extitiſſet. Quid autem horum verius ſit non ita facile eſt iudicare. Mihi ſane ne-
que hoc neque illud, ſed medium quiddam inter vtrumque magis veriſimile vi-
10. detur. Vt dicamus, tempore Chriſti hibernum ſolſtitium † decimo Kal. Ian. &
æquinoctium vernum decimo Kal. Apr. ſolſtitium vero æſtiuum ſexto Kal. Iul.
& æquinoctium autumnale ſexto Kal.Oct. peracta fuiſſe.

Quo ſtante reſponderi poſſet ad auctoritates antiquorū, quòd ipſi æquinoctijs,
& ſolſtitijs dies octauos Kalendarū aſſignauerūt, non vt præciſos dies illorū de-
ſcriberent, ſed memoriæ fortaſſe iuuandæ, & retinendæ cauſſa, euitātes variatio-
nem illam dierum nunc ſextorum nunc decimorum Kalendarum, & mediam
quodam modo viam inter vtroſque eligentes, quaſi ſolſtitia, & æquinoctia non
prorſus in indiuiſibili, ſed in quadam parua latitudine conſiſterent.

Quod etiam eo libentius facere poterant, quia cum putarent, æquinoctia, & ſol-
ſtitia in octauis ſignorum partibus confici, vt Plinius aſſerit lib. 2. cap. 19. octa-
uos pariter Kalendarum dies ad inſigniorem, & certiorem huius rei memoriam
forſitan nominare malebant.

11. Quantū antē ad myſterium Incarnationis, & Natiuitatis Chriſti † dicendū eſt,
quòd quamuis Chriſtus dominus duobus diebus aut cōceptus poſt æquinoctiū
vernum,

vernum, aut natus poſt brumæ ſolſtitium aſſereretur, nihil per hoc tamen myſterio deperiret; ſed æque bene dici poſſet, ipſum fuiſſe natum in ſolſtitio hiberno, quando incipiebãt diminui tenebræ, & lux augeri, conceptũ autẽ in verno æquinoctio, quando lux diei ſuperare incœperat tenebras noctis; ac ſi in ipſis ſolſtitij & æquinoctij pũctis præciſe natum, aut conceptũ aſſeramus. Porro Doct. ſancti non ſolum in conceptione, & natiuitate Domini Saluatoris, ſed etiam in conce-
12. ptione, & natiuitate S. Ioan. Baptiſtæ † ſolſtitij & æquinoctij myſterium inſpexerunt; & tamen (vt dixi) vero exiſtente æquinoctio & ſolſtitio quãdo Chriſtus conceptus & editus eſt, verum æquinoctium & ſolſtitium in die natali & conceptione Præcurſoris exiſtere non potuit, ſed quattuor fere diebus ante diceretur Præcurſor conceptus & natus, quàm verum & præciſum æquinoctium, & ſolſtitium extitiſſet. Quod multo minus myſterio congrueret ob maiorem, & magis notabilem a veris ſolſtitij & æquinoctij punctis elongationem.
13. Illud igitur, quod recentiores aſſerunt, tempore Chriſti æquinoctia † fuiſſe viceſimoquinto die Martij, & viceſimoquarto Septembris, hodie vero retracta eſſe ad decimũ Martij, & decimũtertium Septembris; Quorũ vnus eſt etiam præceptor meus Chriſtoph. Clauius ſuper ſphæram, cap. 2. vbi agit de Coluris, in fi. nullo pacto poſſe cõſiſtere videtur: vt ſcilicet æquinoctium vernũ per dies quindecim, autumnale vero per dies vndecim retroceſſiſſe dicantur; quaſi Aux Solis fuiſſet tunc ſub principio Arietis, & mota iam ſit ex eo tẽpore per tria integra ſigna, vſque ad principiũ Cancri; quod a nemine aſſeritur, aut probatur. Et quomodocũque tãdem poneretur Aux Solis tẽpore Chriſti certũ eſt, vtraque æquinoctia & vtraque ſolſtitia in octauis diebus Kalendarũ non potuiſſe reperiri; nã illo modo æqualitas motus Solis in ſuo eccentrico, & inæqualitas motus eiuſdẽ in Zodiaco minime ſeruaretur; niſi quis diceret, eccentricitatẽ Solis fuiſſe tunc multo minorẽ quàm nunc ſit; quod eſſet cõtra omnes, & contra Ptolemæũ, qui
14. fatetur, Solẽ in medietate † Zodiaci boreali ſemper cõſicere dies. 187. in altera vero auſtrali. 178. & eſſet contra ipſummet Pliniũ, qui in d. lib. 18. cap. 25. ponit, Solem percurrere a bruma ad æquinoctiũ vernum diebus. 90. Inde ad ſolſtitiũ 94. a ſolſtitio rurſus ad æquinoctium autumni diebus. 92. & inde poſtremo ad brumam. 89. Qua computatione dierũ admiſſa, impoſſibile eſt, dictos quattuor ſolſtitiorum & æquinoctiorũ cardines in octauis diebus Kalendarum reperiri. Quare neceſſario concludendum eſt, aſſignationem æquinoctiorum, & ſolſtitiorum a veteribus factam, pro illo tempore paſſionis Chriſti, non eſse exactam, neque illi omnino & vſquequaque fidendum eſse.

Dixi pro illo tempore, nam ſi referretur ad aliud tempus longe ſuperius, in quo menſes in Kalendario aliter diſpoſiti erant quantũ ad numerum dierum, quàm fuerint poſtea ſub Iulio Cæſare, aut ſub Auguſto (quod nunc non determino) forte poſset ab aliquo ſuſtineri.

15. Minus tñ male in hac materia dicẽdus eſt fuiſse locut' Columella † qui nõ præciſe octauos dũtaxat dies Kalẽdarũ æqnoctijs, & ſolſtitijs adſcripſit, ſed cũ quadã latitudine, qua ad præciſos terminos vulgata opinione minime reiecta magis

accederet. Dicit enim, æquinoctium vernum contingere nono & octauo Kal. Apr. autumnale vero octauo, ſeptimo, & ſexto Kal. Oct. Solſtitium brumale nono & octauo Kal. Ianuar. æſtiuum autem octauo, ſeptimo, & ſexto Kal. Iul. Putãdũ eſt autẽ, Columellã, Pliniũ, B. Chryſoſt. atque alios plurimos, quos ſupra retulimus cap. præced. num. 2. nõ ex propria ſententia, aut quaſi ex obſeruatione, quã ipſi huic rei adhibuerĩt, terminos æquinoctijs, & ſolſtitijs aſſignaſſe, ſed potius ex relatione aliorũ aſtronomorũ; qui etſi lõgiſſima ætate ipſos præceſſerãt, putabãt tamen ipſi dictos terminos in eiſdem ſedibus immobiliter perſeuerare.

16. Refert præterea Columella, Hipparchum † ſenſiſſe, ſolſtitia, & æquinoctia nõ in octauis partibus ſignorũ, quas in octauis diebus Kalendarum Solem percurrere cenſebant, ſed in primis ſignorum partibus contingere. Ita enim lib. 9. de re ruſti. cap. 14. inquit. Bruma fere conficitur circa octauum Kal. Ian. in octaua parte Capricorni. Nec me fallit Hipparchi ratio, quæ docet, ſolſtitia, & æquinoctia non octauis, ſed primis partibus ſignorum confici. Verum in hac ruris diſciplina ſequor nunc Eudoxi, & Metonis, antiquorumque faſtos aſtrologorum, qui ſunt aptati publicis ſacrificijs, quia & notior eſt iſta vetus agricolis cõcepta opinio. Nec tamen Hipparchi ſubtilitas pinguioribus (vt aiunt) ruſticorum litteris neceſſaria eſt. Et lib. 11. cap. 2. in fi. Sextodecimo (ait) Kal. Ian. Sol in Capricornũ tranſitum facit, brumale ſolſtitium, vt Hipparcho placet. Et parum infra. Nono Kal. Ian. brumale ſolſtitium (ſicut Chaldæi obſeruant) ſignificat. Hæc Columella. Quem etſi puto fuiſſe deceptum amphibolia vocis circa Hipparchi opinionẽ, vt bene aduertit quidam Scholiaſtes in Theoricis Planetarum Purbacchij. in

17. fi. Quas enim octauas partes ſignorum † in octaua ſphæra vocabant Chaldæi, & alij communiter aſtrologi, qui adhuc nonũ orbem non deprehenderant, ipſe Hipparchus rectius eaſdem, primas ſignorum partes, in nono ſcilicet orbe vocandas, & conſtituendas cenſebat: Tamen negari non poteſt, quòd quæ opinio de octauis partibus ſignorum, & octauis diebus Kalendarum vulgo ferebatur, non eo tempore nata erat, ſed longe antiquiori, ante ſcilicet Hipparchum, qui natiuitatem Saluatoris. 150. annis præceſſit, tempore Eudoxi, & Metonis, & aliorum vetuſtiſſimorum aſtrologorum.

18. Et negari præterea non poteſt, quòd de eiſdẽ etiam partibus ſignorũ † in octaua ſphæra varia erat aſtronomorũ opinio. Nã licet Plinius, & Columella in locis ſupracitatis & Cẽſorinus in lib. de die natali, cap. 14. octauarũ tantũ partiũ meminerint, Manilius tamen poeta, qui tempore Auguſti floruit, de alijs etiã partibus mentionẽ facit lib. 3. aſtronom. in fi. vbi de æquinoctijs, & ſolſtitijs agẽs, ita ait.

Has quidam vires octaua in parte reponunt;
Sunt quibus eſſe placet decimas; nec defuit auctor,
Qui primæ momenta daret, frænoſque dierum.

19. Ouidius autem quartas partes † memorare videtur, dum tertio lib. Faſtorum, de vltimo die Quinquatriorum Mineruæ agens, ſic inquit.

Nunc potes ad Solem ſublato dicere vultu,
Hic here Phryxææ vellera preſſit ouis.

Et poſt

Et poſt non nulla ſubdit.

Tres vbi luciferos veniens præmiſerit Eos,
Tempora nocturnis æqua diurna feret.

Atque hanc eſſe Ouidij ſententiã interpretatur Ioan. Stoffler. in comment. ſuper ſphærã Procli, vbi agit de circulis ſphæræ, pag. 16. & Paul. Middelburgen. in 1.
20 par. Paulinæ, lib. 10. in princ. Mihi † tamen magis placet expoſitio Antonij Fanenſis in comment. ſuper dictis Faſtis Ouidij, vbi ait, quòd illud here pro heri in verſibus Ouidij poſitum, nõ refertur ad diem ante vltimum Quinquatriorum, ſed ad diem ante totũ feſtum Quinquatruum Mineruæ, quod per quinque dies continuos durabat, & Quinquatrus identidẽ nomine ſemper appellabatur; ita vt velit Ouidius, Solem in Arietem ingredi non vndecimo Kal. ſed quintodecimo Kal. Apr. & æquinoctium facere tertio poſt Quinquatriorũ feſtum die, hoc eſt octauo Kal. Apr. Et hoc neceſſarium videtur aſſerere, nam ſi alioquin Ouidius diceret, Solem in Arietem ingredi vndecimo Kal. Apr. nimis longam efficeret moram Solis in Piſcibus, & contra in Ariete nimis breuem, atque adeo motum eius valde difformem, & irregularem conſtitueret. Hac autem interpretatione ſtante, diceret Ouidius vna cum alijs ſupracitatis auctoribus, æquinoctium fieri in octauis partibus Arietis.

21 Anatolius tamen † Laodicenus Epiſcopus qui poſt natiuitatẽ Chriſti anno vixit. 280. vernum æquinoctiũ ſtatuit in quarta Arietis parte vndecimo die Aprilium Kalendarum, vt habetur per Euſeb. Cæſar. lib. 7. hiſt. eccl. cap. 26. Quã ſententiam de æquinoctio in quarta Arietis parte ſtatuendo in die tamen xij. Kal. Apr. ſecutus eſt etiã Beda in multis locis, quæ infra citabimus cap. ſeq. num. 13.

DE DIE AEQVINOCTII VERNI TEMPORE paſſionis Chriſti. Cap. LXXVII.

1. *Aequinoctium vernum tempore Chriſti fuiſſe in viceſimoquinto die Martij nullatenus conſtat. & num. 24. & 26. Tempore S. Clementis Romani. id eſt centũ*
2. *annis poſt Chriſtum natum veriſimile eſt fuiſſe in viceſimoſecundo die Martij. num. 2. Tempore Theophili Cæſareen. id eſt ducentis annis poſt natiuitatẽ Chriſti, circiter viceſimumprimũ diem Martij. num. 6. Et ſimiliter tempore Nicæni concilij. num. 8. Ab Anatolio tamen, qui fuit circiter quadraginta annos ante concilium Nicænum in viceſimoſecundo Martij collocatur. num. 22.*
3. *Aequnoctiũ vernũ obſeruatũ fuit a Ptolem. in viceſimoſecũdo die Martij. et nu. 20.*
4. *Anni quãtitas obſeruata a Ptolemæo ea eſt, vt in centũ annis æquinoctiũ non anticipet ſedẽ ſuã niſi per octo horas. Sed in hac anni quãtitate definiẽda Mathematici maxime diſcrepãt. nu. 18. Alphõſus rex aliã conſtituit. nu. 19. A multis reputatur irregularis, & ſic æquinoctiorũ anticipatio non eſt vniformis. num. 23.*
5. *Paſchæ terminus ſumitur a viceſimoſecundo die Martij ex conſtitutione Theophili Cæſar. Item ex regula Nicæni concilij ab vndecimo Kal. Apr. vſque in ſeptimum Kal. Maias. num. 11.*

7. *Aeqnoctiũ vernũ in viceſimoquĩto die Martij cõſici, opinio licet falſa diu inualuit.*
9. *Aequinoctiũ vernum in viceſimoprimo die Martij perpetuo perſeuerare putauit Dionyſius abbas Rom. Item Beda. num. 10. & 13. Item Ado Viennen. nu. 14. Item S. Anſelmus. num. 15.*
12. *Paſcha ante vernalis æquinoctij tranſgreſſum celebrari non debet.*
16. *Christus paſſus eſt decimo Kal. Apr. ſecundum S. Anſelmum. Secundum B. Epiphanium reſurrexit viceſimaſecunda die Martij, in æquinoctio. num. 17.*
21. *Aequinoctium vernum tempore Christi fuiſſe in viceſimotertio die Martij, & tempore Nicæni concilij in viceſimoprimo, veriſimile eſt. Vel dicendum, quòd tempore Chriſti fuit in viceſimotertio, & viceſimoquarto die Martij; Tempore B. Clementis Rom. & Ptolemæi in viceſimoſecundo, & viceſimotertio; Tempore Theophili Cæſareen. & Anatolij Laodiceni in viceſimoprimo & viceſimoſecundo; Tempore Nicæni concilij in viceſimo, & viceſimoprimo. num. 25.*

QVidquid autem ſit de quota Arietis parte, in qua æquinoctiũ peragi dice-
1. retur, de qua vidimus ſupra cap. præced. in fi. mihi nullatenus videtur † conſtare, vt ad id redeamus quod principalius agimus, dictũ æquinoctiũ vernũ fuiſſe in viceſimaquinta die Martij tempore Chriſti, ob auctoritaté Columellæ, Plinij, aut alicuius alius ſupra relatam cap. 75. num. 2. neque eo nomine poſſe tã manifeſte redargui, aut exſibilari, quàm Bouius exiſtimat, apoſtolicã cõſtitutioné B. Clemẽtis Rom. quæ æquinoctiũ dictũ ſtatuerit in die viceſimaſecũda Martij. Immo vero videtur veriſimillimũ, tẽpore S. Clemẽtis, id eſt centũ annis poſt Chriſti natiuitaté, non alio die magis præciſe (quantũ coniectura aſſequi poſſu-
2. mus) quàm viceſimoſecũdo Martij die † æquinoctiũ vernum aſſignari potuiſſe. Quod confirmatur ex eo, quòd Ptolemæus, qui non niſi triginta annis fuit poſt
3. B. Clementem, in eodé viceſimoſecundo die Martij æquinoctium vernum † ſemel obſeruauit, vt ex lib. 3. Almageſti, cap. 2. colligũt inter alios Paulus Middelburg. in 1. par. Paulinæ, lib. 10. circa med. & Ioan. Stoffler. in cõment. ſuper ſphærã Procli, in prin. pag. 15. & ſeq. Et ita etiã annotatum inſpicitur æquinoctiũ ab eodẽ Ptolemæo in quodam Kalendario impreſſo poſt Almageſtum, & poſt Ouidij Faſtos, quod huiuſmodi habet inſcriptionem. Cl. Ptolemæi inerrantium ſtellarum ſignificationes per Nicolaum Leonicum e græco tranſlatæ. Ibi enim tum decimo, tum ſeptimo Kal. Apr. ſignatur æquinoctiũ, quaſi ſemel ex propria ipſius Ptolemæi ſententia, ſemel vero ex vulgata aliorum opinione. Idemque Pto-
4. lemæus eam anni quantitatem † ſe obſeruaſſe exiſtimauit, vt in centum annis æquinoctium nõ anticiparet ſedẽ ſuam, niſi per octo horas, vt ex d. cap. 2. lib. 3. Almag. & ex tabella, quam ad id compoſuit Ioan. Stoffler. in Kalend. Rom. propoſ. 38. facile colligi poteſt. Quamuis autem dicta anni quantitas per Ptolemæũ conſtituta, poſtea in aliam mutata deprehendatur, tamen ſi Ptolemæus ſciuiſſet, quòd centum annis ſupra, æquinoctium vernum in viceſimoquinto die Martij contingebat, aliam proculdubio anni quantitatem conſtituiſſet, & rationẽ tantæ anticipationis æquinoctiorum melius inueſtigaſſet.

Addo præterea, quòd Theophilus Cæſar. de quo ſupra latius mentionẽ feci cap.
74. in princ. qui fuit tempore S. Victoris papæ poſt B. Clementem annis centũ,
circiter annum Domini ducẽteſimum, in ea ſynhodo Epiſcoporũ Palæſtinæ, &
aliarũ prouinciarum, quã auctoritate S. Victoris prædicti cõtra Quartodecima-
5. nos conuocauit, ſtatuit, vt deinceps Paſchæ terminus ſumeretur † non a viceſi-
moquinto die Martij, quẽadmodũ prius ſumebatur, ſed a viceſimoſecundo, tres
dies veteri obſeruationi adijciens. Et quamuis in eo concilio a ceteris Epiſcopis
aſſereretur, æquinoctiũ vernũ in viceſimoquinto die Martij exiſtere, ipſe tamen
dicebat, impiũ eſſe, ſi tres dies paſſionis Chriſti a paſchali termino excluderẽtur.
Et ita hac via obtinuit, quod fortaſſe altera nõ obtinuiſſet. Exiſtimo enim Theo-
philum virũ eruditiſſimũ ſciuiſſe optime, quòd æquinoctiũ vernum eo tempore
6. non in viceſimoquinto Martij, ſed circiter viceſimumprimũ † conficiebatur, nõ
quidem quia id ita a ſanctis patribus annotatum animaduerterat, vt arbitratur
Middelburg. in 2. par. Paulinæ, lib. 1. cap. 1. (Nam a ſanctis patribus in concilio
Nicæno longe poſt B. Theophilum Cæſar. annotatum fuit æquinoctiũ vernũ in
viceſimoprimo Martij) ſed quia potius ita ipſe obſeruauerat, & a peritis Mathe-
maticis didicerat. Verum quoniam non ita facile potuiſſet Theophilus hoc per-
ſuadere Epiſcopis, qui ex inueterata opinione, & ab antiquiſſimis accepta, ac ſẽ-
per retẽta, putabant æquinoctiũ vernũ immobiliter in viceſimoquinto die Mar-
tij perſeuerare; alia ſibi via ingrediendũ duxit; vt nimirum tres dies paſſionis
Chriſti, incipiendo a die, quo captus eſt, extra terminũ Paſchæ non relinqueren-
tur. Et ita haud difficulter quod volebat, Epiſcopis perſuaſit. Alioquin ſi tunc
æquinoctiũ vernũ in viceſimoquinto Martij vna cũ alijs Epiſcopis peragi credi-
diſſet, quo modo, aut qua ratione potuiſſet decernere, aut decernẽdũ propoſuiſ-
ſet, vt Paſcha ante æquinoctiũ, non in primo, ſed in vltimo menſe, tẽpore illegi-
timo quãdoque celebraretur? Quare dicendũ videtur, ꝙ vere Theophili tẽpore
viceſimũprimũ diẽ Martij vernale æquinoctiũ poſſidebat, & ſæculo ſuperiori, tẽ-
pore B. Clementis viceſimumſecundũ, vt in apoſtolica conſtitutione ſcriptũ eſt.
7. Ne quis autẽ miretur, quo modo opinio illa de die viceſimoquinto Martij † tã-
diu licet falſa apud plurimos inualere potuerit, declarabo id nũc exẽplo manife-
ſtiori. In concilio Nicæno, quod circiter annũ Dñi. 322. celebratũ eſt, nemo eſt,
8. qui neſciat, æquinoctiũ vernũ in viceſimoprimo † die Martij ad Paſchæ celebra-
tionẽ fuiſſe cõſtitutũ. Et tamen poſteriores Doct. adeo firmiter diei illi inhærere
æquinoctiũ exiſtimauerũt, vt nũquã inde diſceſſurũ putarent. Et omiſſis SS. Cy-
rillo, & Proterio Alexãdrinis Epiſcopis, vna cũ B. Victore Capuanæ vrbis antiſti-
te, qui oẽs poſt conciliũ Nicænũ annis tranſactis plus quàm centũ claruerunt, &
æquinoctiũ vernũ in dicto viceſimoprimo die menſis Martij confici cõſtantiſſi-
9. me affirmarunt; Dionyſius abbas Romanus cognomento Exiguus † vir certe in
litterarũ peritia ſatis laudatus, qui fuit poſt conc. Nicænũ annis ducentis, cyclos
paſchales cõſtituit annorũ plus quàm quingentorũ, ſemper in omnibus ſuppo-
nẽs, æquinoctiũ vernũ in dicto viceſimoprimo die Martij perpetuo permãſurũ.
10. Venerabilis Beda † vir profecto in omni diſciplinarũ genere peritiſſimus, & in

Mathematicis ſcientijs non infime eruditus, qui fuit poſt concilium Nicænum quadringẽtis annis, nonne adeo deceptus eſt in hac æquinoctij immobilitate, vt aſſereret, non ſolũ tempore dicti cõcilij, ſed etiam tempore Chriſti, & tẽpore ſuo æquinoctiũ in viceſimoprimo Martij veraciter inhærere? Idque & auctoritate patrũ, & (quod multo magis adhuc mireris) horologica etiã cõſideratione doceri poſſe contenderet? Is ita nimirũ ſcribit in lib. de ratio. temp. cap. 28. Vbi poſtquã retuliſſet ſententiã Plinij, & aliorũ qui æquinoctiũ vernũ in octauo Kal. Apr. conſtituebant, ſubdit hæc verba. Verum regula tenet eccleſiaſticæ obſeruationis
11. a Nicæno confirmata concilio, vt Paſchæ dies † ab vndecimo Kal. Apr. vſque in ſeptimum Kal. Maias inquiratur. Item catholicæ inſtitutionis regula præcipit, vt
12. ante vernalis æquinoctij trãſgreſſum Paſcha † nõ celebretur. Qui igitur octauo Kal. Apr. putat æquinoctium eſſe, neceſſe eſt idem, vt ante æquinoctium Paſcha celebrari licitum dicat, aut ante octauum Kal. Apr. Paſcha celebrari licitũ neget. Ipſum quoque Paſcha, quod Dominus pridie quàm pateretur cum Diſcipulis fecit, aut nono Kalendarum Aprilium die non fuiſſe, aut ante æquinoctium fuiſſe confirmet. Non enim noſtri tantum temporis, ſed etiam legalis, & Moſayca decernit inſtitutio, non ante tranſcenſum huius æquinoctij, diem feſti paſchalis eſſe celebrandum, ſicut atteſtante Anatolio euidenter docet Philo, & Ioſephus, & eorum antiquiores Agathobolus, & ab eo eruditus Ariſtobolus, qui vnus ex illis ſeptuaginta ſenioribus fuit, qui miſſi fuerunt a pontificibus ad Ptolemæum regem. Vnde nos neceſſe eſt ob conſeruãdam veritatis regulam dicamus aperte, & Paſcha ante æquinoctium, tenebraſque deuictas non immolandum, & hoc æquinoctium duodecimo Kalendarum Aprilium die veraciter adſcribendum, ſicut non ſolum auctoritate paterna, ſed & horologica conſideratione docemur. Hæc Beda. Qui eadem etiam aſſerit in lib. de Paſchæ celebratione, ſiue de æquinoctio vernali. Et in alijs plurimis locis dicit, æquinoctium
13. vernum † in ſupradicto duodecimo Kalendarum Aprilium die exiſtere, in quo, & Solem & Lunam & Stellas a Deo creatas fuiſse putat, in quarto ſcilicet mundi die, & in quarto Arietis gradu, vt videre eſt in lib. de diuiſionibus temporum. cap. vbi dies incipiat, ſeu finiatur. & in lib. de ratio. computi, cap. 3. 10. & 13. & in lib. de ratio. temp. cap. 4. 57. & 65. & in lib. de ſex ætatibus, ſiue chronicon. & in lib. de temporibus, cap. 10.
14. Quam ſententiam ſecutus eſt etiam Ado Viennen. † in Breuiario chronicorũ,
15. ætate 1. in princ. Et S. Anſelmus Cantuarien. † annis 750. poſt conciliũ Nicænũ, in cõment. ſuper Matth. cap. 27. ibi, Altera autẽ die, quæ eſt poſt Paraſceuen. & in lib. 2. de Imag. mundi, cap. 17. quo in loco ita ait. Vernale æquinoctium nõ octauo, ſed duodecimo Kal. Apr. habendũ lex, & euangeliũ clamat, vt horologij manifeſte inſpectio probat. Secundũ enim legẽ non licuit Paſcha ante æquinoctiũ celebrari. Qui autem euangeliũ diligenter legerit, Dominũ non octauo, ſed
16. decimo Kal. Apr. † paſſum videbit. Si ergo octauo Kal. Apr. eſt æquinoctium, tunc Dominus cõtra legem Paſcha ante æquinoctium celebrauit, qui legem nõ ſoluere, ſed implere venit. Sed & Iudæi contra patrium morem geſſerunt, quia
Paſcha

Paſcha in inconuenienti termino egerunt. Verumtamen cum horum neutrum fuerit, tranſacto duodecimo Kal. Apr. æquinoctio Dominus ſolito more Paſcha cum Iudæis vndecimo Kal. Apr. celebrauit: paſchali die, quod erat decimo Kal. ſuo ſanguine nos redemit: octauo Kal. reſurrexit. Hactenus S. Anſelmus.

Addo, quòd B. Epiphanius in Panario hær. 51. contra hæreſim, quæ non ſuſcipit
17. euangeliũ Ioannis, & Apocalypſim. dicit, Chriſtũ reſurrexiſſe † viceſimaſecunda die menſis Martij, quæ erat æquinoctium. Quo comperiuntur (inquit) omnes mentiri, qui non ſunt filij veritatis. Neque dici poteſt, quòd ipſe deceptus fuit ex decreto patrum Nicænæ ſynhodi, nam illi non in viceſimaſecunda die menſis Martij, ſed in viceſimaprima æquinoctium ad Paſchæ celebritatem conſtituerunt. Cui B. Epiphanij ſententiæ conſonat S. Auguſtinus, vel quiſquis alius ſit, in lib. quæſt. veter. & no. teſt quæſt. 106. in prima edit. vbi ſimiliter æquinoctium ponit in die vndecimo Kal. Apr. quando (inquit) Deus mundum creauit, & quando primus dies Paſchæ eſt, id eſt primus dies primi menſis.

Quòd ſi quis ex tempore concilij Nicæni, quod circiter. 300. annos poſt Chriſtũ paſſum, aut paulo minus celebratum fuit, vel ex noſtro etiam tẽpore arguere velit, æquinoctium vernum non contigiſſe in anno paſſionis Chriſti, niſi in viceſimaquinta die Martij, aduertat quiſquis ita argumẽtatur, quòd nos fortaſſe multo efficacius ſententiam noſtram, quàm ipſe ſuam, hac via confirmare poterimus. Neque hic tamen labyrinthum ingredi volumus de præciſa anni quanti-
18. tate definienda: ſcimus enim, quàm varie in hac re Mathematici † ſe torqueãt, vt vere illud Horatij dici poſſit in Arte poetica, vna dictione immutata.

Aſtronomi certant, & adhuc ſub iudice lis eſt.

19. Sed accipiemus eam anni quantitatem, quã Alphonſus rex † ex propria obſeruatione cõſtituit, & quam cõmuniter hodie fere omnes ſequũtur in Tabulis aſtronomicis conficiendis. Ea autem attenta ſi ad annos ſuperiores retroceſſerimus, reperiemus iuxta calculum factum a Paulo Middelb. in 1. par. Paulinæ, lib. 10. in fi. & a Ioan. Stoffler. in Kalend. Rom. propoſ. 18. & 38. tempore paſſionis Ieſu Chriſti Solem fuiſſe ingreſſum in Arietis ſignum nonæ ſphæræ, & æquinoctium vernum effeciſſe die viceſimaprima, aut ad ſummum viceſimaſecunda menſis Martij, etiam ſi æquaueris ſupputationem ad meridianum ciuitatis Hieruſalem; tempore vero Nicænæ ſynhodi die decimanona, aut ad ſummum viceſima. Præterea Ioan. de Monte Regio aſtrologorum omnium ſuæ ætatis peritiſſimus in quadam epiſtola ad Iacobum Spirenſem tenet, quòd in anno paſſionis Chriſti æquinoctium vernum fuit viceſimaſecundã mẽſis Martij, vt refert idem Paulus Middelb. in 2. par. Paulinæ, lib. 5. cap. vlt.

Verũ ſi cõtra prædicta inſtiteris, & ex eo errorẽ in hac Regiomontani, & Alphõſi ſupputatione conuincere volueris, quia cõſtat, in Nicæno concilio æquinoctium vernũ viceſimæprimæ diei Martij fuiſſe adiudicatũ; & quia conſtat, a Ptolemæo
20. idẽ æquinoctiũ † inuentũ fuiſſe in viceſimaſecũda & viceſimatertia die Martij, vt ex lib. 3. Almageſti, cap. 2. colligũt Paulus Middelb. & Ioan. Stoffler. locis ſupra citatis num. 3. (licet Ioan. Salon. in lib. de Romani Kalend. noua emẽdat. cap. 4.

dicat,

dicat, die viceſimatertia, & viceſimaquarta tráſacta cum horis aliquot viceſimæ quintæ diei, & male) non maiorem profecto errorē in tota hac calculatione concludere poteris, quàm vnius diei. Quare ſi dixerimus, quòd tempore paſſionis
21. Chriſti æquinoctium † fuerit in viceſimatertia Martij, prout videtur tenere Aloiſius Lilius, qui vt eſt in Compendio nouæ rationis reſtituendi Kalēdarium, putat, a tempore Iulij Cæſaris æquinoctium circiter tredecim dies ſedem ſuam anteceſſiſſe; tempore vero concilij Nicæni fuerit in viceſimaprima die eiuſdem menſis; nihil erit quod valide in contrarium poſſit afferri.

Quòd ſi etiam dixerimus, patres Nicænæ ſynhodi aliquam quidem æquinoctij anticipationem animaduertiſſe, nō tamen tantam, quanta præciſe erat; ſed cum haberent ex Ptolemæi (verbi gratia) obſeruatione, qui in annis ducentis ipſos præceſſerat, & qui æquinoctium vernum in viceſimaſecunda Martij ſemel obſeruauerat, dictum æquinoctium in ducentis annis non niſi in ſexdecim horis potuiſſe anticipare ſedem ſuam iuxta anni quantitatem ab eodem Ptolemæo repertam, & iccirco viceſimæprimæ diei Martij æquinoctium vernum illos adſcripſiſſe, fortaſſe non multum a vero aberrabimus.

Quòd vero Anatolius Laodicenus qui annis. 40. præceſſit Nicænam ſynhodū,
22. ſtatuerit, æquinoctiū fieri † in viceſimoſecundo die mēſis Martij, vt habetur per Euſeb. Cæſar. in hiſt. eccleſ. lib. 7. cap. 26. id habita ratione annorū cōmuniū, & biſſextiliū facile ſoluitur & cōcordatur a B. Victore Capuanæ vrbis epiſcopo, & a venerabili Beda in lib. de Paſchæ celebratione, ſiue de æquinoctio vernali.

Non me latet, vt hoc etiam addam huic tractationi, excellentes eſſe aſtrologos,
23. qui aſſerunt, Solem in anticipatione æquinoctiorum † quamdam ſeruare temporis quantitatem non perpetuo vniformem, neque regularem, ſed modo maiorem, modo minorē iuxta motū acceſſus & receſſus, ſiue trepidationis octauæ ſphæræ, qui cum nunc verſus auſtrum aut aquilonem, nunc verſus ortum aut occaſum procedere videatur, efficit, vt certa anni quantitas non vna & eadem ſemper eſſe poſſit, vt declarat in propoſito noſtro Alex. Picolom. in libello de noua Kalendarij reſtituendi forma.

At ego in has ſymplegadas, & ſyrtes non me conijciam, neque de præciſa anni quantitate nunc diſputare intendi: Illud dumtaxat oſtendere volui, & diſputan-
24. dum aſſumpſi, vulgatam † ſententiam, quæ eſt, quòd tempore paſſionis Chriſti æquinoctium vernum viceſimumquintum diem Martij poſſidebat, non bene probari, neque ob id iuſte aut recte reprehendi poſſe, aut tamquam ſpuriam reijci debere conſtitutionem apoſtolicā B. Clementis Romani, quæ dictum æquinoctium in viceſimoſecundo die eiuſdem menſis confici aſſeruerit.

Immo vero omnia ſibi inuicē melius conſentire & cōgruere mihi videtur, ſi di-
25. xerimus, tēpore paſſionis Chriſti æquinoctium vernū † fuiſſe viceſimatertia die, & ad ſummum viceſimaquarta menſis Martij: Tēpore B. Clemētis, & Ptolemæi die viceſimaſecūda, & viceſimatertia: Tempore Theophili Cæſareen. vel potius Anatolij Laodiceni die viceſimaprima, & viceſimaſecūda: Tēpore vero Nicænæ ſynhodi die viceſima, & viceſimaprima. Ita enim auctoritates Sanctorū, & eorū,

qui

qui de hac re ſcripſerunt, bene ſaluari, atque inter ſe concordari rectius poſſunt, quàm ſi ſequamur opinionem Plinij ſuperioribus ſæculis longe ante ipſum natam de diebus octauis Kalendarum.

26. Quæ opinio ex eo manifeſte falſa deprehenditur † quod Plinius ſibi ipſi apertiſſime contradicēs primū ait, Solē ab æquinoctio verno vſque ad ſolſtitiū dies conficere 93. & horas. 12. vel vt alius codex habet, dies. 94. & horas. 12. Et deinde aſſerit, æquinoctium vernum peragi octauo Kal. Apr. ſolſtitium vero octauo Kal. Iul. vt apparet lib. 18. natur. hiſt. cap. 25. 26. & 27. Et tamen conſtat, ab octauo Kal. Apr. vſque ad octauum Kal. Iul. non niſi dies. 91. reperiri.

Verum de his dictū eſt ſatis, & forte longius, quàm par ſit, aut materia noſtra poſtulare videatur. Quare his tantum de æquinoctio verno enarratis, ad tertium, & poſtremum eorum, quæ propoſueramus, veniendum iam eſt.

DE AEQVINOCTII VERNI IN CELEBRANdo Paſcha conſideratione. Cap. LXXIIX.

1. *Paſcha ante æquinoctium vernum celebrandū non eſſe, tū apud Chriſtianos, tum apud Iudæos conſtat. num. 2. Præcipue vero apud Romanos, & Occidentales. num. 3. Et apud omnes catholicos. num. 4. Quamuis in contrarium quantum ad Paſcha Iudæorum videatur eſſe Paulus Middelb. num. 6. Et S. Epiphanius. num. 7. Et S. Auguſtinus. num. 8. Et alij. num. 9. Et quantum ad Paſcha Chriſtianorum alij. num. 10.*

5. *Mēſis primi Luna intelligitur, quæ plena eſt in æquinoctio verno, vel proxime poſt æquinoctium. Et ipſa in ſequenti Dominica dat nobis Paſcha. num. 18.*

11. *Paſcha terminus ab vndecimo Kal. Apr. ſumitur ex conſtitutione Theophili Cæſar. in ſynhodo Palæſtina.*

12. *Paſcha noſtro tempore ſæpiſſime in ſecundo menſe celebratur.*

13. *Aequinoctium vernum dupliciter ſumitur. Vno modo prout vere eſt in rerum natura. Altero modo prout ab eccleſia determinatur.*

14. *Aliud eſt eſſe tale; aliud haberi pro tali.*

15. *Aequinoctium ab eccleſia attentum licet eſſe debeat (quantum fieri poteſt) maxime conforme cum æquinoctio quod vere eſt in natura, ab eo tamen quandoque maxime differt.*

16. *Aequinoctium in duobus diebus circumagitur.*

17. *Aequinoctio uerno in vno certo die ab eccleſia cōſtituto, cōtingit quādoque quòd menſis duodecimus in primum, vel primus in ſecundum tranſmutatur.*

19. *Aequinoctium vernū tēpore Nicæni concilij veriſimilius eſt fuiſſe in viceſimo, et viceſimoprimo die Martij, quàm in viceſimoprimo & viceſimoſecundo.*

QVantum ad tertium & poſtremum eorum quæ ſupra cap. 73. in princ. propoſuimus, fatendum eſt, regulam eſſe veriſſimā, & certiſſimā, quòd ſactū
1. Paſchæ feſtū † nō prius celebrandū eſt, quàm vernum fuerit peractū æquinoctiū,

& Sol

& Sol in Arietis ſignum ingreſſus fuerit. Idque non ſolũ in eccleſia Chriſti ſemper a catholicis, ſed etiam in lege Moyſi a Iudæis perpetuo obſeruatũ fuiſſe conſtat. Cuius rei teſtes locupletiſſimi ſunt hiſtoriarum eccleſiaſticarum ſcriptores. Euſebius Cæſar. lib. 7. cap. 15. & Nicephorus lib. 6. cap. 18. referunt, Dionyſium Alexandrinum canonem octo annorum compoſuiſſe, in quo non aliàs quam in æquinoctio verno Paſcha celebrari oportere adſtruit.

Idem Euſeb. lib. eo. cap. vlt. & Niceph. lib. eo. cap. 36. rurſus de Anatolio Laodiceno ſcribunt, ipſum etiam canonem ſimiliter paſchalem compoſuiſſe, in quo Paſcha omnino poſt æquinoctium vernum agendum eſſe oſtendit. Neque eſt hæc (ait Anatolius ibi) noſtra ſententia, ſed ab antiquis Iudæis ante Chriſtum cum ſic decretum fuit, tum ab illis in primis obſeruatum. Quod ex Philonis, Ioſephi, Muſæique verbis licet cognoſcere. Neque ex his ſolum, ſed ab alijs, qui illis ſunt vetuſtiores, nimirum duobus cognomento Agathobulis præceptoribus illius eximij Ariſtobuli, qui vnus fuit ex ſeptuaginta interpretum numero, qui ſacras & diuinas ſcripturas Ptolemæi Philadelphi, & eius patris rogatu ex ſermone hebraico in græcum conuerterunt.

2. Quamuis autem Iudæi † a recta Paſchæ obſeruatione poſtmodum exciderint, antiquitus tamen legitimo tempore feſtum illud celebraſſe referuntur a Socrate lib. 5. hiſt. eccl. cap. 21. Sozomeno lib. 7. cap. 18. Tripart. lib. 9. cap. 38. & Niceph. lib. 12. cap. 32. & 33.

Atque ita ipſe Ioſephus iudæus reperitur aſſerere lib. 3. antiq. iudaic. cap. 10. Cuius verba hæc ſunt. Menſe autem Xanthico, qui noſtris Niſan vocatur, & annũ exorditur, Luna quartadecima, Sole Arietem obtinente, quandoquidem hoc menſe ab Ægyptiaca ſeruitute liberati ſumus, ſacrificium quod tunc exeuntes feciſſe diximus Paſcha nominatum, quotannis inſtaurare lege iubemur.

Et Philo iudęus lib. 3. de vita Moſis, circa med. Moſes (inquit) primum anni mẽſem facit eum, qui in vernum æquinoctium incidit, non ſicut quidam, qui præcedentibus id honoris tribuunt, non obſeruato naturæ beneficio.

3. Quòd autem catholici omnes Chriſtiani, præſertim vero Romani † & Occidentales ſemper Paſcha poſt æquinoctiũ celebrauerint, apparet ex ijs, quæ ſcribit Socrates lib. 4. cap. 23. & Nicephor. lib. 11. cap. 14. Porro Nouatus (aiũt illi) etiamſi propter exactius vitæ genus ſuam ſibi ſectã inſtituit, non ille tamen quidquam de Paſchæ feſto die mutauit. Semper namque ſicuti occidentales partes facere ſolitæ erant & ipſe Paſcha celebrauit. Paſcha autem illæ ſemper agunt iam inde ab initio ex quo chriſtiani ſunt facti, poſt æquinoctium. Idem præterea, quòd Romæ ſemper Paſcha celebrari ſolitum fuerit poſt æquinoctium, habetur ex eod. Socr. lib. 5. cap. 20. ex Tripar. lib. 9. cap. 37. & ex Niceph. lib. 12. cap. 31.

4. Idem etiam de tota eccleſia catholica † aſſerit S. Clemens Rom. lib. 5. cõſt. apoſt. cap. 18. & S. Epiphan. in Panario, hær. 50. contra Teſſareſcædecatitas, & hær. 70. cõtra Audianos. Et B. Ambroſ. in epiſt. 83. ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos. Et S. Auguſt. in epiſt. 119. ad inquiſitiones Ianuarij. cap. 8. quæ epiſt. habetur etiam inter opera B. Hieronymi, Tom. 9. epiſt. 21. Et venerabilis Beda in lib. de

ratio.temp.cap.28. Cuius verba cap.ſuperiori citauimus, num. 11. Et rurſus Be-
5. da in eod.lib.cap.60. vbi ita ait. Primi † menſis, ſeptemque eius dierum azymorum nunc regula talis eſt, vt quæ poſt æquinoctium decima quinta Luna occurrerit, primi menſis intelligatur. Et infra. Quæ vero Luna in æquinoctio, vel poſt æquinoctium plena eſt, mox vbi Dominicus aderit dies, Paſcha legitimum dabit. Item in lib. de Paſchæ celebratione, ſiue de æquinoctio vernali, idem aſſerit; atque ibi citat B. Victorem Capuanæ vrbis antiſtitem huiuſmodi verbis idem ſimiliter affirmantem. Igitur Luna ſi decimaquarta reperitur Sole in prima parte ſui circuli conſtituto, iure primi menſis adſcribitur. Si vero prius decimaquarta Luna hoc pleno lumine orbis effulſerit, quàm Sol memoratã partem circuli ſui contigerit, duodecimi menſis eſſe reperitur, vel reputabitur. Et quoties ita cõtingit, ſolleinnitas differtur ad alterum plenilunium, quod venire neceſſe eſt adhuc Sole in prima parte de duodecim circuli partibus conſtituto. Idem poſtremo aſſerit S. Iſidorus in libello de doctrina, & fide eccleſiaſticorum dogmatum. cap. 54. & lib. 1. de eccl. off. cap. 31. & Raban. lib. 2. de inſt. cler. cap. 39. & innumerabiles alij, quos longum eſſet enumerare. Et habetur inter canones Apoſtolorum, can. 8. vbi ita legitur. Si quis Epiſcopus, aut preſbyter, aut diaconus ſanctum Paſchæ diem ante vernale æquinoctium cum Iudæis celebrauerit, abijciatur.

Contra hæc tamen, quæ certiſſima ſunt, nõ nihil eſt, quod obijci poſſe videatur.

6. Et in primis Paulus Middelb. † in 2. par. Paulinæ, lib. 7. cap. 1. & 2. & lib. 8. cap. 4. eliciens omnes Lunationes paſchales primi menſis, quæ fuerunt a primo anno Incarnationis Domini, vſque ad annum. 60. tum per cyclum Iudæorum, tum per aſtrologicam ſupputationem, ponit decimamquintam Lunam Paſchæ cecidiſſe quandoque in viceſimumtertium diem Martij, vt in anno. 15. & 34. quandoque in viceſimumſecundum, vt in anno. 7. & 53. quandoque in viceſimumprimum, vt in anno. 26. & 45. quandoque in viceſimum, vt in anno. 18. & 37. & quandoque etiam in decimumnonum, vt in anno. 56.

Quòd ſi reſpondeas, huiuſmodi ſupputationes non eſſe idoneas, neque eſſe admittendas, adducam tibi teſtimonia aliquot Sanctorum, qui idem comprobẽt, quorum non ita facile eleuare poteris auctoritatem.

7. S. Epiphanius † in Panario, hær. 51. contra hæreſim, quæ non ſuſcipit euangelium Ioannis, & Apocalypſim. dicit, Chriſtum reſurrexiſſe ante vndecimũ Kal. Apr. id eſt viceſimaſecunda die Martij, quæ erat (inquit) æquinoctium. atque eo anno Iudæos in celebrando Paſcha tumultuantes anticipaſſe tres dies, & Saluatorem noſtrum non aliter feciſſe Paſcha, ſed etiam ipſum cum facientibus æqualiter feciſſe, vt non diſſolueret legem, ſed impleret.

8. S. Auguſtinus † in ſerm. 22. de temp. qui eſt. 18. de Natiuit. Dom. conceptum eſſe ait Chriſtum in æquinoctio verno, & natum in hiberno ſolſtitio. Et qua die (inquit) conceptus eſt in vtero Virginis, in ipſa reſurrexit ab inferis cum gloria paſſionis.

9. Præterea qui † diem reſurrectionis Chriſti fuiſſe aſſerunt vel viceſimaquinta Martij, vt Lactantius Firmia. Theophilus, & Euſebius Cæſarcenſes, Beda in quibuſdam

buſdam locis, Ado Viennen. S. Anſelmus, Nicetas, & Græci fere omnes, anti-
qui Galli, & Tuſci, & ceteri, quos ſupra citauimus cap. 73. & 74. Vel qui eamdē
reſurrectionem factam fuiſſe affirmant alia die ante viceſimamquintam Martij,
quos etiam ibidem retulimus, hi omnes conſequēter inſinuāt, diē Paſchæ eo an-
no paſſionis Chriſti ante æquinoctium vernum a Iudæis fuiſſe celebratum.
Neque ſolum apud Iudæos ita ante æquinoctium vernum Paſchæ celebratio re-
10. peritur, ſed etiam forte apud Chriſtianos † idem ſimiliter quandoque factita-
tum inuenimus. In ea enim ſynhodo Cæſareenſi, quam iuſſu Victoris papæ cele-
brauit Theophilus vna cum ceteris non ſolum Palæſtinæ, ſed & permultis aliarū
regionum Epiſcopis aduerſus eos, qui quartadecima Luna cum Iudæis Paſcha
celebrabant, ſtatutum fuit, vt terminus Paſchæ non ab octauo Kalendarū Apriliū
ſicut antea, in quo æquinoctium vernū Epiſcopi illi omnes peragi tunc aſſeuera-
11. bāt, ſed ab vndecimo Kalēdarum earumdē † in poſterum haberet initiū, ne dies
paſſionis Chriſti extra terminum Paſchæ collocarentur. Et quamuis putem eam
ſynhodicam conſtitutionem materialiter non fuiſſe cōtra regulam ſupradictam
æquinoctij verni in Paſchæ celebratione obſeruandi, nam eo tēpore æquinoctiū
vernū iam retroceſſerat ad vndecimum Kalendarum Apriliū, vt cap. præced. fu-
ſius declarauimus, num. 4. & ſeqq. formaliter tamen ab ea regula (vt videtur) re-
ceſſum fuit Nam omnes Epiſcopi illi credebant, & dicebant, æquinoctiū vernū
in viceſimaquinta Martij die tunc reperiri: & iuxta hāc ſuam opinionem deter-
minauerunt, Paſcha quandoque per tres dies ante æquinoctiū poſſe celebrari in
memoriā dierum paſſionis Chriſti. Niſi tamen dicas, quòd Theophilus ipſe, pe-
nes quē tota erat auctoritas illius cōcilij tāquam Legatū apoſtolicæ ſedis, optime
diē callebat, in quo æquinoctiū vernū tunc tēporis perageretur, vt cap. ſuperiori
ibidem explicatū eſt: Et ſic neque materialiter, neque formaliter quidquā fuiſſe
ſtatutū in ea ſynhodo de celebrādo Paſcha ante æquinoctium, licet in ſuis ver-
bis diē potius dominicæ paſſionis, quàm æquinoctij, eam appareat attendiſſe.
12. Ceterum † noſtro tempore, ſi non ante æquinoctium Paſcha celebrari, ſæpiſſi-
me tamen differri inſpicimus in ſecundum menſem, quando Sol non in Ariete
amplius, ſed in medio Tauro ſpatiatur.
13. Quare dicendum † eſt, quòd æquinoctium dupliciter ſumitur. Vno modo pro-
14. ut vere eſt in rerū natura; Alio modo prout ab eccleſia determinatur. Aliud † eſt
enim, eſſe tale, & aliud haberi pro tali. vt not. Glo. in l. mercis. 2. ff. de verb. ſig. Et
15. quamuis id quod ab eccleſia † determinatur, debeat eſſe (quantum fieri po-
teſt) maxime conforme cum eo, quod vere eſt in natura, quandoque tamen iu-
ſtiſſimis de cauſſis ab eo notabiliter differt. Immo vero ita ab inuicem diſtin-
guuntur duo hæc æquinoctia, vt in vnum coaleſcere interdum neque debeant,
neque fortaſſe poſſint. Æquinoctium verum & naturale in puncto conſiſtens, in
16. duobus diebus † circumagitur, ſecundum quòd annus vel biſſextilis eſt, vel cō-
munis, quemadmodum ſupra cap. 75. num. 5. enarratum eſt; at æquinoctium ab
eccleſia cōſideratum in vno certo die ponitur & ſtabilitur. Ex qua poſitione cō-
17. tingit quandoque † neceſſario, vel quòd menſis duodecimus in primum, vel
primus

primus in ſecundum tranſmutetur. Tempore (verbi gratia) Nicæni concilij, (vt id exemplo manifeſtem) collocatum fuit æquinoctium verum ad Paſchæ celebrationē in die viceſimaprima Martij, vt omnes ſciunt; & regula etiā conſtituta eſt a patribus vt quę Luna decimaquarta vel in ipſo æquinoctio, vel proxime poſt
18. æquinoctium ceciderit, ipſa in ſequenti Dominica † det nobis Paſcha. Modo alterutrum neceſſario dicendum eſt, Vel quòd eo tempore Nicæni concilij æquinoctium verum & naturale erat in viceſima, & viceſimaprima die Martij; vel in viceſimaprima, & viceſimaſecunda. Ponamus fuiſſe tunc æquinoctiū verū in viceſimaprima, & viceſimaſecunda die. Quando igitur contigiſſet in anno tertio poſt biſſextilem, quòd Luna quartadecima in viceſimaprima die Martij fuiſſet, vtique ſequenti Dominica ſecundum patres Paſcha celebrandum erat, & tamen vero attento æquinoctio Lunatio illa fuiſſet reijcienda tamquam vltimi menſis, ac in ſequēti menſe, & Lunatione fuiſſet Paſcha celebrandū. Rurſus poſito vero
19. æquinoctio in viceſima, & viceſimaprima die Martij (quod mihi veriſimilius † apparet) ſi quartadecima Luna in anno biſſextili cōtigiſſet in viceſima die Martij, debuiſſet Paſcha in ſequenti Dominica celebrari vero attento æquinoctio; & tamen ſecundum patres, qui æquinoctium non in viceſima, ſed in viceſimaprima die conſiderauerunt, ad alterū menſem transferenda erat celebratio Paſchæ. Quare concluditur, quòd vndique apparet etiam in ipſo limine cōcilij Nicæni, in quo celebratio Paſchæ emendata eſt, æquinoctium verum & naturale differre, & eſſe quid diſtinctum ab æquinoctio reputato & pro tali habito ab eccleſia.

DE AEQVINOCTII VERNI IN CELEBRANdo Paſcha conſideratione. Cap. LXXIX.

1. *Kalendarij in reſtitutione viri eruditiſſimi diu laborauerunt, & adhuc laborant.*
2. *Paſchæ in celebratione duo interueniunt: Vnum quod ſe habet ſicut cortex & littera, Alterum quod ſe habet ſicut medulla & ſpiritus. Obſeruatio Solis & Lunæ eſt ſicut cortex, Conſenſus fidelium eſt ſicut medulla. Et ſi neceſſe ſit, magis ſuſtinendus eſt defectus in cortice, quàm in medulla. num. 5.*
3. *Paſchæ in celebratione viſum eſt ſemper eccleſiæ, magis expedire, ſequi medios motus, quàm veros. Idem etiam viſum fuit Synagogæ. num. 4.*
6. *Kalendarij reſtitutio cur vſque ad hæc tēpora dilata fuerit. A Gregorio XIII. perficienda ſperatur. num. 7. Cui videtur a Domino reſeruata. num. 8.*
9. *Aequinoctium verum, & eccleſiaſticum differunt. & num. 16.*
10. *Iudæi poſt paſſionem Chriſti totam medullam, & ſpiritum viuificantem amiſerunt, ſolumque corticem, & nudam occidentem litteram ſequuntur.*
11. *Paſchæ in celebratione error longe maior eſt declinare in duodecimum menſem, quàm in ſecundum.*
12. *Primordio veritatis quod innatur, falſum omnino non videtur.*
13. *Lex vetus et legalia oīa in morte Chriſti ceſſauerunt, atque vim ſuā amiſerunt.*
14. *Paſchæ in celebratione eccleſia inſpicit æquinoctium, & pleniluniũ, nō tāquam*

obligata

obligata de iure diuino, ſed quia putat, ita expedire ad maiorem myſterij explicationem.

15. *Iuris poſitiui quæ ſunt, poſſunt ab eccleſia immutari, & alterari, vt libet, & vt ſibi expedire viſum fuerit.*

VErum inſurget hic ſtatim aliquis contra me, & dicet, Si æquinoctium eccleſiaſticum diſtinctum quid eſt ab æquinoctio vero & naturali, vt ſuperiori cap. num. 13. & ſeqq. aſſertum eſt, cur tanto nunc ſtudio quærenda eſt for-
1. ma reſtitutionis Kalendarij, & æquinoctij verni, in qua eruditiſſimi viri † tamdiu laborauerunt, & vſque adhuc laborant quaſi in dolore parturientium? Sufficiat eccleſiæ ſuum æquinoctium quod præſupponit, & alterum naturale negligat, & nihili pendat. Deinde cur eccleſia ſemper reprehendit eos qui cũ Iudæis Paſcha celebrabant, non ſolum quidem ob id, quia diem Dominicũ non obſeruarent, ſed etiam quia ſæpiſſime æquinoctium præuertentes in duodecimo mẽſe feſtum Paſchæ agebant? Si enim ſufficit æquinoctium reputatum, illi etiam cenſendi ſunt habuiſſe ſuum æquinoctium licet falſum, poſt quod Paſcha celebrarent. Poſtremo dicet aliquis poſtquam res ita habet, deberet eccleſia nõ aliud æquinoctium attendere, quàm verum & naturale, & iuxta illud, Paſcha ſingulis annis determinare, editis de ea re tabellis ſi opus ſit, vſque ad mille, aut bis mille annos.
2. Ad hæc vt reſpondeam ſciendum eſt, quòd in ſacri Paſchæ † celebratione duo interueniunt. Vnum quod ſe habet ſicut cortex, & littera; Alterum quod ſe habet ſicut medulla & ſpiritus. Sicut cortex quidẽ & littera eſt obſeruatio Solis & Lunæ; Sicut medulla vero & ſpiritus eſt vnitas, & conſenſus fideliũ in celebranda paſſione, & reſurrectione domini noſtri Ieſu Chriſti. Scopus principalis eccleſiæ eſt, integram, illibatamque ſeruare medullam & ſpiritũ in hoc feſto in primis & ante omnia; Deinde vero etiam corticem & litteram, quantum fieri fas eſt.
3. Hinc fit, quòd eccleſiæ † ſemper magis expedire viſum eſt ſequi potius medios motus, & ſuos habere cyclos ad Paſchæ ſollemnitatem oſtendendam, quàm ſi quotannis verum locum Solis, & Lunæ per aſtrolabium, aut aliud mathematicum inſtrumentum inueſtigaret; tum quia cycli, & medij motus ſunt faciliores, & multitudini fidelium magis accommodati; tum etiã quia ſunt magis vniuerſales, & vniformes, & diſputationibus, atque altercationibus minus obnoxij. Si enim veros motus ſequi ſe eccleſia profiteretur, continuo aliquis ſciolus, aut etiã peritus aſtronomus prodiret in medium, qui ex proprijs obſeruationibus aliud adſtrueret, & facile eccleſiæ errorem poſſet impingere. Adde, quòd ab antiquiſſimo tempore eccleſia nũquam aliter vſa eſt, niſi per cyclos & per medios mo-
4. tus Paſcha celebrare. Immo & priſcos Iudæos † in veteri Synagoga ita obſeruaſſe conſtat. vt ait Beda in lib. de ratio. temp. cap. 43. & Paſchaſinus inter epiſtolas B. Leonis papæ, poſt epiſt. 62. Vnde ſi quis aliam nunc inſiſtere velit viam, ipſa immutatione, & innouatione mẽtes fidelium ſine propoſito perturbaret. Fateor equidem, cyclos eccleſiaſticos ita eſſe debere compoſitos, vt quantũ fieri poteſt &

licet

licet, veris motibus proxime accedāt; neque nos per nimis deuia trahāt, aut quā longiſſime aberrare faciant. Sed cum hoc tamen illud etiam aſſero, quòd ſi caſus eueniat, in quo in alterutro defectus ſuſtinendus ſit, aut ſcilicet in cortice,
5. aut in medulla; ſine dubitatione eliget potius eccleſia, aliquod pati † detrimentum in cortice, quàm vllam vel minimam in medulla offenſionem ſuſtineat.

Et ex his puto rationem colligi poſſe, cur tamdiu vſque ad hæc noſtra tempora
6. dilata fuerit † Kalendarij Romani reſtitutio, ac noua Paſchæ celebrandi emendatio. Videbat namque eccleſia conſtitutionem cycli paſchalis a patribus Nicæni cōcilij ſub B. Siluestro, & D. Constantino magno editam tanta alacritate a catholicis omnibus, & vniuerſo orbe ſuſceptam, vt etiam ſi Lunæ & Solis curſus poſtea inciperent illinc ad multos annos ſatis notabiliter diſſentire, error tamen non perciperetur adhuc, aut ſaltem omnino diſſimulandus in ea vnanimi fidelium contenſione videretur. Teſtes ſunt huius rei & venerabilis Beda quadringentis annis poſt concilium Nicænum, & S. Anſelmus Cantuar. annis plus quàm ſeptingentis. quos ſupra citauimus cap. 77. num. 10. & 15. qui æquinoctiū verum in eo die, in quo a patribus conſtitutum fuerat, confici etiam tempore ſuo aſſerere non dubitabant. Poſtmodum vero cum deuiatio illa & Solis & Lunæ ita paulatim ſerpſiſſet longius, vt iam abſcondi non poſſet, & a cunctis viſu atque oculis perciperetur, tunc demum tractari cœpta eſt correctio, ſeu reſtitutio Kalendarij. Et ſub Nicolao quinto primum, deinde etiam in Lateranenſi concilio requiſitæ, propoſitæ, & auditæ ſunt variæ de ea re peritiſſimorum aſtronomorum ſententiæ. Editi ſunt etiam tractatus & libri non vulgares, neque pauci. Quin etiam exploratæ ſunt Principum chriſtianorum voluntates. Et omnibus perſpectis atque conſideratis inuenta eſt hæc res multo plus habere difficultatis in receſſu, quàm fronte præſeferebat. Vt nemo mirari poſſit, aut iuſte eccleſiam incuſare, ſi vſque adhuc per ſummos Pontifices huiuſmodi tractatio ad optatum finem perducta non fuerit. Totum enim quod ab illis fit aut geritur, totum etiam quod differtur aut omittitur, iuſtis de cauſſis putandum eſt fieri & omitti. Nam cum intentos illos eſſe oporteat medullæ in primis & potiſſimum, vt dixi, cauendum illis maxime eſt, ne dum corticem expolire ſtudent, medullæ aliquam partem violari ſentiant.

Nunc vero gratiæ a nobis agendæ ſunt Deo maximæ, cum eum habeamus ſum-
7. mum Pontificem Gregorium XIII. † qui maxima ſua prudentia, & dexteritate, qua a domino Ieſu Chriſto donatus eſt, ita omnes difficultates in hoc negotio ſuperabit, vt tādem eodem Domino præſtante & fauente opus perfectum & abſolutum eccleſiæ ſit redditurus; & ſicut feliciter huic rei manum appoſuit, ita etiam extremam manum eidem feliciſſime ſit impoſiturus. Is enim eſt hic ſummus Pontifex & æqui & iuſti tam obſeruantiſſimus, vnicuique reddi volēs quod ſuum eſt; vt non paſſurus ſit amplius, curſui Solis & Lunæ iuſtam menſuram non adſcribi, & celeberrimæ Paſchæ feſtiuitati ſua legitima tempora non aſſignari. Is etiam eſt hic ſummus Pontifex ſacrorum templorum extructor & adhibitis artificibus in operis vermiculati excellentia peritiſſimis ſupra omniū an-

CC tiquorum

tiquorum memoriam exornator; vt collapſi Kalendarij inſtaurationem, & ad
ſuum priſtinum nitorem, immo & longe etiam præſtantiorem lucem reſtitutio-
nem, ipſe iure merito ſit etiam præſtiturus. Is eſt hic ſummus Pontifex nobi-
lium & pauperum virginum ſubleuator, quæ abſque eius ope iuxta natalium
ſuorum conditionem e parentum domibus in lucem prodire non poſſent; vt
Kalendarium Romanum, nobiliſſimum quidem, ſi præſertim Nicænorum
patrum primariam conſtitutionem conſideres, ſed iniuria temporum in miſe-
riam lapſum ipſe ita ſit ſubleuaturus, vt nouis & præclariſſimis veſtibus orna-
tum comparere audeat in publicum, nihil iam timens amplius Iudæorum ſan-
nas, aut quorumuis malignantium hæreticorum deriſiones. Is eſt poſtremo
hic ſummus Pontifex Imperatori pijſſimo, Regibus catholicis, & Principibus
omnibus chriſtianis tam carus, atque omni debito cultu officioſe obſeruatus;
nihil inter eos exoptans magis, & omni ſtudio procurans, quam pacem, concor-
diam, & veram in ſancta religione atque fide tranquillitatem, cōciltans ſibi ani-
mos exterarum omnium nationum magnis præſtitis beneficijs, pluribuſque in-
ſtitutis maximo ſumptu collegijs ad earum duntaxat vtilitatem & ſalutem, vt
nihil timendum ſit, quidquid ab ore ipſius proditurum eſt, fore tamquam cæ-
leſtia monita a cunctis fidelibus in vniuerſo orbe terrarum obuijs vlnis, & omni
vt par eſt veneratione ſuſcipiendum. Accedit præterea, quòd poſt ſacroſanctum,
atque œcumenicum concilium Tridentinum, quod alterum Nicænum appel-
lare poſſis, ſub proxime præteritis Pontificibus ſummis celebratū, in quo dam-
natæ, & anathematizatæ ſunt hæreſes cum ſuis blaſphemis & impuriſſimis
auctoribus, poſt Breuiarij & Miſſalis Romani nouam atque concinnam editio-
nem nuperrime ab eius prædeceſſoribus diligentiſſime factam, nihil aliud nunc
reliquum eſſe videtur, niſi quòd ſub hoc Pontifice Maximo annus eccleſiaſti-
cus, & Kalendarium Romanum, & ſacratiſſimi Paſchæ ſollemnitas formam tan-
dem Deo propitio meliorem ſortiantur. Vt vndique ex omnibus circumſtan-
8. tijs & rationibus appareat, non alteri, quàm Gregorio XIII. † id muneris
quamgrauiſſimi perficiendi atque abſoluendi curam & gloriam fuiſſe à Domi-
no commiſſam & reſeruatam.

Hæc autem eo dixerim, vt oſtenderem, quòd quamuis ſi vmquam bene, nunc
certe optime ſperandum ſit, fore, vt æquinoctium vernum eccleſiaſticum per-
quamminimum diſtet a vero & naturali, tamen non id omnino nunc fiet puto,
9. ſicut neque hactenus vmquam factum eſt, † vt ita vnum alteri in omnibus &
per omnia coaleſcat, vt nihil prorſus ab inuicem diſtinguantur.

Quòd vero eccleſia, & catholici omnes ſæpiſſime Iudæos & hæreticos qui cum
Iudæis Paſcha obſeruabant reprehenderint, & maxima dignos oſtenderint ſub-
ſannatione, quòd Paſcha non legitimo tempore, ſed ante æquinoctium celebra-
rent; id quidem iure optimo feciſſe cēſendi ſunt, & maximis rationibus permo-
10. ti. Nam cum Iudæi † poſt paſſionem Chriſti totam medullam, & ſpiritum viui-
ficantem in hoc myſterio Paſchæ, ſicut in reliquis omnibus amiſiſſent, & ſolum
corticem, nudamque occidentem litteram ſequerentur, nōne riſu, & omni ſub-
ſannatione

ſannatione proſequendi erant, ſi illũ ipſum corticẽ quẽ tenebãt, denigratũ, & vi-
ciatũ eſſe, illis palàm fieret? Merito igitur dicere Eccleſia Iudaizãtibus poterat. Vt
quid miſeri medullã perditis ſeparãtes vos a matre veſtra, ſi cortex iſte, quẽ ſolũ
tanto ſtudio amplexamini, putridus eſt, & a debita ſui cõſtitutione alieniſſimus?
Addo, quòd Eccleſia ſi errat in hoc feſto, declinat vt plurimum in ſecundũ men-
10. ſem, at Iudæi, & Iudaizãtes, qui ante æquinoctiũ Paſcha celebrabant, declinabãt
11. in duodecimum; qui error longe maior † eſt, quàm primus. Nam quamuis in
anni circulo tam diſtet ſecundus menſis a primo, quàm primus a duodecimo;
tamen ijs, qui declinant in duodecimum menſem contingit quandoque, vt in
vno anno bis Paſcha celebrent, in altero vero nec ſemel quidẽ; quod non contin-
git ijs qui in ſecundum menſem declinant. Deinde ſecundus menſis in multis
caſibus ſubſtitutus eſt primo in celebrando Paſcha, ex conſtitutione ipſius Dei,
vt apparet Num. 9. & publice ac vniuerſaliter in ſecundo menſe celebratum fuit
ſollemniſſimum phaſe ſub Ezechia rege. 2. Par. 30. at de duodecimo menſe ni-
hil tale vmquam conſtitutum, aut obſeruatum legimus.
Præterea cyclus quo vtitur nunc eccleſia licet deprehendatur iam a rectis & de-
bitis terminis interdum deuiare, ab initio tamen per plurimos annos rectiſſime
12. procedebat. Vnde non videtur omnino falſum † quod innatur primordio ve-
ritatis. vt inquit tex. in l. cum filius. §. hæres. ff. de leg. 2. at Iudæorum cyclus &
nũc male procedit, & male ab initio cõſtitutus eſt, quãdo a catholicis deridebat.
Poſtremo accedit, quòd eccleſiæ nullus error poteſt adſcribi in celebrando Paſ-
cha, ſiue in ſecundum, ſiue in alium menſem declinet, etiam ſi centies magis
diſcederet ab æquinoctio, & a quartadecima Luna, quàm nunc diſcedat; quia
ipſa non ligatur lege veteri, neque Moſaycis conſtitutionibus, quæ euacuatæ
ſunt per Ieſum Chriſtum, in cuius morte, & reſurrectione lex conſummata eſt
13. & legalia omnia † ceſſauerunt, atque vim ſuam amiſerunt. Et quamuis eccleſia
14. in Paſchæ celebratione æquinoctium inſpiciat, & plenilunium †, id facit non
tamquam obligata de iure diuino, ſed quia putat, ita ſibi expedire, & congruum
eſſe ad maiorem, & inſigniorem explicationem eorum myſteriorum, quæ in hu-
15. iuſmodi celebratione prætendit. Quare cum ea, quæ iuris poſitiui ſunt †, poſ-
ſint per eccleſiam itidem immutari, & decrãtiue licet & vt ſibi expedire viſum
fuerit, quis recte valeat eccleſiam reprehendere, aut erroris inſimulare, ſi ipſa
in hac lege ſua diſpenſare ſe volens, factis quandoque oſtenderit, ſe nolle per
aliquod tempus ob quaſdam cauſſas ſibi notas lege veri plenilunij, aut veri
æquinoctij teneri? At infelices Iudæi, & iudaizantes hæretici, qui iugo legis
preſſi miſeram degunt ſeruitutem, & putant, ſe ex præcepto Dei adhuc ad talem
Paſchæ obſeruationem obſtringi, nonne merito redarguendi ſunt, ſi æquino-
ctium, & quartamdecimam Lunam ad vnguem non obſeruent, & tamquam
diuinæ legis tranſgreſſores ſubſannandi, ac veluti grauiſſimæ culpæ obnoxij, &
in magno errore verſantes digito etiam a pueris oſtendendi? Longe itaque di-
uerſa ratio eſt in eo quod fit ab eccleſia, & in eo quod fit a Iudæis, ſiue ab ijs,
qui Iudæos imitantur.

Ex his autem omnibus poſſumus tandem concludere, vt totum ad argumenti ſolutionem, quod pro Græcorũ opinione ſupra cap.73. in princ.ex æquinoctio verno factum eſt, applicemus, quòd argumentum illud, licet coloratum ſatis, vndique tamen,& ex omni latere infirmum, & non valide concludens apparet; Tum quia non conſtat, Chriſtum in viceſimaquinta die Martij crucifixum fuiſſe; Tum quia neque etiam conſtat, quòd in ea viceſimaquinta die fuerit æquinoctium; Tum demum quia etiamſi vtrumque conſtaret, non tamen adhuc neceſſario concluderetur, non potuiſſe ante eam diem a Iudæis Paſcha celebrari, niſi ſimul etiam probetur, in ea viceſimaquinta die Martij fuiſſe tunc a Iudæis illud æquinoctium collocatum, quod eorum cyclis in celebrando Paſcha deſeruiret. Late enim cap. ſuperiori oſtẽdimus num.13. & ſeqq. aliud eſſe æqui-
16. noctium † verum & naturale, & aliud æquinoctium habitum & reputatum, tum penes eccleſiam, tum etiam & multo magis penes ſynagogam: Quam aliquo fortaſſe deuio, & corrupto cyclo vſam fuiſſe tempore paſſionis Chriſti ex eo conijci poteſt, quòd facta diligenti annorum ſupputatione circa tempus illud paſſionis Chriſti per non nullos eruditiſſimos viros, & præſertim per Paulum Middelb.in 2.par. Paulinæ,lib.7.cap.1. & lib.8.cap.4. nullus tamen reperiri poteſt annus, in quo Luna decimaquarta paſchalis cadat in feria quinta aut feria ſexta,& in viceſimaquarta,aut viceſimaquinta die mẽſis Martij. Atque hæc quidem dicta ſufficiant circa præſens argumentum de æquinoctio verno.

DE RESTITVTIONE ROMANI Kalendarij. Cap. XXC.

1. *Paſcha non eſt celebrandum vt feſtum fixum nulla adhibita cõſideratione Lunæ.*
2. *Paſcha in celebratione tam æquinoctium, quàm plenilunium ſunt iuris poſitiui, quantum ad legem nouam ſpectat.*
3. *Aequinoctium vernum ſignãdũ eſt in viceſimaprima die menſis Martij. Non in decima.num.4. Neque in viceſimaquinta.num.11. Neq; in vltima num.13.*
5. *Feſtorum iuſtæ celebrationi non ſufficit, vt numerus dierum menſium reſpondeat, ſed requiritur præterea etiam,vt locus Solis apte conſentiat.*
6. *Natiuitatis Chriſti rectæ celebrationi non ſatis eſt vt in viceſimaquinta die Decẽbris peragatur,ſed etiam requiritur,vt in ſolſtitio brumæ, vel proxime poſt ſolſtitium celebretur.*
7. *Aequinoctio verno ſiue in decima, ſiue in viceſimaprima, ſiue in viceſimaquinta die Martij collocato, ſemper eodem modo tempus Quadrageſimæ erit calidum aut frigidum,& nihilo magis in vno,quàm in altero caſu temperatum.*
8. *Curſitationes Carniſpriuij olim ad oſtenſionem virium, nunc ad lucrum militum apparitorum exercentur.*
9. *Aequinoctij verni in conſtitutione patres Nicæni concilij ſequendi ſunt.*
10. *Aequinoctia & ſolſtitia immobiliter in ſuis ſedibus perſeuerare omnes fere veteres exiſtimauerunt.*

Sanctorum

12. *Sanctorum qui in Romano Kalēndario celebrātur maxima multitudo circa tempora Nicæni concilij floruit.*

14. *Nicæna ſynhodus potiſſimum ob duas cauſſas celebrata eſt; ob Arriani erroris confutationem, atque ob rectam Paſchæ ordinationem.*

NVnc conſequenter reliquum eſſet, vt quod alterum pro Græcis argumentum afferri poteſt, illud iam abſolueremus, niſi præſens locus me admoneret, vt poſtquam de æquinoctio verno, & de emendatione Romani Kalendarij ſermo nobis & diſputatio incidit, aliqua breuiter, quæ ad hanc rem facere poſſunt, in medium proponamus. Quod etſi non nihil alienum a materia de qua agimus videri poteſt, erit tamen alicui fortaſſe non iniucundum; Sed præſertim Chriſtophoro Clauio præceptori meo in Mathematicis præſtantiſſimo, & Antonio Lano medico excellenti, qui mihi quandoque magnis febribus laboranti, & in diſcrimine vitæ poſito opem attulit ſalutarem, ſpero rem quamgratiſſimam me facturum. Hi enim ambo Congregationi interuenientes, quæ ſuper negotio dictæ emendationis Kalendarij agitur coram Illuſtriſs. Cardinali Sirleto, & Reuerendiſs. Epiſcopo Montis Regalis, rogauerunt me, vt ego etiam in hac tractatione ſententiam meam proferrem. Quibus cum nullo pacto deeſſe poſſim, quamuis erubeſcam profecto verba ibi facere, vbi tot inſignes & eruditiſſimi viri pleniſſime & peregregie locuti ſunt, non nulla tamen quambreuiſſime potero, veluti anſer inter olores obſtrepens effabor.

Primum igitur dico, eorum opinionem, qui rei difficultate territi aiunt, ſol-
1. lemnitatem Paſchæ celebrandam eſſe vt feſtum fixum † poſt æquinoctium vernum nulla adhibita conſideratione Lunæ, reijciendā eſſe, & nullatenus in eccleſia admittendam; Nam cum huiuſmodi ſollemnizādi Paſchæ forma nunquam fere catholici vſi fuerint, ſed quidam tantum Montaniſtæ hæretici, quos Pepuzitas, ſeu Phrygas appellabant, vt patet apud Sozom. lib. 7. hiſt. eccl. cap. 18. & in Tripart. lib. 9. cap. 39. & apud Niceph. lib. 12. cap. 32. videretur nunc eccleſia illis dare manus, & tamquam victa, eorum nunc opinioni cedere, & conſentire; quos tamen maxime redarguendos cenſebat B. Anatolius Laodicenus Epiſcopus apud Euſeb. Cæſar. lib. 7. eccleſ. hiſtor. cap. vlt.
2. Et licet tam æquinoctium, quàm plenilunium ſint iuris † poſitiui in obſeruatione Paſchæ quantum ad legem nouam ſpectat, vt paulo ante diximus & ſtatuimus cap. præced. num. 14. Tamen cum ius illud fuerit ſemper ab initio chriſtianitatis vſu receptum ab eccleſia Romana, & in celeberrimo cōcilio Nicæno maxime ſollemnizatum, nulla ratione videtur mihi infringendum eſſe.

Secundo dico, æquinoctium vernum figendum non eſſe in decima, aut vndecima die Martij, vbi nunc reperitur, neque reſtituendum eſſe ad viceſimamquintam diem, vbi fuiſſe fertur tempore Chriſti, & minus trahendum eſſe ad vltimā
3. diem Martij; ſed in viceſimaprima die † vbi Patres Nicænæ ſynhodi ipſum conſtituerunt, collocandum eſſe per omiſſionem decem dierum.
4. Dixi, non eſſe figendum in decima die † Martij, quia eo modo poſſet cōtingere,

 quod

quòd Septuageſima eueniret in prima die poſt Epiphaniam, quod eſſet magnum inconueniens; ſi feſtum illud celeberrimum non haberet totam octauam ſollemnem cum iucunditate vocis Alleluia, aut ſi Dominica Diſputationis Ieſu Chriſti duodennis in templo, & Dominica Nuptiarum in Cana Galilææ factarum locũ ſuum poſt Epiphaniæ feſtum amitterent. Et quia etiam eo modo numerus Dominicarum poſt Epiphaniam minuendus eſſet, poſt Pentecoſten verò augendus; Et ſic nouæ rurſus componendæ eſſent Rubricæ, & Regulæ, & pſallendi ac Miſſandi formulæ tum in Breuiarijs tum in Miſſalibus. Quæ res negari non poteſt, quin pareret perturbationem, & maximum afferret diſpendium, & impenſam in publico, & in priuato perſonis omnibus eccleſiaſticis, bibliopolis, & impreſſoribus. Adde quòd nouas, & concinnas editiones poſt concilium Tridentinum factas, & bene conſtitutas Miſſalium, & Breuiariorum formulas tam cito velle iterum nunc immutare, & alterare, præſeferre videretur neſcio quid inconſtantiæ, & leuitatis ab apoſtolica ſede alieniſſimæ.

Addo præterea, quòd habenda ratio eſt feſtorum fixorum & immobilium, quæ ſtante æquinoctio verno in decima die Martij minime ſuis tẽporibus celebran-
5. tur. Non enim ſufficit ad inſtam feſtorũ celebrationem † vt numerus diei menſium bene reſpondeat, ſed requiritur prærerea etiam, vt locus Solis apte conſen-
6. tiat. Dicam verbi gratia, non ſatis eſt ad rectam celebrationem Natiuitatis † Ieſu Chriſti, vt in viceſimaquinta die Decembris huiuſmodi feſtum agatur, ſed etiam requiritur, vt in ſolſtitio brumæ, vel proxime poſt ſolſtitium celebretur. Et ſicut in hac re exactiſſimum, & punctualem gradum Solis non exigo, ita neque notabilem ab eo elongationem approbo.

Poſtremo accedit, quòd figere æquinoctium in decima die Martij vbi nunc eſt, fere nihil eſſet aliud, quàm quòd eccleſia indicaret, errorẽ quẽ hactenus iuſtis de cauſſis diſſimulauit, ſe nũc deprehẽdiſſe, minimeque emendaſſe; Cũ enim anni a debita ſui cõſtitutione lapſi, & trãſcurſi fuerint, cur ita in ea tranſgreſſione relinquẽdi ſunt, & nõ potius ad priſtinã formã reſtituẽdi? Auguſtus Imperator cum deprehẽdiſſet, quòd in annis præteritis ſex & triginta, intercalati eſſent dies duodecim, cũ debuiſſent intercalari nouẽ, nõ illi ſatis fuit, in poſterũ bene intercalare, ſed illum quoque errorem correxit, & annos duodecim ſine intercalari die tranſigi iuſſit, vt illi tres dies, qui per annos triginta & ſex vitio Sacerdotum excreuerant, ſequẽtibus annis duodecim nullo die intercalato deuorarentur. Quã rem bene explicat Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 14. Itidẽ ergo & nobis faciẽdũ eſt. Non obſtant modo quæ a non nullis in contrarium allegantur.

Et primo dum dicunt, quòd ſi collocaretur æquinoctium vernum in decima die Martij, ſequeretur inde eccleſiæ non parua commoditas; Nam tempus (inquiũt) Quadrageſimæ caderet in dies breuiores & temperatiores, in quibus fideles facilius ieiunarẽt, quàm in diebus calidioribus verno tẽpore iam adulto. Reſpõdetur enim, quòd hæc ratio tã inſulſa eſt, & hominẽ mathematico tã indigna (pace
7. eorũ dixerim) vt riſu, & cachinnis ſolis excipiẽda videatur. Siue æquinoctiũ † in decima die Martij figatur, ſiue retrahatur ad viceſimam primam aut viceſimamquintam,

quintam, aut aliã quamcũque, ſemper eodem modo tẽpus Quadrageſimæ erit
calidum aut frigidum, & nihilo magis in vno, quàm in altero caſu temperatum.
Calor namque & frigus temporum non dependet ab appellatione menſium aut
dierum, ſed a loco & conſtitutione Solis. Fac æquinoctium vernum deduci ad
Septembrem per ſex menſium ſiue omiſſionem, ſiue intercalationem, ſenties
proculdubio calores maximos æſtiuos in Decẽbri, & brumæ frigora in Iunio.
Similiter inepta ratio eorum eſt, qui aiũnt, quòd ſi figatur æquinoctium in deci-
ma die Martij, breuiarentur dies Carniſpriuij; & ex hoc reſultaret eccleſiæ vtili-
tas, quòd Bacchanalium abuſus in plurimis diebus ceſſaret. Quaſi vero Satan &
Aſmodæus ſupputãdi artem minime calleant, & neſciant ipſi trahere dies Bac-
chanalium ad feſta Natalitia Saluatoris, & vſque ad principium Aduentus, ſi ne-
ceſſe ſit in caſu quo traheretur dies Cinerum ad Ianuarium menſem. Quam-
quam etiam reſponderi poteſt ad hanc rationem, quòd ſperamus (gratiæ ſint Ie-
ſu Chriſto) breui omnem abuſum, & Bacchanalium memoriam ſumma pru-
dentia Gregorij XIII. Pont. Max. ſublatum iri, qui & laruatorum hominum
petulantiam non nullis iam ſuperioribus annis elapſis coercuit, & iniuſtas illas,
8. atque obſcœnas curſitationes † (quidni ita appellem?) quæ olim ad oſtenſionẽ
virium, nunc vero ad lucrum militum apparitorum exercebantur, præterito an-
no ſuſtulit, & in pias cauſſas, atque in eleemoſynarum largitionẽ pro ſubleuan-
dis Collegij Neophytorum neceſſitatibus felici tranſmutatione conuertit.
Quòd vero quidã poſtremo ratiocinantur, debere figi æquinoctiũ vernũ in deci-
ma die Martij, vbi nũc cælo labẽte reperitur, ad exẽplum patrũ Nicænorũ, qui ſi-
militer æquinoctiũ ibi conſtituerunt vbi tunc tẽporis inuentũ fuit; reſpondetur,
9. quòd ſi patres Niceni cõcilij in conſtitutione æquinoctij verni † ſequendi ſunt,
quemadmodum fas eſt profecto, vt eorũ in omnibus ſequi veſtigia procuremus,
argumentum in aduerſarios optime retorquetur, dicendo quòd pro tantorum
patrum honore & reuerentia non alibi ſtatuendum eſt æquinoctium, quàm vbi
ipſi illud collocauerunt. Alioquin ſi continue quo prolabitur ibi ſiſtendum eſſe
autumes, efficies quandoque poſt multa & multa annorum curricula, vt illic ce-
lebretur Paſcha, vbi Natiuitas eſt Chriſti. Quod quantam abſurditatem gene-
raret, nemo eſt, qui id inſpicere non poſſit.
At rurſus, Cur ergo (inquies) patres Nicæni concilij non retraxerunt & ipſi
æquinoctium vernum ad viceſimamquintam diem Martij, in qua erat tempo-
re paſſionis Chriſti, ſed in ea die maluerunt ipſum relinquere, in qua tunc tem-
poris conficiebatur? Dicam in hoc quid ſentiam, & rationi huic, atque interro-
gationi propoſitæ ſatisfacturũ me confido. Tẽpore Nicæni cõcilij nõ erat adhuc
bene perſpectus & plene cognitus Solis circuitus & curſus. Scimus quidẽ Iulium
Cæſarem annũ conſtituiſſe ex diebus 365. & qua ... quòd hæc Iuliana con-
ſtitutio paulo plus cõtineret tẽporis, quàm Solis requireret periodus, pauciſſimi
aut nulli erant, qui animaduerterent. Hinc factum eſt, vt fere omnes exiſtima-
10. rent, æquinoctia, & ſolſtitia † immobiliter in ſuis ſedibus perſeuerare, & opinio-
nes de eis ab antiquioribus acceptas retinentes, eaſdem per manus nullæ in eis

facta mutatione poſteris traderẽt,& ſcriptis etiã demãdarent. Cœpit poſtea Pto-
lemæus errorẽ deprehendere,ſed tamen tam exiguũ detexit, vt in trecẽtis annis
vnius duntaxat diei differentiã conſtitueret. Quare cũ patres Nicænæ ſynhodi
viderent æquinoctiũ ea tempeſtate in viceſimaprima die Martij reperiri, facile
ſuſpicari poterãt, vel ſuperiores aſtronomos in ſuis obſeruationibus fuiſſe dece-
ptos, vel Ptolemæi obſeruatione attenta, vnius tantum diei pro reductione æqui-
noctij ad tempus paſſionis Chriſti, mutationem eſſe faciendam. Et tamen cum
vulgo recepta eſſet ſententia a multis auctoribus celebrata tẽpore Iulij Cæſaris,
Auguſti,& ſequentium Imperatorum, quòd æquinoctium vernum in viceſima-
quinta die Martij perageretur; in tãta hac rei difficultate, & obſcuritate, contra-
riãtibus ſibi inuicẽ obſeruationibus,& Scriptorũ teſtimonijs, ſatius eſſe iudica-
uerunt patres illi ſapientiſſimi ibi æquinoctium figere, vbi ipſum tunc certiſſi-
me inſpiciebant, quàm temere vlla facta mutatione ipſum in eum locum retra-
here, in quem præciſe & recte retrahendum eſſe ignorabant.
Adde, quòd ante concilium Nicænum nulla ſollemnis præceſſerat eccleſiæ con-
ſtitutio de æquinoctio verno in viceſimaquinta die Martij pro Paſchæ celebra-
tione collocãdo. Immo vero in illa ſynhodo Palæſtinæ, ſub Victore papa a Theo-
philo Cæſareen. cõgregata, ſtatutũ fuerat, vt Paſchæ terminus in viceſimaſecun-
da die Martij initium ſumeret: quamuis Epiſcopi dicerent, ſumendũ eſſe initiũ
in viceſimaquinta, vbi æquinoctiũ eſſe aſſerebant. Cũ itaque Nicæni patres in-
ſpicerent, Paſchæ terminum optimo, & aptiſſimo loco ſe habere in dicta viceſi-
maſecunda die Martij; ibique etiam ad eumdem terminũ tunc tẽporis congrue-
re veri æquinoctij ſedem, quid aliud decernere poterant, niſi vt in eodem loco
dictus terminus perſeueraret,& nulla inde deturbatione amoueretur? Quæ ra-
tio non ſolum concludit pro tempore Nicæni concilij, ſed etiam & multo ma-
11. gis pro noſtra hac tempeſtate. Vt quid enim nobis † reducendum eſt æquinoc-
tium ad viceſimamquintam diem Martij, cum minime conſtet in ea die tẽpore
Chriſti peragi illu † ſolitũ fuiſſe? De qua re latius vidimus ſupra cap. 75. & ſeqq.
Cui rationi nunc altera etiã accedit, ꝙ Eccleſia non ſolũ celebrat feſtiuitates Ieſu
Chriſti, ſed etiã reliquorũ Sanctorũ memorias, & Natalitia veneratur: At illorũ
plurima multitudo requirit, vt potius ad viceſimãprimã, quàm ad viceſimãquin-
tã diẽ Martij æquinoctiũ vernũ reducamus. Inſpice Romanũ Kalendariũ, quãtã
12. ibi Doctorũ, Confeſſorũ, Martyrũ, Virginũ turbã † reperies, quæ non niſi ad tẽ-
pora Nicæni concilij, circa quod vel parum ante, vel parum poſt floruit, accom-
modari poteſt? Quod ſi ad viceſimamquintam diem æquinoctium trahas, dum
ſoli Incarnationi Verbi Dei in hac re oculos figendos putas, totam reliquorum
Sanctorum ſtationem deturbabis; Immo & Natiuitati ipſius Verbi Dei in carne
maximum afferes præiudicium; eo enim modo celebraretur ante confectum
brumæ ſolſtitium; quod apud me abſurdius multo eſſet, & magis repugnaret
myſterio, quàm ſi tribus diebus poſt ſolſtitium, feſtum illud peragatur.
13. Quantum vero attinet ad vltimã diẽ † Martij, nulla ratio eſt, neque etiã ſuperfi-
cie tenus colorata, quæ id ſuadeat. Dices, ſequi inde, ꝙ vniuſquiſq; mẽſis reſpon-
debit

debit perfecte motui Solis in vnoquoque ſigno. At hoc in primis falſum eſt, inæqualitas enim motus Solis in Zodiaco,& motus augis ipſius,faciũt, vt id præſtare nullo pacto valeas. Deinde ſi hæc ratio nihil mouit Iulium Cæſarē auctorem anni, & menſium noſtrorum,qui Solis maxime periodum cõſiderauit, cur mouere debet Eccleſiam, quæ nihil inde ſuſceptura eſt lucri,aut commoditatis, ſed contra potius damnum in ſuis feſtiuitatibus celebrandis non exiguum? Concludo itaque ex his omnibus, æquinoctium vernũ ad locũ ſuum in viceſimamprimã diē Martij reducendum eſſe, neque vlterius protrahendũ; ne patri-
14. bus Nicænæ ſynhodi † quæ potiſſimũ ob Arriani erroris confutationē, atque ob rectam Paſchæ ordinationem celebrata eſt, vt inquiũt S. Athanaſius in epiſt. ad omnes orthodoxos de ſynhodis Arimini, & Seleuciæ,in princ.& S.Epiphan. in Panario, hær.70. contra Audianos. ſapientiores eſſe videri velimus.

DE RESTITVTIONE ROMANI Kalendarij. Cap. XXCI.

1. *Aequoctiũ vernũ reducēdũ eſt ad viceſimãprimã diē Martij per decē dierũ omiſſionē ſimul vnico actu faciēdã. Quæ omiſſio faciēda eſt in mēſe Octobri īmediate poſt feſtũ S. Frãciſci.nu.3. Indictis prius ſupplicationib⁹,& ieiunio.nu.7. In ea aũt omiſſione decē dierũ mutabiē littera Dñicalis.nu.4. Et quædã feſta Sanctorũ trãsferēda erũt.nu.5. Nõ tñ ordo Dñicarũ poſt Pētecoſten īterrũpēd⁹ eſt.nu.6.*
2. *Malum minus eligendum eſt de duobus malis.*
8. *Aequoctiũ vt ꝑpetuo ſeruet ſedē ſuã ī Kalēdario,ceſſãdũ eſt qñq, ab ītercalatione biſſexti. In annis.ſ.quibuſq, cētesimis,exceptis qngētesimis,& milleſimis.nu.9.*
10. *Aequoctij anticipatio ad vnũ diē fit in annis.120.aut.125.ſecũdũ veriorē ſñiam.*
11. *Aequinoctium vernũ a tempore Nicæni cõcilij vſque ad præſens anteuertit ſedē ſuam non per plures dies, quàm vndecim, neque per pauciores quàm decem.*
12. *Odia reſtringi,& fauores conuenit ampliari.*
13. *Numerus completus & perfectus ponitur interdũ pro incõpleto, & imperfecto.*
14. *Paſcha potius celebrandum eſt in ſecundo menſe poſt æquinoctium,quà in duodecimo ante æquinoctium.*
15. *Luna potius ſecunda,quàm vltima accipienda eſt pro prima.*
16. *Luna ſecunda communiter incipit primum eſſe viſibilis.*

Tertio dico, decem dierum omiſſionem, qui eximendi ſunt pro æquinoctij verni reductione,non in pluribus annis biſſextilibus, neque etiam in plu-
1. ribus menſibs,ſed totam ſimul vnico actu † faciendam eſſe.

Dixi,non in pluribus annis; nam ipſe (fateor) & omnes etiã alij (vt puto) videre tandem cupimus ſi domino Deo placeat, hanc emendationē factam,& completam in diebus noſtris. Quòd ſi tamdiu immorandũ ſit,torquebit nos non ſemel neque parum, longiſſima quadraginta annorum exſpectatio. Ad quos ſi ætatē meam peruenturam ſperem, cum annũ iam ſeptimũ & quadrageſimũ numerē,

inſipiens

inſipiens ſim profecto, & merito amens ab omnibus videri debeam.

Adde, quòd in quadraginta annorum ſpatio neceſſe eſt quandoque alijs ſuccedentibus Principibus, rerum ſtatus mutentur: Et quis ſcit, ſi alius alio vertens cogitationes ſuas, hanc annorum emendationem eodem modo ſit probaturus, aut euitaturus? Dicet fortaſſe, ſatis omiſſum fuiſſe intercalationis, neque opus eſſe, vt decem dies eximantur, ſed ſufficere ſi pauciores exempti fuerint.

Præterea quod me adhuc magis mouet eſt, quòd fruſtra fit per plura quod fieri
2. poteſt per pauciora, & quòd de duobus malis minus † eligendũ eſt: At multo minus malũ eſt, ſemel tantũ ſeriem annorũ interrũpere, & cyclũ litterarũ Dominicaliũ perturbare, quàm ſi toties idẽ fiat, & repetatur. Quis negare poteſt, Ephemeridibus, Tabulis aſtronomicis, & mille eiuſmodi cõpoſitionibus minus detrimenti quęturũ, ſi ſemel tantũ, atque vnica faciẽda illis ſit ſubtractio, aut additio, quàm ſi decies eadẽ ſeries interrũpat? Quæ ratio ſuadet, neque in quadraginta annis, neque in decẽ quidẽ menſibus huiuſmodi decẽ dierũ exẽptionẽ diuidendã eſſe.

Cui prætere adijcitur, quòd ſi vnica ſubtractione decẽ illi dies ex menſe aliquo demantur, nihil cuiquam iuris deperibit, neque alicui damnũ aut præiudiciũ in annuis aut menſtruis præſtationibus inferetur; nam cũ decẽ dies tertia ſint pars vnius menſis, deductione facta dictæ tertiæ partis omnes ſolutiones fient; & ſic proportionaliter, & pro rata parte (vt vocant) ſalaria, ſtipendia, cenſus, pẽſiones, ſocietates, lucra, emolumenta, & quæcunque denique ſiue annuæ ſiue mẽſtruæ præſtationes, & ſolutiones minuentur. Ad cuius rei declarationem magni profecto ponderis, & maximi faciẽdæ poterit emanare aliqua conſtitutio a ſummo Põtifice, ab Imperatore, a Regibus, & alijs Principibus chriſtianis. At ſi decẽ illos dies in decẽ mẽſes diſpertias, videberis mẽſes omnes integros, & perfectos reliquiſſe, cum detruncatio vnius diei nullius fere ſit, aut valde minimæ conſiderationis; & tamen reuera lucrum ab alijs iniuſte ſublatum, alijs indebite tribues.

Quarto dico reducendo ad praxim quæ ſuperius dicta ſunt de omiſſione decem dierũ, quòd nullibi fortaſſe cõmodius in Kalendario videbitur alicui dicta omiſſio collocari poſſe, quam in principio menſis Aprilis, in cuius primis decẽ diebus nullæ indictæ ſunt Sanctorũ feſtiuitates, ita quòd ſtatim poſt trigeſimãprimã diẽ menſis Martij ſequatur dies vndecima menſis Aprilis, & deinde duodecima decimatertia & reliquæ oẽs ſucceſſiue per ordinẽ. Verũ quoniam circa illud tẽpus ſolet celebrari Paſcha, in quo nimis periculoſe erraretur ab ijs, qui nihil intelligũt, niſi quæ cõtinua experiẽtia, & lõga cõſuetudine didicerũt, iccirco ſatius mul-
3. to erit, hãc omiſſionẽ facere ĩ mẽſe Octobri † imediate poſt feſtũ S. Frãciſci, quod celebrat quarta die dicti mẽſis, poſtquã ſequat proxime decimaquinta dies eiuſdẽ mẽſis, & deinceps decimaſexta, decimaſeptima, & ſeriatim reliquę oẽs prout iacẽt.
4. In prædicta autẽ omiſſione decẽ dierũ mutanda erit neceſſario littera Dñicalis † & retrocedendum erit in cyclo Solari ad nonã litterã anteriorẽ cõputatis vtriſque extremis. Ponamus (exempli gratia, vt res clarior fiat) omiſſionẽ huiuſmodi faciendam eſſe in anno Dñi ſequenti. 1582. prout indicatur in Compendio nouæ rationis reſtituendi Kalendariũ ab Aloyſio Lilio inuentæ. Eo anno curret littera

Dñicalis.

Dñicalis.G.eritque annus cõmunis ſecundus poſt biſſextilem. Nam præcedens annus.1580. fuit biſſextilis, annus præſens.1581. eſt cõmunis primus poſt biſſextilem, & ſequens annus.1582. erit cõmunis ſecundus poſt biſſextilẽ, vt dixi. Feſtũ igitur S. Franciſci celebrabitur eo anno in feria quinta, nam in quarta die Octobris ſignata eſt littera.D. quæ eſt quinta poſt litterã.G. Et cũ immediate poſt feſtũ S. Franciſci ſequi debeat dies decimaquinta Octobris, cui aſſignata eſt littera.A. fiet, vt prædicta littera.A. erit feria ſexta. Et deinde littera.B. aſſignata decimæſextæ diei Octobris, erit Sabbathũ. Et cõſequẽter littera.C. quæ eſt diei decimæſeptimæ, erit Dñica. Et ſic facta erit mutatio litteræ Dñicalis a littera.G. in litterã.C. & non in quamcũque litterã.C. ſed in eã, quæ eſt ſimiliter ſecunda poſt biſſextilem, ſicut littera.G. quæ prius currebat. Quã litterã.C. ſecundã poſt biſſextilem nono loco reperies in cyclo ſolari ante dictã litteram.G. decurriſſe anno præterito.1574. Sequenti vero anno.1583. qui erit tertius poſt biſſextilẽ, curret littera Dñicalis.B. & anno.1584. biſſextili cõſequẽter duplex erit littera Dñicalis.A. & G. Quæ oĩa facile in adſcripto ſchemate cycli Solis inſpicere hic poteris.

Quoniam vero in dicta omiſſione decem dierũ facta in mẽſe Octobri poſt feſtũ S.Franciſci contingit inueniri feſtũ S.Marci papæ, & conf. ſimplex, cum cõmemoratione SS.Sergij,Bacchi,Marcelli,& Apuleij martyrum; & feſtum SS Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij martyrum, ſemiduplex; & feſtũ etiam S Calliſti papæ,& mart. ſimiliter ſemiduplex:.& abſurdum videretur, ſi nulla facta dictorũ
5. Sanctorũ memoria menſis ille eo modo detrũcatus tranſigeretur; ideo feſta illa † transferri poterunt, vt immediate celebrentur poſt omiſſionem dictorum decẽ dierum, hoc pacto. Poſt feſtũ S.Franciſci immediate in proxima ſexta feria, quã diximus futuram eſſe diem decimamquintam Octobris celebretur feſtum ſemiduplex S. Dionyſij, & ſociorum martyrum, cum commemoratione S.Marci papæ,& conf.& SS.Sergij,Bacchi,& ceterorum martyrum. Et in Sabbatho ſequẽti, quod erit ſextadecima dies Octobris, celebretur feſtum S. Calliſti papæ & martyr. ſemiduplex. Et deinceps omnia celebrentur poſtea quemadmodum in Kalendario poſita ſunt: Hoc tantum animaduerſo, vt non interrumpatur ordo,
6. & numerus † Dominicarũ poſt Pẽtecoſten, ita quòd decimaſeptima dies Octobris, quæ erit Dominica, ſit quidem Dominica tertia Octobris omiſſa ſecunda, quæ nullum habet initium ſcripturæ, ſed remaneat decimaoctaua poſt Pentecoſten, quemadmodum in ordine ſecutura erat, ſi nulla facta fuiſſet omiſſio dierum. Ad quod egregie oſtendendum pro recitatione diuini officij & feſtorum celebratione inſeruire poterit libellus Dominici Veglenſis, qui inſcribitur Kalendarium perpetuum. Cuius tabula 25. ſeruiet dicto anno. 1582. vſque ad diẽ quartam Octobris, poſt quam fiet omiſſio decem dierum, & facta dicta omiſſione, ac celebrato feſto S. Calliſti papæ & mart. vt dixi ſupra, ſeruiet Tabula 35. eiuſdem libelli vſque in finem anni.

Ne autem error contingat in dicto menſe Octobri, in quo ſupponimus faciendam eſſe ademptionem ſupradictam decem dierum, deſcribam hic ſeriatim quindecim dies illius menſis incipiendo ab vltima Septembris, pro ijs, qui recitant diuinum officium ſecundum vſum Romanæ eccleſiæ.

SEPTEMBER.

30. G. Dominica. 17. poſt Pentec. 1. Octobris. Hieronymi presbyteri conf. & eccleſiæ Doct. Duplex. Nona lectio de Homilia,& commem. Dominicæ. Dicuntur Veſperæ Defunctorum.

OCTOBER.

1. A. Fer. 2. Remigij epiſcopi, & conf. Duæ lectiones de initio 1. lib. Machab. vt in præced. Domin. Dicitur 2. Noct. cum Laudibus Defunctorum.

2. B. Fer. 3. De ea. Lectiones currentis feriæ. Tria reſponſoria 1. Noct. præced. Dominicæ, quia primo ponuntur.

3. C. Fer. 4. De ea.

4. D. Fer. 5. Franciſci conf. Duplex.

15. A. Fer. 6. Dionyſij, Ruſtici, & Eleutherij martyrũ Semiduplex. Et commem. S.Marci papæ, & cõf. & SS. Sergij, Bacchi, Marcelli, & Apuleij martyrũ.

Sabb.

16. B. Sabb. Calliſti papæ & mart. ſemiduplex. Pro domin. antiph. ad Magnif. Lugebat.
17. C. Dominica 18. poſt Pentec. 3. Octobris. Sex lectiones de Dominica 3. Oct. Reliqua de Dominica. 18. poſt Pentec. Veſperæ ſine cómem. Dominicæ.
18. D. Fer. 2. Lucæ Euangeliſtæ. Duplex.
19. E. Fer. 3. De ea.
20. F. Fer. 4. De ea.
21. G. Fer. 5. Hilarionis abb. & commem. SS. Vrſulæ, & ſociarum virginum, & martyrum.
22. A. Fer. 6. De ea.
23. B. Sabb. Officium B. Virg. Pro Domin. antiph. ad Magnif. Exaudiat.
24. C. Dominica 19. poſt Pentec. 4. Octobris. Sex lectiones de Domin. 4. Oct. Reliqua de Dominica 19. poſt Pentec.

Et ſic conſequenter reliqua ordinanda ſunt, prout habentur in Kalendario Romano, & ſpecifice in Ordine diuini Officij, quod Kalendarium perpetuum appellatur, Tabula (vt dixi) 35.

7. Arbitror præterea huiuſmodi decem dierum omiſſionem faciendam eſſe, indictis prius ſupplicationibus, † ieiunio trium dierum, & cum promulgatione Indulgentiarum in forma Iubilæi; non quòd ſuſpicer, aliquid ineſſe periculi in ea vnius menſis mutilatione, & quaſi verendum eſſe, ne fractus illabatur orbis: hæ enim ineptiſſimæ næniæ ſunt hominum ignorantium, & gentilitio forte adhuc errore inuolutorum; quin potius exiſtimo, & compertum habeo, temporum curſus, & feſtiuitatum omnium celebritates clariores per eam, & multo quàm antea illuſtriores redituras; ſed ob id, Iubilæum, & reliqua indicenda dixi, vt res fiat cum maiori ſollemnitate, & ad plurimorum notitiam perueniat: Vt cũ vulgares interrogauerint, Quid eſt hoc? Quid ſibi volunt hæ ſupplicationes? reſpondeamus, Gregorium XIII. Pont. Max. & ſapientiſſimum ſtatuiſſe emendare annum, & Kalendarium Romanum ad rectam ſacratiſſimi Paſchæ, & ceterorũ feſtorum celebrationem; proindeque rogandum eſſe Deum omnium bonorum auctorem, vt rem hanc, & prudentiſſimum domini Papæ conſilium nobis, ac toti reip. chriſtianæ bene & feliciter vertat; ne ſint in nobis ſchiſmata aut diſſenſiones, ſed idem omnes dicamus, idem omnes in vniuerſo orbe ſentiamus. Poteritque appellari annus ille, annus correctionis, ſiue annus emendationis, ſiue poſtremo annus reſtitutionis.

8. Quinto dico, annum labaſcentem in futurum retinẽdum eſſe per omiſſionem alicuius intercalationis, ne æquinoctia † ſedes ſuas amplius in Kalendario mutent. Id autem facillimæ eſt probationis; nam cur diem vnum quarto quoque anno intercalamus, niſi quia Solis periodus, ac circuitus ita poſtulat? Eadem igitur ratione quandoque ab intercalando ceſſandum eſt, quia ita exigit curſus Solis, ac periodus. Quod ſi Iulius Cæſar qui annum inſtituit, nihil de hac ceſſatione ordinauit, ſed perpetuo vſque ad hæc noſtra tempora, ſeruata annorum biſſexti-

biſſextilium ratione, quarto quoque anno intercalatum eſt; id tamen nihil nos debet impedire, aut in contrariã ſententiam trahere; Nam Iulius Cæſar errorem in ſuis intercalationibus neque deprehendit, neque ſuſpicatus eſt: At nos qui longa experientia docti earum defectum ſenſimus, atque oculis vidimus, æquum eſt, vt vel icti tandem ſapiamus.

Sexto & poſtremo dico, intercalationem in quibuſque annis quingenteſimis, ac
9. quibuſque milleſimis † retinendã, in quibuſque vero reliquis centeſimis omittendam eſſe, ita vt anni ſecuturi. 1700. 1800. &c. 1900. ex biſſextilibus fiant communes; annus vero bis milleſimus remaneat biſſextilis. Deinde rurſus omittatur intercalatio in anno. 2100. & ſequẽtibus quibuſque annis centeſimis vſque ad annum. 2500. in quo biſſextus retineatur. Vt hoc modo quaſi ſequentes nos
10. opinionem Ioan. Stoffler. † quæ cum experientia proximius concordat, & non nullis viris in Mathematicarum diſciplinarũ cognitione peritiſſimis magis arridet, curſum Solis probe in ſua iuſta menſura contineamus.

Dixi, quaſi ſequentes opinionẽ Ioan. Stoffler. Nam Albategnius quidẽ putauit, in annis. 106. fieri vnius diei anticipationem; Alphonſus vero rex in annis. 134. Sed Ioan. Stoffler. mediam inter vtramque viam eligens, in annis. 120. Cuius
11. ſententia ex eo mihi videtur melior, quia conſtat, a tempore Nicæni concilij †, celebrati (vt aiunt) anno Domini. 322. in quo ſcimus æquinoctium vernũ fuiſſe collocatum in viceſimaprima die Martij, vſque ad hæc tempora non per plures integros dies æquinoctium dictum antreuertiſſe ſedem ſuam, quàm vndecim ad ſummum, neque per pauciores quàm decem. Quare colligitur, quòd iuſtior eſt Ioan. Stoffler. & noſtra ſententia quæ decem cum dimidio dies fere adæquat, quàm Albategnij opinio, quæ ad duodecim dies prope aſcendit; aut Alphonſi regis, quæ ad nouem cum dimidio non pertingit. Putoque in hac re magis attẽdendã eſſe totius huius longiſſimi temporis ſimul cõſiderati experientiã, quàm vnius aut alterius tẽpeſtatis ſeorſim factas a diuerſis aſtronomis obſeruationes. Accedit præterea, ꝙ ſiue huius, ſiue illius aſtronomi veriores ſint de anni quantitate opiniones, adhuc tamen aſſerere non vererer, in qualibet annorum centuria omittendã eſſe intercalationẽ, exceptis vel tantum milleſimis, ſi Albategnij ſequaris ſententiam, vel exceptis etiam quingẽteſimis, ſi Ioan. Stoffler. & noſtra, aut etiam Alphõſi regis opinio magis placeat. Nam illa Aloyſij Lilij intercalandi ratio, vt tres primi quique centeſimi communes, quartus vero quiſque centeſimus intercalaris ſit, præterquàm quòd cũ experientia minus conſona eſt, pareret in retinenda memoria confuſionem, & facile anſam præſtaret erroris atque confuſionis. Vnde ſimpliciſſime dicendum videtur, eccleſiaſticam conſtitutionẽ debere potius ſequi eã in rebus huiuſmodi opinionẽ, quæ facilior eſt, & ſimplicior, & retinendæ memoriæ congruentior, atque in conſeruanda fideliũ conſenſione commodior, quàm ſequi exactas aſtronomicas ſupputationes cum periculo errãdi in calculo annorũ: Præſertim vero in caſu noſtro, in quo & incertũ videtur, quænã ſententia ſit omnino verior, & Solis curſui ad vnguẽ aptior; & in quo per ſpatiũ duorũ aut triũ milliũ annorũ, error in æquinoctio cõtingere nõ poteſt,

poteſt, ſi noſtrā intercalandi rationē ſequaris, niſi vnius, aut duorū ad ſūmū dierū; qui error tam modicus eſt in tanto tempore, vt fere conſiderari non debeat. Neque obſtat, quod quidam aiunt, minime in hac re attendendos eſſe annos cēteſimos Iubilæos, ſed ſequendam potius eſſe naturam rerum, vt ſi in annis. 106. ſecundum Albategnij opinionem omittenda eſt vna intercalatio, ea omittatur in anno. 104. aut. 108. qui biſſextiles ſunt; ſi vero ſecundum opinionem Ioannis Stoffler. in annis. 120. ceſſandum eſt ſemel ab intercalando, ſimiliter in dicto temporis ſpatio centum & viginti annorum non intercaletur, nulla habita ratione annorum centeſimorum Iubilæorum; cum in ijs quæ natura conſtant, naturaliter procedendum ſit; Iubilæi vero anni tanquam res ſpiritales, ſuas habeant contemplationes, & intentiones myſticas, quas non eſt opus cum naturalibus coniungere, ac admiſcere. Reſpondetur enim ad hanc rationem, quòd nos non dicimus, ob id omittendam eſſe intercalationem in annis centeſimis; quia anni illi Iubilæi ſunt, & ſpiritales; hæc enim ratio potius faceret ad oppoſitum,
12. cū ſciamus, quòd odia † reſtringi, & fauores conueniat ampliari. iuxta tex. in c. odia. de reg. iur. lib. 6. Sed quia anni centeſimi Iubilæi ſunt numeri perfecti, & completi, notabiles, omnibus noti, & ad rem memoriæ commendandam aptiſſimi & commodiſſimi. Præſertim cum frequentiſſimum ſit apud omnes, & in ſa-
13. cris etiam litteris vſurpatum, vt numerus completus † & perfectus interdū ponatur pro numero incompleto, & imperfecto. Quod ſi in annis cēteſimis deſint verbi gratia ſex anni ſecundum Albategnium, vel viginti ſecundū Ioan. Stoffler. vel vigintiquinque ſecundum nos, ad omittendam intercalationem, id parum refert eccleſiæ, quæ ſequitur medios motus, & quæ poteſt horas decem & octo, ac etiam pauciores pro integro die accipere, & poſtea in alijs ſequentibus annis compenſationem facere; vt quod vni annorum centuriæ ſupereſt, alteri adijciatur. Quòd ſi quis maximi faciendam putet vnius diei ademptionem ab anno Iubilæo, poſſet per ſummum Pontificem extendi annus quiſque centeſimus Iubilæus vſque ad feſtum Epiphaniæ ſequentis anni, vt ſic nemo conqueri haberet de illo die adempto, & reſtitutio fieret in ſextuplum.

Dixi etiam ſupra intercalationem omittendā eſſe in annis. 1700. 1800. &. 1900. nulla facta mentione anni. 1600. quia ibi cum de proximo inſtet annus ille, retinendus eſt biſſextus, ne nimis æquinoctium promoueamus verſus finē mēſis, quod ſatis bene in ſua ſede collocatū fuerit per decem dierum ſubtractionē in anno. 1582. (vt ſuppoſuimus) faciendā. Et regula perpetuo ab Eccleſia tenenda ſit quantū fieri poteſt firmius, vt ſi neceſſe ſit in alterutrum declinare, celebretur
14. potius Paſcha † in ſecundo menſe poſt æquinoctium vernū, quàm in duodecimo ante æquinoctium. Quēadmodum etiam in pronuncianda Luna ita tem-
15. perandus eſt Lunaris cyclus ab eccleſia, vt potius ſi neceſſe ſit, ſecunda Luna, † quàm vltima, accipiatur pro prima. Tum quia eccleſiæ ita hactenus ſemper viſa eſt; Tum etiam quia, quòd ſecunda Luna capiatur pro prima, aliqua adeſt ratio,
16. quia ſcilicet tūc primum communiter incipit Luna † eſſe viſibilis; at quòd vltima pro prima pronuncietur, nulla ſubeſt ratio, quæ id ſuadeat.

Modus

Modus autem, qui teneri debeat in accipienda littera Dominicali poſt omiſſam in aliquo anno centeſimo intercalationem, idem fere eſt, quem ſupra deſcripſimus ſeruandum fore poſt factam ademptionem decem dierum in anno. 1582, hoc tamen addito, & animaduerſo, quòd dum diximus ibi, retrocedendum eſſe ad nonam litteram anteriorem in cyclo Solari, hic ad duodecimam anteriorem litteram retrocedendum eſſe dicamus. Vt ſi (verbi gratia) in anno. 1700. currãt in ordine litteræ Dominicales. C.B. aſſumatur ſola littera. C. per totũ illum annum, vt fiat annus communis ex biſſextili: Et deinde ſequenti anno. 1701. aſſumatur littera Dominicalis. B. non quæcumque, ſed quæ eſt prima poſt biſſextilem; quæ reperietur (vt dixi) in cyclo Solari, in duodecimo loco a dictis litteris C. B. retrocedendo in anteriores litteras, vt facile in appoſito hic ſchemate cycli Solaris inſpicere poteris.

Atque hæc quidem dicta ſufficiant quantum ad motum Solis, qui in Paſchæ celebratione attendi debet. Quibus illud vnum addẽdũ exiſtimo, me in omnibus ſuppoſuiſſe, æquinoctium vernum noſtra hac tempeſtate confici in die decima, & vndeci-

& vndecima Martij. Id autem feci, nō quia ita ego ex proprijs obſeruationibus nouerim, ſed quia ita omnes dicunt, ita omnes Tabulæ docent. At nihilominus vellem, quòd res hæc non ſolum conſtaret per Ephemerides, & per Tabulas, ſed etiam deprehenderetur, & ſciretur per claras & manifeſtas obſeruationes. Nam cum ex hoc fundamento reliqua fabricæ conſtructio pendeat, cauendum eſt, ne vlla aliqua in eo vacillatio ſuboriri poſſit.

DE RESTITVTIONE ROMANI Kalendarij. Cap. XXCII.

1. *Lunæ motus in celebratione Paſchæ neceſſario & ipſe inſpicitur.*
2. *Aureus numerus iam pro prima Luna oſtendit quintam; vnde apparet, non aureum, ſed plumbeum potius vocitandum.*
3. *Aurei numeri innouationes, & remedia minime videntur bona, ſed periculoſa, & eccleſiæ incommoda. Similiter eiuſdem aurei numeri æquationes non videntur bonæ. num. 4. & 5.*
6. *Nouitas in aliquo caſu ne dum eſt vtilis, ſed etiam neceſſaria.*
7. *Luna ſingulos dies Kalendarij ſpatio certi temporis æquales habet in ſuis coniunctionibus & oppoſitionibus ad Solem.*
8. *Menſes Lunares ita alternatim procedunt, vt vnus ſit triginta dierū, alius viginti nouem. Hæcque alternatio ſpatio decem & nouem annorum quinquies interrumpitur, fiuntque duo menſes continui triginta dierum. num. 9.*
10. *Cyclos habere perpetuos & ſempiternos, perfectos, & exactiſſimos ad Paſchæ celebrationem, ſanctæ Chriſti eccleſiæ militanti non conuenit, neque expedit.*
11. *Chriſtus factus eſt eccleſiæ ſemel Paſcha in hac mortali vita; & iterum fiet illi Paſcha in alia vita, ſed multo clarius, & perfectius.*
12. *Paſcha in faciēdo ſi eccleſia interdū parūper deficiat, & aliqua in hoc ſæculo quāque nigredine adſpergatur, ſpe futurorū hanc præſentē triſtitiā cōſolari poteſt.*

1. NVnc conſequenter aliquid dicēdum eſt de motu Lunæ, qui & ipſe † neceſſario inſpicitur in celebratione Paſchæ. Et quidem ad Lunæ motum dignoſcendū duo (vt video) nobis proponuntur. Primū eſt Cyclus decemnouennalis aurei numeri. Alterum eſt Cyclus epactalis Aloyſij Lilij. Operæpretium vero eſſet, adductis rationibus decernere, vtrū præſtet eccleſiæ, & conducibilius ſit, ſequi hunc potius, an illum. Equidem me non tanti facio, vt rei huic pro dignitate ſatisfacere valeam, quæ & ingenium in mathematicis diſciplinis magis exercitatum, & alijs ſtudijs, atque occupationibus non intentum requireret. Tamen ne videar deeſſe penitus, dicam aliquid quambreuiſſime, & quæſtionis huius ſolutionem, ſi ita videbitur, peritioribus relinquam.
Contra cyclum epactalem duo potiſſimum a quibuſdam allegari ſentio.
Primum, quòd tollit aureum numerum, rem antiquiſſimam, & a ſanctis patribus Nicænæ ſynhodi conſtitutam, ſeu potius acceptatam.

Secundum, quòd nouus eſt, & ſua hac nouitate deterrere nos poteſt.
Verum ad primum reſpõdetur, quòd nihil mirum videri debet, ſi tollat aureum
numerum, quia aureus ille numerus appenſus fuit in ſtatera, & inuentus eſt
minus habens. Cœperat quidem bene in initio, & ob id minime reprehenden-
di ſunt Niceni patres, ſed tamen poſtea longiſſimi temporis curſu ita a recto
2. tramite deuiauit, vt iam pro prima Luna † oſtendat quintam, & appareat
non amplius aureum, ſed potius plumbeum vocitandum eſſe. Vulpes (vt eſt in
prouerbio) non iterum capitur laqueo; Cur ergo volumus in hac noua Kalen-
darij reſtitutione eccleſiam rurſus ad eundem lapidem impingere; quod ſtu-
pidi eſt hominis, & ſolis væcordibus conceſſum. vt inquit S. Gregor. Nazianz.
in epiſt. 15. ad Boſporium?

At dices; Quãuis aureus numerus defectiuus appareat, poteſt tamen innouari,
& a ſuis ſedibus immutatus ſurſum verſus per quinque dies trahi in Kalẽdario;
& etiam adhibita quando opus fuerit æquatione ſuſtineri.

3. Aduertendum eſt, quòd remedia hæc allata † minime videntur bona, ſed po-
tius periculoſa, & eccleſiæ incommoda. Si immutes nunc aureum numerum,
& ſurſum trahas, conſequenter quãdoque poſtea propter intercalationis omiſ-
ſionem iterum (credo) immutabis, ac deorſum impelles, & rurſus propter aliã
omiſſionem ad aliam ſedem deijcies, ita vt nullibi ipſum conſiſtere, & perſeue-
rare ſinas. At hoc quantæ eſt abſurditatis? In primis miram induces in Breuia-
rijs, & Miſſalibus cunctis difformitatem. Hoc impreſſum erit ſecũdum nouam,
illud ſecundum veterem aurei numeri poſitionem: Rurſus hoc ſecundum vnã,
illud ſecundum aliam emendationem: Et afferes loco remedij perturbatio-
nem, & confuſionem maximam.

Equidem fatebor paruitatem ingenij mei. Habeo domi Miſſalia, & Breuiaria
non nulla, neque ita pridem ſed intra pauciſſimos annos Romæ & Venetijs
impreſſa. Quædam ex his in Kalendis Ianuarij pro aureo numero annotatam
habent vnitatẽ; quædam habent in eiſdem Kalẽdis numerum decimumnonũ;
quædam ternarium. Rurſum quædam ex his indicant hoc anno. 1581. currere
ex aureo numero quinarium, quædam ſenarium. Deus bone, quænam hæc eſt
varietas & confuſio? Niſi quandoque confugerem ad Paulinam Middelbur-
genſis, aut ad Kalendarium Ioan. Stoffler. aut alicuius eiuſmodi doctiſſimi viri,
ita iam traxiſſent me per deuia impreſſiones iſtæ, vt neque nouæ, neque veteris
viæ veſtigia amplius agnoſcerem. Quòd ſi tot mutationes factæ ſunt, cum mi-
nime opus eſſet, & ijs inconſultis, ad quos ſpectabant, quid facturos putamus
impreſſores, & ſciolos, cum id ex eccleſiæ auctoritate fieri poſſe exiſtimabunt?
Statim, vt vænaliores libros faciant, dicent, ſe dare Kalendarium & aureum nu-
merum correctum: & dabunt verius vtrumque corruptum.

Addo deinde, quòd ſiue correctum, ſiue corruptum dabunt, eccleſiaſtici, & ali-
cuius peritiæ viri, aureum numerum conſiderantes in Kalendario, deli [illegible] era
videre quandoque primariam illius numeri conſtitutionem, quam illi [illegible]
runt ſancti patres Niceni, & quantũ ab ea elongatus, aut immutatus poſtea ſit.

Quo

Quo modo autem vlla huius rei relinquetur memoria, ſi aureū numerū per Kalendariū ita miſere trahas, vt modo ſurſum, modo deorſum, nunc per vnū, nūc per duos, nunc per quinque, nunc per plures etiā dies eū propellas? Videtur itaque via hæc immutādi ſæpius aureū numerū nō eſſe bona, neque eccleſiæ expedire, cum & periculum errandi, & impenſarū nouarū diſpendiū ſæpius afferat.

4. Aequationes † ſimiliter, quæ ad illum numerum ſuſtinendum proponuntur, eiſdem inconuenientibus, & fortaſſe etiam pluribus laborant. Videturque mihi, eiuſmodi æquationes, & ſuſtentacula adhibere, idem prope eſſe ac ſi velis in veſtimentum vetus vſu attritum & lacerum, panni noui immittere commiſſuras, quæ (vt Saluator ait Matth. 9.) & plenitudinem veſtimenti tollunt, & peiorem ſciſſuram faciunt.

Inquiunt enim non nulli, tranſigendum fore ſpatio certi temporis a loco aurei numeri diē vnū, & poſtea ſpatio alius temporis dies duos, deindeque dies tres, & quattuor, & quinque, & plures prout opus fuerit. Sed per huiuſmodi tranſactionem, ſeu tranſitionem incurrimus ea pericula, & abſurda, quæ recitauimus ſupra. Impreſſores ſcilicet, atque non nulli alij cum primum ſentient appropinquare tempus huiuſmodi tranſitionis faciendæ, volentes hoc trāſigendi, ſeu tranſeundi labore leuare Clericos, immutabunt ipſi aureos numeros a ſuis ſedibus, vt ibi ſint, vbi eſſe cōputandi ſunt: ac incipient ex hoc varietates eſſe in Kalendarijs mirificæ. Præterea eſto quòd nulla futura ſit immutatio aut varietas in Kalendarijs ab impreſſoribus facienda, adhuc abſurdum videtur, velle hoc pacto tranſigere dies & aureos numeros retinere vbi eſſe non debeant. Fiet enim, 3
vt vbi habetur (verbi gratia) vnitas, ibi computandus ſit numerus duodenarius, vnitas autem in inferiori ſpatio computanda ſit. Quòd ſi ita omnes numeri extra ſuos terminos computandi ſunt, vt quid amplius ſedes ſibi indebitas occupent? Ad nihil aliud videbuntur ibidem perſeuerare, niſi vt errandi anſam præbeant, & vnum pro alio accipiendi.

5. Rurſus alij † inquiunt, diſpoſito aureo numero in Kalēdario poſt factam ipſius reſtitutionem, poterit hæc æquatio adhiberi, per quā dictus aureus numerus ſuſtineri in omne æuum optime valeat in ſuis ſedibus. Nempe vt nulla facta ipſius mutatione in Kalendario, fiat poſt ſpatiū certi tēporis, puta centū viginti annorū, ipſius aurei numeri mutatio in voce tantū, vt cum (verbi gratia) cucurrerit pro aureo numero numerus decimus, ſequenti anno loco vndecimi currat numerus decimusnonus. Et ſic per hanc ſolam vocalē mutationē aureus numerus perpetuo illibatus conſeruabitur. At in primis hæc aurei numeri mutatio, quæ fieri dicitur in voce tantū, videtur mihi in voce, & in re fieri potiſſimum. Nā cū a tempore Niceni concilij vſque huc ſemper hic numerorum ordo perſeuerauerit abſque vlla facta vnquam interruptione ab vno ad decemnouem ſucceſſiue procedens, quo modo non maxima rei erit mutatio, ſi hanc aurei numeri decemnouennalis cōtinuatam ſeriem perturbes? Deinde eſto, quòd hæc mutatio in voce tantum appellata, nihili ſit facienda, adhuc non videtur eſſe ſufficiens ad continendos aureos numeros in ſuis locis. Quod facile apparebit, vbi facienda

mutatio ſit ab vno aureo numero ad alium ſibi non immediate cohærentẽ, ſed interiecto ſpatio ſequentem. Finge (exempli gratia) in vltimo anno cycli centũ & viginti annorum currere pro aureo numero decemnouem, & faciendam eſſe mutationem vnius diei ad inueniendum locũ Lunæ in Kalendario. Si loco vnitatis, quæ ſequi deberet, accipias ſecundum hanc regulam numerum nonum, iam mutationem efficies duorum dierum, quia in Kalendario poſt vnitatem nõ ſequitur immediate numerus nonus, ſed eſt locus vnus intermedius vacuus, & deinde ſequitur numerus nonus. Quare per huiuſmodi vocis mutationem errorem non auferes, ſed variabis dumtaxat a ſuperiori ad inferiorem locum. Idẽ ſimiliter feceris, ſi loco aurei numeri ſecundi accipiendus ſit decimus, ſi loco tertij vndecimus, ſi loco quarti duodecimus, ſi loco quinti tertiusdecimus, ſi loco ſexti quartusdecimus, ſi loco ſeptimi quintusdecimus; Et demum idem eſto iudicium aliorum eadem forma ſequentium numerorum.

Nunc ad eamdem obiectionem factam contra cyclum epactalem reſpondetur alio modo, nempe, quòd ille cyclus non tollit omnino aureum numerum, ſed conſeruat potius & manu tenet quantum poſſibile eſt, & quantum conſeruabilis eſt; nam ſeries illa decem & nouem numerorum nõ interrumpetur, ſed perdurabit perpetuo in ſuo curſu, quemadmodum prius durabat. Hoc tantum ab aureo numero auferetur, ne ſuo officio fungatur in Kalendario, poſtquam ſine errore diutius eo fungi non poterat.

Ad ſecundam obiectionem reſpondetur, quòd cyclus epactalis non debet hoc
6. titulo reijci, quia nouus eſt, quia nouitas † in caſu noſtro ne dum eſt vtilis, ſed etiam neceſſaria. Cum enim experti fuerimus, veterem aurei numeri viam ducere nos per ſaltus inuios in anfractus, non quo tendimus; iter nouum proculdubio tentandum eſt. Quod ſi & ipſum metam a nobis intentam forte fortuna non attinget, venia tamen magis dabitur nobis primũ experientibus, quàm ſi veterem viam tortuoſam, nobiſque cognitam, adhuc calcandam, & rurſus ingrediendam exiſtimemus.

Adde, quod cyclus ille licet nouus, fuit tamen iamdiu plurimis oſtenſus, & a multis examinatus, nihilque in eo apparet, quod fini, quem intendimus repugnet. Mihi ex eo ſaltem videtur magis probandus, quàm aureus numerus, quòd implet omnes ſedes Kalendarij, & nullum diem relinquit vacuum. Nam cum
7. Luna ſingulos dies Kalendarij † ſpatio certi tẽporis æquales habeat in ſuis coniunctionibus & oppoſitionibus ad Solẽ, quænã illa eſſe poteſt religio, vt quoſdã dies nouilunijs aptos deputemus, quoſdam vero tamquam ineptos reijciamus? Ad hæc cyclus ille epactalis multo faciliorẽ, & magis intelligibilem, & ab omni ſumptu liberam admittit æquationem quandocũmque opus eſt, per mutationẽ vnius tantummodo litteræ, ſeruata etiam ſerie numeri decemnouennalis, quàm aureus numerus admittat. Quare (vt videtur) multo commodior apparet ſine dubitatione hic cyclus, quàm ipſe aureus numerus.

Quòd autem hic cyclus motui Lunæ medio optime reſpõdeat, ex eo colligitur, ꝙ quilibet cyclus decemnouẽnalis huius cycli epactalis ita alternatim procedit in ſuis

8. in ſuis menſibus,† vt vnum mēſem ſemper faciat triginta dierum, alterum vero vigintinouem: hancque alternationē ſepties interrumpat, ſexies quidem faciendo dues menſes continuos triginta dierū, ſemel vero in decimonono & vltimo anno dum redit ad ſuum principium conſtituēdo duos menſes immediatos vigintinouem dierum. Quod motum Lunæ mediū egregie quadrat. Et quamuis Paulus Middelburg. in 1. par. Paulinæ lib. 9. cap. 1. aſſerat, in quolibet cyclo de-
9. cemnouennali ſufficere, ſi quinque tantum emboliſmi fiāt† triginta dierū præter ordinem alternationis, cæteros vero menſes & emboliſmos conſtituere præſtet alternantes cōtinue (vt dictū eſt) a diebus triginta ad vigintinouem. Tamen hoc non multum refert, nam in vno tantū cyclo decemnouennali, qui plurimas in Kalendario ſedes dimittit vacuas, poteſt forte bene obſeruari regula illa quā ipſe tradit; at vbi omnes dies implendi ſunt, & non vnus dumtaxat, ſed triginta conſtituendi ſunt cycli decemnouennales in Kalendario ſibi inuicē apte concatenati, ſatis eſt, ſi quēadmodū fiebat etiā prius in cyclo aurei numeri, ille emboliſmus ſextus triginta dierū præter ordinē, compēſetur ſeptimo emboliſmo vigintinouem dierū præter ordinē, vt ſic tamdem redeat iuſtus numerus omnium dierū quarūlibet Lunationū in ſingulis cyclis decēnouennalibus contingentiū. Concludo itaque, hunc cyclum epactalem idoneū videri, & bonum ad eccleſiæ vſum, aut certe minus malum, quàm aureum numerū. Quòd ſi ſpatio longiſſimi temporis aliquid poſtea detegatur nunc nobis omnino latens, per quod huiuſmodi cyclus reddi videatur inutilis, hoc non debet nos torquere, aut nimis anxios reddere. Tum quia eccleſiæ non erunt ligatæ manus, quin poſſit emēdare quod actū eſt, & in futurū prouidere quæ agenda ſint. Tū quia ſatis eſt eccleſiæ, adhibuiſſe nunc diligentiā quam potuit maiorem & meliorē accerſitis peri-
10. tis, & longo tractatu eorū opinionibus diſcuſſis. Velle autē modo cyclos† certiſſimos, exactiſſimos, perpetuos, & ſempiternos, abſque vllo minimo errore procedentes, ſanctæ Chriſti eccleſiæ militanti neque conuenit, neque expedit. Profitetur enim illa, ſe exſpectare dominū Ieſum Chriſtum venturum quandoque de cælis in maieſtate ſua, qui ab huius præſentis Paſchæ ſollemnitate, quæ Solis & Lunæ varietatibus & mutationibus ſubiacet, trāsferat ipſam ad celebrādū Paſcha illud nouū, ac purum, & perfectiſſimum, quo Solis tandem & Lunæ curſibus ſtabilitis, ſperat ſe immobiliter in ſempiternitate fruiturā. Quēadmo-
11. dum enim Chriſtus ſemel† in hac mortali vita factus eſt illi Paſcha, ita cōfidit, & certiſſime credit, quòd fiet illi iterum Paſcha in alia vita immortali, ſed multo clarius & perfectius. Quam rem optime paucis verbis declarat S. Gregor. Nazianz. in orat. 2. in Paſcha. circa fin. vbi ita inquit. Iam vero Paſchæ participes erimus nunc quidem adhuc in figura, licet magis perſpicua, quàm in lege veteri (legale enim Paſcha, nec enim docere verebor, figuræ figura erat obſcurior) aliquanto poſt autē perfectius, & purius: cum videlicet illud nouum filius Dei nobiſcum in regno patris bibiturus eſt, patefaciens, ac docens, quæ nunc minus plene declarauit. Hæc ille. Tunc itaque eccleſia ſancta cunctis defectibus, atque omni ignoratione procul expulſis, tota pulchra, & candidiſſima effecta,

ſtellarum lucem ſuo ſplendore ſuperans, Paſcha illud iucundiſſimum peraget, a quo neque vlla rerum mutabilium ſucceſſione, neque vllo amplius temporũ circuitu dimouebitur, ſed ipſa illud perſpicue intuens, pleniſſima ſecuritate tenebit. Nunc vero ſi in hoc altero Paſcha celebrãdo, non nihil parumper quan-
12. doque † deficiat, & aliqua interdũ nigredine in hoc ſæculo adſpergatur ſpe futurorum hanc præſentẽ triſtitiam conſoletur; atque oculos dirigens in cæleſtia, ibi ſe ſuum Paſcha gaudeat, ſine errore, ſine defectu, ſine mutatione, ſine obſcuritate, & ſine fine facturam: præſtante id domino Ieſu Chriſto ſponſo ſuo, qui cum Patre, & ſancto Spiritu regnat in æternum Deus. Amen.

Hæc habui, quæ in hac tractatione reſtitutionis Kalendarij, & feſti Paſchæ celebrationis, a propoſito meo parumper digrediens, breuiter quantum valui, dicerem. In quibus ſi quid minus caute, minuſue prudenter, vel ſi quid etiã minus fortaſſe audacter aſſerui, veniam peto, atque in omnibus correctioni ſanctæ matris eccleſiæ in primis & ante omnia, & deinde etiã quorũcumque melius quam ego ſentientium, me ſubmitto, rogans ſingulos atque obſecrans, vt quæ a me dicta ſunt æqui ac boni conſulentes, ita ea accipiãt, ac ſi (vt vere ſunt) ab vno quopiam homine particulari propriam ſententiam explicante proponerentur. Nõ enim meum eſt ſtatuere, vel docere; ne quod in veteri eſt prouerbio illud mihi obijciatur, Sus Mineruam. Ceterum quæcumque tãdem in hac materia a ſummo Pontifice proficiſcentur, ea me profiteor ſuſcepturum, & tamquam meliora ac ſaniora conſilia pleniſſime, & libentiſſime laudaturum. Immo vero non dum ſummi Pontificis decreta (quod nullam poteſt habere inter catholicos eccleſiæ filios dubitationem) ſed etiam eruditiſſimorum virorum ſententias huic negotio deputatorum, & inter hos Reuerendiſſimi Epiſcopi Montis Regalis, viri vndequaque in theologicis, & mathematicis diſciplinis doctiſſimi, ac præſertim etiam Illuſtriſſimi Card. Sirleti, quem toto orbe celeberrimum, vere bibliothecam ſpirantem, & viuum Muſæum appellare poſſumus, ſemper maximi faciam: illaſque meis quibuſlibet poſthabitis ratas & firmas me habiturum atque amplexurum conſtituo, & polliceor.

DE FESTO PENTECOSTES. Cap. XXCIII.

1. *Pentecoſtes dies, in qua miſſus eſt Spiritus ſanctus, fuit in Dominica.*
2. *Pentecoſte ſignificat Quinquageſimam.*
3. *Pentecoſte dicitur inſtituta apud Hebræos in memoriam datæ legis. Alij dicunt in memoriam ingreſſus populi in terram promiſſionis. num. 13.*
4. *Lex vetus quoto die data fuerit in monte Sinai ab egreſſu populi de Aegypto, variæ referuntur Doctorum ſententiæ. & num. 5. 7. 9. & 11.*
6. *Mẽſes Lunares apud Iudæos alternãtur a triginta diebus ad vigintinouẽ. et nu. 8. Alij dicũt, ꝙ mẽſes oẽs in ſacris ſcripturis intelligũtur triginta dierũ. num. 10.*
12. *Pentecoſtes diei feſti celebratio aliunde ſumitur, quàm ex die datæ legis.*

Pentecoſtes

14. *Pentecoſtes dies erat quinquageſimus a die manipuli oblati, & in eadem feria celebrari habebat, in qua manipulus ſpicarũ oblatus fuerat. Manipulus autẽ quo die offerri deberet, variæ referuntur Doctorũ ſententiæ.nu.15.16.& 17.*

ALterum nobis nunc reſtat vltimo examinandum argumentum, quod pro Græcorum opinione poſſet afferri. Illud autem eſt huiuſmodi. Videtur, quòd dies ſollemnis Paſchæ, Luna ſcilicet decimaquinta non fuerit dies Paraſceues, in qua crucifixus eſt Dominus, ſed Sabbathum ſequẽs, ob hãc rationem.
1. Quia dies Pentecoſtes † in qua miſſus eſt Spiritus ſanctus ſuper Diſcipulos, fuit in Dominica, vt habet traditio eccleſiaſtica: Et cõſtat ex Leuit.cap.23.quòd dies Pentecoſtes erat dies quinquageſimus non a die primo ſollemni Paſchæ incluſiue, ſed a ſecunda die, Luna ſcilicet decimaſexta, in qua offerebatur manipulus ſpicarum, a qua die numerabant Iudæi ſeptem hebdomadas integras, quibus tranſactis dies deinde immediate ſequens quinquageſimus, erat dies Pentecoſtes. Ex qua cõputatione apparet, quòd ſi dies ſollemnis Paſchæ Luna videlicet decimaquinta fuiſſet in feria ſexta, dies Pentecoſtes fuiſſet in Sabbatho. Cum ergo ex eccleſiæ (vt dixi) traditione habeamus, quòd dies Pentecoſtes fuerit in Dominica, ſequitur, quòd dies ſollemnis Paſchæ fuerit in Sabbatho.

Pro ſolutione huius argumenti declarandum eſt a nobis quoto die præciſe a celebratione Paſchæ dies Pentecoſtes ageretur apud Iudæos. Et quoniã variæ ſunt opiniones Doctorũ, videndum eſt, quænam probabilior appareat: Vt ſic demũ claram reſponſionem afferre poſſimus ad id quod in contrarium obijcitur.
2. Pentecoſte † (vt hinc exordiamur) quinquageſimam ſignificat in lingua græca,
3. & inſtituta dicitur apud Hebræos in memoriam dationis † legis, quæ quinquageſimo die a die Paſchæ in Ægypto celebrati data eſt a Deo in monte Sinai. Sed quo modo computentur hi quinquaginta dies poſt Paſcha in Ægypto celebratum, Doctores diſcordant.
4. S. Auguſtinus † in lib. quæſt. veter.& noui teſt. vel quiſquis auctor fuerit illius libri, cap.95. in 1. edit.& lib.2.quæſt. ſuper Exho. cap.70.& in epiſt. 119. ad Ianuarium, cap.16. quæ eadem habetur inter opera B.Hieronymi, Tom.9. epiſt. 21. aſſerit, datam fuiſſe legẽ in die tertio menſis tertij, ex tex. Exho.cap.19. Vnde colligit diem illum tertium menſis tertij fuiſſe quinquageſimum a decimoquarto die primi menſis, in quo immolatum erat phaſe; includendo vtraque extrema. Nam ex primo menſe habentur dies decẽ & ſeptẽ, ex ſecũdo triginta, & ex tertio tres. qui omnes ſimul faciũt dies quinquaginta. Ex quo ſequitur, quòd dies Pentecoſtes ſit in eadem feria, in qua fuit dies immolationis phaſe, quartadecima videlicet Luna. Et ita quemadmodum primum Paſcha (inquit S. Auguſt.) in Ægypto celebratum fuit in feria quarta ad veſperam, quæ erat decimaquarta dies menſis primi, ſic data fuit lex in monte Sinai in feria quarta, quæ erat dies tertia menſis tertij. Et quemadmodum nos etiam ſemper celebramus Paſcha in die Dominico, ita diem Pentecoſtes ſemper celebramus ſimiliter in die Dominico.

Hanc B. Auguſtini opinionem ſequitur Glo. ordin. Exho. 19. in ver. menſe tertio. & in ver. in die hac. & in ver. die autem tertio. & ibidem Dionyſ. Carthuſ. & Beda Act. 2. vbi hæc verba habet. Notandum iuxta hiſtoriam, quòd apud antiquos, dies Pẽtecoſtes, id eſt quinquageſimæ, quo lex data erat, ab occiſione agni computabatur. Hic autem non a Domini paſſione, ſed ſicut B. Auguſtinus exponit, ab eius reſurrectione dies quinquageſimus, quo Spiritus ſanctus miſſus eſt computatur, qui redeunte ſigni veteris exemplo ipſe ſibi manifeſtiſſime diem Dominicum ſuo conſecrauit aduentu. Quo etiam temporis articulo verum Paſcha die Dominico monſtrauit eſſe celebrandum.

5. Cum hac opinione concordat etiam Ruper. abb. Tuitien. † quãtum ad id quod eſt in ea principale, quòd ſcilicet lex data intelligatur die quinquageſima ab immolatione phaſe, & in eadem feria, in qua fuit occiſus agnus paſchalis in Ægy-
6. pto. Sed in vno diſcordat ab eadẽ, quia ipſe facit vnum menſem † viginti nouẽ dierũ, & aliũ triginta, prout Lunaribus menſibus, quos apud Iudæos in vſu fuiſſe ait, conuenit. Et iccirco dicit, legem intelligi debere datã fuiſſe non in die tertio menſis tertij, in quo audita ſunt tonitrua, & ſonitus bucinæ, vt plerique (ait) negligenter legentes putant, ſed in die quarto, in quo lecta fuit lex a Moyſe, & acceptata a populo. vt patet Exho. 24. Atque ita habet ipſe Ruper. lib. 3. ſuper Exho. cap. 23. & 41. & lib. 2. in Leuit. cap. 34. & lib. 10. de diui. offic. cap. 12.

7. Aliqui vero † exiſtimantes legẽ datam fuiſſe tertio die menſis tertij, & alternantes ſemper menſes iuxta Lunæ ætatẽ per tricenos, & vndetricenos dies, dicunt legẽ fuiſſe datam non quinquageſimo, ſed quadrageſimonono die ab immolatione phaſe, qui tamen dies dicatur quinquageſimus per ſynecdochen. Atque huius ſentẽtiæ videtur fuiſſe Beda, qui in lib. de tempor. cap. 5. & in lib. de ratio. cõputi, cap. 6. & 11. regulã tradens computandorũ menſiũ ad intelligentiam ſacræ ſcripturæ, infert in lib. de ratio. temp. cap. 9. ad propoſitam quæſtionẽ noſtrã his verbis. Antiqui menſes ſuos non a Solis, ſed a Lunæ curſu computare ſolebant; Vnde quoties in ſcriptura ſacra ſiue in lege, ſiue ante legẽ quota die mẽſis quid factũ, dictumue ſit indicatur, nõ aliud quàm Lunæ ætas ſignificatur, a qua ſemper Hebræi, quibus credita ſunt eloquia Dei, antiquo patrum more menſes obſeruare non ceſſant. Et infra. Quos menſes propter Lunæ circulũ, qui viginti-
8. nouẽ ſemis diebus cõſtat, tricenis, vndetricenisque † diebus alternantes, ſecũdo demũ, vel tertio anno exacto, menſẽ ſuperfluũ, qui ex annuis vndecim Epactarũ diebus cõfici ſolet, intercalãt. Vnde nõ nullo moueor ſcrupulo, quo modo maiores noſtri diẽ, qua lex data eſt, quæ eſt tertia mẽſis tertij, quinquageſimã ab agni occiſione cõputẽt, ponẽtes videlicet primi mẽſis reſiduos dies decẽ & ſeptẽ, quia tredecim priores fuerãt ante Paſcha trãſacti, ſecũdi triginta, tertij tres, qui fiunt ſimul dies quinquaginta: cũ cõſtet, duos menſes Lunares nõ ſexaginta, ſed quinquaginta nouẽ diebus debere concludi, ac per hoc in ſumma tẽporis memorati non plus quàm quadraginta nouẽ dies inueniri. Niſi forte putandũ eſt, ſynecdochicos, quæ eſt regula ſanctæ ſcripturæ frequẽtiſſima cõputari. Hæc Beda. Cuius hac opinione ſtante ſequeretur, quòd ſi phaſe in Ægypto immolatũ fuerat feria

quarta,

quarta, lex data cenſeretur in monte Sinai feria tertia.
9. Alij rurſus ſunt† qui putât, legē datā fuiſſe quinquageſimo die nō ab immolatione phaſe, ſed a ſolleni die Paſchæ, a Luna ſcilicet decimaquinta primi menſis. vt eſt Magiſter hiſtor. ſcholaſt. ſuper Exho. cap. 38. & Guill. Durāt. in Ration. lib. 6. cap. 107. num. 9. Qui dicunt, legē datā fuiſſe die quarto mēſis tertij, & oēs mēſes faciunt triginta dierū. Dictus enim Magiſter in dicto loco ait, quòd in exponēdo
10. ſacras ſcripturas, triginta dies pro menſe† ponimus, quaſi mediā inter Lunares & Solares menſes eligendo viā: Lunares enim infra tricenariū inueniuntur quidā, vltra vero non, Solares vero plures hunc numerū excedūt. In vno tamen differunt inter ſe hi auctores; quia Magiſter dicit, diem quartum menſis tertij fuiſſe illum, in quo audita ſunt tonitrua, & ſonitus bucinæ, & viſa ſunt fulgura. Guill. vero ait, fuiſſe illum, in quo lecta fuit lex populo, & acceptata.
11. Poſtremo Nicol. de Lyra† ſuper Exho. cap. 19. ſecutus Rabbi Salomonem dicit, legem datam fuiſſe quinquageſimo die a ſollemni die Paſchæ, & egreſſionis populi de Ægypto, non incluſiue, ſed excluſiue, ſcilicet die ſexto menſis tertij, & facit menſes Lunares, ita quòd duo menſes contineant quinquaginta nouem dies. Et hanc eamdem computationem ſequitur ibi Caiet. Dicunt autem, quòd ſextus ille dies tertij menſis, fuit ille in quo audita ſunt tonitrua & fulgura, & in quo data eſt lex verbo tenus.

Modo ſi dies Pentecoſtes Iudæorum ſecundū ſupraſcriptas opiniones attendenda ſit, nulla nobis opinio obſtabit, niſi hæc poſtrema. Nam ſecundū alias opiniones fuiſſet dies Pētecoſtes in qua miſſus eſt Spiritus ſanctus vel in feria quarta, vel in feria quinta, vel in feria ſexta, tenendo opinionem Latinorum de die Paſchæ, in qua crucifixus eſt Dominus. Vel tenendo opinionem Græcorum de die Paſchæ fuiſſet dies Pentecoſtes aut in feria quinta, aut in feria ſexta, aut in Sabbatho. At ſecundum vltimam opinionem Nicolai de Lyra, & Caiet. fuiſſet dies Pentecoſtes ſequendo Latinos in Sabbatho, ſequendo autem Græcos in Dominica. Et cum traditio eccleſiæ Dominicam diem celebret pro Pentecoſte, non diem Sabbathi, conſequi videtur iuxta hanc opinionem, quòd Græci veriſimiliora aſſerant, quàm Latini.

Reſpondetur tamen, quòd opinio hæc poſtrema dum dicit legem fuiſſe datam in ſexto die menſis tertij, quantum ad tex. Exho. cap. 19. ſpectat, mera eſt diuinatio; vt vnicuique litteram inſpicienti illius tex. ſtatim patebit.

Et deinde dicimus, dato quòd lex data fuerit eo die, quo ipſi dicunt, non inde tamen neceſſario ſequitur, quòd feſtum Pentecoſtes ſimili modo celebrandum eſſet eodem die; nam aliunde ſumenda eſt ratio computationis diei feſti Pente-
12. coſtes, † quàm ex die datæ legis; nempe ex Leuit. cap. 23. vbi celebritatis huius dies præſcribitur a Deo: præſertim quia ſunt non nulli, qui tenent, feſtū Pentecoſtes inſtitutum fuiſſe non in memoriam dationis legis in monte Sinai, ſed
13. in memoriam † ingreſſus populi in terrā promiſſionis, vt eſt Theodoretus ſuper Exho. quæſt. 54. & ſuper Leuit. quæſt. 32. Volui tamen varias Doctorum opiniones receiſere circa dictum diem latæ legis, vt poſtquam ex eo plurimi computationem

putationem ſumunt diei Pĕtecoſtes,videat lector, quàm infirmo fulciretur fundamento, ſi quis ex eo die contra noſtram, & Latinorum omnium ſententiam argumentum conficere niteretur.

Igitur Leuit. 23. (vt ad rem noſtram propius accedamus) poſtquam actum fuiſſet de celebratione feſti Paſchæ,& azymorum,hæc ſubiungũtur. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen dicens.Loquere filijs Iſrael, & dices ad eos. Cum ingreſſi fueritis terram,quam ego dabo vobis,& meſſueritis ſegetem, feretis manipulos ſpicarum,primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem,qui eleuabit faſciculum coram Domino,vt acceptabile ſit pro vobis, altero die Sabbathi, & ſanctificabit illum. Et infra. Numerabitis ergo ab altero die Sabbathi, in quo obtuliſtis manipulum primitiarum ſeptem hebdomadas plenas vſque ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt quinquaginta dies, & ſic offeretis ſacrificium no-
14. uum Domino.&c. In his verbis videtur expreſſum,diem Pĕtecoſtes eſſe † quinquageſimum a die manipuli oblati, ita quòd in eadem feria celebrari debeat Pentecoſte, in qua manipulus ſpicarum oblatus fuerit. Nunc itaque videndum eſt, quonam die manipulus eſſet offerendus. Et tex. dicit, vt modo citauimus, Altero die Sabbathi. Quod dictum tripliciter reperio intellexiſſe Doctores. vt videre eſt per Magiſtrum hiſt. ſchol. ſuper Num.cap.43.

15. Primo enim quidam † putant, manipulum in ipſo die ſollemni Paſchæ, in decimaquinta Luna fuiſſe offerendum.Et hunc ſenſum accepiſſe videtur Theodoretus ſuper Leuit. quæſt. 32. & tangit eum Hugo Card. Act. 2. Et tunc verbum, Altero die Sabbathi. intelligeretur, id eſt Altero die poſt phaſe celebratum, qui dies alter eſt dies Sabbathi, id eſt dies feſtus.

16. Quidam rurſus ſecundo † ſtrictius inhærẽtes litteræ in ſignificatione vocis Sabbathi, Alterum diem Sabbathi, intelligunt primam Sabbathi, diem ſcilicet Dominicam poſt Sabbathum paſchale, poſt illud (inquam) Sabbathum, quod venit infra ſeptem dies azymorum.Et hunc intellectum ſecutus eſt Raban. lib. 2. in Deuter. cap. 11. Ruper. abb. Tuitien. lib. 3. in Exho. cap. 24. lib. 2. ĩ Leuit. cap. 35. & lib. 10. de diui. off. cap. 12. & Guill. Durant. in Ration. lib. 6. cap. 107. num. 10. & eumdem tetigit Magiſter hiſt. ſcholaſt. non ſolũ in citato loco ſuper Numer. cap. 43. ſed etiam ſuper Deuter. cap. 5.

Qua in re perſpici poteſt, non bene dixiſſe Paulum Middelb. in 2. par. Paulinæ, lib. 1. cap. 2. omnes expoſitores tam latinos, quam græcos, tam iudæos, quàm barbaros aſſerere, quod Sabbathum in dictis verbis Leuit. 23. accipitur non pro ſeptima die hebdomadæ, quæ proprie Sabbathũ dicitur, ſed pro prima die ſollemni Paſchæ, quæ eſt decimaquinta Luna primi menſis.

17. Tertio dicunt alij, † Alterũ diẽ Sabbathi intelligi debere diẽ poſt decimâquintã Lunã, quæ Luna quintadecima erat Sabbathũ, id eſt feſtũ Paſchæ. Et hoc modo intelligit Ioſephus Iudæus lib. 3. antiq. iudaic. cap. 10. vbi ita habet. Secunda azymorũ die, quę eſt mẽſis huius decimaſexta, frugibus demeſſis, & hactenus intactis incipiũt frui: æquũque rati, Deũ huius vbertatis auctorẽ per gratitudinem honorari, hordei primitias offerunt in hunc modũ. Spicarũ manipulũ igni torrent,

rent, hordeū deinde pinſunt, atque ita in alicæ modū fracti aſſaronem ad arā offerūt. &c. Et hunc intelligēdi modū ſequuntur Nicol. de Lyra, Dionyſ. Carthuſ. Caiet. & Hieron. ab Oleaſtro ſuper Leuit. d. cap. 23. Abulen. in 2. par. Defenſorij, cap. 3. & Middelburg. in 2. par. Paulinæ, in procemio. vbi hoc argumentū in hac materia vnico tantum verbo tetigit. Et ante hos oēs eamdem expoſitionem tenet S. Epiphan. in Panario, hær. 51. dū ibi ita ait. Nam poſtquā mactatū eſſet Paſcha, intra tres dies; hoc eſt poſt tres dies agni, p̄cepit, manipulū inferri, vt ſignificaret bñdictū manipulū qui reſurrexit ex mortuis, poſt tertiū dié terra ipsū proferēte. Poſtremo etiam addi poteſt quarta expoſitio quorumdam aliorum, quorum mentionem facit Hieronymus ab Oleaſtro d. cap. 23. Leuit. quòd ſcilicet tota hebdomada Paſchæ pro vno Sabbatho accipiatur; & intelligatur, Altero die Sabbathi, id eſt die primo poſt hebdomadam paſchalem.

Conſtat autem, nullam ex ſupranarratis opinionibus nobis obſtare, niſi tertiā, nam prima & poſtrema eodem modo obſtat & Latinis & Græcis: Secunda eodem modo fauet vtriſque: Tertia vero videtur fauere Græcis, & Latinis obſtare. Cui opinioni cum magnam habeat vim ex auctoritate Ioſephi antiquiſſimi ſcriptoris, ac B. Epiphanij, proculdubio a nobis reſpondendum eſt.

Et primū ad illā nō nullas afferemus reſpōſiones, quas ab alijs tactas inuenimus. Deinde noſtram addemus ſolutionem, quam veriorem putamus.

DE FESTO PENTECOSTES. Cap. XXCIV.

1. *Pentecoſtes feſtum, quod fuit proxime poſt Chriſti aſcenſionem in cælos, dicunt quidam fuiſſe in Sabbatho; & in eo Sabbatho miſſum fuiſſe Spiritum ſanctum. Quidam licet dicant feſtum Pentecoſtes fuiſſe in Sabbatho, Spiritum ſanctum tamen deſcendiſſe aiunt in Dominica. num. 2. Sed veritas eſt, quòd & feſtum Pentecoſtes, & aduentus Spiritus ſancti fuerunt in Dominica. num. 4.*

3. *Pentecoſten duraſſe ſeptem diebus, quemadmodum feſtum azymorum, & Scenopegiæ, quidam aſſerunt. Sed id ex ſacris litteris non colligitur. num. 5.*

6. *Pentecoſte ſignificat tum diem quinquageſimum a die Paſchæ, tum ipſos quinquaginta dies a die Paſchæ.*

7. *Paſchæ feſtiuitatis tranſlatio apud Iudæos pro tēpore paſſionis Chriſti, ſola quorumdam recentium Rabbinorum auctoritate nititur.*

8. *Interpretatio quæ venit ex vi verborum legis pluris facienda eſt, quàm quæ venit ex mera Iuriſprudentum ſententia.*

9. *Sabbathum magis proprie intelligitur ſeptima dies hebdomadæ, quàm dies Paſchæ, apud Iudæos.*

10. *Operum ſeruilium ceſſatio magis ſtricte præcipiebatur in Sabbatho, quàm in vllo alio feſto Iudæorum. & num. 11.*

12. *Opus ſeruile ex præcepto Dei factum ad honorem ipſius, & ad legis eius impletionem non cenſetur illicitum in diebus feſtis.*

Opus

13. *Opus ſeruile dicitur, quo homo ſeruit homini, nō quo homo immediate ſeruit Deo.*
14. *Opera ſeruilia in feſtis prohibita, intelligebantur prohibita popularibus, non miniſtris Sanctuarij, apud Iudæos.*
15. *Chriſtus dominus tempus, & diem, & horam ſuam exſpectauit; & omnia fecit bona in tempore ſuo.*

1. PRimo igitur quidam fatentur, diem Pentecoſtes † illo anno paſſionis Chriſti contigiſſe Iudæis in Sabbatho, nam cum dies ſollemnis Paſchæ fuiſſet in feria ſexta, & manipulus deinde in Sabbatho fuiſſet oblatus, ſequebatur, diem Pentecoſtes etiam in Sabbatho celebrandum eſſe. Et vlterius dicunt, in eo Sabbatho Pentecoſtes Spiritum ſanctum ſuper Diſcipulos deſcendiſſe. Iccirco tamen non Sabbathum, ſed Dominicam ſequentem coli ab eccleſia inquiunt, ne videremur iudaizare; ſicut & Paſcha ob eamdem cauſſam non alia feria quàm die Dominica celebramus.

2. Secundo quidam alij † concedentes ſimiliter, diem Pentecoſtes fuiſſe tunc Iudæis in Sabbatho, Spiritum ſanctum deſcendiſſe aiunt non in eo Sabbathi die, ſed in Dominica ſequenti, vt diem Dominicam ſanctificaret, & oſtenderet nobis, quam diem habere deberemus ſollemnem & feſtiuam tum Chriſti reſurrectione, tum ipſius Spiritus ſancti aduentu cōſecratam. Harum autem ambarum opinionum meminit Hugo Card. Act. 2.

Quòd ſi contra ſecundam opinionem arguas ex d. tex. Act. cap. 2. ibi, Et cū complerentur dies Pentecoſtes. In quibus verbis indicatur, Spiritum ſanctum aduenisſe non poſtquam completi eſſent omnino, & perfecte tranſacti dies Pentecoſtes; ſed cū cōplerentur, id eſt in ipſa cōpletione. Reſpōderi poſſet duobus modis. Primo, quòd dies Pentecoſtes in illis verbis Act. 2. non accipiuntur pro diebus
3. quinquaginta poſt Paſcha, ſed pro illis ſeptem diebus, quibus duraſſe feſtum † Pentecoſtes, quemadmodum durabat feſtum azymorum, & Scenopegiæ, aſſerit Magiſter hiſt. ſchol. ſup Num. cap. 23. & 44. & ſuper Act. cap. 11. & Hugo Card. d. cap. 2. Act. & Dionyſ. Carthuſ. ſuper Leuit. cap. 23.

Secundo reſponderi poſſet, quòd dies Pentecoſtes qui tunc complebantur, accipiendi ſunt a die Reſurrectionis Chriſti, non ab vllo ſacrificio Iudæorum; Nam B. Euangeliſtæ Lucæ fuit curæ declarare nobis in d. cap. 2. Act. nouas noſtras ſollemnitates veras & viuificantes, non autem antiquatas iam, & mortuas iudaicorum feſtorum cærimonias.

Quidquid tamen ſit, prædictæ ſolutiones datæ, & opiniones, ex duobus mihi non ſatisfacere videntur, tum ſcilicet ex termino a quo, tum ex termino ad quē, dierum Pentecoſtes.

Primo quantum ad terminum a quo, præſupponunt diē, in quo manipulus fuit oblatus, & a quo numerari incipiunt quinquaginta dies, fuiſſe Sabbathū. Quod mihi non probatur ex eo, quia manipulus ille, qui eleuabatur in oblatione Deo per ſacerdotem, ſignificabat Chriſtum eleuādum illo die per reſurrectionem, vt declarat vtraque Glo. & interlin. & ordin. Leuit. 23. & S. Epiphan. in Panario, hær. 51.

hær. 51. contra hæreſim, quæ non ſuſcipit euangelium Ioannis & Apocalypſim. in fi. quem ſupra citauimus cap. præced. num. 17. Et quamuis hoc argumentum præciſe non cogat, nam Gloſſæ in d. cap. 23. Leuit. ſuper illis verbis, Altero die Sabbathi. tacite ad illud reſpondere videntur: negari tamen non poteſt, quia melius omnia congruant, ſi dicatur, diem manipuli eleuandi fuiſſe potius Dominicam, in qua Chriſtus per manipulum figuratus reſurrexit, quàm ſi dicatur, fuiſſe diem Sabbathi præcedentem.

Secundo quantum ad terminum ad quem, prædictæ opiniones dum dicunt,
4. diem quinquageſimum Pentecoſtes fuiſſe † Sabbathum, mihi nõ placent; Quia dicere vel Spiritum ſanctum deſcẽdiſſe in die Sabbathi, vel poſt completos dies Pentecoſtes in die Dominica, vtrumque pariter videtur abſurdum.

Primum abſurdum videtur, quia quemadmodum Chriſtus ſua reſurrectione diem Dominicam ſanctificauit, ita decebat, Spiritum ſanctum ſuo aduẽtu eamdem diem nobis conſecrare, & confirmare. Et ita habet traditio Eccleſiæ, & conſtans ſanctorum Doct. ſententia. De qua re eſt etiam conſtitutio apoſtolica apud B. Clementem Rom. lib. 5. cap. vlt.

Secundum abſurdum videtur, quia tex. dicit, Cum complerentur dies Pentecoſtes. non Cum completi eſſent dies Pentecoſtes. Exponere autem dies Penteco-
5. ſtes pro ſeptẽ diebus † quibus duraſſe dicitur feſtum Pentecoſtes, nõ videtur vſquequaque tutum. nam ex ſacrorum bibliorum textu (quantum ſcio) huiuſmodi ſollemnitatis duratio non colligitur, & iccirco eam non auderem affirmare. Et Abulenſis ſuper Leuit. cap. 23. ſub quæſt. 12. in illis verbis, Et ſic offeretis ſacrificium nouum. et ſub quæſt. 16. in illis verbis, Et vocabitis hunc diem celeberrimum atque ſanctiſſimum. ac Caiet. Exho. 23. expreſſe dicunt, quòd feſtum Pentecoſtes vno die tantum celebrabatur. Deinde hæc expoſitio textui græco nõ conuenit, qui habet in ſingulari, Cum compleretur dies Pentecoſtes. Qua in re
6. notandum eſt, quòd Pentecoſte † ſignificat & diem quinquageſimum ſollemnẽ ac feſtiuum, & ita accipitur in tex. græco; & ſignificat quinquaginta dies qui currunt a Paſcha ad diem feſtum quinquageſimum, & ita accipitur in tex. latino. Qua in ſignificatione vſus eſt hoc nomine B. Hieron. in epiſt. 54. aduerſus Montanum, & in Dialogo aduerſus Luciferianos. & B. Epiphan. aduerſus hæreſes. in fi. & alij etiam alibi.

Quòd autem dies Pentecoſtes, qui complebãtur, cõputentur a die Reſurrectionis, id quidem verum eſſe puto materialiter, ſed formaliter quantum ad explicationem litteræ illius tex. Act. cap. 2. non ſufficit. Exiſtimo enim, B. Lucam locutũ fuiſſe ibi de diebus Pentecoſtes Iudæorum: quod feſtum licet eſſet iam euacuatum per Chriſtum, & non eſſet curæ Spiritui ſancto quantum ad ipſius feſti validitatem & permanentiam; erat tamen commemorandum, & eſſe poterat curæ quantum ad determinationem temporis; vt ſciremus, quòd eo tempore, quo erat feſtum Pentecoſtes Iudæorum, deſcendit ſuper Diſcipulos Spiritus ſanctus; vt vmbram & figuram feſti illius in rei veritatem cõpleret & tranſmutaret; quemadmodũ etiam ipſe Chriſtus in cena agni paſchalis ſacratiſſimũ corporis et ſanguinis

guinis ſui myſterium inſtituens, typum illum in rem ſignificatã conuertit. Alio-
quin dum dicitur Act. 20. Feſtinabat enim (Paulus) ſi poſſibile ſibi eſſet, vt diem
Pentecoſten faceret Hieroſolymis. oporteret intelligere de feſto Pẽtecoſtes Chri-
ſtianorum, non Iudæorum: quod videtur parum probabile, & contra communẽ
Expoſitorum ſententiam (Quãuis Beda ibi in Retract. & Thom. Vualdẽſis Tom.
3. de ſacramental. cap. 141. num. 1. in hoc videantur dubitare) Nam tunc tẽporis
non erant adhuc celebres Chriſtianorum feſtiuitates, cum euangelium nõ eſſet
adhuc plene promulgatum. Sed præſertim in ipſa die, qua deſcendit Spiritus
ſanctus, quo modo potuit dici, Cum complerentur dies Pentecoſtes, id eſt Quin-
quageſimæ, a die Reſurrectionis, cum ante aduentum Spiritus ſancti neſcire-
tur, ipſum eſſe venturum die quinquageſima a die Reſurrectionis, & per conſe-
quens Chriſtianorum Pentecoſte, quæ eſt a Reſurrectione Domini, nulla adhuc
eſſet ratione cognita? Profecto mirandum eſt, quonam pacto Doctores plurimi,
& fere omnes, exponentes dicta verba Act. 2. Cum complerentur dies Penteco-
ſtes. referant ſimpliciter ad diem Reſurrectionis, ſubterfugientes (vt puto) diffi-
cultatem, & nihil aliud explicantes; cum in primis & ante omnia inueſtigare de-
buiſſent, quo modo complerentur dies Pentecoſtes Iudæorum, & a quo termino
ſumeretur initium computandi dictos quinquaginta dies Pentecoſtes.

Quare Ruper. abbas Tuitien. ſuper Leuit. lib. 2. cap. 36. vt hunc nodum ſolue-
ret, coactus eſt confugere ad tranſlationes feſtorum, quas Iudæos antiquitus ob-
7. ſeruaſſe, ſicut ex eorum † relatione ſe accepiſſe fatetur, exiſtimat. Vt ſcilicet fe-
ſtum Paſchæ illo anno paſſionis Chriſti tranſlatum ſit ex feria ſexta in Sabba-
thum, & [illegible] conſequenter in Dominica manipulus fuerit oblatus, & in Domi-
nica [illegible] modum feſtum Pentecoſtes obuenerit. Et quamuis ipſe aſſerat, quod
[illegible] molatio, & manducatio phaſe tranſlatæ non fuerint, ſed in eadem veſpera fe-
riæ quintæ & a Chriſto, & a Iudæis fuerit agnus paſchalis manducatus, in quo
præcipuus noſtræ diſputationis cardo verſatur; tamen neque illæ nudæ ſollem-
nitatum tranſlationes pro illo tempore mihi probantur. Tum quia (vt ipſe Ru-
pertus fatetur) nulla omnino vel de ſcripturis, vel alia auctentica afferri poteſt
ratio ad huiuſmodi tranſlationes oſtendendas, ſed ſola quorundam Rabbino-
rum aſſertio. Tum etiã quia & hiſtoriæ omnes antiquæ, & validiſſima argumen-
ta contra eas militant; de quibus non eſt modo agendum per ſingula, cum ſupra
omnia [illegible] fuſe fuerint per nos examinata.

Quid igitur dicendum in hac difficultate? Dico, quòd illo anno paſſionis Chri-
ſti feria ſexta fuit feſtum Paſchæ, vt ex pluribus ſupra deduximus in hac ſecun-
da parte noſtri tractatus, & quòd nihilominus manipulus non in Sabbatho, ſed
in Dominica fuit oblatus, etiam quòd vera exiſtat ſententia Ioſephi Iudæi in
præced. [illegible] in ſi. Nam quòd manipulus præciperetur offerri in ſecun-
da die [illegible] Luna decima ſexta, id intelligebatur procedere communiter,
[illegible] in pluribus; ſed in vno caſu quando poſt feſtum Paſchæ ſequeba-
tur [illegible] Sabbathi, tunc non in Sabbatho, ſed in prima Sabbathi
ſequenti offerendus erat manipulus.

Quòd

Quòd ſi petas, vnde hanc declarationẽ habeam. Fateor, me illam apud aliquem
Doctorem non legiſſe. Sed tamen puto eam colligi euidentiſſimè (niſi fallor) ex
8. verbis ſacræ ſcripturæ. Vnde pluris facienda † eſt, ſi veniat non ſolum ex mente,
ſed etiam ex vi verborum legis, quàm ſi veniret ex mera Iuriſprudentum inter-
pretatione. Quo modo autem id probem, ex duobus nunc manifeſtabo.
Primo itaque probatur hæc interpretatio ex illis verbis Leuit. 23. ſuperiori cap.
adductis num. 13. Altero die Sabbathi. quæ ſignificant diem poſt Sabbathum. Et
quàuis ibi Sabbathi nomine intelligatur dies feſtus Paſchæ, decimaquinta Lunæ
negari tamen nõ poteſt, quin ſeptima etiã dies hebdomadæ Sabbathum appelle-
9. tur: immo vero magis proprie ſeptima dies hebdomadæ † dicitur Sabbathum, q̃
prima dies Paſchæ. Sabbathum enim requiem & ceſſationem ſignificat, quæ ceſ-
10. ſatio, & requies ſtrictius † abſque dubitatione, & maiori vinculo in ſeptima die
hebdomadæ præcipiebatur, quàm in vllo alio feſto Iudæorũ. vt apparet in d. cap.
Leuit. 23. & nos ſupra latius declarauimus cap. 66. num. 2. & ſeqq. Quare cum
manipulus præciperetur offerri poſt Sabbathũ, id eſt poſt feſtũ, nullo modo of-
ferri poterat in ſeptima die hebdomadæ, quę erat ſimiliter Sabbathũ & feſtũ, ſed
in prima die feriali poſt feſtũ offerẽdus erat, & offerri præceptus intelligebatur.
Secundo clarius idem probatur ex illis verbis eiuſdem cap. Leuit. 23. Cum meſ-
fueritis ſegetem. In ea enim die, qua manipulum Iudæi offerebant, incipiebant
primum ſegetes metere, & ex ea meſſe primitias ad ſacerdotem ferebant mani-
pulos ſpicarum, qui eleuabat faſciculum coram Domino. &c. vt ibidem habe-
tur, & Deuter. 16. Quemadmodum ergo exſpectabatur ad dictum manipulum
offerendum dies craſtinus feſti Paſchæ, quia in eo feſto non fuiſſet licitum opus
metendi, ita & multo magis exſpectandus erat dies craſtinus Sabbathi, quia in
11. Sabbatho † magis prohibita erant opera ſeruilia, quàm in vllo alio feſto Iu-
dæorum, vt proxime dicebamus. Et in ſpecie Exho. 34. dictum erat, Sex diebus
operaberis; die ſeptimo ceſſabis arare & metere.
Verum dicet hic mihi aliquis, quòd licet metere de ſe prohibitum fuiſſet in fe-
12. ſtis, tamen metere ex præcepto Dei † ad honorẽ ipſius, & ad legis eius imple-
tionem, non fuiſſet illicitũ, vt nos ſupra ex pluribus probauimus d. cap. 66. num.
23. Reſpondetur tamen ad hanc obiectionẽ, quòd verũ id quidem eſſe poſſet, ſi
Deus præcepiſſet, vt in craſtino diei feſti, id eſt in ſextadecima Luna Iudæi mete-
rẽt, & manipulũ offerrẽt. At nõ ſic Deus locutus eſt, ſed caute verbis vſus eſt ſub-
iunctiuis, non imperatiuis quantum ad actum meſſionis. Dicit enim, Cum in-
greſſi fueritis terram, quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetem, feretis mani-
pulos ſpicarum. &c. Vides ergo, quòd non dicit, Cum ingreſſi fueritis terram,
quam ego dabo vobis, metetis ſegetẽ, & feretis manipulos. &c. Ita quòd præcep-
tum proprie cadat ſuper vtrumque, meſſionem ſcilicet ſegetis, & allationem ma-
nipulorum; ſed præceptum proprie cadit ſuper allationem dumtaxat manipu-
lorum; meſſio vero relinquitur iuris diſpoſitioni; ac ſi diceret, Cum primum
vobis facultas erit metendi ſegetem in craſtino diei feſti Paſchæ, feretis manipu-
los ſpicarum ad ſacerdotem. &c. Quare ſi occurreret quòd in craſtino diei feſti

Paſchæ

Paſchæ Sabbathum eſſet, in quo metere erat prohibitum, vtique manipulus in eo die non intelligebatur præceptus, ſed in craſtino Sabbathi, cum primum metere poſſent incipere, offerendus erat. Et ab eo die numerandi erãt deinde quinquaginta dies pro feſto Pentecoſtes, vt habetur in d. cap. 23. Leuit. & Deuter. 16. ibi, Septem hebdomadas numerabis tibi ab ea die, qua falcem in ſegetem miſeris. &c.

Vt autem appareat, noſtram hanc opinionem licet nouam habere tamen optimum fundamentum in iure, & in tex. ſacrorum bibliorum, afferam hic verba Abulenſis ſuper Leuit. cap. 23. vbi poſt quæſt. 11. ſuper illis verbis, Altero die Sabbathi. rationem reddens, cur manipulus fuiſſet præceptus offerri in ſecunda die azymorum & non in prima, habet hæc verba pro noſtra expoſitione egregie facientia, ac bene ponderanda. Dicebatur autem alius dies poſt Sabbathum, id eſt dies ſequens poſt primum diem azymorum, ſcilicet ſecundus dies, qui erat dies ſextuſdecimus menſis. Et ponitur oblatio debere fieri in hac die, & non in prima, quamuis eſſet prima celebrior; quia die, qua offerebantur manipuli ſpicarum populares metebant eos de ſegetibus ſuis, & ducebant ad Dominum. Sed non licebat in prima die azymorum fieri aliquod opus ſeruile, quia erat celeberrima, ideo fiebat in die alio, in quo liceret meti ſegetes, & iſte erat dies ſecundus azymorum, quoniam ibi cum ſequentibus quattuor diebus licebat vacare quibuſcumque operibus. Sed aliquis dicet, quòd non eſſet illicitum in die primo azymorum metere ſegetes ad cremandum ſuper altare, vel qualitercumque offerendum, quamquam eſſet dies celeberrimus; & hoc quia vetatur ibi opus ſer-
13. uile. ſed ſolum ſeruile † eſt opus, quo homo ſeruit homini, & non id quo ſeruit Deo. hic tamen ſolum eſt ſeruitus Dei. ergo. &c. Reſpondendũ eſt, quòd quamquam opus ſeruile dicatur magis directe id quo homo ſeruit homini, tamen id etiam, quo homo ſeruit Deo adhuc dicitur ſeruile opus, niſi ſit id, quo immediate homo ſeruit Deo: quod dico propter ſacrificia quæ fiebant in templo; nam illæ erant cærimoniæ, quæ immediate applicabantur ad cultum Dei: aliæ autem diſpoſitiones ad iſtas cærimonias, inquantum erant magis diſtantes, erant magis ſeruiles, ideo non permittebantur. Immo & ipſæ cærimoniæ immediatæ ſacrificiorum non permitterentur in diebus ſollemnibus, niſi quia præceptum datum
14. de obſeruãda feſtiuitate Sabbathi, vel aliarum celebritatum, non obligabat † ipſos miniſtros Sanctuarij, ſolum exprimens de popularibus, vt patet ſupra cum dicitur, Omne opus non facietis in eo; Sabbathum enim Domini eſt in cunctis habitationibus veſtris. Solum ergo obligauit habitationes popularium, & non Tabernaculum Domini. Ergo in Sanctuario poterant fieri quæque operationes pertinentes ad miniſteria eius ſine violatione feſtiuitatis. Illi tamen qui meterent in die illa manipulum ſpicarum ad offerendum Domino, facerent opus perturbatiuum quietis Sabbathi, & non facerent illud in Sanctuario; ergo erat illicitũ. Sic igitur non licebat in prima die azymorum, quæ ſollemnis erat, meti manipulos ſpicarum; ideo nec poterant offerri. In die autem ſequẽti licebat hoc, quia non erat dies celebris; ideo populares eodem die metebant in agro, & confeſtim

ducebant

ducebant manipulos in Sanctuarium ad offerendum. Hæc Abulenſis. Ex quibus clariſſime conſtat, quòd eadem ratione, ac etiam fortiori, non licuiſſet in Sabbatho metere ad dictos manipulos offerendos. vt ſupra dictum eſt.

Cum itaque tam bene omnia, & optime inuicem congruant in his myſterijs Paſchæ, oblationis manipuli, & Pentecoſtes; paſſionis, ſepulturæ, & reſurrectionis Chriſti, & Spiritus ſancti aduentus; contẽplari iam licet & admirari maximã & infinitam ſapientiã Dei, qui (vt Eccleſiaſtes inquit cap. 3.) cuncta fecit bona in tẽpore ſuo. Voluit enim dominus Ieſus Chriſtus filius Dei, qui tẽpus, & diẽ, & horã
15. ſuam † exſpectabat, Luna decimaquarta ad veſperã quando ceteri omnes Iudæi ſuum phaſe celebrabant, & ipſe cum Diſcipulis ſuis agnũ paſchalẽ in vltima cena mãducare, & in ea vt dicti agni figuram adimpleret, corporis ac ſanguinis ſui ſacramenta tradere. Voluit deinde in die feriæ ſextæ, & feſti Paſchæ immolari pro nobis, & pendere circa meridiem in cruce, vt alteram agni paſchalis ſignificationem perficeret, & maiorem pro nobis ſuſtinens confuſionem, peccatum Adæ contrarijs actibus expiaret. Voluit poſtea in Sabbatho, quod quietem denotat, quieſcere in ſepulcro. Et in Dominica, in qua eleuabatur manipulus per ſacerdotem, ſuum ſacratiſſimum corpus eleuare per reſurrectionem. Et illinc ad quinquaginta dies in eadem Dominica in feſto Pentecoſtes Spiritum ſanctum mittere, vt doceret Diſcipulos, annunciandam iam eſſe Quinquageſimam; tempus ſcilicet Iubilæi, veram debitorum relaxationem, & remiſſionem omnium peccatorum. Ac denique ita omnia ſunt myſteriorum plena (non enim paucis verbis poſſunt hic innumerabilia comprehendi) vt ſi quis contemplationem adhibuerit, cogetur cum ſanctis Angelis & cum beatis cæleſtium turbarum agminibus voce magna clamare, Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor, virtus, & fortitudo Deo noſtro in ſæcula ſæculorum. Amen.

DE CERTITVDINE MORTIS CHRISTI. Cap. XXCV.

1. *Paſchæ duplicis opinionem pro tempore paſſionis Chriſti, quam Latini quidam recentiores tenent, tria potiſſimum abſurda conſequuntur.*
2. *Chriſtum manſiſſe in ſepulcro tribus diebus integris diuinitati nõ repugnat, ſimpliciter loquendo, ſed ex ſuppoſitione ſic.*
3. *Reſurrectio Chriſti cur tertia die facta fuerit, nõ citius, neque tardius. et num. 4.*
5. *Paſchæ die feſto omnes Iudæi tenebantur permanere in Hieruſalem.*
6. *Sabbathi die nemo poterat arripere iter.*
7. *Chriſtus manſit in ſepulcro vno die artificiali, & duabus noctibus, ad denotandum, quòd ſimpla ſua morte duplam noſtram mortem deſtruxit.*
8. *Dominica dies ſicut fuit prima dies creationis mundi, ita prima fuit redemptionis, & innouationis ſæculi.*
9. *Horarum ſeptuaginta duarum ſpatio in multis ægritudinibus quidam qui mortui*

EE *apparent*

apparent reuiuiſcunt. Non tamen ſtatim toti proſiliunt incolumes qui ita reuiuiſcunt, ſed paulatim vires colligunt. num. 13. Et in morte violenter illata id non procedit. num. 11.

10. *Chriſti mors certiſſima fuit. & num. 14. & 17. Quamuis Diabolus eam obſcurare maxime niſus fuerit. num. 15. & 16.*

12. *Sepeliendis corporibus fruſtra exſpectarentur ſeptuaginta duæ horæ, vbi nota eſt cauſa mortis.*

HActenus viſum eſt de die Paſchæ, & de Luna, in qua vltimo celebratum fuit a Chriſto, & a Iudæis. In qua quæſtione ſi longiores fortaſſe fuimus, quàm præſens occaſio diſputationis noſtræ poſtulare videbatur, confido nihilominus, Lectorem boni conſulturum laborem noſtrũ. Tum quia res digniſſima erat in ſe, quæ enucleate & diligenter explicaretur. Tum etiam quia cum recentiores non nulli Latini quamdam nouam opinionem ſequantur, in qua ſibi nimium placent, oſtendenda erat longiori tractatu infirmitas rationum, & argumentorum, quibus adhærent; ne dum exiſtimant aurum aut thus offerre, putidas Iudæorum fæces eos nobis obtrudere ſinamus; & ſciant cuncti, ſententiam illam non poſſe appellari bonam aut pulchram, ex qua plurima, & ma-
1. xima † abſurda conſequuntur. Primum enim eorum opinio (vt tria potiſſima abſurda in ſumma referam) Græcis in fermentato conſecrantibus egregie fauet. Secundo facit tres Euangeliſtas non dicam male, ſed certe improprijſſime locutos. Tertio reddit Chriſtum ſine cauſſa tranſgreſſorem legis. Poſthæc igitur quid boni aut pulchri ex ea ſperari valeat, ceteri iudicent. Ego quidem propter huiuſmodi nouas inuentiones, ſemitas antiquas non deſeram, & de via trita patrum noſtrorum non declinabo. Quòd ſi pergant mihi Iudæorum ritus, & ſollemnitatum eorum præſentes traſlationes inculcare, nihil propterea dimoueri patiar, ſed reſpondebo Iudæis verbum, quod eis dicit Dominus Malach. 2. Diſpergam ſuper vultum veſtrum ſtercus ſollemnitatum veſtrarum. Nunc ne videamur obliti tamquam longa digreſſione defatigati, argumentorum Pauli Middelburg. quibus ſuperius cap. 50. num. 2. & ſeqq. conabatur probare, Chriſtum iacuiſſe in ſepulcro tribus diebus, & tribus noctibus integris abſque vlla ſynecdoche numeratis, breuiter ad illa reſpondendum erit, vt demum eis ſolutis ad propoſitam intelligentiam tex. Matth. 12. Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. deueniamus.

2. Ad primum igitur fundamentum, in quo ſtatuit, diuinitati † minime repugnare, quòd Chriſtus iacuerit in ſepulcro ſeptuaginta duabus horis, reſpondetur, quòd ſimpliciter & abſolute loquendo, verum id quidem eſt: nam potuiſſet Chriſtus & tribus diebus integris, & quattuor, & quinque, & quot ſibi placuiſſent, in ſepulcro iacere: ſed ex ſuppoſitione, ſtantibus ſcilicet prophetijs, figuris, promiſſionibus ſuis, & multis aliarum rerum congruitatibus, diuinitati repugnabat, vt tot horis Chriſtus maneret in ſepulcro aut in morte. Illo enim modo non in tertia die, quemadmodum omnes ſcripturæ clamant, ſed in quarta, in die

videlicet

videlicet feriæ ſecundæ, neque in diluculo, prout erat multis modis prophetatũ, ſed circiter horam diei nonam vel duodecimam reſurrexiſſet, quando nimirum cõplebatur numerus ſeptuagintaduarũ horarũ ſepulturæ aut mortis ipſius. Qđ adeo fuiſſet abſurdũ, ſtantibus ſuppoſitionibus prædictis, vt ipſe Middelburgen. erubeſcere deberet illud aſſerere. Quòd ſi ſublatis ſuppoſitionibus cũctis ponamus per impoſſibile, ꝙ Chriſtus ſurrexiſſet poſt horas ſeptuagintaduas, rurſus alius quęrere poſſet, cur nõ reſurrexerit in alio termino, poſt horas (verbi gratia) octoginta, aut nonaginta, vel etiã antea poſt quadraginta, aut quinquaginta horas? Et ſic quodcũque dixerimus, quæſtiones erunt ſemper interminatæ, quæ nũquam habebunt finem. Standum eſt ergo in eo quod factum eſt, & cogitãdum, diuinam ſapientiam ita omnia bene conſtituiſſe in pondere, numero, & menſu-
3. ra, vt nihil melius fieri potuerit. Neque tamen in ſpeciali optimæ † rationes deſunt, quibus oſtendatur, conuenientiſſimum tempus electum fuiſſe a Domino in reſurgendo, quarum nõ nullas nos attulimus ſupra cum de hora reſurrectionis ageremus, cap.46. num.8.& 20. Sed qui eas copioſius videre deſiderat, videat Doct. Theologos in 3.ſent. diſt.21.& 22. Alex. de Ales in 3.par. quæſt.20. memb.3. & S. Tho. in 3. par. quæſt.53. art.2. In quibus locis ex profeſſo ipſi hanc materiam tractant. Ex veteribus autem ſanctis patribus plurimi ſunt, qui hæc eadem latiſſime proſequuntur, ſed nobis non conuenit longas vbique digreſſiones facere, & lectorem in omnibus remorari. S. Athanaſius magnus, qui vnus nunc nobis ſufficiat inſtar omnium, in lib. de Incarnat. Verbi, circa med. explicat luculenter, cur Chriſtus tertia die, non citius, neque tardius reſurgere voluerit.

Quòd ſi quis præterea noſtrã etiam ſententiã in hoc requirat, præter rationes ab
4. alijs traditas, dicam † ego, iccirco Dominum reſurrexiſſe in diluculo diei Dominicæ, & noluiſſe vlterius reſurrectionis ſuæ horam prorogare, quia noluit, vt aliquis ex ijs, qui conuenerant ad diem feſtum Paſchæ in ciuitate Hieruſalem, & inſpexerant omnia, quæ circa eum facta fuerant, illinc diſcederet (quantum in ſe eſt) perturbatus, aut ſuper cruce, & morte ſua ſcandalum paſſus. Conſtat
5. etenim, quòd in die feſto Paſchæ † qui fuit dies Paraſceues, tenebantur omnes permanere in Hieruſalem. vt not. Nicol. de Lyr. & Dionyſ. Carthuſ. Deuter. 16. ſuper illis verbis, Maneque conſurgens vades in tabernacula tua. Simili-
6. ter in die Sabbathi † nemo poterat iter arripere. vt colligitur ex illo Matth. 24. Orate, vt non fiat fuga veſtra in hieme vel Sabbatho. & ex illo Act. 1. Sabbathi habens iter. Tranſactis itaque diebus feſtis, cum completæ eſſent
7. duæ noctes, & vna dies artificialis ſepulturæ † Chriſti, in quibus myſterium ſimplæ mortis ipſius ad duplam noſtram mortem deſtruendam denotabatur, & illuceſcere iam incipiente tertia die, prima ſcilicet Sabbathi, quæ ſicut fuit
8. prima dies † creationis mundi, ita decebat, primam eſſe diem redemptionis, & innouationis ſæculi; Chriſtus dominus non ſuſtinuit amplius ſuorum aliquem ſcandalum pati, ſed in ipſa die in qua abire permittebantur, & in qua manipulus ſuam ſignificans reſurrectionem offerebatur, diluculo reſurrexit. Et

terræmotu, lapidis reuolutione, militum terrore, mulierum aduentu, atque Angelorum apparitionibus notam illico eſſe voluit reſurrectionem ſuam, vt tali nuncio Diſcipuli, & fideles eius, ſcandalum ponerent, mœrorem depellerent, & plenam ex ipſius victorioſo contra mortem triumpho conſolationem acciperēt. Scimus Luc. 24. duos ex Diſcipulis, qui ibant ipſa die ab Hieruſalem in caſtellum nomine Emmaus, pæne deſperatione obrutos dixiſſe, Nos autem ſperabamus, quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Quid dicturos putamus ſi nullo accepto reſurrectionis nuncio abire eos permiſiſſet dominus Ieſus? Congruum igitur, & maxime opportunum fuit ad fidem Diſcipulorum corroborandam, vt non exſpectato integro triduo abſque vlla ſynecdoche computato, in initio tertiæ diei ſtatim omnibus conſummatis quæ de eo ſcripta erant, victor e ſepulcro glorioſus aſcenderet.

Quòd ſi obijciat contra hoc Middelburgenſis, quòd niſi exſpectatæ aſſerantur ſeptuaginta duæ horæ ad reſurrectionem, non cōſtabit, Chriſtum veraciter fuiſ-
9. ſe mortuum, cum intra illud ſpatium horarum ſeptuaginta duarum † in multis ægritudinibus aliquē poſſe reuiuiſcere contingat. Reſpōdetur in primis, mirandum eſſe vehementer, quo modo vir catholicus & eruditus auſus fuerit, vt ſuas forte ſtatueret, & coloraret chimericas interpretationes, mortis Chriſti certitudinē toto orbi teſtatiſſimā quibuſdā friuolis argumētatiunculis diſputādo velle obſcurare. Chriſtus enim dominus, qui huiuſmodi argumentationes potuiſſe fieri præuidebat, non in angulo alicuius domus, aut in tenebris occulte, neque ex
10. ægritudine, aut morte naturali mori † voluit; ſed palàm, in cōſpectu totius mūdi, ſub dio, in luce meridiei, mortem ab alijs violenter inflictam perpeſſus expirauit. vt declarat egregie B. Athanaſ. in d. lib. de Incarnat. Verbi. Voluitque ad maiorem mortis ſuæ conteſtationem, poſtquam ſpiritum tradidiſſet, lancea in latere ab vno militum transfigi; ac deinde etiam a non ignotis hominibus de cruce deponi, contrectari, ſepeliri, magno lapide ad oſtium monumenti aduoluto includi, adhibita militum cuſtodia circumuallari, & ſigilli etiam appoſitione muniri; vt cum poſtea inferni clauſtris reſeratis, & vinculis mortis confractis rediuiuus exſurgeret, p illa omnia etiā inimici eum & vere mortuum, & vere reſuſcitatū faterentur. Quòd ſi liuore tabidi, & inueterata malitia obcœcati, lumen cæli inſpicere neglexerunt, talia tamen facta ſunt & tanta, vt non niſi obſtinatæ eorum voluntati cauſſa non credendi poſſit adſcribi. Et illi quidem reſurrectionem, quod fortitudinis eſt, & diuinitatis opus, infitiantur: mortem vero, quæ ex aſſumpta fuit infirmitate non negant. Nihil eſt ergo opus contra Iudæos noua excogitare figmenta, quæ mortem Domini efficacius probent: Vtinam tantum reſuſcitatum credant, quem mortuum ipſi & agnoſcunt, & ſciunt.

11. Præterea reſpondetur ad argumentū Middelb. φ quæ ipſe dicit de horis † ſeptuagintaduabus poſſent fortaſſe habere locū in morte ex infirmitate, quæ ecſtaſim faciat; at in morte violenter illata minime habent locū vt inquit Ioan. Lucidus in libello, de vero die paſſionis Chriſti, cap. 9. in fi. Et ipſemet Middelb. citat Nicolum medicum in hac materia dicentem, aliquando fuiſſe capitale ſuppliciū

indictum

Indictum illis, qui abſque febre, & nota ægritudine mortuũ ſepelirent ante ſep-
12. tuaginta duas horas. Ex quibus verbis apparet, quòd quando nota eſt cauſſa † mortis ex inflictis vulneribus, aut alio modo, fruſtra exſpectandæ eſſent ſeptuagintaduæ horæ. Alioquin quo modo Chriſtiani ſepelire poſſemus mortuos noſtros nõ ſolũ ante ſeptuagintaduas horas, ſed etiã, cõmuniſſime ante vigintiquattuor? Addo, quòd qui intra ſeptuagintaduas horas reuiuiſceret poſtquam viſus fuiſ-
13. ſet mori, non ſtatim † ſimul collectis omnibus viribus totus proſiliret incolumis, ſed paulatim aliqua prius vitæ veſtigia ſubindicaret, egeretque deinde ope aliorum, & calefactione, quibus ad vitæ munia plene reſtitueretur. At nihil tale eiuſmodi contigit in Chriſto; Cui reſurgenti ne dum manus adiutrices nõ porrexerunt Iudæi, ſed etiam manus aduerſarias quantum in ipſis fuit, vt not. B. Hieron. Matth. 27. in fi. ſtudioſiſſime oppoſuerunt. Chriſtus enim ex mortuis reſurgens non ſenſim moueri cœpit aut oſcitare viſus eſt prius, ſed ſubito quando voluit, decorem induens & fortitudinem, & præcingẽs ſe virtute, clauſo exijt ſepulcro; dicens apud Iſai. cap. 63. Circumſpexi, & non erat auxiliator, quæſiui, & non fuit qui adiuuaret; & ſaluauit mihi bracchium meum, & indignatio mea ipſa auxiliata eſt mihi. Et pſal. 87. Factus ſum ſicut homo ſine adiutorio, inter mortuos liber. Quare nihil præiudicat certitudini mortis eius, quòd ſeptua-
14. gintaduæ horæ exſpectatæ non fuerint; Tot namque † ſignificationes, totque valida argumenta mortem eius atteſtantia præceſſerunt, vt ſi per ſeptuaginta duos dies ne dum horas reſurrectionem diſtuliſſet, numquam tamen potuiſſet
15. mors eius aut clarius aut euidentius probari. Niſus fuerat quidẽ Diabolus † occultare illam, ſed contra diuinam ſapientiã efficere nihil valuit. Egregie B. Chryſoſt. hoc argumentum pertractat in epiſt. ad Coloſſ. homil. 6. vbi exponens illud cap. 2. Exſpolians principatus & poteſtates traduxit confidenter palàm, triumphans illos in ſemetipſo. reſpondet in terminis ad obiectionem Middelburgenſis, his verbis. Declarat turpitudinem, & confuſionem eſſe Diaboli, quòd Chri-
16. ſtus adeo confidenter palàm & ſecure mortuus eſt. Nihil enim ille † intentatum reliquit, vt aliquo pacto hominibus perſuadere poſſet, non eſſe mortuum Chriſtum. Quoniam enim omne tempus, quod mortem eius ſecutũ eſt, reſurrectionis argumentum, & teſtimonia habiturum erat; mortis vero niſi hoc fuiſſet, non fuiſſet aliud tẽpus; propterea publice quidem videntibus omnibus mortuus eſt; verum non publice reſurrexit, ſciens, futurum tempus veritati teſtimonium allaturum. Præclarum enim eſt, quòd inſpectore mundo ſurſum in ligno ſerpens ille immolabatur. Nam quid non fecit Diabolus, quo occulte moreretur? Audi Pilatum dicentem, Tollite eum uos, & crucifigite; ego enim nullam cauſſam in eo reperio. Et iterum Iudæi ad ipſum dicebant, Si filius Dei es, deſcende de cruce. Poſtea igitur, quia letalem plagam acceperat, nec de cruce deſcenderat, propterea ſepulturæ quoque traditus eſt. Poterat enim ſubito reſurgere. Verum ſepeliri oportebat, vt fides pararetur huic cauſſæ. Quamquam in vulgaribus quidem mortibus defectio, atque imbecillitas ſpiritus prætexi poterit, hic vero nequaquam. Nam & milites crura eius non fregerũt, quemadmodum aliorum, vt

conſpicuum eſſet, illum iam mortuum eſſe. Obſcuri quoque nó ſunt, qui corpus ipſius ſepelierunt. Propterea & Iudæi ipſi lapidem obſignarunt, & adhibitis militibus communierunt. Hoc enim maxime omniũ ſummo ſtudio diuinitus age-
17. batur, ne obſcura † eſſet mors Chriſti. Et teſtes huius apud inimicos eſſe oportebat, apud Iudæos. Audi eos ipſos quid Pilato dixerint. Dixit Seductor ille (inquiunt) cum adhuc viueret, Poſt tres dies reſurgam. Iube ergo a militibus cuſtodiri ſepulcrum. Et hoc illis quoque obſignantibus factũ eſt. Audi vero, quo modo etiam poſt iſta illi ipſi ad Apoſtolos, mortem Chriſti teſtificantes dixerunt, Vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis huius. Atque hæc B. Chryſoſt.

DE TEMPORE, QVO CHRISTVS MANSIT in ſepulcro. Cap. XXCVI.

1. *Chriſtum manſiſſe in ſepulcro tribus diebus & tribus noctibus, ſicut manſit Ionas in ventre ceti, quo modo verificetur. & num. 5. Illud certum eſſe debet, non manſiſſe Chriſtum in ſepulcro tribus diebus integris abſque ſynecdoche computatis. num. 2.*
3. *Poſt tres dies. exponitur recepta in ſcripturis phraſi, id eſt tertio die, vel poſtquam tertius dies aduenerit.*
4. *Tempus aliquod deſcriptum accipi poteſt vel completum, vel ſolum incboatum.*
6. *Sicut. dictio ſimilitudinis, ſatis eſt quòd referat ſubſtantiam facti quod exprimitur, non etiam neceſſe eſt, quòd referat totum modũ & omnes qualitates facti, quæ non exprimuntur.*
7. *Veritatis amor, quam ſumme diligimus in totius eccleſiæ Chriſti ædificationẽ, facit vt diſputando contra aliquem ſcribere non vereamur.*

AD ſecundum argumentum, in quo per tex. Matth. 12. Sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. probabat ſupra Middelburg. cap. 50. num. 4. Chriſtũ fuiſſe in ſepulcro, aut in morte tribus diebus integris, id eſt ſeptuagintaduabus horis; Reſpondetur, quòd licet expoſitio cõmunis ad illũ tex. non omnino ſatisfaciat. vt vidimus ſupra cap. 48. num. 2. & ſeqq.
1. tamen non deſũt aliæ ſolutiones, † quas nos ſupra retulimus cap. 45. in fi. & cap. 49. per totum. quæ ſufficere poſſunt: præſertim vero illa, quæ fundatur in mutatione dierum naturalium facta in nocte reſurrectionis dominicæ; aut illa quæ pro vna nocte computat tenebras trium horarum in die Paraſceues a ſexta vſque ad nonã. Nam per ambas has ſolutiones habetur participatio trium dierum, & trium noctium diſtincte, & ſeparatim, quamuis non habeatur integrum triduũ; quod neque neceſſe eſt haberi ad verificationem dictorum verborũ Matth. 12. Ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Quòd ſi neque ſolutiones allatæ ſatis ſint vllo modo, noſtra ſolutio, quam mox infra tradituri ſumus ſeq. cap. plenius fortaſſe ſatisfaciet.
2. Quidquid tamen ſit, illud certum † eſſe debet, Chriſtũ non manſiſſe in ſepulcro

tribus

tribus diebus, & tribus noctibus integris, vt vult Middelburg. Et quærenda eſt potius ſupradictorum verborum Chriſti, Matth.12. aliqualis expoſitio, quàm facti veritas, quæ meridiana luce clarior perfectiſſime conſtat, mutanda videatur. Qua in re ſequor conſilium doctiſſimi Caietani, qui ſuper. 3. par. S. Tho. quæſt. 51. art.4. in reſp. ad 1. vbi dicti loci Matth.12. expoſitio pertractatur; hæc verba habet maxime notanda cōntra opinionem Middelburgenſis. Aduerte, quòd auctoritas eccleſiæ indubie credentis, Chriſtum ſurrexiſſe prima Sabbathi in mane, vel circa, & quæ inde diem reſurrectionis diem Dominicum nominauit, elidit omnes nouitates præſumentium hoc in dubium reuocare, & exponere Euangeliſtas ſuo ſenſu. Et propterea tales non audiendi, ſed vitandi ſunt. Hæc Caiet.

Ad tertium, in quo idem probare conabatur Middelburgenſis per illud Mar.8. Oportet filium hominis pati multa & reprobari a ſenioribus & a ſummis ſacerdotibus, & ſcribis, & occidi, & poſt tres dies reſurgere. Reſpondetur, quòd illud,
3. Poſt tres † dies. recepta in ſcripturis phraſi poſitum eſt pro, Tertio die. aut pro, Poſtquam tertius dies aduenerit. Vnde eadem ſententia, quæ apud Mar. ſcripta eſt per hæc verba, Et poſt tres dies reſurgere. habetur Matth.16. & Luc.9. per illa verba, Et tertia die reſurgere. Intelligitur autem poſt tres dies, ſcilicet inchoatos
4. non completos † quo modo intelligi poſſe tempus ab aliquo expreſſum ſupra probauimus ſæpe, & præſertim cap.22. num.3. & cap.48. num.10. Quem ſenſum optime ſe accepiſſe oſtenderunt Iudæi dicentes Pilato Matth.27. Domine recordati ſumus, quia Seductor ille dixit adhuc viuens, Poſt tres dies reſurgam. Iube ergo cuſtodiri ſepulcrum vſque in diem tertium. &c. Si enim intellexiſſent, quòd tranſactis tribus diebus integris, & perfecte completis ſurrecturum ſe dixerat Chriſtus, nō vſque in diem tertium dumtaxat, ſed vſque in diem quartum aut quintum cuſtodiri ſepulcrum petijſſent. Verbum enim. Poſt triduum. ſi intelligatur de triduo perfecto & integro, referri poteſt vſque in diem quintū. Vt in hiſtoria paſſionis SS. Martyrum Sixti 2. ſummi Pont. & Laurentij diaconi, quam ponit Breuiarium Rom. S. Ambroſ. lib. 1. Offic. cap.41. S. Maximus Taurinen. in Natali B. Laurentij, homil. 1. & 2. S. Petrus Chryſolog. ſerm. 135. Prudent. hymno 2. Peri Stephanon. & plures alij; verba illa celeberrima B. Sixti ad B. Laurentium, Noli fili mœſtus eſſe; poſt triduum me ſequeris, ſacerdotem leuita. intelliguntur extremis non computatis, id eſt quinto ab hinc die. Nam B. Sixtus viij. Id. Auguſti, B. Laurentius vero iv. Id. martyrio coronati ſunt. vt in geſtis ipſorum legitur, & ita habet B. Damaſus in Pontificali, Beda, Vſuardus, Vuādelbertus, Ado Treueren. & reliqui omnes in Martyrologijs; atque ita etiā celebrat Eccleſia. In ſcripturis tamen ſacris magis in vſu eſt, vt exponat, Poſt triduum id eſt tertio die (vt dixi) quàm quarto, aut quinto die. Vnde illud Luc.2. Et factum eſt, poſt triduum inuenerunt illum in templo ſedentem in medio Doctorum. intelligitur, Poſt triduum. id eſt Tertio die. Et ibidem illud, Et poſtquā conſummati ſunt dies octo, vt circumcideretur puer. intelligitur, id eſt Poſtquā dies octauus aduenit. Quare ex loquendi modo Scripturæ ſacræ apparet, nullam

eſſe difficultatem in dictis verbis Mar.8. Et poſt tres dies reſurgere.

Ad quartum & vltimum de Iona propheta, Reſpondetur in primis, quòd licet dicatur Ionæ.2. & Matthæi.12. fuiſſe Ionā in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus; nobis tamen nō cōſtat, quo modo tres illi dies & tres noctes accipiantur, integri ſcilicet, an participati tantum; & fortaſſe non alio modo ibi cōputandi ſunt, quàm quo in Chriſti morte computati fuerunt: & quem modū vtrique & Chriſto & Ionæ conuenientem nos paulo mox oſtenſuri ſumus cap. ſeq.

Deinde reſpondetur, dato quòd Ionas fuerit in ventre piſcis tribus diebus & tribus noctibus integris, adhuc non ſequitur neceſſario, quòd Chriſtus etiam fue-
5. rit in corde terræ † tribus diebus & tribus noctibus integris, propter id, quod ipſe dixit Matth.12. Sicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Nam
6. dicam, quòd verbū illud ſimilitudinis, Sicut. † ſatis eſt, quòd referat ſubſtātiam facti, quod exprimitur, non etiam neceſſe eſt quòd referat totum modum, & omnes qualitates facti, quæ non exprimuntur. id eſt ſatis eſt quòd referat tres dies & tres noctes, non etiam neceſſe eſt, quòd referat tres dies, & tres noctes eodem modo claros vel obſcuros, calidos vel frigidos, longos aut breues, integros ſiue participatos, naturales ſeu miraculoſos. Quare dico, quòd ad verificationē dictæ propoſitionis, Sicut fuit Ionas &c. non requiritur neceſſario quòd Chriſtus eodem prorſus modo fuerit in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus integris, quo modo fuit Ionas in ventre ceti: ſed ſatis eſt, quòd vere dici poſſit aliquo modo, fuiſſe in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Exemplo hanc rem declarabo. Pone aliquem fuiſſe apud amicum ſuum per tres dies artificiales in æſtiuo ſolſtitio, per ſingulos dies a mane vſque ad veſperam. Pone etiam alterum quempiam fuiſſe ſimiliter per tres dies artificiales in ſolſtitio hiemali apud eumdem amicum, per ſingulos itidem dies a mane vſque ad veſperam. Numquid quia dies in æſtiuo ſolſtitio, duplo fere longiores ſunt diebus in ſolſtitio hiberno, non poterit vere dici, quòd ſicut fuit ille per tres dies artificiales, ita fuit hic per tres dies artificiales; vel etiam ſicut fuit ille per totos tres dies artificiales, ita fuit hic per totos tres dies artificiales apud amicum? Neminem certe id negaturum puto. Nam ad illius ſimilitudinis veritatem ſufficit, quòd vterque fuerit per totos tres dies artificiales a mane vſque ad veſperam, licet vnus duplo fere pluribus horis fuerit quàm alter. Eodem igitur modo dicendum eſt in caſu noſtro, quòd ad ueritatem illius dicti, Sicut fuit Ionas &c. non requiritur, quòd tot horis præciſe, aut tot diebus integris fuerit Chriſtus in corde terræ, quot horis, aut quot integris diebus fuit Ionas in ventre ceti; nam nulla de horis, aut de integris diebus facta eſt mentio; ſed requiritur dumtaxat, vt tanto tempore fuerit Chriſtus in corde terræ, quòd vere dici aliquo modo poſſit, fuiſſe ibi tribus diebus & tribus noctibus, de quibus facta eſt mentio & expreſſio. Siue autem naturaliter, ſiue miraculoſe; ſiue integre, ſiue per participationem; ſiue alio quouis pacto ſumantur dies & noctes, dū modo tres dies & tres noctes aſſignari, & verificari poſſint, nihil refert.

Atque

Atque ex his ad laudem Dei patet ſolutio omnium argumẽtorum, & rationum Pauli Middelb. quibus probare conabatur, Chriſtum manſiſſe in ſepulcro tribus diebus, & tribus noctibus integris abſque vlla ſynecdoche cõputatis. Contra quem ſi quid paulo liberius diſputando ſcripſimus, ſciat lector, me non in ſugillationẽ famæ ipſius hæc voluiſſe diſſerere, ſed vt proteſtatur etiã Ioan. Lucidus in libello de vero die paſſionis Chriſti, cap. 11. in alia materia de eodẽ au-
7. ctore loquens, amore ſolum † veritatis, quam ſumme dilligimus in totius eccleſiæ Chriſti ædificationem. Ipſum alioquin Middelburgenſem & virum fuiſſe pium & catholicum, & maxime eruditum non dubitamus: qui in proœmio 2. par. ſuæ Paulinæ candide ac ingenue hæc verba protulerit: Pauca de his ſcribere ſtatui, ea ſẽper præfatione repetita, ꝙ nihil determinare, affirmare, vel aſſerere intẽdam, quod ſacroſanctæ Romanæ eccleſiæ determinationi quouis modo obſiſtere, vel contrariari poſſit: ſed quæcũque ſcripturus ſum, quaſi narrando & delibando referam, ea dumtaxat ratione, vt diem paſſionis Domini indagare, & calumnias, & contumelias a perfidis Iudæis nobis illatas refellere, & cõfutare valeam. Quòd ſi aliquid fortaſſe minus probatum, aut piarum aurium offenſiuum dixero, id nunc reſignando obeliſco deleri, & pro non dicto haberi cupio: ſingula mea ſcripta & dicta doctorum virorum iudicio examinanda, corrigendaque ſubmittens, id ſolum ratum habiturus, quod ipſorum iudicio approbatum fuerit. Hæc ipſe. Quamuis autem me inter viros doctos, de quibus loquitur Middelburgẽſis, numerandum neque agnoſcam, neque profitear, neminem tamen propterea iuſte ſuccenſere mihi debere arbitror, ſi eius opiniones non ſequar, quia non perſonæ ipſius exiſtimationẽ aliquo pacto labefactare, ſed opinionum dumtaxat improbabilitatem in hac materia confutare intendi. Qua in re non ſolum ſacroſanctæ in primis Romanæ eccleſiæ, & doctorũ deinde virorum iudicio, prout ille fecit, ſed etiam poſtremo cuiuſcumque alterius rectius quàm ego ſentientis, me, & mea ſcripta omnia ſubmitto.

DE TRIDVO MORTIS, SEV SEPVLTVRAE Chriſti. Cap. XXCVII.

1. *Chriſtus dici poteſt fuiſſe in corde terræ duobus modis, vel quantum ad corpus in ſepulcro; vel quantum ad animam in limbo.*
2. *Dies naturalis computatur a media in mediam noctem. Etiam in interpretandis ſacris ſcripturis. num. 9. Et etiam apud Iudæos. num. 22.*
3. *Chriſtum fuiſſe in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus diſtincte & ſeparatim, exponitur.*
4. *Chriſtum ſurrexiſſe in aurora probabilius eſt, quàm in media nocte.*
5. *Dies naturalis tribus modis computabatur apud Iudæos: Ab ortu Solis ad ortũ ſecundum naturam ipſorũ dierũ; Ab occaſu ad occaſum ſecundũ ſollemnizationem feſtorum; A media in mediam noctem ſecundum communem vſum.*
6. *Propria verbi ſignificatio in dubio ſumẽda eſt, niſi aliud ſuadeat vſus loquẽdi cõis,*

Vſus

7. *Vſus loquendi communis attendi debet. Etiam in interpretandis ſacris ſcripturis. num. 8.*

10. *Natiuitas Chriſti quia facta eſt poſt mediam noctem deputatur diei ſequenti. Cœna vero vltima Chriſti quia facta eſt ante mediam noctem deputatur diei præcedenti. num. 11 & 20.*

12. *Veſperam diei præcedenti ſolent coniungere Iudæi. Et hæc eſt naturalis dierum diſtinctio. num. 17.*

13. *Noctis prima parte quæ fiunt adſcribuntur diei, qui finitus eſt.*

14. *Dies erant in duplici differentia apud Iudæos: quidam legales a veſpera in veſperam, quidam vſuales a media in mediam noctem procedentes.*

15. *Azymorum dies erant ſeptem legales, octo vſuales. Et primus legalis qui erat feſtus & ſollemnis, erat ſecundus vſualis. num. 16.*

18. *Græci aſſerentes, tres Euangeliſtas a B. Ioanne fuiſſe correctos in deſcriptione vltimi Paſchæ, hæretici & ſchiſmatici ſunt.*

19. *Chriſtum vno die ante Iudæos celebraſſe vltimum Paſcha, nullo probatur valido argumento.*

21. *Qui pridie quàm pateretur. verba in canone Miſſæ antiquiſſima ſunt.*

Viſſis nunc, & dimiſſis aliorum interpretationibus circa illud Matth. 12. Ita
valuerit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. de qui-
bus liberũ eſto vnicuique iudicium; non enim intendo vllam ex eis improbare,
aut approbare, niſi quantũ ratio ſuadet, aut conuincit auctoritas: afferã ego ſo-
lutionẽ quamdam intactam quidẽ (quantũ ſcio) a reliquis omnibus, ſed tamen
tam bonam (niſi fallor) & tam naturalẽ, vt nullam prorſus calumniam pati poſ-
ſe videatur. Dico igitur, quòd in eo temporis ſpatio, quo Chriſtus dominus fuit
mortuus aut ſepultus (his enim duobus modis recte intelligi poteſt fuiſſe in cor-
1. de † terræ, vel ſcilicet in ſepulcro quantum ad corpus. vt exponit ibi Glo. inter-
lin. Et B. Chryſoſt. homil. 44. ſuper Matth. vel in limbo quantum ad animam,
ſeu in mortis profundo. vt inquit B. Auguſt. in epiſt. 49. ad Deogratias presby-
terum, quæſt. 6.) participati ſunt tres dies & tres noctes diſtincte & ſeparatim;
naturaliter & ad literam, ſine vlla torſione, aut violentia. Quod vnicuique ſta-
tim apparebit ſi hoc tantum præintelligat, dies naturales computari debere a
2. media † in mediam noctẽ, ita quòd prima noctis medietas diei præcedenti ap-
plicetur, altera vero medietas cum die ſequenti computetur: vt ſic quilibet dies
naturalis habeat quidẽ vnũ diem artificialem, & vnam noctẽ, ſed noctẽ in duas
partes diuiſam, in vnam ſcilicet, quæ diem artificialẽ præcedat, & in alterã, quæ
3. ſubſequatur. Tempus itaque, quo Chriſtus † fuit mortuus, aut ſepultus, partici-
pauit primo diem artificialem Paraſceues, nam exſpirauit hora nona, & ſepul-
tus fuit duodecima; & participauit etiam noctem eiuſdem diei, participando
primam medietatem ſequentis noctis. Secundo habuit integram noctem, &
integrum diem artificialem Sabbathi. Et tertio participauit noctem Dominicæ
participando poſtremam medietatem noctis, quæ fuit poſt Sabbathum; & par-
ticipauit

ticipauit etiam diem artificialem einſdem Dominicæ, quia mane ſurrexit in aurora, cum iam dies illuceſceret. vt ſupra vidimus cap.46. & ſeq.
Hanc autem ſolutionem, quæ omnium (vt mihi videtur) optima eſt, & pulcherrima, miror a nemine (vt dixi) fuiſſe tactam, & nullum me reperiſſe inter tot auctores, quos viderim, qui eius in ſpecie meminerit pro expoſitione dicti tex. Matth. 12. Sicut fuit Ionas, &c. Fortaſſe S. Anſelmus ibi hanc ſolutionē innuit, cum ita loquitur. Ipſum triduum non totum fuiſſe plenū, ſcriptura teſtis eſt, ſed primus dies a parte extrema totus annumeratus eſt. Dies vero tertius a parte prima & ipſe totus. Medius autem inter eos, id eſt ſecundus dies abſolute totus ex vigintiquattuor horis, ſcilicet duodecim diurnis, & duodecim nocturnis cōpoſitus. Sextæ quidē feriæ diei partē, qua ſepultus eſt cū parte noctis, pro nocte, & die accipiēs, hoc eſt pro toto die. Sabbathū cū nocte & die. Noctē dn̄icam cū eadē die illuceſcēte, pro toto ſimiliter die accipiens. Itaque habes triduū, & tres noctes. Hæc S. Anſel. & Nicolaus de Orbellis in 3. ſent. diſt. 22. quæſt. 3. ſimiliter hanc eamdē expoſitionē ſubodoratus eſt forſitan, ita ſcribens. Si vero quæratur de hora reſurrectionis eius, Dicūt quidam, ꝙ reſurrexit in media nocte; alij autem
4. ꝙ in aurora. quæ opinio videtur † probabilior, iuxta illud quod canit Eccleſia, Aurora lucis rutilat. Secundū etiam hanc melius ſaluatur, ꝙ Chriſtus fuerit in ſepulcro per triduū, accipiēdo totū pro parte per ſynecdochen, ſcilicet in fine diei Veneris, & per totam diem Sabbathi, & die Dominica a media nocte vſque ad auroram. Hæc ille. Sed tamen neuter iſtorum plene, & manifeſte noſtrā ſolutionem expreſſit, ac ita exiliter de ea vterque locutus eſt, vt etiamſi eam ſenſerit, videatur tamen aliud quiddam locutus acſi ſolutionē cōmunem cum S. Auguſtino, & cum alijs Theologis intellexerit. Quidquid tamen de hoc ſit, parum intereſt: Nobis enim quærenda eſt nunc potius, & attendēda eſt in hac re, expoſitionis noſtræ firmitas per aliquarum rationū, & argumentorū probabilitatem, quàm eiuſdem dignitas per quorumdam Doctorū auctoritatem & teſtimonia. Sed dicet hic mihi aliquis, Vnde probas, dies naturales cōputari debere a media in mediam noctē, cum ſupra habuerimus cap.43. num. 12. apud Hebræos in veteri teſtamēto regulariter cōputatos fuiſſe ab ortu Solis ad ortū, & ſpecialiter in ſollēnitatibus a veſpera in veſperā? Aduertendū eſt, quòd de dierū ſupputatione pluribus & diuerſis modis loqui poſſumus. Si enim attendamus curſum die-
5. rum † naturalium a parte rei, & ex natura ipſorum dierū, dico, quòd tunc procedebant dies ab ortu ad ortum Solis; ita enim creati fuerant a Deo ab initio mundi. Si autem attendamus ritum ſollemnizandi feſta, dico quòd quantum ad hoc currebāt dies a veſpera in veſperam; ita enim præceperat Deus Leuit. 23. Si vero attēdamus morē loquendi, & cōmunem intelligendi vſum, dico quòd etiā tunc intelligebantur dies procedere a media in mediā noctē, niſi tamen vel ſubiecta materia, vel annexū aliquod verbum alium intelligendi modū ſuaderet. Quare quæ modo dicimus, ijs quæ diximus ſupra, non cōtrariantur: diuerſitas enim materierū, & rationūm attentarū diuerſitatē facit in ſupputatione. Et cū verba Chriſti ſupradicta Matth. 12. iuxta communē loquendi moréaccipienda

ſint,

ſint, non mirum, ſi ſupputationem a media nocte in mediam noctem faciendã
eſſe aſſeramus. Ad quod faciunt notata per Bart. in l. omnes populi. quæſt. 6.
principali. num. 58. ff. de inſt. & iu. vbi ait, quòd licet in dubio ſumi debeat pro-
6. pria † ſignificatio verbi potius quàm impropria, tamen hoc fallit, quando com-
munis vſus loquendi aliter ſe haberet. l. cum delanionis. §. aſinam. ff. de fund.
7. inſtr. & inſtrum. leg. Hic enim vſus † omni regulæ, omnique conſtitutioni in
exaudiendis, vel examinandis ſermonibus derogat. vt not. in l. librorum. §. quod
8. tamen. ff. de leg. 3. Et non eſt dubium, quòd etiã in interpretatione ſacræ † ſcri-
pturæ communis vſus loquendi attendi debet. vt not. Panorm. in c. maiores. in
princ. per illum tex. de bapt. & in c. Ioſeph. de verb. ſig.
9. Quòd autẽ etiam in interpretandis euangelijs, & ſacris ſcripturis dies † ſecun-
dum communẽ loquendi vſum incipere intelligãtur a media nocte, notat egre-
gie Caiet. Luc. 2. ſuper illis verbis, Ecce enim euãgelizo vobis gaudium magnũ,
quod erit omni populo, quia natus eſt vobis hodie Saluator. Verba enim eius
ſuper illud, Hodie. hæc ſunt. Vnde apparet, nocte eadem natũ fuiſſe Ieſum, &
10. non ante mediam † noctem; quia tempus ante mediam noctẽ computatur ſe-
cundum communẽ morẽ loquẽdi cum die præcedenti, vt teſtatur cena noctur-
na. Si enim ante mediam noctem diei viceſimiquinti Decembris natus fuiſſet,
nõ hodie, ſed heri natus fuiſſet; ſicut heri cenauit qui tunc cenauit. Nec obſtat,
quòd apud Hebræos dies inciperet a veſpera, quia hoc erat ſpeciale quantum ad
celebrationẽ feſtorum, nunc autẽ ſermo de cõmuni ſupputatione, & non quoad
feſta eſt. Hæc Caiet. qui pro noſtra ſententia melius loqui non poterat.

Cui addo in comprobationem eiuſdem ſententiæ, quòd quemadmodum Nati-
uitas Saluatoris, quia contigit poſt mediam noctem, ſequenti diei adſcribitur, &
ſic Eccleſia celebrat diem viceſimumquintum, qui ſequebatur poſt illam noctẽ,
11. in qua natus eſt Dominus; ſic e contrario cenam † factam a Chriſto in princi-
pio noctis, quando inſtitutum fuit ab ipſo ſanctiſſimũ euchariſtiæ ſacramentũ,
Eccleſia repræſentat in die præcedenti feriæ quintæ, quia nempe ad præceden-
tem diem pertinebat nox illa ſequens vſque ad ſui dimidium.

Pro quo faciunt etiã notata per Panor. in c. quoniam. num. 4. in fi. de fer. vbi ait,
quòd id quod fit ante mediam noctem, refertur ſeu deputatur principio noctis;
quod vero fit poſt mediam noctem, deputatur alteri extremo, ſcilicet diluculo.
Et facit ad hoc etiam tex. in c. litteras. de tempor. ordin. vbi cum veſpera Sabba-
thi, & mane diei Dominici quando ieiunium continuatur, ad eumdem diem fi-
ctione canonica pertinere dicantur, innuitur, quòd regulariter, ſublata fictione,
ſecundum veritatem ad diuerſos dies referuntur.

Immo etiam videtur mihi (ne emendicatis ſuffragijs hac in re niti, & egere vi-
deamur) quòd ex Euangelijs, & alijs ſcripturis ſacris huiuſmodi loquendi vſus
colligatur. Tres enim primi Euãgeliſtæ, Matthæus, Marcus, & Lucas illã diẽ feriæ
quintæ, in cuius noctis ſequentis initio celebrata eſt paſchalis cena cũ azymis,
appellant primã diẽ azymorũ, non ob aliã rationẽ, niſi quã modo diximus, quia
ſcilicet principiũ noctis ſequentis ad diem præcedentẽ refertur. Vnde cena quæ

fiebat

ſiebat in prima parte noctis poſt diem feriæ quintæ, in ipſa quinta feria cenſebatur facta ſecundum communem loquendi morem. Et ita inquiunt, & exponunt quamplurimi, & fere omnes Doct.

Euthymius (vt non nullorum in particulari hic ſententias proferamus) ſuper il-
12. lud Matth. 26. Prima autem die azymorum, habet hæc verba. Veſperam † diei præcedenti coniungere ſolent Iudæi. Itaque a veſpera Paſchæ & azymorum, diẽ quoque ipſius veſperæ vocant azyma.

Theophyl. ibidem, Primam (ait) azymorum diem vocat, quæ diem azymorũ præcedit, vt ſic dicam. quinta feria erant manducaturi Paſcha, poſt quam ſequitur Paraſceue. Prima azymorum vocabatur in lege eo quòd feſtum incipiebat a veſpere, qua veſcebantur azymis. Dominus igitur mittit Diſcipulos quinta, quã nominat Euangeliſta primam azymorum, quia prima veſpera erat, qua comedebant azyma. Et idem etiam repetit Mar. 14. ibi, Et primo die azymorum. & Luc. 22. ibi, Venit autem dies azymorum.

Victor Antiochenus nuper e græco tranſlatus a Theodoro Peltano Societatis Ieſu, in illud idem Mar. 14. Et primo die azymorum quãdo Paſcha immolabãt. Primum (inquit) azymorum diem eum vocat qui primum azymorum proxime antecedebat. Conſueuerant enim Iudæi a veſpera diei feſti exordium facere. De illo ergo die eſt hic ſermo, in quo Hebræi Paſcha ad veſperã immolabant, azymiſque panibus veſcebantur: quem quidem diem non nulli vnam, alij primam azymorum diem vocant; Lucas autem azymorum diem ſimpliciter appellat. Quòd autem ea dies abſolute hic deſignetur, in qua Iudæi circa noctem Paſcha immolabant, id nõ ex ijs tantum, quæ obiter modo expoſita ſunt, euinci poteſt, verum ex eo etiam quòd Diſcipuli feria quinta ad Ieſum acceſſerunt dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere Paſcha? Quamobrẽ vterque Euangeliſta (Matthæus inquam & Marcus) verum dicit, dum Chriſtum prima azymorum die Paſcha celebraſſe aſſerit. Siquidem Paſcha, in quo azymo pane veſcebantur, ad veſperam inchoabant. Ea propter Marcus poſtea quàm dixerat, Primo die azymorum. ſtatim ſubiungit, Quando Paſcha immolabant.

B. Ioan. Chryſoſt. ſuper dictis verbis Matth. 26. Prima autem die azymorum. homil. 82. Primam (inquit) azymorum eam diem vocat, quæ ante azyma erat. Conſueuerunt enim a veſpere ſemper dies numerare, & eius mentionem facere, in veſpere cuius Paſcha erat immolandum. Quinta enim Sabbathi acceſſerunt, quam hic quidem primam azymorum, id eſt ante azyma vocat, tempus deſignans, quo acceſſerunt.

S. Auguſt. in epiſt. 86. ad Caſulanum, in fi. ita ait. Chriſtus dominus traditus eſt ea nocte, quæ iam ad ſextam Sabbathi, qui dies paſſionis eius manifeſtus eſt, pertinebat. Hic dies primus azymorum fuit a veſpera incipiens. Sed Matthæus Euangeliſta quintam Sabbathi dicit fuiſſe primam diem azymorum, quia eius veſpera ſequente futura erat cena paſchalis, qua cena incipiebat azymum, & ouis immolatio manducari.

Caiet. ſuper Mar. d. cap. 14. ibi, Et primo die azymorũ. Vſus eſt (ait) hoc modo loquendi,

13. loquendi, quia cena quæ fit in prima noctis parte † appellatur cena illius diei, qui finitus eſt. Et ſuper Luc. d.cap.22. ibi, Venit autem dies azymorum. Diem (inquit) decimæquartæ Lunæ, qui tunc fuit dies Iouis, appellat Lucas diē azymorum, in qua immolabatur agnus paſchalis. non quòd in ipſa decimaquarta Luna immolatio agni fieret, aut fermentata eſſent prohibita, ſed quia in veſpera illius diei incipiebat dies azymorū, incipiebat decimaquinta Luna, & tunc immolabatur Paſcha, ita quòd veſpera decimæquartæ Lunæ erat initium diei azymorū. Et quia cena veſpertina computatur cū die, quē terminat (quoniā appellatur cena illius diei) ideo Lucas illum diem Iouis appellauit diem azymorum, intendens ſignificare, quòd erat primus dies azymorū ratione cenæ illius diei. Calliſtus Placent. eadē notat enarrat.44. ſuper euāgelia Quadrag. in procemio.

14. Eſt autem notandum, quòd dies † (quantum ad propoſitum pertinet) erant in duplici differentia apud Iudæos; quidam ſcilicet legales, quidam vſuales. Dies legalis a veſpera in veſperam computabatur, dies vero vſualis a media nocte in mediam noctem. Et hæc dierum diſtinctio, quam didici ex Caiet. ſuper Ioan. cap.13. in princ. & ſuper Luc. cap.2. eſt tam vera, & tam neceſſaria, vt ſine illa bene intelligi nequeant non nulla ſacrarum litterarum loca.

15. Exho.12. iubentur Iudæi ſeptē diebus † azyma comedere, & tamen in enumeratione dictorum ſeptem dierum, octo dies denominantur, quia nempe ſeptem dies legales participant octo dies vſuales. Verba tex. poſtquam dixerat, Septem diebus azyma comedetis. &c. hæc ſunt. Primo menſe quartadecima die menſis ad veſperam comedetis azyma vſque ad diem viceſimamprimam eiuſdem menſis ad veſperam. Modo ſi quis numeret a decimaquarta die in tex. comprehenſa vſque ad viceſimamprimam ſimiliter incluſam, octo dies inueniet. Et ita enumerat Ruper. abb. Tuitien. lib.2. in Exho. cap.15. vbi ita ait. Plane hoc dicto dies octo complexus eſt. Et Ioſephus Iudæus lib.2. iudaic. antiq. cap.5. in fi. vbi inquit ſic. Feſta per octo dies celebramus, quos vocamus azymorum. Intellige ſcilicet per octo dies vſuales; quorum primus, videlicet menſis decimusquartus, dicebatur primus azymorum non ratione ſui totius, ſed ratione veſperæ, & vltimæ ſui partis. Vnde Caiet. ſuper Exho. d. cap.12. in illis verbis, Et edent carnes nocte illa. dicit, quòd manducatio agni paſchalis erat cena quidem quartidecimi diei vſualis, & propterea dicitur veſpera quartidecimi diei; ſecundum vero feſtiuitatem erat ſacrificium quintidecimi diei, quia iam inceperat quintuſdecimus dies.

16. Notandum eſt præterea, quòd ſi loquamur de diebus legalibus, primus dies † azymorū in quo immolabatur agnus, erat dies feſtus & ſollemnis. ita enim habetur d.cap. Exho.12. Dies prima erit ſancta atque ſollemnis. Sed ſi loquamur de diebus vſualibus, non primus dies azymorū in quo immolabatur agnus, dies ſcilicet decimusquartus mēſis, ſed ſequens dies quintuſdecimus dicebatur ſanctus, & ſollemnis. Colligitur hoc ex lib. Numer. cap.28. tam clare & euidenter, vt nemo poſſit tergiuerſari. Ibi enim ſic habetur. Menſe autem primo quartadecima die menſis phaſe Domini erit, & quintadecima die ſollemnitas.

His

His ita poſitis & declaratis quid mirum videri debet, ſi B. Ioan. Apoſtolus vt ſe conformaret huic loquendi modo ſcripturæ veteris ſacræ, dixit, Ante diem feſtum Paſchæ. eo die vſuali, quem ceteri Euangeliſtæ primum azymorũ, & quando Paſcha immolabãt, & in quo neceſſe erat occidi Paſcha, appellauerunt? Aliud eſt enim azyma, & immolatio Paſchæ, aliud feſtiuitas, & ſollemnitas. Illa enim ſcilicet azyma & phaſe, cum vnum tantum temporis articulum occupent, puta cenam, vel prandium, vel immolationem, totum diem illum in quo cenatur, vel prandetur, vel immolatio fit, denominant: hæc vero ſcilicet feſtiuitas & ſollemnitas cum dicant tractum ſucceſſiuum per totum diem, non poſſunt denominare niſi illum diẽ inter vſuales, qui ſui maxima parte eſt feſtiuus & ſollemnis. Quare cum primus dies azymorum vſualis non eſſet feſtiuus niſi in ſui vltima particula, ſequẽs vero dies eſſet totus feſtiuus & ſollemnis excepta vltima dumtaxat ſui particula, merito ſequens dies appellari debuit dies feſtus, & non primus. Differentia igitur quæ eſt inter B. Ioan. et ceteros Euangeliſtas non ſtat in hoc, quòd hi locuti fuerint de diebus legalibus, ille vero de vſualibus, vt putat Caiet. ſuper Ioan. cap. 13. in princ. a cuius ſententia in hac vna re cogor diſcedere; Nam cum verba trium Euangeliſtarũ, quando dicunt, Primo die azymorum. referantur ad mane illius diei feriæ quintæ, vel ſaltem ad quemdam tẽporis articulum, qui erat multo ante veſperam, quo modo intelligi poſſunt de diebus legalibus, qui non niſi a veſpera incipiebant? Sed differentia ſtat in hoc (vt dixi) quod hi locuti ſunt de azymis, & de immolatione Paſchæ, quæ erant in primo die vſuali, ſcilicet in die quartodecimo: B. Ioan. vero locutus eſt de feſtiuitate, quæ erat in die ſequenti vſuali, in die ſcilicet decimoquinto. Quam differentiã probaui ſupra tex. clariſſimo Num. 28. ibi, Quartadecima die menſis phaſe Domini erit, & quintadecima die ſollemnitas.

Stãte autem hac dilucida & perſpicua huius difficultatis explicatione, quam innuit etiam B. Tho. licet ſubobſcure in d. cap. 13. Ioan. in princ. & in 3. par. ſummæ, quæſt. 46. art. 9. ad 1. vbi hanc dierum computationem, in qua veſpera &
17. prima pars noctis diei præcedenti adſcribitur, appellat naturalem † dierũ diſtinctionem; quid opus erat, ad difficultatem prædictam tam grandes excita-
18. re tragœdias? Nec dico tantum † Græcis illis, qui aſſerentes, tres Euangeliſtas a B. Ioan. fuiſſe correctos, ſchiſmatici, & hæretici ſunt, vt ſupra diximus cap. 56. num. 2. Sed etiam quibuſdam alijs & Græcis & Latinis catholicis expoſi-
19. toribus, qui mordicus defendere audent, Chriſtum non eodem die † cum Iudæis, ſed vno die ante ipſos ſollemnitatem Paſchæ celebraſſe. Quorum argumenta omnia ita facile (Chriſto duce) ſuperius ſoluimus, vt maiorem eorum partem contra eos militare oſtenderimus. Et hoc vnum, quod in hunc locum ſtudioſe reiecimus, quamuis principale apud ipſos, & vrgentiſſimum, tam bene tamen retorqueri poteſt in contrarium, vt nihil melius. Nam ſi vltima Chriſti cena, quæ facta eſt in die feriæ quintæ, dicitur facta a B. Ioan. ante diem feſtum Paſchæ; ergo ſequitur, quòd ſequens dies Paraſceues, in quo crucifixus eſt Chriſtus, fuit dies feſtus Paſchæ, & ſic decimaquinta Luna, quæ erat ſollẽnis & feſtiua,

feſtiua, non quartadecima quæ nō erat ſollemnis, neque feſtiua. vt probauimus
20. ſupra cap. 61. nnm. 2. Cena enim illa † vno die ante paſſionem celebrata eſt, iuxta communem loquendi vſum intelligendo de diebus vſualibus, ſecundum quòd loquitur tex. ſupra citatus Num. 28. & tex. Leuit. 23. ibi, Menſe primo quartadecima die menſis ad veſperum phaſe Domini eſt, & quintadecima die menſis huius ſollemnitas azymorum Domini eſt. & ſecundum quòd eccleſia intelligit, & interpretatur, quæ in Canone Miſſæ loquens de Chriſto ait, Qui pridie quàm pateretur accepit panem in ſanctas ac venerabiles manus ſuas. & clarius in Canone Miſſæ feriæ quintæ in cena Domini, Qui pridie quàm pro noſtra, omniumque ſalute pateretur, hoc eſt hodie, accepit panem, &c. In quibus verbis oſtendit Eccleſia ea quæ geſta ſunt ante mediam noctem poſt feriam quintam, ſe ad diem præcedentem feriæ quintæ, non ad ſequentem diem Paraſceues referre: quemadmodum etiam Euangeliſtæ retulerunt, attendentes potius cōmunem morē loquēdi, quàm legalem iudaicorū dierū ſupputationē.
21. Et ne quis putet, verba illa, Qui pridie † quàm pateretur, recenter fuiſſe addita in canone Miſſæ, ſciat, quòd ea vel ab initio fidei chriſtianæ tempore B. Petri Apoſtoli in Miſſa, dicebantur. vt aſſerit Hugo de S. Vict. lib. 2. de ſacram. par. 8. cap. vlt. vel ſaltem Canoni fuerunt appoſita a S. Alexandro I. ſummo Pont. & martyre, circiter annū Domini. 120. vt habemus ex Breuiario Romano in Lect. ipſius Sancti ſub quinto Non. Maij.

Quamobrem tenentes nos cum B. Ambroſ. qui in epiſt. 83. ad Epiſcopos per Æmiliam conſtitutos, in princ. ait, quòd ipſe Dominus eum elegit diem, quo Paſcha celebraret, qui cum obſeruantiæ veræ ratione cōcurrit; ſcriptū eſt enim, Venit autem dies, in qua neceſſe erat Paſcha immolari. & cum communi ceterorum omnium Doct. expoſitione, illud etiam habeamus firmum, & conſtitu-
22. tum, dies † apud Hebræos in communi vſu loquēdi non a veſpera in veſperā, ſed a media in mediam noctē computari ſolitos fuiſſe. Cuius rei ſufficiētiſſima produximus teſtimonia tum ex lege veteri, tum maxime ex nouo teſtamento.

DE DIERVM A MEDIA IN MEDIAM NOctem ſupputatione. Cap. XXCIIX.

1. *Dies computantur a media in mediam noctem apud Iudæos & apud ſacras litteras in communi vſu loquendi.*
2. *Noctis prima pars refertur ad diem præcedentē. Vltima vero ad ſequentē. nu. 3.*
4. *Veſperæ nomine tota nox intelligitur ſecundum non nullos.*
5. *Veſpera proprie ſumpta pro prima parte noctis accipitur. Et ad diem præcedentē refertur in communi vſu loquendi. num. 6. Etiam in ſacris litteris, quamuis ſecundum legem ſequentis diei eſſet initium. num. 15. & 16.*
7. *Luceſcere proprie ſignificat incipere habere lucem, abuſiue vero eſſe initium & aduentare. Vnde quandoque accipitur pro initio noctis, & id quidem duplici modo. nu. 9. Et ſpecialiter accipiē pro crepuſculare, ſiue crepuſculaſcere. nu. 11.*

Lux

8. *Lux accipitur quandoque pro initio noctis. Siue pro crepuſculo, et luce crepuſculina. num. 10.*
12. *Crepuſculum tamquam medium quiddam inter diem & noctē, facile attribui poteſt vel diei vel nocti quouiscumque modo, ſiue præcedenti, ſiue ſubſequenti.*
13. *Veſpera nomen late patet, & denotat etiam tempus longe ante occaſum Solis.*
14. *Veſper veſperis in genere feminino quandoque declinatur.*
17. *Vna Sabbathorum Hebræorum appellatione eſt dies Dominica.*
18. *Sero, verbum ſignificat aliquando primam partem noctis.*

QVamuis quæ ſuperiori cap. citata iam ſunt, ſatis, ſuperque eſſe deberent, ad
1. oſtēdendū, dierum cōputationem † a media in mediam noctem tum penes Iudæos, tum penes ſacras litteras fuiſſe paſſim in communi more maxime ſemper vſurpatam, addemus hic tamen in gratiam Lectoris non nulla alia loca, & deinde non nullas coniecturas, ex quibus idem hoc ſuadere conabimur. Leuit. 23. dicitur, Decimo die menſis huius ſeptimi, dies expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus; affligetiſque animas veſtras in eo. Et poſt pauca. Sabbathum requietionis eſt, & affligetis animas veſtras die nono menſis. A veſpera vſque ad veſperam celebrabitis Sabbatha veſtra. In quibus verbis cū vnus & idem dies, nunc decimus, nunc nonus dies menſis appelletur, neceſſarium eſt fateri, quòd qui erat decimus ſecundum computationem legalem, in qua a veſpera in veſperam numerabantur dies, incipiebat die nono ſecun-
2. dum computationem vſualem, ſecundum quam prima pars † noctis diei præcedenti adſcribitur.

Rurſus Matth. 28. in princ. dicitur, Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi, venit Maria Magdalene, & altera Maria videre ſepulcrum. Ibi deſcribitur nox, quæ eſt media inter diem Sabbathi præcedentem, & primam Sabbathi, id eſt diem Dominicam ſequentem, & ſignificatur ab vtroque extremo ipſius noctis, a veſpere ſcilicet, & diluculo, vt ibi explicat Caiet. Et apparet,
3. quòd quantum ad primam partem, ſcilicet veſpertinam refertur nox † ad diem præcedentem, nam dicitur, Veſpere autem Sabbathi; quantum vero ad vltimam partem, ſcilicet diluculum, refertur nox ad diem ſequentem, nam dicitur, Quæ luceſcit in prima Sabbathi.
4. Non me latet, quòd ibi Veſpere nomine † ſecundum non nullos tota ipſa nox intelligenda eſt, vt ex ſubiunctis verbis neceſſario colligi videtur. Veſpera enim
5. proprie ſumpta † pro prima parte noctis non luceſcit in ſequenti die, ſed teneb reſcit potius in altera parte noctis. vt notant ibi S. Anſelmus, & Glo. ordin. & S. Auguſt. lib. 3. de conſ. euang. cap. 24. Maluit tamen B. Matthæus veſpere dicere, quàm nocte, vt nobis eo vocabulo inſinuaret diligentiā, & deuotionē ſanctarum illarum Mulierū, vt corpus vngerent Saluatoris. Statim enim tranſacto Sabbatho in ipſo veſpere cœperunt diſcurrere, & emere aromata, & parare omnia, ac ſeſe adornare, vt poſſent mane primo ſine impedimento accedere ad ſepulcrū. vt not. venerabilis Beda in homil. in Vigilia Paſchæ. ſuper d. tex. Matth. 28.

Cum ergo a nomine Veſpere nox eſſet Euangeliſtæ ſignificanda, conſentaneum etiam fuit, vt per relationem ad diem Sabbathi præcedétem deſcriberetur, nam
6. vere in communi vſu & acceptione, veſpera † ad diem præcedentem refertur. Scio, ad eumdem locum Matth. 28. (poſtquam hic eius incidit mentio) aliam quamdam expoſitionem afferri, cōmodam ſane, & pulchram a Cornel. Ianſen.
7. vt intelligatur ibi, Quæ luceſcit in prima Sabbathi, non proprie † id eſt quæ incipit habere lucem in prima Sabbathi, ſed abuſiue, id eſt quæ initium eſt primæ Sabbathi. quemadmodum accipitur Luc. 23. Et dies erat Paraſceues, & Sabbathum illuceſcebat. id eſt & Sabbathum incipiebat, & aduentabat. Et dicatur, quòd in veſpera diei Sabbathi, quæ ſcilicet eſt poſt Sabbathum, mulieres illæ Maria Magdalene, & altera Maria, non quidem ſepulcrum tunc adierint, ſed ſimul conuenerint, vngendi Chriſtum, & adeundi ſepulcrum gratia: Et parantes tunc aromata, & reliqua neceſſaria, ſtatuerint, ſimul matutino quamprimum tempore ad ſepulcrum accedere. Cui expoſitioni conſonat id, quod Marcus ait cap. 16. Et cum tranſiſſet Sabbathum Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent Ieſum: Et valde mane vna Sabbathorum veniunt ad monumentum orto iam Sole. Beda etiam, & S. Anſel. ſuper dictis verbis Matth. 28. Veſpere autem Sabbathi. inquiunt, quòd Mulieres veſpere quidem cœperunt venire, id eſt aromata præparare, ſed lucente mane peruenerunt. Quod enim Matthæus (aiunt) cauſſa breuitatis ponit obſcurius, alij Euangeliſtæ ponunt apertius. Videat qui vult ipſum Ianſen. in cap. 144. & 145. concordiæ euang. & in ratione eiuſdem concordiæ, paruæ impreſſionis d. cap. 145. & Ioan. Buiſonium, qui ſequitur eamdem expoſitionem in harmon. euang. cap. 146.

Verumtamen vnum eſt, quod mihi in hac interpretatione aliquam ingerit difficultatem. Nam in illo Lucæ cap. 23. Et Sabbathum illuceſcebat. quin exponamus, id eſt & Sabbathum incipiebat, & aduentabat. vt communiter omnes exponunt, nihil eſt quod obſtet. At in hoc Matth. 28. Quæ luceſcit in prima Sabbathi. exponere, id eſt Quæ incipit & aduentat in prima Sabbathi. non omnino bene videtur quadrare; Cum potius dici debuiſſet ſeruando eumdem loquendi modum, quo vſus eſt Lucas, non Quæ luceſcit in prima Sabbathi, ſed e contrario, In qua luceſcit prima Sabbathi. vt poſſemus recte eodem modo interpretari, id eſt, In qua veſpera incipit, & aduentat prima Sabbathi. Quòd ſi non exponas, Luceſcit. id eſt incipit, & aduentat, ſed vt Ianſen. circumloquitur, Quæ luceſcit in prima Sabbathi. id eſt Quæ initium eſt primæ Sabbathi. iam hoc non erit exponere verbum Luceſcit. ſed totam orationem immutare. Ego autem ſcire cuperem vim dicti verbi, Luceſcit. quid hic ſignificet huiuſmodi verbum. Addo, quòd in auctoritate, quam citat ipſe Ianſen. ex principio libri Thalmudici, qui Peſachim, id eſt Paſcharum inſcribitur. Luce deci-
8. miquarti inquirunt fermentū ad lumen lucernæ. licet ibi lux † accipiatur pro initio noctis, illud tamen initium noctis, non eſt initium decimiquarti, ſed eſt finis & terminus decimiquarti, & initium decimiquinti; quare ibi, Luce deci-

miquarti,

miquarti. lux ſtat pro termino & fine, non pro initio. Et huic ſimili loquendi formula reperi Ioſephum Iudæum vſum fuiſſe lib. 2. antiq. iudaic. cap. 5. vbi agens de exitu Iudæorum ex Ægypto, & de primo Paſcha, quod tunc fecerunt, iuxta verſionem Sigiſmundi Gelenij ſic habet. Illuceſcente vero quartadecima omnes ad exitum animati ſacrificabant, & ſanguine domos luſtrabant aſperſas hyſſopo; & peracta cena reliquias carnium exuſſerunt tamquam exituri. Et B. Epiphan. in Panario, hær. 50. contra Theſſareſcædecatitas, ſimiliter loquitur, ita inquiens. Et non amplius vna dies ieiunij erit, ſed quinque: decima, vndecima, duodecima, decimatertia, decimaquarta. Si vero ad veſperam immolatum fuerit Paſcha, eadem decimaquarta illuceſcens ſex dies perficiet in ieiunio. In quibus verbis & B. Epiphanij, & Ioſephi Iudæi, decimaquarta illuceſcens ſignificat finem & non initium decimæquartæ. Qui loquendi modus eſt de directo contrarius ei quo vſus eſt B. Lucas, quando dixit, Et Sabbathum il-
9. luceſcebat. Nam quamuis apud omnes per verbum illuceſcere. † ſignificetur initium noctis, tamen B. Lucas attribuit illud verbum Sabbatho, qui erat dies ſequens. Ioſephus autem Iudæus, B. Epiphan. & liber Peſachim, attribuunt illud quartædecimæ, qui erat dies præcedens. Et ſic differentia magna eſt inter eos, quòd Lux & Illuceſcere, quod noctis initium denotat apud omnes; apud Euangeliſtam Lucam ſtat pro principio diei Sabbathi, cui illuceſcere adſcribitur; apud ceteros vero ſtat pro fine & termino diei decimiquarti, cui ſimiliter lux & illuceſcere attribuitur.

10. Quare ad hoc vt omnia cõſonent, aduertendũ eſt, quòd lux † in ſupradictis locis accipitur non pro initio, vt putat Ianſen. ſed vt ego exiſtimo, pro crepuſculo,
11. & pro ipſa crepuſculi luce; illuceſcere † vero pro crepuſculare, (vt ita loquar) ſiue crepuſculaſcere. Liceat nunc mihi his vocabulis vti per Lectorẽ, vt ſenſum
12. melius exprimam. Quoniam autẽ crepuſculum † (vt ſæpius diximus ſupra, & præſertim cap. 6. num. 26. & ſeqq. cap. 9. num. 12. & cap. 47. num. 20.) eſt mediũ quiddã inter diem & noctẽ, facile attribui poteſt vel diei vel nocti ſiue præcedẽti ſiue ſubſequenti, quouiſcumque modo. Beatus igitur Lucas cũ dixit, Et Sabbathũ illuceſcebat. adſcribens crepuſculũ ſequenti nocti, quæ erat nox Sabbathi ſecũdum legalem computationẽ, nihil aliud dicere voluit, niſi. Et Sabbathũ crepuſculaſcebat. id eſt per crepuſculũ incipiebat, & aduẽtabat. Sãctus vero Epiphanius, & Ioſephus Iudæus dicentes, illuceſcente quartadecima, adſcripſerunt crepuſculũ diei præcedẽti, & dicere voluerũt, id eſt Crepuſculaſcente quartadecima, & per crepuſculũ deſinẽte. Et ſimiliter in lib. Peſachim dũ dicitur, Luce decimiquarti. hoc tantũ ſignificatur, ac ſi diceretur, In crepuſculo decimiquarti. Et ex his ad laudẽ Ieſu Chriſti habetur ſenſus clarus & dilũcidus illorũ verborum de quibus agebamus, Matth. 28. Veſpere autẽ Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi. nam nihil aliud denotant, niſi (vt vnico verbo explicem) Quæ crepuſculaſcit in prima Sabbathi. Significare autẽ intendit B. Matthæus Euãgeliſta
13. per ea verba veſperã Sabbathi, non quamcũque (cũ alioquin nomen veſpere † late pateat, & denotet etiam tempus longe ante occaſum Solis. vt declarauimus

ſupra cap. 20.) ſed eam Sabbathi veſperam, quæ eſt in occaſu Solis, & in crepuſculo diei Dominicæ ſequentis. Hoc enim ſonant, & nihil aliud verba illa. Quæ luceſcit in prima Sabbathi. id eſt (vt dixi) Quæ crepuſculaſcit, ſeu quæ habet crepuſculũ, vel quæ crepuſculũ facit in prima Sabbathi, hoc eſt in die Dñica. a cuius crepuſculi initio, & a qua veſpera crepuſculaſcente primã Sabbathi incipere apud Hebræos ſecũdum legalẽ dierum obſeruationem, nemini eſt dubiũ. Erat autem ibi præcipue agendum a B. Matthæo de prima Sabbathi die ſecundũ legalem computationem, & non ſecundũ vſualem, vt denotaretur tempus, quo primum operari licitum fuit Mulieribus tranſacto Sabbatho. Sicut & B. Lucas cum dixit, Et Sabbathum illuceſcebat. neceſſe habuit attendere eamdem legalem dierũ computationem, vt ſignificaret Sabbathinæ feſtiuitatis aduentum, in qua non ita facile ſepeliendi actus licuiſſent: & indicaret propterea acceleratã fuiſſe ſepulturam Chriſti. vt notant ſuper Ioan. cap. 19. Beda, & Glo. ordin. & S. Auguſt. tract. 120. allegati ſupra cap. 66. in princ.

Nemini autem dubium facere debet dictio Veſpere, in ſupradicta auctoritate, Matth. 28. Veſpere autem Sabbathi, quæ luceſcit in prima Sabbathi. nam ibi
14. declinatur † hæc Veſper Veſperis.

Sufficiat nunc data occaſione hæc pauca in declarationem dicti tex. Matth. 28. qui alioquin profecto difficillimus eſt, protuliſſe.

Ex quo tex. licet ſtante hac noſtra interpretatione, non ita bene quod ſupra in principio huius cap. probabamus, colligatur, non tamen per eam tollitur prorſus id quod nos ex eo tex. deducebamus: Nam ſufficit nobis, quòd ibi Veſpe-
15. ra † quæ eſt prima pars noctis, diei præcedentis appellatur, dum dicitur, Veſpere autem Sabbathi. quamuis ſecũdum legem ſequentis diei eſſet initium, & iccirco ſubiungatur, Quæ luceſcit in prima Sabbathi.

Præterea vt alio etiam euangelij teſtimonio ſententiam noſtram confirmemus, primam videlicet partem noctis diei præcedenti adſcribi. Ioan. 20. dicitur, Cũ ergo ſero eſſet die illo, vna Sabbathorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum; venit Ieſus, & ſtetit in medio, & dicit eis, Pax vobis. In quibus verbis quædam Chriſti apparitio, quæ facta fuit
16. in prima † parte noctis poſt diem Dominicam, in ipſa Dominica die facta
17. aſſeritur. Vna enim Sabbathorum † Hebræorum appellatione eſt ipſe Dominicus dies.

18. Quòd autem apparitio illa facta fuerit in nocte, apparet, tum ex verbo, Sero. † quo vtitur Ioannes, tum ex ijs, quæ leguntur Luc. 24. Ibi enim habetur, quòd duo ex Diſcipulis, qui ibant ipſa die in caſtellum nomine Emmaus, quod erat in ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, cum appropinquaſſent caſtello, dixerunt Chriſto, qui tamquam peregrinus ibat cum illis, Mane nobiſcum, quoniam aduesperaſcit, & inclinata eſt iam dies. Et cum poſtmodum recumbentes cognouiſſent eum, ſurgentes eadem hora, regreſſi ſunt in Hieruſalem. Et inuenerunt congregatos vndecim, & eos qui cum illis erant dicentes, quòd ſurrexit Dominus vere, & apparuit Simoni. Et ipſi narrabant quæ geſta erant in via,

& quo

& quo modo cognouerunt eum in fractione panis. Dum autem hæc loquerentur, ſtetit Ieſus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis. Et hæc eſt eadem illa apparitio, de qua Ioannes dicit, vt ſupra allegauimus, Cum ergo ſero eſſet die illo, vna Sabbathorum.&c. Si quis autem recte computet omnia quæ geſta narrantur apud Lucam, & ſpatium itineris ſexaginta ſtadiorum, quod duo ex Diſcipulis poſt diem adueſperaſcentem, & iam inclinatam confecerunt, non quidem miraculoſe eadem hora, vt non nulli exiſtimant, ſed ſecundum quòd veriſimile eſt, poſt complures horas, nam ſurrexerunt quidem eadem hora, ſed non eadem hora regreſſi ſunt in Hieruſalem, vt recte ibi Titus Boſtrorum epiſcopus, & Theophyl. interpretantur, reperiet (niſi fallor) aliquam neceſſario noctis particulam tranſactam fuiſſe, quando Ieſus ſtetit in medio Diſcipulorũ, & dixit eis, Pax vobis.&c.

DE DIERVM A MEDIA IN MEDIAM NOctem ſupputatione. Cap. XXCIX.

1. *Dies naturales apud Iudæos communi reputatione cœpiſſe a mane inquiunt quidam. Sed id falſum eſt. num. 2. & 12.*
3. *Dies per Lunas a Iudæis numerabantur.*
4. *Correctio vitanda eſt; Quod enim non mutatur cur ſtare prohibetur?*
5. *Noctis poſtremam partem cum die ſequenti computatam fuiſſe apud Hebræos, probatur ex ſacris litteris. & num. 9. 10. & 11.*
6. *Horæ ſi a matutino tempore incipere debeant, non aliter ſolent, neque etiam facile poſſunt, quàm ad ortum Solis accommodari.*
7. *Dies primus in creatione mundi ſine vllo diluculo, aut aurora præcedente incœpit.*
8. *Parum diſtans, pro nihilo reputatur.*
13. *Chriſtum tertia die reſurrexiſſe compertiſſimum eſt, & de fide.*
14. *Dies naturales apud Iudæos currebãt ab ortu Solis quantũ ad naturã ipſorũ dierum; at quantum ad communem reputationem a media nocte. & num. 16.*
15. *Horæ apud Hebræos incipiebant a mane, non quidem horæ æquinoctiales, quæ diuidunt totum diem naturalem in viginti quattuor partes, ſed horæ inæquales, quæ diem artificialem diuidunt in duodecim partes.*

SEd enim vero ad ſupradicta omnia ſacrarum litterarum teſtimonia, quibus duobus ſuperioribus capitibus probabamus, priorem noctis partem cũ præcedenti die computari fuiſſe ſolitam iuxta communem intelligẽdi morẽ, aliam quamdam interpretationem afferri poſſe innuit Cornel. Ianſen. in ſua concor. euang. cap. 129. in princ. vbi ait, quòd ſecundum legis quidem diſpoſitionem
1. dies feſtiui incipiebant a veſpera; at cõmuni reputatione dies naturalis † apud Iudæos cœpit a tempore matutino. Quod probat duplici argumento. Primo per illud Gen. 1. Factumque eſt veſpere & mane dies vnus. Secundo quia a mane ſuas computabant horas Iudæi.

Ceterũ hic auctor plus nobis tribuit, quàm velimus, & quàm noſtra argumenta
poſtulent. Illa enim tantum probant, primam partem noctis ſolitam fuiſſe com-
putari in die præcedenti; ipſe vero totam nobis concedit noctem, eamque ait
cum præcedenti die communi reputatione coniunctam fuiſſe. Quam opinio-
2. nem † niſi validioribus fulciat fundamentis, quàm proxime relatis, putamus nos
(pace ipſius) eſſe falſam.

Et primum cum habeamus, quòd dies apud Iudæos ſecundum legem a veſpera
3. computabantur, quòdque ob id per Lunas † dies cuiuſlibet menſis ab ipſis nu-
merabantur, quia Luna in veſpere incipit apparere, vt ſupra ex S. Thomæ au-
ctoritate docuimus cap. 43. num. 10. Cumque ab hac huiuſmodi computandi
dies ratione legali, nulla reperiatur facta exceptio per cõmunem vſum & repu-
tationem, niſi in prima noctis parte, de qua ſolummodo probant argumẽta per
nos ſuperius adducta; nullaque exſtet ratio quæ item probet de altera poſtrema
noctis parte, cur dicendum eſt, quòd ſecundum communem reputationem to-
ta nox diei præcedenti adſcribebatur, ita quòd dies naturalis a matutino tempo-
4. re inciperet apud Iudæos in communi vſu intelligendi? Quod enim † non mu-
tatur, (inquit tex. in l. ſancimus. C. de teſtam.) quare ſtare prohibetur?

Præterea vt magis directe, & oſtenſiue idem probemus, poſtremã videlicet no-
5. ctis partẽ † cum die ſequenti ſolitam fuiſſe computari, adduco tex. Ioan. cap. 20.
in princ. vbi habetur, quòd vna Sabbathi Maria Magdalene venit mane cũ ad-
huc tenebræ eſſent, ad monumentum. Ecce ibi Sol ortus adhuc non erat ſupra
horizontem, nam ſic tenebræ non fuiſſent, & tamen appellatur vna Sabbathi,
id eſt prima Sabbathi, quæ eſt dies Dominica, quæ ſequebatur poſt noctem il-
lam. Similiter Luc. 24. dicitur. Vna autem Sabbathi valde diluculo venerunt ad
monumentum. Et Mar. 16. Surgens autem Ieſus mane prima Sabbathi. &c. de
quo tex. ſupra latiſſime diſputauimus, cap. 46. num. 16. & ſeqq.

Quòd ſi dicat Ianſenius, ſe non intelligere ab ortu Solis dierum computationẽ
factam fuiſſe, ſed a tempore matutino, id eſt a principio auroræ & diluculi. Cer-
te eius argumenta contrarium indicant, quæ de ortu Solis præciſe probant, cum
6. horæ † neque ſoleant, neque etiam facile poſſint aliter, quàm ad ortũ Solis ac-
commodari, ſi a matutino tempore incipere debeant: & cũ in exordio creatio-
7. nis mundi ſine vllo diluculo, aut aurora præcedente dies primus † incœperit.
Nam vt bene ait Magiſter ſentent. lib. 2. diſt. 13. §. hic notandũ eſt. primus dies
non habuit mane, quia luce apparente mox ſuper terrã plenus atque præclarus
dies extitit, qui non ab aurora, ſed a plena luce inchoauit. Alias autem ſi a prin-
cipio diluculi velit diem capere Ianſenius, in tantum poſſet extendere dilucu-
lum, & matutinum tempus cum Euthymio, quem ſupra citauimus cap. 46.
num. 13. vt iam nobiſcum ſentiret, poſt mediam noctem diem Iudæis incœpiſ-
ſe; & nulla eſſet inter nos diſcrepandi occaſio.

Sin vero aſſerat, ab ortu quidem Solis dies numeratos fuiſſe, ſed breue ſpatium
vnius horulæ ante ortum Solis, cum ipſo ortu computari debere, nam quod pa-
8. rum † diſtat, pro nihilo reputatur, & nihil diſtare videtur; iam contra hæc

adduco

9. adduco alium tex.† Matth. 17. ibi, Multa enim paſſa ſum hodie per viſum propter eum. Vbi ipſo Ianſenio interpretante in cap. 142. concor. euang. in princ. illud, Hodie. intelligitur, id eſt hac nocte; & Per viſum. hoc eſt in ſomnijs. & ita etiam exponit Euthym. ibi, & B. Chryſoſt. homil. 87. in Matth.

10. Præterea ad idem † fac. tex. 1. Reg. 11. ibi, Et factum eſt cum dies craſtinus veniſſet, conſtituit Saul populum in tres partes, & ingreſſus eſt media caſtra in vigilia matutina. Vbi apparet, aduentum diei craſtini deſignari per tempus circiter mediam noctem ante vigiliam matutinam, quando videlicet Saul numeroſiſſimum exercitum in tres partes ordinauit.

11. Poſtremo † fac. tex. Ionæ vlt. ibi, Et parauit Deus vermem aſcenſu diluculi in craſtinum, & percuſſit hederam, & exaruit. Et cum ortus fuiſſet Sol, præcepit Dominus vento calido, & vrenti. &c. Vbi ſimiliter dies craſtinus appellatur tempus ſatis longe ante ortum Solis, quod in eod. cap. in fi. ſub noctis appellatione deſcribitur, dum ſubiungitur ibi de dicta hedera, quòd ſub vna nocte nata eſt, & ſub vna nocte perijt.

12. Addo his, † quòd ſi ab ortu Solis intellecti fuiſſent dies naturales ſecundum communem reputationem apud Iudæos, nulla via, aut ratione, neque etiam per ſynecdochen, ſaluari poſſet triduum ſepulturæ, aut mortis Chriſti. vt bene inquit venerabilis Beda in lib. de ratio. temp. cap. 3. Nec dico tres dies, & tres noctes, ſed ſimplex triduum, prout communiter aſſignant Doct. tenendo præſertim illam ſententiam, quam non nulli ex antiquiſſimis, & probatiſſimis patribus tenent, quòd Chriſtus ſurrexerit ſtatim poſt mediam noctem, de qua egi-
13. mus ſupra in d. cap. 46. num. 2. Et tamen compertiſſimum eſt † & de fide, quòd Chriſtus tertia die reſurrexit.

Non obſtant modo duo illa in contrarium ſuperius propoſita argumenta.

Et ad primum reſpondetur, quòd aliud eſt dies naturales currere ab ortu So-
14. lis † ſecundum naturam ipſorum dierum & ſecundum ipſorum creationem; quod Iudæis etiam cōcedimus in antiquo ſtatu vſque ad Chriſti reſurrectionē. vt notauimus ſupra cap. 43. num. 12. & 17. & cap. 44. num. 8. & ſeqq. aliud ſecundum communem reputationem, & intelligendi vſum; quod negamus. Nā nobis quoque poſt Chriſti reſurrectionem procedunt dies naturales ab occaſu. vt Doct. dicunt, quos ſupra citauimus cap. 45. in princ. & tamen ſecundū morem intelligendi communem a media nocte ſupputantur.

Ad ſecundum reſpondetur primum eodem modo negando ſequelam. Nam nos Itali ab occaſu Solis horas numerare incipimus, & tamen non ab occaſu, ſed a media nocte (vt dixi) iuxta communem loquendi, & intelligendi vſum dies computamus.

15. Deinde reſpondetur falſum eſſe, Iudæos a mane ſuas horas † computare ſolitos fuiſſe, intelligendo de horis æquinoctialibus, quæ in vigintiquattuor partes diem naturalem ſecant. Illi enim per horas inæquales vnūquemque diem artificialem ſiue breuē ſiue longū in duodecim partes æquales diuidebant. vt apparet Ioan. 11. ibi, Nonne duodecim ſunt horæ diei? & Matth. 20. vbi in parabola

operariorum ij, qui circa vndecimam horam fuerunt vocati, vna hora feciſſe dicuntur. At hoc modo intelligendo de horis inæqualibus, argumentū nihil concludit, nam ſicut a mane incipiebant Iudæi ſuas horas diurnas computare, ita a veſpera ſuarum nocturnarum horarum numerationem inchoabant.

Quare argumentis in contrarium adductis nihil obſtantibus, intrepide tene-
16. mus, dies naturales † tunc apud Iudæos a media nocte ſecundum communem reputationem, quemadmodum nunc apud nos fit, numeratos fuiſſe.

DE DIERVM A MEDIA IN MEDIAM NOctem ſupputatione. Cap. XC.

1. *Dies naturalis naturaliter a media nocte ſecundum communem reputationē computari debet.*
2. *Diei principium ab aliquo puncto maxime noto, & manifeſto capere oportet ſecundum naturam.*
3. *Diei puncta maxime certa, ex quibus initiū diei capere poſſumus, quattuor ſunt, ortus Solis, occaſus, meridies, media nox.*
4. *Diei naturalis initium non eſt ſumendum ab occaſu Solis ſecundum naturam. Neque ab ortu. num. 7. & 9. Neque a meridie, ſed a media nocte. num. 13.*
5. *Lux natura præcurrit tenebris, ortus natura antecedit occaſum; & labor natura præcedit quietem. Item viros ac feminas, diem & noctem, ortum & occaſum dicas potius naturalis ordo poſtulat, quàm retrorſum. num. 6.*
8. *Medium quandoque variatis extremis inuariatum perſeuerat.*
10. *Dies artificialis incipit non ſolum quando Sol in ſuo corpore oritur, ſed etiā multo ante cum lux emicare proſpicitur in Oriente.*
11. *Mane intelligiē eſſe in aurora, & crepuſculo matutino ante ortū corporis Solaris.*
12. *Auroræ initium non niſi peritiſſimi Mathematici inueſtigare norunt.*
14. *Annus initium ſumit potius ab hiemali ſolſtitio, quàm ab æſtiuo. & num. 16.*
15. *Diei quattuor puncta reſpondent quattuor anni punctis. Ortus ſcilicet Solis æquinoctio verno, occaſus æquinoctio autumnali, meridies ſolſtitio æſtiuo, media nox ſolſtitio hiberno.*
17. *Acceſſus prius natura eſt, quàm receſſus; & generatio, quàm corruptio.*
18. *Priuatio præſupponit habitum.*
19. *Sol dicitur ſecundum non nullos nobis oriri incipere ſtatim poſt mediam noctem.*

NVnc vt aliquibus etiā coniecturis oſtendamus, dies naturales ſemper cōpu-
1. tatos fuiſſe, & naturaliter computari † debere ſecūdum cōmunem intelligendi vſum a media in mediam noctem. Vna in primis illa coniectura eſſe po-
2. terit: quòd cū diei principium ab aliquo puncto maxime noto, & manifeſto † capere oporteat ſecundum naturā, quattuor autē ſint diei puncta maxime certa,
3. quibus in quattuor partes dies naturalis diuiditur, ortus ſcilicet † Solis, & occaſus, meridies, & nox media; nullum horum magis principio diei naturali conuenire

conuenire videtur, quàm punctum mediæ noctis. Quod probabimus facta ſufficienti partium enumeratione.

4. Et in primis non eſſe ſumendum initium ab occaſu Solis † facile patet, quia lux
5. præcurrit natura tenebris, & ortus natura † antecedit occaſum, & labor natura præcedit quietem. Vnde Quintilianus lib. 9. inſtit. orator. cap. 4. Eſt & alius (in-
6. quit) naturalis ordo, vt viros † ac feminas, diem ac noctem, ortum & occaſum dicas potius, quàm retrorſum.
7. Non item ſumendum eſſe principium diei ab ortu † Solis, neque ab occaſu, inde colligi poteſt, quia nimis difficile eſt aſſignare pūctum, quo huiuſmodi initium ſumendum ſit. Aut enim ſumendum eſſet cū Sol emergere cœperit, aut cum totum corpus Solare ſupra terras emerſerit, aut certe (vt Mathematici dicunt) cum centrum corporis Solaris Finitorē attigerit. Et pari modo in occaſu vel cum Sol primum ſeſe abſcondere cœperit, vel cum totus ſub terris fuerit, vel cū eius centrum cum Horizonte coierit. Si cum primum Sol emergere cœperit principium diei naturalis conſtituerimus, cum eodem etiam modo principium diei artificialis conſtitutum a nobis cenſendum ſit, ſequetur, quòd finem poſtea diei artificialis & principiū noctis non intelligamus niſi cum totū corpus Solare ſub terras ſeſe demiſerit: nam quemadmodum quælibet parua lux corporis Solaris in Oriēte diē facit, & inchoat, ita quælibet parua lux eiuſdem corporis in Occidente, diem facit & cōſeruat. Ex quo rurſus ſequetur, quòd æqualitatem diei, ac noctis, quod æquinoctium dicimus Sole in primo puncto Arietis aut Libræ exiſtēte non habebimus; tunc enim nox quantum eſt duplum Solis ſpatium ac magnitudo, breuior quàm dies reperietur: quod maximum eſt abſurdum. Si vero cum Mathematicis dixerimus, principium diei, aut noctis conſtitui cum centrum Solis Finitorem in Oriente, vel in Occidente attigerit; tunc aliud ſequetur abſurdū, quòd videlicet neceſſe erit accidere vt cum multum lucis etiam ſub terra ſit, & nos radijs ſuis iam Sol vndique colluſtret, diem tamen non dum eſſe fateamur: quod quidem omnem euidentiam & claritatem funditus tollit. Poſtremo ſi diei principium cum Sol iam totus emerſerit, & conſequenter noctis initium fecerimus cum primum occidere cœperit, vtrumque abſurdum ſequetur; & quòd in æquinoctio longior erit nox quàm dies, & quòd Sole iam hemiſphærium noſtrū totum illuminăte, noctem tamen adhuc nobis eſſe aſſeramus. Quare vt has omnes ambages euitemus, ſatius fuerit, vt neque ab ortu, neque ab occaſu, ſed vel a meridie, vel a media nocte diei principium ſumamus.

Quòd ſi contra hanc rationem ex Plutar. deſumptam in probl. 84. latius tamen a nobis explicatam; ſic cum Hieron. Vielmo in opere de ſex diebus, lect. 12. inſtiteris: Te capere non poſſe, quo modo media dies, & media nox certo & ad amuſſim cognoſci poſſint, niſi cognitis antea, & probe conſtitutis earumdem initijs, ſiue extremis; reſpondebo facile, verum id quidem eſſe, ſed tamen poſſe
8. accidere, vt variatis licet extremis medium tamen † inuariatum perſeueret, puta ſi vtrinque tam ex parte principij quàm finis æqualis portio vel addatur, vel detrahatur. Sic autem fieri in caſu noſtro manifeſtiſſimum eſt. Vnde cum centrum

trum Solis circulum Meridianum attigerit ſupra terras, medium diem fieri, & ex oppoſita parte cum eumdem attigerit ſub terris, mediam fieri noctem, nihil eſt quod repugnet aut obſtet: at in ortu, & in occaſu circa contactum Horizontis ſtatim difficultas ſentitur, & viſu percipitur. Quare ne in ipſo limine offendere videamur, conuenit vt potius a meridie, vel a media nocte, quàm ab ortu vel occaſu diei initium auſpicemur.

9. Confirmatur † hæc eadem ratio ex alio capite longe clariori, quia non ſolum dies incipit quando Sol in ſuo corpore oritur, ſed etiam multo ante cum lux
10. emicare proſpicitur in Oriente † vt ſupra docuimus cap. 6. num. 27. & cap. 9. num. 12. Principium enim diei mane, quòd tunc manat dies ab Oriẽte (inquit Varro lib. 5. de ling. lat. in princ. quem nos ſupra citauimus d. cap. 9. num. 23. &
11. alibi ſæpius) Mane autem in aurora, & crepuſculo matutino † intelligi ante ortum corporis Solaris, declarat inter alios Magiſter ſent. ſupra a nobis cap. proximo allegatus num. 7. dum inquit lib. 2. diſt. 13. §. hic notandum. quòd primus dies a Deo creatus non habuit mane, quia non ab aurora, ſed a plena luce inchoauit. At huiuſmodi diei principium, quod eſt per initium crepuſculi & au-
12. roræ cum ſit varium & aſſignatu difficillimum, non niſi peritiſſimi † Mathematici inueſtigare & ſupputare norunt. Quamobrem concludere poſſumus, quòd neque Solis ortus neque occaſus, diei principium aſſignandum ſit. Relinquitur ergo, vt vel meridiem, vel mediam noctem conſtituamus.

13. Potius autem a media nocte, quàm a meridie † conſtituendum eſſe initium diei, ex eo ſuadetur, quia Sol a meridie fertur a nobis ad Occaſum, a media vero nocte ad Orientem ad nos redit.

Et comprobatur idem, quia quemadmodum annus, qui fit ex vna latione Solis per Zodiacum, in quattuor partes per ſolſtitia & æquinoctia diuiſus initium ſu-
14. mit ab hiemali ſolſtitio † potius, quàm ab æſtiuo, vt mox probabo; ita ſecundũ eamdem analogiam dies qui ex vna conuerſione primi Mobilis conſtat, in quattuor partes per Horizontem & Meridianum ſimiliter ſectus, principium accipere debet potius a puncto mediæ noctis, quod ſolſtitio hiberno reſpondet, quàm a puncto meridiei, quod alteri ſolſtitio æſtiuo æquiparatur; quemadmodum or-
15. tus Solis ad æquinoctium vernum, occaſus vero ad æquinoctium autumnale † referuntur. vt ex ijs colligitur, quæ ait S. Iſid. lib. 5. Etymol. cap. 35. & Cælius Rhodig. lib. 14. lectio. antiq. cap. 9. & Hieron. Vielmus in opere de ſex diebus, lect. 12.

16. Quòd vero anni principium ſumendum ſit ſecũdum naturam † a brumali ſolſtitio, quemadmodum & nos ſumimus, potius quàm a ſolſtitio æſtiuo, ita mihi probare poſſe videor. Et omiſſa auctoritate M. Varronis d. lib. 5. de ling. lati. vbi ait, quòd tempus a bruma ad brumam dum Sol redit, uocatur annus, cuius temporis pars prima eſt hiems, ſecunda ver, tertia æſtas, quarta autumnus. dico, quòd idcirco a brumali ſolſtitio principium ſumendum eſt, quia tunc incipit Sol ad nos accedere, & diei lucem augere, tenebras autẽ noctis minuere: a ſolſtitio vero æſtiuo e contrario a nobis recedere incipit, noctem conſtituens paulatim lõgiorem,

rem, diem vero breuiorem. Et certum eſt, (teſtante etiam id Ariſt. in 2. de gener. & corr. tex. 58.) quòd adueniente Sole generatio eſt, recedente autem corruptio.
17. Sed prius natura eſt † acceſſus quàm receſſus, & prius natura eſt generatio,
18. quàm corruptio, nam priuatio præſupponit † habitum. l. decem. ff. de verb. obl. Similiter lux & dies natura præcedere debent tenebras & noctem, vt habuimus ſupra ex Quintiliano. Ergo prius natura eſt initium anni a ſolſtitio hiberno, quàm æſtiuo; & per conſequens prius natura eſt initium diei a media nocte, quàm a meridie.

Ad quod optime facit, quod ſcribit Ioan. Nouiomagus ſuper lib. Bedæ de Tēpor. in ſcholijs cap. 1. vbi hæc ait. Horas autem Græci vocant quattuor anni trimeſtria ſpatia nota vulgo, ver, æſtatem, autumnum, & hiemem: quas partes auctor eſt Euſtathius Homerum intelligere in Iliade, vbi quattuor Deas Horas introducit, quarum duæ cælum aperiant, reliquæ claudant. Aperitur autem cælum, vt tradunt & Phyſici, & probat Ariſt. lib. 2. de gener. & corr. a bruma vſque ad ſolſtitium, quod tempus eſt generationis; clauditur viciſſim a ſolſtitio vſque ad brumam, quod tempus vocant corruptionis. Hæc Nouiomagus.

Vnde & Ouidius ſatis egregie ait in primo de Faſtis,

Bruma noui prima eſt, veteriſque nouiſſima Solis:
Principium capiunt Phœbus & annus idem.

Addo his, quòd ſecundum non nullos, quorum vnus eſt Euthymius ſuper Mat-
19. th. cap. 28. in principio. Sol dicitur nobis oriri † incipere ſtatim poſt mediam noctem, etſi non dum appareat demoratus adhuc circa profundiſſimas, extremaſque Orientis partes, & paulatim exſurgens: cuius teſtimonium eſſe aiunt gallicinium, quòd galli primi inter omnia animantia ſentientes illius calorem repente clament, eiuſque præſentiam hominibus prænuncient. Et ad hanc rem, de qua tamen nos etiam ſupra diſſeruimus cap. 46. num. 13. alludere viſus eſt Virgil. lib. 5. Æneid. circa fin. dum ibi Anchiſen Æneæ filio in ſomnis apparentem ſic loquentem introducit,

Iamque vale, torquet medios nox humida curſus;
Et me ſæuus equis Oriens afflauit anhelis.

DE DIERVM A MEDIA IN MEDIAM NOctem ſupputatione. Cap. XCI.

1. *Dies naturalis a media nocte ſecundum naturam inchoandus eſt. Et ita habet, ac habuit ſemper vſus communis. num. 16.*
2. *Dies naturalis quantum ad ieiunia a media nocte currit.*
3. *Dies naturalis ſecundum eccleſiam Romanā incipit potius ab occaſu Solis, quàm a media nocte.*
4. *Diei naturalis initium varie ſumitur a varijs nationibus. Arabes initium diei ſumunt a meridie. num. 5. Babylonij, & Perſæ ab ortu Solis. num. 9.*
6. *Miſſam celebrans in eccleſia græca debet eſſe ieiunus a primo mane, a quo initium*

diei

dici ſumit eccleſia illa. Vel potius a media nocte ſicut fit in eccleſia latina num. 7. et 8. Quod intelligitur attenta ſolũ naturali ratione ex natura ipſius rei, ſepoſita omni cõſuetudine, aut conſtitutione ſi qua alia eſſet illius eccleſiæ. nu. 10.

11. *Miſſæ in celebratione, aut in euchariſtiæ ſũptione attendenda eſt cuiuſq; eccleſiæ cõſuetudo, & conſtitutio quantum ad hoc quòd quis reputetur ieiunus.*

12. *Diem vulgus omne appellat præſentiam Solis ſuper terram.*

13. *Dies numerare in vſu eſt abſque noctium commemoratione.*

14. *Crepuſculi lineã quidã Magiſtri extẽdũt vſque ad triginta gradus ſub Horizõte.*

15. *Dies naturalis quantum ad calculationem æquinoctij verni, aut quartadecimæ Lunæ pro Paſchæ celebratione, commode ſumitur a media nocte.*

17. *Nocte Intempeſta, quæ & Concubium, & Conticinium appellatur, quòd fere omnes tunc cubent, & taceant, tempus agendi eſt nullum.*

18. *Mane ante lucem ſurgendum eſt, & lucubrandum.*

19. *Solis exortus eſt operis quidem initium, tempus vero quod præcedit, apparatui impendendum eſt.*

20. *Negotia paratos, inſtructoſq; obire oportet, nõ inter obeundũ inſtrui, appararive.*

PRæterea (vt non nullas alias coniecturas ad idem oſtendendum proſequa-
1. mur, diem ſcilicet † naturalem a media nocte ſecũdum naturam inchoan-
2. dũ eſſe) cum videamus, ꝙ quantũ ad ieiunia non niſi a media † in mediã noctẽ dies currunt; (ad hoc enim quòd quis cenſeatur ieiunus aliquo die, oportet, ꝙ poſt mediã noctẽ nihil cibi aut potus ſumpſerit) Cũque hæc res nõ tã in iure aliquo poſitiuo, quàm in quadam etiã ratione, & intelligentia cõmuni fundari videatur; dicendũ eſt, quòd in cõmuni vſu intelligendi, & ſecundũ naturalẽ quamdam rationem dies naturales a media in mediam noctẽ procedere cenſentur.
Quòd ſi dicas, id non ex alio, quàm ex poſitiuo iure Romanæ eccleſiæ accidere, quæ dies computat a media nocte. Reſpondeo in primis, quòd immo Romana
3. eccleſia † (vt ſupra vidim⁹ cap. 43. num. 1. & ſeqq.) potius occaſum Solis, quàm noctem mediam generale initium diei naturalis facit.
Deinde ſi ex particulari dumtaxat ſtatuto Romanæ eccleſiæ illud prouenit, quid ergo dicemus de alijs nationibus, puta Græcis, Arabibus, Babylonijs? Quidam
4. enim † ex illis dies numerant ab ortu Solis, quidam a meridie, quidam ab oc-
5. caſu. Numquid inter Arabes, qui † diei initium ſumunt a meridie, iuxta Glo. in l. more Romano. ff. de fer. & Nauar. in Manua. de Orat. cap. 30. num. 34. aliquis a meridie abſtinere debebit, vt ad matutinã Miſſæ diei ſequẽtis celebrationẽ ieiun⁹ cẽſeatur? Ioſephus Angles in Floribus, de ſacram. Euchariſtiæ, quæſt. 2. art. 7. difficultate 3. quæſtionẽ proponẽs de eccleſia Græca, quam a primo mane dies cõ-
6. putare præſupponit, reſpondere videtur primum † affirmatiue, quia in computatione dierum quantum ad ieiunia ſtandum eſſe ait illius eccleſiæ conſuetudi-
7. ni. Deinde dicit, quòd fortaſſis illic etiam dicetur ieiunus qui poſt mediam † noctem, quemadmodum apud nos, nihil cibi aut potus ſumpſerit. Nihil enim certi de hac re haberi aſſerit.

8. Sed profectò hæc † ſecũda reſpõſio videtur mihi verior,& naturali æquitati, ſeu rationi magis cóſona. Alioquin dicere oporteret,q inter Babylonios aut Perſas,
9. qui † ab ortu Solis principiũ diei faciunt ſecũdum eãdem Glo. in d.l. more Romano.& S. Iſid. in lib. de natura rerũ, cap. 1. & lib. 5. Etymol. cap. 30. & Bedam in lib. de diuiſio. tẽp. cap. de die.& cap. ſeq.& in lib. de ratio. comp. cap. 3.& in lib. de tẽpor. cap. 2.& in lib. de ratio. temporũ, cap. 3.& S. Anſel. in lib. 2. de Imag. mũdi, cap. 3. abſtinendum eſſet per totum diem naturalem ei qui ante Solis ortũ in aurora Miſſæ ſacrum peragere voluerit. Quòd ſi per plures dies eadem hora ibidẽ celebrare Miſſam propoſuerit, neceſſe habebit plures ſimiliter dies continuato ieiunio abſque vlla refectione tranſigere; vel certe illico poſt Miſſæ celebrationem ante quàm Sol oriatur, ſemel dumtaxat in die, & non niſi raptim cibum capere. Quæ riſu digna ſunt, & abſurdiſſima apparent.

Scio, Dominicũ de Soto in 4. ſent. diſt. 12. quæſt. 1. art. 8. in ſolut. ad 5. ad has propoſitas dubitationes reſpondere, quòd ſtandum eſſet conſuetudini patriæ, quæ
10. eccleſiæ decreto eſſet recepta. Nos tamen ſepoſito decreto,& ſequeſtrata † omni conſuetudine circa Miſſæ celebrationem,& Euchariſtiæ ſumptionẽ obtenta, quæ
11. proculdubio attendenda † eſſet, diximus quid reſpondẽdum videretur, attenta naturali dumtaxat quadam ratione, & æquitate ex natura rei.
12. Inſuper conſiderandũ eſt, quòd vulgus omne præſentiã Solis ſuper terrã diẽ † appellat, vt inquit Amalar. in lib. de Ord. Antiph. cap. 6. & Plin. lib. 2. natur. hiſt.
13. cap. 77. Et in vſu eſt, quòd ſine noctiũ † cõmemoratione numerũ aliquẽ dicamus dierũ. vt not. S. Iſidor. d. lib. 5. Etymol. cap. 30. Vnde colligitur,q nox tamquã diei coniuncta ſub ipſius diei appellatione cõprehenditur. Hæc autẽ coniunctio nonne melius & magis naturaliter fieri intelligetur ſi æqualibus portionibus vtrumque diei latus ambiat,& circũſtet nox, principiũ ſcilicet,& finẽ diei, quàm ſi vni dumtaxat lateri tota adhæreat? Nonne rationi conſentaneum eſt, vt quemadmodum vnam (verbi gratia) horam ante ortum Solis, in qua aer a luce illuſtratur, diei adſcribimus, ita vnam aliam horam poſt occaſum Solis ob eamdem cauſſam eidem diei adſcribamus? Et rurſus non ſolum vnam, ſed etiam duas, vel tres horas vel etiam plures, æqualiter tam ex parte principij, quàm ex parte finis, cum vtrinque eadem vigeat ratio, cum eodem die computemus? Sunt enim quidam
14. inter Mathematicos Magiſtri, qui lineam † crepuſculi vſque ad triginta gradus ſub Horizonte extendant, vt refert Ioan. de Sacroboſco in cap. 3. ſphæræ, vbi agit de diuerſitate dierum & noctium, in fi. & nos declarauimus ſupra cap. 39. num. 5.& cap. ſeq. num. 7. Quare nihil rationi naturali magis cõgruum aſſignari poſſe videtur, quàm quòd nox diuidatur in duas æquas partes, quarum vna principio diei, altera vero eiuſdem fini connectatur.

Bene itaque dixiſſe apparet Ioannem Stoffler. in Kalend. Rom. propoſ. 39. Litter. D. & propoſ. ſeq. quòd in negotio ſupputandi tempus pro Paſcha celebran-
15. do † in calculatione ſcilicet æquinoctij verni,& quartædecimæ Lunæ, commode dies naturalis ſumetur a media in mediam noctem. Hanc enim eſſe inquit vulgarem diei inceptionem, & terminationem.

Ad hæc

16. Ad hæc cum videamus hodie in communi vſu † loquendi dies intelligi a media in mediam noctem; cumque communis hic loquendi vſus non ex præſcripto alicuius legis poſitiuæ, ſed ex quodam hominum conſenſu deſcendere videatur; putandũ eſt, quòd quemadmodũ nunc eiſdem verbis vtimur (ſiue in eodẽ ſiue in diuerſo idiomate parum refert) quibus antiquitus homines vtebantur, dicendo, Heri, Cras, Hodie, Mane, Veſpere. &c. ita eadem etiam dictorum verborũ ſignificatione, & eodem intelligendi modo vtamur, quo illi tunc vtebantur. Alioqnin oporteret oſtendere rationem diuerſitatis, & tempus aſſignare, in quo mutatio circa hunc loquendi, & intelligendi morem facta eſt.

Poſtremo quid tam naturale dici poteſt, in communi hominum vſu, quàm quòd
17. nox † intempeſta, cum tempus agendi eſt nullum, vt Ælius dicebat apud Varro. lib. 5. de ling. lat. in princ. quæ & Concubium, & Conticinium appellatur, quòd omnes tunc cubent & taceant (quietum enim ſilentium continet omnia cum nox in ſuo curſu medium habet iter. vt dicitur Sap. 18.) diuidat vnum diem naturalem ab altero? Ita quòd ex quo e ſtratis ſurgimus etiam quòd per aliquas horas ante lucem ad lucubrandum euigilemus, vſque dum iterum nocte cubitum eamus tota hæc vigilia, & operandi ſpatium, vni & eidem diei adſcribatur? Dixi,
18. etiam quòd ante lucem † ad lucubrandum euigilemus, nam vt ait Prudent. in hymno primo Cathemerinon, ad Gallicantum.

Poſt Solis ortum fulgidi
Serum eſt cubile ſpernere,
Ni parte noctis addita
Tempus labori adieceris.

Et Horatius lib. 1. Epiſtolarum, Epiſt. 2. ad Lollium, ait.

Vt iugulent homines ſurgunt de nocte latrones:
Vt teipſum ſerues, non expergiſceris? atqui
Si nolis ſanus, cures hydropicus: & ni
Poſces ante diem librum cum lumine; ſi non
Intendes animum ſtudijs, & rebus honeſtis,
Inuidia, vel amore vigil torquebere.

Et ſecũdum Plato. lib. 7. de Legibus, Omnibus turpe illud, & illiberale videri de-
19. bet, vt Ciuium aliquis per totam dormiat noctem. Nam licet Solis † & lucis exortus ſit quidem operis initium, tempus tamen quod præcedit, apparatui im-
20. pendendum eſt. Quippe paratos, inſtructoſque obire negotia † oportet, non inter obeundum inſtrui, apparariue: ſicut Myſon Chiloni vni ex ſeptem reſpondiſſe fertur cum hieme vannum, ſeu ventilabrum conficeret. vt refert Plutar. probl. 84. & Cælius Rhodig. antiq. lectio. lib. 11. cap. 1.

DE VARIA DIERVM NATVRALIVM SVPputatione. Cap. XCII.

1. *Dies computare a media in mediam noctem Romani ſolebant. Græci diem cõputant*

tant a mane in mane, quia tunc primo apparet Sol.num.8. Iudæi a veſpera in veſperam,quia tunc incipiunt ſollemnizare.num.9. Aſtrologi a meridie in meridiem, quia tunc eſt Sol in maiori virtute.num.10.

2. *Dies diuerſimode computare diuerſæ nationes ſolebant.& num.6.*
3. *Dies pro diuerſitate factorũ & cauſſarũ diuerſimode incipere, et finire cenſentur.*
4. *Dies e media nocte computare magis naturale eſt,quàm aliunde.*
5. *Dierum varias ſupputationes multi auctores pertractant.*
7. *Diẽ eccleſia cõputat a media nocte.et num.11. Quod intellige nõ ſimpliciter, quoad omnia, nam in pluribus diem inchoat ab occaſu Solis. num.12. Sed quoad quædam, ſcilicet quoad ieiunia,& ciborum differentias.num.13.*
14. *Chriſti corpus quadraginta ſex dieb⁹ vt cuiuſlibet hominis in vẽtre matris organizaĩ,ſecũdũ Glo.ordin. Hoc tñ ſimpliciter & abſolute acceptum falſũ eſt, & erroneum. num.15. Nam corpus Chriſti in inſtanti conceptionis fuit organizatum.num.16. Id tamen declaratur fuſe.num.17. 18. 19. 20. & 21.*

QVæ proximis ſuperioribus capitibus de naturalium dierum initio a media nocte in mediam noctem ſecundum communem loquendi,& intelligendi vſum computando diſſeruimus, iccirco paulo fuſius ita hæc ſcribenda duximus,ne quis vidẽdo tex.in l.more Romano.ff.de fer. & in c. cõſuluit.de off. de-
1. leg.exiſtimet,adeo hunc † morẽ computandi dies eſſe Romanũ,vt reliquis etiam gentibus in nullo caſu competere non poſſit. Fateor equidem diuerſis nationibus
2. † diuerſam fuiſſe ex lege conſuetudinem in computando dies.vt inquit Glo.in d.l.more Romano. Sed fatendum eſt etiam,quòd ſicut in vſu Romano eſt,vt nõ
3. vno tantum modo dies computentur,ſed pro diuerſitate † factorum & cauſſarũ, diuerſimode etiam dies incipere & finire cenſeantur. iuxta Glo. in c.1. de conſ. diſt.3. & in c.2. de fer. ita pari ratione apud alias quoque nationes non vno dũtaxat modo, ſed pluribus & diuerſis ſupputatio dierum fieri valeat. Inter quos
4. omnes modos nulla profecto apparet ſupputatio magis † naturalis,aut communitati hominum, atque humanis vſibus magis conſona, & magis accommodata, quàm quæ a media in mediam noctem procedere comprobatur.
5. De huiuſcemodi autẽ dierum † ſupputationibus quo modo apud varios populos,& quo modo penes varietatẽ materierũ varientur,non eſt noſtrũ in hoc tractatu diſſerere. Videat ſi quis vult ex antiquioribus prophanis auctoribus Plin.lib. 2.natur.hiſt cap.77.Gellium lib.3.Noct.attic.cap.2.Macrob.lib.1.Saturnal.cap. 3.Cenſorinum in lib. de die natali, cap.10. & Plutar. probl. cap.84. Ex eccleſiaſticis vero S.Iſidorum, Bedam,& S.Anſel. ſuperiori cap. allegatos, num.9. Qui omnes de ea quæ eſt a media in mediam noctem ſupputatione, tamquam de celebriori meminerunt, præſertim apud Romanos, & Ægyptios, qui Iudæis finitimi ſunt. Ex recentioribus vero videat inter Iuriſconſultos Catellianum Cottam in Memor. ver. Diem. & Tiraq. in tract. de vtroque retr. §. 1. Glo. 11. num.1.& ſeqq.Inter Mathematicos Ioannem Stoffl.in Kalend. Roman.propoſ. 30.& Chriſtoph.Clauium in lib.1.Gnomonices in princ.& in comment. ſuper

ſphæram,

ſphæram,cap.2.in 5.off. Meridiani.Et poſtremo inter Theologos Hieron. Vielmum in opere de ſex diebus, lect.12.
Hæc etenim tractatio tam cõmunis eſt omnibus artificibus, vt vnuſquiſque putare poſſit,ad ſe quodam modo pertinere. Theologi, Iuris conſulti tam canonici,quàm ciuilis,Mathematici,omnes paſſim de ea meminerunt.
S.Tho.(vt de eo præcipue vt par eſt,mentionem faciamus)in 4.ſentent.diſt.13.quæſt.1.art.2.q.ª 4.ad 3.& in 3.par.Summæ,quæſt.80.art.8.ad 5.inquit,ꝙ licet
6. principiũ diei ſecundũ diuerſos † diuerſimode ſumatur,nam quidã a meridie, quidã ab occaſu,quidam a media nocte, quidam ab ortu Solis diẽ incipiunt; ec-
7. cleſia tamen Romana † diẽ a media nocte incipit. Cuius diuerſitatis rationẽ aſſignãs S.Bonauent.in 2.ſent.diſt.13.in 1.dub.ſuper litterã, ita ait. Quattuor mo-
8. dis ſecundũ diuerſorũ cõputationes dies diſtingui conſueuerunt. Græci enim †
9. cõputant diẽ a mane in mane,quia tunc primo apparet Sol. Hæbrei vero † a veſ-
10. pera in veſperã,quia tunc incipiunt ſollemnizare. Aſtronomi vero † a meridie
11. in meridiem,quia tunc eſt Sol in maiori virtute.Sancta eccleſia † a media nocte vſque ad mediam noctem, quia tunc natus eſt Chriſtus.
Hæc antẽ,quæ S.Tho.& S.Bonauent. aſſerunt de eccleſiaſtica dierum a media in
12. mediam noctẽ computatione,intelligenda † ſunt nõ ſimpliciter,& quoad omnia, (nam in pluribus ab occaſu Solis Eccleſiã diem auſpicari diſſeruimus ſupra cap.43.num.1.& ſeqq.verbi gratia quantũ ad diuinum officiũ, quantũ ad feſtorum ſollemnitatem,quantum ad ipſorum dierum curſum poſt Chriſti reſurrec-
13. tionẽ)ſed intelligenda † ſunt quoad ieiunia,quoad ciborum differẽtias, & quoad non nulla alia.vt not.Couarr.lib.4.varia.reſolut.cap.19.ſub num.9.Et de ieiunio in ſpecie loquitur ipſe B.Tho.in d.quæſt.80.art.8. ad 5.
Sufficiat modo hucuſque progreſsũ me in exponẽdo Saluatoris dicto Matth 12. Sicut fuit Ionas in vẽtre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus.ſermonẽ protraxiſſe.Tempus enim eſt pedẽ referre,& id parũ itineris noſtri quod reſtat de tempore horarũ canonicarũ,& iam ad finẽ properat,proſequi Chriſto duce. Vnũ hic monere Lectorem non prætermittã,vt ſi interpretationẽ noſtrã,bonam, & textui congruam intellexerit,gratias referat Ieſu Chriſto qui eſt sũma veritas,& a quo omne bonũ in nos deſcẽdit;ſin minus,parcat inſcitiæ meæ,& benigne corrigat; & eligat, vel cogitet ipſe,quid in hac difficultate potiſſimũ ſequatur. Protuli enim ego ſententiam meã,nec ſane tanti illã facio, vt putem me hac in re cornicũ oculos cõfixiſſe.Mala,an bona ſit ſcio ꝙ ceteri iudicabũt. Sed tamẽ illud etiã me ſcire gaudeo, ꝙ quicũque eã ex me audiuit (audiuerunt autẽ & ex Theologis,& ex doctis viris non nulli)non potuit ſtatim non aſſentire, & hilari eam vultu non excipere.
Ceterum placet mihi hanc concludere tractationem cum verbis,quæ circa eamdẽ fere difficultatẽ ponit Glo.ſup Ioan.cap.2.Ibi enim cũ tex.hæc habeat, Quod ſignum oſtendis nobis,quia hæc facis?Reſpondit Ieſus,& dixit eis. Soluite templum hoc,& in tribus diebus excitabo illud.Dixerunt ergo Iudæi.Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?
Ille

Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Cum ergo reſurrexiſſet a mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt ſcripturæ, & ſermoni, quem dixit Ieſus. Glo. ordin. ſuper dictis verbis, Soluite templum hoc. ita inquit. Quod de proprio corpore, quod eſt templum Dei dicit Ieſus, Excitabo illud. Iudæi non intellexerunt: Licet ignorantes diuinitus reſpondent dicentes, Quadraginta & ſex annis ædificatũ eſt &c. quia non conuenit lapidi, ſed homi-
14. ni ſuſcitatio. Nam quadraginta ſex diebus corpus † Chriſti, vt cuiuſlibet hominis in ventre matris organizatur, ſed deſtructum a Iudæis, a morte die tertio ſuſcitatur. Quod etiam dictum nec Apoſtoli intellexerunt, donec die tertio ſuſcitatus eis apparuit. Sed quod intelligere non poterant, patienter tolerabãt, quouſque Spiritu ſancto reuelante, reſurrexiſſe eum viderunt. Vnde exemplum accipimus, vt quod intelligimus, ſuperbiendo ne amittamus; quodque intelligere ſubito non valemus, vilipendentes ne deſpiciamus, ſed humiliter exſpectemus orantes ac exercentes mentes noſtras, donec intelligamus. Nam is ſermonum Dei, & Prophetarum mos eſt, vt quæ videntur in eis nobis aperta, clauſa lateant, ne cito intellecta iactantiam generarent; & exercitio acquiſita corrigendo delectarent. Nam carnali ſenſui clauduntur, ſpiritaliter autem laboranti, & diligenter attendenti dantur: vt non margaritæ proijciendæ ſint ante porcos, ne conculcentur. Hæc Glo.

In cuius verbis quiddam eſt, quòd poſſet pium lectorem offendere, niſi ſane ratione aliqua, & benigna interpretatione cohoneſtetur. dum ſcilicet Glo. ait, quòd quadraginta ſex diebus corpus Chriſti vt cuiuſlibet hominis in ventre
15. matris organizatur. Hoc enim ſimpliciter & abſolute † acceptum falſum eſt & erroneum. Nam corpus Chriſti non in quadraginta ſex diebus, vt cuiuſlibet
16. hominis, ſed in inſtanti † conceptionis, quo fuit aſſumptum a Verbo, fuit miraculoſe a Spiritu ſancto organizatum, & lineamentis diſtinctum, & anima intellectiua informatum, vt optime declarant Doct. Scholaſtici in tertio ſentent. diſt. 3. & probat adductis ſanctorum patrum teſtimonijs Petrus Caniſius lib. 3. de Maria virg. cap. vltimo in princ.
17. Verum eſt quòd corpuſculum illud ſanctiſſimum † ſpatio quadraginta ſex dierum perductũ fuit ad eam quantitatẽ in qua tunc fuiſſet, ſi naturaliter quadraginta ſex dierũ numero fuiſſet organizatum, vt egregie explicat S. Tho. in 3. par. quæſt. 33. art. 1. & ibi Caiet. in reſp. ad 1. & in 3. ſentent. diſt. 3. quæſt. 5. art. 2. &
18. lib. 4. contra Gent. cap. 44. & ſuper Ioan. cap. 2. lect. 3. Et hoc modo † ad ſaluandam & ſuſtinendam auctoritatem Gloſſæ dici forſitan poſſet, quòd ſpatio quadraginta ſex dierum corpus Chriſti fuit organizatum, id eſt ad quantitatem organizationis naturaliter illi debitam perductum.
19. Vel dici etiam poſſet † ex interpretatione Magiſtri ſentent. dicto lib. 3. diſt. 3. in fi. cum alijs Theologis, & præſertim S. Bonauent. ibi quæſt. vlt. ad 1. quòd quia in ſcripturis frequenter res tunc dicitur eſſe, vel fieri cum innoteſcit; & quia corpus dominicum licet ab inſtanti conceptionis fuerit organizatum nõ tamen apparuit, nec percipi potuit paruitate quantitatis molis, ſed poſt quadraginta

ſex dies ad tantam quantitatem perfectionis deductum eſt, quòd aſpectibus hominum patere potuit; & ſic corpus Chriſti in cremento cum alijs corporibus ſimilitudinem habuit, quamuis nõ haberet ſimilitudinem in formatione primaria; iccirco verbum Gloſſæ per hunc modum intelligi poſſet, quòd corpus Chriſti in quadraginta ſex diebus dicatur fuiſſe organizatum, quia in quadraginta ſex diebus organizatum apparere, & innoteſcere potuit.

His tamen omnibus ſic ſe habentibus, mihi magis placeret, quòd verbum illud
20. Gloſſæ, Organizatur. † mutaretur in verbum Perficitur. Nam S. Auguſt. ex cuius ſententia deſumpta eſt interpretatio Gloſſæ ad dicta verba, Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc. corpori dominico accommodata; & ad quem recte intelligendum ſeruiunt expoſitiones Doct. Theologorum ſupra recitatæ, potiſſimum vero illa B. Thomæ, numquã vſus eſt eo loquendi modo quo vtitur Glo. quòd videlicet corpus Chriſti in quadraginta ſex diebus fuerit organizatum. ſed multo cautius dixit tantum, quòd ſpatio illorum dierum fuit perfectum. vt apparet in lib. 4. de Trinit. cap. 5. & in lib. octogintatrium quæſtionũ, quæſt. 56. & in Dialogo ad Oroſium, quæſt. 26. & per Bedam ſuper Ioan. cap. 2. Verbum autem perfici, multo facilius adaptari poteſt perfectioni corporis quantitatiuæ, quod dũ augetur, ſine dubitatione perficitur, q̃ verbũ organizari, qđ nõ niſi vi quadam, & extorſione ad bonum ſenſum in hac materia trahi poteſt.

21. Niſi tamen † diceres, quòd verbum illud, Organizatur. in Glo. poſitum non referatur ad corpus Chriſti, ſed ad corpus cuiuſlibet hominis. vt ſit ſenſus ſupplẽdo in vna dictione Glo. hoc pacto. Nam quadraginta ſex diebus corpus Chriſti perficitur, vt corpus cuiuſlibet hominis in ventre matris organizatur.

Volui hæc pauca de formatione corporis Chriſti hic ſubnectere licet obiter & incidenter, ne verbum illud Glo. a me allegatum, quod alioqnin ſcandalum poterat generare, ſicco quaſi veſtigio pertranſire viderer. Nunc iam omnibus per gratiam Dei abſolutis & completis, conferam me ad Tabularum, quas pro tempore horarum canonicarum conficiendas duxi, declarationem.

Marcelli Francolini Preſbyteri, & Doctoris Bodiani, De Tempore Horarum Canonicarum Tractatus ſecunda pars finit.

ILLVSTRI, ET REVEREN.

CAESARI COSTAE

CAPVÆ ARCHIEPISCOPO

MARCELLVS FRANCOLINVS S.

CVM in hoc tractatu de Tempore horarum canonicarũ, quem amicis plurimis poſtulãtibus, & te in primis per litteras ſuadente Reuerendiſſime Antiſtes, in lucẽ edere coactus fui, ſtatim in initio ad Beatiſſimũ Patrẽ, et Dominum, Gregorium XIII. Pont. Max. cui ob ſũmam eius in eccleſia auctoritatẽ, & incredibilẽ animi ſapientiam, ipſo iure omnia debẽtur, primam epiſtolam nuncupatoriã dederim; atque aliã deinde ſcripſerim in principio ſecũdæ partis ad illuſtriſſimum Cardinalem S. Praxedis, quem vere pium & catholicum, bonorũ Prælatorũ omnium Coryphęũ appellare poſſumus; in hac tertia & poſtrema parte, quæ reliqua eſt, nũquid præterire te potero Reuerẽdiſſime mi Cæſar, qui meus es patronus, qui mihi es loco patris, cuique tantũ debeo, quantum alteri nemini? Profecto etiamſi ego aliud fecero, tu tamen & inofficioſi querella, & bonorum poſſeſſione contra tabulas, & certi cõdictione tuo iure, hoc quidquid eſt, merito vendicabis. Sed placet, vt me neque abnuente neque tacẽte, ſed potius & inuitãte & rogante tu quoque ex mea diſpoſitione nominatim vocatus particulam tibi alioquin omni iure debitã conſequaris. Noſti enim, teſtati cauſſam fauorabiliorem & potiorem eſſe quàm inteſtati. Sed vide (obſecr o) quo me trahit ſermo. Nunc ſcilicet poſt tantum tẽporis rurſus ad iuriſconſultorum terminos relabor, quaſi illis repudiũ ab annis plus quàm viginti minime renunciauerim. Verũ tui (credo) facit preſẽtia aut cõmemoratio Reuerendiſſime Domine, qui iuriſcõſultiſſimus es, vt aliquid legalis peritiæ animo reminiſcar. Tu enim eam ſcientiam adeo totus aſſidue meditabaris & verſabas, vt neq; horas quidem quieti corporũ tributas & maxime neceſſarias, ab huiuſmodi ſtudijs feriatas tranſmitteres; & me quoque compelleres tecum vna ſtatim a cena & a prandio libros in manus ſumere, & vel legendo vel conferendo, aliquod ſemper huic ſcientiæ additamentum facere. Et quidem tantum in ea profeceras tum ingenij

perſpicacitate, tum aſſiduitate lectionis, tum publice docēdo, tum ſæpiſſime diſputando, vt etiam ioci, & ſales, quibus abūdabas plurimum, & totus denique conuictus tuus maximam ſaperent eruditionē. Cuius rei ſpecimen aliquod ij libri dederunt, quos de Varijs iuris ambiguitatibus ſcripſiſti. Sed vtinā ex alijs plurimis quæ apud te habes, ſcholia ſaltē illa prodirent in lucē, quæ ad ſingulas fere leges totius corporis iuris ciuilis longo ſtudio & diuturnis laboribus attexuiſti. Cognoſcerent profecto ſtudioſi, quàm breui cōpendio locupletiſſimi haberi poſſent commentarijs, & an vlla eſſet antinomia aut locus in iure ambiguus vel obſcurus, qui ex illis ſcholijs breuiter & dilucide, allatis tum veterum tum recētiorum quorumcumque optimorum auctorum ſentētijs, non explicaretur & illuſtraretur. Ego igitur qui tecum diutiſſime plures annos cōmoratus ſum, & qui non penitus oſcitanter, aut infeliciter Maceratæ primū, deinde Peruſiæ ſub illuſtribus Præceptoribus Reſtauro Caſtaldo, Ioan. Paulo Lancelotto, & Ranaldo Ridolfio, integro ſexennio, iuri operam dederam, etſi tui comparatione ingenio hebes & pæne ſtupidus te potius admirarer, quàm imitari valerem, aut ſi imitari conarer, nimiū a longe ſequerer non paſſibus æquis: non potui tamen multa non haurire, & imbibere ex doctiſſimo cōſortio familiaritatis tuæ. Quæ licet poſtmodū ſtudijs aliarum rerum pæne obliterata fuerint, quædam tamen eorum veſtigia adeo menti adhæſerunt, vt nulla vnquā inde obliuione deleri poſſe exiſtimem. Voluiſſem ſane quantum in me eſt, retinere omnia, immo & quāmaxime augere ſi fieri potuiſſet; ne putes me iuris ciuilis prudentiam habere iam exoſam aut contēptui; ſed amor ſacrarum litterarum, & rerum eccleſiaſticarum ſtudium, quę presbytero magis cōueniunt, faciunt, vt poſthabitis ceteris ad hæc ſola animum, atque omnem cogitationē intendam. Quemadmodū autem omnis ars per exercitium ſuſcipit incrementū, ſic per non vſum proculdubio minuitur, & tandem etiam aboletur. Cōtraria enim contrariū operantur effectum. Neque tamen id nunc moleſte fero; nam tametſi res ſuperiores leuiter tantum attingere poſſum, tamen ob eius cognoſcendi generis excellētiam amplius oblector (quod ex ſententia vel ipſius Ariſtotelis dictum eſt) quàm ſi reliqua mihi iūcta omnia tenerem. Aegreferebā ſane in initio, & intimis (fateor) ſenſibus angebar, quādo ea ſtudia me dimiſſurum

cogita-

cogitabam, quibus a puero diu, multumque inſudaueram; præſertim vero quod tunc præ manibus habebam opus quoddam Regularum iuris cum Ampliationibus & Limitationibus ex multis auctoribus pulcherrimo ordine in vnum redactis conflatum, & fere ad calcem vſque perfectum, additis in eo partim meo, partim etiam Lucij Francolini fratris mei iamdiu præmortui labore ſexcentis alijs, & eo amplius Regulis: Cuius operis iacturam facere, atque illud tineis demoliendum occludere, ſummopere dolebam. Sed vicit tamen fortior vis, & inſtituti ſemel propoſiti tenax deliberatio. Auditis namque pluribus & multis perſpectis inclinaui tandem aurem meliora ſuadentibus, & quæ quidem retro ſunt obliuiſcens, ad ea quæ ſunt priora meipſum extendi. Quare obicibus remotis, & ruptis quibuſcumque repagulis, illico me curſui Philoſophiæ, & Theologiæ tradidi. Cum primum autem ſcholas ingredi & frequentare cœpi Patrum religioſiſſimorum Societatis IESV, quorum docendi modum & rationem ſectari inſtitueram, dici non poteſt, quàm ſereni mihi illuxerint dies, quàm beatæ fluxerint noctes. Noui etenim tunc, & experimento didici, quantum adlaborent Patres illi vere doctiſſimi, & extra omnem ingenij aleam poſiti, quantum vigilent, & omni ſtudio contendant, vt ſcholares bene diſcant, vt maximos in ſcientijs progreſſus faciant. Lectiones habent continuas, repetitiones aſſiduas, diſputationes frequentiſſimas. Iuuant diſcipulos voce, ſcriptis, publice, priuatim, totis viribus, omni conatu. Videas apud ipſos acui ingenia, bonas litteras reuiuiſcere, florere gymnaſia. Vt vere dictum ſit a pleriſque; his Patribus auctoribus & docentibus, inſcitiam ab orbe expulſam eſſe. Et cum hæc ita ſe habeant, & magna profecto ſint quæ agunt, vt recte doceant, vt ſapienter inſtruant, nihili tamen ab ipſis penduntur omnia, ſi virtutes non colantur, ſi probatiſſimi non inſtituantur mores, ſi cuncta ex caritate non fiant, ſi non referantur omnia in Deum, & in Chriſtum dominum, cui ſeruiunt, & militant. Hos ego inter Patres tamquam inter Angelos verſari videbar, numquam me eorum ſatietas tenebat, numquamue ad ipſos accedebam, quin abirem doctior. At quales nactus eram præceptores? In Philoſophicis Benedictum Pererium, in Mathematicis Chriſtophorum Clauium,

 in Theo-

in Theologicis Franciſcũ Toletũ: Viros tanta eruditione præſtantes, quantā nemo vmquam ſatis digne laudare queat, aut admirari ſufficiat. Duraui in his ſtudijs ſeptem annis, mane & veſpere, nullā aliquando horā prętermittens. Et videbantur mihi pauci dies præ amoris magnitudine. Duraſsē alijs ſeptē, & toto reliquo vitæ meæ tēpore, niſi quòd expleto curſu Theologiæ, & mihi ſacris iam initiato, & presbytero effecto aliud uitæ genus cogitandũ erat. Quare ne viderer ſemper diſcere, & nũquam ad ſcientiā ueritatis peruenire, neue locum ſequentium diſcipulorũ occuparem, domi totos dies me continui, & tāquam cochleæ cũ in occulto latent, ros ſi non cadit, meo mihi ſucco uictitare cœpi. Interea tamen quotidie S. Hieronymi eccleſiā adiens, quam ex eo tēpore, quo Romam ueni, ueluti bonarum inſtitutionũ magiſtram ſectatus ſum ſēper, munia ſacerdotalia licet inter omnes alios indigniſſimus, ibidem ſpóte exſoluere numquam deſtiti. Ibi etenim confeſſiones ſacramentales ſunt frequentiſſimæ, ſacræ cōmuniones creberrimæ: ut quod in alijs eccleſijs ſemel in anno eſt, hic ſingulis fere dieb9 ſāctum Paſcha celebrari uideatur. Habitant in ea eccleſia ſacerdotes quidā ſeniores caritate exornati, ſpiritu feruidi, uitæ ſpiritalis longo exercitio clari; quorũ ego familiaritate & ſimplicitate delector plurimũ. Ex his uero tāquam ex quodam bonarũ frugũ ſeminario multi prodierũt uiri & uirtute & litterarũ peritia inſignes, qui vel ad regendas eccleſias vocati, vel ad artioris vitæ genus ineundum monaſteria ingreſſi, ſplendidos probitatis ſuæ radios emiſerunt. Ex his ſunt Patres illi laude digniſſimi Congregationis Oratorij S. Mariæ in Gregorio, qui vt Chriſto plurimos lucrifaciant, labores non contemnendos in publicis colloquijs, & quotidianis exhortationibus ſuſcipiunt. Ex his etiam ſunt modeſtiſſimi illi iuuenes & viri Societatis Doctrinæ chriſtianæ, quorum in erudiēdis pueris inſtitutum non hic Romæ ſolum, ſed in circumiacentibus prouincijs vbique conſpicitur & commendatur. Ex his denique ſacrarum Virginum ſepta, Eccleſiarum ornatus, Clericorũ honeſtas, & tota fere in Vrbe eccleſiaſtica diſciplina, reſtituta quodam modo dici poſſunt. Et cum tot, & tanta ab huiuſmodi eccleſiæ Patribus profecta ſint hactenus, multo in dies maiora, diuina opitulāte gratia, ſperāda ſunt in futurum; poſtquam Illuſtris Archicōfraternitatis Caritatis, a qua eccleſia hęc regitur, cōſtitutus eſt Pro-

tector

tector Illuſtriſſimns Cardinalis S. Seuerinæ; cuius in promouendis ijs, quæ ad pietatẽ chriſtianã, & ad orthodoxam religionẽ propagandã faciunt, ardens zelus, & vehemens iuuãdi ſtudiũ nemo eſt in vniuerſa eccleſia, cui nõ ſit maxime perſpectum & probatũ. In huius igitur eccleſiæ cultu, mole quidẽ paruæ ſed virtute magnæ, qui mihi & uoluptati eſt & ſolatio, atq; inter hos egregios Patres, tãquam in quodã portu cõquieſco. Quotidie tamen domi, ne ſim otioſus quod reliquũ eſt tẽporis, aut lego aliquid aut ſcribo, quod & ad rerum eccleſiaſticarum notitiã, & ad honeſtam animi recreationem pertineat. Quo in ſtudio cũ plura iam collegiſſem circa diuinorum officiorum materiam, rogatus ab amicis, vt prælo ea demandarẽ, non potui illis obnixe poſtulantibus, quadã ex parte nõ ſatisfacere. Incœpi itaque ab ijs, quæ ad tẽpus ſpectant horarum canonicarũ, tum quia difficiliores ea habẽt ſpeculationes, tũ quia ſui uarietate lectorẽ ſimul & inſtruere & delectare poſſunt. Inſerui autem huic tractatui, ut ad iuſti uoluminis metas pertingeret, non nullas digreſſiones, quæ tametſi ad argumentũ principale nõ omnino pertinere uidebũtur, erunt tamen (arbitror) eiuſmodi, ut & Lectoribus non ſint futuræ ingratæ, & aliqua nihilominus non mala inter ſe ratione cohæreant. Ordinẽ ſimiliter ſecutus ſum nõ preſſum illum & exactiſſimum, qualem Doctores Scholaſtici profitentur, neque rurſus ita laxas remiſi habenas, ut ſcopæ uideãtur diſſolutæ; ſed mediam quamdã tenui uiã, quæ & ad res declarandas, & ad ſubleuandũ Lectoris animum non incõmoda, neque inepta prorſus uiſa ſit mihi. Quidquid tamen id omne eſt, qđ ſcripſi, & quod elaboraui, uoluiſſem Illuſtris Archiepiſcope, ut ante omnes alios & fidæ aures Reuerẽdiſſimæ Dominationis tuæ audiuiſſent prius, & eruditiſſimi oculi inſpexiſſent. Scio enim, quàm meliora breui interuallo, & modico labore mihi omnia efficere potuiſſes, præſertim uero quantum ad elegantiã ſtyli, & dictionis latinæ puritatẽ; in qua ita ſemper ab ineũte ætate excelluiſti, vt Tullianæ eloquentiæ dignitatem & ſplendorẽ ubique ſermo tuus uel familiaris redoleret, ac præſeferret. Verũ poſtea quàm ad regimen eccleſiarũ uocatus annos totos, atq; integras olympiades deſideraris, quid aliud facere poſſum neceſſitate cõpulſus, niſi confugere ad duas illas uulgatas quidẽ, ſed præclaras Ariſtotelis, & Ciceronis ſententias? Quarum una eſt in 2. Top. cap. 2. Loqui nos debere ut

multi, ſentire vt pauci. Altera vero in 1. de Finibus bonorum & malorum, A Philoſopho, ſi afferat eloquentiam, non aſpernandã, ſi non habeat, non admodum flagitandam eſſe. His igitur ſententiarũ clypeis me tuebor contra delicátulos quoſdam recentiores, qui quidquid ex Ciceronis officina non prodeat, illico vt indignũ, & pedibus proterendum reijciunt, & repudiant. Ego ſane cum in ſuperioribus partibus huius tractatus vel Canoniſta vel Theologus videri poſſim, in hac poſtrema parte totus ſũ Mathematicus. Rhetorem vero nuſquam me profeſſus ſum. Satis igitur mecum, ſuperque actum eſſe exiſtimarem, ſi loquerer non vt Cicero aut Cæſar, ſed vt Hoſtienſis, vt B. Thomas, vt Sacroboſcius, vel vt quiuis alius, qui res ipſas docet, non inanem verborum ſtrepitum ſectatur: quæ tandem cum creuerint, ſi rerum ſoliditate deſtituãtur, nihil mordax (vt B. Hieronymi verbis vtar) nihil viuidum, nihil vitale demonſtrant; ſed totum flaccidum, marcidumque ebullit in holera, & in herbas, quæ cito areſcunt, & corruunt. Mihi (vt id quod eſt, ingenue fatear) neque animus vnquam fuit, neque otiũ, vt in conquirendis Ciceronianis phraſibus ſtudium & diligẽtiam adhiberem. Quòd ſi iſthæc proſequi vacaret, potius proculdubio B. Leonis papæ (vt vnũ verbi gratia dicam ex Scriptoribus eccleſiaſticis) numeros & eloquẽtiam ſequi & amplecti mallem, quàm ipſius M. Tullij Ciceronis latiniſſimam puritatem. Verum cuique in hac re ſuum eſto iudicium. Is qui elegans eſt, inelegantem non ſpernat; & qui non eſt elegans, elegantẽ non iudicet: Et vnuſquiſque in ſuo ſenſu abundet. Tu vero Reuerendiſſime Præſul ſcis & ſatiari, & eſurire; & abundare, & penuriam pati. Et quemadmodũ in ſcriptis & ſermonibus tuis te facundiſſimũ declaras, ita in aliorum laboribus impolita oratione non offenderis. Dũ enim in Dei gloriam fiant, omnia boni conſulenda exiſtimas. Quamobrem ex hoc capite me etiam & meos conatus excuſare potes & debes, quibus certe aliud neque expeto, neque cupio, niſi honorẽ in primis Dei, ac domini noſtri Ieſu Chriſti (cui totum ſi quid eſt boni acceptum fero) & aliquam proximorum deinde vtilitatem. Quòd ſi neque id quidem aſſecutus fuero, parcẽdum tamen erit voluntati meæ, cum in præclaris rebus & voluiſſe ſit ſatis. Vale.

MARCELLI FRANCOLINI PRESBYTERI, ET DOCTORIS BODIANI

DE TEMPORE HORARVM CANONICARVM TRACTATVS TERTIA PARS INCIPIT.

DE TABVLARVM PRO HORIS CANONICIS conſtructione. Cap. XCIII.

1. *Temporum quorumdam cognitio neceſſaria eſt perſonis eccleſiaſticis.*
2. *Horologia non fruſtra in eccleſijs conſtituuntur.*
3. *Indulgentiæ conceſſæ per totum diem, vel vſque ad occaſum Solis, videntur conceſſæ vſque ad finem crepuſculi veſpertini.*
4. *Dies tunc perfectè finit, & eſt occaſus Solis, quãdo finit crepuſculum veſpertinũ.*
5. *Indulgentiæ ſunt ſtricti iuris, & ſtrictè intelligendæ.*
6. *Crepuſculo durante intelligi poteſt eſſe dies & Sol.*
7. *Pricipis beneficiũ nõ ambitioſũ, neque tertio ꝑiudiciabile, latiſſime interp̃tãdũ eſt.*
8. *Feſtorum principium & finis, prout magnitudo dierum exigit, prius debet incipere, & tardius terminari.*
9. *Crepuſculũ adſcribitˀ potius diei, q̃ nocti, ſi id ꝓſertim ſuadeat mitior interꝑtatio.*
10. *Ieiuni eſſe debent a media nocte quicumque mane Miſsã ſunt celebraturi, vel ſacram communionem ſumpturi.*
11. *Ciborum differentiæ, & mutationes ſumuntur a media in mediam noctem.*
12. *Matutinum communiter decantari ſolet in fine tertiæ vigiliæ nocturnæ.*
13. *Miſſæ ſacrum ab initio crepuſculi matutini inchoari poteſt. Et vſque ad meridiẽ, non vltra poteſt extendi. num. 15.*
14. *Prima hora canonica ſtatim poſt ortum Solis celebrari debet.*
16. *Ieiuniorum diebus in meridie cibum ſumere oportet.*
17. *Matutinum priuatim ſero recitari poteſt poſt nonam diei horam recitatis Veſperis & Completorio.*
18. *Veſperarum tempus poſt nonam diei horam currere incipit.*

CVM ex ſuperioribus pateat, ſacerdotes, & clericos, qui vel horas canonicas, vel Miſſæ ſacrum celebrant, non niſi certis quibuſdam diei articulis poſſe eiuſmodi munera exſoluere: Et cum præterea
1. videamus, in multis alijs etiam rebus neceſſariam † eſſe ne dum

vtilem

vtilem eccleſiaſticis perſonis temporũ quorumdam cognitionẽ. vt not. Rabanus
1. in 3. lib. de inſtit. cleric. cap. 25. in fi. neque enim fruſtra in eccleſijs horologia † conſtituuntur. de quibus not. Guill. Durant. in Ration. lib. 1. cap. 1. num. 35. neque incaſſum inſtitutũ fuit a Sabiniano ſummo Pōtif. vt horæ in eccleſijs diſtinguerētur officij gratia. vt de eo referũt Platina, Supplem. chronic. & Onuph. neque rurſus ſine cauſſa in Miſſalibus Romanis iuſſu Pij quinti Romæ impreſſis deſcriptũ eſt tempus dierũ & noctiũ per horas, & quartas partes horæ in denos dies cuiuſlibet menſis in Kalēdario, operæpretium duxi Tabulas quaſdam conſtruere præſertim pro hac Italica regione, & modum etiam tradere pro alijs locis eaſdem Tabulas conſtruendi, quibus ſine vllo labore per totum anni circulum eiuſmodi tempora Clericis neceſſaria noſcerentur.

In primis autem poſuimus in dictis Tabulis finem crepuſculi veſpertini, iuxta decem & octo graduum determinationem ſuperius factam cap. 39. num. 5. qui eſt initium noctis perfectæ; Vt ſciatur quando vltimo perfecte finiat dies artifi-
3. cialis. Cum enim ſæpius indulgentiæ † concedantur viſitantibus aliquã eccleſiã a primis veſperis vſque ad occaſum Solis diei ſequentis, vel per totam diem ſequentem, recte videor mihi poſſe intelligere (cum hæc ſit benignior interpreta-
4. tio) quòd tunc perfecte finiat † dies, & ſit occaſus Solis, quando finit crepuſculũ
5. veſpertinũ. Licet enim Indulgentiæ ſint † ſtricti iuris, & ſtricte intelligendæ, vt not. Nauarr. in comment. de Iubil. & Indulg. notab. 9. num. 8. Tamen cum ver-
6. ba hoc patiātur, quòd ſcilicet in crepuſculo † dies & Sol eſſe intelligi & dici poſſit, vt vidimus ſupra cap. 6. num. 26. & cap. 9. num. 12. ex auctoritate etiam ſacrarum litterarum; Et cum agatur hic de beneficio Principis nō ambitioſo, nec
7. tertio præiudiciabili, quod latiſſime † interpretandum eſt. l. beneficium. ff. de conſt. Princ. not. in c. quamuis. 1. de præb. lib. 6. & in c. ſuper eo. de off. deleg. recte etiam in conceſſione Indulgentiarũ alioquin reſtringibili, poterit huiuſmodi fieri extēſiua interpretatio. iuxta not. per eumdem Nauarr. in d. comm. de Iubil. & Indulg. not. 11. num. 18. & not. 32. in ver. deuote. prope fi. Ad quod etiã
8. fac. tex. in c. 2. in princ. de fer. vbi habetur, quòd feſtorum † principium & finis, prout magnitudo dierum exigit, prius debet incipere, & tardius terminari. Et faciunt vltimo notata per Bart. in l. Titius. §. Lucius. ff. de lib. & poſt. & in l. qui duos. §. 1. ff. de manum. teſt. & in l. aut facta. §. tempus. ff. de pœn. vbi habet, quòd
9. crepuſculum † veſpertinum adſcribitur diei potius quàm nocti, ſi id præſertim ſuadeat mitior & benignior interpretatio.

Deinde ſecundo loco in dictis Tabulis appoſuimus tempus mediæ noctis, quod eſt ſimul initium tertiæ vigiliæ nocturnæ, & finis ſecundæ; Nam illius cognitio neceſſaria eſt, ne dum pro ijs Religioſis qui in media nocte ſurgũt ad Matutinũ, ſed etiam pro omnibus qui mane vel Miſſam ſunt celebraturi, vel ſacrã commu-
10. nionẽ ſumpturi; hi enim omnes a media † nocte debent eſſe ieiuni. vt diximus ſupra, tum duobus proxime præcedentibus capitibus, cap. ſcilicet 91. in princ. & cap. 92. num. 13. tum cap. 26. num. 28. cap. 43. num. 7. & cap. 47. num. 2. Si-
11. militer neceſſaria eſt eadē mediæ † noctis cognitio ad ciborum differentias & mutationes,

mutationes, nam ſi cras (verbi gratia) ſit feria ſexta, nõ licebit hodie carnes comedere, niſi vſque ad noctis dimidium, vt apparet ex eiſdẽ locis nunc allegatis.
Tertio annotauimus finẽ tertiæ vigiliæ nocturnæ, qui ſimul eſt initiũ quartæ vi-
12. giliæ, quæ matutina appellatur. vt ſupra diximus cap. 1. nu. 3. In quo † termino, vt ſupra etiã vidimus cap. 5. nu. 16. & ſeqq. cõmuniter decãtari ſolet Matutinũ.
Quarto deſcripſimus principium crepuſculi matutini iuxta eamdẽ determinationem ſuperius factam decem & octo graduum; quod eſt etiam finis noctis
13. perfectæ; vt ſciatur, a quo primum tempore Miſſæ † ſacrum inchoari poſſit. iuxta ea, quæ docuimus ſupra d. cap. 39. num. 2. & ſeqq.
Quinto ſubiunximus ortum Solis, finem ſcilicet quartæ vigiliæ matutinæ, ac totius noctis; & initium primæ horæ tam diurnæ, quàm canonicæ. Nam poſt
14. ortum Solis ſtatim in eccleſijs Prima hora † canonica celebrari debet, vt diſſeruimus ſupra cap. 15. & 16.
Sexto adiecimus finem eiuſdem Primæ horæ canonicæ, & diurnæ, qui eſt initiũ ſecundæ horæ diurnæ, & Tertiæ canonicæ.
Et ſeptimo etiam attexuimus finem tertiæ horæ tam diurnæ quàm canonicæ, quod eſt initium quartæ horæ diurnæ, & Sextæ canonicæ. pro ijs qui cõpetentibus horis exactiſſime exſoluere curarent diuinum officium: poterunt enim hi ex dictis finibus annotatis cognoſcere, quòd tunc Prima, vel Tertia horæ canonicæ debent eſſe completæ. iuxta not. per nos ſupra cap. 10. num. 8. & cap. 21. num. 2. & ſeqq.
Octauo deſignauimus tempus meridiei, quod eſt finis ſextæ horæ tam diurnæ, quàm canonicæ, & initiũ ſeptimæ diurnæ, & Nonæ canonicæ; Nam tempus illud neceſſariũ eſt, & pro Sextæ horæ canonicæ debito tẽpore complẽdæ notitia,
15. & etiã pro Miſſis dicẽdis, nam illuc vſque † & non vltra Miſſarũ celebratio differri poteſt. vt patet ſupra cap. 41. Et demum etiam neceſſarium eſt tẽpus illud
16. pro comeſtionis † hora in diebus ieiuniorũ, in quibus nõ niſi circiter, vel poſt meridiẽ licitũ eſt cibum ſumere. vt ſupra declarauimus cap. 37. num. 5. & ſeqq.
Nono addidimus finem nonæ horæ tam diurnæ, quàm canonicæ, quod eſt initium decimæ horæ diurnæ, & Veſperarum; pro dictæ Nonæ horæ canonicæ iuſti, & antiqui temporis notitia habenda: Et pro ijs etiam præſertim, qui priua-
17. tim ſero interdum recitant Matutinũ: hi enim poſt dictum finem nonæ horæ † recitatis Veſperis & Completorio, iuxta ea, quæ ſupra determinauimus cap. 25. num. 6. poſſunt dicere Matutinum, ſi ob aliquam cauſſam rationabilem a competentibus horis obſeruandis excuſentur. Et vt ſciatur poſtremo, qua hora de-
18. berent in eccleſijs Veſperæ celebrari; nam poſt dictũ finem nonæ horæ † & nõ ante (ſi iuſta & competens hora attendi debeat) currere incipit veſperum tempus, quod ad exſoluendas Veſperas requiritur. vt annotauimus ſupra cap. 19. num. 9. & ſeqq. & cap. 20. num. 7. & ſeqq.
Decimo & vltimo finem vndecimæ horæ diurnæ ac Veſperarum ſubiunximus, qui ſimul eſt initium duodecimæ, & poſtremæ horæ diurnæ, ac Completorij: Ibi enim tempus pro Veſperis decantãdis terminatur, & incipit pro Cõpletorio,

vt late

vt late diſputauimus ſupra cap. 17. & duobus ſeqq.
Et hæc quidem quantum ad ordinem, qui ſeruandus eſt in Tabulis conſcribendis pro hac Italica regione, in qua horarum numerationem incipimus ab occaſu Solis, & vſque ad vigintiquattuor horas numerationem extendimus.
At in regionibus extra Italiam, in quibus horæ a media nocte, & a meridie de duodecim in duodecim numerantur, alius conſtituendus eſt ordo in Tabulis conſtruendis. Ibi enim primo finem tertiæ vigiliæ nocturnæ. Secundo initium crepuſculi matutini. Tertio ortum Solis. Quarto finem Primæ. Et quinto finẽ Tertiæ ex horis antemeridianis aſſignare oportet. Deinde rurſus ex horis poſtmeridianis aſſignandus eſt ſexto finis Nonæ. Septimo finis Vndecimæ. Octauo occaſus Solis. Et nono & poſtremo finis crepuſculi veſpertini.
Prætermittendũ eſt autẽ in dictis Tabulis tempus meridiei, & tẽpus mediæ noctis; nã hæc toto anni tẽpore immutabiliter hora ſemper duodecima occurrũt.

DE TEMPORIS CVIVSLIBET HORAE CAnonicæ inuentione. Cap. XCIV.

1. *Diei artificialis, ſeu noctis quantitate habita, reliqua horarũ puncta facile inueniuntur. Quod exemplis manifeſtatur. num. 6.7.8.9.10.11.12.13. & 14.*
2. *Tabulam quantitatis dierum artificialium elaborauit Ioannes de Monte Regio. Quam tamquam maxime vtilem & neceſſariam reliqui omnes Mathematici poſtea ſecuti ſunt. num. 3.*
4. *Signa Borealia ſunt, Aries. Taurus. Gemini. Cancer. Leo. Virgo. Auſtralia ſunt, Libra. Scorpius. Sagittarius. Capricornus. Aquarius. Piſces. num. 5.*

VT autem modũ explicemus, quo Tabulæ ſupradictæ tum pro regione Italica tum etiã pro reliquis regionibus & locis ad ſingulas poli eleuationes conſtrui poſſint; quærenda eſt in primis quantitas cuiuſque diei artificialis, ſeu noctis ad eam poli ſublimitatem, ad quam Tabulas conficere intendimus, nam
1. dicta quantitate † habita, facillimo labore reliqua omnia puncta haberi poterũt per paruam quamdam, & omnibus obuiam arithmeticæ artis operationẽ; exceptis tamen crepuſculis quæ aliam & altiorem requirũnt indaginem.
2. Et quidem Tabulam † quantitatis dierum artificialium a triceſimoſexto gradu eleuationis poli vſque ad gradum quinquageſimum quintum elaborauit Ioan. de Monte Regio mathematicus inſignis, & poſuit eam in Kalendario ſuo. Quã
3. Tabulam† tamquam ad omnes res maxime vtilem & neceſſariã ita Recentiores poſtea ſunt ſecuti, vt plerique fere omnes ſuis eã libris, & operibus attexuerint. Ioannes Stofler. ſuo Kalendario Romano illam appoſuit cũ additione graduũ ſequentium vſque ad ſexageſimumquartum, Ioannes Paduanius in Viridario Mathematicorum, Chriſtoph. Clauius in comment. ſuper ſphæram ſimiliter eã poſuerunt. Addita etiam fuit eadem Tabula omnibus fere Ephemeridibus,
Ptolemæi

Ptolemæi geographiæ, Tabulis Alphonſi regis; & plurimi denique libri ſunt, in quibus eadem Tabula adſcripta reperitur. Noſtro autem inſtituto tam neceſſaria eſt, vt abſque ea ad propoſitum finẽ progredi nullo modo valeamus. Nobis igitur veniam lector dabit, ſi noſtri huius etiam tractatus paginam vnam, caput nempe nonageſimum octauum aurea hæc Tabella occupare permiſſa ſit.

4. Ex ea autẽ Tabula cognito tẽpore ſemidiurno in Signis Borealibus, quæ † ſunt,
Aries. ♈. Taurus. ♉. Gemini. ♊. Cancer. ♋. Leo. ♌. Virgo. ♍. Vel cognito
5. tẽpore ſeminocturno in Signis Auſtralibus, quæ † ſunt, Libra. ♎. Scorpius. ♏.
Sagittarius. ♐. Capricornus. ♑. Aquarius. ♒. Piſces. ♓. facile per ſubtractionem, aut additionem omnia temporum momenta a nobis propoſita haberi poterunt.

6. Scito (verbi gratia) per huiuſmodi Tabulam † tẽpore ſemidiurno in principio Tauri, & Virginis, Signorum Borealium ad eleuationem poli in grad. 42. eſſe hor. 6. min. 42. ſtatim per duplicationem dicti temporis habebo, quantitatem diei artificialis eſſe hor. 13. min. 24.

7. Quibus † ſubtractis ex horis. 24. cognoſcam, durationem noctis eſſe hor. 10. min. 36. Et ſic ea hora Solem oriri pronunciabo.

8. Rurſus diuiſa † noctis quãtitate ĩ duas partes, vel ſubtracto tẽpore ſemidiurno ex horis. 12. ſtatim eliciã, tẽpus ſeminocturnũ ſiue mediã noctẽ eſſe hor. 5. min. 18.

9. Qua noctis † medietate iterũ ſubdiuiſa in duas alias partes, & vna ex illis addita ad ipſam noctis medietatẽ, vel ex tota nocte ſubtracta, cognoſcã quamprimũ, tertiam vigiliam noctis finem accipere, & quartam inchoare hor. 7. min. 57.

10. Quòd ſi tẽpus † ſemidiurnũ ſpatio noctis adiecero, vel potius tempori ſeminocturno duodecim horas addidero, inueniã illico, meridiem eſſe hor. 17. min. 18.

11. Et ſi temporis † ſemidiurni medietatẽ adiecero meridiei, vel ex horis. 24. ſubduxero, dicam, Nonam eſſe, & compleri hor. 20. min. 39.

12. Si vero eamdem † medietatem temporis ſemidiurni ſpatio noctis adiecero; vel facilius tertiæ noctis vigiliæ ſex horas cumulauero, dicam, Tertiam eſſe; & compleri hor. 13. min. 57.

13. Quòd ſi poſtremo dictam † medietatem ſemidiurni temporis in tres æquales partes ſubdiuiſero, & vnam ex illis, quæ eſt hora diei inæqualis, ſpatio noctis adiecero, illico ſciam, Primæ finem eſſe hor. 11. min. 43.

14. Et ſimiliter ſi eamdem † horam inæqualem ab horis. 24. ſubtraxero, Vndecimæ finem, ſeu Duodecimæ initium eſſe ſciam hor. 22. min. 53.

Et hæc quidem quantum ad ſupputationẽ, quæ eſt ſecundum horologia Italica. Quantum vero ad horologia extra Italiam multo facilior erit operatio Nam ſecundum illa tempus ipſum ſeminocturnum dat ortum Solis, tempus autem ſemidiurnum dat occaſum. Rurſus medietas temporis ſeminocturni dat finem tertiæ vigiliæ. Cui ſi addantur ſex horæ, habebitur finis Tertiæ horæ canonicæ. Si vero dicta medietas auferatur ex ſex horis, remanebit tempus, quod erit finis Nonæ. Quòd ſi medietas temporis ſemidiurni diuidatur in tres partes æquales, & vna ex illis addatur tempori ſeminocturno, habebitur finis Primæ,

Ex quo

3. Prima igitur regula Chriſtophori Clauij eſt huiuſmodi. Sicut ſe habet † ſinus rectus altitudinis meridianæ ad ſinum rectum decem & octo graduũ crepuſculi, ita ſe habet ſinus verſus arcus ſemidiurni ad quemdam aliũ ſinum; qui ſinus additus prædicto ſinui verſo dabit arcum compoſitum ex arcu ſemidiurno, & arcu crepuſculi: Sublato igitur arcu ſemidiurno, nota erit quantitas crepuſculi. Secunda regula a me addita hæc eſt. Sicut ſe habet ſinus rectus depreſſionis meridianæ ad ſinum rectum decem & octo graduum crepuſculi, ita ſe habet ſinus verſus arcus ſeminocturni ad quemdam alium ſinũ, qui ſinus ſubtractus a prædicto ſinu verſo relinquet ſinum verſum arcus ſeminocturni ſine crepuſculo: Et ſic nota erit quantitas crepuſculi.

4. Exẽplo † prius has regulas declarabo, & deinde etiã figura, ac ſchemate oſtẽdã. Sit (verbi gratia) nobis propoſitũ inueſtigare crepuſculũ in principio Tauri ad eleuationẽ poli in grad. 42. In primis ex altitudine Æquatoris in dicta poli eleuatione, & ex Tabula declinationis punctorũ eclipticæ ab Æquatore, quam inter alios ponit prædictus Chriſtophorus Clauius in comment. ſuper ſphæram, cap. 2. vbi agit de Coluris, colligo altitudinem meridianam in dicto principio Tauri eſſe grad. 59. min. 30. Cuius ſinus rectus, vt ex Tabula ſinuũ Petri Apiani habetur, eſt. 86162. Sinus autem rectus decem & octo graduũ crepuſculi eſt. 30901. Vt autẽ ſciamus, quantus ſit ſinus verſus arcus ſemidiurni in dicto principio Tauri, colligo in primis ex Tabula temporis ſemidiurni Ioan. de Monte Regio, de qua ſuperiori cap. ſermonẽ habuimus, & quam ponemus infra cap. 98. tempus ſemidiurnũ eſſe tunc hor. 6. min. 42. quod tempus ad gradus redactum dat grad. 100. min. 30. Cuius arcus ſinus verſus eſt. 118223. His habitis dico ſic. Vti ſe habet ſinus rectus. 86162. altitudinis meridianæ, ad ſinũ rectũ. 30901. decem & octo graduum crepuſculi: ita ſe habet ſinus verſus. 118223. arcus ſemidiurni, ad quemdam alium ſinum: quem per regulam triũ numerorũ inuenio eſſe. 42399. Quem poſtea addo ad prædictum ſinũ verſum arcus ſemidiurni; & conſtituo ſinum quemdam. 160622. qui erit ſinus verſus arcus ſemidiurni, & crepuſculi ſimul. Hic autem ſinus, vt patet ex Tabula ſinuum, dat grad. 127. min. 19. Ex quibus ſi auferantur grad. 100. min. 30. arcus ſemidiurni, remanebunt pro arcu crepuſculi grad. 26. min. 49. qui conſtituunt tempus hor. 1. min. 47. pro ſpatio crepuſculi tam veſpertini, quàm matutini (ſunt
5. enim † hæc duo crepuſcula in eodem die omnino æqualia) in principio Tauri, pro eleuatione poli in grad. 42. Quod fuit quæſitum.

6. Et quoniã Sol eumdem prorſus † parallelum facit in principio Tauri, quẽ facit etiam in principio Virginis, Ideo quantum fuit illic crepuſculum, tantum etiã erit hic, nulla penitus differentia adhibita.

7. Rurſus quoniã Sol in Signis oppoſitis † auſtralibus, puta in caſu noſtro in principio Scorpij, & Piſcium, eamdem habet declinationem ab Æquatore, & eoſdẽ facit parallelos, eo tamen excepto, quòd quanta eſt altitudo meridiana in Signis borealibus tanta eſt depreſſio meridiana in Signis auſtralibus; & quantus eſt arcus ſemidiurnus in illis, tantus eſt arcus ſeminocturnus in his; & e contrario.

eadem

eadem operatio, qua vſi ſumus ad inuenienda crepuſcula in Signis borealibus, poterit etiam inſeruire ad illa inuenienda in Signis auſtralibus, paucis quibuſdam immutatis iuxta ſecundam regulam hoc pacto.

Sicut ſe habet ſinus rectus. 86162. depreſſionis meridianæ, ad ſinum rectum 30901. decem & octo graduum crepuſculi; ita ſe habet ſinus verſus. 118223. totius arcus ſeminocturni cum crepuſculo, ad ſinum. 42399. ſupra proxime per regulam trium numerorum inuentum. Subtraho deinde hunc ſinũ inuentum, quem in alia priori operatione addideram, a prædicto ſinu verſo totius arcus ſeminocturni cum crepuſculo, & remanent. 75824. qui erit ſinus verſus arcus ſeminocturni ſine crepuſculo. Hic autem ſinus verſus, vt patet ex tabula ſinuum, dat arcum grad. 76. min. 1. qui ſubtracti ex grad. 100. min. 30. totius arcus ſeminocturni cum crepuſculo, relinquunt grad. 24. min. 29. pro arcu crepuſculi. Qui gradus ad horas redacti conſtituunt tempus hor. 1. min. 38. quod erit ſpatium crepuſculi ſiue matutini ſiue veſpertini in principio Scorpij, & Piſcium pro eleuatione poli in grad. 42. quod fuit quæſitum.

Cum ergo, vt vidimus, eadem operatio ſeruiat pro duobus punctis eclipticæ,
& paucis quibuſdam immutatis, pro alijs duobus oppoſitis; ſequitur, quod qui
8. laborem ſuſceperit ad inuenienda † crepuſcula pro vno quadrãte Zodiaci, abſ-
que alio labore pro altero quoque quadrante, & deinde facillimo negotio pro
toto Zodiaco inuenta habebit crepuſcula.

9. Figura autem † & ſchema, vnde prædictarum operationum demonſtrationes ſumuntur in exemplis datis, eſt id quod ſequitur.

Huius figuræ circulus. A C F I. eſt meridianus Analemmatis.
Linea. E L. eſt axis mũdi. Cuius punctũ. E. eſt polus arcticus, pũctum. L. eſt polus antarcticus.
Linea. A F. deſignat diametrum Horizontis.
Et linea. M G. diametrũ paralleli Horizontis, ab ipſo Horizonte diſtantis gradibus decem & octo; in quo parallelo exiſtens Sol inchoat crepuſculum matutinum, vel terminat crepuſculũ veſpertinum.
Linea. C I. denotat diametrum Æquatoris. ia-

Linea

Linea. D H. diametrum paralleli Solis in principio Tauri, & Virginis.
Et linea. B K. diametrum paralleli Solis illi reſpondentem in Signis oppoſitis, in principio ſcilicet Scorpij, & Piſcium.
Semicirculus. D N H. deſignat arcum ſemidiurnum, & ſeminocturnũ in principio Tauri, & Virginis.
Cuius ſemicirculi portio. D N. eſt arcus ſemidiurnus.
Et portio. N O. eſt arcus crepuſculi.
Linea. D a. eſt ſinus verſus dicti arcus ſemidiurni.
Et linea. D b. eſt ſinus verſus dicti arcus ſemidiurni, & arcus crepuſculi ſimul.
Semicirculus K P B. denotat arcum ſeminocturnũ, & ſemidiurnũ in principio Scorpij, & Piſcium.
Cuius ſemicirculi portio. K P. eſt arcus ſeminocturnus ſine crepuſculo.
Et portio. P Q. eſt arcus crepuſculi.
Linea. K Z. eſt ſinus verſus dicti arcus ſeminocturni ſine crepuſculo.
Et linea. K Y. eſt ſinus verſus totius arcus ſeminocturni cum crepuſculo.
Punctũ. D. eſt altitudo meridiana quãdo Sol eſt in principio Tauri, & Virginis.
Et linea. D Γ. eſt ſinus rectus dictæ altitudinis meridianæ.
Punctum. K. eſt depreſſio meridiana, quando Sol eſt in principio Scorpij, & Piſcium.
Et linea. K V. eſt ſinus rectus dictæ depreſſionis meridianæ.
Linea. M R. & linea. G S. ſunt ſinus recti decem & octo graduum crepuſculi.
His ſic poſitis vides, quòd ſicut ſe habet linea. D T. ad lineam. T X. quæ eſt æqualis lineæ. R M. ita ſe habet linea. D a. ad lineã. a b. Cõcipitur enim ibi triangulus. D X b. & ex 2. prop. lib. 6. Elem. Euclidis habetur huius rei demonſtratio. Eodem modo ſicut ſe habet linea. K V. ad lineam. V c. quæ eſt æqualis lineæ. S G. ita ſe habet linea. K Y. ad lineam. Y Z. Nam ibi concipitur alter triangulus. K V Y. vt ſupra.
Sufficiat hæc modo leuiter, & extremis dumtaxat digitis ita attigiſſe, vt aliquam rationem noſtræ operationis oſtẽderemus, & ne videremur clauſis Andabatarũ more oculis Tabellam crepuſculorum elaboraſſe. Ceterũ exactã omniũ demonſtrationem afferre neque noſtrum eſt, neque præſentis huius inſtituti, quod pro perſonis eccleſiaſticis, & nõ pro mathematicarum diſciplinarum peritis aſſumpſimus. Si quis tamen horũ demõſtrationes videre cupiat, legat Chriſtoph. Clauiũ præceptorẽ meũ lib. 1. Gnomonices, propoſ. 35. vbi latiſſime hæc pertractat. & vbi plures etiã tradit modos ad inueniẽda crepuſcula ſatis claros, & expeditos.

DE TABVLIS HORARVM CANONICArum conficiendis. Cap. XCVI.

1. *Latitudo ciuitatis aut regionis eſt altitudo poli in dicta ciuitate, aut regione.*
2. *Tabularum exactior deſcriptio non ad Clericorum negotia, ſed ad ſubtilitates aſtronomorum pertinet.*

3. *Horis in numerandis non omnes eiſdem vtuntur initijs; quidam enim ab occaſu, quidam a meridie, ſeu media nocte, quidam ab ortu Solis earum numerationem auſpicantur.*
4. *Minuta horarum ſunt ſexageſimæ partes vnius horæ.*
5. *Tempora pro rebus eccleſiaſticis non niſi craſſiori quadam Minerua computãtur.*
6. *Recto & ipſum & obliquum cognoſcimus: index enim vtrorumque regula.*

HAbita iam notitia temporis ſemidiurni, aut ſeminocturni, & durationis crepuſculorum, nihil eſt amplius noſcendum ad Tabulas conſtruendas, niſi quantitas altitudinis poli in vnaquaque ciuitate, aut regione; quæ quanti-
1. tas † eſt latitudo ipſius ciuitatis aut regionis. Dicta autem latitudo haberi poterit tum ex Ptolemæi geographia, tum ex Abaco ciuitatum vel Ioan. Stoffler. in Kalendario Rom. vel Petri Apiani in 2.par. Coſmographiæ, tum ex Catalogo earumdem ciuitatum qui habetur in comment. Chriſtoph. Clauij ſuper ſphæram; & in omnibus fere Ephemeridibus, & in non nullis alijs libris. Sed ne videamur in hac vna re velle lectorem defatigare, ponemus etiam nos infra in ſeq. cap. catalogum quemdam vrbium & locorum, quæ habent polum eleuatum a 36. gradu vſque ad 56. incluſiue, de quibus reliquæ etiam Tabulæ ſupradictæ temporis ſemidiurni, & durationis crepuſculorum compoſitæ ſunt. Confecimus autem dictum Catalogum locorum, prout ſparſim in alijs auctoribus proxime allegatis aſſignata reperiuntur, nulla alia maiori adhibita diligentia, aut ſtudio ad inueniendam præciſam, & magis exactam eorum latitudinem, niſi quòd vbi auctores ita quandoque diſcordant, vt vnius, vel duorum, vel etiam trium graduum differentia inter eos conſpiciatur, nos mediam quodam modo viam, & quæ nobis communior viſa eſt, ſecuti ſumus.

Ea autem loca, & ciuitates, quæ a nobis omiſſa ſunt, intra latitudinem dictorum graduum viginti & vnius exiſtentia, a gradu ſcilicet 36. vſque ad 56. incluſiue, poterit vnuſquiſque ſupplere vel ex aliqua vicina ciuitate in noſtro Catalogo deſcripta, vel ex aliquo ex ſupracitatis auctoribus, vel alio quouis modo habita notitia latitudinis dictorum locorum omiſſorum.

Deſcriptus eſt autem a nobis Catalogus ciuitatum & locorum per ſolos gradus, non etiam per minuta latitudinis; tum quia reliquæ etiam Tabulæ omnes ad ſolos gradus, non etiam ad minuta eleuationis poli confectæ ſunt; tum quia exa-
2. ctior † deſcriptio Tabularum non ad noſtra iam, & Clericorum negotia, ſed ad ſubtilitates potius aſtronomicas pertineret. Quare minuta illa, quæ locus aliquis, aut ciuitas habet in ſua latitudine ſupra aſſignatos gradus, relinquenda ſunt in caſu noſtro, ſiquidem non plura fuerint quàm triginta minuta; quòd ſi plura fuerint, tunc pro vno alio gradu computanda erunt.

Ex his, quæ iam tradidimus, poterit quiſque ſine difficultate quamcumque Tabulam voluerit, ſibi conflare. Et nos quidem potuiſſemus plurimas extẽdere ad multas poli eleuationes, ſed veriti ſumus, ne liber hic nimia excreſceret, & ſuperflua prolixitate oneratus: præſertim quòd non omnes, qui eamdem habent

3. poli eleuationem, eiſdē etiam vtuntur † initijs in numerādis horis: quidā enim
ab occaſu, quidam à meridie, ſeu media nocte, quidam ab ortu Solis horarū nu-
merationem auſpicantur. Quamobrem ſatis, ſuperque me facturū arbitratus
ſum, ſi quattuor dumtaxat Tabellas, tamquam in exempli gratiam, tres ſcilicet
pro hac Italica regione ad latitudinem grad. 39. 42. & 45. iuxta Italica horolo-
gia, quæ ab occaſu Solis initium ſumunt, & vnam ad latitudinem grad. 48. iuxta
horologia, quæ extra Italiam in vſu habentur, & quæ a media nocte, & a meridie
de duodecim in duodecim horas procedunt, confeciſſem. Reliquas enim Ta-
bulas vnuſquiſque ſuo arbitratu conſtruere valebit.

Et quoniam plurimi ſunt, qui ignorant, in quo gradu Signi ſingulis diebus Sol
immoretur, neque per Ephemerides, aut aſtrolabiū id cuique noſſe in promptu
eſt, iccirco addidi in primis columnis dictarum Tabularum iuxta gradus cu-
iuſlibet Signi, dies etiam mēſium, qui noſtra hac tempeſtate cōmuniter reſpon-
dent gradibus prædictis Signorū Zodiaci, per quos Sol pertranſit; quemadmo-
dum etiā addidit Ioan. Paduanius ad Tabulam tēporis ſemidiurni, in Viridario
Mathematicorū, lib. 5. cap. 39. Ea tamen adhibenda in his cautela, & proteſtatio-
ne, vt ſi contingat Kalendariū reſtitui, prout ſub hoc Pontif. Max. Gregorio XIII.
& feliciter cœptum eſt, & breui ſub eodem perficiendum ſperamus, reſtituatur
etiam dierum aſſignatio in noſtris Tabulis poſitorum.

Procedūt autē dictæ noſtræ Tabulæ omnes per ternos gradus Signorū Zodiaci;
& conſequenter per ternos dies, non per ſingulos menſium Kalendarij. Nam &
ita procedebat Tabula temporis ſemidiurni, Ioan. de Mōte Regio, a qua omnes
noſtræ maxime pendent. Vnde quæ vni gradui, aut vni diei aſſignātur, alijs quo-
que duobus gradibus circūſtātibus, præcedēti ſcilicet, & ſequēti, & alijs ſimiliter
duob⁹ diebus (vt pro ſingulis gradibus & diebus Tabulæ ſeruiāt) aſſignāda erūt.
Deſcribitur vero tempus in vnaquaque re oſtendenda per horas, & per minuta,
4. quæ ſunt † ſexageſimæ partes vnius horæ, relictis ſecūdis, tertijs, & reliquis fra-
ctionibus aſtronomicis; tum quia hic eſt communis modus in Tabulis confi-
ciendis obſeruatus; tum etiam quia in rebus eccleſiaſticis, pro quibus hæc ela-
5. boramus, tempora † non niſi craſſiori quadam Minerua (vt ſæpius ſupra dixi-
mus, cap. 24. num. 10. cap. 39. num. 7. & cap. 41. num. 31.) computantur. Et
quamuis neque etiam nimis exacta minutorum conſideratio eccleſiaſticis per-
ſonis omnino ſit neceſſaria, præſtat tamen cum eiuſmodi minutis Tabulas ha-
bere, & conficere; quibus ſi tempora non obſeruent Clerici ad amuſſim & præ-
ciſe; cognoſcere ſaltem poſſint, quantum ab aſſignato iuſto termino diſcedāt,
6. & magnas, atque notabiles ab eo elongationes caueant. Recto enim † (vt in-
quit Ariſt. in 1. de anima, tex. 85.) & ipſum, & obliquum cognoſcimus: Iudex
enim vtrorumque regula.

His nunc expoſitis, & quæ ad declarationem Tabularum neceſſaria videbantur,
præmiſſis, Tabulas ipſas iam tradituri, hoc ordine procedemus.

Primo Catalogum locorum, & ciuitatum in ſeq. cap.

Secundo Tabulam temporis ſemidiurni, Ioannis de Monte Regio, in cap. 98.

Tertio Tabulam durationis crepuſculorum, in cap.99.
Quarto, & poſtremo quattuor Tabulas horarum canonicarum, in quattuor reliquis vltimis capitibus deſcribemus.
Vbi autem in Tabula durationis crepuſculorum duæ cifræ. o. o. nullo addito numero conſpiciuntur, ibi per totam noctem eſſe crepuſculum, nulla eius particula excepta, deſignatur. Volui hoc etiam lectorem admonuiſſe.

DE LOCORVM, ET CIVITATVM LATItudine. Cap. XCVII.

Catalogus Ciuitatum, aut locorum intra latitudinem a 36. vſque ad 56. gradum incluſiue exiſtentium, ordine alphabetico deſcriptus.

Abdera. 42.
Abilis, columna Herculis. 36.
Abula. 39.
Acedum, Ceneda. 45.
Adria. 43.
Adrianopolis. 43.
Ægina inſula. 37.
Æguſa inſula. 36.
Æſium. 44.
Ætna mons Siciliæ. 38.
Agarana. 45.
Agathopolis, Mons Peſſulanus. 43.
Alba græca. Belgradum. 45.
Alba regalis Pannoniæ, ſeu Hũgariæ. 47.
Albigaunum. Albinga. 43.
Albiniminium. Vintimilium. 43.
Alcanſatina. 45.
Alcor. 44.
Alecium. 39.
Aleria Corſicæ inſulæ. 40.
Alexandria. 44.
Alexandria Ariæ. 36.
Alexandria penes Iſſum flumen. 36.
Alexandria Oxiana. 45.
Alexandria vltima Sogdianorum. 41.
Alicarnaſſus. 36.
Altinum. Torcellum. 45.
Amberga Bauariæ. 47.
Amberga Boemiæ. 50.
Ambianum. Samarobriga. 50.
Ambracia. 38.
Ameca. 42.
Ameria. 42.
Amphipolis. 41.
Amſterdama. 53.
Anagnia. 42.
Ancona. 44.
Ancyra. 42.
Andegauia. 46.
Andernacum. 50.
Angliæ inſulæ medium. 54.
Anſpachum. 49.
Anticyrha. 37.
Antiochia Ciliciæ. 37.
Antiochia Margiana. 41.
Antiochia penes Meandrum. 38.
Antiochia ſuper Orontem flumen. 36.
Antiochia Pyſidiæ. 39.
Antiochia Syriæ. 37.
Antuerpia. 51.
Anxanum. Vide Lancianum.
Apamia Cibotis. 39.
Aquenſis. Aquis Aquæ Auguſtæ. Galliæ Aquitanicæ. 45.
Aquenſis. Aquis. Aquæ Sextiæ. Galliæ (Narbonēſis. 44.
Aquila. 42.
Aquileia. 45.
Aquinum. 42.

Aquis.

Aquis. Vide Aquenſis.
Aquiſgranum. 51.
Aquula. 43.
Arauſia. 44.
Arbela. 37.
Arcobriga. 40.
Arctaunum. Vide Herbipolis.
Arelatum. 43.
Aretium. 43.
Argẽtina. Argentoratũ. Straſburgiũ. 49.
Argos. 36.
Ariminum. 44.
Ariſtadium. 51.
Aſculum. 43.
Aſſiſium. 43.
Aſta Hiſpaniæ Bæticæ. 37.
Aſta Liguriæ. 43.
Aſturica. 44.
Ateſte. 44.
Athenæ. 37.
Auenio. 44.
Augia maior. Inſula. 48.
Auguſtæ aquæ. Vide Aquenſis. I.
Auguſta Emerita. Vide Merida.
Auguſta Vindelicorum. 48.
Auguſtodunum. 46.
Aurelia. 47.
Auripolis. Vide Ingolſtadium.
Auximum. 43.
Aychiſtodium. 49.

Babemberga. Bamberga. 50.
Bactria. 41.
Badena Germaniæ magnæ. 49.
Badena Heluetiorum. 47.
Bamberga. Vide Babemberga.
Barcinona. 42.
Barium. 40.
Baſilea. 48.
Bathauia. 49.
Belgradum. Vide Alba græca.
Bellunum. 45.
Beneuentum. 41.
Bergomum. 45.
Berlinium. 53.
Berna. 46.
Bibracum. 48.
Bicurgium. Vide Erphordia.
Bingium. 50.
Biſuntium. 47.
Biuona. 39.
Bithynium. Claudiopolis. 43.
Bocodurum. Vide Patauia.
Bonna. 51.
Bononia. 44.
Boriſthenes inſula. 48.
Brachara. 43.
Brandeburgum. 53.
Bremis. Phabiranum. 54.
Breſburgum. Poſonium. 48.
Bretta. 49.
Brielium. 53.
Brigantium. Italiæ. 44.
Brigantium. Rhetiæ. 47.
Briſacum. 48.
Brixia. 45.
Brugæ. 52.
Brunduſium. 40.
Brunſuicum. Vide Prunſuiga.
Bruxella. 51.
Buda. 47.
Burdigala. 45.
Burgos. 43.
Burgunum. 48.
Butrium. 44.
Byzantium. Conſtantinopolis. 43.

Cæcilia Gemillina. 39.
Cæſarauguſta 41.
Cæſarea Cappadociæ. 39.
Cæſarmontanum. 48.
Caieta. 41.
Calaris Sardiniæ inſulæ. 36.
Calenum. Carinula. 41.

Caletum. 52.
Caliz Hiſpaniæ. 37.
Calpe mons, & columna Herculis. 36.
Camerinum. 43.
Caminum. 54.
Carrpena. 52.
Campidona. 48.
Cane. 41.
Canuſium. 40.
Cantuaria. 53.
Capraria inſula. 42.
Caprea inſula. 40.
Capua. 41.
Carcaſo, Galliæ Narbonenſis. 44.
Carinula. Vide Calenum.
Carmonia Hiſpaniæ. 38.
Carraca. 45.
Carthago noua, Hiſpaniæ. 38.
Caſchouia. 48.
Caſſilia. 52.
Catalaunum. 48.
Catania Siciliæ inſulæ. 38.
Cattiderides inſulæ. 45.
Ceneda. Vide Acedum.
Cephalenia inſula. 37.
Cephaludium Siciliæ inſulæ. 37.
Ceſena. 44.
Chalcedon. 43.
Chalcis Ætoliæ. 38.
Chataium, Indiæ ſuperioris. 44.
Chayra. Indiæ ſuperioris. 41.
Cheriburgum. 50.
Cherſoneſus. 47.
Chius inſula. 38.
Cholmæ. 54.
Cholmia. 50.
Chulmachum. 50.
Cicena. 51.
Cilia. 46.
Ciuitas vetus. 42.
Claudiopolis. Vide Bithynium.
Cleſemburgum. 48.
Cleuis. 52.
Cluſium. 42.
Co inſula. 36.
Coburgum. 50.
Colmaria. 48.
Colonia Agrippina. 51.
Complutum. 42.
Compoſtella. 45.
Compſa. 40.
Comum. 44.
Concha. Vide Valeria.
Concordia. 45.
Confluentia. 50.
Conimbrica. 40.
Conſentia. 39.
Conſtantia Rheni. Gannodurum. 47.
Conſtantinopolis. Vide Byzantium.
Corcyra inſula. 38.
Corduba Cappadociæ. 43.
Corduba Hiſpaniæ. 38.
Corinthus. 37.
Cornetum. 42.
Corſicæ inſulæ medium. 41.
Cracouia. 50.
Cremona. 44.
Crotona. 39.
Culmen. 53.
Cumæ. 41.
Curia Germaniæ magnæ. 46.
Curia Hoytlandiæ. 50.
Cyprus inſula. 36.

Dantiſcum. 55.
Daphnutia inſula. 43.
Dauentria. 52.
Delos inſula. 37.
Delphi. 38.
Dertona. 44.
Dianæ promontorium. 43.
Dinia. Digneuſis. 45.
Drepanum. 37.
Dreſena. 51.

Dyrra-

Dyrrachium. 41.

Eaſo. Sanctus Sebaſtianus. 45.
Ebora. 38.
Ecbatanis. 38.
Edeſſa. 37.
Egra. 50.
Emericha. 52.
Emerita Auguſta. Vide Merida.
Emporiæ. 42.
Enipontus. Pontina. 47.
Enſa. Lauriacum. 48.
Epheſus. 38.
Epidaurus. Raguſia. 42.
Epidaurus Æſculapij. 36.
Erphordia. Bicurgium. 51.
Eriſto. 54.
Eubœa inſula. Nigropontus. 38.

Falerinum. Mons Faliſcus. 42.
Fanum Fortunæ. 44.
Fauentia. 44.
Ferentinum. 42.
Ferraria. 44.
Feſulæ. 43.
Ficaria inſula. 37.
Finis terræ. 45.
Firmum. 43.
Flauiobriga. 44.
Flauiona. 45.
Flenſburgum. 56.
Florentia. 43.
Forcheim. Vide Trutauia.
Forum Cornelij. Imola. 44.
Forum Flaminij. 43.
Forum Iulij. 45.
Forum Liuij. 44.
Forum Neronis, Ducatus Sabaudiæ. 45.
Forum Sempronij. 44.
Foſſæ Marianæ. 43.
Francophordia ad Mœnum. 50.
Francophordia ad Oderam. 53.
Friburgum Miſniæ. 51.
Friburgum Oechtlandiæ. 46.
Friburgum Rhetiæ. 48.
Friſingum. 48.
Fundi. 41.
Furfur Iauæ minoris, inſulæ. 39.

Gades inſulæ. 37.
Gallipolis. 41.
Gandauum. 52.
Gangis fluminis fons. 37.
Gannodurum. Vide Conſtantia.
Gebenna. 46.
Gelria. Geldria. 52.
Genua. Ianua. 44.
Gerunda. 42.
Glagouia magna. 51.
Gorgonis inſula. 42.
Goricia. Vide Gurcia.
Gorlicium. 50.
Goſlaria. 52.
Granata Hiſpaniæ. 38.
Grauedunum. 49.
Gripſeualdia. 54.
Groninga. 53.
Guiſnania. 53.
Gurcia. Goricia. 47.
Gyphonũ. Picẽtia. Iunonis argiuæ phanum. 41.

Habeſburgum. 53.
Hagenoia. 49.
Halberſtadium. 52.
Hallis Eniponti. 47.
Hallis Saxoniæ. 52.
Hallis Sueuiæ. 49.
Hamburgum. 55.
Haſnia Scandiæ inſulæ. 56.
Haſphordia. 50.
Helades inſulæ. 45.
Helbronna. 49.
Helicon mons. 38.
Helis. 36.

Heraclæa penes Albanon. 38.
Heraclæa penes Latmon. 37.
Heraclæa Macedoniæ. 41.
Heraclæa Mediæ. 37.
Heraclæa Ponti. 43.
Heraclæa Sintica. 42.
Heraclæa Syriæ. 36.
Heraclæa Tauricæ Cherſoneſi. 48.
Heraclæa Thraciæ. 42.
Herbipolis. Arctaunum. 50.
Herculis portus. 43.
Heydelberga. 50.
Hierapolis Lydiæ. 38.
Hierapolis Syriæ. 36.
Hiſpalis. 38.
Hiſtria. 46.
Hoſtia. 41.
Hybernia inſula. 56.
Hydruntum. 40.

Ianua. Vide Genua.
Iapygium promontorium. 39.
Iaua minor, inſula. 40.
Icaria inſula. 37.
Ilium. Troia. 41.
Ilua inſula in Liguſtico mari. 42.
Ilua inſula Sardiniæ adiacens. 39.
Imola. Vide Forum Cornelij.
Indi fluminis fons. 37.
Ingolſtadium. Auripolis. 49.
Intemelium. 43.
Interamna. 42.
Ioachimi vallis, Germaniæ. 50.
Ipſa. 48.
Iſchia inſula. Pithecuſa. 40.
Iſenacium. 51.
Ithaca inſula. 37.
Iudeburgum. 47.
Iuliacum. 51.
Iuliobriga. 44.

Lacedæmon. 36.
Lamon Hiberniæ. 56.
Lampſacus. 41.
Lancianum. Anxanum. 41.
Landishutum. 49.
Landoa. 49.
Landruſgus. 50.
Laodicea. 42.
Larinum. 41.
Lariſſa. 39.
Laubinga. 49.
Lauretum. 43.
Lauriacum. Vide Enſa.
Lauſanna. 46.
Legionenſis, Galliciæ. 44.
Lemnos inſula. 41.
Leoburgum Ruſſiæ. Leopolis. 51.
Leoburgum Saxoniæ. 54.
Leodium. 51.
Leontium. 38.
Leopolis. Vide Leoburgum Ruſſiæ.
Lerida. 51.
Leſbos inſula. 40.
Leuonia. 51.
Liburnus. 42.
Lincza. 48.
Lindoa. 47.
Lipara inſula. 39.
Lipſia. 51.
Lira. 51.
Liſbona. Vide Vlyſsippo.
Liſſa inſula. 43.
Londinium. 54.
Louanium. 51.
Lubeca. 55.
Luca. 43.
Lucemburgum. 50.
Luceria Apulorum. 41.
Luceria Galliæ Togatæ. 43.
Lucerna. 47.
Lugdunum. 45.
Luna. 43.
Luneburgum. 54.

Lutetia.

Lutetia. Vide Pariſij.

Macerata. 43.
Machlinia. 51.
Machopha. 52.
Macona Burgundiæ. 45.
Madeburgum. Parthenopolis. 52.
Malaca. 37.
Maiorica inſula. 39.
Manfredonia. 41.
Mantua. 45.
Marchburgum. 51.
Mariana Sardiniæ inſulæ. 41.
Marona. 42.
Martiſburgum. 52.
Maſſilia. 43.
Mediolanum. 45.
Megara. 37.
Melchin. 39.
Memminga. 48.
Merida Portugall. Auguſta Emerita. 39.
Merona. 46.
Meſſana. 39.
Metis. 48.
Middelburgum Seelandiæ. 52.
Mildeburgum Franconiæ. 50.
Miletus. 37.
Minans Galliæ Narbonenſis. 43.
Mindena. 53.
Minorica inſula. 39.
Miſna. 51.
Moguntia. 50.
Monachium Bauariæ. 48.
Monachium Herciniæ. 49.
Monaſterium. 51.
Mons Bodius in agro Piceno. 44.
Mons Caſſinus. 42.
Mons Faliſcus. Vide Falerinum.
Mons Garganus. 41.
Mons Peſſulanus. Vide Agathopolis.
Mons Regalis Pruſſiæ. 54.
Mons Regius Franconiæ. 50.
Mutina. 44.
Mycenæ. 36.
Mylæ Siciliæ inſulæ. 38.
Myrrha. 37.
Mytilenæ. 36.

Nancetum. Nanſiū, Lotharingiæ. 49.
Nantes Britanniæ, Galliæ Lugdunenſis. 48.
Narbona. 43.
Narnia. 42.
Naupactus. 38.
Neapolis. 41.
Nebio Sardiniæ inſulæ. 41.
Neoburgum. 51.
Nepeta. 42.
Nicæa Bithyniæ. 42.
Nicæa Maſſilienſium. 43.
Nicomedia Bithyniæ. 42.
Nicopolis Armeniæ. 42.
Nicopolis Ciliciæ. 37.
Nigropontus. Vide Eubœa.
Niniue. 37.
Niſſa Schleſſiæ. 51.
Nola. 41.
Nordlinga. 49.
Norimberga. 49.
Northuſium. 51.
Nouaria. 45.
Nouiomagus. 47.
Nouomontana. 43.
Nuceria Picentinorum. 41.
Nuceria Vmbrorum. 42.
Nurſia. 43.
Nuſſia. 51.

Octodorus. Vide Sanctus Mauritius.
Olmuntha 49.
Olympus ciuitas. 36.
Olympus mons. 42.
Onolſbachium. 50.
Ophiuſa inſula. 38.
Oppenheyma. 50.

Orte-

Ortonum. 42.
Oſnaburgum. 52.
Otriculum. 42.
Ottinga. 49.
Oxonium. 54.

Pacenſis. Vide Pax Iulia.
Pachynus promontoriũ Siciliæ inſulæ. (36.
Padeburna. 52.
Padua. Vide Patauium.
Pampilona. 45.
Panormus. 37.
Papia. Ticinum. 44.
Parentium. 45.
Paria inſula. Secuba. 44.
Pariſij. Lutetia. 48.
Parma. 44.
Parnaſſus mons. 38.
Paros inſula. 36.
Parthenopolis. Vide Madeburgum.
Patara. 36.
Patauia. Bocodurum. 48.
Patauium. Padua. 45.
Pathmos inſula. 38.
Pax Iulia. Pacenſis, Portugalliæ. 39.
Perpiniana. 42.
Peruſia. 43.
Petta. 46.
Phabiranum. Vi. Bremis.
Philadelphia. 39.
Philippi. 42.
Phorchena. 49.
Picentia. Vide Gyphonum.
Pictauium. 48.
Pintia. Vide Vallis Oletana.
Piquentum. 45.
Piſæ. 43.
Piſaurum. 44.
Piſtorium. 43.
Pithecuſa. Vide Iſchia.
Placentia. 44.
Plumbinum. 43.
Pola. 45.
Polentia. 43.
Polycaſtrum. 39.
Pontia inſula. 41.
Pontina. Vide Enipontus.
Populonia. 42.
Portugallia. 42.
Portus Veneris. 43.
Poſonium. Vide Breſburgum.
Potentia. 41.
Poteſa. 45.
Poznania. 53.
Præneſte. 42.
Praga Boemiæ. 50.
Prettena. 49.
Procytha inſula. 41.
Prugis. 52.
Prunſuica. Brũſuicum. Tuliſurgiũ. 53.
Pucinum. 45.
Pudoiſa. 49.
Puteoli. 41.
Pythia. 38.

Quinque eccleſiæ Hungariæ. 47.

Raguſia. Vide Epidaurus.
Ratiſbona. 49.
Rauaſpurgum. 48.
Rauenna. 44.
Recanetum. 43.
Regium Iulium, Calabriæ. 38.
Regium Lepidi, Lombardiæ. 44.
Remis. 48.
Rhodes Galliæ Lugdunenſis. 46.
Rhodope mons. 43.
Rhodus inſula. 36.
Rhotomagus. 50.
Roccella. 39.
Rocchelle. 47.
ROMA. 42.
Roſchilde Scandiæ inſulæ. 56.
Roſtochium. 55.

Rotemburgum. 49.
Rubeſcopha. 52.
Rutlinga. 49.

Sacrum promontoriū Luſitaniæ. 38.
Sagana. 51.
Saguntum. 39.
Salamis inſula. 37.
Salernum. 41.
Salicetum. 50.
Saliſburgium. 48.
Salmantica. 42.
Salone. 43.
Salueldia. 51.
Samarobriga. Vide Ambianum.
Sambienſis. 55.
Sambocca. 50.
Samos inſula. 41.
Samothracia inſula. 41.
Sanctus Bonifacius Corſicæ inſulæ. 39.
Sanctus Gallus Heluetiorum. 47.
Sanctus Iodochus Picardiæ. 52.
Sanctus Mauritius. Octodorus, Galliæ Delphinatus. 45.
Sanctus Sebaſtianus. Vide Eaſo.
Sara. 44.
Sarazana. 43.
Sarbruccum. 50.
Sardiniæ inſulæ medium. 38.
Sardona. 44.
Sardos. Turris Biſſonis, Sardiniæ inſulæ. 39.
Sauona. 43.
Scaniæ, ſiue Scādiæ inſulæ mediū. Vide Seelādię.
Scutura. 41.
Scyllacium. 39.
Sebaſtia. 41.
Secuba. Vide Paria.
Seelādiæ. Scaniæ, ſiue Scādię inſulę mediū. 56.
Segeſta. 43.
Segnia Illyriæ. 45.
Segodunum. 44.
Seletſtadium. 48.
Seleucia Cariæ. 38.
Seleucia Ciliciæ. 37.
Seleucia Meſopotamiæ. 36.
Seleucia Pieriæ. 36.
Seleucia Pyſidiæ. 38.
Senæ. 43.
Senogallia. 44.
Setia. 41.
Sextiæ aquæ. Vide Aquenſis. 2.
Sibinicum. 43.
Siciliæ inſulæ medium. 37.
Sidrona. Vide Stridona.
Siguenza. 41.
Silues Portugalliæ. 38.
Sipontum. 40.
Smyrna. 38.
Solodorum. 47.
Sora. 42.
Spira. 49.
Spoletum. 43.
Stellimontanum. 49.
Stetinum. 54.
Straſburgum. Vide Argentina.
Straubinga. 49.
Stridona. Sidrona. 44.
Strigonium Hungarię. 47.
Strophades inſulæ. 36.
Stullinga. 48.
Stychades inſulæ. 42.
Sueſſa. 41.
Suimphordia. 50.
Sulcha Sardinię inſulę. 38.
Sulmo. 40.
Suollis. 53.
Surentum. 40.
Suſatum. 52.
Sutrium. 42.
Syracuſæ Sicilię inſulę. 37.

Tarantaſia. 45.
Tarentum. 40.
Tarracona. 42.

Tarſus

Tarſus. 37.
Taruiſium. 45.
Taurinum. 44.
Taurus mons. 38.
Tenedos inſula. 41.
Tergeſtum. 45.
Terracina. 41.
Theanum. 42.
Theate. 42.
Thebæ. 38.
Theſſalonica. 40.
Ticinum. Vide Papia.
Tifernum. 43.
Tigurum. 47.
Tile inſula. 37.
Tingis Cæſarea. 36.
Toletum. 41.
Toloſa. 43.
Torcellum. Vide Altinum.
Torga. 51.
Tornacum. 52.
Traiectum Latij. 42.
Traiectum Hollandiæ. 53.
Trani. 41.
Trapezunda. 43.
Trebetia. 49.
Tremonia. 52.
Treueris. 49.
Tridentum. 45.
Troia. Vide Ilium.
Tropana. 50.
Trutauia. Forcheym. 50.
Tubinga. 49.
Tudertum. 43.
Tuliſurgium. Vide Prunſuiga.
Tullium Lotharingiæ. 49.
Tunix. 38.
Turegum. 47.
Turris Biſſonis. Vide Sardos.
Turonia. 47.
Tuſculum. 42.
Tybur. 42.
Valentia Galliæ. 44.
Valentia Hiſpaniæ. 42.
Valentines Hannoniæ. 50.
Vallis Oletana. Pincia. 42.
Valeria. Concha. 41.
Varadinum. 48.
Varnenſis. 55.
Vberlinga. 48.
Velitræ. 42.
Venetiæ. 45.
Venuſia. 40.
Vercellæ. 44.
Verdunum. 47.
Verona. 44.
Veſalia. 52.
Vienna Auſtriæ. 48.
Vienna Galliæ. 45.
Villacum. 46.
Villinga. 48.
Vilna Lithuaniæ. 53.
Vincentia. 45.
Vintimilium. Vide Albinimimium.
Viterbium. 42.
Vlma. 48.
Vlpianum. 42.
Vlisſippo. Liſbona. 40.
Volaterræ. 43.
Vracum. 49.
Vratara. 43.
Vratiſlauia. 51.
Vrbinum. 44.
Vtinum. 47.
Vuerdena. 53.
Vuirtzburgum. 50.
Vuitemberga. 52.
Vuormacia. 50.

Zacynthus. Zanthus inſula. 36.
Zanzibar inſula. 40.
Zanzibar ciuitas. 37.
Zeurina. 47.
Zibicca. 51.

SEQVVNTVR TABVLAE
Temporis ſemidiurni, Durationis crepuſculorum, atque aliæ pro Horis Canonicis.

DE TEMPORE SEMIDIVRNO.
Cap. XCIIX.

TAbula generalis temporis ſemidiurni in Signis borealibus,& temporis ſeminoctûrni in Signis auſtralibus, a 36. gradu eleuationis poli vſque ad 56.incluſiue.

Polares	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	eleuatiões
Sign. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	Gra. ſign.
♎ ♈ 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	30 ♍ ♓
3	3	4	4	4	4	4	4	4	5	5	27
6	7	7	8	8	8	8	9	9	9	10	24
9	10	11	11	12	12	12	13	13	14	14	21
12	14	14	15	15	16	17	17	18	18	19	18
15	17	18	19	19	20	21	21	22	23	24	15
18	21	22	22	23	24	25	26	27	27	29	12
21	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	9
24	27	28	30	31	32	33	34	35	36	38	6
♎ ♈ 27	31	32	33	34	36	37	38	40	41	43	3
♏ ♉ 0	34	35	37	38	39	41	42	44	45	47	0 ♍ ♓
3	37	39	40	41	43	45	46	48	50	51	27 ♌ ♒
6	40	42	43	45	47	48	50	52	54	6. 56	24
9	43	45	47	48	51	52	54	6. 56	6. 58	7. 0	21
12	46	48	50	52	54	56	6. 58	7. 0	7. 2	4	18
15	49	51	53	55	6. 58	6. 59	7. 1	4	6	8	15
18	52	54	56	6. 58	7. 0	7. 3	5	7	10	12	12
21	55	6. 57	6. 59	7. 1	3	6	8	11	13	16	9
24	6. 57	7. 0	7. 2	4	6	9	12	14	17	20	6
♏ ♉ 27	7. 0	2	4	7	9	12	15	17	20	23	3
♐ ♊ 0	2	4	7	9	12	15	17	20	23	26	0 ♌ ♒
3	4	7	9	12	14	17	20	23	26	29	27 ♋ ♑
6	6	9	11	14	17	19	23	26	29	32	24
9	8	10	13	16	19	21	25	28	31	35	21
12	9	12	15	17	20	23	27	30	33	37	18
15	11	13	16	19	22	25	28	32	35	39	15
18	12	14	17	20	23	26	30	33	37	40	12
21	13	15	18	21	24	27	31	34	38	41	9
24	13	16	19	22	25	28	32	35	39	42	6
27	14	16	19	22	25	29	32	35	39	43	3
♐ ♊ 30	7. 14	7. 17	7. 19	7. 22	7. 25	7. 30	7. 32	7. 36	7. 39	7. 43	0 ♋ ♑

RESIDUUM dictæ Tabulæ temporis ſemidiurni in Signis borealibus,& temporis ſeminocturni in Signis auſtralibus.

Polares	46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	eleuatiões
Sign. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	Gra. ſign.
♎ ♈ 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	6. 0	30 ♍ ♓
3	5	5	5	6	6	6	6	6	7	7	7	27
6	10	10	11	11	11	12	12	13	13	14	14	24
9	15	15	16	16	17	18	18	19	20	20	21	21
12	20	20	21	22	23	24	24	25	26	27	28	18
15	25	26	26	27	28	29	31	32	33	34	35	15
18	30	31	32	33	34	35	37	38	39	41	42	12
21	34	36	37	38	40	41	43	44	46	48	49	9
24	39	41	42	44	45	47	49	50	52	6. 54	6. 56	6
♎ ♈ 27	44	46	47	49	51	53	6. 55	6. 57	6. 59	7. 1	7. 3	3
♏ ♉ 0	49	50	52	54	6. 56	6. 58	7. 0	7. 3	7. 5	8	10	0 ♍ ♓
3	53	6. 55	6. 57	6. 59	7. 1	7. 4	6	9	11	14	17	27 ♌ ♒
6	6. 57	7. 0	7. 2	7. 4	7	9	12	15	17	21	24	24
9	7. 2	5	7	9	12	15	17	20	24	27	30	21
12	7	9	12	15	17	20	23	26	30	33	37	18
15	11	13	17	19	22	25	28	32	35	39	43	15
18	15	18	21	24	27	30	34	37	41	45	49	12
21	19	22	25	28	31	35	39	42	47	51	7. 55	9
24	23	26	29	32	36	39	45	48	52	7. 56	8. 1	6
♏ ♉ 27	26	29	33	36	40	44	48	52	7. 57	8. 2	7	3
♐ ♊ 0	30	33	36	40	44	48	52	7. 57	8. 2	7	12	0 ♌ ♒
3	33	36	40	44	48	52	7. 56	8. 1	6	12	17	27 ♋ ♑
6	36	39	43	47	51	56	8. 0	5	10	16	22	24
9	38	42	46	50	54	7. 59	4	9	14	20	26	21
12	40	44	48	53	57	8. 2	7	12	17	23	30	18
15	42	46	50	55	7. 59	4	9	15	20	26	33	15
18	44	48	52	57	8. 1	6	11	17	23	29	36	12
21	45	49	54	58	3	8	13	19	25	31	38	9
24	46	50	55	7. 59	4	9	14	20	26	32	39	6
27	47	51	56	8. 0	4	10	15	21	27	33	40	3
♐ ♊ 30	7. 47	7. 51	7. 55	8. 0	8. 5	8. 10	8. 15	8. 22	8. 27	8. 34	8. 41	0 ♋ ♑

DE DVRATIONE CREPVSCVLORUM. Cap. XCIX.

TAbula generalis durationis crepuſculorum in Signis borealibus a 36. gradu eleuationis poli vſque ad 56. incluſiue, iuxta determinationem magis communem graduum 18. ſub Horizonte.

Polares		36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	eleuatiões	
Sign	gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	Gra.	ſign
♈.	0	1. 30	1. 31	1. 32	1. 34	1. 35	1. 37	1. 38	1. 40	1. 42	1. 44	30.	♍
	3	30	32	33	34	36	37	39	40	43	44	27	
	6	31	32	33	35	36	37	40	41	43	45	24	
	9	31	32	34	35	37	38	40	42	44	46	21	
	12	32	33	34	36	37	39	41	43	44	47	18	
	15	32	34	35	36	38	40	42	43	46	48	15	
	18	33	34	36	37	39	41	43	45	46	49	12	
	21	33	35	37	38	40	42	44	46	48	50	9	
	24	34	36	38	39	41	43	45	47	49	52	6	
♈.	27	35	37	38	40	42	44	46	49	51	54	3.	
♉.	0	36	38	40	41	43	45	47	50	52	55	0.	♍
	3	37	39	40	42	44	47	49	51	54	57	27.	♌
	6	38	40	41	44	46	48	50	53	56	1. 59	24	
	9	39	41	43	45	48	50	52	55	1. 58	2. 1	21	
	12	40	42	44	47	49	51	54	57	2. 0	3	18	
	15	41	43	46	48	51	53	55	1. 59	2	5	15	
	18	43	45	47	49	52	55	57	2. 1	5	8	12	
	21	44	46	48	51	53	57	1. 59	3	7	11	9	
	24	45	48	50	52	55	1. 58	2. 2	5	9	14	6	
♉.	27	47	49	51	54	57	2. 0	4	7	12	16	3	
♊.	0	48	50	53	55	1. 59	2	6	9	14	19	0.	♌
	3	49	52	54	57	2. 0	4	8	12	17	22	27.	♋
	6	50	53	55	1. 58	2	5	10	15	20	25	24	
	9	51	53	56	2. 0	3	6	12	16	22	28	21	
	12	52	55	58	0	4	8	13	18	24	31	18	
	15	53	55	58	1	5	10	14	20	26	34	15	
	18	54	56	1. 59	3	6	11	16	21	28	35	12	
	21	54	57	2. 0	3	7	11	17	22	30	36	9	
	24	54	57	1	4	8	12	18	24	31	38	6	
	27	55	57	1	4	8	14	19	24	31	39	3	
♊.	30	1. 55	1. 58	2. 1	2. 4	2. 9	2. 15	2. 19	2. 25	2. 31	2. 39	0.	♋

RESiduum dictæ Tabulæ durationis crepuſculorum in Signis borealibus.

Polares		46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	eleuatiões	
Sign.	gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	Gra.	ſign.
♈.	0	1. 46	1. 48	1. 50	1. 52	1. 55	1. 58	2. 1	2. 4	2. 7	2. 10	2. 14	30	♍.
	3	46	48	51	53	56	1. 59	2	5	8	12	16	27	
	6	47	49	52	54	57	2. 0	3	6	10	14	18	24	
	9	48	50	53	55	1. 58	1	4	8	12	15	20	21	
	12	49	51	54	57	2. 0	3	6	10	14	17	22	18	
	15	50	53	55	1. 58	1	4	8	12	16	20	25	15	
	18	52	54	57	2. 0	3	6	10	14	19	24	28	12	
	21	53	56	1. 58	2	5	8	13	17	22	27	32	9	
	24	54	58	2. 0	4	7	11	16	20	25	31	37	6	
♈.	27	56	1. 59	2	6	10	14	19	24	29	36	42	3	
♉.	9	1. 58	2. 1	4	8	12	17	22	28	34	42	49	0	♍.
	3	2. 0	3	7	11	15	21	26	33	39	48	2. 57	27	♌.
	6	2	6	10	14	19	24	31	38	45	2. 56	3. 8	24	
	9	4	9	13	17	23	29	35	43	2. 54	3. 5	19	21	
	12	7	11	16	21	27	34	41	50	3. 3	17	3. 42	18	
	15	10	14	20	25	31	39	47	2. 59	12	3. 35	0 0	15	
	18	13	18	23	30	36	45	2. 56	3. 9	3. 30	0. 0	0	12	
	21	16	21	27	34	42	52	3. 6	21	0. 0	0	0	9	
	24	19	25	31	39	49	2. 59	15	3. 55	0	0	0	6	
♉.	27	22	28	36	44	2. 56	3. 11	34	0. 0	0	0	0	3	
♊.	0	26	32	41	50	3. 4	23	0. 0	0	0	0	0	0	♌.
	3	29	36	46	2. 58	14	3. 45	0	0	0	0	0	27	♋.
	6	32	40	51	3. 5	25	0. 0	0	0	0	0	0	24	
	9	35	44	2. 57	13	3. 43	0	0	0	0	0	0	21	
	12	38	48	3. 2	25	0. 0	0	0	0	0	0	0	18	
	15	41	52	7	36	0	0	0	0	0	0	0	15	
	18	44	56	13	3. 50	0	0	0	0	0	0	0	12	
	21	46	2. 58	20	0. 0	0	0	0	0	0	0	0	9	
	24	48	3. 1	25	0	0	0	0	0	0	0	0	6	
	27	50	3	30	0	0	0	0	0	0	0	0	3	
♊	30	2. 50	3. 3	3. 30	0. 0	0. 0	0. 0	0. 0	0. 0	0. 0	0. 0	0. 0	0	♋.

Tabula generalis durationis crepuſculorũ in Signis auſtralibus a 56.gradu eleuationis poli vſque ad 56.incluſiue, iuxta eádem determinationem graduum.18.ſub Horizonte.

Polares		36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	eleuatiões	
Sign.	gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h m	h m.	h.m.	h. m.	h. m.	h. m.	h.m.	Gra.	ſign.
♎	0	1. 30	1. 31	1. 32	1. 34	1. 35	1. 37	1. 38	1. 40	1. 42	1. 44	30	♓
	3	29	31	32	33	35	36	38	39	42	43	27	
	6	29	31	32	33	35	36	38	39	41	43	24	
	9	29	31	32	33	34	36	37	39	41	42	21	
	12	29	30	32	33	34	36	37	39	40	42	18	
	15	29	30	32	33	34	36	37	39	40	42	15	
	18	29	31	32	33	34	36	37	39	40	42	12	
	21	29	31	32	33	34	36	37	39	41	42	9	
	24	29	31	32	33	35	36	38	39	41	43	6	
♎	27	30	31	32	33	35	36	38	39	41	43	3	
♏	0	30	31	33	34	35	37	38	40	41	43	0	♓
	3	30	32	33	34	35	37	38	40	42	43	27	♒
	6	31	32	33	34	36	37	39	40	42	44	24	
	9	31	32	34	35	36	38	39	41	43	44	21	
	12	31	33	34	35	37	38	40	41	43	45	18	
	15	32	33	34	36	38	39	40	42	44	45	15	
	18	32	34	35	35	38	39	41	42	44	46	12	
	21	33	34	35	37	38	40	41	43	45	47	9	
	24	33	35	36	37	39	40	42	44	46	48	6	
♏	27	34	35	36	38	39	41	43	44	46	48	3	
♐	0	34	35	37	38	40	42	43	45	47	49	0	♒
	3	35	36	37	39	40	42	44	45	47	49	27	♑
	6	35	36	38	39	41	42	44	46	48	50	24	
	9	35	37	38	40	41	43	45	47	48	51	21	
	12	36	37	39	40	42	43	45	47	49	51	18	
	15	36	37	39	40	42	44	45	48	49	52	15	
	18	36	37	39	4	42	44	46	48	50	52	12	
	21	37	38	39	41	42	44	46	48	50	52	9	
	24	37	38	40	41	43	44	46	48	50	52	6	
	27	37	38	40	41	43	45	47	48	50	53	3	
♐	30	1. 37	1. 38	1. 40	1. 41	1. 43	1. 45	1. 47	1. 49	1. 50	1. 53	0	♑

RESiduum dictæ Tabulæ durationis crepuſculorum in Signis auſtralibus.

Polares		46	47	48	49	50	51	52	53	54	55	56	eleuatiões	
Sign.	gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	Gra.	ſign.
♎	0	1.46	1.48	1.50	1.52	1.55	1.58	2. 1	2. 4	2. 7	2.10	2.14	30	♓.
	3	45	47	49	52	54	57	2. 0	3	6	9	13	27	
	6	45	47	49	51	53	56	1.59	2	5	8	12	24	
	9	44	46	49	51	53	56	58	1	4	7	11	21	
	12	44	46	48	51	53	56	58	1	4	7	10	18	
	15	44	46	48	50	53	55	58	1	4	7	10	15	
	18	44	46	48	50	53	55	58	1	3	7	10	12	
	21	44	46	48	50	53	55	58	1	4	7	10	9	
	24	44	46	48	51	53	55	58	1	4	7	10	6	
♎	27	45	47	49	51	53	56	58	1	4	7	10	3	
♏	0	45	47	49	51	54	56	59	2	4	8	11	0	♓.
	3	45	47	49	52	54	57	1.59	2	5	8	12	27	♒.
	6	46	48	50	52	55	57	2. 0	3	6	9	13	24	
	9	46	48	51	53	55	58	0	3	7	10	14	21	
	12	47	49	51	54	56	59	1	4	8	11	15	18	
	15	48	49	52	54	57	1.59	2	5	9	12	16	15	
	18	48	50	53	55	58	2. 0	3	6	10	13	17	12	
	21	49	51	53	56	58	1	4	7	11	14	18	9	
	24	50	52	54	56	1.59	2	5	8	12	15	19	6	
♏	27	50	52	55	57	2. 0	3	6	9	13	17	21	3	
♐	0	51	53	55	58	1	4	7	10	14	18	22	0	♒.
	3	52	54	56	1.59	2	5	8	11	15	19	23	27	♑.
	6	52	55	57	2. 0	3	6	9	12	16	20	25	24	
	9	53	55	58	1	3	7	10	13	17	21	26	21	
	12	53	56	58	1	4	7	11	14	18	22	27	18	
	15	54	56	59	2	5	8	12	15	19	23	28	15	
	18	54	57	1.59	2	5	8	12	16	20	24	29	12	
	21	54	57	2. 0	2	6	9	13	16	21	25	30	9	
	24	55	57	0	3	6	9	13	17	21	25	30	6	
	27	55	58	1	3	6	10	14	17	22	26	31	3	
♐	30	1.55	1.58	2. 1	2. 5	2. 6	2.10	2.14	2.18	2.22	2.26	2.31	0	♑.

11 4

DE HORIS CANONICIS IN GRADV ELEVAtionis Poli triceſimo nono. Cap. C.

TAbula horarum canonicarum ſpecialis ad gradum eleuationis poli 39 in Signis borealibus iuxta horarum Italicarum, quę ab occaſu Solis initium ſumunt, ſupputationem.

		Finis crepuſculi veſpertini.	Media nox.	Finis tertię vigilię.	Initiũ crepuſculi ſeu matutini	Ortus Solis.	Finis Primę	Finis Tertię.	Meridies.	Finis Nonę.	Finis Vndecimę.
Meſ. di.	Sig. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m	h. m.	h. m.
Mar. 10	♈. 0	1. 34	6. 0	9. 0	10.26	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0
13	3	34	5. 56	8. 54	18	11.52	12.53	14.54	17.56	20.58	22.59
16	6	35	52	48	9	44	45	48	52	56	59
19	9	35	48	42	10. 1	36	38	42	48	54	58
23	12	36	45	37	9. 54	30	32	37	45	52	58
26	15	36	41	31	46	22	25	31	41	50	57
Mar. 29	18	37	37	25	37	14	18	25	37	48	56
Apr. 1	21	38	33	19	28	11. 6	10	19	33	46	56
4	24	39	29	13	19	10.58	12. 3	13	29	44	55
7	♈. 27	40	26	9	12	52	11.58	9	26	43	54
10	♉. 0	41	22	8. 3	9 3	44	50	14. 3	22	41	54
13	3	42	19	7. 58	8. 56	38	45	13.58	19	39	53
16	6	44	15	52	46	30	37	52	15	37	53
19	9	45	12	48	39	24	32	48	12	36	52
22	12	47	8	42	29	16	25	42	8	34	51
26	15	48	5	37	22	10	19	37	5	32	51
Apr. 29	18	49	5. 2	33	15	10. 4	14	33	17. 2	31	50
Maij. 2	21	51	4. 59	28	7	9. 58	8	28	16. 59	29	50
5	24	52	56	24	8. 0	52	11. 3	24	56	28	49
8	♉. 27	54	53	19	7. 52	46	10.57	19	53	26	49
11	♊. 0	55	51	16	47	42	53	16	51	25	49
14	3	57	48	12	39	36	48	12	48	24	48
18	6	1. 58	46	9	34	32	44	9	46	23	48
21	9	2. 0	44	6	28	28	41	6	44	22	47
24	12	0	43	4	26	26	39	4	43	21	47
27	15	1	41	1	21	22	35	1	41	20	47
Maij 30	18	3	40	7. 0	17	20	33	13. 0	40	20	47
Iun. 2	21	3	39	6. 58	15	18	31	12 58	39	19	47
5	24	4	38	57	12	16	30	57	38	19	46
9	27	4	38	57	12	16	30	57	38	19	46
Iun. 12	♊. 30	2. 4	4.38	6. 57	7. 12	9. 16	10.30	12.57	16. 38	20.19	22.46

Reſiduum dictæ Tabulæ horarum canonicarum ad gradum eleuationis poli 39. in Signis borealibus.

				Finis crepu ſeu. veſpuni.	Media nox.	Finis tertiæ Vigiliæ.	Initiũ crepuſculi matut.	Ortus Solis	Finis Primæ.	Finis Tertiæ	Meridies.	Finis Nonę.	Finis Vndecimæ.
Menſ.	dies	Sig.	gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Iunij	12	♋.	0	2. 4	4. 38	6. 57	7. 12	9. 16	10. 30	12. 57	16. 38	20. 19	22. 46
	15		3	4	38	57	12	16	30	57	38	19	46
	18		6	4	38	57	12	16	30	57	38	19	46
	21		9	3	39	6. 58	15	18	31	12. 58	39	19	47
	24		12	3	40	7. 0	17	20	33	13. 0	40	20	47
Iunij	28		15	1	41	1	21	22	35	1	41	20	47
Iulij	1		18	0	43	4	26	26	39	4	43	21	47
	4		21	2. 0	44	6	28	28	41	6	44	22	47
	7		24	1. 58	45	9	34	32	44	9	46	23	48
	10	♋.	27	57	48	12	39	36	48	12	48	24	48
	13	♌.	0	55	51	16	47	42	53	16	51	25	49
	16		3	54	53	19	7. 52	46	10. 57	19	53	26	49
	20		6	52	56	24	8. 0	52	11. 3	24	56	28	49
	23		9	51	4. 59	28	7	9. 58	8	28	16. 59	29	50
	26		12	49	5. 2	33	15	10. 4	14	33	17. 2	31	50
Iulij	29		15	48	5	37	22	10	19	37	5	32	51
Aug.	1		18	47	8	42	29	16	25	42	8	34	51
	4		21	45	12	48	39	24	32	48	12	36	52
	7		24	44	15	52	46	30	37	52	15	37	53
	10	♌	27	42	19	7. 58	8. 56	38	45	13. 58	19	39	53
	14	♍.	0	41	22	8. 3	9. 3	44	50	14. 3	22	41	54
	17		3	40	26	9	12	52	11. 58	9	26	43	54
	20		6	39	29	13	19	10. 58	12. 3	13	29	44	55
	23		9	38	33	19	28	11. 6	10	19	33	46	56
	26		12	37	37	25	37	14	18	25	37	48	56
Aug.	29		15	36	41	31	46	22	25	31	41	50	57
Sept.	1		18	36	45	37	9. 54	30	32	37	45	52	58
	4		21	35	48	42	10. 1	36	38	42	48	54	58
	7		24	35	52	48	9	44	45	48	52	56	59
	10		27	34	5. 56	8. 54	18	11. 52	12. 53	14. 54	17. 56	20. 58	22. 59
Sept.	13	♍.	30	1. 34	6. 0	9. 0	10. 26	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0

Tabula horarum canonicarū ſpecialis ad eundem gradum eleuationis poli 39. in Signis auſtralibus iuxta horarum Italicarum, quæ ab occaſu Solis initium ſumunt, ſupputationem.

		Finis crepuſculi veſpertini.	Media nox.	Finis terciæ Vigiliç	Initiū crepuſc. matutini.	Ortus Solis.	Finis Primç.	Finis Tertiæ.	Meridies.	Finis Nonç.	Finis Vndecimç
Mēſ. di.	Sig. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h m.
Sept. 13	♎. 0	1. 34	6. 0	9. 0	10. 26	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0
16	3	33	4	6	35	8	7	6	4	2	1
19	6	33	8	12	43	16	15	12	8	4	1
22	9	33	12	18	51	24	22	18	12	6	2
25	12	33	15	22	10.57	30	27	22	15	7	3
Sept. 28	15	33	19	28	11. 5	38	35	28	19	9	3
Oct. 2	18	33	23	34	13	46	42	34	23	11	4
5	21	33	27	40	21	12.54	49	40	27	13	5
8	24	33	31	46	29	13. 2	13. 57	46	31	15	5
11	♎ 27	33	34	51	35	8	14. 2	51	34	17	6
14	♏ 0	34	38	9. 57	42	16	10	15.57	38	19	6
17	3	34	41	10. 1	48	22	15	16. 1	41	20	7
19	6	34	45	7	11.36	30	22	7	45	22	8
22	9	35	48	12	12. 1	36	28	12	48	24	8
25	12	35	52	18	9	44	35	18	52	26	9
28	15	36	55	22	14	50	41	22	55	27	9
Oct. 31	18	36	6. 58	27	20	13.56	46	27	18.58	29	10
Nou. 3	21	37	7. 1	31	25	14. 2	52	31	19. 1	30	10
6	24	37	4	36	31	8	14.57	36	4	32	11
9	♏ 27	38	7	40	36	14	15. 3	40	7	33	11
12	♐ 0	38	9	43	40	18	6	43	9	34	12
15	3	39	12	48	45	24	12	48	12	36	12
18	6	39	14	51	49	28	16	51	14	37	12
21	9	40	16	54	52	32	19	54	16	38	13
24	12	40	17	56	54	34	21	56	17	38	13
27	15	40	19	10. 58	58	38	25	16. 58	19	39	13
Nou. 30	18	41	20	11. 0	12.59	40	27	17. 0	20	40	13
Dec. 3	21	41	21	1	13. 1	42	28	1	21	40	14
6	24	41	22	3	3	44	30	3	22	41	14
9	27	41	22	3	3	44	30	3	22	41	14
Dec. 12	♐ 30	1. 41	7. 22	11. 3	13. 3	14. 44	15.30	17. 3	19 22	21.41	23.14

Reſiduum dictæ Tabulæ horarum canonicarum ad gradum eleuationis poli 39. in Signis auſtralibus.

Menſ. dies	Sig. gra.	Finis crepuſcu. veſpertini.	Media nox.	Finis tertiæ Vigiliæ.	Initiũ crepuſculi matut.	Ortus Solis	Finis Primæ.	Finis Tertiæ	Meridies.	Finis Nonæ	Finis Vndecimæ.
Menſ. dies	Sig. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Dec. 12	♑ 0	1. 41	7. 22	11. 3	13. 3	14. 44	15. 30	17. 3	19. 22	21. 41	23. 14
14	3	41	22	3	3	44	30	3	22	41	14
17	6	41	22	3	3	44	30	3	22	41	14
20	9	41	21	1	13. 1	42	28	1	21	40	14
23	12	41	20	11. 0	12. 59	40	27	17. 0	20	40	13
26	15	40	19	10. 58	58	38	25	16. 58	19	39	13
Dec. 29	18	40	17	56	54	34	21	56	17	38	13
Ian. 1	21	40	16	54	52	32	19	54	16	38	13
4	24	39	14	51	49	28	16	51	14	37	12
7	♑ 27	39	12	48	45	24	12	48	12	36	12
10	♒ 0	38	9	43	40	18	6	43	9	34	12
13	3	38	7	40	36	14	15. 3	40	7	33	11
15	6	37	4	36	31	8	14. 57	36	4	32	11
18	9	37	7. 1	31	25	14. 2	52	31	19. 1	30	10
21	12	36	6. 58	27	20	13. 56	46	27	18. 58	29	10
24	15	36	55	22	14	50	41	22	55	27	9
27	18	35	52	18	9	44	35	18	52	26	9
Ian. 30	21	35	48	12	12. 1	36	28	12	48	24	8
Febr. 2	24	34	45	7	11. 56	30	22	7	45	22	8
5	♒ 27	34	41	10. 1	48	22	15	16. 1	41	20	7
8	♓ 0	34	38	9. 57	42	16	10	15. 57	38	19	6
11	3	33	34	51	35	8	14. 2	51	34	17	6
14	6	33	31	46	29	13. 2	13. 57	46	31	15	5
17	9	33	27	40	21	12. 54	49	40	27	13	5
20	12	33	23	34	13	46	42	34	23	11	4
23	15	33	19	28	11. 5	38	35	28	19	9	3
Febr. 26	18	33	15	22	10. 57	30	27	22	15	7	3
Mart. 1	21	33	12	18	51	24	22	18	12	6	2
4	24	33	8	12	43	16	15	12	8	4	1
7	27	33	4	6	35	8	7	6	4	2	1
Mart. 10	♓. 30	1. 34	6. 0	9. 0	10. 26	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0

DE HORIS CANONICIS IN GRADV eleuationis poli quadrageſimo ſecundo. Cap. CI.

TAbula horarum canonicarũ ſpecialis ad gradum eleuationis poli 42. in Signis borealibus iuxta horarum Italicarum, quæ ab occaſu Solis initium ſumunt, ſupputationem.

Mẽſ. di.	Sig. gra.	Finis crepuſculi veſpertini.	Media nox.	Finis tertiæ Vigiliæ.	Initiũ crepuſculi matutini.	Ortus Solis.	Finis Primæ.	Finis Tertiæ.	Meridies.	Finis Nonæ.	Finis Vndecimæ.
		h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m	h. m.	h. m.	h. m.
Mart. 20	♈. 0	1. 38	6. 0	9. 0	10. 22	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0
13	3	39	5. 56	8. 54	13	11. 52	12. 53	14. 54	17. 56	20. 58	22. 59
16	6	40	51	46	10. 2	42	43	46	51	56	59
19	9	40	47	40	9. 54	34	36	40	47	54	58
23	12	41	43	34	45	26	29	34	43	52	57
26	15	42	39	28	36	18	21	28	39	50	57
Mart. 29	18	43	34	21	25	8	12	21	34	47	56
Apr. 1	21	44	30	15	16	11. 0	12. 5	15	30	45	55
4	24	45	26	9	9. 7	10. 52	11. 58	9	26	43	54
7	♈. 27	46	22	8. 3	8. 58	44	50	14. 3	22	41	54
10	♉. 0	47	18	7. 57	49	36	43	13. 57	18	39	53
13	3	49	14	51	39	28	36	51	14	37	52
16	6	50	10	45	30	20	28	45	10	35	52
19	9	52	6	39	20	12	21	39	6	33	51
22	12	54	5. 2	33	10	10. 4	14	33	17. 2	31	50
26	15	55	4. 59	28	8. 3	9. 58	8	28	16. 59	30	50
Apr. 29	18	57	55	22	7. 53	50	11. 1	22	55	28	49
Maij 2	21	1. 59	52	18	45	44	10. 55	15	52	26	49
5	24	2. 2	48	12	34	36	48	12	48	25	48
8	♉. 27	4	45	7	26	30	42	7	45	23	48
11	♊. 0	6	43	4	20	26	39	4	43	22	47
14	3	8	40	7. 0	12	20	33	13. 0	40	20	47
18	6	10	37	6. 55	7. 4	14	28	12. 55	37	19	46
21	9	12	35	52	6. 58	10	24	52	35	18	46
24	12	13	33	49	53	6	20	49	33	17	46
27	15	14	32	48	50	4	19	48	32	16	45
Maij 30	18	16	39	45	44	9. 0	15	45	30	15	45
Iunij 2	21	17	29	43	41	8. 58	13	43	29	15	45
5	24	18	28	42	38	56	11	42	28	14	45
9	27	19	28	42	37	56	11	42	28	14	45
Iunij 12	♊. 30	2. 19	4. 28	6. 42	6. 37	8. 56	10. 11	12. 42	16. 28	20. 14	22. 45

RESIDUUM dictæ Tabulæ horarum canonicarum ad gradum eleuationis poli 42. in Signis borealibus.

Menſ.	dies	Sig.	gra.	Finis crepuſcu. veſpcini	Med. nox.	Finis tertiæ Vigiliæ.	Initiũ crepuſculi matut.	Ortus Solis	Finis Primæ.	Finis Tertiæ	Meridies.	Finis Nonæ.	Finis Vndecimæ.
				h. m	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Iunij	12	♋.	0	2. 19	4. 28	6. 42	6. 37	8. 56	10.11	12.42	16.28	20.14	22.45
	15		3	19	28	42	37	56	11	42	28	14	45
	18		6	18	28	42	38	56	11	42	28	14	45
	21		9	17	29	43	41	8. 58	13	43	29	15	45
	24		12	16	30	45	44	9. 0	15	45	30	15	45
Iunij	28		15	14	32	48	50	4	19	48	32	16	45
Iulij	1		18	13	33	49	53	6	20	49	33	17	46
	4		21	12	35	52	6. 58	10	24	52	35	18	46
	7		24	10	37	6. 55	7. 4	14	28	12.55	37	19	46
	10	♋.	27	8	40	7. 0	12	20	33	13. 0	40	20	47
	13	♌.	0	6	43	4	20	26	39	4	43	22	47
	16		3	4	45	7	26	30	42	7	45	23	48
	20		6	2. 2	48	12	34	36	48	12	48	25	48
	23		9	1. 59	52	18	45	44	10.55	15	52	26	49
	26		12	57	55	22	7. 53	50	11. 1	22	55	28	49
Iulij	29		15	55	4. 59	28	8. 3	9. 58	8	28	16. 59	30	50
Aug.	1		18	54	5. 2	33	10	10. 4	14	33	17. 2	31	50
	4		21	52	6	39	20	12	21	39	6	33	51
	7		24	50	10	45	30	20	28	45	10	35	52
	10	♌.	27	49	14	51	39	28	36	51	14	37	52
	14	♍.	0	47	18	7. 57	49	36	43	13.57	18	39	53
	17		3	46	22	8. 3	8. 58	44	50	14. 3	22	41	54
	20		6	45	26	9	9. 7	10.52	11.58	9	26	43	54
	23		9	44	30	15	16	11. 0	12. 5	15	30	45	55
	26		12	43	34	21	25	8	12	21	34	47	56
Aug.	29		15	42	39	28	36	18	21	28	39	50	57
Sept.	1		18	41	43	34	45	26	29	34	43	52	57
	4		21	40	47	40	9. 54	34	36	40	47	54	58
	7		24	40	51	46	10. 2	42	43	46	51	56	59
	10		27	39	5. 56	8. 54	13	11.52	12.53	14.54	17.56	20.58	22.59
Sept.	13	♍.	30	1. 38	6. 0	9. 0	10.22	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0

TAbula horarum canonicarum ſpecialis ad eumdem gradum eleuationis poli 42. in Signis auſtralibus iuxta horarum Italicarum, quæ ab occaſu Solis initium ſumunt, ſupputatiònem.

		Finis crepuſculi veſpertini.	Media nox.	Finis tertiæ Vigiliæ.	Initiũ crepuſcu. matutini.	Ortus Solis.	Finis Primę.	Finis Tertię.	Meridies.	Finis Nonę.	Finis Vndecimę.
Mēſ. di.	Sig. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m
Sept. 13	♎. 0	1. 38	6. 0	9. 0	10. 22	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0
16	3	38	4	6	30	8	7	6	4	2	1
19	6	38	9	13	40	18	17	13	9	5	1
22	9	37	13	19	49	26	24	19	13	7	2
25	12	37	17	25	10. 57	34	31	25	17	9	3
Sept. 28	15	37	21	31	11. 5	42	39	31	21	11	3
Oct. 2	18	37	26	39	15	12. 52	48	39	26	13	4
5	21	37	30	45	23	13. 0	13 55	45	30	15	5
8	24	38	34	51	30	8	14. 2	51	34	17	6
11	♎. 27	38	38	9. 57	38	16	10	15. 57	38	19	6
14	♏. 0	38	42	10. 3	46	24	17	16. 3	42	21	7
17	3	38	46	9	11. 54	32	24	9	46	23	8
19	6	39	50	15	12. 1	40	32	15	50	25	8
22	9	39	54	21	9	48	39	21	54	27	9
25	12	40	6. 58	27	16	13. 56	46	27	18. 58	29	10
28	15	40	7. 1	31	22	14. 2	52	31	19. 1	31	10
Oct. 31	18	41	5	37	29	10	14. 59	37	5	33	11
Nou. 3	21	41	8	42	35	16	15. 5	42	8	34	11
6	24	42	12	47	42	24	12	47	12	36	12
9	♏. 27	43	15	52	47	30	18	52	15	38	12
12	♐. 0	43	17	10. 55	51	34	21	16. 55	17	39	13
15	3	44	20	11. 0	12. 56	40	27	17. 0	20	40	13
18	6	44	23	4	13. 2	46	32	4	23	42	14
21	9	45	25	7	5	50	36	7	25	43	14
24	12	45	27	10	9	54	40	10	27	44	14
27	15	45	28	12	11	14. 56	43	12	28	44	15
Nou. 30	18	46	30	15	14	15. 0	45	15	30	45	15
Dec. 3	21	46	31	16	16	2	47	16	31	46	15
6	24	46	32	18	18	4	49	18	32	46	15
9	27	47	32	18	18	4	49	18	32	46	15
Dec. 12	♐. 30	1. 47	7. 32	11. 18	13. 18	15. 4	15. 49	17. 18	19 32	21. 46	23. 15

Reſiduum dictæ Tabulæ horarum canonicarum ad gradum eleuationis poli 42. in Signis auſtralibus.

Menſ.	dies	Sig.	gra.	Finis crepuſcu. veſpertini.	Media nox.	Finis tertiæ Vigiliæ.	Initiũ crepuſculi matut.	Ortus Solis	Finis Primæ.	Finis Tertiæ	Meridies.	Finis Nonę.	Finis Vndecimæ.
				h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Dec.	12	♑.	0	1. 47	7. 32	11.18	13.18	15. 4	15.49	17.18	19.32	21.46	23.15
	14		3	47	32	18	18	4	49	18	32	46	15
	17		6	46	32	18	18	4	49	18	32	46	15
	20		9	46	31	16	16	2	47	16	31	46	15
	23		12	46	30	15	14	15. 0	45	15	30	45	15
	26		15	45	28	12	11	14.56	43	12	28	44	15
Dec.	29		18	45	27	10	9	54	40	10	27	44	14
Ian.	1		21	45	25	7	5	50	36	7	25	43	14
	4		24	44	23	4	13. 2	46	32	4	23	42	14
	7	♑.	27	44	20	11. 0	12.56	40	27	17. 0	20	40	13
	10	♒.	0	43	17	10.55	51	34	21	16.55	17	39	13
	13		3	43	15	52	47	30	18	52	15	38	12
	15		6	42	12	47	42	24	12	47	12	36	12
	18		9	41	8	42	35	16	15. 5	42	8	34	11
	21		12	41	5	37	29	10	14.59	37	5	33	11
	24		15	40	7. 1	31	22	14. 2	52	31	19. 1	31	10
	27		18	40	6. 58	27	16	13. 56	46	27	18.58	29	10
Ian.	30		21	39	54	21	9	48	39	21	54	27	9
Febr.	2		24	39	50	15	12. 1	40	32	15	50	25	8
	5	♒	27	38	46	9	11.54	32	24	9	46	23	8
	8	♓.	0	38	42	10. 3	46	24	17	16. 3	42	21	7
	11		3	38	38	9. 57	38	16	10	15.57	38	19	6
	14		6	38	34	51	30	8	14. 2	51	34	17	6
	17		9	37	30	45	23	13. 0	13.55	45	30	15	5
	20		12	37	26	39	15	12.52	48	39	26	13	4
	23		15	37	21	31	11. 5	42	39	31	21	11	3
Febr.	26		18	37	17	25	10.57	34	31	25	17	9	3
Mar.	1		21	37	13	19	49	26	24	19	13	7	2
	4		24	38	9	13	40	18	17	13	9	5	1
	7		27	38	4	6	30	8	7	6	4	2	1
Mar.	10	♓.	30	1. 38	6. 0	9. 0	10.22	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0

DE HORIS CANONICIS IN GRADV ELEVAtionis Poli quadrageſimoquinto. Cap. CII.

TAbula horarum canonicarum ſpecialis ad gradum eleuationis poli 45. in Signis borealibus iuxta horarum Italicarum, quæ ab occaſu Solis initium ſumunt, ſupputationem.

		Finis crepuſculi veſpertini.	Media nox.	Finis tertiæ Vigiliæ.	Initiũ crepuſcu. matutini.	Ortus Solis.	Finis Primæ.	Finis Tertiæ.	Meridies.	Finis Nonæ.	Finis Vndecimæ.
Meſ. di.	Sig. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m	h. m.
Mart. 10	♈. 0	1. 44	6. 0	9. 0	10. 16	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0
13	3	44	5. 55	8. 52	10. 6	11. 50	12. 51	14. 52	17. 55	20. 58	22. 59
16	6	45	50	45	9. 55	40	42	45	50	55	58
19	9	46	46	39	46	32	34	39	46	53	58
23	12	47	41	31	35	22	25	31	41	51	57
26	15	48	36	24	24	12	16	24	36	48	56
Mart. 29	18	49	31	16	13	11. 2	12. 7	16	31	46	55
Apr. 1	21	50	27	10	9. 4	10. 54	11. 59	10	27	44	55
4	24	52	22	8. 3	8. 52	44	50	14. 3	22	41	54
7	♈. 27	54	17	7. 55	40	34	41	13. 55	17	39	53
10	♉. 0	55	13	49	31	26	34	49	13	37	52
13	3	57	9	43	21	18	26	43	9	35	52
16	6	1. 59	4	36	8. 9	8	17	36	4	32	51
19	9	2. 1	5. 0	30	7. 59	10. 0	10	30	17. 0	30	50
22	12	3	4. 56	24	49	9. 52	11. 3	24	16. 56	28	49
26	15	5	52	18	39	44	10. 55	18	52	26	49
Apr. 29	18	8	48	12	28	36	48	12	48	24	48
Maij 2	21	11	44	6	17	28	41	6	44	22	47
5	24	14	40	7. 0	7. 6	20	33	13. 0	40	20	47
8	♉. 27	16	37	6. 55	6. 58	14	28	12. 55	37	19	46
11	♊. 0	19	34	51	49	8	22	51	34	17	46
14	3	22	31	46	40	9. 2	17	46	31	16	45
18	6	25	28	42	31	8. 56	11	42	28	14	45
21	9	28	25	37	22	50	6	37	25	13	44
24	12	31	23	34	15	46	10. 2	34	23	12	44
27	15	34	21	31	8	42	9. 58	31	21	11	44
Maij 30	18	35	20	30	5	40	57	30	20	11	43
Iunij 2	21	36	19	29	6. 2	38	55	29	19	9	43
5	24	38	18	27	5. 58	36	53	27	18	9	43
9	27	39	17	25	55	34	51	25	17	9	43
Iunij 12	♊. 30	2. 39	4. 17	6 25	5. 55	8. 34	9. 51	12. 25	16. 17	20. 9	22. 43

Reſiduum dictæ Tabulæ horarum canonicarum ad gradum eleuationis poli 45. in Signis borealibus.

		Finis crepuſculi veſpertini.	Media nox.	Finis tertiæ vigiliæ.	Initium crepuſculi ſeu matutini	Ortus Solis.	Finis Primæ.	Finis Tertiæ.	Meridies.	Finis Nonæ.	Finis Vndecimæ
Menſ. di.	Sig. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Iun. 12	♋. 0	2. 59	4. 17	6. 25	5. 55	8. 34	9. 51	12. 25	16. 17	20. 9	22. 43
15	3	39	17	25	55	34	51	25	17	9	43
18	6	38	18	27	5. 58	36	53	27	18	9	43
21	9	36	19	29	6. 2	38	55	29	19	9	43
24	12	35	20	30	5	40	57	30	20	11	43
Iun. 28	15	34	21	31	8	42	9. 58	31	21	11	44
Iul. 1	18	31	23	34	15	46	10. 2	34	23	12	44
4	21	28	25	37	22	50	6	37	25	13	44
7	24	25	28	42	31	8. 56	11	42	28	14	45
10	♋ 27	22	31	46	40	9. 2	17	46	31	16	45
13	♌. 0	19	34	51	49	8	22	51	34	17	46
16	3	16	37	6. 55	6. 58	14	28	12. 55	37	19	46
20	6	14	40	7. 0	7. 6	20	33	13. 0	40	20	47
23	9	11	44	6	17	28	41	6	44	22	47
26	12	8	48	12	28	36	48	12	48	24	48
Iul. 29	15	5	52	18	39	44	10. 55	18	52	26	49
Aug. 1	18	3	4. 56	24	49	9. 52	11. 3	24	16. 56	28	49
4	21	2. 1	5. 0	30	7. 59	10. 0	10	30	17. 0	30	50
7	24	1. 59	4	36	8. 9	8	17	36	4	32	51
10	♌. 27	57	9	43	21	18	26	43	9	35	52
14	♍. 0	55	13	49	31	26	34	49	13	37	52
17	3	54	17	7. 55	40	34	41	13. 55	17	39	53
20	6	52	22	8. 3	8. 52	44	50	14. 3	22	41	54
23	9	50	27	10	9. 4	10. 54	11. 59	10	27	44	55
26	12	49	31	16	13	11. 2	12. 7	16	31	46	55
Aug. 29	15	48	36	24	24	12	16	24	36	48	56
Sept. 1	18	47	41	31	35	22	25	31	41	51	57
4	21	46	46	35	46	32	35	39	46	53	58
7	24	45	50	45	9. 55	46	42	45	50	55	58
10	27	44	5. 55	8. 52	10. 6	11. 50	12. 51	14. 52	17. 55	20. 58	22. 59
Sept. 13	♍ 30	1. 44	6. 0	9. 0	10. 16	12. 0	13. 0	15. 0	18. 9	21. 0	23. 0

Residuum dictæ Tabulæ horarum canonicarum ad gradum eleuationis poli 45. in Signis auſtralibus.

				Finis crepuſculi veſpertini.	Media nox.	Finis tertiæ vigiliæ.	Initium crepuſculi matutini	Ortus Solis.	Finis Primæ	Finis Tertiæ.	Meridies.	Finis Nonæ.	Finis Vndecimæ.
Mēſ.	di.	Sig.	gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Dec.	12	♑.	0	1. 53	7. 43	11.34	13.33	15.26	16. 9	17.34	19.43	21.52	23.17
	14		3	53	43	34	33	26	9	34	43	52	17
	17		6	52	42	33	32	24	7	33	42	51	17
	20		9	52	41	32	30	22	5	32	41	51	17
	23		12	52	40	30	28	20	3	30	40	59	17
	26		15	52	39	28	26	18	16. 2	28	39	50	16
Dec.	29		18	51	37	25	23	14	15.58	25	37	49	16
Ian.	1		21	51	35	22	19	10	54	22	35	48	16
	4		24	50	32	18	14	15. 4	49	18	32	46	15
	7	♑	27	49	29	13	9	14.58	43	13	29	45	15
	10	♒.	0	49	26	9	13. 3	52	38	9	26	43	14
	13		3	48	23	4	12.58	46	32	4	23	42	14
	15		6	48	20	11. 0	52	40	27	17. 0	20	40	13
	18		9	47	16	10. 54	45	32	19	16 54	16	38	13
	21		12	46	12	48	38	24	12	48	12	36	12
	24		15	45	8	42	31	16	15. 5	42	8	34	11
	27		18	45	4	36	23	8	14.57	36	4	32	11
Ian.	30		21	44	7. 0	30	16	14. 0	50	30	19. 0	30	10
Febr.	2		24	44	6. 56	24	12. 8	13. 52	43	24	18. 56	28	9
	5	♒.	27	43	51	16	11. 59	42	34	16	51	26	8
	8	♓.	0	43	47	10	51	34	26	10	47	24	8
	11		3	43	43	10. 4	43	26	19	16. 4	43	22	7
	14		6	43	38	9. 57	33	16	10	15. 57	38	19	6
	17		9	42	33	49	24	13. 6	14. 1	49	33	17	5
	20		12	42	29	43	16	12.58	13.53	43	29	15	5
	23		15	42	24	36	11. 6	48	44	36	24	12	4
Febr.	26		18	42	29	28	10. 56	38	35	28	19	10	3
Mar.	1		21	42	14	21	46	28	26	21	14	7	2
	4		24	43	10	15	37	20	18	15	10	5	2
	7		27	43	5	7	27	10	9	7	5	3	1
Mar.	10	♓	30	1. 44	6. 0	9. 0	10.16	12. 0	13. 0	15. 0	18. 0	21. 0	23. 0

DE HORIS CANONICIS IN GRADV ELEuationis poli Quadrageſimo octauo. Cap. CIII.

TAbula horarũ canonicarũ ſpecialis ad gradum eleuationis poli 48. in Signis borealibus iuxta horarum extra Italiam vſu receptarum, quæ a media nocte, & a meridie initium ſumũt, ſupputationem.

		Horæ antemeridianæ					*Horæ poſtmeridianæ*			
		Finis tertiæ Vigiliæ.	Initiũ crepuſc. matutini.	Ortus Solis.	Finis Primę.	Finis Tertiæ.	Finis Nonę.	Finis Vndecimæ	Occaſus Solis.	Finis crepuſculi veſpini.
Mēſ. di.	Sig. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Mart. 10	♈. 0	3. 0	4. 10	6. 0	7. 0	9. 0	3. 0	5. 0	6. 0	7. 50
13	3	2. 57	4. 4	5. 55	6. 56	8. 57	3	4	5	7. 56
16	6	54	3. 57	49	51	54	6	9	11	8. 3
19	9	52	51	44	47	52	8	13	16	9
23	12	49	45	39	42	49	11	18	21	15
26	15	47	39	34	38	47	13	22	26	21
Mart. 29	18	44	31	28	33	44	16	27	32	29
Apr. 1	21	41	25	23	29	41	19	31	37	35
4	24	39	18	18	25	39	21	35	42	42
7	♈ 27	36	11	13	21	36	24	39	47	49
10	♉ 0	34	3. 4	8	17	34	26	43	52	8. 56
13	3	31	2. 56	5. 3	12	31	29	48	6. 57	9. 4
16	6	29	48	4. 58	8	29	31	52	7. 2	12
19	9	26	40	53	4	26	34	5. 56	7	20
22	12	24	32	48	6. 0	24	36	6. 0	12	28
26	15	21	23	43	5. 56	21	39	4	17	37
Apr. 29	18	19	16	39	52	19	41	8	21	44
Maij 2	21	17	8	35	49	17	43	11	25	9. 52
5	24	15	2. 0	31	46	15	45	14	29	10. 0
8	♉ 27	13	1. 51	27	42	13	47	18	33	9
11	♊ 0	12	43	24	40	12	48	20	36	17
14	3	10	34	20	37	10	50	23	40	26
18	6	8	26	17	34	8	52	26	43	34
21	9	7	17	14	32	7	53	28	46	43
24	12	6	10	12	30	6	54	30	48	50
27	15	5	1. 3	10	28	5	55	32	50	10. 57
Maij 30	18	4	0. 55	8	27	4	56	33	52	11. 5
Iun. 2	21	3	46	6	25	3	57	35	54	14
5	24	2	40	5	24	2	58	36	55	20
9	27	2	34	4	23	2	58	37	56	26
Iun. 12	♊ 30	2. 2	0. 34	4. 4	5. 23	8. 2	3. 58	6. 37	7. 56	11. 26

RESiduum dictæ Tabulæ horarum canonicarum ad gradum eleuationis poli 48. in Signis borealibus.

			Horæ antemeridianæ					Horæ poſtmeridianæ			
			Finis tertiæ Vigiliæ	Initium crepuſculi matut.	Ortus Solis	Finis Primæ	Finis Terciæ	Finis Nonæ	Finis Vndecimæ	Occaſus Solis	Finis crepuſculi ſeu veſpertini
Menſ. dies	Sig.	gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Iun. 12	♋	c	2. 2	0. 34	4. 4	5. 23	8. 2	3. 58	6. 37	7. 56	11. 26
15		3	2	34	4	23	2	58	37	56	26
18		6	2	40	5	24	2	58	36	55	20
21		9	3	46	6	25	3	57	35	54	14
24		12	4	0. 55	8	27	4	56	33	52	11. 5
Iun. 28		15	5	1. 3	10	28	5	55	32	50	10. 57
Iul. 1		18	6	10	12	30	6	54	30	48	50
4		21	7	17	14	32	7	53	28	46	43
7		24	8	26	17	34	8	52	26	43	34
10	♋	27	10	34	20	37	10	50	23	40	26
13	♌	0	12	43	24	40	12	48	20	36	17
16		3	13	1. 51	27	42	13	47	18	33	9
20		6	15	2. c	31	46	15	45	14	29	10. 0
23		9	17	8	35	49	17	43	11	25	9. 52
26		12	19	16	39	52	19	41	8	21	44
Iul. 29		15	21	23	43	5. 56	21	39	4	17	37
Aug. 1		18	24	32	48	6. 0	24	36	6. 0	12	28
4		21	26	40	53	4	26	34	5. 56	7	20
7		24	29	48	4. 58	8	29	31	52	7. 2	12
10	♌	27	31	2. 56	5. 3	12	31	29	48	6. 57	9. 4
14	♍	0	34	3. 4	8	17	34	26	43	52	8. 56
17		3	36	11	13	21	36	24	39	47	49
20		6	39	18	18	25	39	21	35	42	42
23		9	41	25	23	29	41	19	31	37	35
26		12	44	31	28	33	44	16	27	32	29
Aug. 29		15	47	39	34	38	47	13	22	26	21
Sept. 1		18	49	45	39	42	49	11	18	21	15
4		21	52	51	44	47	52	8	13	16	9
7		24	54	3. 57	49	51	54	6	9	11	8. 3
10		27	2. 57	4. 4	5. 55	6. 56	8. 57	3	4	5	7. 56
Sept. 13	♍	30	3. 0	4. 10	6. 0	7. 0	9. 0	3. 0	5. 0	6. 0	7. 50

TAbula horarū canonicarū ſpecialis ad eumdē gradū eleuationis poli 48. in Signis auſtralibus, juxta horarū extra Italiam vſu receptarum, quæ a media nocte, & a meridie initium ſumunt, ſupputationem.

		Horæ antemeridianæ					*Horæ poſtmeridianæ*			
		Finis tertiæ Vigiliç.	Initiū crepuſc. matutini.	Ortus Solis.	Finis Primç.	Finis Tertiæ.	Finis Nonç	Finis Vndecimæ	Occaſus Solis.	Finis crepuſculi veſpertini.
Mēſ. di.	Sig. gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Sept. 13	♎. 0	3. 0	4. 10	6. 0	7. 0	9. 0	3. 0	5. 0	6. 0	7. 50
16	3	3	16	5	4	3	2. 57	4. 56	5. 55	44
19	6	6	22	11	9	6	54	51	49	38
22	9	8	27	16	13	8	52	47	44	33
25	12	11	33	21	18	11	49	42	39	27
Sept. 28	15	13	38	26	22	13	47	38	34	22
Octo. 2	18	16	44	32	27	16	44	33	28	16
5	21	19	49	37	31	19	41	29	23	11
8	24	21	54	42	35	21	39	25	18	6
11	♎ 27	24	4. 58	47	39	24	36	21	13	7. 2
14	♏ 0	26	5. 3	52	43	26	34	17	8	6. 57
17	3	29	8	6. 57	48	29	31	12	5. 3	52
19	6	31	12	7. 2	52	31	29	8	4. 58	48
22	9	34	16	7	7. 56	34	26	4	53	44
25	12	36	21	12	8. 0	36	24	4. 0	48	39
28	15	39	25	17	4	39	21	3. 56	43	35
Oct. 31	18	41	28	21	8	41	19	52	39	32
Nou. 3	21	43	32	25	11	43	17	49	35	28
6	24	45	35	29	14	45	15	46	31	25
9	♏ 27	47	38	33	18	47	13	42	27	22
12	♐ 0	48	41	36	20	48	12	40	24	19
15	3	50	44	40	23	50	10	37	20	16
18	6	52	46	43	26	52	8	34	17	14
21	9	53	48	46	28	53	7	32	14	12
24	12	54	50	48	30	54	6	30	12	10
27	15	55	52	50	32	55	5	28	10	9
Nou. 30	18	56	53	52	33	56	4	27	8	7
Dec. 3	21	57	54	54	35	57	3	25	6	6
6	24	58	55	55	36	58	2	24	5	5
9	27	58	55	56	37	58	2	23	4	5
Dec. 12	♐ 30	3. 58	5. 55	7. 56	8. 37	9. 58	2. 2	3. 23	4. 4	6. 5

REſiduum dictæ Tabulæ horarum canonicarum ad gradum eleuationis poli 48. in Signis auſtralibus.

			Horæ antemeridianæ					*Horæ poſtmeridianæ*			
			Finis tertiæ Vigiliæ	Initium crepuſculi matut.	Ortus Solis	Finis Primæ	Finis Tertiæ	Finis Nonæ	Finis Vndecimæ	Occaſus Solis	Finis crepuſculi veſpertini
Menſ. dies	Sig.	gra.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.	h. m.
Dec. 12	♑	0	3. 58	5. 55	7. 56	8. 37	9. 58	2. 2	3. 23	4. 4	6. 5
14		3	58	55	56	37	58	2	23	4	5
17		6	58	55	55	36	58	2	24	5	5
20		9	57	54	54	35	57	3	25	6	6
23		12	56	53	52	33	56	4	27	8	7
26		15	55	51	50	32	55	5	28	10	9
Dec. 29		18	54	50	48	30	54	6	30	12	10
Ian. 1		21	53	48	46	28	53	7	32	14	12
4		24	52	46	43	26	52	8	34	17	14
7	♑	27	50	44	40	23	50	10	37	20	16
10	♒	0	48	41	36	20	48	12	40	24	19
13		3	47	38	33	18	47	13	42	27	22
15		6	45	35	29	14	45	15	46	31	25
18		9	43	32	25	11	43	17	49	35	28
21		12	41	28	21	8	41	19	52	39	32
24		15	39	25	17	4	39	21	3. 56	43	35
27		18	36	21	12	8. 0	36	24	4. 0	48	39
Ian. 30		21	34	16	7	7. 56	34	26	4	53	44
Febr. 2		24	31	12	7. 2	52	31	29	8	4. 58	48
5	♒	27	29	8	6. 57	48	29	31	12	5. 3	52
8	♓	0	26	5. 3	52	43	26	34	17	8	6. 57
11		3	24	4. 58	47	35	24	36	21	13	7. 2
14		6	21	54	42	35	21	39	25	18	6
17		9	19	49	37	31	19	41	29	23	11
20		12	16	44	32	27	16	44	33	28	16
23		15	13	38	26	22	13	47	38	34	22
Febr. 26		18	11	33	21	18	11	49	42	39	27
Mar. 1		21	8	27	16	13	8	52	47	44	33
4		24	6	22	11	9	6	54	51	49	38
7		27	3	16	5	4	3	2. 57	4. 56	5. 55	44
Mar. 10	♓	30	3. 0	4. 10	6. 0	7. 0	9. 0	3. 0	5. 0	6. 0	7. 50

Marcelli Francolini Presbyteri, & Doctoris, Bodiani,
De Tempore Horarum Canonicarum
Tractatus tertia, & poſtrema
pars finit.

LAVS DEO, ET BEATAE VIRGINI DEIPARAE.

INDEX RERVM, ET SENTENTIARVM, QVAE IN HOC tractatu de Tempore Horarum canonicarum continentur, ordine alphabetico digeſtus.

A

1. ABVSVS ſunt potius corrigẽdi, quàm ritus, & cæremoniæ eccleſiaſticæ propter ipſos tollendæ. Cap. 5. num. 5.
2. Abuſiuis interpretationibus non niſi in maximis neceſſitatibus vti licet. Cap. 44. num. 2.
1. ACCESSVS prius natura eſt, quàm receſſus, & generatio, quàm corruptio. Cap. 90. num. 17.
1. ACOEMETI monachi erãt non dormientes. Cap. 4. num. 1.
1. ACTVS agentium non operatur vltra eorum intẽtionem. Cap. 27. num. 11.
✠ ADAM ſecundus, Chriſtus cõtrario modo ſe habuit ad Adam primum. Vide. infra, Chriſtus. 12.
1. ADOptio habet ſe vt genus ad arrogationem, & adoptionem ſpecifice dictam.
1. AEQVINOCTIVM vernum duodecimo Kal. April. a Patribus Nicænæ ſynhodi inuẽtum, & conſtitutum, tempore Chriſti aliquanto tardius exiſtebat. Cap. 68. num. 19.
2. In eodem die duodecimo Kal. Apr. ponitur a B. Anſelmo. Ibidem, num. 23.
3. Tẽpore Chriſti in vigeſimoquinto die Martij reperiebatur ſecundum communiſſimam opinionem. Cap. 75. num. 1. & 2.
4. Vel in die vigeſimoquarto, & vigeſimoquinto, ſecundum quòd annus erat biſſextilis vel communis, primus, ſecundus, vel tertius poſt biſſextilem. Ibi. num. 5.
5. Tempore B. Clementis Rom. in vigeſimoſecũdo die Martij reperiebatur. Ibi. num. 6.
6. Et ſimiliter tempore Anatolij Laodiceni. Ibi. num. 7.
7. Veriſimile eſt, tempore Chriſti fuiſſe decimo Kal. Apr. autumnale vero ſexto Kal. Oct. Similiter ſolſtitium brumæ decimo Kal. Ianuar. æſtiuum vero ſexto Kal. Iul. Cap. 76. num. 10.
8. Nam æquinoctium vernum fuiſſe tempore Chriſti in vigeſimoquinto die Martij, autumnale in vigeſimoquarto Septẽbris: Nũc vero retracta eſſe ad decimum diem Martij, & decimumtertium Septembris, ſtare non poteſt. Ibi. num. 13.
9. Et fuiſſe æquinoctium vernum tempore Chriſti in vigeſimoquinto die Martij, nullatenus conſtat. Cap. 77. num. 1. 24. & 16.
10. Veriſimile eſt, tempore Beati Clementis Rom. qui fuit centum annis poſt Chriſtum natum, fuiſſe in vigeſimoſecundo die Martij. Ibi. num. 2.
11. Tempore Theophili Cæſareen. id eſt ducentis annis poſt natiuitatem Chriſti, circiter vigeſimumprimũ diem Martij. Ibi. num. 6.
12. Et ſimiliter tempore Nicæni concilij. Ibi. num 8.
13. A B. Anatolio tamen Laodiceno, qui fuit circiter quadraginta annos ante concilium Nicænum, in vigeſimoſecundo die Martij collocatur. Ibi. num. 12.
14. A Ptolemæo obſeruatum fuit in dicto vigeſimoſecundo die Martij. Ibi. num. 3. & 20.
15. Sed quod in vigeſimoquinto die conficeretur, opinio licet falſa diu inualuit. Ibi. num. 7.
16. Nam æquinoctia, & ſolſtitia immobiliter in ſuis ſedibus perſeuerare omnes fere veteres exiſtimauerũt. Cap. 80. num. 10.
17. Vnde æquinoctium vernum in vigeſimoprimo die Martij pſeuerare putauit Dionyſius abbas Rom. cognomẽto Exiguus. Cap. 77. num. 9.
18. Item Beda. Ibi. num. 10. & 13.
19. Item Ado Viennen. Ibi. num. 14.
20. Item B. Anſelmus. Ibi. num. 15.
21. Concludendũ videtur, quòd æquinoctium

vernum tempore Chriſti fuerit in viceſimotertio die Martij, & tempore Nicæni concilij in viceſimoprimo. Ibi. num. 21.

22. Vel quòd tempore Chriſti fuit in viceſimotertio, & viceſimoquarto die Martij, tempore B. Clementis Roman. & Ptolemæi in viceſimoſecundo, & viceſimotertio, tempore Theophili Cæſarien. & Beati Anatolij Laodiceni in viceſimoprimo, & viceſimoſecundo, tempore Nicæni concilij in viceſimo & viceſimoprimo. Ibi. num. 25.

23. Veriſimilius enim eſt, tẽpore Niceni concilij fuiſſe in viceſimo & viceſimoprimo, quàm in viceſimoprimo, & viceſimoſecundo. Cap. 78. num. 19.

24. A tempore dicti concilij Nicæni vſque ad præſens, æquinoctium prædictum anteuertit ſedem ſuam non per plures dies q̃ vndecim, neque per pauciores quàm decem. Cap. 81. num. 11.

25. Anticipatio autem æquinoctij ad vnum diem fit in annis centumuiginti, aut centumuigintiquinque ſecundum veriorem ſententiam. Ibi. num. 10.

✠ De hoc tamen quanta ſit anticipatio æquinoctij in ſingulis centum annis. Vi. inf. Annus. 5. & ſeqq.

26. Aequinoctio verno exiſtente tẽpore Chriſti, in viceſimoquinto die Martij impoſſibile eſt ſecũdum non nullos quòd brumale ſolſtitiũ extiterit in viceſimoquinto die Decembris. Cap. 76. num. 1.

27. Sed id mihi non probatur. Ibi. num. 3. & 7.

28. Verum eſt, quod exiſtẽte æquinoctio verno tempore Chriſti octauo Kal. Apr. impoſſibile eſt, quòd autumnale extiterit octauo Kal. Oct. Ibi. num. 8.

29. Æquinoctium non vnum dumtaxat, ſed duos ſibi uendicat dies menſis, in quorum nunc vno nunc altero peragatur, ſecũdum quòd annus vel biſſextilis fuerit, vel communis, primus, ſecundus, vel tertius poſt biſſextilem. Cap. 75. num. 4. & cap. 78. num. 16.

30. Æquinoctijs & ſolſtitijs Columella terminos aſſignat non præciſos, ſed cum quadam latitudine. Cap. 76. num. 15.

31. Æquinoctia & ſolſtitia nõ in octauis partibus ſignorum, ſed in primis cõfici cenſebat Hipparchus. Ibi. num. 16.

32. Quas tamen octauas partes alij appellabant, ſcilicet in octaua ſphæra, ipſe primas nominabat, ſcilicet in nona. Ibi. num. 17.

33. Et licet cõmuniter diceretur ab antiquis, æquinoctia & ſolſtitia confici in octauis partibus ſignorum, varia tamen de hoc erat opinio. Ibi. num. 18.

34. Ouidius videtur non nullis dixiſſe quartas. Ibi. num. 19.

35. Sed id minime verum eſt, nam ipſe dicit octauas. Ibi. num. 20.

36. B. Anatolius Laodicenus expreſſe dicit quartas. Ibi. num. 21.

37. Æquinoctiũ autumnale habetur hoc tempore, ſi tres dies addantur in menſe Septembri ſupra numerum dierum menſis Martij, in quo eſt æquinoctium vernũ. Ibi. num. 9.

✠ Æquinoctio verno reſpondet ortus Solis, autumnali occaſus. Vi. inf. Dies. 96.

✠ Æquinoctio verno tranſacto Paſcha celebrandum eſt: & eo non elapſo numquã licuit Paſcha celebrare. Vi. inf. Paſcha. 54. & ſeqq.

38. Æquinoctij verni, & plenilunij obſeruatio in celebrando Paſcha ſignificationem habet, ex ſententia multorum ſanctorũ Patrum. Cap. 74. num. 27.

39. Æquinoctium vernum dupliciter ſumitur; vno modo prout vere eſt in rerum natura, altero modo prout ab eccleſia determinatur. Cap. 78. num. 13.

40. Nam æquinoctium verum & eccleſiaſticum differunt. Cap. 79. num. 9. & 16.

41. Et licet æquinoctium ab eccleſia attentum, eſſe debeat quantum fieri poteſt, maxime conforme cum æquinoctio quod uere eſt in natura, ab eo tamen quandoque maxime differt. Cap. 78. num. 15.

42. Vnde æquinoctio uerno in uno certo die ab eccleſia conſtituto, contingit quandoque, quòd menſis vel duodecimus in primum, vel primus in ſecundum tranſmutetur. Ibi. num. 17.

✠ In calculatione æquinoctij verni pro celebrando Paſcha dies ſumitur a media nocte. Vi. inf. Dies. 94.

43. Æquinoctij verni in conſtitutione pro celebrando Paſcha patres Nicæni concilij ſequendi ſunt. Cap. 80. num. 9.

44. Quare figendum eſt æquinoctium pro Kalendarij reſtitutione in viceſimoprimo die Martij. Ibi. num. 3.

45. Non autem in decimo. Ibi. num. 4.

46. Neque in uiceſimoquinto. Ibi. num. 11.

Neque

47. Neque in ultimo eiuſdem menſis. Ibi. num. 13.
48. Reducendum eſt autem æquinoctium uernum pro recta Paſchæ celebratione ad dictum viceſimum primum diem Martij per decem dierum omiſſionem ſimul unico actu faciendam. Cap. 81. num. 1.
49. Quæ omiſſio decem dierum facienda eſt in menſe Octobri immediate poſt feſtũ S. Franciſci. Ibi. num. 3.
50. Indictis prius ſupplicationibus, & ieiunio. Ibi. num. 7.
51. Et in ea omiſſione mutabitur littera Dominicalis. Ibi. num. 4.
52. Et quædam Sanctorum feſta transferenda erunt. Ibi. num. 5.
53. Non tamen ordo Dominicarum poſt Pẽtecoſten interrumpendus eſt. Ibid. num. 6.
54. Siue autem in decimo, ſiue in uiceſimoprimo, ſiue in uiceſimoquinto die Martij, aut alio quouis die æquinoctium vernum collocetur ſemper eodem modo tempus Quadrageſimæ erit calidum aut frigidum, & nihilomagis in vno, quàm in altero caſu temperatum. Cap. 80. num. 7.
55. Vt autem æquinoctium uernum perpetuo ſeruet ſedem ſuam in Kalẽdario, ceſſandum eſt quandoque a biſſexti intercalatione. Cap. 81. num. 8.
56. In annis ſcilicet quibuſque centeſimis, exceptis quingenteſimis & milleſimis, Ibi. num. 9.
1. AGAPE quid ſit. Cap. 36. num. 26.
1. AGNVS paſchalis erat priuatum quoddam ſacrificium. Cap. 71. num. 11.
2. Cur decimaquarta Luna ad ueſperam immolaretur. Cap. 67. num. 5.
3. Chriſti paſſionem figurabat. Ibi. num. 11.
4. Et ipſum Chriſtum. Cap. 58. num. 1.
5. Etiam in eo quòd aſſumebatur decima die menſis primi. Cap. 62. num. 6.
✠ Nam ea die Chriſtus cum ſollemnitate palmarum Hieroſolymam aſcendit. Vi. in f. Palmarum. 2.
✠ Quare Chriſtus fuit uerus agnus paſchalis, & agni typici immolatio Chriſti immolationem figurabat: Magis tamen ille agnus ſignificabat euchariſtiæ ſacramentum, quàm Chriſti paſſionem. Vi. inf. Chriſtus. 16. & ſeqq.
✠ Agni paſchalis ſacrificium euchariſtiæ ſacrificium ſignificabat; & dicti agni comeſtio erat figura, & inſtructio comeſtionis euchariſtiæ: & iccirco Chriſt⁹ ſtatim poſt comeſtionem agni paſchalis euchariſtiã inſtituit. Vi. inf. Euchariſtia. 8. & ſeqq.
✠ Decuit namque poſt comeſtionem ipſius agni ſignificatum eius impleri, id eſt euchariſtiam inſtitui: & deinde ad alterum dicti agni ſignificatum, immolationem ſcilicet Chriſti deueniri. Vide Ibi. 7.
1. ALIVD eſt eſſe tale, aliud haberi pro tali. Cap. 78. num. 14.
1. ALTARIA denudantur in Feria quinta Cenæ Domini, hora ſatis tarda, cum dicuntur Veſperæ in choro. Cap. 30. num. 14.
1. ALTERNATIM pſalmos canere primi inſtituerunt Flauianus, & Diodorus monachi Antiocheni. Cap. 2. num. 38.
2. Et B. Damaſus. Ibi. num. 40.
3. Alternatim canendi formulæ primus inſtitutor fuiſſe dicitur B. Ignatius, Flauianus, & Diodorus, B. Chryſoſtomus, B. Ambroſius, B. Damaſus, Cæleſtinus. Cap. 3. num. 1. & ſeqq.
4. Alternatim pſalmos canendi uſus an fuerit tẽpore B. Baſilij, B. Dionyſij Areop. & Philonis iudæi. Ibi. num. 4. 5. 6. 24. & 27.
5. Alternis ſuccinentes pſallebant in duas partes diuiſi tempore B. Baſilij. Cap. 2. num. 6.
6. Alternatim canendi modus non erat in uſu apud Iudæos, ſed apud prophanos ſic: & in eccleſia fuit ſemper aliquo modo cognitus. Cap. 3. num. 22. 23. & 29.
1. AMBROSIANÆ Miſſæ non nulla habent, quæ ſunt a poſterioribus addita. Cap. 17. num. 20.
✠ ANGELICA ſalutatio dicitur in principio omnium horarum canonicarum. Vi. inf. Oratio Dominica. 3.
✠ ANNVS cœptus quandoque computatur cum annis integris, quandoque non computatur. Vi. inf. Tempus. 4.
1. Annos Domini quidam computant a Natiuitate. Cap. 22. num. 4.
2. Quidam ab Incarnatione. Ibi. num. 5.
3. Et omnes eumdem numerum annorum tenent. Ibi. num. 6.

4. Cuius rei ratio aſſignatur. Ibi.num.7.

5. Anni quantitas obſeruata a Ptolemæo ea eſt vt in centum annis æquinoctium non anticipet ſedem ſuã niſi per octo horas. Cap.77. num.4.

6. Sed in hac anni quantitate definiendã Mathematici maxime diſcrepant. Ibi. num. 18.

7. Alphonſus rex aliã cõſtituit. Ibi.num.19.

8. A multis reputatur irregularis; & ſic æquinoctiorum anticipatio non erit vniformis. Ibi. num.13.

✠ Anni quatuor puncta reſpondent quatuor diei punctis. Vi.inf.Dies.96.

9. Annus initium ſumit potius ab hiemali ſolſtitio,quàm ab æſtiuo. Cap.90.num. 12.& 16.

✠ B.ANSELMVS videtur tenere, Chriſtũ fuiſſe crucifixum Luna quartadecima; ſed falſum eſt. Vi. infr.Chriſtus. 35. & ſeqq.

1. ANTE ſex dies Paſchæ. reſoluitur in hãc locutionem, id eſt ſexto die ante Paſcha, & vtraque extrema computanda ſunt, vt ratio ſex dierum conſtet. Cap.62. num 3.

2. Ante diem decimum Kalendarum, ſignificat ipſum diem decimum ante Kal. Cap. 73. num.4. & ſeqq. & cap.75. num.12.

3. Similiter poſt diem decimum Kal. ſignificat ipſum diem decimũ poſt Kal.d. Cap. 73. num. 12.

✠ ANTELVCANVM appellatur quarta pars noctis ab Hugone de S.Vict. Vi.inf. Nox.5.

1. ANTIPHONA quid ſit. Cap.3. num.10.

2. Antiphonæ pſalmis impoſitæ quid ſignificent. Ibi. num.21.

1. ANTIQVITATI ſãcti patres ſanxerunt reuerentiam. Cap.29. num.16.

✠ APPARITORES milites inter omnes homines audaciſſimi ſunt. Vi. inf. Milites. .

1. ARABES initium diei ſumunt a meridie. Cap.91.num.5.

1. ARMENI hæretici Chriſtum Sabbatho reſurrexiſſe dicunt. Cap. 46. num. 26.

1. AROMATVM præparatio a mulieribus facta in ſepultura Chriſti, quo modo intelligatur. Cap.66. num.27.

1. ARTOS in lingua græca non ſolum ſignificat panem fermentatum,ſed etiam azymum. Cap.72. num.9. 11. & 12.

1. ASTROLOGI diem cõputant a meridie, quia tunc eſt Sol in maiori virtute. Cap.92. num.10.

1. AVCTORES clari & inſignes præſertim antiqui, ſi quid quandoque minus caute exciderit, benigna, & prudenti interpretatione cohoneſtandi ſunt: non contra rigoroſa, & ſuperficiali dehoneſtãdi. Cap.74.num.4.

2. Auctoritatem quibus impartimur noſtra merito facimus. Cap.3.num.14.

1. B. AVGVSTIN. laudatur, Cap.23. num.1.

1. AVREVS NVM. iam pro prima Luna oſtendit quintam,& apparet, non aureũ, ſed plumbeum potius vocitandum. Cap.82.num.2.

2. Aurei numeri innouationes & remedia minime videntur bona,ſed periculoſa, & eccleſiæ incommoda. Ibi.num.3.

3. Similiter eiuſdem æquationes nõ ſunt bonæ. Ibi. num.4.& 5.

1. AVRORÆ ortus quando incipiat. Cap.39. num.3.

2. Id non niſi peritiſſimi Mathematici inueſtigare norunt. Cap.90.num.12.

✠ Auroræ initio incipit tempus matutinũ. Vi. infr. Mane.17.

✠ Item dicitur incipere dies artificialis ſecũdum vnum modum. Vi. inf. Dies.6.

3. Et auroræ tempore diei poteſt Sol eſſe ortus, & ante ortum Solis. Cap.6. num. 30. & ſeq.

✠ Item dici poteſt media nox. Vi. infr. Medium.5.

4. Aurora in quibuſdam regionibus per totã noctem clareſcit. Cap.40. num.1.

✠ Auroræ initium eſt agendi principium. Vi. infr. Dies. 11.

✠ Et eſt initium diei pro Miſſis priuatis celebrandis. Vi. Ibi. 10. & infr. Miſſa. 18.

✠ Immo in aurora quandoque per annum cantãtur Miſſæ ob aliquam neceſſitatem. Vi. in d.ver. Miſſa. 6.

✠ Et in Natiuitate Domini dicitur ſecunda Miſſa in aurora. Vi. Ibi.60.

✠ AVSTRALIA ſigna ſũt Libra, Scorpius, Sagittarius, Capricornus, Aquarius, Piſces. Vi. infr. Signa.2.

✠ AZYMA & Paſcha apud Euangeliſtas confunduntur. Vi. infr. Paſcha.5.

Nam

✠ Nam azyma pro Paſcha, & Paſcha pro azymis indifferenter ponunt. Vi. Ibi. 4.
1. Azymorum feſtum immediate ſuccedebat Paſchæ, & durabat per ſeptem dies. Cap. 71. num. 4.
2. Azymorum dies erant ſeptem legales, & octo vſuales. Cap. 87. num. 15.
3. Et primus dies legalis qui erat feſtus & ſollemnis erat ſecundus vſualis. Ibi. num. 16.
4. Azymorum & Paſchæ dies prima cur erat tota celebris. Cap. 57. num. 8.
5. Azymis veſci per ſeptē dies paſchales præceptum erat Iudæis ſub pœna mortis non ſolum in ciuitate Hieruſalem, ſed etiam in cunctis habitaculis, & terminis ipſorũ. Cap. 72. num. 10.
6. Non incipiebant Hebræi comedere azyma niſi ad veſperam decimiquarti diei, id eſt poſt occaſum Solis, in principio decimiquinti. Cap. 20. num. 30.
✠ Ad idem. Vi. inf. Fermentum. 1.
7. Ad azymorum mãducationem requirebatur munditics. Cap. 71. num. 10.
8. Azymi enim panes non erãt panes laici & communes, ſed ſpecies quædam oblationis, quæ Deo fiebat, & quæ puris tantum conueniebat. Ibi. num. 11.
✠ Chriſtus conſecrauit azymum, non fermẽtatum. Vi. inf. Eucharistia. 11.
19. Etiam quòd Luna decimatertia cõſecraſſet. Cap. 53. num. 5.

B

1. BABYLONII & Perſæ ab ortu Solis initium diei naturalis faciunt. Cap. 91. num. 9.
1. BAPTIZANDVS abſtinebat olim ab vxore per ſeptem dies. Cap. 71. num. 15.
1. BELLVM gerere licebat Iudæis in Sabbatho aduerſus eos, qui cõtra ſe venerãt. Cap. 66. num. 13.
✠ Ad idem. Vi. infr. Sabbathum. 19.
1. BETHPHAGE quid ſit. Cap. 62. num. 10.
✠ BIBLIORVM editio vulgata & vetus ſola pro autentica habetur. Vi. inf. Editio. 1.
1. BISSEXTILI in anno duo dies pro vno computantur. Cap. 50. num. 9.
✠ Ad idem. Vi. inf. Dies. 102.
✠ BOREALIA ſigna ſunt Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo. Vi. inf. Signa. 1.

C.

✠ CÆRIMONIALIA legis veteris in Chriſti paſſione ceſſauerũt. Vi. inf. Lex. 13.
1. CAMPANÆ ad ſingulas horas pulſantur. Cap. 27. num. 6.
1. CANONICI olim in clauſtris apud eccleſias in communi degebant. Cap. 24. num. 15.
1. CAPPELLA Papæ multa habet ſpecialia. Cap. 16. num. 7.
✠ CARDINALES pro magna parte, ſecundum Hoſtien. & Doct. horas omnes canonicas ſimul mane recitant. Vi. inf. Clerici. 5.
1. CATALOGVS ciuitatum & locorũ intra latitudinem gradus triceſimiſexti vſque ad quinquageſimum ſextum incluſiue exiſtentium, ordine alphabetico deſcriptus. Cap. 97. per totum.
1. CATHEDRALES & Metropolitanæ eccleſiæ ſunt magiſtræ, quas reliquæ oẽs eccleſię ſequi debent. Cap. 24. nu. 20.
1. CAVSSA ceſſante ceſſat effectus. Cap. 54. num. 1.
✠ Effectus maior requirit cauſſam maiorem, & minor minorẽ. Vi. inf. Effectus. 1.
1. CENA eſt comeſtio, quæ fit veſpere. Cap. 36. num. 16.
✠ Cena & prandium diſtinguebantur apud antiquos Iudæos, & Romanos. Vi. inf. Prandium. 3. & ſeq.
✠ Illa comeſtio, quæ fiebat ad horam nonam erat potius cena quàm prãdium. Vi. inf. Nona. 4.
2. Non ſemper ad horam nonam cenabatur apud antiquos, ſed quandoque etiam tardius. Cap. 36. num. 23.
✠ Illa refectio, quæ fit in ieiunijs, eſt cena nõ prandium. Vi. inf. Ieiunium. 4.
✠ Sed hodie eſt prandium. Vi. Ibi. 22.
✠ Cena vltima Chriſti quia facta eſt ante mediam noctem deputatur diei præcedenti. Vi. inf. Natiuitas. 2.
✠ Cenæan ſit præmittenda vel poſtponenda recitatio Matutini. Vi. infr. Matutinum. 24.
3. Cena pura nõ ſignificat cenã agni paſchalis, ſed diẽ feriæ ſextæ, quæ dicitur etiam Paraſceue. Cap. 68. num. 1. 4. & ſeqq.
4. Vnde autem dies feriæ ſextæ appellaretur cena pura, non liquet. Ibi. num. 3.
1. CEREORVM vſus in eccleſia antiquiſſimus eſt. Cap. 17. num. 19.

2. Cerei paſchalis benedictionem inſtituit primus Zoſimus papa. Ibid. num.18. & 21.

✠ CESSANTE cauſſa ceſſat effectus. Vi. ſup. Cauſa.1.

1. CHAOS appellabãt antiqui materiam informem, & tenebroſam. Cap. 44. num.7.

1. CHORVS antiquitus vnus erat in modum coronæ. Cap.3. num.15.

2. Et dictus eſt a chorea, vel corona. Ibid. num.26.

1. CHRISTVS cõceptus eſt in feria ſexta in die Paſchæ, ſecundum B. Chryſoſt. Cap.68. num.7.

2. Conceptus eſt in æquinoctio verno, & natus in Solſtitio brumæ: Præcurſor vero conceptus eſt in æquinoctio autumnali, & natus in ſolſtitio æſtiuo. Cap. 75. num.3.

3. Et dici poteſt Chriſtus conceptus in æquinoctio verno, & natus in ſolſtitio brumæ, etiam quòd duobus diebus poſt conceptus & natus ſit. Cap.75. num.11.

4. Idem dici poteſt de Præcurſore etiam quòd duobus diebus ante æquinoctiũ autumnale ſit conceptus, & ante æſtiuum ſolſtitium ſit natus. Ibi. num.12.

5. Chriſti corpus quadraginta ſex diebus vt cuiuſlibet hominis in ventre matris organizatur, ſecundum Glo. ordin. Cap. 91. num.14.

6. Quod an uerum ſit, & quo modo ſit intelligendum declaratur fuſe. Ibi. num.15. & ſeqq.

7. Chriſti Natiuitas in carne & Apparitio ſimul vno Epiphaniorum die celebrabatur a quibuſdam Orientalibus, die ſcilicet ſexta Ianuarij. Cap.73. num.8.

8. Chriſtus apparuit in terris manducans & bibens communem cum alijs vitam non ſolitariam degens. Cap.54. num.6.

9. Et legem ſeruauit in omnibus. Ibi. num. 9. & ſeqq. & cap.53 num.12. & cap.56. num.10.

10. Licet legi nõ eſſet obnoxius. d. Cap.53. num.13.

11. Quæ ad ſui honorem faciebant occultauit, & aufugit; quæ uero ad ignominiam, patefecit, & acceptauit. Cap. 57. num.5.

12. Exiſtens ſecundus Adam contrario modo ſe habuit ad Adam primum. Ibi. num. 4. & cap.58. num.3. & ſeqq.

13. Ingreſſus eſt ſollemniter Hieruſalem in die Palmarum Luna decima. Cap. 68. num.21.

14. Chriſtum vno die ante Iudæos celebraſſe vltimum Paſcha, nullo probatur valido argumento. Cap.67. num.19.

15. Et falſum eſſe oſtenditur. Cap. 68. num.8.

✠ Chriſtus figuratus fuit ab agno paſchali. Vi. ſup. Agnus.4.

16. Ipſe enim fuit verus agnus paſchalis. Cap. 56. num.1. & 11.

17. Et immolatio agni typici, Chriſti immolationem figurabat. Ibi. num.3.

18. Magis tamen ſignificabat cærimonia illa agni paſchalis ſacramentum euchariſtiæ, quàm paſſionem Chriſti. Ibid. num.6.

19. Chriſtus apprehenſus fuit in horto hora fere tertia noctis, ſecundum B. Auguſt. Cap.23. num.7.

20. Quandò adhuc noctis primæ partes erant. Cap.26. num.21.

21. Secundum B. Chryſoſt. prope mediã noctem. Cap.23. num.8.

22. Chriſtus traditus eſt ad crucifigẽdum a Iudæis, a Pilato, ſed magis principaliter a Iuda traditore. Cap.57. num.10.

23. Chriſtus tempus, & diem, & horam ſuam exſpectauit; & omnia fecit bona in tempore ſuo. Cap.54. num.15.

✠ Fuit crucifixus hora tertia completa, & ſexta iam incœpta. Vi. infr. Crucis. 19.

24. Non enim decebat, illico peracta cena Chriſtum tempore noctis in crucem agi, ſed vt in meridie publice & palam crucifixus proponeretur. Cap. 57. numero 3.

✠ Cur autem ſexta hora, & ſexta feria paſſus ſit. Vi. inf. Sexta.2.

25. Dici poteſt Chriſtus paſſus in feria quinta, quia in eius diei nocte paſſio ipſius cœpit cum captus eſt, licet in feria ſexta fuerit crucifixus. Cap.74. num.5.

26. Dicitur etiam Chriſtus crucifixus ad veſperam, non diei, ſed mundi. Cap.67. num.13.

27. Nam & in vltima mundi ætate ueniſſe dicitur. Ibi. num.14.

28. Item dicitur crucifixus ad Solis occaſum, quia Sol in eius crucifixione obſcuratus eſt. Ibi. num.16.

29. Chriſtus occiſus eſt non quando Iudæi voluerunt, ſed quando ipſe voluit.

Cap.

Cap.61.num.1.
30. Nam & in die feſto, & cum tumultu populi occiſus eſt, licet Iudæi dicerent, Non in die feſto, ne forte tumultus fieret in populo. Ibi.num.2.
✠ Iudæi enim abſtinere volebant in die feſto ab occiſione Chriſti. Vi.infr.Iudæi.13.
✠ Chriſtum tamen fuiſſe crucifixum in vigilia Paſchæ, non in die feſto Paſchæ multæ coniecturæ probare videntur. Vi.inf. Crucis.11.
31. Sed longe conuenientius dicitur crucifixus in die feſto Paſchæ, quàm in vigilia Paſchæ. Cap.57.num.6.
32. Fuit enim crucifixus Luna exiſtente pleniſſima. Cap.67.num.10.
33. Ipſum fuiſſe crucifixũ Luna decimaquarta, aliquibus modis rectè interpretari poteſt. Ibi.num.6.
34. Luna decimaquartã ſimpliciter ipsũ fuiſſe crucifixum nullus auctor claſſicus tenet. Cap.68. num.11.
35. Videtur tamen id tenere B. Anſelmus in quodam loco. Ibi.num.12.
36. Sed dicendum eſt, quòd ille non eſt B.Anſelm. Ibi. num.13.
37. Nam ipſe expreſſiſſime alibi contrarium docet. Ibi. num.20.
38. Chriſtus crucifixus fuit octauo Kal. Apr. id eſt vigeſimoquinto die Martij, ſecundum vulgatã & magis receptã antiquorum opinionem; Vel tertio Non. Apr. id eſt tertio die Aprilis ſecundum magis communem recentiorum opinionem. Cap.68. num.18.
39. Dicitur (inquam) paſſus ſecundum magis communem, & vulgo receptam opinionem vigeſimoquinto die Martij, quo die etiam incarnari dignatus eſt. Cap.75. num.2.
40. Alij tamen dicunt, quòd paſſus ſit die vigeſimotertio Martij. Ibi. num.3.& 19. & cap.74. num.1. & 8.
41. Inter quos eſt B. Anſelmus. Cap. 77. num. 16.
42. Secundum alios dicitur paſſus die vigeſimoſecundo Martij. Cap. 74.num. 12.
43. Secundum alios die vigeſimoprimo. Ibi. num.13.
44. Secundum alios die vigeſimo. Ibi. num. 14.
45. Cuius opinionis eſt Beatus Epiphanius, qui dicit, Chriſtum reſurrexiſſe vigeſimoſecundo die Martij in æquinoctio. Cap.77.num.17.
✠ Ad idem. Vi.inf. num.66.
46. Secundum alios dicitur Chriſtus crucifixus die decimooctauo Martij. Cap. 74. num.15.
47. Secundum alios die ſeptimo. Ibi. num. 16.
48. Secundum alios die vigeſimoſexto. Ibi. num. 17.
49. Secundũ alios die triceſimo. Ibi.num. 18.
50. Secundum alios die ſecundo Aprilis. Ibi. num.21.
51. Secundum alios die tertio. Ibi. num.22.
52. Secundum alios die vndecimo. Ibid. num.23.
✠ Iudæi in occiſione Chriſti nihil manibus proprijs effecerunt. Vi. inf. Iudæi.16.
✠ In paſſione Chriſti cærimonialia legis ceſſauerunt. Vi. inf. Lex.12.
53. Chriſti mors certiſſima fuit. Cap.85. nu. 10. 14. & 17.
54. Quamuis Diabolus eam obſcurare maximè niſus fuerit. Ibi. num.15. & ſeq.
✠ Chriſtus fuit ſepultus in die Paraſceues ante occaſum Solis. Vi.inf. Sepultura. 1.
55. Et dici poteſt fuiſſe in corde terræ duobus modis, vel quantum ad corpus in ſepulcro, vel quantum ad animam in limbo. Cap.87. num.1.
✠ Chriſti depoſitionem de cruce Veſperæ repræſentant. Vi.inf. Veſperæ.19.
✠ Chriſtus manſit in morte horis quadraginta, in ſepulcro trigintaſex. Vi. inf. Horæ. 19. & ſeqq.
56. Manſit enim in ſepulcro duabus noctibus integris, & vno die, quia lucem ſuæ ſimplæ mortis tenebris duplæ noſtræ mortis oppoſuit, & vtramque mortem noſtram curauit. Cap. 40. num. 8. & cap. 85. num.7.
57. Chriſtũ mãſiſſe in ſepulcro tribus diebus integris probatur a Middelburgẽſi quattuor argumẽtis. Cap.50.num.2. & ſeqq.
58. Sed non manſiſſe in ſepulcro per integrum triduum opinio eſt omnium catholicorum. Cap.74. num.6.
59. Et quãuis diuinitati non repugnet Chriſtum manſiſſe in ſepulcro tribus diebus integris ſimpliciter loquendo, ex ſuppoſitione tamen repugnat. Cap.85.num.2.
60. Illud certũ eſſe debet, Chriſtũ nõ manſiſſe in ſepulcro tribus diebus integris abſque ſynecdoche. Cap.86. num.2.
61. Quo modo autẽ verificet, ipsũ manſiſſe in ſepul-

ſepulcro, ſeu in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus, ſicut fuit Ionas in ventre ceti, explicatur. Ibi. num. 1. & 5.
62. Et tres dies & tres noctes diſtinctè & ſeparatim exponuntur. Cap. 87. num. 3.
✠ Chriſtus reſurrexit in aurora. Vi. inf. Reſurrectio. 2. & ſeqq.
63. Eſt enim probabilius reſurrexiſſe in aurora, quàm media nocte. Cap. 87. num. 4.
64. Reſurrexiſſe autem tertia die compertiſſimũ eſt, & de fide. Cap. 89. num. 13.
65. Similiter certiſſimum eſt, & fere de fide, ipſum eſſe mortuum in feria ſexta, & in die Dominica reſurrexiſſe. Cap. 50. num. 10. 20 21. & 23.
66. Reſurrexit autem ſecundum B. Epiphanium viceſimoſecundo die Martij, in quo erat æquinoctium vernũ. Cap. 75. num. 11.
✠ Ad idem. Vi. ſupr. num. 45.
67. Secundum Euſebium Cæſareen. reſurrexit Chriſtus die uiceſimoquinto Martij. Cap. 75. num. 14.
68. Chriſtus ſua paſſione veterem hominem, & ſua reſurrectione nouum ſignificauit. Cap. 45. num. 7.
69. Traditio eſt, Chriſtum media nocte uenturum ad iudicium. Cap. 47. num. 17.
70. Chriſtus factus eſt eccleſiæ ſemel Paſcha in hac mortali vita, & iterum fiet illi Paſcha in alia uita, ſed multo clarius & perfectius. Cap. 82. num. 11.
1. CIBORVM differentiæ & mutationes ſumuntur a media nocte. Cap. 93. num. 11.
✠ CIRCA, dictio addita horæ aut tempori, hoc denotat, quòd licet aliquid factum ſit parum ante vel poſt illam horam aut tempus, rectè tamen dici poſſit factum circa illam horam aut tempus. Vi. inf. Fere. 1.
✠ CIVITATVM, aut locorum catalogus intra latitudinẽ uiginti & vnius graduum, a triceſimoſexto ſcilicet vſque ad quinquageſimumſextum incluſiue. Vi. ſup. Catalogus. 1.
✠ CLAVES ſcientiæ, & iuriſdictionis habebant ſacerdotes Iudæorum, non quidẽ quales habent ſacerdotes nouæ legis. Vi. inf. Iudæi. 21.
1. CLERICI nihil aliud quàm dominum Ieſum Chriſtum habere debent. Cap. 24. num. 17.
2. Et in nullo ab adminiſtratione diuina auocari debent. Ibi. num. 18.
3. Clerici peregrini poſſunt ſimul mane dicere omnes horas uſque ad Veſperas incluſiue, & poſtea facere iter ſuum. Cap. 26. num. 5.
4. Idem de Clericis curialibus cenſeri poteſt. Ibi. num. 6.
5. Idem ſeruant ſecundum Hoſtien. & Doct. D. Papa, Cardinales, & Epiſcopi pro magna parte, & multi alij etiam inferiores recitantes mane vſque ad Nonam incluſiue. Ibi. num. 7.
1. COLLATIO quid ſignificet. Cap. 38. num. 10.
2. Vnde dietæ ſint vulgari ſermone Collationes in ieiunijs. Ibi. num. 9.
✠ COMESTIO, quæ mane fit, eſt prandium. Vi. inf. Prandium. 1.
✠ Quæ autem fit veſpere, eſt cena. Vi. ſup. Cena. 1.
1. Comedere mane ante Tertiam non eſt in uſu apud ſanctam eccleſiam. Cap. 32. num. 13.
2. Comeſtio meridiana a quibuſdam reprehenditur, ſed neſcio, an recte. Cap. 31. num. 3.
3. Nam comedendi horam eſſe ſextam extra ieiunia, probatur multis auctoritatibus, Ibi. num. 4. & ſeqq.
4. Antiqui longe tardius accedebãt ad comeſtionem, quàm nunc nos facimus. Ibi. num. 2.
✠ Comedebant enim quotidie ueteres ad nonam. Vi. inf. Nona. 1.
✠ Ieiunantes comedere debent ad ueſperam. Vi. inf. Ieiunium. 8.
✠ Comeſtio in diebus ieiunij erat ad nonam, In diebus communibus ad ſextam poſt Miſſam. Vi. inf. Miſſa. 33.
✠ In diebus Dominicis & feſtis erat ſimiliter ad ſextam, non ad tertiam. Vi. Ibi. 34.
✠ Comeſtio, quæ hodie fit in ieiunijs eſt uere prandium non cena. Vi. inf. Ieiunium. 22.
✠ Nam hodie in ieiunijs tranſlata eſt horæ comedẽdi a nona in meridiem. Vi. inf. Horæ. 16.
✠ Comeſtio quæ fit ad nonã, eſt potius cena quàm prandium. Vi. inf. Nona. 4.
✠ Secundum Micrologum comedi[illegible] ad nonam cum dicitur Miſſa ad ſextam, & come-

& comedimus ad veſperam cum dicitur Miſſa ad nonam. Et ſecundum B. Clementem Rom. ieiunandum eſt vſque ad ſextam cum ſumitur mane euchariſtia; cum vero ſumitur tertia aut quarta hora, ieiunandum eſt vſque ad veſperam. Sed hæc vſu recepta non ſunt. Vi. inf. Miſſa. 55. & ſeqq.

✠ Comeſtio moderata dici poteſt ieiunium latè ſumptò ieiunij vocabulo. Vi. inf. Ieiunium. 5. & ſeq.

5. Comedere ſemel in die eſt Angelorum, bis hominum, frequentius brutorum. Cap. 36. num. 20.

6. Aliqui inter veteres Romanos comedebât non ſolum bis, ſed etiam ter & quater in die. Ibi. num. 19.

✠ Comedendi horæ appellantur canonicæ. Vi. inf. Horæ canonicæ. 52.

7. Comeſtioni nō ſomnus neque cubile ſuccedere debet, ſed oratio, & ſacrarū lectio ſcripturarum. Cap. 26. num. 31.

1. COMMVNIO neceſſaria, quæ de corpore exeuntibus fit pro viatico, nulli vnquā denegatur. Cap. 30. num. 11.

✠ Communionē ſumpturi debent eſſe ieiuni a media nocte. Vi. inf. Ieiunium. 29.

2. Communicans in feria quinta Cœnæ Domini, vt liberius poſſit in die ſancto Paſchæ comiſſationibus, & ludis indulgere, male agit. Cap. 26. num. 73.

✠ A communione abſtinendum eſt in Paraſceue maioris hebdomadæ. Vi. inf. Paraſceue. 9.

3. Sacerdotes quandoque laica communione communicare debent, ſcilicet in feria quinta, & Sabbatho maioris hebdomadæ. Cap. 30. num. 5.

✠ COMMVNIONES in Miſſa cātari cœperunt ex inſtituto Cæleſtini, & B. Gregorij. Vi. inf. Introitus. 1.

1. COMPLETORIVM vnde ſic appelletur. Cap. 17. num. 1.

2. Quare incipiat a lectione breui. Ibi. nu. 2.

3. Secundum aliquos in prima noctis vigilia exſolui debet. Ibi. num. 3.

4. Secundum Amalarium celebratur in tertia noctis parte ex ſeptem partibus noctis, quæ tertia pars vocatur conticiniū. Cap. 19. num. 18.

5. Secundum Canoniſtas eſt vna ex vigilijs nocturnis. Cap. 17. num. 30.

✠ Eſt vna ex vigilijs nocturnis, & de officio nocturno ſecūdum eoſdem, & Roſellam. Vi. inf. Matutinum. 13. & ſeq.

✠ Eſt (inquam) ſecundum Canoniſtas vna ex vigilijs nocturnis, ſeu ex horis canonicis nocturnis; Sed falſo. Vi. inf. Vigiliæ. 12.

6. Cenſetur autem eſſe hora nocturna per quamdā iuris fictionē. Cap. 19. nu. 26.

7. Quo modo etiam Veſperæ cenſentur eſſe hora nocturna. Ibi. num. 27.

✠ Quod autem Completorium ſit ex quattuor noctis vigilijs ſecundum Amalariū, id quodam modo recte exponitur. Vi. inf. Vigiliæ. 14.

8. Completorium in duodecima diei hora parum ante occaſum Solis exſolui debet. Cap. 16. num. 29.

9. Secundum communem opinionem. Cap. 18. num. 1. & 5.

10. Conuenit enim illi duodecima hora. Cap. 21. num. 1. 2. & 21.

✠ Et Completorium eſt Duodecima hora. Vi. inf. Duodecima. 4.

✠ Et ita appellatur a Smaragdo abbate. Vi. Ibi. 5.

✠ Completorio, & Primæ aſſignatæ ſunt vltima & prima diei horæ. Vi. infr. Prima. 7. & 10.

11. Secūdum Archidiaconum licet Completorium deputetur huic diei quaſi complens ipſum, non tamen cantatur in hoc die, ſed poſt finē eius in principio ſequentis. Cap. 17. num. 29.

12. Et dicitur cantari in principio ſequentis ſecundum computationem canonicam. Cap. 19. num. 23.

✠ Generaliter enim, & per ſe eſt de die præcedenti, ſed per accidens eſt de ſequenti, ſuperueniente ſcilicet maiori feſto. Vi. inf. Veſperæ. 18.

✠ Et includitur in ſollemnitate alicuius feſti etiam poſt ſecundas Veſperas. Vi. inf. Dies. 87.

13. Completorium eſt finis diei eccleſiaſtici, Matutinum vero eſt principium. Cap. 18. num. 18.

✠ Inter horas canonicas Completorium vltimo loco eſt numerandum. Vi. infr. Matutinum. 19.

14. In eccleſijs clericorum ſæcularium immediate poſt Veſperas decantatur. Cap. 25. num. 5.

✠ Quare Veſpere recitare Completorium ſimul cum Veſperis non eſt malum. Vi. inf. Horæ canonicæ. 45.

Et quan-

✠ Et quãdo Completorium immediate dicitur poſt Veſperas, ſemel tãtũ dicitur oratio Dominica. Vi.inf. Oratio Dñica.4.

✠ Quando autem Completorio finito immediate dicitur Matutinum, omnes orationes, ſcilicet Pater noſter, Aue Maria, & Credo, ita integre dicuntur, & duplicantur, ac ſi hæc duo officia non continuarentur ſimul. Vi.Ibi.5.

✠ Completorium ſub Veſpertini officij nomine late ſumpto comprehenditur. Vi. inf. Matutinum. 10.

15. Et eo Chriſti ſepultura repræſentatur. Cap.18. num.2.& 6.

16. Licetquidam eam repræſentari dicãt Veſperis. Ibi. num. 8.

✠ Completorium non erat ſpecifice,& explicite cognitũ ab initio. Vi.inf.Prima.9.

✠ Neque tempore B. Auguſtini, ſaltem ſub hoc nomine. Vi.ibi.12.

✠ Etſi tamen non ſpecifice nominatum, videtur tactum ab antiquis ſanctis patribus. Vi.ibi.14.

17. Ipſumque videtur commemorare B. Baſilius. Cap.14. num.17.

✠ Et eius expreſſam mentionem faciunt hi. Vi.inf. Prima.15.

✠ Completorium poſtea adinuentũ, fuit horis canonicis adiunctum. Vi. ibi.11.

✠ Prima & Completorium in multis conueniunt, & fuerunt adinuentæ poſt alias quinque horas. Vi.ibi.8.

1. CONCESSIONE alicuius actus expreſſe facta, ea omnia tacite intelliguntur cõceſſa, ſine quibus ille actus bene explicari non poteſt. Cap.66. num.21.

✠ CONCVBIVM appellatur nox intempeſta, quòd fere omnes tunc cubent. Vi. inf. Nox. 14.

✠ CONFESSIONE nõ præmiſſa poteſt in aliquo caſu Miſſa celebrari. Vi. infr. Miſſa.72.

✠ Priuilegium audiendi confeſſiones nulla poteſt induci conſuetudine. Vi.inf. Priuilegium.3.

1. CONIECTVRIS non eſt opus, vbi eſt expreſſa auctoritas textus. Cap.57.nu.9.

✠ CONIVNCTIONES aliæ pro alijs poſitæ inueniuntur. Vi.inf. Et.1.

1. CONSCIENTIA etiã erronea obligat. Cap.27. num. 16.

1. CONSEQVENS qui vult, vult omne neceſſarium antecedens. Cap.41.num.22.

1. CONSVETVDO laudabilis, & mos patriæ ſeruandus eſt. Cap.24. num.14.

2. Conſuetudo generalis ſeruanda eſt. Cap. 39. num. 15.

3. Conſuetudines eccleſiaſticæ diligenter ſeruandæ ſunt, quia parem omnino vim obtinent cum iure ſcripto. Cap. 41. num.17.

4. Conſuetudo non minus quàm lex vigorẽ habet. Cap.30. num.1.& 6.

5. Obtinet vim legis, & æque ac ius ſcriptum obligat. Cap.41. num.12.

6. Eſt optima legum interpres. Ibi.nu.13.

7. Conſuetudo diuino cultui fauorabilis eſt extendenda. Ibi.num.16.

8. Conſuetudo cenſetur obligare ad mortale, quando viri prudentes ita exiſtimant. Ibi.num.17.

9. Conſuetudo generalis non indiget probatione. Ibi.num.19.

10. Dicitur autem generalis, quando omnes ita exiſtimant. Ibi. num.18.

11. Conſuetudo, quæ eſt contra ius, probari debet. Ibi.num.25.

✠ Doctori alicui excellenti aſſerenti conſuetudinem, ſtari debet. Vi.inf. Doctori. 1. & ſeqq.

✠ Nulla conſuetudine induci poteſt priuilegium audiendi cõfeſſiones. Vi.inf. Priuilegium.3.

✠ Conſuetudo loquendi attendenda eſt. Vi.inf. Vſus. 1. & ſeqq.

1. CONSVLTATIO non eſt de impoſſibilibus. Cap.63. num.17.

✠ CONTICINIVM appellatur nox intẽpeſta, quòd fere omnes tunc taceant. Vi.inf. Nox.14.

✠ Ab Hugone de S. Vict. appellatur prima pars noctis. Vi.ibi.5.

1. CORRECTIO vitanda eſt; quod enim non mutatur cur ſtare prohibetur? Cap. 89. num.4

2. Legum correctio reſtringenda eſt, non ampliãda. Cap.14. num.13.

✠ Et non inducitur ex tacita & præſumpta ratione legis. Vi.inf. Lex.10.

3. Correctio iuris antiqui nõ cenſetur facta, niſi quatenus habetur ex iure nouo in ſenſu directo. Cap.18. num.6.

4. Vel etiam in ſenſu contrario, quando aliàs ius nouum in ſenſu directo nihil operaretur. Ibi. num.7.

5. Et intelligitꝰ de iure antiquo, quod immediate vigebat ante ius nouũ. Ibi.nu.11.

1. CREPVSCVLVM eſt totũ illud ſpatiũ temporis

temporis, quod eſt vel mane ab initio auroræ vſque ad Solis ortum, vel ſero ab occaſu Solis vſque ad initium noctis perfectæ. Cap.9. num.17.

2. Crepuſculum ſignificat dubium, quia dies an ſit etiamnum, an nox, multis eſt dubium. Ibi. num.16.

3. Crepuſculum non eſt idem cum die, vel cũ nocte. Cap.20.num.23.

4. Sed diei, & nocti tamquã inter vtrumque medium adſcribi poteſt. Cap.9. nu. 12.

5. Et nunc diei nunc nocti annumeratur. Cap.20. num.24.

✠ Et dici poteſt & dies & nox propter conuenientiam, quam cum vtroque habet. Et quia in medio exiſtens, vtrũque participat. Vi.inf. Diluculum.4.& ſeq.

6. Quare tamquam medium quiddam inter diem & noctem, facile attribui poteſt vel diei, vel nocti, quonis cumque modo, ſiue præcedenti, ſiue ſubſequenti. Cap. 88. num. 12.

7. Crepuſculo durante intelligi poteſt eſſe dies,& Sol. Cap.93.num.6.

✠ Dici etiam poteſt eſſe media nox. Vi.inf. Medium.5.

8. Crepuſculum adſcribitur potius diei quàm nocti, ſi id præſertim ſuadeat mitior interpretatio. Cap.93.num.9.

✠ Ab initio crepuſculi matutini ſumi poteſt initium diei artificialis. Vi.inf. Dies.4.

✠ Et quando finit crepuſculum veſpertinum, tunc perfecte finit dies, & eſt occaſus Solis. Vi.ibi.13.

✠ Crepuſculo matutino eſt mane. Vi.inf. Mane.2.

9. Crepuſculum matutinum non ita ligat diẽ cum nocte ſicut veſpertinum. Cap. 20. num. 21.

10. Crepuſculum matutinum & veſpertinum ſunt omnino æqualia. Cap.95.num.5.

11. Et ſingula crepuſcula pro vna hora inæquali computantur. Cap.9.num.19.

12. In Italia numquam minus quàm vnã horã cum dimidia continent. Ibi.num.18.

13. Linea crepuſculina æquidiſtat ab horizõte per decẽ & octo gradus. Cap.39.nu.5.

14. Secundum opinionem magis communẽ. Cap.40. num.7.

15. Sed ſecundum aliquos Magiſtros extẽditur vſque ad triginta gradus ſub horizonte. Ibi.num.8.& cap.91. num.14.

16. In dictis autẽ decem & octo gradibus pertranſeundis Sol immoratur plus ſemper quàm per vnam horam,& quintam partẽ alterius. Cap.39. num.6.

17. Crepuſculorum duratio varijs modis inueſtigari poteſt. Cap.95. num.1.

18. Sed modus facilior eſt qui deſcribitur. Ibi. num. 2. & 3.

19. Qui etiam exemplo declaratur. Ibi.nu.4.

20. Et figura oſtenditur. Ibi.num.9.

✠ Tabulam durationis crepuſculorum a 36. gradu eleuationis poli vſque ad 56. incluſiue iuxta determinationem decem & octo graduum ſub horizonte. Vi.inf. Tabulam.5.

1. CRVCIS ſuppliciũ duri⁹ erat alijs ſupplicijs,qa diutius cruciabat. Cap.65.nu.7.

2. Et nihil fuit peius cruce inter omnia genera mortium. Ibi. num.8.

3. Non nulli aſſerunt,Romanos non Iudæos inferre fuiſſe ſolitos crucis ſupplicium. Cap.61.num.10.

4. Sed probatur, etiã Iudæos idem ſuppliciũ ſæpius in reos decreuiſſe. Ibi. num. 12.

5. Cur Chriſtus ſibi ipſe crucem portare fuerit coactus. Cap. 64. num. 5.

6. Cur etiã Simon Cyrenæus angariatus fuerit ad eamdẽ crucẽ portandã. Ibi. nu.6.

7. Crucifixorum corpora in eadem die ſepeliẽda erãt apud Iudæos ex præcepto Dei, Cap.65. num.4. & cap.66. num.24.

8. Quod præceptũ pro Chriſto ſpecialiter latũ fuiſſe cenſendũ eſt. d.Cap.65. nu.5.

9. Intelligebatur autem in eadem die, non in qua crucifigebãtur, ſed in qua moriebantur in cruce. Ibi. num.6.

10. Diem crucifixionis Ieſu Chriſti quicumque inueſtigare nituntur, non incipere debent computationem ab initio mũdi. Cap.63. num. 15.

11. Diem dictum crucifixionis Ieſu Chriſti non fuiſſe feſtum Paſchæ, ſed Vigiliam Paſchæ, multæ coniecturæ probare vidẽtur. Cap.60. num.3. & ſeqq.

12. In contrarium fuiſſe feſtum, & Lunam decimamquintam, probatur multis coniecturis. Cap.61. num. 1.6.& 8.& cap. 62.num.1. & 11.

13. Et probatur etiam teſtimonijs multorum patrum. d.Cap.62. num. 2. & ſeqq.

✠ Longeque conuenientius dicitur Chriſtus crucifixus in feſto die Paſchæ,quàm in vigilia Paſchæ. Vi.ſup. Chriſtus.31.

14. Hora crucifixionis Ieſu Chriſti habet difficultatem non paruam. Cap.22. num. 1. & 24.

Quidam

15. Quidam ex antiquis, & ex recentioribus dicunt fuiſſe tertiam, quidam ſextam. Cap.23. num.12.
16. Horam tertiam dicunt hi. Ibi. num.13.
17. Sextam hi. Ibi. num.14.
18. Crucifixum fuiſſe Chriſtũ hora tertia declaratur multis modis. Ibi.nu.2.& ſeqq.
19. Fuit enim crucifixus hora tertia cõpleta, & ſexta iam incepta. Cap.22.num.2.
20. Vel fuit crucifixus hora media inter tertiã & ſextam. Ibi. num. 22.
✠ Crucifigi non decuit Chriſtũ in media nocte, ſed in meridie. Vi.ſup.Chriſtus.24.
✠ CVRIALES clerici poſſunt ſimul mane dicere omnes horas. Vi.ſup. Clerici.4.
1. CVRSITATIONES Carniſpriuij olim ad oſtenſionem virium, nunc ad lucrum militum apparitorum exercentur. Cap. 80. num.8.
✠ CVSTODIÆ noctis erant quattuor, in quas nox diuidebatur. Vi.inf.Nox.3.
1. CYCLOS habere perpetuos ac ſempiternos, perfectos & exactiſſimos ad Paſchæ celebrationem, ſanctæ Chriſti eccleſiæ militanti non conuenit, neque expedit. Cap.82. num.10.

D

1. DEBITOR ſoluens ante tempus nõ poteſt ſe liberare, ſi tempus adiectum ſit non in ſolum fauorem debitoris, ſed etiã creditoris. Cap.16. num. 10.
✠ DEFECTVS noſtrorum temporum, quibus non ſolum merita, ſed etiam corpora ipſa hominum defecerunt, non patitur diſtrictionis antiquæ manere cenſuram. Vi.inf. Tempus. 19.
✠ DEFVNCTORVM Miſſa canitur poſt Matutinũ, aut Primã. Vi.inf. Miſſa.62.
✠ Et celebratur conuentualiter etiam quòd aliàs fiat officium de feſto vel de feria. Vi. ibi.63.
✠ In multis eccleſijs quolibet veſpere dici ſolet vnus Nocturnus defunctorum ſine Laudibus. Vi.inf. Nocturni. 15.
1. DETERMINATIO vna reſpiciens plura determinabilia debet pariformiter determinare. Cap.39. num. 19.
1. DIES artificialis pluribus modis definiri poteſt, vel quando Sol in ſuo corpore eſt ſuper terram, vel quando in ſuis radijs. Cap.9. num. 14.
2. Diem vulgus omne appellat præſentiã Solis ſuper terram. Cap.91.num.12.
3. Diei artificialis initium duplex eſt. Vnum ab aurora, Alterũ ab ortu Solis. Cap.9. nu.12.& cap.15.nu.18. & cap.16.nu.21.
4. Sumi enim poteſt dictũ initiũ & a crepuſculo, & ab ortu Solis. Cap.21.nu.25.
✠ Id eſt ſumi poteſt & ab initio crepuſculi matutini, & a fine: Crepuſcula enim & diei & nocti tamquam inter vtrumque media adſcribi poſſunt. Vi.ſup. Crepuſculum. 4. & ſeqq.
5. Dies igitur artificialis incipit non ſolum quando Sol in ſuo corpore oritur, ſed etiã multo ante cum lux emicare proſpicitur in Oriente. Cap.90.num.10.
6. Et vno modo incipere dicitur ab auroræ initio. Cap.6. num. 27.
7. Alio modo ab ortu Solis. Ibi.num.33.
8. Ita quòd vſque ad ortũ Solis dicatur nox. Ibi. num.28.
9. Immo & media nox. Ibi.num.29.
10. Pro Miſſis priuatis celebrandis non ab ortu Solis, ſed ab aurora, diei initium ſumitur. Cap. 39. num. 2.
11. Et ab aurora ſumendum eſt ijs qui agendi initium conſiderant. Cap. 9. num. 20.
✠ Operarij diẽ ſibi auſpicantur ad minus ab ortu Solis. Vi.inf. Operis.8.
✠ Dies cẽſetur completus Veſperis. Vi. inf. Veſperæ. 17.
12. Sed non finitur ſecundum veritatem niſi per occaſum Solis. Cap. 19. num. 35.
13. Et tunc perfecte finit dies, & eſt occaſus Solis, quando finit crepuſculum veſpertinum. Cap.93. num.4.
✠ Tabulam quãtitatis dierum artificialium elaborauit Ioan. de Monte Regio. Vi. inf. Tabulam. 1.
✠ Dies artificialis tãtus eſt in vno pũcto Zodiaci, quantus eſt in altero puncto æquidiſtante a Tropicis in altera parte Zodiaci. Et rurſus quãtus eſt dies in dictis duobus punctis, tanta eſt nox in alijs duobus oppoſitis. Vi.inf. Sol.4. & ſeq.
14. Diei artificialis, ſeu noctis quantitate habita, reliqua ſingularum horarum puncta facile inueniuntur. Cap.94. num. 1.
15. Quod exemplis manifeſtatur. Ibi.num. 6.& ſeqq.
16. Dies totus diuiditur in mane & veſpere ſecundum quoſdam: Et ita mane durat vſque ad meridiem, a meridie vero incipit veſpere. Cap.8.num.13.
17. Secundũ alios diuiditur in mane, meridiẽ, & ſupremum. Et mane durat vſque ad horam poſt tertiam, meridies vſque ad

horam ante nonam. Ibi. num. 14.
18. Dies diuidebatur antiquitus apud hebræos in quattuor partes, & ſingulæ partes ab hora in fine poſita nominationem ſumebant. Cap. 20. num. 8.
19. Et ſimiliter apud antiquos pro horis canonicis in quattuor æquales partes diuidebatur: quemadmodum nox pro vigiliis: Et quælibet pars ab hora in fine poſita nominationẽ ſumebat. Cap. 21. nu. 3. 11. 15. & ſeqq.
✠ Ad idem. Vi. inf. Horæ canonicæ. 23.
20. Dies quilibet artificialis in duodecim horas inæquales apud omnes diuiditur. Cap. 21. num. 20.
21. Dies (inquam) quilibet, & nox quælibet ita diuiditur. Cap. 9. num. 1. & 4.
22. Quòd ſi computentur etiam crepuſcula, cuiuſque diei artificialis horæ erunt quattuordecim. Ibi. num. 11.
23. Dies naturalis conficitur ex vna Solis integra, & cõpleta circumlatione. Cap. 59. num. 13.
✠ Et diuiditur in vigintiquattuor partes per horas æquinoctiales. Vi. inf. Horæ. 1.
24. Dierũ varias ſupputationes & inchoationes multi auctores pertractant. Cap. 92. num. 5.
25. Qui dies pro diuerſitate factorum & cauſarum diuerſimode incipere, & finire cẽſentur. Ibi. num. 3.
26. Et diuerſæ nationes diuerſimode eos computare ſolebant. Ibi. num. 2. & 6. & cap. 91. num. 4.
✠ Arabes diei initium faciũt a meridie. Vi. ſup. Arabes. 1.
✠ Et ita etiã computant Aſtrologi. Vi. ſup. Aſtrologi. 1.
✠ Babylonij, & Perſæ diei initium faciunt ab ortu Solis. Vi. ſup. Babylonij. 1.
✠ Græci a mane. Vi. inf. Græci. 1.
✠ A primo enim mane diei initium facit eccleſia græca. Vi. inf. Miſſa. 74.
27. Romani a media nocte dies computare ſolebant. Cap. 52. num. 1.
✠ Iudæi computant a Veſpera. Vi. inf. Iudæi. 23.
28. Ita enim dies cõputare præceptũ illis fuit, non quantum ad omnia, ſed quantum ad ſollemnitatũ dumtaxat celebritates. Cap. 44. num. 5.
29. Vnde dies ſollemnitatum apud hebræos a veſpera in veſperam celebrabantur. Cap. 67. num. 12. & cap. 70. num. 14.
30. Tribus autem modis computabatur dies naturalis apud Iudæos. Ab ortu Solis ſecundum naturam ipſorum dierum. Ab occaſu ſecundum ſollemnizationẽ feſtorum. A media nocte ſecundum communem vſum loquendi. Cap. 87. num. 5. & cap. 89. num. 14. & 16.
31. Quidam inquiunt, dies naturales apud Iudæos cõmuni reputatione cœpiſſe a mane. d. Cap. 89. num. 1.
32. Sed id falſum eſt. Ibi. num. 2. & 12.
33. Nam in communi vſu loquendi dies computabantur apud Iudæos & apud ſacras litteras a media nocte. Cap. 88. num. 1.
34. Vnde ſimpliciter dicendum eſt, quòd dies naturalis ſecundum communem reputationem, & vulgarem loquendi vſum curriт a media nocte. Cap. 20. num. 29. & cap. 87. num. 2.
35. Quod procedit etiam in interpretandis ſacris ſcripturis. d. Cap. 87. num. 9.
36. Et etiam apud Iudæos. Ibi. num. 22.
✠ Dierum enim naturali diſtinctio eſt, vt veſperam diei præcedenti coniungamus. Vi. inf. Veſpera. 25.
37. Naturaliter igitur a media nocte dies naturalis computari debet ſecundum communem reputationem. Cap. 90. num. 1.
38. Nam diei principiũ ab aliquo puncto maxime noto capere oportet ſecundum naturam. Ibi. num. 2.
39. Diei autem puncta maxime certa, ex quibus initium diei capere poſſumus, quattuor ſunt, ortus Solis, occaſus, meridies, & media nox. Ibi. num. 3.
40. Et initium diei naturalis non eſt ſumendum ſecundum naturam ab occaſu Solis. Ibi. num. 4.
41. Neque ab ortu. Ibi. num. 7. & 9.
42. Neque a meridie, ſed a media nocte. Ibi. num. 13.
43. Quare dies computare a media nocte magis naturale eſt, quàm aliunde. Cap. 92. num. 4.
44. Et dies naturalis a media nocte ſecundum naturam inchoandus eſt. Cap. 91. nu. 1.
45. Ac ita habet, & habuit ſemper vſus communis. Ibi. num. 16.
46. Eccleſia etiam diem cõputat a media nocte. Cap. 92. num. 7. & 11.
47. Quod intelligendum eſt non ſimpliciter quoad omnia, nam in pluribus diem inchoat ab occaſu Solis. Ibi. num. 12.
48. Sed quoad quædã, ſcilicet quoad ieiunia, & cibo-

& ciborum differentias, diem eccleſia inchoata media nocte. Ibi. num. 13. & cap. 43. num. 7. & cap. 91. num. 2.

49. Nam dies naturalis ſecũdum eccleſiã Romanam incipit magis ab occaſu Solis, quàm a media nocte. d. cap. 91. num. 5.

50. Et dies eccleſiaſticus quantum ad celebrationẽ diuinorum officiorũ currit a veſpera in veſperam. Cap. 18. num. 10.

✠ Et ita incipit ſecundum computationem canonicam. Vi. inf. Veſpera. 26.

51. Dicitur quidem quòd pro horis canonicis dies naturalis computatur a mediæ nocte. Cap. 25. num. 2.

52. Sed hoc addi debet, quòd pro Matutino incipit dies a veſperis præcedentis diei. Ibi. num. 3.

✠ Diei autem eccleſiaſtici principiũ eſt Matutinum, finis vero Completorium. Vi. ſup. Completorium. 13.

53. Quantũ igitur ad eccleſiaſticũ officiũ dies naturalis ita currit, vt nox præcedat, dies autẽ artificialis ſequatur. Cap. 43. nu. 1.

54. Et incipit a Veſperis. Ibi. num. 3.

55. Incipit a veſpera, vel ab occaſu Solis quãtum ad officium diuinum; ſed quantum ad ieiunia incipit a media nocte. Cap. 26. num. 28.

56. Et ſimiliter dies feſtus a media nocte incipit, quantũ ad ieiunia, & cõem populorũ morem, præſertim in ceſſando ab operibus ſeruilibus. Cap. 47. num. 14.

57. Licet quantum ad celebritatem officij incipiat a veſpera. Ibi. num. 15.

58. Dies qui a veſpera ſupputatur, inter alias ſupputandi rationes dicitur eccleſiaſticus. Cap. 43. num. 5.

59. Competebat quidẽ etiã Iudæis huiuſmodi ſupputatio in veteri lege quantum ad eorum ſollemnitates. Ibi. num. 10.

60. Sed nobis regulariter dies currunt ab occaſu, Iudæis contra regulariter currebant ab ortu. Ibi. num. 2.

61. Et ſpecialiter in ſollemnitatibus celebrandis currebant illis dies ab occaſu. Ibi. num. 13.

62. Dies enim naturales ab initio mundi a mane procedebant in mane. Ibi. num. 17. & ſeqq.

63. Ita vt dies artificialis præcederet, & nox ſequeretur. Cap. 20. num. 20.

✠ Naturalis enim ordo poſtulat diem ac noctem dicas potius, quàm retrorſum. Vi. inf. Lux. 2.

64. Dies item primus in creatione mundi ſine vllo diluculo, aut aurora præcedente incœpit. Cap. 89. num. 7.

✠ Et quamuis ſecundum Thaletem Mileſium nox præceſſit diem, non dies noctẽ; Id tamen intelligendum eſt non de nocte proprie dicta, ſed improprie, de materia ſcilicet informi, & tenebroſa. Vi. inf. Nox. 9. & ſeq.

65. Dies igitur naturales ab initio creationis mundi vſque ad Chriſti reſurrectionem ita currebant, vt dies noctem præcederet. Cap. 44. num. 8.

66. Poſt Chriſti vero reſurrectionem ita procedũt, vt nox diem præcedat. Ibi. nu. 9.

67. Et diei initium ab occaſu Solis habeatur. Cap. 19. num. 20.

68. Quod myſterio congruit. Cap. 44. nu. 10.

69. In nouo etenim teſtamento nõ ſequimur in computatione dierum naturalium ordinem creationis, ſed potius recreationis; & iccirco noctem diei præmittimus, quia a tenebris peccatorum tranſimus ad lucem gratiæ. Ibi. num. 4.

70. Huiuſmodi autẽ dierũ naturaliũ mutatio facta eſt in Chriſti reſurrectione. Nam prius dies præcedebat noctẽ, & poſtea nox præcedit diem. Cap. 45. num. 1.

71. Quamuis B. Auguſt. in die Paraſceues dictã mutationẽ factã exiſtimet. Ibi. nu. 2.

72. Nam dies mortis, ſeu ſepulturæ Chriſti ſecundum ipſum a nocte ſumunt initium. Cap. 48. num. 12.

73. Dies vero creationis mundi a luce. Ibi. num. 13.

74. Per dictam autem dierum naturalium mutationẽ factam in reſurrectione Chriſti ſaluatur tempus trium dierum, & trium noctium mortis Chriſti. Cap. 45. num. 17.

75. Cui tamen ſolutioni non nulla obſtant. Cap. 46. num. 1.

76. Et videtur potius myſtica quàm litteralis. Cap. 48. num. 1.

77. Minus tamen mala eſt, quàm ſolutio cõmunis. Ibi. num. 2. & 11.

78. Difficillimum autem eſt numerum aſſignare dictorum trium dierum, & trium noctium mortis, ſeu ſepulturæ Chriſti. Cap. 50. num. 1.

79. A multis dictus numerus varie aſſignatur. Cap. 49. num. 1. & ſeqq.

80. Duo modi noui aſſignantur a Middelburgenſi. Cap. 50. num. 5. & 8.

81. Dies a Iudæis per Lunas numerabantur. Cap. 89. num.3.
82. Et erant in duplici differentia apud ipſos; quidam ſcilicet legales a veſpera in veſperam, quidam vſuales a media in mediam noctem. Cap. 87. num.34.
83. Euangeliſtæ fere ſemper nominant dies ſecundum computationem vſualem, nō ſecundum legalem. Cap.60. num.2.
✠ Dies hebdomadæ dicebātur prima Sabbathi, ſecūda Sabbathi, tertia Sabbathi. &c. Vi. inf. Hebdomadæ. 1.
✠ Dies Sabbathi in ſingulari, vel dies Sabbathorum in plurali idem ſignificat. Vi. inf. Sabbathum.4.
✠ Prima Sabbathi, vel vna Sabbathi hebræorum more eſt dies Dominica. Vi. inf. Dominica. 10.
✠ Diem dominicam ita appellamus, & feſtiuā ducimus propter Chriſti reſurrectionem. Vi. Ibi.7.
✠ Dierum omnium digniſſima eſt dies Dominica. Vi.ibi.3.
84. Dierum feſtorū officiū antiquitus nō habebat primas Veſperas. Cap.19.nu.21.
85. Sed poſtea factum eſt, vt inciperat a primis Veſperis incluſiue. Ibi. num.29.
86. Et durat ſollemnitas per totum diem ſequentem. Ibi. num.30.
87. Incluſo etiā Completorio. Ibi.num.31.
88. Secundum conſuetudinem, & communē opinionem. Ibi. num.32.
✠ Deſcriptio temporis diei vt plurimum fiebat antiquitus apud hebræos, & apud patres, per horam tertiam, ſextam, & nonā alijs intermedijs omiſſis, tamquā per horas inſigniores, & ſollemniores. Vi.inf. Tempus. 14. & ſeqq.
✠ Et vſque hodie fit quandoque dicta deſcriptio temporis per horas canonicas. Vi. ibi. 17.
89. Diei prima pars eſt aptior & melior rebus gerendis, quàm ſuprema. Cap.9.nu.6.
90. Eſt aptior (inquam) ad laborandū, ad orādum, & ad deuotionem. Cap.26.nu.13.
✠ Vnde apud Chriſtianos feriarum nomine appellati ſunt dies. Vi.inf. Feriæ.1.
91. Dies paſſionis Chriſti occultus eſt nobis. Cap.74. num.24.
92. Huiuſmodi autē occultationis cauſſa affertur ex aliorum ſentētia. Ibi.num.25.
93. Item ex propria. Ibi.num.26. & 28.
94. Dies naturalis quātum ad calculationem æquinoctij verni, aut Lunæ quartædecimæ pro Paſchæ celebratione, commode ſumitur a media in mediam noctem. Cap.91. num. 15.
95. Numerare dies abſque noctium commemoratione in vſu eſt. Ibi. num.13.
96. Quattuor diei puncta reſpōdent quattuor anni punctis, ortus ſcilicet Solis æquinoctio verno, occaſus æquinoctio autumnali. meridies ſolſtitio æſtiuo, media nox ſolſtitio hiberno. Cap.90.num.15.
97. Dicta quattuor diei puncta, ſcilicet ortus Solis, occaſus, meridies, media nox, ſumenda ſunt in qualibet regione ex linea meridiana. Cap.40. num.4.
98. Præterquam vbi polus eſt pro Zenith, in qua ad placitum conſtituenda ſunt. Ibi. num. 6.
99. Dies artificiales, & noctes in quibuſdam regionibus contingunt longiſſimæ per plures Solis circulationes. Ibi. num.3.
100. Vnde fit, vt ibi dies artificiales pauciores ſint quàm apud nos, non autem dies naturales, id eſt Solis paralleli, & circumlationes. Ibi.num.5.
101. Dierum duplicatio, ita vt duo dies pro vno & eodem computentur & nominentur, falſa eſt, & non admittenda. Cap. 19. num.9. & 17.
102. Sed ita vt plures dies duplicentur ad celebrandam aliquam feſtiuitatem, abſque interruptione dierum hebdomadæ, quēadmodum fit in biſſexto, admitti poteſt. Ibi. num. 14.
✠ In anno enim biſſextili duo dies pro vno computantur. Vi.ſup. Biſſextili.1.
103. In numero aliquorum dierum, ſeu in dierum appellatione facienda, vtraque extrema computanda ſunt. Verbi gratia cum dicitur, Die tertio poſt Kalend. vel Die tertio ante Kalend. & ipſæ Kalendæ, & dies qui deſcribitur computantur, vt ſic trium dierum ratio conſtet. Cap. 73. num.18.
104. Dies idem apud veteres Romanos pluribus modis deſcribebatur. Verbi gratia in die tertio Ianuarij dicebant, Tertio Non. Ianuar. ſeu (quod idem eſt) Tertio ante Non. Ianua. & ante diem tertium Nonarum Ianua. Item dicebant, Die tertio poſt kalend. Iannar. & Poſt diem tertium kalendarum Ianuar. Ibi. num.17.
1. DIFFICVLTAS ſacratū litteratū debet efficere, vt potius fateamur inſcitiam, & imbecil-

imbecillitatem noſtram, quàm vt contra illas muſſitemus. Cap. 23. num. 16.

1. DIGNIVS tranit ad ſe minus dignum. Cap. 24. num. 22.

1. DILVCVLVM omne poſt ſextam noctis horam incipit, quando primū galli canūt, ſecundū Euthymium. Cap. 46. num. 3.

2. Immo ſecundum ipſum tunc proprie Sol nobis oriri dicitur. Ibi. num. 13. & 22.

3. Quæ tamen abſurda ſunt. Ibi. num. 14.

4. In diluculo & crepuſculo dici poteſt & dies & nox propter conuenientiam quam cū vtroque habent. Cap. 47. num. 20.

5. Et quia in medio exiſtentia vtrumque participant. Ibi. num. 22.

6. Diluculum tempore reſurrectionis Chriſti in Hieruſalem non incœpit prius quàm per horam, & dimidiam fere ante ortum Solis. Cap. 46. num. 1.

✠ DISPENSARE aliquem in vno caſu particulari eſt minus quàm legem ferre cōmunem, & vniuerſalem. Vi. inf. Lex. 7.

✠ DISTRVS menſis apud Macedones eſt idem penitus cū noſtro Martio. Vi. inf. Menſis. 11.

1. DIVERSIS ex rebus aut principijs non fit illatio. Cap. 26. num. 29.

2. Diuerſorum enim diuerſum eſt iudicium, & ex diuerſis (vt dictum eſt) non fit illatio. Cap. 27. num. 13.

1. DOCTORI alicui excellenti aſſerenti ita eſſe conſuetudinem, ſtari debet. Cap. 42. num. 21.

2. Licet Nauarrus contrarium ſentiat. Ibi. num. 22.

3. Poteſt tamen probatio in contrarium admitti. Ibi. num. 25.

1. DOMINICA dies ſicut fuit prima dies creationis mundi, ita prima fuit redemptionis, & innouationis ſeculi. Cap. 85. num. 4.

2. Et quemadmodum fuit prima dies antiqui ſtatus, ita fuit prima noui. Cap. 45. nu. 3.

3. Et tenet primatū in diebus omnibus. Ibi. num. 4. 9. 14. & ſeqq.

4. Et in ea primum gratia noui teſtamenti illuxit. Ibi. num. 5. & 10.

5. Et præcipua myſteria in ea facta ſunt. Ibi. num. 19.

6. Dominicā diem quam celebrat eccleſia ob reſurrectionem Chriſti, fatetur eſſe primam diem hebdomadæ, in qua etiā creatus eſt mundus. Cap. 59. num. 11.

7. Eamque ita appellamus & feſtiuā ducimus propter reſurrectionē Chriſti. Cap. 50. num. 12.

✠ Quā ſemper in lætitia propter dictā Chriſti reſurrectionem recolere debemus. Vi. inf. Sexta. 3.

8. Dominica dies ob id principaliter cōſecrata eſt, quia in ea Chriſtus reſurrexit, non quia in ea primum apparuit poſt reſurrectionem. Cap. 46. num. 21.

✠ Nam in ea die Chriſtū reſurrexiſſe certiſſimum eſt. Vi. ſup. Chriſtus. 65.

9. Dominicæ diei initium a veſpere Sabbathi incipit. Cap. 43. num. 9.

✠ Paſcha in die Dominica celebrandum eſt. Vi. inf. Paſcha. 48.

10. Dominica dies dicitur prima Sabbathi, vel vna Sabbathi hebræorū more. Cap. 50. num. 13. & 15.

✠ Dicitur (inquam) hebræorum appellatione vna Sabbathorum. Vi. inf. Vna. 1.

1. DVODECIMÆ horæ canonicæ fit mentio per B. Athanaſium. Cap. 12. nu. 20.

✠ Duodecima autem appellantur Veſperæ. Vi. inf. Veſperæ. 8.

2. Nam duodecima hora ſunt Veſperæ. Cap. 17. num. 7. 26. & ſeq.

3. Sed a Smaragdo abbate accipitur Duodecima pro Completorio. Cap. 15. nu. 13.

✠ Et ſecundum communem duodecima diei hora eſt Completorium. Vi. ſup. Completorium. 8.

4. Quare Duodecima hora eſt Completoriū. Cap. 19 num. 6.

✠ Duplicatio dierum an ſit admittenda. Vi. ſup. Dies. 101. & ſeq.

E

1. EDITIO vulgata, & vetus bibliorum ſola pro auctentica habetur. Cap. 46. nu. 24.

2. Eius auctoritas, aut vltimi Marci capitis, non poteſt amplius in dubium reuocari. Cap. 50. num. 14.

1. EFFECTVS maior maiorem cauſſam requirit, & minor minorē. Cap. 70. nu. 10.

✠ Effectus ceſſat ceſſante cauſſa. Vi. ſup. Cauſſa. 1.

1. EPIICIÆ virtus dictat, in aliquo caſu nō eſſe ſeruādum præceptū. Cap. 42 nu. 4.

✠ EPIPHANIORVM die, id eſt ſexta Ianuarij a quibuſdam orientalibus ſimul celebrabatur natiuitas Chriſti in carne, & apparitio. Vi. ſup. Chriſtus. 7.

1. B. EPIPHANIVS in quarumdam rerum hiſtoria circa tēpus vitæ, & mortis Chriſti fallitur. Cap. 67. num. 4.

EPI-

1. EPISCOPVM decet quotidie Miſſā audire, licet nō præcipiat. Cap.39.nu.11.
✠ Epiſcopo iter faciente celebrari poteſt ante auroram. Vi.inf. Miſſa.20.
✠ Epiſcopi pro magna parte ſecundum Hoſtien. & Doct. dicunt ſimul mane omnes horas. Vi.ſup. Clerici.5.
1. ET, coniunctio multa ſignificat; coniunctioneſque aliæ pro alijs poſitæ inueniūtur. Cap.23.num.5.
1. ETYMOLOGIA vocabuli non præſtat argumentū affirmatiue. Cap.20.nu.19.
1. EVANGELISTÆ non omnia nobis minutatim deſcripſerunt. Cap.69. nu.13.
1. EVCHARISTIA a ieiunis ſumi debet. Cap.56. num.19.
2. Et Euchariſtiæ ſacramentum ieiunis tantum licet offerre, & accipere. Cap. 32. num. 6. 9. & 12.
3. Excepto vno die feriæ quintæ in Cena Domini. Ibi.num.8.& 10.
4. Verum ille mos Cenæ dominicæ abrogatus eſt. Ibi.num.11.
5. Euchariſtia ſumi non poteſt ab eo qui poſt gallicātum, aut poſt mediam noctem bibit. Cap.47.num.2.
✠ Ad hoc autem, quòd quis reputetur ieiunus in ſumptione euchariſtiæ, attendenda eſt cuiuſque eccleſiæ conſuetudo, & conſtitutio. Vi.inf. Miſſa.77.
6. Cur Chriſtus nō ieiunis Diſcipulis euchariſtiam tradidit. Cap.56.num.18.
7. Euchariſtiam ſtatim poſt comeſtionē agni paſchalis inſtitui decuit; & deinde ad alterū dicti agni ſignificatū, immolationē ſcilicet Chriſti deueniri. Cap.57.nu.1.
✠ Euchariſtiæ enim ſacrificiū ſignificabatur ab agno paſchali. Vi.ſup.Chriſtus.18.
8. Et a nullo veteris legis ſacrificio magis exprimebatur, quàm ab agno paſchali. Cap.56.num.4.
9. Comeſtio namque agni paſchalis erat figura, & inſtructio comeſtionis euchariſtiæ. Ibi. num.5.
10. Iccirco decuit, vt poſt comeſtionē agni paſchalis, ſtatim Chriſtus euchariſtiam inſtitueret. Ibi. num.7. & multis ſeqq.
11. Euchariſtiā Chriſtus in azymo nō in fermentato conſecrauit. Cap.6-.num.25.
✠ EVCHETÆ id eſt Orantes hæretici, nimis orabant. Vi.inf. Pſalliani.1.
1. EXCEPTIO firmat regulā in caſibus nō exceptis. Cap.24.nu.7.& cap.30.num.8.
1. EXEMPLORVM nō requiritur veritas, ſed manifeſtatio. Cap.9. num.15.
2. Minores & ſimplices ſequuntur exēpla maiorū, & doctiorū, iuxta illud, A boue maiori diſcit arare minor. Cap.30. nu.15.
1. EXHALATIO habet ſe vt genus ad vaporem, & ad exhalationem ſpecifice ſumptam. Cap. 7. num.14.

F

✠ FAVORES conuenit ampliari, odia vero reſtringi. Vi.inf. Odia.1.
1. FERE, Quaſi, Circa, dictiones additæ alicui horæ, aut tēpori, hoc denotant, q̄ licet aliquid factum ſit parum ante, vel parum poſt illam horam aut tempus, recte tamē dici poſſit factū fere, quaſi, circa illā horam aut tempus. Cap.22. num.14.
1. FERIARVM nomine vnde appellati ſint dies apud chriſtianos. Cap.24.num.19.
2. Sexta feria abſtinemus propter paſſionem Domini. Cap.50. num.11.
✠ Ad idem. Vi.inf. Sexta.3.
✠ Sextæ quæque feriæ mēſis Martij Sacræ, & celebres habentur. Vi.ibi.4.
✠ In feria quinta Cenæ Domini eccleſia nō poteſt plene vacare celebrationi ſacramēti corporis, & ſanguinis Chriſti ob multas illius diei occupationes. Vi.inf. Sacramenti.1.
✠ In dicta feria quinta nō niſi vna Miſſa celebrari debet. Vi.inf. Miſſa.69.
1. FERMENTVM non abijciebatur e domibus Iudæorū, niſi Luna decimaquarta ad veſperam. Cap.53. num.6.
✠ Ad idem. Vi ſup. Azyma.6.
✠ Chriſtus conſecrauit azymum non fermentatum. Vi. ibi.9. & ſup. Euchariſtia.11.
✠ Fermentariorū Græcorum argumenta cōtra eccleſiam latinam multi Doct. ſoluerunt. Vi.inf. Græci.7.
1. FERRVMINATIO per eamdē materiā facit confuſionem. Cap.20.num.22.
✠ FESTVS dies incipit a media nocte. Vi.ſup. Dies.56.
1. Feſta Iudæis celebrabantur a veſpera in veſperam. Cap. 60. num.1.
2. Feſtorū principium & finis prout magnitudo dierum exigit prius debet incipere, & tardius terminari. Cap.93. num.8.
✠ Feſtorum dierum officiū non habebat primas Veſperas. Vi.ſup. Dies.84.
3. Feſtorū iuſtæ celebrationi non ſufficit, vt numerus dierū menſiū apte reſpondeat, ſed requiritur præterea etiā, vt locus Solis

opte conſentiat. Cap.80. num.5.
✠ Feſtis diebus nulla lotio corporis cenſetur prohibita. Vi. inf. Lotio.3.
✠ Apud Iudæos lotiones feſtis diebus in pretio,& in vſu erant. Vi.ibi.2.
4. Feſtis diebus lex prohibebat opera tantum ſeruilia, non etiam alia non ſeruilia. Cap.63. num. 19.
5. Rurſus feſtis diebus prohibita erant Iudæis opera ſua propria, nō opera quæ erant ad cultum Dei. Cap.66.num.23.
✠ Et feſtis diebus non cenſentur illicita opera ſeruilia facta in honorē Dei. Vi.inf. Operis.3.
✠ In Sabbatho prohibita erāt Iudæis omnia opera indiſtincte, at in reliquis diebus feſtis opera tantum ſeruilia. Vi. inf. Sabbathum. 9. & ſeqq.
6. Feſtis diebus reos apprehendere nō erat Iudæis prohibitū. Cap.63.nu.15. & ſeqq.
✠ Neque erat prohibitum ſepelire cadauera. Vi.inf. Sepultura.3. & ſeqq.
7. Item poterant Iudæi ex diſpenſatione feſtis diebus aliqua agere, alioquin illicita. Cap.64. num.1.
✠ Feſta omnia a Iudæis appellantur Sabbatha. Vi.inf. Sabbathum. 1.
1. FIGVRA præcedere debet figuratum. Cap.57. num.7.
2. Nulla figura ita ſimilis eſt veritati, quin ſit ex aliqua ſui parte diſſimilis. Cap.47. num.18.
1. FINIS ſpectandus eſt. Cap.8. num.9.
2. Si finis malus ſit, ipſum quoque opus malum erit. Cap.26.num.24.
3. Inducta ad vnum finem non debēt operari ad contrarium. Vi.inf. Inducta.1.
✠ Finis orationis melior eſt,quàm principiū. Vi.inf. Oratio.2.
✠ FRAGOR in diuinis officijs tridui Maioris hebdomadæ repræſentat furorem & tumultum Iudæorū in paſſione Chriſti. Vi.inf. Tenebræ. 1.
1. FRANGENTI Sabbathum, Sabbathum frangatur eidem. Cap.64.num.3.
1. FREQVENTIVS quæ accidunt ad ea leges accommodantur. Cap.41.num.13.

G

✠ GALLI GALLINACEI primū canunt poſt ſextam noctis horā. Vi.ſup. Diluculum. 1.
1. Duplex enim eſt gallicītus in nocte. Cap. 47. num. 1, 5. & 7.
2. Vnus poſt ſextā horā, Alter qui celebrior eſt, & ſimpliciter gallicinium appellatur, in quarta & vltima vigilia. Ibi.num.3.
✠ Gallicinium appellatur tertia pars noctis a Chriſto Domino. Vi.inf. Nox.4.
✠ Item ab Hugone de S.Vict. Vi. ibi. 5.
3. Oratio quæ fit gallicantus tempore eſt nocturna,non matutina,id eſt Laudes; licet etiam Matutina ſignificari poſſit. Cap. 14. num.6.& ſeqq.
✠ Gallicinio enim ſecundum vnum modum eſt mane primum. Vi.inf. Mane.7.
✠ Et in eo ponuntur Laudes. Vi. ibi.9.
✠ Nam gallicinio celebrantur Laudes. Vi. inf. Laudes. 10.
✠ GALLI POPVLI olim ſemper celebrabant Paſcha octauo Kal. Apr. Vi. infr. Paſcha.45.
✠ GENERALIS lex per aliam ſpecialē determinatur. Vi.inf. Lex.6.
1. Generaliter dictum generaliter debet intelligi. Cap.61. num. 11.
✠ GENERATIO prius natura eſt, quàm corruptio. Vi.ſup. Acceſſus.1.
1. GLORIA IN EXCELSIS DEO. nūquā dicitur poſt meridiē. Cap.41.nu.5.
1. GLORIA PATRI, ET FILIO, ET SPIRITVI SANCTO. vt in fine pſalmorū caneretur, primus inſtituit Flauian° monach° Antiochen°. Cap.2.nu.39.
2. Et B. Damaſus. Ibi.num.41.
✠ GRADVALIA in Miſſā cantari cœperūt ex inſtituto Cæleſtini, & B. Gregorij. Vi.inf. Introitus. 1.
1. GRÆCI diem computant a mane in mane, quia tunc primo apparet Sol. Cap. 92. num.8.
✠ Græca enim eccleſia initium diei naturalis facit a primo mane. Vi.inf. Miſſa.74.
✠ In ea tamen eccleſia celebrās debet eſſe ieiunus a media nocte, ſicut in eccleſia latina. Vi.ibi.75.
2. Græci hæretici fermentarij in fermentato conſecrantes dicunt, Chriſtum celebraſſe Paſcha ante Iudæos Luna decimatertia. Cap.53.num.4.
3. Item dicunt, tres Euāgeliſtas a Ioanne fuiſſe correctos in deſcriptione vltimi Paſchæ. Cap.56. num.2.
4. Quod aſſerentes blaſphemi, hæretici, & & ſchiſmatici ſunt. Cap.87. num.18.
5. Eorū opinio lōge diſtat ab opinione recentiū Latinorū quorumdā. Cap.67. nu.1.
6. Licet ab eadē multum iuuetur. Ibi.nu.2.
7. Argumenta dictorum Græcorum cōtra eccleſiam

ecclesiam Latinam multi Doct. ſoluerunt. Cap. 54. num. 14.

H

1. HEBDOMADÆ dies dicebantur a Sabbatho, prima Sabbathi, ſecunda Sabbathi, tertia Sabbathi. &c. Cap. 50. nu. 16.

✠ Hebdomadæ ordo non fuit interruptus cũ Sol ſtetit tẽpore Ioſue, aut cũ retroceſſit tempore Ezechiæ. Vi. inf. Sol. 9.

2. Hebdomada ſancta appellatur magna. Cap. 2. num. 15.

✠ In ea exſpectabatur veſpera ad manducandum. Vi. inf. Ieiunium. 11.

1. HERODES qui nominat' in paſſione Xp̃i erat religione & natiuitate Iudæus, nã pater ſuus fecerat ſe circũcidi trãſiens ad ritum Iudaiſmi. Cap. 61. num. 16.

1. HORÆ æquinoctiales vnũquemque diẽ naturalem in vigintiquattuor partes ſecant. Cap. 9. num. 8.

2. Horæ inæquales quæ ſint, & cur ita appellentur. Ibi. num. 2.

✠ Horæ inæquales ſunt duodecim in quas dies quilibet, & nox quælibet diuiditur. Vi. ſup. Dies. 20. & ſeq.

3. Horæ inæquales æſtiuæ longiores ſunt, quàm brumales. Cap. 9. num. 3.

4. Horas computabant antiqui in Solarijs. Ibi. num. 25.

5. In numerandis horis non omnes eiſdem vtuntur initijs; quidam enim ab occaſu, quidam a meridie, ſeu media nocte, quidã ab ortu earum numerationem auſpicantur. Cap. 96. num. 3.

6. In computandis horis ſumere oportet initium punctum aliquod maxime conſpicuum. Cap. 9. num. 24.

7. Horæ apud hebræos incipiebãt a mane, nõ quidẽ æquinoctiales quæ diuidunt totum diẽ naturalẽ in vigĩtiquattuor partes, ſed horæ inæquales, quæ diuidũt diẽ artificialẽ in partes duodecim. Cap. 49. nu. 15.

8. Horæ ſi a matutino tempore incipere debeant, non aliter ſolent, neque etiam facile poſſunt, quàm ad ortum Solis accõmodari. Ibi. num. 6.

9. Horę duodecim inęquales diei ab ortu Solis computantur. Cap. 9. num. 21.

10. Horę enim duodecim diurnę per Solis curſum diſtinguuntur, & ab ortu Solis incipiunt. Cap. 45. num. 15.

✠ Horę inęquales cuiuſque diei artificialis ſunt quattuordecim, ſi computentur etiã crepuſcula. Vi. ſup. Dies. 22.

11. Hora enim prima diei artificialis videtur eſſe ante ortum Solis. Cap. 15. num. 9.

12. Hora diei prima dicitur tam quę eſt ante ortũ Solis, quàm quę eſt poſt ortũ immediate. Ibi. num. 19. & cap. 21. num. 24.

✠ Horarum minuta ſunt ſexageſimæ partes vnius horę. Vi. inf. Minuta. 1.

✠ Horarum ſingularum puncta facile inueniuntur habita quantitate diei artificialis, ſeu noctis. Vi. ſup. Dies. 14.

✠ Hora incœpta qñque cõputatur cum horis integris, qñque non. Vi. inf. Tẽpus. 4.

✠ Tempus diei apud antiquos vt plurimum deſcribebatur per horam tertiam, ſextã, & nonam, alijs horis intermedijs omiſſis, quia illę ſunt inſigniores in rebus humanis, & ſollemniores in orationibus diuinis. Vi. ibi. 14. & ſeqq.

13. Horarum ſeptuagintaduarũ ſpatio in nonnullis ęgritudinibus, quidam qui mortui apparent, reuiuiſcunt. Cap. 85. num. 9.

✠ Et ideo ſeptuagintaduabus horis cuſtodiũtur mortui in dictis ægritudinibus antequàm ſepeliantur. Vi. inf. Sepultura. 8.

14. Non tamen toti illico proſiliũt incolumes qui ita reuiuiſcunt, ſed paulatim collectis viribus. Cap. 85. num. 13.

15. Et in morte violenter illata inflictis vulneribus illud non procedit. Ibi. num. 11.

16. Hora comedẽdi in ieiunijs trãslata eſt hodie a nona in meridiem. Cap. 41. nu. 10.

17. Et ſimiliter hora celebrandi Miſſas. Ibi. num. 21.

✠ Horę etiã comedendi appellantur horę canonicę. Vi. inf. Horę canonicę. 52.

18. Diſtinctio horarũ diei ſeruit aſſignationi horarum canonicarũ. Cap. 10. num. 1.

✠ Hora crucifixionis Ieſu Chriſti. Vi. ſup. Crucis. 14. & ſeqq.

19. Horę, quibus manſit Chriſtus in morte fuerunt quadraginta. Cap. 46. num. 6.

20. Quibus vero manſit in ſepulcro triginta ſex. Ibi. num. 7.

21. Mãſiſſe aũt Xp̃m in ſepulcro horis ſeptuagintaduab' dici nõ poteſt. Cap. 48. nu. 5.

22. Quamuis nõ nulli id dixerint. Ibi. num. 6.

23. Qui tamen ad bonum ſenſum trahuntur. Ibi. num. 7.

24. Vt ſcilicet itelligatur partim deſtinatione Iudęorũ, partim actu ipſo, partim Diſcipulorũ exiſtimatione. Cap. 49. nu. 11.

1. HORÆ CANONICÆ ex eo ſic appellãtur, ꝙ certis quibuſdã diei horis ſecundũ canones perſoluuntur. Cap. 25. num. 12.

2. Circa materiam horarũ canonicarum tex. in c.1. de celebr. Miſſ. & in c. presbyter. 91. diſt. ſunt meliores qui in iure reperiantur. Cap.8. num.15.

3. Horarum canonicarum probatio ſumitur ex veteri teſtamẽto, & ex nouo. Cap.11. num.1. & ſeqq.

4. Et aſſeruntur horæ canonicæ teſtimonijs omnium fere antiquorum ſanctorum patrum. Cap.12. num.1. & ſeqq.

5. Et aſſeruntur etiam exemplis ſanctorum. Cap.13. num.1. & ſeqq.

6. Quare altius habent principium, quàm a Pelagio primo, vel ſecundo. Ibi. nu.10.

✠ Impugnatur tñ ab Vualdenſibus, & Vuitcleffiſtis hæreticis. Vi. inf Vualdẽſes. 1.

7. Horæ canonicæ fuerunt quidem ab initio eccleſiæ, ſed non omnes, neque omnium tempora fuerunt ab initio determinata. Cap.19. num.1.

8. Magna .n. erat earũ diuerſitas. Ibi.nu.5.

9. Et quinque tantum erant horæ canonicæ prius, ſcilicet Nocturna, Tertia, Sexta, Nona, & Veſperæ. Ibi.num.2.

10. Horæ canonicæ ſeptẽ numerantur, ſcilicet Matutinũ, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Veſperæ, & Completoriũ. Cap.6.nu.5.

11. Secundum aliquos Canoniſtas ſunt octo. Ibi.num.7.

12. Communiſſima ſentẽtia eſt, quòd ſint ſeptem. Ibi.num.8. & 21.

13. Apud monachos Vigiliæ nocturnæ ſunt diſtincta hora de ſe, & ſeparatim a Laudibus celebrantur. Ibi.num.16.

14. Et ideo apud illos ſunt octo horæ canonicæ. Ibi.num.17.

15. Horarũ canonicarũ numerus ſeptenarius probatur ex illo pſal. 118. ſepties in die laudem dixi tibi. Cap.11. num.2.

16. Colligitur (inquam) dictus numerus ſeptenarius ex eo pſal. per B. Baſilium. Cap.12. num.4.

17. Et per Caſſianum. Cap.14. num.15.

18. Horis canonicis orans eccleſia dicitur ſẽper & ſine intermiſſione orare. Cap.13. num.17. & ſeq.

19. Dici etiã poteſt eccleſia in horis canonicis quater in die, & quater in nocte laudare Deũ, ſecundũ quandã adaptationẽ ad ſitũ in veteri teſtamento. Cap. 19.nu.39.

20. Omnes ſeptem horæ canonicæ ſunt diurnæ. Cap.6. num.35.

✠ Prima horarum canonicarum diurnarum vno modo eſt Matutinum, alio modo eſt Prima. Vi.inf.Prima.18.

✠ Et omnes horæ canonicæ diurnales cẽſentur cõpletæ Veſperis. Vi.ĩf. Veſperæ. 17.

21. Horæ canonicæ in ijs diei horis celebrandæ ſunt. Cap.21.num.1.

22. In ijs diei horis celebrantur, quibus exijt paterfam. Matth. 20. ad conducendum operarios. Cap. 19. num.13.

23. Dies antiquitus pro horis canonicis exſoluẽdis diuidebatur in quattuor tantũ partes. Cap.10.num.11. & cap.19.nu.14.

✠ Ad idem. Vi.ſup. Dies.19.

✠ Diſtinctio enim horarum diei ſeruit aſſignationi horarum canonicarũ. Vi.ſup. Horæ.18.

24. Oẽs autem horæ canonicæ vniuoce ab horis diei denominantur. Cap.15.nu.16.

25. Et horæ canonicæ denominatio nõ ſumitur niſi a poſtrema ſui parte, in qua accipit complementum. Cap.6.num.3.

✠ Ad idem. Vi. inf. Matutinum.9. & inf. Nomen.3.

26. Horæ vnius canonicæ appellatione plures diei horæ cõprehenduntur, in quibus poteſt celebrari. Cap.21.num.4. & 6.

27. Singulis enim horis canonicis plures reſpõdent diei horæ. Ibi.num.2.8. & ſeqq.

28. Horæ canonicæ tempus competens eſt, vt intra ſpatium horæ diei ſibi reſpondentis recitetur. Cap.10.num.8.

29. Et ſi in fine recitationis finiatur hora diei tunc præciſe eſt tempus competens. Ibi. num.9.

30. Tempus itaque competẽs horæ canonicæ tũc cenſendũ eſt, qñ hora officij reſpõdet horæ diei. Ibi. nu.7. & cap.24. num.5.

31. Item qñ creditur, populum melius ad diuina acceſſurum. d.cap.24.num.8.

32. Hora tamen cõpetens non accipitur punctualiter, ſed craſſo modo cum quadam latitudine morali. Ibi.num.10.

✠ Ad idem. Vi.inf. Tempus.1. & ſeq.

33. Tempus enim pro horis canonicis exſoluendis non adeo ſtricte & præciſe ſumendum eſt. Cap.10. num.6.

34. Pſalendum eſt quidem in eccleſia & recitãdæ ſunt horæ canonicæ horis debitis & cõpetẽtibus, vt iura dicũt, vt verba orationum indicant, vt repræſentatio paſſionis Chriſti poſtulat, vt cõis ſententia Doctorum aſſerit. Cap.24. num.1. & ſeqq.

35. Quãdoque tamen poſſunt horæ canonicæ anticipari, & poſtponi propter iuſtum impedimentum. Ibi.num.6.

Et quan-

36. Et quandoque etiam impoſſibile eſt, horã competentem, & iuſtam obſeruari, propter Rubricas. Ibi. num. 12.
37. Horas canonicas priuatim recitans a peccato mortali immunis eſt, ſi intra ſpaciũ vnius diei naturalis totũ officium abſoluat, etiam quòd horas debitas vel anticipando, vel tardando non obſeruet. Cap. 25. num. 1. & 13.
38. Non tamen euadit peccatum veniale, ſi ſine cauſſa horas debitas non obſeruet: quæ concluſio communis eſt, & probatur auctoritate, ratione, & exemplo. Ibi. num. 7. & ſeqq.
39. Excuſatur autẽ a culpa mortali, & veniali, ſi ex aliqua iuſta cauſſa debitum tempus non obſeruet. Cap. 26. num. 1.
40. Iuſta autem cauſſa intelligitur quæuis honeſta occupatio ſiue concionis, ſiue lectionis, ſiue ſtudiorum, ſiue etiam rerum temporalium licitarum, & neceſſariarũ. Ibi. num. 4.
41. In priuata recitatione horarum canonicarũ prolatio & attentio eſt de ſubſtantialibus; temporis vero debiti obſeruatio eſt de accidentalibus. Cap. 25. num. 15.
42. Dicũtur quidem horæ canonicæ deuorius, & melius ſeparatim, quàm coniunctim. Cap. 26. num. 9. & 18.
43. Tamen non eſt ita rigoroſe adſtringendus aliquis clericus, vt teneatur priuatim ſingulas horas canonicas ſingulis diei horis perſoluere. Ibi. num. 15.
44. Neque in plus eſt obligandus quàm clerici beneficiati, qui publice in eccleſijs recitant. Ibi. num. 16.
45. Quare ſimul mane priuatim recitare omnes horas canonicas vſque ad Nonam incluſiue, veſpere vero Veſperas ſimul & Cõpletoriũ, nõ eſt malum. Ibi. num. 14.
46. Melius eſt enim in horis canonicis recitãdis tempus præuenire, quàm poſtponere; quia illud eſt prouidentiæ, hoc negligentiæ. Ibi. num. 11. & 12.
✠ Pro recitandis horis canonicis dies naturalis icipit a media nocte. Vi. ſup. Dies. 51.
47. Horis canonicis publice recitãdis præmittitur pulſatio campanarum, ſeu ſignorũ. Cap. 23. num. 21.
48. Horas canonicas priuatim aliquis ſolus recitans poteſt addere orationes Dominicas, & ſalutationes Angelicas in principio vel in fine vt libet, non tamen recitans in choro, vel cum alijs. Cap. 28. num. 16.
49. Ordinem horarum canonicarũ inuertẽs, puta recitãs priuatim Tertiã ante Primã, non plus peccat quàm venialiter ſi ſine cauſſa id faciat; ſi cum cauſſa, neque venialiter. Cap. 42. num. 8. 9. & 30.
50. Horarum canonicarũ recitatio breui aliquo negotio interrumpi poteſt, non lõga & diuturna mora. Cap. 27. num. 9.
51. Dicta autẽ interruptio facta animo reincipiendi a capite non obligat recitantem ad reincipiendum, ſi mutet poſtea voluntatem. Ibi. num. 10.
✠ Negligẽtia adhibita in horis canonicis recitãdis nõ eſt tã grauis, quàm circa Miſsã; & eſt venialis. Vi. inf. Negligentia. 1.
✠ Neque requirunt horæ canonicæ tantam præparationem, quantam requirit Miſſa. Vi. inf. Miſſa. 5.
✠ Habent horç canonicæ ordinem cum Miſſa. Vi. ibi. 8.
✠ In aliquo tamen caſu non tenebitur quis recitare horas canonicas propter morbũ, & tamen poterit Miſſam celebrare. Vi. ibi. 16.
✠ Deſcriptio temporis diei vſque hodie fit quandoque per horas canonicas. Vi. inf. Tempus. 17.
52. Horæ etiam comedendi appellantur horæ canonicæ. Cap. 38. num. 7.
53. Schemata horarum canonicarũ. Cap. 10. num. 3.
✠ Tabulas horarum canonicarum ſpeciales ad gradum eleuationis poli. 39. 42. & 45. iuxta horarum Italicarum ſupputationẽ. Vi. inf. Tabulam. 6.
✠ Tabulam horarum canonicarum ſpecialẽ ad gradum eleuationis poli. 48. iuxta horarum extra Italiam vſu receptarum ſupputationem. Vi. ibi. 7.
1. HOROLOGIA Italica, quæ ſuas horas ab occaſu inchoãt, magis laudãda ſunt, q̃ reliqua aliarũ nationũ. Cap. 43. num. 4.
2. Horologia non conſtituũtur fruſtra in eccleſijs. Cap. 93. num. 2.
✠ HOSPITARI vbique presbyteri nullatenus ſinantur. Vi. inf. Presbyteri. 1.

I

1. IEIVNIVM præterquã q̃ eſt abſtinẽtia a certis quibuſdã cibis, dr ſubtractio prandij. Cap. 35. nu. 11. & cap. 36. num. 1.
2. Quauis Panor. id neget. d. cap. 35. nu. 14.
3. In tantum aũt illud eſt verũ, vt ſi comeſtio vnica quæ fit in ieiunijs, fiat ad horã prãdij, non ſit ieiunium. Cap. 36 num. 2.

4. Comeſtio enim quæ fit in diebus ieiuniorum, cena, & non prandium eſſe debet; & quo plus tardatur, eo melius eſt. Ibi.nu. 5.6.& 9. & cap.35.num. 12.

5. Ieiunium late ſumptum accipitur pro quadam abſtinentia, & moderata refectione, qua omni tempore, & ſingulis diebus vti debemus. Cap.37. num.1.

6. Ieiunium enim eſt triplex; primũ generale abſtinere a vitijs; ſecundum late ſumptũ moderata comeſtio; tertium proprie ſubtractio prandij. Ibi.num.2.

7. Ieiuniorum diebus adhibetur menſæ benedictio quæ eſt cenæ, non quæ eſt prandij. Ibi.num.10.

8. Ieiunantes comedere debent ad veſperam. Ibi. num.4.

9. Et exſpectatam fuiſſe veſperam ad manducandum in diebus ieiuniorum, probatur ſanctorum auctoritate. Cap.34.num.1. & ſeqq.

10. Et præcipue tempore Quadrageſimæ. Ibi. num.10.13.& 18.

11. Et in hebdomada ſancta. Ibi. num. 15. & ſeqq.

12. Et in Sabbathis quattuor temporum. Ibi.num.20.

13. Quandoque tamen apparet exſpectatam fuiſſe nonam. Ibi.num.9.

14. Iudæi certe in veteri teſtamento ieiunabãt vſque ad veſperam, id eſt vſque ad Solis occaſum. Cap.33. num.1.

15. Cuius rei rationem aſſignat B. Thomas. Ibi.num.3.

16. Idem etiam obſeruauerunt multi ſancti in primitiua eccleſia. Ibi.num.5.& ſeqq.

17. Ieiunium numquam ſolui debet ante nonã ſiue in Quadrageſima, ſiue extra Quadrageſimã, quod probatur multis auctoritatibus. Cap.35. num.1.& ſeqq.

18. Eccleſia non præcipit in diebus ieiuniorũ manducari hora nona, ſed præcipit non manducari ante horã nonã. Ibi.nu.13.

19. Quod tamen Panorm. negat de ieiunijs extra Quadrageſimam. Ibi.num.15.

✠ Hodie hora comedendi, & celebrandi Miſſas in diebus ieiuniorũ tranſlata eſt a nona in meridiem. Vi.ſup.Horæ.16.

20. Et comedere in dictis diebus poſt horam ſextam, cœptũ eſt poſt tempora B.Thomæ. Cap.37. num.9.

✠ Poſſumus comedere in diebus ieiuniorum extra Quadrageſimam poſt Sextam recitata Nona. Vi.inf. Quadrageſimæ.1.

21. Nam in diebus ieiuniorũ in meridie, & nõ ãte, cibũ ſumere oportet. Cap.92.nu.16.

22. Quæ aũt hodie fit comeſtio in diebus ieiuniorũ, vere prandiũ & non cena appellari poteſt, cum horam ſextam aut præueniamus, aut vix exſpectemus. Cap.37.nu.5.

23. Hora tamen ſoluẽdi ieiunij cum ſit de iure poſitiuo facile poteſt motibus victium mutari. Ibi. num.6.

24. Ieiunans per totum diem vſque ad noctẽ ex ſuperſtitione male facit, ſed ex deuotione bene facit. Ibi. num.5.

25. De hora ſoluẽdi ieiunij Doctores tractãt. Cap.38.num.8.

✠ Miſſa in diebus ieiuniorũ dicitur poſt Nonam. Vi.inf. Miſſa.43.

✠ Hodie non poteſt differri poſt meridiem. Vi.ibi.53.

✠ In Vigilia Paſchæ ieiunabant antiquitus populi vſque ad mediam noctem. Vi.inf. Paſcha.71.& ſeq.

✠ Quidam etiam vſque ad quartam vigiliam noctis. Vi. ibi.73.

✠ Ieiunium quadrageſimale non niſi in Dominica die reſurrectionis ſoluendum eſt. Vi.inf.Quadrageſimæ.1.

✠ Ieiunare Sabbatho quædam eccleſiæ ſolebant, quædam non; In Sabbatho tamen ſancto omnes eccleſiæ ieiunabant. Vi. inf. Sabbathum.23. & ſeqq.

26. Chriſtianus ſic debet ieiunare, vt non impediatũ cõtinuatio ieiunij. Cap.33.nu.2.

27. Et ieiunium ſtatutum ab eccleſia frangere, inter grauia peccata computatur. Cap.36.num.3.

28. Si quis tamen ieiunium fregerit ægrotus, reus voti non habetur. Cap. 66. nu.15.

✠ Euchariſtia a ieiunis ſumi debet. Vi ſup. Euchariſtia.1. & ſeqq.

29. Et debent eſſe ieiuni a media nocte quicũque mane Miſſam ſunt celebraturi, vel ſacrã cõionem ſumpturi. Cap.93.nu.10.

✠ In obſeruãdis enim ieiunijs dies naturalis currit a media nocte. Vi.ſup. Dies.48.

✠ Et ita eccleſia computat. Vi.ibi.46.

✠ Si quis etiã in eccleſia Græca Miſſam celebraret, deberet eſſe ieiunus a media nocte. Vi.inf.Miſſa.74.& ſeq.

✠ Attendẽda eſt tamen cuiuſque eccleſiæ cõſuetudo & cõſtitutio ad hoc ꝙ quis reputetur ieiunus pro Miſſæ celebratione, aut ſumptione euchariſtiæ. Vi.ibi.77.

30. Ieiunia a Paſcha ad Pentecoſten relaxantur. Cap.36.num.19.

IGNO-

1. IGNOTVM non debet per ignotius declarari. Cap.68.num.16.
✠ ILLATIO non fit ex diuerſis. Vi. ſup. Diuerſis.1.
1. IMMVNDITIA cōtrahebatur apud Iudæos ex cauſſis quibuſdam determinatis, quæ poterant euitari. Cap.71.num.16.
2. Et in ea euitanda ſolebant Iudæi eſſe diligentes. Ibi.num.17.
3. Immundi expiabantur ſeptem diebus cum aqua aſperſionis. Cap.55.num.10.
✠ Immundi celebrabant Paſcha in ſecundo menſe. Vi.inf. Paſcha.9.
4. Immundi non poterant comedere ex ſacrificijs, & ex ſanctificatis Deo. Cap 72. num. 2.
1. IMPOSSIBILIVM nulla eſt obligatio. Cap.42. num.29.
1. INCONTINENTI quæ fiunt cenſentur ineſſe. Cap.28.num.9.& cap.41.nu.34.
1. INCONVENIENTI vno dato plura ſequūtur. Cap.16.nu.2.& cap.19.nu.38.
1. INDEFINITA oratio æquipollet vniuerſali. Cap.57.num.11.
1. INDVCTA ad vnum finem non debent operari ad contrarium. Cap.19.nu.36.
1. INDVLGENTIÆ ſunt ſtricti iuris, & ſtricte intelligendæ. Cap.93. num.5.
2. Mos ſummi Pont. in concedendo indulgētias eſt a primis Veſperis vſque ad occaſū Solis diei ſequentis. Cap.19. num.33.
3. Et indulgentiæ conceſſæ per totum diem, vel vſque ad occaſum Solis, conceſſe videntur vſque ad finem crepuſculi veſpertini. Cap. 93. num.3.
✠ INFIRMVM cōmunicandi neceſſitas facit, vt celebrari poſſit Miſſa ante aurorā. Vi.inf. Miſſa.21.
✠ INTEMPESTVM appellatur ſecunda pars noctis ab Hugone de S. Vict. Vi. inf. Nox.5.
1. INTERPRETATIO quæ venit ex vi verborum legis pluris facienda eſt, quàm quæ venit ex mera iuriſprudentum ſententia. Cap.84. num. 8.
✠ Auctores clari benigna interpretatione cohoneſtandi ſunt. Vi.ſup. Auctores.1.
1. INTRANSITIVE exponitur quidoque textus ſacræ ſcripturæ. Cap.55.num.13.
1. INTROITVS, Gradualia, Offertoria, & Communiones in Miſſa cantari cœperunt ex inſtituto Cæleſtini, & B.Gregorij. Cap.3.num.17. & ſeq.
1. IOSEPH AB ARIMATHÆA, & Nicodemus in ſepeliēdo Chriſti corpore mortem non timuerunt. Cap.65. num.12.
2. Neque vllam immunditiæ maculam. Ibi. num.13.
1. IOSEPHI IVDÆI libri detruncati ſunt a Iudæis. Cap.52.num.4.
1. IVDÆI dicuntur terra, quia cæleſtium obliti ſola terrena, & tranſitoria quærūt. Cap.49. num.5.
2. Iudæi amiſſo Chriſto amiſerūt legem, ſciētiam legis, & in multis vim etiam luminis naturalis. Cap. 53 num. 10.
3. Poſt paſſionem Chriſti totam medullam, & ſpiritum viuificantem amiſerunt, ſolumque corticem, & nudam occidētem litteram ſequuntur. Cap.79.num. 10.
4. Quid modo infelices agant, non eſt curandum, nam ipſi fatentur, ſe legem nō obſeruare. Cap.51. num.8.
5. Coguntur nunc in ſuis ſtercoribus computreſcere, cum nullum habeant remedium ad ſuas immunditias expiandas. Cap. 71. num. 18.
6. Eorū nequitia, & phariſaica ſuperſtitio in rebus exterioribus & leuiſſimis ſectatur munditiem quamdam exactiſſimam minime neceſſariam, in rebus autē animæ, & magni momenti pleni ſunt odio, inuidia, & iniuſtitia. Ibi. num. 19.
7. Iudæi perfidi in multis locis ſacrā ſcripturam corruperunt. Cap.52.num.2.
8. Iudæi cum mortem alicuius ſitiebāt, deuouebant, ſe nō manducaturos, donec eum interficerent. Cap.70.num.7.
9. Iudæi intenti in occiſionem Chriſti in ſequentem diem comeſtionem Paſchæ diſtulerunt. Ibi. num. 1. & 6. & cap. 69. num.1. & ſeqq.
10. Et ob id tota nocte vigilauerunt nihil comedentes. d. cap.70. num.2.
11. Facile enim poterant ſeipſos in hac re diſpenſare. Ibi.num.9.
12. Non tamen eſt id intelligendum de omnibus Iudæis, ſed de ijs, qui in occiſionem Chriſti occupati erāt, qui ob id tota nocte vigilauerunt. Cap.69. num.9. & ſeqq.
13. Iudæi abſtinere volebāt ab occiſione Chriſti in die feſto, non propter religionem, ſed ne impedirentur per tumultum populi. Cap.63. num. 1. & ſeqq.
14. Tanto in Chriſtum odio exardeſcebant, vt legem dierum feſtorum tranſgredi nihili duxerint. Cap.64. num.4. & ſeqq.
15. In paſſione Chriſti nullā iudicij formā ſeruauerunt.

uauerunt. Cap.63. num.20.

16. Nihil tamen manibus proprijs, ſed omnia mediantibus militibus Romanis peregerunt. Ibi.num.7.

17. Dicuntur autem quandoque ipſi ea effeciſſe, quia ipſis impellentibus facta ſunt. Ibi. num.8. & ſeqq.

18. Vel quia ſocios ſe militibus præbuerunt. Ibi.num. 12.

19. Quòd ſi etiā ipſi dicantur aliquid ſuis manibus effeciſſe, nihil per hoc diei feſto præiudicatur. Ibi. num.14.

20. Iudæi illi principaliores qui duxerūt Chriſtum ad Pilatum, & non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, erāt ſacerdotes. Cap.72. num.8.

21. Iudæorū ſacerdotes habebant claues ſciētiæ & iuriſdictionis, non quidem quales habent ſacerdotes nouæ legis ad introductionem in cæleſtia, ſed tātum circa figuralia illius ſtatus, & ad introitū in tabernaculum terrenum. Cap.70.num.8.

22. Iudæos habuiſſe poteſtatem occidēdi, præſertim ſi de criminibus ad legis quæſtiones pertinentibus ageretur, apparet ex multis. Cap.61. num.9. & 14.

✠ Iudæi ieiunabant vſque ad Solis occaſum. Vi.ſup. Ieiunium. 14.

23. Iudæi diem computant a veſpera in veſperam, quia tunc incipiunt ſollemnizare. Cap.92. num.9.

24. Iudæi liberati fuerūt ex Ægypto Luna decimaquinta primi menſis. Cap.61.nu.4.

1. IVDICIO Chriſtū aduenturū media nocte traditio eſt. Vi. ſup. Chriſtus.69.

1. IVRA iuribus cōcordari debent. Cap.7. num.7.

2. Et iura iuribus concordare promptum eſt. Cap.41. num.12.

3. Quæ iuris poſitiui ſunt poſſunt ab eccleſia immutari, & alterari, vt libet, & vt ſibi expedire viſum fuerit. Cap.79. num.15.

K

1. KALENDARII in reſtitutione viri eruditiſſimi diu laborauerunt, & adhuc laborant. Cap.79.num.1.

2. Cur dicta reſtitutio ad hæc vſque tempora dilata fuerit. Ibi. num.6.

3. A Gregorio XIII. ſummo Pont. perficiēda ſperatur. Ibi. num.7.

4. Cui videtur a Domino reſeruata. Ibi.nu.8.

L

1. LATITVDO ciuitatis alicuius aut regionis eſt altitudo poli in dicta ciuitate, aut regione. Cap.96. num.1.

1. LAVDES ſpecialiter accipiuntur pro ea parte diuini officij quæ eſt poſt Nocturnos. Cap.7. num.3. & 15.

2. Qñque tamen latiſſime ſumuntur pro quacunque hora canonica. Ibi.nu.10.11.&16.

✠ Matutinæ orationis nomine apud antiquos Laudes intelliguntur, non tamen ſecundum Breuiariorum noſtrorum inſcriptionem, neque ſecundum iura. Vi. inf. Matutinum.4.& ſeqq.

✠ Laudes maxime Matutini nomine cēſentur. Vi.ibi.2.

✠ Laudes ſolæ Matutini nomine intelligi videnť, ſed nihil obſtat, quin etiā Nocturni vna cū Laudibus intelligantur. Vi.ibi.3.

3. Laudes antiquitus accipiebātur interdum pro Alleluia, interdū pro pſal. 148. Laudate Dominum de cælis. Cap.7.nu.17.

4. Laudes quæ pars ſunt Matutini cur ſic appellentur. Ibi.num.9.

✠ Laudes cum Nocturnis ſub Matutino cōprehenduntur. Vi.inf. Matutinum.7.

✠ Et cōiunctæ cum Nocturnis faciūt vnam horam canonicam, quæ appellatur Matutinum. Vi.inf.Nocturni. 10.

✠ Secūdum Radulphum de Riuo Nocturni coniuncti cum Laudibus, abuſiue appellantur Matutinum. Vi.ibi.13.

✠ Sed Laudibus coniungere Nocturnos nō eſt recens inuentum. Vi.ibi.8.

5. Nam Laudes ſimul cum Nocturnis vna & eadem hora canonica cenſentur. Et immediate poſt Nocturnos Laudes celebrātur. Cap.16.num.12.

✠ Licet Laudes & Nocturni pro vna & eadē hora habeātur, ſunt tamen partes diſtinctiſſimæ, & olim ſeparatim canebantur. Vi.inf. Nocturni.14.

6. Laudes enim per ſe erant vna hora diſtincta: Nam & hodie inchoantur per verſum Deus in adiutorium meum intende. & cum pulſatione campanarum. Cap.27. num.5.

✠ Vnde Laudes ſeparatim a Nocturnis recitari poſſunt. Vi.inf. Matutinum. 29.

7. Et in nocte Natiuitatis Dñi Laudes ſeparantur a Nocturnis. Cap.27. num.7.

✠ Separātur autem Laudes a Nocturnis hoc modo. Vi.inf. Nocturni. 16.

✠ A Monachis Laudes ſeparatim dicuntur a Nocturnis. Vi.ſup. Horæ canonicæ. 13.

8. Laudes inter officiū diuinū d[illegible], & inter horas canonicas diuinas cōputantur. Cap.6.

Cap.6. num.22. Cap.16. num.14. & cap.27.num.3.

9. Sunt (inquã) ex horis canonicis diurnis, nõ nocturnis, & celebrãtur in aurora, & finiuntur in clara diei luce parum ante ortũ Solis. Cap.15. num.20. & ſeq.

10. Celebrant Laudes in gallicinio. Ibi.nu.6.

✠ In mane primo. Vi. inf. Mane.9.

11. Vltimam ſibi noctis vigiliam vendicant. Cap.1. num.16.

12. Ante Solis ortum finiri debẽt, & inchoari in proceſſu auroræ, incipiẽte luce. Cap.5. num.17. 22. & ſeq.

13. Celebrant in aurora in memoriam dominicæ reſurrectionis. Cap.46. num.10.

✠ Laudes enim nõ Prima, repræſentãt dominicã reſurrectionẽ. Vi.inf. Reſurrect.1.

✠ Laudes & tres Nocturni, repræſentãt quatruor vigilias noctis. Vi.inf. Nocturni.1.

1. LEX in dubio exponi debet, vt conueniat titulo, ſub quo poſita eſt. Cap. 17.nu.17.

2. Lex quæ plures recipit intellectus, allegari ad certum argumentum non poteſt. Cap. 20. num.27.

3. Lex ridicula eſt, ſi vim non habeat coactiuam. Cap.53. num.14.

4. Lex non in ſingulas perſonas, ſed generaliter conſtituitur. Cap.54. num.8.

5. Lex vni tantum perſonæ, aut alteri ceſſans cenſenda eſt ſimpliciter non ceſſare. Ibi. num.7.

6. Lex generalis per aliam ſpecialẽ determinatur. Cap.66. num.3.

7. Legem ferre communem & vniuerſalẽ eſt quid maius quàm diſpenſare aliquem in vno caſu particulari. Cap.70. num.11.

8. Legis ratio tacita habetur pro expreſſa, ſi nulla alia aſſignari poſſit ratio. Cap.54. num.4.

9. Legis rationem vnicam eſſe non eſt præſumendum, niſi id probetur, præſertim in materia correctoria. Ibi.num.5.

10. Argumentari ad legis correctionem ex præſumpta & tacita ratione legis non licet. Ibi. num.3.

11. Legis beneficiũ ſentire non debet, neq; ex lege fructum conſequi qui eam ſæpe niſus eſt impugnare, atque ei auſu temerario contraire. Cap.64. num.4.

12. Lex vetus, & legalia omnia in morte Chriſti ceſſauerunt, atque vim ſuam amiſerunt. Cap.79. num.13.

13. Cærimonialia legis veteris, & oĩa Iudæorum feſta in paſſione Chriſti ceſſauerũt. Cap.54. num.1.

14. Potuerunt tamen diutius ſine peccato obſeruari vſque ad ſufficientem euangelij promulgationem. Ibi.num.13.

15. Quoto die menſis data fuerit lex vetus in monte Sinai, & ab egreſſu populi de Ægypto, & a die immolationis phaſe, variæ referuntur Doctorum ſententiæ. Cap. 82. num.4. & ſeqq.

1. LOQVENDVM vt plures ex ſententia Ariſt. Cap.9.num.9.

1. LOTIO pedum non erat prohibita in feſtis apud Iudæos. Cap.65. num.9.

2. Lotiones enim in pretio erant & in vſu apud Iudæos, præſertim in diebus feſtis. Ibi. num.10.

3. Nulla lotio corporis ꝓhibita eſt apud Chriſtianos in diebus feſtis. Ibi.num.11.

1. LVCERNARIVM, aut Lucernaris hora appellatur Veſpertinum officium. Cap. 17. num.8. & ſeqq.

2. Lucernarij (inquã) nomine veſpertina oratio videtur intelligi. Cap.12. num.15.

✠ LVCVBRANDVM eſt mane ante lucem. Vi. inf. Mane.14.

✠ LVNA primi menſis intelligitur, quæ plena eſt in æquinoctio verno, vel proxime poſt æquinoctium. Vi. inf. Menſis.2.

1. Luciditas Lunæ a decimaquarta die perit. Cap 67. num.8.

2. Luna ſingulos dies Kalendarij ſpatio certi temporis æquales habet in ſuis coniunctionibus, & oppoſitionibus ad Solem. Cap.82. num.7.

3. Luna ſecunda communiter incipit primũ eſſe viſibilis. Cap.81.num.16.

4. Potius ſecũda Luna, quàm vltima accipiẽda eſt pro prima. Ibi.num.15.

5. Lunæ ætas non a meridie, ſed a veſpere cõputatur. Cap.43. num.16.

✠ In calculatione quartædecimæ Lunæ pro celebratione Paſchæ dies naturalis ſumitur a media nocte]. Vi. ſup. Dies.94.

6. Lunæ motus in celebratiõe Paſchæ neceſſario & ipſe inſpicitur. Cap.82. num.1.

7. Iudæi in diebus computandis Lunæ apparitionem attendunt. Cap.43. num.11.

✠ Iudæi enim Lunis dies numerabant. Vi. ſup. Dies.81.

1. LVX natura præcurrit tenebris, ortus natura antecedit occaſum, & labor natura præcedit quietem. Cap. 90. numero 5.

Item

8. Item viros ac feminas, diem & noctem, ortū & occaſum dicas potius naturalis ordo poſtulat, quàm retrorſum. Ibi. num.6.
3. Lux accipitur quandoque pro initio noctis. Cap.88. num.8.
4. Siue pro crepuſculo, & luce crepuſculina. Ibi. num. 10.
5. Luceſcere proprie ſignificat incipere habere lucem, abuſiue vero eſſe initium & aduentare. Ibi.num.7.
6. Vnde quãdoque accipitur pro initio noctis; & id quidem duplici modo. Ibi.num.9.
7. Et ſpecialiter accipitur pro crepuſculare, ſiue crepuſculaſcere. Ibi.num.11.

M.

1. MAGNVS dies aliquis feſtus appellabatur apud Iudæos ob ſolam frequentiam populorum. Cap.59.num.7.
2. Non autem ob id, quia dies feſtus duplicaretur. Ibi.num.8.
1. MALVM minus eligẽdum eſt de duobus malis. Cap.81.num.2.
✠ MANE appellatur a Chriſto quarta & vltima pars noctis. Vi.inf. Nox.4.
✠ Mane ſignificat proprie illud ſpatium temporis, quod eſt finis noctis,& principium diei. Vi. inf. Veſpera.20.
✠ Et ſumitur pro termino noctis illa auctoritate. Gen.1. Factumque eſt veſpere & mane, quamuis Hebræi ſumant pro toto die. Vi. ibi.16. & ſeq.
1. Mane eſt initium diei, & eſt ante ortũ Solis. Cap.9.num.23.
2. Intelligitur eſſe in aurora & in crepuſculo matutino ante ortum corporis Solaris. Cap.90. num.11.
3. Mane eſt duplex. Vnũ in crepuſculo, Alterum in ortu Solis. Cap.16.num.24.
4. Mane dicitur & poſt ortum, & ante ortum Solis. Cap.21.num.20.
5. Mane primum, immo & mane ſimpliciter, intelligitur ante ortum Solis. Cap.15. num.7. & ſeq.
6. Mane primum eſt prima diei hora. Ibi. num.10.& cap.16. num.27.
7. Mane primum eſt in gallicinio. d.cap.16. num. 19.
8. Eſt etiã ſtatim poſt ortũ Solis. Ibi.nu.22.
9. Vnde in vno ponunt Laudes. Ibi.nu.25.
10. In altero Prima. Ibi. num.26.
11. Mane primum non Primæ, ſed Laudibus rectius conuenit. Cap.21. num.22.
12. Et rectius ſignificat tempus ante ortum, quàm poſt ortum Solis. Ibi. num.17.
✠ Mane durat vſque ad meridiem ſecundum quoſdam, ſecũdum alios vſque ad horam poſt tertiam. Vi. ſup. Dies.16.& ſeq.
13. Secundũ B. Anſel. dicitur ab ortu Solis vſq; ad quartam diei horam. Cap.16.nu.23.
✠ Mane huius diei cum præcedenti veſpera coniungitur. Vi.inf. Veſpera.27.
14. Mane ante lucem ſurgendum eſt, & lucubrandum. Cap.91.num.18.
✠ Mane quilibet orare debet. Vi. inf. Oratio.3.
15. Mane, meridie, & veſpere cur pulſentur cãpanæ tribus vicibus. Cap.16. num.30.
16. Matutinum tẽpus eſt inter obſcuras noctis tenebras, & clatam diei lucem. Cap. 6.num.25.
17. Et intelligit totum illud quod eſt ab initio auroræ vſque ad Solis ortũ. Ibi. nu.32.
18. Dicti autem matutini temporis ea eſt natura, vt plures etiam contrarias denominationes admittat. Ibi.num.16.
19. Matutinum tempus ex quorumdam ſententia incipit ſtatim poſt mediã noctem cum primũ galli canũt. Cap.8.num.7.
1. MATVTINVM cur ſic appelletur. Cap.6. num.1. & 24.
2. Matutini nomine ipſę maxime Laudes cẽſentur. Cap.7. num.5.
3. Matutini nomine ſolę Laudes itelligi videtur, ſed nihil obſtat, quin etiã Nocturni vnà cũ Laudibus intelligãtur. Ibi. nu.6.
4. Apud antiquos matutinę orationis nomine intelliguntur Laudes. Cap.16.num.15.
5. Sed aliud eſt ſecũdum noſtrorũ Breuiariorum inſcriptionem. Ibi. num.19.
6. Et ſecundum iura. Ibi. num.20.
7. Matutinum comprehendit ſimul & Nocturnos & Laudes. Cap.7.num.1.
✠ Et officium Nocturnorum vnà cũ Laudibus coniunctum appellatur Matutinũ. Vi. inf. Nocturni.10.
8. Matutini appellatio pro Nocturnis quando cum Laudibus coniunguntur, non eſt tam abuſiua, quàm putat Radulphus de Riuo. Cap.8. num.1.
9. Matutini nominatio ſumitur a fine in quo accipit complementum; & idem eſt in reliquis horis canonicis. Ibi.num.8.
10. Matutini officij nomine late ſũpto cõprehẽduntur non ſolũ Nocturni & Laudes, ſed etiam Prima, Tertia, & Sexta; Veſpertini vero officij nomine Nona, Veſperæ & Completorium. Ibi. num.12.
11. Matutinũ an cẽteris debeat officium diurnum,

num, vel nocturnum. Cap.6.num.23.
12. Matutinum eſt officium nocturnum ſaltem quantum ad ſui maiorem partem. Cap.42.num.14.
13. Secundùm Canoniſtas Matutinum, Prima, & Completorium ſunt tres vigiliæ nocturnæ. Cap.15.num.2.
14. Et ſunt de officio nocturno ſecũdum Roſellam. Ibi. num.3.
15. Sed falſum eſt, Matutinum, Primam, & Completorium eſſe tres vigilias nocturnas. Cap.15.num.1.
✠ Matutinum ſecundum vnum modum eſt prima horarum canonicarum diurnarũ. Vi.inf. Prima.18.
✠ Matutina altera apud Caſſianum eſt Prima. Vi. Ibi. 17.
16. Matutina hora eſt & quæ eſt poſt ortum, & quæ eſt ante ortum Solis immediatè. Cap.21. num.25.
17. Matutinum mane per aliquam horam ante ortum Solis; Veſperæ vero poſt viceſimamprimam horam inchoari debent. Cap.24. num.14.
18. Matutinum communiter decantari ſolet in fine tertiæ vigiliæ nocturnæ. Cap. 93. num.11.
19. Matutinum inter horas canonicas primo loco eſt numerandum; Completorium vero vltimo. Cap.43.num.2.
✠ Matutinum eſt principium diei eccleſiaſticis Completorium vero finis. Vi. ſup. Completorium. 13.
✠ Pro recitãdo Matutino dies incipit a Veſperis præcedentis diei. Vi.ſup.Dies.52.
20. Matutinum priuatim recitari poteſt poſt Veſperas præcedentis diei, id eſt poſt finitam publicam celebrationem Veſperarum, & Completorij ſimul in eccleſijs. Cap. 25. num.4.
21. Vel poſt nonam diei horã, dictis Veſperis & Completorio. Ibi. num.6.& cap.93. num.17.
22. Is qui recitat ſero Matutinũ priuatim ante cenam, nulla reprehenſione videtur dignus. Cap.26. num.17.
23. Dummodo id non agat propter laſciuiam, vt ſcilicet quietius ſomnolẽtiæ, & voluptatibus vacet. Ibi. num.22.
24. Et melius eſt recitare Matutinum ante cenam, quàm poſt cenam. Ibi. num. 25.
25. Etiam ſi mane Miſſam ſit quis celebraturus. Ibi. num.26.
26. Quamuis in hoc non nulli cõtrarium tenuerint. Ibi. num. 27.
27. Si tamen ita ſoleret quis cenitaret, vt nihil periculi timendum eſſet ſanitati, melius eſſet recitare Matutinũ poſt cenã, quàm ante cenam. Ibi. num.30.
28. Recitandum eſt Matutinum cũ Laudibus ante Miſſam ſub pœna peccati mortalis. Cap.16. num.17.
✠ Adidem. Vi. inf. Miſſa.10. & ſeqq.
✠ Si Matutinum immediate dicatur poſt Cõpletorium, ita omnia dicuntur integre ac ſi hæc duo officia ſimul non continuarẽtur. Vi.inf. Oratio dominica.5.
29. Matutinum ita diuidi poteſt, vt ſero Nocturni, mane vero Laudes priuatim recitentur. Cap.27. num. 1.
30. Matutinum repræſentat tẽpus, quo Chriſtus captus eſt in horto. Cap.26. num.20.
31. Ad Matutinum duodecim pſalmi recitari debent. Cap.8.num.2.
✠ Matutina oratio, id eſt Laudes ſignificatur quandoque per gallicantum. Vi. ſupr. Galli gallinacei.3.
32. Matutina hora fuit addita poſtea alijs horis canonicis. Cap.19.num.3.
1. MEDIVM nominatur ab vtroque extremorum. Cap.22.num.13.
✠ Medium enim participat vtrumque extremum, & ab vtroque denominari poteſt, Vi. ſup. Diluculum.4. & ſeq.
2. Mediũ quãdoque varians extremis inuariatum; eiſeuerat. Cap.90. num.8.
3. Medium virtutis non conſiſtit in indiuiſibili. Cap.24.num.11.
4. Medium intelligitur non tantũ per æqualem diſtãtiam terminorum extremorum, ſed etiam per ſolam intra dictos terminos incluſionem. Cap.5.num.24.
✠ Media nox dicitur vſque ad ortum Solis. Vi. ſup. Dies.9.
5. Etiam in aurora, & in crepuſculo. Cap. 47. num. 9.
6. Sicut dicitᷣ quãdoq; media vita, medio die, medio mari, nõ diuidẽdo in duas æquales partes vitam, diẽ, aut mare. Ibi. num. 21.
✠ In media nocte incipit dies naturalis ſecũdum communem, & naturalem cõputationem. Vi.ſup. Dies.34.& ſeqq.
✠ Media nox reſpondet ſolſtitio hiberno. Vi. ibidem.96.
✠ Media nox appellatur a Chriſto ſecunda pars noctis. Vi.inf. Nox.4.
1. MENDACIVM nullũ eſt in recitatione horarum canonicarũ etiam quòd debitũ

tempus nõ obſeruetur. Cap.16.num.2.

1. MENSIS primus ille intelligitur apud Hebræos, in cuius quartadecima Luna ad veſperam Sol in Arietem ingreſſus, & æquinoctium vernum conſtituiſſe reperitur. Cap.73. num.1.

2. Menſis primi Luna intelligitur, quæ plenã eſt in æquinoctio verno, vel proxime poſt æquinoctium. Cap.78.num.5.

3. Et ipſa Luna plena dat nobis Paſcha in ſequenti Dominica. Ibi. num.18.

4. Menſis Lunaris conſtat ex vigintinouem diebus cum dimidio. Cap.67.num.9.

5. Menſes Lunares ita alternatim procedũt, vt vnus ſit triginta dierum, alius vigintinouem. Cap.82.num.8.

6. Hæc tamen alternatio ſpatio decem & nouem annorum quinquies interrumpenda eſt faciendo duos continuos menſes triginta dierum. Ibi.num.9.

7. Similiter apud Iudæos menſes Lunares alternantur a triginta diebus ad vigintinouem. Cap.83.num.6. & 8.

8. Alij tamen dicunt, quòd menſes omnes in ſacris ſcripturis intelligũtur triginta dierum. Ibi.num.10.

9. Menſis Lunaris ei menſi Solari pōt adſcribi in quo cœptus aſſerit, id eſt in quo Neomenia extiterit. Cap.74.num.20.

✠ Menſis cœptus quandoque computatur cũ integris, quandoque non. Vi.inf. Tempus.4.

✠ Menſes prægnantis dicuntur decem, & etiã nouem. Vi.inf. Prægnantis.1. & ſeqq.

10. Menſes Græcorum eodem æqualiter dierũ numero, quo Latinorũ menſes procedũt, & ſimul initiũ ſumũt. Cap.75.nu.9.

11. Menſis Diſtrus eſt idem penitus cũ menſe Martio. Ibi.num.8 10. & 13.

1. MERIDIES in duas æquas partes diẽ diuidit, & eſt poſt ſextam horam. Cap. 9. num.7.

✠ Secundum quoſdam meridies eſt ab hora diei poſt tertiã vſque ad horam ante nonam. Vi. ſup. Dies.17.

✠ Meridies vulgo appellatur nona. Vi. inf. Nona.6.

✠ A meridie currere incipit tempus Nonæ. Vi. inf. Nona hora canonica. 3.

✠ Meridies eſt vltimus terminꝰ celebrationis Miſſæ. Vi. inf. Miſſa.49. & ſeqq.

✠ Non tamen punctualiter accipiendus eſt meridies pro Miſſis celebrandis. Vi.inf. Tempus.2.

✠ Vnde putãs, adhuc non eſſe meridiem, vel ſciens, & adeſſet aliqua iuſta cauſſa, excuſaretur a peccato ſi poſt meridiem celebraret, dummodo id ſine ſcandalo, & non longe poſt meridiem faceret. Vi. inf. Miſſa.54. & ſeq.

✠ Etiam in diebꝰ ieiuniorũ hodie in meridie & nõ in nona comeditur, & Miſſæ celebrantur. Vi.ſup. Horæ.16.& ſeq.

✠ In meridie quilibet orare debet. Vi. inf. Oratio.3.

✠ Cur in meridie pulſentur campanæ tribus vicibus. Vi. ſup. Mane.15.

✠ Meridies reſpondet ſolſtitio æſtiuo. Vi. ſup. Dies.96.

✠ METROPOLITANÆ eccleſię sũt magiſtræ, quas reliquæ omnes ſequi debent. Vi. ſup. Cathedrales.1.

1. MEVM & tuum de iure naturali non erant inuenta. Cap.6?.num.18.

1. MILITES apparitores inter omnes homines audaciſſimi ſunt. Cap. 63. num.13.

2. Et quæ ad iniuriam alicuius pertinẽt egregie, & plus quàm ſatis exſequuntur. Cap. 64. num.8.

1. MINVTA horarũ ſunt ſexageſimæ partes vnius horæ. Cap.96. num.4.

1. MISSA eſt ſacrificiũ incruentũ repræsẽtans illud cruentũ, quod Chriſtus in cruce obtulit Patri. Cap.41. num.24.

2. Illud enim ſacrificium, quod Chriſtus in cruce obtulit Patri, dici poteſt quædã prima Miſſa. Ibi. num.25.

3. Vel inſtitutio euchariſtiæ, quæ facta eſt a Chriſto in vltima cena dici ſimiliter pōt quædam prima Miſſa. Ibi.num. 26.

4. Miſſa eſt opus quoddam inſigne, quod requirit magnam circumſtãtiarum inſpectionem. Cap.16. num. 0.

5. Et requirit præparationem multo maiorẽ, quàm horæ canonicæ. Cap.42.num.31.

✠ Vnde negligentia circa Miſſam eſt grauior quàm circa horas canonicas, & eſt ſuo genere mortalis. Vi. inf. Negligentia. 1.

6. Miſſa inter horas canonicas non computatur. Cap.29.num.1. & cap.4?.nu.6.

7. Eſt tamen diuini officij pars præcipua. d. cap.29.num.2.

8. Et habet ordinem cum horis canonicis. Cap.42.num.25.

9. Miſſę cuilibet publicę præmitti debet aliqua pars diuini officij in choro. Cap. 16. num.9. 11. & 16.

Et præ-

✠ Et præmitti debet Matutinum cum Laudibus ſub pœna peccati mortalis. Vi. ſup. Matutinum.28.
10. Nã celebrans Miſſam ante recitatũ Matutinũ, peccat mortaliter. Cap.42.num.2.
11. Niſi occurrat aliqua neceſſitas. Ibi.nu.3.
12. Et ita ſtatuunt Rubricæ. Ibi. num.10.
13. Et eſt generalis conſuetudo. Ibi.num.11.
14. Quamuis Dominicus de Soto cõtrarium teneat. Ibi.num.5.
15. Miſſam tamen celebrãs ante Primã recitatam nõ peccat mortaliter. Ibi.num.1.
16. In aliquo caſu celebrare quis poteſt Miſſam, in quo horas canonicas non tenebitur recitare propter morbum. Ibid. num.7.&17.
17. Miſſa eſt de officio diuino diurno, & non niſi de die celebrari poteſt. Ibi.num.15.
18. Et celebrare Miſſam ante diem eſt peccatum mortale. Cap.39.num.14.
19. Neque licet celebrare niſi poſt mediam noctem etiam quòd aurora per totã noctem clareſcat. Cap 40. num.2.
20. In aliquo caſu licet celebrare Miſſam ante auroram, vt quando Epiſcopus iter facit. Cap.39. num.10.
21. Vel quando neceſſe eſt infirmum communicare. Ibi.num. 12.
22. Vel quando id habetur ex priuilegio. Ibi. num.13.
23. In quibus tamen caſibus nõ quacũque hora noctis, ſed prope aurorã, & circa diurnã lucẽ celebrandum eſt. Ibi. num.12.
24. Et rurſus nõ niſi parciſſime his priuilegijs, & cauſſis vti quis debet. Ibi.num.12.
25. Miſſam celebrans ante aurorã putans eſſe aurorã, excuſatur à peccato. Ibi.num.8.
26. Miſſæ quandoque per annum in aurora cantari poſſunt ob aliquam neceſſitatẽ. Cap.39. num.12.
27. Miſſæ priuatæ qualibet hora ab initio diei vſque ad meridiem dici poſſunt. Cap. 39.num.1.&17.
28. Quacumque (inquam) hora ab aurora vſque ad meridiem. Cap.41. num.36.
29. Ab initio crepuſculi matutini inchoari poſſunt. Cap.93. num.13.
30. Et uſque ad meridiem, non vltra poſſunt extendi. Ibi.num.15.
31. Miſſa vt diligentior fiat præparatio differtur quantum differri poteſt ante prandium. Cap.31.num.1.
32. Differebatur (inquam) antiquitus quantũ differri poterat ante prãdium, vt diligentior fieret præparatio. Cap.41.num.19.
33. Vnde Miſſa in diebus ieiuniorum ad nonam, in diebus communibus ad ſextam dicebatur, quia in eiſdem horis deinde comedebatur. Cap.38. num.1.
34. In dieb' vero Dominicis & feſtis ad tertiã dicebat' Miſſa, nõ quia illa hora ante ſextã comederetur, ſed quia poſt Miſsã erant tunc conciones ad populũ. Ibi. num.2.
35. Secundũ Micrologũ cũ dicit' Miſſa ad ſextã comedimus ad nonã, cũ dicitur ad nonã comedimus ad veſperã. Ibi. num.3.
36. Et ſecundum B.Clementẽ Rom. cũ ſumitur euchariſtia a miniſtris mane, ieiunãdum eſt illis vſque ad ſextã, cum ſumitur tertia aut quarta hora, ieiunãdum eſt vſque ad Veſperas. Ibi. num.5.
37. Sed hæc vſu recepta non ſunt. Ibi. nu.6.
38. Miſſæ ante horam diei tertiam minime ſunt celebrandæ. Cap.41. num.9.
39. Neque etiam poſt tertiam. Ibi. num.10.
40. Quod intelligitur de Miſſis ſollemnibus. Ibi.num.11.
41. Miſſæ celebrantur hora tertia. Cap. 32. num.3.&15.
42. Miſſa in Quadrageſima ad nonã celebratur. Cap.34. num.14.
43. Similiter in diebus ieiuniorum poſt nonã celebratur. Cap.21.num.5.
44. Miſſa ſollemnis ſeu conuentualis diebus feſtis in tertia, profeſtis in ſexta, ieiuniorum in nona ordinarie canenda eſt. Cap. 29. num.3.
45. Quandoque tardatur vſque ad horam veſpertinam, vt in Sabbathis quattuor temporum, & præſertim in Sabbatho ſancto. Ibi. num.4.
46. Hodie tamen hæc quæ dicta sũt de diebus ieiuniorũ, de Sabbathis quattuor tẽporum, & de Sabbatho ſancto, in deſuetudinem abierunt. Ibi.num.13.
47. Immo & quæ de diebus etiam profeſtis dicta ſunt. Ibi.num.15.
48. Miſſa conuentualis tardius in feſtis, q̃ in profeſtis celebrari debet. Cap.29.nu.18.
49. Miſſas poſt meridiẽ celebrare non licet, & eſt peccatum mortale ſine diſpenſatione id agere. Cap.41.num.1.
50. Et ita eſt cõmunis opinio. Ibi. nu.3.&8.
51. Et eſt conſuetudo eccleſiæ generalis. Ibi. num.16.
52. Quòd ſi qui Doctores dicunt, licere vſque ad nonam Miſſas celebrare, loquuntur de diebus ieiuniorum. Ibi. num.4.

Hodie

53. Hodie tamen neque in diebus ieiuniorum id licet. Ibi. num. 18.

54. Miſſam celebrans poſt meridiem, putans adhuc non eſſe meridiē, excuſatur a peccato. Ibi. num. 32.

55. Idē ſi ſciret, & adeſſet aliqua cauſſa, dummodo ſine ſcandalo, & non longe poſt meridiem celebraret. Ibi. num. 33.

56. Miſſa cœpta ante meridiem perficienda eſt poſt meridiem. Ibi. num. 35.

✠ Meridies pro Miſſis celebrādis nō eſt accipiendus pūctualiter. Vi. inf. Tēpus. 2.

✠ Miſſa in Sabbatho ſancto celebratur nocte. Vi. inf. Sabbathum. 16.

57. Sed hodie & licētiæ & priuilegia celebrandi Miſſas de ſero ad Solis occaſum, & omnes veſpertinæ Miſſarum celebrationes annullatæ, & reuocatæ ſunt per Piū. V. Cap. 29. num. 11. & 14.

58. Vnde Miſſam ſero celebrare prohibitum eſt. Cap. 41. num. 27.

59. Miſſa vbi vnus tantum eſt ſacerdos non quacumque hora, ſed tertia potiſſimum eſſet celebranda. Ibi. num. 37.

60. Miſſa prima Natiuitatis Domini canitur in media nocte, ſecunda in aurora. Cap. 29. num. 10.

✠ Et prima Miſſa dicitur poſt Matutinum, Secunda poſt Primam recitatam. Vi. inf. Natiuitas. 7. & ſeqq.

61. Miſſa Conuentualis hoc ordine celebranda eſt: In feſtis dicta in choro Tertia, In ꝓfeſtis dicta Sexta, In Ieiunijs dicta Nona. Cap. 29. num. 17.

62. Miſſa vero defunctorum dicto Matutino, aut Prima. Ibi. num. 19.

63. Miſſa defunctorū conuentualiter celebratur, etiā quòd alias de feſto fiat officium, aut de feria. Ibi. num. 20.

64. In Paraſceue, & Sabbatho ſācto prohibitum eſt Miſſam celebrari. Ibi. num. 7.

65. Miſſa noctis reſurrectionis tranſlata eſt ad diem Sabbathi ſancti. Cap. 30. num. 3.

66. Vnde Miſſa Sabbathi ſācti refertur potius ad diē Dominicū ſequentē, quàm ad diē Sabbathi ſancti. Cap. 29. num. 6.

67. Immo & in alijs Sabbathis quattuor temporum Miſſa refertur ad diem Dominicum ſequentem. Ibi. num. 8.

68. In Sabbatho ſancto non niſi vna Miſſa in ſingulis eccleſijs celebrari debet. Cap. 30. num. 2. & 9.

69. Idem in feria quinta Cenæ Domini ſeruādum eſt. Ibi. num. 4.

✠ In Miſſarum ſollemnijs celebrādis vnus & idē debet eſſe ordo. Vi. inf. Pſalmi. 4.

70. Et tenemur ſeruare Ritum celebrādi Miſſas. Cap. 39. num. 16.

✠ Quotidie licet Miſſam celebrare. Vi. inf. Sacrificium. 1.

71. Cur Miſſa de feria concurrat cum Miſſa de feſto, ita quòd duæ Miſſæ celebrentur, & Miſſa Dominicæ cum Miſſa de feſto nō concurrat. Cap. 56. num. 18.

72. In aliquo caſu poteſt quis celebrare Miſsā ante quàm peccata ſua confiteatur. Cap. 42. num. 28.

73. Miſſam audire pranſos & ſaturos non decet. Cap. 41. num. 18.

✠ Miſſam celebraturi debēt eſſe ieiuni a media nocte. Vi. ſup. Ieiunium. 29.

74. Miſsā celebrans in eccleſia græca debet eſſe ieiunus a primo mane, a quo initium diei ſumit eccleſia illa. Cap. 91. num. 6.

75. Vel potius a media nocte, ſicut fit in eccleſia Latina. Ibi num. 7. & ſeq.

76. Quod tamen intelligitur attēta ſolū ratione quadā ex natura ipſius rei, ſepoſita cōſuetudine, aut conſtitutione ſi qua alia ſit illius eccleſiæ. Ibi. num. 10.

77. In celebratione Miſſæ, aut ſumptione euchariſtiæ attendenda eſt cuiuſque eccleſiꝫ cōſuetudo, & conſtitutio quantū ad hoc ꝙ quis reputetur ieiunus. Ibi. num. 11.

✠ Verba in canone Miſſæ, Qui pridie ꝗ pateret. antiquiſſima sūt. Vi. inf. Qui prid. 1.

✠ Miſſæ Ambroſianæ non nulla habent, quæ ſunt a poſterioribus addita. Vi. ſupr. Ambroſianæ. 1.

✠ MORTVA opera non reuiuiſcunt per pænitentiam, ſed mortificata ſic. Vi. inf. Operis. 1.

1. MVNDI initiū quando incœperit, nobis ignotiſſimū eſt. Cap. 68. num. 17.

N.

✠ NATIVITAS Chriſti, & Apparitio ſimul celebrabantur a quibuſdā Orientalibus in die ſexta Ianuarij. Vi. ſup. Chriſtus. 7.

1. Natiuitas Chriſti quia facta eſt poſt mediam noctem deputatur diei ſequenti. Cap. 87. num. 10.

2. Cena vero vltima Chriſti, quia facta eſt ante mediam noctem, deputatur diei præcedenti. Ibi. num. 11. & 20.

3. Ad rectam Natiuitatis Chriſti celebrationē nō ſatis eſt, vt in viceſimaquinta die menſis Decēbris peragatur, ſed etiam requiritur,

tur, vt in ſolſtitio brumæ, vel pxime poſt ſolſtitium celebretur. Cap. 80. num. 6.
4. In nocte Natiuitatis Domini Miſſæ cele. brantur ex conſtitutione B. Teleſphori papæ. Cap. 23. num. 14.
5. Vnam tamen tantum Miſſam in ea nocte celebrare licet. Cap. 39. num. 20.
6. Prima Miſſa Natiuitatis Domini in media nocte celebrari debet. Cap. 5. num. 20.
7. Non tamen celebratur dicta prima Miſſa ante quàm ſit perſolutum Matutinum. Cap. 41. num. 20.
8. Celebratur enim poſt Nocturnos ante Laudes. Cap. 16. num. 13.
✠ Laudes in ea nocte ſeparantur a Nocturnis. Vi. ſup. Laudes. 7.
9. Secũda Miſſa Natiuitatis Domini celebratur in aurora poſt Primam horã canonicam recitatam. Cap. 15. num. 5.
10. Quidam tamen ante Primam celebrari aſſerunt. Cap. 16. num. 6.
✠ Prima itaq; Miſſa Natiuitatis Domini canitur in media nocte, ſecunda in aurora. Vi. ſup. Miſſa. 60.
11. Tres Miſſæ Natiuitatis Dñi ita celebrantur. Prima ĩ tenebris mediæ noctis, Secũda in aurora inter tenebras & lucẽ, Tertia in clara diei luce. Cap. 16. num. 15.
1. NATVRALI iure a ſtricto omnes homines æquales ſunt, & liberi. Cap. 65. num. 19.
1. NAVARRVS Doctor laudat. Cap. 41. num. 2. & 30.
1. NECESSITAS legem non habet. Cap. 66. num. 14.
2. Facit omnia cõmunia. Ibi. num. 16.
3. Omnia reducit ad ſtatum iuris naturalis. Ibi. num. 17.
1. NEGLIGENTIA circa Miſſã eſt multo grauior, quàm circa horas canonicas: Nam illa ſuo genere eſt mortalis, hæc venialis. Cap. 42. num. 32.
2. Negligentia circa ſubſtantialia actus debiti eſt mortalis, circa accidentalia eſt venialis. Cap. 25. num. 14.
1. NEGOTIA paratos, inſtructoſque obire oportet, non inter obeundum inſtrui, apparatiue. Cap. 91. num. 20.
1. NICÆNA ſynhodus ob duas potiſſimũ cauſſas celebrata eſt, ob Arriani erroris confutationem, atque ob rectam Paſchæ ordinationem. Cap. 80. num. 14.
1. NICEPHORVS Calliſti impetu prauitatis motus de propoſito nobis argumento magna & admirabilia ſcripſit, quæ etiam Cõſtãtinopoli reijciebãt. Cap. 67. nu. 3.
✠ NICODEMVS & Ioſeph ab Arimathia in ſepeliendo Chriſti corpore non timuerunt mortem, neque ullam immunditiæ maculam. Vi. ſup. Ioſeph. 1.
1. NOCTVRNI tres & Laudes repræſentant quatuor vigilias noctis. Cap. 1. num. 11.
2. Tres Nocturni dicebantur antiquitus ſeparatim ſecundum tres vigilias noctis. Ibi. num. 14.
3. Dicebantur (inquã) ſeparatim a Laudibus, & vn⁹ ſeparatim ab alio. Cap. 6. num. 9.
4. Primus nocturn⁹ antiquitus in prima noctis vigilia dicebať. Cap. 26. num. 19.
5. Ad Nocturnos canendos Clerus antiquitus diuidebatur in tres partes. Vel forte totus ad vnumquemque conueniebat. Cap. 1. num. 15. & 17.
6. Vnus Nocturn⁹ ſeparatim ab alio antiquitus canebatur, non tamen hodie ſeparatim recitari poteſt. Cap. 27. num. 8.
7. Tres Nocturni non ſeparatim a Laudibus vt antea, ſed cõiunctim, & una cũ Laudibus cantantur. Cap. 5. num. 2. & ſeqq.
8. Coniungere autẽ Nocturnos cũ Laudibus nõ eſt recens inuentũ. Cap. 8. num. 11.
9. Hugo de S. Vict. dicit, quòd dicuntur coniunctim cum Laudibus. Cap. 6. nu. 12.
✠ Nocturni cum Laudibus ſunt vna & eadem hora canonica, & ſimul celebrantur. Vi. ſup. Laudes. 5.
✠ Nocturni cum Laudibus ſub Matutino comprehenduntur. Vi. ſup. Matutinũ. 3. & ſeqq.
10. Nocturnorũ officiũ ſumptũ cũ Laudibus cõſtituit vnã horã canonicã & appellatur Matutinum. Cap. 6. num. 2. & 11.
11. Sed ſeparatim ſumptũ nõ conſtituit vnam aliquã horam canonicã per ſe, neque appellatur Matutinũ. Ibi. num. 4. & 10.
12. Nocturni appellantur Matutinum nõ inquantũ ſeparãtur a Laudibus, ſed inquãtũ eſt Laudib⁹ cõiungũtur. Cap. 7. nu. 2.
13. Secundum Radulphum de Riuo Nocturnorum officium etiam coniunctum cum Laudibus abuſiue appellatur Matutinũ. Cap. 6. num. 18.
14. Quãuis Nocturni & Laudes pro una & eadẽ hora canonica habeantur, ſunt tamen partes diſtinctiſſimæ, & olim ſeparatim canebantur. Cap. 17. num. 2.
✠ Nocturni ſeparantur a Laudibus in nocte Natiui-

Natiuitatis Domini. Vi.ſup.Laudes.7.
15. Et in multis eccleſijs quolibet veſpere dici ſolet vnus Nocturnus pro defunctis ſine Laudibus. Cap.27.num.18.
✠ Nocturni ſero, & mane Laudes ſeparatim recitari poſſunt etiã hodie in priuata recitatione. Vi. ſup. Matutinum.29.
16. Separantur autem Nocturni a Laudibus hoc modo. Cap.27.num.17.
1. NOMEN idem interdum generice, interdũ ſpecifice ſumitur. Cap.7.num.12.
2. Nominatio fit potius a ſpecie, quàm a genere. Ibi. num.4.
✠ Nominatio medij fit ab vtroque extremorum. Vi.ſup.Medium.1.
✠ Quælibet diei pars nominationẽ ſumit ab hora in fine ſui poſita. Vi.ſup.Dies.18. & ſeq.
3. Nominatio horarum canonicarũ ſumitur a fine horæ, in qua vnaquæque pſoluitur, & accipit cõplementũ. Cap.10.num.2.
✠ Ad idem. Vi. ſup. Horæ canonicæ.25. & ſup. Matutinum.9.
1. NONA diei hora aſſignata a Couarr.poſt tertiam diei partẽ, diuiſo die in quattuor æquales partes; ſed illa eſt decima diei hora,non nona. Cap.10.num.5.
✠ Diei tẽpus apud antiquos ut plurimũ deſcribebatur per horã tertiã,ſextam,& nonam, quia illæ erant inſigniores in rebus humanis, & ſollemniores in orationibus diuinis. Vi.inf.Tempus.14. & ſeqq.
✠ In diebus ieiuniorum exſpectabatur ad minus hora nona ad manducandum. Vi. ſup.Ieiunium.17. & ſeqq.
2. Veteres quotidie comedebant hora nona. Cap.36. num.13.
3. Et ipſa comeſtio vocabatur prãdium ſimul & cena. Ibi.num.24.
4. Sed vere cena potius,quàm prandiũ erat. Ibi.num.25.& 27.
5. Prandium autem non niſi abuſiue appellari poterat. Ibi. num.30.
✠ Cena apud antiquos non ſemper fiebat ad horam nonam,ſed quandoque etiam tardius. Vi.ſup.Cena.2.
✠ Miſſæ in diebus ieiuniorũ dicebãtur hora nona,ſed hodie non differuntur poſt meridiem. Vi. ſup. Miſſa.43.& ſeqq.
✠ Hodie nona tranſlata eſt in meridiẽ quantum ad horam comedendi, & celebrandi Miſſas in diebus Ieiuniorum. Vi. ſup. Hora.16. & ſeq.
6. Nona accipitur vulgo pro meridie. Cap. 41. num.6.
✠ NONA HORA CANONICA ſub Veſpertini officij nomine late ſumpto comprehenditur. Vi. ſup. Matutinum. 10.
1. Nonæ horæ canonicæ conuenit nona diei hora. Cap.11. num.1.
2. Conuenit etiam ſeptima, octaua, & nona diei hora. Ibi. num.2. & 4.
3. Nonæ horæ canonicæ tẽpus incipit currere ſtatim poſt meridiem. Cap.41. num.7.
4. Et in quibuſdã ciuitatibus ſtatim poſt meridiẽ pulſatur Nona. Cap.22. num.20.
✠ NOSTRA merito facim', quibus auctoritatẽ impartimur. Vi.ſup.Auctor.2.
✠ NOVATIANI quidam hæretici in celebrando Paſcha iudaizabant obſeruãtes Lunam decimamquartam. Vi.inf. Quartodecimani.3.
1. NOVITAS in aliquo caſu ne dum eſt vtilis,ſed etiã neceſſaria.Cap.82.num.6.
1. NOX cenſetur quandoque incipere poſt Nonam per quamdam iuris fictionem. Cap.19. num.28.
✠ Nox dicitur vſque ad ortum Solis. Vi. ſup.Dies.8.
✠ Etiam in aurora, & in crepuſculo dici põt media nox. Vi. ſup. Medium.5.
2. Nox antiquitus diuidebatur in quattuor partes æquales, quæ dicebantur vigiliæ. Cap.1.num.1. & 5.
3. Dicebantur etiam cuſtodiæ. Ibi. num.6.
4. A Chriſto domino videntur appellari his nominibus,ſero,media nocte,gallicantu, mane. Ibi.num.4.
5. Ab Hugone de S. Vict. appellantur Conticinium, Intempeſtũ, Gallicinũ, Antelucanum. Ibi. num.12.
6. Nox diuiditur in ſeptem partes, ſcẽdum aliquos. Cap.19. num.8.
7. Et a B.Iſidoro ſeptẽ partes noctis aſſignantur,a Macrobio octo. Cap.1. num.13.
8. Etiam tenebræ eclypſis Solis nox appellari poſſunt. Cap.49. num.2.
✠ In dierum cõmemoratione noctes numerari non ſolent. Vi. ſup. Dies.95.
9. Nox præceſſit diem,non dies noctẽ ſecũdũ Thaletem Mileſium. Cap.44. num.3.
10. Quod intelligendũ eſt nõ de nocte proprie dicta, ſed improprie, de materia ſcilicet informi,& tenebroſa. Ibi. num.6.
✠ Nox præcedit,& dies ſequitur in curſu dierum naturalium, quantum ad eccleſiaſticũ officiũ. Vi.ſup.Dies.49. & ſeq.
✠ Et ſimpliciter nox præcedit diẽ poſt Chriſti reſur-

reſurrectionem. Vi. ibi.66. & ſeqq.

✠ Dies naturalis ꝓ horis canonicis recitãdis incipit a media nocte. Vi.ibi.51.

11. Quæ fiũt in prima parte noctis adſcribunt̃ diei qui finitus eſt. Cap.87. num.13.

12. Prima enim pars noctis refertur ad diem præcedentem; Vltima vero ad ſequentẽ. Cap.88.num.2.& ſeq.

✠ Vnde quæ fiunt poſt mediam noctẽ deputantur diei ſequenti, quæ vero fiunt ante mediam noctẽ deputãtur diei præcedenti. Vi.ſup.Natiuitas.1.& ſeq.

13. Noctis poſtremam partẽ cum die ſequenti computatam fuiſſe apud Hebręos, probat̃ ex ſacris litteris. Cap.89.nu.5.9.& ſeqq.

14. Nocte intempeſta, quę & cõcubium, & conticinium appellatur, quòd fere omnes tũc cubent, & taceant, tempus agendi eſt nullum. Cap.91.num.17.

✠ Triũ dierũ & triũ noctiũ numerus in morte ſeu ſepultura Chriſti ſaluatur per mutationem dierum naturaliũ factam in ei⁹ reſurrectione. Vi.ſup. Dies.74. & ſeqq.

✠ Noctes & dies in quibuſdã regionibus contingunt longiſſimi. Vi.ibi.97.

✠ Noctes & dies artificiales alicubi pauciores ſunt, quàm apud nos. Vi. ibi.100.

15. Noctibus bis, terque ſurgẽdum eſt ad orationem ſecundum B.Hieronymũ. Cap.2.num.13.

16. Ad nocturnas orationes ſurgendum eſſe probat Ioan.de Tur. crem. decem rationibus, Archid.ſex. Ibi.num.31.

✠ Nocturnas orationes antiquitus celebratas fuiſſe, & celebrandas eſſe probatur teſtimonijs omnium patrum, auctoritate ſacræ ſcripturæ, & exemplis Sanctorum. Vi. inf. Vigiliæ.6.

17. Nocturnos hymnos primus auxit B.Ioan. Chryſoſt. ſumpta occaſione ab Arrianis. Cap.2.num.18.

✠ Nocturna oratio eſt quę fit tẽpore gallicantus. Vi.ſup.Galli gallinacei.3.

✠ Nocturnum officium eſt Matutinum ſaltem quantum ad ſui maiorem partem. Vi. ſup. Matutinum.12.

✠ Secundum Roſellam ſunt tres horæ canonicæ, Matutinum, Prima, & Completorium: ſed falſo. Vi.ibi.14.& ſeq.

1. NVMERVS completus, & perfectus ponitur interdum pro incompleto, & imperfecto. Cap.31.num.13.

O.

✠ OBLIQVVM ex recto cognoſcim⁹. Vi.inf.Recto.1.

✠ OCCASVS Solis tunc perfecte eſt, cũ finit crepuſculum veſpertinum. Vi. ſup. Dies.13.

✠ Occaſus Solis reſpondet æquinoctio autumnali. Vi.ibi.96.

1. ODIA reſtringi, & fauores cõuenit ampliari. Cap.81. num.12.

✠ OFFERTORIA in Miſſa cantari cœperũt ex inſtituto Cæleſtini, & B.Gregorij. Vi. ſup. Introitus.1.

1. OFFICII diuini verba nõ referũtur ad tẽpus in quo dicunt̃, quando tẽpus debitũ non obſeruatur in recitando, ſed referuntur ad tempus, in quo ſtatutum eſt, vt dicerentur. Cap.26. num.3.

2. Recitantibus officiũ paruũ S.Crucis cõceſſe ſunt indulgentiæ. Cap.18.num.7.

✠ OPERIS initium eſt Solis exortus. Vi. inf. Sol.2.

1. Opera mortua non reuiuiſcunt per pœnitentiam, ſed mortificata ſic: Et quæ ſint opera mortua, vel mortificata. Cap.27. num.15.

2. Opus ſeruile dicitur, quo homo ſeruit homini, non quo immediate ſeruit Deo. Cap.84.num.13.

3. Opus ſeruile factum ex præcepto Dei ad honorem ipſius, & ad legis eius impletionem, non cenſetur illicitum in diebus feſtis. Ibi.num.12.

4. Opera ſeruilia in feſtis ꝓhibita, intelligebant̃ prohibita popularibus, nõ miniſtris Sanctuarij apud Iudæos. Ibi.num.14.

5. Opera ſeruilia inquantũ procedunt ex neceſſitate, vel ex vtilitate, quæ differri nequit, non dicuntur amplius ſeruilia, neq; in Sabbatho aut feſtis apud Iudæos prohibita, ſed licita. Cap.66.num.9.

6. Et hoc procedit tam de iure legis Moſaycæ, quam de iure canonico, & ciuili. Ibi. num. 10.& ſeqq. & num.20.

7. Ceſſatio ab operibus ſeruilibus magis ſtricte præcipiebatur in Sabbatho, q̃ in vllo alio feſto Iudæorum. Cap.84. nu. 10. & ſeq.

8. Operariorũ nemo eſt, qui diẽ ſibi ad minus ab ortu Solis nõ auſpicet̃. Cap.9.nu.10.

1. OPINIONIBVS cõtraria quęlibet ꝓferentẽ attẽdere ſtultũ eſt. Cap.74.num.7.

1. ORATIO vt ſit impetratoria debet fieri perſeueranter. Cap.28.num.15.

2. Finis orationis melior eſt q̃ principium, quantum ad impetrationẽ. Ibi.nu.14.

3. Quilibet debet ter in die orare, mane, meridie,

ridie, & veſpere. Cap.16.num.31.
✠ Eccleſia orans horis canonicis dicitur ſemper,& ſine intermiſſione orare. Vi. ſup. Horæ canonicæ.18.
✠ Orãdi vnus & idem debet eſſe ordo & modus. Vi.inf.Pſalmi.4.
✠ Ad orationes nocturnas ſurgendum eſſe probatur. Vi. ſup. Nox.16.
✠ Orationes nocturnas antiquitus celebratas fuiſſe,& celebrandas eſſe, probatur. Vi. inf. Vigiliæ.6.
4. Oratio quadraginta horarum per totũ fere orbem chriſtianum vſu recepta eſt. Cap. 46.num.11.
1. ORATIO DOMINICA dicitur in fine omnium horarum canonicarũ. Cap. 28.num.1.& 3.
2. Et ita Romæ obſeruatur. Ibi.num.4.
3. Item dicitur in principio earumdem vnà cum ſalutatione Angelica,præterquam ad Completorium. Ibi.num.2.
4. Quando autem Completorium immediate dicitur poſt Veſperas, dicitur ſemel tãtum oratio Dominica poſt Iube Domne benedicere. Ibi.num.5.
5. Sed quãdo poſt Completorium immediate dicitur Matutinum, omnia dicuntur integre, ac ſi hæc duo officia non continuarentur ſimul. Ibi.num.17.
6. An melius ſit, quòd oratio Dominica dicatur in principio, vel in fine horarum canonicarum. Ibi.num.12.
1. ORDINES collati in Sabbathis quattuor temporum intra Miſſarum ſollẽnia, ad diem Dominicum ſequentem pertinere cenſentur. Cap.19. num.9.
✠ ORTVS natura antecedit occaſum;& ortum & occaſum dicas potius naturalis ordo poſtulat, quàm retrorſum. Vi.ſup. Lux.1.& ſeq.
✠ Ortus Solis reſpondet æquinoctio verno. Vi. ſup. Dies.96.
✠ Ortus Solis ſecundum non nullos dicitur incipere ſtatim poſt mediam noctem. Vi. inf. Sol.1.

P.

✠ PÆNITENTIA reuiuiſcũt opera mortificata, non opera mortua. Vi. ſup. Operis.1.
1. PALMARVM ſollemnitas,in qua Chriſtus Hieroſolymam aſcendit contigit in die Dominica. Cap.62.num.2.& 9.
2. Et fuit decima die primi menſis quando agnus aſſumebatur pro victima diei Paſchæ. Ibi. num.4.& ſeqq.
✠ PAPA dicit ſimul mane omnes horas vſque ad Veſperas, ſecundum Hoſtien. & Doct. Vi.ſup.Clerici.5.
1. PARASCEVE ſignificat quamcumque diem ante ſollemnitatem ſecundũ Middelburgenſem. Cap.50.nu.6.
2. Sed hoc falſum eſt, nam ſignificat tantum feriam ſextam, quæ eſt ante Sabbathum. Ibi. num. 18.19. & 22.
3. Paraſceue non ſignificat alium diẽ, q̃ feriã ſextã. Cap.55.nu.1. & cap.58.nu.15.
4. Paraſceue, cœna pura, feria ſexta, dies Veneris, ſexta Sabbathi, omnia ſynonyma ſunt. Cap.68.num.2.
5. Paraſceuen Paſcheapud Ioan.fuiſſe primũ diem feſtum Paſchæ colligitur manifeſte. Cap.55.num.14.
6. Et dicendum fuit Paraſceue Paſchæ,vt dictum eſt,in genitiuo, non Paraſceue Paſcha in nominatiuo. Ibi. num.11.
7. Paraſceue Paſchæ Chriſtianorum, quod in Chriſti immolatione agebatˋ, incœpit ab hora nona noctis,in qua Chriſtus captus eſt,ſecundũ quoſdã. Cap.68.nu.9.& 14.
8. Sed id parum probabiliter aſſeritur. Ibi. num.10.
✠ In Paraſceue maioris hebdomadę ꝓhibitũ eſt Miſſas celebrari. Vi. ſup. Miſſa.64.
9. Et non ſolum in dicta Paraſceue abſtinendum eſt a celebratione, ſed etiam a communione. Cap.30.num,10.
10. Multi tamen in hoc contrarium tenent. Ibi. num.12.
11. Sed mihi magis placet prior ſentẽtia. Ibi. num.13.
1. PARS omnis turpis eſt uniuerſo ſuo nõ congruens. Cap.37.num.8.
2. Quod iuris eſt in toto quoad totũ, idẽ iuris eſt in parte quoad partẽ. Cap.17.nu.12.
1. PARVM pro nihilo reputatur. Cap. 28.num. 10.
2. Parum diſtans,nihil diſtare uidetur. Cap. 39. num.9.& cap.89. num.8.
1. PASCHA interpretatur tranſitus,quaſi tunc tranſitus fiat de veteri vita in nouã. Cap.45. num.6.
2. Paſcha quãdoque dicitur ipſa agni immolatio. Cap.55.num.6.
3. Paſcha pro azymis, & azyma pro Paſcha indifferenter ponunt Euangeliſtæ. Cap. 68.num.22.
4. Paſcha & azyma apud Euãgeliſtas confunduntur, nam ſæpe azymorũ dies pro die Paſchæ,

Paſchæ, & dies Paſchæ pro diebus azymorum accipiuntur. Cap. 71. num. 5.

5. Paſcha accipitur quandoque pro azymis. Ibi. num. 1.

6. Paſcha accipitũ non ſolũ pro agno paſchali, ſed etiam pro celebritate, & ſollemnitate paſchali; Et id quidẽ tribus modis; ſcilicet pro Luna decimaquarta ad veſperã, pro tota Luna decimaquinta, & ꝓ tota hebdomada paſchali. Ibi. num. 2. & ſeq. num. 6. & ſeq.

7. Paſcha accipitur quãdoque pro victimis, & ſacrificijs, q̃ offerebantur in ſollẽnitate, & hebdomada paſchali. Cap. 72. nu. 1. & 5.

8. Paſcha ſemper in decimaquarta Luna ad veſperam celebrandum erat a Iudæis. Cap. 52. num 3. & 5.

9. Immundi in ſecundo menſe celebrabant Paſcha. Cap. 55. num. 9.

10. Paſchę dies feſtus et ſollẽnis nõ erat quartadecima Luna apud Iudæos, ſed quintadecima. Cap. 61. num. 2. & cap. 62. nu. 6.

11. Vtraque Luna quartadecima, & quintadecima appellari poterat dies Paſchæ apud Iudæos. Cap. 68. num. 8.

✠ Paſchæ dies prima cur erat tota celebris. Vi. ſup. Azyma. 4.

12. Tota hebdomada paſchalis dicebatur ſollemnis apud Iudæos, licet in prima tantum, & ſeptima die prohiberentur opera ſeruilia. Cap. 59. num. 5.

13. Quod procedebat etiam in feſto Tabernaculorum. Ibi. num. 6.

14. Paſcha durabat apud Iudæos per ſeptem dies. Cap. 55. num. 12.

15. In die feſto Paſchæ omnes Iudæi tenebantur ꝑmanere ĩ Hieruſalẽ. Cap. 85. nu. 5.

16. Et dicto die primo tranſacto permittebantur ad propria tabernacula redire. Cap. 59. num. 3.

17. In die feſto Paſchæ introductum fuerat apud Iudæos liberare vnum ex vinctis in memoriã liberationis populi de Ægypto. Cap. 61. num. 3.

18. Durante feſti Paſchæ ſollemnitate non licebat Iudæis aliquem occidere. Cap. 61. num. 13. & 15.

19. Singulis diebus paſchalibus plurima offerebantur ſacrificia. Cap. 72. num. 3.

20. Et in ſpecie offerebatur hircus pro peccato, qui cedebãt in quotidianum epulum ſacerdotibus. Ibi. num. 7.

✠ In feſto Paſchæ prohibita erant opera tantum ſeruilia. Vi. inf. Sabbathum. 9.

✠ Non erat prohibitum ſepelire mortuos. Vi. inf. Sepultura. 3.

✠ Paſchæ feſtum minus celebre erat, quàm Sabbathum. Vi. inf. Sabbathum. 8.

21. Paſchæ feſtiuitas minor erat apud Iudæos, nedũ Sabbathi, ſed etiam reliquarũ omnium ſollemnitatum diebus, quarum ad ceſſationem ab operibus. Cap. 66. nu. 25.

22. Erat tamen ſollemniſſima, & omnium celeberrima ex multis. Ibi. num. 26.

23. Paſchæ celebratio poſt cõpletam agni paſchalis cæremoniam, non in alio fere conſiſtebat, quàm in azymorum manducatione. Cap. 7 . num. 8. & ſeq.

24. Paſchæ feſtũ non habebat diẽ præcedentẽ ꝑparatoriũ, apud Iudæos. Cap. 55. nu. 3.

25. Pręparatio Paſchę apud Euãgeliſtas eſt ipſa agni immolatio, & aſſatio. Ibi. nu. 4.

26. Apud B. Hieronymum non ſignificat diẽ decimumquartum. Ibi num. 7.

27. Apud Alex. de Ales ſignificat totam hebdomadam præcedentem. Ibi. num. 8.

28. Duplex Paſcha fuiſſe celebratum in paſſione Chriſti, non nulli aſſerunt: Vnum legitimum a Chriſto & Diſcipulis in feria quinta ad veſperam; Alterum iudiciale a Iudæis in feria ſexta ad veſperam. Cap. 5 . num. 2. & 3.

29. Et de eo ſcripſiſſe putant (licet falſo) B. Ioan. Chryſoſt. Ibi. num. 4.

30. Et Tertullianum. Ibi. num. 5.

31. Et Rupertum abbatẽ Tuitien. Ibi. nu. 6.

32. Opinionem duplicis Paſchæ, legitimi, & iudicialis, quam recentiores quidam Latini tenent, tria potiſſimum abſurda conſequuntur. Cap. 85. num. 1.

33. Et falſum eſt, tres primos Euangeliſtas meminiſſe Paſchæ legitimi, quod Chriſtus cum Diſcipulis ſeruauerit; Ioannem vero meminiſſe Paſchæ iudicialis tranſlati, quod ceteri omnes Iudæi ſeruauerunt. Cap. 61. num. 5. & 7.

34. Dicunt non nulli, diem Paſchæ apud Iudæos celebrari prohibitum fuiſſe in feria ſecunda, quarta, & ſexta. Cap. 51. num. 2.

35. Sed Rupertus abbas ait, non agni tũc immolationem, ſed dies tantum ſollemnitatem in ſequentem feriam fuiſſe tranſlatam. Ibi. num. 7.

36. Huiuſmodi autem Paſchę tranſlatio non erat in vſu tempore paſſionis Chriſti, neque eſt probabilis. Cap. 52. num. 1.

37. Vt patet ex hiſtorijs. Ibi. num. 6.

38. Et ex B. Epiphanio. Ibi. num. 22.
39. Et ex Alex. de Ales. Ibi. num. 25.
40. Cauſſæ etiã dictæ trãſlationis Paſchæ, quas aſſignant quidã recẽtiores Latini, friuolæ ſunt, & nullius momẽti. Cap. 53. nu. 7.
41. Et pro tẽpore paſſionis Chriſti dicta Paſchæ feſtiuitatis tranſlatio, ſola quorumdam recentium Rabbinorum auctoritate nititur. Cap. 84. num. 7.
✠ Dici tñ poteſt, ꝙ Iudæi intenti in occiſionẽ Chriſti Paſchæ comeſtionem diſtulerunt in ſequentem diem. Vi. ſup. Iudæi. 9.
42. In die Paſchę celebrãdo maxima fuit ſemp diſsẽſio ĩter Chriſtianos. Cap. 52. nu. 7.
43. Et maxima olim diſſidia orta ſunt. Cap. 54. num. 12.
44. Varias autẽ Paſchæ obſeruationes, & ritus atque in eo celebrando diſſenſiones hiſtoriographi referunt. Cap. 52. num. 26.
✠ Quidam hæretici in eo celebrando iudaizabant, obſeruantes Lunam decimãquartã. Vi. inf. Quartodecimani. 1. & ſeqq.
45. Paſcha olim a Gallis, & Tuſcis celebrabat̃ octauo Kal. Apr. vbi Chriſti reſurrectio fuiſſe tradebatur. Cap. 74. num. 9.
46. Eodẽ etiam modo celebrabat̃ a quibuſdam Quartodecimanis hæreticis. Ibi. nu. 10.
47. Inter quos tamen differentia aſſignatur. Ibi. num. 11.
48. Paſcha a Chriſtianis non niſi in die Dñica celebrandum eſt. Cap. 53. num. 1. & 3.
49. Et a decimaquarta Luna vſque ad viceſimamprimam primi menſis. Ibi. num. 2.
50. Paſcha non niſi in Dominica, & in plenilunio poſt æquinoctium vernũ celebrandum eſt. Cap. 74. num. 2.
51. Ab vndecimo Kal. Apr. vſque in vndecimũ Kal. Maias. Ibi. num. 3.
52. Paſchæ terminus ab vndecimo Kal. Apr. ſcilicet uiceſimoſecundo die Martij ſumitur ex conſtitutione Theophili Cæſareen. in ſynhodo Palæſtinæ. Cap. 77. num. 5. & cap. 78. num. 11.
53. Item ex regula Nicæni concilij ab vndecimo Kal. Apr. vſque in ſeptimum Kal. Maias. d. cap. 77. num. 11.
54. Paſcha ante uernalis æquinoctij tranſgreſſum celebrari non debet, neque licet. Ibi. num. 12. & cap. 78. num. 1.
55. Neque umquam licuit. Cap. 78. nu. 21.
56. Tum apud Iudæos, tum apud Chriſtianos. Cap. 78. num. 2.
57. Præcipue apud Romanos, & Occidẽtales. Ibi. num. 3.
58. Et apud omnes catholicos. Ibi. num. 4.
59. Quamuis non nulla exempla ſint in contrarium. Ibi. num. 6. & ſeqq.
✠ Paſcha celebratur poſt pleniluniũ in æquinoctio uerno. Vi. ſup. Menſis. 3.
✠ Obſeruatio autẽ plenilunij, & æquinoctij uerni in celebratione Paſchæ ſignificationem habet. Vi. ſup. Æquinoctium. 38.
60. Sed tam plenilunium, quàm æquinoctium ſunt iuris poſitiui quãtum ad legem nouam ſpectat. Cap. 80. num. 2.
61. Et eccleſia inſpicit æquinoctium & plenilunium in Paſchæ celebratione non tamquã obligata de iure diuino, ſed quia putat ita expedire ad maiorem myſterij explicationem. Cap. 79. num. 14.
62. Paſcha potius celebrandum eſt in ſecundo menſe poſt æquinoctium, quàm in duodecimo ante æquinoctium. Cap. 81. num. 14.
63. Error enim longe maior eſt declinare in duodecimum menſem, quàm in ſecundum. Cap. 79. num. 11.
64. Et noſtro tempore ſæpiſſime Paſcha in ſecundo menſe celebratur. Cap. 78. num. 12.
✠ In celebratione Paſchæ etiam Lunæ motus neceſſario inſpicitur. Vi. ſup. Luna. 6.
65. Vnde non eſt celebrãdum Paſcha ut feſtũ fixum, nulla adhibita conſideratione Lunæ. Cap. 80. num. 1.
66. In celebratione Paſchæ uiſum eſt ſemper eccleſiæ, magis expedire ſequi medios motus, quàm ueros. Cap. 79. num. 3.
67. Idẽ etiã uiſum fuit Synagogæ. Ibi. nu. 4.
✠ Ad Paſchæ celebrationẽ cyclos habere ſempiternos, & exactiſſimos ſanctę Chriſti eccleſiæ militanti non conuenit, neque etiã expedit. Vi. ſup. Cyclos. 1.
68. In celebratione Paſchæ duo interueniunt. Vnum quod ſe habet ſicut cortex & littera, Alterum ſicut medulla & ſpiritus: Obſeruatio Solis & Lunæ eſt ſicut cortex; conſenſus fidelium eſt ſicut medulla. Cap. 79. num. 2.
69. Magis autem ſi neceſſe ſit, eſt ſuſtinendus defectus in cortice, quàm in medulla. Ibi. num. 5.
70. Si eccleſia in Paſcha celebrando interdum parumper deficiat, & aliqua in hoc ſæculo quandoque nigredine adſpergatur, ſpe futurorum hanc præſentem triſtitiam conſoletur. Cap. 82. num. 12.

Chriſtus

✠ Chriſtus factus eſt eccleſiæ ſemel Paſcha in hac vita, & fiet illi iterum in alia vita. Vi. ſup. Chriſtus.70.
71. In vigilia Paſchæ populi antiquitus ieiunabāt & uigilabant vſque ad mediā noctem. Cap.46.num.4.
72. Multi(inquā) differebant ieiuniū vſque ad mediam noctē. Cap.47. num.9. & 13.
73. Et multi etiam vſque ad quartam vigiliam noctis. Ibi. num.8.
1. PASCHATITÆ hæretici quinam erant. Cap.52. num.21.
✠ PASSIO Chriſti incœpit in feria quinta: & ideo in ea etiam die dici poteſt Chriſtus paſſus, licet in feria ſexta fuerit crucifixus. Vi. ſup. Chriſtus.25.
✠ Dies paſſionis Chriſti occultus eſt. Vi. ſup. Dies.91.
1. PENTECOSTE ſignificat quinquageſimam. Cap.83.num.2.
2. Et ſignificat tum diem quinquageſimum a die Paſchæ, tum dies quinquaginta a dicto die Paſchæ. Cap.84.num.6.
3. Dies Pētecoſtes erat quinquageſimus a die manipuli oblati, & in eadem feria celebrari habebat, in qua manipulus ſpicarum oblatus fuerat. Cap.83. num. 14.
4. Dictus autem manipulus quo die deberet offerri, variæ referuntur Doctorum ſententiæ. Ibi. num. 15. & ſeqq.
5. Pentecoſte dicitur inſtituta apud Hebræos in memoriam datæ legis. Ibi. num.3.
6. Alij dicunt in memoriam ingreſſus populi in terram promiſſionis. Ibi. num.13.
7. Celebratio diei feſti Pētecoſtes aliūde ſumitur, quàm ex die datæ legis. Ibi. nu. 12.
8. Pentecoſten duraſſe apud Hebræos ſeptem diebus, quemadmodum durabat feſtum azymorum, & Scenopegiæ, quidam aſſerunt. Cap.84. num.3.
9. Sed id ex ſacris litteris non colligitur. Ibi. num.5.
10. Dies Pētecoſtes in qua miſſus eſt Spiritus ſanctus, fuit in Dñica. Cap.83. num. 1.
11. Quidam dicūt fuiſſe in Sabbatho, & in eo Sabbatho miſſum fuiſſe Spiritū ſanctū. Cap.84.num.1.
12. Quidā vero licet dicant, feſtū Pentecoſtes fuiſſe in Sabbatho, Spiritū ſanctū tamen deſcendiſſe aiunt in Dñica. Ibi.num.2.
13. Sed ueritas eſt, quòd & feſtum Pentecoſtes & Spiritus ſancti aduentus fuerūt in Dominica. Ibi. num.4.
✠ PEREGRINI clerici poſſunt ſimul mane dicere omnes horas. Vi. ſup. Clerici.3.
1. PERITIS ī arte ſtādū eſt. Cap.39.nu.4.
✠ PERSÆ initium diei faciunt ab ortu Solis. Vi. ſup. Babylonij.1.
✠ PERSONÆ diſpoſitio trahi pōt ad temporis diſpoſitionē, nam valet argumentū a perſona ad tempus. Vi. infr. Rei. 1.
1. PHILO iudæus in lib. de vita contēpl. in ueritate agit de Chriſtianis diſcipulis B. Marci, licet putet ſe agere de Iudæis. Cap.5.num.28.& cap.33.num.4.& cap. 71. num. 13.
✠ PLENILVNIVM in celebrādo Paſcha obſeruari debet. Vi. ſup. Paſcha.50. 60. & ſeqq.
✠ Id enim habet ſignificationem. Vi. ſupr. Æquinoctium.38.
1. POENA per ea ſentitur, per quæ quis peccat. Cap. 58.num.6.
✠ POLI altitudo in aliqua ciuitate aut regione eſt latitudo ipſius ciuitatis, aut regionis. Vi. ſup. Latitudo.1.
1. POPVLVS quando exorbitat eſt potius inſtruendus, quàm ſequendus. Cap. 24. num.9.
2. Populi & turbæ mutatio in paſſione Chriſti ex fermentatione Scribarum & Phariſæorum facta eſt. Cap.69, num. 14. & cap. 70.num,4. & ſeq.
✠ POST tres dies. intelligi poteſt, vel cōpletos, vel tantum inchoatos. Vi. infr. Tempus.6.
1. Et exponitur recepta in ſcripturis phraſi, id eſt tertio die, vel poſtquā dies tertius aduenerit. Cap.86. num. 3.
✠ Poſt diē decimū Kalendarū ſignificat diem decimum poſt Kal. Vi. ſup. Ante.3.
1. PRÆCEDENTIA, & ſequentia rem declarant. Cap.39. num.18.
1. PRÆGNANTIS menſes dicuntur decem. Cap.21. num.9.
2. Quia nouem ſunt pleni, & initium decimi pro toto accipitur. Ibi. num. 10.
3. Et iccirco quandoque nouem dumtaxat recenſentur. Ibi.num.11,
✠ PRÆPARATIONEM requirit Miſſa multo maiorem, quam horæ canonicæ. Vi. ſup. Miſſa 5.
1, PRANDIVM eſt comeſtio, quę mane fit, Cap.36. num,15.
2, Prandium ex græco dicitur, & apud veteres erat in meridie, Cap.31, num,13.
3. Prandiū & cena diſtinguebantur apud antiquos Iudæos, Cap,36, num, 14. & 17.

4. Et etiam apud Romanos. Ibi. num. 18. 21. & ſeq.

✠ Comeſtio ad horam nonam vocabatur ſimul prandium & cena apud veteres, ſed verius erat cena, prādium autem non niſi abuſiue. Vi. ſup. Nona. 2. & ſeqq.

5. Prandēdi horam Canoniſtæ dicunt eſſe tertiam, cum tamen in iure ſit potius ſexta. Cap. 32. num. 1. & 14.

6. Sed hodie eſt tertia. Ibi. num. 16.

7. Tempore B. Thomæ erat adhuc ſexta. Ibi. num. 17.

8. Sed Alex. de Ales dicit tertiā. Ibi. num. 18.

9. Hugo autē de S. Vict. dicit eſſe horā a tertia vſque ad ſextam. Ibi. num. 19.

10. Prandere eſt non ieiunare. Cap. 36. num. 2. & ſeqq.

✠ Ieiunium enim præterquam quòd eſt abſtinentia a certis quibuſdā cibis, eſt ſubtractio prandij, & refectio in diebus ieiunij appellatur cena, non prandium. Vi. ſup. Ieiunium. 1. & 4.

✠ Vnde ſi in diebus ieiunij comeſtio fiat ad horam prandij, illud non erit ieiunium. Vi. Ibi. 3.

✠ Comeſtio tamen, quæ hodie fit in diebus ieiunij, prandium eſt, & non cena, cum horam ſextam vix exſpectemus, aut etiā præueniamus. Vi. Ibi. 22.

1. PRESBYTERI nullatenus vbique hoſpitari ſinātur, ſed aſſidue omnes apud eccleſias ſuas eſſe ſtudeāt. Cap. 24. nu. 16.

✠ PRIMA diei hora dici poteſt & quæ eſt poſt ortum, & quæ eſt ante ortum Solis. Vi. ſup. Horæ. 21.

1. Primordio veritatis quod iuuatur, falſum omnino non videtur. Cap. 79. num. 12.

✠ PRIMA HORA CANONICA ſecūdū Canoniſtas eſt vna ex vigilijs nocturnis, ſeu ex horis canonicis nocturnis: ſed falſo. Vi. inf. Vigiliæ. 12.

✠ Eſt una ex vigilijs nocturnis ſecūdum Canoniſtas, & de officio nocturno ſm Roſel lam. Vi. ſup. Matutinum. 13. & ſeq.

1. Quidam aſſerunt, Primam inſtitutam fuiſſe in memoriā dominicæ reſurrectionis. Cap. 15. num. 4.

✠ Sed Prima non repræſentat dominicam reſurrectionem, niſi hoc modo intelligendo. Vi. inf. Reſurrectio. 1.

✠ Prima ponitur mane primo. Vi. ſup. Mane. 10.

2. Primam exſoluendā eſſe poſt ortum Solis, non in crepuſculo matutino, late diſſerit, & concluditur. Cap. 15. num. 1. & 14.

3. Prima ſtatim poſt ortum Solis incipiēda eſt. Cap. 10. num. 10. & cap. 14. num. 14. & cap. 93. num. 14.

4. Celebratur (inquam) in exortu diei, quando Sol ab Oriente primum apparet, ſecundū Rabanum. Cap. 12. num. 23.

5. Dicitur enim Prima ab ea hora diei prima quæ eſt poſt ortum Solis, non quæ eſt antortum. Cap. 16. num. 27.

6. Et conuenit illi prima diei hora. Cap. 21. num. 1. & ſeq.

7. Nā Primæ & Cōpletorio aſſignatæ ſunt prima & vltima diei horæ. Cap. 19. nu. 15.

8. Prima & Completorium in multis conueniunt, & poſt alias quinque horas fuerūt adinuentæ. Cap. 15. num. 11. & ſeq.

9. Ab initio Prima & Completorium nō erant explicite cognitæ. Cap. 11. num. 12.

10. Et poni debent in prima & vltima diei hora. Ibi. num. 13.

11. Prima & Cōpletorium poſtea adinuentæ, fuerunt alijs horis canonicis adiunctæ. Cap. 14. num. 9. & cap. 19. num. 4.

12. Prima & Completorium non erant ſpecifice cognitæ tempore B. Auguſtini ſaltem ſub his nominibus. Cap. 12. num. 14.

13. Prima non erat adhuc inſtituta tempore B. Hieronymi. Cap. 16. num. 20.

14. Prima & Completorium etſi non ſpecifice nominatæ, videntur tñ tactæ ab antiquis ſanctis patribus. Cap. 14. nu. 1. & ſeqq.

15. Earum expreſſam mentionem faciunt hi. Ibi. num. 18.

16. Prima inſtituta fuit tempore Caſſiani. Ibi. num. 13.

17. Eamque ipſe appellat alteram Matutinā. Ibi. num. 10.

18. Prima inter horas canonicas diurnas vno modo eſt prima, alio modo eſt ſecunda, & Matutinū eſt prima. Cap. 6. num. 34.

✠ Prima ſub Matutini officij noīe late ſūpto cōprehenditur. Vi. ſup. Matutinum. 10.

✠ Non eſt neceſſarium, quòd ante Miſſæ celebrationem recitetur prius Prima. Vi. ſup. Miſſa. 15.

1. PRINCIPIS beneficiū non ambitioſum, neque tertio præiudiciabile latiſſime interpretandum eſt. Cap 93. num. 7.

1. PRINCIPIVM cuiuſque rei potētiſſima pars eſt. Cap. 28. num. 13.

1. PRISCILLIANISTÆ hæretici mane prius comedebant, & deinde ad ſacras orationes accedebant. Cap. 31. num. 2.

num. 2. 5. & 7.

1. PRIVATIO præſupponit habitum. Cap. 90. num. 18.

1. PRIVILEGIVM ita interpretari debet, vt contineat aliquid vltra ius cõmune. Cap. 41. num. 14.

2. Fruſtra enim priuilegio impetratur quod iure communi cõceditur. Ibi. num. 13.

1. PROBATIO non ſumitur ab eo q͂d poteſt eſſe, & non eſſe, nam Non probat hoc eſſe id quod ab hoc contingit abeſſe. Cap. 30. num. 6.

1. PROCESSVS noctis, finem, & poſtremã partem noctis ſignificat. Cap. 5. nu. 21. & cap. 47. num. 4.

1. PROPRIA verbi ſignificatio in dubio ſumẽda eſt, niſi aliud ſuadeat vſus loquẽdi communis. Cap. 87. num. 6.

1. PRVDENTII hymnus quintus Cathemerinon inſcribitur ſic. Cap. 17. nu. 6.

1. PSALLIANI, & Euchetę, id eſt Orãtes, hęretici ita nimis orabant, vt incredibile videretur. Cap. 3. num. 16.

1. PSALMI vt die, noctuque in eccleſijs canerentur inſtituit B. Damaſus. Cap. 3. num. 11.

2. Pſalmos canere ante ſacrificium Miſſæ lõge ante Cæleſtinum inſtitutum fuerat. Ibi. num. 19.

✠ Vt alternatim pſalmi in eccleſijs canerẽtur, quis inſtituerit. Vi. ſup. Alternatim. 1. & ſeqq.

3. Pſalterium in ſeptem partes diſtinctũ iuxta numerũ dierũ hebdomadæ, B. Damaſus canendum inſtituit. Cap. 3. nu. 15.

4. Pſallendi & orandi vnus & idem debet eſſe ordo & modus tam in diuinis officijs, q͂ in Miſſarum ſollemnitatibus celebrãdis. Cap. 24. num. 21.

Q.

✠ QVADRAGESIMÆ tẽpore Miſſa ad nonã celebratur. Vi. ſup. Miſſa. 42.

✠ Et exſpectabatur veſpera ad manducandũ. Vi. ſup. Ieiunium. 10.

1. Quadrageſimæ diebus comedere poſſumus poſt nonam recitatis Veſperis; in alijs ieiunijs poſt ſextam recitata Nona. Cap. 21. num. 7.

✠ Quòd autem hodie in dictis diebus Veſperæ recitentur mane, eſt quædam noſtri temporis calamitas. Vi. inf. Veſperæ. 1.

1. Quadrageſimale ieiunium non niſi in Dominica die Reſurrectionis ſoluẽdum eſt. Cap. 47. num. 16.

1. QVARTODECIMANI hæretici, ſiue græco ſermone Teſſareſcædecatitæ obſeruabant Lunam quartamdecimam in celebrando Paſcha. Cap. 52. num. 8.

2. Qua in re iudaizabant, id eſt ſimul cum Iudæis celebrabant Paſcha. Ibi. num. 9. & ſeqq.

3. Et idem obſeruabãt quidam Nouatiani hæretici. Ibi. num. 14.

4. In quacumque autem hebdomadæ die, quartadecima Luna occurriſſet, in ea abſque diſtinctione omnes Paſcha celebrabant. Ibi. num 15. & ſeqq.

✠ Quidam ex Quartodecimanis hæreticis ſemper celebrabant Paſcha octauo Kal. Apr. Vi. ſup. Paſcha. 46.

✠ QVASI dictio, addita horæ, aut tempori hoc denotat, quòd licet aliquid factum ſit parum ante, vel parum poſt illam horã aut tempus, recte tamen dici poſſit factum quaſi in illa hora aut tempore. Vi. ſup. Fere.

1. QVI PRIDIE QVAM PATERETVR. verba in canone Miſſæ antiquiſſima ſunt. Cap. 87. num. 21.

✠ QVIETEM labor natura præcedit. Vi. ſup. Lux. 1.

R.

✠ RATIO legis tacita habetur pro expreſſa ſi nulla alia aſſignari poſſit. Vi. ſup. Lex. 8.

✠ Ratio legis tacita & præſumpta non inducit legis correctionem. Vi. ibi. 10.

✠ Rationem legis vnicam eſſe non eſt præſumendum. Vi. ibi. 9.

1. RECTO & ipſum & obliquum cognoſcimus; Iudex enim vtrorumque regula. Cap. 96. num. 7.

✠ REGVLA eſt iudex recti, & obliqui. Vi. ſup. Recto. 1.

1. Regula B. Auguſtini ſecunda, aut ſaltem primum caput illius Regulæ videntur falſo ei adſcribi. Cap. 12, num. 13.

1. REI aut perſonæ diſpoſitio ad diſpoſitionem temporis trahi poteſt: nam valet argumentum a re ad tempus, & a perſona ad tempus. Cap. 70. num. 12.

1. RELIGIONVM in vniuerſitatibus vigent ſemper clariſſima ſcientiarum lumina. Cap. 41. num. 15.

✠ RESVRRECTIO dominica in Prima recolitur ſecundum quoſdam. Vi. ſup. Prima. 1.

✠ Reſurrectionem dominicã Laudes repræſentant. Vi. ſup. Laudes. 15.
1. Repræſentãt (inquã) Laudes non Prima niſi hoc modo intelligendo. Cap. 16. nu. 4. & ſeq.
2. Chriſtus reſurrexit in aurora. Ibi. num. 3.
3. Secundum B. Athanaſium reſurrexit media nocte. Cap. 2. num. 4.
4. Et ita etiam tenent non nulli ex patribus. Cap. 46. num. 2.
5. Sed communis ſententia eſt, quòd reſurrexerit in aurora. Ibi. num. 5.
6. Et hanc tacite videtur probare eccleſia. Ibi. num. 9.
7. Atque ita fuerat prophetatum, & figuratũ. Ibi. num. 12.
8. Et probatur tex. Mar. vlt. qui defenditur contra nõ nullos patres aliter illũ intelligentes. Ibi. num. 16.
9. Et cõtra Cornel. Ianſenium. Ibi. num. 23.
10. Quamuis non ita certũ ſit & de fide, quòd Chriſtus ſurrexerit in aurora, ſicut & reſurrexit tertia die. Ibi. num. 25.
11. Communiter dicit̃, Chriſtum reſurrexiſſe a mortuis ĩ gallicinio; ſed intelligit̃ de ſecũdo gallicinio quod eſt ĩ aurora, nõ de primo, qđ eſt media nocte. Cap. 47. num. 6.
✠ Reſurrexiſſe Chriſtũ tertia die cõpertiſſimũ eſt, & de fide. Vi. ſup. Chriſtus. 64.
12. Reſurrectionem Chriſti tertia die futuram erat prophetarum. Cap. 46. num. 17.
13. Et ab ipſo Chriſto prædictũ. Ibi. num. 18.
14. Et ita factam fuiſſe ſcripturæ teſtantur. Ibi. num. 19.
15. Atque ita etiam ſaluti noſtræ expediebat. Ibi. num. 20.
✠ Middelb. ꝓbat quattuor argumẽtis Chriſtũ reſurrexiſſe, poſt tres dies integros quibus ĩ ſepulcro iacuit. Vi. ſup. Chriſt⁹. 57.
16. Sed reſurrexit die tertia non completa, neque tranſacta. Cap. 59. num. 16.
17. Cur Chriſti reſurrectio tertia die facta fuerit, non citius, neque tardius. Cap. 85. num. 3. & ſeq.
✠ Armeni hæretici dicunt, Chriſtum reſurrexiſſe Sabbatho. Vi. ſup. Armeni. 1.
✠ Sed reſurrexiſſe Chriſtum Dominica die, & feria ſexta eſſe mortuum, certiſſimum eſt. Vi. ſup. Chriſtus. 65.
✠ Reſurrectione enim Chriſti Dñica dies cõſecrata eſt, & ita appellatur, & feſtiua ducitur. Vi. ſup. Dominica. 6. & ſeqq.
✠ Reſurrectio Chriſti olim tradebatur fuiſſe octauo Kal. Apr. Vi. ſup. Paſcha. 45.
✠ Secũdũ B. Epiphan. reſurrexit Chriſtus viceſimoſecundo die menſis Martij; ſecundum Euſebium Cæſareen. viceſimoquinto. Vi. ſup. Chriſtus. 66. & ſeq.
18. Reſurrectione Chriſti renouatio ſtat⁹ noſtræ innocentiæ reddita eſt nobis. Cap. 45. num 8.
19. Et in ea tertium tempus incœpit, quod eſt ſub gratia. Ibi. num. 12.
✠ Chriſtus ſua reſurrectione nouum hominẽ ſignificauit. Vi. ſup. Chriſtus. 68.
✠ In reſurrectione Chriſti mutatio naturalium dierum facta eſt; vt ſcilicet nox præcedat diem, cũ prius dies præcederet noctem. Vi. ſup. Dies. 70.
20. Reſurrectio Chriſti omnino vacillaſſet, ſi mors eius credita non fuiſſet. Cap. 50. num. 4.
✠ RITVS celebrandi Miſſas eſt ſeruandus. Vi. ſup. Miſſa. 70.
✠ ROMANI ſolebãt cõputare dies a media in mediam noctem. Vi. ſup. Dies. 27.

S.

1. SABBATHVM dicitur apud Iudæos quodcumque feſtum. Cap. 50. num 7. & cap. 51. num. 23.
2. Et duplex eſt Sabbathum apud ipſos. d. cap. 51. num. 24.
3. Magis tamen proprie intelligitur Sabbathum ſeptima dies hebdomadæ, quàm feſtum Paſchæ. Cap. 84. num. 9.
4. Dies Sabbathi in ſingulari, ſiue Sabbathorum in plurali idem ſignificat, ſeptimam ſcilicet diem hebdomadæ. Cap. 50. num 17.
✠ Prima Sabbathi, vel una Sabbathi eſt dies Dominica. Vi. ſup. Dominica. 10.
✠ Dies hebdomadę dicuntur ab ipſo Sabbatho prima Sabbathi, ſecunda Sabbathi, tertia Sabbathi. &c. Vi. ſup. Hebdomadæ. 1.
5. Sabbathi feſtiuitas apud Iudæos erat celebrior reliquis omnibus feſtiuitatib⁹. Cap. 59. num. 8.
6. Et erat maxime præcepta & repetita. Ibi. num. 10.
7. Sabbathi obſeruãdi præceptum ita frequenter in veteri lege repetitum fuit, vt nullũ aliud magis. Cap. 66. num. 4.
8. Sabbathi feſtiuitas apud Iudæos celebrior erat, quàm feſtũ Paſchæ. Cap. 65. nu. 1.
9. In Sabbatho prohibita erant omnia opera indiſtincte, in feſto Paſchæ opera tantum ſeruilia. Ibi. num. 2.
10. In Sabbatho (inquã) prohibitũ fuit Iudæis omne

omne opus ſimpliciter, in reliquis vero feſtiuitatibus omne opus ſeruile. Cap. 66. num. 1. & 6.
11. Quamuis Theologi, & Doctores ſancti huiuſmodi differẽtiam non animaduerterint. Ibi. num. 5.
12. Per omne autem opus in Sabbatho prohibitum intelligitur in primis ſine dubio omne opus ſeruile. Ibi. num. 7.
13. Et deinde omne opus etiam non ſeruile, ſed diſtractiuum quietis, & vacationis ad Deum. Ibi. num. 8.
14. Vnde in Sabbatho prohibita erat præparatio cibariorũ, in alijs autem ſollemnitatibus minime. Cap. 53. num. 8.
15. In Sabbatho enim prohibitum erat omne opus ſimpliciter, in reliquis ſollemnitatibus opera tantum ſeruilia. Ibi. num. 9.
✠ Ad idem. Vi. ſup. num. 9. & 10.
16. In Sabbatho igitur non licebat cibos præparare. Cap. 55. num. 2.
✠ Neq; mortuos ſepelire. Vi. if. Sepultura. 3.
17. Neque iter arripere. Cap. 85. num. 6.
18. Non facere (inquam) iter vltra mille paſſus. Cap. 59. num. 4.
✠ Et in Sabbatho magis ſtricte præcipiebatur operum ſeruilium ceſſatio, quàm in vllo alio feſto Iudæorum. Vi. ſup. Operis. 7.
19. Licebat tamen Iudęis in Sabbatho bellum gerere aduerſus eos, qui contra ſe venerãt. Cap. 64. num. 2.
20. Sabbathum occurrens infra hebdomadam paſchalem duplici capite dicebatur magnum. Cap. 59. num. 2.
21. Sabbathum ſepulturæ Chriſti non fuit duplicatum. Ibi. num. 15.
22. Sabbathum mutatum eſt in Dominicam. Cap. 45. num. 13.
23. Sabbatho ieiunare quædam eccleſiæ ſolebant, vt Romana, & non nullæ aliæ Occidentis. Cap. 47. num. 10.
24. Quædam vero ſolebant non ieiunare, vt eccleſiæ totius fere Orientis. Ibi. nu. 11.
25. In Sabbatho ſancto tamen omnes pariter ieiunabant. Ibi. num. 12.
26. Miſſa in Sabbatho ſancto celebratur nocte. Cap. 34. num. 19.
✠ In Sabbatho ſancto, & in Sabbathis quatuor temporum celebratur Miſſa hora veſpertina. Sed hoc abijt in deſuetudinem. Vi. ſup. Miſſa. 45. & ſeq.
✠ In Sabbatho ſancto dicitur Miſſa noctis Reſurrectionis. Vi. ibi. 65.
✠ Et Miſſa in eo Sabbatho refertur potius ad diem Dominicam ſequentem, quàm ad ipſum Sabbathum. Vi. ibi. 66.
✠ Nam Sabbatho ſancto prohibitũ eſt Miſſam celebrari. Vi. ibi. 64.
✠ In dicto Sabbatho non niſi vna Miſſa celebrari debet. Vi. ibi. 68.
✠ Miſſa in Sabbathis quattuor temporũ refertur ad diem Dominicum ſequentem. Vi. ibi. 67.
✠ Et in eiſdẽ Sabbathis exſpectabatur veſpera ad manducandũ. Vi. ſup. Ieiuniũ. 12.
1. SACRAMENTI corporis & ſanguinis Chriſti celebrationi eccleſia plene vacare non poteſt in feria quinta Cenæ Domini ob multas illius temporis occupationes. Cap. 30. num. 17.
✠ SACRARVM litterarũ difficultas debet efficere vt potius fateamur inſcitiã, & imbecillitatẽ noſtram, quàm vt contra illas muſſitemus. Vi. ſup. Difficultas. 1.
1. SACRIFICIVM corporis & ſanguinis Xp̃i quotidie licet offerre. Cap. 30. nu. 7.
2. Sacrificiorũ quædam partes in holocauſtũ Domino incendebantur, quædã cedebãt in vſum Sacerdotum & Leuitarũ, quædã ipſis etiã offerentibus concedebantur ad manducandum. Cap. 72. num. 4.
✠ SALVTATIO angelica dicitur in principio omnium horarum canonicarum. Vi. ſup. Oratio dominica. 3.
1. SANCTVM dicitur duobus modis. Cap. 71. num. 14.
2. Maxima ſanctorum multitudo, qui in Romano Kalẽdario celebrantur, circa tẽpora Nicæni cõcilij floruit. Cap. 80. nu. 12.
3. Sanctorum verba habent multũ ponderis & energiæ ad figendos aculeos deuotionis. Cap. 11. num. 4.
1. SENSVS myſticus fundari debet ſuper ſenſu litterali. Cap. 23. num. 10.
✠ SEPVLTVRA Chriſti repræſẽtatur Cõpletorio, licet quidam dicant Veſperis. Vi. ſup. Completorium. 15. & ſeq.
1. Chriſtus ſepultus fuit in die Paraſceues ante occaſum Solis. Cap. 18. num. 5.
2. Sepultura Chriſti accelerata dicitur propter ſequens Sabbathum. Cap. 66. nu. 1.
3. In Sabbatho enim prohibitum erat ſepelire corpora, non autem in feſto Paſchæ. Cap. 65. num. 5.
4. Nam ſepelire mortuos non inter opera ſeruilia, ſed pietatis & miſericordiæ computatur. Ibi. num. 14.
5. Quare in feſtis ſepeliri cadauera apud Iu-

deos nō prohibebatur. Cap.53. nu. 11.
✠ Aromata præparata a mulieribus ſanctis in ſepultura Chriſti, quo modo intelligã-tur. Vi.ſup. Aromatum. 1.
6. Sepulcrum Chriſti munitum fuit a Iudæis ſigillo quodam ferreo ſecundũ Nicepho-rum. Cap.64.num. 12.
7. Et clauſum fuit lapide tam magno, qui vix a viginti hominibus moueri potuiſſet. Cap.66. num. 21.
✠ Chriſtum ſepultum iacuiſſe tribus diebus integris probat Middelburgēſis quattuor argumentis. Vi.ſup. Chriſtus. 57.
✠ Sed nō ita iacuit Chriſtus ſepultus per in-tegrum triduum, ſecundum opinionem omnium catholicorum. Vi. ibi. 58.
8. Medici prohibent in non nullis ægritudi-nibus mortuos ſepeliri ante ſeptuaginta-duas horas. Cap.50.num.3.
9. Fruſtra exſpectarētur ſeptuaginta duæ ho-ræ in ſepeliendis corporibus, vbi nota eſt cauſſa mortis. Cap.85.num.12.
✠ SEQVENTIA, & præcedētia rem decla-rant. Vi.ſup. Præcedentia. 1.
1. SERO verbum ſignificat vt plurimum pri-mam partem noctis. Cap.88. num. 8.
✠ Et ita ſumitur a Chriſto domino. Vi.ſup. Nox. 4.
1. SEXTA diei hora eſt in meridie ſecundũ omnes. Cap.15. num.17.
✠ Tertia, ſexta, & nona diei hora vt pluri-mũ tempus deſcribebatur apud antiquos, tamquã in ſignioribus in rebus humanis, & ſollemnioribus in orationibus diuinis. Vi.inf. Tempus. 14. & ſeqq.
2. Sexta feria, & ſexta hora cur Chriſtus paſ-ſus ſit. Cap.58.num.2.
3. Sextam feriã ſemper in abſtinētia propter paſſionem Chriſti, & diem Dominicam in lætitia propter eius reſurrectionem re-colere debemus. Cap.74. num. 9.
✠ Ad idē. Vi.ſup. Dominica.7. & Feriarũ. 2.
4. Sextæ quæque feriæ menſis Martij ſacræ & celebres habentur, quia fere omnes Doct. conueniunt, quòd Chriſtus in ſexta feria menſis Martij paſſus ſit. Ibi.num.19.
1. SEXTA HORA CANONICA toto tē-pore anni in meridie locum habet. Cap. 10. num.4.
2. Sextę conuenit ſexta diei hora. Cap.21. num.1.
3. Conuenit etiã quarta & quinta. Ibi.nu.2.
✠ Sexta ſub Matutini officij nomine late ſũ-pta cōprehēditur. Vi.ſup. Matutinũ.10.
1. SICVT dictio ſimilitudinis ſatis eſt quòd referat ſubſtantiam facti, quod exprimi-tur, non etiam neceſſe eſt, quòd referat totum modum, & omnes qualitates facti, quæ non exprimuntur. Cap.86.num.6.
1. SIGNA borealia ſunt Aries. Taurus. Ge-mini. Cancer. Leo. Virgo. Cap.94. num. 4.
2. Auſtralia ſunt Libra. Scorpius. Sagitta-rius. Capricornus. Aquarius. Piſces. Ibi. num.5.
1 SIMILIVM idem eſt iudicium, nam de ſimilibus ad ſimilia procedendum eſt. Cap.27. num. 14.
✠ Sicut, dictio ſimilitudinis ſatis eſt quòd referat ſubſtantiam facti, quod exprimi-tur. Vi.ſup. Sicut. 1.
1. SIMON Cyrenæus erat gētilis. Cap.64. num.7.
✠ Cur fuerit angariatus ad crucem portandã poſt Ieſum. Vi.ſup. Crucis.6.
1. SOCIIS ſuis quilibet ſeſe accommodare debet in cibis, & moribus. Cap.37.nu.7.
1. SOL dicitur ſecundum non nullos nobis oriri incipere ſtatim poſt mediam noctē. Cap.90.núm.19.
✠ Secundũ Euthymium dicitur proprie no-bis oriri poſt ſextam noctis horam. Vi. ſup. Diluculum. 2.
2. Solis exortus eſt operis quidem initium, tempus vero, quod præcedit, apparatui impendendum eſt. Cap.91.num.19.
3. Solis mora in vnaquaque parte Zodiaci aſ-ſignatur. Cap.76.num.4.5.& 14.
4. Sol bis eumdē prorſus facit parallelum in diuerſis ſignis, vt tanta ſit dies in vno, quanta fuit in altero. Cap.95. num. 6.
5. Et rurſus in oppoſitis ſignis duos alios facit parallelos, in quibus tanta eſt nox, quan-ta fuit dies in alijs. Ibi.num.7.
6. Solis motus in Zodiaco inæqualis eſt, nam dum regulariter mouetur in eccentrico, modo tardior, modo celerior apparet in Zodiaco. Cap.76.num.2.
7. Aux Solis a tempore Chriſti vſque ad præ-ſens mota eſt fere per integrum ſignũ, aut paulo minus. Ibi.num.6.
8. Maxima Solis declinatio non extenditur vltra gradus viginti tres cum dimidio. Cap.40. num.9.
9. Cum Sol ſtetit tēpore Ioſue, aut retroceſſit tempore Ezechiæ, ordo hebdomadæ non fuit interruptus. Cap.59.num.12.
✠ SOLSTITIO æſtiuo reſpōdet meridies,
hiberno

hiberno media nox. Vi.ſup. Dies.96.
✠ SOLSTITIVM. Vi. ſup. Æquinoctiũ. 7.16.26.27.30.& ſeqq.
1. SPECIALI iure propter neceſſitatem inducta, in conſequentiã trahi non debẽt. Cap.15. num.8.
1. STATIO quid ſit. Cap.33. num.12.
2. Stationis ſoluẽdæ hora varie accipiebatur. Cap.38.num.4.
✠ SVPREMVM diei ſecundum quoſdam eſt ab hora diei ante nonam vſque ad occaſum Solis. Vi. ſup. Dies.17.
1. SYMBOLVM Apoſtolorũ dicendũ erat ad omnes horas canonicas ex inſtitutione B. Damaſi. Cap.28. num.8.
1. SYNECDOCHE figura, qua a parte totum ſignificamus, vſitatiſſima eſt in ſcripturis. Cap.48. num.5.
2. Non tamen ſufficit, vt maior pars totius verificetur, ſed requiritur, vt totum quod exprimitur, in aliqua ſui parte verificetur. Ibi. num.8.

T

1. TABVLAM quãtitatis dierum artificialium elaborauit Ioannes de Mõte Regio. Cap.94. num.2.
2. Quam deinde tamquam maxime vtilem, & neceſſariam reliqui omnes Mathematici ſecuti ſunt. Ibi. num.3.
3. Tabularum exactiſſima deſcriptio non ad Clericorum negotia, ſed ad ſubtilitates Aſtronomorum pertinet. Cap.96.nu.2.
4. Tabula generalis temporis ſemidiurni in ſignis borealibus, & tẽporis ſeminocturni in ſignis auſtralibus a 3. gradu eleuationis poli vſque ad 56. incluſiue. Cap.98.
5. Tabula generalis durationis crepuſculorũ a 36. gradu eleuationis poli vſque ad 56. incluſiue, iuxta determinationem decem & octo graduum ſub horizonte. Cap.99.
6. Tabulæ horarum canonicarum ſpeciales ad gradum eleuationis poli. 39. 42. & 45. iuxta horarum Italicarũ ſupputationem, Cap.100.101.& 102.
7. Tabula horarum canonicarũ ſpecialis ad gradum eleuationis poli. 48. iuxta horarum extra Italiam vſu receptarũ ſupputationem. Cap.103.
✠ TACITA ratio legis nõ inducit legis correctionem. Vi.ſup. Lex. 10.
✠ Tacita ratio legis habetur pro expreſſa ſi nulla alia aſſignari poſſit. Vi.ibi.8.
1. TE DEVM LAVDAMVS. hymnus Nocturniſne, an Laudibus coniungatur. Cap.7.num.8.
1. TEMPVS pro eccleſiaſticis officijs non punctualiter accipiendum eſt, ſed craſſo quodam modo. Cap.39. num.7.& cap. 96. num.5.
✠ Ad idem. Vi. ſup. Horæ canonicæ. 32. & ſeqq.
2. Tempus meridiei non punctualiter accipiendum eſt pro Miſſis celebrandis, ſed cum quadam latitudine morali. Cap. 41. num.31.
3. Temporũ quorũdam cognitio neceſſaria eſt perſonis eccleſiaſticis. Cap.93.nu.1.
4. In deſcribendo aliquo tempore hora, dies, menſis, annus incœpti quandoque computantur cum integris, quandoque non computantur; & vtroque modo recte fit. Cap.22. num.3.
5. Tempora enim quandoque accipiũtur integra, quandoque per ſynecdochen. Ibi. num.8.
6. Vnde tẽpus ab aliquo expreſſum intelligi poteſt vel completũ vel inchoatum; Vt ſi dicatur, poſt tres dies. poteſt intelligi vel cõpletos vel inchoatos. Cap.48. nu. 10.
7. Et tempus idẽ appellari poteſt ſexta ab hora incepta. & tertia ab hora completa. Cap.32. num. 20.
8. Temporis igitur alicuius deſcriptio æque fieri poteſt & a termino inchoato, & a termino completo. Cap.67.num.7.
9. Et tempus deſcriptum accipi poteſt (vt dictum eſt) vel completum, vel ſolum inchoatum. Cap.86. num.4.
10. Vbi tempus adiectum eſt ad aliquam rem agendam, ſi fiat illa res citius quàm cõſtitutũ eſt, potentiæ eſt, ſi fiat tardius, imbecillitatis. Cap.49.num.7. & ſeq.
11. Quod procedit ſi tempus adiectũ ſit in fauorem promittentis. Ibi. num.9.
12. Secus ſi adiectum ſit in fauorem eius cui promittitur, vel vtriuſque. Ibi.num. 10.
13. Tempus in recitatione diuini officij adiectum eſt non in ſolum fauorem recitantis, ſed etiam publicæ vtilitatis. Cap.26. num.8.
14. Tẽporis diurni deſcriptio apud Hebræos vt plurimum fiebat per horam tertiam, ſextam, & nonam alijs horis intermedijs omiſſis. Cap.22.num.12. & ſeq.
15. Et etiam apud antiquos patres. Ibi.num. 15.& ſeqq.

Tres

16. Tres enim hæ horæ ſunt inſigniores in rebus humanis, & ſollemniores in orationibus diuinis. Ibi. num. 18.
17. Temporis diei deſcriptio vſque hodie fit quoque per horas canonicas. Ibi. nu. 19.
18. Tēpus ſeparatim, & diſtinctè expreſſum, ſeparatim, & diſtinctè verificandum eſt, ſaltem ſecundum aliquam ſui partem. Cap. 48. num. 4. & 9.
✠ Diſpoſitio rei, & perſonæ accommodatur diſpoſitioni temporis; nam valet argumentum a re ad tempus, & a perſona ad tempus. Vi. ſup. Rei. 1.
19. Temporum noſtrorum defectus, quibus non ſolum merita, ſed etiam corpora ipſa hominum defecerunt, non patitur diſtrictionis antiquæ manere cenſuram. Cap. 24. num. 23.
✠ Chriſtus omnia fecit bona in tempore ſuo. Vi. ſup. Chriſtus. 23.
✠ Temporis ſemidiurni, aut ſeminocturni Tabulam. Vi. ſup. Tabulam. 4.
1. TENEBRÆ, & fragor in diuinis officijs tridui maioris hebdomadæ furorē & tumultum Iudæorū in paſſione Chriſti repræſentant. Cap. 70. num. 3.
1. TERTIA diei hora appellatur ſacra, & quare. Cap. 32. num. 4.
✠ Tertia diei hora Miſſæ ſunt celebrandæ. Vi. ſup. Miſſa. 41.
✠ Tertia, ſexta, & nona diei hora vt plurimū deſcribebatur tēpus apud antiquos, quia illæ ſunt inſigniores in rebus humanis, & ſollemniores in orationibus diuinis. Vi. ſup. Tempus. 14. & ſeqq.
✠ TERTIA HORA CANONICA ſub Matutini officij nomine late ſumpto cōprehenditur. Vi. ſup. Matutinum. 10.
1. Tertiæ horæ canonicæ conuenit tertia diei hora. Cap. 21. num. 1.
2. Conuenit etiam ſecunda. Ibi. num. 2.
1. TERTVLLIANVS probat ieiunandum eſſe vſque ad veſperā. Cap. 33. num. 11.
2. Sed illi non eſt fidendum, nam in multis errauit. Ibi. num. 13.
1. TESSARESCÆDECATITÆ heretici vnde ſic dicātur. Cap. 52. nu. 13. & 18.
✠ Quartodecimani a Græcis Teſſareſcædecatitæ appellantur, qui in celebrando Paſcha Lunam quartamdecimam ſimul cū Iudæis obſeruabant. Vi. ſup. Quartodecimani. 1. & ſeq.
✠ TOTIVS & partis idem eſt iudicium. Vi. ſup. Pars. 2.
✠ TVSCI olim ſemper celebrabant Paſcha octauo kal. Apr. Vi. ſup. Paſcha. 45.

V

✠ VERITATI nulla figura ita ſimilis eſt, quin ſit ex aliqua ſui parte diſſimilis. Vi. ſup. Figura. 2.
1. Veritatis amor, quam ſumme diligimus in totius eccleſiæ Chriſti ædificationē, facit vt diſputando contra aliquem ſcribere nō vereamur. Cap. 86. num. 7.
1. VESPERA dicitur a Veſpere ſtella apud latinos. Cap. 20. num. 14.
2. Et apud Græcos. Ibi. num. 15.
✠ Ad idem. Vi. inf. Veſperæ. 1.
3. Apud Hebræos Veſpera dicit̄ Hereb, quod ligamentum ſignificat. Cap. 20. nu. 16.
4. Vel quia ſcilicet ligat diem cum nocte. Ibi. num. 17.
5. Vel quia ligat homines, ne poſſint amplius operari. Ibi. num. 18.
6. Veſpera non vna tantum eſt, ſed duæ. Ibi. num. 2.
7. Duæ veſperæ quo modo intelligantur. Cap. 55. num. 5.
8. Variæ de hoc referuntur ſententiæ. Cap. 20. num. 3. & ſeqq.
9. Veſpera fit qn̄ Sol occidit. Cap. 17. nu. 6.
10. Et eſt proprie veſpera in occaſu Solis. Cap. 18. num. 4. & cap. 20. num. 10.
11. Veſpera, & veſperum tempus non ſolū ſignificant tempus in occaſu Solis, ſed etiā latius protenduntur, vt denotent quandoque tempus multo ante, & multo poſt. d. cap. 20. num. 1. & cap. 19. num. 7. & cap. 88. num. 13.
✠ Veſpera incipit a meridie ſecundum quoſdam. Vi. ſup. Dies. 16.
12. Sed id falſum eſt. Cap. 58. num. 14.
13. Non incipit Veſpera niſi poſt nonam. Cap. 18. num. 9.
14. Veſpera enim eſt quarta & vltima diei pars quæ poſt nonam incipit. Cap. 20. num. 9. 11. & ſeq.
15. Et ſimiliter veſpertinū tēpus poſt horam nonam incipere dicitur. Cap. 34. nu. 12.
16. Veſpere pro termino diei, & mane pro termino noctis accipiuntur in illa auctoritate Gen. 1. Factūque eſt ve ſpere & mane. Cap. 43. num. 18. 21. & ſeqq.
17. Quamuis B. Hieronymus & Hebræi pro veſpere intelligant totam noctem, & pro mane totum diem. Ibi. num. 19. & ſeq.
18. Nam ſecundū nō nullos veſperæ nomine tota nox intelligitur. Cap. 68. num. 4.

Sed

19. Sed hoc non niſi impropriiſſime, & valde abuſiue dici poteſt. Cap. 20. num 26.

20. Veſpere ſecundum propriam ſignificationem ſignificat crepuſculum veſpertinum, & ſpatium illud temporis, quod eſt finis diei, & principium noctis. Mane vero illud quod eſt finis noctis, & principium diei. Cap. 44. num. 1.

21. Veſpera proprie ſumpta primam partem noctis ſignificat. Cap. 20. num. 13. 25. 28. & 31. & cap. 88. num. 5.

22. Et ad diem præcedentem refertur in communi vſu loquendi. d. cap. 88. num. 6.

23. Et etiam in ſacris litteris, quamuis ſecundum legem ſequentis diei eſſet initium. Ibi. num. 15. & ſeq.

24. Veſperam diei præcedenti ſolent coniungere Iudæi. Cap. 87. num. 12.

25. Et hæc eſt naturalis dierum diſtinctio. Ibi. num. 17.

✠ Veſpertina vigilia appellatur prima vigilia noctis a B. Ambroſio. Vi. inf. Vigiliæ. 2.

✠ Veſpera eſt terminus diei eccleſiaſtici. Vi. ſup. Dies. 50.

✠ Et a veſpere incipit dies naturalis quantũ ad eccleſiaſticum officium. Vi. ibi. 54.

✠ Atque hic dies ſpecialiter dicitur eccleſiaſticus. Vi. ibi. 58.

26. A veſpertino tempore incipit ſequens dies ſecundum computationem canonicam. Cap. 19. num. 24.

27. Veſpera præcedentis diei cum ſequẽti mane coniungitur, & ad eumdem diem pertinet, præſertim ſi continuato ieiunio a veſpera procedatur ad mane. Cap. 70. num. 13.

28. Veſpera quãdoque ſumitur pro fine, & extremitate alicuius durationis. Cap. 67. num. 15.

29. Et finem ſæculorum quãdoque ſignificat. Cap. 56. num. 13.

✠ Vnde Chriſtus dicitur crucifixus ad veſperam, ſcilicet mundi, non diei. Vi. ſup. Chriſtus. 26.

✠ Ad veſperam comedere debent ieiunantes. Vi. ſup. Ieiunium. 8.

✠ Et veſpera exſpectabať in ieiunio a Iudæis in lege veteri, & a multis ſanctis in primitiua eccleſia. Vi. ibi. 14. & ſeqq.

✠ Veſpere quilibet orare debet. Vi. ſup. Oratio. 3.

✠ Cur veſpere pulſentur campanæ tribus vicibus. Vi. ſup. Mane. 15.

✠ Veſpertina hora cantãtur Miſſæ in Sabbatho ſancto, & in Sabbathis quattuor tẽporum. Sed hæc hodie in deſuetudinem abierunt. Vi. ſup. Miſſa. 45. & ſeq.

✠ Et omnes veſpertinæ celebrationes Miſſarum ſunt annullatæ per Pium quintum. Vi. ibi. 57.

30. Veſpera declinatur quãdoque hæc Veſper veſperis. Cap. 88. num. 14.

1. VESPERÆ HORA CANONICA dicuntur a Veſpere ſidere, quod decidente Sole exoritur. Cap. 17. num. 5.

✠ Ad idem. Vi. ſup. Veſpera. 1.

2. Veſperæ ſunt vna ex principalioribus partibus diuini officij. Cap. 41. num. 29.

3. In noctis initio, vel ſaltem in extrema diei parte ſunt decantandæ. Cap. 17. nu. 4. 25. & 28.

4. Tempus Veſperarum poſt nonam currere incipit. Cap. 93. num. 18.

5. Veſperum (inquam) tempus pro Veſperis exſoluendis ſtatim poſt nonam currere incipit. Cap. 19. num. 9.

6. Vnde veſpertina hora eſt decima & vndecima. Ibi. num. 10.

7. Sed proprie eſt vndecima. Ibi. nu. 11. & 16.

8. Veſperæ etiam appellantur Duodecima. Cap. 8. num. 4.

✠ Ad idem. Vi. ſup. Duodecima. 2.

9. Veſperis conuenit (vt dictum eſt) decima & vndecima hora. Cap. 21. num. 2.

10. Hora vndecima conuenit Veſperis, duodecima Completorio. Ibi. num. 1. & 21.

✠ Veſperæ poſt viceſimamprimã horam inchoari debent. Vi. ſup. Matutinum. 17.

11. Quòd Veſperæ in Quadrageſima celebrẽtur mane, eſt quædã noſtri tẽporis calamitas, ne dicã abuſus. Cap. 34. nu. 11.

12. Recitare Veſperas ante comeſtionem in Quadrageſima, aut Nonam in alijs ieiunijs, non eſt præceptum in priuata recitatione. Cap. 37. num. 11.

13. Sed in publica ſic. Ibi. num. 13.

14. Quamuis etiam in priuata id obſeruare congruum ſit. Ibi. num. 12.

✠ Veſperæ cenſentur quandoque eſſe hora nocturna per quamdam iuris fictionem. Vi. ſup. Completorium. 7.

✠ Et ſunt vna ex quattuor noctis vigilijs ſecundũ Amalariũ: quod ad bonũ ſenſum trahitur. Vi. inf. Vigiliæ. 13. & ſeq.

15. Veſperæ celebrabãtur de die ante Solis occaſum etiam tempore Amalarij, & multo ante. Cap. 19. num. 19.

16. Et tempore B. Benedicti. Ibi. num. 22.

In Veſpe-

17. In Veſperis cenſetur cõpletus dies, & oẽs horæ canonicæ diurnales. Ibi. num. 25.

18. Veſperæ & Completorium generaliter & per ſe ſunt de die præcedenti, ſed per accidens ſunt de ſequenti, ſuperueniente ſcilicet maiori feſto. Ibi. num. 34.

✠ Dies feſti antiquitus non habebãt primas Veſperas, ſed poſtea factũ eſt, vt habeãt. Vi. ſup. Dies. 4. & ſeq.

✠ Veſperæ appellantur Lucernarium, aut hora Lucernaris. Vi. ſup. Lucernarium. 1.

✠ Veſpertini officij nomine late ſumpto cõprehenduntur Nona, Veſperæ, & Completorium. Vi. ſup. Matutinum. 10.

19. Veſperæ depoſitionem Chriſti de cruce repræſentant. Cap. 19. num. 12.

✠ A primis Veſperis vſque ad occaſum Solis diei ſequentis Indulgentiæ conceduntur de more a ſummo Pont. Vi. ſup. Indulgentiæ. 1.

✠ Quando poſt finitas Veſperas immediate dicitur Completorium, ſemel tantum dicitur orõ Dñica. Vi. ſup. Orõ dñica. 4.

✠ VIATICVM nulli vnquam denegatur. Vi. ſup. Communio. 1.

1. VICTIMARVM pacificarũ carnes poterant etiam in craſtinum reſeruari, & a mundis comedi apud Hebræos. Cap. 72. num. 6.

✠ VIGILIÆ erãt quattuor, in quas nox diuidebatur. Vi. ſup. Nox. 2.

1. Vnaquæque vigilia per tres horas durabat. Cap. 1. num. 2.

2. Prima noctis vigilia, veſpertina vigilia appellatur a B. Ambroſio. Cap. 2. num. 11.

3. Quarta & vltima noctis vigilia dicebatur matutina. Cap. 1. num. 3. & 7.

4. Quæ vſque ad Solis ortum protenditur. Ibi. num. 16.

✠ Quattuor noctis vigiliæ repræſentantur tribus Nocturnis, & Laudibus. Vi. ſup. Nocturni. 1.

✠ Vltimam noctis vigiliã Laudes matutinæ ſibi vindicant. Vi. ſup. Laudes. 11.

5. Vt nocturnæ vigiliæ celebrarẽtur, in primitiua eccleſia inſtitutũ eſt. Cap. 1. nu. 8.

6. Vigilias, ac nocturnas orationes antiquitus celebratas fuiſſe, & celebrandas eſſe probatur teſtimonijs omnium patrũ, auctoritate ſacræ ſcripturæ, & ſanctorum exemplis. Cap. 2. num. 1. & ſeqq.

7. Ad nocturnas vigilias oẽs pariter ſurgebãt in primitiua eccleſia tã clerici quàm laici, tam viri, quàm fœminæ. Cap. 1. num. 10.

8. Sed quantũ ad laicos nocturnæ vigiliæ ceſſatæ fuerũt poſtea. Cap. 5. nu. 16. & ſeq.

9. Tempore B. Ambroſij vigiliarum vſus nõ fuit ſublatus, ſed potius in meliorem formam redactus. Ibi. num. 3. & ſeq.

10. Vigilias nocturnas exſecrantur hæretici. Cap. 4. num. 2. & ſeqq.

11. Vigiliarum nomine intelliguntur omnes horæ canonicæ ſecundum Canoniſtas; ſed id falſum eſt. Cap. 6. num. 13.

12. Vigiliæ nocturnæ, & horæ canonicæ nocturnæ ſunt tres ſecundũ eoſdem, Matutinum, Prima, & Completoriũ; ſed falſo. Ibi. num. 14. & 36. & cap. 19. num. 37.

✠ Ad idem. Vi. ſup. Matutinum. 3. & ſeqq.

13. Secũdum Amalarium quattuor noctis vigiliæ ſunt Officium Veſpertinum, Completorium, Nocturnum, & Matutinum. Cap. 19. num. 17.

14. Quod ad bonũ ſenſũ trahitur. Ibi. nu. 40.

15. In vigilia Paſchæ populus nõ eſt dimittẽdus de eccleſia ante mediam noctẽ iuxta canonum ſanctiones. Cap. 29 num. 5.

✠ In dicta enim vigilia populus ieiunabat & vigilabat vſque ad mediam noctem. Vi. ſup. Paſcha. 71. & ſeqq.

16. Vigilate. fuit vltimum verbũ, quod Chriſtus dominus dixit Apoſtolis ante paſſionem. Cap. 1. num. 9.

✠ VIROS ac fœminas dicas potius naturalis ordo poſtulat, quam retrorſum. Vi. ſup. Lux. 2.

1. VNA Sabbathorum Hebræorũ appellatione eſt dies Dñica. Cap. 88. num. 17.

1. VSVS ſermonis, & loquendi conſuetudo attendenda eſt. Cap. 73. num. 11. & 14.

2. Vſus (inquam) communis loquendi attẽdi debet. Cap. 87. num. 7.

3. Etiam in interpretandis ſacris ſcripturis. Ibi. num. 8.

✠ Vſus loquendi communis facit vt recedamus a propria verbi ſignificatione. Vi. ſup. Propria. 1.

1. VVALDENSES, & Vuitcleffiſtæ hæretici impugnat horas canonicas. Cap. 13. num. 15.

✠ VVITCLEFFISTÆ hæretici impugnãt horas canonicas. Vi. ſup. Vualdenſes. 1.

Finis.

LAVS DEO.

Pag.	lin.	ERRATA	SIC CORRIGITO
3.	25.	legitut	legitur
4.	28.	vendicant	vindicant
6.	11.	manibns	manibus
7.	5.	à ſid	a ſid
8.	18.	expectantes	exſpectantes
10.	12.	Sic	ſic
	23.	teſtimoniñ	teſtimoniū
13.	17.	exequenda	exſequenda
14.	30.	frequener	frequenter
17.	27.	aſcripta	adſcripta
21.	24.	cænob	cœnob
24.	12.	execrabili	exſecrabili
29.	31.	uqidem	quidem
30.	41.	execrabatur	exſecrabatur
31.	21.	eundem	eumdem
	33.	VIGILIIS NO	VIGILIIS, NO
32.	6.	*pleriſqne*	*pleriſque*
	15.	*ſignificat*	*ſignificat*
63.	10.	Sacramento	ſacramento
100.	20.	*uum*	*num*
109.	37.	illius	illis
111.	2.	Et	et
112.	5.	iuſti	iuſſi
113.	39.	vendic	vindic
119.	38.	ſimul	ſimus
124.	40.	oan	Ioan
136.	30.	Copletorij	Cōpletorij
137.	18.	ſoto	Soto
	26.	fuetit	fuerit
143.	28.	ſomnolentie	ſomnolentiæ
148.	6.	vendic	vindic
165.	10.	parſimoniæ	parcimoniæ
166.	42.	exceptarum	excerptarum
172.	18.	continna	continua
180.	17.	Dominns	Dominus
184.	31.	Calcedonenſe	Chalcedonēſe
193.	30.	canoninicæ	canonicæ
	31.	dom	dogm
197.	20.	*dumtaxvt*	*dumtaxat*
201.	13.	*declinaito*	*declinatio*
207.	25.	Rome	Romæ
209.	34.	14.	35.
213.	33. & 38.	nunquid	numquid
222.	19.	Sextam	ſextam
224.	35.	*iu*	*in*
261.	36.	dnos	duos
270.	24.	addi, illi	addi illi
276.	35.	chimeras	chimæras
277.	17.	1.3	13.
320.	16.	*prohibita*	*prohibita*
328.	40.	exalare	exhalare
351.	23.	occidedi	occidendi
353.	6.	*pnſchali*	*paſchali*
370.	13.	*crucifixns*	*crucifixus*
374.	41.	citauimns	citauimus
396.	3.	lucnpletiſſimi	lòcupletiſſimi
400.	36.	ecccleſia	eccleſia
404.	40.	*exiſtimauerūt*	*exiſtimauerunt*
405.	40.	conſtituerunr	conſtituerunt
409.	34.	menſibs	menſibus
417.	24.	*mnito*	*multo*
418.	37.	vænaliores	venaliores
421.	8.	cæteros	ceteros
428.	30.	Reſurectionis	Reſurrectionis
434.	25.	traſlationes	tranſlationes
436.	18.	chimericas	chimæricas
	23.	expirauit	exſpirauit
447.	32.	vr	vt
448.	36	*refertnr*	*refertur*
455.	27.	natuiam	naturam
463.	35.	Iſidornm	Iſidorum
464.	13.	Hæbrei	Hebræi
465.	22.	cniuſlibet	cuiuſlibet
467.	20.	vendicabis	vindicabis
471.	1.	Illuſtriſſimns	Illuſtriſſimus
475.	10.	ſinem	finem.
478.	33.	Mathemathicis	Mathematicis

Cetera quæ oculorum noſtrorum aciem fugerunt, prudentis Lectoris corrigenda iudicio relinquuntur.

REGESTVM TRACTATVS.

✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

AA BB CC DD EE FF GG HH II KK.

Regeſtum Indicis, qui vel in principio poſt ✠, vel in fine poſt K K collocari poteſt.

a b c

Omnes ſunt quaterniones præter H H ternionem, & K K duernionem.

2-2-2

ed by Google